1955

Vol. II Nos. 1-8 = 8

CONTENTS

Monday, the 3rd October, 1955

CHANDIGARH

Printed by the Controller of Printing and Stationery, Punjab,
1956

Price :

Punjab Vidhan Sabha

Debates

3rd October, 1955

Vol. II—No. 1.

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Monday, the 3rd October, 1955

CHANDIGARH

Printed by the Controller of Printing and Stationery, Punjab, 1956

Price :

PUNJAB VIDHAN SABHA

Monday, the 3rd October, 1955

The Vidhan Sabha met in the Assembly Hall, Sector 10, *Chandigarh Capital, at* 2 *p.m. of the Clock. Mr. Speaker* (*Sardar Gurdial Singh Dhillon in the Chair.*

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

SUB-DIVISIONAL HEADQUARTERS AT THE TEHSIL HEADQUARTERS

***5467. Shri Kanhaya Lal Butail :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the names of the Tehsil headquarters in the State where Government has so far sanctioned the location of Sub-Divisional headquarters and the distance of each such headquarter from the respective district headquarters;

(b) the names of the Tehsil headquarters where Government proposes in the near future to locate Sub-Divisional headquarters;

(c) the number of Revenue Judicial, Revenue Miscellaneous, Criminal and other Miscellaneous cases pertaining to Palampur Tehsil during each of the last five years (1950—54) ;

(d) the distance of the remotest interior corner of the Palampur Tehsil and also of the Tehsil headquarter respectively from the district headquarters at Dharamsala ;

(e) whether Government propose to locate Sub-Divisional offices at Palampur; if so, the steps taken so far in this connection ; if not, the reasons therefor?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary): (a) A statement giving the requisite information is laid on the Table.

(b) 1. Dasuya
2. Naraingarh.

(c) A statement giving the requisite information is laid on the Table.

(d) 1st part .. 90 miles.

2nd part .. 30 miles.

(e) 1st part .. Government have decided to set up sub-divisions at each Tehsil headquarters in the State in due course, but the question as to when a sub-division will be set up at Palampur has not yet been decided.

2nd part .. Does not arise.

Chief Parliamentary Secretary]

(a) STATEMENT SHOWING NAMES OF SUB-DIVISIONS SANCTIONED BY GOVERNMENT WITH THE DISTANCE OF EACH SUB-DIVISIONAL HEADQUARTERS FROM DISTRICT HEADQUARTERS

Name of the Sub-Division.	Distance from the district head-quarters
	Miles.
1. Sirsa ..	56
2. Bhiwani ..	40
3. Sonepat ..	32
4. Jhajjar ..	21
5. Palwal ..	33
6. Rewari ..	32
7. Nuh (Sub-Division yet to be established) ..	28
8. Kaithal ..	39
9. Panipat ..	21
10. Rupar ..	60
11. Jagadhri ..	65
12. Kulu ..	136
13. Nurpur ..	40
14. Hamirpur (Sub-Division yet to be established) ..	58
15. Una ..	23
16. Nawanshahr ..	37
17. Fazilka ..	54
18. Moga ..	35
19. Muktsar ..	48
20. Gurdaspur ..	..
21. Batala ..	20
22. Pathankot ..	23
23. Patti ..	36

(c) STATEMENT SHOWING NUMBER OF REVENUE JUDICIAL, REVENUE MISCELLANEOUS, CRIMINAL AND OTHER MISCELLANEOUS CASES PERTAINING TO PALAMPUR TEHSIL DURING THE LAST 5 YEARS.

Year	Number of Revenue Judicial cases.	Number of Revenue Miscellaneous cases.	Number of criminal cases.	Number of other miscellaneous cases.
1950 ..	130	597	315	101
1951 ..	106	572	284	118
1952 ..	88	621	327	232
1953 ..	219	2,506	296	210
1954 ..	1,131	528	304	321

मौलवी अब्दुल गनी डार : क्या मैं चीफ़ पार्लियामेंटरी सैक्रेटरी से दरियाफ्त कर सकता हूं कि नूह तहसील में सब डिवीज़नल हैडक्वार्टरज़ बनाने का काम कब तक मुकम्मल हो जायेगा?

चीफ़ पार्लियामेंटरी सैक्रेटरी : इस सवाल में नूह तहसील के बारे में दरियाफ्त नहीं किया गया । अगर माननीय मेम्बर इस के मुतअल्लिक नोटिस दें तो यह सूचना उन्हें दे दी जायेगी ?

CONCESSION TO THE RESIDENTS OF BACKWARD AREAS

*5497. **Shri Mohan Lal Datta** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether any concessions have so far been given to the residents of backward areas of the State declared as such in pursuance of the resolution passed by the Vidhan Sabha in the last Budget Session of the Legislative Assembly; if so, the details thereof;

(b) whether any steps have been taken to develop the areas referred to in part (a) above; if so, what?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary): (a) and (b). The Constitution does not recognise any backward areas as such. As a result it is legally not possible to grant concessions relating to representation in and admission and appointments to services and admission to educational institutions to any particular areas which might be considered to be backward. For the rest instructions have been issued to all departments to bear the Resolution in mind and to pay special attention to the areas mentioned therein.

श्री मोहन लाल दत्त : विधान सभा के पिछले बजट सैशन में एक रेजोलियूशन पास किया गया था कि backward areas के लोगों को concessions दी जायेंगी तो मैं गवर्नमैण्ट से दरियाफ्त करना चाहता हूं कि पिछड़े हुए इलाके के लोगों को सहूलतें देने के सम्बन्ध में सरकार ने क्या क्या योजनाएं बनाई हैं ?

मुख्य मंत्री : मेरे फाज़िल दोस्त को इल्म है कि दूसरी पांच साला योजना तैयार की गई है और उस के तहत जो जो स्कीमें बनाई गई हैं उन को बनाते वक्त इस बात का खास ख्याल रखा गया है कि पसमांदा इलाका के लोगों को खास फायदा पहुंचे ।

श्री मोहन लाल दत्त : क्या मानीय मुख्य मंत्री को इस बात का इल्म है कि तहसील ऊना में गवर्नमेण्ट ने कोई हाई स्कूल खोलने का प्रबन्ध नहीं किया ?

अध्यक्ष महोदय : आप तो एक suggestion दे रहे हैं।

(The hon. Member is giving a suggestion.)

श्री मोहन लाल दत्त : क्या गवर्नमैण्ट ने ऐसे इलाकों में शिक्षा के सम्बन्ध में सहूलतें मुहैया करने के लिये कोई स्कीम बनाई है ?

अध्यक्ष महोदय : आपने इस सवाल में पिछड़े हुए इलाकों के लोगों को concessions दिये जाने के मुतअल्लिक दरियाफ्त किया है लेकिन अब आप उन योजनाओं के बारे में दरियाफ्त कर रहे हैं जो इस सम्बन्ध में बनाई गई हैं। इस के मुतअल्लिक आप अलहदा नोटिस दें।

(The hon. Member has asked in this question whether any concessions have so far been given to the residents of backward areas in the State but now he wants to know about the schemes which have been prepared by the Government to develop these areas. If the hon. Member wishes to elicit information about these schemes, then he should give fresh notice.)

RURAL PUBLICITY WORKERS

*5522. **Bakshi Partap Singh** : Will the Chief Minister be pleased to state the number of men and women Rural Publicity Workers in the State and in each district, respectively?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary): Sixty-one men and 1 woman.

A statement is laid on the Table.

A STATEMENT SHOWING DISTRICT-WISE DISTRIBUTION OF RURAL PUBLICITY WORKERS IN THE STATE

Name of the District.		Men	Women
Kangra	..	9	1
Gurdaspur	..	4	..
Jullundur	..	3	..
Ludhiana	..	4	..
Amritsar	..	5	..
Hoshiarpur	..	3	..
Ferozepore	..	4	..
Rohtak	..	2	..
Karnal	..	3	..
Gurgaon	..	9	..
Ambala	..	8	..
Hissar	..	7	..
Simla	..	..	..

ANTI-CORRUPTION COMMITTEES

***5551. Shri Babu Dayal :** Will the Chief Minister be pleased to state the measures adopted by the anti-corruption committees in the State to root out corruption?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary): The Anti-Corruption Committee consisting of the Chief Minister as Chairman and Chief Secretary and Inspector-General of Police as members has been abolished; and in its place Anti-Corruption Department has been set up. The erstwhile Anti-Corruption Committee ensured that investigations into complaints against officers took place expeditiously and that due punishment was meted out to the guilty.

2. No standing Anti-Corruption Committees are functioning in districts, but Deputy Commissioners and Superintendents of Police have instructions to meet frequently to consider cases of corruption in their districts. The Deputy Commissioners also have full authority to co-opt any suitable non-official or non-officials in this work generally or in any particular enquiry.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਚੀਫ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸੈਕਰੇਟਰੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ measures ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਿਹੜੇ ਰਿਸ਼ਵਤ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਖਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਹਨ।

Chief Parliamentary Secretary : A special Department has been set up for this purpose.

MURDERS AND DEATHS IN TEHSIL FAZILKA, DISTRICT FEROZEPORE

***5475. Shri Teg Ram :** Will the Chief Minister be pleased to state the total number of deaths caused by murder in Fazilka Tehsil, district Ferozepore, during the period from 1st January, 1955, up to date and during the corresponding period last year, separately, together with the reasons; if any, for the increase in the murder?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary): The total number of deaths caused by murder in Fazilka Tehsil, district Ferozepore during the period from 1st January, 1955, to 14th September, 1955, is 24. The number includes 5 cases of unidentified dead bodies in which death was caused by murder, but it could not be ascertained as to how and where the death was caused. The number of murders during the corresponding period of last year was 13. It is not possible to attribute any special reasons for the increase, which was just incidental. Murder is a crime based on personal motives and passions and often fluctuates violently without any ostensible reasons. It is, therefore, not possible to check or avert occurrence despite preventive measures and police vigilance.

श्री तेग राम : क्या मुख्य मंत्री जी बतायेंगे कि जब किसी इलाके में कत्ल बढ़ते हैं तो क्या गवर्नमैण्ट इस बात की enquiry कराती है कि कौन से कारण से कत्ल बढ़े हैं ?

मुख्य मंत्री : मैं ने जवाब दे दिया है कि खोज पड़ताल तो होती है और यह देखा जाता है कि किस इलाके में कैसे आदमियों ने कत्ल आदि किये हैं। उन को रोकने और समझने के बाद उन्हें चौकन्ना किया जाता है। लेकिन खेतों के अन्दर या दूसरी जगहों पर लोग गुस्से में आकर एक दूसरे को कत्ल कर देते हैं तो उस का यह इलाज है कि लोगों को पढ़ाया जाये और सिखाया जाए।

श्री तेग राम : मुख्य मंत्री जी ने फरमाया है कि कई लोग गुस्से में आकर कत्ल कर देते हैं तो उस गुस्से की वजह भी मालूम करनी चाहिये ।

अध्यक्ष महोदय : यह तो आप राए दे रहे हैं

(The hon. Member is expressing an opinion.)

EXPORT OF FIREWOOD FROM THE STATE

*5516. **Shri Benarsi Dass Gupta** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether there is any restriction on the export of firewood from the State; if so, the reasons therefor;

(b) whether there is any proposal under the consideration of the Government for removing the said restriction?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) : (a) Yes. It is necessary because due to partition the State has been deprived of the main sources of firewood like Changa Manga, Chicha-watni and Khanewal, etc., and has become deficit in firewood.

(b) No.

PAYMENT OF DUES TO EX-EMPLOYEES OF CIVIL SUPPLIES DEPARTMENT

*5696. **Sardar Rajinder Singh Gyani** : Will the Chief Minister be pleased to state whether the dues of the ex-employees of the Civil Supplies Department on account of travelling allowance, terminal leave salaries and securities are still outstanding in that Department; if so, the reasons for the delay in the payment of such dues?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary): Yes. Some dues of ex-employees of the Civil Supplies Department are still outstanding.

The delay in payment of the dues on account of Travelling Allowance and Terminal Leave Salaries is due to the fact that repeated retrenchments were carried out in the Department during the course of last two years, resulting in the reversion of employees from higher to lower grades. This involved the fixation of pay of each official concerned in lower grades under the rules in consultation with the Accountant-General, Punjab. In cases not covered under the rules, sanctions for refixation of pay had to be issued by the Department with the concurrence of the Finance Department. This procedure being lengthy, entailed some unavoidable delay.

The number of cases in which Travelling Allowance dues are outstanding, is very negligible as compared to the number of staff retrenched.

The securities of some of the ex-officials could not be released for the reasons that cases of abnormal shortages of foodgrains, etc., in storage/transit and misappropriation of stocks relating to the period of service of these officials are still under investigation.

All-out efforts are, however, being made to liquidate all cases of outstanding dues as early as possible.

ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ : ਕੀ ਚੀਫ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ੍ਰੀ ਸੈਕਟਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਸ ਗਲ ਲਈ ਕਿਨਾ ਅਰਸਾ ਲਗ ਜਾਵੇਗਾ ?

चीफ पार्लीमेंटरी सैक्रेटरी : जल्द से जल्द ।

ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ : ਕੀ ਕੋਈ time limit ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ?

चीफ पार्लीमेंटरी सैक्रेटरी: मैं ने पहले ही कह दिया है वहुत जल्दी लेकिन कोई time limit fix नहीं हो सकती ।

PANCHAYAT ELECTIONS

***5515. Shri Benarsi Dass Gupta** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the names of the areas and villages where the number of Panches is less than the fixed number;
(b) the time by which elections to fill the vacancies referred to in part (a) above are proposed to be held;
(c) the date by which the next general elections to the Panchayats are likely to be held?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) : (a) and (b). The requisite information is being collected and will be supplied later.

(c) The present term of Panchayats will expire in July/August, 1956, and general elections will be held soon after that.

SECOND FIVE-YEAR PLAN

***5498. Shri Mohan Lal Datta** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether the Government has finalized the Second Five-Year Plan in the State;
(b) the total amount of money to be spent on the execution of the various items included in the said Plan and the total amount of money to be spent in each district in pursuance of the Plan;
(c) the major works outlined in the Plan or intended to be taken up in tehsil Una, district Hoshiarpur, during the Second Five-Year Plan?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary): (a) Yes.

(b) Rs 16,272 lakhs (Gross) excluding Rs 2,738 lakhs to be borne by other States for benefits to them from Irrigation Projects. Total amount of money to be spent in each district has not yet been settled.

(c) Does not arise in view of (b).

" SURPLUS AREA " UNDER THE PUNJAB SECURITY OF LAND TENURES (AMENDMENT) ACT, 1955

***5451. Shri Ram Chandra Comrade** : Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) whether the Government have taken any action to organise " surplus area " in pursuance of the Punjab Security of Land Tenures (Amendment) Act, 1955 ; if so, the area of land secured from the landlords and the tenants district-wise in the State;
(b) the total number of landlords and tenants separately from whom above-mentioned area has been got released;
(c) the total number of evicted tenants, if any, who have so far been resettled on this surplus area and the procedure adopted for the allotment of such land?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) *First Part.* No. The matter is receiving active consideration of Government.

Second Part. Does not arise.

(b) and (c) Does not arise.

श्री तेग राम : अनुपूरक प्रश्न पर ।

अध्यक्ष महोदय : इस पर अनुपूरक प्रश्न कैसे हो सकता है जब कि इस प्रश्न का उत्तर ही नहीं दिया गया ? (How can a supplementary question be put when the main question has not been answered?)

श्री तेग राम : प्रधान जी ! मैं तो यह पूछना चाहता हूं कि पता तो लगे कि इस काम में कितने दिन लग जायेंगे ?

विकास मंत्री : यह ऐसा काम नहीं कि एक मिनट में तैयार हो जाये । इस का जवाब अगले सैशन से पहले पहले नवम्बर से पहले तक आ जायेगा ?

SHAMILAT DEH IN TEHSIL FAZILKA, DISTRICT FEROZEPORE

***5473. Shri Teg Ram :** Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) the total number of villages in Fazilka Tahsil of Ferozepore District and the total area of the Shamilat Deh in each of these villages;

(b) the names of such villages in the said tehsil where mutations in respect of the Shamilat Deh have been duly attested in favour of the village Panchayats under the Punjab Village Common Lands (Regulation) Act, 1953, and the names of those villages where complete possession of the Shamilat Deh has not been taken over by the village Panchayats so far together with the reasons therefor?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and will be supplied to the Member as soon as it is ready.

श्री तेग राम: क्या माननीय विकास मंत्री बतांएगे कि यह information कितने दिनों तक इकटठी हो जाएगी ?

विकास मंत्री : यह दिनों की बात नहीं। साल दो साल लगने वाली बात है ।

श्री तेग राम : यह तो शामलात का मामला है इस के मुतअल्लिक तो जल्दी पता लग जाना चाहिए था ।

विकास मंत्री : स्पीकर साहिब, इस का जवाब दिया जा चुका है । उस जवाब को पढ़ लें ।

SHAMILAT DEH IN VILLAGE CHURHI WALA DHAMA, TEHSIL FAZILKA, DISTRICT FEROZEPORE

***5474. Shri Teg Ram :** Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) the total area of the Shamilat Deh in village Churhi Wala Dhama tehsil Fazilka, district Ferozepore;

(b) whether the mutation of the said Shamilat has been attested in favour of the Panchayat of the said village; if so, the date thereof and whether the village Panchayat has taken over complete possession of the Shamilat;

(c) if the answer to part (b) above be in the negative, whether the area of the said Shamilat is in possession of landlords of the village; if so, their names together with the area under each of them ;

(d) whether it is a fact that landlords referred to in part (c) above have refused to surrender possession of the area of the Shamilat under them; if so, the steps, if any, taken by Government to obtain possession of such areas ?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and will be supplied to the Member as soon as it is ready.

श्री तेग राम : यह तो एक ही गांव की बात थी ।

विकास मंत्री : लेकिन आपने हरेक गांव के अलग अलग मालिक का नाम पूछा था ।

श्री तेग राम : आम शामलात के बारे में कब बतायेंगे ?

विकास मंत्री : जब इत्तलाह आ जायेगी तो फौरन पता दे दिया जायेगा ?

SHARE OF LAND REVENUE TO PANCHAYATS

*5521. **Bakshi Partap Singh** : Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) whether all the Panchayats are being paid 10 per cent of the Land Revenue to which they are entitled under the Punjab Gram Panchayat Act, 1952 ;

(b) whether the Panchayats in the Jagir of the Raja of Lambagaon, district Kangra, are also receiving the said share of the land revenue; if not, the reasons therefor?

Shri Bhim Sen Sachar : (a) All except those where Jagirs and Muafis are in force. With a view to augment the 10 per cent of land revenue grant which falls short on account of Jagirs and Muafis, Government have sanctioned a special grant of rupees one lac.

(b) No. The land revenue of this area is paid as Jagirs. However, these Panchayats will also be awarded some share out of rupees one lac as mentioned in part (a) above.

बख्शी प्रताप सिंह : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब बतायेंगे कि एक लाख रुपये की ग्रांट केवल लम्बा गांव जागीर के लिये रखी गई है या अन्य गांवों की दूसरी जागीरों के लिये भी कुछ रकमें रखी गई हैं ?

मुख्य मंत्री : यहां पर जागीरें इस तरह से रखी गई हैं कि पंचायतों को land revenue का 10 प्रतिशत भाग आ जाए और जहां न आए वहां पर हम ने *ad hoc* amount रख दिया है। यह रकम इस लिये मन्जूर की गई है कि जहां पर जरूरत हो इस में से मुआवजा आदि दिया जा सके ।

बख्शी प्रताप सिंह : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब कृपा कर के बतायेंगे कि यह जो रुपया रखा गया है इस रुपये से उन का काम चल जायेगा ?

मुख्य मंत्री: मैंने अर्ज किया है कि हमारा अन्दाज़ा है कि इस से उन का काम मुकम्मल हो जाएगा ।

श्री मूल चन्द जैन : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब कृपा कर के बतायेंगे कि जागीरों वाले कितने गांव हैं और उन सब के लिये कितने रुपये का provision किया गया है ?

Mr. Speaker : This supplementary question does not arise out of the main question.

REPRESENTATION FROM VILLAGERS OF MUZAFFARPUR, TEHSIL AND DISTRICT JULLUNDUR

*5557. **Professor Mota Singh Anandpuri** : Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) whether the Deputy Commissioner, Jullundur, has recently received any representation from the residents of village Muzaffarpur, police station Sadar, tehsil and district Jullundur, alleging that the Patwari has charged the amount of surcharge on land revenue in excess of that prescribed under the rules and that he has not issued regular printed receipts showing amounts charged for local rates, revenue and surcharge;

[Professor Mota Singh Anandpuri]

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative the action, if any, taken on the said representaion?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and will be supplied to the member as soon as it is ready.

Sardar Chanan Singh Dhut: Sir, 1 want to ask a supplementary question.

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ: ਜਨਾਬ ਅਜੇ ਤਕ ਤਾਂ information ਹੀ ਨਹੀ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਜਵਾਬ ਕਿਵੇਂ ਦਿਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

RESOLUTION REGARDING EXEMPTION OF LAND REVENUE

*5595. **Shri Mohan Lal Datta** : Will the Minister for Development be pleased to state the action taken by the Government on the Resolution passed by the Vidhan Sabha during the last Budget Session to the effect that landowners paying Rs.5 or less as land revenue be exempted from payment of land revenue ?

Sardar Partap Singh Kairon : The matter is under consideration of Government.

श्री मोहन लाल दत्त: क्या मैं पूछ सकता हूं कि इस मामले का कब तक फैसला हो जायेगा ?

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਅਜੇ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ ਅਸੀ ਛੇਤੀ ਫੈਸਲਾ ਕਰਾਂਗੇ ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ: ਕੀ ਮੈਂ ਪੁੱਛ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕਢਿਆ ਸੀ ਉਸ ਤੇ ਅਮਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ?

Mr. Speaker : This supplementary does not arise.

ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ: On a point of information, Sir. ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਾਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਪਤਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਇਤਨੀ ਦੇਰ ਲਗੀ ਹੈ ? (No reply was given.)

DEMAND OF REVENUE PATWARIS' UNION

*5639. **Shri Dharam Vir Vasisht** : Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) whether Government have received from the Revenue Patwaris' Union a memorandum containing their demands; if so, the nature of the said demands and the Departments with which they are concerned;

(b) the action, if any, taken by Government on the demands referred to in part (a) above?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) Yes. A copy of the demands of the Patwaris is laid on the Table. The demands are concerned mainly with the Development Department.

(b) The demands of the Patwaris are being looked into by Government.

Demands of The Revenue Patwaries

1. That the grade of Patwaris should be raised to Rs 100—3—140/5—200.
2. That the qualifying service of Patwaris for the purpose of pension should be counted from 1st August, 1934 instead of 1st August, 1949.

3. That Government should arrange for house and office accommodation and in case of non-compliance Rs 20 should be paid as monthly allowance.
4. That office hours of Patwaris should be fixed like other Government servants.
5. That Patwaris should be given the benefit of gazetted holidays.
6. That Patwaris should be given promotion and the direct recruitment of Kanungos, Naib-Tahsildars and Tahsildars, etc., should be stopped forthwith.
7. That Patwaris' children should be given free education.
8. That free medical attendance should be given to the Patwaris and to their families.
9. That Patwaris should be exempted from the payment of Professicn Tax.
10. That the Patwaris working in the Consolidation Department should be given Rs 50 as Consolidation Allowance.
11. That the Patwaris are ready to give up the concession of copying fee and mutation fee.
12. That the stationery allowance of Patwaris should be raised from -/8/- to Rs 5.
13. That preference should be given to candidates who have passed the Patwar Examination under the Director of Land Records orders at the time of selection.
14. That the Revenue Patwaris should be given contingent allowance of Rs 12/8/- like the Canal Patwaris instead of Rs 4 as *basta* allowance.
15. That the Patwaris should not be compelled to take station leave during gazetted holidays.
16. That early payment of Travelling Allowance bills shculd be made.

श्री गोपी चंद गुप्ता : क्या वज़ीर साहिब पता कर के बताएंगे कि ये demands कब तक देख ली जाएंगी ?

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੰਮ ਜਿੱਥੇ ਪੈਸਿਆਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੋਵੇ, ਐਨੀ ਜਲਦੀ ਨਹੀਂ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ।

श्री गोपी चंद गुप्ता : क्या मैं पुछ सकता हूं कि इस काम में कितनी देर लगेगी, 6 साल या 6 महीने ?

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਕਰੀਬਨ ਇਕ ਸਾਲ ਲਗ ਜਾਵੇਗਾ ।

LEASES OF LAND TO CO-OPERATIVE SOCIETIES

***5660. Sardar Chanan Singh Dhut** : Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) whether Government have leased out any land to Co-operative Societies or to individual big farmers in plots of 50 acres and above; if so, the names of such Societies and the area leased out to each together with the period and the conditions of lease in each case;

(b) whether any grants have been given on loans advanced to the lessees referred to above; if so, the details thereof?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and will be supplied shortly.

LEASE OF VILLAGE COMMON LAND TO AGRICULTURAL WORKERS

***5661. Sardar Chanan Singh Dhut** : Will the Minister for Development be pleased to state whether Government has considered the question of leasing cultivable village common land to agricultural workers and poor peasants; if so, its decision in the matter?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) Yes. Government have decided that the land required for common purposes of a village should not exceed 10 per cent of the total waste shamilat land in the village and the rest if culturable be acquired under Utilization of Lands Act, 1949, and leased out to landless peasants and genuine Harijan cultivators in the State.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ: ਕੀ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪੁਛ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਲੈਂਡ Utilisation of Land Act ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਉਥੇ ਉਹ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ?

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਨੇ ਸਵਾਲ ਵੀ ਗਲਤ ਹੀ ਪੁਛਿਆ ਹੈ । ਜਿਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਲੈਂਡ Utilisation of Land Act ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਉਥੇ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ? ਨੰਗੀ ਨਹਾਵੇ ਕੀ ਤੇ ਨਚੋੜੇ ਕੀ ?

श्री मोहन लाल दत्त : क्या माननीय मंत्री जानते हैं कि Utilization of Land Act के मातहत owners को नोटिस दिये जाते हैं कि अपनी ज़मीन को इतने महीनों के अन्दर २ काश्त कर लो.............

Mr. Speaker : Is the hon. Member asking a supplementary question or is he giving information ?

श्री मोहन लाल दत्त : जनाब मेरी अर्ज़ है कि इस Act के माहतहत ज़मीनें हरिजनों को नहीं मिलतीं क्योंकि मालिकों को नोटिस दिये जाते हैं और वे खुद काश्त कर लेते हैं । क्या उन्होंने कभी सोचा है......

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜਦੋਂ ਤਕ ਤਰਮੀਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਉਸ ਵਕਤ ਤਕ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ: ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੋਲੀ ਤਾਂ ਅਮੀਰ ਲੋਕ ਹੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਲੋਕ ਤਾਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ?

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ: ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ।

COMMON LANDS UNDER THE PANCHAYATS

***5665. Sardar Bachan Singh :** Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) the total area of common land which has come under the possession of the Panchayats in the State, district-wise under the Punjab Village Common Lands (Regulation) Act, 1953;

(b) the area of land referred to in part (a) above which is uncultivable and cultivable waste respectively and the area which has been brought under cultivation ;

(c) the total amount of land revenue which accrued to the Panchayats in respect of land referred to in part (a) above;

(d) the total area of land referred to in part (a) above leased out by the Panchayats to Harijans and landless persons for cultivation or other purposes?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) A statement is laid on the Table.

(b), (c) and (d). The information is being collected and will be supplied to the member as soon as it is ready.

STATEMENT

District	Total area of common land which has come under the possession of the Panchayats in the State, district-wise under the Punjab Village Common Lands (Regulation) Act 1953.
	Acres
Hissar ..	181,915
Rohtak ..	123,041
Gurgaon ..	125,069
Karnal ..	215,747
Ambala ..	179,606
Simla ..	Nil
Kangra ..	272,731
Hoshiarpur ..	237,211
Jullundur ..	64,040
Ludhiana ..	42,899
Ferozepore ..	56,822
Amritsar ..	Nil
Gurdaspur ..	67,110
Total ..	1,566,191

SUB-TREASURERS

***5667. Master Partap Singh** : Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) the scale of pay of the Sub-Treasurers of Sub-Treasuries in the State at present, together with the nature of their duties and the terms of their service;

(b) the total amount of cash, the value of stamps, and other valuables which remain in the custody of Sub-Treasurers;

(c) the total number of receipts and payment vouchers with the amount thereof together with the amount realised from the sale of stamps during the year 1953-54, Sub-Treasury-wise, in the State;

(d) whether Government have considered revising the pay scale of the Sub-Treasurers in view of the volume and responsibility of the work they have to do?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and will be supplied to the member as soon as it is complete.

TENANTS IN THE STATE

***5676. Shri Wadhawa Ram :** Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) the total number of tenants at present in the State and the number of those holding tenancies (i) of less than 5 acres; (ii) between 5 acres and 15 acres; and (iii) above 15 acres;

(b) the total area of land with tenants in the State together with the area under the tenancies referred to in categories (i), (ii) and (iii) of part (a) above separately?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) 8,17,576.

(i) 5,45,114
(ii) 1,67,915
(iii) 1,04,549

(b) 39,88,731—

(i) 979,416 acres
(ii) 136,482"
(iii) 1,647,83"

COMPROMISES BETWEEN TENANTS AND LANDLORDS

***5677. Shri Wadhawa Ram :** Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) the number of compromises brought about by Government officials between tenants and landlords during 1954 after ejectment notices had been served on the tenants;

(b) the number of compromises referred to in part (a) above in which
(i) tenants did not lose any part of their tenancy;
(ii) tenants lost half or more than half of the tenancy ;
(iii) tenants promised alternative land along with the number of those who were actually given alternative lands;

(c) the number of compromises in which tenants agreed to conditions different from those on which they held tenancies originally?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) 13,391.

(b)—

(i) 3,838
(ii) 4,792
(iii) First part .. 2,562
Second part .. 2,562

(c) .. 75

This information is in respect of all the districts in the Punjab excepting Hissar and Ferozepore districts. The information in respect of these two districts will be supplied as soon as collected.

AREA OF LAND OWNED BY LANDLORDS

***5678. Shri Wadhawa Ram :** Will the Minister for Development be pleased to state the total area of land in the State owned by landlords holding more than (a) 100 acres (b) between 30 and 100 acres each, together with the area therein reserved by landlords for self-cultivation and for cultivation by tenants in the years 1950 and 1954 respectively ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a)

	Acres
(i) Area of land owned by landlords holding more than 100 acres ..	1,380,417

	1950 Acres	1954 Acres
(ii) Area reserved by landlords for self cultivation ..	2,70,572*	2,63,253*
(iii) Area reserved by landlords for cultivation by tenants ..	4,10,726*	5,37,640*

*This information does not include that of Jullundur District. It will be supplied as soon as collected.

(b) The information is being collected and will be supplied as soon as possible.

MAGNET SEAMS IN AMBALA CITY

*5519. **Shri Dev Raj Sethi :** Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) whether any Magnet Seams have been recently discovered in Ambala City; if so, the details thereof;

(b) the details of report, if any, of the Agriculture Engineer and the Head of the Tube-well Section in this connection;

(c) whether experts of the Geological Section of the Government of India were invited to survey the nature of the deposits;

(d) whether any report has been received by Government from the said experts; if so, a copy thereof be laid on the Table ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) The 12″ dia casing pipes got stuck up at 310 feet below ground surface and the best efforts put in to release these pipes proved futile. The presence of magnetic material was, therefore, suspected. The broken pipes extracted and cutting shoe of the sludger which was operating in the drilling of the hole possessed some magnetic qualities. The Geological Survey of India has, however, reported that no magnetic material has so far been encountered anywhere in this vast expanse of alluvium of the Gangetic plain.

(b) The details of the report are contained in memorandum No. 5664, dated the 15th/17th May, 1955, from the Agricultural Engineer (Tube-wells), Ludhiana, to the Director of Agriculture, Punjab (copy enclosed).

(c) Yes.

(d) A copy of Government of India letter No. 19/46/55-MI, dated the 26th July, 1955, containing the report is enclosed.

Copy of Memorandum No. 5664, dated the 15/17th May, 1955, from the Agricultural Engineer, Tube wells, Punjab, Model Town, Ludhiana, to the Director of Agriculture, Punjab, Ludhiana

Subject:—Tube-well, Choor Majri, Ambala for, P.H.D.

The work of sinking a tube-well to augment the water supply for the population of Ambala City was given to us by the Public Health Department. In accordance with the quotations, the first 142 ft. of boring from ground surface has been done with 15″ dia "V" threaded casing pipes, supplied by the P.H.D. The bore was then telescoped with 12″ dia Sq. threaded casing pipes available with us and the boring was taken to the depth of 310ft. below G.S. (ground surface). This bore gave no trouble in sinking up to the above referred depth. At 310 ft. below ground surface, the 12″ dia casing pipes got stuck up.

Efforts for many days were made to release these pipes but the progress was not appreciable. The usual method of extracting the casing was adopted under the presumption that the jamming up of the casing might be due to a tight grip of the surrounding formations. The first 10 feet extraction which was through sandy type of clay gave us no hindrance but the pipe thereafter again got jammed up.

The common method to release this grip was continuously employed by pressing the pipes downward and re-extracting it but at every effort the pipe stopped after extracting 10 ft. These attempts were made for many days and the total extraction that could be achieved is 35 ft. only.

At 273 ft. below ground surface the pipe stopped. Two special Jacks each of 50 ton capacity were employed. The pipe did not move even an inch but gave way at about 60 ft. below ground surface. The pipes used were quite strong and brand new. The Driller withdrew the broken string of about 60 feet of 12″ dia casing pipes and was surprised to

[Minister for Development]

notice the magnetic effect from these. All the pipes each measuring about 10 ft. in length have been unscrewed and separated. All these possess magnetic qualities, and when the bore was re-checked, it was found that the cutting shoe of the sludger which was operating in drilling the bore also possessed this quality. The 15″ dia casing pipes supplied by the Public Health Department and which are still lying in the bore hole upto 142′ below ground surface have also been magnetised. The bore has, therefore, been suspended pending investigation by some expert in Geology, since this curious phenomena is the first of its kind in the history of this organisation and probably first of its type in India if not in the world.

On receipt of the reports from the Well Supervisor, Ambala and Driller I/C. of drilling I inspected the site on 8/5/55 to verify the facts given above.

I am enclosing three copies of the strata chart giving details of the strata encountered at various depths during the operation up to 308 ft. below ground surface for information and necessary action and transmission to the expert in Geology for necessary instructions and guidance to us, more copies of these, if required, can be supplied.

The samples of the bores are, however, preserved for inspection. None of these, as checked by me possess any magnetic qualities.

The extraction of rest of the pipes left in the boring valuing at over Rs 10,000 appears remote. But since I am anxious to avoid this loss, I will do my best to reduce the same to the minimum possible. The work is stopped until some geologist visits the site of bore and renders us some advice in the matter.

Copy of letter No. 19/46/55-MA, dated the 26th July, 1955, from Under-Secretary to the Government of India, Ministry of Natural Resources, Scientific Research, to the Secretary to the Government of Punjab, Chandigarh.

Subject:—Discovery of Magnet Seams in Ambala.

With reference to a press report that appeared in " Times of India " Delhi, dated the 10th May, 1955 (Copy enclosed) under caption " Magnetic Seams Discovered ", I am directed to say that the Director, Geological Survey of India, who was consulted has stated as follows

" The matter of the alleged occurrence of ' magnetic seam ' at a depth of 260′ to 308″ below Ambala was not referred to the Geological Survey of India by the Punjab Government or any other agency.

The strata penetrated by bore-holes so far drilled in the Ambala area are all sedimentary rocks of the Indo-Gangetic alluvium. The nature of strata constituting the gangetic alluvium changes rapidly both laterally and vertically; but no magnetic material has so far been encountered any where in this vast expance of alluvium of the Gangetic plain. From the few logs of bore-holes available with us for borings in the vicinity of Ambala, it is observed that about 50 per cent of them have pierced stiff clay beds in the vicinity 50 per cent have penetrated sand and/or gravel beds in the vicinity of 275 feet below G.L. None of the logs, however, report the existence of any magnetic material.

Drilling in stiff clay and also in gravelly formation required extremely careful handling; and unsuitable or inefficient regimentation of operation not infrequently leads to jamming the drill-bit in the hole. Getting pipes stuck in a hole and breaking them off is not an altogether uncommon occurrence. It would appear from the statement attributed to Mr. B.S. Kumar, Agricultural Engineer and Head of the Tube-Well Department that the drilling pipe in this particular case got stuck in the hole so tightly that it became necessary to break it off; and that following this the pipe exhibited its magnetic property.

It is common for iron objects when subjected to violent mechanical stress to become slightly magnetic. Normally, however, an iron ring, like the one worn by the sikhs, would not contain enough material to allow the building up a flux density great enough to cause it along with the hand wearing it to be attracted to even a comparatively intense magnetic field. This thus obviously is an overstatement.

The possibility of the occurrence of a magnetic bed of rock in the sedimentary formations underlying Ambala have collected any chips or cuttings from the alleged " magnetic seam" the Geological Survey of India will be pleased to examine it, and if necessary, send out an officer of this Department to examine the area around Ambala.

COPY of endorsement No. 9790-I&C-55/49953, dated the 17th August, 1955 from the Secretary to Government, Punjab, Industries Department.

A COPY , with copies of enclosures, is forwarded to the Director of Industries, Punjab, for report with reference to his endorsement No. M/7/65/3455, dated the 26th July, 1955.

श्री देव राज सेठी: जो रिपोर्ट आई है Under Secretary National Resources and Scientific Research से उस में लिखा है—

"The matter of the alleged occurrence of the Magnet Seams was not referred to the Geological Survey of India by the Punjab Government or any other Agency".

मैं यह पूछना चाहता हूं कि क्यों अब तक refer नहीं किया गया? क्या वजूहात थीं!?

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ: ਪਤਾ ਕਰਕੇ ਦਸ ਸਕਾਂਗਾ ਕਿ ਕਿਉਂ refer ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਉਥੇ ਭੇਜ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਜਗ੍ਹਾ ਚਲੀ ਗਈ ਹੋਵੇ।

श्री देव राज सेठी : अब कब तक भेजी जायेगी क्योंकि यह एक अहम मसला है?

ਮੰਤ੍ਰੀ: ਅਹਿਮ ਮਸਲਾ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਖਾਸ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਜਲਦੀ ਹੀ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

FOREST ADMINISTRATION AND JAGIR OF LAMBAGAON, DISTRICT KANGRA

*5523. **Bakshi Partap Singh** : Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) whether it is a fact that the question of the Forest Administration of the Jagir of Raja of Lambagaon, District Kangra was brought to his notice at the time of his visit to Dharamsala on July 1st, 1955;

(b) whether it is also a fact that he ordered the Divisional Forest Officer to submit a detailed report after proper sifting of the facts within one month;

(c) if the answers to part (a) and (b) above be in the affirmative whether any report referred to in part (b) above has been received by him; and the action, if any, taken thereon?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) Yes.

(b) Yes.

(c) The Divisional Forest Officer, Kangra Forest Division, has submitted a report which is under consideration.

MARKETING COMMITTEES

*5550. **Shri Babu Dayal Sharma** : Will the Minister for Development be pleased to state the considerations kept in view before the appointment of a Market Committee in the State?

Sardar Partap Singh Kairon : There is no appointment of a Market Committee in the State as such. The Market Committees are established under section 7 in a notified market area, and the members are appointed under section 8 of the Act. The considerations in the case of both these aspects are given below :

(1) *Considerations for the setting up a Market Committee.* The object, broadly speaking, is to secure fair dealings at the hands of the traders and, therefore, the idea is to extend the Act to as large an area as possible. There are, however, limitations to the capacity of a Market Committee and also it is kept in view that no important locality should be left out because if an important locality is left out a rival Market may easily be set up outside the boundary and divert the trade. Unwieldy and too small market areas are avoided. The ultimate object is that no locality which is important from the point of production of agricultural commodities or trade is left out so that the growers receive fair dealings while selling their produce.

[Minister for Development]

(2) *Considerations regarding the appointment of members of Committee.* Panel of names of growers, licensees under section 6 and licensees under section 9 are submitted to Government in accordance with section 8 sub-section 4. The Government in their discretion select the persons best suited in their judgement to represent the various interests on the market committee subject to the general consideration that there should be a fair and effective representation of the growers on the committee.

ALLOTMENT OF LAND TO HARIJANS DURING CONSOLIDATION

*5598. **Shri Ram Parkash** : Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) whether any instructions have been issued to the Consolidation Officers in the State to allot land during Consolidation operations for "Barras", Dharamsalas and for the extension of abadis for the Harijans ;

(b) if the answer to part (a) be in the affirmative, the area of land allotted for Harijan families and the names of places where it has been allotted ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) Yes.

(b) The information is not readily available and will be supplied to the member after collecting the same from all the Deputy Commissioners in the Punjab.

COMMUNITY PROJECT WORK IN THE STATE

*5638. **Shri Dharam Vir Vasisht** : Will the Minister for Development be pleased to state —

(a) the names of places where Community Project Work in the State under the First Five-Year Plan was undertaken together with the progress made in each area during the period from October, 1952 to September, 1955, particularly in respect of irrigation, electricity, roads, health and education ;

(b) the nature of voluntary effort contributed in each of the places referred to in part (a) above together with the estimate of its value ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) (1) Batala, Jagadhri, Sonepat, Nawanshahr, Nilokheri and Faridabad areas.

(2) A progress report for the period from October, 1952 to August, 1955, except electricity, is laid on the Table. The information regarding electricity is maintained by the Public Works Department, Electricity Branch.

(b) A statement showing money value of voluntary contributions made by the villagers in each project up to the quarter ending 30th June, 1955, is laid on the Table. The information regarding voluntary contribution in kind separately is not available.

Progress of work under Major Schemes in Community Project Areas from October, 1952 to 31st August, 1955.

——	Sonepat	Jagadhri	Nawanshahr	Batala	Faridabad	Nilokheri	Total
1	2	3	4	5	6	7	8
			I—AGRICULTURE				
1. Seeds Distributed (Mds) ..	3,871	34,302	45,608	22,788	46,189	13,498	1,66,256
2. Fertilizers distributed (Mds) ..	18,329	41,498	77,574	38,846	5,604	5,208	1,87,059
3. Implements distributed ..	1,367	817	2,817	2,598	9,287	7,810	24,696
4. Compost pits dug ..	17,188	10,201	6,415	24,606	11,478	4,085	73,973
5. Model farms laid out ..	120	177	112	79	78	38	604
6. Demonstrations held ..	3,363	1,282	5,158	20,794	669	4,985	36,251
7. Area deratted (Acres) ..	43803	1,44093	161,321	320,251	96,183	35,350	8,01,001
8. Fruit trees planted ..	9,907	13,866	9,481	2,475	4,553	6,807	47,089
9. Timber trees planted ..	9,492	61,347	85,238	173,141	18,658	12,982	360,858
			II—LAND RECLAMATION				
1. Areas reclaimed (Acres) ..	7,145	9,748	7,239	6,457	21,500	11,162	63,251
2. Area cleared of weeds (Acres)	188,802	117,810	261,835	120,537	104,872	94,455	888,311
			III—IRRIGATION				
1. Wells repaired ..	273	116	485	101	812	90	1,877
2. Wells constructed ..	327	222	102	152	773	161	1737

[Minister for Development]

3. Pumping sets installed ..	9	18	134	350	126	25	662
4. Tube-wells sunk ..	46	209	15	26	8	23	327
IV—ANIMAL HUSBANDRY							
1. Veterinary First-Aid Centres and Dispensaries ..	20	14	..	..	40	15	89
2. Artificial Insemination Centres	1	1	2	1	..	..	5
3. Animals vaccinated or inoculated ..	240,507	209,549	287,731	286,878	86,302	155,366	1,266,333
4. Animals castrated ..	31,022	12,483	13,954	7,647	13,366	6,419	84,891
5. Pedigree bulls supplied ..	59	104	28	36	66	32	325
6. Improved poultry birds supplied	937	1,088	1,582	1,877	654	565	6,703
7. Eggs for hatching supplied ..	2,412	2,845	2,896	2,942	1,248	2,124	14,467
V—HEALTH							
1. Health and First Aid Centres	46	2	77	9	30	21	185
2. Maternity cases attended ..	3,461	1,601	4,787	4,967	440	5,704	20,957
3. Dais enrolled ..	180	403	86	..	..	46	715
4. Dais trained ..	177	72	82	209	19	78	637
VI—COMMUNICATIONS							
1. Culverts built ..	136	79	39	324	30	21	629
2. Kacha roads constructed ..	179	38	184	528½	207	84	1,220½
3. Construction of pacca roads ..	15	32¾	1½	22½	15½	..	87¼
4. Existing roads repaired (miles)	..	108	..	..	..	..	108

—	Sonepat	Jagadhri	Nawanshahr	Batala	Faridabad	Nilokheri	Total
1	2	3	4	5	6	7	8
VII—SANITATION							
1. Drains constructed (feet) ..	95,335	110,306	455,424	241,802	71,367	74,739	1,048,973
2. Streets paved (Square feet) ..	3,675,232	343,998	1,171,910	974,046	360,770	274,635	7,000,591
3. Remodelling of wells ..	230	422	360	257	148	74	1,491
4. Model public latrines ..	7	19	112	20	43	1	202
5. Model Cattle sheds ..	83	27	64	107	1	20	302
6. Wells purified ..	283	1,127	4,252	352	2,313	1,706	10,033
VIII—EDUCATION (INCLUDING SOCIAL EDUCATION)							
1. Schools converted into Basic type ..	..	42	40	..	27	14	123
2. Schools for children ..	39	98	75	58	15	13	298
3. Adult literacy centres ..	177	139	185	152	82	103	838
4. Reading Rooms ..	60	60	56	52	40	17	285
5. Child welfare centres ..	79	15	21	44	25	30	214
6. Young farmers' clubs ..	128	99	129	59	35	12	462
7. Women's organisations ..	30	52	11	57	9	38	197

PEOPLE'S PARTICIPATION

"PART B	Project Area	Money value of contributions received up to 30-6-1955
		Rs
	1. Batala	17.30,980
	2. Nawanshahr	17,84,800
	3. Jagadhri	20,34,180
	4. Sonepat	28,20,553
	5. Faridabad	35,14,538

LAND FOR HARIJANS' HOUSES IN VILLAGE KHATKAR KALAN, DISTRICT JULLUNDUR

***5655. Sardar Achhar Singh Chhina :** Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) whether the area of land reserved for the houses of Harijans and other landless persons in village Khatkar Kalan, district Jullundur at the time of Consolidation has been demarcated and possession thereof given to the beneficiaries ?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and will be supplied to the member.

श्री मूल चन्द जैन : Supplementary, Sir.

Mr. Speaker : No supplementary please.

श्री मूल चन्द जैन : जनाब मैं यह पूछना चाहता हूं कि क्या यह इसी तरह postpone होते रहेंगे ? क्या इस में administration की efficiency का सवाल नहीं आता ?

Mr. Speaker : ਮੈਂ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ compel ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ । (I cannot compel them to reply).

श्री मूल चन्द जैन: 80 प्रतिशत से ज़्यादा सवाल इसी तरह postpone हो रहे हैं ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : On a point of information, Sir. ਮੈਂ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਦਰਿਆਫਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ ਜਾਂ ਉਹ department ਵਿਚੋਂ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ।

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

श्री देव राज सेठी : स्पीकर साहिब ! आपने पीछे यह convention बनाई थी कि जिन सवालों का यहां Floor of the House पर जवाब नहीं दिया जाता उन के जवाब मैम्बरान के पास खुदबखुद भेज दिये जाया करेंगे । लेकिन पिछले सैशन के किसी भी ऐसे सवाल का जवाब अभी तक नहीं दिया गया ।

अध्यक्ष महोदय : आप ऐसे सवालों की लिस्ट दे दें । (Please give a list of such questions.)

श्री देव राज सेठी : बजट सैशन के किसी भी ऐसे सवाल का जवाब नहीं भेजा गया ।

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ ; ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਬਾਰੇ ਜਾਂ ਸਭਨਾਂ ਬਾਰੇ ।

श्री मूल चन्द जैन: सब के बारे में ।

अध्यक्ष महोदय : मैंने आप से गुज़ारिश की है कि आप उन सवालों की लिस्ट दे दें जिन-का अभी तक जवाब नहीं दिया गया । (I have asked you to give me a list of those questions, replies of which have not yet been supplied to you.)

श्री देव राज सेठी: पिछले सैशनों में पूछे जाने वाले वह सभी सवालात जिन के बारे में कहा गया था कि जवाब बाद में देंगे, लिस्ट में शामिल हैं ।

श्री मूल चन्द जैन: क्या इस का नतीजा यह नहीं निकलता कि Heads of the Departments careless हो रहे हैं और वे यह समझ रहे हैं कि जब सवाल इसी तरह से postpone होते जायेंगे तो जवाब इकट्ठे करने की क्या ज़रूरत है ?

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਤੁਸਾਂ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਵੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਬਣਾਈ ਸੀ।

Mr. Speaker : Order please. As already stated, I have no power to force a minister to answer a question.

श्रीमती सीता देवी On a point of information, Sir.

Mr. Speaker: Order, order.

श्रीमती सीता देवी : मैं इसी सिलसिले में कुछ information लेना चाहती हूं।

Mr. Speaker : इस सिलसिले में काफी कुछ कहा जा चुका है (Already much has been said in this connection.)

श्रीमती सीता देवी : पर बात तो कोई बनी ही नहीं। मैं यह पूछना चाहती हूं कि सवालों के लिये यह जो 15 दिन का नोटिस दिया जाता है, जवाब इकट्ठे करने के लिये क्या यह नोटिस कम है या इन के जवाब इकट्ठे होने के लिये कोई time limit ही नहीं ?

अध्यक्ष महोदय : यह इनके जवाब देने की बात नहीं है। (It has nothing to do with the giving of reply by the Minister.)

LAND FOR HARIJANS' HOUSES IN VILLAGE DHALOWAL, TEHSIL HOSHIARPUR

***5656. Sardar Achhar Singh Chhina** : Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) the area of land reserved for the houses of Harijans and other landless persons in village Dhalowal, Tehsil and District Hoshiarpur, at the time of Consolidation of Holdings ;

(b) the distance of the land referred to in part (a) above from the abadi area of the said village ?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and will be supplied to the member.

GOVERNMENT AGRICULTURAL SCHOOL, SIRSA

***5664. Sardar Bachan Singh** : Will the Minister for Development be pleased to state whether the Government received any representation dated the 21st January, 1955, regarding the working of the Government Agricultural School, Sirsa, District Hissar; if so, the action, if any, taken by Government thereon ?

Sardar Partap Singh Kairon : The requisite information is being collected and will be supplied to the member concerned shortly.

LANDLESS AGRICULTURAL WORKERS IN SECOND FIVE-YEAR PLAN

***5659. Sardar Chanan Singh Dhut** : Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) whether Government have drawn up any scheme for the settlement of landless agricultural workers and poor peasants on land as part of the Second Five-Year Plan ;

[Sardar Chanan Singh Dhut]

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative the details of such scheme ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) No.

(b) Does not arise.

SURVEY IN RESPECT OF A MINOR CANAL IN TEHSIL REWARI

***5552. Shri Babu Dayal Sharma :** Will the Minister for Irrigation be pleased to state whether any survey of minor canal in tehsil Rewari, district Gurgaon is being made; if so, the extent to which it has been completed ?

Chaudhri Lahri Singh : Yes. Survey for extending irrigation to an area of 10,000 acres of Rewari Tehsil from Dulehra Distributary is about fifty per cent complete.

COMPENSATION FOR EARTH WORK FOR CANALS ETC.

***5558. Professor Mota Singh** (Anandpuri) **:** Will the Minister for Irrigation be pleased to state—

(a) whether it is a fact that several representations have been received by the Irrigation Department from cultivators to the effect that they have not so far been compensated for the damage done to their crops and lands in respect of the earthwork during the construction of canals, distributaries and minors :

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative the action, if any, taken on the said representations ?

Chaudhri Lahri Singh : (a) and (b) Yes. Representations have been received from cultivators. Additional staff has been appointed to expedite these cases.

CHAKBANDI AREAS OF SHAH NAHAR BRANCHES

***5569. Shri Rala Ram :** Will the Minister for Irrigation be pleased to state whether any complaints about the defective chakbandi of the area on Baddan and Shingowal branches of the Shah Nahar have recently been received by the Government ; if so, the steps, if any taken by the Government to remove the defects ?

Chaudhri Lahri Singh : Only four applications have been recently received, out of which one has already been investigated and filed and the remaining three are under investigation.

The Chakbandi of Shingowal and Baddan Distributaries is generally correct.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਹਨਹਿਰ ਦੇ ਹਲਕੇ ਦੀ ਚਕਬੰਦੀ defective ਹੈ । ਕੀ ਉਹ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀ ਕਦਮ ਉਠਾਏ ਗਏ ਹਨ ?

मंत्री : मैंने कब कहा है कि चकबन्दी खराब है । मैंने कहा है कि चकबन्दी ठीक है ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ ; ਕੀ ਉਹ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ applications ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਆਈਆਂ ਹਨ ਉਹ ਕਿਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਹਨ ? ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਚਾਰ ਪੰਜ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਆਈਆਂ ਸਨ ।

मंत्री: यही, चकबन्दी के बारे में उज़र किये गये थे। एक में जो allegations लगाये गये थे वह तो गलत साबत हुए हैं। इस लिये उस को file कर दिया गया है। और जो बाकी की तीन है वह under consideration हैं।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ: ਕੀ ਮੈਂ ਇਹ ਪੁਛ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਆਈਆਂ ਹਨ ਜੇ ਉਹ ਦੁਰੁਸਤ ਸਾਬਤ ਹੋਈਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਕੀ action ਲੈਣਗੇ ?

मंत्री: अगर शिकायत ठीक निकली तो चकबन्दी को दुरुस्त करा दिया जाएगा।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ: ਇਹ ਚਕਬੰਦੀ ਨਵੀਂ ਹੈ, ਪੁਰਾਣੀ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਇਹ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੀ action ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਰੁਪਿਆ ਖਰਾਬ ਕੀਤਾ ਹੈ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ?

मंत्री: अगर कोई सज़ा दने वाली बात हुई तो rules के मुताबिक action ले लिया जाएगा और आप को इतलाह कर दी जाएगी।

CONSTRUCTION OF CANAL HEAD FOR SHAH NAHAR

***5570. Shri Rala Ram :** Will the Minister for Irrigation be pleased to state the steps, if any, so far taken by the Government to construct a regular pucca canal Head for Shah Nahar at Ray ?

Chaudhri Lahri Singh : Shah Nahar Canal will form a part of the proposed Hoshiarpur Canal for which a separate scheme has been prepared. Hoshiarpur Canal is proposed to have Weir Control Supply.

No separate proposal for constructing Weir for the Shah Nahar Canal only has been prepared nor it is necessary in view of the proposed Hoshiarpur Canal Project.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ: ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਸ਼ਾਹ ਨਹਿਰ ਨੂੰ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਕਿਸ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲਿਆ ਹੈ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਹ ਨਹਿਰ ਦਾ head works ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਨਹਿਰ ਦਾ head works ਹੀ ਨ ਹੋਵੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?

अध्यक्ष महोदय : तो इस के लिये आप अलग सवाल पूछिये यह इस सवाल से कैसे पैदा हो सकता है (Please give notice of a separate question. How can this supplementary arise out of the original question?)

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ: ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਸ਼ਾਹ ਨਹਿਰ ਦੇ head works ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਹੈ। ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨਹਿਰ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਕਿਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲਿਆ ਸੀ ? ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਪਹਿਲੇ private ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਸੀ। ਜੇ ਕਰ ਇਸ ਨਹਿਰ ਦਾ ਕੋਈ head works ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਣਾ ਤਾਂ ਇਹ ਆਬਿਆਨਾ ਕਿਉਂ ਵਸੂਲ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ?

अध्यक्ष महोदय : It does not arise out of the main question. आप कोई concrete question पूछिये । (Please ask some concrete question.)

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿਘ ਧੂਤ : ਸਵਾਲ ਤੇ concrete ਹੀ ਹੈ ।

अध्यक्ष महोदय : सवाल तो यह है—

"the steps, if any, so far taken by the Government to construct a regular pucca Canal Head for Shah Nahar at Ray," सवाल यह नहीं है कि वह तारीख क्या थी जब गवर्नमैंट ने शाह नहर को अपने हाथ में लिया था या उस के पानी का आबयाना किस तरह लिया जा रहा है ?

(The question is, the steps, if any, so for taken by the Government to construct a regular pucca Canal Head for Shah Nahar at Ray and not on what date the Government took over the Shah Nahar nor why the Government is realising abiana from the people.)

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਮੇਰਾ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਕੀ ਸਟੈਪਸ ਸ਼ਾਹ ਨਹਿਰ ਦਾ ਹੈਡ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਲਿਤੇ ਹਨ ।

मंत्री : इसका जवाब मैंने पहले ही दे दिया है कि शाह नहर के लिए कोई weir बनाने की ज़रूरत नहीं है क्योंकि शाह नहर होशियारपुर नहर का हिस्सा बन जायगा और होशियारपुर नहर का weir बनाने के लिए scheme बनाई जा चुकी है ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿਘ ਧੂਤ : ਇਸੇ ਲਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਨੀ ਦੇਰ ਸ਼ਾਹ ਨਹਿਰ ਦੇ head ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਲਗੇਗੀ ?

मंत्री : शाह नहर एक non-perennial canal है उस में बरसात का पानी चलता हैं। इस को regular perennial canal बनाने के लिए इस को होशियारपुर नहर का हिस्सा बनाया जा रहा है जिसका Head भी बनाया जायगा ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸ਼ਾਹਨਹਿਰ ਇਕ regular ਨਹਿਰ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਹ regular ਨਹਿਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਆਬਿਆਨਾ ਕਿਸ rate ਤੇ ਵਸੂਲ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ?

Mr. Speaker : The hon. Member is offering suggestions and not putting supplementary questions to the Minister. If the hon. Member wishes to put a question about any point which has got no connection with the main question, he should give a separate notice of that question. I will admit it.

COMPENSATION TO LANDOWNERS OF SHAH NAHAR

***5571. Shri Rala Ram** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state the total amount of compensation so far paid to the landowners in lieu of their lands taken over by the Government to complete re-alignments of Shah Nahar distributaries and rajbahas ?

Chaudhri Lahri Singh : It has not been possible to make payment for the compensation of the land acquired for the Shah Nahar Canal due to prolonged correspondence between the Executive Engineer and the Deputy

Commissioner, Hoshiarpur. To expedite payment of the compensation work has been entrusted to the Land Acquisition Officer, Bhakra-Nangal Project and payment is expected to be made during the current year.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਕੀ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜੀ compensation ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਕਾ ਕਾਗਜ਼ਾਤ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ?

अध्यक्ष महोदय : यह तो सवाल के जवाब में बताया जा चुका है । (This has already been stated in reply to the main question.)

मंत्री : मेरे दोस्त को मालूम होना चाहिये कि compensation देने का procedure इतना लम्बा होता है कि देर लग ही जाती है । पहले डिप्टी कमिश्नर ने नोटिस वगैरा बनाने होते हैं फिर compensation assess की जाती है और फिर और बहुत कुछ करना होता है । काग़ज़ात तैयार होने का मतलब तो आखरी stage होती है जिस पर कि compensation दी जाती है ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਲਿਆਂ ਕਿਨੇ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਹਾਲਾਂ ਤਾਂਈਂ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ?

अध्यक्ष महोदय : यह सवाल कैसे पैदा होता है ? (How does this question arise?)

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ : ਇਹ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ clear ਸਵਾਲ ਹੈ। ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਪੁਛਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੀ compensation ਦੇ ਕਾਗਜ਼ਾਤ ਤਿਆਰ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ ?

मंत्री : मैं अपने दोस्त को बता देना चाहता हूं कि शाह नहर और उस के राजबाहों की जुदा जुदा compensation है । शाह नहर की compensation बहुत सी हो चुकी है और उस के बारे में मैं यह कह सकता हूं कि उस की इस साल payment complete हो जायेगी ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਮੇਰਾ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਨਹਿਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲਿਆਂ ਕਿੰਨੇ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ?

मंत्री : मेरे दोस्त को इस बात का इल्म होना चाहिये कि इस नहर की बहुत सी distributaries हैं किसी के लिये एक साल हो गया है किसी को छे महीने और किसी को इस से भी कम । मेरे दोस्त किस distributary के बारे में पूछना चाहते हैं ? अगर यह पूछें कि फलां distributary के लिये कितना वक्त हो गया है तब तो यह भी बताया जा सकता है । लेकिन हर एक चीज़ के करने में वक्त लगता है । गवर्नमैण्ट के पास कोई अल्ला दीन का चराग़ थोड़ा ही है कि झट पट हर चीज़ हो जाये ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ ਦੀ compensation....

अध्यक्ष महोदय: It does not arise.

TUBE-WELLS IN GURGAON DISTRICT FOR EXPERIMENTAL BORINGS

***5717. Shri Chuni Lal :** Will the Minister for Irrigation be pleased to state whether it is a fact that for experimental boring government allotted ten tube-wells for Gurgaon District ; if so, the date by which the said tube-wells are expected to be bored in Rewari Tehsil ?

Chaudhri Lahri Singh : Out of the 46 Exploratory Tube-wells allotted to this State by the Government of India, 18 (not 10) sites have been recommended in the Gurgaon District for Exploratory Boring.

The work on these Exploratory Tube-wells is to be carried out by the Government of India agency and according to the information received from them it is expected to be started in this State in the middle of 1956.

SUPPLY OF ELECTRIC POWER TO PAKISTAN

***5517. Shri Dev Raj Sethi :** Will the Minister for Irrigation be pleased to state —

(a) the total Electric Power in units supplied to Punjab (Pakistan) during the years 1953-54 and 1954-55, respectively ;

(b) the rate charged per unit together with the total amount received from Pakistan during the period mentioned in part (a) above ;

(c) whether the Government sustained any loss in revenue on account of the supply of electric energy to Punjab (Pakistan) ; if so, the reasons therefor ;

(d) whether any bills are still outstanding against Punjab (Pakistan) on this account ; if so, the exact amount thereof and the steps taken for their realisation ?

Chaudhri Lahri Singh :

(a)

Year		*Units supplied*
1953-54	..	19,417,134 units
1954-55	..	15,175,022 units

(b) at the rate of 13.5 pies per unit.

		Rs
1953-54	..	12,39,791
1954-55	..	12,10,486

(c) No.

(d) No.

UHL RIVER PROJECT (ELECTRICITY)

***5518. Shri Dev Raj Sethi :** Will the Minister for Irrigation be pleased to state—

(a) the total revenue received by the Government from Uhl-River Project (Electricity) during the years 1953-54 and 1954-55 respectively ;

(b) the average return per unit during the period mentioned in part (a) above ;

(c) the cost of generation together with the cost of maintenance per unit during the said period ;

(d) whether there was any increase in the over all cost per unit, if so, the reasons therefor ;

(e) the total investment made by the Government on the Uhl Project as at present and the dividend accrued to the Government during the period mentioned in part (a) above ?

Chaudhri Lahri Singh :

(a) 1953-54 .. Rs 1,20,79,262
1954-55 .. Rs 1,37,85,756 (Approximately)

(b) 1953-54 .. 18.298 pies per unit
1954-55 .. 18.625 pies per unit (Approximately)

(c) 1953-54 .. 2.84 pies per unit
1954-55 .. 2.25 pies per unit (Approximately)

(d) No. Does not arise.

(c) Capital invested—
Up to 1953-54 .. Rs 7,89,49,604
Up to 1954-55 .. Rs 8,89,32,143 subject to adjustments.

Dividend/Return on capital invested—
1953-54 .. 9.99 per cent
1954-55 .. 10.66 per cent (Approximately)

श्री देव राज सेठी: सरकार का खर्च 2.25 पाई फी unit आता है और यह charge करती है 18 पाई। क्या मंत्री महोदय बतायेंगे कि इतने फर्क की क्या वजह है ?

मन्त्री: इस की वजह यह है कि सिर्फ यही तो एक स्कीम नहीं और भी स्कीमें हैं और उन में से कई loss में जा रही हैं। अगर एक scheme से फायदा है तो बाकी स्कीमों का loss भी पूरा करना है। सरकार उन की payment कहां से करे।

श्री देव राज सेठी : क्या यही schedule सारे ज़िलों में लागू है ?

मन्त्री : जी हां, यही schedule है ।

———

REVISION OF ESTIMATES FOR THE SUPPLY OF ELECTRIC ENERGY FROM THE BHAKRA-NANGAL PROJECT.

***5640. Shri Dharam Vir Vasisht :** Will the Minister for Irrigation be pleased to state—

(a) whether the estimate regarding the supply of electric energy from the Bhakra-Nangal Projects has recently been revised ;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative the extent to which the said estimate has been reduced ; and the reasons therefor together with the action Government propose to take in the matter ?

Chaudhri Lahri Singh : (a) There is no recent revision in the total power estimates of the Bhakra-Nangal Power Project.

(b) Does not arise.

———

WORK DONE BY CO-OPERATIVE SOCIETIES IN THE IRRIGATION DEPARTMENT

***5450. Shri Ram Chandra Comrade :** Will the Minister for Irrigation be pleased to state—

(a) the number of Co-operative Societies which applied and submitted tenders for work in the Irrigation Department during the years 1952-53, 1953-54 and 1954-55 respectively ;

(b) the number of Co-operative Societies in each of the above years whose tenders were accepted and which were given work ;

(c) the work done by the said Societies during the period mentioned in part (a) above and the payments made to each one of them for the same ?

Chaudhri Lahri Singh : The information is being collected and will be supplied to the member.

DEPOSITS IN CO-OPERATIVE CREDIT SOCIETIES

***5492. Pandit Shri Ram Sharma :** Will the Minister for Irrigation be pleased to state—

(a) whether any agreement has been reached between Punjab (India) and Punjab (Pakistan) Governments regarding the refund of deposits of Hindus and Sikhs of Punjab (India) in the Small Savings Scheme of the Co-operative Credit Societies made before partition ; if so, the details thereof ;

(b) whether the records of deposits of the Mador Co-operative Credit Society and the Mador Female Co-operative Society in district Jullundur have been received from Punjab (Pakistan), if not, the action that is proposed to be taken in respect of the deposits of Hindus and Sikhs made before partition ;

(c) the position of the non-evacuee depositors in the evacuee Co-operative Credit Societies ?

Chaudhari Lahri Singh : (a) First Part—No.

Second part—Does not arise.

(b) As these Societies exist in Punjab (India), the question of receipt of their records from Punjab (Pakistan) does not arise. These societies were Muslim Co-operatives.

(c) The claims of non-evacuee depositors against evacuee Societies are beyond the purview of the Inter-Dominion Agreement of Banking of April, 1949.

REFUGEE VEGETABLE MARKET AT ROHTAK

***5494. Pandit Shri Ram Sharma :** Will the Minister for Finance be pleased to state—

(a) the amount of loan advanced to the Refugee Vegetable Market, Rohtak, its purpose and the conditions on which it has been advanced ;

(b) the constitution of the said Vegetable Market Committee, the names of its office-bearers and members ;

(c) whether the accounts of the said Committee have been audited ; if so, the audit report ;

(d) the terms on which old residents of Rohtak have been permitted to buy plots in the market referred to in part (a) above and build shops ?

Sardar Ujjal Singh : (a) Rs 38,500.

Out of this, Rs 28,000 have been advanced under the provisions of the East Punjab Refugees Rehabilitation (Loans and Grants) Act, 1948. The loan will be repaid with interest at the rate of 3 per cent per annum, in five equated annual instalments.

The balance of Rs 10,500 has been advanced under the provisions of the Punjab Refugees Rehabilitation (House Building Loans) Act, 1948. The loan will be repaid with interest at 4½ per cent per annum in thirty half-yearly equated instalments.

The loan has been advanced for the purpose of construction of shops in the Market.

(b) Shri Trilok Singh—*President.*

Shri Dewan Chand—*Secretary.*

Members.

1. Shri Kaura Ram.
2. Shri Chanchal Singh.
3. Shri Ram Saran Das.
4. Shri Lorinda Ram.
5. Shri Ram Lal.

6. Shri Behari Lal.
7. Shri Chiman Lal.
8. Shri Ram Lal Chhabra.
9. Shri Shanti Lal.
10. Shri Avtar Singh.
11. Shri Jevala Singh.
12. Shri Nathu Ram.
13. Shri Gurbakhsh Ram.
14. Shri Sobha Ram.
15. Shri Sohan Singh.
16. M/s Jagan Nath-Hari Singh.
17. Shri Hukam Chand Duni Chand.
18. Shri Babu Lal-Khan Chand.
19. Shri Brikh Bhan-Harnam Das.
20. Shri Shamer Chand.

(c) Loans were advanced to individuals. The accounts have been maintained properly and checked by the field staff of the Urban Resettlement Branch, Rohtak. The amount of loan has been fully utilized. No audit is required under the rules.

(d) Old residents of Rohtak have been allowed to buy the plots on the condition that they will have to pay the cost of land in lump sum on sale and will not be eligible for any loan for the construction of shops.

REPRESENTATION REGARDING THE ALLOTMENT OF HOUSES IN BOOT KINGRA COLONY, JULLUNDUR

*5580. **Shrimati Sita Devi :** Will the Minister for Finance be pleased to state—

(a) whether the allotment of houses in Boot Kingra Colony, Jullundur, has been completed ;

(b) whether any representation has been received by the Government from the non-zamindar allottees of that Colony in connection with the allotment of houses to them ; if so, the action taken by the Government thereon?

Sardar Ujjal Singh : (a) Yes.

(b) Yes. On a report from the Deputy Commissioner, Jullundur, that the non-allottees had been allotted either a house or a taur, the representations were filed and the applicants informed accordingly.

श्रीमती सीता देवी : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि जिन बड़े २ ज़मींदारों ने तीन २ चार २ मकान लिये हुए थे क्या वह उन से लिये गये या नहीं ?

ਮੰਤ੍ਰੀ :ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ allotments ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਹੀ ਹੋਈਆਂ ਹਨ । ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਖਾਸ ਕੇਸ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦੱਸੋ ਤਾਂ ਜੋ ਮੁਨਾਸਿਬ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ । ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਆਮ ਕਾਰਵਾਈ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ?

श्रीमती सीता देवी : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि जो Non-Zamindars ने representation किया था उस में उन्होंने एक list नहीं दी थी जिन बड़े २ ज़मींदारों ने चार २, पांच २, मकान दीवारें गिरा कर संभाल लिये थे सरकार ने उन्हें लेने के लिये क्या किया है ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : List ਵਿਚ ਦਿਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਰੁਧ ਕਾਰਵਾਈ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ allotments ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਉਹ ਸਹੀ ਸਨ ਅਤੇ ਜੋ allottees ਹੁਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਜਾਂ ਤੋੜ, ਜੋ ਕਾਇਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਮੁਤਾਬਕ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ।

श्रीमती सीता देवी : मेरे प्रश्न का उत्तर Minister साहिब के उत्तर में नहीं आया।

अध्यक्ष महोदय : जी आ गया है । (Your point has been covered.)

श्रीमती सीता देवी: मैं यह जानना चाहती हूं कि जो तीन तीन, चार चार, मकान बड़े २ जमींदारों ने संभाले हुए थे, वह उन से लिये गये या नहीं ?

अध्यक्ष महोदय : इसका जवाब दे दिया गया है ।(It has been replied to.)

LOANS FOR COLD STORAGES IN THE STATE

***5468. Thakore Balwant Singh:** Will the Minister for Finance be pleased to state—

(a) the total number of Cold Storage Plants in the State (i) before the partition and (ii) as on 31st July, 1955;

(b) whether any loans have been advanced as working capital to the managements of any Cold Storage concern in the State or for the improvements of any existing Cold Storage Plants ; if so, their number respectively, the amounts of the loans advanced and the terms regarding interest thereon and repayment of the loans ;

(c) whether all the loanees referred to in part (b) above have adhered to the terms regarding repayment of the loans, if not—

(i) the names of the defaulters and the number of instalments together with the total amounts thereof which have fallen into arrears ;

(ii) the steps, if any, taken for the recovery of the arrears referred to in part (c) (i) above ;

(d) whether in any case of the defaulters referred to above the periods for repayments of the instalments were extended; if so, whether the repayments were made in such extended period ; if not, the action, if any, taken against such defaulters ;

(e) whether any reports have been received by Government regarding the misuse of the loans referred to in part (b) above ; if so,the action taken thereon ?

Sardar Ujjal Singh : (a) It is regretted that the information is not readily available.

(b) Yes. Two loans have been sanctioned as per details given in statement of which a copy is placed on the Table.

(c) No.

(i) It is not in public interest to disclose the names and the required information.

(ii) (1) In one case, Notice under Section 23 of the Punjab State Aid to Industries Act, 1935, was issued on 23rd September, 1955 for the recovery of Government dues.

(2) In the other case, a part of the instalment was paid by the party on 24th August, 1955, and the case is being examined for issue of notice under section 23 of the State Aid to Industries Act, 1935, for recovery of the remaining amount due.

(d) An extension of six months was allowed to one Cold Storage, but as the payment has not been made within the stipulated period, notice under section 23 of the State Aid to Industries Act, 1935, has been issued.

No extension has been allowed in the case of the other Cold Storage.

(e) No report has been received by the Department of Industries regarding the misuse of loan referred to above in respect of any of these Cold Storages. As stated in reply to (d) above, the Department is examining the case for taking necessary action.

APPENDIX

Name of Party.	Amount advanced.	Date of disbursement of loan.	Purpose.	Rate of interest.	Terms of re-payment.
1	2	3	4	5	6
	Rs			Per cent	
1. Cold Storage at Amritsar	50,000	15th May, 1952.	Working capital.	$4\frac{1}{2}$%	Six annual instalments in 7 years, first instalment due at the end of second year.
2. Cold Storage at Jullundur Cantt	35,000	27th January, 1953 and 30th March, 1953. (Loan was advanced to the party in two instalments of Rs 20,000 and Rs 15,000 respectively).	Development of Cold Storage	$5\frac{1}{4}$%	Ditto

श्री मनसा राम कुठियाला : क्या इन cold storages में कर्जे से कोई development की गई है ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਕਰਜ਼ਾ ਜਿਸ ਮਤਲਬ ਲਈ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਉਸੇ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ।

श्री मनसा राम कुठियाला : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि क़र्ज़ दिये गये रुपये का ठीक इस्तेमाल किया गया है ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਸ ਨਾਲ ਆਪ ਦਾ ਤਅੱਲਕ ਹੋਣਾ ਹੈ । ਮੇਰਾ ਤਅੱਲਕ ਇੰਨਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਮਤਲਕ ਲਈ ਕਰਜ਼ਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਉਸ ਲਈ ਉਹ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ ।

COLD STORAGE PLANT AT JULLUNDUR

*5469. **Thakore Balwant Singh :** Will the Minister for Finance be pleased to state—

(a) whether a loan of Rs 35,000 to Rs 40,000 was advanced to the management of a Cold Storage at Jullundur about 2 to 3 years ago ;

[Thakore Balwant Singh]

(b) whether any instalment of the loan has been paid back by the loanee up to 31st July, 1955 ;

(c) whether the Government received any complaint against the misuse of the said loan, if so, the action taken by the Government in the matter ;

(d) whether it is a fact that Government received a complaint against the misuse of the said loan early in 1955 and that the Government extended the time for the repayment of the instalment ; if so, the reasons therefor ?

Sardar Ujjal Singh : (a) A loan of Rs 35,000 (in two instalments of Rs 20,000 and Rs 15,000) was advanced to a Cold Storage, Jullundur Cantt, in the year 1953.

(b) No instalment of the loan has been paid by the loanees up to 31st July, 1955. They have, however, paid Rs 3,664 (Rs 2,000 Principal, and Rs 1,664 interest) since then.

(c) On receipt of a report in this connection, enquiries were made by the District Industries Officer about the proper utilisation of the amount advanced as loan. The Department is examining the case for taking necessary action in the matter.

(d) First part. Yes.

Second part. No extension has been granted to the loanee for re-payment of instalments so far.

श्री मनसा राम कुठियाला : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि कर्ज़ लेने के बाद वहां पर कोई development की गई ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕਰਜ਼ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਥੇ development ਹੋਈ ਹੈ ।

श्री मनसा राम कुठियाला : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि 35 हज़ार रुपये में से कितना रुपया development पर खर्च किया गया है ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਤਫ਼ਸੀਲ ਨਹੀਂ ਦਸ ਸਕਦਾ । ਹਾਂ ਰੁਪਿਆ ਜਿਸ ਮਤਲਬ ਲਈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਉਸੇ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਹ ਕਰਜ਼ਾ ਬਿਲਕੁਲ ਮਹਿਫ਼ੂਜ਼ ਹੈ । ਸਾਡੇ ਪਾਸ security ਹੈ । ਤੇ ਜੇਕਰ ਨਾ ਦੇਣ ਤਾਂ ਦਫ਼ਾ 23 ਹੇਠ notice ਦੇ ਕੇ ਇਕੱਠੀ ਉਗਰਾਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

श्री मनसा राम कुठियाला : क्या वज़ीर साहिब को पता है कि उस रुपये में से 5 हज़ार रुपया ही development पर खर्च किया गया है बाकी नहीं ?

Mr. Speaker : How can the Minister be expected to have information about this point. It is the information of the hon. Member and not that of the Minister.

Shri Mansa Ram Kuthiala : But he can verify this information.

Mr. Speaker : The Question Hour is over.

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

CONFERENCE BETWEEN WORKERS AND MILL-OWNERS, OF AMRITSAR

735. Pandit Shri Ram Shrama : Will the Minister for labour be pleased to state—

(a) whether it is a fact that some decisions were taken in the conference between the workers and mill-owners, of Amritsar, on the 20th July last ; if so, what ;

(b) whether the decisions referred to in part (a) have so far been implemented ; if not, the reasons therefor ?

Chaudhri Sundar Singh : (a) Decisions were taken in a meeting held on the 12th July, 1954 and not on the 20th July, 1954. A copy of these decisions is attached.

(b) Yes. As regards decision No. 8 regarding the appointment of a Textile Enquiry Committee, the matter has almost been finalised and the personnel of the Committee will be notified soon.

Proceedings of the meeting held under the Chairmanship of the Chief Minister, Punjab at the Circuit House, Amritsar, on the 12th July, 1954 at 3.30 p.m.

PRESENT

Chief Minister.
Finance Minister.
Labour Minister.
Secretary to Government, Punjab,
Labour Department.
Labour Commissioner.
Deputy Commissioner, Amritsar.
Senior Superintendent of Police, Amritsar.
Representatives of employers—
Shri Diwan C. Mehra.
Shri C. Constantinides.
Shri Gurdial Singh Uppal.
Shri Sukhdev Oberoi.
Representatives of A.I.T.U.C.—
Shri Sat Pal Dang.
Shri Satish Loomba.
Representatives of I.N.T.U.C.—
Shri Muni Lal.
Shri G. C. Joshi.

The position was discussed by the Chief Minister and the following decisions were taken :—

(1) All cases filed by T.M.A. and by individual textile industrialists of Amritsar in the High Court and Supreme Court will be withdrawn.

(2) The dispute of textile industry of Amritsar be taken off from the First Tribuna and be referred to the three-man Tribunal.

(3) All awards given by the First Tribunal in this dispute of textile industry of Amritsar which are uncontested in the Appellate Tribunal by the employers will be implemented within fifteen days from today.

(4) All awards given by the First Tribunal in the textile industry dispute of Amritsar which are contested will be left to the decision of the Labour Commissioner and his decision will be final and binding on the parties and the decision of the Labour Commissioner will be implemented within fifteen days from the date of the decision.

(5) All the applications under Section 33 and 33-A will be taken up by the new Tribunal from the stage at which the cases were pending before the First Tribunal. In case of 6 demands of main references the first demand will be taken up from the stage where it was left over by the First Tribunal while in the case of the rest five demands of the main dispute, the proceedings will be *de novo*.

(6) Continuity of service conditions of workers as obtaining at the time when the dispute was referred to the First Tribunal will be maintained by the employers.

(7) In case of industrial concerns which have been split-up, the position of workers will be allowed to remain the same in cases where the split up has been for genuine reasons. The question whether there has been genuine split-up or not will be decided by the Deputy Commissioner, Amritsar. The successor units will give their workers the same rate of wages as were given by the parent concern at the time of the split-up. Old workers of the parent unit will be given preference to join the newly formed concerns at the old rates of wages.

[Minister for Labour]

(8) Government will appoint an Enquiry Committee to study the conditions obtaining in textile industry of Punjab.

(9) Labour Advisory Board will be formed on a representative basis giving representation to all parties concerned.

(10) Monthly meetings of workers and employers represented by the persons who have attended the meeting today will be held regularly. Deputy Commissioner, Amritsar, will be the Chairman and the Labour Commissioner will be Secretary. All matters intended to be brought up before this Committee should be sent to the Labour Commissioner and the Deputy Commissioner, at least a week in advance.

(11) Regarding the recognition of one union for each factory, the desirability of having one union for one factory was stressed by Government.

NOTICES OF PANCHAYATS UNDER THE EAST PUNJAB UTILIZATION OF LANDS ACT, 1949.

737. Pandit Shri Ram Sharma : Will the Minister for Development be pleased to state whether any notices under the East Punjab Utilization of Lands Act,1949, are being issued to the Panchayats to turn the unculturalable into culturable land ; if so, the number of Panchayats which have deposited the necessary security for this purpose ?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected from local officers and will be supplied to the member.

REGISTRATION OF TRANSFER OF LANDS IN DISTRICT ROHTAK

738. Pandit Shri Ram Sharma : Will the Minister for Development be pleased to state the number of registrations for transfer of lands, tehsil-wise, made in district Rohtak, during the months of January and February, 1955 ?

Sardar Partap Singh Kairon : The requisite information is given below :—

Serial No.	*Name of Tehsil*	*Number of registered deeds for transfer of land in January*, 1955.	*Number of registered deeds for transfer of land in February*, 1955.
1.	Rohtak ..	33	49
2.	Sonepat ..	8	11
3.	Jhajjar ..	26	34
4.	Gohana ..	5	16
	Total ..	72	110

TOURS BY MINISTERS

739. Pandit Shri Ram Sharma : Will the Chief Minister be pleased to state the number of days spent on tour by each Minister in respect of which daily allowance has not been claimed or charged by him since 1st January 1954, month-wise, together with reasons therefor ?

Shri Bhim Sen Sachar : A statement showing the requisite information is laid on the Table.

Statement showing the number of days (month-wise) spent on tour by each Minister for which daily allowance has not been claimed or charged together with reasons therefor during the period from 1st January, 1954 to 31st August, 1955.

Minister.	Year and month.	No. of days spent on tour for which daily allowance has not been charged.	Reasons.
1	2	3	4
Chief Minister ..	**1954**		
	January ..	2	In connection with bye-elections in PEPSU
	February ..	..	..
	March ..	1	To attend to an un-official piece of work, reached Ludhiana a day earlier than was otherwise required.
		4	To attend death rituals of a near relation.
	April ..	..	..
	May ..	5	In connection with the bye-election from the Sirsa-Fazilka constituency of Parliament.
	June ..	..	..
	July ..	2	In connection with the bye-election from the Amritsar City (north) constituency of Vidhan Sabha.
	August ..	..	..
	September ..	3	In connection with the bye-election from the Mehr constituency of Punjab Vidhan Sabha.
	October ..	..	.. ..
	November ..	..	..
	December ..	1	To attend to an un-official piece of work, reached Jullundur a day earlier than was otherwise required.
	1955		
	January ..	2	To attend a marriage at Ludhiana.
	February ..	3	In connection with the bye-election from the Anandpur constituency of Punjab Vidhan Sabha.
	March ..	..	..
	April ..	1	In connection with a bye-election in PEPSU.
		4	In connection with the bye-election from the Hoshiarpur constituency of the Punjab Vidhan Sabha.

[Chief Minister]

Minister.	Year and month.	No. of days spent on tour for which daily allowance has not been charged.	Reasons.
1	2	3	4
Chief Minister—*concld*	1955		
	May ..	..	..
	June ..	..	..
	July ..	..	..
	August ..	..	..
Development Minister	**1954**		
	January ..	..	..
	February ..	1	Private journeys.
	March ..	3	Ditto
	April ..	8	Ditto
	May ..	1	Ditto
	June ..	..	..
	July ..	7	Private journeys.
	August ..	..	..
	September ..	5	Private journeys.
	October ..	4	Ditto
	November ..	..	..
	December ..	..	..
	1955		
	January ..	6	Private journeys.
	February ..	2	Ditto
	March ..	4	Ditto
	April ..	6	Ditto
	May ..	3	Ditto
	June ..	..	..
	July ..	..	..
	August ..	..	..
Irrigation and Power Minister	**1954**		
	January ..	1	In connection with PEPSU election
	February ..	8	Ditto
	March ..	..	..
	April ..	13	In connection with elections of M.L.C. and to give evidence in the case regarding the death of brother.
	May ..	..	..
	June ..	..	..
	July ..	..	..
	August ..	..	..
	September ..	2	In connection with bye-election.
	October ..	..	..
	November ..	..	..
	December ..	..	..
	1955		
	January ..	..	..
	February ..	..	..
	March ..	..	..
	April ..	..	..

Minister.	Year and month.	No. of days spent on tour for which daily allowance has not been charged.	Reasons
Irrigation and Power Minister—*concld*	1955		
	May ..	2	In connection with bye-election
	June ..	..	..
	July ..	..	..
	August ..	..	..
Finance Minister ..	**1954**		
	January ..	..	..
	February ..	..	..
	March ..	..	..
	April ..	..	..
	May ..	..	..
	June ..	..	..
	July ..	..	..
	August ..	..	..
	September ..	..	..
	October ..	1	Private journeys.
	November ..	1	
	December ..	2	
	1955		
	January ..	..	..
	February ..	..	..
	March ..	..	..
	April ..	1	Private journeys.
	May ..	2	Ditto
	June ..	1	Ditto
	July ..	1	Ditto
	August ..	..	..
Education Minister	**1954**		
	January ..	..	..
	February ..	..	..
	March ..	1	Private journeys.
	April ..	7	Ditto
	May ..	8	Ditto
	June ..	..	..
	July ..	9	Private journeys.
	August ..	..	..
	September ..	9	Private journeys.
	October ..	2	Ditto
	November ..	..	..
	December ..	1	Private journeys.
	1955		
	January ..	14	Private journeys.
	February ..	5	Ditto
	March ..	..	..
	April ..	4	Private journeys
	May ..	7	Ditto
	June ..	..	..
	July ..	4	Marriage of son.
	August (up to 19th August 1955)	..	..

[Chief Minister]

Minister.	Year and month.	No. of days spent on tour for which daily allowance has not been charged.	Reasons.
1	2	3	4
Public Works Minister	**1954**		
	January ..	..	..
	February ..	..	..
	March ..	1	Private journeys.
	April ..	..	..
	May ..	..	..
	June ..	..	..
	July ..	..	..
	August ..	..	..
	September ..	10	Private journeys.
	October ..	1	Ditto
	November ..	..	..
	December ..	..	..
	1955		
	January ..	..	..
	February ..	3	Private journeys
	March ..	2	Ditto
	April ..	..	..
	May ..	..	..
	June ..	..	..
	July ..	..	..
	August ..	..	..
Labour Minister ..	**1954**		
	January ..	..	..
	February ..	3	Private journeys.
	March ..	..	..
	April ..	..	..
	May ..	..	..
	June ..	..	..
	July ..	2	Private journeys.
	August ..	..	..
	September ..	4	Private journeys
	October ..	..	..
	November ..	..	..
	December ..	6	Private journeys.
	1955		
	January ..	3	Private journeys.
	February ..	2	Ditto
	March ..	..	..
	April ..	4	Private Journeys
	May ..	2	Ditto
	June ..	..	..
	July ..	..	..
	August ..	1	Private journeys

PERSONAL FILES OF SUBORDINATES IN THE POLICE DEPARTMENT

740. Pandit Shri Ram Sharma : Will the Chief Minister be pleased to state —

(a) whether it is a fact that in the Police Department the practice is that adverse remarks on the personal file of a subordinate are not shown or conveyed to him for his furture improvement ;

(b) whether the said practice also prevails in other departments ;

(c) whether there are any instructions of the Government in regard to the showing or not showing of adverse remarks in their personal files to the persons concerned and the date or dates when these were issued ?

Shri Bhim Sen Sachar : (a) Yes. The adverse remarks on the personal file of a subordinate in the Police Department are not shown to him but a gist thereof is conveyed to him confidentially.

(b) No.

(c) Yes. The instructions are incorporated in Punjab Government circular letter No. 9026-G-51/1-6544, dated the 4th December, 1951.

ELECTRICITY SUPPLY COMPANY AT SONEPAT

741. Pandit Shri Ram Sharma : Will the Minister for Irrigation be pleased to state —

(a) whether the Government has agreed to pay any compensation for taking over the Sonepat Electricity Supply Undertaking ; if so, what ;

(b) whether it is a fact that the building in which the said undertaking worked belonged to the Sonepat Municipal Committee; if so, the terms on which it was leased out ;

(c) the amount of compensation which has been agreed to be paid by Government for the site on which the building referred to in part (b) above stands ?

Chaudhri Lahri Singh : (a) The amount of compensation for taking over the Sonepat Electric Supply Undertaking has not yet been arrived at. The work of evaluation of the assets taken over is in hand.

(b) According to the information available on Government records the building in which the said Undertaking worked, belonged to the Sonepat Light Power and General Mills Limited.

(c) The amount of compensation for the site on which the above building stands has not yet been determined.

REPRESENTATION FROM LANDOWNERS OF VILLAGE BHENI GURMUKH SINGH, DISTRICT AMRITSAR.

742. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Minister for Irrigation be pleased to state —

(a) whether any representation from Sardar Dalip Singh Sarpanch and other landowners of village Bheni Gurmukh Singh, tehsil Patti, district Amritsar, was received by the Executive Engineer, Jandiala Division of Upper Bari Doab Canal on 15th July, 1954 under a registered cover ;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, the nature of grievances stated in the said representation ;

(c) whether any action has so far been taken by the Canal Authorities on the representation referred to in part (a) above, if not, the reasons therefor ?

Chaudhri Lahri Singh : (a) Yes.

(b) The representation was for extending the tail of Ballaire Sub-minor.

(c) the tail has since been accordingly extended from R.D. 1,140 to 7,000.

LEVY OF CESS FOR CANALIZING THE KASUR NALLAH IN DISTRICT AMRITSAR.

743. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Minister for Irrigation be pleased to state—

(a) whether any cess for canalising the Kasur Nallah under Section 57 of the Northern India Canal and Drainage Act,—*vide* Punjab Government notification published in Punjab Government Gazette, Part I, Public Works Department's No. 798/RC/727/53, dated the 9th February, 1954, was levied on the landowners of village Shahab Pura, tehsil Tarantaran, district Amritsar, if so, the total amount of the cess thus levied ;

(b) whether any land of the said village is situated on the left side of the Lower Kasur Branch ; if so, the area thereof ;

(c) whether any syphon has been constructed or is proposed to be constructed beneath the Kasur Branch to carry the flood water of this area ; if so, at what point ;

(d) if the answer to part (c) above be in the negative, the reasons for imposing the Kasur Nallah Cess on this area ;

(e) the total area of the village which lies on the right side of the Kasur Branch and the total amount of cess levied on this area;

(f) whether any railway line and canal distributary lies in the area referred to in part (e) above ; if so, their names ;

(g) whether any syphon has been constructed beneath the railway line and the canal distributary referred to in part (f) above to facilitate the passage of flood water for the area referred to in part (e) above;

(h) if the answers to parts (f) and (g) above be in the negative, the reasons for imposing the Kasur Nala Cess on this area ;

(i) whether any representation signed by Jagir Singh and others of this village was received by the Superintending Engineer, Upper Bari Doab Canal, Amritsar, on or about 7th September, 1955, protesting against the levy of this cess ; if so, the decision, if any, arrived at in the matter ?

Chaudhri Lahri Singh : (a) Yes, Rs 630 only.

(b) The area on left side of Lower Kasur Branch has not been worked out as no drainage cess on the same is to be levied.

(c) Neither any syphon constructed nor intended.

(d) Question does not arise in view of (b) above.

(e) The area works out to 126 acres with a drainage cess of Rs 630 only.

(f) Yes, Amritsar-Khem Karan Railway Line only.

(g) No, as drainage culverts already exist under the railway line.

(h) The cess has been levied because the area in question is drained off by Kasur Nallah.

(i) No representation has been received so far.

LEVY OF CESS ON LANDOWNERS OF VILLAGES SARHALI KHURD, ETC., IN DISTRICT AMRITSAR.

744. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Minister for Irrigation be pleased to state—

(a) whether any cess for canalising the Kasur Nallah was levied on the landowners of villages Sarhali Khurd, Dayal near Shahab Pura and Rure Asal, tehsil Tarn Taran, district Amritsar under section 57 of the Northern India Canal and Drainage Act,—*vide* Punjab Government Gazette notification No. 798/RC/727/53, dated 9th February, 1954 ; if so, the amount of the cess levied on each of these villages ;

(b) whether any railway line and canal distributaries lie between these villages and Kasur Nallah ; if so, the name of such railway line and the canal distributaries ;

(c) whether any drain has been constructed or is proposed to be constructed between the villages referred to in para (a) above and the Kasur Nallah ; if so, the points at which this drain will pass beneath the railway line and the canal distributaries ;

(d) if the answer to part (a) above be in the negative, other measures, if any, adopted or proposed to be adopted by the Government to carry the flood water or rain water of these villages to the Kasur Nallah ;

(e) if the answers to parts (c) and (d) above be in the negative the reasons for imposing this cess on the landowners of the villages referred to in para (a) above ;

(f) whether any representations from Sardar Partap Singh Sarpanch and others of village Sarhali Khurd, Hazara Singh and others of village Dayal, S. Gurnam Singh, Village Headman and others of village Rure Asal referred to in para (a) above were received by the Superintending Engineer, Upper Bari Doab Canal Circle, Amritsar between 6th and 9th September, 1955, protesting against the levy of this cess ; if so, the decision, if any, arrived at by the Government in the mattei ?

Chaudhri Lahri Singh : (a) Yes. The amounts are as under :—

(i) Sarhali Khurd	..	Rs 6,225
(ii) Dayal	..	Rs 2,590
(iii) Rure Asal	..	Rs 4,310

(b) Yes, only Amritsar-Khem Karan Railway Line.

(c) Reply is in the negative. The drainage of this area goes into Kasur Nallah and drainage culverts already exist under the Railway Line.

(d) Question does not arise in view of (c) above.

(e) Cess is levied because the area in question is drained off by Kasur Nallah.

(f) Yes, recovery has been suspended for the time being.

RECOVERY OF KASUR NALLAH CESS IN AMRITSAR ETC., DISTRICTS.

745. Shri Abdul Ghani Dar : Will the Minister for Irrigation be pleased to state —

(a) whether any writs of demands (Bachhes) for the recovery of Kasur Nallah Cess levied on the different villages of Gurdaspur and Amritsar Districts under section 57 of the Northern India Canal and Drainage Act,—*vide* Punjab Government Gazette No. 798/RC/727/53, dated 9th February, 1954 were sent by the Upper Bari Doab Canals Circle, Amritsar authorities, to the Collectors of Gurdaspur and Amritsar Districts ; if so, when ;

(b) whether any recoveries have been made by the revenue authorities and information in respect thereof sent to the Canal authorities ; if so, the total amount collected up to 31st August, 1955 ;

(c) if the answer to part (b) above be in the negative, whether any letters were addressed by the Canal Authorities to the Collectors of the said two districts for the speedy recovery of the cess imposed ; if so, on what dates and with what result ;

(d) whether any replies were received by the Canal authorities from the Collectors of Gurdaspur and Amritsar in response to the letters referred to in part (c) above ; if so, on what dates ?

Chaudhri Lahri Singh : (a) Yes, during June, 1954, July, 1954 and June, 1955.

[Minister of Irrigation]

(b) No recoveries have so far been reported by the Collectors.

(c) Yes, during June, 1955. Recoveries have been subsequently suspended for the time being.

(d) Question does not arise in view of (c) above.

SUSPENSION OF RECOVERY OF KASUR NALLAH CESS IN AMRITSAR ETC., DISTRICTS.

746. **Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Minister for Irrigation be pleased to state—

(a) whether any writs of demands for the Kasur Nallah Cess levied under Section 57 o the Northern India Canal and Drainage Act,—*vide* Punjab Government Gazette notifiction No. 798/RC/727/53, dated 9th February, 1954 were received by the Collectors of Amritsar and Gurdaspur Districts from the Upper Bari Doab Canals Circle, Amritsar up to 30th June, 1955 ; if so, when ;

(b) whether any recoveries have been made on this account up to 31st August, 1955 in each of these districts ; if so, to what extent ; if not, the reasons therefor ;

(c) whether there is any proposal under the consideration of the Government to remit this cess ; if so, since when and the decision, if any, arrived at in the matter ;

(d) whether the recovery of this cess was ordered to be suspended by Government ; if so, when together with the reasons therefor ?

Chaudhri Lahri Singh : (a) Yes, during June, 1954, July, 1954 and June, 1955.

(b) No recoveries have been reported so far.

(c) Recoveries have been suspended for the time being, pending final decision in the matter.

(d) Yes, during July, 1955 to consider the representations from the affected zamindars. Final decision is yet to be arrived at.

LEVY OF KASUR NALLAH CESS ON VILLAGE MARGINDPURA, DISTRICT AMRITSAR.

747. **Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Minister for Irrigation be pleased to state —

(a) total area in acres of village Margindpura, tehsil Patti, district Amritsar on which Kasur Nallah Cess under section 57 of the Northern India Canal and Drainage Act,--*vide* Punjab Government Gazette notification No. 798/RC/727/53, dated the 9th February, 1954 has been imposed ;

(b) (i) with reference to the reply to unstarred question No. 721 printed in the list of unstarred questions for 21st March, 1955, the total area which lies on the left side of the Khem Karan Distributary and on the left side of the Makhi Kalan minor, respectively and the area which lies on the right side of Makhi Kalan Minor ;

(c) whether any area on the left side of the Makhi Kalan has been included in the belt of catchment ?

Chaudhri Lahri Singh : (a) 1,081 acres.

(b) The area on the left side of Khem Karan Distributary has not been ascertained as no cess is to be levied on this area.

Area on the right side of Khem Karan Distributary and left and right side of Makhi Kalan Minor which is entirely drained off by Kasur Nallah works out to 1,081 acres as given against (a) above. Separate details are not worked out.

(c) Yes.

RESOLUTION PASSED BY MUNICIPAL COMMITTEE, SUR SINGH, DISTRICT AMRITSAR

748. Maulvi Abdul Gani Dar : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) whether any resolution was passed by the Municipal Committee Sur Singh, district Amritsar, on 28th August, 1955, for the abolition of this Committee ; if so, copy of the said resolution be laid on the Table ;

(b) whether the resolution referred to in part (a) above was forwarded by the said Municipal Committee to the Deputy Commissioner, Amritsar ; if so, the date when it was received by him ;

(c) the decision, if any, arrived at by the Government in the matter ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : (a) Yes. A copy of the English translation of the resolution is laid on the Table.

(b) Yes. The resolution was received in the office of the Deputy Commissioner, Amritsar on the 29th August, 1955.

(c) The resolution was received from the Deputy Commissioner, Amritsar only on the 29th September, 1955 and no decision in the matter has so far been taken by Government.

English translation of resolution No. 2 passed in the general meeting of the Municipal Committee Sur Singh held on 28th August 1955

Resolved unanimously that the Punjab Government may be requested in accordance with the report of the Vice President that the Order under which the locality was declared an urban area may be cancelled and the locality declared a rural area so that a Gram Panchayat may be established there. The Committee is of the unanimous opinion that the locality does not possess the qualifications which are necessary for an urban area. Further, there can be very little income from Octroi and House taxes.

REPRESENTATION FROM PATWARIS' ASSOCIATION IN DISTRICT GURGAON.

749. Shri Babu Dayal : Will the Minister for Public Works be pleased to state whether Government have received any representation from the Patwaris' Association of Gurgaon District regarding the imposition of Professional Tax on their Dearness and House Rent Allowances; if so, the action, if any, taken thereon

Sardar Partap Singh Kairon: Yes. Government have already considered demand of Patwaris and other lowpaid employees of Government and local bodies and have decided that in view of the poor resources of local authorities, it is not advisable to extend to these persons the concession given to teachers in the matter of professional tax levied by the District Board.

PATWARI PROBATIONERS.

750. Shri Babu Dayal : Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) whether the names of Patwaris probationers are removed from the waiting list of Patwari candidates in the event of their not being confirmed ;

(b) whether the Patwari candidates mentioned in part (a) above are debarred from service in other Government Departments ;

(c) if the replies to parts (a) and (b) above be in the affirmative, the reasons therefor ;

[Shri Babu Dayal]

(d) whether any representation from the District Patwaris' Association, Gurgaon, has recently been received by the Government, if so, the action ; if any, taken thereon ;

(e) the number of Patwari candidates referred to in part (a) above whose names have been removed in 1955 up to 31st August, 1955?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) According to the existing rules, the Patwaris are not placed on probation. The names of the Patwari candidates, who attain the age of 30 years without obtaining a permanent appointment as a Patwari or Assistant Patwari can be removed from the list or waiting list of Patwari candidates under para 3.9 (iv) of the Punjab Land Records Manual. This rule can, however, be relaxed by Commissioner, in the case of real hardship,—*vide* foot note to para 3.9 of Punjab Land Records Manual.

(b) In the case of removal of their names, in the circumstances explained, in (a) above, they are not debarred from service in other Government Departments.

(c) As already stated in part (a) above, the names of Patwari candidates are removed under para 3.9 of the Punjab Land Records Manual, on account of age limit.

(d) and (e). A representation was received from District Patwaris Association, Gurgaon, when the names of ten Patwari candidates in that district were removed from the list of accepted Patwari candidates on account of age limit. The representation was duly considered and rejected.

REPRESENTATION FROM THE PRESIDENT, REVENUE PATWARIS UNION, PUNJAB

751. Pandit Shri Ram Sharma : Will the Minister for Development be pleased to state whether any action has been taken or is proposed to be taken by Government on the representation of the President, Revenue Patwaris Union, Punjab, addressed to the Chief Minister, dated 1st September, 1955 is if so, what ?

Sardar Partap Singh Kairon : The representation of the President, Revenue Patwaris Union Punjab, is regarding the enhancement of the scale of pay of Patwaris. This question has already been considered by Government but was dropped on account of financial stringency. The demands in the representation will, however, be again looked into by Government during the next financial year and decision; if any, arrived at in the matter will be communicated to the member in due course.

CONSTRUCTION OF ROADS IN HISSAR DISTRICT

752. Pandit Shri Ram Sharma : Will the Minister for Public Works be pleased to state —

(a) the details of new roads to be constructed in district Hissar under the First and Second Five-Year Plans;

(b) whether it has been represented to the Government that village Pabra be connected by road from Barwala to the Agroha-Bhuna Road ;

(c) whether the Government is aware of the fact that Pabra is a very important rural centre with a population of twenty thousand, a high School, a Government Basic Training School etc ;

(d) if the answers to parts (b) and (c) be in the affirmative, whether any action has been taken on the said representations ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : (a) New roads to be constructed in district Hissar under First and Second Five-Year Plans are detailed below :—

First Five-Year Plan

(1) Bhiwani-Loharu Road.
(2) Hansi-Jind road.
(3) Sirsa-Barnala road.
(4) Tohana to Barwala.
(5) Hissar to Barwala.
(6) Hissar to Balsamand.
(7) Tohana to Ratia.
(8) Uklana to Behuna.
(9) Uklana to Narwana.
(10) Ratia to Fatehabad.
(11) Fatehabad to Bhattu.
(12) Bhattu to Ludesar.
(13) Hansi to Barwala.
(14) Dharsu to Bahuna.
(15) Barwala to Agroha.
(16) Agroha to Adampur.
(17) Sirsa to Ludesar.
(18) Dabwali to Chautala.
(19) Dabwali to Manwal.
(20) Dabwali to Rori.
(21) Awadan to Kallanwali.
(22) Tohana to Akalgarh.
(23) Widening Delhi-Hissar-Sulemanki Road passing Mandi Dabwali

Second Five-Year Plan.

(1) Ellenabad-Chichal-Kotli-Monwal.
(2) Ottu-Rania.
(3) Agroha-Adampur-Balasmand.
(4) Fatehabad-Bohuna.
(5) Abohar-Sitogano-Dabwali.
(6) Agroha-Barwala.
(7) Tosham-Siwani.
(8) Ratia-Rori.
(9) Fatehabad-Ratia-Sangrur-Ludhiana.
(10) Bhattu-Bhadra.
(11) Parta-Akalgarh-Mansa-Bhatinda-Kot Kapura.
(12) Dabwali-Bhatinda.
(13) Gohana-Jind-Barwala.

(b) Yes.

(c) Yes. However, according to the census taken in 1951 the population of Pabra is about ten thousand.

(d) The proposal was considered but due to paucity of funds provision for it could not be made in the Second Five-Year Plan.

ADJOURNMENT MOTIONS

***Mr. Speaker :** I have received notices of several adjournment motions. First is that of Shri Mam Chand. It relates to a personal matter ; hence I rule it out of order**.

Then, there is the Adjournment Motion of which notice has been sent by Pandit Shri Ram Sharma. It relates to the Executive Officer of Sonepat Municipal Committee. Its subject is an ordinary administrative matter ; hence it is held out of order.

Pandit Shri Ram Sharma : If you permit me, I can show that the matter is of very great significance.

Mr. Speaker : No, I have ruled it out of order.

Then Sardar Gopal Singh Khalsa has also given notice of an adjournment motion. It reads like this—

> " ....to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the intolerable excesses committed by the Punjab Police under the orders of the D.I.G. of Police in the Parkarma of the Golden Temple, Amritsar on July, 4, 1955."

May I know what is the position of Government in connection with this Adjournment Motion ?

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar) : Sir, I would have been glad to take an opportunity of saying something in connection with this Adjournment Motion but I regret very much to point out that the matter referred to in this motion is *sub judice* and as such I cannot say anything at this stage. The cases connected with this matter are pending in courts. मामला अदालत में है, sub-judice है, इस लिए यहां discuss नहीं हो सकता ।

Sardar Ajmer Singh: On a point of order, Sir.

Mr. Speaker : Do you deny what the hon. Chief Minister has said ?

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿਘ : ਹਾਂ ਜੀ, ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਆਪਣੀ adjournment motion ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਦਾ sub-judice matters ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਹੋਵੇ । ਮੇਰੀ motion ਵਿਚ ਕਈ ਅਜਿਹੇ ਵਾਕਿਆਤ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਬੜੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ—ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿਚ tear gas ਦੇ shells ਦਾ ਸੁਟਿਆ ਜਾਣਾ ਆਦਿ——————। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇੱਟਾਂ ਮਾਰਨ ਦੇ ਕੇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਤੱਅਲੁਕ ਨਹੀਂ । ਇਸਲਈ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਟਰਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਮੁਆਮਲਾ sub-judice ਹੈ । ਇਹ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮੁਆਮਲਾ ਹੈ ; ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਇਹਦੇ ਤੇ discussion ਕਰਨ ਦੀ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

Mr. Speaker : Do those cases not relate to this incident ?

Sardar Ajmer Singh : Those cases do not relate to this incident. It is a separate incident. Those cases relate to a clash which took place between some persons of the crowd and the Police at some other place. They are

---

***Shri Mam Chand** to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the most irresponsible and caluminious statements privately and publicly made by the Minister, Chaudhri Lahri Singh that he stood in danger of the murder at the instance of two Opposition Legislators Pt. Shri Ram Sharma and Chaudhri Sri Chand, while the same Minister is habitual in showing himself at the point of being killed in order to get more protection guards and display his over importance.

****Pandit Shri Ram Sharma :** To ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the action of the Government in shielding the Municipal Executive Officer, Sonepat, against the grave charges of corruption as reported by the entire official agency from the Enquiring Magistrate up to the Secretary of the department concerned, while the Executive Officer is the same person who was previously dismissed from the post of Municipal Executive Officer, Ambala.

'Police Cases'. If you kindly read my adjournment motion, you will find that a mention about the things which happened in the Parkarma has been made in it. ਤੁਸੀ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਦਿਓ ।

Mr. Speaker : आप इसे discuss नहीं कर सकते। सरदार गोपाल सिंह की motion पर मैं अपनी ruling बाद में दूंगा । अब मैं सरदार अजमेर सिंह की motion की तरफ आता हूं । (The hon. Member cannot discuss it. I shall give my ruling on Sardar Gopal Singh's motion later on. Now, I come to Sardar Ajmer Singh's motion.)

Sardar Ajmer Singh has also given notice of an adjournment motion. It reads like this :—

> "......to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, on the 4th July, 1955, the Police raided the sacred precincts of Manji Sahib Gurdwara and Shri Darbar Sahib and violated their sanctity by occupation of the Manji Sahib from the 4th to 6th July, playing of cards there during occupation, threw brick-bats and tear gas shells in the Golden Temple Parkarma on the peaceful pilgrims resulting in the interference of worship and religious ceremonies in the temple, took possession of the Guru Ram Das Niwas, Guru Ram Das Langar and adjacent places, prevented the pilgrims and visitors from visiting the Golden Temple who were bringing offerings and arrested head priests of Akal Takht of the Golden Temple and its Manager etc. etc., all this having led to great resentment, bitterness and uneasiness amongst the Sikhs in general."

What is the position of Government regarding this ?

मुख्य मंत्री (श्री भीम सेन सच्चर) : जिन चीजों की तरफ यहां इशारा किया गया है वह इस मामला के साथ गहरे तौर पर मिली हुई हैं जो कि अदालत में पेश हैं । चालान हो चुका है, cases अदालत में pending हैं । यह सारे सवाल जो उठाए गए हैं उन cases से relevant हो जाते हैं जो pending हैं ।

अगर्चि मैं अपने फाज़िल दोस्त के जज़बात की कदर करता हूं, मगर यह भी अर्ज़ करना चाहता हूं कि यह मामला 4 जुलाई का है । इस लिये इस के मुतअल्लिक urgent importance का सवाल पैदा नहीं होता । Adjournment motions तो उस सूरत में आयें जब मामला urgent public importance का और recent occurrence का हो । फिर यह चीज़ें जिन का जिक्र किया गया है, अफसरों के साधारण काम से ताल्लुक रखती हैं; उस action से ताल्लुक रखती हैं जो उन्होंने अपना साधारण काम करते हुए लिया । पता नहीं चलता कि कौन सी ऐसी बात हुई है जो adjournment motion के ज़रिये इस House के सामने आ सके । इस लिये, मैं गुज़ारिश करता हूं कि इन बातों का ताल्लुक उन cases से है जो अदालत में हैं और इन पर discussion करने से sub-judice matters पर असर पड़ेगा । इन बातों में वह importance नहीं है जो ऐसे मामलों में होनी चाहिये जो कि adjournment motion का subject बन सके यानी कि इन में ingredients of the adjournment motion नहीं हैं । इस लिये मुझे अफसोस है कि मैं इस motion के admit किये जाने के हक में नहीं हूं ।

Mr. Speaker : यह मामले sub-judice हैं या नहीं हैं ?

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : Pilgrims ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ tear gas ਛਡੀ ਗਈ। ਸਾਡੇ ਪਾਸ Pepsu ਦੇ ਕਾਂਗਰੱਸੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ inquiry ਦੀ......

Mr. Speaker : I only want to know whether the cases pending in the Court have got some connection with the happenings of the 4th July, 1955, or not ?

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : Court ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ cases ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਇਕ solitary incident ਨਾਲ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਹਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

Mr. Speaker . I will take the motion as a whole. I cannot split it up.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਮੁਕਦਮਾ ਨਹੀਂ ਚਲਿਆ। ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀ ਫੜੇ ਗਏ ਸਨ, ਛਡ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ policeman ਦੇ hurt ਹੋਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ।

ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ technicalities ਦਾ shelter ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟਰਕਾਣਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਇਹ ਮਾਮਲਾ recent occurrence ਦਾ ਨਹੀਂ, ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਜ ਸੈਸ਼ਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਦਿਨ ਹੈ। ਚਾਰ ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਘਟਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। Enquiry demand ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਜ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ discussion ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਜ਼ੋਰ ਦਿਆਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਨਾ ਕੇਵਲ recent occurrence ਦਾ ਬਲਕਿ most urgent ਮਾਮਲਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ sub-judice ਨਹੀਂ ਹੈ।

अध्यक्ष महोदय : Proper procedure के मुताबिक मुग्रामला recent occurrance का होना चाहिये। इस विषय पर एक question भी admit हो चुका है। उस पर supplementaries पूछे जा सकते हैं।

(Acco ding to the proper procedure the matter should be of recent occurrence. On this subject a question has been admitted and supplementaries can be asked for further elucidation of the matter.)

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਪਰ Adjournment Motion. ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਹੈ।

अध्यक्ष महोदय : ਠੀਕ ਹੈ, ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਇਹ ਮਾਮਲਾ *sub-judice* ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਹ sub-judice ਹੈ।

(True, but you say that the matter is not sub-judice while the Government say that it is.)

श्री सिरी चन्द : स्पीकर साहिब ! उन्होंने यह नहीं कहा कि यह *sub-judice* है। बल्कि उन्होंने तो यह कहा है कि यह एक ऐसा मामला है जिस का उस मामले से ताल्लुक है जो *sub-judice* है।

Pandit Shri Ram Sharma: On a point of order, Sir.

अध्यक्ष महोदय : Order please अभी मैं खड़ा हूं। मुझे बैठ लेने दें, फिर point of order raise करें।

(Order Order, I am still on my legs. When I resume my seat, you may rise on a point of order.)

पंडित श्री राम शर्मा : मेरे ख्याल में तो आप बैठे थे। (हंसी)।

Mr. Speaker : Now what is your point of order?

पंडित श्री राम शर्मा : मेरी अर्ज़ यह थी कि आप रूलिंग दें कि recent मामला क्या होता है। आज Session शुरु हुआ है। अगर यह मामला आज recent नहीं तो recent पुणा क्या होता है? आज पहला दिन है। अगर आज recent नहीं तो कब था? मैं आप की ruling चाहता हूं।

अध्यक्ष महोदय : मैं इस motion पर ruling reserve रखता हूं। मैं इस बारे में तसल्ली करना चाहता हूं कि मुआमला *sub-judice* है या नहीं?

(I reserve my ruling on this motion. I want to make sure whether the matter is *sub-judice* or not).

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਇਸ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਡਾ ruling ਕੀ ਹੈ।

अध्यक्ष महोदय ; मैंने वेनती की है कि मैं रूलिंग reserve रखता हूं।

(I have said that I reserve my ruling on this point.)

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, *sub--judice* ਕੇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਚਲਦਾ ਕੇਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਚਾਲਾਨ ਦੀ ਨਕਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਸਿਰਫ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਹਿ ਦੇਣ ਨਾਲ ਕੇਸ *sub-judice* ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ।

Mr. Speaker : You have denied it. I have to consult the Government also. (*interruptions*) Order, order.

There is another adjournment motion given notice of by Maulvi Abdul Ghani which reads :—

> " to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the recent Ludhiana occurrence where Police used power and public met maltreatment by the Police"

इस के बारे में मैं बताना चाहता हूं कि इस Adjournment Motion में न तो time specify किया हुआ है और न incident। न ही इस में details दी गई है। इस लिये मैं इस को out of order करार देता हूं।

(In this connection I wish to inform the House that neither any time nor any incident has been specified in this Adjournment Motion nor have even any details been given. I, therefore, rule it out of order).

मौलवी अब्दुल गनी डार : स्पीकर साहिब, अगर आप इजाज़त दें तो कुछ कहूं।

Mr. Speaker : The Motion being vague and not in order, I have disallowed it. Therefore, you cannot speak on it now.

इन के इलावा एक और adjournment motion का नोटिस सरदार चनन सिंह धूत और उन के साथियों ने दिया है। यह नोटिस बहुत देर से पहुंचा है। दूसरे यह मामला पुराना है, इस को recent occurrence का मामला नहीं समझा जा सकता। इस बात को मेंबर साहिबान ने भी माना है। इस लिय मैं इस adjournment motion को rule out करता हूं। (In addition to these motions, a notice of another adjournment motion has been given by Sardar Chanan Singh Dhut and his comrades. But it has been received

[Mr. Speaker]
too late. Besides the matter is too old to be regarded as of recent occurrence and this fact has been admitted by the members themselves. I, therefore, rule this adjournment motion out of order.

QUESTION OF PRIVILEGE

अध्यक्ष महोदय : श्री अब्दुल गनी साहिब ने एक question of privilege के बारे में motion रखी है। जिस वक्त चीफ मिनिस्टर साहिब ने श्री जगत नारायण के सम्बन्ध में enquiry वगैरा की assurance दी थी, मैंने उस वक्त यह बात साफ तौर पर कही थी कि House के न तो अन्दर किसी किस्म के charges पढ़ने की इजाज़त दी गई थी और न ही वह proceedings का हिस्सा है। इस के इलावा फर्ज़ कीजिये कि वे हैं तो भी assurances इतनी होती हैं कि हर एक पर Question of Privilege रेज़ करने की इजाज़त नहीं दी जा सकती।

(A notice to raise a question of privilege has been given by Maulvi Abdul Ghani Dar. At the time when the Chief Minister gave an assurance regarding an enquiry in connection with Shri Jagat Narain, I made it quite clear that neither any charges had been allowed to be read on the floor of the House, nor did these form part of the proceedings of the House. Supposing, even if they do, the number of assurances is so large that a question of privilege cannot be allowed to be raised on each one of them).

मौलवी अब्दुल गनी डार : क्या मुझे अर्ज़ करने की इजाज़त है?

Mr. Speaker : No. No discussion is allowed in this connection.

मौलवी अब्दुल गनी डार ; अच्छा आप मालक हैं। अगर आप भी protection देना चाहते हैं तो दें।

Mr. Speaker : No reflections, please.

मौलवी अब्दुल गनी डार : मैं यह इलफ़ाज़ वापस लेता हूं।

मुख्य मंत्री : मैं बतौर Leader of the House अर्ज़ करनी चाहता हूं कि reflection करके उसे आसानी से वापस ले लिया जाता है। आप की dignity से ही House की dignity है। सो मैं अर्ज़ करूंगा कि आप मेम्बर साहिबान को एक बड़ी तम्बीह करें कि वे दिललगी न करें। आसानी से reflection कर दिया जाय तो उसे वापस लने से मामला खत्म नहीं हो जाता। इस किस्म के light hearted attacks, democracy में ठीक नहीं। आप मेम्बर साहिबान को बड़ी तम्बीह करें ताकि फिर ऐसा मामला हाऊस में न हो।

---

*1. Sardar Darshan Singh,
2. Shri Wadhawa Ram,
3. Sardar Bachan Singh,
4. Sardar Achhar Singh Chhina
5. Sardar Chanan Singh,

to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely the non-availability of nationalised text books to school students even though six months of the school term are over and the harm done to studies as a result of that.

अध्यक्ष महोदय : मैं चीफ मिनिस्टर साहिब से इतफाक रखता हूं। अफसोस है कि मेम्बर साहिबान उन से दिललगी करते करते मुझे भी करने लगे हैं। (*laughter*) मैं इस बात को resent करता हूं। और आइन्दा के लिये ऐसी बात tolerate नहीं करूंगा।

(I agree with what the Chief Minister has said. It is really regrettable that the hon. Members who pass light-hearted remarks against him, sometimes make me also a victim of their remarks (*laughter*) I resent such behaviour and will not tolerate it in future.

मौलवी अब्दुल गनी डार : मैं ने बुरी नीयत से नहीं कहे। यकीनन मेरे सामने मुख्य मंत्री ही थे। (*laughter*).

Mr. Speaker : No such reflection please.

PANEL OF CHAIRMEN

Mr. Speaker : Under Rule 11(1) of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly, I have nominated the following four members as members of the Panel of Chairmen :—

(1) Shrimati Shanno Devi.
(2) Khan Abdul Ghaffar Khan.
(3) Dewan Jagdish Chandra.
(4) Principal Iqbal Singh.

COMMITTEE ON PETITIONS

Mr. Speaker : Under Rule 177 of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly, I nominate the following members as members of the Committee on Petitions :—

(1) Chaudhri Sarup Singh, Deputy Speaker,—*Chairman.*
(2) Shri Mehr Singh.
(3) Shri Amir Chand Gupta.
(4) Sardar Joginder Singh.
(5) Principal Iqbal Singh.

Now the Secretary will make an announcement.

ANNOUNCEMENT MADE BY THE SECRETARY REGARDING BILLS PASSED BY THE SABHA DURING NOVEMBER SESSION, 1954 AND BUDGET SESSION 1955.

Secretary : Sir, I beg to lay on the Table a statement showing the Bills which were passed by the Punjab State Legislature during its November Session of 1954 (8th Session) and the Budget Session, 1955 (10th Session) and assented to by the President or the Governor.

Statement showing the Bills which were passed by the Punjab State Legislature during its November, 1954 session (8th Session) and Budget Session, 1955 (10th Session) and assented to by the President or the Governor.

1. The Punjab Co-operative Societies Bill, 1954.
2. The Punjab Departmental Enquiries (Powers) Bill, 1955.
3. The East Punjab Holdings (Consolidation and Prevention of Fragmentation) (Amendment and Validation) Bill, 1955.
4. The Bengal Chaukidari Act (Punjab Repeal) Bill, 1955.
5. The Punjab Motor Spirit Taxation of Sales, (Amendment) Bill, 1955.
6. The Punjab Cinemas (Regulation) (Amendment) Bill, 1955.
7. The Punjab Registration Validating Bill, 1955.
8. The Punjab Occupancy Tenants (Vesting of Proprietary Rights) (Amendment) Bill, 1955.
9. The Punjab Public Service Commission (Additional Functions) Bill, 1955.
10. The East Punjab General Sales Tax (Amendment) Bill, 1955.
11. The Punjab Security of Land Tenures (Amendment) Bill, 1955.

PAPERS LAID ON THE TABLE

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar) : Sir, I beg to lay on the Table Ordinances Nos. 1—3 of 1955, promulgated since the prorogation of the last Session of the Assembly, as required by clause 2(a) of Article 213 of the Constitution.

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar) : Sir, I beg to lay on the Table of the House the Audit Report by the Comptroller and Auditor-General of India on the accounts of the Punjab Financial Corporation for the period ended 31st March, 1954.

Minister for Finance (Sardar Ujjal Singh): Sir, I beg to lay on the Table of the House the Second Annual Report and Accounts of the Punjab Financial Corporation for the year ended 31st March, 1955.

Minister for Education (Shri Jagat Narain) : Sir, I beg to lay on the Table of the House the Rules made under the Motor Vehicles Act, 1939, as required by Section 133(3) of the said Act.

Minister for Public Works (Sardar Gurbachan Singh Bajwa) : Sir, I beg to lay on the Table of the House the amendments made in the Rules framed under the Capital of Punjab (Development and Regulation) Act, 1952 as required by Section 22(3) of the said Act.

REPORT OF THE RULES COMMITTEE

Mr. Speaker : Now the Secretary will lay on the Table of the House the Report of the Rules Committee.

Secretary : Sir, I beg to lay on the Table of the House the Report of the Rules Committee of the Punjab Vidhan Sabha as required under Rule 172-A-VI of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly.

OVSERVATIONS MADE BY THE SPEAKER REGARDING REPORT OF THE RULES COMMITTEE

अध्यक्ष महोदय : चूंकि मैं इस कमेटी का Chairman हूं इस लिय मैं इस के मुतअल्लिक कुछ अर्ज कर देना चाहता हूं। मैं ने इस कमेटी को मुकर्र किया और हाऊस के तमाम sections को इस पर represent किया। यहाँ यह कई दफा मांग की गई थी कि रूल्ज़ को modify किया जाए। रूल्ज़ तो पहले भी मौजूद थे मगर वे बहुत पुराने थे और काफी देर के बने हुए थे। हालात बदल चुके थे और कुछ रूल्ज़ तो मौजूदा हालात के मुताबिक नहीं रहे थे। इस लिये यह महसूस किया गया कि इन को modify किया जाये और इन को rearrange और renumber किया जाये। इस मतलब के लिये कमेटी ने कई sittings कीं और major फैसले कमेटी के तमाम मेम्बर साहिबान की रज़ामन्दी से किय गये हैं। मेरे ख्याल में यह कहना गलत न होगा अगर मैं यह कहूं कि Important decisions मुतफिका तौर पर किये गये हैं।

इन modified Rules को हाऊस में पेश करने का जो procedure है वह खास तौर पर और वाज़े तौर पर Rules में दर्ज है। लोक सभा में भी इस बारे में यही procedure चालू है। यह Rules तीन दिन तक हाऊस के सामने रहेंगे। मेम्बर साहिबान इन पर amendments दे सकते हैं और इन के बारे में मश्वरा भी दे सकते हैं। तमाम amendments और suggestions जो कि मेंबर साहिबान इन Rules के बारे में देंगे वे कमेटी के सुपुर्द कर दिये जायेंगे और उन का फैसला भी उसी पर छोड़ा जावेगा। तीन दिन के बाद कमेटी की जो final report होगी वह हाऊस के सामने पेश कर दी जावेगी। अगर कोई मेम्बर साहिब अपनी amendment पर बोलना चाहेंगे तो उन्हें पूरा मौका मिलेगा। यह जो रूल्ज़ बनाये गये हैं वह ऐसे हैं कि इन पर किसी को भी इखतलाफ

राए नहीं होगा और मेरे ख्याल में इन पर किसी किसम की discussion की ज़रूरत नहीं पड़ेगी। फिर भी मैं अर्ज़ करूंगा कि ऐसी amendments suggest की जाएं जोकि Rules की spirit के मुताबिक हों। इस बारे में मुझे सिर्फ यही अर्ज़ करना है।

(Since I am the Chairman of this Committee I would like to make a few observations in this connection. I appointed this Committee and all sections of this House were represented on it. It had been demanded many a time in this House that the Rules should be modified. Rules were already there but they were very old as they had been framed long ago. The conditions had changed and certain Rules were not in conformity with the present conditions. Therefore, it was felt that these should be amended, modified, re-arranged and renumbered. The Committee held a number of sittings. Major decisions were taken with the concurrence of all members of the Committee. I would not be wrong in saying that most of the important decisions taken were unanimous.

The procedure for laying these modified rules before the Sabha is clearly and specifically laid down in our Rules. This procedure has also been adopted in the Lok Sabha. These Rules will remain before the House for three days and hon. Members can suggest amendments to them. Members can also offer suggestions. All the amendments given notice of by the members and their suggestions will be referred to the Rules Committee and will be left to its decision. The final Report would be laid before the House after the expiry of the period of three days. If any hon. Member would like to speak on his amendments, he would get full opportunity. The Rules which have been framed are such that there will be no disagreement on them and in my opinion no discussion would be necessary. However, I would like to point out that only such amendments be suggested which are in keeping with the spirit of these Rules. This is all that I have to say in this connection.)

THE PUNJAB STATE MEDICAL PRACTITIONERS REGISTRATION BILL

(Presentation of Preliminary report and extention of time limit for the final report thereof).

Shrimati Sita Devi (Jullundur City, South-East) : Sir, I beg to present the preliminary report of the Joint Select Committee on the Punjab State Medical Practitioners' Registration Bill.

Shrimati Sita Devi : Sir, I beg to move —

> That the time fixed for presenting the final Report may be extended till the end of February, 1956.

प्रधान जी, Punjab Medical Practitioners Amendment Bill जो कि Joint Select Committee के पास था मैं उस की preliminary report पेश करती हूं और मैं यह मूव करती हूं कि इस बिल की जो final रिपोर्ट है उस को पेश करने की तारीख फरवरी 1956 के अन्त तक बढ़ा दी जाये।

Mr. Speaker Motion moved—

> That the time fixed for presenting the final Report may be extended till the end of February, 1956.

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ (ਰਮਦਾਸ) ; ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਜੋ ਬਿਲ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ select committee ਵਾਸਤੇ ਭੈਣ ਜੀ ਨੇ ਸਮਾਂ ਮੰਗਿਆ ਹੈ ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ time ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਪਹਿਲੀ ਗਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭੈਣ ਜੀ ਨੇ ਜਿਹੜੇ objects and reasons ਦਿਤੇ ਹਨ ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ

[ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ]

ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਿਸ Act ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਬਿਲ ਬਨਾਣਾ ਚਾਹਿਆ ਹੈ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਇਸਦੇ ਨਾਲੋਂ ਉਲਟ ਹਨ। Bombay Medical Practitioners' Act ਜਿਸ ਵਿਚ Indian System of Medicine and Pratice ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੇਕਰ ਭੈਣ ਜੀ ਉਸ ਦੀ definition ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ Ayurvedic including Unani system of medicine ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਬਿਲ ਬਣਾ ਰਖਿਆ ਹੈ।

ਦੂਸਰੀ ਚੀਜ਼ ਜੋ ਭੈਣ ਜੀ Medical Practitioners ਨੂੰ Registration ਦਾ right ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗਰ ਪਹਿਲੇ Act ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਜਿਹੜਾ ਕਿ 1916 ਏ ਵਿਚ ਬਣਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ right ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਇਸ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਅਗਰ ਇਸ ਬਿਲ ਦਾ ਮਕਸਦ Registration ਦਾ right ਲੈਣ ਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਇਸ ਵਕਤ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਇਸ ਵਕਤ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਸਾਡਾ ਮਕਸਦ quacks ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਬਲਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਨ ਨਾਲ quacks ਵਧਣਗੇ ਇਹ ਬਿਲ ਕੁਐਕਸ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਾਂ ਕਿ quacks ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ।

अध्यक्ष महोदय : आप बहिन जी कहने की बजाए lady member कहें।

(Please refer to her as hon. Lady Member instead of sister.)

ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ : ਅਛਾ ਜੀ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਭੈਣ ਜੀ ਕਹਿਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸੀਤਾ ਦੇਵੀ ਜੀ ਲੇਡੀ ਮੈਂਬਰ ਕਹਾਂਗੀ। ਇਸ ਬਿਲ ਦਾ ਜੋ ਮਕਸਦ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ quacks ਨੂੰ ਹਟਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਮਗਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਹਾਂਗੀ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ quacks ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਗਰ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੋ ਤੇ......

अध्यक्ष महोदय : इस वक्त सवाल यह है कि टाईम extend किया जाये या नहीं। इस लिये आप इसके merits में न जायें बल्कि reason दें।

(Now the matter before the House is whether time for presenting the final report be extended or not. The hon. Lady Member should not go into the merits of the Bill but should state reasons in favour of or against the motion.)

ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ: ਮੈਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ reason ਹੀ ਦੇ ਰਹੀ ਹਾਂ ਕਿ already ਹੀ ਸਾਡੇ Ayurvedic and Unani practitioners ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਬਿਲ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਗਰ ਮੈਂ ਗੁਸਤਾਖੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗੀ ਕਿ ਇਹ Bombay Act ਨਾਲੋਂ ਜਿਸ ਦਾ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ

ਚੰਗਾ ਹੈ । ਫਿਰ ਜੋ ਤੁਸੀ registration ਦਾ right ਦਿਵਾਉਣ ਦੀ ਗਲ ਕਰਦੇ ਹੋ ਉਸਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਦਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ 1916 ਦੇ Act ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।

ਤੀਸਰੀ ਚੀਜ਼ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਨੀਮ ਹਕੀਮ ਤੇ ਖਤਰਾ ਜਾਨ । ਅਗਰ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੀਮ ਹਕੀਮਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਇਹ authority ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਆਵੇ ਵਰਤਾਵ ਕਰਨ ਚਾਹੇ ਜਾਨੋਂ ਮਾਰ ਦੇਣ ਅਤੇ ਚਾਹੇ ਜਿਵਾ ਦੇਣ ਤਾਂ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਪੁਛਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਿੱਥੇ ਦਾ ਇਨਸਾਫ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗਰ ਸਾਡੀ Government ਦੇ ਪਾਸ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਜੇ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਇਖਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬੁਰਾਈ ਅਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਬਿਲ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਠੋਸ ਦੇਵੇ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਹਾਂਗੀ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਝਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਬੰਧੀ 1916 ਦੇ ਐਕਟ ਵਲ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ that for purposes of this section, 'rural area' means an area which has no Municipality or a Small Town Committee. ਮੈਨੂੰ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਫਾਲਤੂ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ । ਇਹ ਅਛਾ ਤਰੀਕਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਦਾ ਸੋਚਿਆ ਹੈ । ਜੇ ਅਸੀਂ allopathic doctors ਨੂੰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਅਗੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕਰਨਾ ਪਏਗਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਕਾਲਖ ਦਾ ਟਿਕਾ ਲਾਣਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਇਸ ਵੇਲੇ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ Allopathic medicine ਤੇ Surgery ਦਾ ਕੰਮ ਐਨੇ ਚੰਗੇ standard ਦਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਮਿਸਾਲ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ । ਦੂਜਿਆਂ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਇਥੇ ਆਕੇ ਆਪਣਾ ਇਲਾਜ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੁਆਰਾ ਅਸੀਂ quacks ਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹੋ ਜਿਹਿਆਂ ਲਾਇਕ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀ insult ਹੋਵੇ । ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਲੋਕ ਆਪਣੇਆਂ ਲੜਕਿਆਂ ਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪਏ ਲਾਕੇ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਪੜ੍ਹਾਉਣਗੇ ਜਦੋਂ ਸਨਿਆਸੀ ਲੋਕ ਥੋੜਾ ਬਹੁਤ ਸਿਖ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪਏ ਕਮਾਉਣ ਲਗ ਪੈਣਗੇ । ਦੂਜਿਆਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ M.B.B.S. Diploma ਤੋਂ ਬਗੈ ਕਿਸੇ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰੈਕਟਸ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਡਾਕਟਰ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮੁਤਲੱਕ ਕੀ ਰਾਇ ਕਾਇਮ ਕਰਨਗੇ ਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨਾਲ ਹਾਸੋ-ਹੀਣੀ ਹੋਵੇਗੀ । ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ register ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ quacks ਨੂੰ ਥੋਹੜੀ ਬਹੁਤ facility ਦੇਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਰਖਦੀ ਹੈ ਤਾਂ Ayurvedic ਤੇ Unani medicines ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਐਕਟ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ

[ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ]

amendment ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਕੀਮਾਂ ਤੇ ਵੈਦਾਂ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਤੇ ਸਮਝਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

प्रोफेसर मोता सिंह आनन्द पुरी (आदमपुर) : स्पीकर साहिब ! यह बिल जो इस वक्त हाऊस के सामने पेश है बड़ी अहमीयत रखता है क्योंकि इस का खास तौर पर इनसानी जिन्दगी के साथ गहरा ताल्लुक है। मेरी बहन श्रीमती डाक्टर प्रकाश कौर ने जो कि खुद Medical Practitioner हैं इस बिल पर अपने विचार जाहिर किये हैं। उनकी दलीलों में काफी वज़न है लेकिन उन्होंने एक बात को नज़र अंदाज़ कर दिया है कि आयुर्वैदिक और यूनानी दवाइयों की अहमीयत भी किसी तरह से कम नहीं। इस में कोई शक नहीं कि हमें Surgical side में आला trained surgeons की जरूरत है लेकिन इसके साथ साथ हम आयुर्वैदिक और यूनानी औषधियों की जरूरत को भी नजर अंदाज नहीं कर सकते। मैं तो कहूंगा कि अमरीका और यूरोप ने हमारी आयुर्वैदिक और यूनानी दवाइयोंके ज़रिये medical science में कामयाबी हासिल की है। आयुर्वैदिक तरीका का इलाज बहुत देर से चला आ रहा है। योरुप के डाक्टरों ने, जिन के मुतअल्लिक हम कहते हैं कि उन्होंने scientific तरीके से तरबीयत हासिल की है, इस तरीके से काफ़ी फायदा हासिल किया है।

अध्यक्ष महोदय : माननीय मैम्बर को चाहिये कि वह इस motion पर बोलें।

(The hon. Member should speak to the motion).

प्रोफेसर मोता सिंह आनन्द पुरी : मेरा ख्याल है कि इस बिल को जल्दी से जल्दी अमल में लाना चाहिये। अगर यह बिल पास हो गया तो यूनानी डाक्टर और खानदानी हकीम अपना काम अच्छी तरह से चलाने के काबिल हो जायेंगे। बाज़ लोग गलत फहमी का शिकार हैं और ऐसे हकीमों को quacks के नाम से पुकारत हैं। मैं तो कहूंगा कि डिग्री याफ्ता डाक्टरों में से कई ऐसे होंगे जिन को quacks कहना बेजा न होगा। हमारे खानदानी हकीमों में बहुत से हकीम ऐसे हैं जिन की रहनुमाई में हम बहुत फायदा उठा सकते हैं। मुझे याद है कि हमारे Development Commissioner जब बिमार थे तो उन्हें Allopathic doctors के ज़ेर इलाज रहने से कोई अफाका न हुआ लेकिन उसके बाद एक यूनानी हकीम न अपने इलाज से उन्हें बिल्कुल तन्दरुस्त कर दिया। इस लिय मैं तजवीज़ पेश करता हूं कि इस बिल को public opinion हासिल करने के लिये circulate किया जाये।

श्रीमती शन्नो देवी (अमृतसर शहर पश्चिमी) : स्पीकर साहिब ! इस समय हाऊस के सामने यह मसला पेश है कि इस बिल पर आखरी रिपोर्ट देने की मियाद फरवरी 1956 तक बढ़ा दी जाये। मैं इस के मुतअल्लिक यह कहूंगी कि हमें कमेटी के पिछले काम पर निगाह डालनी चाहिये कि आया उस ने कोई useful काम किया है। उस के बाद extension देने के मसले पर गौर करना चाहिये। साहिबे सदर यह कमेटी कितने अरसे से बनी हुई है और जो इस ने काम किया है उस को देखते हुए मैं कह सकती हूं कि इस ने इस बिल की अहमीयत को समझा नहीं। इस लिये इस की तरफ कोई खास तवज्जुह नहीं दी। मैं हाऊस का ज्यादा वक्त न लेते हुए यह कह देना चाहती हूं कि इस की मियाद को बिल्कुल extend न किया जाये क्योंकि इस की ज़रूरत नहीं।

मौलवी अब्दुल गनी डार (नूह) : स्पीकर साहिब ! मैंने आनरेबल लेडी मेम्बर के ख्यालात को ग़ौर से सुना है। असल में बदकिस्मती यह है कि उन का ध्यान जिस तरफ जा रहा है उस तरफ आनरेबल लेडी मेम्बर श्रीमती सीता देवी का नहीं जाता। मैं कोई वजह नहीं समझता कि श्रीमती डाक्टर प्रकाश कौर जी के इस ख्याल को तसलीम कर लिया जाये। इस तरह से लोग क्यों हज़ारों रुपये खर्च कर के डाक्टर बनने का ख्याल करेंगे।

शायद उन्हें यह याद नहीं रहा कि जब हम मुल्क की आजादी के लिये लड़ा करते थे तो हमारा यह दावा था कि जब हम आज़ाद होंगे तो हम medical aid को आसान कर देंगे, cheap कर देंगे; सस्ता कर देंगे। ज़्यादा से ज़्यादा medical aid बहम पहुंचायेंगे मगर मैं हैरान हूं कि आज क्या हालत है। क्या मैं अपनी बहनों से पूछ सकता हूं कि पंजाब के कितने medical school हैं क्या कोई साहिब भी इस बात का पता दे सकता है? बीबी प्रकाश कौर या पंजाब सरकार क्या यह बता सकते हैं कि आज medical side पर कितनी सहूलतें पहुंचाई गई हैं जिससे कि आज हम अच्छे डाक्टर पैदा कर सकते हैं? इस लिये मेरी राए है कि श्रीमती सीता देवी जी को बिल के लिये और वक्त मिलना चाहिये। जहां तक इस बिल का ताल्लुक है इस पर अपने मज़ीद विचार जब मौका आयेगा आपके सामने रखूंगा।

श्रीमती सीता देवी (जालन्धलर शहर, दक्षिण पूर्व) : माननीय स्पीकर साहिब ! मेरी दो बहनों न इस बात का विरोध किया है कि बिल पर अन्तिम रिपोर्ट पेश करने के लिये समय को न बढ़ाया जाये। मैं तो हैरान हूं कि मेरी माननीय बहनों ने जो असल point था उस का जवाब तो दिया नहीं। Motion तो यह थी कि क्या time limit को बढ़ाया जाए या नहीं। आप को अध्यक्ष महोदय, पता ही है कि गत अधिवशन में इस सभा में एक Joint Select Committee बनी थी। इस Joint Select Committee की कई meetings हुईं। इस कमेटी की meeting में केवल दो मैम्बरों को छोड़कर सर्व सम्मति से यह पास किया गया कि time limit को बढ़ाना चाहिये। सारी कमेटी की unanimous राय थी कि इस कमेटी की रिपोर्ट के पेश करने की limit को बढ़ाया जाए।

खान अब्दुल ग़फ्फ़ार खान : क्या कहा आपने यूनानीया..........(हंसी)

श्रीमती सीता देवी : यूनानी या नहीं unanimously। माननीय स्पीकर साहिब यह प्रस्ताव किया गया है कि इस रिपोर्ट के पेश करने का समय बढ़ा दिया जाये। कमेटी का यह भी विचार था कि इस बिल पर तथा अन्य विषयों पर विचार करने के लिये अधिक समय मिल जाए।

फिर जो Indian Medical Association वाले हैं उन के विचार भिन्न थे। जो बड़े बड़े डाक्टर थे उनमें से कुछ के विचार इस बिल के हक्क में थे तथा कुछ के विपक्ष में। कुछ ऐसे डाक्टर भी थे जिन का विचार यह था कि इसी बिल में कुछ संशोधन करके, इसे पास कर दिया जाए। क्योंकि पहले इस कमेटी में कई डाक्टर थे और वह डाक्टरी की कई Branches के Secretaries थे। उन में से कई के पत्र मेरे पास आए। कई को मैं स्वयं मिली उन से विचार विनिमय हुआ। उनमें से भी कई डाक्टरों का, जिन में M.B.,B.S.

[श्रीमती सीता देवी]

शामिल थे, यह विचार था कि इस बिल में कुछ संशोधन कर के तथा कुछ क्लाजों में परिवर्तन कर के पेश किया जाए। कुछ इस के खिलाफ भी थे। तो इस लिये इस बिल पर पुनः अच्छी तरह से विचार करने के लिये यह प्रस्ताव, जो इस समय सभा के समक्ष है, पेश किया गया है।

इस रिपोर्ट के पेश करने के लिये जो समय मांगा गया है इस से दोनों points of view को, जो medical practitioners के हैं और जो वह इस बिल के बारे में प्रकट करेंगे सुना जा सकेगा और Indian Medical Association के मेम्बरों के विचारों को भी सुना जा सकेगा। ठीक अच्छी तरह से दोनों के विचारों को सुन कर यह तजवीज़ किया जायेगा कि इस बिल को इसी रूप में पेश करना है या इस में कुछ परिवर्तन करना है। यदि परिवर्तन करना है तो कहां पर।

जैसा कि मैं पहले ही कह चुकी हूं कि इस बिल पर Joint Select Committee के दो मेम्बरों को छोड़ कर सब ने ही सर्व सम्मति प्रकट की है। अब सवाल यह है कि क्या इस बिल की रिपोर्ट पेश करने के लिये समय दिया जाये या नहीं।

माननीय स्पीकर साहिब ! इस बिल पर रिपोर्ट पेश करने के लिये समय इस लिये मांगा गया है कि यह इस किसम का बिल है कि जिस पर जल्दी नहीं की जा सकती। इस पर और कई meetings होंगी और इस को हल करने के लिये कोई रास्ता निकाला जाएगा। इस के बारे में, स्पीकर साहिब, आपने अखबारों में पढ़ा होगा कि लोग किस तरह मिल जुल कर इस बिल में हित ले रहे हैं और बहुमत भी इस के पक्ष में है।

फिर मेरी बहनों ने यह भय प्रकट किया है कि इस बिल से quackery बढ़ेगी। एक date fix कर दी जाएगी और सारे quacks अपने आप को इस समय में register करवा लेंगे। इस के बारे में मैं यह अर्ज़ करना चाहती हूं कि यह ख्याल बिलकुल गलत हैं। इस का एक कारण तो यह है कि यह बिल जो इस शक्ल में हमारे सामने है इसी रूप में पास नहीं होगा। इस में अभी काफी तबदीलियां आयेंगी, संशोधन आयेंगे, तरमीमें आयेंगी। इस लिये जो आज practice करने बैठा होगा वह अपना नाम register नहीं करवा सकेगा। इस में कई conditions लगाई जायेंगी। 10 साल की practice की शर्त होगी। तजरुबा की शर्त होगी। फिर केवल उन को register किया जायेगा जो इन शर्तों को पूरा करेंगे।

फिर, माननीय स्पीकर साहिब मेरी बहन ने surgery के बारे में कहा है।

खान अब्दुल गफ्फार खान : कौन सी बहिन ने बीबी प्रकाश कौर ने या श्रीमती शन्नोदेवी ने ?

श्रीमती सीता देवी : डाक्टर प्रकाश कौर ने। लेकिन स्पीकर साहिब मैं आप से पूछना चाहती हूं कि क्या किसी मैम्बर को हक है कि वह इस तरह से मुझे interrupt करे और उस के खिलाफ action न लिया जाए ?

मैं डाक्टर प्रकाश कौर जी से सहमत हूं कि surgery वालों को अपना नाम register करवाने का अधिकार नहीं होना चाहिये क्योंकि वह qualified नहीं होते। उन्हें मैं यह भी बताना चाहती हूं कि इस बिल में कोई clause surgery की

practice करने वालों को register करने के बारे में नहीं रखी गयी। Medical और Surgery अलग अलग चीजें हैं इस लिय Surgery वालों के लिये बिल में कोई provision नहीं है ।

फिर यह बात है कि इस में पहल ही कुछ शर्तें रखी गई हैं और सब से बड़ी शर्त यह है कि क्या कोई आदमी पहले काम कर रहा है कि नहीं । इस बिल में कोई नया आदमी नहीं लाया जा रहा । कोई नया डाक्टर नहीं लाया जा रहा । किसी नए डाक्टर को अधिकार नहीं दिये जा रहे । लोगों को किसी नई चीज़ के खोलने के लिये नहीं कहा जा रहा । इस में पहले यह देखना है कि वह डाक्टर जिस को register किया जाना है पहले practice कर रहा है या नहीं । जिन्होंने यह भय प्रकट किया है कि इस में नाम register कराने के लिये कोई restrictions नहीं हैं ठीक नहीं । यह कह देना कि इसमें कोई हिसाब किताब नहीं और इस से मियार कम हो जायगा और quackery बढ़ जायगी, इस बात के लिये एक और भी कारण बन जाता है कि quackery को खत्म करने के लिये बिल को जल्दी पास न किया जाये । यह ज़रूरी और लाजमी है कि इस पर पुन: विचार किया जाये । जिस से इस बिल में ऐसी शर्तें रखी जायें जिस से quackery आदि बन्द हो सके ।

माननीय स्पीकर साहिब अब सवाल यह है कि इस बिल पर report के लिये time limit को extend किया जाये । इस के बारे में मैंने पहले ही कह दिया है कि हाऊस ने आगे एक Joint Select Committee बनाई थी । जिस कमेटी के दो मेंबरों को छोड़ कर सर्व सम्मति से यह विचार पास किया गया तथा सम्मति दी गई कि इस रिपोर्ट के लिये समय दिया जाये ।

फिर मेरे कुछ भाईयों ने कहा है कि यह बिल बहनों से सम्बन्ध रखता है । मैं उन्हें बता देना चाहती हूं कि medical side पर तो केवल 2 या 3 ही बहनें होंगी बाकी तो पुरुष ही काम करते हैं । बिल से अधिक लाभ पुरुषों को होगा । इसलिये मेरी प्रार्थना है कि मेरे इस सुझाव को स्वीकार किया जाये । वैसे विरोध करने के विचार से विरोध किया जाये तो उस का क्या इलाज ।

Mr. Speaker : Question is—

> That the time fixed for presenting the final Report may be extended till the end of February, 1956.

The motion was carried.

THE PUNJAB KHADI AND VILLAGE INDUSTRIES BOARD BILL, 1955

Minister for Finance (Sardar Ujjal Singh) : Sir, I beg to introduce the Punjab Khadi and Village Industries Board Bill, 1955.

Minister for Finance : Sir I beg to move—

> That the Punjab Khadi and Village Industries Board Bill be taken into consideration at once.

ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ 2—4 ਗਲਾਂ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ।

[ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਪਹਿਲੀ ਗਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਕਤ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਦਸਤਕਾਰੀ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦੇਣ ਵਲ ਹੈ, ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਸਤਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦੇਣ ਵਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਰੇਲੂ ਦਸਤਕਾਰੀਆਂ ਕਹਿ ਲਵੋ, ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਦਸਤਕਾਰੀਆਂ ਜਾਂ ਖਡੀਆਂ ਕਹਿ ਲਵੋ।

ਬਹੁਤ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਗਲ ਵਲ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਦੂਰ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਮਦਦ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਦਦ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਨੇ ਘੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਰੁਪਿਆ ਅਜਿਹੇ ਪਾਸੇ ਲਾਈਏ ਜਿਸ ਨਾਲ ਰੁਪਿਆ ਵੀ ਜ਼ਾਇਆ ਨ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਦਾ ਮਸਲਾ ਵੀ ਹਲ ਹੋ ਸਕੇ। ਲੇਕਿਨ ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸਾਂ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਦੂਰ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਐਸੇ ਮਾਲ ਵਲ ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇਈਏ ਜੋ ਆਮ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਅਸੀਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੇਹਨਤ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ੋਰ ਦੇਈਏ। ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਖ ਕੇ ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਮਿੱਲ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਕਪੜੇ ਉਪਰ cess ਲਗਾ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਉਸ cess ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਆਮਦਨੀ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਰੁਪਏ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰੀ ਖੱਡੀ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦੇਣ ਲਈ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ੨ ਦਸਤਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਮਦਾਦ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ। Government of India ਨੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ੨ ਦਸਤਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦੇਣ ਲਈ All India Khadi and Village Industries Board ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ Board ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਹੀ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ Board ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਤੇ State Governments ਉਸ ਬੋਰਡ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਕੀਮਾਂ ਉਪਰ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਇਸ ਸਾਲ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਤਕਰੀਬਨ ਸੱਤ ਅੱਠ ਲੱਖ ਰੁਪੈ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ Village Industries ਦੀ ਬਾਬਤ ਭੇਜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 2 ਲਖ 35 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪੈ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਕੇ ਭੇਜੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਚਾਵਲ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਛੜਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਨਾਲ ਚਾਵਲ ਨ ਛੜੇ ਜਾਣ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਲੂਮ ਹੈ ਕਿ ਚਾਵਲਾਂ ਨੂੰ ਛੜਨ ਵਾਸਤੇ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚੋਂ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ 'ਹੈਲਰ' ਅਤੇ "ਸ਼ੈਲਰ"। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਜਿਹੜੇ ਚਾਵਲ ਛੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਪਾਲਿਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਚਮਕੀਲੇ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਅਛੀ ਖੁਰਾਕ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ Vitamin B. I ਘੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਣ ਵੀ 3% ਘੱਟ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਤਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜਿਹੜੇ ਚਾਵਲ ਬਣਨ ਉਹ ਖੁਰਾਕ ਲਈ ਬਹੁਤ ਉਮਦਾ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਅਤੇ ਕਣ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਿਕਲੇ। ਅਸੀਂ ਨਾਲ ਹੀ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਚਾਵਲ ਸਸਤੇ ਬਣਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਚਾਵਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਜਰਤ ਥੋੜੀ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ

ਸਕੀਮ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਚਾਵਲਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਛੜਨਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਦਦ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਚਾਵਲ ਮਹਿੰਗੇ ਨਾ ਹੋਣ। ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਹਥ ਨਾਲ ਛੜੇ ਹੋਏ ਚਾਵਲ ਮਿਲ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਉਪਰ ਮਹਿੰਗੇ ਹੋਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਦੂਸਰਾ ਫੈਸਲਾ ਅਸਾਂ ਇਸ ਸਿਲਸਲੇ ਵਿਚ ਇਹ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਗੇ ਲਈ ਚਾਵਲ ਛੜਨ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪਹਿਲੀਆਂ ਵੀ ਲਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹੌਲਰ ਅਤੇ ਸ਼ੈਲਰ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਉਪਰ cess ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਹਥ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਹੋ ਸਕੇ ਅਤੇ ਆਮ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਚਲ ਸਕੇ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਅਛੀਆਂ ਤਿਆਰ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਸੀਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਉਹ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਣ। ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਤਾਂ ਐਸੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਕ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਮਿਲੇਗਾ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਖਾਣ ਲਈ ਚਾਵਲ ਅਛੇ ਬਣਨਗੇ। ਕਣ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਿਕਲੇ। ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਛੀ ਗਲ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਜੇ ਕਰ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਬੇਸ਼ਕ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰ ਲੈਣ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਕ ਸਕੀਮ ਘਾਣੀ ਨਾਲ ਤੇਲ ਕਢਣ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਵੀ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਦ ਖਾਲਿਸ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਲੋਕੀ ਖੰਡ ਛਡ ਕੇ ਸ਼ਹਿਦ ਹੀ ਵਰਤਣ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੀ ਸਕੀਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇਲ ਸਾਬਣ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਨਾ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਬਲਕਿ ਸਾਬਣ ਦੂਸਰੇ ਤੇਲਾਂ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ neem oil ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇਲਾਂ ਨਾਲ ਸਾਬਣ ਨਾ ਬਣਾਏ ਜਾਣ। ਇਕ ਹੋਰ ਸਕੀਮ ਖੰਡਸਾਰੀ ਅਤੇ ਗੁੜ ਦੇ ਮੁਤਅਲੱਕ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਆਮ ਜਨਤਾ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ 5 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ All India Khadi Board ਨੂੰ ਭੇਜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋ ਕੇ ਆ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਵਿਚ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਬਹੁਤ ਵਧ ਗਈ ਹੈ। ਅਗਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਵਿਚ $7\frac{1}{2}$ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਪਲਾਨ Industries ਲਈ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚੋਂ 2 ਕਰੋੜ ਪਿੰਡਾ ਦੀ industry ਉਪਰ ਅਤੇ ਖਾਦੀ ਉਪਰ ਖਰਚ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਇਹ 2 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਉਸ $7\frac{1}{2}$ ਕਰੋੜ ਰੁਪੈ ਵਿਚੋਂ ਖਰਚ ਹੋਣਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ Planning Commission ਨੇ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ All India Khadi Board ਨੇ States ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਕੀਮਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਰਚ ਵਾਲੀਆਂ ਬਣਾਓ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ Government of India ਕੋਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੁਪਿਆ ਲੈ ਸਕਣਗੇ। ਅਸਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ 11 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ Planning Commission ਕਿੰਨੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਵੇਗੀ। ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ Community Projects ਵਿਚ 38 ਸਕੀਮਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 30 ਸਕੀਮਾਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਤਫਸੀਲ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਵਿਸਤਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਦੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਹਿਮੀਅਤ ਵੱਧ ਗਈ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲੇ ਥੋੜਾ ਖਰਚ ਹੋਣਾ ਸੀ

[ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਹੁਣ ਉਸ ਉਪਰ 2 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਵਿਚ ਇਕ Advisory Board ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਲੇਕਿਨ All India Khadi Board ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ Statutory Board ਬਣਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਰੁਪਿਆ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਉਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਕੀਮਾਂ ਬਾਕਾਇਦਾ ਤੌਰ ਉਪਰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਣੀਆਂ ਹਨ। ਜੋ ਰੁਪਿਆ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ grant ਦੀ ਤੌਰ ਉਪਰ ਜਾਂ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮਿਲਣਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਉਹ ਬੋਰਡ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝੇਗਾ ਕਿ ਫਲਾਣੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਫਲਾਣੀ industry ਚਲ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਅੱਲਕ ਸਕੀਮ ਵੀ ਬਣਾਏਗਾ ਤਾਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵਡੀਆਂ ਵਡੀਆਂ industries ਵੀ ਕਾਇਮ ਹੋ ਸਕਣ। ਉਸ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਇਹ ਇਖਤਿਆਰ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕੋਈ ਜਾਇਦਾਦ ਖਰੀਦਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਖਰੀਦ ਸਕੇ। ਪਹਿਲੇ ਬੋਰਡ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅੰਸ਼ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ Statutory Board ਵਿਚ Non-officials (ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਮੈਂਬਰ) ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਣਗੇ। ਇਹ provision ਬਿਲ ਵਿਚ ਹੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਬੋਰਡ ਦਾ Vice-President ਵੀ ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਹੋਵੇਗਾ।

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : उस बोर्ड में मैंबरों की क्या रेशो होगी ?

ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਅਜੇ ਇਹ ਗਲ ਨਹੀਂ ਦਸੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਲੇਕਿਨ ਜ਼ਿਅਦਾ ਤਾਦਾਦ non-officials ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ। Vice-President non-official ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਬਿਲ ਵਿਚ provide ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਬੋਰਡ ਦਾ ਇਕ Secretary ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਕ Joint Secretary ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ officials ਜਾਂ non-officials ਇਸ ਬੋਰਡ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨਗੇ ਉਹ ਐਸੇ ਬੰਦੇ ਹੋਣਗੇ ਜਿਹੜੇ village industry ਵਿਚ ਦਿਲ-ਚਸਪੀ ਰਖਦੇ ਹੋਣ। ਨਾ ਸਿਰਫ ਦਿਲਚਸਪੀ ਬਲਕਿ ਆਪਣੇ ਕੀਮਤੀ ਵਕਤ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਵੀ ਬੋਰਡ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਖਰਚ ਕਰਨ। ਅਜ ਕਲ ਜੋ ਮੈਂਬਰ ਹਨ ਉਹ ਐਸੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਂ village industry ਵਲ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰ ਹੁਣ ਵੀ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵੀ ਰਖੇ ਜਾਣਗੇ। ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਕਿਸੇ industry ਵਿਚ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਦਸ ਸਕਣਗੇ ਕਿ ਫਲਾਣੀ ਫਲਾਣੀ ਸਕੀਮ ਅਛੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਉਹ ਚਲਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ All India Khadi and Village Industries Board ਦੀ ਹਿਦਾਇਤਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੈ। ਉਹ ਵੀ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ Board Statutory ਬਣੇ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਿਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਰੁਪਿਆ ਵੀ ਬੋਰਡ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਹੋਣਾ ਹੈ।

ਇਕ ਹੋਰ ਗਲ ਜਿਹੜੀ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆ ਦਸਤਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਇਮਦਾਦ ਲਈ ਗਰਾਂਟਾਂ ਤੇ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੇਗੀ। ਹੋਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਲਈ ਜਿੱਥੇ $5\frac{1}{4}$ ਫੀ ਸਦੀ ਸੂਦ ਦੀ ਸ਼ਰਹ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਉਥੇ ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ small scale industries ਨੂੰ ਅਗ੍ਹਾਂ ਵਧਾਉਣ ਲਈ $2\frac{1}{2}$

ਫ਼ੀ ਸਦੀ ਅਤੇ 3 ਫ਼ੀ ਸਦੀ ਸੂਦ ਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਜੇ ਕੋਈ Co-operative Society ਬਨਾਣਗੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ 2½ ਫ਼ੀ ਸਦੀ ਸੂਦ ਉਪਰ ਤੇ ਜੇ ਕੋਈ individual capacity ਵਿਚ ਕੋਈ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ 3 ਫ਼ੀ ਸਦੀ ਸੂਦ ਉਪਰ ਕਰਜ਼ਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਰੇਲੂ ਉਦਿਓਗਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਦਸਤਕਾਰੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰੇ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਹੈ ਉਹ ਦੂਰ ਹੋਵੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਆਪਦੀ ਪਰਵਾਨਗੀ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Khadi and Village Industries Board Bill be taken into consideration at once.

श्री चान्द राम अहलावत (झज्जर) : माननीय स्पीकर साहिब ! जो बिल हमारे Industries मिनिस्टर साहिब ने हाऊस के सामने पेश किया है उस के जो मकासद हैं—जैसा कि उन्होंने व्याख्या की है और जिस का बिल के अन्दर इशारा किया गया है—बड़ी तारीफ के काबिल हैं। इस से जो फायदा होने वाला है वह भी शायद बहुत बड़ा हो, जैसा कि इन्होंने claim किया है। बिल का मकसद ठीक है,—नेक है, बिल के अन्दर जो functions and powers के बारे में दिया गया है, वह भी काफ़ी है लेकिन इस के लिये, जैसा कि इन्होंने व्याख्या की है अपने अपने भाषण में, केवल चार, पांच दस्तकारियों का ही जिक्र किया है। इन्होंने योजना कमिश्न और All India Village Khadi and Industries Board के सामने जो तजवीज रखीं इन्होंने फ़रमाया कि वह 7½ करोड़ की स्कीम थी जिस में से 2 करोड़ रुपये की स्कीम हमारी मंजूर हुई है ।

ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਦੋ ਕਰੋੜ ਨਹੀਂ, ਦੋ ਲੱਖ।

श्री चांद राम अहलावत : यह जो आप ने पंच-साला प्लैन का बताया है, उस का जिक्र मैं पहले कर रहा हूं। उस में साढ़े सात करोड़ था। इस साल के लिये उन्होंने जो फरमाया वह यह है कि दो लाख रुपये की जो स्कीम है वह चालू होगी। मुझे समझ नहीं आती कि या तो इन के पास facts and figures नहीं है या जान बूझ कर असलीयत से आंखें मूंदे हुए हैं उन लोगों की तरफ़ से जो इन दस्तकारियों के जरिये अपना गुजारा करते हैं। हमारी हमेशा यह शिकायत और गिला रहा है कि गांव के अन्दर जो artisan class है, जो लोग दस्तकारी करते रहे हैं वे लोग मिल्लों के मुकाबला में मरते जा रहे हैं। यह बात किसी से छिपी हुई नहीं है। बड़ी बड़ी पोथियां, बड़ी २ रिपोर्टें इस पर लिखी जा चुकी हैं। लेकिन अफसोस के साथ कहना पड़ता है कि गवर्नमैण्ट ने कभी भी इस section की तरफ–जो बेरोजगार हैं, जिस के leader dumb हैं, जो अपनी मुसीबतें सरकार के सामने, अफ़सरों के सामने नहीं रख सकते, जिन के पास प्रैस और दूसरा कोई साधन नहीं जिस के जरिये वे अपनी आवाज़ उठा सकें, उन की तरफ से सरकार बिल्कुल चुप है। आज हमारी सरकार खादी और दूसरी Village Industries के उत्थान के लिये बोर्ड बना रही है। इस में इस का मनशा ठीक होगा। लेकिन जो रकम इसके लिये इस साल और अगली पांच-साला योजना के लिये रखी गई है वह उन लोगों की ज़रूरियात के लिये नाकाफ़ी है। बल्कि मैं तो यह समझता हूं कि यह उन लोगों की गुरबत के साथ मज़ाक है।

[श्री चांद राम अहलावत]

स्पीकर साहिब, मैं आप को अपने एक ज़ाती तजरुबे की बात बताता हूं । मैं Cottage Industries के लिये जिस के अन्दर एक बहुत बड़ी section employed है, उन की encouragement के लिये लाख कोशिश करता रहा लेकिन सरकार से एक पाई तक नहीं मिल सकी । मैं उन्हें co-operative तरीके से चलाना चाहता था । प्रापेगंडा के नतीजा के तौर पर समझिए या नफ़रत के परिणाम स्वरूप, इस Industry में जो काम करते हैं उन्हें यह समझा जाता है कि वे लोग नीच हैं । इस लिये सरकार भी शायद चुपचाप बैठी रही । यह हमारी एक ambitious scheme थी जो कि dead cattle से ताल्लुक रखती थी । मेरा इशारा चमड़े रंगने की दस्तकारी की तरफ है जिस का गवर्नमैण्ट की स्कीमों में कभी ज़िक्र भी नहीं आता । यह कहा जाता है कि पंजाब के अन्दर खादी का काम बहुत थोड़ा है, इस को encouragement देनी चाहिये । ज़रूर देनी चाहिये । मैं यह नहीं कहता कि इस को मदद न मिले लेकिन मैं स्पीकर साहिब, आप को साथ ही यह भी बताना चाहता हूं कि हमारे पंजाब के अन्दर चमड़े का काम, जूते बनाने का काम भी बहुत बड़ी तादाद में लोग करते रहे हैं । लेकिन उस तरफ़ ध्यान न दिये जाने के कारण यह नतीजा हुआ है कि आज अगर हम देखें तो उस का कहीं भी निशान नहीं है ।

मिनिस्टर साहिब ने फरमाया है और यह क्लेम किया है कि शहरों में भी बड़ी बेरोज़गारी है । यह कहना चाहता हूं कि अखबारों के ज़रिये, लीडरों के ज़रिये और प्रापेगंडा के ज़रिये यह कहा जाता है कि शहरों में बड़ी बेरोज़गारी है । यह ठीक है कि जो educated तबका है वह employment न मिलने से बड़ा unsatisfied है, परेशान है । वह इज़्ज़त का रोज़गार मांगता है और गवर्नमैण्ट उन की शिकायत को दूर करने का प्रयास करती है । लेकिन कितने अफसोस की बात है कि जो लोग राये देकर इस गवर्नमैण्ट को बनाते हैं, जिन को हमारे संविधान ने vote का dangerous हथियार दे रखा है उन के लिये कुछ भी नहीं कहा जाता, उन के लिये कुछ भी नहीं किया जाता सिर्फ इस लिये कि उन के लीडर अनपढ़ हैं ।

स्पीकर साहिब में यह बता देना चाहता हूं कि गवर्नमैण्ट इस बात पर complacent ना रहे कि दो लाख रुपया लगा देने से कोई बहुत बड़ा उत्थान होने वाला है । मैं यह कहना चाहता हूं कि आप बजट उठा कर देखें, 2nd Five-Year Plan को उठा कर देखें, 1st Five-Year Plan को उठा कर देखें कि उन में कितनी रकम है जो इस industry के लिये जिस का मैंने अभी अभी ज़िक्र किया है, provide की गई है ।

इस के अलावा पंजाब सरकार का ध्यान हिसार में कपड़ा मिल लगान की तरफ आया । यह ठीक है कि मिल लगाने से spinning के सिलसिले में लोगों को employment मिलेगी । लेकिन जो लोग घरों में spinning का काम करते हैं उन का काम छट जायेगा ; उन की Industry तबाह हो जायेगी ।

यह ठीक है कि गवर्नमैण्ट Cottage Industries की तरफ़ अपनी तवज्जह दिये हुए है लेकिन जहां तक इन industries के लिये training का सवाल है, उस का इन्तजाम भी संतोषजनक नहीं कहा जा सकता । खास कर हरिजनों के interests को

सामने रख कर। वहां पर लोगों की training के लिये न कोई centre है और न ही कोई दूसरी सुविधा। स्पीकर साहिब, मैं आप को एक मिसाल देना चाहता हूं। Sonepat Community Project के under मर्थल के अन्दर बूट बगैरा का काम सिखाने के लिये गवर्नमैण्ट न एक सैण्टर खोला हुआ है। इस Community Project पर सरकार का 65 लाख रुपया खर्च हुआ और उस के अन्दर बूट बनाने का काम सिखाने के लिये एक Centre खोला। मैंने वहां के हालात को खुद जाकर देखा। उस Centre में 30 लड़के आये। लड़कों को 10 रुपय या 15 रुपय माहवार वज़ीफ़ा मंजूर हुआ। कौन नहीं जानता कि उन 30 में से सिर्फ 10 या 12 लड़के रह गये। मैंने वहां मास्टरों से पूछा कि लड़के इतने कम रह जाने का क्या कारण है ? उन्होंने बताया कि गवर्नमैण्ट ने यह वायदा किया था कि उन्हें 15 रुपये माहवार वज़ीफा देगी लेकिन चार महीनों से उन लड़कों को कोई रकम नहीं मिली। कौन नहीं समझता कि ये वे लोग हैं जिन के लिये एक एक रुपया बहुत बड़ी कीमत रखता है। ये वे लोग हैं जिन की लड़कियां गोबर इकट्ठा कर के, उसे बेच कर बड़ी मुश्किल से चार पैसे कमाती हैं। उन लोगों के लिये तो 15 रुपये वज़ीफ़ा दिया जाता है—और वह भी pay नहीं किया जाता। लेकिन दूसरी तरफ देखो तो white collared लोगों को बड़े २ वजीफ़े दिये जाते हैं।

स्पीकर साहिब ! आप दूसरी दस्तकारियों की तरफ देखिये। बड़े बड़े loans दिये जाते हैं। बड़े बड़े Finance Corporation खोल कर बड़े बड़े कर्जे दिये जाते हैं। लेकिन चमड़े जैसी industry का प्रचार ही होता है। खादी के लिये भी कहा जाता है लेकिन खादी के लिये भी आदमपुर दुआबा में खादी बुननेवालों के लिये इन के efforts केंद्रित रहते हैं लेकिन जो गांव के weavers है, जो गांव के जुलाहे हैं वे तो मरे जाते हैं। इन्होंने जो गांवों में pit लगा रखे होते हैं इन्हें कहा जाता है कि इन हें बन्द करो तुम्हें training देंगे। दूसरी तरफ आप Community Projects को देख लीजिये। रुपया agriculture के लिये और घरों के लिये तकावी loans की शक्ल में दिया जा रहा है। घर बनाने के लिये हज़ारों रुपया 30 सालों के अरसा के लिये कर्जे में दिया जा रहा है और उन को कहा जाता है कि यह हम instalments में वापस लेंगे लेकिन, अध्यक्ष महोदय, मैं अर्ज़ करता हूं कि घरों की ज़रूरत बाद की चीज़ है पहली चीज़ तो पेट भरने की है। जब उन का पेट ही न भरा हो तो वह काम कैसे कर सकते हैं। मैं समझ नहीं सका कि आज democracy के दिनों में यह किस तरह के काम चल रहे हैं। मैं गवर्नमैण्ट से कहता हूं कि पहल वे लोग नहीं बोल सकते थे अब वे सब चीज़े समझते हैं उनके नेता अब जागते हैं। अब Village Industrial Board बनाए जा रहे हैं। मुझ से पूछा गया कि Village Industrial Board के लिये आदमियों के नाम दीजिये। मैं ने पढ़े लिखे आदमियों के नाम दिये लेकिन उन में से कोई भी नहीं बोर्ड में रखा गया। एक dumb आदमी को बोर्ड पर लिया गया है जिस को कुछ भी नहीं पता। आखिर वह क्या करेगा। सिवाए वह official members की हां में हां मिलाने के लिये हाथ उठाने के और क्या करेगा। मैं कहता हूं कि यह चलने वाली चीज़ नहीं हैं। अगर गांव के लोगों में से अच्छे आदमियों को चुन कर इस बोर्ड में लगा दिया जाये तो वह अच्छा काम कर सकेंगे। बोर्ड बनाइये लेकिन

[श्री चांद राम अहलावत]
देखना यह चाहिये कि इस scheme की implementation में किस spirit से काम होता है । कई grants गांवों की मरम्मत के लिये दी जाती हैं लेकिन इन से कोई लाभ नहीं हो रहा । हरिजनों के उत्थान और बेरोज़गारी के उन्मूलन की बातें हम तो रोज पढ़ते रहते हैं ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ (ਸਮਰਾਲਾ): ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ industries ਦੇ incharge ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇਸ ਦੇ ਮਨਤਵ ਦਾ ਤਅੱਲਕ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਮੈਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਮਨਤਵ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਿਆਨ ਵੀ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਜਿਹੜੀ ਅਸਲੀਅਤ ਛਿਪੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਹ ਨਹੀਂ ਦਸੀ। ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੀਆਂ ਦੋ ਰਾਏ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਗਰੀਬ ਲੋਕੀਂ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਖੇਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਸਨਅਤਕਾਰ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਮਦਦ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜੰਤਾ ਦੇ ਤਿੰਨ sections ਹਨ। ਇਕ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਵੱਡੀ ਵਡੀ industries ਵਾਲੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸਰਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਲੰਬਾ ਚੌੜਾ ਪੈਸਾ ਵੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਆਪ ਵੀ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਤ ਵੀ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਦੂਜਾ ਤਬਕਾ ਉਹ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ agriculture ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਤਕਾਵੀਆਂ ਦੇ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤਕਾਵੀ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਸੂਦ ਸਮੇਤ ਵਸੂਲ ਵੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਤਕਾਵੀ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਤੇ ਸੂਦ ਵਸੂਲ ਕਰਦੀ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਾਂਗਾ। ਹੁਣ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਦੂਜੇ ਤਬਕੇ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਸੋਚਣ ਲਗੀ ਹੈ। ਤਿਨਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਹਰ ਬਜਟ speech ਵਿਚ ਸਾਡੇ Finance Minister ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਇਕ ਫਿਕਰਾ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ village industries ਲਈ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਦੀ details ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬੜੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਵਾਲੀ ਗਲ ਹੈ। ਹਾਂ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਗਰੀਬ ਦਿਹਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ industries ਦੇ ਚਲਾਉਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਦਿਤੀ ਜਾਏ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੱਤਅਨ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਆਦਮੀ ਰਖ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਅਗਲੀ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾ ਹੇਠ ਦੋ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਰਨਗੇ। ਇਹ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ 15 ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ limited company ਖੋਲੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਕੁਝ official ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਕੁਝ non-official ਹੋਣਗੇ। ਇਹ rural areas ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ benefactors ਸਮਝੇ ਜਾਣਗੇ। ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਰਖਣ ਲਗੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਮਤਲਬ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਫੇਲ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ? ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਆਪਣੇ departments ਫੇਲ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ; ਕੀ Industries Department ਫੇਲ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ; ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਵਡੀਆਂ industries ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ

ਹੁਣ 15 ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਬੋਰਡ ਕਿਉਂ ਬਣਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੈਸਾ ਮਿਲਿਆ ਕਰੇਗਾ । ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੈਸਾ ਦੇਵੇਗੀ ਉਹ property ਵੀ ਖਰੀਦ ਸਕਣਗੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਰੁਪਿਆ ਲੈ ਸਕਣਗੇ । ਉਹ ਰੁਪਿਆ ਸੂਦ ਤੇ ਲੈ ਵੀ ਸਕਣਗੇ ਅਤੇ ਅਗੇ ਸੂਦ ਤੇ ਦੇ ਵੀ ਸਕਣਗੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕਰਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਹੋਵੇਗੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਵਾਲੀ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਇਹ ਗਲ ਨਹੀਂ ਆਈ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਬੋਰਡ government body ਹੋਵੇਗੀ ਜਾਂ ਕੇ non-government body, ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰ official ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਕੁਝ non official ਹੋਣਗੇ । ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਤੌਰ ਤਰੀਕੇ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਕੁਝ ਤਾਂ official members ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਕੁਝ non-officials ਹੋਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਸਰਕਾਰ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ। ਇਸ ਸੂਬੇ ਦੇ 16 ਹਜ਼ਾਰ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾ ਦੀ ਖੇਤੀ ਲਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ village industries ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਵੇਖਣਾ ਪਏਗਾ । ਇਹ ਉਥੇ ਦੀਆਂ ਭਾਵੇਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ industries ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਭਾਵੇਂ ਨਵੀਆਂ industries ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਮਦਦ ਦੇਣਗੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਮੇਹਰਬਾਨੀਆਂ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਰੁਪਈਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਸੂਦ ਉਤੇ ਦੇਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਹ ਅਗੇ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਲਈ ਸੂਦ ਤੇ ਦੇ ਦੇਣਗੇ । ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਉਸ ਦੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ policy ਤੇ ਚਲਣ । ਤੇ ਜੇ ਕਰ ਇਹ ਉਸ ਦੀ ਦਸੀ ਹੋਈ policy ਤੇ ਨ ਚਲਣ ਤਾਂ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਯਾਨੀ ਇਹ ਸਬ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਰਖੇਗੀ ਨਾਲੇ ਇਹ ਕੰਮ ਜਨਤਾ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਵੀ ਕਰੇਗੀ। ਇਹ ਇਕ ਬੜੀ ਕੋਝੀ ਤੇ ਡੂੰਗੀ ਚਾਲ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀ ਰਖੇ ਜਾਣਗੇ ਉਹ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਮੇਹਰਬਾਨੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚ ਜਾਇਆ ਕਰਨੇਗੇ । ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸਤਮਾਲ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਮਤਲਬ ਲਈ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਜਲਦੀ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਵੇਗੀ। ਇਹ ਜਦੋਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹੁਣ ਜਾਣਗੇ ਤਾਂ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਗੇ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਛਡਿਆ ਹੈ ਮਗਰ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਬੜਾ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ । ਪਹਿਲੇ ਜਦੋਂ ਦੂਜੇ departments ਦੇ ਅਫ਼ਸਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕੇ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਖੁਲ੍ਹ ਨਾਲ voters ਦੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕੇ ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਨਵਾਂ ਤਰੀਕਾ ਸੋਚਿਆ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਗਲ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ nomination ਦਾ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਕਿਉਂ ਪਿਆਰਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਪਹਿਲੇ ਤਾਂ ਇਹ ਬੜੀਆ ਸਪੀਚਾਂ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ nomination ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ District Boards ਨੂੰ ਤੋੜ ਦਿਤਾ ਪਰ ਕੀ ਇਸ body ਦੇ ਹੱਥ ਲਖਾਂ ਰੁਏ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ ? ਕੀ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ? ਕੀ ਇਹ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਿਆਂ ਨੂੰ handle ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ ? ਕੀ ਇਹ ਐਨੀ ਬੜੀ ਰਕਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਲਗੇ ? ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਇਹ non-official members ਮੁਕਰਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ, Policy ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਚਲਾਈ ਜਾਏਗੀ, ਹਦਾਇਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ । ਜਿਹੜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ policy ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਉਹ ਸਮਝਿਆ ਜਾਏਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ policy ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿਤਾ ਜਾਏਗਾ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬੜੀਆਂ vague terms ਵਿਚ ਬਿਲ

[ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ]

ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕਈ ਕਾਬਲੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਗਲਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਸਲਨ nominations, ਸਰਕਾਰ ਪੈਸਾ ਦੇਵੇ, ਸਰਕਾਰ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੈਂਬਰ nominate ਕਰੇ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਬਰਖਾਸਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ clause ਰਖੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ limited company ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਇਹ clause ਵੀ ਲਿਖ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਦੀ prosecution ਨਹੀ ਹੋ ਸਕੇਗੀ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਗਲਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਮੁਕਦਮਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕੇਗਾ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਆਦਮੀ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਮਿਹਰਬਾਨੀਆਂ ਕਰਨਗੇ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, 10 ਰੁਪਏ ਦਿਤੇ ਹਨ। Inducement ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ factory ਬਣਾ ਦਿਆਂਗੇ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਥੇ ਜੋ Co-operative Society ਬਨਾਉਣੀ ਹੈ ਕੀ ਆਪ ਦਾ Co-operative Department ਖਤਮ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। Village Co-operative Societies ਕੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ? ਇਹ ਮਹਿਕਮਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਤਨਾ ਭਾਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਇਤਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਰਚ ਹੈ। ਕੀ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਕੋਈ Department ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਬਜਟ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਭ ਕੁਝ Legislature ਦੀ criticism ਦੇ ਤਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਫ਼ਸਰ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਪਾਸ responsible ਹਨ ਅਤੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ Legislature ਅਗੇ responsible ਹੈ। ਸਾਡਾ ਹਕ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ Department ਬਾਰੇ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰ ਸਕੀਏ। ਇਹ Board ਜੋ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਹੈ ਇਹ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ? ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਸਿਧੀ ਸਾਦੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ। ਸਾਡੇ Finance Minister ਸਾਹਿਬ ਬੜੇ expert ਹਨ, ਸਿਆਣੇ ਹਨ, ਜੋ ਗਲ ਕਰਦੇ ਹਨ sugar coated ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਆਖਿਰ policy ਤੇ ਅਮਲ ਤਾਂ ਉਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਗ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ bill ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ। ਕੀ ਆਪਦਾ Department ਖਤਮ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ, ਕੀ ਉਸ ਦਾ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ, Industries Department ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਹੈ ਜਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਕੁਝ ਵਡੇ ੨ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ? ਇਕ Finance Corporation ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। House ਵਿਚ ਇਹ ਭੀ ਨਹੀਂ ਦਸਦੇ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਦਾ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਾਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ। ਇਸ Finance Corporation ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ favourites ਹਨ, ਆਪਣੇ ਅੰਗ ਹਨ। ਹੁਣ ਇਹ ਖਰਚ ਚੰਦ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ, ਕਿ ਕੀ ਇਹ 15 ਆਦਮੀ Legislature ਅਗੇ responsible ਹੋਣਗੇ। ਕੀ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਸਿਵਾਏ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਇਤਨਾ ਬਜਟ ਹੈ ਇਸ ਤੇ ਇਤਨਾ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਾਂ ਇਤਨੀ ਵਸੂਲੀ ਹੋਈ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਬਾਕੀ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਤੇ House criticism ਕਰ ਸਕੇਗਾ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ? ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ Bill ਅਸੂਲ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਹੈ। ਅਗਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਗ਼ਰੀਬ ਜਨਤਾ ਤੋਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਖਰਚ......

Mr. Speaker : The hon. Member has repeated these arguments many times.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ: ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਕਰ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਮਹਿਕਮਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ। Legislature ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਤਾਂ ਮਿਲਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਬਨਾਉਣਾ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਦਾ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਇਕ All India Board ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਠੀਕ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਚਲਾਉਣ ਦੇ ਮੁਤਅਲੱਕ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ! ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪ ਰਾਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਅਪੀਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਜ਼ਾਇਆ ਨਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਆਪਣੇ interest ਨੂੰ indirectly ਇਸ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ fulfil ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਨਾ ਕਰੋ। ਕੋਈ ਗਲ ਦਿਖਾਵੇ ਲਈ ਨਾ ਕਰੋ। ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਐਕਟ ਜੋ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਉਸ ਨੂੰ expose ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਹਕਬਜਾਨਬ ਹੋਵਾਂਗੇ।

श्री मोहन लाल दत्त (आनन्दपुर) : माननीय स्पीकर साहिब, सरकार ने यह कानून पेश करके ग़रीबी और बेकारी दूर करने के लिये एक बड़ा कदम उठाया है और सरकार इस बारे में बधाई की मुस्तहिक है। मैं इस बारे में कुछ सुझाव पेश करना चाहता हूं ताकि यह जो बिल पेश किया जा रहा है इस से ज़्यादा से ज़्यादा लाभ प्राप्त हो।

घरेलू दस्तकारी को चलाने का मकसद बड़ा नेक है। मगर तजरुबे ने बताया है कि घरेलू दस्तकारियों पर चाहे कितना खर्च किया जाए, अगर खादी और ग्रामोद्योगों को सही संरक्षण न मिले, protection न मिले तो मिलों के मुकाबिले में यह ग्रामोद्योग और खादी नहीं चल सकती और मुस्तकिल तौर पर नहीं ठहर सकती। यह तजरुबे ने बताया है कि ग्रामोद्योगों के मुकाबिले में मिलों का कपड़ा बहुत सस्ता होता है और लोग आम तौर पर सस्ता कपड़ा खरीदते हैं और ग्रामोद्योगों की तरफ ध्यान नहीं देते क्योंकि मुकाबिले में वह बहुत महंगा पड़ता है। इस लिय यह निहायत ज़रूरी है कि मिलों के माल को तजरुबे के तौर पर किसी खास क्षेत्र में बिल्कुल बन्द किया जाये, इस का बहिष्कार किया जाये और सब जगह village industries की तैयार की हुई खादी इस्तेमाल की जाए। इस तरीके से यह चीज़ चल सकती है।

अब मैं खादी के मुतअल्लिक अर्ज़ करूंगा। इस के लिये सरकार ने एक subsidy दी हुई है। यह इसे बड़ी मदद है। खादी बनवाने के लिये अगर कोई हाथ का काता हुआ सूत जुलाहे को देता है तो जुलाहे की एक रुपये की मज़दूरी में से १२ आने सरकार देगी। मगर हमें शक है कि सरकार इस subsidy को हमेशा के लिये जारी नहीं रख सकेगी। इस तरह दान देने से या प्रलोभन देने से खादी नहीं चल सकती। कोई खास तरीका इख्तियार करना चाहिय जिस से खादी मुस्तकिल तौर पर चल सके, जिस से लोगों में ग्रामोद्योगों की चीज़ों के लिये श्रद्धा पैदा की जाए। दूसरा निवेदन मैं यह करूंगा कि जहां सरकार ग्रामोद्योगों की तरक्की के लिये कई स्कीमें बनाती है, खर्च करती है वहां सरकार को चाहिये कि जिन चीजों की उसे ज़रूरत हो, मसलन कपड़ा है या और चीजें हैं तो वह सारी की सारी ग्रामोद्योगों से खरीदे। खादी का कपड़ा खरीदे। इस सिलसिले में तजरुबा यह बताता है

[श्री मोहन लाल दत्त]
कि सरकार की sympathy नाम-मात्र है, केवल lip sympathy है और सरकार इस तरफ कोई मदद नहीं दे रही। हम जो कानून बनाने वाले हैं, वज़ीर साहिबान हैं या इस House के सदस्य हैं, हमें चाहिये कि हम ज़्यादा से ज़्यादा मात्रा में ग्रामोद्योगों द्वारा बनी चीजों का इस्तमाल करें। हम खादी को रिवाज के तौर पर पहनते हैं वरना हमारे घरों में Minister साहिबान के घरों में मिल्लों का बना हुआ कपड़ा इस्तेमाल किया जाता है। हम कानून बनाने वालों को ग्रामोद्योगों की चीज़ों का इस्तेमाल करना चाहिय ताकि दूसरों को अच्छी मिसाल मिले और वह हमारी पैरवी करें। ग्रामोद्योगों की चीज़ों को ज़्यादा से ज़्यादा मात्रा में खरीदें और उन का उपयोग करें। हम खांडसरी और गुड़ की बात तो करते हैं मगर मैं देखता हूं कि हमारे ग्राम घरों में मिल की बनी हुई खांड इस्तेमाल होती है। हम सब यहां ग्रामोद्योगों को तरक्की देने की बातें करते हैं मगर उन पर अमल नहीं करते। हमें चाहिये कि हम ऐसे काम करें कि जिस से ग्रामोद्योगों और खादी की तरक्की के लिये लोगों को उत्साह मिले।

ऐसे अहम काम का non-official Board द्वारा किया जाना बहुत अच्छी बात है। Department के मुकाबिले में Board बहुत सही तौर पर काम चला सकेगा और ग्रामीण उद्योगों को तरक्की दे सकेगा। मगर एक बात का ख्याल किया जाना बहुत ज़रूरी है। इस Board के मैम्बरों के चुनाव करने में एहतियात बरती जानी चाहिये। सोच समझ कर ऐसे मेंबर बनाये जाने चाहियें जो न केवल जानकारी रखते हैं बल्कि ईमानदार और निरपेक्ष भी हों और साथ ही जिन्हें ग्रामीण उद्योगों के प्रति श्रद्धा और प्रेम भी हो। महात्मा गांधी जी ने अपने जीवन काल में खादी की उन्नति के लिये All India Spinners Association बनाई थी। इस खादी संस्था के मैम्बरों को खादी से जितना प्रेम है और इस के बारे में जितनी जानकारी उन्हें प्राप्त है किसी दूसरे को नहीं। इस सिलसिले में उन का मशवरा ज़रूर लेना चाहये। इन लोगों का तजरुबा काफ़ी पुराना है, इस लिये तमाम स्कीमें उन की सलाह लेकर बनाई जानी चाहिये। Board में जो मेंबर रखे जाएं उन के मशवरे से रखे जायें, ताकि अच्छे और तजरुबा रखने वाले आदमी Board में आ सकें। इन शब्दों के साथ, मैं इस बिल का समर्थन करता हूं।

मौलवी अब्दुल गनी डार (नूह) : प्रधान जी, जहां तक इस बिल के मकासद का ताल्लुक है उनकी खूबसूरती से कोई भी इंनकार नहीं कर सकता। मुझे खुशी है कि इलैक्शनज़ करीब हैं। काश कि इलैक्शन हर साल हुआ करते और हमारे फिनांस मिनिस्टर साहिब हर साल ऐसे अच्छे अच्छे सुनहरी और रूपहली बिल लाया करते।

The King is dead, long live the King. बापू शहीद हो गय, बापू की कही हुई बातें अभी तक जिंदा हैं और जिंदा रहेंगी।

हम यह जानते हैं कि पंजाब सरकार वज़ीर साहिबान के गलत कारनामों से कितनी गैर हरदिलअजीज़ हो गई है। अच्छी बात है कि अब ऐसे अच्छे बिल ला रही है जिन से गालबिन लोगों के दिलों में इस के लिये कुछ इज़्ज़त पैदा हो जाये। लेकिन अगर मकसद अब भी वही है तो ऐसे बिलों के पास कराने से वह हरदिल अज़ीज़ होने से रही। अभी आफिशल पार्टी के दो भाइयों ने जो कुछ कहा है उस से तो हमारी सरकार की इज़्ज़त बढ़ने वाली नहीं।

एक भाई ने बताया है कि सरकार ने हरिजनों का जिन की वोटों पर यह निर्भर है, किस कदर ख्याल रखा है। मेरे दूसरे भाई पंडित मोहन लाल जी ने ठीक फरमाया है कि उन्हीं लोगों को बोर्ड का मेंबर बनाया जाना चाहिये जो दिलो दिमाग़ से, अपने धर्म से, खादी को और दूसरी दिहाती सनअत को तरक्की देने के खाहां हैं। मैं नहीं कह सकता कि हमारे फिनांस मिनिस्टर साहिब इस बात की तरफ कितना ध्यान देंगे। मैं यह पूछना चाहता हूं कि कहीं वज़ीर साहिबान इस बिल के ज़रिये आने वाले इलैक्शन के सिलसिले में अपनी मकसद बरारी तो नहीं करना चाहते। फिर, जनाब, हमारी सरकार हरियाने के मसायल से काफ़ी हद तक गाफ़िल रही है। ज़िला गुड़गांव में जो कि काफ़ी पसमांदा ज़िला है, मेवात यानी तहसीलात फिरोजपुर झिरका और नूह का इलाका बेहद पसमांदा हैं। सैंकड़ों गांव ऐसे हैं जहां का पानी खारा है, पीने के काबिल नहीं है। उस पानी से नमक बनाया जा सकता है और यह घरेलू दस्तकारी लोगों के लिये काफी फायदामन्द हो सकती है। वहां की जमीन में कल्लर बहुत है जिस से कलमी शोरा बनाने की दस्तकारी चालू की जा सकती है। तेज़ाब बनाने की सनअत भी जारी की जा सकती है। इस के इलावा वहां पर पत्थर ही पत्थर हैं जिन्हें पीस कर चूना बनाया जा सकता है और लोगों के लिये जरिया मुआश मुहैया किया जा सकता है। अगर सरकार का पेट डिस्ट्रिक्ट बोर्डज़ को तोड़ कर नहीं भरा, मालिया और आबियाना बढ़ा कर नहीं भरा, फिनांस कारपोरेशन से नहीं भरा और अभी वह और भी इख्तियारात लेना चाहती है, तो बेशक ले, मगर इस ढंग से ले कि पंजाब की तरक्की हो और वह फले फूले। अपनी डूबती हुई नय्या को सुनहरी और रूपहली बिलों से बचाने की कोशिश करने की बजाये सरकार को अमल से लोगों के दिलों को जीतने की कोशिश करनी चाहिये। अभी श्री चांद राम ने कहा था कि हरिजन लड़कों के लिये पन्द्रह, पन्द्रह रुपये माहवार के वज़ीफे तो मन्जूर किये गये मगर अभी तक उन्हें एक पैसा भी नहीं दिया गया हालांकि मन्जूरी हुए चार महीने हो गये हैं। यह सरकार तो लोगों को सिर्फ अच्छी बातों से ही खुश करना चाहती है मगर वह भूल जाती है कि हमेशा "हाथी के दांत दिखाने के और और खाने के और" वाली बात नहीं चल सकती। लोगों को पता लग ही जाता है कि यह हाथी है। फिर यह कहा गया है कि बोर्ड के मेंबर सरकार को सलाह मश्वरा देंगे और सरकार ऐसा करेगी वैसा करेगी। अगर सरकार ने कुछ करना होता तो गांव की दस्तकारियों मसलन ज़रायती ओज़ार बनाना, जिन की हर किसान को ज़रूरत होती है, चारा काटने वाली मशीनें बनाना बगैरा के फिरोग़ के लिये अब तक कुछ तो करती। खैर-सुबह का भूला अगर शाम को भी घर लौट आये तो भूला नहीं कहा जा सकता। मैं अब भी इसी ख्याल में हूं कि इस बिल के नीचे वाकई नेक मकासद काम कर रहे हैं और इसे पास करवाने से पंजाब की भलाई मकसूद है, न कि अपनी मतलब बरारी।

ਸਰਦਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ (ਤਰਨ ਤਾਰਨ): ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇਸ ਬਿਲ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਇਹ ਇਕ ਚੰਗਾ ਕਦਮ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਿਲ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੈਕਚਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਅਮਲੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਬਿਲ ਵਿਚ ਜੋ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕੀਤਾ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ।

[ਸਰਦਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ]

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦਿਹਾਤਾਂ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਬੜੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਤਰੀਕੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਇਕ ਤਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਦੂਜਾ ਤਰੀਕਾ ਦਸਤਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਉਨਤੀ ਦਾ ਹੈ ।

ਅੱਜ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਕਿਸਮ ਦੀ ਦਸਤਕਾਰੀ ਹੈ, ਚਮੜੇ ਦਾ ਕੰਮ, ਕਪੜੇ ਬੁਣਨ ਦਾ ਕੰਮ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਵਾਣ ਵਟਣ ਦਾ ਕੰਮ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਤੇ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗੁਜ਼ਰ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਵੇਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਸਤਕਾਰੀਆਂ ਵਲ ਕਿੰਨਾ ਧਿਆਨ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ Board ਜਿਸਦੀ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਬਦਲੀ ਹੋਈ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਉਹੀ Board ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਡਾਕਟਰ ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਹਨ । ਇਸ Board ਨੇ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 16 ਡਿਪੋ ਖੋਲ੍ਹੇ ਸਨ, ਜੁਲਾਹਿਆਂ ਤੇ ਚਮੜੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ Co-operative Societies ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮੇਰਾ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਦਸਤਕਾਰੀ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਤਦ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਇਸ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚਲੀਆਂ ਦਿਕਤਾਂ ਦੂਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਕਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਕਪੜੇ ਦੇ Depot ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਆਦਮੀ ਲਾ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਪੜੇ ਦੇ ਕੀ ਭਾ ਹਨ । ਭਾ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕੁਝ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ ਲਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕੰਮ ਨਾਲ ਵਾਸਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ । ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜੁਲਾਹੇ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਦੂਜੀ ਗਲ ਮੇਰੇ ਮਾਨ ਯੋਗ ਮਿਤਰ ਸ਼੍ਰੀ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਆਖੀ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ ਮਿਲਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਖਾਦੀ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮਿਲਾਂ ਦਾ ਕਪੜਾ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਸਤਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵੀਹ ਨੰਬਰ ਦਾ ਧਾਗਾ ਖਦੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਵਿਕਰੀ ਟੈਕਸ ਤੇ ਚੁੰਗੀ ਮੁਆਫ਼ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । Transport ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮਿਲਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗਲਾਂ Minister ਸਾਹਿਬ ਨੋਟ ਕਰਨ ।

Mr. Speaker : The hon. Member should be relevant.

ਸਰਦਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮੈਂ ਦਿਹਾਤੀ ਦਸਤਕਾਰੀ ਬਾਰੇ ਗਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਦਸ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਕੀ ਕੀ ਦਿਕੱਤਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਦਿਕੱਤਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੇ ਤਾਂ ਦਿਹਾਤੀ ਦਸਤਕਾਰੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਜੇ ਸਰਕਾਰ grants ਦੇਵੇ, ਮਾਲ ਖਰੀਦੇ ਅਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਖੜੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਮੁੜ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਬੋਰਡ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਉਹ ਆਦਮੀ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕੰਮ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹੋਣ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

श्री गोपी चन्द (पुंडरी) : स्पीकर साहिब ! जो खादी के बारे में यह बिल हमारे सामने आया है में इस पर कुछ शब्द कहना चाहता हूं । All-India Spinners Association की figures से पता चलता है कि खादी भंडारों में बड़ी तादाद में खद्दर जमा पड़ा है और वह dispose of नहीं हो सका । Subsidy के बावजूद भी हम उस को खपा नहीं सके । अच्छा हो अगर हम दिहातों में Cottage Industry की तरफ तवज्जुह दें । आज हम दिहात में इन का सफाया देखते हैं । पहले दिहात में कपड़ा घर घर तैयार होता था और सूत घर घर काता जाता था । छोटे आदमी इसी तरह दूसरी चीज़ों से गुजारा कर लेते थे । हर चीज़ गांव में तैयार होती थी । दिहाती सिर्फ नमक के लिये शहरों पर निर्भर होते थे । अगर हम आज वाकई इस देश के 90 फी सदी लोगों को उठाना चाहते हैं तो हमें इन अनपढ़ लोगों को रोज़गार देना चाहिये । हम यह बोर्ड बना रहे हैं । बड़ी अच्छी बात है । मगर देखना यह है कि आया इस से गरीबों को फायदा पहुंचता है या नहीं । मेरे कुछ दोस्तों ने शकूक जाहिर किये हैं । डर है कि बोर्ड बनेगा, और दूसरे बोर्डों की तरह Travelling Allowance होंगे और रुपया बड़े बड़े आदमियों की जेबों में जायेगा जो competent न होंगे । मैंने सरदार साहिब को तजवीज़ दी थी कि छोटे छोटे कामों में रुपया जाया करने की बजाए कोई ऐसी Plan बनाएं जिस से पंजाब के दिहातों में रहने वाले बच्चों को काम सिखाया जा सके और उन में से बेरोज़गारी दूर की जा सके । नहीं तो यह होगा कि दूसरे सूबों से लोग आ कर यहां काम करेंगे । इस लिये हमें मौका संभालना चाहिये । आज हमारे सामने Village Industry का सवाल है यह बहुत ज़रूरी सवाल है । मैं साफ लफजों में कहता हूं कि जब तक खादी को पूरी पूरी protection न मिलेगी इस का उत्थान नहीं हो सकता । आज दिल्ली क्लाथ मिल्ज़ की खादी बारह आने गज़ बिकती है और handloom की डेढ़ रुपया गज़ । सोचना यह है कि इस के मुकाबिले में handloom द्वारा बना हुआ कपड़ा बिकेगा या नहीं । खादी को फरोग़ तब मिल सकता है अगर इसको protection दी जाए । मैं Finance Minister साहिब को मुबारकबाद देता हूं कि वह यह बिल लाए हैं । मगर मैं अर्ज़ करता हूं कि इस बिल की रोशनी में जो काम करें वह दिहातों के लाभ के लिये करें और इस तरीके से करें कि रुपया ज़ाया न हो ।

श्री देव राज सेठी (रोहतक शहर) : स्पीकर साहब, मैं मिनिस्टर साहिब को मुबारकबाद देता हूं कि उन्होंने इस बिल को पेश किया है । इस की अहमीयत पिछले 30 सालों में राष्ट्र पिता ने अपनी तकरीरों, तहरीरों और सरगर्मियों द्वारा हमारे सामने रखी थी । खादी को वह सूरज के समान और बाकी दस्तकारियों को तारों के समान समझते थे । दिहातों में इस से बेकारी दूर होती है । इसी लिये इस पर ज़ोर देते थे । स्पीकर साहिब मैं अर्ज़ करनी चाहता हूं कि बेकारी हमारे युग की एक बड़ी समस्या है । खादी के ज़रिये हम इस को हल कर सकते हैं । मुझे हैरानी होती है कि जो बोर्ड इस बिल से बनाई जानी है उस की Opposition वाले मुखालिफत करते हैं ।

स्पीकर साहिब ! यह एक नेक इरादे से एक नेक चीज बनी है । अगर कोई इस की नीयत पर शक करता है तो यही कहा जा सकता है कि वह दूसरे के आईने में अपना मुंह देखने वाला है ।

[श्री देव राज सेठी]

स्पीकर साहिब इस का क्षेत्र और इस का scope कुछ वसीह होना चाहिये । इस का मैदान तो सिर्फ यहां Village Industries तक ही महदूद रखा गया है और rural population को ही अहमियत दी गई है लेकिन मैं कहता हूं कि Village Industries और Small-scale Industries का scope restricted नहीं रखना चाहिये । यह ठीक है कि बेकारी और गरीबी आज दिहात में भयंकर रूप धारण किये हुए है मगर यह उसी तक महदूद नहीं है । शहरों में भी ऐसे slums हैं, ऐसे लोग हैं और ऐसा आबादी का तबका है जिस को इस Board की सरगर्मियों से मुस्तसना न किया जाये उन को भी इस में शामिल करना चाहिये ।

मैं एक और अर्ज़ करना चाहता हूं वह यह है कि All-India Village Industries Board के बहुत पुराने और orthodox views चले आते हैं । मैं चाहता हूं कि आज उसे अपनी सरगर्मियों, अपने नज़रिये और अपने क्षेत्र को वसीह करना चाहिये । जैसा कि अब इस वक्त सारे पंजाब में बिजली आ रही है और थोड़े से अरसे में यह हर गांव में पहुंच जायेगी और कोई ही ऐसा बदकिस्मत गांव होगा जहां कि यह न होगी । बिजली के द्वारा सारी small-scale industries दिहातों में जारी हो जायेंगी । इस लिये Board को अपनी सरगर्मियों को सिर्फ दिहात तक ही नहीं महदूद रखना चाहिये बल्कि बिजली द्वारा चलने वाली labour saving machinery को प्रयोग में लाते हुए यह काम करना चाहिये । लोगों के जो खदशात हैं वह हकीकी हैं । इस 30 साल के अर्से में इतने बड़े महा पुरुषों की सरगर्मियों के बावजूद भी जो कामयाबी हुई है बहुत थोड़ी हुई है । इस के अंदर जो inherent मुश्किलात हैं उन का हल यह है कि आजकल के जदीदतरीं तरीकों से और इस असूल को सामने रखते हुए कि जब तक इनसानी हाथ खाली है उसे काम मुहैया किया जाये लोगों को जो भी काम यंत्रों द्वारा मुहैया किया जाये वह सस्ता भी होना चाहिये और यह भी देखना ज़रूरी है कि उन के हाथ काम में मसरूफ रहे अगर इन सारी बातों पर अमल किया जाय और पुरानी orthodoxy को छोड़ कर इस के क्षेत्र को वसीह किया जाये तो यकीनी तौर पर यह Board मुफीद साबित हो सकता है । जितनी ज़्यादा सरगर्मियां और जितने ज्यादा माहरीन की राये दूसरे देशों से जहां कि छोटी Industries कायम हैं यह Board ले सकता है, लेनी चाहिये और इस बारे में पंजाब में भी Sport Industry और दूसरी कई छोटी Industries की मिसालें पेश की जा सकती हैं । दिहात में सिर्फ छोटी Industries ही कामयाब हो सकती हैं, और इन की तरक्की के लिये जहां कहीं से भी रौशनी मिल सकती है, जहां से भी technique मिल सकती है हासिल करनी चाहिये क्योंकि दुनिया भर में और भी ऐसी Industries हो सकती हैं और मदद मिल सकती है । इस लिये इस के scope को वसीह रखना चाहिये । अगर ऐसा किया गया तो मैं यकीनी तौर से कह सकता हूं कि यह Board ज़्यादा उपयोगी साबत होगा । इन शब्दों के साथ इन दो तीन तजवीज़ों को पेश करते हुए मैं हकूमत को मुबारकबाद देता हूं कि उस ने सभा में यह बिल पेश किया है ।

श्री रिजक राम (राये) : स्पीकर साहिब ! Minister for Industries ने जो बिल इस सभा में पेश किया है और इसे पेश करते हुए जो अगराज़ो मकासद बयान किये हैं उन पर कोई संदेह नहीं हो सकता। जहां तक इस बिल के अगराज़ो मकास्द का ताल्लुक है यह एक ऐसा कदम है जो कि दिहात से बेरोज़गारी को दूर करने की कोशिश में मदद कर सकता है।

स्पीकर साहिब, आप को तो अच्छी तरह मालूम है कि आज दिहात के अंदर बेरोज़गारी कितना भयंकर रूप धारण किये हुए हैं। आज से कुछ अर्सा पहले जो भी दस्तकार दिहात में थे वे अब सब बेकार हो गये हैं। उन के पास कोई काम नहीं जिस से कि वह अपना पेट पाल सकें। जहां Government की तरफ़ से यह वायदे किये जाते हैं कि उन को तरक्की दी जायेगी, उन की मदद की जायेगी, उन के काम को फरोग़ मिलेगा और उन्हें इस के सामान मुहैया किये जायेंगे वहां हम देखते क्या हैं कि हालात बिल्कुल इस के बरअक्स है, वाकियात बिल्कुल इस के उलट हैं। दिहात में जो शख्स कल चमड़ा रंग कर गुज़ारा करते थे वे आज बेकार हो गये हैं और आजकल बड़े बड़े कारखानों से बाटा के जूते और चपलें आती हैं। जो चमार हैं जो चमड़े का काम करने वाले हैं वे आज बिल्कुल बेकार बैठे हैं और उन को रोज़गार नहीं मिलता। Government की तरफ से जो यह वायदे किये जाते हैं कि जो घरेलू दस्तकार हैं उन की मदद के लिये कार्रवाई की जायेगी वे वायदे कोई पुरउमीद नहीं मालूम होते।

जहां तक खादी बोर्ड के cess लगाने का ताल्लुक है कुछ अरसा पहले Central Government ने भी मिल मेड (mill-made) कपड़े पर यह cess लगाया है। मैं अपने इलाका में देखता हूं कि जो जुलाहे खद्दर का काम करते थे या जो बेवा औरतें अपने घरों में चरखा चला कर गुजारा करती थीं वे सब बेकार हैं। अब दिहात में यह चरखा कातने का काम और दूसरा सारा धंधा कतई तौर पर बन्द पड़ा है और जितने जुलाहे दिहात में हैं वे सब बेरोज़गार हो गये हैं। उन का जो काम था वह तकरीबन खत्म हो चुका है। मिल्लों से कपड़ा आता है जो कि मंदी कीमतों पर मिलता है चूंकि वह सस्ता होता है और चमकदार भी होता है इस लिये लोगों की कशिश भी इसी की तरफ है। दिहात में जो काम करने वाले हैं उन के लिये यह जो 2, 3 करोड़ रुपये की subsidy दी जाती है वह उन के लिये बहुत नाकाफ़ी है।

हमारे Finance Minister साहिब ने बताया है कि हम ने जो पांच-साला प्लान के लिये तजवीजें Central Government को भेजी हैं उन में $7\frac{1}{2}$ करोड़ रुपये की बजाये केवल 2 करोड़ रुपये के करीब की मन्जूरी हुई है। मैं तो समझता हूं कि आजकल दिहात की बेशतर आबादी बरोज़गारी का शिकार हैं और लोग भूके मर रहे हैं। उन को खाने के लिये रोटी, पहनने के लिये कपड़ा और रहने के वास्ते मकान नहीं हैं और न ही उन्हें कोई रोज़गार का ज़रीया है। इस में कोई शक नहीं कि पिछले तीन साल के अरसे में ज़मींदारों के उत्थान के लिये, किसानों के उत्थान के लिये और अनाज की पैदावार बढ़ाने के लिये अरबों रुपये की स्कीमें Government ने बनाई हैं लेकिन दिहात की बेशतर आबादी जिस के भरोसे पर यह सारा काम चल रहा है और जिन के बारे में अभी मेरे मित्र श्री चांद राम ने फरमाया है भूकी मर रही है 2 करोड़ रुपये की यह स्कीम पांच साल के लिये बना कर Government

[श्री रिज़क राम]
ने लोगों की गुरबत के साथ बहुत बड़ा मज़ाक किया है। क्या कोई दो करोड़ रुपये से दावा कर सकता है कि हम उन की गरीबी, जहालत, भूख और उन की बेसरोसामानी को ख़त्म कर सकते हैं। यह तो महज़ ख्वाब है और सरासर धोका है। उन की हालत नहीं सुधर सकती।

आज आप देखें Finance Corporation पंजाब में कायम है। मुझे अपनी तहसील का तजरुबा है कि अव्वल तो कर्ज़े लेने वाले बहुत थोड़े आदमी आगे आते हैं। और जो दो एक आये भी वे डेढ़ वर्ष की कोशिश के बाद मायूस हो कर अपने घर बैठ गये हैं। एक शख्स ने जो कि बेरोज़गार बैठा हुआ था भूख से मरते हुए किसी तरह एक मशीन लगाई और दस्तकारी का काम चलाने के लिये Finance Corporation के पास कर्ज़े के लिये दरखास्त दी। दो साल तक इन्तजार करता रहा, दस दफा दरखास्त दी। पंद्रह दफा दी और आखिर जब मंज़ूर होने का वक्त आया तो उसे कहा गया कि ज़मानत दो। उस के पास मकान था और उस ने उस की जमानत दे दी मगर उस से कहा गया कि दस्तावेज़ी सबूत दो कि यह मकान तुम्हारा है। स्पीकर साहिब आप समझ सकते हैं कि गांव में चाहे कोई बिस्वेदार हो या गैर बिस्वेदार उस के पास दस्तावेजी सबूत अपने मकान के मुतअल्लिक क्या हो सकता है। शामलात देह में मकान बनाता है और उस पर उस का कब्जा है, सरपंच तस्दीक करता है, पटवारी तस्दीक करता है, और फिर तहसीलदार तस्दीक कर देता है कि वाकई यह उस का है मगर उन्हों ने कहा कि जब तक आप के पास इस का कोई दस्तावेज़ी सबूत नहीं होगा आप की ज़मानत नहीं तसलीम की जा सकती और उस का कर्ज़ा नामंज़ूर हुआ। उस ने Director साहिब को चिट्ठी लिखी, मिनिस्टर साहिब को भी लिखा और Tehsil Project Advisory Committee ने भी एक Resolution पास करके भेजा कि ऐसी मामूली अड़चनें इन लोगों के रास्ते में बहुत सख्त रुकावट बनेंगी और इस का मतलब यह होगा कि यह कर्ज़ा उन के लिये मखसूस नहीं है। मैं दावा के साथ कहता हूं कि इस तीन साल के अर्से में जितनी दरखास्तें सोनीपत तहसील की Project Advisory Committee ने वहां के इन्सपैक्टर ने और Project Officer ने तस्दीक करके भेजी हैं उन में से केवल दो फीसदी के करीब भी मंज़ूर न हो सकीं। इस की ज़्यादा वजूहात यह हैं कि technicalities कर्ज़ा लेने के बारे में ऐसी हैं जो कानूनी अड़चनें इस के रास्ते में हैं वे उन को जो आदमी deserving हैं मदद नहीं देने देतीं। Finance Corporation या दूसरे तरीके से जो subsidy मिलती है चाहे वह रुपये की शक्ल में हो या कसी और दूसरी शकल में हो जो आदमपुर या दूसरी जगह काम करते हैं या जो बड़े कारखानादार हैं उन को लाखों रुपये की तादाद में मिलती है, मगर गरीब लोगों को पचास २ और सौ २ रुपये के कर्ज के लिये भी मायूस हो कर घर पर बैठना पड़ता है।

यह बिल जो आज हाऊस के सामने आया है मेरे ख्याल में इस से कोई सही इमदाद उन गरीब आदमियों को नहीं मिल सकेगी। Finance Minister साहिब ने जहां यह बताया है कि दो करोड़ रुपया अगले पांच साला प्लैन में गरीब दस्तकारों और ग्राम उद्योगों के लिये रखा है मगर मैं तो समझता हूं कि यह figures बड़ी disappointing हैं। इस दो करोड़ रुपये से हमारी इस गरीब जनता की क्या इमदाद हो सकती है जिस के पास कि आज कुछ भी नहीं है।

दो करोड़ रुपये की मदद से गरीब जनता की हालत बेहतर नहीं बनाई जा सकती जिनके पास न खाने को रोटी है और न पहनने को कपड़ा है। जो लोग अनपढ़ हैं और जिन्हें पता नहीं कि कर्ज़े के लिये दरखास्त रोहतक में या सोनीपत में या चण्डीगढ़ में देनी है। जिन को यह पता नहीं कि उन की दरखास्त कौन अफसर मन्जूर करेगा। पहली पांच साला प्लान खत्म होने को है। बजट पास करने के मौके पर और प्राईवेट जलसों में यह तकरीरें होती रहीं कि अगली पांच साला प्लान दस्तकारों के लिये एक बहिश्त का नमूना पेश करेगी। वह उन के लिये एक revolutionary period होगा। मगर मौजूदा हालात को देखते हुए गवर्नमैन्ट जिस तरीके से कदम उठाना चाहती है उस से दस्तकारों की बेहतरी की उम्मीद रखना महज़ एक खाम रूयाली है। मैं ज़ाती तौर पर महसूस करता हूं कि महज़ गवर्नमैण्ट की तरफ से subsidy मिल जाने से मसला हल नहीं हो सकता। दर असल देखने की बात यह है कि मुकाबिले की वजह से देहात में industries खत्म हो चुकी हैं। गवर्नमेंट को इन छोटी छोटी industries को फ़ोग देने के लिये बड़े बड़े कारखानों पर पाबन्दी लगानी पड़ेगी। छोटी और बड़ी दस्तकारियों की integration करनी पड़ेगी। स्पीकर साहिब! अगर आप जापान की history का मुतालिया करें तो आप को मालूम होगा कि वहां जहां जहां बड़े बड़े कारखाने हैं उन के आस पास देहात में पुर्जे बनाने के छोटे छोटे कारखाने लगे हुए हैं। इस लिये मैं समझता हूं कि गवर्नमैण्ट को subsidy मुहैया करने के अलावा इस बात का भी ख्याल करना चाहिये कि दस्तकारों के बनाये हुए माल के लिये वहां market है जहां कि उन का माल खपत हो सके। इन मामलों को सुलझाए बगैर दस्तकारी पनप नहीं सकती। इन अलफ़ाज़ के साथ मैं गवर्नमैण्ट पर जोर देना चाहता हूं कि महज़ ऐसा बिल लाने से या दो करोड़ रुपये मुहैय्या कर देने से पंजाब के दस्तकार की हालत बेहतर नहीं बनाई जा सकती बल्कि गवर्नमैण्ट के लिये ज़रूरी है कि वह दूसरी बातों की तरफ भी पूरा पूरा ध्यान दे जो छोटी दस्तकारियों के फ़ोग के लिये ज़रूरी हैं।

प्रोफैसर मोता सिंह आनन्दपुरी (आदमपुर) : स्पीकर साहिब ! इस में कोई शक नहीं कि जो बिल खादी और cottage industries के मुतअल्लिक पेश किया गया है इस में बहुत खामियां हैं लेकिन फाइनेंस मिनिस्टर साहिब की नीयत पर शक करना मेरे ख्याल में बहुत गलती है। उन्होंने बहुत मेहनत से यह बिल तैयार किया है। खादी का इस्तेमाल शुरू होने में कुछ और वक्त लगेगा। अगर इस बात का ख्याल रख कर बिल तैयार किया जाता तो ज़्यादा मुफीद साबित हो सकता था। मैं खादी के मुतअल्लिक इतना ही कहना चाहता हूं कि अगरचि खादी बनाने वाले काफी तादाद में प्रान्त में काम कर रहे हैं लेकिन खादी की ज़रूरत को मुल्क ने महसूस नहीं किया। Masses ने इसे accept नहीं किया। चरखे और खादी के मुतअल्लिक Tagore के यह विचार थे—

> It would dwindle into insignificance when compared with modern Science. It is only Gandhian faddism.

Modren machinery जो सस्ता कपड़ा तैयार करती है लोगों के taste के मुताबिक है और लोग उन्हीं कपड़ों को पहनना पसंद करते हैं इस लिये गवर्नमैण्ट को चाहिये कि खादी पर रुपया ज़ाया न करें। आदमपुर में खादी काफी मिकदार में तैयार होती है और

[प्रोफेसर मोता सिंह आनन्दपुरी]
इस की मांग बाहर बहुत कम है। इस का इस्तेमाल आम तौर पर मवेशियों के लिये हो रहा है और बहुत कम लोग इसे पहनते हैं इस लिये मैं कहूंगा कि खादी पर इतना ज़ोर न दिया जाये। हमारे फाइनैन्स मिनिस्टर बहुत समझदार हैं और industry को अच्छी तरह समझते हैं। लेकिन मैं उन्हें बताना चाहता हूं कि दूसरे मुल्कों में cottage industries इस तरह नहीं चल रही जैसे हमारे मुल्क में हैं। यहां पर लोग रंगाई का काम करते हैं मगर रंग बनाने की तरफ कोई ध्यान नहीं देता। इसी तरह carpenters हैं जो कुर्सी मेज़ बनाते हैं। इस किस्म की industry को subsidy देने का कोई फायदा नहीं क्योंकि implements बनाने की तरफ़ कोई ध्यान नहीं दिया जाता जिन की carpenter को बहुत ज़रूरत है। देहात में कई ऐसे मिस्तरी हैं जिन के पास औजार नहीं और इस की वजह से वह अपना काम नहीं कर सकते। इस लिये ज़रूरी है कि modern institutes के मुताबिक छोटी छोटी industries चलाएं और देखें कि इन industries की production की मांग कहां है ताकि बनाया हुआ माल आसानी से बिक सके। दो करोड़ रुपये की रकम बहुत नाकाफ़ी है। मैं समझता हूं कि जिस तरह सरकार Education और Medical पर खर्च कर रही है इसी तरह उसे cottage industries पर खर्च करने की ज़रूरत है। जापान और जर्मनी जैसे मुल्कों में जहां industrialisation हो चुकी है वहां बड़े बड़े कारखानों को feed करने के लिये साथ साथ के इलाके में cottage industries कायम की गई हैं। वहां पर उन के पुर्ज़े तैयार किये जाते हैं वही तरीका यहां पर रायज किया जाना चाहिये। अगर गवर्नमैण्ट ने इस तरफ तवज्जुह दी तो उद्योग का विकास हो सकता है।

मैं इस मामला में ज़्यादा वज़ाहत से कहना चाहता था मगर वक्त बहुत थोड़ा है इस लिये मैं सिर्फ एक दो ज़रूरी बातों का ज़िक्र करूंगा। पहली बात है Constitution of the Board. All-India Khadi and Village Industries Board ने इस की statutory basis पर बनाये जाने की सिफारिश की है ताकि लोगों के सामने सही और organised चीज़ आये। Finance Minister साहिब ने इस बोर्ड की तशकील का ज़िक्र किया है लेकिन इस democratic ज़माने में ऐसी constitution से मेरा इत्तफाक नहीं। उन्होंने अपनी तकरीर में बताया है कि इस बोर्ड में non-official element होगा। बिल में भी यह provision किया गया है। मैं कहूंगा कि 15 मेंबरों में से कम से कम two-third members non-official हों। गवर्नमैण्ट ने ही यह मैम्बर nominate करने हैं लेकिन non-official members की तादाद two-third से कम नहीं होनी चाहिये। दूसरी बात यह है कि इस बोर्ड का Chairman, Minister incharge को बनाया गया है और वह Ex-officio Chairman होगा।

इस के मुतअल्लिक इतनी ताकत इन्हें दे दी गई है कि इन्हें कोई भी हटा नहीं सकता चाहे यह अपने इख्तियारात को कितना ही abuse क्यों न करें। जब आप ने बिल में यह लिखा है कि अगर कोई भी powers को abuse करेगा या किसी में नुक्स होगा तो उसे disqualify कर दिया जायेगा तो फिर इस बोर्ड का Chairman जो कि ex-officio एक मिनिस्टर होगा अगर किसी power को abuse

करे तो इस बिल में कोई provision नहीं जिस से उसे हटाया जा सके। इस लिये मैं यह समझता हूं कि जहां आप ने Chairman को इतने वसीह इख्तियारात दे दिये हैं वहां बिल में lacuna रह गया है कि इस को हटाया नहीं जा सकता।

वित्त मन्त्री : मिनिस्टर को तो आप हटा सकते हैं।

अध्यक्ष महोदय : मिनिस्टर को आप जब चाहें हटा सकते हैं। [You can remove the Minister whenever you like.]

प्रोफैसर मोता सिंह आनन्दपुरी : तो मैं समझता हूं कि इस बोर्ड की constitution के बारे में भी कुछ कहना ज़रूरी है। फाइनैन्स मिनिस्टर साहिब की तवज्जुह पहले भी इस बात की तरफ दिलाई गई थी। पंचायत ऐक्ट के अन्दर पंचायतों को भी इतनी ताकत नहीं दी गई जितनी कि इस बोर्ड को दी गई है। हालांकि पंचायतों को Cottage Industry बनाने के लिये ताकत देनी चाहिये। इस बोर्ड में पंचायतों का जिक्र नहीं। यह भी नहीं बताया गया कि वह किस तरह इस काम में co-operate करेंगे। इस के बारे में मैं यह अर्ज़ कर दूं कि दिहाती industry के लिये पंचायतों का किसी तरह से अधिकार होना ज़रूरी था। इस के मुतअल्लिक मैं यह बता देना चाहता हूं कि आप इस चीज को भी incorporate करें जिस से पंचायतें इस काम में सहायता कर सकें। अगर आप ने इस lacuna को दूर न किया तो इस बोर्ड के जो Secretaries बनाए जा रहे हैं वह अपनी powers का नाजायज़ इस्तेमाल करेंगे। आप ने control के जो अधिकार सैक्रेटरी को दिये हैं वह misuse किये जायेंगे चाहे वह आपके बनाए हुए regulations के मुताबिक ही काम करें। इस के बारे में मैं यह चाहता हूं कि सैक्रेटरी जो काम करें उस की approval Board दें। अगर उन के हर काम की final approval बोर्ड ने न दी तो Secretary अपनी मनमानी करेंगे। इस तरह इस बोर्ड में corruption आ जायेगी और corruption आ जाने से बोर्ड का aim खत्म हो जायेगा।

इस के बारे में दो, तीन, मोटी मोटी बातें और आप के सामने रखना चाहता हूं। एक चीज़ disqualification के बारे में है। इस के मुतअल्लिक जो provision रखे गए हैं वह vague हैं। इस में यह लिखा है कि उस आदमी को disqualify कर दिया जाए जो otherwise unsuitable हो। अब यह term otherwise unsuitable के मायने क्या हैं मैं समझ नहीं सका। इस लिये मैं समझता हूं कि इस vagueness को दूर किया जाए। सही चीज़ तो मैं पहले कह चुका हूं कि बोर्ड के मैम्बर अपने अधिकार को abuse करेंगे। इस लिये ऐसा provision किया जाये कि जो कोई भी powers को abuse करे वह मैम्बर न रह सके। लेकिन इस में यह बात भी आयेगी जो आपने लिखा है कि otherwise unsuitable मैम्बर जो है इसे निकाल दिया जायेगा। इस वास्ते मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि ऐसी क्लाज़ का रखना एक आम चीज बन गई है इस प्रथा के अन्दर scandals और corruption होती है।

फिर दूसरी चीज यह रखी गई है कि अगर कोई गलती करे तो कह दिया जाता है कि वह काम good faith में किया गया है। "good faith" को legality के अन्दर use करके लोगों को फायदा दिया जाता है। इस मे administration

[प्रोफेसर मोता सिंह आनन्द पुरी]
बदनाम हो जाती है क्योंकि गलती करने वाले को good faith कह कर shield किया जाता है इस चीज़ को दूर करना चाहिये। हमारे law के अन्दर इस की जरूरत नहीं।

(At this stage red light was shown to the member indicating that hon. Member's time was over.)

इन अलफाज़ के साथ जैसा कि स्पीकर साहिब इशारा कर रहे हैं मैं खत्म करता हूं।

श्री रला राम (मुकेरियां) : अध्यक्ष महोदय, यह जो बिल Village Industry और खादी के बारे में पेश किया गया है, मैं यह समझता हूं कि हमारी सरकार ने एक बड़ा रचनात्मक पग उठाया है।

ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ : ਅਸਾਡੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ।

श्री रला राम : यह एक constructive कदम उठाया गया है। आप सब जानते हैं कि हमारे देश में बेकारी जोरों पर है। यह तो सब भाई समझते हैं कि देश में फैली बेकारी का सही अंदाज़ा नहीं लगाया जा सकता। यह बेकारी दिन प्रतिदिन बढ़ती जा रही है। इसको रोकने के लिए सब से बड़ा उपाय यह हो सकता है कि ग्रामों के अन्दर उन उद्योगों को उन सनअतों को चालू किया जाए जिन्हें लोग अपना कर अपनी रोज़ी में किसी तरह से बढ़ौती कर सकें, अपने जीवन के पथ को आसान कर सकें। इस लिए मैं समझता हूं कि यह बिल ज़रूरी था। इस मार्ग पर जितना आवश्यक कदम उठाया जाना चाहिए था उठाया गया है। इस के लिए मैं अपने वित्त मंत्री महोदय को वधाई देता हूं।

फिर यह कहा गया है कि बोर्ड के बनाने की क्या आवश्यकता है। इस के बारे में मैं यह समझता हूं कि बोर्ड बनाए बिना जो ग्राम उद्योग—कुटीर उद्योग हैं उन के काम को हम आगे ले जा नहीं सकते। Industrial Development के लिए दूसरी पंच-वर्षीय योजना में जो प्रबन्ध किया गया है उसका काम इतना ज्यादा है कि वह बड़े बड़े ग्राम उद्योगों के बिना आगे नहीं जा सकता।

माननीय अध्यक्ष महोदय, इस सम्बन्ध में मैं एक उदाहरण देना चाहता हूं। मेरे हलके में बहुत देर से Bamboo Industry का अर्थात् बांस का काम होता था लेकिन जब देश का विभाजन हुआ तो वह बांस जो पश्चिमी पाकिस्तान में जाता था, वह जाना बन्द हो गया। अब मेरे इलाका में यह स्थिति है कि बांस मौजूद है। यह बांस Shivalik range में मिलता है जिसे male bamboo कहते हैं। एसा बांस सारे देश भर में कम मिलता है परन्तु यह बिल्कुल नष्ट हो रहा है। इस से कोई लाभ नहीं उठाया जा रहा और बांस का काम करने वाले भाई बेकार बैठे हैं। अवसर मिलने पर मैं ने माननीय वित्त मन्त्री जी से इस के सम्बन्ध में कहा। उन्होंने मदद करने का वचन दिया तथा उन्होंने कृपा कर के 30,000 रुपए की रकम इस उद्योग के लिए रखी है। शायद मेरे कहने पर या खुद ही वह प्रयत्न कर रहे हैं। मैं तो समझता हूं कि हमारे यहां बैठे कुछ भाइयों ने यह नहीं सोचा कि किस

तरह से इन भूखे लोगों की मदद की जा सकती है । किस तरह से Bamboo Industry को रायज कर के उन भूखे लोगों के लिए जो अपना जीवन तोड़ रहे हैं रोज़गार पैदा किया जा सके ।

फिर जो industry के Inspector हैं वह उन सब बातों को भली भांति नहीं समझते । वह सब बातों को बहुत आसान समझते हैं । मैं समझता हूं कि इस काम को आगे ले जाने के लिए बोर्ड को स्थापित करना अति आवश्यक है । और इस बिल के अन्दर जो provision किया गया है यह पहली चीज़ है और यह ग्राम उद्योग के कार्य को आगे ले जाएगी । इस के अन्दर किसी किस्म की बदनीयत प्रकट करना, मैं समझता हूं कि उचित नहीं है । यह तो महज़ नुक्ताचीनी के लिए नुक्ताचीनी है । इस बिल को पेश करने का कदम बड़ा प्रशंसनीय है ।

फिर जापान की industry के बारे में मैं समझता हूं कि मेरे जिन भाइयों ने जापान के कुटीर उद्योग को देखा होगा, सुना होगा या पढ़ा होगा, वह जानते होंगे कि वहां पर बड़ी बड़ी industries का एक अलहदा department बना हुआ है । उदाहरण के रूप से Toys Industry है । इस के लिए बड़ी बड़ी फैक्टरियां है । इस का अलहदा department है । यहां मैं माननीय सदस्यों से कहना चाहता हूं कि हमें फैक्टरीज़ में co-ordination करनी चाहिए । और यह co-ordination बोर्ड क बनने से होगी । इस बोर्ड से आपस में ताल मेल पैदा किया जाएगा । यह तभी हो सकता है जब कि प्रत्येक बड़ी industry और कुटीर उद्योग जोकि ग्रामों में कायम की जा सकती हैं उन की देख भाल के लिए अलग आदमी हों । मैं समझता हूं कि यह provision निहायत ही अच्छी है और आवश्यक है । बोर्ड बनाए बिना आप नहीं रह सकते । अगर आप का विचार है कि Industries Department इस काम को आगे ले जाएगा तो मैं स्पष्ट कर दूं कि यह काम उन के द्वारा आगे नहीं लेजाया जा सकेगा । अभी मेरे एक मित्र ने कहा है कि बड़ी २ मिलें जोकि स्थापित हुई हैं उन कुटीर उद्योगों के लिए हानिकारक हैं जोकि देश में चल रहे हैं । किसी हद तक यह बात ठीक है । पर मैं यह समझता हूं कि यदि हम इस बात की मांग करें कि उन मिल्लों को बन्द कर दिया जाए तो यह एक ऐसी मांग है कि जो न तो पूरी हो सकती है और न ही सफल हो सकती है । जैसा कि एक माननीय सदस्य ने कहा है हमें तो यह प्रयत्न करना चाहिए कि यदि कोई मिल किसी इलाके में कायम हो चुकी है और वह वहां के लिए उपयोगी साबत होती है तो जो छोटी मोटी industries उस इलाके के गावों के अन्दर जारी की जाती हैं उन में उस मिल के साथ ताल मेल किया जाए । अध्यक्ष महोदय ! आप यह भली भांति जानते हैं कि हमारे राष्ट्रपिता इस बात पर बड़ा ज़ोर देते थे कि हाथ का पिसा हुआ आटा खाना चाहिए और गुड़ शक्कर आदि बनानी चाहिए और बहुधा उन को उपयोग में लाना चाहिए । यह बात ठीक है और बड़ी बुद्धिमत्ता की बात है । परन्तु हम ने यह भी देखना है कि यह बात कामयाब नहीं हो रही है । जैसा कि अभी २ कहा गया है कुछ लोगों के interests हैं जोकि इस बात को सफल नहीं होने दे रहे । अगर कहीं पर आटा पीसने की मिल कायम हो

[श्री रला राम]

जाती है तो दूसरे इलाके के लोग भी यही कोशिश करते हैं कि हमारे हां भी मिल लग जाए। अब अगर हमारी ओर से यह प्रयत्न किया जाए कि मिल्लें न खुलें या बन्द हो जाएं तो यह मांग ठीक नहीं है और न ही यह मांग सफल हो सकती है। कोशिश यह होनी चाहिए कि जहां किसी इलाक में कोई मिल खुली हुई है उस के साथ उस इलाके की industry का ताल-मेल पैदा किया जाए ताकि यह काम आगे बढ़ सके जैसे कि स्विट्ज़रलैंड में है। वहां पर ऐसे बड़े २ कारखाने भी हैं जोकि घड़ियां तैयार करते हैं लेकिन साथ ही उन के छोटे २ पुर्ज़े वहां के लोग अपने गावों में और घरों में भी तैयार करते हैं जोकि बाद में फैक्टिरयों में पहुंच जाते हैं जहां कि वे compile किये जाते हैं। इस लिए एक बात जो मैं बहुत सराहनीय समझता हूं वह यह है कि इस समय जो कर्त्तव्य बोर्ड के मुकर्रर किए गए हैं उन में यह भी एक है कि वह research करे, यह बहुत आवश्यक बात है। बल्कि मैं तो समझता हूं कि Research और Village industrial survey इन दोनों बातों के लिए बिल में विशेष उपबन्ध कर देना चाहिए और इन को महज़ बोर्ड के मनशा पर न छोड़ना चाहिए। कहने का मतलब यह है कि ऐसा नहीं करना चाहिएं कि "अगर वे चाहें तो Research के लिए भी प्रबन्ध कर सकते हैं।" इस समय बड़ी भारी कमी इस बात की है कि Village Industries survey के मातहत हमें इस बात की जानकारी नहीं है कि कौन ऐसी industry है जो किसी विशेष इलाका में विशेष सफलता के साथ चलाई जा सकती है। मैं समझता हूं कि इस provision को इस रीति से रखा जाए कि यह बोर्ड का बड़ा भारी कर्त्तव्य बन जाए। इस के बिना ग्रामोद्योग को आगे नहीं ले जाया जा सकता। अध्यक्ष महोदय, अभी अभी यह भी आपत्ति उठाई गई है कि शहरों और कस्बों को इस बिल से बाहर क्यों रखा गया है। मैं समझता हूं कि यह बहुत हद तक ठीक है। यह बात भी ठीक है कि बेकारी शहरों में और कस्बों में भी है। परन्तु उन बेकारों की समस्या ग्रामों के बेकारों से बहुत भिन्न है। अगर इस काम के लिए Urban Board बना दिया जाए और इन दोनों को आपस में मिला दिया गया तो परिणाम यह होगा कि दोनों काम अधूरे रह जाएंगे। इस लिए उचित यही मालूम देता है कि इस विधेयक के अन्दर कस्बों और शहरों को सम्मिलित न किया जाए। कुछ माननीय सदस्यों ने इस विधेयक के लाए जाने पर सरकार की नीयत पर शक किया है और यह आक्षेप किया है कि चूंकि elections नज़दीक आ रहे हैं इसी लिए कांग्रेस सरकार ऐसे विधेयक ला रही है। मैं उन से कहना चाहता हूं कि यह बहुत सोच विचार का काम था इस लिए इस में देर लग गई है और अब जब कि लाया गया है तो उन को किसी प्रकार का शक करना उचित नहीं है। मुझे आशा है कि वित्त मन्त्री महोदय मेरे सुझावों पर ध्यान देंगे। इन शब्दों के साथ में मैं पुनः उन को बधाई देता हूं और अपने स्थान पर बैठता हूं।

श्री राम किशन (जालंधर शहर, उत्तर पश्चिम) : स्पीकर साहिब! जो बिल सरदार उज्जल सिंह जी ने Village Industries Board के सम्बन्ध में पेश किया है मैं उन को इस पर बधाई देता हूं यह कदम उन्होंने बहुत ही काबले तारीफ उठाया है। Government of India ने इस सिलसिले में एक

Village Industries Board बनाया हुआ है। उसी के मुताबिक ही आज सारे प्रान्तों के अन्दर बोर्ड बनाए जा रहे हैं। अभी 2 या 3 महीने ही गुज़रे हैं जब कि पूना के अन्दर All-India Village Industries Board की एक meeting हुई थी। जो फैसले उस meeting में हुए थे उन के मुताबिक ही आज प्रांतीय सरकारें कदम उठा रही हैं। जो जो बात वहां तै हुई जैसे कि Vice-Chairman Non-official होना चाहिए और Chairman, Minister Incharge होना चाहिए वगैरा, वगैरा, उसी के मुताबिक ही प्रान्तीय सरकारें अमल करने जा रही हैं। इसी सम्बन्ध में सारे भारत के अन्दर अगली Five-Year Plan में 200 करोड़ रुपया खर्च किया जाना है इस का जिक्र भी सरदार उज्जल सिंह जी ने किया है। स्पीकर साहिब ! प्रोफैसर मोता सिंह ने खादी और चरखे का मज़ाक उड़ाया हैं। इस सम्बन्ध में मेरी यह अर्ज़ है कि जहां तक खादी का ताल्लुक है इस को ज़्यादा से ज्यादा तकवीयत मिलनी चाहिए। मेरे एक दोस्त ने इस बात का भी जिक्र किया है कि खादी भंण्डारों में खादी काफी मिकदार में जमा पड़ी रहती है और कोई खरीदने वाला नहीं है। स्पीकर साहिब! कनाट सर्कस, नई दिल्ली में खादी और विलेज इन्डस्टरीज़ इम्पोरियम खुला हुआ है। वहां पर खादी कभी मिलती तक नहीं खादी की इतनी मांग है। जहां तक इस सिलसिले में पंजाब का ताल्लुक है मेरा तजुरबा है कि खादी की जितनी मिकदार आज से एक वर्ष पहले यहां बिकती थी उस में काफी अज़ाफा हुआ है। इस लिए खादी की काफी मिकदार में ज़रूरत है। खादी बोर्ड वाले तो कहते हैं कि हमें एक साल या 6 महीने कम से कम पहले order मिलने चाहिए तभी हम खादी का order सप्लाई कर सकते हैं। बम्बई, बिहार और मद्रास आदि बाहर के प्रान्तों में खादी की इतनी मांग है कि खादी वाले पूरी नहीं कर पाते। हमारे देश में अगले पांच वर्षों में जितनी खादी तैयार होने वाली है उस का अन्दाज़ा इसी बात से लगाया जा सकता है कि Textile Mills जितना भी कपड़ा बनाएंगी उस को बाहर के देशों को भेजने के लिए सुरक्षित रखा जाएगा और अपने देश की तमाम ज़रूरतें खादी के द्वारा पूरी की जाएं। इस सम्बन्ध में मैं अपने भाइयों की सूचना के लिए निवेदन कर दूं कि हमारे देश में अभी २ एक चरखा "अम्बर" नामी ईजाद हुआ है। आज कल जितनी खादी हमारे देश में पैदा की जा रही है उस से आठ, दस गुना खादी अम्बर चरखे के द्वारा तैयार की जा सकेगी। अगले पांच वर्षों में एक करोड़ चरखा भारत वर्ष के अन्दर आने वाला है। स्पीकर साहिब ! पहले इस बात का फैसला करना था कि आया देश की बेकारी देश की poverty को बड़ी बड़ी Industries के ज़रीये दूर किया जा सकता है या कि छोटी छोटी industries को स्थापित कर के और village industries को उन्नत कर के दूर किया जा सकता है। हमें इस बात की खुशी है कि इस देश के बड़े २ economists ही नहीं बल्कि संसार के बड़े बड़े economists जिन्हें गवर्नमेंट आफ़ इण्डिया ने बुलाया हुआ था, वह 40, 50 economists जो देश विदेश से हमारे मुल्क में आए, उन्होंने भी इसी बात की राए दी कि देश की economy में village industries और खादी को एक खास अहमियत हासिल होनी चाहिए। इस लिए आज़ादी मिलने के बाद हमारे देश में, हमारे पंजाब में इस बात की बहुत ज़रूरत है कि यहां एक ऐसा बोर्ड बने जिस से इन सभी सनअतों को, घरेल उद्योगों को तरक्की मिले।

[श्री राम किशन]

एक भाई ने मज़ाक उड़ाया अपने देश के चरखे का। लेकिन स्पीकर साहिब, कौन नहीं जानता कि यह चरखा वह प्रेरणा है जिस ने सारे हिन्दुस्तान के अन्दर एक political revolution पैदा की। भारत के अन्दर ही नहीं बल्कि दुनिया के दूसरे ममालिक के अन्दर भी चरखे को खास अहमियत की जगह हासिल है। स्पीकर साहिब! आप की वसातत से मैं हाऊस को याद दिलाना चाहता हूं कि आज से तेरह साल पहले हमारे मुल्क के अन्दर चीन के मार्शल और मैडम च्यांग काई शेक तशरीफ़ लाए। यह वह वक्त था जबकि चीन में लड़ाई हो रही थी और Civil War से चीन तबाह-ओ-बरबाद हो गया था। जब मार्शल च्यांग महात्मा गांधी से मिले तो उन से पूछा कि आप बताएं कि चीन किस तरह इस लड़ाई का मुकाबला करे। महात्मा जी ने भारत की जंगे-आज़ादी के लिए हिन्दुस्तानियों को चरखे का जो हथियार दिया था वही अपनाने के लिए उन्हें सलाह दी। और कहा कि चरखे को भी political स्वराज्य हासल करने के लिए इस्तेमाल में लाया जा सकता है। बस चीन के लोगों ने चरखे के साथ इस लड़ाई का मुकाबला किया और जब चीन की फौजें जापान के खिलाफ लड़ाई लड़ रही थीं तो फौजियों की लड़कियों और औरतों ने उस चरखे को, जोकि उन्हें भारत की तरफ से मिला, चला चला कर वर्दियां और दूसरा सामान तैयार कर कर के फौजियों को भेजा। तो स्पीकर साहिब, मैं अर्ज़ कर रहा था कि जहां तक चरखे का ताल्लुक है हमें इस बात की खुशी है कि काननन चरखे और खादी को हिन्दुस्तान में एक अहम जगह मिलने वाली है, economic स्वराज लाने की जद्दोजहद के लिए। आज इस चीज़ को वह जगह हासिल होने वाली है जोकि 30,35 सालों की भारत की स्वतन्त्रता की तहरीक के बाद हम उसे देना चाहते थे।

स्पीकर साहिब, चरखा और खादी देहाती economy को बेहतर बनाने के लिए कितना अहम पार्ट अदा कर रहे हैं। अब आप इस सवाल को लें। खादी का जो टुकड़ा एक रुपए का बिकता है उस में से रूई की कीमत और बुनाई वग़ैरा की मज़दूरी की औस्त को देखा जाए तो रुपए में से तेरह आने गांव के आदमियों के पास जाते हैं। लेकिन अगर इस के बरअक्स मिल्लों में बनने वाले कपड़े को आप लें तो उस में से सिर्फ चार आने गांव वालों की जेब में जाते हैं। इस point of view से भी अगर आप देखें तो कोई वजह नहीं कि खादी को तकवीयत क्यों न दी जाए।

हाऊस को याद दिलाने के लिए, स्पीकर साहिब, मैं यह बताना चाहता हूं कि क़ौन नहीं जानता कि दो साल गुज़रे एक Ford Commission भारत में आया था। पंजाब का भी उस ने दौरा किया और उस ने अपनी तरफ से कुछ सिफारिशात कीं। अगर हम उन सिफारिशात पर अमल करें तो मेरा दावा है कि अगर खादी और Village Industries को तकवीयत मिले तो हमारे पंजाब के अन्दर हमारे भारत के अन्दर ज़ोरदार तरक्की से economic revolution आ सकती है। आखिर जब हम मुल्क में Socialistic Pattern of Society कायम करना चाहते हैं तो हम मुल्क के अन्दर economic revolution लाने के लिए हर मुमकिन साधन को इस्तेमाल में लाना होगा जिस से हमारे देश की poverty और बेकारी दूर हो क्योंकि स्वराज्य हासिल करने के बाद हमारी लड़ाई poverty के खिलाफ,

जहालत के खिलाफ और बेकारी के खिलाफ होने वाली है। दुनिया के बड़े बड़े सनअती ममालिक में जापान का नाम शुमार हुआ, Scandanavian Countries का नाम शुमार हुआ। कौन नहीं जानता कि छोटी छोटी industries ही इन ममालिक की economy में एक जबरदस्त इनकिलाब लाई। Denmark एक छोटा सा मुल्क है। उस का हदूदअरबा हमारे कांगड़ा जिले से बड़ा नहीं। लेकिन कौन नहीं जानता कि उस देश ने village industry के लिहाज़ से, milk की production के लिहाज से, मक्खन और पनीर के लिहाज़ से दुनिया की सारी मार्किट का 55 प्रतिशत capture किया हुआ है। कौन नहीं जानता कि पिछली लड़ाई से पहले जहां तक textiles का ताल्लुक है, South East Asia में textile की supply का ताल्लुक है, जापान ने सारी market पर कबज़ा किया हुआ था। सारी नहीं, तो कम से कम 75 प्रतिशत मार्किट जापान के हाथ में थी। और यह textiles वहां पर बड़ी २ Mills के अन्दर तैयार नहीं हुआ करती थीं। 95 प्रतिशत माल Cottage और Small Scale Industries के तहत और co-operative basis पर तैयार होता था। अगर वहां बड़ बड़े कारखाने थे तो उन की तादाद 5 प्रतिशत से ज्यादा नहीं थी।

प्रिंसिपल साहिब ने बांस की industry का जिक्र किया। बांस से पचासों घरेलू उद्योग चल सकते हैं। अगर हम villages में सभी चीज़ों का survey करें कि कहां पर किस किस चीज़ का घरेलू उद्योग शुरू किया जा सकता है तो मुझे यह कहने में शक नहीं कि जल्दी ही हमारे गांव में खुशहाली का दौर आ सकता है। लेकिन जहां तक village industries का ताल्लुक है खादी का ताल्लुक है यह ठीक है कि हम इसे तकवीयत देने के लिए बड़े से बड़े प्रोग्राम बनाएं लेकिन इस के लिए हमें मार्किट ढूंढने की भी अशद ज़रूरत है जहां पर इन चीज़ों की खपत हो सके।

इस के साथ ही साथ स्पीकर साहिब, आप की वसातत से Finance Minister साहिब की तवज्जुह sports industry की तरफ़ दिलाना चाहता हूं। यह भी एक Cottage Industry है जिस ने इतने थोड़े से अरसा में ही पाकिस्तान के साथ मुकाबला कर दिखाया है। हमारे हां जालन्धर में से 75 लाख और एक करोड़ रुपए के दरमियान sports का माल गैर-ममालिक को जाता था। लेकिन आज हालात यह हैं कि जब से पाकिस्तान के रुपए की devaluation हुई है तब से इंगलैंड और दूसरे ममालिक जहां हमारा माल जाता था वहां अब पाकिस्तान के माल से मुकाबला नहीं कर सकता। इस लिए मैं Finance Minister साहिब से गुज़ारिश करता हूं कि इस industry को जरूरी तौर पर तरक्की देने के लिए हर मुमकिन हरबा, साधन इस्तेमाल में लाया जाए जिस से उस industry को, जिसे कि हमारे refugee भाइयों ने बड़ी मुश्किल से establish किया था, किसी तरह का धक्का न लगे। इस के इलावा, इसी सम्बन्ध में मैं एक और तजवीज भी जनाब Finance Minister साहिब की सेवा में पेश करना चाहता हूं। मैं यह

[श्री राम किशन]

चाहता हूं कि जिस तरह खादी को taxes के लिहाज़ से सहूलतें दे रखी हैं, उसी तरह Village Industries को भी Sales Tax, Terminal Tax, Professional Tax और दूसरे टैक्सों के लिहाज़ से relief दिया जाए । जहां तक Sports Industry का ताल्लुक है, इस सम्बन्ध में एक और बात अर्ज़ करनी चाहता हूं । इस Industry को चलाने के लिए शहतूत की लकड़ी की जबर्दस्त जरुरत है । इस बारे में बड़े २ अदादोशुमार बताए जाते हैं । लेकिन स्पीकर साहिब, जहां द्रख्त लगाने का ताल्लुक है और पंजाब के महकमा जंगलात के अन्दर और महकमा नहर के अन्दर जो अदादोशुमार हैं उन में शहतूत का नाम कहीं भी नहीं आता । कितने अफ़सोस की बात है कि sports industry के लिए जिस अहम चीज़ की ज़रूरत है उस का नाम तक इन अदादोशुमार में नज़र नहीं आता । मैं गुज़ारिश करूंगा कि इस तरफ सरकार ज़रूर तवज्जुह दे । वरना न सिर्फ इस Industry की expansion पर असर होगा बल्कि हमारे मुल्क की dollar position पर भी किसी न किसी शक्ल में ज़रूर असर पड़ेगा।

खादी को किस तरह अपने देश में अपनाया जा सकता है, उस के लिए मैं एक और तजवीज़ आप के सामने रखता हूं । हमें अपने social ही नहीं बल्कि administrative field में भी all-India basis पर खादी को अपनाना होगा । एक या डेढ़ महीना गुज़रा हमारी लोक सभा में भी Deputy Defence Minister ने एक सवाल का जवाब देते हुए कहा था कि हम फौजियों की वर्दियों के लिए भी खादी introduce करने वाले हैं । इसी तरह राष्ट्रपति ने पिछले दिनों एक circular जारी किया कि खादी को जरूरी तौर पर तकवीयत मिलनी चाहिए । अगर्चि यह एक आर्डर नही था, सिर्फ advice ही थी, फिर भी स्पीकर साहिब, मैं समझता हूं कि पंजाब के अन्दर हमारी सरकार को भी यह सिलसिला रायज करना चाहिए। पंजाब के कर्मचारियों को, पंजाब सरकार के कर्मचारियों को, लोकल बाडीज के कर्मचारियों को इस चीज़ की success के लिए पूरा सहयोग देना चाहिए ताकि खादी को फिर आज वही जगह मिले जोकि देश की political स्वतन्त्रता के जमाने में, स्वराज्य के जमाने में हासल थी । आप पाकिस्तान की तरफ ही देखें । वहां की गवर्नमैण्ट ने सब से पहले एक आर्डर जारी किया कि सभी services मिनिस्टर और कर्मचारी खादी पहनें । इस चीज़ को सामने रखते हुए अगर उस मुल्क में उस हिन्दुस्तान में जहां खादी की तहरीक को एक जबरदस्त तहरीक बनाया गया, इसे इज्जत का स्थान न मिले तो इस से ज़्यादा शरमिन्दगी की और क्या बात हो सकती है । इस लिए आप की विसातत से मैं मिनिस्टरों और दूसरे कर्मचारियों से कहना चाहता हूं कि वे खादी को अपनाएं । यह एक ऐसा साधन है जिस के ज़रिए हम न सिर्फ गांव में काम करने वाले किसानों को जो साल में 6 या 7 महीने बेकार रहते हैं, काम दे कर unemployment को दूर करेंगे बल्कि उस आदमी को जिसे आज कहीं भी नौकरी नहीं मिलती उसकी रोजी का साधन मुहैया करने के लिए एक अहम पार्ट अदा कर सकेंगे । स्पीकर साहिब, इस बिल को पेश करने के लिए जहां मैं

Finance Minister साहिब को बधाई देता हूं वहां मैं यह भी आशा रखता हूं कि इस बिल के पास हो जाने के बाद सारे पंजाब के गांवों का सर्वे कराएंगे कि कहां कहां किस किस Industry को चलाया जा सकता है ।

स्पीकर साहिब, कौन नहीं जानता कि पार्टीशन के बाद हमारे गांव में कई एक small-scale और village industries तबाह हो गई हैं जोकि पहले काफी तरक्की कर चुकी थीं । कारीगरों के चले जाने के बाद कई industries इसी तरह तबाह-ओ-बरबाद हो चुकी हैं । उनकी तरफ़ भी खास तवज्जुह देने की ज़रूरत है ।

फुलकारी industry का काम भी हमारे पंजाब के अन्दर बहुत होता था और अमरीका और दूसरे ममालिक में बड़ी तादाद में भेजी जाती थीं । घरों को सजाने के लिए फुलकारी एक निहायत खूबसूरत चीज़ है । मैं यह अर्ज़ करता हूं कि इस industry को भी इस की पुरानी अहमियत और जगह देने के लिए पूरी कोशिश की जानी चाहिए । यह Industry तो हमारे villages में अब एक तरह से खत्म हो चुकी है । उसे फिर से ज़िन्दा किया जावे ।

आखिर में मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि आज जब हम अपने मुल्क का नकशा बदलना चाहते हैं, आज जब हम अपने देश को socialistic pattern पर कायम करना चाहते हैं उस से देश में जहालत को, बेरोज़गारी को दूर करने के लिए तभी एक ज़बरदस्त इनकिलाब आएगा जब हम सब मिलकर इस बिल की spirit को आगे बढ़ाएंगे । यह इनकिलाब कोई blood का, तशद्दुद का नहीं होगा बल्कि अहिंसात्मक साधनों के ज़रिए आर्थिक revolution लाएगा । इन लफ़ज़ों के साथ मैं अपनी तकरीर खत्म करता हूं :

(At this stage the Deputy Speaker occupied the Chair)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ (ਆਦਮ ਪੁਰ): ਮਾਨਯੋਗ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ! ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ Finance Minister ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਚਿਰ partition ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵੇਖਦੇ ਸਾਂ ਕਿ ਇਕ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕਿਨੀਆਂ ਕਿਨੀਆਂ ਖਡੀਆਂ ਲਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ । ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਜਾਲੰਧਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਆਦਮਪੁਰ ਤਕ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਇਕ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਸੌ ਸੌ ਖਡੀਆਂ ਇਕਠੀਆਂ ਲਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਥੇ ਦੇ ਲੋਕੀਂ ਖੱਦਰ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਖੱਦਰ ਸਿੰਧ, ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਸ਼ਮਾਲ ਮਗਰਬੀ ਸਰਹਦੀ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਜੋ ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕੀ ਮੋਟਾ ਕਪੜਾ ਪਹਿਨਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਸਨ । ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਇਕ ਮਿਤ੍ਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ industries ਬੜੀਆਂ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਪਹਿਲੇ ਇਕ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਪੰਜਾਹ ਪੰਜਾਹ ਤੇ ਸੌ ਸੌ ਖਡੀਆਂ ਲਗੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆ ਸਨ ਹੁਣ ਉਥੇ ਦਸ ਜਾਂ ਵੀਹ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀਆਂ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਕਪੜਾ ਬੁਣਨ ਲਈ ਸੂਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ । ਪਹਿਲੇ ਹਰ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਪੰਜਾਹ ਪੰਜਾਹ ਅਤੇ ਸੌ ਸੌ ਕੁੜੀਆਂ ਮਿਲ ਕੇ ਸੂਤ੍ਰ ਕਤਿਆ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਹੁਣ ਜੋ ਮਿਲਾਂ ਦਾ ਚੰਗਾ ਕਪੜਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਸੂਤਰ ਕਤਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਜੁਲਾਹਿਆਂ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ]

ਨੂੰ ਕਪੜਾ ਬੁਣਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਮੇਰੇ ਇਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੁਣ ਰੋਜ਼ੀ ਦੇ ਚੰਗੇ ਢੰਗ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਬੜੇ ਕੰਮ ਚਲ ਪੈਣਗੇ ਪਰ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਪਹਿਲੇ ਜਿੰਨੇ ਕੰਮ ਵੀ ਚਲਦੇ ਰਹਿਣ ਤਾਂ ਵੱਡੀ ਗਲ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਜਿੱਥੇ ਸੌ ਸੌ ਖਡੀਆਂ ਇਕਠੀਆਂ ਲਗੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ ਹੁਣ ਉਥੇ ਦਸ ਜਾਂ ਵੀਹ ਖਡੀਆਂ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀਆਂ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ! ਫੇਰ ਮੇਰੇ ਇਕ ਮਿਤ੍ਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਆਦਮਪੁਰ ਵਿਚ ਬੜਾ ਖੱਦਰ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਦਮਪੁਰ ਵਿਚ ਉਨਾ ਹੀ ਖਦਰ ਬਣਦਾ ਹੈ ਜਿਨੇ ਕਿ ਉਥੇ ਦੇ ਜੁਲਿਹਾਆਂ ਨੂੰ order ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸਾਲ 12 ਹਜ਼ਾਰ ਗਜ਼ ਕਪੜਾ ਬੁਣਨਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕੋਈ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਉਹ ਲੋਕੀ ਉਨਾ ਕਪੜਾ ਬੁਣਦੇ ਹਨ ਜਿਨਾਂ ਕਿ ਆਦਮਪੁਰ ਚਰਖਾ ਸੰਘ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਬਰਾਂਚਾਂ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਬੁਣਨ ਦੇ order ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਪੜਾ ਬੁਣਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਰਖਾ ਸੰਘ ਦੀ ਤਰਫੋਂ order ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਇਹ ਬੋਰਡ ਕਾਇਮ ਕਰੇ ਜਿਸ ਲਈ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ propaganda ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ co-operative ਸੋਸਾਈਟੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਰਬੀਅਤ ਦਿਤੀ ਜਾਏ। ਇਹ ਬੋਰਡ ਬਨਾਣਾ ਚੰਗੀ ਗਲ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਦੋ ਤਿਨ ਗੱਲਾਂ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੋਰਡਾਂ ਦੇ ਮੁਤਅੱਲਕ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਪਹਿਲੇ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਬੋਰਡ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਆਦਮਪੁਰ ਇਸੇ ਸਿਲਸਲੇ ਵਿਚ ਗਏ ਸਨ। ਆਦਮਪੁਰ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੇ ਉਥੇ ਦੇ ਜੁਲਾਹਿਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਅਪਣੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਗੇ ਨਾ ਰਖ ਸਕਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਖਰਾਬ ਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਪਤਾ ਨਾ ਲਗ ਜਾਏ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਇਹ ਗਲ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੋਰਡਾਂ ਵਿਚ ਬੜੀਆਂ ਖਾਮੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਬੜੇ ਫਖਰ ਨਾਲ ਇਹ ਗਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਦਮਪੁਰ ਚਰਖਾ ਸੰਘ ਦਾ ਕੰਮ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੈਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮੁਦਾ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਬਿਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੋਰਡਾਂ ਦੇ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਗਰੀਬ ਜੁਲਾਹਿਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਹੋਏ। ਪਹਿਲੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦੇ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਾਦੀ ਦੇ ਬੁਣਨ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲੋਂ Professional Tax ਨ ਵਸੂਲ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਬੜੇ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਸਾਡੇ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੁਲਾਹਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਇਹ tax ਨ ਲੈਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਜਿਹੜੇ Professional Tax Officer ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ ਉਹ ਫੇਰ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਇਹ tax ਵਸੂਲ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਿਲਸਲੇ ਵਿਚ ਇਕ deputation ਬਾਜਵਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ

ਕੁਝ ਦਿਨ ਹੋਏ ਉਹ ਜਾਲੰਧਰ ਗਏ ਸਨ। ਜਿਹੜੇ Tax Officers ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੁਲਾਹਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੇਸ਼ਕ ਤੁਸੀਂ ਖਦਰ ਬੁਣਦੇ ਹੋ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਗਾਂ ਜੋ ਰਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ਇਸ ਲਈ tax ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਇਕ ਪਿੰਡ ਦੀ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਚਾਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਲਿਖ ਕੇ Tax Officer ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਇਹ ਆਦਮੀ ਸਿਰਫ ਕਪੜਾ ਬੁਣਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ professional tax ਮਾਫ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਏ ਪਰ ਉਸ Professional Tax Officer ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਨ ਮੰਨੀ ਤੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਫਲਾਂ ਆਦਮੀ ਕਹਿ ਦੇਵੇ ਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ ਕਪੜਾ ਹੀ ਬੁਣਦਾ ਹੈ ਤਾਂ tax ਮਾਫ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮਾਨਯੋਗ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਮਾਰਫਤ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਲੋਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਹਤਰੀ ਲਈ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਖੱਦਰ ਬੁਣਨ ਨਾਲ ਤੇ ਆਪਣਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ professional tax ਦੇਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ Tax Officers ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ tax ਦੇਣ ਤੇ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕਦਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੋਸਟਾਂ ਤੋਂ ਹਟਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ enquiry ਕਰਾ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਇਹ ਬੜੇ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਦਦ ਦੇਣ ਦੇ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ professional tax ਮਾਫ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਣਾਏ ਖਦਰ ਤੇ ਮਸੂਲ ਚੁੰਗੀ ਵੀ ਨ ਲੈਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਹਾਲਾਂ ਵੀ tax ਉਗਰਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜੀ request ਮੇਰੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਗੇ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ Government of India ਨੂੰ ਲਿਖੇ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੇ ਕਿ 20 ਨੰਬਰ ਦੇ ਸੂਤ੍ਰ ਦਾ ਕਪੜਾ ਮਿਲਾਂ ਨੂੰ ਬੁਣਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾ ਦਿਤੀ ਜਾਏ ਤੇ ਜੇਕਰ ਮਿਲਾਂ ਵਾਲੇ ਇਸ ਸੂਤ ਦਾ ਕਪੜਾ ਬਣਾਉਣ ਤਾਂ ਉਸ ਕਪੜੇ ਦੇ ਵੇਚਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾ ਦਿਤੀ ਜਾਏ। ਇਹ ਸੂਤ ਕੇਵਲ ਜੁਲਾਹਿਆਂ ਨੂੰ ਕਪੜਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਦਿਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਇਸ ਸੂਤ ਦਾ ਕਪੜਾ ਬਣਾ ਕੇ ਇਸ ਤੋਂ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਸਕਣ।

ਫੇਰ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਮਤਲਬ ਲਈ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੁਲ 2 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਏ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕੇਵਲ ਜਾਲੰਧਰ ਤੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਜੁਲਾਹਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਹੀ ਵੇਖਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਹੀ ਇਹ ਰਕਮ ਬੜੀ ਥੋੜੀ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਰਕਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਜ਼ਿਲਿਆ ਦੇ ਜੁਲਾਹਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਵੀ ਇਹ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।

ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਦੋ ਕਰੋੜ ਰੁਪੈ ਦਾ ਇਨਤਜ਼ਾਮ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਮਖੌਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ Industry ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜ਼ਿਅਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੁਪਿਆ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕ ਇਸ industry ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰਕੀ ਕਰ ਸਕਣ। ਇਹ ਬੜੀ ਮਸ਼ਹੂਰ industry ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਫਰੋਗ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਬੜਾ ਖਦਰ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਕਈ Co-operative

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ]

Societies ਵੀ ਖਦਰ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ । ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਮਿਤ੍ਰ ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮਕਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹੇ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਹ ਆਪਣਿਆਂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਖਦਰ ਨਹੀਂ ਪਹਿਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਕੰਮ ਸੇ ਕੰਮ ਉਹ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਖਦਰ ਪਹਿਨ ਕੇ ਆਇਆ ਕਰਨ । ਮਹਾਤਮਾਂ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਖਦਰ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਈ ਵਡੀ ਗਲ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਨਾਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵਡੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਮਿਲਾਂ ਵਾਲੇ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਜੋ Heavy Industry ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਡਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਆਪ ਘਰ ਖਾਦੀ ਨਹੀਂ ਪਹਿਨਦੇ ਤਾਂ ਕੰਮ ਅਜ਼ ਕੰਮ ਸਰਕਾਰੀ duty ਤੇ ਤਾਂ ਖਦਰ ਪਹਿਨੋ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਦੇ ਹਥ ਦਾ ਬੁਣਿਆ ਹੋਇਆ ਕਪੜਾ ਪਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਪੇਂਡੂ ਭੈਣ ਦੇ ਹਥ ਦਾ ਕਤਿਆ ਸੂਤ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ਭਗਤੀ ਹੈ ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ Publicity Department ਨੂੰ ਕਹੇ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਖਦਰ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰੇ ਤਾਂ ਜੋ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਮਿਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਖਦਰ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਲੜਕੀਆਂ ਸੂਤਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਤਦੀਆਂ ਤਾਂ ਜੁਲਾਹੇ ਕਪੜਾ ਕੀ ਬੁਣਨ । ਅੰਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ ਦਿਹਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਮਿਲੇਗਾ ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ (ਟਾਂਡਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੋ Bill ਪੇਸ਼ ਹੈ ਇਹ ਇਕ Board ਬਣਾਉਣ ਬਾਰੇ ਹੈ ਪਰ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਖਦਰ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਕੀ ਇਹ Board ਸਿਰਫ ਖਾਦੀ ਲਈ ਹੀ ਬਣਨਾ ਹੈ ? Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤਾਂ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮਖੀਆਂ ਆਦਿ ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਭੀ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਫਾਇਦੇ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ । ਖੈਰ Bill ਵਿਚ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ । ਉਸ ਮੁਤਾਬਕ ਤਾਂ ਇਕ Board ਬਨਾਉਣਾ ਹੈ । Minister ਸਾਹਿਬ Chairman ਤੇ ਇਕ Vice-chairman ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਚਲਾਏਗਾ । ਬੋਰਡ ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਨਣਾ ਹੈ ਇਸ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਬੋਰਡ ਬਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਿਹਾਤੀ ਦਸਤਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਤਰਕੀ ਲਈ ਕੋਈ ਕਦਮ ਉਠਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਵਿਚ Heavy Industry ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਦਿਹਾਤੀ ਸਨਅਤ cottage industry ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤਾਕਿ ਇਹ light industry ਦੀ ਜਗਹ ਲੈ ਸਕੇ, ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੇ । ਮਗਰ ਇਹ ਬੋਰਡ ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਗਲਤ ਹੈ । ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਤਜਰਬਿਆਂ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ । ਨਾਲੇ ਨੀਲੋਖੇੜੀ ਵਾਲਾ ਤਜਰਬਾ ਫੇਲ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਟ੍ਰੈਕਟਰਾਂ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਜਿਸ ਵਿਚ 7 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਪੰਜਾਬ ਤੇ 7 ਕਰੋੜ Centre ਨੇ ਪਾਇਆ ਫੇਲ ਰਿਹਾ ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਨਾ ਕਰੋ । ਫਿਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 14 centre ਖੋਲ੍ਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਇਹ ਪਤਾ ਚਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਘਾਟੇ ਵਿਚ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ । ਕੀ ਕੋਈ ਭੀ centre ਤੁਸੀਂ ਦਸ ਸਕਦੇ ਹੋ ਜੋ ਮੁਨਾਫੇ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਣ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨਾ ਬਣਾਉ । ਬਲਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ light industry ਦੀ ਜਗਹ ਲੈਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬੇਕਾਰੀ ਦੂਰ ਕਰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਨਅਤੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ economy ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਨਾਉਣਾ ਹੈ । ਮਗਰ ਕੰਮ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਪਾਲਿਸੀ ਬਣਦੀ ਹੈ । ਸਰਦਾਰ ਉਜਲ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਦਿਲ ਭਾਵੇਂ ਹੋਵੇ ਕਿ ਮਸ਼ੀਨ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਮਗਰ ਕਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ । ਇਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਕ ਚਰਖਾ ਅਜਿਹ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਦਸ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਦਿਆਂਗ ਕਾਈ ਸ਼ੇਕ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਮਸ਼ੀਨ ਸੈਂਕੜਿਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ । ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖਾਦੀ ਸੰਘ ਆਦਮਪੁਰ ਲਈ 5 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਦਿਤਾ । ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤਜਰਬਾ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਮਗਰ ਇਹ ਸਾਰਾ ਰੁਪਿਆ ਖਦਰ ਭੰਡਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਪੰਜਾਬੀ ਜੁਲਾਹੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਗਈ । ਜੁਲਾਹਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੋਨ ਦਿਆਂਗੇ ਅਤੇ ਖਦਰ ਭੰਡਾਰ ਨੂੰ grants । ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜੁਲਾਹੇ ਜਾਂ ਹਰੀਜਨ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਸ ਵਿਚ ਖਦਰ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਉਹ ਸ਼ਹਿਰੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜ ਪੰਜ, ਸਤ ਸਤ ਖਡੀਆਂ ਲਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ । ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੋਰਡਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ । ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਅਤੇ ਗੜ੍ਹਸ਼ੰਕਰ ਵਿਚ ਸਟੋਰ ਹਨ । ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪੈਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਹੁਣ ਜੋ ਬੋਰਡ ਬਣਾਏ ਜਾਣੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਖਦਰ ਭੰਡਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਤਰੱਕੀ ਦੇਣੀ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੁਤੀਆਂ ਜਾਂ ਚਮੜੇ ਦੇ ਕੰਮ, ਬਾਂਸ ਦੇ ਕੰਮ, ਜਾਂ ਕਾਗਜ਼ ਬਨਾਉਣ ਵਲ ਜਾਂ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮਖੀਆਂ ਵਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ । ਇਹ ਬੋਰਡ ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਜਾਣੇ ਹਨ ਉਹ ਠੀਕ ਤਜਰਬਾ ਨਹੀਂ । ਮੋਟਾ ਖਦਰ ਪਹਿਨਣ ਵਾਲੇ ਕੋਈ expert ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਇਸ ਲਈ ਬੋਰਡ ਨੇ ਕੀ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ 15 ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚੋ ਕਮ ਅਜ਼ ਕਮ 9 ਮੈਂਬਰ ਜੁਲਾਹੇ ਹੋਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੁਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸੋਸਾਈਟੀਆਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਹੋਣ ਜੋ ਬੋਰਡ ਦੀ ਤਰਕੀ ਲਈ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਦੇ ਸਕਣ । ਉਪਰੋਂ ਠੋਸਣ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਵਰਨਾ ਜੋ ਰੁਪਇਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਂਗਾ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਫਾਲਤੂ ਬੋਝ ਹੋਵੇਗਾ ।

ਦੂਸਰੀ ਗਲ ਜੋ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ landlords ਲਈ tractors ਲਈ 46 ਲਖ ਰੁਪਇਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ landlords ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਕਿੰਨੀ ਹੈ ? ਮਗਰ ਇਹ ਜੋ ਜੁਲਾਹੇ ਜਾਂ ਚਮੜੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਵਡੀ ਤਾਦਾਦ ਹੈ ? ਇਹ ਜੋ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਹਥ ਪਲੇ ਪੈਣਾ ਹੈ ? ਇਹ ਤਾਂ ਇਸ class ਨਾਲ ਮਖੌਲ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੜਾ ਕੁਝ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ elections ਨੇੜੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਖੈਰ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਬੜਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ । elections ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਜਿਥੇ ਵੀ ਜਾਣਗੇ ਉਥੇ ਹੀ ਆਖਣਗੇ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਉਦੋਂ 15 ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਮੋਘਾ ਤੋੜਨ ......

Mr. Deputy Speaker: बिल पर बोलें । (Please speak on the Bill.)

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਮੈਂ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਬੜਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਹਰ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਮੋੜ ਕੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਲੈ ਜਾਣਗੇ । ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਢੰਗ ਵਿਚ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਸਨਅਤੀ ਦਸਤਕਾਰੀ ਨਾਲ ਮਖੌਲ ਹੈ । ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਮਖੌਲ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਦੇਣਾ ਹੈ । ਅਜਿਹੇ ਬਿਲ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਰੁਪਿਆ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ।

ਅਗਲੀ ਗਲ ਜੋ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਿਲ ਅਜ ਬਣਦਾ ਹੈ ਪਰ rules ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ । ਮੁਜ਼ਾਰਾ ਬਿਲ ਪਾਸ ਹੋਏ ਨੂੰ ਸਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ rules ਨਹੀਂ ਹਨ । ਇਹ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ 30 standard ਏਕੜ ਤੋਂ ਵਧ surplus land ਹੋਵੇਗੀ ਪਰ ਤਸੀਲਦਾਰ apply ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿਉਂਕਿ rules ਨਹੀਂ ਹਨ । ਸਾਲ ਹੋਇਆ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣ ਗਿਆ ਮਗਰ ਹਾਲੇ apply ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ

ਕਨੂੰਨ ਤਾਂ ਅੱਜ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ rules ਕਦੋਂ ਬਣਨਗੇ । Rules ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ 15 ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਜਾਣਗੇ ਜਿਹੜੇ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ । ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ Board ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਇਸ ਬਿਲ ਤੋਂ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ industrial ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਸੁਆਲ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਸ਼ਕਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਣੀ ਹੈ। Rules ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਠੀਕ ਠਾਕ ਕਰ ਲੈਣਗੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਜ਼ਾਰਾ ਕਨੂੰਨ ਬਣਾ ਕੇ ਹੁਣ ਤਕ rules ਨਹੀਂ ਬਣਾਏ ਗਏ ਤਾਂ ਜੋ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਸਭ ਕੰਮ ਠੀਕ ਠਾਕ ਕਰ ਲੈਣ ਅਤੇ surplus land ਦਾ ਸੁਆਲ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ ਜਦੋਂ surplus land ਹੋਵੇਗੀ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਹਾਲੇ ਤਾਂ Board ਹੀ ਬਣਨਾ ਹੈ, ਰੁਪਿਆ ਹੀ ਦੇਣਾ ਹੈ, Rules ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੋਂ ਬਣਨੇ ਹਨ ।

ਜਿਸ ਢੰਗ ਤੇ industrial policy ਐਸ ਵੇਲੇ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਸਨਅਤੀ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਲਗੀ । ਖੱਦਰ ਭੰਡਾਰਾਂ ਅਤੇ industrial co-operative societies ਰਾਹੀਂ ਰੁਪਿਆ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਦਸਤਕਾਰਾਂ ਦੇ products ਲਈ marketing facilities ਦੀ ਬੜੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਰੁਕਾਵਟ market ਦੀ ਹੈ । ਉਹ ਮਾਲ ਰਖ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, 6 ਮਹੀਨੇ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ ਵਿਕਦਾ ਨਹੀਂ । ਜਦ ਤਕ market ਨ ਹੋਵੇ ਨਾ depots ਨੂੰ ਮੁਨਾਫਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਨਾ ਦਸਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ । ਪਰ, ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਬੋਝ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੀ ਚਲਾ ਜਾਏਗਾ, ਸਨਅਤ ਦੀ ਕੋਈ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਲਗੀ । ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੇ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ, ਨਾ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਨੇ, ਨਾ ਖੱਦਰ ਭੰਡਾਰ ਵਾਲਿਆਂ ਹੋਣਾ ਹੈ ।

Rules ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕੇਗਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਖਾਦੀ ਸੰਬੰਧੀ ਨੀਤੀ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਵੇਗੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ । ਪੁਰਾਣੇ ਤਜਰੱਬੇ ਸਾਡੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਸ ਕਦਮ ਦੇ ਚੰਗਾ ਸਾਬਤ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਸ਼ਕ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਵਕਤ ਦੱਸੇਗਾ ਕਿ ਇਹ Board ਕਿਸ ਹਦ ਤਕ ਮੁਫ਼ੀਦ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਉੱਜਲ ਸਿੰਘ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਵਿਚਾਰ ਪਰਗਟ ਕੀਤੇ ਹਨ ਤੇ ਸੋਹਣੇ ਸੁਝਾਵ ਦਿੱਤੇ ਹਨ । ਇਸ ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਨਾਲ ਸਭ ਨੂੰ ਇੱਤਫਾਕ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਲੋੜ ਬਾਰੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਹੈ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਦਸੀਆਂ ਹਨ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਿਵਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇਗੀ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਹੋ ਸਕੇਗਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੇ ਮਿਤ੍ਰ ਸ਼੍ਰੀ ਚਾਂਦ ਰਾਮ ਨੇ ਗਿਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ । ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਇਹ ਵੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਿਹੜੀ society ਬਣਾਈ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਇਮਦਾਦ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ Board ਨੇ ਉਸ society ਲਈ 5,000 ਰੁਪਏ ਦੀ subsidy ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ; ਰੁਪਿਆ ਹਾਲੇ disburse ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਕਈ ਕਾਰਨ ਹਨ । ਰੁਪਿਆ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ rules ਵਗ਼ੈਰਾ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਕ ਹੋਰ tanning society ਨੂੰ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀ subsidy ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦੋਸਤ societies ਬਨਾਉਣ ਵਿਚ ਬੜੀ ਮੱਦਦ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਸੀਂ ਹਰ society ਨੂੰ ਇਮਦਾਦ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ।

ਪੁਛਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਅਸੀਂ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ । 3,77,400 ਰੁਪਿਆ ਹਰੀਜਨ ਦਸਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਅਤੇ 57,CC0 ਰੁਪਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ subsidy ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ।

(ਇਕ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ : ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ।)

ਐਸ ਵੇਲੇ ਜ਼ਿਲਾਵਾਰ ਆਂਕੜੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਮੈਂ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਮੁਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿੰਨਾ ਰੁਪਿਆ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਜੁਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਤੇ ਚਮੜੇ ਦੇ ਹੋਰ ਕੰਮ ਦੀਆਂ 200 Co-operative Societies ਬਣ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ Government of India ਤੋਂ ਵੀ funds ਮੰਗੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਇਕ tannery ਸ਼ਾਮਗੜ੍ਹ, ਨੀਲੋਖੇੜੀ project ਵਿਚ, ਹੀ ਖੜੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । Tanning Industry ਦੀ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਮੱਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । 12 Modern Tanneries ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ।

ਅਗਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲੈਨ ਵਿਚ village industry ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਦੋ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 30 ਲਖ ਰੁਪਿਆ Co-operative Department ਰਾਹੀਂ Co-operative Societies ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਰਖਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ । ਇਹ Co-operative Societies ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਚਮੜੇ ਦੀਆਂ ਹੀ ਹੋਣਗੀਆਂ । ਜ਼ਰੂਰਤ ਇਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੰਨਾ ਰੁਪਿਆ ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ village industries ਲਈ ਦੁਗਣਾ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ । ਇਸ ਸਾਲ ਪਿਛਲੇ

[ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਸਾਲ ਨਾਲੋਂ ਕਈ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਵਧ ਰਖੇ ਗਏ ਹਨ । ਇਸ ਵਕਤ ਤਕ 5 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਚੁਕਿਆ ਹੈ, ਬਾਕੀ 25 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਜਲਦੀ ਵੰਡ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਰੁਪਏ ਦੇਣ ਵਿਚ ਦੇਰ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਹੁਣ ਜਲਦੀ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ।

ਸ੍ਰੀ ਚਾਂਦ ਰਾਮ : कहां कहां दिया गया है ?

ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਤਫਸੀਲਾਂ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਰਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ । ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ 3,77,000 ਰੁਪਿਆ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਅਤੇ 57,000 subsidies ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ subsidy ਸਿਵਾਏ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ । ਕਰਜ਼ੇ ਵੀ ਛੋਟੇ ਦਸਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ Co-operative Societies ਨੂੰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਚਰਖੇ ਨੂੰ encourage ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਾਫੀ ਚੰਗੀ ਹੈ । ਅਸੀਂ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਅੰਬਰ ਚਰਖਿਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਲਾਨਿੰਗ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮੰਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਲਈ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦਸ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦੋ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 30 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਕੋਪ੍ਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਈਟੀਆ ਰਾਹੀਂ Village Industries ਉਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। All-India Khadi Board ਨੇ ਪਲਾਨਿੰਗ ਕਮਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਜੋ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ 300 ਕਰੋੜ ਦੀ ਜੋ ਸਕੀਮ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਗਿਆਰਾ ਕਰੋੜ ਚਰਖਿਆਂ ਉਤੇ ਖਰਚਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਰੁਪਿਆ ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਰੁਪਿਆ ਥੋੜਾ ਹੈ, ਵਧ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਜੋ ਵੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਅਸੀਂ ਚੰਗੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ।

ਇਕ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿਤ੍ਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬੋਰਡ ਵਿਚ ਜੋ ਦੋ ਮੈਂਬਰ ਲਏ ਹਨ ਉਹ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਲਏ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਦਿਲਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੈਂਬਰ ਲਏ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੈਣ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਮਨਿਸਟਰ ਅਤੇ ਕੋਅਪ੍ਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਦੇ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸਲਾਹ ਲਈ ਗਈ ਹੈ ।

(ਇਕ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ—ਪਰ ਜੋ ਮੈਂਬਰ ਲਏ ਗਏ ਹਨ ਉਹ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹਨ ।) ਇਹ ਠੀਕ ਹੋਵੇਗਾ ਪਰ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਅੱਛਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ । (interruptions) ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨ ਲਗਾ ਸਾਂ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਐਵੇਂ ਸਾਡੀ ਨੀਅਤ ਤੇ ਸ਼ਕ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਚੋਣਾ ਨਜ਼ਦੀਕ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ Benificent Departments ਉਤੇ ਚੰਗਾ ਚੋਖਾ ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਆਏ ਹਾਂ ਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਕਰਦੇ ਰਹਾਂਗੇ । ਜੇ ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਲੋਕਾਂ ਉਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ

ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਵੋਟਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਹੜੀ ਭੈੜੀ ਗਲ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਕਰਕੇ ਵੋਟਾਂ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। Opposition ਇਸ ਉਤੇ ਕਿਉਂ ਔਖੀ ਪਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਭਲਾਈ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਵੋਟਾਂ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ (ਇਕ ਮਾਨਯੋਗ ਮੰਤ੍ਰੀ —ਹੁਣੇ ਵੋਟਾਂ ਮੰਗਣ ਲਗ ਪਏ?) ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਵੋਟਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਹੈ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਕਿ Opposition ਨੂੰ ਇਸ ਬੋਰਡ ਉਤੇ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਇਖਤਿਆਰਾਂ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਿਉਂ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਇਖਤਿਆਰ ਇਕ non-official ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਇਕ ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਬੋਰਡ ਦੀ ਤਾਕਤ ਵਧਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। Opposition ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਉਤੇ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਅਸੀਂ ਇਕ statutory body ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਗੈਰਸਰਕਾਰੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਬੋਰਡ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰ ਵਧਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸੋ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਕਿ ਜੇ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਵੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਇਹ ਇਕ ਆਦਤ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਕਾਰਨ ਹੀ ਹੈ।

ਇਕ ਹੋਰ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬੋਰਡ ਦਾ ਬਜਟ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਉਹ ਜਿੰਨੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਚਾਹੁੰਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖ ਚਾਖ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ approve ਕਰਨ।

ਮੇਰੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿਤਰ ਸ੍ਰੀ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ, ਜੋ ਇਸ ਕੰਮ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਚੰਗੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਖਾਦੀ ਪੱਕੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਖੜੀ ਹੋ ਸਕੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਚੰਗੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਦੋ ਤਿੰਨ ਗਲਾਂ ਹੋਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਮੈਂ ਸਭਾ ਦਾ ਧਿਆਨ ਖਿਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਚਾਰ Regional Design Centres ਖੋਹਲੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੇਂਦਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੁਲਾਹਿਆਂ ਨੂੰ design ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਮਿਲਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਸਕਣ। ਜੋ ਜੁਲਾਹੇ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਜੇ ਕਾਰਟ ਲੂਮ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਚੰਗੇਰਾ ਕਪੜਾ ਤਿਆਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਬਦਲਣਾ ਚਾਹੁੰਣ ਉਹ ਬਦਲ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮਾਰਕਟਿੰਗ ਦੇ ਵੀ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ marketing ਦਾ ਠੀਕ ਪਰਬੰਧ ਨਾ ਹੋਵੇ ਖਾਦੀ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਇਸੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਡੀਪੋ ਖੋਹਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਡਿਪੂਆਂ ਵਿਚ ਛੇ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਕਪੜਾ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹ ਗਲਤ ਹੈ।

[ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਿਹਤਰ ਕਿਸਮ ਦੇ loom ਲਗਾਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ। ਜੁਲਾਹੇ ਕੋਆਪ੍ਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਬਣਾਕੇ ਬਦਲ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਅਸੀਂ ਖਾਦੀ ਨੂੰ ਮਿਲਾਂ ਉਤੇ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਰਿਆਇਤ ਦਸ ਫੀ ਸਦੀ ਸੀ, ਹੁਣ ਇਹ ਪੰਦਰਾਂ ਫੀ ਸਦੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬੋਰਡ ਉਤੇ ਅਜਿਹੇ ਆਦਮੀ ਲਾਏ ਜਾਣ ਜੋ ਖੁਦ ਖੱਦਰ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਖੱਦਰ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਣ। ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਇਹੋ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਅਜਿਹੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਹੀ ਚੋਣ ਕਰਦੇ ਹਾਂ । ਅਫਸਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਰੱਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਜੋ ਅਫਸਰ ਸਰਕਾਰ ਰਖੇਗੀ ਉਹ ਕੋਆਪ੍ਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨਗੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਖਾਸ ਖਿਆਲ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ।

ਫੇਰ, ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ, ਸ਼੍ਰੀ ਅਬਦੁਲ ਗਨੀ ਨੇ ਗੁੜਗਾਵੇਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਗੁੜਗਾਵੇਂ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ। ਮੈਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਆਪ੍ਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਉਥੇ ਵੀ ਬਣ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਥੇ ਦੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਮਦਦ ਕਰੇਗੀ। ਹੋਰ ਦਿਹਾਤੀ ਦਸਤਕਾਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਨਮਕ ਦੀ ਦਸਤਕਾਰੀ ਉਸ ਥਾਂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ । ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨ ਲਈ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਗਿਆ। ਇਕ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਉਹ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ Government of India ਦੇ Salt Commissioner ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਇਕ ਸਕੀਮ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਕਤੂਬਰ, ਨਵੰਬਰ ਵਿਚ ਉਹ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।

ਫੇਰ, ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ, ਸਰਦਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਖਾਦੀ ਨੂੰ ਵੀਹ ਨੰਬਰ ਦਾ ਸੂਤਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਜੋ ਮਿਲਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਖਾਦੀ ਖੜੀ ਹੋ ਸਕੇ। ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਇਹੋ ਤਜਵੀਜ਼ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਉਤੇ ਗੌਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

Punjab Government ਨੇ ਦੋ ਢਾਈ ਸਾਲ ਹੋਏ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਵੀ ਭੇਜੀ ਸੀ ਕਿ ਜੋ ਤੁਸੀਂ reservation ਧੋਤੀਆਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੀਤੀ ਹੈ ਇਸਦੇ ਨਾਲ Punjab ਨੂੰ ਫ਼ਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਬਲਕਿ ਇਸਦਾ ਫ਼ਾਇਦਾ ਸਿਰਫ਼ Madras ਬਗੈਰਾ ਨੂੰ ਹੀ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਅਗਰ ਖਡੀਆਂ ਦੇ ਕਪੜੇ ਦੇ ਬਾਰੇ reservation ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਜੁਲਾਹਿਆਂ ਨੂੰ ਫ਼ਾਇਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਸਾਡੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਨਹੀ ਮੰਨੀ ਗਈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਦੇਵ ਰਾਜ ਸੇਠੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਰੁਪਿਆ ਹੈ ਇਹ ਤਾਂ ਤੁਸਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ industry ਲਈ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਤੁਸਾਂ ਕੀ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਬੜੇ ਮਿਹਨਤੀ ਅਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਸਿਆਣੇ ਹਨ ਮੈਨੂੰ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜੋ ਦੋ ਕਰੋੜ ਤੀਹ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਹੈ ਉਹ ਸਿਰਫ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ industies ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। small scale industries ਚਾਹੇ ਉਹ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹਨ ਜਾਂ ਉਹ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ

ਚਾਰ ਕਰੋੜ ਰੁਪੈ ਦੀ ਸਕੀਮ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ finshing centers ਅਤੇ calendaring plants ਭੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ। ਇਹ ਜੋ ਚਾਰ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ provision ਅਸੀਂ plan ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਕਰੋੜ ਤੇ ਸੱਤਰ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੈ। ਸੋ ਅਸੀਂ small scale industries ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਖਾਸ ਰਕਮ ਰਖੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਪਿਛੜੇ ਸੂਬੇ ਲਈ ਸਮੁਚੇ ਤੌਰ ਤੇ 7 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਦਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਬਾਰੇ Planning Commission ਨਾਲ ਲੜ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ industries ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਜੋ ਤੁਸੀਂ provision ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਬਾਕੀ electricity ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਿਰਫ਼ ਨਵੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੀ ਰਖਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ Orthodoxy ਦੇ ਖਿਆਲਾਤ ਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹਿਦਾ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਕਿ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਮਿਲ ਸਕੇ।

ਮੇਰੇ ਕੁਝ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗਲ ਕਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ machines ਨੂੰ ਚਲਾਈਏ। ਮੈਂ ਖੁਦ ਭੀ machinery ਤੇ ਯਕੀਨ ਰਖਦਾ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਇਸਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਖਾਸ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਵਿਚ ਆਦਮੀ ਬਹੁਤ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਦੂਜਿਆਂ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਨਹੀ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੁਝ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਬਹੁਤ ਘਟ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਹ ਭੀ ਵੇਖਨਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਅਸੀਂ machinery ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰੀਏ ਉਥੇ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਵੀ ਮਿਲੇ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਚੀਜਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਣਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਮੈਂ Heavy Industries ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਕਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। Heavy Industries ਇਕ basic ਚੀਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਇਸਦੇ ਵਾਸਤੇ ਲੋਹੇ ਦੀ ਬੜੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਇਹ ਇਕ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਇਹ ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਉਸ ਵਕਤ ਤਕ ਸਾਡਾ ਕੰਮ satisfactorily ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦਾ। ਅਗਰ ਲੋਹਾ ਲੁਹਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜਗ੍ਹਾ ੨ ਐਸੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਨਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ adjust ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ machines ਦੇ tools ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਜੀਆਂ machinery ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਬਣਾਈਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮੁੱਖ ਰਖਦੇ ਹੋਇਆਂ ਅਸੀਂ ਇਸ Plan ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

ਬਾਕੀ ਕਰਜ਼ ਲੈਣ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਬੜੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਣ ਵੇਲੇ ਬੜੀ ਦੇਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। Chaudhri Rizaq Ram ਜੀ ਨੇ ਭੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕਰਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦਾ ਜੋ procedure ਹੈ ਉਹ ਆਸਾਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

[ਅਪਬ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਲਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ procedure ਨੂੰ ਆਸਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਕਰਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪੈ ਤਕ powers ਜ਼ਿਲਾ Industries Officers ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਤਕ Director of Industries ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੀਆ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀ ਜ਼ਮਾਨਤ ਤੇ ਮਿਲ ਸਕੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਕਰਜ਼ਾ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਵੀ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਰਜ਼ਾ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਕਈ ਦਿਕਤਾਂ Government ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਆਂਉਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਉਤੇ Legal Remembrancer ਦੀ ਰਾਏ ਲੈਣੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਈ ਦਫਾ ਕਰਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵਿਚ ਦੇਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਫੇਰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਰਲਾ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ Bamboo Industry ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਇਸਦੇ ਆਦਾਦੋ ਸ਼ੁਮਾਰ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਅਸੀਂ Bamboo Seasoning Plant ਲਗਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ bamboo ਤੋਂ furniture ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ ਸਾਮਾਨ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਮੁਕੇਰੀਆਂ ਵਿਚ ਇਕ Centre ਲਗਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਨੇ sports ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਦਾ Village Industries ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਤੱਲਕ ਨਹੀਂ ਫੇਰ ਭੀ ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਕੁਝ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ industry ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਇਮ ਸੀ ਪਰ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਲੈ ਆਏ ਹਾਂ। ਇਹ industry ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ-ਛੇ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਬੜੀ ਅਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ industry ਨੂੰ ਤੂਤ ਅਤੇ willow ਦੀ ਲਕੜੀ ਦੀ ਬੜੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਮਗਰ ਇਸ sports industry ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਨੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ Forest Department ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਉਤੇ ਤੂਤ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਨਹਿਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਭੀ ਨਹਿਰ ਦੀ ਪਟੜੀ ਉੱਤੇ ਤੂਤ ਲਗਾਣ ਤਾਕਿ ਤੂਤ ਦੀ ਲਕੜੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਬਾਕੀ willow ਦੀ ਲਕੜੀ ਅਸੀਂ Kashmir Government ਤੋਂ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਮਗਰ ਸਾਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ ਕਿਉਂਕਿ Kashmir Government ਨੇ ਖੁਦ ਇਸ industry ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਥੇ ਜਮੂੰ ਵਿਚ Factories ਲਗਾ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ willow ਦੀ ਲਕੜੀ ਨੂੰ ਉਥੇ ਹੀ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੋ ਇਹ ਤਕਲੀਫ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਮਗਰ ਮੈਂ ਯਕੀਨ ਦਿਲਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰ industry ਦੀ ਅਸੀਂ ਮਦਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਰ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ motion ਨੂੰ ਜੋ ਮੈਂ ਇਸ ਸਭਾ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ support ਕਰੋ ਗੇ।

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That the Punjab Khadi and Village Industries Board Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

The Sabha then adjourned till 2 p.m. on Tuesday, the 4th October, 1955.

Punjab Vidhan Sabha Debates

4th October, 1955

Vol. II—No. 2

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Tuesday, the 4th October, 1955

CHANDIGARH :
Printed by the Controller, Printing and Stationery, Punjab
1956

Price :

PUNJAB VIDHAN SABHA

Tuesday, 4th October, 1955

The Vidhan Sabha met in the Assembly Hall, Sector 10, *Chandigarh Capital, at* 2 *p. m. of the Clock. Mr. Speaker (Sardar Gurdial Singh Dhillon) in the Chair.*

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

RECOMMENDATIONS OF COMMITTEE ON WEIGHTS AND MEASURES

***5514. Shri Benarsi Das Gupta**: Will the Minister for Finance be pleased to state whether the recommendations made by the Committee on Weights and Measures have so far been implemented; if so, the extent to which they have been implemented; if not, the reasons therefor?

Sardar Ujjal Singh : The required information is laid on the Table.

Recommendations	*Action taken*
1. The State Government may constitute non-official committee consisting of not more than five members each in all Municipal areas of the State to maintain a liaison between the public and inspectorates of Weights and Measures.	The recommendation was examined and Government decided to postpone the formation of such committees for the time being.
2. The ceiling price of an unpolished yard measure may be fixed at Re. 1 or less.	The ceiling price of an unpolished yard measure has been fixed at Re 1 including Government stamping fee.
3. (a) For the weighment of silver (and not gold and precious metal) 100 tolas and above weights, i.e. 200, 300, 400, 500 to 1,000 tolas may be allowed to be made of cast iron provided these conform to the tolerances as prescribed for bullion tolas weights.	The bullion dealers were given exemption from rule 26(2) of the Punjab Weights and Measures Rules enabling them to use cast iron weights of 100 tolas and above for weighment of silver only.
(b) In the case of other weights, the weights with or without lead plugging arrangements may also be allowed, but such weights should conform to specifications in all other respects regarding their shapes, sizes and tolerances as provided under the rules. It is for the traders to see as to what type of weights they should buy for their use.	The recommendation has been accepted in principle, but despite best efforts it has not been possible to procure suitable steel stamps for stamping C. I. weights without lead plugging arrangements, and as such the recommendation could not be given effect to.
4. The work of repairing of weights etc. should either be done at Government level, and charges for all types of repairs fixed by Government. Alternatively, the public should be allowed to get repair done from anywhere without the registration restriction being imposed upon the traders.	The condition regarding the registration of Repairers under the Punjab Weights and Measures Act has been removed and the traders are at liberty to get their weights etc. repaired from any source they like

Minister for Finance]

Recommendation	Action taken
5. The period of re-verification and stamping for weights, yard measures and milk measures only should be extended to once in every three years instead of every two years, fees remaining the same.	The recommendation has been accepted and the period of re-verification and stamping of weights, yard measures and milk measures has been extended as recommended by the Committee.
6. In bigger towns like Ambala, Ludhiana, Jullundur, Amritsar, etc. the Inspectors should fix important business centres, where the traders should be asked to get their weights etc. stamped.	Stamping stations have been opened in important business localities of all big towns as recommended by the Committee. The traders can get their weights etc. stamped there instead of taking them to the offices of the Inspectors concerned.
7. The prices of milk measures should preferably be fixed on the basis of weights of material plus the stamping fees, incidental charges, and sales tax being extra. Such prices should be fixed both for the manufacturers as well as dealers.	The prices of milk measures have been fixed as indicated in recommendation No. 8 below.
8. The ceiling prices to be charged by the manufacturers and dealers should be fixed separately for each measure and a set of four measures by the Department of Industries.	The ceiling prices of different types nda capacities of milk measures made of brass and aluminium have been fixed in accordance with the recommendation of the Weights and Measures Committee.
9. The registered associations should be allowed to take Dealers licenses on Co-operative' and ' no profit no loss basis ' as and when applied for.	The registered associations which applied for registration as dealers under the Punjab Weights and Measures Act have been granted the requisite licences.
10. Exemption should be given to (i) weighmen in Mandies ; (ii) Hawkers; and (iii) Traders in rural areas from keeping the iron beamscales of capacity not exceeding 5 seers of prescribed standards under section 39 of the Weights and Measures Act to enable them to use wooden dandies.	The classes of persons mentioned in the recommendation have been given the requisite exemption and allowed to use wooden dandies up to five seer capacity.
11. Bigger steel stamps should be designed for stamping weights with lead plugging arrangements.	The recommendation has been accepted in principle, but despite best efforts it has not been possible to procure steel stamps for stamping weights without lead plugging arrangements.
12. The yard measures should be marked in ' girahs' on one side besides inches on the other.	The recommendation has been accepted and implemented.
13. The inspection staff provided for the enforcement of the Weights and Measures Act and Shops and Commercial Establishments Act should be amalgamated under the administrative control of Director of Industries, Punjab.	The recommendation was examined at length and it was decided by Government no to amalgamate the two inspectorates.
14. Government should also consider o starting a manufacturing workshop, where weights, measures and weighing and measuring instruments could be manufactured to specifications laid down in the Punjab Weights and Measures Act and Rules, and supplied to the public on cost plus profit basis.	The proposal for the manufacture of weight and measures in the Government Engineering Work Centres at Panipat, Rohtak and Jagadhri was examined. As the future of these work centres was/is still in a melting pot it was not considered advisable to undertake the work.

श्री बनारसी दास गुप्ता: फाइनेंस मिनिस्टर साहिब ने जो statement मेज़ पर रखी है इस में सवाल के इस भाग "the reason therefor" का जवाब नहीं दिया गया ।

मंत्री : हरेक भाग का जवाब statement में लिखा गया है ।

श्री बनारसी दास गुप्ता : सब से पहले भाग का जवाब नहीं दिया गया ।

मंत्री : कमेटी की recommendations पर गवर्नमेंट ने गौर किया है और यह फैसला किया गया है कि छोटी छोटी जो कमेटियां हैं उन को हटा दिया जाए और हरेक महकमा के लिये अलग अलग कमेटियां बनाई जायें । यह कमेटियां तो मेंबर साहिबान की बनाई गई हैं । इस लिये और किसी कमेटी के बनाए जाने की ज़रूरत नहीं समझी गई ।

श्री बनारसी दास गुप्ता : मेरी गुज़ारिश यह है कि वह जो कमेटियां बनाई गई हैं वह municipal towns में बनाई गई हैं । बाकी towns में इस किसम की कमेटियां नहीं हैं । वहां पर भी इन की ज़रूरत है । वहां पर तो inspectors ही काम करते हैं । वह कमेटियां जो municipal towns के लिये बनाई गई हैं इन कमेटियों से अलग हैं ।

मंत्री : मैं ने अर्ज़ किया है कि कमेटियां बना दी गई हैं और जो छोटी छोटी कमेटियां पहले थीं उन्हें हटा दिया है । असैम्बली के मैम्बर साहिबान और कमेटियों के मैम्बर साहिबान इन नई बनाई गई कमेटियों के मैम्बर हैं । यह कमेटियां हरेक महकमा के लिये अलग अलग बनाई गई हैं ताकि खास महकमे के लिये कोई मशवरा देना हो या शिकायत करनी हो तो की जा सके । वहां आप उन्हें मशवरा दे सकते हैं ।

श्री बनारसी दास गुप्ता : मेरी गुज़ारिश यह है कि मशवरा की on the spot ज़रूरत होती है ।

अध्यक्ष महोदय : आप तो information दे रहे हैं ।

(The hon. member is giving information).

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਕੀ ਅਰਥ ਮੰਤਰੀ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜੋ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ Opposition ਦੇ ਕਿੰਨੇ member ਹਨ ।

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਹੁਣ ਤਾਂ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਜੇਕਰ ਆਪ ਵਖਰਾ ਸਵਾਲ ਪੁਛੋ ਤਾਂ ਦਸ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਕਿਸੇ ਇਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਲੈ ਦਿਉ ।

ਮੰਤਰੀ : ਜੇਕਰ ਆਪ ਸੂਚਨਾ ਦਿਉ ਤਾਂ ਆਪ ਨੂੰ ਦਸ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ।

श्री बनारसी दास गुप्ता : क्या मिनिस्टर साहिब यह बताएंगे कि on the spot मशवरा देने के लिए क्या इन्तज़ाम किया गया है ?

मंत्री : मशवरा देने की खास ज़रूरत नहीं । तमाम चीज़ों का हमने फैसला कर दिया है बाकी अगर किसी खास बात पर मैंबर साहिबान ने मशवरा देना हो तो वह कमेटी को दिया जा सकता है ।

GOVERNMENT HIGH SCHOOLS IN TEHSILS IN THE STATE

***5465. Shri Kanhaya Lal Butail** : Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) the names of the tehsils in the State where there are no Government High Schools for Boys and Girls respectively, either at the head-quarters of the Tehsil or in the moffussil;

(b) whether there is any Government High School in Palampur Tehsil of the Kangra District;

(c) if the reply to part (b) above be in the negative, the steps, if any, Government proposes to take in this connection?

Shri Jagat Narain : (a) A statement giving the required information is laid on the Table.

(b) No.

(c) There is a District Board High School at Lambagaon in Palampur Tehsil, which is already meeting the needs of the locality.

Tehsils where there are no Government High Schools for Boys	Tehsils where there are no Government High Schools for Girls
District Hissar—	*District Hissar—*
1. Fatehabad Tehsil.	1. Hansi Tehsil.
	2. Fatehabad Tehsil.
District Rohtak—	*District Rohtak—*
1. Sonepat Tehsil.	1. Jhajjar Tehsil.
	2. Gohana Tehsil.
District Ambala—	*District Ambala—*
1. Ambala Tehsil.	1. Jagadhri Tehsil.
2. Rupar Tehsil.	

District Gurgaon—	*District Gurgaon—*
1. Nuh Tehsil.	1. Gurgaon Tehsil.
2. Ferozepore-Jhirka Tehsil.	
District Karnal—	*District Karnal—*
1. Panipat Tehsil.	1. Kaithal Tehsil.
	2. Thanesar Tehsil.
District Kangra—	*District Kangra—*
1. Nurpur Tehsil.	1. Hamirpur Tehsil.
2. Dehra Tehsil.	2. Nurpur Tehsil.
3. Palampur Tehsil.	3. Palampur Tehsil.
	4. Kulu Tehsil.
District Amritsar—	*District Gurdaspur—*
1. Tarn Taran Tehsil.	1. Batala Tehsil.
2. Patti Tehsil.	2. Pathankot Tehsil.
District Ferozepore—	*District Amritsar—*
1. Muktsar Tehsil.	1. Patti Tehsil.
2. Zira Tehsil.	2. Tarn Taran Tehsil.
	3. Ajnala Tehsil
District Jullundur—	*District Ferozepore—*
1. Nakodar Tehsil.	1. Muktsar Tehsil.
District Hoshiarpur—	*District Jullundur—*
1. Dasuya Tehsil.	1. Nakodar Tehsil.
2. Una Tehsil.	2. Nawanshahr Tehsil.
District Ludhiana—	*District Ludhiana—*
1. Samrala Tehsil.	1. Jagraon Tehsil.

MODEL SCHOOL FOR VILLAGE NARAINGARH BHANGALI, TEHSIL FEROZEPORE

***5663. Sardar Bachan Singh** : Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) whether he is aware of the fact that the residents of village Naraingarh Bhangali, Tehsil and District Ferozepore have deposited Rs 5,000 with the District Board, Ferozepore, as their contribution towards the opening of a Model School in the said village;

(b) whether it is a fact that no such school has so far been opened in the village referred to in part (a) above; if so, the reasons therefor?

Shri Jagat Narain : (a) Yes.

(b) Yes. The village Panchayat has not mutated the land in favour of the District Board. No further action can be taken till the mutation is effected.

FEMALE HOSPITALS IN TEHSILS IN THE STATE

***5466. Shri Kanhaya Lal Butail** : Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) the names of tehsils in the State where there are no female hospitals or lady doctors attached to Civil Hospitals or Dispensaries, either at the headquarters of the Tehsil or in the moffussil ;

(b) whether there is any female hospital in the Palampur Tehsil, with a qualified lady Assistant Surgeon in charge;

(c) whether there is any lady Assistant Surgeon employed by the Government in the Civil Hospital at Palampur ;

(d) if the replies to parts (b) and (c) above be in the negative the steps the Government proposes to take in the matter ?

Shri Jagat Narain : (a) A statement is laid on the Table;

(b) No.

(c) No.

(d) Government have included in the Second Five-Year Plan a scheme for establishing a Health Unit at Palampur during the year 1956-57. With the establishment of this centre, the needs of Palampur for maternity and child welfare services will be adequately met.

Statement showing the names of Tehsils where there are no female hospitals or Lady Doctors attached to the Civil Hospitals or Dispensaries.

1. *Rohtak District*—

   (a) Jhajjar.

   (b) Gohana.

2. *Gurgaon District*—

   (a) Ferozepore-Jhirka.

   (b) Nuh.

   (c) Palwal.

3. *Ambala District*—

   (a) Jagadhri.

4. *Kangra District*—

   (a) Kangra.

   (b) Palampur.

5. *Hoshiarpur District—*

   (a) Dasuya.

   (b) Garhshankar.

   (c) Una.

6. *Jullundur District—*

   (a) Nawanshahr.

7. *Ludhiana District—*

   (a) Jagraon.

8. *Ferozepore District—*

   (a) Zira.

WORK DONE BY CO-OPERATIVE SOCIETIES IN THE PUBLIC WORKS DEPARTMENT (B & R)

***5449. Shri Ram Chandra Comrade** : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) the number of Co-operative Societies in the State which applied and submitted tenders for work in the Punjab P. W. D. (Buildings and Roads) during the years 1952-53, 1953-54 and 1954-55 respectively;

(b) the number of Co-operative Societies in each of the above years, whose tenders were accepted and which were given works;

(c) the work done by the said Societies during the period mentioned in part (a) above and the payments made to each one of them for the same?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa: The requisite information is being collected.

DRINKING WATER AT CHANDIGARH

***5426. Maulvi Abdul Ghani Dar** : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) whether water of all the wells at Chandigarh has been tested; if so, the result of the tests in each case;

(b) whether the said water has been found to be good for the health of those who drink it ; if not, the details of the deficiencies found in it;

(c) whether any action has been taken to make good the deficiencies in water referred to in part (b) above; if so, what?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : (a) The water of all the tube-wells at Chandigarh, which are supplying water for drinking purposes has been

[Minister for Public Works]
got tested from the Public Analyst to Government, Punjab, and the Assistant Bacteriologist to Government, Punjab. Whenever contamination is found, it is carefully examined, source of contamination localised and removed. By and large, the Chandigarh water is in excellent potable state.

(b) Yes, the water has been declared fit for human consumption.

(c) This question does not arise in view of answer against part (b) above. However, four numbers of Chlorinating plants are being installed at various points, so that bacteriological contamination at all stages can be safeguarded.

CHALLAN OF SHOPKEEPERS AT CHANDIGARH

***5427. Maulvi Abdul Ghani Dar**: Will the Minister for Public Works be pleased to state the total number of challans registered of shopkeepers at Chandigarh during the year 1955, up to 31st July, 1955; together with the amount of fine realised from them in respect of the said challans?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : Twenty-two complaints were filed against the shopkeepers at Chandigarh during the year 1955, up to the 31st July, for offences under the Capital of Punjab (Development and Regulations) Act, and the amount of fine realised by the court from the offenders in respect of these complaints was Rs 765 . Two of these complaints are still pending in Court.

EXPENDITURE INCURRED ON REPAIRS OF ROADS, OFFICES, ETC., AT CHANDIGARH

***5428. Maulvi Abdul Ghani Dar** : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) the expenditure incurred by the Government on repairs of roads, office buildings, residential houses, High Court and the houses of the Ministers separately under the heads white-washing, breakage and furniture during the year 1954-55;

(b) the total expenditure incurred on the bungalows of each of the Ministers during the year 1955?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : The desired information is given below—

(a) Expenditure incurred on	On account of		
	Repairs	White-washing	Breakage and repairs to furniture
	Rs	Rs	Rs
(i) Roads ..	81,046	..	..
(ii) Office buildings ..	..	2,437	..
(iii) Residential houses ..	..	32,670	..

(a) Expenditure incurred on	On account of		
	Repairs	White-washing	Breakage and repairs to furniture
	Rs	Rs	Rs
(iv) High Court ..	..	..	..
(v) Ministers houses ..	..	599	5,596
(vi) Chief Minister's house ..	..	..	750
(b) Chief Minister's bungalow ..	..	..	16,407
Development Minister's bungalow	..	..	3,794
Irrigation Minister's bungalow ..	..	..	3,794
Finance Minister's bungalow ..	..	..	3,795
Public Works Minister's bungalow	..	..	3,795
Education Minister 's bungalow ..	..	..	3,796
Labour Minister's bungalow ..	..	..	3,796

These figures of expenditure relate to the period beginning from the inancial year, i.e., from 1st April, 1955 and include the expenditure incurred on account of original works including furniture.

COMPLAINTS AGAINST THE EXECUTIVE OFFICER, MUNICIPAL COMMITTEE, SONEPAT

*5493. **Pandit Shri Ram Sharma** : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) whether he is aware of the fact that there were complaints of corruption against the Executive Officer, Municipal Committee, Sonepat; if so, the details thereof;

(b) whether he is further aware of the fact that the said municipal committee constituted a sub-committee to enquire into the complaints and magisterial enquiries were also conducted;

(c) whether it is a fact that the Government called for the papers relating to the enquiry mentioned in part (b) above; if so, the action if any, taken by the Government in the matter?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : (a) Yes. The complaints relate to alleged acceptance of illegal gratification and abuse of powers.

(b) Yes.

(c) Yes. The matter is under the consideration of Government.

REMISSION OF CHAUKIDARA TAX TO HARIJANS

*5657. **Sardar Achhar Singh Chhina** : Will the Minister for Public Works be pleased to state whether he has received any representation for the

[Sardar Achhar Singh Chhina]
remission of Chowkidara Tax from Harijans of village Bundala and other villages of District Jullundur; if so, the action, if any, taken thereon?

Shri Bhim Sen Sachar : No such representation has been received by Government.

ਸਰਦਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ: Supplementary, Sir.

अध्यक्ष महोदय : आप supplementary किस पर करेंगे जब कि गवर्नमैंट के पास कोई representation ही नहीं आई (On what will you base your supplementaries when the government has not received any representation) ?

ਸਰਦਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਇਸ ਸਵਾਲ ਬਾਰੇ ਗਵਰਮੈਂਟ ਨੇ ਇਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਸ ਸੰਬੰਧੀ ਸਵਾਲ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

अध्यक्ष महोदय: इस के लिये आप अलहदा सवाल करें। (The hon. Member should give notice for a separate question.)

LABOUR UNION OF BRIDGE WORKSHOP, JULLUNDUR CANTT.

***5556. Professor Mota Singh Anandpuri** : Will the Minister for Labour be pleased to state—

(a) whether he is aware of the fact that the workers of the Labour Union of Bridge Workshop, Jullundur Cantt., held a demonstration on 1st September last and took out a procession in the main bazar as a protest against the levy of Professional Tax ;

(b) whether any representation has been received by the authorities concerned from the members of the said Union ;

(c) if the answer to parts (a) and (b) above be in the affirmative, the action taken in the matter ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : (a) Yes.

(b) Yes. It was received by the District Board, Jullundur.

(c) Yes, the representation is being considered by the District Board, Jullundur.

CASES REFERRED TO INDUSTRIAL TRIBUNAL DURING THE YEAR 1954-55

***5581. Shrimati Sita Devi** : Will the Minister for Labour be pleased to state—

(a) the number of cases referred to the Industrial Tribunal during the year 1954-55 together with the names of parties thereof ;

(b) the number of cases referred to in part (a) above in which awards have been given by the said Tribunal and the number of those in which the awards have been implemented ;

(c) the number of cases in which awards have not been given and the time by which they are likely to be given ?

Chaudhri Sundar Singh : (a) 33. A statement giving names of the parties is laid on the Table.

(b) 21. The number of awards which have been implemented cannot be stated as action for implementation of awards is taken only in such cases where complaints for non-implementation are received from individual workers benefiting from the awards.

(c) 12. Out of these, in nine cases, proceedings before the Industrial Tribunal have been stayed by the Punjab High Court. It is not possible to give the probable time which the Tribunal will take to announce awards in all these cases.

Statement of cases referred to Industrial Tribunal during the year 1954-55

Serial No.	Name of the Concern the Industrial Dispute in regard to which was referred for adjudication	Date on which the award was given
1	Kashmir Woollen Mills, Amritsar ..	15th December, 1954
2	Narain Printing and Oil Mills, Amritsar ..	15th December, 1954
3	Hans Raj Weaving Mills, Amritsar ..	20th September, 1954
4	Surgical Dressing Manufacturing Company, Ltd., Chheharta ..	24th January, 1955
5	Bata Shoe Company, Faridabad ..	13th August, 1954
6	Dyal Bagh Spinning and Weaving Mills, Amritsar ..	8th October, 1954
7	New Snow View Transport Company, Ltd., Pathankot ..	10th March, 1955
8	Poder Textile Mills, Amritsar ..	6th July, 1954
9	Himalya Woollen Mills, Chheharta ..	10th August, 1954
10	Simla Hills Transport Service, Ltd., Kalka ..	6th February, 1955
11	Bhiwani Surgical Mills, Sangrana Sahib ..	..
12	Jhajjar Motor Transport Company, Ltd., Jhajjar ..	18th May, 1954
13	Jubellee High Ways Transport, Ltd., Pathankot ..	16th February, 1955
14	New Eggerton Woollen Mills, Dhariwal ..	17th July, 1954
15	B.D. Flour Mills, Ambala Cantt. ..	14th October, 1954
16	Mehra Cloth and General Mills, Amritsar ..	7th January, 1955
17	New Sutlej Transport Company, Jullundur ..	10th January, 1955
18	Petroleum Workers Union, Delhi ..	15th January, 1955
19	Karnal Kaithal Co-operative Transport Society, Karnal ..	..
20	Kapur Textile and Finishing Mills, Amritsar ..	..
21	Balaki Ram-Bakshi Ram Textile Mills, Amritsar ..	27th January, 1955

[Minister for Labour]

Serial No.	Name of the Concern the Industrial Dispute in regard to which was referred for adjudication	Date on which the award was given
22	Central Aeroting Gas Company, Ambala Cantt. ..	3rd December, 1954
23	Amritsar General Mills, Amritsar ..	..
24	Punjab Distilling Company, Khasa ..	..
25	Rohtak Bhiwani Transport Company, Rohtak ..	24th February, 1955
26	Atlas Cycle Industries, Sonepat ..	..
27	New India Embroidery Mills, Chheharta ..	..
28	Niemla Textile Finishing Mills, Chheharta ..	..
29	Victory Public Transport Company, Ltd., Hoshiarpur ..	..
30	Punjab Textile Mills, Bhiwani ..	..
31	Indian Motor Transport Company, Ltd., Karnal ..	11th November, 1954
32	Sewak Bus Transport Company, Moga ..	..
33	Seraswati Sugar Mills, Abdullapur ..	..

श्रीमती सीता देवी : वज़ीर साहिब ने जवाब में यह तो बताया है कि कौन कौन से awards दिये हैं। लेकिन मैं ने सवाल के अन्त में (b) part में यह पूछा है कि कौन कौन से awards implement हुए हैं। उस के बारे में कोई सही जवाब नहीं दिया गया। मैं यह पूछती हूं कि कई awards को मिले हुए एक एक और दो दो साल हो गए हैं उन में से कितने हैं जिन का फैसला implement हुआ है और कितने हैं जिन का implement नहीं हुआ ?

श्रम मंत्री : मेरी अर्ज़ है कि 12 केसिज़ में से 9 को हाईकोर्ट ने हुकम इम्तनाई जारी किया हुआ है। इस बात का अन्दाज़ा लगाना मुश्किल है कि उन का कब फैसला होगा।

श्रीमती सीता देवी : क्या मिनिस्टर साहिब को मालूम है कि प्रान्त में जितने awards दिये गए हैं उन में से एक भी implement नहीं हुआ ?

श्रम मंत्री : जवाब में साफ लिखा हुआ है कि जब तक कारिन्दे इस बात की शिकायत नहीं करते कि फलां award को implement नहीं किया गया उस वक्त तक सरकार कोई action नहीं लेती। आप यह बताएं कि किन 2 कारिन्दों ने हमें रिपोर्ट की है और हमने उन की शिकायतों पर कोई action नहीं लिया।

श्रीमती सीता देवी : क्या यह बात मिनिस्टर साहिब के knowledge में है कि प्रान्त में Transport Union के हर एक worker ने जितने भी फैसले हुए हैं, उन के बारे में अलग अलग शिकायत की है गवर्नमैण्ट के पास भी और Labour Commissioner के पास भी ? अगर उन की knowledge में है तो क्या कारण है कि अभी तक इस बात का कोई फैसला नहीं हुआ ?

श्रम मंत्री : मैं अर्ज़ करता हूं कि पांच केस हमारे पास आए हैं। पहला Simla Hills Transport, Kalka वालों का 5-5-55 को आया था हम action ले रहे हैं। दूसरी शिकायत Hans Raj Weaving Mills, अमृतसर की आई थी कि यकम जुलाई को award दिया गया था लेकिन कोई अमल नहीं किया गया उस के बारे में भी हम कार्रवाई कर रहे हैं। तीसरी शिकायत बलाकीराम बालकिशन Textile Mills अमृतसर वालों की थी वहां award लागू कर दिया गया है। चौथी शिकायत Ambala Cantt-Secretary, Aeroting Gas Company की तरफ से आई थी और पांचवां केस New Eggerton Woollen Mills Dhariwal का आया था वह भी ज़रूरी कानूनी कार्रवाई के लिये refer किया गया है।

श्रीमती सीता देवी : जिन कम्पनियों के बारे में मिनिस्टर साहिब ने कहा था कि हम जरूरी कार्रवाई कर रहे हैं क्या मैं जान सकती हूं कि वह कार्रवाई कब तक मुकम्मल हो जाएगी ?

श्रम मंत्री : ठीक समय तो बताया नहीं जा सकता। लेकिन जल्दी से जल्दी कार्रवाई मुकम्मल करने की कोशिश की जाएगी।

श्रीमती सीता देवी : क्या मिनिस्टर साहिब कृपा कर के बतायेंगे कि जो अमला award पर अमल नहीं करता उन के खिलाफ लेबर डिपार्टमैण्ट का या गवर्नमैण्ट का action लेने का कोई इरादा है ? क्या इस कानूनी कार्रवाई करने की कोई limit मुकर्रर है, साल या 6 महीने कोई period है या नहीं ?

Mr. Speaker : This question need not be answered.

AWARDS GIVEN BY THE INDUSTRIAL TRIBUNAL

***5582. Shrimati Sita Devi :** Will the Minister for Labour be pleased to state—

(a) the dates on which the awards of the Industrial Tribunal were given in the case of :—

(i) Kartar Bus Service, Jullundur ;
(ii) Sewak Bus Service, Moga ;
(iii) Karnal Transport Co-operative Society, Karnal ;
(iv) Ludhiana Transport Company, Ludhiana ;
(v) Doaba Bus Service, Jullundur ;
(vi) Indian Transport Service, Karnal ;

the dates on which the above awards were implemented ;

(b) whether the Government has received any deputation of the Punjab; Pepsu, Himachal and Jammu and Kashmir Transport Workers' Federation on 31st August, 1955, for the implementation of the above-mentioned awards ; if so, the action, if any, taken by the Government thereon ?

Chaudhri Sundar Singh : (a) *Part I.*—(i) 5th November, 1954.

(ii)
(iii)
(iv) } The proceedings before the Tribunal have been stayed under orders of the High Court.

[Minister for Labour]

(v) No dispute in this case was referred to the Industrial Tribunal, Punjab.

(vi) 11th November, 1954.

Part II.—The management of Kartar Bus Service, Jullundur and the Indian Motor Transport Company, Karnal, have not implemented some of the items of the awards. Necessary action for implementation of these items is being taken.

(b) *Part I.*—Yes.

Part II.—The position has been explained against (a) Part III of this question.

MEMORIALS

***5477. Shri Teg Ram :** Will the Chief Minister be pleased to state whether there is any proposal under consideration of the Government to set up a memorial to the Late Lala Lajpat Rai, the Punjab Kesari; if so, the nature thereof, the place where it is proposed to be located, its approximate cost and the time by which it is expected to be put up ?

Shri Bhim Sen Sachar : Yes. In village Dhudike, district Ferozepore which is the native village of Late Lala Lajpat Rai it has been decided to start an up-to-date High School with a library wherein a column would be raised in the compound of the school in memory of Lala Ji. The land for the school will be given free by the villagers.

श्री देव राज सेठी : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब कृपा करके बतायेंगे कि memorial के लिये जमीन तो गांव वालों ने दे दी है लेकिन गवर्नमेंट की ओर से क्या contribution की गई है ?

मुख्य मंत्री : यदि माननीय सदस्य सवाल को अच्छी तरह देख लेते तो अच्छा रहता उस में लिखा है कि—

"the nature thereof, the place where it is proposed to be located, its approximate cost and the time by which it is expected to be put up".

श्री देव राज सेठी : क्या मैं चीफ मिनिस्टर साहिब का ध्यान सवाल के first part की तरफ दिला सकता हूं जिस में लिखा है कि whether there is any proposal under consideration of the Government to set up a memorial.......

मुख्य मंत्री : उस का जवाब मैं ने दे दिया है ।

श्री देव राज सेठी : अगर स्कूल गवर्नमैण्ट की तरफ से खोला जा रहा है तो memorial में क्या contribution की जा रही है ?

श्री तेग राम : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब बताने की कृपा करेंगे कि इस योजना पर कुल कितना खर्च आएगा ?

मुख्य मंत्री : यह सूचना मेरे पास इस समय नहीं है ?

श्री तेग राम : सरकार ने यह जो योजना बनाई है हाई स्कूल खोलने की और कालेज बनाने की इस की मंजूरी कब दी गई है ? कितने दिन हो गए हैं ?

मुख्य मंत्री : इस का फैसला हो चुका है ।

श्री तेग राम : मैं पूछता हूं कि इस का फैसला सरकार ने कब किया था ? उस दिन के बाद कितना काम किया गया है ?

Shri Dev Raj Sethi : इस सवाल के आखिर में लिखा है

"and the time by which it is expected to be put up".

The notice of the question is already there.

Mr. Speaker : The Chief Minister has already stated that it has been decided to start an up-to-date High School........

Shri Dev Raj Sethi : Sir, the Government has only taken a decision in this connection. It should indicate the time by which the memorial is expected to be put up.

Chief Minister : मैं अफसोस करता हूं कि इस वक्त मेरे पास इत्तलाह नहीं है ।

CONCESSIONS TO INHABITANTS OF BACKWARD AREAS

*5525. **Bakshi Partap Singh** : Will the Chief Minister be pleased to state the steps, if any, taken or proposed to be taken by the Government to implement the resolution passed by this Vidhan Sabha for declaring Kangra district as a backward area together with the steps taken to ameliorate the living conditions of the inhabitants of this district ?

Shri Bhim Sen Sachar : The Constitution does not recognise any backward areas as such. As a result it is legally not possible to grant concessions relating to representation in and admission and appointments to services and admission to educational institutions to any particular areas which might be considered to be backward. For the rest instructions have been issued to all departments to bear the resolution in mind to pay special attention to the areas mentioned therein.

KILLING OF CONSTABLES BY RAI SIKHS IN FEROZEPORE DISTRICT

*5520. **Shri Dev Raj Sethi** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether any constables of the Punjab Additional Police were killed by Rai Sikhs in Ferozepore District in May, 1955 ; if so, the details thereof ;

(b) the steps, if any, taken by the Government to eliminate chances of recurrence of such incidents ?

Shri Bhim Sen Sachar : (a) F.C. Piara Singh, No. 3501 of P.A.P. waskilled by the Rai Sikhs in Ferozepore District on the evening of 4th May, 1955. A statement containing the details thereof is laid on the Table.

[Chief Minister]

(b) The following measures have been taken to eliminate chances of recurrence of such incidents :—

(i) A case for the location of a punitive police post at the expense of the residents of villages Jhugian Partap Singh and Jhugian Rana Panj Grain, is under examination.

(ii) Strict instructions have been issued to the P.A.P. personnel not to mix with the Rai Sikhs, as far as their private life is concerned.

(iii) Instructions have been issued to ensure that the Border Defence Rifles are left only with law-abiding Rai Sikhs and that the fire-arms should be withdrawn from all those who are of a shady character.

STATEMENT

At about 7-30 p.m. on 4th May, 1955, four Foot Constables of the P.A.P. in plain clothes went to Jhugian Rana Panj Grain, Police Station Guruhar Sahai, district Ferozepore, to see a dramatic performance which was being staged there. When they did not return up to 8 p.m., the Picket Commander, S. I. Narinjan Singh, accompanied by some P.A.P. policemen set out in search of them. While passing through Jhugian Partap Singh, the Sub-Inspector noticed about 20/30 Rai Sikhs taking illicit liquor and performing *bhangra*. The Sub-Inspector admonished them for taking liquor and being rowdy, and then proceeded to the next village Jhugian Rana Panj Grain, where the dramatic performance was going on and the four Foot Constables were present. All the four constables, however, slipped away unnoticed on seeing the Picket Commander. In the meantime, the Rai Sikhs of Jhugian Partap Singh had decided to avenge themselves on the P.A.P. Party on the latter's return journey. When these four constables were passing through Jhugian Partap Singh, the Rai Sikhs caught hold of Foot Constables Sardara Singh and Piara Singh, while the remaining two Foot Constables managed to escape. Foot Constable Sardara Singh was given some lathi blows on his head and when he fell down he was taken to a Jhugi, where he was kept in illegal confinement. The captors of Foot Constable Piara Singh took him to the river bank, where he made a bid to escape by jumping into the river. One of the Rai Sikhs fired with the Border Defence Scheme rifle which had been issued to him. Constable Sardara Singh was rescued by the Sector Commander. After a vigorous search, some ribs and a portion of the jaw, suspected to be those of Foot Constable Piara Singh were recovered from the river. 26 persons have been arrested in this case and sent up for trial under various sections of law. The case is pending trial in court.

CASES OF MURDERS, DACOITIES, ETC., IN THE STATE

***5560. Professor Mota Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the number of cases of murder, dacoities, robberies, burglaries, house-breaking, thefts and distillation of illicit liquor, registered in the State during the years 1953-54 and 1954-55 ;

(b) the total number of cases referred to in part (a) above separately in which punishments were awarded ;

(c) the causes for the increase, if any, in the number of cases referred to in part (a) above, as well as the measures proposed to be adopted to check the increase in crime ?

Shri Bhim Sen Sachar :

		Cases registered	
		1953-54	1954-55
(a) Murders	..	487	466
Dacoities	..	25	15
Robberies	..	233	175
Burglaries (same as house-breaking)	..	5,125	4,178
Thefts	..	5,502	5,025
Illicit distillation	..	2,157	1,999

		Cases ending in conviction	
		1953-54	1954-55
(b) Murders	..	198	164
Dacoities	..	11	4
Robberies	..	76	50
Burglaries (same as house-breaking)	..	1,152	1,075
Thefts	..	1,819	1,566
Illicit distillation	..	1,783	1,603

(c) Does not arise, as there is no increase in any type of crime mentioned in part (a) above.

Note.—Several cases shown under the year 1954-55 in (a) are still pending trial or investigation.

RECRUITMENT OF SCHEDULED CASTE CONSTABLES

*5602. **Shri Ram Parkash :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the date from which order regarding 50 per cent reservation for members of the Scheduled Castes for purpose of recruitment as constables has come into force ;

(b) the total number of Scheduled Caste Constables so far recruited in the police since the issue of the said orders ;

(c) the number of constables recruited from other communities since the issue of the said orders;

[Shri Ram Parkash]

(d) whether the quota of 50 per cent reservation for Scheduled Castes in the police has been filled up ?

Shri Bhim Sen Sachar : (a) The orders reserving 50 per cent of the vacancies for members of the Scheduled Castes and Backward Classes, in the rank of Constables, came into force with effect from 1st November, 1954.

(b) 284.

(c) 438 ; this number includes 90 constables, who were previously employed in the Department, but had either been discharged or were being brought under reduction due to the reduction in strength.

(d) Excluding the 90 Constables who were re-enlisted or absorbed on transfer, out of the 632 vacancies filled up from 1st November, 1954 to 30th September, 1955, the representation of the Scheduled Caste Constables who were recruited, comes to 44·9 per cent. The entire quota of 50 per cent could not be filled up, because suitable persons from amongst the Scheduled Castes and Backward Classes did not come up for enlistment.

REPRESENTATION AGAINST DISTRICT INSPECTOR OF POLICE, KARNAL

***5669. Sardar Achhar Singh Chhina :** Will the Chief Minister be pleased to state whether he has received any representation, dated 9th March, 1955 from the Citizens' Action Committee, Mohalla Thathiaran, Karnal, complaining against the insulting behaviour of District Inspector of Police, Karnal, towards respectable citizens ; if so, the action, if any, taken thereon?

Shri Bhim Sen Sachar: Government has not received any representation, dated 9th March, 1955 from the Citizens' Action Committee, Mohalla Thathiaran, Karnal, complaining against the insulting behaviour of District Inspector of Police, Karnal, towards respectable citizens. So far as is known no such committee officially exists. However, a reminder, dated 19th May, 1955 was received from one Shri Ajit Singh Bedi, who signed himself thereon as Convenor, Action Committee of the Karnal Citizens, C-1135 Mohalla Thathiaran, Karnal, to a previous application of his dated 27th April, 1955 in which he did not use this title and in which he alleged that he had been implicated in a false case in Asandh Police Station under section 379/430/440/447/148, by S. Harbaksh Singh, District Inspector of Police, and that the said Inspector was threatening to ruin his whole business. Necessary inquiries were made in this connection but the complaints were found to be without justification. Shri Ajit Singh Bedi was one of 35 accused persons sent for trial in the above-mentioned criminal case by Inspector Harbaksh Singh and is now standing his trial along with his co-accused.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਪਾਸ enquiry ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਪਹੁੰਚੀ । ਮੈਂ ਇਹ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ enquiry ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਿਆਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੇ ।

मुख्य मंत्री : यह enquiry official तौर पर करवाई गई थी ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ: ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਇਤਲਾਹ ਆਈ । ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ justification ਨਹੀਂ ਸੀ । ਆਖਿਰ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ enquiry ਤਾਂ

ਜ਼ਰੂਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਮਲੂਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਸ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਿਚ ਕੋਈ justification ਨਹੀਂ। ਉਹ enquiry ਕਿਸ ਨੇ ਕੀਤੀ ? ਕੀ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਪੁਲਿਸ ਕੋਲੋਂ ਹੀ enquiry ਕਰਵਾਈ ਗਈ ?

मुख्य मंत्री : जो official तरीका है enquiry का उसी तरीके से करवाई गई ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਪਰ ਤਫ਼ਸੀਲ ਦੀ ਜ਼ਰਾ ਵਜ਼ਾਹਤ ਕਰ ਦਿਓ।

मुख्य मंत्री : वह enquiry non-official नहीं official तौर पर की गई थी ।

RE-INVESTIGATION INTO BHAGSAR ROBBERY CASE

***5674. Sardar Bachan Singh** : Will the Chief Minister be pleased to state whether Government have received any representations for re-investigation into the Bhagsar (Police Station Muktsar) robbery case in district Ferozepore; if so, the contents thereof and the action, if any, taken thereon ?

Shri Bhim Sen Sachar : Government received a petition making allegations of beating and fabrication of evidence against the Police in connection with the investigation conducted by the latter into the Bhagsar (P. S . Muktsar) robbery case of Ferozepore District ; the petition also demanded that an enquiry be instituted into these allegations. The allegations were enquired into and were found false and baseless.

The robbery case has since been challaned and is pending trial in court.

REFUSAL OF PERMISSION TO HOLD PUBLIC MEETINGS IN AMBALA DISTRICT

***5727. Sardar Chanan Singh Dhut** : Will the Chief Minister be pleased to state —

(a) whether the holding of public meetings in district Ambala was banned under section 144, Cr. P. C. in the early part of June, 1955 ;

(b) if the answer to part (a) above be in the negative, the reasons why public meetings due to be held in village Kot Bala, Police Station Rupar, district Ambala, on the 3rd June and in village Naniola, Police Station Sadar Ambala on the 5th June, 1955, were not allowed to be held by the local police ?

Shri Bhim Sen Sachar : (a) No.

(b) A meeting was held in village Kot Bala, Police Station Rupar, on the 3rd of June by the Kisan Sabha Workers. As regards village Naniola, Police Station Sadar Ambala, the A. S. I. incharge of the Police Post through misunderstanding asked the Kisan Workers not to hold the meeting.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਜੇ ਦਫ਼ਾ 144 ਨਹੀਂ ਲਗੀ ਤਾਂ ਕੀ ਰੋਪੜ ਵਾਲੀ ਮੀਟਿੰਗ ਦੇ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਗਿਰਫ਼ਤਾਰੀਆਂ ਵੀ ਹੋਈਆਂ ?

मुख्य मंत्री: इस में इस के बारे में नहीं पूछा गया ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਪਰ ਜੇ 144 ਨਹੀਂ ਲਗੀ ਤਾਂ ਕੀ ਗਿਰਫਤਾਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਜਾਂ ਨਹੀਂ?

Mr. Speaker: The question does not arise.

PANCHAYAT SECRETARIES

*5476. **Shri Teg Ram** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total number of Panchayat Secretaries in the State at present together with their scale of pay ;

(b) whether the posts of Panchayat Secretaries are of a permanent nature ;

(c) whether any training is imparted to the Panchayao,Secretaries in connection with the performance of their duties ; if so, the period of training prescribed together with the number of Secretaries who have received the training so far ?

Shri Bhim Sen Sachar : (a) *Part I*—910.

Part II—Rs. 60 per mensem fixed.

(b) No, they were servants of Panchayats concerned.

(c) (i) *Part I*—Yes.

(ii) *Part II*—1½ months.

(iii) *Part III*—480.

श्री तेग राम : क्या माननीय मंत्री जी बतायेंगे कि पंचायतों के लिये जो नए सैक्रेटरी रखे जाएंगे उन के लिये भी डेढ़ महीने की training लेनी जरूरी होगी ?

अध्यक्ष महोदय : यह सवाल कैसे पैदा होता है ? (How does this supplementary arise ?)

श्री तेग राम : यह जो मुख्य मंत्री जी ने बताया है कि 910 सक्रेटरी रखे गए हैं । क्या ये सारे पंजाब की पंचायतों के लिये हैं, या अभी कई पंचायतें इन के बगैर रह गई हैं ?

अध्यक्ष महोदय : सवाल में पूछा गया था कि पंजाब की पंचायतों के सैक्रेटरियों की कुल तादाद क्या है और यह उन्हों ने बता ही दिया है कि यह तादाद 910 है । (The total number of Secretaries of Panchayats in the State was asked in this question which the Chief Minister has stated as 910.)

श्री तेग राम : क्या मुख्य मंत्री जी बतायेंगे कि सैक्रेटरियों के बगैर कितनी पंचायतें हैं और क्या कई ऐसे सैक्रेटरी भी हैं जिन के पास एक से ज्यादा पंचायतें हों ?

मुख्य मंत्री : जो चीज़ आप को चाहिये वह आप अलहदा सवाल में पूछ लीजिये यह इस सवाल से तो पैदा नहीं होता ।

TARGETS AND ACHIEVEMENTS UNDER FIRST PLAN

***5642. Shri Dharam Vir Vasisht :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the targets fixed for road building, irrigation and rural electrification under the First Five-Year Plan together with the achievements in each case up to date ;

(b) the reasons, if any, for the variations referred to in part (a) above ?

Shri Bhim Sen Sachar : (a and b) A statement containing the requisite information is laid on the Table.

Statement showing the targets fixed and achievements made for Roads, Buildings, Irrigation and Rural Electrification under the First Five-Year Plan

Department	Target fixed	Achievements	Variations and reasons therefor
Road and Building	640.52 miles of roads	597.32 miles of roads will be completed by 31st March, 1956	—43.20 miles : The variation is due to delay in the completion of the preliminaries prior to the execution of the scheme.
Irrigation ..	7,15,200 acres (To be irrigated)	5,52,000 acres (Irrigated)	—1,63,200 acres : The variation is due to the fact that some works could not be executed as originally planned. This resulted in corresponding decrease in irrigation. Moreover, the actual full development of irrigation takes place sometime after the scheme is completed. It is expected that the irrigation on account of Schemes executed during the First Five-Year Plan will further increase by about 3 lacs of acres.
Rural Electrification	(i) 700 villages (to be electrified) (ii) 298 tube-wells to be electrified	(i) 500 villages up to March, 1955. (Electrified) (ii) 298 tube-wells electrified	—200 villages : These will be electrified in the current financial year. ..

SECOND FIVE-YEAR PLAN

***5668. Sardar Achhar Singh Chhina :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total estimated number of persons likely to be employed in the State as proposed by the State Government to the Planning Commission under the Second Five-Year Plan ;

[Sardar Achhar Singh Chhina]

(b) whether any change has been made by the Planning Commission in the proposals submitted by the State Government; if so, the extent threreof ?

Shri Bhim Sen Sachar : (a) On the average, 224,000 persons will be employed during each year of the Second Five-Year Plan.

(b) The Planning Commission have reduced the total provision of the Plan from Rs 32,019 lakhs to Rs 16,378 lakhs (Gross), excluding Rs 2,632 lakhs on account of Irrigation Works to be executed on behalf of other States. A statement showing the details of variation under each development sub-head is laid on the Table.

Comparative statement showing the total expenditure proposed under each development schedule in the draft Second Five-Year Plan as presented to the Planning Commission in July, 1955, and as tentatively approved by the Planning Commission (Lakhs Gross Figures)

Serial No.	Development Sub-head	Total amount proposed in the original Plan sent to Planning Commission in July, 1955	Total amount included in the revised Plan as tentatively approved by Planning Commission	REMARKS
1	2	3	4	5
		Rs	Rs	
1	Agricultural Production ..	1,267	316	
2	Minor Irrigation Projects	Included in Irrigation and Agriculture	333	
3	Land Development (Consolidation of Holdings)	310	310	
4	Animal Husbandry ..	268	147	
5	Dairying and Milk-Supply	350	56	
6	Forests ..	182	152	
7	Fisheries ..	5	5	
8	Community Projects and National Extension Service	1,574	1,048	
9	Co-operation ..	2,642	268	
10	Village Panchayats ..	408	410	
11	Miscellaneous (Game Preservation)	2	2	
12	Multi-purpose Projects (Bhakra-Nangal)	4,143	3,433	
13	Major and Medium Projects	4,117	1,436	Column 4 includes 96 lakhs for other States
14	Power Projects (Electricity)	2,117	1,235	

Serial No.	Development Sub-head	Total amount proposed in the original Plan sent to Planning Commission in July, 1955	Total amount included in the revised Plan as tentatively approved by Planning Commission	REMARKS
1	2	3	4	5
		Rs	Rs	
15	Industries ..	2,566	780	
16	Roads including Tourist Traffic	2,509	793	
17	Road Transport ..	1,937	289	
18	Education including Technical Education	2,944	1,735	
19	Health (including Medical)	2,129	1,014	
20	Housing ..	633	472	
21	Labour and Labour Welfare	181	140	
22	Welfare of Scheduled Tribes and areas	*141	79	*In total of column 3 this has been excluded as already included in various Departments to which schemes relate.
23	Welfare of Scheduled Castes and Backward Classes	213	166	
24	Social Welfare ..	37	40	
25	Capital Project ..	1,051	1,055	
26	Development of Bhakra-Nangal areas	413	405	
27	Printing ..	31	17	
28	Construction of Government offices and residences	included in Housing	200	
29	Statistics ..	11	11	
30	Publicity ..	51	31	
	Total ..	32,019	16,378	

श्री देव राज सेठी : क्या मुख्य मंत्री जी बतायेंगे कि जो रकम केंद्रीय सरकार ने कम की है इस से employment के मामले में क्या असर पड़ेगा यानी इस से उन लोगों की तादाद जिन्हें employ किया जाना था कितनी कम हो जाएगी ?

मुख्य मंत्री : सवाल ऐसे है, " the total estimated number of persons likely to be employed in the State as proposed by the State Government to the Planning Commission under the Second Five-Year Plan," यह जो number में ने दिया है यह जो वहां

[मुख्य मंत्री]

छांटी की गई है उस के बाद जितनी employment होनी है यह वह है । यानी जो Plan हमारी मंज़ूर हुई है यह तादाद उसके मुताबिक है ।

FOODGRAINS STOCKED BY THE GOVERNMENT

***5478. Shri Teg Ram** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the quantities and the types of foodgrains purchased and stocked by the Government during the Hari Crop of this year and the rate at which these were purchased ;

(b) whether the Government had already any foodgrains in stock ; if so, the particulars thereof together with the total quantity in each case ?

Shri Bhim Sen Sachar : (a) The Punjab Government purchased 192,701 bags of wheat and 12,348 bags of gram of fair average quality under the 'Price Support' Policy on behalf of the Government of India at the rate of Rs. 10 and Rs. 6 per maund respectively, out of the Hari (Rabi) Crop.

(b) The Government had 3,476 bags of rice of which the Government of India lifted 3,422 bags and the remaining 54 bags were auctioned by the State Government.

श्री तेग राम : क्या मुख्य मंत्री जी बतायेंगे कि यह जो 192,701 बोरियां गंदम की खरीद की गई थीं यह पंजाब गवर्नमैण्ट की ज़रूरत के मुताबिक खरीद की गई थीं या कि केंद्रीय गवर्नमेंट की ज़रूरत के मुताबिक खरीदी गई थीं ?

मुख्य मंत्री : मैंने आप से अर्ज़ किया है कि हमारी policy यह थी कि अनाज के भाव को गिरने नहीं देना है । और मेरे फाज़ल दोस्त को याद होगा कि पेशतर इस के कि Central Government ने फैसला किया है कि इस ने यह खरीदनी है, हमारी पंजाब गवर्नमेंट ने यह पहले फैसला कर लिया था कि हम ने गंदम का भाव इस सूबा में 10 रुपये से नीचे नहीं जाने देना है । हमारे इस फैसला को देख कर Government of India ने भी फैसला किया और दूसरे सूबों में भी यह तरीका अपनाया ।

श्री तेग राम: मेरा सवाल यह है कि क्या पंजाब सरकार ने अपनी ज़रूरत समझ कर यह गंदम खरीद की थी या........

अध्यक्ष महोदय : यह इस जवाब में लिखा हुआ है । (This is given in the reply.)

मुख्य मंत्री : यह हम ने भाव को थामने के लिये किया था ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ ; ਕੀ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦਾ ਕੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀ ਗੰਦਮ ਇਸ ਸਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ ?

Mr. Speaker: It does not arise.

मुख्य मंत्री : मेरे फाज़ल दोस्त को यह भूलना नहीं चाहिये कि हम ने यह गंदम इस लिए नहीं खरीदी थी कि हमारे पास इस की कमी थी । इस को खरीदने में हमारा एक ही interest था कि हम ने यहां पर इस के भाव को दस रुपया से नीचे गिरने नहीं देना है और हमने यह खरीद कर इस का भाव खड़ा कर दिया है । मेरे दोस्त अच्छी तरह जानते हैं कि अब इस का क्या भाव है । यह खुशी की बात है कि गवर्नमैंट की इस policy को लोगों ने बड़ी खुशी से अपनाया ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ: ਮੇਰਾ ਸਵਾਲ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸੀ । ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਜਵਾਬ ਕੁਝ ਹੋਰ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ।

अध्यक्ष महोदय : आपका सवाल क्या है ? (What is your question ?)

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ: ਮੇਰਾ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਕੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਿਨੀ ਗੰਦਮ ਹੋਈ ਸੀ ।

अध्यक्ष महोदय : यह सवाल से कैसे पैदा होता है ? (How does it arise out of the main question?)

COMPLAINTS AGAINST FIXATION OF PRICES OF CERTAIN LANDS IN KANGRA DISTRICT

*5452. **Shri Ram Chandra Comrade :** Will the Minister for Development be pleased to state whether he has recently received any complaints regarding the fixation of the prices and the mode of payment thereof in respect of lands which have fallen to Mauroosi Muzara in Kangra District ; if so, the action, if any taken or proposed to be taken in the matter ?

Sardar Partap Singh Kairon : *First Part*—Yes.

Second Part—Three complaints relating to Hamirpur Tahsil are receiving due consideration and will be disposed of on merits. In the remaining ten complaints relating to Kulu Sub-Division the complainants have been directed to seek remedy in the competent court of law. Out of four compalints received regarding mode of payement, two have since been disposed of and the remaining two are pending.

KANGRA DISTRICT GAZETTEER

*5471. **Shri Kanhaya Lal Butail :** Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) the year and the language in which the Kangra Gazetteer was last published by the Government ;

(b) whether a copy of this publication is available in Hindi and Punjabi languages, if not, the approximate date when Government proposes to issue Hindi/Punjabi edition ?

Sardar Partap Singh Kairon: (a) *First Part*—1924-25.

Second Part— English

(b) *First Part*— No

Second Part— No such issue is under consideration at present

श्री हरि राम : इस वक्त कांगड़ा Gazetteer की very few copies मिलती हैं और तमाम कांगड़ा ज़िला में मुश्किल से दो तीन कापियां होंगी । Deputy commissioner के दफ्तर में जहां लाज़मी तौर पर एक कापी होनी चाहिए............

अध्यक्ष महोदय : यह सवाल नहीं है । (This is not a supplementary question.)

श्री हरि राम : मैं पूछना चाहता हूं कि आया इस को re-publish करने का गवर्नमैंट इरादा रखती है ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ enquiry ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । ਜਦ ਵੀ information ਮਿਲੇਗੀ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਾਂਗਾ । ਛਾਪਣਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਛਾਪਾਂਗਾ ।

WAR JAGIR AWARDS

*5524. **Bakshi Partap Singh.** Will the Minister for Development be pleased to state the approximate date from which the payment of War Jagirs sanctioned and gazetted by the Government will take effect ?

Sardar Partap Singh Kairon : The payment of War Jagirs sanctioned and gazetted by Government take effect from Kharif, 1948, harvest.

बख्शी प्रताप सिंह : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि जब State के दूसरे areas में इस किसम के awards दिये जा चुके हैं तो कांगड़ा ज़िला में क्यों देर लगाई गई है ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਹ ਨਵੀਂ ਖਬਰ ਹੈ ਕਿ ਦੇਰ ਹੋਈ ਹੈ । ਮੈਂ ਪਤਾ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਕੋਈ ਦੇਰ ਹੋਈ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ।

LAND REVENUE CHARGED FOR LANDS—USED FOR EARTH-WORK FOR CANALS

*5559. **Professor Mota Singh Anandpuri :** Will the Minister for Development be pleased to state whether any land revenue has been charged from land-owners whose lands were used for earth-work during the construction of canals, distributaries and minors ?

Sardar Partap Singh Kairon : Yes, in Jullundur District. The information in respect of other districts is being collected and will be supplied as soon as possible.

प्रोफैसर मोता सिंह आनन्दपुरी : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि क्या वह लगान वापस किया जाएगा ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਹੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ rules ਵਗੈਰਾ ਦੇਖਣ ਦਿਉ ਤੇ ਜੇ ਕਰ ਇਹ ਨਾਵਾਜਬ ਤੌਰ ਤੇ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਵਾਪਿਸ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ ।

श्री मूल चन्द जैन : क्या वज़ीर साहिब यह बतायेंगे कि क्या वह दूसरे ज़िलों के मुतािल्लक भी figures इकट्ठी कर रहे हैं ?

ਮੰਤ੍ਰੀ: ਜੀ ਹਾਂ, ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਹਾਲੇ figures ਆਈਆਂ ਨਹੀਂ ।

LAND BROUGHT UNDER CULTIVATION UNDER THE EAST PUNJAB UTILIZATION OF LANDS ACT, 1949

***5680. Shri Wadhawa Ram :** Will the Minister for Development be pleased to state :—

(a) the total area of land brought under cultivation under the East Punjab Utilization of Lands Act, 1949, during the years 1952-1953 and 1954 respectively , district-wise, together with the amount of expenditure incurred by the Government thereon ;

(b) the total area of land referred to in part (a) above brought under cultivation by those who own 20 acres of land or above and by those owning less than 20 acres separately ;

(c) the total area of land referred to in part (a) above given to agricultural labourers for cultivation ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) (b) and (c) . A statement is laid on the Table.

District	TOTAL AREA OF LAND BROUGHT UNDER CULTIVATION UNDER THE EAST PUNJAB UTILIZATION OF LANDS ACT, 1949, DURING THE YEARS				The amount of expenditure incurred by the Government thereon.	THE TOTAL AREA OF LAND REFERRED TO IN PART (a) UNDER CULTIVATION BY THOSE WHO OWN—		The total area of land referred to in part (a) given to Agricultural labourers for cultivation
	1952	1953	1954	Total		20 acres of land or above	Those owning less than 20 acres	
	(a)					(b)		(c)
	Acres	Acres	Acres	Acres	Rs.	Acres	Acres	Acres
Gurgaon ..	5,922	2,595	1,696	10,213	Nil	1,723	7,676	814
Rohtak ..	..	..	..	4,770	Nil	3,017	1,753	Nil
Ambala ..	..	..	9,902	9,902	Nil	616	8,700	586
Hoshiarpur	333	53	570	956	Nil	Nil	641	315
Hissar ..	2,424	9,153	752	12,329	15,072	7,740	2,905	1,684
Ludhiana ..	187	1,165	9,689	11,041	Nil	5,916	4,632	493
Amritsar ..	4,455	1,830	8,032	14,317	98	7,644	6,673	Nil
Jullundur ..	..	..	..	..	..	..	..	Nil
Kangra ..	2,367	2,729	885	5,981	Nil	1,574	4,407	Nil
Total ..	15,688	17,525	31,526	69,509	15,170	28,230	37,387	3,892

The above information does not include the information of Districts Karnal, Ferozepore, and Gurdaspur. It will be supplied to the member concerned on receipt from the Deputy Commissioners.

ਸ੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ: ਮੇਰੇ ਸਵਾਲ ਦਾ, ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰ ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਲੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਬਾਰੇ ਮੇਰੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਕਦੇ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ । ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ?

Mr. Speaker : This is not a supplementary question.

TEA FARM, PALAMPUR

***5470. Shri Kanhya Lal Butail :** Will the Minister for Development be pleased to state :—

(a) the date since when there has been no trained Tea Expert Inspector posted at the Tea Farm, Palampur in Kangra District ;

(b) whether the Government sent any Agriculture Inspector to specialize himself in tea cultivation and tea manufacturing processes at Tockali, if so, when ; if not, the reasons therefor ;

(c) the approximate date when Government proposes to put the said Farm under a trained officer ?

Shri Partap Singh Kairon : (a) There has been no trained Tea Expert Inspector right from the date of partition but all the same the work on the Tea Farm, Palampur, has not been allowed to suffer as one or the other Inspector of the Agriculture Department has been looking after it.

(b) No Agricultural Inspector was sent to specialize himself in tea cultivation and tea manufacturing processes at Tockalli as the one who was selected for the training proceeded abroad ; another Inspector who was subsequently selected for training, could not also go there on grounds of ill-health.

(c) In January or February, 1957.

श्री कन्हैया लाल बुटेल : वजीर साहिब ने फरमाया कि सन् 1947 से कोई Inspector नहीं है तो क्या वह बतायेंगे. . . .

ਮੰਤ੍ਰੀ: ਮੈਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ trained Inspector ਨਹੀਂ ਹੈ, ਵੈਸੇ ਹੈ ਤਾਂ ਸਹੀ ।

श्री कन्हैया लाल बुटेल : गवर्नमेंट कब तक वहां Inspector भेजने का इरादा रखती है ?

ਮੰਤ੍ਰੀ: ਮੈਂ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਨਵਰੀ ਜਾਂ ਫਰਵਰੀ 1957 ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿਆਂਗੇ ।

VEGETABLE AND POTATOES FARM, PALAMPUR, DISTRICT KANGRA

***5472. Shri Kanhaya Lal Butail.**—Will the Minister for Development be pleased to state :—

(a) the year in which the Vegetable and Potatoes Farm at Palampur, District Kangra was originally established ;

(b) the annual production of potatoes and other vegetables in the Palampur Tahsil during the 1st year of the location of this farm and in the year 1954, respectively ;

(c) whether the said Farm has since been closed; if so, the reasons therefor ;

(d) whether there is any proposal under the consideration of the Government to re-open the said Farm or establish a similar Farm at Palampur ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) 1941.

(b) The production of potatoes in the years 1941 and 1954, was 3,600 lbs. and 5,416 lbs., respectively. The figures of production of vegetables for these years are however, not readily available.

(c) Yes ; Farm was closed in July, 1955, for the following reasons :—

(i) the research carried out has resulted in conclusive and definite recommendations and this could not be carried on further.

(ii) the usefulness of Kangra valley for the production of seed-potato for autumn sowing in the Punjab Plans no longer existed on account of opening of cold storages in almost all the important towns of the State.

(iii) due to peculiar climatic conditions and non-availability of suitable piece of land for the farm that was located on a rented plot of land, it could not be made self-sufficient and an annual loss of nearly Rs. 6,000 could not be borne by Government.

(d) No.

श्री कन्हैया लाल बुटेल : क्या दूसरे experimental farms में घाटा नहीं पड़ता ?

ਮੰਤ੍ਰੀ: ਜਿਥੇ ਤਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ Farms ਦਾ ਥੋੜਾ ਬਹੁਤ ਤਾਂ ਘਾਟਾ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ । ਇਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਘਾਟਾ ਸੀ ।

श्री कन्हैया लाल बुटेल : मगर क्या यह public मफाद में नहीं था?

ਮੰਤ੍ਰੀ: ਮਗਰ ਇਹ ਵੀ public ਦੇ ਮਫਾਦ ਵਿਚ ਸੀ ਕਿ ਇਤਨਾ ਰੁਪਿਆ ਜ਼ਾਇਆ ਨਾ ਹੋਵੇ ।

VEGETABLE SHOP AT CHANDIGARH

***5583. Shrimati Sita Devi :** Will the Minister for Development be pleased to state :—

(a) whether it is a fact that Government was running a Vegetable shop at Chandigarh ;

[Shrimati Sita Devi]

(b) whether it is also a fact that the said shop has since been closed; if so, the reasons therefor, together with the alternative steps, if any, taken or proposed to be taken by the Government for the convenience of the inhabitants of Chandigarh ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) Yes.

(b) Yes. The shop has been closed on account of losses sustained by Government. There is at present no other alternative proposal under the consideration of Government.

श्रीमती सीता देवी : क्या मंत्री महोदय बतायेंगे कि चंडीगढ़ में जो और vegetables के दुकानदार हैं, उन्हें घाटा पड़ता है या नहीं ?

Mr. Speaker : This supplementary question does not arise.

RESERVATION OF LAND FOR HARIJANS IN VILLAGE KARNIHA, DISTRICT JULLUNDUR

***5616. Sardar Darshan Singh** : Will the Minister for Development be pleased to state :—

(a) the area of land being reserved for the houses of Harijans and other backward landless poor in consolidation proceedings in village Karniha, tehsil Nawanshahr, district Jullundur ;

(b) the area of land being reserved for other common purposes for the Harijans?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) and (b) As the consolidation scheme of village Karniha has not yet been drafted the question of reservation of land for houses and other common purposes of Harijans and other backward landless poor does not arise at this stage. The question of reserv ation of land will be looked into at the time of preparation of the scheme of this village.

GOVERNMENT WASTE LAND HANDED OVER TO FOREST DEPARTMENT

***5662. Sardar Chanan Singh Dhut** : Will the Minister for Development be pleased to state the area of Government cultivable waste land which has since 1948, been handed over to the Forest Department ?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and will be supplied shortly.

RESERVATION OF LAND DURING CONSOLIDATION

***5679. Shri Wadhawa Ram** : Will the Minister for Development be pleased to state: —

(a) the number of villages, tehsil-wise, in the State in which Consolidation operations have been completed along with the total area of land consolidated ;

(b) the area of land, tehsil-wise, reserved in the villages, where Consolidation has been completed, for common purposes such as manure pits, extension of *abadis*, schools, etc., so far and the area reserved for use by agricultural labourers and the landless tenants separately ;

(c) the area of land so far reserved for being vested in the Panchayats along with the area actually so vested ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) (b) and (c). A statement showing the required information is laid on the Table.

[Minister for Development]

Name of tehsil	(a) Number of villages in which consolidation has been completed tehsil-wise	Total area in acres consolidated tehsil-wise	(b) Area in acres reserved for common purposes, etc. in the villages where consolidation has been completed	Area in acres reserved for use of agricultural labourers and landless tenants	(c) Area in acres reserved for being vested in Panchayats	Areas in acres actually so vested in the Panchayats
1	2	3	4	5	6	7
		A. K. M.	A. K. M.	A. K. M.	A. K. M.	A. K. M.
1. Patti ..	2	2,940 0 0	330 0 0	..	1 0 0	..
2. Tarn Taran	238	232,138 0 0	22,383 0 0	..	2,743 0 0	2,743 0 0
3. Sonepat ..	57	34,417 0 0	2,809 0 0	..	651 0 0	651 0 0
4. Rohtak ..	131	3,17,761 0 0	14,034 0 0	..	734 0 0	734 0 0
5. Jagadhri ..	344	194,399 0 0	13,340 0 0	..	1,508 0 0	1,508 0 0
6. Ambala ..	24	7,820 0 0	640 0 0	..	186 0 0	186 0 0
7. Kharar ..	33	9,696 0 0	662 0 0	..	121 0 0	121 0 0
8. Nurpur ..	142	41,773 0 0	271 0 0	..	..	..
9. Garhshankar ..	323	181,662 0 0	6,627 0 0	..	..	..
10. Hoshiarpur ..	64	20,678 0 0	1,110 0 0	..	264 0 0	239 0 0

11. Gurgaon	..	177	195,338 0 0	10,134 0 0	..	..	..
12. Palwal	..	14	5,500 0 0	3,000 0 0	601 0 0	12 0 0	166 0 0
13. Ballabgarh	..	50	29,124 0 0	11,183 0 0	1,334 0 0	71 0 0	38 0 0
14. Phillaur	..	175	1,38,240 0 0	2,449 1 19	..	..	..
15. Nawanshahr	..	64	30,018 0 0	1,088 2 15	..	..	..
16. Jullundur	..	18	10,054 0 0	25 0 0	..	..	..
17. Nakodar	..	11	4,487 0 0	30 0 0	1,098 7 18	..	1,098 7 18
18. Jagraon	..	40	31,084 0 0	505 6 18	..	..	..
19. Samrala	..	210	142,621 0 0	2,315 0 0	775 0 0	..	775 0 0
20. Ludhiana	..	20	23,923 0 0	423 0 0	4,411 0 0	..	4,411 0 0
21. Moga	..	119	185,756 0 0	3,057 0 0	..	..	..
22. Zira	..	12	5,716 0 0	177 0 0	289 0 0	..	289 0 0
23. Thanesar	..	353	278,241 0 0	21,928 0 0	..	..	..
24. Karnal	..	240	258,875 0 0	28,440 0 0	5,711 0 0	..	5,711 0 0
25. Panipat	..	2	1,423 0 0	323 0 0	30 0 0	..	30 0 0
26. Batala	..	434	263,810 0 0	4,078 0 0	25 0 0	..	25 0 0
27. Hissar	..	21	39,717 0 0	2,296 0 0	720 0 0	45 0 0	720 0 0
28. Hansi	..	104	360,854 0 0	15,486 0 0	206 0 0	243 0 0	206 0 0

Note.—The information required for part (b) of the S.Q. is not available for each item separately and hence total area reserved for all items has been given in columns 4 and 5 of the statement.

COMPENSATION TO ERSTWHILE OWNERS OF SHAH NAHAR

*5572. **Shri Rala Ram** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state whether compensation to all erstwhile owners of Shah Nahar has been paid off by the Government ; if not, the balance still due for payment and the reasons therefor ?

Chaudhri Lahri Singh : Compensation to all erstwhile owners of Shah Nahar has not yet been paid off. The balance still due for payment roughly comes to Rs 54,000.

As some of the owners of Shah Nahar had filed a suit in a court of law against the payment offered by the Government, the balance could not be paid.

LABOUR EMPLOYED AT BHAKRA

*5596. **Shri Mohan Lal Datta**: Will the Minister for Irrigation be pleased to state—

(a) whether any Board as provided in the Industrial Disputes Act, 1951, has been constituted by the Administrative Authorities at the Bhakra Dam to hear appeals of labourers against the orders of suspension, dismissal, demotion and categorisation passed against them ;

(b) whether any representative of the Workers' Union has been associated in the hearing of such appeals by the Board;

(c) the total number of appeals, if any, referred to above lodged with the said Board during the last one year commencing from July, 1954 ;

(d) the number of cases in which appeals were accepted ;

(e) whether any bonus, gratuity or provident fund is paid to the retrenched Bhakra Dam workers, who have not put in more than 2 years service, if so, what ?

Chaudhri Lahri Singh : (a) Section 5 of Industrial Disputes Act, provides that "the appropriate Government may, as occasion arises, by notification in the official gazette, constitute a Board of Conciliation for promoting the settlement of an industrial dispute". The above clearly envisages that a Board of Conciliation is to be appointed only when an industrial dispute arises. No industrial disputes exist at Nangal, and hence, there has been no occasion for Government to appoint a Board of Conciliation. However, as provided for under the Standing Orders, appeals of workmen against orders of retrenchement, dismissal, demotion and suspension, etc., are heard by the Joint Director, Construction and Plant Design, in the presence of the Labour Welfare Officer/Labour Welfare Inspector, and the Personnel Officer, after calling for detailed reports from the Executive Engineer concerned.

(b) Yes. Shri Bhagat Ram Azad, Honorary Labour Welfare Inspector, is associated with the hearing of such appeals. He is the acting President of the Nangal Bhakra Mazdoor Sangh, the recognised body of workmen employed at Bhakra.

(c) The total number of appeals lodged with the Joint Director, Construction and Plant Design, during the year commencing 1st July, 1954, was 202.

(d) Appeals were accepted in 120 cases.

(e) No. There are no statutory provisions for payment of bonus or provident fund to workmen employed in Government Factories, which are run on non-commercial basis. Similarly the word 'gratuity' does not appear in any of the provisions of the Industrial Disputes Act.

श्री मोहन लाल दत्त : मैं पूछना चाहता हूं कि जब private enterprises retrenched workers को कानून की रू से gratuity बगैरा दी जाती है तो क्या बजह है कि Government enterprises में retrenched workers के लिए gratuity bonus या और कोई ऐसी चीज नहीं होती ?

Mr. Speaker : How does it arise out of the main question ? How has the hon. Member connected it with the main question ?

Shri Mohan Lal Datta : Sir, it is connected with part (e) of the main question.

अध्यक्ष महोदय : यह supplementary question तो reply से पैदा नहीं होती । [This Supplementary does not arise out of the reply.]

Part (e) of the written reply runs like this—

> "No. There are no statutory provisions for payment of bonus or provident fund to workmen employed in Government Factories which are run on non-commercial basis. Similarly, the word 'gratuity', does not appear in any of the provisions of the Industrial Disputes Act."

श्री मोहन लाल दत्त: reply तो मुझे नहीं दिया गया और न ही यह मेज़ पर रखा है । सवाल के part (e) में gratuity के बारे में पूछा गया है । मैं यह दरियाफ्त करना चाहता हूं कि जब private undertakings में retrenched worker को gratuity दी जाती है तो गवर्नमेंट अपने retenched workers को gratuity क्यों नहीं देती ?

मंत्री : There is no such provision in any law.

Shri Mohan Lal Datta ; What about the Industrial Disputes Act?

श्री मूल चन्द जैन : क्या इस बात के पेशे नज़र कि private companies अपने retrenched employees को gratuity देती हैं, गवर्नमेंट भी अपने ऐसे workers को gratuity देने के सवाल पर गौर करने के लिए तैयार है ?

मंत्री : मुझे इस बात का इल्म ही नहीं कि private companies gratuity देती है । How can I persume this ?

RETRENCHED LABOURERS, ETC., IN THE WORKS AT BHAKRA DAM

***5597. Shri Mohan Lal Datta** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state—

(a) the total number of labourers retrenched from service in the work at Bhakra Dam during the last 2 years ;

(b) the names of officers of the rank of Sub-Divisional Officer or above, if any retrenched during the period referred to in part (a) above ;

(c) the number of retrenched workers during the period mentioned in part (a) above who had put in more than an aggregate of four year's service ;

(d) whether the Government paid any gratuity, bonus or provident fund to the labourers referred to in part (c) above ?

Chaudhri Lahri Singh : (a) 454 workmen were retrenched from 1st October, 1953 to 30th September, 1955. This does not include unskilled workmen, who were casually employed, retrenched or re-employed from time to time during this period and for whom no record is available. At the same time 2368 skilled and semi-skilled workmen were engaged. As certain categories of work got finished, a reduction in the number of workmen employed on these works has to be made. An effort is made to absorb the men thus retrenched on other works but when this is not possible, some men have to be discharged and other men capable of undertaking the new type of work in hand have to be engaged. On the whole the number of skilled and semi-skilled workmen increased during the two years period.

(b) Nil.

(c) 16.

(d) No.

श्री मोहन लाल दत्त : इन 454 workmen को किन वजूहात पर निकाला गया ; काम कम हो गया था या इन का कोई कसूर था ?

मंत्री : या तो वे fit नहीं थे, या काम खत्म हो गया था । (Interruptions)

Mr. Speaker: Order please.

श्री मोहन लाल दत्त : जब इन workers को retrench किया गया तो उन अफसरों को जो उन पर निगरां थे क्यों retrench नहीं किया गया ?

मंत्री : फर्ज़ किया कि एक S.D.O. के नीचे 50 आदमी थे, 30 की duty खत्म हो गई, उन की जगह पर skilled workers रख लिये गये, तो अफसर को तो नहीं निकाला जायगा ।

श्री गोपी चंद : मंत्री साहिब ने कहा है कि 454 workers को निकाल कर और ज्यादा skilled workers रखे गये । तो फिर इन 454 skilled workers को क्यों निकाला गया ?

मंत्री : workers का रखना और निकालना nature of the work पर depend करता है । जो आदमी एक job के लिये fit हो सकता है, हो सकता है कि वह दूसरे के लिये fit न हो ।

श्रीमती शन्नो देवी : मंत्री जी ने कहा है कि या तो workers काबिल नहीं थे या उन के लिये काम नहीं था ।

मंत्री : दोनों बातें ठीक हैं । कहीं workers fit नहीं होते कहीं काम नहीं रहता ।

श्री मूल चन्द जैन : क्या मंत्री जी बतायेंगे कि जो workers दोबारा लगाये गये, उन में कितने वे थे जो पहले retrench किये गये थे ?

मंत्री : I require notice.

श्रीमती सीता देवी : क्या मंत्री जी बतायेंगे कि इन 454 workers को किस rule के मातहत retrench किया गया ?

मंत्री : ऐसे workers temporary होते हैं, जब काम खत्म हो जाता है और मास्टर उन्हें नहीं रखना चाहता तो उन्हें निकाल दिया जाता है ।

श्रीमती सीता देवी : क्या retrenchment juniority, seniority के लिहाज़ से की जाती है या वैसे ही ?

Mr. Speaker : It does not arise.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਕੀ ਨਵੇਂ ਰਖੇ ਗਏ skilled workers ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਮੰਗਵਾਏ ਗਏ ਹਨ ?

मंत्री : Sir, it is a question of commonsense.

श्रीमती सीता देवी : क्या गवर्नमेंट का यह rule नहीं है कि नई recruitment के वक्त retrenched workers को पहले रखा जावे ।

मंत्री :Yes, this is exactly the policy of the Government. I think this will satisfy the hon. Lady Member.

श्रीमती सीता देवी : क्या उन 454 workers में से कोई भी इस काबिल नहीं था कि उसे दोबारा रख लिया जाता ?

मंत्री : कोई रखे गये होंगे, कह नहीं सकता ।

CATERING REGARDING CEREMONY OF NANGAL CANAL

***5728. Sardar Chanan Singh Dhut** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state—

(a) the total number of persons invited to lunch at the opening ceremony of Nangal Canal in July, 1954, along with the number of persons actually served;

(b) whether any tenders were called for making the catering arrangement for the said lunch, if so, the name of the caterer, if not, the reasons therefor ?

Chaudhri Lahri Singh : (a) The estimated number of guests invited to lunch was between four and five thousands. Actual number which took lunch was 4,840.

(b) (i) Quotations were called.

(ii) The name of the caterer is Messers Tirlok Nath Kundra and Dhan Kumar Jain.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਮੌਕੇ ਤੇ caterers ਤੋਂ tenders ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ call ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ?

मंत्री : अखबारों में इश्तहार देते हैं, negotiations भी करते हैं मगर बड़ी बड़ी firms से ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਕੀ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ notice ਕਢੂਵਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ?

मंत्री : ज़रूर निकलवाया गया होगा मगर मुझे याद नहीं ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਕਿਤਨੇ tenders ਮੌਸੂਲ ਹੋਏ ਸਨ ?

मंत्री : इस के लिए notice चाहिए ।

श्री मूल चन्द जैन : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि जिसे contract दिया गया उस का tender lowest था ?

मंत्री : lowest से भी lower.

श्री मोहन लाल दत्त : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि ऐसे lunch देने से कौन सा public purpose serve होता है ?

मंत्री : इसी लिये तो आप को votes मिल गई थीं. (हंसी)

ADJOURNMENT MOTIONS

अध्यक्ष महोदय : कल adjournment motion पर मैंने रूलिंग रिज़र्व की थीं। उस सम्बन्ध में सोच विचार करने के बाद मैं इस नतीजे पर पहुंचा हूं कि यह मामला *sub-judice* है ।

(Yesterday I reserved my ruling on two adjournmet Motions. After due consideration I have arrived at the conclusion that the matter referred to in the motions is *sub-judice*)

Moreover, the incident did not take place recently. This ruling equally applies to the Adjournment Motion given notice of by Sardar Ajmer Singh. I have made enquiries and am completely satisfied that the matter referred to in this Adjournment Motion is *sub-judice*. Besides this, not a single specific matter has been raised by the hon. Member. I, therefore, rule this Adjournment Motion also out of order.

Mr. Speaker : मौलवी अब्दुल ग़नी डार ने एक adjournment motion का नोटिस दिया है कि चंडीगढ़ के नज़दीक एक गांव में पुलिस ने गोली चलाई है। (Maulvi Abdul Ghani Dar has given notice of an adjourn—

Note : Adjournment motions given notice of by Sardar Gopal Singh and Sardar Ajmer Singh appear in the Debate Volume II No 1 dated 3rd October, 1955.

ment Motion regarding police firing in a village near Chandigarh.)

Chief Minister : Sir, I wish to give the facts of the case वह इस प्रकार है । इस गांव में evacuee property Chandigarh के oustees के लिये set apart की गई थी। कितने अर्सा से, गालिबन दो साल से, कोशिश की जा रही थी कि oustees को वहां बैठाया जाये । मगर व राएगां गई । फिर कोशिश की गई वह भी कामयाब न हुई । Capital administration ने दरखास्त दी और इस मामले में पुलिस की मदद मांगी ताकि कब्जा लिया जा सके । वहां पर बैठे लोग हरिजन भाई थे । थोड़ी सी families रामदासियों की थीं और बाकी दूसरे हरिजनों की । कब्जा लेने क लिए Estate Officer थानेदार, नायब तहसीलदार गए। इस काम के लिए दो तारीख-महात्मा गांधी का जन्म दिन-रखी गई । ख्याल था कि इस मुतबर्रक दिन पर हरिजनों को समझाया जायेगा और सब काम बड़े आराम से हो जायेगा और वे लोग कब्जा छोड़ देंगे । पहले लोगों से बात चीत की गई । वे मान गए । मगर एक उन में से, न माना और फिर पच्चास साठ ने कबूल न किया । उन में से बीस पच्चीस आदमियों ने अफसरों पर हमला कर दिया । अलाटी भी साथ थे । इतने में दूसरे आदमी भी आ गये । एक आदमी ने थानेदार के सर पर डांग रसीद की । वह गिर गया । दूसरे आदमी ऊपर आ पड़े । उस का दायां हाथ fracture हो गया । उस को अपनी defence के लिये बाएं हाथ से गोली चलानी पड़ी जो कुछ आदमियों के लगी ।

Mr. Speaker : Was only one person wounded?

मुख्य मंत्री : स्पीकर साहिब, बारह-चौदह आदमी जखमी होने की वजह से हस्पताल में दाखिल हुए । थानेदार भी हस्पताल में गया । Estate अफसर भी ।

Minister for Public Works: No he did not go.

मुख्य मंत्री : अब हस्पताल में सिवाए एक आदमी के सब discharge हो चुके हैं । मुझे अफसोस है कि इन भाइयों के रवैया की वजह से इस किसम का वाक्या हुआ । चाहे हरिजन हों या दूसरे, किसी को कानून अपने हाथ में नहीं लेना चाहिये । सरकार हर एक का भला करना चाहती है । Oustees भी गरीब आदमी हैं, उन्होंने भी कहीं बसना है । मैं हाऊस को यह इत्तलाह देना ठीक समझता था । यह मामला यकीनन कोर्ट में जाना है । इस लिये यहां इस पर बहस करनी ठीक नहीं ।

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : मैं अर्ज़ करनी चाहता हूं कि यह मामला कोई....

अध्यक्ष महोदय : यह मामला कोर्ट में जाना है । कार्यवाही शुरू होगी । इस लिये अब इस पर बहस नहीं होगी ।

(As this matter is going to a court of law it should not be discussed here now.)

Besides, legal remedies are open to the persons concerned. The matter does not concern a very large section of the public. For these reasons, I rule this Adjournment Motion out of order.

ਸਰਦਾਰ ਚਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਜਦੋਂ ਕੇਸ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਉਸ ਤੇ ਬਹਿਸ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ?

Mr. Speaker: I have already given my ruling. I have ruled this adjournment motion out of order.

THE COMMITTEE OF PRIVILEGES

Mr. Speaker : Under Rule 173-F of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly, I nominate the following members as members of the Committee of Privileges in place of the Committee of Privileges nominated ,—*vide* Gazette notification No. 15, dated the 2nd July, 1952, published in PUNJAB GOVERNMENT GAZETTE, dated the 18th July, 1952, Part V—

(1) Chaudhri Sarup Singh, Deputy Speaker,—*Chairman.*
(2) Dewan Jagdish Chandra.
(3) Gyani Rajinder Singh.
(4) Rai Raghuvir Singh.
(5) Professor Sher Singh.
(6) Shri Rizaq Ram.
(7) Shri D. D. Puri.
(8) Sardar Harkishen Singh Surjit.
(9) Sardar Sarup Singh.

RESUMPTION OF CONSIDERATION OF THE PUNJAB KHADI AND VILLAGE INDUSTRIES BOARD BILL

Mr. Speaker : The House will now proceed to consider the Punjab Khadi and Village Industries Board Bill clause by clause.

SUB-CLAUSES (2) & (3) OF CLAUSE 1.

Mr. Speaker : Question is—

That sub-clauses (2) and (3) of Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 2

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 3

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 3 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 4

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 4 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 5

Mr. Speaker: Question is—

That Clause 5 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 6

Shri Dev Raj Sethi (Rohtak City) : Sir, I beg to move—

In sub-clause (1) (a)—
Between "profit" and "under", *insert* "other than Secretary or Joint Secretary".

Mr. Speaker : Motion moved—

In sub-clause (1) (a)—
Between "profit" and "under" insert "other than Secretary or Joint Secretary".

The following amendments to this Clause standing in the names of Sarvshri Dev Raj Sethi, Mool Chand Jain and Abdul Ghani Dar will be deemed to have been moved—

Shri Dev Raj Sethi : In sub-clause (2)(c), line 5—
Between "share-holder" and "of", *insert* "or member".

Shri Dev Raj Sethi : After sub-clause (1)(*e*), *add*—
"(f) is not a habitual wearer of khadi clothes".

Shri Mool Chand Jain : After sub-clause (1)(*e*), *add*—
"(f) is not a habitual wearer of certified khadi and user of articles of village industries."

Maulvi Abdul Ghani Dar : After sub-clause (1)(e), *add*—
"(f) has no faith in khadi and does not wear khadi."

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (1)(a)—
Between "profit" and "under" insert "other than Secretary or Joint Secretary."

Minister for Finance (Sardar Ujjal Singh) : Sir, I accept this amendment.

Mr. Speaker : Anyhow, it will have to be put to the vote of the House. Question is—

In sub-clause (1)(a)—
Between "profit" and "under" insert "other than Secretary or Joint Secretary".

The motion was carried.

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (2) (c), line 5—
Between "share-holder" and "of" insert "or member".

Minister for Finance : Sir, I accept it.

Mr. Speaker : It will have to be put to the vote of the House. Question is—

In sub-clause (2)(c), line 5—
Between "share-holder" and "of" insert "or member".

The motion was carried.

Mr. Speaker : Question is—

After sub-clause (1)(e), *add*—

"(f) is not a habitual wearer of khadi clothes."

The motion was carried.

Minister for Finance : What is the number of this amendement ?

Mr. Speaker : The number of this amendment is 8.

Minister for Finance : Sir, I did not accept this amendment.

Shri Mool Chand Jain : On a point of order, Sir. The third amendment of Shri Dev Raj Sethi has been accepted by the House and you, Sir, have made an announcement to this effect ....

Minister for Finance : Sir, I accepted the first two amendments of Shri Dev Raj Sethi. I did no accept his third amendment.

Sardar Achhar Singh Chhina : But it has been accepted by the House.

Mr. Speaker : There were three amendments in the name of Shri Dev Raj Sethi, and all of them have been accepted by the House.

Minister for Finance : But, I did not accept his third amendment.

Mr. Speaker : His third amendment has been accepted by the House and I have already made an announcement to this effect. I am, therefore, helpless in this matter.

Shri Mool Chand Jain : Sir, I want to make a speech in support of my amendment.

Mr. Speaker : Now it is too late. I am putting the amendments to the vote of the House. If the hon. Member wanted to make a speech, he ought to have risen in his place earlier.

: Question is—

After sub-clause (1)(c), add—
"(f) is not a habitual wearer of certified khadi and user of acrticles of village industries."

The motion was lost.

Minister for Finance (Sardar Ujjal Singh) : Sir, with your permission, I beg to move—

That the House rescinds its decision regarding third amendment of Shri Dev Raj Sethi viz.—
After sub-clause (1)(e), *add*—
"(f) is not a habitual wearer of khadi clothes."

Mr. Speaker : Motion moved—

That the House rescinds its decision regarding third amendment of Shri Dev Raj Sethi, viz.,
After sub-clause (1)(e), *add*—
"(f) is not a habitual wearer of khadi clothes."

Mr. Speaker : Question is —

That the House rescinds its decision regarding third amendment of Shri Dev Raj Sethi, viz—
After sub-clause (1)(e), *add*—
"(f) is not a habitual wearer of khadi clothes."

The motion was carried.

Shri Mool Chand Jain : On a point of Order, Sir. Under what rule has this been done ?

Mr. Speaker : This is a regular motion. A regular motion can come before the House at any time and the House is fully competent to discuss and accept or reject that motion.

Mr. Speaker : Question is—

After sub-clause (1)(e), *add*—
"(f) has no faith in khadi and does not wear khadi."

The motion was lost.

Mr. Speaker Question is—

That clause 6 as amended stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 7

Mr. Speaker : Question is —

That Clause 7 stand part ....

मौलवी अब्दुल गनी डार : जनाब मेरी इस clause पर एक *amendment है ।

अध्यक्ष महोदय : वह moved ही समझी जाएगी ।

(That will be deemed to have been moved)

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (1)—
Delete "(c), (e) and (f)".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 7 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 8

Mr. Speaker : Question is—
That Clause 8 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSES 9, 10 AND 11

Mr. Speaker : I have received no notices of amendments to Clauses 9, 10 and 11. If the hon. Members have no objection, I will put them together to the vote of the House.

(Voices : No objection).

Mr. Speaker : Question is—

That Clauses 9 to 11 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 12

Shri Dev Raj Sethi (Rohtak City) : Sir, I have given notice of two amendments. But, I will move the second amendment only.
I beg to move—

In sub-clause (2)(c), line 2—
Between "Societies" and "for" *insert* "and Societies registered with all India Khadi and Village Industries Board."

Mr. Speaker : Motion moved—

In sub-clause (2)(c), line 2—
Between "Societies" and "for" *insert* "and Societies registered with All India Khadi and Village Industries Board."

Minister for Finance : Sir, I accept this amendment.

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (2)(c), line 2—
Between "Societies" and "for" *insert* "and Societies registered with All India Khadi and Village Industries Board".

The motion was carried.

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 12, as amended, stand part of the Bill.

The motion was carried.

---

*Amendment referred to above is—
Maulvi Abdul Ghani Dar :
In sub-clause (1)—Delete "(c), (e) and (f)."

CLAUSES 13—34

Mr. Speaker : I have not received any notice of amendments to Clauses 13 to 34. If the hon. Members have no objection, I will put them together to the vote of the House.

(*Voices* : No objection.)

Mr. Speaker : Question is—

That Clauses 13 to 34 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSES 35 AND 36.

Mr. Speaker : Question is—

That Clauses 35 and 36 stand part of the Bill.

The motion was carried.

SUB-CLAUSE (1) OF CLAUSE 1.

Mr. Speaker : Question is—

That Sub-Clause (1) of Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Speaker : Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Finance (Sardar Ujjal Singh) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Khadi and Village Industries Board Bill be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Khadi and Village Industries Board Bill be passed.

श्री मूल चन्द जैन (सम्भालका) : स्पीकर साहिब ! यह बिल जो अभी हाऊस ने पास करना है बहुत महत्व का बिल है। दरअसल इस सैशन में एक और बिल पेश होने वाला है जिस का नाम है भूदान यज्ञ बिल। इन दोनों बिलों से एक ऐसे तबके को मदद मिलेगी जिस की तरफ अब तक बहुत कम ध्यान दिया गया था। हमारे देश में और इसी तरह पंजाब में आबादी का $\frac{1}{3}$ हिस्सा ऐसा है जिस के पास रोज़गार और आमदन के साधन नहीं हैं। ऐसे लोगों के लिये न कोई ज़मीन का इन्तज़ाम हो सकता है और न ही उन को कारखानों में absorb किया जा सकता है। ऐसे लोग अपने रोज़गार की फिक्र में रहते हैं कि कैसे उन का काम चले। पुराने ज़माने से वह लोग घरेलू दस्तकारी के ज़रिये अपना रोज़गार कमाते चले आ रहे हैं लेकिन इस machinery के ज़माने ने इन लोगों को कतई बेरोज़गार कर दिया है। ताज्जुब की बात है कि ऐसे लोगों के मुफाद को क्यों नज़र अंदाज किया जाता है। मेरे एक भाई ने कहा कि अगर मशीनों को नज़रअंदाज कर के खादी की तरफ ध्यान दिया गया तो ऐसा होगा जैसा घड़ी पीछे की तरफ जा रही हो। एक साहिब ने खादी के बारे में Tagore की quotation पढ़ी कि 'It is only Gadnhian faddism' और इस नये ज़माने में पनप नहीं सकती। अगर वह Planning Commission की रिपोर्ट पढ़ने की तकलीफ गवारा करें तो उन्हें मालूम होगा कि heavy industries हमारे देश के लिए ज़रूरी हैं लेकिन मैं समझता हूं कि heavy industries के साथ साथ घरेलू दस्तकारियां

कायम किये बिना बेरोज़गारी का मसला हल नहीं हो सकता । मैं इस बिल को welcome करता हूं । कल बहस के दौरान में कई माननीय मैम्बरों ने गवर्नमैण्ट की सराहना की और कईयों ने मुज़म्मत, मुज़म्मत इस बिना पर कि यह बिल आयंदा इलैक्शन में प्रापेगंडा करने के लिये लाया जा रहा है । दरअसल बात न सराहना की है और न मुज़म्मत की । यह बिल तो गवर्नमैण्ट आफ इंडिया की हिदायत के मुताबिक इस हाऊस में लाया गया है। All-India Khadi Board बहुत अरसा से बना हुआ है लेकिन इस ने हिदायत की है कि इस तरह से काम नहीं चलेगा कोई कानून होना चाहिये लिहाज़ा इस हिदायत के मुताबिक यह बिल पेश किया गया है । इस सिलसिले में जो बात मैं खास तौर पर कहना चाहता हूं वह यह है कि जो बोर्ड कई महीनों से पंजाब में बना हुआ है और जो funds भारी तादाद में Government of India की तरफ से इस बोर्ड की disposal पर रखे जा रहे हैं वह यूंही खर्च किये जा रहे हैं । गवर्नमैण्ट आफ इंडिया की तरफ से जो अच्छी अच्छी स्कीमें बनाई गई हैं उन का पब्लिक को कोई इल्म नहीं है । अगर इन स्कीमों का पब्लिक को पता हो तो उन स्कीमों से पब्लिक को बहुत फायदा हो सकता है । मैं गवर्नमैण्ट की तवज्जुह इस बात की तरफ दिलाना चाहता हूं कि अगर इस हाऊस के किसी मैम्बर से पूछा जाये कि All India Khadi Board की तरफ से कहां कहां सहूलियात दी गई हैं तो 126 मैम्बरों में से शायद दो चार भाई ही बता सकेंगे । मैं कहूंगा कि Publicity Department की मारफत तमाम लोगों को इत्तलाह मिलनी चाहिये कि All India Village Industries Board ग्राम उद्योगों की तरक्की के लिये फलां फलां जगह सहूलतें मुहैय्या कर रहा है ताकि लोगों को रोज़गार मुयस्सर हो सके । मेरे भाइयों ने कल एतराज़ उठाया था कि इलैकशन से पहले लोगों में popular बनने के लिये यह बिल लाया जा रहा है । इस तरह की बातें करना मौज़ूं और मुनासिब बात नहीं । मैं पूछता हूं कि जो बोर्ड बना हुआ है उस के किस मैम्बर की तरफ उन का इशारा है जो आयंदा चुनाव की खातर बनाया गया हो । मैं समझता हूं कि बदले हुए हालात में खादी की तरफ हमारी गवर्नमेंट की तवज्जुह सब से पहले होनी चाहिये । और अगर ऐसा न हो तो बहुत अफसोस की बात है । सतही नज़र से तो यह कहा जा सकता है कि अब machinery का ज़माना है और अगर हम खादी की तरफ ज्यादा ध्यान देंगे तो दूसरे देशों का कैसे मुकाबला कर सकते हैं । अगर हम इस मसले की तरफ गहरी नजर दौड़ाएं तो हमें मालूम होगा कि मशीन पर अगर एक आदमी काम करता है तो मशीन की वजह से कई आदमी बेकार भी हो जाते हैं । हिंदुस्तान में मसला इस बात का नहीं कि यहां लेबर की कमी है लेकिन यहां पर बेरोज़गारी बेहद है । यह बेरोगारी किसी सूरत में heavy industries से खत्म नहीं की जा सकती । अगर हम दूसरी पांच-साला योजना को गौर से पढ़ें तो उस से मालूम होगा कि Planning Commission न बेरोज़गारी के मसले को सुलझाने की कोशिश की है । बड़े बड़े कारखाने लगाने की सकीमें बनाई गई हैं जहां बहुत से रुपये की ज़रूरत है । लेकिन इतना रुपया कहां से आये ? Heavy industries के लिये अरबों रुपये चाहियें लेकिन इस के मुकाबले में small scale industries पर दसवां हिस्सा रुपया ही लगाया जाये तो इस से लोगों को दस गुना रोज़गार ज्यादा मिल सकेगा । यह एक हकीकत जिस से इनकार नहीं किया जा सकता । अलबत्ता यह बात ठीक है कि Government of

[श्री मूल चन्द जैन]

India ने भी और पंजाब सरकार ने भी इस मामला की तरफ बहुत देर के बाद ध्यान दिया है लेकिन जितना कुछ किया गया है वह नाकाफी है। अगली पंच वर्षीय योजना में काटेज इन्डस्ट्रीज के लिये सारे देश के लिये 200 करोड़ रुपये की व्यवस्था की गई है और इस में से केवल 2 करोड़ हमारी स्टेट के लिये रखा गया है। वैसे तो यह 200 करोड़ की बड़ी भारी स्कीम है मगर मैं समझता हूं कि सारे देश के लिये 200 करोड़ रुपया भी cottage industries के लिय कम है। आज वह समय है जब हम बड़ी बड़ी industries के लिये 14-14 सौ करोड़ रुपये सारे देश के लिये रख सकते हैं तो कोई वजह मालूम नहीं होती कि देश की $\frac{1}{3}$ आबादी के लिये ज़्यादा रुपया क्यों न रखा जाये। जिन कानूनों की वजह से बड़ी industries को फायदा पहुंचता हो उन्हें क्यों न ग्रामीण आबादी के लिये भी लाया जाये। इस लिय मैं वज़ीर खज़ाना, पंजाब की कैबिनट तथा आप के द्वारा हिंद सरकार तक यह बात पहुंचाना चाहता हूं कि वह सब इस थोड़ी सी रकम की मद की तरफ ध्यान दें। जहां बड़ी industries के लिये इतनी बड़ी बड़ी रकमें रखी गई हैं वहां ग्रामीण उद्योगों के लिय भी काफी रकम रखनी चाहिये। ताकि हम इस से उन लोगों को जिन के पास पैसा नहीं, सहारा नहीं, जीवन आधार नहीं, सहारा दिया जा सके। यह भी ज़रूरी है कि जिन के पास सहारा नहीं, गरीब हैं और बेरोज़गार हैं, उन्हें रोज़गार दिया जाये।

इस के साथ ही मैं यह भी कह देना चाहता हूं कि जो production हो सकती है, villagers के ज़रिये, खादी के ज़रिये और जो पैदावार ग्रामों में होती है और जो भी चीज़ मशीन से पैदा नहीं की जा सकती उस के बारे में गवर्नमैण्ट यह फैसला करे कि जो जो सामान ग्राम उद्योग से पैदा हो सकता है और हाथ की हरकत से पैदा हो सकती है उस के पैदा करने या तैयार करने के लिये machinery वालों को इजाज़त न दी जाए। अगर आप उन चीज़ों को machinery से तैयार करने की इजाज़त देंगे तो नतीजा यह होगा कि जो चीज़ें ग्राम उद्योग में तैयार होंगी वह मेंहगी होंगी और यह चीज़ें machinery से तैयार की गई चीज़ों की कीमतों से मुकाबला नहीं कर सकेंगी। इस लिय मेरी प्रार्थना है कि Village Industry Foard जब भी नई शकल ले और अपने काम को हाथ में ले तो वह इस बात का ध्यान रखे कि machinery से पैदा की हुई चीजों और हाथ से तैयार की गई चीज़ों की कीमतें बराबर रहें।

एक अर्ज़ में और करना चाहता हूं कि अगर आप ग्राम उद्योग को इमदाद देना चाहते हैं तो यह इमदाद तब तक नहीं दी जा सकती जब तक कि हम ग्रामीणों को अपने पांव पर खड़ा न कर दें। जब तक वह अपने पांव पर खड़े नहीं होते तब तक हम ग्राम उद्योग में उन्नति नहीं कर सकते। इसी सम्बन्ध में मैं एक मिसाल देना चाहता हूं। यह मिसाल कारखानों के सिलसिला में है। जब हमने Sugar industry को तरक्की देनी थी तो हम ने इसे subsidies दीं तो फिर जो खांड Java से आती थी उस पर import duty को बढ़ा दिया गया। यह Duty इस लिये बढ़ाई गई कि बाहर से जो खांड आती है उस की कीमत कम होने की वजह से हमारे देश की खांड की कीमत कम न हो जाए।

नहीं तो हमारे देश में खांड उस समय भी जब कि import duty बढ़ाई गई सस्ती मिल सकती थी और आज भी मिल सकती है ।

इस लिये मेरी यह गुजारिश है कि जहां सरकार बड़े बड़े कारखानेदारों को, sugar magnates को इस प्रकार से protection देती है वहां क्यों न ग्राम उद्योग को भी protection में लिया जाये। जैसे Centre में indirect tax लगा कर industry को protect किया जाता है उसी तरह देश की 1/3 आबादी को रोज़गार देने के लिये टैक्स लगाया जा सकता है। अगर कारखाने दारों की protection की जाती है तो ग्राम उद्योगों की protection भी जरूरी है। अगर हम sugar industry को protection दे सकते हैं, बड़े बड़े कारखानों को protection दे सकते हैं तो क्यों न उन लाखों आदमियों को protection दें जो कि ग्राम उद्योगों में लगे हुए हैं।

इसी सिलसिले में मैं एक और गुज़ारिश करना चाहता हूं वह यह है कि इस बिल पर मेरे काबल दोस्त श्री देव राज सेठी की यह तरमीम है। मैंने भी एक तरमीम दी थी लेकिन मुझे ताज्जुब हुआ कि हमारे वज़ीर खज़ाना और कुछ और साथियों ने इस की बड़ी मुखालिफत की। मुझे अफसोस से कहना पड़ता है कि इस ऐक्ट पर भी और दूसरे कानूनों पर भी जब वह ऐक्ट बन जाते हैं तो अमल ठीक तरह से नहीं होता। और जब तक किसी ऐक्ट पर ठीक तरीके से अमल नहीं किया जाता तब तक लोग गवर्नमेंट की पालिसी पर ईमान नहीं ला सकते। इस लिये ऐक्ट को लागू करते समय इस बात को ध्यान में रखा जाए कि ऐक्ट पर ठीक तरह से अमल हो। और जब ऐक्ट के मुताबिक ग्राम उद्योग या खादी बोर्ड बनाए जाएं तो देखा जाए कि इस ऐक्ट पर अमल दरामद होता है या नहीं।

फिर एक और बात यह है कि ग्राम उद्योग बोर्ड के मैम्बर स्वयं खद्दर पहनें अगर वह खुद ही खद्दर न पहनेंगे तो लोगों में प्रचार कैसे कर सकते हैं। उन मैम्बरों के खद्दर न पहनने से ऐक्ट की पालिसी को आगे नहीं बढ़ाया जा सकेगा। इसी सिलसिले में आप tenants का कानून लें। अब अगर कोई pro-tenant होगा तो tenants को फायदा होगा और अगर anti-tenant होगा या pro-landlord होगा तो जो भी कानून पास करें वह implement नहीं हो सकता। हमें तो इस बात का तलख तजरुबा है। तीन चार साल से हम यही देखते आ रहे हैं। बिल लोगों की भलाई के लिये पास हो जाता है मगर जिन गरीब लोगों को इस से फायदा पहुंचना होता है वह कानून के पास हो जाने के बाद भी नहीं पहुंचता। यही हाल मुज़ारों का है। मुज़ारों के कानून के पास होने से पहले मुज़ारे landlord की खुशामद करके कुछ न कुछ ज़मीन अपने गुजारे के लिये ले लेते थे। लेकिन जब कानून की मदद उन्हें दी जाती है, । कानून पास हो जाता है और जब उसे implement करने का सवाल आता है और उसे enforce करने का सवाल आता है तो आम जनता को परेशान होना पड़ता है। अफसर भी मदद नहीं करते और उस ऐक्ट पर ढीला ढाला अमल किया जाता है जिस से ऐक्ट की मनशा को मलियामेट कर दिया जाता है। इस लिये ज़रूरी है कि ग्राम उद्योग के बारे में जो ऐक्ट पास होने वाला है इस को अच्छी तरह से implement किया जाये।

[श्री मूल चन्द जैन]

साहिबे सदर! आप सब जानते हैं कि सर छोटू राम ने बहुत से कानून Unionist वज़ारत में बनाए थे जैसे Redemption of Mortgages Act और Debt Act वगैरा। तो इन की कामयाबी का राज़ यह था कि इन एक्टों को अच्छी तरह से लागू किया गया। कानूनों को implement करने के काम को अहमियत दी। (घंटी की आवाज़) स्पीकर साहिब मैं एक दो मिनट में खत्म कर दूंगा। जो कानून उस ज़माने की Ministry ने बनाए थे आज भी उन पर अमल हो रहा है। जिन लोगों को फायदा पहुंचाना चाहते थे उनको फायदा पहुंच रहा है। इसी तरह Security of Land Tenure का कानून जो हमारी सरकार ने पास किया है अच्छा कानून है मगर जिन लोगों के लिए यह कानून पास किए गए हैं उनको इन कानूनों से कोई लाभ नहीं पहुंचता क्योंकि इन की implementation उस हद तक नहीं होती जिस हद तक होनी चाहिए।

इसी तरह ग्राम उद्योग के कानून को implement करते समय देखा जाये कि इस की implementation ठीक तरह से हो रही है या नहीं। किसी भी कानून को सही तौर पर implement करवाने के लिये यह ज़रूरी है कि कानून बनाने वाले उस ऐक्ट में दी गई पाबन्दियों पर अमल करें। इस लिये इस बोर्ड के मैम्बरों को न सिर्फ खुद खद्दर पहनना चाहिये बल्कि ग्रामीणों के सामने एक उदाहरण पेश करना चाहिये ताकि ग्रामीण भी उस पर अमल कर सकें। अगर बोर्ड के मैम्बर ही इस असूल पर काम न करें और खद्दर के कपड़े न पहनें तो वे पब्लिक के सामने किस तरह और किस मुंह से जाकर प्रचार कर सकते हैं और लोगों को कह सकते हैं कि आप खादी का प्रयोग करें। इस लिये मेरी गुज़ारिश है कि इस तरह की और भी जो चीजें कानून में नहीं आई हैं उन्हें इस कानून पर अमल करते वक्त ध्यान में रखा जाये। मैं उम्मीद करता हूं कि वज़ीरे खजाना इस कानून पर अमल करत समय इन बातों को ध्यान में रखेंगे। वैसे यह अच्छा कानून है और इस के लिये मैं वज़ीर साहिब को मुबारकबाद देता हूं।

ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ (ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ) : ਪਰਧਾਨ ਜੀ ! ਅਸਾਡੇ ਵਜ਼ੀਰ ਖਜ਼ਾਨਾ ਬੜੇ ਸਿਆਣੇ ਹਨ । ਕਿਨੇ ਚਿਰ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ ਪਰ ਅਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਲਿਆ ਕੇ ਇਹ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਾਰਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਦਬੇ ਬੈਠੇ ਰਹਿਣ ਤੇ ਕੋਈ ਆਵਾਜ਼ ਨਾ ਉਠਾਣ । ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਚੁਪ ਕਰਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ । ਇਸ ਨਾਲ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ਇਸ ਲਈ ਖਾਮੋਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੋ । ਪਰ ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਇਨਕਲਾਬ ਆਇਆ ਹੈ ? ਇਹ ਤਾਂ silent ਇਨਕਲਾਬ ਹੈ । ਮੁਰਦਾ ਇਨਕਲਾਬ ਹੈ ਤੇ ਮੁਰਦਾ ਇਨਕਲਾਬ ਕਦੀ ਸੁਧਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ।

ਫਿਰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਪਾਸ ਹੋਣ ਦੇਵੋ ਬਾਦ ਵਿਚ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ rules ਚੰਗੇ ਬਣਾ ਦੇਵਾਂਗੇ । ਪਰ ਅਜ ਤਕ ਕਦੀ rules ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਬਣਾਏ ਗਏ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਤਾਂ ਅਸਲ ਵਿਚ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਨਟ ਵਾਂਗ ਬਾਂਸ ਤੇ

ਚੜ੍ਹ ਜਾਵੇ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹੇ ਤੇ ਨਾਚ ਕਰੋ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੇਂਡੂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫੀਮ ਦੇ ਕੇ ਕੁਝ ਚਿਰ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਬੇਸੁਧ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲਾਰੇ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ।

ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੋ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਰਖੇ ਹਨ ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਪੁਜੇਗਾ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਿਲ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ propaganda ਅਖਬਾਰ ਹੈ। ਪਾਰਟੀ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖਸਾਰੇ ਵਾਲਾ ਅਖਬਾਰ ਚਲਾਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਛਾਤੀ ਉਪਰ ਹੱਥ ਮਾਰ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਤਾਂ ਕੀ ਹੈ ਉਹ ਖੁਦ ਹੀ ਸਿਆਣੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਕੁਝ ਲੋਕ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਬਣਾਉਣਗੇ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਬੂਟ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਪੜੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਅਸੀਂ ਸਭ ਕੁਝ ਖਰੀਦ ਲਿਆ ਕਰਾਂਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਲ ਮਹੀਨੇ ਪਿਛੋਂ ਖਰੀਦ ਲਿਆ ਕਰਾਂਗੇ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਘਬਰਾਹਟ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਹਰੀਜਨ ਲੋਕ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਮਾਲ ਤਿਆਰ ਕਰਨਗੇ। ਮੈਂ ਹਰੀਜਨ ਲੜਕਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ "ਕਾਂਗ੍ਰਸ ਵਾਲੇ ਬੜੇ ਦਲੇਰ, ਮਾਰਨ ਚੂਹਾ ਦਸਣ ਸ਼ੇਰ।"

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ ਕੀ discuss ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ? (What are you discussing please ?)

ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਚੂਹਾ ਮਾਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼ੇਰ ਦਸਦੇ ਹਨ (ਹਾਸਾ) ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਬਿਲ ਐਡੀ ਸਿਆਣਪ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਸਮਝਣ ਕਿ ਸਾਡਾ ਬੇੜਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿ 7, 8 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਡੁਬਦਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਹੁਣ ਤਰ ਜਾਵੇਗਾ..........

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ irrelevant ਸਪੀਚਾਂ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਉਧਰੋਂ ਜਵਾਬ ਵੀ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਮਿਲੇਗਾ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ protect ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਾਂਗਾ।

(If the hon. Member makes irrelevant speeches like this then he will receive a similar reply from the other side. In that case I would not be able to give him any protection.)

ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ : ਜਨਾਬ ਤੁਹਾਡੀ Protection ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਦਾ ਹੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਤਲਖ ਤਜਰੱਬਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ Labour Co-operative Societies ਬਣਾਈਆਂ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ........

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਬਿਲ ਉਪਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦੇ ? (Why don't you speak on this Bill ?)

ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ : ਜਨਾਬ ਮੈਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਹਸ਼ਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਕੀਮਾਂ ਦਾ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ Society ਨੂੰ ਕੰਮ ਮਿਲਿਆ ਵੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਲ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ 46 ਲਖ ਦੇ ਕਰੀਬ ਟ੍ਰੈਕਟਰਾਂ ਉਪਰ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰੈਕਟਰ ਲੈ ਕੇ ਦਿਤੇ......

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ ਬੈਠ ਜਾਉ। (I would ask the hon. Member to please resume his seat.)

श्री दौलत राम (कैथल) : स्पीकर साहिब ! यह बिल वाकई ऐसा है जो कि पंजाब के देहातों की हालत में इनकिलाब पैदा करेगा । इस बिल की जरूरत काफी देर से शिद्दत से महसूस की जा रही थी । हमारी सरकार ने यह बिल लाकर उन पसमान्दा लोगों की ख्वाहशात का एहतराम किया है । इस लिये यह सही मानों में मुबारकबाद की मुस्तहिक है । जैसा कि मैम्बर साहिबान को मालूम है पंजाब इंडस्टरी के लिहाज़ से मुकाबलितन बहुत पीछे है ।

अध्यक्ष महोदय : मैंने एक बात पहले भी clear की थी अब फिर करता हूं कि जब बिल की third reading हो तो आप general remarks and desirable ways of implementation ही discuss करें । इस से हाऊस का काफी वक्त बच जायेगा ।

(I have already made one thing clear and I do it again that at the third reading of a Bill, the honourable Members should only make general remarks and discuss the manner of implementing it. Thus a lot of time of the House would be saved.)

श्री दौलत राम : Sir, I know it. But some suggestions are to be made in order to implement those principles. पहली बात में यह अर्ज़ करनी चाहता हूं कि इस स्कीम के लिये जितने रुपये की मन्ज़ूरी दी गई है वह बहुत थोड़ा है । मैं अपनी गवर्नमैण्ट से यह इल्तजा करूंगा कि प्लैनिंग कमीशन से मिल कर ज्यादा रुपया लेने की कोशिश की जाये ताकि जो ग़रीब और पसमान्दा इलाके हैं उन को ज़्यादा से ज़्यादा इमदाद मिल सके ।

दूसरी बात मैं यह कहना चाहता हूं कि बिल में यह दिया गया है कि Board के 15 मैम्बर होंगे जिन की तकर्ररी वक्तन फवक्तन होगी । मेरा निवेदन यह है कि उन की तकर्ररी यकलख़्त की जानी चाहिये । 15 मैम्बरों का जो maximum नम्बर है उस को फौरन मुकर्रर कर दिया जाये ताकि यह बोर्ड सारे पंजाब के लिये निहायत ही उमदा तरीके से नुमांइंदगी कर सके । उस बोर्ड में मुख़्तलिफ इलाकों के ऐसे नुमाइंदे होने चाहियें जो कि देहाती सनअतो हिरफत से खास दिलचस्पी रखते हों और दूर दराज़ के इलाकों की पूरी नुमांइंदगी कर सकें । और उन में इतनी काबलियत होनी चाहिये कि दूर दराज़ के इलाकों के लोगों की हालत से वाकफियत बहम पहुंचा सकें ।

इस बिल के बारे में जो तीसरी बात कहना चाहता हूं वह यह है कि जो Rules देहातियों को grants और कर्जे वगैरा देने के मुतअल्लिक बनाने हैं उन को strictly enforce किया जाये यानी उन पर सख्ती से और जल्दी अमल किया जाना चाहिये । देखा यह जाता है कि जब सरकार कोई कानून पास कर के नीचे भेजती है तो उस पर अमल दरामद होने में इतनी देर लगती है कि जिस मकसद के लिये वह कानून पास किया जाता है वह पूरा नहीं हो पाता ।

अगली बात में यह कहना चाहता हूं कि जो कवायद मुरत्तब किये जायें उन में यह ख्याल रखा जाये कि कर्जों पर interest बहुत कम चार्ज किया जाये । बड़े बड़े कारखानेदार और बड़े बड़े industrialists तो सूद की शरह की परवाह नहीं करते क्योंकि उनका कारोबार ऐसा होता है कि वे रुपया पूरा कर लेते हैं, अपना खर्च निकाल लेते हैं । लेकिन जब सरकार दिहाती सनअतकारों के लिये यह कानून पास कर रही है तो उसे इस बात का खास ख्याल रखना चाहिये कि उन पर खर्चे का ज़्यादा बोझ न पड़े । इस के लिये उन को सूद की शरह बहुत कम रखनी चाहिये । और कर्जा वापिस लेने के लिये जो इकसात मुकर्रर की जाएं वे बहुत लम्बी हों और थोड़ी रकम की हों । उन गरीबों को ऐसा न: मालूम हो कि अभी २ कर्जा लिया है और अभी २ वापिस करना पड़ रहा है । यह सब सहूलतें उन को देना निहायत ज़रूरी है ।

स्पीकर साहिब ! चौथी बात जो इस सम्बन्ध में मैं कहना चाहता हूं वह Marketing Organisation के बारे में है । हम देखते हैं कि देहाती यह काम निहायत तनदेही के साथ शुरु करेंगे । जो लोग यह काम इतनी मेहनत के साथ करेंगे ज़रूरी होगा कि वे आप अपनी तमाम जरूरयाते जिन्दगी इसी काम से पूरी करने को चाहेंगे । इस लिये मेरी अर्ज़ है कि जो माल वे इतनी तनदेही से तैयार करें उन को बेचने की खातिर खाह इन्तज़ाम सरकार करे । तभी वे लोग अपने घरों में बैठ कर ज़्यादा से ज़्यादा माल तैयार करेंगे । वे चाहेंगे कि न सिर्फ उन की घरेलू ज़रूरयात ही बल्कि और अखराजात भी मसलन बच्चों की पढ़ाई तिब्बी अखराजात और कपड़ों का खर्च भी अच्छी तरह चल सके । उन्हें सुसाइटी में अपनी इज्ज़त भी बरकरार रखनी है । इस लिये मेरी गुज़ारिश है कि जो भी माल वे लोग तैयार करें उस को बिकवाने का खातिरखाह इन्तज़ाम करना सरकार का फर्ज है । Rules बनाते वक्त मारकिट की सहूलतें उन को ज़रूर दी जानी चाहियें । इस से यह भी फायदा होगा कि वे और भी मेहनत कर के और भी ज़्यादा माल पैदा करेंगे ।

आखिरी गुज़ारिश में यह करना चाहता हूं कि हमारी स्टेट के तीन चार ज़िले करनाल, गुड़गांवां रोहतक और हिसार बहुत पिछड़े हुए हैं । अगर इस सिलसिले में आदादो शुमार को देखा जाये तो मालूम होगा कि जालन्धर डिवीज़न की निसबत वे ज़िले सनअती तौर पर बहुत पीछे हैं । इस लिये जब रुपये की तकसीम का वक्त आए तो इन जिलों की हालत का खास ख्याल रखा जाये । मैं ज़ाती तौर पर जानता हूं कि इन ज़िलों में कई मुकाम ऐसे हैं जहां पर खास खास चीज़ों की पैदावार कुदरती तौर पर बहुत होती है । उन के जरिये वहां पर कई प्रकार की छोटी छोटी सनअतें कायम की जा सकती हैं । अगर इस चीज़ की तरफ उचित तवज्जुह दी जाए तो मैं समझता हूं कि उन ज़िलों को सनअती तौर पर काफी आगे ले जाया जा सकता है । उन की इक्तसादी हालत अच्छी हो जाने पर वे लोग दूसरी तरफ भी आगे बढ़ेंगे ।

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਪੂਰਬੀ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਵੇਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦਾ title ਦਸਦਾ ਹੈ—The Khadi and Village Industries Board Bill—ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬੋਰਡ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਖਾਦੀ ਵਲ ਹੀ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਜੇ ਇਸ ਗਲ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਇਹ ਡਰ ਠੀਕ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਇਕ ਬੜੀ ਅਫ਼ਸੋਸਨਾਕ ਗਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਇਹ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਇਹ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵੀਰ ਇਸ ਗਲ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਮੁਤਫ਼ਿਕ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਖਾਦੀ ਦੀ ਇਸ ਵੇਲੇ ਜਿਹੜੀ ਹਾਲਤ ਹੈ ਉਹ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਚੰਗੀ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ mill-made ਕਪੜਾ ਹੈ ਉਹ ਖਾਦੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਸਸਤਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਆਦਮੀ ਜਿਸਦਾ ਇਹ ਸਿਆਸੀ dress ਨਹੀਂ ਉਹ ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਕਪੜਾ ਚੰਗਾ ਅਤੇ ਸਸਤਾ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇ ਉਹੀ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਖਾਦੀ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨਾ ਇਵੇਂ ਹੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਬੀਮਾਰ ਆਦਮੀ ਨੂੰ oxygen ਦੇਣਾ ਜਾਂ ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਦੇ ਪੈਰ ਨ ਹੋਣ ਉਸ ਨੂੰ crutches ਦੇਣਾ। Ultimately ਜੇ ਖਾਦੀ ਨੂੰ mill-made ਕਪੜੇ ਨਾਲ compare ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਖਾਦੀ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਫੇਲ ਹੋਵੇਗੀ, ਅਤੇ ਹੁਣ ਇਸ ਵੇਲੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ textiles ਦੀ field ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਇਨਕਲਾਬ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਥੋਂ ਦਾ ਕਪੜਾ ਜਿਹੜਾ ਈਰਾਨ, ਇਰਾਕ, South East Asia ਨੂੰ ਤਾਂ ਛਡੋ Lancashire ਵੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਉਸ industry ਦੀ development ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਰੋੜਾ ਅਟਕਾਇਗੀ ਤੇ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ mill-made ਕਪੜੇ ਦੀ production ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਕਾਫ਼ੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਘਟ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਕਪੜੇ ਤੇ ਹੋਰ textiles duty ਲਗਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਪੜੇ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਇਸ ਵੇਲੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਇਨਕਲਾਬ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਸਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਖਾਦੀ ਵੱਲ ਹੀ ਇਸ ਬੋਰਡ ਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਕੋਈ constructive ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਬਲਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਕਪੜੇ ਦੀ production ਦਾ ਜਿਹੜਾ revolution ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਜਿਹੜਾ ਰੁਪਿਆ ਵੀ ਖਾਦੀ ਦੀ production ਨੂੰ increase ਕਰਨ ਲਈ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਉਹ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਾਇਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਖਾਦੀ ਦਾ mill-made ਕਪੜੇ ਨਾਲ ਟਾਕਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਖਾਦੀ ਦੀ ਕੀਮਤ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਵੇਗੀ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਕੋਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਖਰੀਦਿਆ ਜਾਵੇ।

ਦੂਜੀ ਗਲ ਹੈ employment ਅਤੇ income ਦੀ। ਜੇ ਖਾਦੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿਰਫ਼ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਤਾਂ ਉਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਕਮਾ ਸਕਣਗੇ। ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ workers ਮਿਲਾਂ ਵਿਚ employed ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ wages ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਦੋ ਰੁਪਏ ਦਿਹਾੜੀ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਾਸਿਉਂ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਹਿਲੂ ਤੋਂ

ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਇਸ ਨੂੰ ਉਪਰ ਚੁਕਣ ਲਈ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਪੈਸਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਫ਼ਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹਾਲਾਤ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮਿੱਲਾਂ ਬੰਦ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਲੇਬਰ ਦੇ ਝਗੜੇ ਵਧ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਸ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਇਹ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀ ਪਰ ਖਾਦੀ ਦਾ ਕੰਮ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਇਕ ਸਿਆਸੀ ਕੰਮ ਹੈ ਉਸ ਵਲ ਇਤਨਾ ਜ਼ੋਰ ਲਗਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ! ਜਦੋਂ Finance Minister ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੀ ਸਪੀਚ wind-up ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਬਿੱਲੀ ਥੈਲੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਕਈ ਕਾਂਗਰਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਾਡੀ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਸਾਡੀ ਤਰਫੋਂ ਜਿਹੜੀ ਸਕੀਮ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ, ਸਾਡੀ ਸੋਸਾਇਟੀ ਨੂੰ ਰੁਪਿਆ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਦਰਅਸਲ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਰੁਪਿਆ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਨੂੰ public fund ਦਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਸਹੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਪਰ ਜੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਤਰਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਵੀ ਇਸ ਬਿਲ ਨੇ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ Finance Minister ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਅਪੀਲ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬੋਰਡ ਬਣੇਗਾ ਉਸ ਵਿਚ ਖਾਦੀ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਇਕ ਤਿਹਾਈ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾ ਹੋਣ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਦੂਜੀਆਂ village industries ਵਿਚ employed ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੋਣ। ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਬੋਰਡ ਦੀ constitution ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਫਾਇਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਅਪਣੇ workers ਲਈ ਕਢਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਬਿਲ ਦੁਆਰਾ।

श्री निरंजन दास धीमान (फिलौर) : स्पीकर साहिब ! आज जो बिल Finance Minister साहिब का हमारे सामने है उस के मुतअल्लिक में सिर्फ इतना ही कहना चाहता हूं कि पिछले आठ सालों से लगातार हमारे पंजाब के उन लोगों को जो agriculturists हैं industrialists हैं या कोई और किसी किस्म का काम करने वाले हैं उन की, पंजाब सरकार ने किसी न किसी शक्ल में मदद की है। उन्हें तकावी कर्जे दिये गये, subsidies दी गई, Finance Corporation ने कर्जे दिये। कुछ भी हो सरकार ने किसी न किसी ढंग से इन सब लोगों को मदद देने की कोशिश की। लेकिन इस मदद से, गांव में काम करने वाला, आबादी का $\frac{1}{3}$ हिस्सा महरूम रहा। गो मैं यह महसूस करता हूं कि इस बिल के ज़रिये जो रकम उन देहातों में काम करने वालों के लिये मंजूर की गई है, बहुत थोड़ी है लेकिन इस तरफ जो कदम उठाया गया है, वह सही कदम है। वह इतना सही कदम है कि अगर हम इस बिल की clauses को पढ़ें तो हमें यह तसलीम करना पड़ता है कि इस तरह बहुत ही सही ढंग से सोचा गया है। क्योंकि हमारे Finance Minister साहिब को छोटी industries का काफी तजरुबा है —गो बड़ी heavy industries का नहीं क्योंकि वे आम तौर पर इस चीज को काबूल करते हैं। आप लुधियाना की मिसाल को

[श्री निरंजन दास धीमान]
ले लें। वहां पर जितनी भी industries हैं—cycle spare parts या sewing machine या दूसरी चीज़ों की —वह इस ढंग से चल रही हैं कि या तो लोग उन के लिये देहातों में काम कर रहे हैं या बिल्कुल छोटे २ units बना कर काम कर रहे हैं। अब तक गवर्नमैण्ट की जितनी भी स्कीमें थीं, हम उन से उन लोगों की किसी तरह भी मदद नहीं कर पाए। इस बिल में एक क्लाज़ है जिस का नाम है "functions and powers of the Board" इस का मकसद है "to help the people by providing them with work in their homes and give them monetary help" इस से मैं समझता हूं कि वह flow जो चल रहा था देहातों से शहरों की तरफ artisan class का वह बन्द हो जायेगा। वे लोग जो देहातों में किसी वजह से या अपनी माली मजबूरी की वजह से वहां काम नहीं कर सकते थे और शहरों की तरफ आ रहे थे वे धीरे धीरे अब यहां आना बन्द कर देंगे, जो यहां आबाद हो रहे थे वह शहरों में आने से रुक जायेंगे और अब इस बिल से उन्हें जो मदद का ज़रिया provide किया गया है उस से वे लोग देहातों के अन्दर ही काम करने के काबल हो जायेंगे।

मैं देखता हूं कि जहां हमने इस बिल में यह कोशिश की है कि उन तमाम छोटे छोटे जो artisan class के लोग हैं उन की मदद करें, हमने एक और बात को भी ध्यान में रखना है और वह यह है कि जो चीज़ें इन लोगों ने बनानी हैं उन को हमने किस तरह मार्किट में लाना है, किस तरह फरोखत करना है। अब तक बहुत सी बातें इस सिलसिले में कही जा चुकी हैं। मैं Finance Minister साहिब की तवज्जुह एक बात की तरफ दिलाना चाहता हूं। पंजाब को इस बात का फख्र है कि इस के artisan class के लोग और जो technicians हैं वे हिंदुस्तान भर में बेहतरीन किस्म के साबित हुए हैं। हिंदुस्तान में जितनी भी बड़ी २ फैक्टरियां हैं वहां ये technicians चाहे वे अनपढ़ ही हैं, एक खास जगह रखते हैं। इस लिये हम देखते हैं कि जहां इतने अच्छे technicians पंजाब ने पैदा किये हैं वहां हम उन की उतनी मदद नहीं कर पाए। अब हमने इस बात का फैसला किया है या यह कहिये कि अब हम इस काबल हुए हैं कि इन की तरफ ध्यान दें। तो इस वक्त जो मदद हम ने उन की करनी है वह इस ढंग से हो सकती है कि जो चीज़ें उन लोगों ने तैयार करनी हैं उन को standardise करने के लिये लाज़मी तौर पर हम कोई centres खोलें क्योंकि हमारा मुकाबला जहां foreign markets से है वहां जो लोकल industries हैं उन के साथ भी है। जब तक हम इन चीज़ों को—चाहे cottage industries के basis पर या small scale industries के basis पर—किसी खास standard का नहीं बनाते हम इन चीजों के लिये markets नहीं तलाश कर सकते हैं। हम देखते हैं कि एक दस्तकार एक चीज़ तैयार कर के किसी middle-man के पास ले जाता है वह middle-man को sample देता है। उस को देख कर वह उसे order दे देता है। लेकिन जब वह actual चीज़ें बना कर supply करने के लिये ले जाता है तो वह middle-man उन्हें देख कर कह देता है कि यह up to the mark नहीं हैं। इस लिये हम चाहते हैं कि यह बोर्ड, जिस पर कि हम इतना ज़्यादा रुपया इस लिये खर्च कर रहे हैं कि वह इन के

खरीदने का इन्तज़ाम करे, पहले इन को standardise करे । इस तरह से हम पूरे तौर पर उन लोगों की मदद कर सकेंगे जिन के लिये हम ने यह बिल बनाया है ।

फिर स्पीकर साहिब ! खादी के खिलाफ बहुत कुछ कहा गया है । कहा गया है कि खादी की बहुत जरूरत नहीं है । देश में मिलें हैं और होनी भी चाहियें । क्यों ? यह बहुत सीधी सी बात है कि हम महात्मा गांधी के बताये हुए रास्ते पर चल रहे हैं और उन्होंने एक बात कही थी जिस को हमें गौर से देखना चाहिये । उन्होंने इस सिलसिले में कहा था—

> When the hands are too few for the work intended to be accomplished, mechanisation is good. It is an evil, when there are more hands than required fo the work as is the case in India.

इस लिये अब आप देखें कि हमारे पास इतनी ज़्यादा labour है । अगर हम उन की जगह पर बिल्कुल ही automatic machinery ले आएं और उस को establish कर दें और उस को fit करें तो मैं समझता हूं कि वह मशीनरी America में कामयाब हो सकती है, England में हो सकती है लेकिन यहां नहीं । जहां तक हमारे देश का ताल्लुक है यह बहुत ज़्यादा गुन्जान आबाद देश है । हमने इस की आबादी को feed करना है क्योंकि एक democratic State का यह फर्ज़ है कि वह अपनी आबादी के लिये पूरी पूरी आमदनी के और रोज़ी कमाने के साधन मुहैया करें । हम देखते हैं कि दूसरे मुल्कों में ऐसे होता है कि अगर State उन को कोई रोज़गार मुहैया नहीं कर पाती वह उन को किसी न किसी शक्ल में allowance देती है या और कुछ करती है । लेकिन मैं यह नहीं कहता कि यह चीज़ यहां भी की जाए । हमने देखना है कि हमारी जो production है वह बढ़ जाये और इस को बढ़ाने के लिये हम ऐसे ज़राये इस्तेमाल करें कि जिन से हम अपनी labour को ज़्यादा से ज़्यादा तादाद में employ कर सकें । यह इसी तरह हो सकता है । यहां इस देश में बड़ी industries ने भी रहना है और छोटी ने भी । यह भी कहना ठीक नहीं कि सिर्फ खादी को रहना चाहिये और मिलों से कपड़ा न बनाया जाये । हमारी industries तब ही तरक्की कर सकती हैं अगर यह दोनों रहें । यह हमने फैसला करना होगा कि कौन सी industry बड़े पैमाने पर हो और कौन सी छोटे पर । इस सिलसिले में मैं, स्पीकर साहिब, एक मिसाल देना चाहता हूं । अमेरिका जो बड़ा देश है और दुनिया भर में अमीर तरीन देश है उस की सब से बड़ी automobile की industry है और वहां automobiles की सब से बड़ी firm है General Motors । वह इतनी बड़ी firm है कि उस की जो सालाना आमदन होती है वह हमारी हिन्दुस्तान की गवर्नमैण्ट के बजट से तीन गुना होती है । लेकिन इस के बावजूद वह automobiles में जो पुरज़े इस्तेमाल करती है वह बावजूद अपनी पूरी कोशिश के सिर्फ 55 per cent ही उस की अपनी फैक्टरी के बने होते हैं और बाकी के 45 per cent दूसरी छोटी यूनिट्स के बने हुए होते हैं । यह जो बिल आज हम पास कर रहे हैं इस में इस बोर्ड को वह तमाम इख्तियारात दिये जा रहे हैं कि वह इन तमाम चीज़ों को देखे । वह इन चीजों की research कराने का इन्तज़ाम भी करेगा कि कौन सी industry cottage industry के basis पर जारी की जाए और कौनसी बड़े पैमाने पर जारी रह सकती हैं ।

[श्री निरंजन दास धीमान]

यह बोर्ड यह भी देखेगा कि पंजाब के लोग जो देहातों में रहते हैं या शहरों में, उन को काम करने का मौका किस तरह से मिल सकता है ।

स्पीकर साहिब ! मैं इन इलफाज के साथ Finance Minister साहिब को जो पंजाब में industry की तरक्की की तरफ बड़ा ध्यान देते हैं बधाई देता हूं । और खास तौर पर इस लिये भी बधाई देता हूं कि अब वह 30 per cent लोगों की बेहतरी के लिये यह बिल लाये हैं जिन की तरक्की की तरफ पहले कभी ध्यान नहीं दिया गया था ।

ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਉਜਲ ਸਿੰਘ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਇਥੇ ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਬੋਲੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਨੇ ਇਹ ਗਲ ਕਹੀ ਹੈ ਕਿ ਰੁਪਿਆ ਜੋ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਖਾਦੀ ਅਤੇ village industries ਲਈ ਉਹ ਥੋੜਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਹ ਕਲ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰੁਪਿਆ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਅਸੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਦਸਤਕਾਰੀ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਹੋਰ ਰੁਪਿਆ ਹੋਵੇ । ਪਰ ਹੁਣ ਦੀ position ਇਹ ਹੈ ਕਿ Planning Commission ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਜਿਨਾਂ ਰੁਪਿਆ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਅਸੀਂ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਰਖ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਆਪ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ All-India Khadi and Village Industries Board ਨੇ ਆਪਣੀ ਤਰਫੋਂ 30 ਕਰੋੜ ਰੁਪੇ ਦੀ ਸਕੀਮ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੂਬੇ ਲਈ $11\frac{1}{2}$ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਸਕੀਮ ਬਣਾਂਕੇ ਭੇਜੀ ਹੈ । ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਸਾਡੀ ਸਕੀਮ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਕਿਨਾ ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਲਈ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਸਾਡੀ ਇਹ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਵਧ ਤੋ ਵਧ ਰੁਪਿਆ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲੇ । ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਾਨੂੰ ਦੋ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ Industries Department ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ 30 ਲਖ ਰੁਪਿਆ Co-operative Department ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਉਹ ਅਸੀ ਸਾਰਾ ਇਸੇ ਮਤਲਬ ਲਈ ਰਖ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਪਰ ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ ਹੈ ।

ਇਕ ਗਲ ਸ੍ਰੀ ਮੂਲ ਚੰਦ ਜੈਨ ਜੀ ਨੇ ਕਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਿੰਡਾ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਤਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਸ ਬੋਰਡ ਨੇ ਹਾਲਾਂ ਉਹ ਦਸਤਕਾਰੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਾਣੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਅਗੇ ਉਥੇ ਚਲਦੀਆਂ ਸਨ ਜਾਂ ਹੁਣ ਵੀ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਲੇਕਨ ਉਹ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਅਤੇ ਉਤਨੇ ਪੈਮਾਨੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਜਿਸ ਤੇ ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ । ਅਸੀ ਪਿੰਡਾ ਦੀਆਂ ਦਸਤਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਹਦ ਤਕ ਵਧਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਆਮ ਲੋੜਾਂ ਆਪ ਉਥੋਂ ਹੀ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰਨ।

ਮੇਰੇ ਇਕ ਮਿਤ੍ਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਖੱਡੀ ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਰਹੇ ਹੋ । ਖੱਡੀ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਦੀ ਬਹਿਸ ਵਿਚ ਮੈਂ ਜਾਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ । ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਇਤਨਾ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਧੇ ਅਤੇ ਉਹ ਕੰਮ ਜੋ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲੇ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਵਧੇ । ਤਾਂ ਆਪ ਵੇਖੋਗੇ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਖੱਡੀ ਦਾ ਕੰਮ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ । ਫਿਰ ਇਸ ਖੱਡੀ ਦੇ ਕੰਮ ਨਾਲ ਦੂਜੇ ਕੰਮ ਜਿਵੇਂ ਚਰਖੇ ਦਾ ਕੰਮ, ਸੂਤ ਕੱਤਣ ਦਾ ਕੰਮ ਅਤੇ ਕਪੜੇ ਬੁਣਨ ਦਾ ਕੰਮ ਤੇ ਰੰਗਣ ਦਾ

ਕੰਮ, ਚਾਲੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਨੇ ਕੰਮ ਹਨ ਜੋ ਕਪੜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ । ਜਿਥੇ ਇਕ ਖਡੀ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ 3 ਜਾਂ 4 ਆਦਮੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਤੇ ਲਗਦੇ ਹਨ । ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਖਡੀਆਂ ਹਨ । ਅਜ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਚਲ ਰਹੀਆਂ । ਪਿਛਲੇ ਮੰਦੇ ਕਰਕੇ ਕਈ ਖੱਡੀਆਂ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈਆਂ । ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਖਡੀਆਂ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ । ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ co-operative ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਇਹ ਵੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੁਰਾਣੀ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਖਡੀਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਨਵੀਂ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਖਡੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੈਕਾਰਡ-ਖਡੀ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਜੁਲਾਹੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੇ ਵਧੀਆ ਕਿਸਮ ਦਾ ਕਪੜਾ ਬੁਣਨ ਅਤੇ ਬੇਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਸਾਨ ਹੋਵੇਗਾ । ਕਿਉਂਕਿ ਜੈਕਾਰਡ ਖਡੀ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਪੜਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਬਨਿਸਬਤ ਆਮ ਖਡੀ ਦੇ ਅਤੇ ਇਹ ਮਿਲ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਸ ਕੰਮ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਕੰਮ ਹੈ ਜੋ ਲੋਕ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕੰਮ ਮਿਲਦਾ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ । ਅਗਰ ਫਿਰ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਫਾਇਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ।

(ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ : ਇਹ uneconomic ਕੰਮ ਹੈ)

ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਖਡੀ uneconomic ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਖਡੀ ਤੇ ਮਿਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦਾ ਕਪੜਾ ਬਣੇ ਤਾਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ uneconomic ਹੋਵੇਗਾ ਮਗਰ ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ ਇਹੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦੇ ਕਿ ਆਇਆ ਮਿਲਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਖਡੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ । ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੁਲਾਹੇ ਅਜਿਹੀ ਖਾਦੀ ਬੁਨਣ ਜੋ ਕਿ ਬਾਹਰ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜਾ ਸਕੇ । ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ design ਵੀ ਬਨਾਉਣ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕਪੜਾ ਬਨਾਉਣ ਜੋ ਕਿ ਮਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰ ਭੇਜ ਸਕੀਏ । ਆਪਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਖੇਸ ਅਤੇ tapestry ਜਾਂ ਪਰਦੇ ਦਾ ਕਪੜਾ ਜੋ ਖਡੀਆਂ ਬਣਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਮਿਲਾਂ ਵਾਲੇ ਉਸ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਮੈਂ ਆਪਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਖਡੀਆਂ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਖੇਸ ਅਮਰੀਕਾ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਕ ਰਹੇ ਹਨ । ਕੋਈ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਖਾਦੀ ਨਹੀਂ ਵਿਕ ਸਕਦੀ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਪਰਵਾਣ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਵੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਾਂਗੇ । ਲੇਕਿਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਥੇ ਕੁਝ ਸਾਥੀ ਖਾਦੀ ਪਹਿਨਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਕੁਝ philosophy ਹੈ ਮਗਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਖਾਦੀ ਪਹਿਨਦੇ ਹਨ । ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਤੀਵੀਆਂ ਚਰਖੇ ਕਤਦੀਆਂ ਹਨ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਕਪੜਾ ਬੁਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਥੇ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਬਾਹਰ ਪੜ੍ਹਨ ਵਗੈਰਾ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਦੂਸਰਾ ਕਪੜਾ ਵਰਤੇ । ਖੇਸ ਤਾਂ ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਹੀ ਹੋਈ, ਜਦ ਕਿ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ । ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਆਪ ਹੀ ਚਰਖਾ ਕਤਦੀ ਸੀ । ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਖੇਸ ਮੁਲ ਨਹੀਂ ਸਨ ਲਏ । ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਤਕ ਅਸੀਂ ਘਰ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਚਰਖੇ ਤੇ ਕਤੇ ਸੂਤ ਤੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬੁਣੇ ਹੋਏ ਖੇਸ ਵਰਤਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੱਦਰ ਵਰਤਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਵੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਪਤ ਵਧੇ, ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੁਲਾਹਿਆਂ

[ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਨੂੰ ਮਦਦ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣਾ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਕਮਾ ਸਕਣ ਅਤੇ ਫਿਰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਇਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਥੇ ਹਥ-ਖਡੀ ਦਾ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਸਤਕਾਰੀ ਦਾ ਮਸ਼ੀਨ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਹੈ ਉਥੇ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸ੍ਰੀ ਮੂਲ ਚੰਦ ਨੇ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੋਸਤ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਦਸਤਕਾਰੀ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਮਸ਼ੀਨ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਹਨ ਜੋ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਨ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਆਬਾਦੀ ਸਾਡੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਦਸਤਕਾਰੀ ਜਾਂ ਸਨਅਤ ਨਹੀਂ ਜਿਥੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦਿਲਾ ਸਕੀਏ। ਅਤੇ ਇਹ ਆਪ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਬਾਹਰੋਂ ਮੰਗਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਤੇ ਜਿੰਨਾਂ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਜਿੰਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਉਤਨਾ ਖਰਚ ਦਸਤਕਾਰੀ ਤੇ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਚਾਰ ਗੁਣਾ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਜੋ ਬਾਹਰੋਂ ਮੰਗਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਵਡੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਇਥੇ ਹੀ ਬਣਨ ਅਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜਿਵੇਂ ਲੋਹਾ ਆਦਿ ਹਨ ਇਹ ਇਥੇ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਤਾਂ ਜੋ ਬਾਹਰੋਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੀਆਂ ਜਾਂ ਦੂਸਰੀਆਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਸੈਂਕੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਮਿਲੇ। ਅਲਬੱਤਾ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ adjustment ਕਰਨੀ ਪਏਗੀ। ਹੁਣ ਬਿਜਲੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੋਚਣਾ ਹੈ ਕਿ ਆਇਆ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹੀਏ ਕਿ ਬਿਜਲੀ ਨਾਲ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਣਾਓ ਜਾਂ ਹਥ ਨਾਲ ਬਣਾਉਂਦੇ ਰਹੋ। ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ adjustment ਕਰਨੀ ਪਏਗੀ। ਕਈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਮਹਿਦੂਦ ਕਰਣੀਆਂ ਪੈਣਗੀਆਂ। ਸ਼ੁਰੂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਇਹੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਮਿਲੇ। ਫੇਰ ਹੌਲੀ 2 ਬਿਜਲੀ ਨਾਲ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੋਜ਼ੀ ਮਿਲੇ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਘਟ ਆਦਮੀ ਹੀ ਕੰਮ ਤੇ ਲਗ ਸਕਣ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਮੰਜ਼ਲ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦਿਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਕੁਝ ਤਾਂ ਪਹੁੰਚੇ ਜੋ ਕਿ ਖਾਲੀ ਪੇਟ ਹਨ। ਫਿਰ ਇਹ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੋਜ਼ੀ ਮਿਲੇ। ਜੇ ਅਜ ਕਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡੇਢ ਰੁਪਿਆ ਦਿਹਾੜੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਿਜਲੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਚਲਾਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 3 ਰੁਪਏ ਮਿਲਣ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ stages ਹਨ ਜਿਨਾਂ ਵਿਚੋ ਸਾਨੂੰ ਨਿਕਲਣਾ ਪਵੇਗਾ।

ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਇਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਬੋਰਡ ਅਸੀਂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਇਹ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸਾਰੇ ਖਾਦੀ ਪਹਿਨਣ ਵਾਲੇ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣ। ਮੈਂ ਦੋ ਤਿੰਨ States ਜਿਥੇ ਇਹ Bill ਬਣਿਆ ਹੈ ਬਾਰੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬੰਬਈ ਇਕ ਹੈ। ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਨਹੀਂ ਰਖੀ ਕਿ ਸਿਰਫ ਉਹ ਹੀ ਬੋਰਡ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾ ਖਾਦੀ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਇਸ ਲਈ ਅਸੀ ਇਹ ਖਾਸ ਸ਼ਰਤ ਨਹੀਂ ਰਖੀਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਕਈ ਅਫਸਰ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣਗੇ ਜੋ ਕਿ ਹਮੇਸ਼ਾ ਖਾਦੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੋਰਡ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ ਤੋਂ ਮਨ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਹਾਂ ਜੇ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਮੈਂਬਰ ਲਵਾਂਗੇ ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਲਵਾਂਗੇ ਜੋ village industry ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਚਾ ਰਖਦੇ ਹੋਣ ਖਾਦੀ ਵਰਤਦੇ ਹੋਣ। (ਸਰਦਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਜੋ ਕੰਮ ਜਾਣਦੇ ਵੀ ਹੋਣ) ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਵੀ ਹੋਣ, ਬਣਾਉਂਦੇ ਵੀ ਹੋਣ ਅਤੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹੋਣ ਸਿਰਫ ਉਹੀ ਨਹੀਂ ਜੋ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੀ ਹੋਣ। village industries ਨਾਲ ਵਾਕਫੀਅਤ ਵੀ ਰਖਦੇ ਹੋਣ, ਮਸਲਨ ਜੁਤੀਆਂ ਬਨਾਉਣਾ, ਚਮੜਾ ਰੰਗਣਾ, ਤੇਲ ਕਢਣਾ ਜੋ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਮਸ਼ਵਰਾ ਵੀ ਦੇ ਸਕਨ। ਸਿਰਫ ਉਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੋ ਬਣਾ ਸਕਣ ਲੇਕਿਨ ਦਸ ਨਾ ਸਕਣ ਜਾਂ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਨਾ ਦੇ ਸਕਨ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਇਸ ਤਹ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਦਮੀ ਬੋਰਡ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ।

ਸ੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਉਹੀ ਗਲ ਕਹੀ ਜੋ ਕਲ ਕਹੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋਸਤਾਂ ਵਲੋਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਪੇਂਡੂਆਂ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਅਸਲ ਕੰਮ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਐਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਬਜ਼ ਬਾਗ ਦਿਖਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਜੇ ਸਕੀਮਾਂ ਚੰਗੀਆਂ ਹੋਣ, ਜੇ ਰੁਪਿਆ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹੱਥੀਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ, ਤਾਂ ਧੋਖਾ ਕਿਹੜੀ ਗਲ ਦਾ ? ਧੋਖਾ ਤਾਂ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੇ ਦੋਸਤ ਫਪਲੇ ਲਾਂਦੇ ਹਨ, ਗਲਤ ਫਹਿਮੀਆਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਸਾਰੂ ਕੰਮ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਢਾਊ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, (ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ) Community Project ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਹਥਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਗੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਾਡੇ ਦੋਸਤ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਲੋਕ ਕੋਈ ਉਸਾਰੂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਗਣ ਤਾਂ ਇਹ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਕੀਮਾਂ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਹੜੇ ਕੰਮ ਕਰਨਗੇ। ਸਾਡੇ ਦੋਸਤ ਵੀ societies ਬਣਾਉਣ, ਅਤੇ ਕੰਮ ਕੰਮ ਰੁਪਿਆ ਲੈਣ। ਸਾਨੂੰ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜੇ ਉਹ ਢਾਊ ਕੰਮ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਉਸਾਰੂ ਕੰਮ ਕਰਨ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਮਦਾਦ ਦੇਵਾਂਗੇ। (ਹੋਰ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ)।

ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਸ੍ਰੀ ਦੌਲਤ ਰਾਮ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਇਦੇ ਜਲਦੀ ਬਣਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਖੁਦ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ Board ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ village industries ਦੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਹੋਣੀ ਹੈ। All-India Khadi and Village Industries Board ਖਾਦੀ ਦੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਲਈ ਰੁਪਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਸ਼ਰਤ ਤੇ ਕਿ Statutory Board ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਬਣ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ Board ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਬਣਨਾ ਹੈ ਤੇ ਕੰਮ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣਾ ਹੈ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਮਿਤਰ ਨੇ ਇਕ ਦੋ ਗਲਾਂ ਇਸ ਢੰਗ ਢੰਗ ਵਿਚ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪਣੇ political purposes ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। Political purpose ਦਾ ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਉਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ ਜੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵੰਡਿਆ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ। ਰੁਪਿਆ ਤਾਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ, ਨਿੱਗਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲਣਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਕੋਈ ਬੰਦਸ਼ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਚੀਜ਼ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਆਦਮੀ ਜਾਂ ਜਮਾਤ ਤਕ ਮਹਿਦੂਦ ਨਹੀਂ ਰਖੀ ਜਾਣੀ।

[ਅਰਥ ਮੰਤਰੀ]

ਮੇਰੇ ਮਿਤਰ ਨਰਿੰਜਨ ਦਾਸ ਨੇ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਕਰੀਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਚੰਗੇ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰੇ ਦਿਤੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ standardization ਦੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਮਸ਼ਵਰਾ ਦਿਤਾ ਹੈ । Tapestry cloth ਅਤੇ ਖੇਸਾਂ ਆਦਿ ਵਿਚ ਤਾਂ standardization ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਬਾਹਰ ਨਾ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮਸਲਨ ਤੇਲ, pottery, ਸ਼ਹਿਦ ਆਦਿ ਵਿਚ standardisation ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਭਾਸਦੀ । ਹਾਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਚੰਗੇ standard ਦੀਆਂ ਹੋਣ, ਸੂਤਰ ਤੇ ਬੁਨਤੀ ਦਾ ਕੰਮ ਚੰਗੇ standard ਦਾ ਹੋਵੇ । Standardisation ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੋੜ hosiery, sports goods ਅਤੇ agricultural implements ਵਿਚ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਦਸਤਕਾਰੀਆਂ small-scale industries ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਮਝੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, village industries ਵਿਚ ਨਹੀਂ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ standardisation ਲਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਇਕ Board ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ । Government of India ਦੇ Standardization Department ਨਾਲ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜੀਆਂ lines ਤੇ standardisation ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ । ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚ standardization ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਬਾਹਰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਹੋਵੇ ।

ਸਭ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ marketing ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਕਈਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੁਲਾਹਿਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਛੋਟੇ ਦਸਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕੱਚਾ ਮਾਲ ਦਿਤ੍ਹਾ ਤੇ ਬਣਿਆ ਬਣਾਇਆ ਖਰੀਦ ਲਵੇ । ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਤਜਾਰਤ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਜਾਂ Board ਆਪਣੇ ਹਥ ਵਿਚ ਲੈ ਲਵੇ । ਇਹ ਕੰਮ ਇਕ ਹੱਦ ਤਕ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਕੁਝ ਤਾਂ spinning ਤੇ weaving centres ਅਤੇ Textile Marketing Organisation ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਸੂਤਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਪੜਾ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਚੀਜ਼ ਇਕ ਹੱਦ ਤਕ, ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਜੁਲਾਹਿਆਂ ਨੂੰ ਮਦਦ ਦੇਣ ਲਈ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਨਹੀਂ । ਨਵੀਂ plan ਵਿਚ Co-operative Societies ਹੇਠ 6 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਸਿਰਫ਼ marketing ਲਈ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । Marketing Societies ਕੱਚਾ ਮਾਲ ਜੁਲਾਹਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਪੱਕਾ ਮਾਲ ਲੈ ਕੇ ਵੇਚਣਗੀਆਂ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ Sales Co-operative Societies ਬਣਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਾਰਾ ਮਾਲ ਖਰੀਦ ਕੇ ਵੇਚ ਦੇਣਗੀਆਂ । ਅਸੀਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਆਲਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ । Government of India small-scale industries ਦੀਆਂ institutes ਬਣਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਛੋਟੀਆਂ industries ਦੇ ਮਾਲ ਦੇ ਵੇਚਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ 13 ਜਾਂ 14 depots ਵੀ ਖੋਲ੍ਹੇ ਗਏ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਦਾਦ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਛੋਟੀਆਂ ਘਰੇਲੂ ਦਸਤਕਾਰੀਆਂ ਦੀਆ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਵੇਚਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਵੇ । ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦ ਤਕ marketing ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਦ ਤਕ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ਅਸੀਂ ਇਸ

ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਿਸ ਢੰਗ ਤੇ ਹੋਵੇ, ਆਇਆ Co-operative Societies ਨੂੰ encourage ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਾਂ Sales Organisations ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣ ਜਾਂ depot ਤੇ emporium ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਣ । ਮੈਂ ਸਭ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਮਸਲੇ ਵਲ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ village industries ਦੀ ਹਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਤਰੱਕੀ ਹੋ ਸਕੇ । (ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ)

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Khadi and Village Industries Board Bill be passed.

The motion was carried.

THE DRAMATIC PERFORMANCES (PUNJAB AMENDMENT) BILL

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar) : Sir, I beg to introduce the Dramatic Performances (Punjab Amendment) Bill.

Chief Minister : Sir, I beg to move—

That the Dramatic Performances (Punjab Amendment) Bill be taken into consideration at once.

स्पीकर साहिब ! यह एक छोटा सा बिल है, इस के मुतअल्लिक कोई खास वज़ाहत करने की ज़रूरत मालूम नहीं होती । यह सिर्फ एक technical सी चीज़ है जिसे हाऊस में रखना पड़ा है । ये इख्तियारात तो सरकार के पास पहले ही हैं, कोई नये इख्तियारात नहीं लिये जा रहे हैं । जब तक गवर्नमैण्ट को किसी चीज का पता चलता है, मसलन सूबे के लोगों में नई रूह फूंकने वाले क्या कुछ करने वाले हैं, मामला साफ हो जाता है और तमाशा करने वाले आगे चले जाते हैं । इस काम में District Magistrates भी गवर्नमैंट का हाथ नहीं बटा सकते । अगर एक चीज करने के योग्य हो तो उसे अच्छी तरह करना चाहिये, अगर ज़रूरत नहीं है तो न की जाए । मगर आज ज़रूरत है इस बात की कि काबिले एतराज़ performances को रोकने के लिये वक्त पर कार्यवाई की जा सके । इस लिये गवर्नमैण्ट यह इख्तियार ले रही है कि वह इस सिलसिले में अपनी powers को delegate कर सके ।

स्पीकर साहिब ! दूसरी चीज़ यह है कि किसी भी कानून का होना इस बात का तकाजा करता है कि उस कानून का डर हो । इस बारे में पहले कानून का डर किसी को नहीं । तजरुबा ने ज़ाहिर किया है कि जो सज़ा रखी गई है वह काम नहीं देती । इस लिये सरकार ने हाथ मजबूत करने के लिये यह कानून आप के आगे रखा है । यह बेज़रर सी चीज़ है, इस लिये मुझे उम्मीद है कि इस पर कोई बहस नहीं होगी ।

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Dramatic Performances (Punjab Amendment) Bill be taken into consideration at once .

Sardar Chanan Singh Dhut (Tanda) : Sir, I beg to move—

That the Dramatic Performances (Punjab Amendement) Bill be circulated for the purpose of eliciting opinion thereon by the 25th March, 1956.

[ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ]

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਸਿਧਾ ਜਿਹਾ ਬਿਲ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਥੋੜੇ ਜਿਹੇ ਇਖਤਿਆਰ ਸਰਕਾਰ ਹੋਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 1876 ਵਿਚ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਇਕ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ cultural programmes ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਈ। ਉਸ ਨਾਲ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਕੁਚਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਇਕ ਹਥਿਆਰ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ cultural ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਰੋੜਾ ਅਟਕਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨੈਸ਼ਨਲ movement ਨੂੰ ਦਬਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਕਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਸਾਡੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਤਹਿਰੀਕ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣ ਲਈ ਬਣਾਏ। 1885 ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਰਖੀ ਗਈ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਤਹਿਰੀਕ ਵਧਦੀ ਗਈ। ਡਰਾਮਿਆਂ ਬਾਰੇ ਪੁਰਾਣਾ ਕਾਨੂੰਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਾਡੀ ਸਿਆਸੀ, ਕਲਚਰਲ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਇਕ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਹਕੂਮਤ ਰੋਕਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ, ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਅਜ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਉਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਨਾਲ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਜੋ ਇਕ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਹਕੂਮਤ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣ ਲਈ ਦੇਂਦੀ ਸੀ। ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਹੁਣ ਹੋਰ ਇਖਤਿਆਰ ਮੰਗਦੀ ਹੈ, ਹੋਰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦੇਣੀਆਂ ਠੀਕ ਸਮਝਦੀ ਹੈ। ਪੁਲਸ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਤਕੜਾ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ initiative ਨ ਰਹੇ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਵਧ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਦਫ਼ਾ 144 ਲਗਾਈ ਗਈ। ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਅਤੇ ਲਾਊਡ ਸਪੀਕਰਾਂ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਚੁਕਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਕੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਤਾਕਤ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਪਿਆ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ, ਕਿ ਲੋਕ ਰਾਏ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਸੋ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗੇ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਡਰਾਮਿਆਂ ਸਬੰਧੀ ਹੈ ਉਹੋ ਲੋਕਾਂ ਦੇ initiative ਉਤੇ ਚੋਟ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕਰਕੇ cultural initiative ਨੂੰ ਉਕਾ ਹੀ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵਡੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਉਤੇ ਚੁਕਣ ਸਬੰਧੀ ਬਣਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਪੰਜ-ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਾਡੇ ਰਾਜ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ cultural initiative ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਰੋੜੇ ਅਟਕਾਣ ਦੀਆਂ ਵਿਉਂਤਾਂ ਗੁੰਦ ਰਹੀ ਹੈ। ਮਸਾਲ ਵਜੋਂ ਮੈਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ 60 ਮੁਕੱਦਮੇ ਡਰਾਮਿਆਂ ਉਤੇ ਚਲਾਏ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਵੀ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਗਲ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਐਵੇਂ ਰੋਕਾਂ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਂਜ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਠੋਸ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਜ਼ਾਤੀ ਤਜਰਬਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਕੇਸ ਵਿਚ arrest ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਉਹ ਅਜੀਬ ਸੀ। Magistrate ਮੇਰੇ ਪਾਸ

ਆਇਆ । ਰਾਤ ਦੇ ਗਿਆਰਾਂ ਵਜੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਡਰਾਮਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ । ਡਰਾਮਾ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ । ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ । ਥਾਣੇਦਾਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ magistrate ਨਾਲ ਗਲ ਕਰਾਂ । Magistrate ਨਾਲ ਗਲ ਕਰਨ ਗਏ ਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਅਫਸਰ ਤੇ ਪੁਲਸ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ power delegate ਕਰਨੀ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਬੁਰਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਐਵੇਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਵਿਚ ਪੈਣਾ ਪਵੇਗਾ । ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਜੋ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਾ ਰਹੀ ਹੈ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਤੇ ਛਾਪਾ ਹੈ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਡਰਾਮਾ ਪਾਰਟੀਆਂ ਬਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਬੜੇ ਘਟੀਆ ਅਤੇ low standard ਦੇ ਡਰਾਮੇਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਆਪਣੇ initiative ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ cultural ਡਰਾਮੇਂ ਵਿਖਾਣ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਸਰਕਾਰੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਲੋਂ ਦਸੇ ਜਾਂਦੇ ਡਰਾਮੇਂ cultural level ਤੋਂ ਨੀਵੇਂ ਹਨ । ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਆਪਣੀ ਮੋਹਰ ਲਾ ਕੇ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ।

ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਕੇ ਵੇਖੋ ਕਿ ਜੋ ਡਰਾਮੇ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਕਿੰਨੇ low standard ਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ standard ਇੰਨਾਂ ਨੀਵਾਂ ਹੁੰਦੇ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਉਹ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ Punjab Government ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੇਡਣ ਦਾ ਖੁੱਲਾ ਮੌਕਾ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਪਰ ਦੂਜੀ ਤਰਫ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਉਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ cultural ਤਰੱਕੀ ਰੁਕ ਜਾਵੇਗੀ । ਸ਼ਹਿਰੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਉਸ ਦੀ ਹਿਫ਼ਾਜ਼ਤ ਲਈ ਅਸੀਂ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਰ ਕਰਦੇ ਰਹਾਂਗੇ । ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਉਤੇ ਲਾਕੇ Government ਸ਼ਹਿਰੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਸਲਬ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ । ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਉਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਈ ਸੀ ਉਸ ਦਾ ਜੋ ਨਤੀਜਾ ਨਿਕਲਿਆ ਉਸਦਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਅਤੇ Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਸ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਣ ਦਾ ਅਪਣੀ ਅਖੀਂ ਨਤੀਜਾ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਣਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਉਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਕੇ ਕੀ ਹਸ਼ਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਉਸ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈਣਾ ਪਿਆ ਸੀ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਸੋਚ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀ civil liberties ਨੂੰ crush ਕਰਨ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦਾ । ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਖਾਸ ਹਕੂਕ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਛਾਪਾ ਨਹੀਂ ਮਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸਾਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਅੱਠਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਣਾਏ ਹਨ ਉਹ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ crush ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਏ ਹਨ । ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਪਤਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਅਸੀਂ ਅੱਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫ਼ਸਰ

[ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ]
ਬਲਿਉਂ report ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਤਾਕਤ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਉਹ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਉਹ ਦੇਣ ਲਈ ਝਟ ਪਟ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਤਾਕਤ ਸਾਥੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਖੁਲੀ ਛੁਟੀ ਦੇ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾ ਕੇ ਰਖਣ। ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡਾ culture ਤਬਾਹ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਕੋਈ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗੀ।

ਫੇਰ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਡਰਾਮੇ stage ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ dialogue ਤੇ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ matter ਤੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ check ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਜੇ ਤਕ ਕਦੇ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਅਸੀਂ ਡਰਾਮੇ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਹ ਅਸੀਂ local Deputy Commissioner ਅਤੇ Superintendent of Police ਨੂੰ ਵਿਖਾਏ ਹਨ ਕਿ ਦਸੋ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਵਾਲੀ ਗਲ ਹੈ ? ਪਰ ਅਜ ਤਕ ਕਦੇ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਲਗੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ stage ਕਰਨ ਤੇ ਕੋਈ check ਲਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਦਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ powers ਅਤੇ ਇਖਤਿਆਰ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਰਾਹੀਂ police officers ਨੂੰ ਦੇ ਰਹੇ ਹੋ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੁਣ ਰੋਜ਼ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਮਸਲੇ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਝਗੜੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨਗੇ। ਜੋ ਝਗੜੇ ਅਜ ਤਕ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਸਨ ਹੋਏ ਉਹ ਹੁਣ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੇ ਇਹ ਅਫਸਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿ ਤੁਸੀਂ powers ਦੇ ਰਹੇ ਹੋ, ਪੈਦਾ ਕਰਨਗੇ।

ਫੇਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲਾ Act ਬਣਿਆ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ ਸਜ਼ਾ ਘਟ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੁਣ ਵਧਾ ਕੇ ਇਕ ਸਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ 3 ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਘਟ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਕਿਹੜਾ case ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਘਟ ਸਜ਼ਾ ਦਿਤੀ ਹੈ? ਮਾਮੂਲੀ ਮਾਮੂਲੀ offences ਦੀ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਚਾਰ ਸਾਲ ਤੋਂ ਘਟ ਸਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਜਿਹੜੀਆਂ powers ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਦੇ ਰਹੇ ਹੋ ਮੈਂ ਬਾਰ ਬਾਰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ misuse ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਅਤੇ officers ਅਪਣੀ ਮਨਮਾਨੀ ਕਰਨਗੇ ! ਹੁਣ ਭੀ ਉਹ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਫੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਸਨੂੰ ਛਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਝਗੜੇ ਵਧਣਗੇ, ਘਟਣਗੇ ਨਹੀਂ। ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਲੋਕੀ agitators ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ law abiding ਨਹੀਂ ਰਹੇ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਲੋਕੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ tolerate ਕਰਨ? ਤੁਸੀਂ ਖੁਦ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ agitators ਬਣਾਂਦੇ ਹੋ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਸਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਕਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਬਣਾਏ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ cultural development ਨੂੰ ਰੋਕ ਰਹੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਵ੍ਹਾ ਕਰਦੀ ਹੈ; ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਖੁਦ Bureaucracy ਵਲ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਹਥ ਦੇ ਵਿਚ powers ਦਾ ਡੰਡਾ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਦਬਾ ਕੇ ਰਖਣ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ

ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਸਲਬ ਨਾ ਕਰੋ ਅਤੇ cultural development ਨੂੰ ਨਾ ਰੋਕੋ ਅਤੇ Bureaucracy ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰੋ । ਇਹ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਤਰੀਕੇ ਇਖਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲੇਗਾ । ਮੈਂ ਇਹ ਫੇਰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰੋ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ cultural ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਨਾ ਕਰੋ ਬਲਕਿ ਜਿਹੜੇ ਕਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ Bureaucracy ਨੇ ਬਣਾਏ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰੋ ।

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Dramatic Performances (Punjab Amendment) Bill be circulated for the purpose of eliciting opinion thereon by the 25th March, 1956.

श्री राम किशन (जालन्धर शहर, उत्तर-पश्चिम) : स्पीकर साहिब ! मेरी राये यह है कि यह बिल जो अब सरकार ने इस सभा में पेश किया है बहुत पहले ही आ जाना चाहिये था । मैं सरदार चनन सिंह की speech को बड़े गौर से सुन रहा था और मैं उस सारी speech का खुलासा एक ही फिकरे में कह देता हूं "Guilty conscience pricks the mind." स्पीकर साहिब ! मेरे कुछ दोस्तों ने कहा है कि पंजाब सरकार हमारी cultural life पर और हमारे cultural ड्रामों पर पाबन्दियां लगा रही है और लगाना चाहती है । उन्हों ने बड़े 2 हवाले दिये हैं कि यहां पंजाब में लोगों की सिवल लिबरटीज़ को कुचला जा रहा है, लोगों के culture को तबाह किया जा रहा है और दूसरे कई किस्म के हवाले दिये गये हैं । मगर स्पीकर साहिब, मैं समझता हूं कि इस में न culture का सवाल है और न ही civil liberties का सवाल है । जो ड्रामे पंजाब की life को depict करते हैं उन पर कोई कभी पाबन्दी लगी है और न कभी लगेगी ।

लेकिन स्पीकर साहिब, मैं नहीं कह सकता कि इस हाऊस के मैम्बर साहिबान ने कोई किसी तरह के ड्रामे देखे हैं या नहीं, मगर मैं खुलमखुल्ला इस हाऊस में कह देना चाहता हूं कि जिस पार्टी के मैम्बरान ने आज इस बिल की अप्पोज़ीशन की है और इस को पास करना नहीं चाहते मुझे उन की बाबत अच्छी तरह इल्म है । मुझे ज़ाती तौर पर इल्म है कि हमारे Jullundur Division के अन्दर इस कदर ज़लील और लोगों के इखलाक को गिराने वाले ड्रामे इन लोगों ने और इन की पार्टी की तरफ से खेले गये हैं कि हिंदुस्तान का कोई भी ज़ी होश शख्स उन को देख कर उन पर लानत भेजेगा । स्पीकर साहिब! हमारे पंजाब के अन्दर कई तरह के ऐसे ड्रामे इन लोगों ने किये हैं कि जिन से उन गांव में जहां कि यह खेले गये, फसादात होने लगे । (*Interruptions.*)

स्पीकर साहिब नकोदर में एक ड्रामा खेला गया । ड्रामा क्या था मैं क्या बताऊं ! अगर हमारी सरकार, हमारी पंजाब सरकार उन पर पाबन्दियां नहीं लगाती तो मैं कहता हूं कि वह अपने फर्ज़ से कोताही करती है । वह ड्रामा स्पीकर साहिब Communist Party की तरफ से खेला गया । उस ड्रामा में ऐसी बेशरम, इखलाक से गिरी हुई और ज़लील हरकतें की गयीं कि शर्म आती है । उस ड्रामा में श्रीमती विजयलक्ष्मी पंडित को एक फाहिशा औरत के रूप में पेश किया और नाच करवाया (interruptions from the Communist Members) मैं पूरी ज़िम्मेदारी के साथ कह सकता हूं । मैं स्पीकर साहिब पूरी ज़िम्मेदारी के साथ कहना चाहता हूं कि इन लोगों ने ज़िला जालन्धर और ज़िला अमृतसर के अन्दर

श्री राम किशन]
ड्रामे खेले हैं और उन में हमारे Prime Minister of India, पंडित जवाहर लाल जी को हाथ में शराब की बोतल लिये हुए दिखाया है (shame, shame) और लोगों से कहा कि देखो कि महात्मा गांधी ने अपनी सारी उम्र यही प्रचार किया कि prohibition की पालिसी होनी चाहिये और इस लानत को खत्म करना चाहिये मगर यह उन के followers शराबें पीते हैं और ऐश कर रहे हैं और हर वक्त शराब में मदहोश रहते हैं ।

ਸਰਦਾਰ ਅਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ : ਇਹ ਸਭ ਝੂਠ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹੋ ਜੇਹੀ ਕੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈ । (*interruptions*)

अध्यक्ष महोदय : आप लोग सब्र से सुनते नहीं हैं और खाह मखाह interrupt करते हैं । आपने पहले भी कहा है कि Government की तरफ से और कांग्रेस की तरफ से जो ड्रामे किये जाते हैं वे लोगों के standard lower करते हैं । आप समझते हैं कि आप को ऐसी बातें कहने की liberty है और दूसरों को इस का जवाब देने का हक नहीं हैं ? आप लोग खुद पहले ऐसी बातें छेड़ लेते हैं और बाद में जब जवाब मिलता है तो मेरी मदद चाहते हैं । मैं अर्ज़ करूंगा कि न आप ऐसी बातें करें और न ही वे करें ।

(You shouldhave the patience to hear others and should not interrupt. You also have already said that the dramas staged by the organisations of the Government and the Congress Party are such as have the effect of lowering the standard of morality of the people. Do you think that you are at liberty to say such things ? Don't you think that others should also have the right to rebut? You yourself start such things and when you are contradicted you seek my Protection. I would say that neither you nor they should say such things).

श्री राम किशन : जनाब मैं पूरी ज़िम्मेदारी के साथ कहता हूं और अपने एक २ लफज़ की ज़िम्मेदारी लेता हूं .....

ਸਰਦਾਰ ਅਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਝੂਠ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈ ਇਸਦੀ ਤਰਦੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਖਾਸ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ ਕਿ Communist Party ਨੇ ਜੋ ਡਰਾਮੇਂ stage ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਪੰਡਿਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਬੋਤਲ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜੇ ਹੋਏ ਦਸਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਵਿਜੇ ਲਕਸ਼ਮੀ ਨੂੰ ਇਕ ਡਾਂਸਿਗ਼ਾ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦੇ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਹ ਫੇਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਭ ਝੂਠ ਹੈ ਅਤੇ ਬਕਵਾਸ ਹੈ ਸਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਅਜ ਤਕ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਡਰਾਮਾ stage ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰਾਸਰ ਝੂਠਾ ਬਕਵਾਸ ਸੁਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ।

(Voices, Sir he should be asked to withdraw the word 'Bakwas'

अध्यक्ष महोदय : आप इन अलफाज़ को वापस लें यह unparliamentary हैं। (Please withdraw, these words are unparliamentry.)

ਸਰਦਾਰ ਅਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ : ਮੈਂ ਇਹ ਫੇਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਸਰਾਸਰ ਬਕਵਾਸ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ withdraw ਨਹੀਂ

ਕਰਦਾ ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਛਡਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਪਰ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਬਰਖਿਲਾਫ ਅਜਿਹੀਆਂ ਝੂਠੀਆਂ ਅਤੇ ਲਗਵ ਗਲਾਂ ਨਹੀਂ ਸੁਣ ਸਕਦਾ ।

अध्यक्ष महोदय : अगर आप इन अलफाज़ को withdraw करने के लिये तैयार नहीं तो आप हाऊस से बाहर चले जायें ।

(If you are not prepared to withdraw these words then please withdraw from the House).

(At this stage the members of the Communist group in the Opposition staged a walk out).

श्री राम किशन : स्पीकर साहिब ! मैं आप से यह अर्ज़ कर रहा था कि पिछले दिनों जब मेहना हलके का चुनाव हुआ तो उस चुनाव में जिस तरह इन लोगों ने हंगामे बरपा किये और पब्लिक के सामने जिस ढंग से हमारी foreign policy को depict किया उस की कहीं मिसाल नहीं मिलती । यह लोग हमारे मिनिस्टर साहिबान को जो कानून बनाते हैं अजीब तरह से depict करते हैं और पुलिस की पब्लिक जलसों में बेहुरमती करते हैं ।

श्री बाबू दयाल : स्पीकर साहिब ! माननीय मैम्बर relevent तकरीर नहीं कर रहे हैं ।

अध्यक्ष महोदय : यह देखना मेरा काम है कि माननीय मैम्बर relevant हैं या नहीं ।

(It is for me to judge whether the hon. Member is relevant or not.)

श्री राम किशन : स्पीकर साहिब ! हाल ही में इस पार्टी ने कई ड्रामे किये हैं और मैं नहीं कह सकता कि यह ड्रामे Ambala Division में किसी ने देखे हैं या नहीं लेकिन Jullundur Division में लोगों ने कई बार यह ड्रामे देखे हैं । इन ड्रामों में पब्लिक को मज़ाहिया तौर से दिखाया जाता है कि अंग्रेज़ के वक्त में हिंदुस्तान की partition कैसे हुई । इन ड्रामों में कोई सरदार पटेल का पार्ट अदा करता है, कोई पंडित जवाहर लाल का और कोई Lord Mountbetten का । इन ड्रामों में यह लोग बड़े शर्मनाक तरीके से पब्लिक के सामने depict करते हैं कि किस तरह अंग्रेज ने हमारे हिन्दुस्तान की partition की और हमारे लीडरों से दस्तखत करवाए । और इन ड्रामों द्वारा पब्लिक को बताते हैं कि हमारा देश आज़ाद नहीं हुआ बल्कि उसी तरह गुलाम है । स्पीकर साहिब ! आप अन्दाज़ा लगाएं कि अगर ऐसे ढंग से हमारे नेताओं को depict किया जाये तो खाह मखाह लोगों के दिलों में उस के खिलाफ नफरत का जज़बा फैलता है । इस पर ही बस नहीं । कई गांव में इन ड्रामों की वजह से फसादात का अंदेशा था । नकोदर में फसाद हुआ और एक सब-इन्स्पैक्टर को मारा और पीटा गया । इन हालात में स्पीकर साहिब ! अगर सरकार गाफ़िल रहती है और अपनी आंखें बन्द कर लेना चाहती है तो लोग इस के मुतअल्लिक क्या कहेंगे । अगर कोई आदमी किसी के fundamental rights पर हमला करता है तो ज़रूरी हो जाता है कि ऐसी चीज़ों पर पाबन्दी लगाई जाए । अगर इस किस्म के ड्रामे होते हैं तो नाखुशगवार हालात को रोकने के लिये यह ज़रूरी है कि इस सिलसिले में district authorities को इख्तियारात दिये जायें ताकि वाकियात के मुताबिक वह कोई कार्यवाही कर सकें । इस लिये मैं समझता हूं कि पंजाब सरकार ने जो बिल इस सम्बन्ध में पेश किया है उसे जल्द से जल्द

[श्री राम किशन]

पास करना चाहिये । स्पीकर साहिब ! मैं पूरी ज़िम्मेदारी से कह सकता हूं कि हम यह कानून किसी पार्टी के खिलाफ नाजायज़ तौर पर इस्तेमाल करने वाले नहीं लेकिन अगर कोई आदमी नाजायज तौर पर cultural life को ग़लत तरीके से depict करता है तो उस की रोक थाम के लिये यह कानून ज़रूर इस्तेमाल किया जायेगा । मैं निहायत अदब से Chief Minister साहिब से कहना चाहता हूं कि पिछले तीन सालों में जो C.I.D. की रिपोर्टस हमारे ज़िला जालन्धर में district authorities को आई हैं अगर उन तमाम को खोला जाये तो पता लगता है कि मुखतलिफ मैम्बराने असेम्बली ने चीफ मिनिस्टर साहिब की तवज्जुह ज़बानी तौर पर दिलाई । इस तरह की ग़लत चीज़ें कर के लोगों के अंदर नफरत का जज़बा फैलता है । अगर कोई मैम्बर इस हाऊस में यह तमाम बातें बयान करता है तो मेरे दोस्त walk-out कर जाते हैं और कई तरह की बातें सुनाते हैं । इन इलफ़ाज़ के साथ मैं इस बिल की पूरी तौर से support करता हूं और आप की विसातत से चीफ मिनिस्टर साहिब से अर्ज़ करता हूं कि वह इसे पूरे तौर से enforce करें ।

श्री बाबू दयाल (सौहना) : अध्यक्ष महोदय ! यह जो amending bill पेश किया गया है इस में दो बड़ी amendments हैं । इस सिलसिले में जो पहला कानून अंग्रेजों की हकूमत ने 1876 में बनाया था वह देश की cultural तरक्की को रोकने के लिये था । उस वक्त तो विदेशी गवर्नमैण्ट थी जो 4,000 मील समुद्र पार कर के यहां कायम हुई थी । उन्होंने इस बारे में सज़ा की मियाद तीन महीने रखी थी । आज हमारी नैशनल गवर्नमैण्ट यह चाहती है कि इस सज़ा की मियाद में तौसीह करके एक साल कर दी जाये । स्पीकर साहिब ! एक बात आप की विसातत से गवर्नमैण्ट के नोटिस में लाना चाहता हूं कि यह गवर्नमैण्ट जिस पालिसी का दावा करती है और जिन महापुरुष के foot steps पर चलती है उन का कहना था कि जो गवर्नमैंट कम से कम टैक्स वसूल करती है और कम से कम कानून बनाती है वह गवर्नमैण्ट आला standard की होती है । जो गवर्नमैण्ट ज़्यादा से ज़्यादा taxes वसूल करेगी और कानून को ज़्यादा सख्त करेगी वह National Government नहीं कहला सकेगी । अगर बदकिस्मती से सज़ा की मियाद बढ़ा कर एक साल कर दी गई तो National Government की इस से ज़्यादा क्या रुसवाई हो सकती है ।

दूसरी amendment जो गवर्नमैण्ट करना चाहती है वह offence को cognizable बनाने की है यानी इस जुर्म को काबिले दस्त अंदाज़ी पुलिस बना दिया जाये । इस सिलसिले में मैं चीफ मिनिस्टर साहिब को उस वाक्या की याद दिलवाना चाहता हूं जब मेरे ज़िला गुड़गांव में Superintendent of Police ने एक लड़के को मार दिया । जब मैं ने इस मामले का ज़िक्र चीफ मिनिस्टर साहिब से किया तो उन्होंने मेरा मज़ाक उड़ाया और बाद में C.I.D. ने तहकीकात की और मामला ठीक निकला ।

मुख्य मंत्री : नहीं, नहीं ।

श्री बाबू दयाल : मैं समझता हूं कि ड्रामों के सिलसिले में State Police को या State Government को इतने इख्तियारात दे देना मुनासिब नहीं । मैं एक वाक्या का ज़िक्र करना चाहता हूं कि गुड़गांवा का तहसीलदार एक रोज़ सैर कर के वापस आ रहा था...

अध्यक्ष महोदय : आप relevant बात करें। (Please, be relevant.)

श्री बाबू दयाल : मैं आप की विसातत से गवर्नमैण्ट के नोटिस में यह बात लाना चाहता हूं कि आजकल अफसरों की क्या mentality है और फिर भी इस जुर्म को cognizable बनाया जा रहा है।

मैं इस बात से इनकार नहीं करता कि यह कानून इस तरह का बना दिया जाये कि जिस से पब्लिक को लाभ हो मगर मैं क्या देखता हूं कि इस कानून से जो जो powers अफसरों को दी जा रही हैं वह तो लोगों की आज़ादी को कुचलने वाली हैं।

फिर यह कहा गया है कि यह कानून अंग्रेजों के वक्त में भी था। मगर मैं यह बता दूं कि अंग्रेज के वक्त जब होली का दिन आता था तो जो चाहे जैसे रंग डाले, जो चाहे जैसे स्वांग निकाले, जो चाहे जैसे ड्रामें करे कोई रुकावट और पाबन्दी न थी। अंग्रेजों ने अगर कोई पाबन्दी लगाई हुई थी तो वह हमारे जज़बात को कुचलने के लिये। आज फिर वही कानून लाकर आप हमारे जज़बात को कुचलना चाहते हैं। आज हमारी गवर्नमेंट यह चाहती है कि किसी जगह भी कोई ड्रामा या तमाशा न किया जा सके और लोगों की आज़ादी को कुचला जाए।

फिर political ड्रामे जो होते हैं या होंगे उन पर आक्षेप किया गया है। यह कहा गया है कि यह लोगों के जज़बात को भड़काते हैं। इस लिये उन्हें रोकने के लिये हर अफ़सर को ज्यादा से ज्यादा अधिकार दिये जा रहे हैं। स्वांग तमाशे के ऊपर, इस तरह की amendment ला कर, कानून ऐसा बनाया जा रहा है कि जिस से कोई भी आदमी खड़ा होकर अपना दिल खोल कर लोगों के सामने पेश न कर सके, कोई स्वांग या तमाशा न दिखा सके।

मेरे कुछ भाइयों ने Communist Party का ज़िक्र भी इस सम्बन्ध में किया है कि इन्होंने फलां फलां ड्रामा किया है, स्वांग दिखाए। मैं ठीक नहीं कह सकता। मुमकिन है किये हों। मुझे इस बात से गर्ज नहीं कि ड्रामे किये हैं या स्वांग दिखाए हैं या नहीं और फिर उन ड्रामों से लोगों पर क्या असर हुआ। मगर मुझे ताज्जुब तो इस बात का है और अफसोस भी है कि उन्होंने श्रीमती विजय लक्ष्मी पंडित जैसी देवी का जिक्र किया है। वह हमारे देश को represent करती हैं। ऐसी देवियों का इस सम्बन्ध में जिक्र करने से इस हाऊस की शान और इज्ज़त नहीं हो सकती। इतनी बड़ी हस्ती, जिन्हें हम देवी मानते हैं, का नाम नहीं लेना चाहिये था (एक माननीय सदस्य : क्या यह स्पीच relevant है ?)

इस लिये मैं अर्ज़ करता हूं कि स्वांग और तमाशे का क़ानून बना कर अगर हम जनता का सुधार कर सकते हैं तो इसे पास कर देना चाहिये। और इस को public opinion के लिये circulate करने की जो amendment है उसे वापस ले लेना चाहिये।

श्री मूल चन्द जैन (संभालका) : साहिबे सदर, जो तरमीम मेरे एक भाई ने दी है कि इस बिल को public opinion के लिये circulate किया जाये, मैं इस की मुख़ालिफत करने के लिये खड़ा हुआ हूं। मेरे साथी कामरेड राम किशन ने जैसे कहा है कि इस बिल की आज से बहुत पहले ज़रूरत थी। जिन वाक्यात के अन्दर इस बिल का जिक्र किया गया है और इस को किसी पार्टी के साथ मनसूब किया गया है, वह एक हकीकत है।

[श्री बाबू दयाल]

और यह भी एक हकीकत है कि इस किस्म के ड्रामे दिहातों में खेले जाते हैं। वह इन ड्रामों का किसी पार्टी से ताल्लुक हो या न हो लेकिन यह एक सत्य है कि यह ड्रामें हमारे देश के democratic cultural standard को गिराने वाले हैं। इन ड्रामों को दिखा कर देश से गद्दारी की जाती है। इस किसम के ड्रामें stage करने और दिखाने से देश के हितों को नुक्सान पहुंचता है और किसी भी सरकार के लिये यह मुनासिब नहीं कि इस तरह के ड्रामों को करने की आज्ञा दे।

फिर यह बिल कोई नया बिल नहीं है। इस तरह का कानून पहले ही मौजूद है। उसी पहले कानून में जरा और सख्ती कर दी गई है। इस Amending Bill में पहली चीज यह की गई कि पहले इस ऐक्ट के अधीन किये गये offence के लिए तीन महीने की सजा थी अब एक साल की सज़ा कर दी गई है। दूसरी amendment यह की गई है कि पहले जो action सरकार ले सकती थी अब वही अख्तियार कुछ अफसरों को जिन्हें सरकार मुनासिब समझे दिये जायेंगे ताकि अफसर भी इस ऐक्ट के offences पर action ले सकें। तीसरी बात यह की गई है कि पहले इस एकट के अधीन किया गया offence नाकाबले दस्त अन्दाज़ी पुलिस था अब इसे काबले दस्त अंदाज़ी पुलिस बना दिया गया है।

इस लिए मैं समझता हूं कि इस बिल को राए आमा के लिए भेजना इस को ताखीर में डालना होगा। इस बिल से तो यह पाबन्दी लगाई जा रही है कि scandalous or defamatory ड्रामें न दिखाए जा सकें। और अगर कहीं भी इस किसम के ड्रामे जो scandalous या defamatory nature के हों, दिखाये जाएं, तो इस पर मौजूदा कानून के मुताबिक पहले भी ऐक्शन लिया जा सकता था और अब भी लिया जायगा। कोई ऐसा ड्रामा जो लोगों को भड़काने वाला होगा या defamatory होगा उस पर ऐक्शन लिया जायेगा।

साहिबे सदर! एक बात मैं यहां और अर्ज़ कर दूं कि मेरे लायक दोस्त जो Opposition में बैठे हैं, इस बात को तसलीम करते हैं कि कोई ऐसा ड्रामा stage न किया जाये जिस से लोगों के जज़बात को भड़काया जाय। लेकिन दरअसल बात कुछ और है। मैं स्पीकर साहिब, निहायत अदब से गुजारिश करना चाहता हूं कि खाह कोई बरसरे इक्तदार पार्टी से ताल्लुक रखता है या Opposition से, कोई भी ऐसे ड्रामों के stage करने की इजाज़त नहीं दे सकता।

फिर, स्पीकर साहिब, हम सब अपने देश में एक democracy का traditional set up कायम करना चाहते हैं। तो क्या हम इस किसम के ड्रामों से अच्छा set up कायम कर सकते हैं? क्या हम इस तरह के ड्रामों से प्रजा के अन्दर confusion नहीं पैदा कर रहे? इस तरह के confusion जो लोगों में इन ड्रामों से पैदा किये जाते हैं, उन्हें दूर करने के लिये यह कानून लाया जा रहा है।

फिर यह कहा जाता है कि इन्हें नौकर शाही पर एतबार नहीं। लोगों पर एतबार नहीं। इस बारे में मैं यह कहना चाहता हूं कि कई जगहों पर नौकर शाही पर गवर्नमैंण्ट को भी एतबार नहीं है। लेकिन मैं पूछता हूं कि इस किस्म के ड्रामों पर एतबार कैसे किया जा सकता है जो लोगों को भ्रम में डालें, जो जनता को गिरावट में ले जाए ? ऐसे ड्रामों पर पाबन्दी लगाना जरूरी है जिन से सारे देश को खतरा हो, सारे देश की आजादी को खतरा हो।

एक बात और कही गई कि इस बिल के जरिये लोगों की civil liberty छीनी जा रही है, लेकिन मैं कहता हूं कि liberty नहीं छीनी जा रही बल्कि उन्हें scandalous or defamatory nature के ड्रामों को perform करने से रोका जा रहा है। बाकी आप अच्छे अच्छे ड्रामें stage करते रहें उन पर कोई पाबन्दी नहीं। पंजाब के जिलों में जो ड्रामें हुए उन का जिक्र यहां पर किया गया है। जिला जालन्धर कि मुतअल्लिक तो अच्छी तरह से वाजेह किया गया है। अब इस किस्म के ड्रामों की इजाजत नहीं दी जा सकती और जरूरी है कि पाबन्दी लगाई जाये। मैं इस बिल को welcome करता हूं। इस बिल की तारीफ करता हूं कि सरकार ने इस किस्म का बिल पेश किया है जिस से defamatory nature के ड्रामों पर कन्ट्रोल हो सके।

मैं एक और बात भी उन्हें कहना चाहता हूं, मगर इतफाक से वह चले गये हैं, कि उन की हरकतों को न सिर्फ लोग ही नापसन्द करते हैं बल्कि उन की अपनी पार्टी के मैम्बर भी ना पसन्द करते हैं और यही वजह है कि वह कांग्रेस में शामिल हो रहे हैं। इस तरह उन की अपनी पार्टी में भी दो पार्टियां बन गई हैं। यह पाबन्दी सिर्फ ऐसे scandalous ड्रामों पर नहीं बल्कि उन की हरकतों पर भी पाबन्दी है। अगर आप के दिल में सेवा के भाव हैं और अगर आप लोगों के set up को ऊंचा करना चाहते हैं तो आप सब को मिल कर इस बिल को एक राय से support करना चाहिये। इन शब्दों के साथ मैं इस बिल को support करता हूं।

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਪੂਰਬੀ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਜੋ Dramatic Performances Act ਹੈ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਐਕਟ ਨਹੀਂ। 1876 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਤਰਮੀਮ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਗਵਾਹੀ ਹੇਠ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਜ਼ਾ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਸੀ ਉਥੇ ਹੁਣ ਇਕ ਸਾਲ ਕਰ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਹੇਠ ਜੋ offences ਹੋਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ cognizable ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਪੇਸ਼ਤਰ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਆਪਣੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ, ਇਕ ਗਲ ਮੈਂ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਚੀਫ਼ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਹੋਏ ਡਰਾਮਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਨੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ C. I. D. ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੀ. ਆਈ. ਡੀ. ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਹਨ। ਕੀ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ?

अध्यक्ष महोदय : क्या उन्हों ने जिक्र किया है। (Has he mentioned that ?)

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ : ਆਪ ਸਰਕਾਰੀ ਰਿਪੋਰਟ ਪੜ੍ਹਾ ਕੇ ਵੇਖ ਲਵੋ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗਲ ਕਹੀ ਸੀ।

श्री राम किशन : On a point of personal explanation, Sir. स्पीकर साहिब मैं ने यह नहीं कहा कि मैं ने C. I. D. की रिपोर्टें पढ़ी है। मैंने सिर्फ यह कहा है कि आप खुद रिपोर्टों को खोल कर पढ़वा लें।

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ: ਆਪ ਵੇਖ ਲਵੋ, ਮੇਰਾ point ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਮਾਲੂਮ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹ reports ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। (*Interruptions*)

Mr. Speaker : Order please order. (*Interruptions*)

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : जनाब उन्हों ने यह चीज़ कही है ।

अध्यक्ष महोदय : आप मदाखलत करते हैं। (The hon. Member is interrupting.)

मौलवी अब्दुल गनी डार : जनाब मैं मदाखलत नहीं कर रहा मेरी अर्ज़ है कि आप देख लें उन्होंने कहा है ।

Mr. Speaker : आप बैठ जाइए मैं देख लूंगा। (Please resume your seat. I will look into the matter.)

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਜਲੰਧਰ ਦੇ hon. Member ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਸਪੀਚ ਕੀਤੀ ਉਹ ਬੜੀ ਕਾਬਲੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਸੀ। India ਦੀ foreign policy ਨੂੰ Communist Party ਦੀ ਪੂਰੀ support ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗਲ ਗ਼ਲਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਬਾਕੀਆਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਲੇਕਿਨ ਜਲੰਧਰ ਦੇ hon. Member ਨੇ ਬਹੁਤ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਸਪੀਚ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇਸ ਬਿਲ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕਾਬਲੇ ਇਤਰਾਜ਼ provisions ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਬੜੀਆਂ wide powers ਮੰਗੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਇਸ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਕਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ Statement of Objects and Reasons ਵਿਚ scandalous ਅਤੇ defamatory nature ਦੇ ਡਰਾਮੇ ਕਰਨ ਦੇ offence ਨੂੰ cognizable ਬਣਾ ਕੇ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਜਜ police ਨੂੰ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਗਰ ਕੋਈ ਥਾਣੇਦਾਰ ਸਮਝੇ ਕਿ ਕੋਈ ਡਰਾਮਾ scandalous ਅਤੇ defamatory nature ਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਡਰਾਮਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਰਿਫਤਾਰੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ

ਇਹ ਬੜੀ ਗਲਤ ਗਲ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਪਾਰਟੀ ਜਾਂ ਕੋਈ ਸਜਣ ਅਜਿਹਾ ਡਰਾਮਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜ਼ਿਲੇ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਅਫਸਰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਓਹ scandalous ਅਤੇ defamatory nature ਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗੌਰ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ prosecution ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਇਸ offence ਨੂੰ police ਦੇ ਕਾਬਲੇ ਦਸਤ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਬਣਾਉਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵੀ ਸੱਜਣ ਜਾਂ ਪਾਰਟੀ ਕੋਈ ਡਰਾਮਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡਰ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕਿਧਰੇ ਥਾਨੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਉਪਰ ਨਾ ਆ ਬੈਠਣ ਤੇ ਕਹਿਣ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਡਰਾਮਾ ਕਾਬਲੇਦਸਤ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਹੈ । ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਵਧਾਉਣਾ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਕਾਬਲੇਦਸਤ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਬਣਾਉਣਾ ਬਹੁਤ ਕਾਬਲੇ ਇਤਰਾਜ਼ provisions ਹਨ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੀ amendment ਨੂੰ support ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ public opinion ਵਾਸਤੇ circulate ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ।

श्री हरि राम (धर्मसाला) : स्पीकर साहिब, मैं चीफ मिनिस्टर साहिब को इस बिल के लाने पर बधाई देता हूं। वास्तव में यह बिल बहुत पहले लाया जाना चाहिये था। जो कुछ मेरे भाई श्री राम किशन जी ने कहा है वह बिल्कुल दुरुस्त है । मुझे एक वाकिया का जाती इल्म है । उसे मैं आप की विसातत से हाऊस के सामने पेश करना चाहता हूं । Haripur by-elections के बोर्ड का मैं प्रधान था इस में Communist versus Congress candidate का मुकाबिला था । जो मेरे दोस्त अभी अभी हाऊस से उठ कर बाहर चले गये हैं वे सब Communist candidate की मदद करने के लिये वहां गए हुए थे । उन्होंने एक ड्रामा प्रागपुर कसबे में खेला उस में इन लोगों ने ऐसी गंदी और नामुनासिब बातें पेश की जिन को कि कोई इनसान बरदाश्त नहीं कर सकता । उस ड्रामें में उन्होंने हमारे पिछले Viceroy की लेडी का acting character पेश किया । एक तरफ तो हमारे भारत के सब से बड़े लीडर बैठे हुए दिखलाये गये और उन के हाथ में शराब की बोतल दी हुई थी और वे Lady Mountbatten की बाहों में बाहें डाले हुए जाहिर किये गये थे । ऐसा बदतरीन ड्रामा उन्होंने पेश किया कि जिस में हमारे माननीय लीडर शराब के नशे में झूम रहे थे और उस लेडी को साथ लिये फिर रहे थे । मैं अर्ज़ करूं (Interruptions by Communist members.)

Mr. Speaker : Order, please order.

श्री हरि राम : हमारे धर्मसाला में भी उन्होंने ऐसा ही बेहूदा ड्रामा पेश किया जिस को लोगों ने बहुत नफ़रत की निगाहों से देखा । एसे ड्रामे देखने से लोगों के दिलों में जोश पैदा होता है और ignorant masses जिन को हकीकत मालूम नहीं होती गन्दे ideas लेकर घरों को जाते हैं । इस लिय मैं आप की विसातत से यह अर्ज़ करूंगा कि यह बिल लाकर हमारे चीफ मिनिस्टर साहिब ने निहायत ही मौज़ूं कदम उठाया है । इस के लिये मैं उन को मुबारकबाद पेश करता हूं ।

मौलवी अब्दुल गनी डार (नूह) : स्पीकर साहिब ! तखरीबी सरगर्मियों को दबाने के लिये सरकार जो भी कार्रवाई करे उस के लिये उसे कौन रोक सकता है । लेकिन तखरीबी कार्रवाईयों का नाम लेकर ऐसे अख्तियारात हासिल करने जिस से शहरी आजादी का मकसद कतई फौत होता हो तो ऐसे बिल लाने पर किसी सरकार को भी मुबारकबाद नहीं दी जा सकती ।

[मौलवी अब्दुल ग़नी डार]

में जनाब के सामने अर्ज़ करूं कि पिछले बजट सैशन में भी इस पार्टी के मुतअल्लिक, जिस पर कि अभी अभी कामरेड राम किशन जी ने हमला किया है, एक रिपोर्ट का हवाला दिया गया कि उन्होंने ट्रावंकोर कोचीन में एक बैठक में यह पेश किया और वह पेश किया। और हमारे चीफ मिनिस्टर साहिब ने बड़े तमतराक से उस की ताईद की थी। मैं कहता हूं कि अगर ऐसी ही बात है तो उन लोगों पर आप मुकद्दमे क्यों नहीं चलाते? ऐसे देश द्रोहियों को ज़िन्दा रहने का क्यों हक दिया जाये? लेकिन उन की लनतरानियां उसी तरह रह गईं। असल में बात कुछ नहीं थी, अगर कोई बात होती तो यकीनन उस पर ऐक्शन लिया जाता। क्या सरकार इन के पास नहीं थी? ला ऐंड आर्डर इन के हाथ में नहीं था, क्या इन का जाबता फौजदारी खत्म हो गया था? क्या पुलिस ने इन को जवाब दे दिया था? मैं पूछता हूं कि क्या इन की ताकत में कमी वाकिया हो गई थी? ऐसे ज़लील आदमी जो कि इतने गंदे ड्रामे पेश करें उन को क्यों खुला छोड़ा जाए? चीफ मिनिस्टर साहिब ने शहादत दी है कि वहां यह हुआ और वह हुआ। मैं अर्ज़ करता हूं कि अगर कोई ड्रामा काबिले एतराज़ होता है तो उस पर ज़रूर पाबन्दी लगनी चाहिये। कोई वजह नहीं है कि देश के खिलाफ कोई ड्रामा खेला जाए। हां अगर इस मिनिस्टरी और इन मिनिस्टरों की करतूतों के खिलाफ कोई ड्रामा खेला गया हो तो मैं नहीं कह सकता। मैं मजबूर हूं, इन की सहायता नहीं कर सकता, और न ही इन को ऐसा बिल लाने पर मुबारकबाद दे सकता हूं। स्पीकर साहिब! मैं इन से पूछता हूं कि क्या इन के हाथ में पहले ही कम अख्तियारात हैं जो यह और अख्तियारात लेना चाहते हैं? कहते हैं कि हमें कामन सैन्स नहीं है। इन की कामन सैन्स की क्या बात की जाये। यह तो कहते हैं कि लाऊड स्पीकर भी एक न्यूसैन्स है। लेकिन मैं पूछता हूं कि जब कांग्रेस का इजलास होता है तो क्या वह न्यूसैन्स खत्म हो जाती है? जब एक दूसरी पार्टी की मीटिंग हो तो लाऊड स्पीकर पर पाबन्दी लगा दी जाती है। मैं बीसियों ऐसी मिसालें दे सकता हूं। स्पीकर साहिब! कौन नहीं जानता कि आने वाले इलैक्शनों के लिये क्या हथकंडे खेले जा रहे हैं। किस तरह के हथ्यारों का इस्तेमाल किया जा रहा है। लेकिन मैं आप के द्वारा उन को कहना चाहता हूं कि उन के हथकंडे कामयाब नहीं होंगे। दुनिया में बड़े बड़े फरऔन आए, बड़े बड़े हिरण्यकश्यप आए और तैमूर जैसे आये, ज़ुल्मो तशद्दद कर के और हकथकंडे खेल कर तबाह हो गये, फेल हो गये। यही हाल उन का होगा। हथ हथकंडे खेल कर तबाह हो जायेंगे। स्पीकर साहिब, यह लोग बापू का नाम लेते हैं तो बापू का हथियार क्यों नहीं इस्तेमाल करते? चरचे करते हैं बापू के नाम के लेकिन उन की तरह लोगों के दिलों को क्यों नहीं बदलते? क्यों नहीं शान्ति से और आराम से उन के ख्यालात को बदलते? अगर कोई खराब बात हुई है तो मुझे सख्त अफसोस है क्योंकि श्रीमती विजय लक्ष्मी पंडित हमारी मुहतरिमा—न सिर्फ हमारी मुहतरिमा, बल्कि सारी दुनिया की मुहतरिमा हैं। अगर उन की शान में कोई गुसताखी करता है तो वह शख्स काबिले नफरत है। अलिफ हो या बे हो। पंडित जवाहर लाल नेहरू न सिर्फ हमारे बल्कि दुनिया के नेता हैं अगर कोई उन की तोहीन करता है तो वह शख्स काबिले नफरत है। मैं पूछता हूं कि उन्होंने क्यों कोई ऐक्शन ऐसे शख्स के खिलाफ नहीं लिया? जब हकीकत कुछ न हो तो फिर तखरीबी कार्रवाइयों के नाम पर ऐसे अख्तियारात क्यों ले रहे हैं? दुनिया समझती है कि यह सरकार तशद्दद करना चाहती है और सब लोगों के दिलों

में टैरर क्रीएट करना चाहती है। और इस तरह अपनी डूबती हुई नैया को बचाना चाहती है। स्पीकर साहिब ! हम सरकार को ऐसा कानून लाने पर मुबारकबाद नहीं दे सकते।

कानून तो जितने भी यहां पर लाए गए हैं वह सब के सब सुनहरी हैं। चीफ मिनिस्टर साहिब को इस के लिये मुबारकबाद मिलनी चाहिये। लेकिन मैं यह पूछता हूं कि क्या वह तमाम कानून जो पहिले बने हुए हैं अपने अंदर कोई ताकत नहीं रखते? अगर रखते हैं तो चीफ मिनिस्टर साहिब ने उन की रू से क्यों नहीं उन तमाम लोगों को सज़ाएं दीं जिन से वह इबरत हासिल करते ? हम ने इस सरकार से क्या उम्मीद रखनी है जिस के चीफ मिनिस्टर श्री भीम सेन सच्चर हैं जिन के हमने बहुत से दावपेच देख लिये हैं। इन के कानूनों की मिट्टी पलीद होते देखी है, उन की बातों की, उन के वाइदों की मिट्टी पलीद होते देखी है।अभी अभी हमने अकाली मोर्चा पर इन की पालिसी की मिट्टी पलीद होते देखी। स्पीकर साहिब, और हमने क्या क्या नहीं देखा ? उन्होंने खुद कानून और विधान को इस तरह से पांव तले रोन्दने की कोशिश की और उन्हें इस मामला में इस तरह शिकस्त फाश हुई कि न सिर्फ यही बल्कि इन की पार्टी के लोग भी सारी उम्र इस को नहीं भूलेंगे। इस लिये कि कानून जिस को कानून कहते हैं उस का खुद ही अपमान करते हैं। चूंकि अपमान करते हैं अपनी ताकत को बढ़ाने के लिये तो ऐसा मालूम होता है कि इन की पुश्त बहुत कमज़ोर हो गई है। एक तरफ तो यह कहते हैं कि कम्यूनिस्ट बहुत बुरे हैं और दूसरी तरफ उन से दोस्ती भी है। अगर सचमुच कोई बात है तो इन को पकड़ कर जेल में क्यों नहीं भेज देते ? हमें इन से कोई हमदर्दी नहीं। लेकिन जब यह कहते हैं कि इन्होंने कोई बात नहीं कही, कोई ऐसा ड्रामा नहीं दिखाया तो इन की बात मान लो। बहर हाल हमें क्या मालूम कि सी. आई. डी. की रिपोर्ट सच है, इस आनरेबल मैम्बर या उस आनरेबल मैम्बर की। आखिर में आप की विसातत से अर्ज़ करूंगा कि वह इस तरह का टैरर क्रिएट न करें। इस से उन की अपनी ताकत ही कम होगी और इन की पापूलैरिटी अगर कुछ है तो वह भी तबाह हो जायगी........जो कुछ थोड़ी बहुत रमक है वह भी तबाह हो जायगी।

ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ (ਨੂਰਮਹਲ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜੀ amendment ਅਜ ਸੱਚਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰ ਇਸਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਬੋਲੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਵਾਜ਼ਿਹ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਕਈਆਂ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗਲਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਇਸ amendment ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਤਨੀ ਦੇਰ ਤੀਕਰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ cultural taste ਉਚਾ ਚੁਕਣ ਲਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਉਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਕਈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਇਸ ਵੇਲੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਕਈਆਂ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਫ਼ਰਤ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਬੜੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਸੇ ਲਈ ਇਸ amendment ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕੀ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਿਲਾ ਵਜ੍ਹਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਇਤਰਾਜ਼ ਗਲਤ ਹੈ। ਖੁਦ ਮੇਰੇ ਚਸ਼ਮ ਦੀਦ ਕੁਝ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗਲਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ.....ਮੈਂ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ ਸੈਂਟਰਲ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੇ ਮਾਨਯੋਗ

[ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ]

ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਜੀ ਭਰ ਕੇ ਗਾਲਾਂ ਕਢੀਆਂ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਔਹਸ਼ ਗਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਮਾਵਾਂ ਅਤੇ ਭੈਣਾਂ ਦੇ ਬੈਠਿਆਂ ਕੋਈ ਵੀ ਸਹਿਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗਲ ਨਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਇਸ amendment ਦੇ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜੇ ਕੋਈ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਠਹਿਰਾਂਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਚਲਕੇ ਦੇਖਣ ਕਿ ਉਥੇ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਰਮਨਾਕ ਅਤੇ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਤੋਂ ਗਿਰੇ ਹੋਏ ਡ੍ਰਾਮੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੀ ਪਾਰਟੀ ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗਲਾਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿਆਂ ਗਈਆਂ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਦੀ contradiction ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗਲਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਿਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ most objectionable ਹਨ; ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ cultural taste ਨੂੰ ਬਨਾਉਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀਆਂ ਸਗੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਰਾਬ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ cultural taste ਨੂੰ ਉਚਾ ਕਰਨਾ ਹੈ, cultural life ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਜ਼ਰੀਏ ਇਖਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਦੇ—ਜਿਹੜੇ ਭੈੜੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਜਿਹੇ ਡ੍ਰਾਮੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਟੇਟ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਨਫਰਤ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਦੇ healthy ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਪਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕੰਮ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਇਹ ਬਿਲ ਨਿਹਾਇਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਹਾਂ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਹ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਤਕਲੀਫ ਹੋਵੇ ਕਿ ਤਿੰਨਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਨੂੰ ਵਧਾਕੇ ਇਕ ਸਾਲ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਇਹ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣਾ ਰਾਇ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਗਲ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਜਿਨਾਂ ਡਰਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਜਾਂ ਸਟੇਟ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾਂ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਜਾਣ ਅਤੇ ਸਟੇਟ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਦਰਹਮਬਰਹਮ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਨਣ ਜਾਂ ਕੋਈ ਖਤਰਨਾਕ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਘਬਰਾਹਟ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਜੇ ਕੋਈ ਵੀ ਬੰਦਾ ਜਿਹੜਾ ਭਾਵੇਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਡ੍ਰਾਮਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਦੀ cultural life ਉਪਰ ਨਿਹਾਇਤ ਹੀ ਬਦਤਰੀਨ ਕਿਸਮ ਦਾ ਧੱਬਾ ਲਗਣ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ oppose ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਅਨਸਰ ਅਗੇ ਝੁਕਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਡਰਾਮੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਜਿਹੜੇ ਕਿ cultural life ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕੋਈ ਤਾਮੀਰੀ ਗਲਾਂ ਲੋਕਾਂ ਅਗੇ ਲਿਆਉਣ, ਨਾ ਕਿ ਇਸ ਤਾਮੀਰ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਪਵੇ। ਜੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਇਹ ਸਮਝੇ ਕਿ ਕੋਈ ਗੰਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਮਾੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਮਣੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਵੀ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ

ਲਈ ਮੁਨਾਸਬ ਕਦਮ ਚੁਕੇ ਜਾਣ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਪਰੋੜ੍ਹਤਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਰੋੜ੍ਹਤਾ ਹੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਮੁਖਾਲਫ਼ਿਤ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ amendment ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਹੈ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਮੁਨਾਸਿਬ ਹੈ ।

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ (ਰਮਦਾਸ) : ਆਨਰੇਬਲ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਜਿਹੜੀ amendment ਸਾਡੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਹੁਣ ਲਿਆਈ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਪਹਿਲੋਂ ਵੀ ਬੜੀ ਲੋੜ ਸੀ । ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਹੁਣ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਪਰ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦੇਂਦੀ ਹਾਂ । ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਵੀ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਪਾਰਟੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕੋਈ non-political ਸੰਸਥਾ ਜਿਹੜੀ ਵੀ ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡਰਾਮੇ ਸਟੇਜ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਪਬਲਿਕ ਦੀ culture ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਉਚਾ ਲੈ ਜਾਣ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨੀਵੇਂ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਪਰਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ । ਸਾਡੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਇਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ । ਇਹ amendment ਲਿਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਦਮ ਕਾਬਲੇ ਤਾਰੀਫ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਦੀ ਮੁਸਤਹਕ ਹੈ ।

ਜਿਹੜੀ ਇਸ ਵੇਲੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬਹਿਸ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ । ਪਰ ਜੇ ਕਿਸੇ ਦੂਜੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਾਂ feel ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਇਥੇ ਹੋਰਨਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਹਾ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ, ਅਕਾਲੀ ਪਾਰਟੀ, ਜਨ ਸੰਘ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕਿਉਂ ਅਲਜ਼ਾਮ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡਰਾਮੇ ਸਟੇਜ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਬਲਿਕ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਲਿਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਕਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ । ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਇਕ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਵਲੋਂ ਬਣਾਈ ਗਈ dramatic club ਜਿਹੜੇ ਡਰਾਮੇ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਬੜੇ ਘਟੀਆ ਕਿਸਮ ਦੇ shows ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਬਲਿਕ ਉਪਰ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਅਸਰ ਪਿਆ ਹੈ । ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਗਲ ਹੈ । ਮੈਂ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਕਦਮ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਚੁਕਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਉਪਰ ਵੀ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦੇਂਦੀ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ educate ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਮੋਰੇਲ ਉਚਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਚੰਗਾ ਕਦਮ ਚੁਕਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਉਪਰ ਮੈਂ ਚੀਫ਼ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦੇਂਦੀ ਹਾਂ ।

ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਸਭਿਤਾ ਅਤੇ ਰਿਵਾਇਆਤ ਹੀ ਇਹ ਚਲੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ arts and cultural programme ਨੂੰ ਡਰਾਮੇ ਅਤੇ dance ਵਗੈਰਾ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਅਤੇ ਲੋਕੀ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੋਂ ਧਾਰਮਿਕ ਡਰਾਮੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਹੁਣ ਸੋਸ਼ਲ ਅਤੇ ਤਾਮੀਰੀ ਡਰਾਮੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਕੀ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਪਿੰਡਾਂ ਲਈ ਕੀ ਕਰਨ, ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਕੀ ਕਰਨ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ

[ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਪਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ]

ਪਿੰਡਾ ਨੂੰ ਉਚਾ ਚੁਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ education ਦਿਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, corruption ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀ ਕਦਮ ਉਠਾਏ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਸਰਮੁੱਚ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਸਹੀ ਮੰਨਿਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਨਵਾਂ ਜੀਵਨ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ performances ਹੋਈਆਂ। ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਡਰਾਮੈਟਿਕ ਕਲਬ ਨੇ ਡਰਾਮੇ ਵਖਾਏ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਮੈਂ ਸਮਝਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਬਹੁਤ constructive ਸਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਾਂਗੀ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ items ਲਈ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਕਤ ਦਿਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਕੁਝ ਭਰਾ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਡਰਾਮਿਆਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਘਟੀਆ ਅਤੇ ਨੀਵਾਂ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਭਰਾ ਬਿਲਕੁਲ ਗ਼ਲਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਇਸ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦਾ ਕੰਮ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਰਇਕ ਗਲ ਨੂੰ oppose ਅਤੇ criticise ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਲੋਕ, ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ, ਕਿ ਨਿਹਾਇਤ ਹੀ ਬੁਰੇ ਅਤੇ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਤੋਂ ਗਿਰੇ ਹੋਏ ਡਰਾਮੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ play stage ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਇਥੇ ਦੋਹਰਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂ ਜੋ ਮੈਂ ਇਕ ਔਰਤ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਹ ਲਫ਼ਜ਼ ਮੇਰੀ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ । ਇਹ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਹੀ ਇਹ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹਾਂ । ਬਲਕਿ ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅਤੇ ਖੁਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ insulted feel ਕੀਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੈਂਬਰ ਅਜ ਤੋਂ ਹੀ ਸਬਕ ਲੈਣ ਤੇ ਅਗੇ ਤੋਂ ਏਹੋ ਜਹੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਬੰਦ ਕਰਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਚਾਹੇ ਉਹ ਕੋਈ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਹੋਵੇ—ਕਾਂਗ੍ਰਸ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ, ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਅਕਾਲੀ, ਹਿੰਦੂਸਭਾ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ—ਕਿਸੇ ਵਲੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਹੜਾ society ਦੇ moral ਨੂੰ ਧੱਕਾ ਲਗਾਵੇ ਜਾਂ ਨੀਵਾਂ ਲੈ ਜਾਵੇ, ਅਸੀਂ ਕੌਮ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਡਿਊਟੀ ਤੋਂ ਕੋਤਾਹੀ ਕਰਾਂਗੇ ਅਤੇ ਕੌਮ ਦੇ ਚਲਨ ਤੇ ਖਾਸਾ ਬੁਰਾ ਅਸਰ ਪਾਵਾਂਗੇ, ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ performance ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਵੀਏ। ਅਜ ਜੇ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਪਾਵਰ ਵਿਚ ਹੈ ਤਾਂ ਕਲ ਕੋਈ ਹੋਰ ਪਾਰਟੀ ਵੀ ਪਾਵਰ ਵਿਚ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਕੀ ਕੋਈ ਇਹ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਲੋਕੀ ਅਨਪੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ mislead ਅਤੇ misguide ਕਰਨ ?

ਸਾਡੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਸੀਂ ਇਨੀ ਇਜ਼ਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਪਰਾਈਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਹਨ—ਬੁਰੀ light ਵਿਚ depict ਕਰਨ ? ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿਚ ਜੇ ਕਰ ਕੋਈ ਹਰਕਤ ਕਰਨ ਤਾਂ ਉਹ ਚੰਗੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਹੀ ਇਹ amending bill ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਪਾਸ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਕਰਨ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ dramatic parties ਦਾ cultural programme ਸਾਡੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਦੀ ਹਾਂ । ਇਸ ਦਾ ਆਮ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਚੰਗੀ training ਦੇ ਕੇ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਇਸ amending bill ਦੀ ਤਾਈਦ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਤੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ bill ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲੇ ਲਿਆਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਸ ਦੀ ਬੜੀ ਲੋੜ ਹੈ ।

श्री सोम दत्त बाहरी (शिमला) : माननीय स्पीकर साहिब Llife को अच्छी तरह build करने के लिये arts और drama की बहुत जरूरत होती है । इन के साथ नेशन की जो life होती है वह culturally और socially बड़ी तरक्की कर सकती है । Public के सामने dramas बड़ी अच्छी प्रकार के play किये जाने चाहियें । अच्छे ड्रामों का इनसान की social life पर और cultural life पर बड़ा अच्छा असर पड़ता है । यह उन के morals को ऊंचा करता है और उन के inner mind की development में बड़ा part play करता है । इन से नेशन की जिन्दगी सुधरती है । इस लिये यह जो amending Bill House में इस वक्त लाया गया है यह एक बड़े शानदार Act को amend करता है जो कि 1876 का बड़ा पुराना Act है । इस Act के नीचे बहुत कम cases होते रहे हैं । और खास तौर पर पंजाब में इस Act के नीचे जो cases हुए हैं वह बड़े negligible हैं लेकिन वह अब होने लग पड़े हैं । आजकल पिछले कुछ महीनों से या कुछ सालों से यह cases यहां पर पाए गए हैं, जैसा कि मेरे फाजल दोस्त कामरेड राम किशन ने फरमाया है और कई दोस्तों ने फरमाया है कि इस किसम के ड्रामें जालन्धर division में हुए हैं जिन का public life पर असर अच्छा नहीं पड़ता । ऐसे ड्रामे किसी party की तरफ से हुए हों या किसी individual की तरफ से हुए हों इस बात के साथ मेरा कोई ताल्लुक नहीं । लेकिन जो ड्रामे scandalous, defamatory और libellous होते हैं वह मैं समझता हूं कि निन्दनीय हैं चाहे वह कांग्रेस पार्टी की तरफ से हों, चाहे जन संघ की तरफ से हों या गांधी जनता पार्टी या अकाली पार्टी की तरफ से हों या Communist पार्टी की तरफ से हों या और किसी पार्टी की तरफ से हों । अब हमारे सामने दो सवाल हैं । एक सवाल तो यह कि आया ऐसे scandalous, defamatory और libellous dramas play किये जायें जो कि निन्दनीय हों; उन के खेलने वालों पर कोई action लेना चाहिये या कि नहीं । मेरा विचार है कि जो चीज़ निन्दनीय है उस को बन्द करने के लिये ज़रूर action लेना चाहिये । दूसरा सवाल यह है कि आया इस offence की सज़ा इतनी ही रहने दी जाये जितनी पहले इस Act में provide की हुई है या इस को बढ़ाया जाये । एक सवाल और है जो इस वक्त सदन के सामने पेश है और वह यह है कि इस offence को cognizable किया जाये

[श्री सोम दत्त बाहरी]

या non-cognizable कर दिया जाये यानी ग्राया यह जुर्म काबले दस्तग्रंदाज़ी पुलिस किया जाये या नाकाबले दस्त ग्रन्दाज़ी पुलिस। जहां तक इस की सज़ा तीन महीने से बढ़ा कर एक साल कर देने का सवाल है में ग्रर्ज़ करता हूं कि इस के लिये जो ordinary कानून है ग्रौर जिस के तहत general offence की सज़ा दी जाती है वह defamation का Indian Penal Code का section 500 हैं ग्रौर उस के section 5 के नीचे इस जुर्म की सज़ा दो साल कैद ग्रौर ज़ुर्माना दिया हुग्रा है। चाहे इस के तहत दो साल की सज़ा दी जाए चाहे ग्रकेला जुर्माना किया जाये। या सज़ा कैद ग्रौर जुर्माना दोनों किये जायें। इस की यह सज़ा general कानून में provide की हुई है। इस लिये इस Act में 3 महीने की कैद की सज़ा को एक साल तक बढ़ाने पर मेरे दोस्तों को तलमिलाना नहीं चाहिये। ग्रगर कोई जुर्म करता है यानी वह सरे-बाज़ार किसी के खिलाफ defamatory, scandalous या libellous कार्यवाही करता है तो उस के खिलाफ मेरे ख्याल में successive सज़ा दी जा सकती है। किसी offence की gravity को देख कर Courts सज़ा देती हैं। यह ज़रूरी नहीं कि जो maximum सज़ा किसी जुर्म के लिये provide की गई हो वही दी जाये।

यह एक साल की बजाए 3 महीने भी दी जा सकती है ग्रौर एक महीने की भी दी जा सकती है। मेरे ख्याल में यह इस Act में जो तरमीम की जाती है इस से किसी को नुकसान नहीं हो सकता बल्कि इस का deterrent effect होगा जिस के साथ पब्लिक की शहरी फिज़ा बेहतर हो जायगी।

ग्रब दूसरा रहा सवाल cognizable ग्रौर non-cognizable का। किसी खास ग्रादमी को defame किया जाये तो ग्राम तौर पर legal opinion का यह trend होता है कि इस को cognizable offence करार न दिया जाए ग्रौर यह एक non-cognizable offence होता है। चुनांचि section 5 के नीचे यह cognizable offence नहीं है। उस के मुताबिक जो किसी को defame करता है उस के खिलाफ वह ग्रादमी जिस को defame किया जाता है Court में जाकर इस्तगासा दायर कर सकता है। मौजूदा हालात के मुताबिक जो trend कई लोगों का ग्राजकल चल रहा है जैसा कि मेरे बहुत सारे दोस्तों ने बयान किया है, उस के मुताबिक ग्रगर बीस ग्रादमी मिल कर किसी एक भले ग्रादमी को defame करते हैं तो उस के लिये यह बड़ी मुश्किल हो जायेगी कि वह किस किस के खिलाफ Court में जा कर इस्तगासा दायर करे। लेकिन जब यह offence cognizable हो जाएगा तो वह ग्रादमी उन सब के खिलाफ पुलिस में जा कर report करेगा या ग्रगर पुलिस को खुद उस का पता चल जायेगा तो उन के खिलाफ वह खुद कार्यवाही करेगी। इस लिये यह ज़रूरी हो जाता है कि इस offence को cognizable बना दिया जाए। इस तरह करने से यह बुराई दूर हो जायगी। ग्रौर ऐसा करने से किसी को नुक्सान नहीं होगा। इस से तो सिर्फ वही डरेगा जो ऐसा बुरा काम करेगा। ग्राम public को इस से ज़रा डर नहीं होगा। जो यह जुर्म नहीं करेगा उस को कोई घबराहट नहीं होनी चाहिए

जो यह offence करता है वह या तो ऐसा करना छोड़ देगा या सज़ा भुगतेगा । अगर कोई आदमी बार बार ऐसी बातें करता है तो कोई वजह नहीं कि पुलिस उस का चालान न करे to safegaurd the public morals and sanctity of the citizens' life. मैं समझता हूं कि यह जो दोनों amendments पेश की गई हैं यह बड़ी अच्छी और useful amendments हैं और इन को पास कर दिया जाये ।

प्रोफसर मोता सिंह आनन्दपुरी (आदमपुर) : स्पीकर साहिब ! Culture हिंदुस्तान की रूह है और इस का हमारे मुल्क में महफूज़ रखना खास तौर पर ज़रूरी है । जब यह कहा गया कि यह मुल्क तहज़ीब और तमद्दुन का भंगूड़ा है तो इस तहज़ीब को महफूज़ रखने के लिये law का आना ज़रूरी था और मैं इस बात पर Chief Minister साहिब को congratulate करता हूं । (तालियां) उन्होंने यह चीज़ वक्त पर पेश की है । पर मैं समझता हूं कि जहां ड्रामे के defamatory या scandalous हिस्से के बारे में ज़िक्र किया है, या pantomime या और किसी form का ज़िक्र किया है वहां dance के मुतअल्लिक भी कुछ इलफ़ाज़ लाने चाहियें थे कि नृतकारी सिर्फ देवता के आगे, या Goddess के आगे ही हो और कहीं न हो । इस के साथ स्कूलों और कालिजों में girls—हमारी पुत्रियों का नाच भी इस में आ जाता है । हमारे culture की इतनी शुहरत है । वह इसी तरह बरकरार रहे जैसे कि पहले थी । इस लिये जहां तक इस की हिफाजत का ख्याल है, इस की purity का ख्याल है इस के लिये सज़ा भी मुकर्रर की है । सज़ा के मुतअल्लिक इन्होंने कहा है कि यह cognizable होगी । इस में मैं इन के साथ इत्तफाक नहीं रखता । वह सज़ा ज़्यादा से ज़्यादा हो लेकिन जब तक offence साबित नहीं होता, जब तक किसी के मुतअल्लिक यह नहीं कह दिया जाता कि उस ने offensive role play किया, उस को पहले ही सज़ा क्यों दी जाए, वह क्यों ज़मानत पर रिहा न हो ? यह चीज बुरी है जैसा कि हमने अपने culture की हिफाज़त करना चाहते हैं हमें अपने कानूनों को भी देखना है कि आया कानून में ऐसी brutality या cruelty तो नहीं या कोई और ऐसी चीज़े तो नहीं जो civil liberties को दबा दे । पुलिस खास मौके पर कई चीज़ें कर लेती है । इस लिये पुलिस की report पर उस की ज़मानत न हो, मैं समझता हूं कि यह चीज बिल के अन्दर से दूर हो जानी चाहिये । Cognizable की जगह non-cognizable होना चाहिये । यह मेरी एक amendment भी है । इस लिये आप से दरखास्त है कि अगर offence साबित हो जाये तो सज़ा बेशक एक साल की बजाए तीन साल कर दें मगर साबित होने के बाद क्योंकि culture की हिफाजत religion की sanctity की तरह ही होनी चाहिये । जिस तरह किसी को religious susceptibilities को wound करने पर, जिस से मज़हब को खतरा हो, सज़ा दी जाती है, उसी तरह से, अगर कोई हमारी cultural susceptibilities को wound कर दे तो उसे भी बड़ी से बड़ी सजा होनी चाहिये मगर कब ? जब offence साबित हो जाए । इस लिये

[प्रोफैसर मोता सिंह ग्रानन्दपुरी]
Chief Minister साहिब इस के मुतग्रल्लिक दोबारा गौर फरमाएं ग्रौर इस को non-cognizable रखें, cognizable न रखें ।

दूसरी बात जो मैं कहूंगा वह यह है कि बद किस्मती से House के ग्रन्दर ग्रापस में कुछ mutual बातें ऐसी हुई हैं जिन से ग्राज bitterness पैदा हो गई है । उन्हें चाहिये कि जब कोई साथी किसी ग्रच्छी बात की ताईद करता है तो वह ऐसा कलमा न कहे जो vituperative हो या कोई ऐसी चीज़ न करे जो किसी के sentiments को wound करती हो । ग्रगर्चि मैं यह ज़ोर से कहूंगा कि जो Chair कहे हमें उस के ग्रागे सिर झुका देना चाहिये लेकिन साथ ही मुझे उम्मीद थी कि ग्रगर Chair श्री राम किशन जी को रोक देती तो ग्रौर ग्रच्छा हो जाता । इस लिये मैं ग्रदब से कहूंगा कि ग्राप का तो इनसाफ है, हम Chair की इज़्ज़त के लिये बैठे हैं । कोई भी सदस्य Chair की directly या indirectly बेइज्ज़ती करने के लिये न तो खुद तैयार है ग्रौर न ही वह किसी दूसरे को ऐसा करने देगा । लेकिन हमें उम्मीद है कि कोई भी बात इस जज़बे के तहत नहीं की जायेगी कि कोई congressman है या non-congressman ; कोई कांग्रेसी है या नहीं...........

ग्रध्यक्ष महोदय : ग्रगर ग्राप ग्रापस में ठीक नहीं रहेंगे, ग्रौर एक दूसरे का regard नहीं करेंगे तो Chair को action लेना पड़ेगा ।

(If you do not behave properly towards each other then the Chair will be compelled to take action.)

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ: Chair ਨੂੰ intervene ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ।

Mr. Speaker : The hon Member was quite relevant.

प्रोफैसर मोता सिंह : खैर, मैं ने जो कुछ कहना था कह लिया । हमारी यही मनोकामना है कि इस House ग्रौर Chair की dignity ऊंची हो ग्रौर हमारे ख्यालात का इज़हार ऐसे इलफ़ाज में हो जो सचमुच पंजाब की सभ्यता को ऊंचा करें । ग्रगर हम ने इस ऐक्ट के ज़रिये ड्रामे ग्रौर दूसरी चीजों के नुक्सों को दूर करना है तो हमारे ग्रपने ग्रंदर culture होना चाहिये, reformation हमारी जबान के इलफाज़ में होनी चाहिये । मेरी यह दरखास्त किसी party के खिलाफ नहीं है । शकुन्तला ड्रामा है, Shakespeare के ड्रामे हैं, गुरु गोबिन्द सिंह जी का 'विचित्र नाटक' ड्रामा है यह सब ड्रामे जिन्दगी को highest altitude पर ले जाते हैं, उन की छोटी २ चीज़ें जिन्दगी को ऊंचा करती हैं । ग्रगर हम cultural चीज़ों को लेकर बोलते हैं तो ग्रपने दिलों के ग्रन्दर, ग्रपने जीवन के ग्रन्दर भी इन चीजों को ढालें । इस लिये मैं दरखास्त करता हूं कि हमारा culture हमें ऊंचा करने वाला हो ।

श्रीमती सीता देवी (जालन्धर शहर, दक्षिण-पूर्व) : स्पीकर साहिब ! बड़ी देर से इस बिल पर दोनों पक्षों की बहस चल रही है परन्तु मुझे एक बात से बड़ी हैरानी हुई है । पहले जिन भाईयों ने इस amendment की मुखालिफत की उस से हैरानी नहीं क्योंकि जैसे एक कहावत है, चाहे यह इतनी ग्रच्छी तो नहीं कि 'चोर की दाढ़ी में तिनका' । जब कोई चीज़ हो जाए ग्रौर इस तरह कहा जाये तो चोर ग्रपनी दाढ़ी को देखने लगता है......

अध्यक्ष महोदय : मुहावरा कुछ अच्छा नहीं है ।

(The proverb quoted is not a happy one.)

श्रीमती सीता देवी : मैंने तो खुद ही कहा है कि मुहावरा अच्छा नहीं है ।

अध्यक्ष महोदय : मगर सख्त ज़रूर है । (It is rather strong.)

श्रीमती सीता देवी : यह मौके का था.......

अध्यक्ष महोदय : अभी क्या आपने प्रोफैसर साहिब की नसीहत नहीं सुनी ?

(Did you not listen to the advice of Professor Sahib a short while ago?)

श्रीमती सीता देवी : सुनी है । इस से उन का तिलमिलाना किसी हद तक मुनासिब था परन्तु मेरे दूसरे कुछ भाइयों ने चाहे आज वह किसी कारण से Opposition Benches पर बैठे हैं, जिन के बारे में मुझे पता है कि वह आज तक कभी anti-national नहीं रहे और न कभी हो सकते हैं, और खास तौर पर जब मौलवी साहिब ने इस की मुखालिफत की तो वह मेरी समझ में नहीं आई । अपनी स्पीच के दौरान में उन्हों ने कहा कि क्या कोई कानून है कि इस चीज़ को रोका जा सके, क्या ज़रूरत थी इस amendment की ? मैं भी उन की तरह वकील नहीं हूं मगर उनकी सेवा में कहना चाहती हूं कि उन को पता होना चाहिए कि कानून वही लागू हो सकता है जिस की कोई ऐसी दफा हो । आखिरकार वह कौन सी हकूमत है जो अपने सूबा के अन्दर हकूमत कर सके और Law and order और शान्ति न रखे ? इस में कोई शक नहीं कि ड्रामे वगैरा cultural programme ज़िन्दगी का एक ज़रूरी हिस्सा हैं और अगर यह चीज न हो तो ज़िन्दगी सचमुच फीकी ही रहे । इस चीज द्वारा लोगों में जो प्रचार किया जा सकता है वह बड़े २ व्याख्यानों या सतसंगों द्वारा नहीं किया जा सकता । आज इस बात पर बहुत बहस मुबाहिसा हुआ । पर यह चीज़ें नहीं होनी चाहिएं जो यहां हुईं । मेरे भाई श्री राम किशन जी ने बहुत सारी बातें जालन्धर डिस्ट्रिक्ट की बताईं । उन का भी मुझे अच्छी तरह से पता है । अब मैं आप को बताती हूं कि जब हरिपुर में by-election होना था तो वहां आखिरी दिन--उस के दूसरे दिन polling होना था--यह और हम सब लोग गली के अन्दर इकट्ठे थे । इन्होंने हमारे जलसे को disturb करने के लिये हम से चन्द गज के फ़ासले पर ही एक ड्रामा रचा..............वह ड्रामा बहुत बुरा था, इस बात का फैसला public ने खुद दिया । शुरू होने के 10 मिनट बाद ही सारी public वहां से यह कहते हुए उठ आई कि वोटें लेने के लिये इतने गंदे मियार पर उतर आये हैं । उन्होंने इसे deny किया है । मैं उन भाइयों से एक बात पूछना चाहती हूं--क्या उस देश में जिस के ढांचे में वे विश्वास रखते हैं Lenin या Stalin के बारे में ड्रामों में इस किस्म की चीज़ें पेश की जाती हैं जिस किस्म कि वे अपने देश के नेताओं के बारे में पेश करते हैं ? ये तो हमारे देश की demo-cratic policy का नाजायज़ फायदा उठा कर सारे वातावरण को खराब कर रहे हैं, इन्होंने 'cultural programme' के मानों को ही खत्म कर दिया है । वे कहते हैं

[श्रीमती सीता देवी]

कि Publicity Department के programme घटिया किस्म के होते हैं। मैं यह बात सुन कर बहुत हैरान हुई। मैंने उन की performance देखी हैं वे real sense में सुन्दर होती हैं और लोगों को बताती हैं कि गवर्नमेंट कांग्रेस नीति पर चलते हुए उन के लिये कितना शानदार काम कर रही है। वे इतनी शानदार होती हैं कि रास्ते पर चलने वालों के मन को भी आकर्षित कर लेती हैं। मैं मुख्य मंत्री जी को कहना चाहती हूं कि Division में एक से ज़्यादा पार्टियां होनी चाहियें ताकि घटिया और लच्चर propaganda करने वालों को मौका ही न मिले।

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ : On a point of order, Sir. ਕੀ ਲਫ਼ਜ਼ 'ਲਚਰ' parliamentary ਹੈ ?

श्रीमती सीता देवी : मैं तो उन्हीं के लफज़ को दोहरा रही हूं। पहले तो उन्होंने इसे इस्तेमाल किया है।

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ : On a point of order Sir. ਕੀ ਇਹ ਵੀ ਕਿਸੇ ਲਫ਼ਜ਼ ਦੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਦੀ defence ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ?

Mr. Speaker : The word is not parliamentary and should be avoided.

श्रीमती सीता देवी : अच्छा होता अगर इस किस्म का amending Bill पहले आ जाता और हमारे सूबे की फिज़ा खराब होने से बच जाती। इस किस्म के ड्रामे न केवल anti-national हैं बल्कि लोगों के morals को भी खराब करते हैं। इस लिये मैं उन पर control किये जाने के हक में हूं और मुख्य मंत्री जी को मुबारक देते हुए सरदार चन्नन सिंह की तरमीम का विरोध करती हूं।

ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ (ਰੋਪੜ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਮੇਰੇ ਇਸ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਸ਼ਾਇਦ ਸਾਰਾ ਹਾਊਸ ਸਹਿਮਤ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਤਹਿਰੀਰ ਜਾਂ ਤਕਰੀਰ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਡਰਾਮੇ ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ historical facts ਦੀ ਤਕਰੀਰ ਰਾਹੀਂ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇੰਨੀ ਛੇਤੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ ਜਿਤਨੀ ਜਲਦੀ ਡਰਾਮਾਂ ਕੀਤਿਆਂ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਰਾਮਾਇਣ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹਰ ਸਾਲ ਡਰਾਮੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ; ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਰਾਮਾਇਣ ਦੇ salient facts ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਅਨਪੜ੍ਹ ਔਰਤਾਂ ਵੀ ਜਾਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਗਲ ਤੋਂ ਕੋਈ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਤੇ ਅਨਪੜ੍ਹਾਂ ਤੇ ਡਰਾਮੇ ਦਾ ਅਸਰ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਡਰਾਮੇ ਦਾ public ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ morals ਚੰਗੇ ਹੋਣ, social life ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਆਵੇ, ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ political education ਮਿਲੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਡਰਾਮਿਆਂ ਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ morals ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਖਿਆਲ ਇਸ ਵੇਲੇ ਹਾਊਸ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗ਼ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹੀ social ਡਰਾਮਿਆਂ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਡਰ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੰਕਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਡਰਾਮਿਆਂ ਬਾਰੇ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕਿਸੇ party ਵਲੋਂ political purposes ਲਈ stage ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕੀ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ political purposes ਲਈ

ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡਰਾਮੇ stage ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਡਰਾਮੇ ਦੇਖੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ recent historical facts ਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ distort ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਬਲਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮਹਾਨ ਨੇਤਾਵਾਂ ਬਾਰੇ public ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਗਲਤ ਵਿਚਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ । ਇਕ ਡਰਾਮੇ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਮਹਾਨ ਨੇਤਾ ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੂੰ Lord Mountbatten ਪਾਸ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਗਿਰਵੀ ਰਖਦਿਆਂ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ mines ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਕਦਮਾਂ ਤੇ ਸੁਟਦਿਆਂ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ । ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਫਰਜ਼ੀ ਤਹਿਰੀਰਾਂ ਤੇ ਅੰਗੂਠਾ ਲਗਾਦਿਆਂ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ । ਬੇਸ਼ਕ ਹਰ ਇਕ party ਨੂੰ ਆਪਣਾ propaganda ਹਰ ਜਾਇਜ਼ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਰਨ ਦਾ ਹਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, historical facts ਦੀ ਥੋੜੀ ਬਹੁਤ ਤਬਦੀਲੀ ਤਾਂ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਮਗਰ ਅਜਿਹਾ ਡਰਾਮਾ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਜਿਹੜਾ ਨਿਰਮੂਲ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤੇ historical facts ਦੀ ਨਿਰੋਲ distortion ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ; ਜਾਂ public ਨੂੰ agitate ਕਰੇ ਜਾਂ political etiquette ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਵੇ । ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਪਰ ਜੋ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਡਰਾਮੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ facts ਤੋਂ beyond ਹਨ, ਜਿਹੜੇ scandalous, libellous ਤੇ defamatory ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਸਜ਼ਾ ਦਿਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਅਜਿਹੇ ਡਰਾਮਿਆਂ ਨੂੰ stage ਹੋਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬੜੇ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗਲ ਹੋਵੇਗੀ ।

ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੁਰਮ ਦੇ cognizable ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਦਸੇ ਹਨ । 'Cognizable' ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੁਲਸ ਮਦਾਖਲਤ ਕਰ ਸਕੇਗੀ । Cognizable offence bailable ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ non-bailable ਵੀ । ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਤਜਵੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਰ ਜੇ offence cognizable ਨਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਇਹਦਾ ਮਕਸਦ fail ਹੋ ਜਾਏਗਾ । ਇਕ ਡਰਾਮੇ ਵਿਚ ਪੰਤ ਜੀ ਜਾਂ ਨਹਿਰੂ ਜੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਲੀਡਰ ਦੇ ਬਾਰੇ ਜੇ ਕੋਈ ਗਲਤ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਤਾਂ ਕਿਸ ਕਿਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਿਥੇ ਕਿਥੇ cases institute ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ? ਇਹ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਵੇਗਾ । ਇਸ ਲਈ offence ਦਾ cognizable ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ।

ਦੂਜੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਸਜ਼ਾ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਥਾਂ ਇਕ ਸਾਲ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਬਾਹਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੀ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਜ਼ਾ ਪੂਰੇ ਸਾਲ ਦੀ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ । ਸਾਲ ਤਾਂ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਘਟ ਸਜ਼ਾ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਇਕ ਸਾਲ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਜ਼ਾ enhance ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਡਰ ਹੋਵੇ ਅਤੇ scandalous ਤੇ

[ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ]

defamatory nature ਦੇ ਡਰਾਮੇਂ ਨ ਕਰਨ । ਉਂਜ ਸਜ਼ਾ ਕੇਵਲ ਜੁਰਮ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਹੀ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ । ਇਸ ਗਲੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋਣ ਦਾ ਡਰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਅਸਲੀ ਮਕਸਦ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਪੁਲਸ ਨੂੰ ਇਖਤਿਆਰ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਹ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਸਕੇ ਅਤੇ sue ਕਰ ਸਕੇ । ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ offence ਹਨ ਜੋ cognizable ਅਤੇ non-bailable ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਮਨਸ਼ਾ ਇਹੋ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ deterrent effect ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਲੋਕੀਂ ਐਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨ ਕਰਨ । ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਡਰਾਮੇਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਡਰ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਪਾਸ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜੋ ਗੈਰ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰਾਨਾ ਤੌਰ ਤੇ scandalous ਤੇ defamatory nature ਦੇ ਡਰਾਮੇਂ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਨਾਲ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡਰਾਮੇਂ ਕਰਨੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣਗੇ ਅਤੇ ਬਿਲ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਮਨਸ਼ਾ ਪੂਰਾ ਹੋ ਵੇਗਾ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਮੁੜ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮੁਬਾਰਕ ਬਾਦ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਿਲ ਸਭਾ ਵਿਚ ਲਿਆਏ ਹਨ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਬਿਲ ਅਜ ਸਾਡੇ ਅਗੇ ਆਇਆ ਹੈ ਪਹਿਲਾਂ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਸਮਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

भगत गुरां दास हंस (होशयारपुर) : स्पीकर साहिब, यह जो तरमीम चीफ मिनिस्टर साहिब लाए हैं इस पर मैं इन को मुबारकबाद देता हूं । ऐसे ड्रामे जो देश की उन्नति में रुकावट पैदा करें बन्द होने चाहियें । वह लोग जो सतयुग और त्रेता नहीं जानते उन्हें अच्छे ड्रामें दिखाने चाहियें ताकि उन के मनों में अच्छे ख्याल पैदा हों । रामायण के ड्रामों से राम और दशरथ का प्यार और उस समय की तारीख का पता चलता है, जिस का लोगों के दिलों पर अच्छा असर होता है । यह लम्बी बातें हैं, मैं हाऊस का समय नहीं लेना चाहता । मैं तो केवल यही बेनती करनी चाहता हूं कि अच्छे ड्रामें देश के लिये लाभदायक होते हैं और बुरे ड्रामें देश का नुकसान करते हैं । यह देश का सवाल है और हमारा सब का सवाल है । इस लिये मैं Opposition वालों को कहता हूं कि सिर्फ ऐसे ड्रामें किये जायें जिन से देश की तरक्की हो और लोगों की भलाई । ड्रामों को आम तौर पर अनपढ़ लोग देखते हैं । (एक माननीय मेंबर : पढ़े लिखे भी देखते हैं) । हां, देखते तो हैं । मगर मेरा मतलब यह है कि वे तो पढ़ भी लेते हैं मगर अनपढ़ ड्रामों को देख कर अच्छे और बुरे असर साथ ले जाते हैं । मसाल के तौर पर अगर पंडित नेहरू जी के हाथ में शराब की बोतल दिखाई जाये तो इस का लोगों के दिलों पर बुरा असर पड़ेगा इसी लिये मैं कहता हूं कि अच्छे ड्रामे दिखाने चाहियें ।

दूसरी बेनती में यह करूंगा कि गवर्नमैण्ट की तरफ से जो ड्रामे होते हैं वे भी अच्छे होने चाहियें । मुझे कई ऐसे ड्रामे देखने का मौका मिला है ।

अध्यक्ष महोदय : माननीय मैम्बर इस बिल पर बोलें, ड्रामों की अच्छाई या बुराई पर नहीं ।

(The hon. Member should discuss the Bill under consideration and not the merits and demerits of the dramas.)

भगत गुरां दास हंस : स्पीकर साहिब, मैं यह अर्ज़ करनी चाहता था कि इस बिल के पास होने से सरकार अच्छे ड्रामों को होने देगी और बुरे डरामों को दबा सकेगी । यही बात देश के हित के लिये अच्छी है कि बुरे ड्रामें करने वालों को सजाएं दी जायें । अगर हम इतिहास को पढ़ें तो हमें पता चलेगा कि पिछले जमाने में थोड़े से थोड़े जुर्म के लिये सख्त से सख्त सज़ा होती थी । इस लिये मैं अर्ज करूंगा कि हमें ज़्यादा से ज़्यादा सज़ा रखनी चाहिये । ताकि लोग सिर्फ ऐसे ड्रामें करें जिन से लोगों पर बुरा असर न पड़े ।

मुख्य मंत्री (श्री भीम सेन सच्चर) : स्पीकर साहिब ! ख्याल नहीं था कि मुझे इस motion पर बोलने की और जवाब देने की ज़रूरत पड़ेगी । मगर अफसोस है कि कुछ भाइयों ने हालात ऐसे पैदा कर दिये जिन की वजह से मुझे इतने लफज़ कहने पड़े । मैंने अर्ज़ किया था कि ऐक्ट पहले ही बना हुआ है, इस तरमीम से हम कुछ अख्तियारात और ले रहे हैं ताकि उस ऐक्ट का पूरा फायदा उठाया जा सके । यह कहना कि यह हो जायेगा वह हो जायेगा एक तरह की हकीकत पर धूल डालने की कोशिश करना है । यह ज़रूरत इस लिये पड़ी कि पेश्तर इस के कि यह फैसला किया जाये कि फलां ड्रामा scandalous nature का है, या character का है, या moral को deprave करता है सरकार को कुछ कार्यवाही करनी पड़ती है उस के बारे में । यह देखना पड़ता है कि वह defamatory चीज़ हो सकती है या नहीं । स्पीकर साहिब ! मैं कह सकता हूं कि इस बात पर कोई इख्तलाफ राये नहीं और सब मानेंगे कि defamatory, scandalous और morals को deprave करने वाले ड्रामों पर कुछ न कुछ करना ही पड़ता है । इस बात को मद्देनज़र रखते हुए हम चाहते हैं कि सरकार अपने हाथ मजबूत कर ले । इस वक्त 'अलफ़' जगह पर ड्रामा होता है तो जितनी देर में वहां रोक लगाई जाती है ड्रामा 'बे' जगह होने लगता है । इस तरह से बिल का असर ज़ाया हो जाता है । इस तरमीम से हम यह चीज़ हटाना चाहते हैं । हम चाहते हैं कि इस किस्म के ड्रामे न हों जिन से लोगों के morals deprave हों । पहले ऐक्ट के section 3 में लिखा है—

> "Whenever the Provincial Government is of opinion that any play, pantomime or other drama performed or about to be performed in a public place is of a scandalous or defamatory nature or likely to excite feelings of disaffection to the Government established by law.........."

मैं अपने उन दोस्तों को कुछ नहीं कहना चाहता जो इस की मुखालिफत करते हैं । अगर वे तकलीफ करते और इस सैक्शन को पढ़ते तो उन्हें पता चल जाता कि इस में क्या लिखा है मैं नहीं समझता कि चाहे वे कितनी भी मुखालिफत करें वे यह कह सकते हैं कि लोगों के moral deprave हों । इस चीज़ की कोई इजाज़त नहीं दे सकता । कुछ माननीय मेंबरों ने इस बिल की बहुत ज़ोर से मुखालिफत की है, इतने ज़ोर से कि सारी पहलवानी ही इस पर खतम कर दी ।

स्पीकर साहिब मुझे हैरानी तो इस बात की है कि ये लोग साफ बात कहते नहीं हैं कि इन का इन सारी बातों से असली मकसद क्या है, इधर उधर की बातें करते हैं । ये तो वही तेली और कोहलू वाली बातें करते हैं कि "तेली रे तेली तेरे सर पर कोहलू" । मगर बात कुछ बनती नहीं ।

श्री केदार नाथ सहगल : बात बने या न बने मगर जब कोहलू सिर पर पड़ेगा तो सिर तो टूट ही जायेगा ।

मुख्य मंत्री : मगर, स्पीकर साहिब, जब यह पता लगे कि कहने वाले के सिर में कुछ नहीं है और वह खाली है तब तो यह और भी खतरनाक चीज़ हो जाती है । क्योंकि अगर उस का सिर नहीं टूटता तो किसी दूसरे का तो ज़रूर ही फूट जायेगा ।

हां, तो स्पीकर साहिब, मैं अर्ज़ कर रहा था कि इन को ऐसी बातें नहीं करनी चाहियें । इस मुअज़िज़ एवान की कार्यवाही देखने वाले, अखबार वाले क्या कहेंगे कि देखो Government तो जो चीज़ें scandalous हैं और जो पब्लिक को deprave करने वाली हैं उन को बंद करना चाहती है । मगर ये साहिब हैं कि कहते हैं कि इन scandalous चीज़ों की मनाही मत करो, इन को इसी तरह चलने दो । मैं, स्पीकर साहिब, आप से अर्ज़ कर दूं कि मैं आप की इजाज़त से अपने फाज़िल दोस्तों से कह देना चाहता हूं कि आजकल के ज़माने में जो लड़ाईयां होती हैं वे कुछ गोले और तोप वगैरा की लड़ाईयां नहीं हैं । आज सब से बड़ी लड़ाई जो होती है और कोई भी revolution होती है वह ख्यालात की तबदीली और ख्यालात के ज़रिये से होती है ।. इस लिये, स्पीकर साहिब, यह अशद ज़रूरी है कि अगर लोगों के ख्यालात में गंदगी डालने की कोशिश की जाये तो उसे रोका जाये और ज़बरदस्ती से रोका जाये ।

इस मुअज़िज़ एवान में कोई मैम्बर ऐसा नहीं होगा और इस में मैं Opposition को भी include करता हूं जो यह कहे कि साहिब ऐसी चीज़ें बन्द न करें । हो सकता है कि कुछ लोग वज़ीरों की मुखालिफत तो करें मगर जो मयार है इज्ज़त और शराफत वगैरा का कौन शख्स है जो यह चाहेगा कि इस को गिराया जाये और कहे कि साहिब ऐसी चीजें बन्द नहीं करनी चाहियें ? मैं आप से अर्ज़ करना चाहता हूं, स्पीकर साहिब, कि अगर मान लीजिये कि scandalous character के ड्रामे होते हों और मान लीजिये कि उन में depravity preach की जाती हो तो मैं पूछता हूं, स्पीकर साहिब, कि कौन ऐसा शरीफ इनसान हो सकता है जो कि इस किस्म की चीज़ें जारी रहने के हक में हो और इस बिल की ताईद करने से डरता हो ? इस लिये मैं कहता हूं, कि ऐसे आदमियों को क्यों बाहर रहने दिया जाना चाहिये जो लोगों के दिलों को खराब करते हों और लोगों के दिमाग में गंदगी भरते हों ? जो काम ज़िन्दगी को बदनाम करते हैं, बरबाद करते हैं और इस का सत्यानाश करते हैं उन पर ज़रूर पाबन्दी लगनी चाहिये । आखिर, स्पीकर साहिब, कई ऐसी चीजें आयेंगी जिन पर कि यह मुखालिफत कर सकते हैं, मगर इस measure पर किसी को भी इख्तलाफ राये नहीं होना चाहिये ।

स्पीकर साहिब ! मुझे अफसोस तो इस बात का होता है कि जो लोग पढ़े लिखे नहीं हैं वे तो ऐसी बातें करें मगर सरदार सरूप सिंह जैसे आदमी जो कि advocate हैं, well-read हैं, cultured हैं और सब बातें जानते हैं ऐसी बातें क्यों करें ? मुझे समझ नहीं आती कि वह यह क्यों कहते हैं कि साहिब आप क्यों नहीं depravity को बढने देते और इन scandalous चीज़ों को क्यों नहीं पनपने देते । मैं जब इन को

ऐसी बातें करते सुनता हूं तो मुझे बहुत रंज होता है। खैर स्पीकर साहिब मैं अर्ज कर रहा था कि ऐसी जो चीज़ें हैं उन को रोकने के लिये ज़रूरी है कि हम authority Government को delegate करें और जिन चीजों को हमने रोकना है वह हैं—

"of a scandalous or defamatory nature or likely to deprave and corrupt persons present at the performance".

मैं अर्ज करता हूं, स्पीकर साहिब, कि जो चीज किसी को corrupt कर दे, deprave कर दे उस से बढ़ कर और कोई जुर्म नहीं हो सकता है। अगर कोई किसी से कुछ पैसे छीन ले तो कोई बड़ी बात नहीं। कोई किसी की ज़मीन पर कब्ज़ा कर ले तो कोई फिक्र की बात नहीं है। मगर, स्पीकर साहिब, अगर कोई किसी के दिलो दिमाग को गन्दा कर दे तो यह बहुत बुरी बात है। ऐसी चीज़ों को रोकने के लिये कानून का हाथ काफी बड़ा होना चाहिये। जो भाई ऐसी बातें करते हैं वे किसी consideration के मुस्तहिक नहीं हैं।

मेरे कुछ दोस्तों ने यहां सन 1876 के बिल के बारे में ज़िक्र फरमाया है कि साहिब उस की मौजूदगी में इस नये बिल की क्या ज़रूरत आ पड़ी। मगर मेरे ये भोले भाई भूल जाते हैं कि वह अंग्रेज की हकूमत थी। और अफसर ऐसे होते थे कि यूं आंखें दिखाते थे कि देख कर होश फ़ाखता हो जाते थे। लोगों को बेंत से सीधा कर लेते थे। बगैर किसी अदालत में ले जाने के लोगों को पकड़ कर जेलों में डाल देते थे और कोई पूछने वाला न था। मगर अब सब लोग आज़ाद हैं और सब को liberty है। मगर मैं अब देखता हूं कि अगर यही हालात रहे और अगर liberty और licence में तमीज न रही तो हमारी इस आज़ादी को खतरा हो जायेगा, अंदेशा हो जायेगा। अगर, स्पीकर साहिब, public life में इस कदर deterioration हो जाती है और अंदेशा हो जाये कि कहीं depravity न हो जाए तो ज़रूरी है कि इन चीज़ों को रोकने के लिये एक मज़बूत कानून बनाया जाए वरना पब्लिक ज़िन्दगी एक खतरनाक ज़िन्दगी बन कर रह जायेगी। इस लिये मैं उम्मीद करता हूं कि इन को उन सब मुखालिफतों को भूल कर, सब झगड़ों को भुला कर, इस measure की ताईद करनी चाहिये। और पास होने देना चाहिये। और स्पीकर साहिब, अगर सुबह का भूला हुआ शाम को घर को वापिस आ जाये तो कोई हरज वाली बात नहीं है। इस लिये मैं गुज़ारिश करता हूं कि अभी मौका है और आप इस का फाइदा उठायें।

Mr. Speaker : Question is—

That the Dramatic Performances (Punjab Amendment) Bill be circulated for the purpose of eliciting opinion thereon by the 25th March, 1956.

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That the Dramatic Performances (Punjab Amendment) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Speaker : Now the House will proceed to consider the Bill clause by clause. Clause 2 is before the House for discussion.

Sardar Chanan Singh Dhut (Tanda) : Sir, I beg to move—

In line 4—

For "one year" *substitute* "fifteen days"

[ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ]

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ! ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਜੋ ਸਜ਼ਾ ਇਸ ਵਿਚ ਰਖੀ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਜਾ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੋਈ ਬੜੀ ਗਲ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਦਾ ਹੀ ਅਗਾ ਪਿਛਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ controversial ਗਲ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਿਲ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਰਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਹੁਣ ਕਿਉਂ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ ਕਿ ਹੋਰ ਸਜ਼ਾ ਵਧਾਈ ਜਾਵੇ ? ਜਿਹੜੇ ਡਰਾਮੇਂ ਜਾਂ cultural programme public life ਨੂੰ ਅਤੇ public moral ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭੀ notice ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪਹਿਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਵਿਚ ਕਾਫ਼ੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਲਿਆਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ?

ਫਿਰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਕੇਸ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ; ਮਗਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਇਸ Government ਦੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਰਿਹਾ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਭ ਗਲਤ ਹਨ।

ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਨੇ ਅਲੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਵਾਕਿਆਤ ਦਸੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਗਰਲੀ ਦੀ ਅਲੈਕਸ਼ਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਉਸ ਜਲਸੇ ਵਿਚ ਖੁਦ ਹਾਜ਼ਰ ਸਾਂ ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਥੇ ਕੀ ਕੁਝ ਹੋਇਆ। ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇ-ਬੁਨਿਆਦ ਗਲਾਂ ਕਿਉਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ political ਡਰਾਮੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੀ ਦੂਜੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਾ ਹੋਣ ਤੇ ਉਹ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਉਸ ਡਰਾਮੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਗੇ। ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਲੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਵੋਟਾਂ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਡਰਾਮੇ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕਾਂਗਰਸੀ ਗ਼ਲਤ ਕਢਣ। ਇਸ ਬਿਨਾ ਤੇ ਡਰਾਮਿਆਂ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਣਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ। ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਬੈਂਚਾਂ ਵਲੋਂ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਹੋ ਜਹੀਆਂ ਗ਼ਲਤ ਬਿਆਨੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ action ਨੂੰ defend ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। C.I.D. ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਅਸੀਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਛੇੜਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਅਜ਼ਾਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਆਜ਼ਾਦੀ ਸਿਰਫ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਨਾਲ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਅਜ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਈ ਆਦਮੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ national views ਦੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਖਾਤਰ ਤਕਲੀਫ

ਨਹੀਂ ਉਠਾਈ । ਅੱਜ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਕਾਂਗਰਸ ਹਕੂਮਤ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਜੋ culture ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਡਰਾਮੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਸੀਤਾ ਦੇਵੀ ਅਲੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਇਹ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਗਾਉਂਦੇ ਸਨ ਕਿ ਲੜਕੀਆਂ ਕਿਉਂ ਅਲੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਪਾਰਟ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਖ ਵਿਚੋਂ ਕਿਉਂ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ ।

अध्यक्ष महोदय : माननीय मैंबर को चाहिये कि वह ऐसी बातें न छेड़ें जिस से दूसरे provoke हों ।

(The hon. Member should not say anything which may provoke others.)

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਗੜ੍ਹਸ਼ੰਕਰ ਦੀ ਅਲੈਕਸ਼ਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਖੁਦ ਹਾਜ਼ਰ ਸਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਹੁਣ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਮਾੜਿਆਂ ਡਰਾਮਿਆਂ ਤੇ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ action ਨੂੰ justify ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਵਿਚ ਬੋਲਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਮੇਰਿਆਂ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਆਪਣੀ ਤਕਰੀਰ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ Communist Party ਡਰਾਮੇ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਅਜ Communist Party, Opposition ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿਚ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਡਰਾਮੇ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਫਖਰ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਗ਼ਲਤ ਗਲਾਂ ਦੀ ਹਰ ਵੇਲੇ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਾਂਗੇ ਚਾਹੇ ਡਰਾਮਿਆਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਕਰੀਏ ਜਾਂ ਆਪਣੀਆਂ speeches ਦੀ ਰਾਹੀਂ । ਇਸ ਵੇਲੇ ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਨਹੀਂ ਜਿਥੇ District Magistrate ਨੇ ਡਰਾਮਿਆਂ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਡਰਾਮੇ ਕੀਤੇ ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗਲਤੀ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਗਲਤੀ ਹਰ ਇਨਸਾਨ ਕੋਲੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਡਰਾਮਿਆਂ ਤੇ ਆਮ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਣ ਦਾ ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜਾਇਜ਼ ਡਰਾਮੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਣ ਲਗੇ । ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜ ਜਿਹੜੇ ਖਾਸ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਤਿਨਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਮਿਆਦ ਇਕ ਸਾਲ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ? ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸਪਸ਼ਟ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ । ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ Democracy ਦਾ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਪਰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਕਿਫ਼ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Democracy ਸਰਕਾਰੀ ਥੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਹੋਈ । ਇਹ Democracy ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਬਗ਼ਾਵਤ ਦਾ ਝੰਡਾ ਖੜਾ ਕਰ ਕੇ ਕਈ ਸੈਂਕੜਾਂ ਝੇਲੀਆਂ ਸਨ । ਇਸ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦਾ ਇਹ ਹਾਲ ਕਿ ਸਾਡੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਅਲੈਕਸ਼ਨ ਲੜਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਕਈ ਝੂਠੇ ਵਾਹਦੇ ਕੀਤੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ

[ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ]

ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ ਗਈਆਂ ਪਰ ਇਹ ਸਾਰੇ ਵਾਹਦੇ ਕੇਵਲ ਇਕ Election Stunt ਹੀ ਸਨ ।

ਅਧ੍ਯਕ्ष महोदय : कृपया ऐसी बातें न करें ।

(Please don't say such things.)

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਜ਼ਾ ਵਧਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ, ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਡਰਾਮਿਆਂ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੇ morals ਖਰਾਬ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਖਲਾਕ ਉਤੇ ਬੜਾ ਬੁਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਇਖਲਾਕ ਉਤੇ ਬੁਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਲੋਕ ਉਥੇ ਐਨੀ ਤਾਦਾਦ ਵਿਚ ਨ ਆਉਣ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਡਰਾਮੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਵਲੋਂ organise ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਫੋਹਸ਼ ਬੋਲੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਆਦਮੀ ਸੁਨਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਜ਼ਾ ਤਿੰਨਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਘਟ ਕਰ ਕੇ 15 ਦਿਨ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

Mr. Speaker : Motion moved—

In line 4—
for "one year" *substitute* "fifteen days".

Mr. Speaker : Question is—

In line 4—
for "one year" *substitute* "fifteen days".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

(*The Sabha then adjourned till 2 p.m. on Wednesday, the 5th October*, 1955)

2005—290—16-8-56—CP and S., Pb., Chandigarh

Punjab Vidhan Sabha Debates

5th October, 1955

VOL. II--NO. 3.

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Wednesday, the 5th October, 1955

CHANDIGARH:
Printed by the Controller of Printing and Stationery, Punjab
1956

Price: Re.

PUNJAB VIDHAN SABHA

Wednesday, 5th October, 1955.

The Vidhan Sabha met in the Assembly Hall, Sector 10, Chandigarh Capital, at 2 p.m. of the Clock. Mr. Speaker (Sardar Gurdial Singh Dhillon) in the Chair.

Starred Questions and Answers

DISPUTE REGARDING GURGAON TRANSPORT CO-OPERATIVE SOCIETY AND ITS WORKERS

*5553. **Shri Babu Dayal Sharma :** Will the Minister for Irrigation be pleased to state—

(a) whether he is aware of the existence of a dispute between the Gurgaon Transport Co-operative Society and its workers ;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, whether the said dispute has reached the Government in a reference ; if so, the action, if any, taken therein.

Chaudhri Sundar Singh : (a) Yes.

(b) Yes. The dispute was referred to the Industrial Tribunal, Punjab, Jullundur, for adjudication,—*vide* Punjab Government notification No. 2390-C-LP-55/7977, dated the 24th March, 1955.

EXPENDITURE INCURRED ON ACCOUNT OF POSTAGE AND TELEPHONES

*5429. **Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Minister for Finance be pleased to state the total expenditure incurred by the Government on postage and telephone calls between Chandigarh and Simla during the year, 1954-55 together with the amount of expenditure incurred in this connection on telephone calls by each of the Ministers ?

Sardar Ujjal Singh : A statement giving the required information is laid on the table.

STATEMENT

	Rs.	AS.	PS.
(i) Expenditure incurred on postage ..	12,391	14	3
(ii) Expenditure incurred on telephone calls ..	19,708	3	0
(iii) Expenditure incurred on telephone calls by each of the Ministers :—			
(1) Chief Minister ..	308	0	0
(2) Development Minister ..	237	8	0
(3) Irrigation and Power Minister ..	640	11	0
(4) Finance Minister ..	57	6	0
(5) Education Minister ..	66	13	0
(6) Public Works Minister ..	65	1	0
(7) Labour Minister ..	87	10	0

NATIONAL PLAN LOAN

*5499. **Pandit Shri Ram Sharma :** Will the Minister for Finance be pleased to state—

(a) the amount of National Plan Loan realized from Rohtak District ;

(b) the amount of loan directly to be paid back to the subscriber; and the amount to be paid to the Punjab National Bank or other Banks on behalf of the subscribers ?

Shri Bhim Sen Sachar : (a) Rs. 2,15,28,875.

(b) Rs. 8,64,175, to be paid back to the subscribers directly and Rs. 2,06,64,700 to the banks.

पंडित श्री राम शर्मा : क्या मैं माननीय मुख्य मंत्री जी से पूछ सकता हूं कि इस की क्या वजह है कि ज़िला रोहतक की बहुत भारी रकमें तो बैंकों को वापस दी जायेंगी और उस के मुकाबिले में directly बहुत थोड़ी रकमें ऐसे लोगों को जिन्होंने loan लिये हैं, वापस दी जाएंगी ?

मुख्य मंत्री : मेरी अर्ज़ यह है कि अगर आप Bank की मार्फत कर्ज़ा लेंगे तो बैंक को ही वापस करना होगा और अगर direct लेना चाहते हैं तो direct लें। यह तो individual cases पर depend करता है।

पंडित श्री राम शर्मा : क्या गवर्नमैण्ट को इस बात का कोई इल्म है कि रोहतक ज़िला के लोगों ने National Plan Loan के मातहत कर्ज़े लेना ज़्यादा तर बैंक के medium से क्यों prefer किया ?

मुख्य मंत्री : खास तौर पर तो मैं कुछ नहीं कह सकता लेकिन आम तौर पर यह तरीका है कि बाज़ औकात बैंक कुछ सहूलतें देते हैं या उस के against वे कुछ advance कर देते हैं। यह बात प्रत्येक individual case पर depend करती है। यह बात बैंक से पूछनी पड़ेगी।

पंडित श्री राम शर्मा : क्या मैं दरियाफ़्त कर सकता हूं कि क्या यह अमर वाकिया है कि गवर्नमैण्ट की हिदायत के मातहत सरकारी अफसरों ने National Plan Loan को वसूल करने........

Mr. Speaker : This Supplementary does not arise.

पंडित श्री राम शर्मा : स्पीकर साहिब, यह सवाल मैंने इस लिये पूछा है कि पहले एक सवाल के जवाब में गवर्नमैण्ट की ओर से यह कहा गया था कि सरकारी अफसरों को हिदायतें की गई थीं कि National Plan Loan वसूल करें। यह जवाब गवर्नमैण्ट का मेरे पास पहले से मौजूद है। उस की बिना पर मैं पूछना चाहता हूं कि क्या गवर्नमैण्ट को इल्म है कि इतने बड़े कर्ज़े जो बैंकों के ज़रिये वसूल हुए हैं उस का कारण भी यही नहीं है कि सरकारी अफसरों ने इस तरीका को prefer किया हो ?

क्या यह बात गवर्नमैण्ट के इल्म में है कि बैंक के ज़रिये जो कर्ज़े वापस दिये जायेंगे वह रुपया सारे का सारा वह है जो लोगों से चंदे के तौर पर लेकर बैंक को दिया गया था। जो interest Central Government ने देना है और जो interest बैंक लेना चाहते हैं उन के बीच क्या फ़र्क है ?

अध्यक्ष महोदय : आप खुद इत्तलाह दे रहे हैं।

(The hon. Member is himself giving information.)

पंडित श्री राम शर्मा : स्पीकर साहिब ! मैं पूछ रहा हूं कि क्या यह इत्तलाह सही है कि नहीं ? बातें सुनी तो बहुत जाती हैं लेकिन जब तक गवर्नमैण्ट से ascertain नहीं कर लिया जाता तब तक यकीन के साथ नहीं माना जा सकता । क्या यह अमर वाकया है कि सरकारी अफसरों ने कर्जों की बजाये चन्दे की शकल में रुपया वसूल करके बैंक में जमा कराया ?

मुख्य मंत्री : मेरी अर्ज़ है कि मेरे फाज़िल दोस्त सुनी सुनाई बात की बिना पर मुझ से भी तवक्कुह कर रहे हैं कि मैं भी सुनी सुनाई बात की बिना पर कुछ कहूं । अगर वे नोटिस दें तो मैं पता कर लूंगा । नोटिस की गैरहाज़िरी में मैं Official तौर पर कुछ नहीं कह सकता ।

पंडित श्री राम शर्मा : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब कृपा कर के बतायेंगे कि बाकी के ज़िलों में भी कर्ज़े देने की यही Proportion है ? क्या direct और बैंक के ज़रिये कर्ज़े इसी तरह दिये जाते हैं ?

मुख्य मंत्री : आप नोटिस दे दें तो इत्तलाह दी जा सकती है ।

RECOMMENDATIONS OF THE TAXATION ENQURY COMMISSION

*5757. **Shri Dev Raj Sethi** : Will the Minister for Finance be pleased to state —

(a) whether the Government of India have directed the State Government to implement the recommendations of the Taxation Inquiry Committee ; if so, the date of the directive, the particular items which have been required to be implemented and the action, if any, taken on the said directive ;

(b) whether Government has taken any steps to abolish property tax in each Municipal Town where house tax is being levied in compliance with the Taxation Inquiry Committee's recommendations ; if so, the details thereof ; if not, reasons therefor ;

(c) whether Government have received any representation on the subject ; if so, the action taken thereon.

Sardar Ujjal Singh : (a) No. the report of the Taxation Enquiry Commission is yet under consideration of the State Government.

(b) Does not arise.

(c) No.

GOVERNMENT-BUILT HOUSES AND SHOPS IN MODEL TOWN, REWARI, DISTRICT GURGAON

*5718. **Shri Chuni Lal** : Will the Minister for Finance be pleased to state—

(a) whether the Government built about 300 houses and shops in Model Town, Rewari, District Gurgaon, for sale to displaced persons ;

(b) if the answer to part (a) be in the affirmative, the number of houses and shops so far sold ;

(c) whether Government is aware of the fact that the houses and shops referred to in part (a) above are in a dilapidated condition, if so, the action Government proposes to take in the matter ?

Sardar Ujjal Singh : (a) Yes ; 298 houses and 4 shops were built in the Model Town, Rewari.

(b) Only seven houses were sold. The remaining houses and shops are on lease with the infirmary, some Government offices etc.

(c) No house or shop in the Model Town, Rewari, is in dilapidated condition. Proper repairs are carried out to the unsold houses and shops by the Public Works Department.

श्री अभय सिंह : क्या सरकार इन मकानों की कीमत में कमी करने का इरादा रखती है ताकि यह जल्दी बिकें ?

शिक्षा मंत्री : इस के लिये नोटिस चाहिये ।

TOURIST TRAFFIC IN KANGRA DISTRICT

***5453. Shri Ram Chandra Comrade** : Will the Minister for Finance be pleased to state whether the Government has taken any decision to encourage tourist traffic in Kangra district, especially in the Tehsils of Kangra, Palampur and Kulu ; if so, the steps so far taken to implement that decision, the amount of money spent in this connection and the strength of the staff employed for this purpose ?

Sardar Ujjal Singh : Yes ; and the following steps to implement the decision have been taken :—

ORGANISATION

(i) District Public Relations Officer, Dharamsala and Assistant District Public Relations Officer, Kulu, have been appointed as honorary officers-in-charge of the tourist traffic at Dharamsala and Kulu ;

(ii) Tourist Information Bureau have been set up at Dharamsala and Kulu ;

(iii) Local Tourist Traffic Advisory Committees have been formed at Dharamsala and Kulu.

(iv) No separate staff has been employed at present.

COMMUNICATIONS

(i) *Mandi-Kulu Road.*—Metalling and improving this road is in progress. A sum of Rs. 20 lacs has been sanctioned by the Government of India for this purpose.

(ii) *Luri-Aut Road.*—This road has been made safe for jeep traffic. The portion between Aut and Banjar was opened to one way station wagon traffic from June, 1953.

TRANSPORT

(i) Four permits have been sanctioned for plying four Motor cabs on the Pathankot-Manali Road.

(ii) It has also been decided to introduce two nine seaters Station Wagons for use on the Pathankot-Manali route to be used as Sight-seeing coaches.

ACCOMMODATION

(i) Permits to occupy Rest-Houses are to be issued to tourists freely. Tourists can occupy Rest-Houses if accommodation is available even without a permit.

(ii) Chowkidars in the Rest-houses in the valleys are to be good cooks.

(iii) Government has agreed to purchase four aluminium houses for being put up at Kulu and Manali shortly.

(iv) Provision is also being made for pitching of tents in the Kulu Valley.

PUBLICITY

(i) An illustrated guide-book on Kulu and Kangra has been issued while another book on Kulu is under print.

SECOND FIVE-YEAR PLAN

Schemes have been prepared for providing better roads, more accommodation, appointment of receptionists and other facilities as well as publicity through brouchures, posters and films. These schemes cover the Kangra and Kulu Valleys mostly and have been sent to the Government of India for approval.

DEVELOPMENT OF INDUSTRIES IN KANGRA DISTRICT

*5454. **Shri Ram Chandra Comrade** : Will the Minister for Finance be pleased to state—

(a) the steps, if any, taken by the Government for the promotion and development of new and old industries in Kangra District along with the names of such industries ;

(b) the total amount of money so far spent by the Government in this connection ?

Sardar Ujjal Singh (a) The Department has appointed a District Industries Officer for the Kangra District who gives advice to the people for the promotion and development of industries and helps them in removing such handicaps which hinder the progress of industries in the said area. Besides, one Government Wool Spinning and Weaving Demonstration Party gives training in wool spinning and weaving at Hamirpur. The Department also maintains an industrial school at Kulu which imparts training to the people of the area in the important industry of the district-wool spinning and weaving. The Development Centre at Kulu gives new designs and also helps the development of wool industry by carding wool and finishing of woollen cloth. The Department has also another Wool-Spinning and Weaving Party located in Lahaul and Spiti area for imparting training in wool-spinning and weaving to the tribal area people. There is a grainage and a farm located at Palampur for the development of sericulture industry.

A Training cum-Production Centre for the manufacture of casings, capping and bamboo articles is being set up at Kangra. A building for the purpose has since been selected. A big carding plant is also being set up at Banjar to serve the population of that area.

An integrated programme for the development of village industries in the Community Project Area at Kulu has been prepared by the Department and Government have already sanctioned a scheme for imparting training for vegetable and Food Preservation and for the development of bee-keeping.

(b) Information in respect of the total amount of money so far spent by Government for promotion and development of industries in the Kangra District is not readily available. The following table, however, shows the amount of loans and subsidies advanced since the 1st April, 1954:—

LOANS

Nature of industry		1954-55	*Up to* 15th September, 1955
Pashmina Weaving	..	15,500	..
Soap making	..	2,000	..
Oil Crushing and Milling	..	11,500	10,000
Dairy farming	..	..	4,500
Stationery items	..	..	2,000
Poultry farming	..	..	1,000
Dhoop manufacturing	..	..	8,500
Tailoring	..	..	400
Total	..	29,000	26,400

Minister for Finance]

SUBSIDIES

Nature of industry		1954-55	*Up to* 15th September, 1955
Sericulture	..	2,270	..
Starting institution for cottage industries		9,300	..
Pharmaceuticals	..	2,000	..
Shoe making	..	2,800	2,000
Production of pure oil	..	1,000	..
Ban making	..	250	..
Bee-keeping	..	370	..
Handloom	..	400	400
Blacksmithy	..	400	..
Tanning	..	900	..
Tea manufacture	..	..	2,000
Silver making	..	..	750
Total	..	19,690	5,150

CENTRAL HANDLOOM CESS FUND

***5673. Sardar Bachan Singh :** Will the Minister for Finance be pleased to state —

(a) the amount of total grant allocated to the State out of the Central Handloom Cess Fund for handloom industry ;

(b) the portion of the cess allocated to Gram Udyog Sangh, Adampur and its branches and the amount earmarked for Weaver's Unions ?

Shri Jagat Narain : (a) Rs. 10,83,040.

(b) (i) Gram Udyog Sangh, Adampur and its branches are not given any amount out of the Handloom Cess Fund.

(ii) No Weavers Union exists in the State.

RECOGNITION OF HIGH SCHOOLS IN THE STATE

***5431. Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Minister for education be pleased to state the total number of new High Schools recognised by the Government in the State so far during the year 1955-56, district-wise, in the State, together with the expenditure incurred by the Government on each of such schools ?

Shri Jagat Narain : A statement showing the total number of new High Schools recognised by the Punjab Education Department in the State so far during the year 1955-56 is laid on the Table. No expenditure has been incurred on these schools out of State revenues.

Statement showing the number of new High Schools recognised by the Punjab Education Department in the State so far during the year 1955-56 (*from* 1*st April,* 1955 *to* 10*th September*, 1955)

Serial No.	Name of District		Number of schools
1	Ambala District	..	2
2	Karnal District	..	1
3	Rohtak District	..	2
4	Hissar District	..	...
5	Gurgaon District	..	2
6	Jullundur District	..	2
7	Amritsar District	..	2
8	Gurdaspur District	..	3
9	Ludhiana District	..	5
10	Kangra District		5
11	Ferozepore District	..	1
12	Hoshiarpur District	..	2
	Total	..	27

This does not include cases in which the period of provisional recognition has been extended.

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : क्या वज़ीर तालीम मेहरबानी कर के बतायेंगे कि गुड़गांवां और कांगड़ा पसमांदा ज़िले हैं तो कांगड़ा में 5 और गुड़गांवां में 2 स्कूल क्यों हैं ?

मन्त्री : क्योंकि वहां बहुत से प्राईवेट स्कूल खुले हुए हैं ।

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : क्या वज़ीर साहिब फरमायेंगे कि गवर्नमैण्ट फिरोज़पुर झिरका और नूह में कोई और नया स्कूल खोलने का इरादा रखती है ?

मन्त्री : अभी कोई ख्याल नहीं है ।

GRADES OF INSTRUMENT MAKERS

***5496. Pandit Shri Ram Sharma :** Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) the present grade of mechanics employed as instrument makers in Government College, Ludhiana, and their qualifications ;

(b) the previous grade of the said post of Instrument Makers ;

(c) Whether any representation has been received from any Instrument Maker ; if so, the details thereof; and action, if any, taken thereon ?

Shri Jagat Narain : A statement giving the required information is laid on the Table.

(a) Grade Rs. 60—3—90—P/2 years—4—130.

Name	Qualification
1. Shri Mangal Singh ..	1. Studied up to X Class. 2. Certificate of competency for third class Engineer granted to him under the Indian Bioler Act V of 1923. 3. Has experience of work in several firms, institutions and in the Railway Department.
2. Shri Mehtab Singh, who holds lien on the post of Instrument Maker, is now working in the Punjab Engineering College, Chandigarh	1. Studied up to Middle. 2. Passed the Electricians examination from the Jagjit Birdwood Engineering College, Ludhiana, which was recognised by the then Kapurthala State.

(b) Rs. 60—2——120 grade.

(c) Yes. The question of revising the grade of Shri Mangal Singh in view of his qualifications is under consideration.The representation for the purpose submitted by Shri Mehtab Singh was rejected as his experience and qualification did not warrant any revison of his grade.

UPGRADING PRIMARY SCHOOLS

***5526. Bakshi Partap Singh :** Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) whether any primary schools in the State have been upgraded to the 5th standard this year ;

(b) if the answer to part (a) above be in the negative, whether the question of upgrading such schools is still under the consideration of Government ?

Shri Jagat Narain : (a) No.

(b) Some of the primary schools for boys with four classes will be upgraded during the Second Five-Year Plan period.

ਸਰਦਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਕੋਈ ਇਰਾਦਾ ਹੈ ਦੇਣ ਦਾ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਕੀ ?

ਸਰਦਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਵਜ਼ੀਫ਼ੇ ਦੇਣ ਦਾ ।

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹ ਸਵਾਲ ਇਸ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਦਸ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਜਮਾਤ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਚੌਥੀ ਜਮਾਤ ਤਕ ਫੀਸਾਂ ਮੁਆਫ਼ ਹਨ ।

STIPENDS TO STUDENTS OF BACKWARD CLASSES

***5658. Sardar Achhar Singh Chhina :** Will the Minister for Education be pleased to state whether the Government have taken any decision to grant stipends to students of backward classes from 1st Primary class upwards ; if so, the time by which this decision is likely to be implemented ?

Shri Jagat Narain : No.

KACHA TRANSPORT ROUTES IN THE STATE

***5643. Shri Dharam Vir Vasisht :** Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) whether it is a fact that public opinion was invited recently by Government for modifying and adding new kacha routes to those already approved by the Transport Department ; if so, the nature of changes, if any, made ;

(b) whether the kacha routes include all those routes which were previously approved by the Government as such but which have since been metalled under some development scheme ; if so, the names of such routes district-wise in the State ;

(c) whether the Government have decided on a policy for the grant of route permits on kacha routes ; if so, what ?

Shri Jagat Narain : (a) *First Part.* Yes.

Second Part. The suggestions received are under scrutiny. At the same time, those who have not sent in their replies have been reminded.

(b) The new list will include routes which have been or are proposed to be metalled during the next few years. A list of these routes can be supplied when it has been revised.

(c) The permits on new and kacha routes which are not required for rehabilitation of displaced operators will be issued by the Regional Transport Authorities.

TRANSPORT CORPORATION

***5681. Shri Wadhawa Ram** : Will the Minister for Education be pleased to state —

(a) whether a Transport Corporation for the State is intended to be set up ; if so, when ;

(b) the total number of routes nationalised in the year 1955 ?

Shri Jagat Narain : (a) The matter is under consideration of the State Government in consultation with the Government of India.

(b) No existing route was completely nationalised during the year 1955.

पंडित श्री राम शर्मा : गवर्नमैण्ट आफ़ इंडिया के साथ consultation कब से हो रही है ?

मंत्री : कोई तीन चार महीनों से ।

PERSONS CHALLANED FOR ADULTERATION OF FOODSTUFFS IN JULLUNDUR DIVISION

***5573. Shri Rala Ram** : Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) the total number of shopkeepers, including milk vendors, challaned for adulteration of food-stuffs in Jullundur Division during each of month from May, 1955 to August, 1955 ;

(b) the number of factory owners, manufacturers and wholesalers amongst those referred to in part (a) above ?

Shri Jagat Narain : (a) and (b). The information is being collected and will be supplied to the Member when ready.

SURVEY OF BRIDGE OVER SAHBI STREAM IN REWARI TEHSIL

***5555. Shri Babu Dayal** : Will the Minister for Public Works be pleased to state whether any survey for the construction of a bridge over Sahbi Stream in Rewari Tehsil is being undertaken ; if so, the time by which it is likely to be completed and the construction of the bridge started ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : I am sorry to say that the reply is in the negative.

REPAIRS OF PUBLIC BUILDINGS IN REWARI, DISTRICT GURGAON.

*5720. **Shri Chuni Lal** : Will the Minister for Public Works be pleased to state the total amount of money sanctioned every year by the Government for the maintenance and repairs of (a) unsold Government-owned houses in the Model Town, (b) the civil Hospital and (c) the Government High School for boys, respectively in Rewari, District Gurgaon ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : (a) There is no specific sanction for annual repairs to Government owned unsold houses in Model Town, Rewari. The maintenance grant is generally distributed in accordance with actual requirements. The average annual grant for the Model Town at Rewari is Rs. 10,380.

(b) Sanctioned maintenance grant for Civil Hospital at Rewari is Rs. 1,500.

(c) Sanctioned maintenance grant for the Government High School for boys at Rewari is Rs. 1,550.

श्री चूनी लाल : क्या गवर्नमेंट के नोटिस में है कि गवर्नमैण्ट हाई स्कूल की दीवारें और छत बहुत खराब हैं ?

मंत्री : छतों के बारे में नहीं पूछा गया ।

श्री चूनी लाल : मुरम्मतों के बारे में पूछा था ।

मंत्री : आप ने पूछा है कि कितना रुपया लगा है ।

श्री चूनी लाल : मैं पूछता हूं कि repairs कब हुई इस गवर्नमैण्ट हाई स्कूल की ?

मंत्री : आप नोटिस दें तो बता दूंगा ।

श्री चूनी लाल : सवाल के (c) part में मौजूद है ।

मंत्री : इस में पूछा गया है कि इस में क्या खर्च गवर्नमैण्ट ने provide किया है । Repairs के बारे में कुछ नहीं पूछा गया ।

श्री चूनी लाल : लेकिन इस हाई स्कूल की पिछले 15 साल से मुरम्मत नहीं हुई ।

मंत्री : इस से यह सवाल पैदा नहीं होता ।

SMALL TOWN COMMITTEE, SOHNA, DISTRICT GURGAON

*5554. **Shri Babu Dayal** : Will the Minister for Public Works be pleased to state —

(a) whether he is aware of the fact that the members of the Sohna Small Town Committee in Gurgaon District have all resigned ; if so, the reasons therefor ;

(b) when re-elections to the said Committee are likely to be held ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : (a) It is a fact that the members of the Small Town Committee, Sohna, resigned their seats and that their resignations were accepted by the Deputy Commissioner, Gurgaon. Government are making further enquiries into the matter.

(b) As the Small Town Committee has since been changed into a Municipal Committee, 3rd Class, and wards thereof have to be delimited on geographical basis, it will take a few months before fresh elections to the said Committee can be held. Government would try to expedite them as much as possible.

श्री बाबू दयाल : क्या मैं पूछ सकता हूं कि उन के अस्तीफे देने के क्या reasons थे ?

अध्यक्ष महोदय : वह पहिले ही सवाल के पार्ट के जवाब में बता चुके हैं ।

(He has already given its reply in part 'c' of the question.)

Minister : The Government are making enquiries into this matter.

श्री बाबू दयाल : क्या मैं पूछ सकता हूं कि enquiry के बाद क्या रिपोर्ट की गई ? वह रिपोर्ट पेश की जाये ।

Minister : As I have already stated the Government are making enquiries. The question of submission of report at this stage does not arise.

पंडित श्री राम शर्मा : क्या मैं पूछ सकता हूं कि enquiry किस बात की की जा रही है ? Resignations की वजूहात क्या थीं ? क्या Deputy Commissioner को ये resignations accept करने का इख्तियार था या नहीं ।

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਖਤਿਆਰ ਤਾਂ ਸਨ ਇਸੇ ਲਈ resignations ਨੂੰ accept ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ । ਇਹ enquiry ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ resignations ਕਿਉਂ ਦਿੱਤੇ ।

श्री बाबू दयाल : क्या गवर्नमैण्ट के नोटिस में यह बात है कि अस्तीफे दबाव डालकर दिलाए गए ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹ ਗ਼ਲਤ ਗਲ ਹੈ ।

पंडित श्री राम शर्मा : अगर enquiry की ही नहीं तो किस तरह पता लगा कि यह बात गलत है कि दबाव नहीं डाला गया ।

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤੇ ਦਬਾਵ ਪਾਕੇ ਅਸਤੀਫ਼ੇ ਨਹੀਂ ਦੁਆਏ ਗਏ ।

SALARIES OF DISTRICT BOARD TEACHERS OF HOSHIARPUR AND JULLUNDUR DISTRICTS

***5574. Shri Rala Ram** : Will the Minister for Public Works be pleased to state —

(a) whether the salaries of teachers of District Board Schools in Hoshiarpur and Jullundur Districts, are being paid to them regularly each month ;

(b) if the answer to part (a) be in the negative, whether the said salaries are in arrears for two months or three months or more, and the reasons therefor ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : (a) Yes, excepting Single-Teacher Schools in Hoshiarpur District.

(b) Does not arise in the case of Jullundur District. In Hoshiarpur District, the salaries of Single-Teacher Schools for July and August, 1955 are yet to be paid ; the reason being non-submission of bills by the Schools concerned.

REMISSION OF PROFESSIONAL TAX ON HARIJANS IN VILLAGES IN JULLUNDUR DISTRICT

*5614. **Sardar Darshan Singh** : Will the Minister for Public Works be pleased to state whether it is a fact that District Board Taxation Officer, Jullundur, has recently rejected the applications of Harijans of Villages Sultanpur and Majana, tehsil Phillaur, district Jullundur made on the basis of the recommendation made by the Village Panchayats for the remission of the Professional Tax imposed on them ; if so, the reasons therefor ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : The applications presented to the Profession Tax Officer at the time of assessment were accepted. No action could however be taken on some applications which were received in his office after completion of the assessment lists.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਇਹ Professional Tax ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਵੇਲੇ ਇਤਲਾਹ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਤੁਅੱਲਕ ਨਹੀਂ ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਮੈਂ ਇਹ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਇਤਲਾਹ ਵਸੂਲੀ ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਵਸੂਲੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਨੋਟਿਸ ਦਿਓ ।

URBAN PROPERTY TAX AND HOUSE TAX

*5719. **Shri Chuni Lal** : Will the Minister for Public Works be pleased to state whether it is a fact that the Government of India on the basis of the recommendations of the Taxation Enquiry Committee has advised the State Government not to subject Urban Property to double taxation, namely, house tax and property tax; if so, the action Government proposes to take in this connection ?

Chaudhri Sundar Singh : The information is being collected and will be supplied to the Member.

Shri Dev Raj Sethi : On a point of Order, Sir. What is the information which the Government wants to collect ? It has been enquired from the Government whether it has received a particular communication from the Government of India or not. The Government can, in reply, state that it has or has not received the said communication. There is no information to be collected.

GOVERNMENT-OWNED PROPERTY AT CHANDIGARH CAPITAL.

*5584. **Shrimati Sita Devi** : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) whether any arrangements have been made by the Government for providing residential accommodation to persons other than Government servants at Chandigarh Capital; if so, the rates of rent charged for the same ;

(b) the basis on which the rent of Government-owned property at Chandigarh is fixed ;

(c) whether there is any proposal under the consideration of the Government to bring the existing rents of privately owned properties at Chandigarh under control ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : (a) Government have made temporary arrangements to provide accommodation at Chandigarh to the following categories of persons other than Government servants and the rate of rent chargeable from them is indicated against each:—

Category	Rent
(i) Lessees of Government built shops ..	Economic Rent of the category of buildings allotted
(ii) Contractors working on the Project ..	
(iii) Private plot-holders wishing to build their own houses at Chandigarh. (Accommodation is allowed for the construction period only)	
(iv) Advocates of the Punjab High Court ..	Standard Rent of the category of buildings allotted
(v) Press Correspondents' Representatives ..	
(vi) Petty shopkeepers, Dhobis, mochis, Rehriwalas etc,	Cheap Houses Rs. 14 per mensem

(b) Economic rent per annum is assessed at the rate of 6 per cent of the capital cost of building and land including departmental charges, and 2 per cent for maintenance charges. Standard rent is worked out at the rate of 6 per cent of the capital cost of construction only.

(c) No.

श्री बाबू दयाल : क्या मैं पूछ सकता हूं कि अगर सारी स्टेट के धोबी, तेली वगैरा यहां आ जाएं तो उन सब को मकान मिल जायेंगे ? बहुत ज़्यादा तादाद में अगर आ जायें तो क्या फिर भी उन्हें मकान मिल जायेंगे ?

ਮੰਤ੍ਰੀ: ਇਸ ਵਿਚ ਦਸ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ cheap tenements ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਜਿਨੀਆਂ available ਹੋਣਗੀਆਂ, ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ।

श्री बाबू दयाल : क्या आप बता सकते हैं कि इस वक्त इन मकानों की कितनी तादाद है ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ।

श्री बाबू दयाल : मैं यह पूछता हूं कि वे मकान जो आप ने उन लोगों को cheap rent पर दिये हैं, उन में से इस वक्त कितने और मकान हैं जो applications आने पर दिये जा सकते हैं ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਵੇਲੇ ਨਹੀਂ ਦਸ ਸਕਦਾ । ਨੋਟਿਸ ਦਿਉ ।

श्री गोपी चंद : क्या गवर्नमैण्ट को मालूम है कि वकीलों और ठेकेदारों को जो मकानात दिये जाते हैं उन के standard rent में काफी फर्क रखा गया है ?

ਮੰਤ੍ਰੀ: Standard rents ਤਾਂ ਇਕ definite basis ਤੇ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਇਸ ਸਵਾਲ ਵਿਚੋਂ ਇਹ supplementary ਪੈਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁਦਾ ।

श्री गोपी चन्द : मेरे कहने का मतलब यह है कि M. L. As' flats में से जो flats वकीलों को दिये गये हैं उन से तो वही किराया लिया जाता है जो हम से लिया जाता है जब कि contractors से चार पांच गुना किराया लिया जाता है । इस फर्क की क्या वजह है ?

ਮੰਤ੍ਰੀ: Contractors ਤੋਂ economic rent ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ standard rent ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

श्री गोपी चन्द : क्या वज़ीर साहिब फरमायेंगे कि economic rent से उन की क्या मुराद है ?

ਮੰਤ੍ਰੀ: ਮੈਂ ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਪਹਿਲੇ ਦੇ ਚੁਕਿਆਂ ਹਾਂ ।

MOUNT VIEW HOTEL AT CHANDIGARH

*5758. **Shri Dev Raj Sethi** : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) the date on which the Mount View Hotel at Chandigarh was handed to M/s Oberoi and Co. ;

(b) the rent due from the said firm up to 30th June, 1955 and the amount of rent actually realised ;

(c) whether any agreement with the Government has been signed by the Proprietor of the said Hotel; if so, the date thereof, if not, the reasons thereof ;

(d) the total cost of the furniture supplied by the Government for the Hotel referred to in part (a) above ;

(e) the total cost incurred by the Government on the maintenance of grassy plots attached to the Hotel up to 30th June, 1955 ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : (a) 25th September, 1953.

(b) A sum of Rs. 37,652 was due from Messrs Oberoi Hotels (India) Limited on account of rent of Mount View Hotel up to the 30th June 1955, out of which Rs. 1,651 have so far been realised.

(c) No agreement has as yet been signed. The draft of an agreement was finalised last year in consultation with the Managing Director of the Hotel but since then the management have represented reconsideration of certain points. The Managing Director is shortly coming to Chandigarh for discussing these points with Government and for signing the agreement to be finalised as a result of the discussion.

(d) Rs. 36,102/- on furniture, crockery and special fittings, etc.

(e) Rs. 177.

श्री देव राज सेठी : वज़ीर साहिब ने बताया है कि 37 हज़ार रुपये किराया की रकम में से सिर्फ 1600 रुपये अब तक वसूल हुए हैं। क्या वह बतायेंगे कि जब दो साल से ज़्यादा अरसा हो गया है उन को होटल का कब्जा लिये हुए तो उन से सारा किराया क्यों वसूल नहीं किया गया ? क्या गवर्नमेंट.......

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਹਾਲੇ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ agreement finalize ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਬਾਕੀ ਰੁਪਿਆ ਵਸੂਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ । ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਵਸੂਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ।

श्री देव राज सेठी : इस में agreement के finalize होने का सवाल नहीं है। मैं असल वजह जानना चाहता हूं कि क्या वजह है कि इन से किराया अभी तक वसूल नहीं किया गया जब कि दो साल से होटल पर इन का कब्ज़ा है।

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਹਾਲੇ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ agreement sign ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ । ਜਦੋਂ ਇਹ sign ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਤਾਂ ਬਕਾਇਆ ਸਾਰਾ ਕਿਰਾਇਆ ਵਸੂਲ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ।

श्री देव राज सेठी : जब कि दो साल से ज़ायद अरसा से उन को होटल का कब्ज़ा दिया जा चुका है तो agreement के sign न होने की क्या वजूहात हैं ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : Agreement ਦੀਆਂ terms ਹਾਲੇ ਤਕ ਜ਼ੇਰੇ ਗ਼ੌਰ ਹਨ । ਹੁਣ ਹੋਟਲ ਦੇ General Manager ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਇਹ discuss ਕਰਕੇ agreement sign ਕਰਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਬਕਾਇਆ ਕਿਰਾਇਆ ਵੀ ਵਸੂਲ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ।

श्री देव राज सेठी : जब दो साल से होटल पर उन का कब्जा है तो इतने लम्बे अरसे में उन से discuss कर के agreement क्यों sign नहीं कराया गया और किराया क्यों वसूल नहीं किया गया ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ ਇਕ ਵਡੀ firm ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਖਤਰਾ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਕਿਰਾਇਆ ਵਸੂਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗਾ । ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ agreement finalize ਕਰ ਕੇ ਬਾਕੀ ਕਰਾਇਆ ਵੀ ਵਸੂਲ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਏਗਾ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਈ representations ਆ ਗਏ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਗ਼ੌਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

श्री देव राज सेठी : क्या वजह है कि दो साल के अरसे में उन के representations में जो तजवीज़ें पेश की गई थीं उन का फैसला अब तक नहीं हुआ ? आखिर फैसला न करने की वजूहात क्या है ?

Mr. Speaker : The Minister has already given a reply to this question.

Shri Dev Raj Sethi : Mr. Speaker, so far as this case is concerned, the position is really scandalous.

(At this stage Sardar Gurbachan Singh Bajwa, Minister for Public Works and Shri Mool Chand Jain were seen talking to each other).

Shri Mool Chand Jain : We are not going to be cowed down like this.

Mr. Speaker : Order, order.

Shri Mool Chand Jain : On a point of Order, Sir. The Minister is trying to cow us down. He does not want that we should put supplementary questions to him.

Minister : I am prepared to answer each and every question that may be put to me.

Shri Mool Chand Jain : Sir, why should he (the Minister) feel agitated over this ?

Minister : Sir, it is not correct.

Shri Mool Chand Jain: Yes, he is feeling agitated over this. The position is really scandalous. We cannot tolerate any nepotism or favouritism.

Pandit Shri Ram Sharma : He (Sardar Gurbachan Singh Bajwa) is a gentle and meek Minister.

Shri Mool Chand Jain : Sir, this is very offensive on his part. It is tantamount to insulting a Member of the House. We want to put supplementary questions and he...........

Minister : And I am prepared to answer each and every question. ....

Mr. Speaker : But the hon. Member has not put any question to the Minister. वह तो शिकायत नहीं करते लेकिन आप कर रहें हैं । आप शांतिसे पूछें । इस में बात क्या हो गई ह ! (He is not complaining while you are. You ask question calmly. Nothing has happened.)

Shri Mool Chand Jain : Sir, I wanted to put some supplementary questions to him.

Minister : If he puts any supplementary question to me, I will answer it

अध्यक्ष महोदय : उन्होंने कहा है कि वह अब आयेंगे और फैसला हो जायेगा । इस में Cow down करने की क्या बात है ? (He has stated that the matter will be settled finally when the Managing Director comes here. What is there in it to cow you down. ?)

श्री देव राज सेठी : वज़ीर साहिब ने बताया है कि बकाया किराया वसूल न होने का कोई इमकान नहीं है । मैं उन से पूछता हूं कि दो साल में इस party से agreement नहीं किया गया और बकाया किराया भी वसूल नहीं किया गया । क्या पंजाब गवर्नमैण्ट के कवायद मुख्तलिफ पार्टियों के लिये मुख्तलिफ हैं और अगर इन में इख्तलाफ है तो उस की क्या वजह है ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਕਵਾਇਦ ਵਿਚ ਕੋਈ ਇਖਤਲਾਫ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਕਾਇਆ ਕਰਾਇਆ ਨ ਵਸੂਲ ਕਰਨ ਦੀ ਵਜਾ ਇਹ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਵਜੂਹਾਤ ਕਰ ਕੇ agreement sign ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆਂ ।

श्री देव राज सेठी : क्या मन्त्री जी बताएंगे कि इस agreement के sign करने की कोई मयाद मुकर्रर की गई है क्योंकि यह दो साल में sign नहीं हो सका ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਸ ਮਤਲਬ ਲਈ ਕੋਈ ਮਿਆਦ ਮੁਕਰਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਢਿਲ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੇ ਫੇਰ ਗ਼ੌਰ ਕਰਨ ਲਈ ਦਰਖਾਸਤ ਦਿਤੀ ਸੀ ।

पंडित श्री राम शर्मा: मैं वजीर साहिब से पूछना चाहता हूं कि क्या होटल के मालिक से कोई किराया तय हो चुका है या नहीं और यह जो अब उस से फैसला होना है वह किराया के मुतअल्लिक है या और किसी चीज़ के मुतअल्लिक ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਕਿਰਾਇਆ ਤੇ ਤੈ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਈ ਹੋਰ ਚੀਜਾਂ ਤੇ re-consider ਕਰਨ ਲਈ ਦਰਖਾਸਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ।

पंडित श्री राम शर्मा : मैं वज़ीर साहिब से पूछना चाहता हूं कि इस होटल का क्या किराया तय हुआ हुआ है और होटल वाले इस में कितनी कमी चाहते हैं ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਆਪ ਇਸ ਦਾ ਨੋਟਸ ਦੇ ਦਿਉ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ।

श्री मूल चन्द जैन : क्या माननीय मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि क्या पंजाब में और भी किसी जगह ऐसा सलूक गवर्नमेंट के किरायदारों से किया जा रहा है या यही एक वाहिद case है जहां इस तरह का सलूक किया जा रहा ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜੇ ਕਰ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੋਈ definite ਸਵਾਲ ਪੁਛਣ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਤਾਂ ਦਿਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਮੈਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਵਾਬ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ?

श्री रंजीत सिंह कैप्टन: वज़ीर साहिब ने बताया है कि अभी 36 हज़ार रुपया उन की तरफ बकाया है क्योंकि उन के साथ agreement नहीं हो सकता । क्या बज़ीर साहिब बतायेंगे कि क्या यह मुमकिन नहीं हो सकता था कि उन से किराया पहले वसूल कर लिया जाता और agreement बेशक बाद में होता रहता ?

अध्यक्ष महोदय : यह तो उन्होंने पहले बता ही दिया है । (He has already replied to this question)

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਰਾਇਆ ਹਾਲੇਂ ਤਕ ਵਸੂਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਜਲਦੀ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਜਾਇਗਾ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ reconsideration ਲਈ ਦਰਖਾਸਤ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਬਾਕੀ ਕਿਰਾਇਆ ਵਸੂਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ ।

अध्यक्ष महोदय : आप को इस का जवाब मिल गया है तो बार बार पूछने का क्या फायदा ।(What is the use of putting the question repeatedly when you have got its reply?)

श्री रंजीत सिंह कैप्टन : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि अब तक जो 36 हज़ार रुपया गवर्नमेंट को किराये का वसूल नहीं हुआ तो जो सूद गवर्नमेंट को इस रकम पर वसूल होना था अगर यह किराया वक्त पर अदा किया जाता तो मैं दरियाफत करना चाहता हूं कि क्या गवर्नमैण्ट interest का रुपया भी इस पार्टी से वसूल करने का इरादा रखती है ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਸ ਮਾਂਮਲੇ ਨੂੰ consider ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ।

पंडित श्री राम शर्मा : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि इस 36 हज़ार रुपया की किराए की रकम के इलावा और कोई रुपया इस पार्टी से गवर्नमेंट ने वसूल करना है ?

Mr. Speaker : No more supplementaries please.

Shri Dev Raj Sethi : Sir, it is a very important question. The hon. Members should be given an opportunity to elicit more information from the Government in connection with this question.

PRINTING OF TEXT BOOKS

***5430. Maulvi Abdul Ghani Dar.** Will the Minister for Labour be pleased to state—

(a) the total number of Text-Books, together with the number of pages in each, which were entrusted to private Presses for printing on scheduled or standard rates during the year 1955 up to 31st July, 1955 ;

(b) the names of presses referred to in part (a) above ;

(c) the total number of text-books printed at the Government Press during the period mentioned in part (a) above ;

(d) the total printing capacity of the Government Press ?

Chaudhri Sundar Singh : (a) Part (i). 38.

Part (ii) A statement is laid on the Table ;

(b) A statement is laid on the Table ;

(c) Two :

(d) 70,000 impressions per day .

STATEMENT No. I

Serial No.	Name of the book	No. of Pages
1	2	3
1	Arithmetic, Hindi Class V ..	236
2	General Science, Hindi VI ..	176
3	Hindi Praveshka I ..	40
4	Arithmetic, Hindi II ..	100
5	Punjabi Reader, VI ..	232
6	Sanskrit Reader, VI ..	82
7	General Science, Hindi II ..	100
8	Punjabi Reader I ..	76
9	Hindi Reader I ..	84
10	Punjabi Reader II ..	116
11	Hindi Reader II ..	120
12	Arithmetic, Hindi III ..	170
13	General Science, Hindi V ..	144
14	Mathematics, Hindi VI ..	296
15	Hindi Reader, VI ..	208
16	Hindi Reader, III ..	144
17	General Science, Punjabi V ..	154

Serial No.	Name of the Book	No. of Pages
1	2	3
18	General Science, Punjabi VI ..	176
19	Hindi Reader V ..	156
20	Arithmetic, Punjabi II	102
21	Arithmetic, Punjabi V ..	236
22	General Science, Hindi III ..	100
23	General Science, Punjabi II ..	100
24	Mathematics, Hindi VII ..	126
25	Mathematics, Hindi VIII ..	128
26	Mathematics, Punjabi VIII ..	128
27	Mathematics, Punjabi VI ..	352
28	Mathematics, Punjabi VII ..	132
29	Geography Punjabi V ..	224
30	Geography, Punjabi VI ..	192
31	Geography, Hindi VI ..	192
32	Punjabi Praveshka I ..	42
33	Geography Hindi V ..	236
34	Punjabi Reader V ..	186
35	Punjabi Reader III ..	132
36	Hindi Supplementary No.3 to Reader Class IV ..	54
37	Hindi Supplementary No. 1 to Reader Class IV ..	50
38	Hindi Regional Reader, VII ..	96

STATEMENT NO. II

Serial No.	Name of the Press entrusted with printing of Text Books from 1st January, 1955 to 31st July, 1955
1	2
1	Vir Milap Press, Jullundur.
2	Imperial Printing Press, Jullundur.
3	Nawin Press, Jullundur.
4	Indian National Press, Jullundur.

(Minister for Labour)

Serial No.	Name of Press entrusted with printing of Text-Book from 1st January, 1955 to 31st July, 1955
5	Pindi Art Press, Jullundur.
6	V. V. Research Institute, Hoshiarpur.
7	Naya Yug Printing Press, Jullundur.
8	Printers Ltd., Ambala.
9	Sunrise Press, Jullundur.
10	Gurdwara Printing Press, Amritsar.
11	Kishen Steam Press, Jullundur.
12	Bagh Electric Press, Ludhiana.
13	Bhushan Power Printing Press, Jagadhri.
14	Chopra Printing Press, Jullundur.
15	Mahadevi Onkar Press, Jullundur.
16	Janta Press, Jullundur.
17	Punjab National Press, Jullundur.
18	Jai Hind Printing Press, Jullundur.
19	Qaumi Press, Jullundur.
20	Lahore Press, Ludhiana.
21	Bharat Printing Press, Jullundur.
22	Rai's Art Electric Press, Ludhiana.
23	Universal Press, Jullundur.
24	Hind Press, Ambala Cantt.
25	Coronation Press, Faridabad.
26	Vishal Press, Amritsar.
27	Hind Samachar Press, Jullundur.
28	Amarjit Press, Jullundur.
29	East Punjab Press, Jullundur.
30	Bharat Press, Rupar.
31	Co-operative Press, Ambala.

ਮੌਲਵੀ ਅਬਦੁਲ ਗ਼ਨੀ ਡਾਰ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਨੰਬਰ 31 ਤੋਂ ਨੰਬਰ 38 ਤਕ ਕਿਤਾਬਾਂ ਕਿਸ Press ਨੂੰ ਛਪਣ ਲਈ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਸ ਸਵਾਲ ਲਈ ਨੋਟਿਸ ਦਿਉ ।

ਮੌਲਵੀ ਅਬਦੁਲ ਗ਼ਨੀ ਡਾਰ : ਜਨਾਬ, ਮੈਂ ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਨੰਬਰ 31 ਤੋਂ 38 ਤ. ਕਿਤਾਬਾਂ ਕਿਸ ਪ੍ਰੈਸ ਨੂੰ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਸ ਲਈ ਨੋਟਿਸ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਮੌਲਵੀ ਅਬਦੁਲ ਗ਼ਨੀ ਡਾਰ : ਜਨਾਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਜੋ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ 38 ਕਿਤਾਬਾਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੰਬਰ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਪ੍ਰੈਸਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ 7 ਕਿਤਾਬਾਂ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸ ਪ੍ਰੈਸ ਨੂੰ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ – ਦਿਤੀਆਂ ਵੀ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

ਮੰਤ੍ਰੀ : 31 ਤੋਂ 38 ਬਾਰੇ ਫਿਰ ਦਸ ਦਿਆਂਗੇ। (ਹਾਸਾ ਤੇ ਤਾਲੀਆਂ)

अध्यक्ष महोदय : आप तालियां न बजाइए। यह कोइ public जलसा नहीं है।
(Please do not clap. This is not a public meeting.)

ਮੌਲਵੀ ਅਬਦੁਲ ਗ਼ਨੀ ਡਾਰ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਹ ਕਿਤਾਬਾਂ ਜਿਸ schedule rate ਤੇ ਛਪਣ ਲਈ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕੀ ਉਹ standard rate ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹ ਜੋ ਕਿਤਾਬਾਂ ਹਨ ਇਹ ਹੋਰ ਵੀ ਪ੍ਰੈਸਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। (ਹਾਸਾ)

Mr. Speaker : Order please.

ਮੌਲਵੀ ਅਬਦੁਲ ਗ਼ਨੀ ਡਾਰ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਕਿਤਾਬਾਂ scheduled rate ਜਾਂ standard rate ਤੇ ਪ੍ਰੈਸਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਕਿਸ ਅਧਾਰ ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਫਲਾਂ ਪ੍ਰੈਸ ਨੂੰ ਛਪਾਈ ਲਈ ਦਿਤੀ ਜਾਏ।

ਮੰਤ੍ਰੀ : Scheduled Rates Government ਦੇ approve ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਮੌਲਵੀ ਅਬਦੁਲ ਗ਼ਨੀ ਡਾਰ : ਪਰ ਪ੍ਰੈਸਾਂ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਇਮਤਿਆਜ਼ ਕਰਦੇ ਹੋ?

ਮੰਤ੍ਰੀ ; ਪ੍ਰੈਸ ਦੀ capacity ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਪ੍ਰੈਸ ਚੰਗੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਵਕਤ ਤੇ ਕੰਮ ਦੇਵੇਗੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। Capacity ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ scheduled rate ਤੇ ਜੋ Government ਵਲੋਂ approve ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਤਾਬਾਂ ਛਪਣੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੈਸ ਨੂੰ ਕੰਮ ਦੇਣਾ ਸਾਡੀ ਮਰਜ਼ੀ ਤੇ ਮੁਨਹਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਅਫਸਰ ਇਹ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਵਕਤ ਸਿਰ ਕੰਮ ਦੇ ਦੇਣਗੇ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

ਮੌਲਵੀ ਅਬਦੁਲ ਗ਼ਨੀ ਡਾਰ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜੋ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਸਫੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸੇ ਹਨ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੀ ਕਿਤਾਬ 352 ਸਫੇ ਦੀ ਹੈ ਫਿਰ ਉਸ ਤੋਂ ਘਟ 296 ਸਫੇ ਦੀ ਹੈ ਫਿਰ 236 ਤੇ ਫਿਰ 232 ਸਫੇ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਹੈ। ਜੋ 352 ਸਫੇ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਹੈ ਉਹ ਹਿੰਦ ਸਮਾਚਾਰ ਪ੍ਰੈਸ ਨੂੰ, 296 ਸਫੇ ਦੀ ਕਿਤਾਬ Chopra Printing Press ਨੂੰ ਤੇ ਤੀਸਰੀ ਕਿਤਾਬ ਮਿਲਾਪ ਪ੍ਰੈਸ ਨੂੰ ਅਤੇ ਚੌਥੀ ਕਿਤਾਬ ਪਿੰਡੀ ਪ੍ਰੈਸ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕੀ ਹਿੰਦ ਸਮਾਚਾਰ ਪ੍ਰੈਸ ਦੀ capacity ਬਾਕੀ ਪ੍ਰੈਸਾਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ consideration ਸੀ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਚੋਪੜਾ ਪ੍ਰੈਸ ਦੀ capacity ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ।

ਮੌਲਵੀ ਅਬਦੁਲ ਗ਼ਨੀ ਡਾਰ : ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਚੋਪੜਾ ਪ੍ਰੈਸ ਦੀ capacity ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਮਗਰ ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੀ ਕਿਤਾਬ ਹੈ ਉਹ ਹਿੰਦ ਸਮਾਚਾਰ ਪ੍ਰੈਸ ਨੂੰ ਦਿਤੀ। ਫਿਰ ਕੀ ਵਜਾ ਹੈ ਕਿ ਵਡੀ capacity ਵਾਲੀ ਪ੍ਰੈਸ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਛੋਟੀ capacity ਵਾਲੀ ਪ੍ਰੈਸ ਨੂੰ ਉਹ ਕਿਤਾਬ ਦਿਤੀ ਗਈ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਹਿੰਦ ਸਮਾਚਾਰ ਪ੍ਰੈਸ ਨੂੰ ਛਪਣ ਲਈ ਦਿਤੀ ਗਈ ਪਰ ਇਹ ਸਾਡੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਕਿਤਾਬ ਕਿਸ ਨੂੰ ਦਈਏ।

ਮੌਲਵੀ ਅਬਦੁਲ ਗ਼ਨੀ ਡਾਰ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਪ੍ਰੈਸ ਦ ਬੜੀ ਵਡੀ capacity ਦਸੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਸ ਪ੍ਰੈਸ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਪ੍ਰੈਸ ਵਿਚ ਛਪ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਤੇ buildings ਇਤਨੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਉਥੇ ਛਪ ਸਕਣ ਇਸ ਲਈ ਕਿਤਾਬਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੈਸਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀਆਂ ਜੋ ਉਖੜ ਕੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਆਏ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ rehabilitate ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।

अध्यक्ष महोदय : बस करें।

(No more supplementaries please.)

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : स्पीकर साहिब सिर्फ एक और।

अध्यक्ष महोदय : वह तो अपने जवाबों से supplementaries पैदा किए जाएंगे (हंसी)

(The hon. Minister will continue giving such replies as will elicit more supplementaries.) [*laughter.*]

ਮੌਲਵੀ ਅਬਦੁਲ ਗ਼ਨੀ ਡਾਰ : ਇਹ ਜੋ 7 ਕਿਤਾਬਾਂ ਦਸੀਆਂ ਹਨ ਕਿਸ ਪ੍ਰੈਸ ਨੂੰ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਕੀ ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੈਸਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲਏ ਗਏ ਹਨ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ । ਨੋਟਿਸ ਦਿਉ ।

AGREEMENT BETWEEN GURGAON CO-OPERATIVE TRANSPORT SOCIETY AND DISTRICT WORKERS UNION

***5495. Pandit Shri Ram Sharma :** Will the Minister for Labour be pleased to state whether it is a fact that the management of the Gurgaon Co-operative Transport Society had entered into an agreement with the Gurgaon District Workers Union, regarding the payment of dues to the workers in the 1st week of August, 1954, in the presence of Labour and Conciliation Officer, if so, whether the said agreement has been implemented, if not, the reasons therefor and the action, if any, proposed to be taken by the Government in the matter ?

Chaudhri Sundar Singh : *First Part.* Yes.

Second Part. Yes. The outstanding issue regarding payment of arrears of dearness allowance to certain workers was mutually discussed between the parties on the 2nd August, 1955, and the workers have not cited any instance thereafter to indicate that any provisions of the agreement had been violated.

Third Part. Does not arise.

LABOUR MOVEMENT

***5561. Professor Mota Singh** Anandpuri : Will the Minister for Labour be pleased to state whether any report on the progress of Labour movement in the State has been published b y the Government ; if so, a copy thereof may be laid on the Table.

Chaudhri Sundar Singh : 1*st Part.* No report on the progress of labour movement in the State is published. Annual report and reviews thereon in regard to the working of various labour Acts are published every year.

2*nd Part.* As report/reports pertaining to any particular year has/have not been asked for, it has not been possible to place copies of such reports on the table of the House .

प्रोफैसर मोता सिंह आनन्दपुरी : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि report छपने की कोई उम्मीद हो सकती है ?

मंत्री : जी हां, हो सकती है ।

TOURS BY MINISTERS

***5433. Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the names of places visited by each Minister during the period from 1st January 1955 to 16th August, 1955 and the total number of days when each of them remained out of Chandigarh ;

(b) the T. A. drawn by each one of them and the mileage covered by the car of each of the Ministers ;

(c) the expenditure incurred on petrol and mobil-oil used in each car together with the expenditure incurred on the maintenance and repairs thereof during the period mentioned in part (a) above ?

Shri Bhim Sen Sachar : A statement containing the requisite information is laid on the Table.

Statement showing the names of places visited by each Minister during the period from 1st January, 1955 to 16th August, 1955, total number of days for which each of them remained out of Chandigarh, T. A. drawn by each one of them. Mileage covered by the car of each Minister and the expenditure incurred on petrol, mobil-oil and maintenance and repair of the car of each Minister.

Minister	Names of places visited	Total No. of Days for which the Minister remained out of Chandigarh	T. A. Drawn by Each Minister	Mileage covered	Expenditure incurred on		
					Petrol	M. Oil	Repairs and Maintenance
1	2	3	4	5	6	7	8
			Rs. A. P.		Rs. A. P.	Rs. A. P.	Rs. A. P.
Chief Minister	Nangal, Delhi ; Ferozepur-Jhirka, Ludhiana, Kushak (District Gurgaon) ; Palwal (District Gurgaon) ; Gurgaon ; Dhankot, Rewari and Gokalgarh , (District Gurgaon) Pundri and Kaithal (District Karnal) ; Phillaur (District Jullundur) ; Jullundur ; Ambala, Naraingarh (District Ambala) ; Amritsar, Abohar and Khuikhera (District Ferozepur) Lahore ; Kurukshetra (District Karnal) ; Banga (District Jullundur) ; Karnal; Hoshiarpur ; Rohtak ; Simla ; Hissar ; Mangali (District Hissar) ; Samrala (District Ludhiana) ; Hansi (District Hissar) *N.B.*—The following places were visited on non-official Business.	97	1,736 2 0	21,260	3,750 4 3	166 1 3	291 8 6

	(i) Nangal, Mindhwan Ganguwal. Dher, Brahmpur Bhallan Juj and Burma in Anandpur Constituency. (ii) Ludhiana. (iii) Patiala. (iv) Jullundur Ludhiana, Hoshiarpur, Bassi Kalan, Manan, Sham Chaurasi, Rajpur, Bhaian, Hariana, Sataur and Bajwara in Hoshiarpur District.						
Development Minister	Patiala ; Hoshiarpur ; Hajipur ; Serai Naga ; Jullundur, Tarn Taran ; Muktsar ; Hansi ; Khewspur ; Amritsar ; Kairon ; Khan Khana ; Assa Buttar; Batala ; Ambala ; Delhi ; Sanehwal ; Ambala Cantt. ; Sabranon ; Patti ; Verka ; Ludhiana ; Bulowal ; Attali ; Fatehpur ; Baloch ; Palwal ; Doraha ; Nangal ; Beri, Bhunga ; Raya ; Karnal ; Hissar ; Dhogri ; Panipat ; Simla; Narkanda ; Qadian ; Kharar ; Rohtak ; Ferozepore ; Fatehabad ; Sisai ; Balsamund ; Bangal ; Dharamsala ; Kangra ; Rupar ; Karnal ; Zira ; Baba Bakala and Shahkot.	110	2,340 0 0	26,139	3,997 1 3	190 12 6	1,878 11 9
Irrigation and Power Minister	Jullundur ; Nangal ; Sonepat ; Rohtak ; Delhi ; Kharkhoda ; Sampla ; Assabutar ; Nagpur ; Naraina ; Shahabad, Goraya ; Amritsar ; Butari ; Ludhiana ; Bahadurgarh ; Jhajjar ; Madhopur ; Hoshiarpur ; Hansi ; Bass ; Kamespur ; Batala ; Simla ; Rupar ; Srinagar ; Pathankot ; Mithathal; Ganaur and Panchhi Jattan.	114	1,971 14 0	19,819	3,521 5 9	137 4 3	1,130 14 3
Finance Minister	Delhi ; Ganguwal ; Patiala ; Rajpura ; Ludhiana ; Ambala ; Panipat ; Khanna ; Gurgaon ; Amritsar ; Bhiwani ; Khurja ; Aligarh ; Agra ; Faizabad ; Sikohabad ; Kanpur ; Lucknow ; Banaras ; Jagadhri ; Dehra Dun ; Hoshiarpur ; Sonepat ; Hansi ; Hissar ; Dabra; Jullundur ; Patti ; Zira ; Ajnala ; Nangal ; Ambia ; Rohtak ; Simla ; Madhopur ; Banihal ; Srinagar, Khanabal ; Pahlgam ; Achhabal; Kukarnag ; Batote ; and Bombay.	89	2,154 14 0	5,188 (Meter out of order after 26th May 1955.)	3,086 4 6	80 9 0	648 7 6

[Chief Minister]

Minister	Names of places visited	Total No. of days for which the Minister remained out of Chandigarh	T.A. drawn by each Minister	Mileage covered	Expenditure incurred on Petrol	Expenditure incurred on M. Oil	Expenditure incurred on Repairs and Maintenance
1	2	3	4	5	6	7	8
			Rs. A. P.		Rs. A. P.	Rs. A. P.	Rs. A. P.
Education Minister	Jullundur ; Rupar ; Hoshiarpur ; Patiala ; Daulatpur ; Una ; Nangal ; Delhi ; Amritsar ; Abohar ; Fazilka ; Sujanpur ; Karnal ; Dera Baba Nanak ; Ferozepore ; Baba Bakala ; Rohtak ; Kurukshetra ; Ambala ; Palwal ; Batala ; Nawanshahr ; Simla ; Malsian ; Hansi and Gohana	119	2,160 0 0	20,338	3,902 9 9	113 4 0	134 7 0
Public Works Minister	Ganguwal ; Samrala ; Panipat ; Hansi ; Delhi ; Desu Majra ; Qadian ; Amritsar ; Hissar ; Batala ; Ludhiana ; Nangal ; Kushak ; Jullundur ; Gurdaspur ; V. Parol Tehsil Kharar ; Dasuya ; Hariana ; Singhpura ; Raipur Rani ; Jagadhri ; Hoshiarpur ; Pathankot ; Jammu ; Kalka ; Ambala ; Bhakra ; Karnal ; Ferozepur ; Dalhousie ; Simla ; Patiala ; Muktsar.	113	2,055 0 0	19,855	3,127 5 6	124 12 6	719 6 3
Labour Minister	Nangal ; Ambala ; Delhi ; Rohtak ; Bhiwani ; Ferozepore ; Jhurka ; Khumbra-Sohana (Ambala) Gurdaspur ; Gohana ; Jullundur ; Rahon ; Hoshiarpur ; Kalaran; Hariana ; Ludhiana ; Abohar ; Amritsar ; Behrampur ; Kurali ; Moga ; Majri (Rupar) ; Muktsar ; Randana ; Dera Baba Nanak ; Dharamkot ; Batala ; Qadian ; Hansi ; Bombay ; Hamirpur ; Bhadaur (Patiala) ; Malout ; Simla ; Kurukshetra ; Karnal ; Kharar ; Dhariwal and Kalanaur.	151	2,070 0 0	20,937	3,161 0 9	172 14 0	2,906 11 9

मौलवी अब्दुल गनी डार : क्या Chief Minister साहिब बतायेंगे कि जो इन्होंने जवाब दिया है, और उस की कापी मेरे मेज़ पर रखी है, इस से यह जाहिर होता है कि Development Minister की कार ने एक रुपये में 6½ मील सफर किया है और Labour Minister साहिब की कार ने भी 6½ मील ही किया है मगर Education Minister साहिब की कार ने 5½ मील फी रुपया सफर किया है। मैं पूछना चाहता हूं कि यह इतना फर्क क्यों है ?

मौलवी अब्दुल गनी डार : जनाब मुझे कोई जवाब नहीं मिला।

मुख्य मंत्री : कई सवालों का जवाब नहीं दिया जाता।

मौलवी अब्दुल गनी डार : फिर मैंने पूछा था कि Minister यहां से कितने २ दिन गैर हाज़िर रहे। मुझे बताया गया कि एक मिनिस्टर 228 दिन दूसरे 119 और तीसरे 151 दिन यहां से गैर हाज़िर रहे। क्या उन के लिये चंडीगढ़ में कोई काम नहीं ?

INAUGURATION CEREMONIES

*5434. **Maulvi Abdul Ghani Dar** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total number of inauguration ceremonies performed on behalf of the State Government during the year, 1954-55 :

(b) the names of the persons who performed such ceremonies together with the expenditure incurred by the Government on each of such ceremonies ;

(c) the total number of State functions held during the year 1954-55 and the reasons therefor together with the expenditure incurred by the Government on each of such functions ?

Shri Bhim Sen Sachar : Government regret their inability to supply the information, as the time and labour involved in its collection will, in their view, not be commensurate with any possible public gain.

पंडित श्री राम शर्मा : क्या मैं पूछ सकता हूं कि क्या इस से ऐसे सवालों के जवाब नहीं दिये गये जिन में यह बताया गया कि कौन २ से मिनिस्टर ने कहां २ opening ceremonies की हैं। अब यह बताने में क्या नई दिक्कत पैदा हो गई है ?

मुख्य मन्त्री : गुज़ारिश यह है कि गालबन कोई भी ऐसी ceremony नहीं होगी जिस में मेरे फाज़िल दोस्त शामिल न हुए हों या जिन की खबर इन के अखबार या दूसरे अखबारों में छपी न हो। इन को पता तो है मगर महज़ criticism के लिये बेशक सवाल पूछ लिया जाए।

पंडित श्री राम शर्मा : अर्ज़ यह है कि पहले इस तरह के सवालों के जवाब गवर्नमैण्ट देती रही है, यह कोई नई बात नहीं है।

मौलवी अब्दुल गनी डार : पिछली दफा जब मैंने सवाल किया था तो चार सालों के बारे में इत्तलाह मांगी थी। उस वक्त इन्होंने कह दिया था कि मेहनत बहुत करनी पड़ेगी मगर अब तो साल की इत्तलाह मांगी थी। क्या इस एक साल में इतने ज्यादा उद्घाटन हुए हैं कि इत्तलाह इकट्ठी ही नहीं की जा सकती ? आखिर उद्घाटन तो दो चार ही हुए होंगे।

Mr. Speaker : It does not arise.

BACKWARD CLASSES IN THE STATE

***5479. Shri Teg Ram :** Will the Labour Minister be pleased to state—

(a) the particulars of the classes and the areas in the State which have been declared as backward by the Government;

(b) the total expenditure so far incurred by the Government for their uplift along with the mode thereof ?

Chaudhri Sundar Singh : (a) A list of Backward Classes declared by State Government is laid on the Table. No area has so far been declared as backward in this State.

(b) No separate schemes for the welfare of Backward classes have been formulated, as they are entitled to the same concessions which are being enjoyed by the Scheduled Castes. Students of Backward Classes are given all the educational facilities under the Harijan Welfare Scheme, expenditure on which during the last four years is given as below :—

		Rs.
1951-52	..	7,98,300
1952-53	..	8,98,300
1953-54	..	7,79,560
1954-55	..	21,98,567

A sum of Rupees 25 lakhs has been provided in the current financial year in the State Budget for the Education Scheme.

LIST OF BACKWARD CLASSES RECOGNISED IN THE PUNJAB

(a)(1) Aheria, Aheri, Heri, Naik; Thori or Turi :
(2) Barra.
(3) Beta, Hensi, or Hesi.
(4) Changer.
(5) Chirimar.
(6) Daiya.
(7) Gwaria, Gauria or Gwar.
(8) Kanjar or Kanchan.
(9) Kurmi.
(10) Nar.
(11) Rehar, Rehara or Rer.
(12) Ghirath, including Chahng and Bahti.
(13) Darain.
(14) Ghai of Kangra District only.
(15) Kahar, Jhinwar or Dhinwar.
(16) Ghasi, Ghasiara or Ghosi.

(b) Members of the following castes professing any other than the Hindu Religion (members of which have been notified as scheduled castes) :—
(1) Ad Dharmi.
(2) Bangali.
(3) Barar.
(4) Batwal.
(5) Bawaria.
(6) Bazigar.
(7) Balmiki or Chura.
(8) Bhanjra.
(9) Chamar.
(10) Chanal.
(11) Dagi.
(12) Dhamak.
(13) Dumma or Mahasha.
(14) Gagra.

(15) Gandhila.
(16) Sirkiband.
(17) Khatik.
(18) Kori or Koli.
(19) Maria or Marecha.
(20) Megh.
(21) Nat.
(22) Od.
(23) Pasi.
(24) Perna.
(25) Pherera.
(26) Sanhai.
(27) Sanhal.
(28) Sansi.
(29) Sapela.
(30) Sarera.

(c) Members of the following castes professing any religion other than the Hindu and Sikh religions (members of which have been notified as Scheduled Castes) :—

(1) Ramdasi.
(2) Mazhabi.
(3) Kabirpanthi.
(4) Sikligar.

श्री तेग राम : क्या स्पिटी और लाहौल के इलाके को पिछड़ा हुआ इलाका नहीं माना गया है ?

श्री गजराज सिंह : क्या उस Resolution पर जो पिछले सैशन में backward areas के बारे में पास किया गया था अमलदरआमद नहीं किया गया ?

Mr. Speaker : This has already been replied to.

PUBLICATION OF GOVERNMENT ADVERTISEMENTS IN NEWSPAPERS

***5500. Pandit Shri Ram Sharma :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the number of Government advertisements given to different Newspapers along with the payments made to them or bills received from them during the first half of the current year ;

(b) whether in regard to getting its advertisements published, Government takes the area in which a newspaper is published into consideration ?

Shri Bhim Sen Sachar : (a) A statement is laid on the Table.

(b) Yes.

Statement showing the number of advertisements given to different newspapers along with payments made to them or bills received from them during the period from 1st January, 1955 to 30th June, 1955.

Name of Newspaper	Number of official Advertisements issued	Amount paid Rs.	A.	P.
1. Tribune, Ambala Cantt ..	411	31,287	0	0
2. Amrit Bazar Patrika, Calcutta/Allahabad ..	12	706	4	0
3. Hindu, Madras ..	26	2,626	4	0
4. Bombay Chronical, Bombay ..	7	1,031	0	0
5. Free Press Journal, Bombay ..	3	600	0	0

[Chief Minister]

Name of Newspaper		Number of offfcial Adver-tisements issued	Amount paid
6. Hindustan Times, New Delhi	..	153	14,153 15 0
7. Indian Express, Madras/Delhi/Bombay	..	50	3,642 0 0
8. National Herald, Lucknow	..	2	91 0 0
9. Hindustan Standard, Delhi	..	48	5,441 14 0
10. Leader, Allahabad	..	2	258 0 0
11. Statesman, New Delhi	..	63	9,963 3 3
12. Times of India, Bombay	..	46	16,019 10 0
13. Poineer, Lucknow	..	1	Bill not received
14. Government Gazette, Chandigarh	..	2	123 4 0
15. Deccan Herald, Bangalore	..	1	Bill not received
16. Tej, Delhi	..	40	968 8 0
17. Indian Trade Journal, Delhi	..	55	Free.
18. Ajit, Jullundur	..	71	2,942 0 0
19. Hind Samachar, Jullundur	..	77	3,502 8 0
20. Milap, Jullundur	..	99	4,672 12 0
21. Vir Bharat, Jullundur	..	71	3,143 0 0
22. Pratap, Jullundur	..	67	2,653 8 0
23. Prabhat, Jullundur	..	43	2,184 0 0
24. Naya Daur, Jullundur	..	63	3,416 0 0
25. Hindustan, Jullundur	..	16	2,445 4 0
26. Sadaquat, Ludhiana	..	2	568 0 0
27. Tarjman, Ludhiana	..	7	822 0 0
28. Mewat, Gurgaon	..	14	1,143 8 0
29. Riyasat, Delhi	..	3	120 0 0
30. Amar Joti, Rohtak	..	3	528 0 0
31. Punjab Transport, Amritsar	..	11	Bill not received
32. Preet, Jullundur	..	11	2,250 0 0
33. Panchayat, Jullundur	..	3	60 0 0
34. Driver, Jullundur	..	34	732 0 0
35. Transport Gazette, Delhi	..	22	325 12 0

	Name of Newspaper	Number of official Adver-tisements issued	Amount paid
36.	Rahbar-i-Gurdaspur ..	8	788 8 0
37.	Vartman, Amritsar ..	9	125 0 0
38.	Nai Syasat, Delhi ..	8	651 4 0
39.	Reformer, Delhi ..	8	1,419 0 0
40.	Doaba Weekly, Jullundur ..	8	510 4 0
41.	Sanatan Dharam Parchark, Amritsar ..	4	92 0 0
42.	Balidan, Karnal ..	1	Bill not received
43.	Belag, Karnal ..	4	48 0 0
44.	Akali Patrika, Jullundur ..	24	2,290 0 0
45.	Sikh, Chheharta ..	25	1,842 11 0
46.	Hindi Milap, Jullundur ..	58	4,729 12 0
47.	Hindi Hindustan, Delhi ..	12	1,564 8 0
48.	Nav Bharat Times, New Delhi ..	1	48 0 0
49.	Ujala, Jullundur ..	5	1,157 0 0
50.	Badalti Duniya, Rohtak ..	1	162 8 0
51.	Haryana Sandesh, Hissar ..	3	82 0 0
52.	Nagpur Times, Nagpur ..	1	112 0 0
53.	Anand Bazar Patrika, Calcutta ..	1	612 0 0
54.	Amrit, Karnal ..	2	15 0 0
55.	Arya Gazette, Jullundur ..	11	835 8 0
56.	Sheri-i-Punjab, Delhi ..	1	150 0 0
57.	Roshni, Sonepat ..	4	394 0 0
58.	Vishwa Mitter, Delhi ..	2	Bill not received
59.	Khalsa Advocate, Amritsar ..	4	165 0 0
60.	Quami Awaz, Lucknow ..	1	56 0 0
61.	Khalsa Sewak, Amritsar ..	5	178 0 0
62.	Mumbai Samachar, Bombay ..	1	Bill not received
63.	Polytechnic Institution, Delhi ..	1	Bill not received

(*Note* —In certain cases the amount paid includes payments for advertisements issued before 1st January, 1955).

पंडित श्री राम शर्मा : क्या वजह है कि बाहिर के अखबारात को दिये गये इश्तिहारात की रकम तो एक लाख रुपये के करीब है और पंजाब के अखबारों में दिये गये इश्तिहारात की रकम उस का $\frac{1}{4}$ भी नहीं ? क्या बाहर के छपे हुए अखबार पंजाब में ज्यादा पढ़े जाते हैं ?

मुख्य मंत्री : इश्तिहारात circulation का ख्याल रख कर दिये जाते हैं, कई इश्तिहार 'all India' से ताल्लुक रखते हैं । इश्तिहारात की importance को भी देखना होता है। Importance वाले इश्तिहार बाहर भी पढ़े जाते हैं ।

पंडित श्री राम शर्मा : क्या इश्तिहार देते वक्त गवर्नमैण्ट इस बात का ख्याल रखती है कि यह ऐसे अखबारों में दिये जायें जो पंजाब में पढ़े जाते हों ? क्या पंजाब के अन्दर बाहर से आने वाले अखबार ज्यादा पढ़े जाते हैं ?

Mr. Speaker : This has already been replied to.

पंडित श्री राम शर्मा : क्या मैं यह दरियाफ्त कर सकता हूं कि पंजाब के मुकामी अखबारों में से उर्दू, हिंदी "मिलाप" और "हिंद समाचार" को सब से ज्यादा रकम के इश्तिहारात क्यों दिये गये ? इशाअत के ख्याल से, publicity के ख्याल से या मेहरबानी के ख्याल से?

HARIJANS IN GOVERNMENT SERVICES

***5567. Shri Babu Dayal :** Will the Chief Minister be pleased to state the number of Harijans at present employed in various Government Departments in each district of the State ?

Shri Bhim Sen Sachar : The information required is being collected and will be supplied to the Member in due course. Due to short notice it could not be collected by now.

ANTI-CORRUPTION DEPARTMENT

***5645. Shri Dharam Vir Vasisht :** Will the Chief Minister be pleased to state whether the Anti-Corruption Department of the Government has started functioning ; if so, the details of the work done by it so far ?

Shri Bhim Sen Sachar: The Anti-Corruption Department has started functioning but considerable staff has yet to be appointed and certain powers on its personnel have yet to be conferred. The work done by this Department at present, therefore, consists mainly of starting several preliminary and departmental enquiries.

REPRESENTATION FROM SECRETARY, ALL PARTIES OPPOSITION COMMITTEE, KARNAL

***5729. Sardar Chanan Singh Dhut :** Will the Chief Minister be pleased to state whether a representation dated 15th April, 1955 was received by him from the Secretary, All Opposition Parties Committee, Karnal regarding an attack on a public meeting of Kisan Sabha held on 18th March, 1955, at Asandh, district Karnal, if so, the action taken in the matter ?

Shri Bhim Sen Sachar : Yes ; the allegations relating to the alleged attack on the public meeting of the Kisan Sabha held on 18th March, 1955, at Assandh, district Karnal, were enquired into, but most of them were found to be incorrect. It is true that during the course of the meeting there was some disturbance which resulted in an altercation between members of the Communist

Party and a rival group. As a result of the altercation, Shri Ajit Singh, Communist worker, was injured. A case under section 325 I P.C. was registered and one Anokh Singh was challaned. The case is pending trial in court.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ: Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ enquiry ਕੀਤੀ ਗਈ, ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਠੀਕ ਨਿਕਲੀਆਂ ਕੁਝ ਗਲਤ । ਕਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਠੀਕ ਨਿਕਲੀਆਂ ਹਨ ?

Mr. Speaker : The case is *Sub-Judice.*

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : Enquiry ਜਿਹੜੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਕਿਹੜੇ allegations ਠੀਕ ਨਿਕਲੇ ਹਨ ਤੇ ਕਿਹੜੇ ਗ਼ਲਤ ?

मुख्य मंत्री : जिस form में मैं जवाब दे सकता था, दे दिया है ।

पण्डित श्री राम शर्मा : Enquiry किस अफ़सर ने की और किस के हुक्म से की ?

मुख्य मंत्री : मुझे अफसोस है मैं यह information नहीं दे सकता ।

BACKWARD CLASSES IN KANGRA DISTRICT

***5762. Shri Hari Ram :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the names of communities which have been declared as Backward Classes in Kangra District by the Government ;

(b) whether any persons belonging to any of the communities referred to in part (a) above have been taken in Government service as Gazetted Officers, if so their number and names ?

Shri Bhim Sen Sachar : (a) A list of Backward Classes declared in Punjab is laid on the Table. Only 'Darain' and 'Ghai' castes of Kangra District have been declared as Backward Classes.

(b) The necessary information is being collected and will be supplied to the Member in due course. Due to short notice it could not be collected by now.

LIST OF BACKWARD CLASSES RECOGNISED IN THE PUNJAB

(a) (1) Aheria, Iheri, Heri, Nai,, Thori or Turi ;
(2) Berra.
(3) Beta, Hensi, or Hesi ;
(4) Changar ;
(5) Chirimar ;
(6) Daiya ;
(7) Gwaria, Gauria or Gwar ;
(8) Kanjar or Kanchan.
(9) Kurmi.
(10) Nar ;
(11) Rehar, Rehara or Rer ;
(12) Ghirath ; including Chahng and Bahti ;
(13) Darain ;
(14) Ghai of Kangra District only.
(15) Kahar, Jhenwar or Dhenwar ;
(16) Ghasi, Ghasiara or Ghosi.

[Chief Minister]

(b) Members of the following castes professing any other than the Hindu Religion (members of which have been notified as scheduled castes) :—

(1) Ad Dharmi.
(2) Bangali.
(3) Barar.
(4) Batwal.
(5) Bawaria.
(6) Bazigar.
(7) Balmiki or Chura.
(8) Bhanjra.
(9) Chamar.
(10) Chanal.
(11) Dagi.
(12) Dhanak.
(13) Dumna or Mahasha.
(14) Gagra.
(15) Gandhila.
(16) Sirkiband.
(17) Khatik.
(18) Kori or Koli.
(19) Marija or Marecha.
(20) Megh.
(21) Nat.
(22) Od.
(23) Pasi.
(24) Perna.
(25) Pherera.
(26) Sanhai.
(27) Sanhal.
(28) Sansi.
(29) Sapela.
(30) Sarera.

(c) Members of the following castes professing any religion other than the Hindu and Sikh religions (members of which have been notified as Scheduled Castes) :—

(1) Ramdasi.
(2) Mazhabi.
(3) Kabirpanthi.
(4) Sikligar.

CASES OF CORRUPTION FILED IN COURTS

***5646. Shri Dharam Vir Vasisht :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total number of cases of corruption filed in the courts, district wise, in the State against officials and non-officials separately ;

(b) the total number of convictions in cases referred to in part (a) above ?

Shri Bhim Sen Sachar : It is regretted that the information about the number of cases of corruption filed in courts and number of convictions cannot be furnished without knowing the period for which the same is required.

ARRESTS UNDER SECTION 9 OF PUNJAB SECURITY OF STATE ACT, 1953

***5684. Shri Wadhawa Ram :** Will the Chief Minister be pleased to state the number and names of political workers arrested under section 9 of the Punjab Security of the State Act, 1953, since the last Assembly Sessions ; together with the number of those convicted and discharged respectively ?

Shri Bhim Sen Sachar : Seventy one political workers were arrested under section 9 of the Punjab Security of the State Act, 1953, since the last Assembly Session. A list showing the names of those political workers is laid on the Table. Of these, none had so far been convicted, 33 had been discharged and cases against 38 are still pending in courts.

The Explanatory Notes:—

In all, 263 persons were arrested under section 9 the Punjab Security of State Act since the last Assembly Session. Out of these only 71 have been reported as having past political history. The remaining, it appears, a e those who were arrested for taking part in the Akali agitation only and had no political background.

LIST OF THE POLITICAL WORKERS ARRESTED U/S 9 P.S.S.A.

(1) Rachhpal Singh, son of Haveli Ram, Bhatu of Hissar.
(2) Dewan Singh, son of Dial Ram of Rohtak.
(3) Om Parkash, son of Dewan Chand Khatri of Rupar, district Ambala.
(4) Lekh Raj, son of Kalu Ram, Khatri of Rupar, district Ambala.
(5) Jangsher Singh, son of Santokh Singh of Rupar, district Ambala.
(6) Daljit Singh, son of Bishan Singh of Chamkaur Sahib, district Ambala.
(7) Ram Singh, son of Sunder Singh of Gagon, district Ambala.
(8) Capt. Ranjit Singh, son of Inder Singh of Manikpur Kalan, district Ambala.
(9) Gurbux Singh, Dakota, son of Waryam Singh of Santa Majra, district Ambala.
(10) Shamsher Singh, son of Bakhtawar Singh, Kakron, district Ambala.
(11) Balwant Singh, son of Inder Singh, Sahnewal, district Ludhiana.
(12) Raja Singh, son of Mohan Singh of Chatamli , district Ambala.
(13) Mal Singh, son of Nagina Singh of Giga Majra, district Ambala.
(14) Gurbachan Singh, son of Ishar Singh of Santa Majra, district Ambala.
(15) Amar Singh, son of Kishan Singh of Santa Majra, district Ambala.
(16) Hari Singh, son of Bishan Singh of Manauli, district Ambala.
(17) Bachan Singh, son of Narain Singh of Santa Majra, district Ambala.
(18) Raunak Singh, son of Bhagat Singh of Chuni Khurd, district Ambala.
(19) Mehar Singh, son of Tulsa Singh of Khanpur, district Ambala.
(20) Ujagar Singh, son of Sher Singh of Khanpur, district Ambala.
(21) Kirpal Singh, son of Atma Singh of Santa Majra, district Ambala.
(22) Gurbux Singh, Dakota, son of Waryam Singh of Santa Majra, district Ambala.
(23) Capt. Ranjit Singh, son of Inder Singh of Manikpur, district Ambala.
(24) Ram Singh, son of Sunder Singh of Gagon, district Ambala.
(25) Hukam Chand, son of Pitamber Singh, Mullanpur, district Ambala.
(26) Rattan Singh, son of Waryam Singh of Rurkipukhta , district Ambala.
(27) Chanan Singh, son of Pritam Singh Sodhi of Kharar , district Ambala.
(28) Ram Singh, son of Kapur Singh of Chupki, district Ambala.
(29) Mukand Singh, son of Jawala Singh, Hoshiarpur.
(30) Dr. Kali Charan, of Ludhiana.
(31) Fauja Singh, son of Sital Singh of Hoshiarpur.
(32) Bawa Gurmukh Singh, son of Hoshnak Singh of village Lalto Kalan, of Ludhiana.
(33) Bimla Dang, wife of Satpal Dang for Chheharta, district Amritsar.
(34) Achhar Singh, Chhina, M.L.A.
(35) Permanand, son of Jia Parshad of Jhansi.
(36) Parlok Singh, son of Sunder Singh of Ghuman, district Gurdaspur.
(37) Pritam Singh, M.L.A., of Pepsu.
(38) Amar Singh, Dosanjh, son of Kishan Singh of Jullundur.
(39) Ch. Kartar Singh, M.L.C., of Hoshiarpur.
(40) Mian Singh, son of Ladha Singh, ex-M.L.A. of Patiala.
(41) Jaswant Singh, Rabha of Derababa Nanak of Gurdaspur.
(42) Harnam Singh, son of Gurmuk Singh of Machhiwara, Ludhiana.
(43) Sunder Singh, son of Ganga Singh of Ludhiana.
(44) Sher Singh, son of Nihal Singh of Ludhiana.
(45) Ranjit Singh Naz of Ludhiana.
(46) Kirpal Singh Bhikki of Ludhiana.
(47) Kartar Singh, son of Budh Singh of village Timberwal of Ludhiana.
(48) Arjan Singh, son of Anok Singh of Nawan-pind of Ludhiana.
(49) Gurmukh Singh, son of Budh Singh of Ludhiana.
(50) Mohan Singh, son of Hazura Singh of Ludhiana.
(51) Met Singh, son of Khazan Singh of Sidhwan Khurd, Ludhiana.
(52) Parghat Singh, son of Hazara Singh of Chirri, Ludhiana.
(53) Dr. Daya Singh, son of Dewan Singh of Jagraon.
(54) Jagat Singh, son of Chet Singh of Lohar Majra, Ludhiana.
(55) Dharam Singh, son of Bishan Singh of Sanghol, Ludhiana.
(56) Nahar Singh, son of Pokher Singh Adda Bus Dakha.
(57) Wazir Singh, son of Gurmukh Singh of Mandiani, Ludhiana.
(58) Charanjit Singh, son of Nibahu Ram of Khanna,
(59) Guljit Singh, son of Sunder Singh of Khanna.

[Chief Minister]

(60) S. Naurang Singh, M.L.A., of Khanna.
(61) Kartar Singh, son of Ganda Singh of Goh of Ludhiana.
(62) Partap Singh, son of Sarwan Singh of Khanna.
(63) Bharpur Singh, son of Mangal Singh of Lakhanpur, Ludhiana.
(64) Sham Singh, son of Punjab Singh of Dehlon, Ludhiana.
(65) Sewa Singh, son of Karora Singh of Dehlon, Ludhiana.
(66) Harnam Singh, son of Sher Singh of Khanna.
(67) Dr. Kali Charan, of Ludhiana.
(68) Shri Ramsaran Dass, son of Kirpa Ram of Ludhiana.
(69) Romesh Khanna, son of Bhadur Mal of Ludhiana.
(70) Prem Chand, son of Panna Lal Agarwal of Ludhiana.
(71) Munshi Ram, son of Baru Ram of Ludhiana.

ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ : ਇਨ੍ਹਾਂ discharge ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਪਕੜਨ ਵਾਲੇ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ action ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ।

मुख्य मंत्री : ऐसी चीज़ें तो normal course में होती ही रहती हैं, कुछ convict हो जाते हैं, कुछ को discharge कर दिया जाता है ।

ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ : Thirty-three political workers were arrested and they have been discharged. ਉਨ੍ਹਾਂ political workers ਨੂੰ unnecessarily harass ਕਰਨ ਲਈ ਜਿਹੜੇ ਅਫਸਰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ, ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ action ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ?

मुख्य मंत्री : ऐसी चीज़ें बहुत दफ़ा इस बात पर depend करती हैं कि दूसरा फ़रीक कितना होशियार है, evidence आ सकता है या नहीं । कोई कोताही हुई हो तो action लिया जाए । पूरे तौर पर कार्यवाही करते हुए भी कुछ आदमी छूट जाते हैं ।

ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ : ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ 71 ਆਦਮੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਹੋਏ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ convict ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ । 33 ਆਦਮੀ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ । ਕੀ ਇਹ ਗਲ ਨਹੀਂ ਦਸਦੀ ਕਿ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਗਲਤ ਸਨ ਅਤੇ ਇਹ ਇਕ ਵਡੇ ਪੈਮਾਨੇ ਤੇ political harassment ਹੈ ।

Mr. Speaker : It is a judicial matter. Legal remedies are available to the aggrieved party.

ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਇਕ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਵਾਲ ਹੈ । ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ: ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਾਲੀਸੀ ਦਸ ਦਿਤੀ ਹੈ । (The Government has already stated its policy regarding this matter.)

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਐਕਟ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਰਾਹੀਂ harassment ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ । ਕੀ ਇਹ ਗਲ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ?

Mr. Speaker : This question does not arise.

पंडित श्री राम शर्मा : यह एक बहुत important सवाल है । मगर सरकार ने इस का जवाब गोल मोल सा दिया है । क्या यह बात ठीक है ?

अध्यक्ष महोदय: सवाल में सिर्फ तादाद पूछी थी । वह दे दी गई है ।

(In the question only the number of workers arrested was asked for and that information has been supplied.)

ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ ; ਸਵਾਲ ਵਿਚ ਪੁਛਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਬਰੀ ਕਿੰਨੇ ਹੋਏ । ਉਤਰ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ 71 ਵਿਚੋਂ 33 ਬਰੀ ਹੋਏ ਹਨ । ਕੀ ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦਾ ਕਿ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਹੋਰ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ? ਕੀ ਮੁਖਾਲਫਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਨ ਦੇ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ?

Mr. Speaker : It does not arise.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਵਾਬ ਤੋਂ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਇਕ ਬਹੁਤ ਅਹਿਮ ਸਵਾਲ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਉਤਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

पंडित श्री राम शर्मा : स्पीकर साहिब, 71 में से 33 आदमियों को discharge कर दिया गया । इतनी गिरिफ्तारियां एक abnormal सी बात है, खास करके उस वक्त जब उन में से 33 को discharge कर दिया जाए और कोई conviction न हो । क्या सरकार के नोटिस में आया है कि मैजिस्ट्रेट ने discharge करते समय किस किस्म के remarks पास किये ?

अध्यक्ष महोदय : आप सब कुछ समझते हैं । तो फिर यह observations इस जगह कैसे करते हैं ?

(You know every thing. Then why do you make these observations in this connection ?)

The point relating to the magisterial enquiry cannot be brought here.

पंडित श्री राम शर्मा : मैंने अर्ज की है कि जब 71 में से 33 छोड़ दिये गये और convict कोई नहीं हुआ, तो यह हैरान करने वाली बात है, जो सवाल का जवाब मिला है उस से एक abnormal state of affairs जाहिर होती है। ऐसी अंधेरगरदी तो अंग्रेजों के राज में भी नहीं हुई ।

Mr. Speaker : No such remarks, please. Next question.

REPRESENTATION FROM THE RESIDENTS OF VILLAGE BAGHANKI

***5565. Shri Babu Dayal** : Will the Chief Minister be pleased to state whether any representation was received by the Government from the residents of village Baghanki, tehsil Nuh, district Gurgaon, against the sarpanch of Baghanki Panchayat ; if so, the action, if any, taken by the Government thereon?

Shri Bhim Sen Sachar : *Part I.* No.

Part II. Does not arise.

श्री बाबू दयाल : क्या सरकार के नोटिस में इस सरपंच की history sheet आई है ?

Mr. Speaker : This question does not arise.

REPRESENTATION FROM THE PANCHAYAT OF VILLAGE BAHALPUR, DISTRICT HOSHIARPUR

*5730 **Sardar Chanan Singh Dhut** : Will the Chief Minister be pleased to state whether the Government have recently received a representation from the Panchayat of village Pahalpur. tehsil Garshankar, district Hoshiarpur, regarding the refund of collective fines imposed on the village by the British Government in connection with Babar Akali Movement, if so, the action taken in the matter?

Shri Bhim Sen Sachar : Yes, the matter is under consideration.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਦੂਜੇ ਸਿਆਸੀ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਜੁਰਮਾਨੇ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ । ਕੀ ਮੈਂ ਪੁਛ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੁਰਮਾਨੇ ਵਾਪਸ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਲਗੇਗੀ ?

मुख्य मंत्री : यह बात मैं इस वक्त नहीं बता सकता । (*Interruption*)

Mr. Speaker : Order, order.

ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਬਬਰ ਅਕਾਲੀ movement ਵਿਚ ਕੈਦ ਹੋਇਆਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ । ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਆਸੀ ਪੀੜਤਾਂ ਵਲ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕੀ ਪਾਲੀਸੀ ਹੈ ।

Mr. Speaker : He (The Chief Minister) says that the matter is under consideration.

Sardar Harkishan Singh Surjit : Sir, I am not asking for a concrete answer. I am requesting the Chief Minister to explain the policy of Government in respect of the Babar Akali Movement......

ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਬਰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਜੁਰਮਾਨੇ ਵਾਪਸ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ਜਾਂ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕੀ ਪਾਲਿਸੀ ਹੈ ?

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਹ ਮਾਮਲਾ under consideration ਹੈ । (This matter is under consideration.)

'SURPLUS AREA' UNDER THE PUNJAB SECURITY OF LAND TENURES (AMENDMENT) ACT, 1955.

*5481 **Shri Teg Ram** : Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) the date when rules under the Punjab Security of Land tenures (Amendment) Act, 1955 were framed and brought into force;

(b) the area of land declared as surplus in the State and Fazilka Tehsil, respectively, under the provision of the said Act;

(c) the total number of tenants in the State as well as in tehsil Fazilka who have so for respectively received land out of the said surplus area ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) The rules are being finalised and will be enforced very shortly.

(b) Nil so far.

(c) Does not arise.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ: ਕੀ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ surplus ਹਿੱਸੇ ਵਿਚੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ: ਅਜੇ ਰੂਲ ਬਣਨੇ ਹਨ, ਫਾਰਮ ਛਪਣੇ ਹਨ। ਸਾਰੀਆਂ ਗਲਾਂ ਇਕ ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ। ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਰੂਲ ਅਖੀਰੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਨਾ ਆਉਣ surplus ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਮੈਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਛੇਤੀ ਹੀ, ਨਵੰਬਰ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਤਕ, ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਰੂਲਾਂ ਦੇ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਇਕ ਦੋ mooted ਸਵਾਲ ਹਨ, ਉਹ ਉਸ ਵਕਤ ਤਕ ਹਲ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।

ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ : ਕੀ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਤਨੇ important question, ਅਰਥਾਤ ਰੂਲ ਬਨਾਉਣ, ਉਤੇ ਹੁਣ ਤਕ ਕਿਉਂ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ? ਕਿਉਂ ਅਜੇ ਤਕ ਰੂਲ ਨਹੀਂ ਬਣੇ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਵੀਰ ਨੂੰ ਤਸੱਲੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬੜਾ important question ਹੈ; ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਬੜੇ important rules ਬਣਨੇ ਹਨ, ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਦੇਰ ਵੀ ਬਹੁਤੀ ਲਗਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

LAND LEASED TO HARIJANS IN VILLAGE GONDWAL, DISTRICT AMRITSAR.

*5617. **Sardar Darshan Singh** : Will the Minister for development be pleased to state —

(a) the area of land which has been leased out to Harijans and landless tenants in village Gondwal, District Amritsar, recently;

(b) whether he is aware of the fact that an area of 100 acres of land referred to in part (a) above is actually under water; if so, the action Government proposes to take in the matter?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and will be supplied to the member.

APPLICATION OF HARIJANS FOR LEASE OF LAND IN DISTRICT AMRITSAR

*5618. **Sardar Darshan Singh** : Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) whether he is aware of the fact that some private individuals recently realised Rs. 1/2/- per application submitted by Harijans for leases of land under the East Punjab Utilization of Lands Act, 1949 in the District of Amritsar ;

[Sardar Darshan Singh]

(b) the number of applications for leases of land under the said Act received by authorities in the said District ;

(c) the action, if any, taken against the persons who realised Rs. 1/2/- per application referred to in part (a) above ?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and will be supplied to the member.

RECOVERY OF LAND REVENUE IN VILLAGE PANJWAR, DISTRICT AMRITSAR

***5671. Sardar Achhar Singh Chhina :** Will the Minister for Development be pleased to state whether any arrears of land revenue have yet to be recovered from the land-owners of village Panjwar, tahsil Tarn Taran, District Amritsar; if so, the total amount of arrears along with the names of land owners against whom the arrears stand and the steps taken by the Government to recover them ?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and will be supplied to the member when ready.

AREA OF SURPLUS LAND ACQUIRED UNDER PUNJAB SECURITY OF LAND TENURES (AMENDMENT) ACT, 1955.

***5683. Shri Wadhawa Ram :** Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) the area of surplus land acquired by tne Government under section 10-A of the Punjab Security of Land Tenures (Amendment) Act, 1955 ;

(b) the number of tenant families settled on such land ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) *Nil.*

(b) *Nil.*

FARMS IN THE STATE

***5480. Shri Teg Ram :** Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) the total number of Agriculture Farms in the State as on 1st March, 1955, together with the total number of Model Farms up-to-date ;

(b) whether any conditions have been laid down by the Government for recognising a certain farm as a model one ; if so, the particulars thereof ;

(c) the name of the authority who decided whether any farm satisfies the conditions of being recognised as a model Farm ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) (i) Agricultural Farms .. 44

(ii) Model Farms .. 2,830

(b) No hard and fast conditions have been laid down by Government for recognition of a model farm ; but generally, in practice, a farm is taken to be a model one, if the land is in one compact block, useful rotations of crops are followed ; compost and fertilizers are used, manure is preserved in pits, improved seeds are sown and improved agricultural practices are adopted.

(c) Deputy Director of Agriculture.

श्री तेग राम : किस तरह फैसला करते हैं कि किसी जगह Model Farm हो या न हो ?

मन्त्री : इस के लिये कोई Thermometer तो है नहीं। डिप्टी डाइरैक्टर आफ ऐग्रीकलचर और इन्सपैक्टर इस बात का फैसला करते हैं।

श्री तेग राम : इस सिलसिले में क्या इन्सपैक्टर का फैसला माना जायेगा ?

मन्त्री : आप को कैसे ही भय लगा हुआ है। माडल फार्मों को कोई खास रियायतें तो हैं नहीं। जिस की काश्त अच्छी है उस को मन्ज़ूर करते हैं।

ਸ੍ਰੀ ਵਧਾਵਾਂ ਰਾਮ : ਫਾਰਮ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਦਸ ਚੁਕਿਆ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਾਸ਼ਤ ਦੇ standard ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੋਣਗੇ। ਇਹ standard ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਣਾ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

श्री तेग राम : सारे पंजाब का standard एक होगा या ज़िले ज़िले का जुदा जुदा।

Mr. Speaker : Question Hour is over.

OBSERVATION BY SPEAKER REGARDING QUESTIONS

अध्यक्ष महोदय : Question Hour खत्म हो गया है। मैं अब यह कहना चाहता हूं कि आप साहिबान कहते हैं कि questions की जो list होती है वह खत्म नहीं होती है। मैं भी इसे महसूस करता हूं कि इस लिये इस सिलसिला में मैं आप से अर्ज़ करना चाहता हूं कि अगर हम ज़रा तेज़ी से चलें तो यह मुश्किल हल हो सकती है। और जो Supplementary question एक दफा किया जाता है उस को repeat नहीं करना चाहिए। अगर हम ऐसे करें तो मुमकिन है कि हम list खत्म कर लिया करें।

(The Question hour is over. Before we proceed further I want to make a few observations. Many hon. Members have complained that the questions always remain in arrears and we are never able to finish all the questions entered on the Order Paper for a particular day, I, too, feel the same way. But I think that this difficulty can be overcome if we go a little fast with the questions. I would advise the hon. Members to avoid repeating supplementaries. If this is done then it would be possible for us to finish the lists of questions daily.)

पंडित श्री राम शर्मा : अब तो खत्म होने वाली है और रफतार भी अब काफी तेज़ हो गई है। हम जोर लगा रहे हैं कि खत्म हो जाये। मगर फिर भी एक दिन के रह गए हैं।

अध्यक्ष महोदय : मैं तो काफी ज़ोर लगा रहा हूं अगर आप भी मेरी मदद करें तो सवाल खत्म हो सकते हैं।

(I am trying my best but if you also co-operate with me we can finish the questions.)

ADJOURNMENT MOTIONS

अध्यक्ष महोदय : मेरे पास एक Adjournment Motion आई है जो कि सरदार हरकिशन सिंह की तरफ से है। Adjournment Motion यह है।

(I have received notice of an Adjournment Motion from Sardar Harkishan Singh. The Adjournment Motion reads like this.)

> " to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely , the grave situation caused by heavy rains and storm in the past two days and the measures necessary to help the people who are suffering."

ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਬੋਲਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਦਸ ਸਕਾਂ ਕਿ ਮੇਰੀ ਇਸ Adjournment Motion ਦਾ ਕੀ ਮਕਸਦ ਹੈ ।

अध्यक्ष महोदय : इस के मकसद का हरेक को पता है । अगर आज भी इस के मकसद का पता न लगा तो फिर और किस दिन लगेगा ।

(Everybody knows the object of this Adjournment Motion, If it is not realized to day then when will it be realized?)

ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ : ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੀ Adjournment Motion ਕਿਸੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਨਹੀਂ....

मुख्य मन्त्री (श्री भीम सेन सच्चर) : स्पीकर साहिब ! मैं ने भी इसी सिलसिले में एक मोशन का नोटिस दिया है मेरी मोशन यह है कि आज इस हाऊस को adjourn किया जाए और यह हाऊस फिर 14 तारीख को meet करें । जिस वक्त मेरी वह मोशन हाऊस के सामने आयेगी उस वक्त में एक statement भी आपके सामने पढ़ दूंगा मगर मैं यह भी कह देना चाहता हूं कि इसी गर्ज़ और इसी मकसद के लिये आज यह हाऊस adjourn किया जा रहा है जिस मकसद के लिये कि यह Adjournment Motion आई है ।

पंडित श्री राम शर्मा : और भी कोई मकसद है या सिर्फ यही है ।

मुख्य मन्त्री : और तो कोई गर्ज़ नहीं और न ही कोई election है ।

अध्यक्ष महोदय : जो Chief Minister साहिब ने फरमाया है इस के पेशे नज़र मैं समझता हूं कि इस Adjournment Motion के लाने की कोई ज़रूरत नहीं ।

(In view of the statement made by the Chief Minister I think there is no need for bringing this adjournment motion.)

ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ time ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ explain ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਾਮਲਾ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਇਕੱਠੇ ਬੈਠ ਕੇ ਹਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੀਏ ।

अध्यक्ष महोदय : जिस वक्त Chief Minister साहिब की मोशन आपके सामने आवेगी तो यह सारा मामला खुदबखुद हाऊस के सामने आ जावेगा ।

(When the motion to be moved by the Chief Minitser comes before you the House would become aware of the whole situation.)

ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ : ਮਗਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮੈਂ, ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੀ Adjournment Motion ਦਾ ਕੀ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਉਸਨੂੰ disallow ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ?

Mr. Speaker : After hearing the observations made by the Chief Minister, I think that the Adjournment Motion given notice of by Sardar Harkishen Singh Surjit is unnecessary. The Chief Minister is going to make a statement shortly. I, therefore, rule the Adjournment Motion out of order.

There is another adjournment motion given notice of by Shri Babu Dayal. It reads as follows:—

" to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the failure of the Government department to make necessary boarding arrangements in the M.L.As' hostel and M.L.As' flats to the great inconvenience and harassment of the Members of this House.

ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ: ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਰੋਟੀ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਰੋਟੀ ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ।

श्री बाबू दयाल : प्रधान जी मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि हमारे लिये यहां कोई इन्तज़ाम ठीक नहीं है । आप ज़रा देखिये हमारे कपड़े भी भीग गये हैं.........

(*Interruptions*)

अध्यक्ष महोदय : आज आप भूखे भी मालूम होते हैं ।
(You appear to be hungry to day, too.)

मुख्य मंत्री : स्पीकर साहिब, इस के मुतअल्लिक में तो अपने फाज़िल दोस्त को यही मशवरा दे सकता हूं कि वह इस बात का ख्याल रखें कि इस मोशन पर जितना ज़ोर लगायें वह mother Nature के बरखिलाफ ही लगायें क्योंकि यह जो चीज़ें हुई हैं इन के करने में इनसानी हाथ नहीं है । ऐसी चीज़ें हो गई हैं कि किसी का बस नहीं चलता, देखिये, बिजली बन्द हो जाती है। Communication का सिलसिला दरहम बरहम हो गया है । सो यह तो कुदरती बातें हैं । Government का इस में क्या हाथ है ।

ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ : ਪਰ ਉਹ ਤਾਂ ਰੋਟੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਚ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ।

अध्यक्ष महोदय : सवाल यह है कि आप का जो रोटी का इंतज़ाम है वह भी एक सरदर्दी का मसला बना हुआ है । वैसे तो यह रोटी का मसला देश के लिये है मगर आप के लिये भी बन गया है ।

[**कुछ माननीय मैम्बर** : कई मैंम्बर तो आज भूखे ही बैठे हुए हैं]

हां तो अर्ज़ यह है कि दो तीन Sessions में तो आप के खाने का बन्दोबस्त Government की तरफ से किया गया था। P.W.D की तरफ से जितने ठेकेदार या caterers यहां आये जो कि खाना तैयार करते थे इन की यह शिकायत है कि खाना खाने वाले बहुत कम जाते थे और इन का खाना ज़ाया जाता था इस लिये हर Session के बाद वे काफी नुकसान उठा कर अपने घरों को गये ।

दूसरी बात यह है कि अब P.W.D ने भी इस की ज़िम्मेदारी लेने से इनकार कर दिया है उन की वजह भी ठीक ही मालूम देती है कि जो २ ठेकेदार या caterers नुकसान उठा कर गये हैं वे अब आने के लिये तैयार नहीं हैं उन्होंने यह कह दिया है कि उन में इतना नुकसान उठाने की हिम्मत नहीं है । Session शुरु होने से दो दिन पहले भी इस के बारे कोशिश की गयी है और यह सवाल House Committee के सामने भी आया । चौधरी सरूप सिंह जी ने भी कहा कि वह किसी होटल वाले को मनायेंगे मगर मेरे ख्याल में

[अध्यक्ष महोदय]
वह किसी को न मना सके उधर Nature ने भी मुहासरा किया हुआ है सड़कें ठीक नहीं है मोटरें चलनी बन्द हैं। अम्बाला, जालन्धर और लुधियाना वगैरा से भी कोई इन्तज़ाम नहीं कर सकते बड़ी मुश्किल में फंस गये हैं। इस लिये हम और कोई इन्तज़ाम इस के बारे में नहीं कर सकते। हम सिर्फ यही कर सके हैं कि 22 Sector तक आने जाने की पूरी सहूलियत कर दी है ताकि वहां आप खाना खा सकें और इस के लिये buses का आप के लिये पूरा इन्तज़ाम कर दिया है।

इस के बारे में आप को भी पता होना चाहिये कि आप मैम्बर साहिबान पर भी यह एक duty आइद होती है कि आप भी खाना खायें और जो महमान आप के आयें उन को भी वहीं खिलायें ताकि ठेकेदार को नुकसान न हो। और अगर होता है तो उसे पूरा करें। (हंसी)।

Mr. Speaker : The problem of making catering arrangement for the hon. Members is causing headache to us. Ordinarily the whole country is facing the food problem but it has begun to cause anxiety to the hon. Members also.

[Some Hon. Members : Many of us present here have had no breakfast even.]

Yes. I was going to say that for two or three Sessions Government made catering arrangements for the Members. All those contractors or caterers who were engaged by the P.W.D. complained that only a few Members took their meals with them and thus much of their cooked food used to go waste. Consequently after every Session they went away after incurring losses.

Secondly the P.W.D. people too have now refused to undertake this responsibility. Their argument appears to be sound that all those contractors or caterers who had previously made such arrangements are not prepared to come forward again to undertake this work because of the loss suffered by them before. Two days before the commencement of this Session efforts in this regard were made and this question was even considered by the House Committee. Chaudhri Sarup Singh also promised that he would try to secure the services of some Hotelwala but he also failed to make such an arrangement. Besides, nature is at war with us. The roads are under water and have become impassable. The motor traffic has come to a stand still. We have not been able to make this arrangement even from out-side, that is, Ambala, Ludhiana or Jullundur and are therefore now in a great fix about it. Under these circumstances, we have arranged to place some buses at your disposal so that you may conveniently go to Sector 22 to have your meals there and come back to your residential quarters.

In this connection, I may impress upon the hon. Members that it is desirable that they as well as their guests who may come to stay with them should take their meals with the contractor who may be appointed so that he may not be put to any loss and in case he suffers any loss then they ought to make good that loss (*laughter*).

पंडित श्री राम शर्मा : स्पीकर साहिब मेरी गुज़ारिश यह है कि मैं पूछना चाहता हूं कि जो मुश्किलात आपने फरमाई हैं यह Chandigarh जब तक आबाद है जारी रहेंगी या कोई तबदीली भी होगी।

लोक कार्य मंत्री : स्पीकर साहिब, यह चीज़ें जो आप ने बताई हैं उन का इन्तज़ाम असैम्बली के अपने ज़िम्मे है। पहले तो हम इन मुश्किलात को हल करते रहे हैं। लेकिन अब मुश्किल यह हो गई है कि वे लोग जिन को कि हम catering वगैरा का contract देते थे वे अब आते नहीं हैं। वे कहते हैं कि चूंकि खाना खाने वाले कम आते हैं और खाना खराब हो जाता है और ज़ाया जाता है इस लिये उन को नुकसान उठाना पड़ता है। इन हालात में कोई भी contractor नहीं मिलता है।

मुख्य मंत्री : जनाब अगर मौका देते हैं तो मैं भी इस सवाल पर जो कि यहां पैदा हो गया है कुछ कह दूं। इस के मुतअल्लिक अर्ज़ यह है स्पीकर साहिब कि जैसा कि मिनिस्टर साहिब मुतअल्लिका ने फरमाया है कि इस का इन्तज़ाम असैम्बली के अपने Secretariat और आफिस के ज़िम्मे छोड़ दिया गया है मगर स्पीकर साहिब, अगर कोई वजह है कि जनाब का यह ख्याल हो कि Government ही इस का इन्तज़ाम करे तो इस में हमें कोई एतराज़ नहीं होगा। क्योंकि जो कुछ हम ने करना है वह यही करना है कि दूसरे आदमी को कहना है कि वह आये और जहां दुकान खोले, होटल बनाये और खाने का इन्तज़ाम करे। उस में Government को कोई दिक्कत नहीं है मगर सवाल यह है कि लोक कहते हैं कि जो साहिबान चाहते हैं कि हमने यहां पर खाना खाना है वे हमें guarantee दे दें जैसा कि आम तौर पर होटलों में होता ही है कि कोई आदमी खाना खाये या न खाये मगर उस को पैसे देने पड़ते हैं तो हम contract लेने के लिये तैयार हैं वरना नहीं। इस लिये मैं अर्ज़ कर दूं कि Government को तो आप जानते हैं कि इस सिलसिला में कोई नुक्सान नहीं है और न ही कोई घाटा ही है और न ही इस सिलसिला में और कुछ करना है यहां पर तो सिर्फ private आदमियों ने ही काम करना है।

आप जानते हैं स्पीकर साहिब ! कि होटलों में यह सीधा तरीका है कि पेशगी जो होती है वह जमा करवा दी जाती है और उस में से कमो बेश पैसे काट लिये जाते हैं। हम शिमला में जब Grand होटल में जा कर ठहरा करते थे तो हम सब लोग पैशगी जमा करवा देते थे तो उस में कोई मुश्किल नहीं है यह तरीका यहां पर भी इख्तियार किया जा सकता है। अगर मैम्बर साहिबान और House Committee यह regulate कर दें कि इतने आदमी हैं उन को इतने दिन के लिये खाना खाना पड़ना है तो यह सिलसिला ठीक हो सकता है।

अध्यक्ष महोदय : यह सवाल कि मैम्बर साहिबान को खाना नहीं मिलता कोई अहम मसला नहीं है इस पर House Committee भी गौर कर सकती है इस लिये इस बारे में Adjournment Motion नहीं हो सकती है।

(The question that boarding arrangements for the Members are lacking is not a matter of urgent importance. It can be considered by the House Committee. I, therefore, rule it out of order.)

Mr. Speaker : The third Adjournment Motion by Shri Babu Dayal relates to some car accident in District Gurgaon. It is an individual official matter.

यह matter public importance का नहीं है। इस लिये मैं इसे disallow करता हूं। (This matter is not of public importance. I, therefore, disallow it.)

Mr. Speaker : There is yet another, Adjournment Motion given notice of by Shri Babu Dayal which reads as follows :—

> " to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the temporary collapse of water, electricity and telephone arrangements at Chandigarh today due to complete inefficiency and mismanagement of the department concerned causing great inconvenience and trouble to the public. "

It is an act of Nature. I rule, this Adjournment Motion out of order.

Mr. Speaker: Maulvi Abdul Ghani has also given notice of an Adjournment Motion.

This too, relates to an act of Nature which cannot be made the subject of an Adjournment Motion, I , therefore, rule this Adjournment Motion out of order.

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : स्पीकर साहिब ! मेरी अर्ज़ तो सुन लीजिये । मैं गुज़ारिश करना चाहता हूं कि तमाम फसलें बरबाद हो गई हैं, कुछ आदमी मर गये हैं । हज़ारहा मकान गिर गये हैं । पुल टूट गये हैं और ट्रैफिक बन्द हो गया है ।

Mr. Speaker : No please I have already given my ruling.

STATEMENT BY THE CHIEF MINISTER
SITTING OF THE ASSEMBLY

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar) : Sir, I beg to move

> That the Assembly at its rising this day shall stand adjourned till 2 p.m. on Friday the 14th October, 1955.

Sir, It seems our State is in the grip of an unprecedented calamity. Within living memory such heavy rain in the month of October, has not been known. It is believed that the damage done to the standing kharif crops is enormous. Till yesterday, however, only a few reports of damage done by flood to abadis in rural areas and crops were received. This morning a wireless message was received from the Deputy Commissioner, Jullundur, reporting heavy damage to crops and buildings in rural and urban areas. In Jullundur City a number of houses collapsed resulting in 7 deaths. Low-lying areas are reported to be heavily flooded and have been evacuated. Adampur area was inaccessible even to the Army who were wanting to evacuate the air field. Means of communication are reported to have been disrupted on all sides from Jullundur due to abnormal floods. The situation was stated to be serious necessitating large scale relief measures. Even the City Kotwali was completely submerged and inmates had to be evacuated. At Chandigarh, the telephone and telegraph arrangements have completely broken down and due to failure of electric current even wireless messages cannot be sent. Government, therefore, regret they are not able to give a more objective picture of the damage caused to crops,

---

Shri Babu Dayal, M.L.A. to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the house to discuss a deficit matter of urgent public importance, namely, the continued failure of the sub-divisional authorities, Palwal, district Gurgaon to do the needful about the serious car accident resulting in the death of one Ram Chander of Palwal at the hands of the tehsildar Ballabgarh.

Maulvi Abdul Ghani Dar, to ask for leave to make a motion for Adjournment of the business of the house to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the recent ruinings of crops demolition of the thousands of dwellings causing many deaths and injuries to the inmates damaging the roads and bridges, blocking the traffic by the heavy rains almost in all parts of the states.

life and property. As soon as wireless communication is restored, reports be called for from the Deputy Commissioners showing the flood situation in general, areas flooded, the extent and nature of relief measures already organized and what remains to be done. They will be asked to report parts of railway and road communications interrupted and arrangements made to evacuate population of marooned and flooded areas. They will be required to enlist assistance of all departments including the Police and the Army in relief work.

Government are authorizing each Deputy Commissioner (Except Simla) to draw immediately from the treasury enough funds according to their needs for expenditure on rescue work, medical relief and feeding of poor in relief camps. They are being directed to approach local bodies and Red Cross for substantial monetary help in this distress. They will be advised to scatter relief camps all over the districts near localities affected and to utilize schools, colleges and similar institutions for housing sufferers. They will report in case any further relief is required.

स्पीकर साहिब ! मैं आप की इजाजत से मैम्बर साहिबान की खिदमत में अर्ज़ करना चाहता हूं कि यह जो आये साल नागहानी तरीके से flood आ जाते हैं उन के मुकाबले में इस महीने में जो इतनी तेज़ी से और बड़े पैमाने पर flood आया है इस से पहले कभी नहीं आया । इस के नतीजे के तौर पर हालात बिल्कुल बेबसी के से हो गये हैं, wireless का सिलसिला मुनकतह हो गया है, बिजली काम नहीं कर रही है और टैलीफून और तार का सिलसिला कट जाने से एक जगह से दूसरी जगह टैलीफून और तार नहीं जा सकती । बहुत सी सड़कें टूट गई हैं और अगर आनरेबल मैम्बर यहां आना चाहें तो भी नहीं आ सकते । इस के अलावा मुझे बड़े रंज और अफसोस के साथ कहना पड़ता है कि कई जगह पर मकानात के गिर जाने से अमवात भी वाकया हुई हैं । मुझे उन के पसमांदगां के साथ दिली रंज और हमदर्दी है । और मैं उम्मीद करता हूं कि इस हाऊस के सारे मैम्बरान को भी उन लोगों के लवाहकीन के साथ गहरा रंज और हमदर्दी होगी जो इस नागहानी आफत का शिकार हुए हैं । इस सिलसिले में मैं हाऊस को बता देना चाहता हूं कि गवर्नमैंट इन गैर मामूली हालात में कोई गफलत से काम नहीं ले रही है । जो कुछ हम कर सकते हैं कर रहे हैं और district authorities को मुनासिब हिदायात जारी कर दी हैं इन हालात पर काबू पाने के लिये और उन लोगों को इस मुश्किल से निकालने के लिये जिस मुश्किल में उन्हें कुदरत ने डाल रखा है गवर्नमैण्ट मुनासिब खर्च करने का इरादा रखती है । हम समझते हैं कि सब से पहले यह ज़रूरी है कि जहां camps नहीं वहां कैम्प खोले जायें ताकि मुसीबतज़दा लोगों के लिये खाने, कपड़े और shelter का इंतज़ाम हो सके ।

इस लिये मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि न सिर्फ सरकार की मदद की ज़रूरत है बल्कि हर गैर सरकारी इमदाद भी चाहे वह कितनी ही थोड़ी हो मुफीद साबत हो सकती है । इसी गर्ज़ से मैं हाऊस की खिदमत में हाज़िर हुआ हूं यह तजवीज़ लेकर कि आज हाऊस को adjourn कर दिया जाए । पहले यह ख्याल था कि जो जो काम agenda पर हैं उन्हें

[Chief Minister]
मुसलसल चलाया जाए लेकिन अब हालात ने मजबूर कर दिया है। इस लिये मैं यह दरखास्त करने आया हूं कि हाऊस adjourn हो ताकि मैंबर साहिबान अपने हलके में जा सकें और वहां जाकर देखें कि हालात पर काबू कैसे पाया जा सकता है।

(आवाजें : अपने इलाकों में जाएं कैसे ?)।

मैं समझता हूं कि शायद आप इस वक्त वहां न जा सकें अलबत्ता हमने यह इन्तज़ाम किया है कि जिस से आप Chandi Mandir रेलवे स्टेशन तक जा सकते हैं। चंडी मन्दिर का ही अब एक रास्ता है और वहां से रेल पर सवार हो कर आप जा सकते हैं। इस बारे में हमने ट्रांस्पोर्ट का इन्तज़ाम किया है कि वह आपको चंडी मन्दिर तक ले जाए।

सूबे में इस समय जो हालात हैं उन के बारे में यहां से मालूम नहीं हो सकता। सारा सूबा मुश्किल में पड़ा हुआ हो और हम यहां बैठे हों यह अच्छा मालूम नहीं होता। आज हम उन लोगों के दरमियान नहीं हैं जिन के दरमियान होकर हम उन्हें ढारस दे सकते हैं। इस लिये मैं उम्मीद करता हूं कि मैंबर साहिबान का जो non-official influence है और जो resources हैं उन्हें अपने हलके में जाकर अच्छी तरह से काम में लायेंगे और उन्हें मदद देने के लिये relief के काम को organise करेंगे।

मुझे यह पंजाब की बदकिस्मती मालूम पड़ती है कि आज से पहले हम जब पंजाब के लहलहाते खेतों को देखते थे तो खुश होते थे। इन खेतों को देख कर तबियत में वजद आ जाता था। खेतों को लहलहाते और सरकते देखते थे और इधर से उधर होते देखते थे तो पंजाब को एक बड़ी खुशकिस्मत स्टेट ख्याल करते थे। मगर आज पंजाब की बदकिस्मती से वह खुशी खुशी नहीं रही। किसी को भी मालूम न था कि पंजाब के अंदर इस तरह के floods आयेंगे। यह हमारी बेबसी की बात है। हमारा इस में बस नहीं। जो कुदरत को मन्ज़ूर हो उस के सामने फिर सिर को झुकाना ही पड़ता है मगर फिर भी हमारा यह फर्ज़ है कि इस आफते नागहानी का मुकाबिला करने के लिये जो कुछ कर सकते हैं करें, जो कुछ मदद कर सकते हैं मदद दें, जो मदद इकट्ठी कर सकते हैं इकट्ठी करें। यही मौका होता है जब जनता को पता चलता है कि वे भी किसी नज़ाम के अन्दर रह रहे हैं। वरना वे रोज़ अपने काम काज में लगे रहते हैं उन्हें कुछ नहीं होता। इस लिये मैं यह उम्मीद करता हूं कि यह जो मेरी दरखास्त है इस को मुअज़िज़ ईवान कबूल करे। आज हाऊस adjourn होगा और फिर 14 अक्तूबर को meet करेगा। 14 तारीख को Friday है और 15 तारीख को Saturday हम Saturday को भी इस दफा काम करेंगे।

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Assembly at its rising this day shall stand adjourned till 2 p.m. on Friday the 14th October, 1955.

ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ (ਨਕੋਦਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਇਸ motion ਦੀ ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇਸ ਆਫ਼ਤ ਦਾ ਤਅੱਲਕ ਹੈ ਇਸ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਲਈ ਕੁਝ measures ਜ਼ਰੂਰ adopt ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਸੂਬੇ ਵਿਚ flood ਨਾਲ

ਹਾਲਤ ਕਾਫੀ ਖਰਾਬ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਮਸਲੇ ਅਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਏ ਹਨ । ਘਰਾਂ ਦਾ ਮਸਲਾ, ਖੁਰਾਕ ਦਾ ਮਸਲਾ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਲਈ fodder ਦਾ ਸਵਾਲ ਉਚੇਚੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹਨ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਹੋਰ ਖਾਸ ਸਵਾਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਹੈ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਫਸਲ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਦਾ ਸਵਾਲ । ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਾਹੀ ਦਾ ਸੋਖ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ । ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਜੋ administrative measures ਦਾ ਯਕੀਨ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਦਿਵਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹਾ ਪੈਸਾ ਵਰਤਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿਤੀ ਹੈ ਅਤੇ relief ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਜਿੰਨਾ ਪੈਸਾ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਉਹ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਗੰਭੀਰਤਾ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਹੜਾਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨ ਲਈ ਗੰਭੀਰ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀ co-operation ਦੀ ਅਤੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਲਵਰਤਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ relief ਦਾ ਕੰਮ ਸੋਖਾ ਨਹੀਂ । ਜੋ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਾਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਹੀ ਅਜੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਲਗ ਸਕਿਆ ਤੇ ਐਨੀ ਵਡੀ ਆਫਤ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਇਕੱਲੀ Administration ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ । ਬਿਹਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਇਕਲੀ ਕੁਝ ਨਾ ਕਰ ਸਕੀ । ਇਸ ਲਈ ਜੇਕਰ ਅਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਆਫਤ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਗੰਭੀਰ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਹਾਊਸ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਸਾਂਝੀ ਕਮੇਟੀ ਨਿਯਤ ਕਰਨ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਤਹਰਕ ਕਰੇ

अध्यक्ष महोदय : सवाल कमेटियों का नहीं । सवाल तो यह है कि हाऊस adjourn हो या न हो।

(The question does not relate to committees. The question is whether the House at its rising today be adjourned or not.)

ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ motion ਨੂੰ support ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਅਤੇ ਇਹ ਦਸ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਇਹ ਜੋ natural calamity ਆਈ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਮਿਲਕੇ ਸਹਾਇਕ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਹਾਇਕ ਹੋਣ ਲਈ ਮੇਰੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਸਾਂਝੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਸ calamity ਨੂੰ administration ਇਕੱਲੇ ਹਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ । Partition ਵੇਲੇ ਵੀ ਇਹ ਤਜਰਬਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਹੀ ਸਿਟਾ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਸੀਬਤ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਭ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਅਤੇ ਸਹਿਯੋਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਸਭ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਇਸ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਂਝੇ ਯਤਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਗਲ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਗੇ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਹਲ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸਭ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਕਰਨਗੇ। ਸਾਂਝੀ ਕਮੇਟੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਇਹ ਮਸਲਾ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਇਨਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ adjourn ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਪੂਰਬੀ): ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਵੀ ਇਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਦੀ ਜੋ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਹਾਊਸ ਨੂੰ adjourn ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਈਦ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਐਨੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸਭਾ ਦੇ ਮੁੜ ਇਕਤਰ ਹੋਣ ਦੀ ਤਰੀਕ 14 ਅਕਤੂਬਰ ਦੀ ਥਾਂ 17 ਅਕਤੂਬਰ ਰਖ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂ ਜੋ 16 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ S.G.P.C. ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਰਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਸੀਂ ਉਹ ਮੀਟਿੰਗ ਵੀ attend ਕਰਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਅਸਾਨੂੰ accommodate ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਦੋਬਾਰਾ ਸੈਸ਼ਨ ਦੀ ਤ੍ਰੀਕ 14 ਅਕਤੂਬਰ ਦੀ ਥਾਂ 17 ਅਕਤੂਬਰ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਫਿਰ ਇਸ ਮੋਸ਼ਨ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜ੍ਹਤਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

मुख्य मंत्री : हाऊस को 17 अक्तूबर तक adjourn कर देने से सभा की सारी कार्रवाई थोड़े से समय में खतम न हो सकेगी क्योंकि आगे फिर Dussehra Holidays आ जायेंगी। फिर S.G.P.C. की मीटिंग और असैम्बली की मीटिंग दोनों यक वक्त हो सकती हैं।

ਮੌਲਵੀ ਅਬਦੁਲ ਗ਼ਨੀ ਡਾਰ (ਨੂਹ) : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਜਿਹੜੀ ਮੋਸ਼ਨ ਅਸਾਡੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਅਜਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਅਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਹਿਯੋਗ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ (ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ: ਜੋ ਕੁਝ adjournment ਮੋਸ਼ਨ ਤੇ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਹੁਣ ਕਹਿ ਲਵੋ) ਇਸ ਵੇਲੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਹੋਈ ਹੈ ਬਲਕਿ ਕਈ ਲੋਕ ਉਜੜ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅਤੇ ਹਾਲਾਤ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਕਿ ਖਤਰਾ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਤਬਾਹੀ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਵੀ 20 ਮੌਤਾਂ ਹੋਣ ਦੀ ਇਤਲਾਹ ਆਈ ਹੈ। ਇਹ ਸੂਚਨਾਂ ਕੇਵਲ ਲੁਧਿਆਨਾ ਬਾਰੇ ਆਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਮਕਾਨ ਡਿਗ ਪਏ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਤਲਾਹ ਬਾਕੀ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਆਵੇਗੀ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਹਾਲਤ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਣ ਲਈ ਬਹੁਤ-ਕੁਝ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵੀ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਹਾਲਤ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਲਈ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਰਨਗੇ। ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਇਤਨਾ ਅਹਿਮ ਹੈ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ adjournment motion ਲਿਆ ਕੇ ਵਾਕੇ ਹੀ ਇਕ ਨੇਕ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਖਿਆਲ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੈਸ਼ਨ ਦੀ ਤਰੀਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਖੀ ਜਾਵੇ ਕਿ Non-official day ਲਈ ਵੀ ਸਮਾਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਇਹ adjournment motion ਅਜ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਕਲ ਵੀਰਵਾਰ ਜੋ Non-official day ਹੈ ਉਹ ਅਸਾਨੂੰ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕੇ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਵੀ ਤ੍ਰੀਕ 14 ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ ਦਾ ਦਿਨ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਦੂਜਾ Non-official day ਵੀ ਇਹ ਮੈਂਬਰ ਨਾ ਲੈ ਸਕਣ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਤਰੀਕ 13 ਅਕਤੂਬਰ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਕੀ ਫਰਕ ਪੈ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਮਿਨਤੀ ਕਰਕੇ 13 ਅਕਤੂਬਰ ਸੈਸ਼ਨ ਦੀ ਤ੍ਰੀਕ ਨਹੀਂ ਰਖੀ ਗਈ ਤਾਂ ਕਿ Non-official day ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਲ 6 ਅਕਤੂਬਰ ਦਾ ਵੀ Non-offical day ਮਾਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਧ ਦਾ ਜਲਿਆ ਛਾਹ ਫੂਕ ਕੇ ਹਥ ਪਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਾਨੂੰ ਇਹ ਹੀ

ਖਿਆਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਕਿਤੇ ਅਸਾਡੇ Non-official day ਹੀ ਨਾ ਮਾਰ ਲਵੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ Non-offical day ਸਾਰੇ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਘਟ ਰਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਤੇ ਕਿਤੇ ਮੈਂਬਰ ਆਪਣੇ ਬਿਲ ਅਤੇ ਰੈਜ਼ੂਲੇਸ਼ਨ ਨਾ ਲੈ ਆਉਣ। ਪਿਛਲੇ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਫਿਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਇਹ ਅਧ ਦਿਨ ਦਾ ਫਰਕ ਪਾ ਕੇ ਅਸਾਡੇ Non official days ਨੂੰ ਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ Non-official day ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਥ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾਣ ਨੂੰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਅੰਬ ਨੂੰ ਰਬ ਪਿਆ ਸੀ।

ਜਨਾਬ, ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ Non-official ਦਿਨ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਮਾਰਦੇ ਹੋ, ਉਹ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰਧਾਨ ਜੀ, ਇਹ ਗਲ ਮੈਂ ਤੁਸਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਲਈ ਕਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਉਪਰ ਖੁਸ਼ ਹੋਣ। ਬਲਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਖੁਦ ਤਬਾਹ ਹੋ ਕੇ ਆਏ ਹਾਂ। ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਲੇਕਿਨ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਕ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਅਪਣੇ ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Non-official day ਨੂੰ ਖਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾ ਕਰਿਆ ਕਰੋ। ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਬੇਸ਼ਕ ਕਹਿ ਦੇਣ ਕਿ ਰੋਟੀ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸਾਡੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦਾ ਤੇ ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ ਕਿ ਬਾਹਰ ਵੀ ਜਾਣ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਰੋਟੀ ਵੀ ਖਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ T.A. ਵੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

श्री राम चंद्र कामरेड (नूरपर) : स्पीकर साहिब ! हम ने अपनी स्टेट के हालात को पिछले सालों की development की स्कीमों के मातहत बहुत हद तक अच्छा कर लिया था और लोग खुशहाल हो गये थे। लेकिन पिछले हफ्ते से जो कयामत खेज़ बारिशें और तूफान देखने में आए हैं उन्होंने हालात बहुत ज़्यादा खराब कर दिये हैं। लेकिन मैं फिर भी यह उम्मीद करता हूं और मुझे यकीन है कि पंजाब के जवांमर्द इन तकलीफात का भी अच्छी तरह से मुकाबिला करेंगे। और जैसा कि हमारे Leader of the House ने अभी फरमाया है कि इन दिनों के लिये हाऊस इसी लिये मुल्तवी किया जाता है ताकि हम लोग अपने २ इलाकों में जाएं और लोगों की हालत को देख कर हुक्काम से तआवन करें और लोगों की मदद करने की कोशिश करें। जैसा कि Leader of the House ने भी फरमाया है मैं उम्मीद करता हूं कि ज़िले के हुक्काम भी कोशिश करेंगे कि बावजूद तमाम मुश्किलात के पानी से घिरे हुए दिहातों में जायें और मुश्किलात में फंसे हुए लोगों को वहां से निकाल कर जितनी मदद उन की हो सके की जाये। Leader of the House ने अभी अभी फरमाया है कि जालन्धर के इलाके की हालत नागुफताबिह है। आदमपुर का हवाई अड्डा भी पानी में डूबा हुआ है। अगर हवाई फौज चाहे भी तो अपने हवाई जहाजों को नहीं निकाल सकती। अगर इन इलाकों का यह हाल है तो कांगड़ा में तो इस से भी ज़्यादा मुसीबत होगी (आवाज़ें : वह तो पहाड़ी इलाका है) (*interruption*) सारा इलाका पहाड़ी नहीं है। कई इलाके ऐसे हैं जहां पर खड्डें हैं और नदी नाले घाटियों में से गुजरते हैं वे बहुत तबाही लाते हैं। (*interruption*) नूरपुर तहसील का इलाका दरयाए ब्यास के पानी से बहुत बह गया है हमने कई बार कहा है कि वहां पर बांध लगाया जाए। लेकिन इस सिलसिले में सरकार ने कोई कदम नहीं उठाया।

Mr. Speaker : Please speak to the motion before the House.

श्री राम चंद्र कामरेड : जनाब, मैं अर्ज़ कर रहा था कि बाकी जगहों पर भी वैसी ही खराबी हुई होगी। उस इलाके की हालत भी बहुत खराब होगी (*interruptions*) और वहां भी सहायता की आवश्यकता होगी इस लिये मैं इस motion की ताईद करता हूं।

श्रीमती शन्नो देवी (अमृतसर शहर पश्चिम) : स्पीकर साहिब! हमारे चीफ मिनिस्टर साहिब ने हाऊस के सामने जो तजवीज़ रखी है वह बहुत माकूल है। कभी कभी समय को देख कोई सही बात हो जाए तो उस में तआवन देने में खुशी होती है। लेकिन मुझे एक बात कहते हुए ताज्जुब होता है कि आज हाऊस adjourn हो और 14 और 15 तारीख को दो दिन फिर काम करे। 15 सालों के असैम्बली के तजरुबे में मैं ने ऐसा कभी मज़ाक नहीं देखा कि Autumn Session तीन दिन सोमवार, मंगलवार और बुधवार को बैठे और 14, 15 तारीख को दो दिन के लिये फिर बैठे। स्पीकर साहिब ! मैं दरखास्त करती हूं कि 17 को शुरु करें और सात आठ दिन तक काम होता रहे। Five-Year Plan आने वाली है। काम पहले ही बहुत कम हुआ है। इस लिये मैं इस तजवीज़ की ताईद करती हुई दरखास्त करती हूं कि हाऊस की मीटिंग 17 तारीख को शुरु होनी चाहिये।

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ (ਰਮਦਾਸ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰਾ ਗਲਾ ਖਰਾਬ ਹੈ ਇਸ ਕਾਰਣ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਉੱਚਾ ਨਹੀਂ ਬੋਲ ਸਕਾਂਗਾ। ਜਿਹੜੀ ਮੋਸ਼ਨ ਸਾਡੇ Leader of the House ਨੇ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖੀ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਤਾਈਦ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜੀ ਹੋਈ ਹਾਂ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਰਸ਼ ਇਥੇ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਤਬਾਹੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇਗੀ। ਬਾਰਸ਼ ਇਤਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣੀ। ਸਾਡੀ ਸਟੇਟ ਵਿਚ ਜਿੰਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ development ਦੂਸਰੀਆਂ ਸਟੇਟਾਂ ਨਾਲੋਂ ਹੋਈ ਸੀ ਹੁਣ ਉਤਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਬਾਹੀ ਹੋਈ ਹੈ ਬਲਕਿ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਘਰ ਡਿਗ ਗਏ ਹੋਣਗੇ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਡੰਗਰਾਂ ਲਈ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਾਸਤੇ ਖੁਰਾਕ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਮਲੇਰੀਆ ਹੋਵੇ ਗਾ ਅਤੇ medicines ਦੀ ਵੀ ਬੜੀ ਲੋੜ ਪਵੇਗੀ। ਖੂਹਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਸੀਬਤ ਜ਼ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਜਿੰਨਾਂ ਵੀ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਰੋ। ਲੇਕਿਨ ਜਿਸ ਗਲ ਵਲ ਮੈਂ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਦੁਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਗੇ ਬੜੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਤਹਿਸੀਲ ਅਜਨਾਲਾ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਾਸਤੇ ਕਾਫੀ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਸੈਲਾਬ ਐਸੇ ਹਨ ਕਿ ਬਿਲਕੁਲ ਖਤਮ ਹੋਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਐਸੀ ਹੈ ਕਿ 3, 3, ਅਤੇ 4, 4 ਤਕਾਵੀ ਕਰਜ਼ੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਅਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਦਦ ਇਸ grant ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਜਿਹੜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਵਾਪਸ ਨਾ ਲਈ ਜਾਵੇ ਅਰ ਸੂਦ ਵੀ ਨਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਰਜ਼ੇ ਲੈ ਕੇ ਉਹ ਲੋਕ ਅਪਣੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਠੀਕ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਆਏ ਸਮੇਂ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਐਸੀ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਮੁੜ ਨਾ ਲਈ ਜਾਵੇ।

ਨਹੀਂ ਤੇ ਲੋਕੀਂ ਭੁੱਖੇ ਮਰ ਜਾਣਗੇ। ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਖ਼ੁਦ ਹੀ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਰਿਆਇਤ ਦਿਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਗਲੀ ਗਲ ਜਿਹੜੀ ਮੈਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 14, 15 ਤਾਰੀਖ ਵਿਚ ਮੀਟਿੰਗ ਦੀ ਰਖੀ ਹੈ, ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਹੀ ਰਖੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਗਲ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ। ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਅਤੇ Second Five-Year Plan ਨੂੰ ਵੀ discuss ਕਰਨਾ ਹੈ। ਦੋ ਦਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ Session ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ 17 ਤਾਰੀਖ਼ ਨੂੰ Session ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ ਹਫ਼ਤਾ ਡੇਢ ਹਫ਼ਤਾ ਇਸ ਨੂੰ ਰਹਿਣ ਦੇਣ। ਤਦ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਇਸ ਤਰਫ਼ time devote ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਵਾਂਗੇ। ਅਤੇ ਜਾਂ 14, 15 ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ। ਅਸੀਂ ਅਪਣੇ ੨ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਹਾਲ ਸਹੀ ਤੌਰ ਉਪਰ ਸਰਕਾਰ ਅੱਗੇ ਰਖ ਸਕਾਂਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ motion ਦੀ ਤਾਈਦ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ।

श्री राम किशन (जालन्धर शहर, उत्तर पश्चिम) : स्पीकर साहिब ! जो स्टेटमैंट हमारे चीफ मिनिस्टर साहिब ने हाऊस के सामने तबाह कुन बारिश और तूफान के बारे में रखी है और जो हालात इस सम्बन्ध में हम देख रहे हैं, उन के पेशेनज़र आप की विसातत से मैं चीफ मिनिस्टर साहिब का ध्यान दो, तीन बातों की तरफ दिलाना चाहता हूं। जैसा कि उन्होंने अपनी स्टेटमैंट में जिक्र किया है, इस तूफान के कारण जालन्धर में काफी नुकसान हुआ है और इस से काफी तबाही हुई है। जो measures इस सम्बन्ध में उठाए गए हैं उन में, मैं चीफ मिनिस्टर साहिब से अर्ज़ करना चाहता हूं कि तीन चार measures और भी फौरी तौर पर उठाए जायें ताकि लोगों को कुछ relief हासिल हो।

पहली सिफारिश यह है कि जहां तक जालन्धर का ताल्लुक है आगे और अब भी जितने मुहल्ला जात का नुकसान हुआ वे तकरीबन सारे के सारे निकासी यानी evacuee property वाले मुहल्ले हैं। जैसे मुहल्ला दानशमन्दा, गांधी नगर कैम्प मस्जिद भूरेखां वगैरा। मेरी अर्ज़ यह है कि जालन्धर के अन्दर सैंकड़ों मकान हैं जो कि Rehabilitation Department ने seal किए हुए हैं। काफी ज्यादा मस्जिदें भी seal करके रखी हुई हैं। इस लिये मैं समझता हूं कि ऐसे मौके पर एक फौरी आर्डर जारी कर दिया जाए कि तमाम निकासी मकानात और मस्जिदों को unsealed कर दिया जाए और उन लोगों के हवाले कर दिया जाए जिन्हें ऐसे मौके पर मकानों की फौरी जरूरत है।

दूसरी बात जिस की तरफ, स्पीकर साहिब ! मैं आप की विसातत से चीफ मिनिस्टर साहिब की खिदमत में अर्ज़ करना चाहता हूं वह यह है कि जैसा कि उन्होंने फरमाया है District Authorities के ज़िम्मे बहुत funds सुपुर्द किये हुए हैं। इस सम्बन्ध में मैं यह कहना चाहता हूं कि चीफ मिनिस्टर साहिब की तरफ से हिदायत जारी होनी चाहियें कि सभी जिलों के डिप्टी कमिश्नर अपने इलाकों के M.L.A., के साथ मिल कर एक Relief Committee बनाएं जो कि मौके पर लोगों को मदद पहुंचाने के इंतजामात में district authorities को सलाह मशवरा दे।

श्री राम किशन]

मेरी तीसरी गुज़ारिश यह है कि इस मौके पर जब कि मुसीबत ज़दा लोगों को shelter देने के लिये जगह की जरूरत है स्कूलों और कालेजों का इस्तेमाल किया जा सकता है। काफ़ी सैंकड़ों लोगों को वहां उन buildings में पनाह दी जा सकती है। इस लिये मैं यह मशवरा देता हूं कि सूबे में सभी कालेजों और स्कूलों को कम से कम एक हफ्ता के लिये बन्द कर दिया जाए ताकि उन्हें relief के काम के लिये utilize किया जा सके।

चौथी बात यह है कि इन बारिशों की वजह से फसलों को बहुत नुकसान हुआ है। गन्ने, मक्की और कपास चारा बगैरा का बहुत नुकसान हुआ है। इस सम्बन्ध में मैं मुख्य मंत्री से अर्ज़ करता हूं कि वह इस मौके पर एक अपील जारी करें ताकि मुसीबत ज़दा लोगों को कपड़ा, राशन, चारा बगैरा की मदद दी जा सके। इस के लिये कुछ पंजाब गवर्नमैण्ट खुद contribute करे और कुछ दूसरे जरायों से आए ताकि लोगों को relief की सुविधाएं दी जा सकें।

आदमपुर का भी ज़िक्र हुआ है। आदमपुर जब कभी बाढ़ आती है, तबाह हो जाता है। लेकिन इस बार तबाही से कयामत बरपा हुई है। मुझे पूरा यकीन है कि उन इलाकों में जहां पहले ही सड़कें बहुत कम हैं, communication के साधनों का कोई इन्तज़ाम नहीं है, वहां फ़ौरी तौर पर कोई न कोई ऐसा इन्तज़ाम किया जाए ताकि लोगों को जल्दी से जल्दी relief पहुंचाई जा सके। इन लफ़्ज़ों के साथ जहां मैं चीफ मिनिस्टर साहिब की तहरीक की ताईद करता हूं वहां आशा रखता हूं कि वे मेरी suggestions पर फ़ौरी तवज्जुह देंगे ताकि इन पर जल्दी से जल्दी अमल किया जा सके।

Sardar Hari Singh : Sir, I beg to move—
that the Question be now put.

Mr. Speaker : Question is—
that the Question be now put.

The motion was carried.

Mr. Speaker : Question is—
that the Assembly at its rising this day shall stand adjourned till 2 p.m. on Friday the 14th October, 1955.

The motion was carried.

मुख्य मंत्री : स्पीकर साहिब ! आप की इजाज़त से मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि चूंकि आज बिजली वगैरा भी नहीं है इस लिये अगर आनरेबल मैम्बर साहिबान महसूस करते हों कि कोई दिक्कत है तो अगर वे चाहें या अगर जिस वक्त आप चाहें तो आप बेशक हाऊस को adjourn कर दें। उस में हमें कोई एतराज़ नहीं होगा क्योंकि अगर उन्होंने जाना भी हो तो अपना इन्तज़ाम कर सकें।

ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ : ਹੁਣੇ adjourn ਕਰ ਦਿਉ

अध्यक्ष महोदय : अगर हाऊस चाहें तो कोई खास टाईम मुकर्रर कर लिया जाए कि यह adjourn हो जाए (If it be the desire of the House let some time be fixed when the House may be adjourned).

आवाज़ें : अध्यक्ष महोदय ! हाऊस को अभी adjourn कर दिया जाए।

THE DRAMATIC PERFARMANCES (PUNJAB AMENDMENT) BILL (RESUMPTION OF CONSIDRATION OF—)

अध्यक्ष महोदय : order, order देखिए ! यह बिल जो कल से चल रहा है, अधूरा पड़ा है । इसे पास कर ली जिए ।
(Order, order well the bill which has been under consideration since yesterday is yet to be passed. Let it be considered.)

ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ : ਇਹ ਇਕ ਬੜਾ important ਬਿਲ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ।

अध्यक्ष महोदय : इसे तो ज़रुर consider किया जाना चाहिए उस के बाद आप जाना चाहें तो हाऊस को adjourn किया जाएगा (This Bill must be considered. After that if it be the desire of the Members, the Assembly will be adjourned.)

ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ : ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ assure ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਹਫਤੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਗਲ ਜਾ ਡ੍ਰਾਮਾ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ।

अध्यक्ष महोदय : ਤੁਸੀਂ ਬੇਸ਼ਕ ਕਰੋ, ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਕੜਨਗੇ ।
(You may do so. The Chief Minister will not take action against you)

Mr. Speaker : Now let us proceed with clause 3 of the Bill. I call upon Sardar Chanan Singh Dhut to move his amendments.

Sardar Chanan Singh Dhut (Tanda) : Sir, I beg to move—

(i) In the proposed section 11-A, line 3,—
between "authority" and "specified" insert "not below the rank of District Magistrate".

(2) In the proposed Section 11-B, line 4,—

for "cognizable" substitute "non-cognizable".

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਤਰਮੀਮ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਗਵਰਨਮੇਂਟ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ authority ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੂੰ delegate ਕਰ ਸਕੇ । ਪਰ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਇਹ ਇਸ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਿਹੜੇ ਅਫ਼ਸਰ ਹੋਣਗੇ ਜ਼ਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ authority delegate ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ । ਮੇਰੀ ਜਿਹੜੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਜਿਹੜੀਆਂ powers ਹਨ ਉਹ District Magistrate ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅਫ਼ਸਰ ਨੂੰ ਨ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ । ਡ੍ਰਾਮਾ ਆਦਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ ਉਹ cultural ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ । ਇਹ cultural ਚੀਜ਼ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਅਗੇ ਹੀ culture ਦੀ ਦੁਸ਼ਮਨ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ behave ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਛੁਪੀ ਹੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ cultural ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਦਬਾ ਪਾਕੇ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਕਿਧਰੇ

[ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ]
ਧੜੇ ਬਾਜ਼ੀ ਵਿਚ ਆਕੇ, ਕਿਧਰੇ ਖਾਰ ਬਾਜ਼ੀ ਵਿਚ ਆਕੇ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ action ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਜਦ ਇਨ੍ਹਾਂ points of view ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਹਰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਭਾਂਪਣਗੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਡ੍ਰਾਮੇ ਦਾ ਨਾਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਕਿਸੇ cultural basis ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰੇਗਾ । ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ powers delegate ਕਰਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਖਤਰਨਾਕ ਨਤੀਜਾ ਨਿਕਲੇਗਾ । ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰ ਇਹ power ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅਫ਼ਸਰ ਨੂੰ ਹੀ delegate ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਅਫ਼ਸਰ District Magistrate ਤੋਂ ਥਲੇ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਮਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਖੁਦ ਹੀ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਥ ਵਿਚ ਲਵੇ । ਜੇਕਰ ਉਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਡ੍ਰਾਮਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ ਖੁਦ ਪਹਿਲੇਂ ਪਹਿਲ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਲਵੇ ਜਾਂ ਪੜ੍ਹ ਲਵੇ ਤੇ ਇਕ ਖਾਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹਿਦਾਇਤਾਂ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦੇਵੇ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਡਾਮੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ । ਇਸ ਨਾਲ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ । ਤੇ ਜੇ ਇਸ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਛੋਟੇ ਅਫ਼ਸਰ ਨੂੰ ਇਹ powers delegate ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਉਥੇ ਫਿਰ ਧੜੇ ਬਾਜ਼ੀਆਂ ਵਾਲੀ ਗਲ ਆ ਜਾਵੇਗੀ । ਅਤੇ ਲੋਕਲ influence ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਣਗੇ । ਤੇ ਜੇ ਧੜੇ ਬਾਜ਼ੀ ਮੁਕਾਮੀ ਝਗੜੇ ਜਾਂ ਜ਼ਾਤੀ ਵੈਰ ਚਲਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਨੁਕਤਾ ਚੀਨੀ ਦੀ ਬੜੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਹੋਵੇਗੀ । ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜਾਇਜ਼ ਕਿਸਮ ਦੀ performance ਵੀ ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ । ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਤਰਮੀਮ ਹੈ ਕਿ ਡ੍ਰਾਮਿਆਂ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਇਹ powers District Magistrate ਤੋਂ ਘਟ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨ delegate ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਦੂਜੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਮਦਾਖ਼ਲਤ ਕਰਨ ਦਾ ਹਕ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀਆਂ ਕਰਨ ਦਾ ਹਕ ਹਾਸਿਲ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਜਿਹੜਾ ਇਹ ਹਕ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਣਗੇ । ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵੀ ਡ੍ਰਾਮਾ ਖੇਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸ਼ੋ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਉਹ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਹ ਮਖਾਹ ਗਿਰਫ਼ਤਾਰ ਕਰ ਲਵੇਗੀ । ਪੁਲਿਸ ਸਵਾਏ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵੇਖੇਗੀ । ਉਹ ਇਹੋ ਹੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਚੀਜ਼ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਉਹ ਉਸ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰ ਪੁਲਿਸ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਏਗੀ । ਅਸਾਂ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਈ ਜਲਸਿਆਂ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਰਿਪੋਰਟਰ ਹਾਜ਼ਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਉਹ ਝੂਠ ਮੂਠ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਪੀਚਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਕਈ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਮੁਕਦਮੇ ਚਲਾਂਦੇ ਹਨ । ਜੇ ਕਰ ਇਹ ਇਖਤਿਆਰ ਵੀ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹ ਖਾਹ ਮਖਾਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਣਾਇਆ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਖਾਹ ਮਖਾਹ ਦੇ ਝਗੜੇ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਕਰਨਗੇ । ਇਹ ਜ਼ਾਹਿਰ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਰਾਹੀਂ rights ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹੀ ਛੁਟੀ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਡ੍ਰਾਮੇ ਜਾ ਹੋਰ cultural ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਨਹੀਂ

ਚਲਨ ਦੇਣਗੇ । ਇਹ ਗਲ ਕਿਸ ਕੋਲੋਂ ਛਿਪੀ ਹੈ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ culture ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ culture ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਵਲ ਨਹੀਂ ਲੈ ਜਾਂ ਸਕਾਂਗੇ ਜੇ ਕਰ ਅਸਾਂ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪੁਲਿਸ ਤਕ ਹੀ ਮਹਿਦੂਦ ਕੀਤੀਆਂ । ਇਹ ਇਖਤਿਆਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਪਣਾ cultural level ਉੱਚਾ ਹੋਵੇ ਜੇਕਰ ਇਹ ਇਖਤਿਆਰ ਪੁਲਿਸ ਤਕ ਮਹਿਦੂਦ ਰਖਨ ਲਈ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ provision ਨੂੰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿਣ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨ ਉਤੇ ਇਕ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਨ ਨਾਲੋਂ ਘਟ ਗਲ ਨਹੀਂ । ਹਾਲਾਂ-ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਿਤ੍ਰ ਇਹ ਗਲ ਕਹਿੰਦੇ ਨਹੀਂ ਥਕਦੇ ਕਿ ਅਸਾਂ ਇਕ Welfare State ਬਨਾ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨ ਤਾਂ ਕੋਈ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ training ਹੀ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਠੀਕ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲਗਾ ਸਕਨ ਕਿ ਫਲਾਂ ਡ੍ਰਾਮਾ ਠੀਕ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣੀ culture ਦਾ level ਇਨਾ ਉਚਾ ਹੋਂਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਇਖਤਿਆਰ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ cultural level ਉਚਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਮਾਹਿਰ ਹੋਣ ।

Mr. Speaker : Motion moved—

In the proposed section 11-A, line 3,—

between "authority" and "specified" insert "not below the rank of District Magistrate".

In the proposed section 11-B, line 4,—

for "cognizable" substitute "non-cognizable."

मौलवी अब्दुल ग़नी डार (नूह) : स्पीकर साहिब मुझे यह यकीन था कि जो गुजारिश मैंने अपने चीफ़ मिनिस्टर साहिब से की थी उन पर वह तवज्जुह देंगे । लेकिन बदकिस्मती से कल जब उन्हींने जवाब दिया तो उन के जवाब से सिर्फ़ मेरी तस्सली ही न हुई बल्कि मेरी परेशानी बढ़ गई । वह नहीं समझा पाए कि इस बिल में तीन महीने की सज़ा को बढ़ा कर एक साल की सजा क्यों तजवीज़ की गई है । क्या यह उन्होंने इस लिए तजवीज़ की है क्योंकि लोगों ने इन के हुक्म की न फरमानी में बार बार तीन महीने की सज़ा काटी और वह तीन महीने की सज़ा पर नहीं टले और उन पर सज़ा का असर नहीं हुआ । इस लिए एक साल की सज़ा कर दी जाए यह उन्होंने हाऊस के सामने नहीं रखा। यह भी इन्होंने नहीं फरमाया कि कितने cases ऐसे हुए हैं जिन्हें यह तखरीबी करार देते हैं और जिन से यह परेशान होते हैं । यह बात मेरी समझ में नहीं आई । दूसरे दुनिया का यह कायदा है कि वह अपने नेताओं की काफी इज्ज़त करते हैं और हलुलवस्सा जो समझदार होते हैं और वह अपनी ज़बान से अपने बज़ुरगों की शान में कहते हुए किसी बात......

अध्यक्ष महोदय : आप general discussion में पड़ गए हैं । अब एक specific clause पर बहस हो रही है । इस वक्त delegation of authority पर बहस हो रही है ।

(You are discussing it generally. Now only clause regarding delegation of authority is being considered.)

मौलवी अब्दुल गनी डार : मैं उस क्लाज़ पर आ जाता हूं । मैं यह गुज़ारिश करना चाहता हूं कि मेरा यकीन था कि यह अपने इख्तियारात जो हकूमत के इन को हासिल हैं यह ठीक तरह इस्तेमाल करेंगे । लेकिन इस तरह तो पुलिस हर जगह मदाखलत करेगी। यह कहेगी कि यह गलत ड्रामा है इस को बन्द कर दो । यह तो पहले ही काफ़ी powers रखते हैं । यह तो अपने इख्तियारात से पहले ही तखरीबी कार्यवाहियों को बन्द करा सकते हैं । इस लिए यह पुलिस को क्यों और अधिकार देना चाहते हैं ।

अध्यक्ष महोदय : इस में पुलिस का ज़िक्र नहीं है । आप proper clause पर बोलें जो इस वक्त under discussion है ।

(There is no mention of police in this clause. You should confine your remarks to the clause now under discussion.)

मौलवी अब्दुल गनी डार : जनाब स्पीकर साहिब मैं आप से साफ अर्ज़ करना चाहता हूं कि जहां cognisable offence होगा वहां तो पुलिस ही मदाखलत करेगी और मदाखलत भी दरअसल वही कर सकती है ।

अध्यक्ष महोदय : इस clause के दो parts हैं, आप relevant part पर बहस करें । (This clause consists of two parts, please discuss the relevant part)

मौलवी अब्दुल गनी डार : मैं authority दूसरों को देने....

अध्यक्ष महोदय : इस में एक point तो delegation of authority का है और दूसरा cognizable offence का ।

(The first part of clause relates to the delegation of authority and the second one pertains to cognizable offences.)

मौलवी अब्दुल गनी डार : मैं cognizable offence पर भी बोल रहा हूं । स्पीकर साहिब : मैं अर्ज़ करता हूं कि सरकार ने जिस को authority delegate करनी हो उसे सरकार का काफ़ी मान योग्य होना चाहिए । उस का दिमाग और उस की अक्ल इतनी होगी कि वह खाह मखाह interfere नहीं करेगा । इस लिए यह अधिकार किसी high officer को दिए जाने चाहियें जैसा कि डिस्ट्रिक्ट Magistrates हैं उन को दीजिए । मगर cognizable offence का मतलब तो यह है कि हर constable भी जा कर दखल दे सकता है । इस लिए मैं आप के ज़रिये चीफ़ मनिस्टिर साहिब को कहना चाहता हूं कि वह हर बात पर तमाशा खड़ा न कर दिया करें । वह पुलिस अफ़सरों को क्यों ज़्यादा इख्तियारात देना चाहते हैं । मैं पूछता हूं कि यह ड्रामे कितने आदमी किया करते हैं । मुश्किल से वे बीस या 25 आदमी सारे सूबा में होंगे । इन चन्द मुट्ठी भर लोगों के लिए खाह मखाह पुलिस को क्यों इतने इख्तियार देना चाहते हैं । मैं इन को दावे से कहता हूं कि यह दो सौ से ज़्यादा आदमियों के नाम नहीं दे सकते जिन्होंने सूबा में ऐसे ड्रामे खेले हों । इस लिए इन्हें अच्छी तरह से देख भाल कर के यह अधिकार देने चाहियें क्योंकि स्पीकर साहिब यह बड़ी तेज़ी से अधिकार दिया करते हैं । ऐसे इख्तियार देने वाले और लेने वाले दोनों को याद होना चाहिए कि वह जो कुछ करें वह देश के आईन के खिलाफ़ न हो । यह उन्हें देखना चाहिए कि जो अधिकार लोगों को इस मुल्क के विधान

से हासिल हैं उन पर अफसर छापा न मार सकें जिन्हें यह authority दी जाएगी। इस लिए जनाब, मैं आप की विसातत से इन को बड़े अदब से अर्ज करना चाहता हूं कि वे इस मामला पर गौर करें और ऐसी बात न करें कि जिस से इन की बदनामी हो।

Mr. Speaker : Question is—

(i) In the proposed section 11-A, line 3,—

between "authority" and "specified" insert "not below the rank of District Magistrate".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

In the proposed section 11—B, line 4,—
for "cognisable" substitute "non-cognisable."

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 3 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE I.

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Speaker : Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar) : Sir, I beg to move—

That the Dramatic Performances (Punjab Amendment) Bill be passed.

प्रोफैसर मोता सिंह आनन्दपुरी (आदमपुर) : स्पीकर साहिब, dramatic performances के मुताल्लिक मैं ने कल बयान किया था कि यह हिन्दुस्तान की पुरानी सभ्यता का अंग है बशर्ते कि ड्रामे, प्लेज़ और इसी किस्म की रासें जोकि आज तक हिन्दुस्तान में चली आई हैं, वह सही हों, सभ्यता को ऊंचा करने वाले और इखलाक को बुलन्द करने वाले हों। लेकिन कल की बहस के बाद मैं इस नतीजे पर पहुंचा हूं कि हमारी cultural purity या moral purity पर ज़ोर देने के लिए यह बिल नहीं लाया गया बल्कि इस का एक political aspect बना लिया गया है ताकि एक political ideology को उठाए रखा जाए और एक को दबाए रखने के बहाने से इस बिल को पेश किया जा रहा है। इस वास्ते मैं इस बात पर ज़ोर दूंगा कि अगर इस बिल की गर्ज़ोगायत यही है कि अपने मुखालफों को किसी बहाने से दबाना है तो अच्छा होता अगर यह बिल लाया ही न जाता लेकिन कल मैंने बिल को लाने पर मुबारकबाद दी थी इस पहलू से कि उन्होंने इस के aims and objects के अन्दर यह लिखा था कि scandalous और defamatory aspect है dramas का उस को हटाया जाए। यह चीज बिल में अच्छी है इस की मैं पूरी तरह से दाद देता हूं और उन्हें दाद देता हूं लेकिन साथ ही यह कहूंगा कि इस की जो 2,3 clauses हैं जो इस वक्त ज़ेरे बहस हैं, वह ठीक नहीं हैं। एक तो power delegate करनी

[प्रोफैसर मोता सिंह आनन्दपुरी]

है वह किस को की जाए। उस में कहा जाता है, as specified यह meaningless चीज़ है, और responsibility को limit करने वाली है खास तौर पर अगर इस को cognisable बनाना है। पुलिस magistrates पर influence रखती है, छोटे २ magistrates पर दबाव डालती है। पुलिस के इख्तियारात का नाजायज़ तौर पर इस्तेमाल किए जाने का डर है। इस लिए ज़रूरत है इस बात की कि District Magistrate से कम power वाले किसी magistrate को यह power delegate न की जाए ताकि इनसाफ हो सके और इस को political purposes के लिए इस्तेमाल न किया जाए। एक तो यह बात ज़रूरी है।

दूसरी चीज यह है कि अच्छा होता अगर सचमुच ही dramas और plays जोकि देहातों के अन्दर खेले जाते हैं उन को सही तरीके से रोकने की कोई चीज़ होती और वह पुलिस नहीं बल्कि Village Panchayat है। मैं कहूंगा कि ज़रूरत इस बात की है कि अगर इस मामले में सही तौर पर अमल करना था तो Village Panchayat को इख्तियारात दिए जाते, वह report करती और prosecution करती तो इस के कुछ माने होते। पुलिस को कह दिया कि यह cognisable offence होगा। जो defamatory law है उस की दफात 501 से ले कर 508 तक या जो दूसरे sections हैं उन के अन्दर काफी चीज़ें आ चुकी हैं मगर कोई चीज़ cognisable नहीं है। यह भी defamatory चीज़ें हैं, defamation के अन्दर आती हैं लेकिन cognisable नहीं हैं। कल एक दोस्त ने कहा कि cognizable का यह मतलब नहीं हो सकता कि यह liable नहीं हैं लेकिन जब पुलिस चालान करती है तो वह liable होने नहीं देती, रुकावटें डालती है और यह कौन सा बड़ा offence है, ख्याल ही तो है। मुझे अफसोस है और अज़ हद अफसोस है कि कल मेरे एक hon. दोस्त ने पंडित जवाहर लाल जी नेहरू और महात्मा गांधी का नाम लिया। मैं तो कहता हूं कि defamation को और defamation करते हैं। इस House के अन्दर, इस शक्ल में वह चीज़ नहीं पेश करनी चाहिए थी। हमारे दिलों के अन्दर महात्मा जी और नहरू जी की इतनी इज्ज़त है कि कोई ऐसी चीज सही भी क्यों न हो, हम सुनने को तैयार नहीं। और फिर उस की repetition हो ऐसे खुले तरीके से कि किसी को अगर पता न भी हो तो भी प्रैस के ज़रिए उसे ऐसा मौका मिले और यह चीज़ publish हो जाए। इस लिए चाहिए तो यह था कि उन को रोका जाता लेकिन खैर जो हो गया सो हो गया मगर अगर हम ऐसी चीज़ों को रोकना चाहते हैं तो जो इस बिल के aims and objects हैं और वही हम करना चाहते हैं तो सचमुच यह बिल कामयाब हो जाएगा। क्योंकि देहातों के अन्दर खतरा है, वहां के लोगों की morals को नीचा नहीं होने देना उनकी morality को ऊंचा करना है। उन की development की यही एक चीज़ नहीं है और भी चीजें हैं और इस बिल के ज़रिए कोशिश करो कि उन लोगों के अन्दर आप की अच्छी चीज़ों की publicity हो जाए, प्रचार हो जाए। आप का publicity का जो इन्तज़ाम है उस के ज़रिए आप देहातों में अच्छे और मुकम्मल तरीके से, सारी चीज़ ठीक समय पर वहां पर लोगों को इखलाकी तौर पर ऊंचा करने के लिए लाएं। रूस के अन्दर जिस चीज़ ने सबसे

ज्यादा काम किया है वह यह ड्रामे और plays हैं और उन्हों ने इस के काम को उज्जवल और रौशन कर दिया है क्योंकि उन का इस तरफ बड़ा ध्यान है। वह ऐसे ड्रामे करते हैं जिन से education बढ़े, कोई बिगाड़ न हो चरित्र नीचे न हों। जहां तक हो सकता है, dramas और पलेज़ के जो writers हैं, जितने actors हैं उन के लिए काफी इन्तजाम हैं, अलग २ Board और महकमे बने हैं। वह कोशिश करते हैं कि public को educate किया जाए, अच्छी lines पर, अच्छे कामों के लिए, अच्छी स्कीमों के लिए। हम भी चाहते हैं कि इस बिल के जरिये आप भी कुछ कोशिश करते। बजाए इसके कि आप 3 महीने की बजाए एक साल करते या कुछ और ज्यादा सजा देते यह अच्छा होता कि पहले उन्हें warning की सजा होती। कम से कम पहली दफा कहा जाता कि इस दफा warning की सजा देते हैं, अगली दफा repetition की तो ज्यादा सजा होगी। पहली ही दफा exemplary punishment देना, deterrent सजा देना या जेल में भेजना ठीक नहीं है। बीसवीं सदी में समझ की जरूरत है जिस से चरित्र ऊंचा होता है, दिमाग ठीक होता है। यह ऐसी चीजें हैं कि हम किसी को जेल भेज कर दुरुस्त नहीं कर सकते इस लिए मैं फिर कहूंगा और ज़ोर से कहूंगा कि इस bill का जो मनशा है उस को पूरा करने के, लिए आप को चाहिए कि Opposition के जो ख्याल हैं उन को दिल में जगह दें, जो तरमीम अच्छी मिले उस को करें। लेकिन होता यह रहा है कि जब भी Opposition ने कोई बात कही उस को बिल्कुल ignore किया गया। इस तरह आप Opposition को hostile बना रहे हैं। आप Opposition की Co-operation हासिल करें। यह तभी हो सकता है कि अगर Opposition से आप को कोई सही बात मिले उसे आप अपने दिमाग में जगह दें।

ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ (ਨਕੋਦਰ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਬਹੁਤ ਵੇਰੀ ਹੁਕੂਮਤਾਂ ਨੂੰ ਸੂਬੇ ਜਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ law and order ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦਾ ਸਮੇ ਲੈਂਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਗਲ ਪਹਿਲੀ ਵੇਰੀ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ ਕਿ law and order ਦੇ ਨੁਕਤਾ-ਨਿਗਾਹ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਨਿਰਾ ਸਿਆਸੀ ਮਨੋਰਥ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਸਮਾ ਅਜਿਹੇ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰਵਾਣ ਲਈ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ law and order ਨਾਲ ਦੂਰ ਦਾ ਵੀ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ। ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਤੋਂ ਕਲ ਜਿਹੜੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਹੋਇਆਂ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਗਲ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਗਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਸਾਧਾਰਣ ਕਾਨੂੰਨ ਰਾਹੀਂ ਕਾਬੂ ਨਾ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਾਧਾਰਣ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਈ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਹਕੂਮਤ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਤੌਖਲਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਸਭੇਚਾਰਕ ਜੱਥੇ ਏਥੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿਧਰੇ ਉਸ ਦੇ ਵਕਾਰ ਨੂੰ ਘਾਟਾ ਨਾ ਦੇਣ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਉਹਦੀ ਉਹ ਇੱਜ਼ਤ ਨਾ ਰਹੇ ਜਿਹੜੀ ਉਹ ਪਾਰਟੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਾਇਮ ਰਹੇ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕੁਝ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਪਈ ਕਰੇ। ਦਲੀਲ ਇਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਾਧਾਰਣ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਬੜੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ authority ਕਿਸੇ ਨੂੰ delegate ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ, ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਅਤੇ offence cognisable ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ

[ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ]

ਹੈ । ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਾਲ ਇਸ ਦਲੀਲ ਦਾ ਖੰਡਣ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਇਹ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਹੈ ਅਤੇ ਹਕੀਕਤ ਨਾਲ ਇਹਦਾ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ । ਜਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਤੋਂ ਹੋਈਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਕਲ ਕਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਕਿਸੇ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀਆਂ ।

ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਡ੍ਰਾਮੇ ਖੇਡੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਨੀਵੇਂ ਹਨ । ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਕਿਉਂ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ । ਜੇ ਕਿਸੇ ਡ੍ਰਾਮੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦੀ ਜਿਸ ਦਾ ਲੋਕ ਸਤਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਸ਼ਾਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਤਾਂ ਲੋਕ ਆਪ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਖੰਡਣ ਕਰਨਗੇ, ਕਾਇਦਿਆਂ, ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਵੇਗੀ । ਕੋਈ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਜੱਥਾ, ਕੋਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਜੱਥਾ ਅਜਿਹੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਜਿਹੜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਨਖੇੜਨ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇ । ਆਖਰ cultural programmes ਤੇ ਡ੍ਰਾਮਿਆਂ ਦਾ ਮਕਸਦ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ? ਜਦ ਅਜਿਹੇ ਡ੍ਰਾਮਿਆਂ ਤੇ ਫਿਲਮਾਂ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਇਖਲਾਕ ਤੇ ਸੱਟ ਮਾਰਦੇ ਹਨ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ, ਜੀ ਆਇਆਂ ਆਖਦੇ ਹਾਂ । ਅਸੀਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਕਿ ਇਖਲਾਕ ਤੇ ਸਭਿਅਤਾ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਡ੍ਰਾਮਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਚੰਗੇ ਤੇ ਸੁਚੱਜੇ ਡ੍ਰਾਮੇ ਬਣਾਏ ਜਾਣ । ਚੰਗੇ ਡ੍ਰਾਮੇਂ ਲਿਖਣ ਤੇ ਖੇਡਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਚੰਗਾ ਤੇ ਉੱਚਾ ਬਣੇ ਤੇ ਉਹ writers ਤੇ artists ਆਪਣਾ role ਠੀਕ ਤਰੀਕੇ ਤੇ ਅਦਾ ਕਰ ਸਕਣ । ਪਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਏਥੇ ਉਲਟ ਗਲਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਇਹ ਬਿਲ ਇਸ ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਆਇਆ । ਪੰਜਾਬ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਬਹੁਤ ਪਿੱਛੇ ਹੈ । ਸਾਡਾ ਸਭਿਆਚਾਰ ਬੜਾ ਬਹੁਮੁੱਲਾ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਬੋਲੀ ਬੜੀ rich ਹੈ, ਇਹ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਬੋਲੀ ਹੈ, ਸੁੰਦਰ ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਭੁਖ ਦੂਰ ਹੋਵੇ । ਲੋੜ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਹੈ । ਸਭ ਸਾਡੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਦੇ ਆਏ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਅੱਜ ਤਕ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੀਵਾਂ ਹੈ ।

ਅੱਜ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ law and order ਦੀ ਹਾਲਤ ਕਾਬੂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । Law and order ਦੀ ਹਾਲਤ ਕੌਣ ਖਰਾਬ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ? ਕੀ law and order ਦੀ ਹਾਲਤ ਇਸ ਕਰਕੇ ਬਿਗੜ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਜੱਥੇ ਡ੍ਰਾਮੇ ਖੇਡਦੇ ਹਨ ? ਅੱਜ ਸਭਾ ਦਾ ਸਮੇ ਬਜਾਏ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲੈਨ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੇ, ਬਜਾਏ ਆਰਥਕ ਉੱਨਤੀ ਲਿਆਣ ਵਿਚ ਸਭ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਸਹਿਯੋਗ ਲੈਣ ਦੇ, ਅਜਿਹੇ ਬਿਲ ਲਿਆ ਕੇ ਖਿਚਾਓ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਿਚ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵੰਡ ਰਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿਚ ਗੁਆਇਆ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਅੱਜ ਜ਼ਰੂਰਤ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਉੱਨਤੀ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਆਰਥਕ ਤੌਰ ਤੇ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕੇ । ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਖਰਚਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪਲੈਨ ਨਾਲ ਕਾਫੀ ਤਰਕੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗੀ ਜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾ ਦਿਤਾ । ਫਿਰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਲੋਕ ਕਾਫੀ ਮਿਲਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਹਨੀ ਸਲਾਖਾਂ ਪਿਛੇ ਦੇ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਸਹਿਯੋਗ ਲੈਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਤੋਂ ਵੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਭ ਨੇ ਰਲ ਮਿਲਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮੁਸਤਕਬਿਲ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਛੋਟੇ ੨ ਸਿਆਸੀ ਮਨੋਰਥਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਬਿਲ ਨਹੀ ਸੀ ਲਿਆਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਹ ਗਲ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਘਮੰਡ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਿਰਾ administration ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਅਗਲੀ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲੈਨ ਨੂੰ ਚਲਾ ਲੈਣਗੇ ਤਾਂ ਉਹ ਭੁਲੇਖੇ ਤੇ ਧੋਖੇ ਵਿਚ ਹਨ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਪਲੈਨ ਦੇ author Dr. Mahalnobis ਨੇ ਆਪਣਾ ਤੌਖਲੀ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ "ਪਲੈਨ ਤਾਂ ਚੰਗੀ ਹੈ ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ administration ਦੇ ਹਥੋਂ ਨਿਕਲ ਵੀ ਸਕੇਗੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ"। ਏਧਰ ਸਾਡੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਘਮੰਡ ਹੈ ਕਿ administration ਹੀ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਕਰ ਲਵੇਗੀ, ਜਨਤਾ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਦੀ ਇਸ ਨੂੰ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਹੁਣੇ ਇਕ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ Security of State Act ਹੇਠ 73 ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ arrest ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 33 ਨੂੰ discharge ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ, convict ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਕਿਆਤ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਸ ਬਿਲ ਸੰਬੰਧੀ ਸਾਡੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਤੌਖਲਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਜ ਲੋੜ ਅਜਿਹਾਂ ਕਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਉਸਾਰੂ ਕੰਮ ਕਰ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਸਨਅਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਜੇ ਦੂਜੇ ਮੁਲਕਾਂ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਦੂਜੇ ਉਨੰਤ ਸੂਬਿਆਂ ਬਰਾਬਰ ਲਿਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ। ਜੇ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜਰਾ ਵੀ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਇਹ ਬਿਲ ਨਾ ਲਿਆਉਂਦੇ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਪਤਰਿਆਂ ਦੇ ਇਲ ਨੂੰ ਹੁਣ ਵੀ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲੈਣ ਤਾਂ ਜੋ ਸੂਬੇ ਦਾ ਸਮੁਚਾ ਭਲਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਅਨਰਥ ਦਾ ਹੀ ਖਿਆਲ ਕਰਨ, ਇਸ ਤਬਾਹੀ ਵਲ ਵੇਖਣ ਜਿਹੜੀ ਅਜ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਆਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਜ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਆਫ਼ਤ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹੌਸਲਾ ਦੁਆਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਹ ਕੇਹੜੀ ਪਾਰਟੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਦਾਵਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ Partition ਦੀਆਂ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਦਾ ਉਸ ਨੇ ਇਕੱਲਿਆਂ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ। Partition ਦੇ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਮਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਲ ਸਭ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਜ ਹਾਲਾਤ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸਹਿਯੋਗ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਬਿਲਕੁਲ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਮੈਂ Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲੈਣ ਮੈਨੂੰ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਇਸ calamity ਦੇ ਪੇਸ਼ੇ ਨਜ਼ਰ ਉਹ ਮੇਰੀ ਇਸ ਬੇਨਤੀ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਗੇ ਤੇ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲੈਣਗੇ।

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿਘ (ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਪੂਰਬ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਜ ਕਲ ਹਕੂਮਤ ਵਲੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗਲਾਂ ਵਿਚ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇਸ ਬਿਲ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਦਸਤਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ

[ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ]

ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਵਿਥ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਤਾਕਤ ਦਿੰਦੇ ਜਾਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਇਹ ਫਰਕ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਵਧਦਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਥਾਣੇਦਾਰਾਂ, ਆਈ. ਏ. ਐਸ. ਆਦਿ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਤਾਕਤ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਕਿਥੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ?

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ : ਲਿਖਿਆ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨਤੀਜਾ ਇਹੋ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਡਰਾਮਿਆਂ ਉਤੇ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਉਣੀ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਰਾਹੀਂ ਇਸ offence ਨੂੰ cognizable ਬਣਾਉਣਾ ਇਕ ਬੜੀ serious ਗਲ ਹੈ। ਸੋ ਮੈਂ ਅਪੀਲ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਸਹੀ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਅਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਅਨਿਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ ਸਗੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਬੀਅਤ ਨੂੰ ਚਿੜਚਿੜੀ ਬਣਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਬੀਅਤ ਚਿੜਚਿੜੀ ਹੁੰਦੀ ਗਈ ਤਾਂ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸਹਿਯੋਗ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਣਗੇ ਅਤੇ ਹਕੂਮਤ ਲਈ ਕਈ ਔਕੜਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣਗੀਆਂ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਡਰਾਮਿਆਂ ਲਈ defamation ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਕੇ ਬੁਰੇ ਡਰਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ defamation ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਹਕ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਸਜ਼ਾ ਦੇਵੇ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਗਲ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਵਾਂਗੇ। ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ defame ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ scandalous ਡਰਾਮੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਜਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ morals ਨੂੰ deprave ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਉਤੇ ਛਾਪਾ ਮਾਰਿਆ ਜਾਵੇ। ਸਚਰ administration ਦੀ $3\frac{1}{2}$ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਹੈ। ਪਰ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਿੰਨ੍ਹ $3\frac{1}{2}$ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਪਿਛੋਂ ਵੀ ਇਹ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਿਖੇ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਅਖਾਣ ਹੈ :—

"Those who govern the least govern the most."

ਇਸ ਅਖਾਣ ਦੇ ਬਰਖਲਾਫ ਜਾਣਾ ਬੁਰਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਸੂਬੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਛੀ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਇਸ ਅਖਾਣ ਉਤੇ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਇਸ ਅਖਾਣ ਦੇ ਬਰਖਲਾਫ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

मौलवी अब्दुल गनी डार (नूह) : प्रधान जी, मैं ने कल आप की विसातत से अर्ज़ किया था कि किसी बुराई को रोकने के लिए कानून के डण्डे का सहारा न लिया जाए। बल्कि महात्मा गांधी जी—जो हमारे देश पिता हैं—के फरमान का वास्ता दिया जाये। आज भारत ने हाईडरोजन बम्ब के ज़रिये शोहरत हासल नहीं की बल्कि पंचशील के अमन और co-existence के असूलों को अपना कर दुनियां में नाम ऊंचा किया है। भारत में इतनी शक्ति नहीं जितनी दूसरे मुल्कों मसलन रूस और अमरीका में है, लेकिन अच्छी बात जो कोई करता है उस की इज्जत होती है। अकबर, अशोक और बीरबल के नाम इस लिये ऊंचे हुए कि उन्होंने अच्छी

बातें कीं । औरंगज़ेब और तैमूर को हर कोई बुरा ही कहता है । एक ज़माना था कि चीफ मिनिस्टर जब कभी लुधियाना में जाते थे लोग उन के कदम चूमते थे और उन के आगे आंखें बिछाते थे ।

अध्यक्ष महोदय : आप इन बातों की तरफ न जाएं ।

(The hon. Member need not refer to these matters.)

मौलवी अब्दुल गनी डार : स्पीकर साहिब, मैं तो यह अर्ज़ करने लगा था कि सरकार आज इस offence को cognizable करने लगी है । और इस तरह से लोगों के दिलों में डर पैदा कर रही है । हकूमतें कभी terror create करने से नहीं चलतीं । वरना आज क्या वजह है कि कानून उन के साथ हो, पुलिस उन के साथ हो, मगर फिर भी वह वहां जा कर एक लफज़ न बोल सकें ।

अध्यक्ष महोदय : आप फिर वही बातें करने लगे ।

(The hon. Member is again referring to the same topic.)

मौलवी अब्दुल गनी डार : स्पीकर साहिब, मैं तो सिर्फ यह बता रहा हूं कि कितना फर्क पड़ गया है आज लोगों और सरकार में ।

अध्यक्ष महोदय : आप जब भी बोलते हैं बड़ा pinching बोलते हैं ।

(Whenever you speak you speak in a pinching tone.)

मौलवी अब्दुल गनी डार : स्पीकर साहिब, मैं जो कुछ कह रहा हूं बड़ी ईमानदारी से कह रहा हूं ।

अध्यक्ष महोदय : मगर इस का बिल से ताल्लुक कोई नहीं । आप इन बातों की तरफ इशारा न करें ।

(But it is not relevant to the Bill. You need not make any reference to it.)

मौलवी अब्दुल गनी डार : मैं तो केवल इन की इज्ज़त बढ़ाने के लिये यह बातें कह रहा हूं ।

अध्यक्ष महोदय : उन की इज्ज़त आप उन के पास ही रहने दें ।

(Please, let him take care of his honour himself).

मौलवी अब्दुल गनी डार : अच्छा श्रीमान् जी, मैं तो यह कहना चाहता था कि हमारी सरकार डण्डे से राज करना चाहती है, लोगों को डराती है और ऐसे इख्तियार ले रही है जिन की एक लोक सरकार को चन्दां ज़रूरत नहीं होनी चाहिये । पहले ही पुलिस को बड़े बड़े हक हासिल हैं । इसे पूरा पूरा हक है कि जब कभी कोई mob unruly हो जाए वह उसे disperse करे । इस को हक हासिल है कि teargas फैंके । लेकिन कितना सितम है कि इन इख्तियारों का नाजायज़ इस्तेमाल किया जाए । उन दिवारों पर जिन के लिए सारी दुनिया में इज्ज़त है पुलिस ....

Mr. Speaker, Order, order इस की इजाज़त नहीं । आप relevent नहीं बोल रहे ।

(Order, order. This is not allowed. The hon. Member is not relevant).

मौलवी अब्दुल गनी डार : मैं बिल्कुल relevant हूं। मैं तो अर्ज़ करनी चाहता था कि ....

Mr Speaker : Order, order.

मौलवी अब्दुल गनी डार : स्पीकर साहिब, मैं कहना चाहता हूं कि इस बिल में offence को सरकार cognizable बना रही है। इस सिलसिले में मैं बता रहा था कि हमारी सरकार का लोगों के साथ आम बरताव क्या है। मैं ने अर्ज की थी कि पुलिस....

अध्यक्ष महोदय : आप इस बात को छोड़ दें, यह relevant नहीं है। मेहरबानी कर के यहां दूसरी बातें introduce न करें। (Please, leave this topic. It is not relevant to the subject under discussion Kindly avoid introducing extraneous matter).

मौलवी अब्दुल गनी डार : जनाब, मैं ने तो कोई ऐसी बात नहीं की, मैं तो केवल यह कह रहा था....

अध्यक्ष महोदय : आप इसे छोड़ते क्यों नहीं ? आप की यह आदत ही बन गई है। (Why don't you leave it ? It has become your habit).

मौलवी अब्दुल गनी डार : अच्छा जनाब, मैं अर्ज़ कर रहा था कि सरकार इस offence को cognizable बना कर लोगों पर सखती कर रही है। वह तीन महीने की कैद को काफी नहीं समझती और उस को बढ़ा कर एक साल कर रही है। इस का कारण समझ नहीं पड़ता। लाज़मी तौर पर यह गलत चीज है। कल यहां श्री मूल चन्द जैन ने बड़े ज़ोर से कहा कि कम्यूनिस्ट पार्टी के लीडर पार्टी को छोड़ कर कांग्रेस में आ रहे हैं। इस पार्टी के लीडर मेरे यार नहीं और न ही मेरा इस पार्टी से सम्बन्ध है। मगर इतना कहना चाहता हूं कि यह मामूली चीज़ है। कई पार्टियों के लीडर इधर उधर जाते रहते हैं। क्या कांग्रेस पार्टी के प्रधान और जनरल सैक्रेटरियों ने पार्टी नहीं छोड़ी ? आचार्य नरेन्द्र देव और जय प्रकाश नारायण जैसे बड़े बड़े लीडर पार्टी को छोड़ कर बाहर चले गए।

तो स्पीकर साहिब अर्ज यह है कि ऐसी बातें इस हाऊस में कहना ठीक नहीं है कि फलां कांग्रेस में शामिल हो रहा है और फलां कांग्रेस से निकल रहा है। यह बातें.......

अध्यक्ष महोदय : मौलवी जी आप क्या बातें कर रहे हैं ? क्या आप relevant हैं? (Maulvi Sahib, what are you talking about? Are you relevant?)

मौलवी अब्दुल गनी डार: स्पीकर साहिब, यह जो बढ़ २ कर बातें कर रहे हैं मैं उन को बताना चाहता हूं कि मैंने भी किसी से कम कुरबानी नहीं की है बल्कि मैं उन सब से senior हूं और मैंने कांग्रेस और मुल्क की किसी से कम सेवा नहीं की है।

अध्यक्ष महोदय : आप कुरबानियों के मुकाबले यहां न करें। (You better not compare sacrifices here).

मौलवी अब्दुल गनी डार: हां स्पीकर साहिब मैं तो यह अर्ज़ कर रहा था कि श्री मूल चन्द जैन जी ने जो कुछ इस हाऊस में कहा है मैं उस का जवाब देना चाहता हूं। स्पीकर साहिब यह कहना कि फलां इस पार्टी में है फलां उस पार्टी में है कोई कसौटी नहीं है कि जिस से चीजें परखी जाएं। खैर, स्पीकर साहिब, मेरे भाई सरदार मोता सिंह जी ने जिन खयालात का इज़हार फरमाया है मैं उन से इतफाक करता हूं कि यहां

इस हाऊस में ऐसी बातें नहीं करनी चाहिए । स्पीकर साहिब, मैं कांग्रेस में रहा हूं और मेरे दिल में कांग्रेस के लिए अब भी इज्जत है । मैं ने सारी उमर अदम तशदद में गुजारी है और मैं इस पर तमाम उमर कारबन्द रहा हूं जो यह यहां इस हाऊस में बहन विजय लक्ष्मी जी के बारे में कहा गया है और हमारे देश के नेता पंडित जवाहर लाल जी नेहरू के मुतअल्लिक जिक्र किया गया है उसे सुन कर हर किसी का सिर शर्म से झुकेगा और मैं पूछता हूं कि कौन ऐसा इनसान हो सकता है जिसे उन की इज्जत पर हमला करने की जुरत हो सकती है । मैं कहता हूं कि मैं इन चीज़ों के रोकने के लिए अदम तशदद को छोड़ कर भी लड़ूंगा । मैं तशदद का इस्तेमाल करने से भी गुरेज़ नहीं करूंगा । हमें अपने देश के नेता पंडित जवाहर लाल जी के खिलाफ ऐसी गुस्ताखी नहीं करनी चाहिए ।

स्पीकर साहिब, हमारे चीफ मिनिस्टर साहिब न तो हमारी बातें सुनते हैं और न ही उन को समझते हैं । मैं बड़े अदब से गुज़ारिश करूंगा कि चीफ मिनिस्टर साहिब को इन बातों को समझना चाहिए । आज मुल्क और State के हालात ऐसे हैं जो यह मांग करते हैं कि वह ज़्यादा से ज़्यादा अवाम के दिलों में घुसें, अवाम के दिमाग को काबू करें, यह नहीं कि उन को कानून का डंडा दिखाएं और डराएं। किसी चीज़ को non-cognizable से cognizable बनाएं, वगैरा, वगैरा । ये बातें ठीक नहीं हैं। (*Interruptions.*)

Mr. Speaker : Order, order.

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : स्पीकर साहिब, मैं तो आपका हुकम मानने वाला हूं; मैं तो आप के हुकम की ताबेदारी करने वाला हूं मगर मैं यह ज़रूर कह देना चाहता हूं कि किसी कानून का गलत इस्तेमाल करना ठीक नहीं होता और उस का नतीजा भी अच्छा नहीं निकलता है । इन्हों ने दरबार साहिब में आंसू रूलाने वाले बम्ब फैंके हैं; उन का कोई अच्छा नतीजा नहीं निकला है, उस से इन की निन्दा हुई है ।

मुख्य मंत्री : आप बड़े अच्छे हैं मुआफी भी मांग लेते है और फिर कहते भी जाते हैं....

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : स्पीकर साहिब, मैं तो अब भी आप से मुआफी मांगता हूं । हम तो गलतियां करने वाले हैं मगर आप मुआफ करने वाले हैं ।

अध्यक्ष महोदय : मौलवी जी आप कितनी दफा मुआफी मांगेंगे ।

(Maulvi Sahib, how many times will you show regret ?)

मुख्य मंत्री : साफ छुपते भी नहीं
और सामने आते भी नहीं ।

चलो ऐसी कोई बड़ी बात नहीं । खैर स्पीकर साहिब मैं हाऊस का कोई ज़्यादा वक्त नहीं लेना चाहता हूं क्योंकि अगर इन भाईयों ने कोई arguments दी होतीं तो मैं उन का जवाब देता । मैं यही कहना जरूरी समझता हूं कि मेरे दोस्तों ने इस तरमीमी बिल में सिर्फ यही पढ़ा है कि communist, communist, communist । शायद उन्होंने यह लफज़ कहां से पढ़ा है; मुझे तो यह लफज़ कहीं दिखाई नहीं दिया है ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : Security Act में तो था ।

मुख्य मंत्री : तो कोई बात नहीं । अगर ये समझते हैं कि यह बिल Communist party के लिये है तो वे जानें मगर मैं तो यह कहना चाहता हूं कि मेरे भाइयों का यह अंदेशा खाह मखाह का है यह किसी पार्टी के खिलाफ नहीं है । हां, अगर उस के अंदेशे हकीकत पर

[मुख्य मंत्री]
मबनी हैं और उन के किसी काम में रुकावट पड़नी है तो यह सही है और ठीक बात है । मैं नहीं समझता कि इस मुअज़िज़ ईवान के मैम्बर साहिबान ऐसी बातें क्यों कहें कि जो ऐसे ड्रामें होते हैं जो कि scandalous character के होते हैं जो moral को deprave करते हैं उन को रोका न जाये और उन को check न किया जाए । मैं कहता हूं कि इस सारे बिल का मकसद सिवाए इस के और कुछ नहीं है कि गंदे ड्रामों को check किया जाए ।

फिर मेरे कुछ दोस्त कहते हैं कि communist अगर ड्रामें करेंगे तो इस कानून का इस्तेमाल होगा अगर दूसरे करेंगे तो नहीं होगा । यह बातें सब फजूल हैं । मैं कहता हूं कि आप इस चीज़ को ज़रा इन्साफ की निगाह से देखें । फिर यह argument दी गयी है कि यहां इस हाऊस में एक सवाल के जवाब में बताया गया है कि इतने आदमी गिरफ्तार हुए और इतने discharge किये गये वगैरा वगैरा । आप जानते हैं कि जब cases withdraw कर लिये गये हैं तो courts ने उन लोगों को क्या करना था (interruptions by Sardar Chanan Singh) हां, उस लिस्ट में मेरे इस दोस्त का भी नाम है और case चल रहा है । तो स्पीकर साहिब, मैं अर्ज़ कर रहा था कि बाज़ cases ऐसे हैं जो कि withdraw हो गये हैं तो courts के पास सिवाए इस के और कोई चारा नहीं कि उन्हें discharge कर दे । फिर स्पीकर साहिब, ड्रामें तो होने होते हैं । अब ड्रामा कहां होगा । कैसा ड्रामा होगा और फिर वह चीज़ Government के पास आए उस पर फिर Government action ले और फिर हिदायतें जारी करें । इस सारे procedure पर काफी वक्त लगता है । चूंकि वहां से तो कोई हुक्म जारी नहीं हो सकता इस लिये देर हो जाती है ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ੧੫ ਮੀਲ ਦੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

मुख्य मंत्री : मेरे दोस्त को पता ही है कि पंद्रहवें मील के बाद सोलवां मील भी शुरु हो जाता है । हां तो स्पीकर साहिब यह कोई नई चीज़ नहीं है । यह वही चीज़ है । मगर ऐसा मालूम होता है कि मेरे दोस्तों का तजरुबा यह है कि जो हमारे मौजूदा तरीके थे वे effective नहीं होते थे । शायद वे हमारी पकड़ में नहीं आते थे और हमारे हाथों से निकल जाते थे इस लिये अब डर हो गया है कि अगर यह इख्तियारात मौका पर दे दिये गये तो यहां मुनासिब तौर से इन एहकाम की तामील हो सकेगी । यही मतलब है न आप का ? फिर कहा जाता है कि गलत हुक्म जारी होंगे यह होगा, वह होगा मैं कहता हूं, गलत हुक्म तो आज भी हो सकते हैं । मगर ऐसी बातें कहना फजूल हैं । ऐसी कोई चीज नहीं हो सकती है ।

स्पीकर साहिब बाज़ औकात ऐसा होता है कि कई दानशमन्द भाई ऐसे होते हैं कि बातें कह देते हैं अपना तीर छोड़ देते हैं लेकिन जब पकड़े जाते हैं तो कहते हैं जी मैं withdraw कर लेता हूं इस लिये हो सकता है कि बाज़ ऐसे साहिब अपने तीर छोड़ सकते हैं और इस सारे सिलसिले से लोगों के मज़ाक को गंदा कर सकते हैं । मगर मैं चाहता हूं कि लोगों का मज़ाक गन्दा नहीं करना चाहिये । यह ठीक है कि आजकल democracy के ज़माने में कानून सम्भल २ कर बनाने चाहियें मगर स्पीकर साहिब ऐसे कानून ज़रूर होने चाहियें और खूब मज़बूत होने चाहिए जो कि लोगों के मज़ाक को खराब होने से बचाएं । स्पीकर साहिब जब एक

दफा लोगों का मज़ाक बिगड़ जाता है तो मामला ठीक नहीं रहता और एक खतरनाक चीज़ रूनमा होती है । फिर कहते हैं कि कोई अच्छी हो चीज़ होगी जो लोग शौक से देखते और सुनते हैं । अगर ऐसी बातें इतना तजरुबा रखने वाले दोस्त कहें तो ठीक नहीं है । यह जानते हुए भी कि यह चीज़ें खराब हैं फिर भी करते हैं, यह जानते हुए भी कि नाहनो तशनीह बुरी चीज़ है और सोच समझ कर करनी चाहिये फिर भी कर देते हैं यह बात नहीं कि यह सब बातें जानते नहीं हैं । जानते हैं और कहते हैं कि इस लिये करते हैं कि ज़रा रंग आ जाये । आप देखिये और बातें जाने दीजिये आप में से कोई ऐसा भाई न होगा जो यह न जानता हो कि कई भाई ऐसे लिखारी और लिखने वाले होते हैं कि गज़ब ढाते हैं उन के मज़मूनों में बस एक आग सी लगी होती है । स्पीकर साहिब अगर आप कागज़ को पकड़ें तो उस में बेशक ज़ाहिरा तौर पर आग नज़र नहीं आती मगर उस में आग ही आग छुपी होती है मगर लोग हैं कि पढ़ते हैं और कहते हैं, वाह जी क्या कमाल की चीज़ लिखी है । फिर स्पीकर साहिब बाज़ की ज़बान ऐसे चलती है कि मशीन की तरह चलती है । यह जानते हुए भी कि ज़ियादती कर रहे हैं मगर फिर भी करते हैं खूब लोगों के जज़बात को उभारते हैं । स्पीकर साहिब सब से बड़ी मुश्किल तो यह है क इनसान के अंदर एक कमजोरी है उसे दुनिया में सब से खूबसूरत आवाज अपनी ही मालूम देती है । इस लिये क्या कहा जाये स्पीकर साहिब ! ऐसी चीज़ें पेश करते हैं जो लोगों के ख्यालात को प्रागिंदा करती हैं । यह कहना कि चीज़ें अच्छी होती हैं इसी लिये लोग सुनते हैं ठीक नहीं है । क्या किया जाये स्पीकर साहिब साधारण लोग होते हैं सीधे सादे होते हैं झांसे में आ जाते हैं । स्पीकर साहिब लोग भोले भाले होते हैं । एक आदमी किसी जगह जाता है । तो अमृत बरसाता है दूसरा उस जगह जाता है तो आग बरसाता है । लोग वही होते हैं सब कुछ सुन लेते हैं । अमृत भी पी लेते हैं और आग में भी जल जाते हैं । और स्पीकर साहिब यह मानी हुई बात है कि जो बुरी चीज़ें होती हैं उन की तरफ इनसान आम तौर पर ज़्यादा रागिब होता है । इस लिये स्पीकर साहिब यह ज़रूरी है कि लोगों के मजाक को न बिगड़ने दिया जाये । इस मैदान के जो शातिर हैं उन के तमाम तरीकों को रोका जाये । वे तरीके जो scandalous हैं और जो Public life को deprive करने वाले हैं और जो गंदगी फैलाने वाले हैं । मेरे मुअज़िज़ दोस्त प्रोफैसर मोता सिंह ने कहा था कि मुनासिब बात यह है कि ऐसी चीज़ों को रोका जाये और ख्याल रखा जाये कि ऐसे इख्तियारों का गलत इस्तेमाल न हो । मैं उन्हें बताना चाहता हूं कि ऐसा हरगिज़ नहीं होगा और हम यह प्रबन्ध ग़लत इस्तेमाल करने के लिये तो कर ही नहीं रहे ।

Mr. Speaker : Question is—

That the Dramatic Performances (Punjab Amendment) Bill, be passed.

After ascertaining the votes of the House by voices Mr. Speaker said, " I think the Ayes have it. " This opinion was challenged and division was claimed. Mr. Speaker , after calling upon those Members who challenged the decision and supported the claim for a division, to rise in their places declared that the division was unnecessarily claimed.

The motion was declared carried.

THE PUNJAB MUNICIPAL (TAX VALIDATING) BILL, 1955

Minister for Public Works (Sardar Gurbachan Singh Bajwa) : Sir, I beg to introduce the Punjab Municipal (Tax Validating) Bill.

Minister for Public Works : Sir, I beg to move—

That the Punjab Municipal (Tax Validating) Bill be taken into consideration at once.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਜਦੋਂ ਮਿਉਂਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਟੈਕਸ ਲਾਣ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਦਫਾ 62 ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਸਦੀ notification ਹੋਣ ਤੋਂ ਟੈਕਸ ਆਇਦ ਹੋਣ ਤਕ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਮਿਆਦ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ-ਝਿਰਕਾ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਟੈਕਸ ਲਾਇਆ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਦਾ notification ਛੇਤੀ ਨਾ ਛਪਣ ਦੇ ਕਾਰਨ 21 ਅਪਰੈਲ ਦੀ ਬਜਾਏ ਜੂਨ ਵਿਚ ਛਪਿਆ ਇਸ ਲਈ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਮਿਆਦ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਟੈਕਸ ਲਾਇਆ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵਸੂਲ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇ ਮਾਮਲਾ Court ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਟੈਕਸ ਵੀ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕਰਾਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਟੈਕਸ ਨੂੰ validate ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਿਉਂਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਹਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਟੈਕਸ ਲਾ ਸਕੇ।

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Municipal (Tax Validating) Bill be taken into consideration at once.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Municipal (Tax Validating) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

CLAUSE 2

Mr. Speaker : Now the House will proceed to consider the Bill clause by clause. Clause 2 is before the House for discussion.

(No member rose to speak on this clause)

Question is—

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 1.

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 1 stand part of the Bill

The motion was carried.

TITLE

Mr. Speaker : Question is—

That Title be the Title of the Bill

The motion was carried.

Minister for Public Works : Sir, I beg to move—

That the Punjab Municipal (Tax Validating) Bill be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Municipal (Tax Validating) Bill be passed.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Municipal (Tax Validating) Bill be passed.

The motion was carried.

THE PUNJAB MUNICIPAL (AMENDMENT) BILL, 1955

Minister for Public Works (Sardar Gurbachan Singh Bajwa) : Sir, I beg to introduce the Punjab Municipal (Amendment) Bill.

Minister for Public Works : Sir, I beg to move—

That the Punjab Municipal (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਇਹ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਬਿਲ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੋ ਤਰਮੀਮਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਦਫਾ 121 ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਜੇ ਕਿਸੇ ਮਿਊਂਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀ ਦੇ area ਵਿਚ ਕੋਈ ਫੈਕਟਰੀ ਨ ਚਲੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਨਵੀਂ ਫੈਕਟਰੀ ਲਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਲਈ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਲੈਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਪਹਿਲੇ ਐਕਟ ਵਿਚ ਇਹ provide ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ committee ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨ ਲਏ ਤਾਂ ਉਸ ਤੇ ਕੀ penalty ਲਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ penalty ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਕੇ lacuna ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਦੂਜੀ amendment ਜਿਹੜੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਕਮੇਟੀਆਂ ਕੁਝ ਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ unbuilt areas ਕਰਾਰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ Town Improvement Schemes ਬਨਾਉਣ ਲਈ, ਅਤੇ ਲੋਕ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਦੀ ਕੁਲ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ 40 ਫੀ ਸਦੀ ਤਕ ਲੈ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਿਤ ਲਈ ਸੜਕਾਂ ਅਤੇ ਪਾਰਕ ਆਦਿ ਬਣਾਏ ਜਾ ਸਕਣ ਅਤੇ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਸ ਲਈ ਕੋਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ ਕੁਲ ਥਾਂ ਦਾ 20 ਫੀ ਸਦੀ ਤਕ ਲੈ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ ਪਰ 1934 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਮਉਂਨਿਸਪਲ ਐਕਟ ਦੀ ਤਰਮੀਮ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਹਦ ਨੂੰ 50 ਫੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਘਟਾ ਕੇ 20 ਫੀ ਸਦੀ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ 10 ਫੀ ਸਦੀ with compensation ਅਤੇ 10 ਫੀ ਸਦੀ without compensation ਥਾਂ ਲੈਣ ਦਾ ਹਕ ਮਉਂਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।

ਹੁਣ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕੀਂ ਬੜੇ conscious ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜਾਗ੍ਰਤੀ ਆ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਹੁਣ ਵਡੇ ਵਡੇ ਪਾਰਕ ਅਤੇ ਚੋੜੀਆਂ ੨ ਸੜਕਾਂ ਬਨਾਣ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਨਾਲੇ 10 ਫੀ ਸਦੀ ਥਾਂ ਇਨੀ ਥੋੜੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ improvement ਦੀ ਸਕੀਮ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਥੋੜੀ ਜਹੀ ਥਾਂ ਵਿਚ ਹਵਾ ਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਲਈ ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਇਸ limit

[ਲੋਕ ਕਾਰਜ ਮੰਤ੍ਰੀ]
ਨੂੰ 20 ਫੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਵਧਾ ਕੇ 34 ਫੀ ਸਦੀ ਤਕ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਤੇ without compensation ਦੀ ਥਾਂ limit ਨੂੰ 25 ਫੀ ਸਦੀ ਤਕ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਪੈਸੇ ਦੇ ਕੇ ਕਮੇਟੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਲੈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦੀ ਤੇ improvement ਦੀ ਸਕੀਮ ਕੋਈ ਚਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਦੋ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ amendments ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਨਾਲੇ ਇਹ limit 1934 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਐਕਟ ਵਿਚ ਜੋ limit ਨਿਯਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਘਟ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ improvement ਦੀਆਂ ਜੋ ਸਕੀਮਾਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਣ ਲਈ ਇਸ ਐਕਟ ਵਿਚ ਜੋ ਨੁਕਸ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ amendment ਨਾਲ unbuilt area ਵਿਚੋਂ ਤਰੱਕੀ ਦੀ ਸਕੀਮ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਹਾਸਲ ਹੋ ਸਕੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਆਸ ਹੈ ਆਪ ਸਾਰੇ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰੋਗੇ।

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Municipal (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਪੂਰਬੀ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰਾ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਅਸੂਲ ਨਾਲ ਤਾਂ ਇਖਤਲਾਫ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ ਜੋ ਪਹਿਲੀ amendment ਰਾਹੀਂ ਸਜ਼ਾ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ ਉਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ provision ਦੀ breach ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਜੁਰਮਾਨਾ ਤੇ ਜੇਕਰ ਉਹ wrong ਠੀਕ ਨਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਹਰ ਅਜਿਹੇ ਦਿਨ ਲਈ ਇਕ ਸੌ ਰੁਪਿਆ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦਾ ਜੁਰਮਾਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੋਈ ਫੈਕਟਰੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਲਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜੁਰਮਾਨਾ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀ ਕੋਈ amendment ਤਾਂ ਦਿਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਲ ਸਕਦੇ ਹੋ ?

[The hon. member has not given notice of any amendment. How can he speak on it ?]

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : स्पीकर साहिब आप ने ही तो बोलने की इजाज़त दे रखी है क्योंकि सरकार तो कभी अकल की बात नहीं करती।

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਜੁਰਮਾਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਘਟ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਦੂਜੇ 35 ਫੀ ਸਦੀ ਤੇ 25 ਫੀ ਸਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈਣ ਦਾ ਹਕ ਮਿਉਂਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਹ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਕੋਠੀਆਂ ਦੇ ਰਕਬੇ ਹਨ ਕੋਈ ਇਕ ਏਕੜ ਦੇ ਕੋਈ ਦੋ ਏਕੜ ਦੇ ਤਾਂ ਜੇਕਰ ਇਸ ਛੋਟੇ ਜਹੇ ਰਕਬੇ ਦਾ 35 ਫੀ ਸਦੀ ਲੈ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ amendment ਲਿਆਂਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ ਰਕਬਾ ਰਹਿ ਜਾਵੇ ਗਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੋਠੀ ਵੀ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਥਾਂ ਵੇਚੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜੋ limit ਜ਼ਮੀਨ ਲੈਣ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ ਉਹੀ ਰਖੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Municipal (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Speaker: Now the House will consider the Bill clause by clause. Clause 2 is before the House for discussion.

(No member rose to speak on this Clause)

CLAUSE 2

Mr. Speaker: Question is—

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 3

Mr. Speaker: Question is—

That Clause 3 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 1

Mr. Speaker: Question is—

That Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Speaker; Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Public Works. (Sardar Gurbachan Singh Bajwa): Sir, I beg to move—

That the Punjab Municipal (Amendment) Bill be passed.

Mr. Speaker; Motion moved—

That the Punjab Municipal Amendment Bill be passed.

मौलवी अब्दुल ग़नी डार (नूह) : स्पीकर साहिब, मैं आप के ज़रिए अपनी पंजाब सरकार से मुअ़दबाना दरखास्त करता हूं कि जो सज़ा इस बिल में रखी गई है वह वाकई बहुत ज़्यादा है। पहले ही पंजाब के लोगों में काफी तलखी है और इस बिल से और ज़्यादा तलखी पैदा हो जाएगी। मैं यह मानता हूं कि सरकार को यह हक हासिल है कि जो कोई उन के हुक्म को न माने उस को सज़ा दे मगर......

अध्यक्ष महोदय : मेरी बात सुनिए। यह जो आप कह रहे हैं यह बात अब कैसे पैदा हो सकती है। जब हाऊस के सामने कोई amendment ही नहीं आई तो आप कैसे बोल सकते हैं।

[Please listen to me. How can this question to which you are referring arise when no such amendment has come before the House.]

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : अगर कोई amendment नहीं आई तो भी मुझे इस बिल पर बोलने का हक है और मैं इस स्टेज पर भी बोल सकता हूं । और आप इजाज़त भी देते रहे हैं ।

अध्यक्ष महोदय : यह तो समझने की बात है कि अगर आप इस समय कोई suggestion दें तो उस suggestion का बिल पर क्या असर पड़ेगा । जब तक आप कोई amendment न लाएं बिल पर कोई असर नहीं पड़ सकता । किसी बिल की third reading पर बिल की implementation के general principles पर discussion हो सकती है क्लाज़ों पर नहीं ।

[The hon. Member should know that any suggestion made by him at this stage can have no effect on the Bill. It is only by giving a notice of amendment that any change can be brought about in the Bill. The hon. Member can speak on the general principles regarding implementation at the third reading of the Bill but not on its clauses.]

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : आप ने तो पहले से ही इस स्टेज पर ऐसे बोलने की इजाज़त दे रखी है । अब अगर आप यह इजाज़त बन्द करना चाहें तो बेशक कह दें ।

अध्यक्ष महोदय : आप कैसी बात करते हैं । अब इस बिल की क्लाज़ें तो पास हो चुकी हैं । आप ने पास की हैं, हाऊस ने पास की हैं तो अब आप कैसे उन क्लाज़ों पर बोल सकते हैं ?

[I wonder what the hon. Member is saying. The clauses of this Bill have already been passed by the House. Then how can any discussion be allowed again on the clauses of the Bill?]

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : स्पीकर साहिब, अगर किसी amendment के पास हो जाने से बिल पास हो जाता हो और बात ही खतम हो जाती हो तो आप फिर बार बार बोलने की इजाज़त क्यों देते हैं ? आप के rules ऐसी क्यों इजाज़त देते हैं ? उन को ही बदल देना चाहिए ।

अध्यक्ष महोदय : आप समझने की कोशिश करें । यह ऐसी बात नहीं है कि दलील में उलझ जाएं । आप ने एक क्लाज़ पास कर दी । हाऊस ने उस क्लाज़ को पास कर दिया अब न तो आप इसे ठीक कर सकते हैं और न ही मनिस्टर इसे ठीक कर सकते हैं । बगैर regular motion के amend नहीं कर सकते ।

[Please try to understand the matter. It is not difficult. When any clause of the Bill has been once passed by the House, then neither the hon. Member nor the Minister-in-charge can subsequently amend that clause except by a regular motion for the purpose.]

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : स्पीकर साहिब, आप मनिस्टरज़ की बात न कहें । इन से तो हर बात की तवक्को की जा सकती है । जब से असैम्बली बनी है हम देखते आ रहे हैं कि यह बार बार amendments लाते हैं । अभी कल ही आप ने देखा था कि इस हाऊस ने एक amendment पास कर दी फिर फाईनन्स मनिस्टर का ध्यान इस तरफ दिलाया गया तो उन्होंने एक और तरमीम ला कर इसे रद कर दिया ।

अध्यक्ष महोदय : अगर आप Rules of Procedure को पढ़ें तो आप को पता चलेगा कि हाऊस पीछे नहीं जा सकता ।

[If you study the Rules of Procedure, you will find that these do not permit an earlier part of a question being amended when the House has passed on to the next question.]

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : On a point of order, Sir. ਕੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਸਾਫ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਕੀ ਇਹ procedure ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਬਿਲ ਤੇ ਕੋਈ ਤਰਮੀਮ ਨਾ ਆਵੇ ਉਸ ਤੇ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਕਿਸੇ ਬਿਲ ਦੀ 3rd reading ਤੇ ਜੋ ਕਲਾਜ਼ਾਂ ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਸ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹੋ ਉਸ ਤੇ you cannot go back. [At the third reading of a Bill no discussion can take place on its clauses which have already been passed.]

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਜੇਕਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਇਕ ਤਰਮੀਮ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਤਰਮੀਮ ਰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਲਾਜ਼ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਕਲਾਜ਼ਾਂ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਦ 3rd reading ਤੇ ਕੀ ਉਸ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ?

Mr. Speaker : This is no point of order.

मौलवी अब्दुल गनी डार : जनाब स्पीकर साहिब, मैं आप का शुक्रगुज़ार हूं कि आप हमें गाहे बगाहे अपना मश्वरा देते रहते हैं । स्पीकर साहिब, जो कानून यह सरकार बनाती है उस को आखिरी दम तक बदलती रहती है । मुझे इस से कोई सरोकार नहीं । इन की majority है जितनी बार चाहें बदल सकते हैं । मगर मैं इतना ज़रूर अर्ज़ करना चाहता हूं कि इस बिल में 100 रुपए रोज़ाना जुर्माना वाली बात बहुत नामुनासिब है । यह जुर्माना बहुत ज़्यादा है । आप कहा करते थे जब दुनिया में कोई कानून नहीं था और जैसी बात किसी के मन में आती थी वैसी ही कर देते थे । ऐसा करना मुनासिब मालूम नहीं होता । वैसे वे मालिक हैं उन की मर्ज़ी है कि ज़िद्द करें और कहें कि हज़ार रुपया दे दो । मैं समझ गया कि जो लोग गलती करते हैं उन को सज़ा होनी चाहिए । लेकिन सौ रुपया रोज़ का जुर्माना होगा तो उसे तो सोचने का मौका ही नहीं मिलेगा । मैं आप से अर्ज़ करता हूं कि अगर आप यह मुनासिब समझें तो अपनी इस बात पर ज़्यादा ज़ोर न दें । और वापस ले सकते हैं तो वापस ले लें । अगर अब नहीं वापस ले सकते तो फिर जब इकट्ठे हों आप के ज़ेर साया उस वक्त वापस ले लेवें ।

ਲੋਕ ਕਾਰਜ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ) : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਮੈਂ ਮੌਲਵੀ ਹੋਰਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਤਰਫ ਦਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੌਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਕਿ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਦੇ ਦਿਓ ਅਤੇ ਫੈਕਟਰੀ ਚਲਾ ਲੌ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬਾਕਾਇਦਾ ਇਜਾਜ਼ਤ ਲੈਣ ਅਤੇ ਬਗੈਰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਉਹ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਵੀ ਹੈ । ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਲੈ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਵੀ ਹੈ । ਐਸੀ ਕੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ ।

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Municipal (Amendment) Bill be passed.

The motion was carried.

THE PUNJAB DISTRICT BOARDS (TAX VALIDATING) BILL, 1955.

Minister for Public works (Sardar Gurbachan Singh Bajwa) : Sir, I beg to introduce the Punjab District Boards (Tax Validating) Bill, 1955.

Minister for Public Works. Sir, I beg to move—

That the Punjab District Boards (Tax Validating) Bill, be taken into consideration at once.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਬਿਲ ਵੀ ਓਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ Municipal Committees ਦੇ ਮੁਤਅਲਕ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਡਿਸਟਰਿਕਟ ਬੋਰਡ ਲਗਾਏ ਤਾਂ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਉਹ ਟੈਕਸ ਪਹਿਲੇ notify ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਫਿਰ ਉਸ notification ਵਿਚ ਉਹ date specify ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਜਿਸ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਉਹ ਟੈਕਸ ਲਾਗੂ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਰੀਖ notify ਹੋਣ ਅਤੇ ਟੈਕਸ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਵਿਚ ਤਿੰਨਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦਾ ਵਕਫ਼ਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ 2, 3 ਕੇਸ ਹਨ। ਇਕ ਕੇਸ ਵਿਚ ਤਿਨਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਥੋੜੇ ਦਿਨਾ ਦਾ ਘਟ ਵਕਫ਼ਾ ਹੈ ਦੂਸਰੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਤਾਰੀਖ notify ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਹ 1948 ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕੋਈ 1952 ਤੋਂ ਅਤੇ ਕੋਈ 1953 ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਹੈ। ਜੇ ਕਰ ਮਾਮਲਾ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਲੇ ਜਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਵਸੂਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਟੈਕਸ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਸ notification ਦੇ ਨਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਮਦੇਨਜ਼ਰ ਰਖ ਕੇ ਇਹ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਹਾਊਸ ਜਲਦੀ ਹੀ ਪਾਸ ਕਰੇਗਾ।

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab District Boards (Tax Validating) Bill be taken into consideration at once.

ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ (ਅਜਨਾਲਾ) : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ oppose ਕਰਨ ਲਈ ਖੜਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਗਲ ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ department ਨੂੰ ਚਲਾ ਰਹੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਨਾ-ਅਹਿਲੀਅਤ ਅਤੇ ਨਾਕਾਬਲੀਅਤ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਇਹ ਗਲ ਹਰ ਵਾਰੀ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ ਕਿ an endment ਹਾਉਸ ਵਿਚ ਲੈ ਆਂਦੀ ਅਤੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਗਲਤੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਇਹ ਚੀਜ਼ ਛਪੀ ਨਹੀਂ notification ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਅਤੇ ਇਤਨੀ ਗਲ ਕਹਿਕੇ ਵਿਚੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੀ ਨਾ ਅਹਿਲੀਅਤ ਸੈਕਟਰੀਆਂ ਦੀ ਨਾਕਾਬਲੀਅਤ ਅਤੇ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਦੀ ਸੁਸਤੀ ਨੂੰ ਛਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (*interruption*) ਇਕਠੇ ਪੰਜ ਪੰਜ ਬਿਲ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ (*interruption*) ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਗਲਤੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਮਹਿਕਮੇ ਕੋਲੋਂ ਅਤੇ ਹਾਊਸ ਦੀ ਮਨੀ (money) ਅਤੇ ਟਾਈਮ (time) ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਅਛੀ ਤਰਾਂ ਸੋਚੇ ਸਮਝੇ ਅਤੇ ਬਾਦ ਵਿਚ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕਰੋ ਅਤੇ ਜੇ ਕਰ ਤੁਸੀਂ ਐਸਾ ਨਹੀਂ

ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਬਿਲ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਹਾਊਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੋੜਦਾ ਤਾਂ department ਦੀ efficiency ਨਹੀਂ ਵਧ ਸਕਦੀ। ਉਹ inefficient people ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਲੁਕਾਉਂਦੇ ਹੋ ਨਪਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ reflection ਦੂਸਰੀਆਂ ਅਸੈਂਬਲੀਆਂ ਉਪਰ ਵੀ ਪਵੇਗਾ ਪੰਜ ਬਿਲ ਲੈ ਆਏ ਹਨ। ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਕੋਲੋਂ ਗਲਤੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਸੁਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਗਲਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਛਪਦਾ। ਠੀਕ ਹੈ ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੀ ਹਾਊਸ ਵਿਚ majority ਹੈ ਅਸਾਂ ਬਿਲ ਨੂੰ ਤੜੱਕ ਪਾਸ ਕਰਵਾ ਲੈਣਾ ਹੈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜੀ ਹਜ਼ੂਰ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਜ਼ਰੂਰ ਵਾਪਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਕਿ department ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਹ ਆਸਾਨ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਜੀ ਕਰੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਬਿਲ ਲਿਆ ਕੇ ਪਾਸ ਕਰਵਾ ਲਿਆ।

ਲੋਕ ਕਾਰਜ ਵਿਭਾਗ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ) : ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਵਕਤ ਦੇ ਧੋਣੇ ਧੋ ਰਿਹਾਂ ਹਾਂ। ਮੈਥੋਂ ਗਲਤੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਵਕਤ ਵਿਚ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਛੀਨਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਿਫਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ।

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab District Boards (Tax Validating) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Speaker : Now the House will proceed to consider the Bill clause by clause.

CLAUSE 2

Question is—

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

SCHEDULE

Mr. Speaker : Question is—

That the Schedule stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 1

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Speaker : Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Public Works (Sardar Gurbachan Singh Bajwa :) Sir, I beg to move—

That the Punjab District Boards (Tax Validating) Bill be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab District Boards (Tax Validating) Bill be passed.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab District Boards (Tax Validating) Bill be passed.

The motion was carried.

THE PUNJAB LEGISLATIVE ASSEMBLY SPEAKER'S AND DEPUTY SPEAKER'S SALARIES (AMENDMENT) BILL, 1955.

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar) : Sir, I beg to introduce the Punjab Legislative Assembly Speaker's and Deputy Speaker's Salaries (Amendment) Bill.

Chief Minister : Sir, I beg to move—

> That the Punjab Legislative Assembly Speaker's and Deputy Speaker's Salaries (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

स्पीकर साहिब ! यह बिल्कुल साफ मामला है । मैं उम्मीद करता हूं कि मैम्बर साहिबान को इस के विरुद्ध बोलने की तकलीफ करने की जरूरत नहीं पड़ेगी । इस चीज़ को कानूनी तौर पर ठीक करना है । वे चाहते हैं कि कर्जा ले सकें । हमारा विचार था कि उन को कोई दिक्कत नहीं होगी मगर Accountant-General का यह ख्याल है कि जब यह चीज़ notice में आ जाए और मेरे पास हो कर जाए तो यह एक कानूनी चीज़ है। मैं उम्मीद करता हूं कि मैम्बर साहिबान इस में और किसी किस्म की चीज़ नहीं देखेंगे और इसे support करेंगे ।

Mr. Speaker : motion moved —

> That the Punjab Legislative Assembly Speaker's and Deputy Speaker's Salaries (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ (ਟਾਂਡਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਅਤੇ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਾਰਾਂ ਨ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ....

Mr. Speaker : ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਕਾਰਾਂ ਅਗੇ ਹੀ ਹਨ । (we have already got cars)

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਇਹ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾਂ ਸਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਗਵਰਨਰ ਕੋਲੋਂ ordinance ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ordinance ਕਿਸੇ ਖਾਸ emergency ਵੇਲੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਗਲ ਲਈ ordinance ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਿਆ। ਸੂਬੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਭੈੜਾ ਸਮਝਿਆ ਹੈ । ਇਹ ਚੀਜ਼ Chair ਦੀ ਇਜ਼ੱਤ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਦੂਜੇ ਚੰਗੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਗੋਂ ਨ ਸਿਰਫ ਇਹ ordinance ਜਾਰੀ ਕਰਦੇ ਕੁਰਸੀ ਦੀ grace ਨੂੰ ਬਲਕਿ ਗਵਰਨਰ ਦੇ ordinance ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਬਟਾਇਆ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸਪੀਕਰ ਅਤੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਇਹ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਜ਼ੱਤ ਵਧੀ ਨਹੀਂ । ਬੇਸ਼ਕ ਅਸੀਂ ਖੁਦ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਾਰਾਂ ਮਿਲਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ । ਜੇ ਮਨਿਸਟਰਾਂ ਕੋਲ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਰਾਂ ਹਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਕਿਉਂ ਨ ਹੋਣ । ਕਾਰਾਂ ਨ ਦੇਨ ਦਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।

Mr. Speaker : Question is—

> That the Punjab Legislative Assembly Speaker's and Deputy Speaker's Salaries (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Speaker : Now the House will proceed to consider the Bill Clause by Clause. Clause 2 is before the House for discussion.

(No Member rose to speak on this Clause)

CLAUSE 2

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 3

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 3 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 1

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Speaker : Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Chief Minister : Sir, I beg to move—

That the Punjab Legislative Assembly Speaker's and Deputy Speaker's Salaries (Amendment) Bill be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Legislative Assembly Speaker's and Deputy Speaker's Salaries (Amendment) Bill be passed.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Legislative Assembly Speaker's and Deputy Speaker's Salaries (Amendment) Bill be passed.

The motion was carried.

THE PUNJAB LEGISLATIVE COUNCIL CHAIRMAN'S AND DEPUTY CHAIRMAN'S SALARIES AND ALLOWANCES (AMENDMENT) BILL

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar) **:** Sir, I beg to introduce the Punjab Legislative Council Chairman's and Deputy Chairman's Salaries and Allowances (Amendment) Bill.

Chief Minister : Sir, I beg to move—

That the Punjab Legislative Council Chairman's and Deputy Chairman's Salaries and Allowances (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Legislative Council Chairman's and Deputy Chairman's Salaries and Allowances (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਿਟੀ ਈਸਟ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਮੈਂ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਡਿਪਟੀ ਚੇਅਰਮੈਨ ਬਾਰੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ provision ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ।

Mr. Speaker : The hon. Member cannot raise this question at this stage.

Sardar Sarup Singh : This may be treated as my observation.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Legislative Council Chairman's and Deputy Chairman's Salaries and Allowances (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Speaker : Now the House will proceed to consider the Bill clause by clause. Clause 2 is before the House for discussion.

(No member rose to speak on this Clause).

CLAUSE 2

Mr. Speaker : Question is—

That clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 3

Mr. Speaker : Question is—

That clause 3 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 1

Mr. Speaker : Question is—

That clause 1 stand part of the Bill

The motion was carried.

TITLE

Mr. Speaker : Question is—

That title be the title of the Bill

The motion was carried.

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Legislative Council Chairman's and Deputy Chairman's Salaries and Allowances (Amendment) Bill be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Legislative Council Chairman's and Deputy Chairman's Salaries and Allowances (Amendment) Bill be passed.

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ (ਰਮਦਾਸ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ । ਜਦੋਂ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਜਾਂ ਮੁਖਾਲਫਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਇਸ ਤੇ ਬੋਲਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕੁਛ ਅਜੀਬ ਜਿਹਾ ਲਗੇਗਾ ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਕਿਹੇ ਬਗੈਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਕਿ ਇਸ ਸਟੇਟ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ladies ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ ਸਲੂਕ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਜੇ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਲੌ ਤਾਂ ਵੀ ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ ਜੇ ਪੋਸਟਾਂ ਅਤੇ appointments ਨੂੰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਅਤੇ ਤਨਖਾਹਾਂ

ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਅਤੇ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਧਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਡਿਪਟੀ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਧਾਇਆ ਗਿਆ (*interruptions*)

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ: ਤਨਖਾਹਾਂ ਦੇ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(There is no question of enhancing their salaries.) (*interruptions*)

ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ....

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : Order, please. ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਮੈਂ ਵੀ concerned ਹਾਂ, ਮੈਂ ਇਹ ਦਸ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਵਧੀਆਂ। ਬਲਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਦੂਜੀ States ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲ ਕਰੋ ਤਾਂ ਸਾਡੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਘਟ ਹਨ।

(Order, please. As I am also concerned with it, I may inform the House that no increase is intended to be made in our salaries. We are rather getting less salaries as compared with salaries in other States).

ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਪਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰਾ ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਾਰਾਂ ਲਈ ਕਰਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਹਿਬ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਡਿਪਟੀ ਚੇਅਰਮੈਨ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਇਹ ਕਰਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ।

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Legislative Council Chairman's and Deputy Chairman Salaries and Allowances (Amendment) Bill be passed.

The motion was carried.

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੇਰੇ ਵੀ ਦੋ ਬਿਲ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ take up ਕਰ ਲਓ। (*interruptions*) ਸਾਰੇ ਨਹੀਂ ਇਹ ਮਮੂਲੀ ਜਿਹੇ ਦੋ ਬਿਲ

ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ : ਨਹੀਂ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹੁਣ ਬਸ ਕਰ ਦਿਓ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਤੁਹਾਡੇ ਆਪਣੇ ਬਿਲ ਪਾਸ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਹੁਣ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਓ..

ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ : ਬਾਕੀਆਂ ਲਈ ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਤਿਆਰੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ।

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ : The Punjab Agricultural Produce Markets (Validation) Bill. ਹੀ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿਓ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ: ਹਾਊਸ ਦਾ ਕੀ ਖਿਆਲ ਹੈ। (what is the view of the House)

ਵਿਰੋਧੀ ਪਕਸ਼ ਦੇ ਮੈਂਬਰ: ਬਸ ਜੀ, ਹੁਣ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਓ ।

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜਿਵੇਂ ਤੁਹਾਡੀ (ਮਿਸਟਰ ਸਪੀਕਰ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ) ਮਰਜ਼ੀ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਚੰਗਾ ਫਿਰ adjourn ਹੀ ਕਰ ਦੇਵਿਏ ।

(Then let the House be adjourned).

[*The Assembly then adjourned till 2 p.m. on Friday, the 14th October,* 1955].

੨੦੦੧ ਪੀ. ਵੀ. ਐਸ.—੨੯੦—੨੩-੯-੫੬—ਸੀ. ਪੀ. ਐਂਡ ਐਸ, ਪੰਜਾਬ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

PUNJAB VIDHAN SABHA

DEBATES

14th October, 1955

Vol. II—No. 4.

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Friday, 14th October, 1955.

Printed at S. D. Press, Chandigarh

Price Rs. 4/-/-

PUNJAB VIDHAN SABHA.

Friday, the 14th October, 1955.

The Vidhan Sabha met in the Assembly Hall, Sector 10, Chandigarh Capital at 2 p. m. of the Clock. Mr. Speaker (Sardar Gurdial Singh Dhillon) in the Chair.

QUESTION HOUR (DISPENSED WITH)

Chief Parliamentary Secretary (Shri Prabodh Chandra) : Sir, I suggest that today the Question Hour be dispensed with.

Mr. Speaker : Question Hour is dispensed with today.

ADJOURNMENT MOTIONS

अध्यक्ष महोदय : कुछ *adjournment motions हैं । एक मौलवी अब्दुल ग़नी जी की तरफ से, दूसरी सरदार दर्शन सिंह जी की तरफ से, तीसरी श्री वधावा राम और चौथी सरदार चनन सिंह जी की तरफ से आई है । क्योंकि आज इसी floods के मामले पर एक खास debate हो रही है, इसलिए ये adjournment motions उसी में cover हो जाती हैं उस मौके पर आप को discussion का काफी मौका मिलेगा । यह debate साढ़े तीन घण्टे होगी । इसलिए मैं इन motions को move करने के लिये इजाज़त नहीं देता ।

(Some notices of adjournment motions have been received, first from Maulvi Abdul Ghani, the second from Sardar Darshan Singh the third from Shri Wadhawa Ram and the fourth from Sardar Chanan Singh. As today a special debate is going to be held to discuss the flood situation, I think the subject matter of these adjournment motions will be fully covered by it. The hon. Members will get ample opportunity to discuss this matter. The debate will continue for three and a half hours. Therefore, I do not give my consent to the moving of these motions.

---

*1. Maulvi Abdul Ghani Dar, M. L. A , to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, by the recent negligence and improper handling of Irrigation Department the water of Bist Doab Canal and Ravi flooded Amritsar and ruined it. The damage of the banks of the canal and utter failure of the *Bunds* of Ravi have proved the inability of the Irrigation Ministry. The Enquiry Committee should be set up immediately

2. Sardar Darshan Singh, M. L. A. to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the grave situation created by rains and flood in the State causing untold sufferings to the people, in particular to the agricultural labourers, artisans and the town and the rural poor and the measures necessary to give adequate, effective and prompt relief to them, specially in the matter of housing and employment.

3. Shri Wadhawa Ram, M. L. A., to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the grave situation

EXTENSION OF TIME OF THE SITTING OF THE ASSEMBLY

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar) : Sir, I beg to move-

That the Assembly shall adjourn without question put at 7. 30 p. m. instead of 6. 30 P. M. on Friday, the 14th October, 1955.

स्पीकर साहिब ! यह जो मोशन मैंने हाऊस के सामने पेश की है उसकी गर्ज यह है कि मैं आज एक दूसरे resolution में हाउस को यह request करने वाला हूँ कि floods की वजह से सूबे के अन्दर जो serious situation पैदा हो गई है उस पर हम गौर करें । ये जो हमारे पंजाब में unprecedented rains और floods आए, इन से पैदा हुए हालात को हम चार बजे जेरे बहस लाएंगे । चूंकि शायद वक्त काफी न रहे—अगर हम 6½ बजे adjourn कर दें—इसलिए मैं उम्मीद करता हूं कि सभी मैम्बरान इस बात से मुतफिक होंगे कि हम एक घण्टा और बैठें ताकि चार बजें से लेकर साढ़े सात बजे तक हम इस सारी situation को discuss कर सकें हाऊस के मैम्बर साहिबान मिलकर गवर्नमेंट को advise कर सकें और गवर्नमेंट भी बतला सके कि वह इस situation को किस तरह से deal कर रही है । यही वजह है जिस के लिये मैं चाहता हूँ कि साढ़े छः बजे की बजाए साढ़े सात बजे तक बैठा जाए ।

Mr. Speaker : Motion moved-

That the Assembly shall adjourn without question put at 7. 30. p. m. instead of 6. 30. P. M. on Friday the 14th October, 1955.

Mr. Speaker : Question is-

That the Assembly shall adjourn without question put at 7. 30 p. m. instead of 6. 30. P. M. on Friday the 14th October, 1955.

The motion was carried.

OBSERVATIONS MADE BY THE SPEAKER

अध्यक्ष महोदय : आज की कार्यवाही शुरु करने से पहले मैं आप को एक इत्तलाह देना चाहता हूं । हमारे Rules of Procedure जो कि final shape में आए हैं वह आज से इस हाऊस में लागू होने शुरु हो जाएंगे । इस में जहां और बहुत सी तबदीलियां की गई हैं—खास

---

necessitating effective measures for relief and rehabilitation of those who have suffered and the steps required for flood control specially in the matter of proper drainage system in the State which has been badly disrupted and disorganised by defective canal and road system in the State.

4. Sardar Chanan Singh Dhut, M. L. A., to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the grave situation created by heavy rains and floods in the State causing destruction of crops, property, cattle wealth and human life and bringing untold misery to hundreds of thousands of people of the State. Adequate measures to provide relief and rehabilitate those who have suffered are immediately necessary. All resources of the State must be mobilized and to that end co-operation of all sections of the people—all political parties, mass and social organisations must be sought. Both official and non-official effort must be organised and co-ordinated so that work of relief and rehabilitation is both adequate and effective.

कर दूसरी legislatures और लोक सभा के procedure को सामने रख कर—उसमें एक अहम तबदीली यह की गई है कि एक Business Advisory Committee बनाई गई है जो इस हाऊस के business को मिलकर देखा करेगी और उसके बाद जो काम आया करेगा वह हाऊस के सामने approval के लिए रखा जाया करेगा। इसलिए Rule 33 (1) के मुताबिक आज मैं उस कमेटी के ये मैम्बर नामज़द करता हूँ :—

(1) स्पीकर ... ... Ex-officio Chairman
(2) चौधरी लहरी सिंह
(3) श्री प्रबोध चन्द्र
(4) श्रीमती डाक्टर प्रकाश कौर
(5) श्री मूल चन्द जैन
(6) सरदार अजमेर सिंह

(Before proceeding with the business for to-day, I wish to inform the House that our Rules of Procedure which have been finalised, will come into force with effect from to-day. Apart from other changes which have been effected in view of the procedure adopted in the Lok Sabha and other Legisla ures, a very significant change has been brought about in them and that is, that a Business Advisory Committee of the House has been provided for. This Committee will often meet to scrutinise the business to be transacted by the House and then the proposed time table will be put before the House for its approval. Accordingly, under Rule 33 (1) I nominate the following as Members of the Business Advisory Committee—

1. Speaker ... Ex-officio Chairman
2. Chaudhri Lahri Singh, Minister for Irrigation.
3. Shri Prabodh Chandra.
4. Shrimati Dr. Parkash Kaur.
5. Shri Mool Chand Jain.
6. Sardar Ajmer Singh.)

PRESENTATION OF SUPPLEMENTARY ESTIMATES (1ST INSTALMENT) 1955-56

Minister for Finance (Sardar Ujjal Singh) : Sir, I beg to present the Supplementary Estimates (1st instalment) 1955-56.

PRESENTATION OF THE REPORT OF THE COMMITTEE ON ESTIMATES ON THE SUPLEMENTARY ESTIMATES (1ST INSTALMENT) 1955-56

Shri Som Datt Bahri (Simla) : Sir I beg to present the report of the Committee on Estimates on the Supplementary Estimates (1st instalment), 1955-56.

LEAVE OF ABSENCE

अध्यक्ष महोदय : चौधरी कृष्ण गोपाल दत्त जी की तरफ से जो कि इस एवान के मैम्बर हैं और जो अभी तक बीमार हैं, यह चिट्ठी आई है—

(I have received the following letter from Chaudhri Krishna Gopal Dutt, a member of this House and who is still ill.)

I am still very ill and unable to attend the sittings of the Punjab Vidhan Sabha. I have, therefore, to request you to be kind enough to move and persuade the House to grant me leave of absence for another four months.

Question is—

That permission be granted to Chaudhri Krishna Gopal Dutt M. L. A.

The permission was granted.

THE EAST PUNJAB UNIVERSITY (AMENDMENT) BILL, 1955.

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar) : Sir, I beg to introduce the East Punjab University (Amendment) Bill.

Chief Minister : Sir I beg to move—

That the East Punjab University (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

स्पीकर साहिब ! यह एक मामूली सा बिल है । इस मामले के लिए गवर्नमैन्ट को एक ordinance जारी करना पड़ा था; उस को replace करने के लिए यह बिल है । यह बिल यूनीवर्सिटी बिल में amendment लाने की गर्ज़ से पेश किया गया है । Senate के जो sitting मैम्बर हैं; पहले ऐक्ट के मुताबिक उन की मयाद तीन साल है उस को तीन की बजाए चार साल करना पड़ा है । इसलिए उसको provide करने के लिए हाऊस का वक्त लिया जा रहा है ।

Mr. Speaker : Motion moved—

That the East Punjab University (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

Mr. Speaker : Question is—

That the East Punjab University (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Speaker : Now the House will proceed to consider the Bill clause by clause.

CLAUSE 2.

Mr. Speaker : Now clause 2 is before the House.

Question is—

That clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 3.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 3 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 1.

Mr. Speaker : Question is—

That clause I stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Speaker : Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar) : Sir, I beg to move—

That the East Punjab University (Amendment) Bill be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the East Punjab University (Amendment) Bill be passed.

Mr. Speaker : Question is—

That the East Punjab University (Amendment) Bill be passed.

The motion was carried.

THE PUNJAB LEGISLATIVE ASSEMBLY (ALLOWANCES OF MEMBERS) (AMENDMENT) BILL, 1955.

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar) : Sir, I beg to introduce the Punjab Legislative Assembly (Allowances of Members) (Amendment) Bill.

Chief Minister : Sir, I beg to move—

That the Punjab Legislative Assembly (Allowances of Members) (Amendment) Bill be taken into consideration at once

स्पीकर साहिब ! इस बिल को लाने की ज़रूरत इस लिए पड़ी है क्योंकि मैम्बर साहिबान जब उन कमेटियों के मैम्बर मुकर्रर किए जाते हैं जो कि गवर्नमैन्ट की तरफ़ से बनी होती हैं तो उस में एक रुकावट खड़ी हो जाती है कि वे ऐसी कमेटियों के मैम्बरज़ नहीं समझे जाते हैं जिन की वजह से उन्हें डेली अलाउंस वगैरा मिल सकें। तो यह बिल्कुल मुनासिब चीज़ है कि अगर वे मैम्बर हैं और उन्हें अलग वक्त देना पड़ता है तो उन्हें allowance मिलना चाहिए, और चूंकि वे मैम्बर हैं उन्हें allowances न मिले तो यह ठीक बात नहीं है। यह जो accounts का objection है उस को दूर करने के लिए यह बिल लाया गया है ताकि उन्हें यह allowances दिये जा सकें।

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Legislative Assembly (Allowances of Members) (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : On a point of order, Sir. ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਹੁਣ ਹਾਊਸ ਅੱਗੇ ਆਇਆ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਕਾਪੀ ਸਾਨੂੰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਮਿਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ circulate ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਹੁਣ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਬਿਲ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਗੈਰ circulate ਕੀਤੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿਤੇ ਜਾਇਆ ਕਰਨਗੇ।

मुख्य मन्त्री : यह जो बिल अब मैं ने पेश किया है यह तो 7 तारीख को publish किया गया था ।

मौलवी अब्दुल गनी डार : On a point of order, Sir. ਸਾਨੂੰ ਸਹੋ ਡਰ ਨਹੀਂ ਪਹੇ ਦਾ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਪਰ ਇਹ circulate ਅੱਜ ਹੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ।

Mr. Speaker : But this is the second distribution of the copies of the Bill.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਸਾਨੂੰ ਪਹਿਲੇ circulate ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਇਸਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਸਾਨੂੰ ਅੱਜ ਹੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਜਿਹੜਾ ਸਾਨੂੰ Gazette ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਇਸ ਲਈ ਸਾਡਾ ਇਹ ਇਤਰਾਜ਼ legal ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਅੱਜ ਹਾਊਸ ਵਿਚ move ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ।

अध्यक्ष महोदय : यह तो पहिले circulate किया गया था । [This Bill had already been circulated.]

Chief Minister : Sir, it was published in time *i. e.* on the 7th October, 1955.

अध्यक्ष महोदय : लीडर आफ़ दी हाऊस कह रहे हैं कि यह सात अक्तूबर को publish हुआ था । [The Leader of the House has stated that it was published on the 7th October, 1955.]

Chief Minister : This is correct, Sir, that the Bill was published in the Punjab Government Gazette Extra-ordinary dated the 7th October, 1955.

मौलवी अब्दुल गनी डार : On a point of Order, Sir. मेरा सवाल यह है कि अगर यह बिल छपवा कर अपने पास ही रख लें और हमें इस के मुतालया के लिए time ही न दिया जाए क्योंकि हमें यह time पर ही नहीं मिलता तो क्या ....

अध्यक्ष महोदय : मैं ने यह मोशन move करने की इजाज़त दे दी है ।

[I have permitted the moving of this motion.]

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : On a point of order, Sir. ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਅਸੀਂ ਇਸ ਉਤੇ ਆਪ ਜੀ ਦੀ special ruling ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਬਿਲ ਹਾਊਸ ਵਿਚ move ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚ ਅੱਜ ਹੀ circulate ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਛਾਪਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ।

अध्यक्ष महोदय : यह मैं ने allow कर दिया है ruling का कोई सवाल नहीं ।

(I have allowed it. There is no question of a ruling).

Question is-

That the Punjab Legislative Assembly (Allowances of Members) (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Speaker : Now the House will proceed to consider the Bill clause by clause.

CLAUSE 2.

Mr. Speaker : Question is-

That clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 3.

Mr. Speaker ; Question is-

That clause 3 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 1.

Mr. Speaker : Question is-

That clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE.

Mr. Speaker : Question is-

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Legislative Assembly (Allowances of Members) (Amendment) Bill be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Legislative Assembly (Allowances of Members) (Amendment) Bill be passed.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Legislative Assembly (Allowances of Members) (Amendment) Bill be passed.

The motion was carried.

THE PUNJAB LEGISLATIVE COUNCIL (ALLOWANCES OF MEMBERS) (AMENDMENT) BILL, 1955.

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar) : Sir, I beg to introduce the Punjab Legislative Council (Allowances of Members) (Amendment) Bill,

Chief Minister : Sir, I beg to move—

That the Punjab Legislative Council (Allowances of Members) (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

स्पीकर साहिब ! यह जो बिल है यह उसी तरह का है जैसा कि हाऊस ने अभी पास किया है। इस का ताल्लुक Council के मैम्बरज़ से है। इस लिए मैं हाऊस का और वक्त न लेते हुए यह सिफ़ारिश करता हूँ कि इस बिल को भी मन्ज़ूर कर लिया जाए।

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Legislative Council (Allowances of Members) (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Legislative Council (Allowances of Members) (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Speaker : If the House agrees all the clauses of the Bill and the Title be put together to vote to save time.

(The house agreed)

Clauses 2, 3 and 1 and Title.

Mr. Speaker : Question is—

That clauses 2, 3, and 1 and the Title stand part of the Bill.

The motion was carried.

Chief Minister : (Shri Bhim Sen Sachar) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Legislative Council (Allowances of Members) (Amendment) Bill be passed

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Legislative Council (Allowances of Members) (Amendment) Bill be passed

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Legislative Council (Allowances of Members) (Amendment) Bill be passed.

The motion was carried.

THE PUNJAB DISTRICT BOARDS (TEMPORARY CONSTITUTION) (REPEAL) BILL, 1955

Minister for Public Works (Sardar Gurbachan Singh Bajwa): Sir, I beg to introduce the Punjab District Boards (Temporary Constitution) (Repeal) Bill.

Minister for Public Works : Sir, I beg to move—

That the Punjab District Boards (Temporary Constitution) (Repeal) Bill be taken into consideration at once.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਕੁਝ ਦੇਰ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਹਾਊਸ ਨੇ ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਰਾਹੀਂ District Boards ਦੀ Constitution suspend ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿਉਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਾਂ ਕਿ District Boards ਦੀ ਨਵੀਂ Constitution ਬਣਾਈ ਜਾਏ । ਪਰ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਵੇਂ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਬਨਾਉਣ ਵਿਚ ਹਾਲਾਂ ਹੋਰ ਦੇਰ ਲਗੇਗੀ ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ Constitution ਨੂੰ revive ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ elections ਕਰਾ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਉਤਨੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਾਜ ਆਪ ਚਲਾਉਣ ਜਿੰਨੇ ਤਾਈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਵਾਂ ਢਾਂਚਾ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ।

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punj b District Boards (Temporary Constitution) (Repeal) Bill be taken into consideration at once.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ (ਟਾਂਡਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਜਿਹੜੀ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਬਿਲ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਬਿਲ 7 ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਛਪ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਤਾਂ 11 ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਹੀ ਛਪਿਆ ਹੈ ਇਸਨੂੰ ਤਾਂ move ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ।

अध्यक्ष महोदय : आप को यह महसूस करना चाहिए कि यह Assembly किन हालात में meet कर रही है, इसलिए यह एतराज अब नहीं उठाना चाहिए।

[The hon. Member should realise under what circumstances this Assembly is now meeting. He should avoid raising such objections.]

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਸਾਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਸ ਮੁਸੀਬਤ ਦਾ ਉੱਨਾ ਹੀ ਦੁਖ ਹੈ ਜਿੰਨਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਸਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਾਡੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਉਠਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

अध्यक्ष महोदय : इस के लिए मैं ने इजाज़त दे दी है। इस बात को छोड़िए। [I have allowed this. Therefore, please leave this topic.]

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ session ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਇਹ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਬੜੇ ਤਪਾਕ ਨਾਲ ਕਹੀ ਸੀ ਕਿ ਅਗਲੇ session ਵਿਚ ਉਹ District Boards ਦਾ ਇਕ ਨਵਾਂ ਬਿਲ ਲੈ ਆਉਣਗੇ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਾਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ elections ਕਰਾਣਗੇ ਪਰ ਇਹ ਫੇਰ ਪੁਰਾਣੇ ਤਰੀਕੇ ਦੇ District Boards ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ revive ਕਰਨ ਲਗੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਨਵਾਂ ਬਿਲ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਢਾਂਚੇ ਦੇ District Boards ਕਾਇਮ ਕਰਕੇ ਕਿਉਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ elections ਨਹੀਂ ਕਰਾਉਂਦੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ Opposition ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੰਨੀ ਅਤੇ District Boards ਤੋੜ ਦਿਤੇ ਸਨ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ District Boards ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਅਤੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਤਾਕਤ ਦੇਕੇ, ਅਤੇ ਫੇਰ District Boards ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਵਿਚ delay ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਜੋ ਭੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜਮਹੂਰੀ ਹੱਕ ਸਨ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਨੇ Local Boards ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਲੈਣੇ ਸਨ, ਜੋ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਨੇ ਦਿਤੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਲਈ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮੁਖਤਲਿਫ ਬਹਾਨੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਕਿ time ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਇਕ ਗਲਤ ਚੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ House ਦੀ Assurances Committee ਦਾ ਮੈਂ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਲਿਖ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ Ministers ਨੇ ਇਹ ੨ assurances ਪੂਰੀਆਂ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਮਗਰ ਅੱਜ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ Bill ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਕਿ ਇਹ assurance ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਆਪ ਦੇ ਕੰਮ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। District Boards ਬਾਰੇ ਜ assurance ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਦਿਤਿਆਂ ਇਕ Session ਲੰਘਿਆ ਦੂਸਰਾ ਵੀ ਲੰਘਿਆ ਹਾਲੇ ਹੋਰ ਵੀ ਵਕਤ ਲਗੇਗਾ। ਹੁਣ ਵੀ ਜੋ Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ speech ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਕਦ District Boards ਦੀ elections ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਾਂ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ? ਲੋਕ ਕੀ ਸਮਝਣ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ position ਕੀ ਹੈ, ਆਇਆ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਹੱਕ ਦਿਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ? ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ adult franchise ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਹਰ ਬਾਲਗ਼ ਨੂੰ ਵੋਟ ਦਾ ਹੱਕ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਮਗਰ ਉਸਦੀ ਕੋਈ ਤਾਰੀਫ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਨਾ ਵਕਤ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲੇ District Boards ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਢੰਗ ਵਿਚ repeal ਕਰਕੇ ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ Constitution ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕਦੇ ordinance ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਚੀਜ਼। ਅੱਜ ਮੌਕਾ ਹੈ ਹੁਣੇ ਹੀ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰ ਦੇਣਗੇ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅੱਜ

[ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ]

ਇਥੇ House ਵਿਚ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਜ ਤਕ ਜਿੰਨੀਆਂ lists of business ਆਈਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ lists ਵਿਚ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅੱਜ ਇਹ ਇਕ ਨਵਾਂ ਬਿਲ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਸਰਕਾਰ, ਸਾਡੇ Minister ਆਪਣੇ ਵਾਇਦੇ ਦੀ ਖਿਲਾਫ਼-ਵਰਜ਼ੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੌਕੇ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਵੀ ਉਠਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਘਟੋ ਘਟ ਇਹ ਦਸਣ ਕਿ District Boards ਕਦ ਬਨਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਮਿਆਦ ਦਸਣਗੇ ਤਾਂ ਕੀ ਉਸ ਤੇ ਖੜੇ ਵੀ ਰਹਿਣਗੇ ਜਾਂ ਮਹਿਜ਼ Opposition ਨੂੰ ਚੁਪ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਮ-ਅਜ਼-ਕਮ position ਵਾਜ਼ਿਆ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਆਇਆ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਤਾਕਤ ਦੇਕੇ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਵੀ ਅਫਸਰ ਹੀ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਇਹ ਜੋ District Boards ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਹੈ ਇਸਨੂੰ ਉਹ ਤੋੜ ਦੇਣ ਜਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਖਤਿਆਰਾਤ ਦਿਤੇ ਜਾਣ, ਇਸਤੇ ਮੈਨੂੰ ਸਖਤ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ Bill ਤੇ ਵੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ।

मास्टर नंद लाल : On a point of order, Sir. Adult suffrage हो जाने के बाद और जब elections भी हो चुके हैं, क्या पुराने franchise को लेकर elections कराने का हक इनको है ?

अध्यक्ष महोदय : यह point of order नहीं है ? आप बाद में तकरीर कर लें, मैं आप को मौका दूंगा।

(This is not a point of order. You may speak later when I will give you an opportunity to do so.)

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਪੂਰਬੀ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਫਾਰਸੀ ਦਾ ਇਕ ਅਖਾਣ ਹੈ—

"ਹਰਚੇ ਦਾਨਾ ਕੁਨੱਦ ਕੁਨੱਦ ਨਾਦਾਂ, ਵਲੇਕਿਨ ਬਾਅਦ ਅਜ਼ ਖਰਾਬੀਏ ਬਸਿਆਰ।"

ਇਕ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਸਾਡੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਉਸੇ position ਤੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ ਹਨ ਜਿਸਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਜਿਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ District Boards ਦੇ ਮਸਲੇ ਦਾ ਹੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਵੀਂਆਂ elections ਹੋਣ ਮਗਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦਿਖਾਈਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ projects ਬਾਰੇ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਨਵੇਂ District Boards ਬਨਾਉਣੇ ਹਨ, ਨਵੀਆਂ units ਬਨਾਉਣੀਆਂ ਹਨ, ਸਾਰਾ ਢਾਂਚਾ ਹੀ ਨਵਾਂ ਬਨਾਉਣਾ ਹੈ ਬਿਲਕੁਲ ਇਕ ਇਨਕਲਾਬ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ। ਮਗਰ ਇਕ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਅੱਜ ਫਿਰ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਆਏ ਹਨ ਕਿ ਜੋ repealed Act ਹੈ ਉਸਦੇ ਹੇਠ ਹੀ ਚਲਾਂਗੇ ਅਤੇ election ਕਰਾਵਾਂਗੇ। ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਕੋਈ time ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਅਤੇ ਦਿਖਾਈ ਇਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ District Boards ਦੇ ਚੰਦ ਮੈਂਬਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਪਸੰਦ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣਾ ਹੈ ਬਾਕੀ ਕਦ ਹਟਾਉਣਗੇ ਕਦ elections ਕਰਾਉਣਗੇ ਇਹ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪਤਾ। ਜਾਂ ਤਾਂ ਮਿਨਿਸਟਰ ਇਹ announce ਕਰਨ ਕਿ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਜਾਂ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਤਕ elections ਹੋਣਗੀਆਂ। ਮਗਰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਕਰਾ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਹਦਿਆਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਆਪ ਰਾਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਕ ਅਪੀਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਅਤੇ House ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਅੰਧੇਰੇ ਵਿਚ ਨਾ ਰਖਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨਸ਼ਾ ਕੀ ਹੈ ? ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਸਿਆਸੀ ਮਕਸਦ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚੰਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾ ਕੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਦੇ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਮਕਸਦ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦਸਣ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬੜਾ ਮਾੜਾ ਢੰਗ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੁਖਾਲਫ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਕੇ officers ਦੇ ਹੱਥ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦਿਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਹਦਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ value ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ।

प्रोफैसर मोता सिंह आनंदपुरी (आदमपुर) : स्पीकर साहिब, यह बात बिल्कुल दुरुस्त है कि यह बिल एक बात जो undemocratic system पर कायम की गई थी उस को ठीक करने के मुतअल्लिक है। एक तो यह मुद्दा इस बिल का है। दूसरा मुद्दा यह था कि आने वाली elections के लिए यह जरूरी था कि District Boards को democratise किया जाए ताकि public में सरकार के influence को maintain करने के लिए कोई ऐसी चीज या मशीनरी होती जो पंचायतों के लिए और हकूमत के लिए मददगार होती। इस objective को अगर लेकर यह बिल पेश किया गया है तो अपने ख्याल में मैं उन को मुबारकबाद नहीं दे सकता। अगर सही मायनों में यही गर्जोगायत है कि इन को democratise किया जाए और जो गलती हुई उस को मान लिया जाए कि हम ने एक गलत कदम उठाया तो ठीक है। हम ने उस वक्त बड़े ज़ोर से कहा था कि District Boards, bureaucracy के हाथ में दिए गए हैं मगर हमारी आवाज़ को बिल्कुल नज़रअंदाज़ किया गया। अब इस बिल के लाने की वजह मालूम नहीं देती। यह नहीं बताया गया कि उस वक्त क्यों इस तरह किया गया और अब उसे repeal करने की क्या जरूरत है। एक साल के अर्से के बाद ऐसा करने के motive मालूम नहीं। अगर तो यही चीज़ है कि अगले साल जो election आने वाली है उस के लिए propaganda हो और यह एक intermediary body का काम करें public तक पहुंचने के लिए, तो यह गवर्नमैंट के लिए मुनासिब नहीं।

Officials जो इस वक्त काम कर रहे हैं, सिर्फ उन का masses पर काफी असर नहीं पड़ता जब तक masses के representatives गवर्नमैंट के असर के नीचे नहीं आ जाते; पुरानी किस्म के ज़िलेदारों और लम्बरदारों को किसी न किसी तरीके से नीचे लाने की कोशिश की जाएगी। अगर सच मुच बात यह है कि गवर्नमैंट officials के ज़रिए काम चलाने के तजरुबे को खत्म करना चाहती है, तो मैं कहूँगा कि इन्होंने democratic system की तरफ कदम उठाया है और वे मुबारकबाद के मुस्तहिक हैं। अगर उस वक्त सही कदम उठाते तो इस वक्त किसी को शक न होता। 'Until' वाली बात शक में डालने वाली है। यह indefiniteness और vagueness क्यों रखी जा रही है। अगर ambiguities और vagueness को दूर कर दिया जाए तो मैं इस बिल को welcome करूंगा।

अध्यक्ष महोदय : श्री नन्द लाल जी ने point of Order उठाया था। अगर वे तकरीर करना चाहें, तो अब कर सकते हैं।

(Shri Nand Lal had raised a point of Order. If he wishes to make a speech on the Bill, he may do so now.)

श्री नन्द लाल : मैं तकरीर नहीं करना चाहता।

मौलवी अब्दुल गनी डार (नूह) : स्पीकर साहिब, जब पंजाब सरकार ने डिस्ट्रिक्ट बोर्डज़ को तोड़ने के लिए पहले कदम उठाया था तो मैं ने आपके द्वारा इन से बड़ी मुअद्दबाना गुज़ारिश की थी कि एक जमहूरी हक को क्यों सलब करते हो। मैं ने इन से यह भी कहा कि इसका असर बहुत बुरा होगा लेकिन इनका जवाब यह था कि यह निज़ाम बड़ा बोसीदा हो गया है। यह ढांचा बहुत पुराना हो गया है। अवाम के साथ बेइनसाफी होगी अगर नया ढांचा न

(मौलवी अब्दुल गनी डार)

लाया जाए। मैं समझा कि अगर सरकार कुछ देर के लिये पक्का इरादा नहीं कर सकी कि डिस्ट्रिक्ट बोर्डज़ को कौनसी नई शक्ल दी जाए तो कुछ देर बाद करेगी। काफी इन्तज़ार किया लेकिन हमारे सामने कोई ऐसी ठोस बात नहीं आई जिससे समझ जाएं कि अवाम को उनके जमहूरी हक से क्यों ज़्यादा देर तक ऐसे ही रखा जाए और नए इन्तखाबात न कराए जायें। फिर ख्याल था कि सरकार की मारफत officials के काम संभालने से शायद कुछ भला हो। जहां तक जिला गुड़गावां का सवाल है वहां पर डिस्ट्रिक्ट बोर्ड का एक हाई स्कूल है। जिस में सिर्फ एक मेज़ और चार टूटी हुई कुरसियां हैं। मेरे हलके में डिस्ट्रिक्ट बोर्ड की तीन सड़कें हैं एक ताऊरुडू से नूह तक और दूसरी .....

अध्यक्ष महोदय : इस बिल का District Boards की सड़कों से कोई ताल्लुक नहीं। [This Bill has nothing to do with the District Boards, roads.]

मौलवी अब्दुल गनी डार : मैं सिर्फ यह कहना चाहता हूँ कि पंजाब सरकार ने डिस्ट्रिक्ट बोर्डज़ को तोड़ने का जो कदम उठाया था उसमें कोई भलाई पैदा नहीं की हर नुक्ता निगाह से आज दिहाती इलाका की हालत जहां तक डिस्ट्रिक्ट बोर्ड के काम का ताल्लुक है उस वक्त से बहुत ज़्यादा खराब है जब उसके प्रेज़ीडेंट राओ गजराज सिंह थे। मेरा कहने का मतलब यह है कि वज़ीर साहिबान की नीयत नेक है। आदमी भी अच्छे हैं तो क्यों नहीं कहते कि इतने अरसे में चुनाव कराएंगे। मैं समझता हूँ कि हमेशा किसी अच्छे ढंग से या किसी ऐसे ढंग से कि असल हालात का लोगों को पता न लगे जमहूरियत को दबाये रखना ठीक नहीं है। असैम्बली से मन्ज़ूरी लेना तो इनके लिये मुश्किल नहीं क्योंकि इनके पास majority है। इन्हें खुद समझना चाहिए कि यह अवाम के साथ कितना इनसाफ कर रहे हैं।

राओ गजराज सिंह (गुड़गांव) : स्पीकर साहिब! मुझे ताज्जुब है कि जब elections कराए जाने के बारे में गवर्नमैंट की तरफ से चिट्ठी जारी हो चुकी है तो Opposition के भाई इस की मुखालिफत क्यों कर रहे हैं। जब उनकी suggestion मान ली गई है तो उन्हें शिकायत का मौका नहीं होना चाहिए। फरवरी तक elections कराए जाने के बारे में official letter जारी हो चुकी है। जहां तक elections के जल्द से जल्द ज़रूर करवाए जाने का सवाल है मैं उसके साथ हूँ। गांव के लोगों को उन के जमहूरी हक से महरूम नहीं रखना चाहिए। इस तजरुबे के बारे में जो आर्ज़ी तौर पर किया गया है इस तरफ वाले भी और उस तरफ वाले भी सब कुछ जानते हैं। मैं वज़ीर साहिब से आप के द्वारा दरखास्त करूंगा कि इस काम को जल्द करवायें ताकि किसी को किसी किस्म का शक न हो। वज़ीर साहिब को आज इस बात का एलान कर देना चाहिए कि हालात खाह कुछ हों, elections के मुतअल्लिक यह बिल जो आर्ज़ी तौर पर पास करवाया जा रहा है ज़्यादा देर तक लागू नहीं रहेगा। Local Boards बनने चाहिएं, Tehsil Boards भी बन सकते हैं मगर District Boards के offices का ज़िला headquarters पर

रखा जाना बहुत ज़रूरी था। इस बात के मानने पर मैं सरकार को मुबारकबाद देता हूं। एक या दो गांव के लोग हाई स्कूल नहीं खोल सकते और न ही और काम कर सकते हैं। इजतमाई तौर पर ऐसे काम करना दिहाती लोगों के लिए मुश्किल बात नहीं। District Boards Act की ऐसी provisions को जो जमहूरियत के खिलाफ हों amend कर के दूर कर दिया जाए ताकि दिहाती इलाकों को शिकायत न हो। पुराना निज़ाम अफसरों की हकूमत से तो अच्छा है जिस में किसी की शुनवाई नहीं। भीखमंगों की तरह लोग उन के दरवाज़ों पर जाते हैं।

मैं समझता हूँ यह बिल गवर्नमैंट अच्छी नीयत से लाई है, इस लिए मैं इसकी ताईद करता हूँ मगर यह भी कहता हूँ कि खाह हालात कुछ हों elections जल्द से जल्द करवाए जाएं ताकि यह चीज़ पायाए तकमील तक पहुंचे।

श्री चान्द राम अहलावत (झज्जर): स्पीकर साहिब, मैं इस बिल की ताईद के लिये खड़ा हुआ हूँ। यह जो बिल हमारे सामने मौजूद है इस का मनशा सिर्फ यह है कि हमारी दिहाती जनता को, जिन से कि जिले के level पर अपना इन्तज़ाम आप करने का अधिकार छीन लिया गया था, कुछ अरसे के बाद फिर वह अधिकार दिया जाए। बहुत लोगों को शिकायत थी ज़िला बोर्डों के मेम्बर काफी अरसे से चले आ रहे थे। इन्तज़ाम ऐसे होता था कि कुछ लोगों को फायदा होता था। मगर बहुत से लोग represent नहीं होते थे। सरकार ने कदम अच्छा उठाया था कि पुराने मेम्बरों को घर भेज दे और नया इन्तज़ाम किया जाये। मगर इसके लिए कुछ अरसा लगेगा। पर मुझे उम्मीद है सरकार election जल्दी जल्दी कराएगी ताकि लोगों को नुमाइन्दगी मिले। इस बारे में मेरी बेनती है कि हरिजनों के लिए ज़िले के level पर उसी तरह reservation रखी जाए जिस तरह Centre और State Assemblies में रखी है। अगर इस के लिए कानून में ज़रूरत हो तो वहां प्रबन्ध किया जाए और अगर rules से हो सकता है तो उनके ज़रिए किया जाए। हमारी यह शिकायत थी कि नुमाइन्दगी नहीं है। इसको दूर करना चाहिये मैं इसी पर बार बार ज़ोर देता हूं।

ਲੋਕ ਕਾਰਜ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕੁਝ ਦੋਸਤਾਂ ਵਲੋਂ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਇਕੋ ਵਜ੍ਹਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ; ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਬਿਲ ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਕੁਝ ਇਖਤਿਆਰ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਇਕ ਜਮਹੂਰੀ ਬਿਲ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਖਿਆਲ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਇਹ ਜ਼ਾਹਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਕੋਈ ਇਖਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਲਏ ਜਾ ਰਹੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸਨੂੰ ਗ਼ੈਰ-ਜਮਹੂਰੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨਾਲ ਤਾਂ ਅਸੀਂ 1951 ਦੇ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਬੋਰਡ ਬਿਲ ਨੂੰ repeal ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ elections ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਹੋ ਸਕਣ। ਇਸਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੋ ਖਰੜਾ ਬਿਲ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨਾਲ ਕੁਝ ਦਿਕਤਾਂ ਪੇਸ਼ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਹਰ ਤਸੀਲ ਵਿਚ ਬੋਰਡ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਪਰ ਵੇਖਿਆ ਇਹ ਗਿਆ ਕਿ ਰੁਪਏ ਦੀ ਦਿੱਕਤ ਹੈ। ਸਵਾਲ ਉਠਿਆ ਕਿ ਤਸੀਲ ਬੋਰਡਾਂ ਦਾ ਖਰਚ ਕੌਣ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰੇ। ਕੀ ਤਸੀਲ ਬੋਰਡ ਖਰਚ ਖੁਦ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰ ਸਕਣਗੇ? ਇਹ ਗੱਲ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਜਾਪਦੀ ਸੀ। ਫੇਰ ਸੋਚਿਆ ਗਿਆ ਕਿ N.E.S Blocks ਦਾ ਰੁਪਿਆ ਜੋ

[ਲੋਕ ਕਾਰਜ ਮੰਤਰੀ]

Government of India ਨੇ ਦੇਣਾ ਹੈ ਲੋਕਲ ਬੋਰਡਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਹ ਖਰਚ meet ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਸ basis ਤੇ ਖਰੜਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਪਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਉਹ ਨਾ ਮੰਨੀ ਕਿ N. E. S. Blocks ਦਾ ਰੁਪਿਆ ਲੋਕਲ ਬੋਰਡਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਤੋਂ ਮਹਿਰੂਮ ਨਾ ਰਹਿਣ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਸੋ ਇਹ ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਕਰਾਈਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਆ ਜਾਣ। ਪੁਰਾਣੇ ਤਰੀਕੇ ਹੇਠ property education ਅਤੇ ਸਰਵਿਸ ਆਦਿ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੋਟ ਦੇਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਹਰਿਕ ਬਾਲਗ਼ ਨੂੰ ਵੋਟ ਦਾ ਹੱਕ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਦੇਰ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਪਰ ਇਸਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਦਿਕਤਾਂ ਰਾਹ ਵਿਚ ਸਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਝ ਇਲਾਕੇ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਆ ਗਏ; ਕੁਝ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੇ ਨਿਕਲ ਗਏ; ਨਵੀਂ ਹਲਕਾਬੰਦੀ ਕਰਨੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਇਕ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਦੇਰ ਹੋ ਗਈ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਚੋਣਾਂ ਛੇਤੀ ਹੋਣ। ਇਸੇ ਲਈ ਇਸ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਇਹ repealing ਬਿਲ ਲਿਆਏ ਹਾਂ। ਜੇ ਸਾਡੀ ਨੀਅਤ ਇਹ ਹੁੰਦੀ ਕਿ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਛੇਤੀ ਨਾ ਹੋਣ ਤਾਂ ਇਹ ਬਿਲ ਕਿਉਂ ਲਿਆਉਂਦੇ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਮਕਸਦ ਇਕੋ ਹੈ ਕਿ ਮਾਰਚ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਕਰਾ ਦੇਈਏ। ਜੇ ਸਾਡੀ ਨੀਅਤ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਈ ਇਕ ਦਿਕਤਾਂ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਕਰਕੇ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਸਾਂ ਕਿ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ S. R. C. ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਹੈ, flood ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ; ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਰਖਕੇ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ elections postpone ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੀ ਨੀਅਤ ਸਾਫ ਹੈ। ਰਾਓ ਗਜਰਾਜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਫਰਵਰੀ ਵਿਚ ਹੋਣ। ਮੈਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ constituencies ਬਣਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। Election Commissioner ਨੂੰ order ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ constituencies ਬਣਾ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਹੋ ਸਕਣ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਫਰਵਰੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਰਾਣੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹਨ। ਪਰ ਫਰਵਰੀ ਵਿਚ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਬਦ "until the fresh Constitution of the District Boards......,etc." vague ਤੇ ambiguous ਹਨ। ਮੈਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਐਕਟ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਲਾਗੂ ਕਰੇਗੀ ਜਦੋਂ ਇਸਦੀ ਲੋੜ ਸਮਝੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸਦਾ ਮਨੋਰਥ ਹੈ ਕਿ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਕਰਾਈਆਂ ਜਾਣ। ਸੋ ਪੁਰਾਣੇ ਐਕਟ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਕਰਾਈਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਕਰਾਈਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੀਅਤ ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਕੀ ਫਰਵਰੀ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ?

ਲੋਕ ਕਾਰਜ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੱਸ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਨਾ ਕਰਨੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਇਹ ਬਿਲ ਮਾਰਚ ਵਿਚ ਕਿਤੋਂ ਨਾ ਲਿਆਉਂਦੇ ?

ਫੇਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਚਾਂਦ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਖਦਸ਼ਾ backward classes ਹਰੀਜਨ ਭਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਬਾਕੀ ਜਗ੍ਹਾਂ ਮਸਲਨ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਇਸਦੇ ਵਿਚ ਭੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ Act ਦੇ ਵਿਚ provide ਕਰੀਏ। ਅਸੀਂ ਇਹ Rules ਦੇ ਵਿਚ provide ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ Rules ਦੇ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ provide ਕਰਾਂਗੇ।

ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ : ਇਹ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ ।

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab District Boards (Temporary Constitution) (Repeal) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Speaker : Now the House will proceed to consider the Bill clause by clause. I would like to point out that I have not received notice of any amendment to any of the clauses of the Bill. If the hon. Members agree, I will put all the clauses of the Bill together to the vote of the House.

(Voices : No objection)

SUB CLAUSES (2) AND (3) OF CLAUSE 1, CLAUSE 2, CLAUSE 3, SUB CLAUSE (1) OF CLAUSE 1 AND TITLE.

Mr. Speaker : Question is—

That sub clauses (2) and (3) of Clause 1, Clause 2, Clause 3, sub-clause (1) of Clause 1 and the Title stand part of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Public Works (Sardar Gurbachan Singh Bajwa) : Sir, I beg to move—

That the Punjab District Boards (Temporary Constitution) (Repeal) Bill be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab District Boards (Temporary Constitution) (Repeal) Bill be passed.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab District Boards (Temporary Constitution) (Repeal) Bill be passed.

The motion was carried.

THE PUNJAB LAND REVENUE (SURCHARGE) (AMENDMENT) BILL, 1955

Minister for Development: (Sardar Partap Singh Kairon): Sir, I beg to introduce the Punjab Land Revenue (Surcharge) (Amendment) Bill.

Minister for Development : Sir, I beg to move—

That the Punjab Land Revenue (Surcharge) (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸਦੇ ਬਾਰੇ ਸਿਰਫ਼ ਇਤਨਾ ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਝਗੜੇ ਵਾਲਾ ਬਿਲ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਇਸਦੇ ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ ਇੰਨਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਮੁਆਫ਼ੀਆਂ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਜਾਗੀਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ land revenue ਦੇ ਪੈਸੇ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ surcharge ਦਿਉ ਪਰ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਸਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ । ਇਸਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਬਿਲ ਵਿਚ ਕੋਈ provision ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਇਕ ਝਗੜੇ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਸੀ । ਇਸ ਝਗੜੇ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਹ ਬਿਲ ਹੁਣ ਲਿਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਾਲੀਆ ਕਿਸੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਮੁਆਮਲੇ ਤੋਂ ਫ਼ਾਇਦਾ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਉਹ ਇਸ surcharge ਤੋਂ ਕੋਈ ਫ਼ਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ । ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ ਇਹੋ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ । ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ position ਸਾਫ਼ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ।

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Land Revenue (Surcharge) (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

Mr. Speaker Question is—

That the Punjab Land Revenue (Surcharge) (Amendment) Bill, be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Speaker: There being no notice of any amendement to any clause of the Bill, I put all the clauses and the Title together to the vote of the House.

CLAUSES 2 AND 1 AND THE TITLE.

Mr. Speaker: Question is—

That Clauses 2 and 1 and the Title stand part of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Development (Sardar Partap Singh Kairon): Sir, I beg to move—

That the Punjab Land Revenue (Surcharge) (Amendment) Bill be passed.

Mr. Speaker : Motion moved

That the Punjab Land Revenue (Surcharge) (Amendment) Bill be passed

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Land Revenue (Surcharge) (Amendment) Bill be passed.

The motion was carried.

THE PUNJAB AGRICULTURAL PRODUCE MARKETS (VALIDATION) BILL, 1955.

Minister for Development (Sardar Partap Singh Kairon) : Sir, I beg to introduce the Punjab Agricultural Produce Markets (Validation) Bill.

Minister for Development : Sir, I beg to move—

That the Punjab Agricultural Produce Markets (Validation) Bill be taken into consideration at once.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਝਗੜੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਚੀਜ਼ ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 1952 ਵਿਚ Marketing Committees ਲਈ ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀ ਲਗਾਏ ਸਨ ਉਹ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਲਗਾਏ ਗਏ ਸਨ। Marketing Committee ਦੇ ਕੰਮ ਚਲਾਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਾਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਵਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਹ ਬਦਲ ਗਏ ਜਿਹੜੇ ਅਫ਼ਸਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਉਹ ਗ਼ਲਤ ਸਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਸਨ ਉਹ ਤਾਂ ਬਦਲ ਗਏ ਸਨ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਕੰਮ ਉਹ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਠੀਕ ਸੀ।

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Agricultural Produce Markets (Validation) Bill be taken into consideration at once.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ (ਟਾਂਡਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ sessions ਵਿਚ ਵੀ ਦੂਸਰੇ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਅਫਸਰ ਬਦਲ ਗਏ ਹਨ। ਦੋ ਸਾਲ ਲਗਾਤਾਰ ਦੂਸਰੇ ਅਫ਼ਸਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹੈਰਾਨੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦੋ ਸਾਲ 1952 ਤੋਂ ਲੈਕੇ

1954 ਤਕ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੁਣ 1955 ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਇਕ technical mistake ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਕੰਮ ਚਲਾਈ ਗਏ। ਅੱਜ ਇਸਨੂੰ ਕਰਨਾ ਬੇਮੌਕਾ ਹੈ ਅਤੇ 1955 ਵਿਚ ਇਸ technical mistake ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨਾ ਇਕ ਗਲਤ ਤਰੀਕਾ ਹੈ।

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Agricultural Produce Markets (Validation) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Speaker: I will put the Clauses and the Title of the Bill together to the vote of the House.

Question is—

That Clauses 2, 3 and 1 and the Title stand part of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Development : (Sardar Partap Singh Kairon) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Agricultural Produce Markets (Validation) Bill be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Agricultural Produce Markets (Validation) Bill be passed.

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਪੂਰਬੀ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ Autumn Session ਵਿਚ ਇਹ ਤੀਸਰਾ Validation Bill ਹੈ ਜੋ Government ਨੇ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਬਿਲ ਲਿਆਉਣਾ Punjab Government ਲਈ ਕੋਈ ਫ਼ਖਰ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਊਸ ਦਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਜ਼ਾਇਆ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਮੈਂ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਗੋਂ ਲਈ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਚਲਿਆ ਕਰੇ (ਹਾਸਾ)।

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Agricultural Produce Markets (Validation) Bill be passed.

The motion was carried.

THE PUNJAB TOWN IMPROVEMENT (AMENDMENT) BILL, 1955

Minister for Public Works : (Sardar Gurbachan Singh Bajwa) : Sir, I beg to introduce the Punjab Town Improvement (Amendment) Bill,

Minister for Public Works : Sir, I beg to move—

That the Punjab Town Improvement (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! Town Improvement Act ਦੀ ਦਫ਼ਾ ਪੰਜ ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਸ਼ਖਸ ਨੂੰ Chairman appoint ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਲਈ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ : "The term of office of the Chairman shall b three years". ਪਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ,ਕਈ ਦਫ਼ਾ ਇਹ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ Chairman ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਸਮੇਂ ਲਈ ਬਨਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਦਫ਼ਾ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਦੀ age allow ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ

[ਲੋਕ ਕਾਰਜ ਮੰਤਰੀ]

3 ਸਾਲ ਲਈ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਜਿਹੜਾ provision ਪਹਿਲੇ ਬਿਲ ਵਿਚ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਉਸਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜਿਸਨੂੰ Chairman ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਤਕ continue ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਕੱਢ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਜਿਹੜੀ amendment ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ Government ਤਿੰਨਾਂ ਸਾਲਾਂ ਲਈ Chairman ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ Chairman ਦੀ ਮਿਆਦ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਤਿੰਨਾਂ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਰਹੇ। ਜੇਕਰ ਖਾਸ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਣ ਅਤੇ ਲੋੜ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸਦੀ term ਘਟਾ ਵੀ ਸਕੀਏ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ amendment ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ।

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Town Improvement (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਪੂਰਬੀ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਜ ਤਕ ਇਹੋ ਅਸੂਲ ਚਲਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਲਗਾਵੇ ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਵਕਤ ਲਈ ਲਗਾਵੇ ਨਾਕਿ ਜਦੋਂ ਚਾਹੇ ਉਸਨੂੰ ਕੱਢ ਦੇਵੇ। ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਅਗਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ Government Officers ਦੇ ਉਤੇ Sword of Democles ਲਟਕਦੀ ਰਹੀ ਕਿ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਕਿਸ ਵੇਲੇ ਕੱਢ ਦੇਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਕੰਮ ਉਹ ਕਰਨਗੇ ਉਹ ਤਸੱਲੀ-ਬਖਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਹ ਹਰ ਵਕਤ Government ਦੇ ਪਾਸੋਂ ਅਤੇ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਪਾਸੋਂ ਡਰਦੇ ਅਤੇ ਕੰਬਦੇ ਰਹਿਣਗੇ ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਣਗੇ।

ਮੇਰੀ ਰਾਇ ਹੈ ਕਿ rules ਜਿਹੜੇ Government Officers ਉਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਕੰਮ ਖਰਾਬ ਕਰਨ ਅਤੇ corrupt ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ suspend ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਭੀ ਲਾਗੂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। Chairman ਜੋ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ indefinit ਕਰ ਦੇਣਾ ਕਿ ਹਰ ਵਕਤ ਉਹ ਡਰਦਾ ਰਹੇ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਕੱਢ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਬਿਲ Government ਲਈ ਮਦਦਗਾਰ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਬਲਕਿ ਰੁਕਾਵਟ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇਗਾ।

ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ Chairman ਦੀ functioning independent ਤੇ ਦਲੇਰਾਨਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਲਗੀ। ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰਮੀਮ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹਰ ਵੇਲੇ ਭੌ ਰਹੇਗਾ ਕਿ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਰਤਰਫ਼ ਕਰ ਦੇਣ।

ਸਰਦਾਰ ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ ਆਨੰਦਪੁਰੀ (ਆਦਮਪੁਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ "shall" ਤੇ 'will" ਦਾ ਝਗੜਾ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰ office ਦੀ term indeterminate ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ office ਦੀ stability ਦੀ guarantee ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੇ ਕੰਮ ਦੀ efficiency ਨੂੰ ਧੱਕਾ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ efficiency ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰਖਣ ਲਈ ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰ office ਦੀ term ਨੂੰ stabilise ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ Chairman ਉਤੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸ਼ਰਤ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਲਟਕਦੀ ਰਹੇਗੀ ਤੇ ਉਹਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹਰ ਵੇਲੇ ਇਹ ਹੀ ਖਦਸ਼ਾ ਰਹੇਗਾ ਕਿ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੋਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਉਸਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦੇਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਣ ਲਗਾ। ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਜੇ ਕਰ ਚਾਹੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਕੱਢਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਲਈ

ਬਾਕਾਇਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ Rules and Regulations ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ rules ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਕਿਸੇ ਅਫਸਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ Chairman ਨੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਟਾ ਦੇਣਾ ਕੋਈ ਇਨਸਾਫ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ "His term of office shall be for three years". ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ efficiency ਨੂੰ maintain ਰਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਲੋਕ ਕਾਰਜ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ): ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਮੰਤਵ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕੇ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਕੋਲ ਹਰ ਵੇਲੇ ਇਹ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨੀਅਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਅਫ਼ਸਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਜਿਹੜਾ ਕੰਮ ਠੀਕ ਨਾ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਕੇ ਉਹਨੂੰ ਬਰਤਰਫ ਕਰ ਸਕੇ। ਪਰ ਇਸ ਬਿਲ ਦਾ ਇਹ ਮਕਸਦ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ Chairman ਨੂੰ ਜੇ ਇਕ ਸਾਲ ਲਈ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ definite ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾਏਗਾ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇਕ ਸਾਲ ਲਈ ਰਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇ ਦੋ ਸਾਲ ਲਈ ਰਖਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ definitely ਇਹ ਦਸਿਆ ਜਾਏਗਾ ਕਿ ਉਸਦੀ term ਦੋ ਸਾਲ ਲਈ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਹਨੂੰ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ rules ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹਟਾਇਆ ਜਾਏਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਕੋਈ doubt ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਪਿਛਲਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿਣ ਦਿਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਸਦੀ term ਤਿੰਨਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਸੂਰਤ ਵੀ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਇਹੋ ਜਿਹੀ eventuality ਆ ਜਾਏ ਜਦੋਂ ਉਹਨੂੰ ਕੱਢਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਕੋਲ ਉਸਨੂੰ ਬਰਤਰਫ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਲਗੇ। ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਔਗੁਣ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ "Shall remain for three years" ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਹਟਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੌਜੂਦਾ ਬਿਲ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ Town Improvement Trust ਦੇ Chairman ਨੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸਮੇਂ ਲਈ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਜੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਨੀਅਮਾਂ ਦੀ ਖਿਲਾਫ਼-ਵਰਜ਼ੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ambiguity ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਤਰਮੀਮ ਰਾਹੀਂ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿਤਰਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਸ਼ਕ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਕਿਸੇ Chairman ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਕੱਢ ਦੇਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Chairman ਨੂੰ ਇਕ ਖਾਸ specific period ਲਈ subject to a maximum of three years ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿਤਰਾਂ ਦੇ ਇਹ ਖਦਸ਼ੇ ਨਿਰਾਧਾਰ ਹਨ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਕਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

Mr. Speaker: Question is—

That the Punjab Town Improvement (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Sub Clause (ii) of Clause 1, Clause 2 Sub-Clause (i) of Clause 1 and Title.

Mr. Speaker: Question is—

That Sub-clause (ii) of Clause 1, Clause 2, Sub-clause (i) of Clause 1 and the Title stand part of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Public Works (Sardar Gurbachan Singh Bajwa) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Town Improvement (Amendment) Bill be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Town Improvement (Amendment) Bill be passed.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Town Improvement (Amendment) Bill be passed.

The motion was carried.

THE PUNJAB PASSENGERS AND GOODS TAXATION (AMENDMENT) BILL, 1955.

Minister for Labour (Chaudhri Sundar Singh) : Sir, I beg to introduce the Punjab Passengers and Goods Taxation (Amendment) Bill.

Minister for Labour : Sir, I beg to move—

That the Punjab Passengers and Goods Taxation (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

ਜਨਾਬ ਆਲੀ ! The Punjab Passengers and Goods Taxation Act, 1952 ਦੇ Section 3 ਦੇ ਅਧੀਨ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਜਮਾਤ ਨੂੰ ਟੈਕਸ ਮੁਆਫ਼ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਪਰ High Court ਨੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ recently ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਟੈਕਸ ਮੁਆਫ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਇਹ ਟੈਕਸ ਮੁਆਫ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਟੈਕਸ ਉਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਮੁਆਫ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ ਜਦੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਆਫ਼ੀ ਕੌਮ ਜਾਂ ਜਨਤਾ ਦੇ ਹਿਤ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਾਧੀਨ ਰਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਹ ਤਰਮੀਮੀ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Passengers and Goods Taxation (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Passengers and Goods Taxation (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Speaker : Question is—

That Clauses 2 and 1 and the Title stand part of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Labour (Chaudhri Sundar Singh) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Passengers and Goods Taxation (Amendment) Bill be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Passengers and Goods Taxation (Amendment) Bill be passed.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Passengers and Goods Taxation (Amendment) Bill be passed.

The motion was carried.

SITUATION CREATED BY HEAVY RAINS AND FLOODS

Minister for Development (Sardar Partap Singh Kairon): Sir, I beg to move—

That the situation created by the recent unprecedented rains and floods within the State be taken into consideration.

Mr. Speaker: Motion moved—

That the situation created by the recent unprecedented rains and floods within the State be taken into consideration.

मुख्य मन्त्री (श्री भीमसेन सच्चर) : स्पीकर साहिब, इस दुनियां में बहुत हैरान करने वाली चीज़ें कई दफा वाकिया होती है। आज दो हफते नहीं हुए जब कि हम में से हरेक जो कोई खेतियों की तरफ देखता था और राज्य के मुख्तलिफ हिस्सों में जब लहलहाते खेत देखता था तो उस के दिल में एक गौरव पैदा होता था। एक फखर पैदा होता था, क्योंकि वह एक ऐसा सबूत था, जिस सबूत की तरदीद नहीं की जा सकती। यह सबूत उस मेहनत का था, उस तरक्की का था और उस खुशहाली का था जोकि वह खेत अपने मूंह से बोलते थे। इन खेतों को देख कर जब हम किसी एक से भी मिलते थे तो एक दूसरे को मुबारिकबाद देते थे कि ईश्वर की कृपा है कि जाब किस तरह तरक्की कर रहा है। मालूम नहीं जब हम लोग आपस में एक दूसरे को मुबारिकबाद देते थे तो जिस तरह सिरहाने खड़ी किस्मत कह रही हो कि तू क्यों खुश होता है, एक दो दिन तो गुज़रने दे तो पता चलेगा कि असल में वाकया क्या है। दो दिन नहीं गुज़रते हैं कि एक हौलनाक वाकया पेश हो जाता है इस पंजाब के अन्दर।

स्पीकर साहिब, अपनी ज़िन्दगी में वह लोग जो आज जिन्दा हैं, यह लोग याद नहीं कर पाते कि इस तरह का तूफान आया हो इस तरह का सैलाब आया हो जब कि वही पानी जो ज़िन्दगी बखशने वाला हो ज़िन्दगी लेने वाला बन जाए। अगर मैं यह कहूँ तो मुबालिगा नहीं होगा कि सारे पंजाब में सफेमातम बिछ गया। बरबादी उस पैमाने की और उस तरह की जो आप जानते हैं स्पीकर साहिब इस छोटी उम्र की स्टेट को हुई। अभी तो हम मुश्किल से अपनी पहली मुसीबत को दूर कर सके थे। थोड़े ही दिन हुए जो हमारे ऊपर इतनी बड़ी मुसीबत थी उस का हम ने जिस तरह मुकाबिला किया, हमने मुसीबतें बरदाश्त की दुःख सहे। अपने राज्य के काम को लोगों और गवर्नमेंट ने मिल कर किया। इसका नतीजा यह हुआ कि आज पंजाब एक ऊंची जगह पर खड़ा हो गया मगर स्पीकर साहिब, हमारी किस्मत को और सूबे की किस्मत को यह मन्जूर नहीं था कि यह होनहार छोटा सा बच्चा इस तेज़ी से आगे बढ़ता चला जाए। और दुनियां के अन्दर एक मिसाल कायम हो जाए कि जब लोग और सरकार मिल कर काम करते हैं तो कोई मुश्किल नहीं होती, कोई मुसीबत नहीं होती जिस का वह मुकाबिला न कर सकते हों।

एक जिला नहीं दो जिले नहीं तीन नहीं आज तो सारे का सारा सूबा जो है वह एक तरह से या सारे तौर से इस चीज़ के ज़ेरेअसर है।

स्पीकर साहिब, अन्दाज़ा लगाइए कि छत नहीं है सिर पर, पड़ोस में मकान नहीं है जहां कोई आदमी पहुंच कर सहारा पा सके मैं ने अपनी आंखों से देखा है कि गांव के गांव बरबाद हो गए हैं। और मेरा अन्दाजा यह है स्पीकर साहिब कि इस सूबा के कुल पन्द्रह सोलह

[मुख्य मन्त्री]

हज़ार में से सात हज़ार गांव ऐसे हैं जो कि बिलकुल बरबाद हो गए हैं या बहुत हद तक बरबाद हो गए हैं या यह कि उन पर बाढ़ का असर हुआ है । अगर आप 7 हज़ार गांव में हर गांव में एक सौ घर औसतन रखें तो फिर तो यह गिनती सात लाख घरों तक पहुँच जाती है । तो स्पीकर साहिब, सात लाख घर ऐसे हैं जिन पर हम को तबाही ही तबाही नजर आती है । सिर्फ सात लाख घर ही तबाह नहीं हुए बल्कि जिन हाथों से काम किया गया, मेहनत की गई उन हाथों के सामने लोगों की आंखों के सामने उनकी दौलत और कमाई लुट गई । लोग जब अपनी आंखों के सामने अपनी कमाई को खड़ा देखते थे तो खुश होते थे और कई लोगों ने तो तस्सवर में ही अपनी कमाई के रुपये का खर्च भी कर लिया है । मगर आज हालात यह बन चुके हैं कि आने वाली दौलत की उम्मीद तो कहां पहले जो हाथ पल्ले था वह भी हाथ में नहीं रहा । ऐसी हालत में लोगों के सामने एक इम्तहान की घड़ी आ गई है । एक तरफ जब हम यह देखते हैं कि इतनी बड़ी मुसीबत है इसे कैसे दूर किया जाए तो दूसरी तरफ स्पीकर साहिब, तबीयत में तसल्ली सी भी आती है और वह यह है कि पंजाब में रहने वाले बहादुर हैं । यहां के रहने वाले इतनी बड़ी मुसीबत के बावजूद, इतनी बड़ी बरबादी के बावजूद, और इतनी बड़ी तबाही के बावजूद इस मुसीबत का मुकाबला कर निकलेंगे, स्पीकर साहिब, यह एक ऐसी हकीकत है कि जिस का अंदाज़ा नहीं किया जा सकता । इन पंजाब के रहने वालों ने तो मुसीबतों का मुकाबला किया और कर रहे हैं और अगर मैं यह कहूं कि इन्हों ने खन्दा पेशानी से मुसीबतों का मुकाबला किया तो गलत बयानी नहीं होगी ।

मैं ने गांव में जा कर देखा । शहरों में गया, शहरों के उजड़े हुए हिस्सों को देखा । मेरे साथी भी गए उन्हों ने जा कर देखा और जो हालत हमें बतलाई गई है उसको सुन कर हर पंजाबी अपना सिर फख्र से ऊंचा कर सकता है । पंजाबी को इस बात का गौरव है कि पंजाबी इस मिट्टी का बना हुआ है कि जिस को कुदरत ने एक दफा नहीं बल्कि कई बार तबाह करने की कोशिश की । मगर वह पुतला जो कुदरत ने बनाया है अपनी ताकत से फिर आगे बढ़ता है । यह एक बड़ी तसल्ली की बात है । और मैं समझता हूं कि कौमें जो बनती हैं तो इसी तरह से बनती हैं । इसी मिट्टी से जो आदमी बने होते हैं उन कौमों को बनाने वाले होते हैं । स्पीकर साहिब, मैं आप से क्या अर्ज करूं । मैं देखता गया हूँ कि गांव तो पानी में घिरे हुए हैं और मकान गिर चुके हैं लेकिन उन लोगों की ही हिम्मत है जोकि दूसरे दिन ही फिर उसी मकान को अपने हाथों से बना कर खड़ा कर देते हैं । यह एक हिम्मत की बात है जिसे लोग करने के लिये तैयार हैं । स्पीकर साहिब, अब मैं आप से यह अर्ज करूं कि यह जो इतनी बड़ी बरबादी हुई है इस बरबादी का हम ने मुकाबिला करना है इस में कोई शक की बात नहीं है । यह नहीं है कि हम हाय २ करना शुरु कर देंगे या हम रोते ही रहेंगे । एक मुसीबत आई है और हम ने उस मुसीबत का मर्दानावार मुकाबिला करना है और मैं ने अर्ज किया कि हम उस का मुकाबिला कर रहे हैं । मगर जो इतनी भारी बरबादी हुई है, इतनी भारी तबाही हुई है, उस के नतीजे से तो हम कहीं भाग नहीं सकते । हमारा पंजाब, उजड़ा हुआ पंजाब, अभी मुश्किल से संभलने ही पाया था कि फिर नए सिरे से यह मुसीबत हमारे ऊपर आ पड़ी है ।

मैं ने अर्ज़ किया कि इस सारी तारीकी के अन्दर जो रोशनी है वह यही कि लोगों का इरादा है और लोगों की ख़ाहिश है कि उन्होंने इस मुसीबत का मुकाबिला करना है और इस मुसीबत को जीतना है। स्पीकर साहिब, ऐसे वक्त में गवर्नमैंट को लाज़मी तौर पर अपना काम करना है और उस ने अपनी शक्ति के मुताबिक काम किया है। यह जान कर मुझे खुशी होती है और मैं उम्मीद रखता हूं कि मैम्बर साहिबान् जब बोलेंगे तो वे इस बात की तसदीक करेंगे कि इस मुसीबत में गवर्नमैंट ने अपने फर्ज़ को बड़ी अच्छी तरह से निभाया है। मैं इस मौके पर उन तमाम लोगों का, ख़ाहे तो वे सरकारी अफसर हैं और ख़ाहे वे गैर सरकारी लोग हैं, ख़ाहे civil के हैं और ख़ाहे Air force के हैं, शुक्रिया अदा करता हूं उस मुहब्बत के लिये उस लग्न के लिए और उस तनदेही के लिये जिस से कि उन्हों ने इस मुसीबत से लोगों को बचाने की कोशिश की है। स्पीकर साहिब, आप यह जान कर खुश होंगे कि जहां पर यह मुसीबत टूटी वहां पर जहां चन्द दिन पहले मुनाफरित की आग भड़कती दिखाई देती थी और ऐसा मालूम होता था कि शायद हर एक आदमी दूसरे को उस में फैंकने के लिये तैयार बैठा था कुदरत ने ऐसा खेल किया कि तमाम लोगों के दिलों की जो कदूरत थी वह हट गई, मिट गई। और सगे भाइयों की तरह, बल्कि सगे भाइयों से भी बढ़ कर हर एक आदमी ने बगैर किसी तफरीक के, बगैर किसी मज़हबी तमीज़ के और बगैर किसी प्रकार के political झगड़ों के दूसरे को इस मुसीबत से बचाने की कोशिश की है। यह बात हमारे लिये बड़ी फख़्र की बात है। यह कुदरती बात है कि जब मुझे और मेरे साथियों को कहा जाता है कि सरकारी कर्मचारियों ने बड़ा अच्छा काम किया है तो हमारी तबीयत बहुत खुश होती है। स्पीकर साहिब, यह जो नज़ारा हुआ, अगर्चि यह एक मुसीबत है, मगर इस मुसीबत में जिस तरह से कर्मचारियों ने काम किया है और जिस तनदेही से उन्हों ने दिन और रात एक करके इस मुसीबत का सामना किया है, और जिस को दाद लोग दे रहे हैं, यह सब बातें ऐसी हैं जिन से पता लगता है कि वह सरकारी कर्मचारी जिन को हम किसी वक्त ऐसी निगाह से देखते हैं कि जैसे उन्होंने वक्त पड़ने पर काम में किसी से पीछे रहने का ख्याल रखा हो, ऐसी बात नहीं है। बल्कि स्पीकर साहिब, जहां तक हो सका उन्होंने अपना कदम आगे ही रखा इस काम में। यह सब बातें इस चीज़ की प्रतीक हैं कि हमारे देश के अन्दर लोगों के मन में जो spirit काम करती है उस में सेवा भाव निहित है। आज़ाद देशों के जो लोग होते हैं, ख़ाहे वे सरकारी कर्मचारी हों, ख़ाहे वे गैर सरकारी लोग हों उन तमाम के मन में अपने देश के प्रति प्रेम होता है और वह प्रेम अपने आप को ज़ाहिर करता है लोगों की सेवा के रूप में, जो कि एक जगह से नहीं, दो जगहों से नहीं दस जगहों से नहीं, बल्कि जिस जगह से भी आवाज आती है वह यही आती है कि सरकारी अफसरों ने बड़ी तनदेही, लगन से और बड़ी कोशिश से इस सिलसिले में अपने फर्ज़ को पूरा किया है। खास तौर पर मैं Air force के अफसरान और सिपाहियों को धन्यवाद देता हूं। हमारे जरनैलों ने यह हुकम दे दिया कि जिस चीज़ की किसी को ज़रूरत है उस को वही दी जाए जैसे भी किसी की मदद की जा सकती है वैसे ही

[मुख्य मन्त्री]

की जाए। स्पीकर साहिब, आप जानते हैं कि हमारे नौजवान फौजी सिपाहियों ने किस तरह से अपनी जान को हथेली पर रख कर इस मुसीबत का सामना किया है और इस से लोगों को बचाने की कोशिश की है। आप जानते हैं कि हमारी माली हालत कैसी है मगर फिर भी मैं आप को यकीन दिला दूं कि हमारे जो closing balances और opening balances हैं अगर उन के साथ इस वर्ष के deficit budget को मिला दें तो हमारा balance minus हो जाता है अर्थात् हमारे balances हमारे सामने मनफी की शकल में आते हैं। इस मुसीबत का मुकाबिला करने के लिये यह बहुत ज़रूरी है कि रुपया खर्च किया जाए। यह अत्यावश्यक है कि थैलियों का मुंह खोल दिया जाए। हालत यह है कि पास पैसा नहीं है मगर हम खर्च ज़रूर करना चाहते हैं। और गवर्नमैंट ने यह बात साफ तौर पर तै कर दी है कि चाहे हमारे पास कुछ है या नहीं है परवाह नहीं है हम कर्ज़ लेंगे रुपया मांगेंगे जिस तरह भी हो रुपया मुहैया करेंगे। जहां तक लोगों की मुसीबत का गवर्नमैंट के पैसे से ताल्लुक है हम उन को यह नहीं महसूस होने देंगे कि उन को कोई पूछने वाला नहीं है या उन की मुसीबत में उन का हाथ बटाने वाला कोई नहीं है। इसलिए, स्पीकर साहिब, हर तरह की जो मदद है वह यह सरकार कर रही है।

फिर आप इस बात को देखें कि लोग घरों को छोड़ते हैं। जब उन बेचारों के पास रहने के लिये कोई जगह नहीं तो वह अपने घर छोड़ कर बाहर निकल पड़ते हैं। तो उन को इस हालत में कहीं दूसरी जगह बठाना है। जब उन को वहां पर जगह देते हैं तो फिर उन की खुराक का सवाल पैदा होता है कि उसका कोई इन्तज़ाम होना चाहिए। इसके लिए, स्पीकर साहिब, गवर्नमैंट ने हर उस ज़िला में जहां इस चीज़ की जरूरत है कैम्प खोल रखे हैं। वहां उन कैम्पों में इन्तज़ाम किया है उनकी रिहायश का, उन की खुराक का और दूसरी ज़रूरी चीज़ों का। यहां पर मैं यह भी कह देना चाहता हूं कि जो लोगों ने मदद की है इस सिलसिले में वह निहायत ही काबले तारीफ़ है। जहां २ भी कैम्प खुले हैं वहां पर लोगों ने अपनी खुशी से, बगैर किसी दबाव के, अपनी मर्ज़ी के मुताबिक इतनी चीज़ें भेजी हैं — इतनी कि कई जगहों पर तो हमें यह जान कर निहायत खुशी हुई कि वहां पर वे चीज़ें flood हो गईं। ये हर तरह की चीज़ें थीं। यह नहीं कि सूखी रोटियां बल्कि कई जगहों पर पूरियां तक भी लोगों ने भेजीं। इसके अलावा, स्पीकर साहिब, हमारी बहिनें जो हैं वे रात रात बैठी रोटियां पकाती रहती हैं। रात के दो बजे, स्पीकर साहिब, यह कहा जाता है कि भाई अगले रोज़ खुराक फैंकी जानी है। आप हैरान होंगे कि वह उसी वक्त बैठ जाती हैं और जितनी चीज़ों की ज़रूरत होती है, चन्द घन्टों के अन्दर उन से बढ़ कर चीज़ें तैयार करके दी जाती हैं।

इस havoc ने यह भी नुकसान किया है कि देहातों के अन्दर जो लोग हैं वे लोग अपने अपने काम से ब-अमरे मजबूरी अलग कर दिए गए हैं। अपनी ज़मीनों से अलग कर दिये गये हैं। वे लोग कोई शौक से बेकार बैठना नहीं चाहते।

तो हमने यह इन्तज़ाम भी किया है कि उन लोगों के लिए गन्दम अनाज वगैरा जो है, वह हम मुफ्त भेजेंगे। इसके लिए हमने 2500 टन गन्दम सूबे के मुखतलिफ हिस्सों में डिप्टी कमिश्नरों के हवाले कर दी है और जगह २ पर कैम्पस खोल दिए हैं ताकि लोगों को बहुत दूर न जाना पड़े और आसानी से वह चीजें वहीं पर हासिल कर सकें।

यहां पर मैं एक चीज़ वाज़ेह कर देना चाहता हूं। वह यह है कि हमारी फसलें तो बरबाद हो गईं और उसके साथ बहुत सा नुकसान भी हो गया जोकि लोगों के पास अनाज वगैरा था। मगर हमारी पोजीशन यह है कि आज भी हमारे पास इस मुश्किल को अबूर करने के लिए काफ़ी अनाज है। हमने 16,000 टन गन्दम खरीद की थी गवर्नमैंट आफ़ इंडिया के कहने पर। और वह 16,000 टन हमारे पास मौजूद है। उसी में से यह 25,00 टन है जो मैंने अभी अभी बताया है कि लोगों में बांटने के लिए हमने दी है। और उसके बाद हमारे पास जो तेरह चौदह हजार टन रह जाती है, वह अगर ज़रूरत पड़े तो मार्किट में फैंकने के लिए भी काफ़ी है। जहां पर भी हम यह देखेंगे कि कीमतें बढ़ाने की तरफ़ कोई आदमी रजूह कर रहा है तो हम फ़ौरन उस को मार्किट में फैंककर बढ़ते हुए दामों को रोक सकेंगे। इसलिए मैं इस मोअज़िज़ हाऊस से यह कहना चाहता हूँ कि लोगों को यह बिल्कुल कोई खतरा नहीं होना चाहिए, कोई फिक्र नहीं होना चाहिए कि जो दाम हैं चीज़ों के वह बढ़ जाएंगे। इस के लिए मैं यकीन दिलाना चाहता हूँ कि गवर्नमैंट हर वह कदम लेगी, हर वह कदम उठाएगी जो काफ़ी ज़रूरी हैं इन चीजों के दामों को बढ़ने से रोकने के लिए। इस के साथ ही मुझे इस हाऊस की मार्फ़त उन तमाम लोगों से अपील करनी है जो कि जहां पर दूसरे लोग इतना कुछ कर रहे हैं इस मुसीबत का सामना करने के लिए, जो मुनाफ़ा खोर हैं — जिसकी उनको बीमारी हो गई है। और वह लोगों की मुसीबत का भी फायदा उठाना चाहते हैं। मैंने अपील करनी है उन तमाम ऐसे लोगों से कि वे इस मुसीबत से फायदा न उठाएं बल्कि उसी स्पिरिट से काम करें और उसे कायम रखें जिस स्पिरिट की बिना पर कि पंजाब के अन्दर हर पंजाबी—अपने दिल में देश और कौम के साथ प्रेम रखने वाला हर पंजाबी — इस मुसीबत को कम करने में मदद दे रहा है। साथ ही मैं यह भी कह देना चाहता हूं कि अगर गवर्नमैंट ने यह देखा कि बाज़ भाई ऐसी हरकत करने से बाज नहीं आते और खाह-म-खाह कीमतों को बढ़ाए जाने की कोशिश करते हैं या बढ़ाए जाने की तरफ़ उन का रजूह होता है तो गवर्नमैंट फिर हर वह कदम उठाने से गुरेज़ नहीं करेगी इन कीमतों को बढ़ने से रोकने के लिए — खाह वह चीजें हमें ले लेनी पड़े, खाह हम को अपने डिपो खोलने पड़े खाह कोई और इन्तज़ाम हम को करना पड़े। आप देखें, मिसाल के तौर पर, ईंटें हैं। ईंटों के दाम मुकर्रर हैं। लेकिन फिर भी कुछ लोग हैं जो कीमतें बढ़ा रहे हैं और ब्लैक मार्किट करने की तरफ़ उनका रजूह है। मैं यहां यह भी कह देना चाहता हूं कि अगर गवर्नमैंट को यह पता चला कि कोई आदमी इस तरह ब्लैक मार्किट करता है तो गवर्नमैंट बगैर किसी तामम्मल के ऐसे भट्ठे वाले जो लोग हैं उनके लाइसैंस जब्त कर लेगी, कैंसल

[मुख्य मन्त्री]

कर देगी और ऊसके बदले Co-operative Societies को दे देगी या खुद चलाएगी या दूसरे आदमियों को दे देगी ताकि वे किसी तरह से यह सिलसिला न चलायें कि लोगों के रास्ते में रुकावट हो।

आज जो अरबों रुपये का नुक्सान हो गया, आज जो करोड़ों रुपए का नुकसान हो गया, आज जो लाखों लोग बरबाद हो गए, आज जो हज़ारों घरों के अन्दर सफेमातम बिछ गया; क्या कोई यह चाहे कि वह इससे फायदा उठाए? और किस गर्ज के लिए? आज ऐसे जो बाज़ भाई हैं जो इस चीज़ के पीछे पड़े हैं, वे अपने अजायब घरों से निकल कर देखें तो सही कि दो तारीख को हम क्या कहा करते थे, दो तारीख को किस चीज़ का अन्दाज़ा हम लगाते थे; किस कुर्ह हवाई में हम बह रहे थे और उसके दो ही दिन बाद किस तरह की हालत हो गई। वह सोना जो लहलहाते हुये खेतों की शक्ल में दिखाई पड़ता था, वह कहां है? वह बह गया पानी में! इसलिए आज हमारा फ़र्ज़ हमें पुकार पुकार कर कह रहा है कि इस मुसीबत के वक्त हम पैसे के लिए खाह-म-खाह लोगों को मुसीबतों में इज़ाफा करने वाले न हों और न ही किसी तरह से हम उनकी परेशानी और मुश्किल से फायदा उठायें।

सो स्पीकर साहिब, मैंने अर्ज़ किया कि हमने खुराक के सिलसले में इन्तज़ाम किया है। फिर उस के बाद आप जानते हैं कि मौसम भी अब सर्द हो गया है। जल्दी से सर्दी आने वाली है। बाज़ लोगों को कपड़े की ज़रूरत है। कपड़े की जो ज़रूरत है उसके बारे में मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि जो प्राइवेट संस्थाएं हैं, वह इस में काफी मदद कर रही है, अवाम उसमें मदद कर रहे हैं और यहां हम देखें कि इस चीज़ की जरूरत पड़ती है तो उसके लिए भी हमने डिपटी कमिश्नर और दूसरे अफ़सरों को यह हिदायत कर दी है कि उस रुपए में से खर्च कर सकते हैं। इस के अलावा आप को भी इल्म होगा कि सरेदस्त हमारे प्राइम मिनिस्टर साहिब ने अपने प्राईम मिनिस्टर रिलीफ फंड में से एक लाख रुपया बच्चों की मदद करने के लिए भेजा है। (cheers) बच्चों के साथ उन को बहुत प्यार है और उन्हों ने कहा है कि खास तौर पर वह रुपया जो है वह बच्चों पर सर्फ़ किया जाए। आज बच्चों के लिए जो सब से बड़ी जरूरत महसूस हो रही है वह है कपड़ों की। स्पीकर साहिब! आप अन्दाज़ा लगाएं कि दिन के वक्त तो बच्चे फिर भी इधर उधर भाग लेते हैं, कहीं सूरज की धूप में बैठ जाते हैं। लेकिन रात को ऐसे घर भी मिलते हैं जहां कोई कपड़ा नहीं, रजाई नहीं, कम्बल नहीं — कोई सोने के लिए सामान नहीं है — वे जाड़े में सर्दी में ठिठर रहे हैं। हम ने कहा है कि बच्चों के लिए फौरन कपड़ों का इन्तजाम किया जाए। इस गर्ज़ के लिए हम वहां एक लाख रुपया मुख्तलिफ ज़िलों में बांट रहे हैं।

इस के साथ फिर आप देखते हैं कि एक बड़ा सवाल जो हमारे सामने है वह है घरों की बरबादी का। स्पीकर साहिब, आप ने और इस मुअज़्ज़िज़ एवान के मैम्बर साहिबान ने देखा होगा कि गावों के गावों जो हैं वह बिल्कुल बरबाद हो गए हैं। एक घर नहीं, दो घर नहीं सारे के सारे घर जो हैं वह तहे बाला हो

गए हैं और उन लोगों को मदद की बड़ी जरूरत है। हम क्या करें? हम मदद हर तरह से देते हैं। लोगों के पास हम ने appeal की हुई है और मैं यह यकीन रखता हूँ कि जो लोग हैं वे अपनी दिली मेहनत का सबूत देंगे, अपनी हमदर्दी का सबूत देंगे और मुझे पूरा यकीन है कि पंजाबी जो हैं वह दूसरों की मुसीबत में अपने पास कुछ न रखते हुए भी इस तरह से मददगार बनते हैं, और आज जब कि उन के अपने घर में इस चीज की जरूरत है तो मुझे कतअन शक नहीं कि वह मदद न दें। मुझे क्यों शक नहीं इस की वजह मैं बताता हूं। मुझ को बताया गया है कि एक आदमी का अपना घर बारश की वजह से बिल्कुल टूट गया है, और वह अपना सर तक मुश्किल से उस में छिपा कर बैठा हुआ है मगर उस की घर वाली रोटियां बना रही है उन के लिए जिन को floods की वजह से खाने को कुछ नहीं मिल रहा और उन को रोटियों की जरूरत है और वह चाहती है कि यह रोटियां उन के पास पहुँचा दी जाएं। आप अंदाज़ा लगाएं कि वह लोग जो अपनी मुश्किलों को अच्छी तरह जानते हुए भी उन की परवाह नहीं करते और दूसरों की मुसीबत में हाथ बटाना चाहते हैं उन की तरफ से क्या मदद नहीं आएगी? । मैं कहता हूँ कि जरूर मदद आएगी और स्पीकर साहिब, मदद आए भी क्यों न। मुझे यकीन है कि मदद एक झड़ी की तरह आएगी। एक बारश की शकल में आएगी। और वह भी रहमत की बारश होगी और आज कल की बारश की तरह नहीं होगी। जो बारश बनाने वाली होती है वह मदद उस शक्ल में आएगी। तो यह मैं आप की खिदमत में अर्ज़ कर रहा था कि लोगों को घरों की जरूरत है। अब हम ने जो अंदाज़ा लागाया है उस के मुताबिक हमारे सूबे के गांवों के अन्दर तकरीबन सात लाख मकान बरबाद होगए हैं या उन को जर्बें आई हैं और उन की मुरम्मत की जरूरत है उन को बनाने में मदद कौन करे? उन के बनाने में हम क्या करें? । आखिर कुछ न कुछ तो हम ने करना ही होगा और फिर हम यह देखते हैं कि जब हम शहरों के अन्दर अन्दाज़ा लगाते हैं तो करीब एक लाख के मकान हम को ऐसे दिखाई देते हैं जो या तो टूट गए हैं या खराब हो गए हैं या बिल्कुल बरबाद हो गए हैं। तो यह कितना सारा सिलसिला है। इस सारे सिलसिले को किस तरह से निभाएं? स्पीकर साहिब, मुझे खुशी है यह बात आप को बताने में कि गवर्नमेंट इस सिलसिले में जो कुछ कर सकी है या कि इसने करने की कोशिश की है। जहां तक मकानों का ताल्लुक है properties जो हैं वह दो किस्म की हो जाती हैं एक तो evacuee properties और दूसरी private properties हैं। जहां तक गांवों के मकानों का ताल्लुक है हम ने evacuee और गैर evacuee property में कोई फर्क नहीं रखा हुआ है। जहां तक शहरी evacuee property का ताल्लुक है आप जानते हैं कि वह तमाम Government of India की है और बदकिसमती से इस वक्त जितना नुकसान हुआ है वह ज़्यादातर evacuee property का ही हुआ है। यह नुकसान जितना evacuee property का हुआ है उतना private property का नहीं हुआ। इस की वजह स्पीकर साहिब, यह है कि यह evacuee property कसमपुरसी की हालत में कितने सालों से रही है। और न तो उनकी मुनासिब मुरम्मत ही हो सकी और न ही कोई अच्छी देख भाल हो सकी है। और यही वजह है कि आप जिधर भी नज़र दौड़ायें आप को यह मकान गिरे हुए ही दिखाई देते हैं। यह जो evacuee propety है उस के मुताल्लिक हमारे सामने एक बड़ा सवाल है और वह यह है कि अभी तक किसी को इस property के मलकीयती

हकूक नहीं मिले। यहां evacuee property से मेरा मतलब non-agricultural property है। अभी तक उस के मलकीयती हकूक किसी को नहीं मिले। आप जानते हैं कि हमारे जो Finance Minister साहिब हैं और Rehabilitation का महकमा भी जिन के पास है, वह कितनी दिलचस्पी इस बारे में ले रहे हैं। इन्हों ने फैसला किया है कि जो evacuee property है जो government of India की है उस का इस तरह से इन्तजाम किया जाए कि दस हजार तक की जो property हो उस को हम उसी आदमी के हवाले करदें जो आदमी कि उस property में बैठा हुआ है। उस की फिर अब कीमत लगाई जाएगी और फिर जो उस की मौजूदा कीमत होगी वही लगाई जाएगी और इस सिलसिले में कोई तीन सौ Overseers वगैरा और कुछ दूसरे लोग लगाए जा रहे हैं ताकि उन मकानों की मौजूदा कीमतें मुकर्रर कर सकें। जब कीमतें मुकर्रर हो जाएंगी तो इस के बाद हमारी यह कोशिश होगी कि इन लोगों को जो उन मकानों में बैठे हुए हैं वह property दी जाए। लेकिन स्पीकर साहिब, वे लोग भी दो किस्म के हैं एक वह हैं जिन के claims हैं और दूसरे वह जिन के claims नहीं हैं जिन के calims हैं उन के मकानों की कीमतें उन के claims के against adjust कर ली जाएंगी और जिन के claims नहीं हैं और उन के मकानों की जो आज कल की कीमतें होंगी यानी उन के मलबा की कीमत और तह ज़मीन की कीमत का 20 फीसदी उन से पहले वसूल कर लिया जाएगा और बाकी की कीमत in easy instalments में ले कर उन को उन्हीं मकानों में बैठने दिया जाएगा। यह इस तरह का सिलसिला है। Government of India ने एक 50 हज़ार रुपये की रकम हमारे Rehabilitation Miniter साहिब के हाथ में दी है जिस में से वह उन लोगों की मदद कर सकेंगे जिन के बड़ी सख्ती के case हों और उन को मदद की जरूरत हो और वह refugee हों। स्पीकर साहिब, इस तरह से मैं आप की खिदमत में यह अर्ज़ कर रहा था कि मकान बनाने हैं परन्तु मकान बनाने के लिए रुपया दरकार है। तो आपकी गवर्नमेंट ने यह फैसला किया है कि देहाती इलाके के जो 7 लाख मकान गिरे हैं आप की गवर्नमेंट उन लोगों को जिन के वह मकान थे मदद दे। यह गवर्नमेंट उन को बतौर मदद के कर्ज़ नहीं देगी वह grant की शक्ल में यह मदद होगी और मदद जो है वह इस तरह से होगी कि एक घर में कम अज़ कम एक कोठा तो हर किसी के पास हो। कहीं कहीं तो लोगों के घर गिर कर बरबाद हो गए हैं और वह कहीं मुकम्मल तौर पर बरबाद हो गए हैं और फिर इस बरबादी की अलग २ जगह हैं। एक तो वह हैं जहां floods आए और floods की वजह से उन लोगों की सब चीजें बह गई और कुछ रहा नहीं और दूसरी वह जगह हैं जहां floods नहीं आए हैं और बारश ने उन को नुकसान पहुंचाया है। जिन के घर floods की वजह से बिल्कुल बह गए हैं उन के लिए हमारी सरकार ने ऐसी हर family को सौ रुपया देने का फैसला किया है और दूसरे जो हैं जिन का सब कुछ नुकसान नहीं हुआ और कुछ बच गया है ऐसी हर family को 75 रुपये दिए जाएंगे और इसी तरह से इन से कम नुकसान वालों को 50 से लेकर 75 रुपये तक फी family दिए जाएंगे। और सिर्फ यहां तक ही नहीं। हमारी यह कोशिश है कि हर आदमी के पास एक कोठा तो ज़रूर हो और इस तरह के आदमियों की जो गिनती है और जो इमदाद इस तरह से इन को सरकार की तरफ से दी जाएगी वह पांच करोड़ रुपये बन जाती है और यह रकम गवर्नमेंट ने इन लोगों की इमदाद के लिए मन्जूर की है।

यह 5 करोड़ रुपया लोगों को मदद के तौर पर दिया जाएगा, कर्जे के तौर पर नहीं। शायद आप को ख्याल हो कि जो हम देखते या पढ़ते आए हैं वह तो एक करोड़ था और अब मैं 5 करोड़ कह रहा हूँ। हम ने देखा कि एक करोड़ रुपया बहुत थोड़ा था और जब हम ने इस का फैसला किया था तो हमारे पास सारी मुकम्मल तसवीर नहीं थी। अब जब कि मिनिस्टर साहिबान देख आए हैं, हम देख आए हैं तो उस के बाद आप की Government ने यह फैसला किया है कि इस रकम को एक करोड़ से बढ़ा कर 5 करोड़ कर देना चाहिए ताकि लोगों को सिर छिपाने की जगह हो जाए और वह अपनी २ जगह बैठ जाएं। इसी तरह से एक करोड़ रुपया उन गरीब आदमियों के लिए रखा गया है जो शहरों में बसते हैं। वहां पर मकान कच्चे भी हैं और पक्के भी हैं। जिन के मकान कच्चे हैं उन को दूसरे areas की तरह मदद दी जाएगी और पक्के मकान वालों को 200/- रुपया फी कस मदद के तौर पर दिया जाएगा। इस तरह एक करोड़ रुपया इन लोगों की मदद के लिए मन्ज़ूर किया गया है।

प्रोफैसर मोता सिंह आनन्दपुरी: क्या यह रुपया सिर्फ शहरों के लिए ही है ?

मुख्य मन्त्री: जी हां। उस के इलावा शहरों के अन्दर जो evacuee houses हैं उन में भी उन की मदद हो जाएगी। वह इन के अपने claims के against adjust हो सकेंगे। तो इस तरह स्पीकर साहिब हम ने यह गरीब लोगों की मदद के लिए थोड़ी बहुत कोशिश की है। इस के इलावा हम मकान बनाने के लिए रुपये की मदद कर सकेंगे। एक दो करोड़ रुपया, अगर हम ने ज़रूरत समझी तो low income वालों के लिए और रख सकेंगे। कोई हज़ार ले ले, कोई दो हजार ले ले। ज्यादा से ज्यादा हम 8 हजार तक दे सकते हैं। तो इस अरसे में हम यह सब कुछ कर पाएंगे। यहां पर मैं Government of India का और खास तौर पर अपने साथी सरदार स्वर्ण सिंह जी का निहायत दिली शुक्रिया करना चाहता हूं। हमारे पास जो Low Income Group Housing के लिए allotment थी, उस में सारा रुपया नहीं आया हुआ था। मैं ने परसों तार दिया। आप को सुनकर खुशी होगी कि आज जवाब भी आ गया है और 75 लाख रुपया और मन्ज़ूर कर दिया है (तालियां) और कहा है कि आप की तरफ भेज रहे हैं। इस तरह Government of India, हमारे Prime Minister, दूसरे मिनिस्टर साहिबान जैसे सरदार स्वर्ण सिंह, सरदार मजीठिया, Agriculture के जैन भाई और Rehabilitation के खन्ना साहिब या जो दूसरे हैं सब एक दूसरे से बढ़ चढ़ कर मदद दे रहे हैं। और इस बात से यह ज़ाहिर है और यह बात इस चीज़ को साबत करती है, अगर सबूत की ज़रूरत है कि पंजाब जो एक तरफ एक कोने में है उस का दर्द सारे हिन्दुस्तान का दर्द है और पंजाब को इस चीज़ की तसल्ली होनी चाहिए कि हमारा एक बड़ा मुल्क है। अगर कहीं पर भी मुसीबत आती है तो मुल्क का हर हिस्सा, हर गोशा, हर कोना हिल जाता है और मैं उम्मीद किए बैठा हूं कि जो बड़े २ साहूकार हैं, बड़े २ धनाढ्य लोग हैं बड़े रुपए वाले लोग हैं वह अपनी फयाज़ी और धर्म का भाव जो उन के अन्दर है, उसके मुताबिक एक बड़ी

[मुख्य मन्त्री]

रकम भेजेंगे जिस से कि हम इस खतरे को दूर कर सकेंगे।

मकानों के सिलसिले में हमें बहुत सी दिक्कतें हैं। मसलन जमीन है, सीमेंट ईंटें और corrugated sheets हैं, इन की हमें दिक्कत है क्योंकि इनकी एक दम मांग आ पड़ी है। इस सिलसिले में मैं अर्ज़ करना चाहिता हूँ कि 231 wagon cement के high priority पर मुख्तलिफ ज़िलों को भेजे गए हैं। जालन्धर को 20, लुधियाना को 23, खन्ना को 7 इसी तरह और जगह भी भेजे गए हैं। 5000 टन सीमेंट का एक खास कोटा पंजाब को दिया गया है। इस लिए मैं उन तमाम लोगों से अर्ज़ कर दूं जिन्हों ने सीमेंट इकट्ठा कर रखा है और जो लोगों को मुसीबत का फायदा उठा कर उस को black market में लाना चाहते हैं, कि हम हर तरह से कोशिश करेंगे कि हम सीमेंट की supply भी बढ़ायें और साथ ही black market करने की tendency भी रोकेंगे कानून की मदद से और public opinion की मदद से। फिर corrugated iron sheets के मुताल्लिक हम कोशिश कर रहे हैं कि ad-hoc कोटा 500 से लेकर एक हजार तक हो जाए। उस के मुताबिक हम ने 10,000 wagons की मांग की है। इस तरह आप देखेंगे कि हम ने इस चीज़ को समझते हुए कि इस काम को किस तरीके से चलाना है, अपनी पूरी कोशिश की है और इस तरह से कोशिश की जिस तरह से जंग के ज़माने में हुआ करती है। और इसी लिए हम ने Cabinet की एक Emergency Committee बना दी है ताकि इस काम में ज़्यादा वक्त न लगे और इसे हम जल्दी २ कर सकें। इस तरह मैं समझता हूं कि इस मुश्किल पर हम जल्दी और बहुत हद तक काबू पा जाएंगे। आज यह नहीं हो सकता कि गवर्नमैंट कहने लगे कि यह मालिया है या आबयाना है। ऐसे हालात में जहां फसल रही नहीं, बरबाद हो गई है, वहां मालिए और आबयाने की गुंजायश ही कहां रहती है। (तालियां) यह छोड़ने पड़ेंगे और हम छोड़ेंगे। जहां बिजली के कूओं से पानी दिया गया वहां वह rates भी मुआफ करेंगे जैसा कि नहरी आबयाना मुआफ कर दिया है। उस के इलावा बाज़ लोग हैं जिनके बिजली के कूएं सरकारी नहीं अपने हैं। इन अपने कूओं की मदद से उन्होंने अपनी ज़मीन की काश्त की। मगर आज उन की फसल बरबाद हो गई है। तो अगर उस आदमी की जो सरकारी खर्च पर बने कूयें से पानी लेता है उस की मदद हो सकती है, तो जो अपने सरमाए से कूआं लगाता है उस की मदद क्यों नही होनी चाहिए। इस लिए हमने फैसला किया है कि खरीफ का जो बिजली का बिल था वह उन को मुआफ करदेंगे ताकि वह भी दूसरों के बराबर हों।

4 p. m. स्पीकर साहिब, काश कि मैं और मेरे साथी कुदरत के मुंह से छीन कर वह दौलत ला सकते जो हमारे भाइयों की खेतियों की शकल में तबाह हो चुकी है। वह बात तो हम कर नहीं सकते मगर हम इस बात का तहैया किए हुए हैं कि इस खेती को जिस तरीके से जल्द से जल्द नए सिरे से लहलहाता हुआ बना सकते हैं बनायेंगे। स्पीकर साहिब! आप यह जान कर खुश होंगे कि मेरे साथी Development Minister की कोशिश के नतीजे के तौर पर हम इस हालत में हो जायेंगे कि हम किसानों को रब्बी की फसल के

लिए 'late variety' बीज दे सकें। हम यह कोशिश कर रहे हैं कि लोगों की हर तरह से मदद हो। हमने इस बीज की तकसीम का इन्तज़ाम कर दिया है। इस के साथ दो करोड़ रुपया तकावी कर्ज़े देने के लिए मन्ज़ूर किया है ताकि लोगों को जिस चीज़ — बीज, बैल इत्यादि — की ज़रूरत हो ले सकें, ताकि कोई आदमी जो अपनी मेहनत से काम करने वाला है और काम करने की ख्वाहिश रखता है यह न कहने पर मजबूर हो जाए कि काश मेरे पास पैसे होते तो मैं बैल या बीज ले लेता और खेती करता और अपना नुकसान पूरा कर लेता।

स्पीकर साहिब! जब मुसीबत पड़ती है, पानी आ जाता है, तो इस का बहुत असर होता है। एक असर फौरी होता है— डूब जाना, मर जाना और दूसरा असर बाद में ज़ाहिर होता है। पानी सड़ जाता है, कूओं का पानी खराब हो जाता है, बीमारियां फैल जाती हैं। आज, मैं बड़ी खुशी से कह सकता हूं और इस का सबूत तमाम मेम्बर साथी देंगे जिन २ ज़िलों में मुसीबत आई है, वहां कोई ऐसा हिस्सा नहीं जिस में हिफ़ज़ाने सेहत के लिए हर तरह के कदम न उठाए गए हों। कूओं में दवाइयां डाल दी गई हैं, injections किए जा रहे हैं, मवेशियों को भी किए जा रहे हैं, दवाइयां भेज दी गई हैं। मुझे इस बात की खुशी है कि हमारे नौजवान तालिब-इल्मों ने जो Medical Schoo's और Colleges में पढ़ते हैं इस सिलसिले में बड़ा अच्छा काम किया है और कर रहे हैं। स्पीकर साहिब! मैंने अपनी आंखों से नाज़ों नेमत में पली हुई लड़कियों को दिहातों में कैम्पों में काम करते हुए देखा है ताकि लोगों को बीमारियों के रोकने में मदद दें। रुपया मन्ज़ूर हो जाए और मकान बन जाए, तो यह बड़ी खुशी की बात है मगर उन के अन्दर रहने वाले बीमार पड़ जायें, मर जाएं, तो हमारा किया हुआ सारा काम धरे का धरा रह जाएगा। इस लिए मुझे बड़ी खुशी है कि Medical और Sanitary Departments ने, और Veterinary Department ने बड़ी तनदही से इस सारे काम को अपने हाथ में लिया है। मैं आपका वक्त ज़ाया नहीं करना चाहता, इस लिये तफ़सीलात में नहीं जाता मगर समूचे तौर पर मैं कह सकता हूँ कि इस मद में हमने किसी किस्म की कोई फ़रोगुज़ाश्त नहीं की है। जो कुछ हम कर सकते हैं किया है ताकि लोगों की सेहत और मवेशियों की सेहत ठीक रहे।

अब देखिए, स्पीकर साहिब, किस २ किस्म की मुसीबतें आ जाती हैं। आप सुन कर खुश होंगे कि मवेशियों की जो लाशें इधर उधर पड़ी दिखाई देती थी, उन के disposal के लिए सब से पहले कदम उठाया गया है। Volunteers और सरकारी अफसर गए और मुनासिब तौर पर उनका disposal किया। स्पीकर साहिब, यह न समझा जाए कि मैं कोई बड़ा दावा करता हूं कि किसी जगह पर हमारी तरफ से कोई कमी नहीं हुई। इतनी बड़ी तबाही हुई है, हज़ारों चीज़ों का इन्तजाम करना है। इन सब को करने का तरीका एक ही है, और इस का सबक हम को लोगों ने दिया है—co-operation करो तआवन करने से मुसीबत घट जाएगी।

यहां पर मैं एक ज़रूरी अर्ज़ करना चाहता हूं। जहां तक पैसे का ताल्लुक है, हमारे पास balances नहीं है, हम कर्ज़ा लेंगे। लोगों के लिए कर्ज़ ले कर खर्च करने में हमें संकोच नहीं क्यों कि वे पंजाबी हैं और पंजाबी होते हुए कर्ज़ का पैसा २ चुका देंगे। और मुसीबत में से

[मुख्य मन्त्री]

निकल जाएंगे । हरिजन भाइयों और दूसरे छोटे 2 लोगों की तसल्ली होनी चाहिए कि उन की अपनी गवर्नमेंट उन्हें हर तरह की मदद देने के लिए तैयार है । कोई आदमी भी आज ऐसा न समझे कौन मुझको पूछने वाला है ।

दिहात के भाइयों से मैंने एक मांग करनी है । हमारे नोटिस में आया है कि कई जगह पर आज जमींदार भाई बरबाद हुए हरिजनों को उन के घर दीवार बनाने के रास्ते में रुकावटें डालते हैं ताकि जमीन खाली रह जाए । मैं उमीद करता हूं कि इस शिकायत में ज़्यादा सदाकत नहीं है, फिर भी मैं जमींदार भाईयों से अपील करता हूँ कि वे किसी की मुसीबत का फायदा न उठाएं । जो लोग हरिजनों को दिहातों में नहीं रहने देना चाहते, वे इस बात को भूल जाते हैं कि हमारी village economy ऐसी है कि हर गांव में रहने वाला उस का ज़रूरी अंग है । अगर एक अंग खराब हो जाता है तो उस का असर सारे शरीर पर पड़ता है । इस लिए मैं उम्मीद करता हूँ कि हरिजनों को इस तरह की कोई दिक्कत पेश नहीं आने दी जाएगी ।

स्पीकर साहिब, एक और गुज़ारिश है जो मैं मुअज्ज़ एवान को करना चाहता हूं । यह काम इतना बड़ा है कि जब तक तमाम के तमाम आदमी इसे लग कर नहीं करते हैं, यह मुकम्मल नहीं हो सकता । कौन जानता है कि इस पर कितना वक्त लग जाएगा । आप को इस बात का इल्म है कि सारी की सारी administration इस काम पर लगी हुई है और मुनासिब भी यही है कि इसे नम्बर अव्वल जगह दी जाए ताकि लोग अपनी 2 जगह पर बैठ सकें । मैं मेम्बर साहिबान से मांग करता हूँ कि वे यहां से जा कर दिहातों के अन्दर फैल जाएं । इसी गर्ज़ से मेरा इरादा है कि कल हाऊस को *Sine die* adjourn करने के लिए motion ले आऊं । दोनों तरफ कि यह ख्वाहिश है कि मैम्बर साहिबान को अपने 2 हलकों में जाने दिया जाए । अगर Supplementary Estimates और कुछ ordinances को पास न करवाना होता, तो मैं मैम्बर साहिबान को कल तक ठहरने के लिए भी तकलीफ न देता ।

स्पीकर साहिब, मैं अर्ज़ करनी चाहता हूं कि एम० एल० ए० साहिबान अपने अपने हलके में जाएं और लोगों की मदद करें उस रास्ते पर चलने में, जिस पर वे चल रहे हैं यानी बरबादी को आबादी में बदल देने के रास्ते पर चलने में । यह देखें कि कोई उन के रास्ते में रुकावट न डाले । आप ख्याल करें कि अगर सूबे में बेचैनी है तो कानून को होश्यार होना पड़ेगा और देख भाल करनी पड़ेगी । आप जानते हैं कि सारी की सारी मशीनरी इस बात पर लगानी पड़ेगी कि कोई नुकसान तो नहीं होने वाला सारी मशीनरी इस तरफ लगानी पड़ेगी । अगर ऐसे हालात हों सूबे के अन्दर तो उस वक्त हम किस तरह कह सकते हैं कि लोगों के लिए रुपये दो । ऐसी चीज़ों की भी कोई limit होती है, आज हर तबका के मैम्बरों से सूबा उम्मीद रखता है कि वे लोगों की सेवा करें । हर तरीके से आज हम ने लोगों का भला करना है इन दिनों के लिए हम भूल जाएं कि किस पार्टी के हम मैम्बर हैं । झगड़े और नफरत खत्म कर दें ताकि लोगों की मुसीबत टल जाए । पंजाबी बहादुर हैं । बहादुर कभी मुसीबत की परवाह नहीं करते, आगे बढ़ते हैं और मुसीबतों का मुकाबला करते हैं । लेकिन इस काम के लिए बड़ी ज़रूरत यह है कि दिल साफ होने चाहियें । इस मुसीबत को किसी गर्ज़ के लिए इस्तेमाल

नहीं करना। अगर बिछड़े भाई इकट्ठे हो जाएं और सूबे की तरक्की की गाड़ी को मिल कर कन्धा लगायें तो कौनसा काम है जो पूरा नहीं हो सकता। आप की मदद के बगैर सरकार इतने काम कर सकती है तो, मदद के साथ, कौनसा काम है जो सिरे नहीं चढ़ सकता। सो आप इस आड़े वक्त में लोगों का साथ दें। तमाम सरकारी और गैर सरकारी एजन्सियां मिल कर काम करें तो लोगों का भला हो सकता है भेद भाव मिटा देने चाहिए और रंज विरोध खत्म करने चाहिए। मुझे खुशी है कि opposition वाले भाई भी हमारे साथ हैं और उन्हों ने इस इनसानी काम में सरकार के साथ मिल कर काम करने की offer की है। मैं चाहता हूँ कि वे अच्छी अच्छी suggestions दें। अगर इन्तजाम में कोई कमी हो तो हमें बताएं। सरकार उन तजवीजों पर पूरा पूरा गौर करेगी।

स्पीकर साहिब, मैं एक दो बातों की तरफ हाऊस का ध्यान खास तौर पर दिलाना चाहता हूँ। एक तो यह है कि मदद के लिये फण्ड बांटे जाएं वे मुनासिब तरीके से बांटे जाएं। हर एक मैम्बर अपने अपने हलके का चार्ज ले ले और वह देखे कि कोई आदमी खराबी न करे तकसीम के काम में इमानदारी बरती जाए और गरीबों से हमदर्दी की जाए। गरीबों का रुपया गरीबों की जेब में जाए। कौन जानता है कि अगर आप एक आने की इमानदारी करते हैं तो कल आप की जेब में भगवान चार आने डाल दे और अगर बेईमानी से आप दस रूपये ले जाते हैं तो आपका नुकसान हो जाये मेरी अर्ज है कि तमाम बातों को ध्यान में रखा जाए और कोई नाजायज़ काम न किया जाए। मैं तमाम सरकारी कर्मचारियों और गैर सरकारी भाईयों से दरखास्त करता हूँ कि सब इमानदारी और हमदर्दी से काम करें ताकि कोई कहने वाला न हो कि पंजाबियों ने मुसीबत के वक्त कोई बेईमानी की। पंजाब में, मैं देखता हूं, सरकारी अफसरों ने, बहन भाईयों ने, सिवल मिलट्री ने, और हर मर्द औरत ने बहादुरी दिखाई है और नाम पैदा किया है। इस मसीबत के समय लोगों की सेवा करना एक बड़ा काम है। मैं तो सोचता हूं, स्पीकर साहिब, कि यह जो मुसीबत आई है इस से शायद लाभ निकलने वाला है। शायद इस से ही लोगों के दिलों से कदूरत निकल जाए और लोग तरक्की के रास्ते पर चलने लगे। बस मैं यही अर्ज करने के लिए खड़ा हुआ था और मैं पूरी उम्मीद रखता हूं कि हम सब इस मुसीबत के समय इकट्ठे हो कर काम करेंगे।

अध्यक्ष महोदय : मैं यह बात मानता हूं कि floods का मसला एक अहम मसला है, और हर एक मैम्बर की खाहिश है कि वह इस पर ज्यादा से ज्यादा बोले। कोई इलाका ऐसा नहीं जिस पर floods का असर न पड़ा हो। मगर आप को पता है कि हमारी disposal पर केवल तीन घण्टे हैं। Chief Minister साहिब ने भी बहस का जवाब देना है। वह भी चालिस पतालीस मिनट लेंगे। इस तरफ से 35 नाम मेरे पास आए हैं और आपोजीशन की तरफ से भी 15 के करीब नाम दिये गये हैं। इस तरह 50 के करीब मैम्बर बोलना चाहते हैं तो हर एक हिस्से में थोड़ा वक्त आएगा।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਪਰ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਵਕਤ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

अध्यक्ष महोदय : अगर आप सब co-operate करें और केवल अच्छी तजवीजें सरकार के सामने रखें तो समय भी थोड़ा लगेगा, बातें भी लाभदायक होंगी और हर एक को काफी समय मिल सकेगा। अगर लम्बी लम्बी तकरीरें होंगी तो दूसरे मेम्बर महरूम रह जायेंगे। इस लिये मैं यही कहूँगा कि आप जरूरी जरूरी तजवीजें ही रखें।

Mr. Speaker :

I quite realise the gravity of the flood situation. I feel that it is a matter of vital importance, and it is the desire of every hon. Member to fully express himself on the subject. As a matter of fact, there is no part of the State territory which has not been affected by the recent floods. But as you are aware we have now only three hours at our disposal to discuss the matter. The Chief Minister might also require forty to forty five minutes for making a reply to the debate. I have received thirty-five names from this side of the House and about fifteen from the Opposition Benches. Thus, about fifty members wish to speak which means that each member would get a very short time.

Sardar Chanan Singh Dhut : But, Sir, the Opposition should have full share of the time.

Mr. Speaker : If all of you co-operate with me and try to make only constructive suggestions to the Government, then not only time will be saved but you will be able to suggest useful things also. Thus every member will get sufficient time to express himself. But if lengthy speeches are made, this will deprive other members from making speeches. I would therefore advise you to place before the House only important and constructive suggestions.)

श्री फग्गू राम : स्पीकर साहिब मेरी गुज़ारिश यह है कि जितनी भी constituencies के M. L. As. हैं उन तमाम की तकलीफें सुनी जायें और हर एक को दो २ मिन्ट दिए जायें।

(*At this stage Pandit Shri Ram Sharma rose to speak.*)

अध्यक्ष महोदय : यहां आपने पहली दफा भी अलग वक्त ले लिया था। मगर अपोज़ीशन के दूसरे मैम्बर साहिबान को नहीं मिल सका था। (Previously you took sufficiently long time and consequently other members of the Opposition could not get an opportunity to speak.)

पंडित श्री राम शर्मा : क्या आप मुझे कह रहे हैं ?

अध्यक्ष महोदय : क्या आपको मन्ज़ूर होगा कि जब मैं घंटी बजाऊं तो आप बैठ जायेंगे या नहीं ? मैं पहले ही कह चुका हूँ कि टाईम बहुत थोड़ा है बोलने वाले साहिबान ज़्यादा हैं। (Do you agree to resume your seat when I ring the bell ? I have already stated that the time at our disposal is short

whereas the number of members wishing to speak is large.)

(*At this stage Pandit Shri Ram Sharma and Maulvi Abdul Ghani Dar staged a walk out.*)

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ permission ਦੇ ਲਾਲ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ opposition ਨੂੰ ਅੱਧਾ ਟਾਈਮ ਦਿਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਸਭ ਨੂੰ ਦੋ ੨ ਮਿੰਟ ਦਿਤੇ ਗਏ ਤਾਂ ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਭੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਣੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗਾ।

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਪੂਰਬੀ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸੱਚਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੜੇ ਵਿਸਤਾਰ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਆਫ਼ਤ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਆ ਗਈ ਹੈ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਮਸਲਾ ਹੈ ਉਹ ਕਿਸੇ ਇਕ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਇਸਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਮੈਂ ਚੀਫ਼ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰ ਵਕਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਖਿਆਲਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਿਥੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਿਚ ਰਖੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਿਆਲਾਤ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਭੀ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਜੋ co-operation ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਥੋਂ ਮੰਗੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਵੀ ਜਿਹੜੇ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹਨ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਲੈਣਗੇ ਅਤੇ ਮੰਗਣਗੇ।

ਜਿਹੜੇ ਅਦਾਦੋ ਸ਼ੁਮਾਰ ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸੇ ਹਨ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਠੀਕ ਹਨ ਲੋਕਾਂ ਉਤੇ ਜਿਹੜੀ ਇਹ ਆਫ਼ਤ ਆਈ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਇਹ ਨਾਗਹਾਨੀ ਮੁਸੀਬਤ ਪੈ ਗਈ ਹੈ ਉਹ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਖੁਦ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਹ Land Mortgage Bank ਖੋਲ੍ਹ ਦੇਣ ਜਿਸਦੇ ਰਾਹੀਂ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਗਹਿਣੇ ਰਖ ਕੇ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈ ਸਕਣ ਤਾਂ ਇਹ ਮੁਸੀਬਤ ਕੁਝ ਟਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਇਹ Bank ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਲੋਕ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈ ਸਕਣਗੇ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ ਇਹ ਸਹੂਲਤ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਕ ਇਹ ਜੋ ਸਰਕਾਰੀ ਇਮਦਾਦ ਹੈ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗੀ। ਫੇਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਈ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਐਸੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਨਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਕਪੜਾ ਹੈ ਨਾ ਪੈਸਾ ਅਤੇ ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਖਾਣ ਲਈ ਕੁਝ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਮਦਾਦ ਲਈ ਅੱਗੇ ਆਵੇ ਅਤੇ Land Mortgage Bank ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਚਾਲੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕ ਜ਼ਮੀਨ ਗਹਿਣੇ ਰਖ ਕੇ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈ ਸਕਣ ਅਤੇ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਨਾਗਹਾਨੀ ਆਫ਼ਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਆਈ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਸਕਨ।

ਦੂਸਰੀ ਚੀਜ਼ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਇਮਦਾਦ ਦੀ ਜੋ ਵੰਡ ਹੈ ਉਹ ਮੁਨਾਸਬ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਐਸਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਇਮਦਾਦ ਹੈ ਉਸਨੂੰ anti social elements ਹੀ ਖਾ ਜਾਣ ਅਤੇ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਮਨਸ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰਤ-ਮੰਦ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਦਦ ਪਹੁੰਚੇ ਉਹ ਪੂਰਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਣ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਇਹ ਰਾਇ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਇਮਦਾਦ ਦੇਣੀ ਹੋਵੇ ਉਹ ਉਥੇ ਹੀ ਜਾਕੇ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਉਸਦੀ ਪੰਚਾਇਤ ਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਅਤੇ ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ

[ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ]
ਪੁਛਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਰਾਇ ਲੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ੨ ਆਦਮੀ ਇਮਦਾਦ ਲੈਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ ਫੇਰ ਇਹ ਤਕਸੀਮ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਜੇਕਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਇਮਦਾਦ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਹੀ ਵੰਡੀ ਗਈ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਾਇਆ ਜਾਵੇਗੀ।

ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰਾ ਸੁਝਾਵ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਜ਼ਿਲਾ public relations committees ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਰ ਹਫ਼ਤਾ meeting ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਕਿ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ M.L.As. ਉਸ ਜ਼ਿਲਾ ਦੇ Deputy Commissioner ਅਤੇ ਦਸਰੇ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਦੱਸ ਸਕਣ ਅਤੇ ਰਾਇ ਦੇ ਸਕਣ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਤ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰ ਸਕਣ। ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਜ਼ਰੂਰ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੇਰੀ ਇਕ ਹੋਰ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਸਰਕਾਰ ਦਰਿਆਵਾਂ ਉਤੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲਗਾ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ Judicial enquiry ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਹ ਬੰਨ੍ਹ ਜੋ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ ਵਾਕਈ ਠੀਕ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ ਜਾਂ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਠੀਕ ਬਣਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਆਇਆ ਇਹ ਮੁਫ਼ੀਦ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ? ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਦੇਖਣ 'ਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਬੰਨ੍ਹ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਰਿਸ਼ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਸਤ੍ਹਾ ਤੇ ਪੰਜ ੨ ਦਸ ੨ ਫੁਟ ਪਾਣੀ ਚੜ੍ਹਾਕੇ ਹੜ੍ਹ ਲਿਆਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਐਨੀ ਤਬਾਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਹ ਬਨ੍ਹ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਐਨਾ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਹੁੰਦਾ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਪਿਛਲੀ 300 ਸਾਲ ਦੀ ਹਿਸਟਰੀ ਦੇ ਵਿਚ ਅੱਜ ਤਕ ਕਦੇ ਵੀ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਿਚ ਨੌਂ ਅਤੇ ਦਸ ੨ ਫੁਟ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਆਮ ਚਰਚਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹਿਰ ਟੁਟ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਿਚ ਵਗਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਪਾਣੀ ਹੀ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਿਚ ਜਮਾਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਜੋ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ light ਵਿਚ ਮੈਂ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ Judicial enquiry ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਗ਼ਲਤ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸਦੀ ਤਰਦੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਇਹ ਠੀਕ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਇਕ serious ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ serious notice ਲਵੇ ਕਿ ਕਿਸ ਨੇ corruption ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਿਚ ਹਾਹਾਕਾਰ ਮਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਆਦਮੀ ਮਰ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਈਆਂ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਜ਼ਾਇਆ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਤਰਫ਼ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ।

ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ (ਤਰਨਤਾਰਨ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗਲਾਂ ਦਸੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵਿਚ ਲਕਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਢਾਰਸ ਬੰਧਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਵੀ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਕੁਝ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਵਿਚ ਰਖਣੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿੰਨੀ ਇਮਦਾਦ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਾ ਕਰਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਆਏ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਇਮਦਾਦ ਨੂੰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਵਿਚਲੇ ਆਦਮੀ ਯਾਨੀ intermediaries ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਰਿਪੋਰਟ ਉਤੇ ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਫੇਰ ਉਸਨੂੰ forward ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੀ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਖਾ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਇਮਦਾਦ ਹੈ ਉਹ ਸਿੱਧੀ ਜਿਸਦੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਭੇਜਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਫੇਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਥੇ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਾਲੀਆ ਮੁਆਫ਼ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਇਹ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਮੁਆਫ਼ੀ ਤੁਸੀਂ ਕਰਨੀ ਹੈ ਉਹ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਕਰ ਦੇਵੋ। ਕਿਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਖਰਾਬੇ ਦੀਆਂ ਗਿਰਦਾਵਰੀਆਂ ਕਰਾਂਦੇ ਫਿਰੋ ਪਰ ਲੋਕ ਇਮਦਾਦ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਭੁਖੇ ਹੀ ਮਰ ਜਾਣ। ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਫ਼ਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਖਰਾਬੇ ਦੀਆਂ ਲਿਸਟਾਂ ਬਨਾਣ ਵਾਲੇ ਹੋਣਗੇ ਉਹ ਹੀ ਸਾਰੀ ਇਮਦਾਦ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਣਗੇ। ਦੂਸਰੀ ਚੀਜ਼, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਫਸਲ ਦਾ ਮਾਲੀਆ ਮੁਆਫ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ ਚਾਹੇ ਸਾਰਾ ਮੁਆਫ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਅੱਧਾ ਕਰਨਾ ਹੈ $\frac{3}{4}$ ਕਰਨਾ ਹੈ ਚਾਹੇ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਉਹ ਸਾਰਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ ਹੀ ਕਰ ਦਿਉ ਅਤੇ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਰ ਦਿਉ। ਬਾਅਦ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਪਟਵਾਰੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰੇ ਫੇਰ ਉਹ ਜ਼ਿਲਾਦਾਰ ਦੇ ਕੋਲ ਪੜਤਾਲ ਲਈ ਜਾਵੇ। ਜ਼ਿਲਾਦਾਰ ਉਸਨੂੰ S. D. O. ਦੇ ਪਾਸ ਭੇਜੇ ਅਤੇ ਅਖੀਰ ਦੇ ਵਿਚ XEN ਦੇ ਕੋਲ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲਈ ਜਾਵੇ, ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕੇਗੀ। ਜਿਹੜਾ ਕੁਝ ਤੁਸੀਂ ਕਰਨਾ ਹੈ ਉਹ ਤੁਸੀਂ straightaway ਇਥੇ ਹੀ ਕਰ ਦਿਉ ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਜਾਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸ ਸਕੀਏ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਕੀ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਇਸਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਥੇ grants ਦੇਣ ਦੇ ਮੁਤਅੱਲਕ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ। ਪਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ landless ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਛੋਟੇ ਜਿਹੜੇ ਮਾਲਿਕ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ.............

मुख्य मन्त्री : मैं ने यह नहीं कहा है ।

ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲੇਗੀ ?

Chief Minister : *Yes.*

ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ : ਤਾਂ ਫੇਰ ਇਸਦੀ ਵਜ਼ਾਹਤ ਕਰ ਦਿਉ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲੇਗੀ।

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ : ਕਰਾਂਗੇ।

ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ : ਫੇਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਦੋ ਕਰੋੜ ਰੁਪਇਆ ਤਕਾਵੀ ਦੇਣ ਲਈ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਸੰਬੰਧ ਦੇ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਤਕਾਵੀ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਸੂਦ ਹੈ ਉਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਤਾਂ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ, ਇਸਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਚਲਣ ਦਿਉ।

ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ : ਮੈਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਲੈਣ ਦਿਉ ਤੁਸੀਂ ਬੇਸ਼ੱਕ ਬਾਅਦ ਦੇ ਵਿਚ ਕਰਦੇ ਰਿਹ। ਹਾਂ, ਤਾਂ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤਕਾਵੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੋ ਬੀਜ ਲਈ ਹੁਣ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਉਸਦੇ ਉਤੇ ਹਾੜੀ ਦੀ ਫਸਲ ਤਕ ਕੋਈ interest ਨਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਦੂਜੀ ਤਕਾਵੀ ਹੈ ਉਸਦੇ ਉਤੇ ਆਉਂਦੀ ਸਾਉਣੀ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਤਕ ਕੋਈ interest ਨਾ ਲਗੇ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਠੀਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਕ ਹੋਰ ਤਜਵੀਜ਼ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸੜਕਾਂ floods ਆ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਟੁਟ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਥੇ ਪੁਲੀਆਂ ਬਣਾ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਆਇੰਦਾ ਇਹ ਸੜਕਾਂ ਟੁਟਨ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਣ ਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਘੜੀ ਮੁੜੀ ਰੁਪਿਆ ਮੁਰੰਮਤਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਨਾ ਕਰਨਾ ਪਏ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਵਲ ਦੁਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਹੜ੍ਹ ਆਉਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ

[ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ]
ਤਰਨਤਾਰਨ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ । ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਆਂ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਲੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਰੁਪਿਆ Industial Finance Corporation ਵਲੋਂ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਚਲਾਣ ਦੇ ਜੋਗ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਤੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੀ ਕਪਾਹ ਵੇਲ ਸਕਣਗੇ । ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਵਲੋਂ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਕੋਈ ਐਲਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਹੁਣ ਮੈਂ drains ਦੇ ਮੁਤਅੱਲਕ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਜਦੋਂ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ drains ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਕੀਮ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਕਰਦੇ ਸਨ । ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਬਾੜ੍ਹ ਆਈ ਹੈ ਤਾਂ ਹਰ ਇਕ ਪਿੰਡ ਦਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਥੋਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਕਢਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਏ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰ ਪਿੰਡ ਦੀ ਪੰਚਾਇਤ ਕੋਲ ਜਿਹੜੇ funds ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਕੋਲ 500 ਰੁਪਿਆ ਕਿਸੇ ਕੋਲ 600 ਰੁਪਿਆ ਤੇ ਕਿਸੇ ਕੋਲ 1000 ਰੁਪਿਆ—ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦੇਵੇ ਕਿ ਪਾਣੀ ਨੂੰ main ਨਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੋ ਤਾਂ ਲੋਕ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋਣਗੇ ।

ਇਸਦੇ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੜ੍ਹ ਆ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕੱਚੇ ਕੋਠੇ ਬੈਠ ਗਏ ਹਨ । ਬਾਕੀ ਕੁਝ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਵੀ ਕੋਠੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਰਣਾਰਥੀ ਆਬਾਦ ਸਨ, ਤੇ ਉਹ evacuee property ਹੈ । ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਗ਼ਰੀਬ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਅਮੀਰ ਆਦਮੀ ਹੈ ਉਸਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣਾ ਕੋਠਾ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਕੇ ਪੱਕਾ ਬਣਵਾਇਆ ਜਾਏ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਚੌਧਰੀ ਲਹਿਰੀ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਆਬਾਦ ਕਰਨ ਲਈ co-operative societies ਬਣਾ ਕੇ 'no profit, no loss' ਦੇ basis ਤੇ ਭੱਠੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਟਾਂ ਰਿਆਇਤ ਨਾਲ ਮਿਲ ਸਕਣਗੀਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਫ਼ਾਇਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਕ ਹੋਰ ਤਜਵੀਜ਼ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਹੜ੍ਹ ਦਿਆਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਜਨਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿਰਤੋੜ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਿੰਨੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ ਜਾਏ ਓਨੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੈ । ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਜੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰੇ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਇਕ ਦਿਨ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਸੀਬਤ ਦਿਆਂ ਮਾਰਿਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ contribute ਕਰਨ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇੰਜ ਕਰਨ ਤੋਂ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਲਗੇ ਬਲਕਿ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁਖੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧਨਗੇ ।

ਮੁਖ੍ਯ ਮਨ੍ਤ੍ਰੀ : मैंबर साहिबान भी contribute करें ।

ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ : ਜੀ ਹਾਂ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਰੁਪਿਆ ਪੀੜਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਸਕੇ । ਮੈਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸਨੇ ਦੁਖੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ (ਟਾਂਡਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਡੇ ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਾਤ ਤੇ ਮੁਖ਼ਤਸਰ ਜਿਹੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਈ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੇ ਵੀ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਇਖਤਲਾਫ਼ਾਤ ਹੋਣ ਪਰ ਪੰਜਾਬ

ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਹਰ ਪੰਜਾਬੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇਗਾ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਹੜ੍ਹ ਆ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਹਰ ਪੰਜਾਬੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਬੁਰੀ ਦਸ਼ਾ ਵੇਖਕੇ ਦੁਖ ਤੇ ਰੰਜ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅੱਜ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਸਾਡੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਵੀ ਡੂੰਘੇ ਸਿਆਸੀ ਇਖਤਲਾਫ਼ਾਤ ਹਨ ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁਖੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਸਾਥ ਦਿਆਂਗੇ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਵਲੋਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਪੀੜਤ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਪਹੁੰਚਾਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਅੱਗੋਂ ਵੀ relief work ਵਿਚ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿਆਂਗੇ। ਮੈਂ ਆਪ ਬਾੜ੍ਹ ਵਾਲਿਆਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਗਿਆ ਹਾਂ ਤੇ ਓਥੋਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਆਪਣੀ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ 90 ਫੀ ਸਦੀ ਮਕਾਨ ਢਹਿ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਝੋਨੇ ਦੀ ਫਸਲ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਪਠਾਨਕੋਟ ਤੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ਫਸਲਾਂ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਜਿੰਨਾ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਇਆ ਹੈ ਉਸਤੋਂ ਅਸਲ ਵਿਚ ਕਈ ਗੁਣਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦਸੂਆ ਤੇ ਟਾਂਡਾ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਸੜਕੋਂ ਪਾਰ ਜਿੰਨੇ ਪਿੰਡ ਹਨ ਉਥੇ ਲੋਕ ਅਗਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਨਹੀਂ ਬੀਜ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਸੈਲਾਬਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੀ ਹਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਦਰਿਆ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨੇੜੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਪੀੜਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਕਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਟਾਂਡੇ ਦੇ ਥਾਣੇਦਾਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਤੇ ਖੇਲ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਤੇ ਬਾਵਜੂਦ ਐਨੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਰੋਟੀਆਂ ਪਹੁੰਚਾਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰ ਆਦਮੀ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਂ ਗ਼ੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਹੈ ਇਸ ਔਕੜ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮੈਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ relief work ਵਿਚ ਕਈ ਖ਼ਾਮੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ Health Officers ਤੇ Civil Surgeons ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਕਈ ਖੂਹਾਂ ਵਿਚ ਹਾਲੇ ਤਕ ਦਵਾਈ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਗਈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਟੀਕੇ ਲਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਕਈ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਹਨ ਜਿਥੇ ਮਕਾਨ ਡਿਗਣ ਕਾਰਨ ਜ਼ਖਮੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਰਹਮ ਪੱਟੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਡੰਗਰ ਮਰ ਜਾਣ ਨਾਲ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਬੂ ਫੈਲ ਗਈ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੋਏ ਹੋਏ ਡੰਗਰਾਂ ਨੂੰ ਚੁਕਣਾ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ duty ਹੈ। ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੋਏ ਹੋਏ ਡੰਗਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਚੁਕਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਬੀਮਾਰੀ ਫੈਲ ਜਾਣ ਦਾ ਅੰਦੇਸ਼ਾ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਬੰਨੇ ਲਾਉਣ ਲਈ ਮੁਨਾਸਬ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੇ। ਅਤੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਪਏ ਤਾਂ ਵੀ ਕਰੇ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਕੋਈ 90 ਫੀ ਸਦੀ ਮਕਾਨ ਗਿਰ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਬਾਰਸ਼ ਕੱਲ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਜੋ ਕੋਈ ਢਾਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਵੀ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਸਾਫ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਪਾਸ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਜਿਥੇ ਖੜੇ ਹੋ ਸਕਣ ਅਤੇ ਰਾਤ ਕੱਟ ਸਕਨ। ਉੱਪਰੋਂ ਸਰਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਇਤਨਾ ਖਰਚ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਉਥੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਟੈਂਟ ਤੇ ਤੰਬੂ ਸਪਲਾਈ ਕਰੇ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾ ਸਕਣ। ਲੋਕ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਬੀਮਾਰੀ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਛੱਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਹਲੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਤੰਬੂ ਤੇ ਟੈਂਟ ਨਾ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਣ ਤਾਂ ਸਿਰਕੀਆਂ ਆਦਿ ਹੀ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਰਾਤ ਕੱਟ ਸਕਣ। ਤੰਬੂ ਅਤੇ ਟੈਂਟ ਮਿਲਟਰੀ ਪਾਸੋਂ ਵੀ ਲਏ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਉੱਪਰੋਂ ਸਰਦੀ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ, ਤ੍ਰੇਲ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਹੇਠੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਗਿੱਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹੇਠਾਂ ਲਈ ਸਿਰਕੀਆਂ ਤੇ ਉੱਪਰ ਲਈ ਤੰਬੂ ਤੇ ਟੈਂਟਾਂ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਫਿਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੋਈ ਬਰਬਾਦੀ

[ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ]

ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਘਰ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ। ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਕਿਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਵੀ ਟੈਂਟਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਡੰਗਰਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਡੰਗਰਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਕਿਤਨੇ ਵੀ ਜੰਗਲ ਦਫ਼ਾ 38 ਜਾਂ 4-5 ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਾਖਵੇਂ ਰਖੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਥੇ ਸਾਰੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਮੰਨ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਪਸ਼ੂ ਧਨ ਨੂੰ ਬਚਾਣ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਾਕੀ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਦਾਇਤਾਂ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਜਿਥੇ ਕਿ ਦਰਿਆ ਜਾਂ ਨਹਿਰ ਨਾਲ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਕੱਢ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਹਾਲਤ ਐਨੀ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ। ਚਾਰਾ ਦੇਣ ਵੀ ਕਿਥੋਂ? ਚਾਰਾ ਤਾਂ ਹਰ ਥਾਂ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦਫ਼ਾ 38 ਜਾਂ 4-5 ਦੇ ਜੰਗਲਾਤ ਵਿਚ ਡੰਗਰਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਜਿਥੇ ਅੱਗੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪੈ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਉਥੇ ਪਸ਼ੂ ਧਨ ਨੂੰ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਹੋ ਸਕੇ ਬਚਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ।

ਇਸਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਰਾਸ਼ਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰਾਸ਼ਨ ਵੰਡਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਨ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਦਾਣੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਛੁਪਾ ਲਏ ਹਨ ਪਰ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਾਲਤ ਇਹ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਆਪ ਵੇਖ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਪਾਸ ਕੋਈ ਦਾਣੇ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਜੋ ਹਨ ਉਹ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਿਲ ਗਏ ਹਨ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਦੋ ਚਾਰ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਦਾਣੇ ਹੋਣ ਪਰ ਬਾਕੀ ਜੋ ਵੀ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਦਾਣੇ ਸਨ ਸਭ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਰਾਸ਼ਨ ਦੀ ਵੰਡ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਲੋੜ ਹੈ।

ਇਸਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਬਰਬਾਦੀ ਹੜ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੋਈ ਹੈ ਇਸਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਵਾਕਿਆਤ ਕਰਕੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਹੋਈ।

ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਿਆਸ ਦੇ ਕੰਢੇ ਧੁੱਸੀ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੈ। ਇਹ 13-14 ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਟੁਟੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਮਿੱਟੀ ਬੜੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੈ ਤੇ ਚੂਹਿਆਂ ਦੀਆਂ ਖੁੱਡਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਚੁਭਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਧੁੱਸੀ ਟੁਟ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਧੁੱਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਸੀਮਿੰਟ ਦੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣ। ਤੇ ਜੇਕਰ ਇਹ ਸੰਭਵ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਧੁੱਸਾਂ ਸੀਮਿੰਟ ਦੀਆਂ ਬਣ ਸਕਣ ਤਾਂ ਘਟੋ ਘਟ ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਠੋਕਰਾਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਕਿਆਂ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਠੋਕਰਾਂ ਪਕੀਆਂ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਧੁੱਸ ਟੁਟੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਧੁੱਸਾਂ ਦੇ ਪਕਿਆਂ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਤਬਾਹੀ ਅਤੇ ਬਰਬਾਦੀ ਹੋਈ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਧੁੱਸਾਂ ਨੂੰ ਪਕਿਆਂ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨਹਿਰਾਂ ਦੇ ਰਾਹ, ਸੜਕਾਂ ਅਤੇ ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨਾਂ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੜਕਾਂ, ਨਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵੀ ਤਬਾਹੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਰੇਲਵੇ ਵਾਲੇ ਲਾਈਨਾਂ ਆਪਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਣਾਂਦੇ ਹਨ। ਨਹਿਰਾਂ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਤੇ ਸੜਕਾਂ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਪਿੰਡ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ

ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਰੇਲ ਨਹਿਰ ਅਤੇ ਸੜਕ ਵਿਚ ਥਾਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਥੋੜੀ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਪੱਖ ਵਲ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਆਖਰ ਵਿਚ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਸਾਇਫਨ ਘਟ ਹਨ ਅਤੇ ਪੁਲ ਵੀ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਹਨ। ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਲੈਵਲ ਉੱਚਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਪਾਣੀ ਘਟ ਆਇਆ ਹੈ ਪਰ ਇਸਦੇ ਆਸ ਪਾਸ 4-6 ਮੀਲ ਵਿਚ ਜੋ ਵਾਕਿਆਤ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਇਫਨ ਅਜਿਹੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਤਬਾਹੀ ਤੋਂ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਆਸ ਹੈ ਸਰਕਾਰ ਮੇਰੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇਗੀ।

श्री राम किशन (जालन्धर शहर, उत्तर पश्चिमी) : स्पीकर साहिब, partition के बाद यह सब से बड़ी मुसीबत पंजाब के लोगों पर आई है। इस मुसीबत पर काबू पाने के लिए हमारे चीफ मिनिस्टर साहिब ने जितने steps relief के लिए उठाए हैं उनका एलान किया है इसके मातहत 10 करोड़ 78 लाख रुपये लोगों को कर्जे, इमदाद और relief देने के लिए मन्जूर किए गए हैं। इस से flood stricken area में जहां लोग मुसीबत में हैं मुश्किल में हैं, मदद पहुंचाई जाएगी। तो यह सारा काम करने के लिए जैसा कि चीफ मिनिस्टर साहिब ने फरमाया है जरूरी है कि सब officials और non-officials मिलकर काम करें और धक्का लगाएं इस के बिना यह काम चलने वाला नहीं। स्पीकर साहिब, मैं इस सम्बन्ध में सात आठ तजावीज पेश करना चाहता हूँ और उम्मीद करता हूं कि सरकार इनकी तरफ तवज्जह देगी।

इस सम्बन्ध में सब से पहली चीज relief है। इस के बारे में मेरी यह अर्ज है कि relief की machinery को official तरीके से और Secretariat level पर काम करने से सब सिलसिला नहीं चलेगा। इस लिए सिर्फ हिदायात जारी करने से काम न चल सकेगा बल्कि सख्त हदायात जारी करने और गवर्नमेंट की हिदायात पर सख्ती से अमल करने की जरूरत है। इन हिदायात पर अमल करने के लिए और इनको humanitarian level पर implement करने के लिए Government machinery को हिदायतें जारी कर दी जाएं कि वह पूरे तौर से लोगों से sympathise करें ताकि लोगों को relief जल्दी पहुंचाया जा सके।

दूसरी मेरी गुजारिश यह है कि जो steps गवर्नमेंट ने relief के बारे में लिए हैं इनको ज्यादा से ज्यादा publicity दी जाय। आपका जो Public Relations Department है आपकी जो Public Relation Committee है वह हर जगह पर पूरी तरह से इन measures के बारे में प्रचार करे ताकि पंजाब के हर भाई और बहन को पता लग जाए कि सरकार ने relief के लिए क्या क्या कदम उठाए हैं और लोगों को कैसे और किस शक्ल में relief दिया जा रहा है।

तीसरी बात स्पीकर साहिब यह है कि जिन लोगों के घर तबाह हुए हैं गांवों में और शहरों में उन्हें कई एक स्कूलों और कालिजों में shelter दी जा रही है। अब ऐसे लोगों के अपने घर या shelter बनने में अभी वक्त लगेगा इस लिए मेरी अर्ज है कि इन लोगों को shelter और protection देने के लिए स्कूलों और कालिजों को कुछ समय के लिए बन्द कर दिया जाए और इस बात को सामने रखते हुए कि लड़कों की पढ़ाई नहीं हो रही इमतहानों को कुछ अरसा के लिए मुलतवी कर दिया जाए।

[श्री राम किशन]

चौथी बात Land Revenue और irrigation के सम्बन्ध में है। इसके सम्बन्ध में एलान किया गया है कि गवर्नमेंट इसे remit कर रही है लेकिन शहरों में जो property तबाह हुई है उसके पेशे नज़र Property Tax और House Tax भी पूरी तरह से मुआफ कर देना चाहिए। मेरे अपने इलाके में 32 हजार के करीब मकानात तबाह हुए हैं और 70 हजार के करीब मकान रिहायश के काबल नहीं रहे।

फिर जैसा कि चीफ मिनिस्टर साहिब ने फरमाया है उन में से काफी तादाद evacuee property के मकानों की है उन पर भी Tax लिए जा रहे हैं। इस सम्बन्ध में मेरी गुज़ारिश है कि एक Regional Settlement Commissioner खास तौर पर मुकर्रर किया जाए और उस को हिदायत की जाए कि वह ऐसे मकानों की allotment और ऐसी land की allotment permanently कर दे जिन की कि पहले quasi-allotment हुई है। Regional Settlement Commissioner को instructions होनी चाहिए कि वह यह सारा काम एक महीने के अन्दर अन्दर खत्म कर के लोगों को ऐसी property का मालिक बना देवे। ताकि वह लोगों की अपनी मलकियत बन जाए। इस सम्बन्ध में जो कर्ज़ या relief लोगों को दिए जाने हैं वह भी बहुत जल्दी दिए जाएं ताकि लोग मकानों की मुरम्मत करवा सकें और फिर से rehabilitate हो सकें। मैं चीफ मिनिस्टर साहिब से प्रार्थना करूंगा कि सारे पंजाब का survey करवाया जाए कि कितने पशु मरे हैं और कितने मनुष्यों की deaths हुई है। जिन families में deaths हुई हैं उनको special relief मिलना चाहिए cash, कपड़े और खुराक की शकल में। जो families अस्पतालों में पड़ी हैं वह काफी तकलीफ में हैं सरकार को उनकी तरफ विशेष ध्यान देना चाहिये। स्पीकर साहिब, हाऊस में शिकायतें की गई है कई जगह पुल टूट गए हैं और canals में breaches हुई हैं और लोग बहुत दुख में हैं। गांवों का असर शहरों पर भी पड़ता है इस लिये मैं प्रार्थना करूंगा कि सरकार को इस तरफ फौरी तवज्जुह देनी चाहिये और जिस जिस जगह पर पुल या syphon वगैरा बनने चाहियें वह फौरन बनाए जाएं और जो मुरम्मत तलब हैं उन की ततकाल मुरम्मत की जाए। जहां पर छोटे syphon बने हुए थे वहां पर बड़े बनाए जाएं। अगली बात मैं यह कहना चाहता हूं कि मैं ने कई शहरों के अन्दर देखा है कि flood की वजह से काफी मिकदार में debris और कूड़ा किरकिट जमा पड़ा हुआ है जिस से कि बीमारी फैलने का खतरा है। Municipal Act के मातहत ऐसे कामों के लिए खास खास समय के लिए नोटिस देने पड़ते हैं। Evacuee property के सम्बन्ध में भी नोटिस देने पड़ते हैं। एक खास Ordinance के जरिए Regional Settlement Commissioner को और President, Municipal Committee को special powers दी जानी चाहियें ताकि वह मलबा और गन्दगी को remove करवा सकें। कई जगहें ऐसी भी हैं कि गली की चौड़ाई चार चार और पांच पांच फुट है और बड़ी बीच में मकान गिर गए हैं। अब अगर उन को नए सिरे से बनाना हो तो Municipal Act के मातहत 15,15 और 20,20 फुट का फासला छोड़ना पड़ेगा नतीजा यह होगा कि साथ वाले दूसरे मकान भी गिराने पड़ेंगे। इस लिये मैं दरखास्त करूंगा कि इस सम्बन्ध में rules को waive किया जाए ताकि लोग अपने मकान नए सिरे से बना सकें।

स्पीकर साहिब, जहां तक Low Income Housing schemes के मातहत कर्जे और grants देने का सम्बन्ध है मैं अर्ज करूंगा कि इस में procedure को simplify करने की बहुत सख्त जरूरत है। बाज हालतों में नकशों की जरूरत होती है Executive Engineer की witness देने की आवश्यकता होती है चुनांचे लोगों को अर्जी दिये तीन तीन और चार, चार महीने लग जाते हैं। मेरी गुजारिश है कि rules को simplify किया जाए ताकि लोग इस से पूरा पूरा फायदा उठा सकें। कई शहरों में स्कूलों और अस्पतालों की buildings वगैरा जो कि Municipal Committee, District Boards और प्राईवेट संस्थाओं ने बना रखी थीं गिर गई हैं चूंकि उन को नए सिरे से बनाने की आवश्यकता है इस लिये उन को grants दी जानी चाहिए।

स्पीकर साहिब, Red Cross Society के पास कई तरह की दवाइयां और कपड़े आदि पड़े हुए हैं वह चीजें Government of India के through ले लेनी चाहिएं ताकि वह बाढ़ पीड़ित लोगों को दी जा सकें। शहरों और गांवों में work centre भारी तादाद में खोले जाने चाहियें। मकान वगैरा बनाने के लिये material की just distribution के हतार्थ भी अच्छी machinery की सख्त जरूरत है। सारा काम humanitarian way से होना चाहिए।

आप की वसातत से, स्पीकर साहिब, मैं चीफ मिनिस्टर साहिब से प्रार्थना करूंगा कि एक Flood Stricken People Rehablitation Board बनाया जाए। उस में non-official element ज्यादा होना चाहिये। उस element को confidence में ले कर सारा काम किया जाना चाहिये। शहरों में evacuee property की factories जिन की मालीयत 50,000 से ज्यादा है उन की allotment permanent basis पर होनी चाहिये। शहरों में low level areas में buildings कई जगह पर सारी की सारी गिर गई हैं सरकार को चाहिये कि District Authorities को instruct करे कि उन मकानों को जल्दी से जल्दी reconstruct करने में मदद देवे। और उन मकानों को ऐसी जगह पर बनाया जाना चाहिये जहां पर फिर पानी न आ सके। जिन लोगों के मकान मुरम्मत तलब हैं उन को फोरी grant दी जाए। सरदार उज्जल सिंह जी खुद जा कर जालंधर में मौका देख आए हैं मुझे आशा है कि वह शीघ्र से शीघ्र step लेंगें।

ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ (ਅਜਨਾਲਾ) : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਆਫ਼ਤ ਐਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਉੱਪਰ ਆ ਕੇ ਪਈ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖੀ ਹੈ ਅਤੇ ਖਬਰਾਂ ਵੀ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਦ ਤੋਂ ਹਾਊਸ ਬੰਦ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਸਾਂ ਵੀ ਅੰਬਾਲੇ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਜਗ੍ਹ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤ ਖਰਾਬ ਹੈ, ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ degree ਦਾ ਫਰਕ ਹੈ। ਮੈਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਇਤਫਾਕ ਰਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਲੋਕ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਜਾਂ ਪਾਰਟੀ ਇਸ spirit ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀ ਅਕੀਦਾ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇਸ spirit ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਹ ਮੁਸੀਬਤ ਦੂਰ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ co-operation ਅਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੀ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ constituency ਵਿਚ ਇਕ ਪਿੰਡ "ਭਲਾ" ਨਾਮ ਦਾ ਹੈ ਉਹ ਚੌਂਹ ਪਾਸਿਉਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਰੋਟੀਆਂ ਲੈਕੇ ਗਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਰੋਟੀਆਂ ਨਾ ਦਿਉ, ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਸੱਕੀ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ

[ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ]

ਉੱਪਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੁਸੀਬਤ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਰੋਟੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਉ। ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੱਕੀ ਦੇ ਥਾਣੇਦਾਰ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸਾਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰ ਮਿਹਨਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਟਾ, ਦਾਲ ਅਤੇ ਰੋਟੀਆਂ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਜਿਹੜਾ momentum Governor ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਜਾਣਾ ਸੀ ਉਹ ਬੜੀ ਦੇਰ ਨਾਲ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਲ ਪਰਸੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਬਾਬਤ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਰਾਵੀ ਅਤੇ ਸੱਕੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਹੋਰਨਾਂ ਜਗ੍ਹਾਂ ਉੱਪਰ ਖੁਸ਼ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਇਲਾਕਾ ਸ਼ਿਮਲੇ ਅਤੇ ਡਲਹੌਜ਼ੀ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਨਾਲ ਹੀ ਰੁੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ Financial Commissioner ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਖਜ਼ਾਨਾ ਵੀ ਓਥੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਧੁੱਸੀ ਬੱਧੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਅੱਛੀਆਂ ਹਨ ਅਸੀਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਤਕਾਵੀਆਂ ਲੈਂਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਹ ਇਸ ਦਫਾ ਲਾਹ ਦੇਵਾਂਗੇ ਲੇਕਿਨ ਮੁਸੀਬਤ ਆ ਪਈ, ਐਸਾ ਪਾਣੀ ਆ ਕੇ ਪਿਆ ਹੈ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਕਿ ਕੀ ਦਸੀਏ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਸਾਰਿਆਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚੰਗਾ ਪਿੰਡ ਮੋਹਲਕ ਪਿੰਡ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਓਥੇ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਘਰ ਬਣਾ ਲਈਏ। Centre ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਮਕਾਨ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕੰਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਉਤਸ਼ਾਹ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਵੀ ਮੱਦਦ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸਭ ਲੋਕ ਰਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤਾਂ ਮੁਸੀਬਤ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਰੁਪਿਆ ਹੋ ਸਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗਰਾਂਟਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਖਾਸ ਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਅੱਗੇ ਵੀ ਹਰ ਵਾਰੀ ਇਸ ਦੁਰਘਟਨਾ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਮਦਦ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਕਾਨ ਨਹੀਂ ਰਹੇ, ਜਾਨਵਰ ਨਹੀਂ ਰਹੇ, ਬਲਦ ਨਹੀਂ ਰਹੇ, ਭੈਂਸਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹੀਆਂ ਅਤੇ ਦਰਖਤਾਂ ਤੇ ਲਟਕ 2 ਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਬਚਾਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਕਿ ਫ਼ਾਈਨੈਂਸ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਆਬਾਦੀਆਂ ਉੱਜੜ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵੇਲੇ relief ਤੋਂ exclude ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਆਪ ਦਾ ਇਹ ਖਿਆਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਥੇ model villages ਬਨਾਉਣੇ ਹਨ ? ਜੇ ਇਹੋ ਗੱਲ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਵੇਲਾ m del village scheme ਦਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਘਰ-ਬਾਰ ਉੱਜੜ ਗਿਆ ਹੈ ਫ਼ੌਰੀ ਮਦਦ ਪਹੁੰਚਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ model villages ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬੜਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ model villages ਦੀਆਂ ਕੋਈ ਵੀ ਸਕੀਮਾਂ ਅਜੇ ਤਕ ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹੀਆਂ। ਜੇ ਕਈ ਬਣਿਆਂ ਵੀ ਤਾਂ ਇਕ ਅਧ ਹੀ ਬਣਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਉਦਾਂ ਦੇ ਉਦਾਂ ਹੀ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਧਰੇ ਇਹ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ D. C ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਅਫਸਰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਬਿਲਕੁਲ ਮਲੀਆਮੇਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ exclude ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ; ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ model villages ਬਣਨਗੇ। ਮੈਂ ਇਹ ਗੁਜ਼ਾਰਿਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਫ਼ੌਰੀ ਮਦਦ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ discrimination ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ : Discrimination ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।

ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ : ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਵੀ ਧਿਆਨ ਇਸ

ਪਾਸੇ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਜ ਤੀਕਰ ਇਹ ਇਲਾਕੇ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਬਚਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਧਰੇ ਦਰਿਆ ਨਾ ਆ ਜਾਵੇ..............

अध्यक्ष महोदय : अफ़सरों को address न करें। वह हाऊस में नहीं बैठे हैं। वह हाऊस का पार्ट नहीं। आप हाऊस को address करें। (Please do not address the officers. They are not sitting in the House. They do not form part of the House. You should address the House.)

ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ : ਮੈਂ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ address ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਜੋ ਵੀ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਦਰਿਆ ਉਥੇ ਨਾ ਵਧੇ। ਪਰ ਹੁਣ ਦਰਿਆ ਰਾਵੀ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਬੁੱਢਾ ਨਾਲਾ part of Ravi ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ................ (interruptions) ਖੈਰ ਮੈਂ ਅਜਨਾਲੇ ਲਈ ਫ਼ਿਰ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਜਿੰਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋ ਸਕੇ ਮਦਦ ਪਹੁੰਚਾਈ ਜਾਏ। ਅੱਗੇ ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਬਿਲਕੁਲ ignored ਹੀ ਰਿਹਾ ਹੈ। Consolidation ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਕੋਈ extension ਬਲਾਕ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ, ਕੋਈ Community Project ਇਥੇ ਨਹੀਂ ਖੁਲ੍ਹਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਇਸ ਵਲ ਜ਼ਰੂਰ ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

श्री गोरख नाथ (नरोट जैमल सिंह) : प्रधान जी, इस से पहले भी मेरे ज़िला के सज्जनों ने काफ़ी कुछ कहा है। और इस का हाल बताया है। हमारे ज़िला के उन इलाकों के नुकसान का तो अन्दाज़ा ही नहीं लगाया जा सकता जहां हड़ से तबाही हुई लेकिन बटाला जैसे शहर में सात-सात आठ-आठ और नौ-नौ फ़ुट पानी खड़ा हो गया। बारिश इतनी हुई कि सड़कों मकानों और दुकानों में बड़ी तेज़ी से पानी गया और इस तेज बहाव से गया कि जो बहुत पुरानी और मज़बूत buildings थीं वे भी बह गई। जितना नुकसान हुआ उस का कोई अन्दाज़ा अभी तक लग ही नहीं सका। जो भी अन्दाज़ा लगाया गया है वह यूं ही लगाया गया है। दर हकीकत बात यह है कि न हम में से और न ही अफ़सरों में से कोई अभी तक वहां उन इलाकों में जा पाया है। कल ही कुछ लोग बेड़ियों में पहुंचे हैं जहां नदी नाले cross ही नहीं करने देते ऐसे इलाकों और गांवों का क्या अन्दाज़ा लगाया जा सकता है। बहां बेड़ियां नहीं पहुँच सकती थीं, आमदोरफ़ात का कोई ज़रिया नहीं था। जब हवाई जहाज़ों के ज़रिए उन बेचारे मुसीबत के मारे लोगों को खुराक पहुंची तब कहीं उन्हें पता चला कि हमारी गवर्नमेंट हमारी पुश्त पर है। फिर भी हकीकत यह है कि लोगों में हौसला है बावजूद इस बात के कि उन के कोठे बह गए हैं, गांव तबाह हो गए हैं! मैं एक गांव में गया। आप सुन कर हैरान होंगे और अफसोस करेंगे कि कोई 80 पशु मरे पड़े थे। किसी का धड़, किसी के सींग, किसी का मुंह ही नज़र आ रहा था और बाकी के सभी हिस्से ज़मीन में-पानी में-दबे पड़े थे। इस तरह पशुओं का बहुत ही ज्याद नुकसान हुआ है। यह ठीक है कि आदमियों का नुकसान कम होगा। क्योंकि वे लोग ऊंची जगहों पर, छतों पर, या दरख्तों पर चढ़ गए होंगे, लेकिन फिर भी सौ के लग भग आदमी सारे ज़िला में मर गए होंगे। और भी बहुत से लोग होंगे जिन की कोई खबर नहीं पहुँची होगी।

[श्री गोरख नाथ]

गांव का मसला और तरह का है । बटाला शहर का मसला और तरह का है । इस शहर के अन्दर जहां गेलियां, टाली की लकड़ी और दूसरी लकड़ी बह गई है वहां मण्डी में अनाज का भी काफी नुकसान हुआ है । जो थोड़ा बहुत बच भी गया है, वह खाने के काबिल नहीं रहा । वहां का मसला इस तरह से हल हो सकता है अगर हमारी सरकार वहां पर जो refugees हैं उन के claims को priority category में ले आए और जल्द से जल्द मुआवजे का इन्तज़ाम करें । जो बाकी के लोग हैं उन्हें थोड़े सूद पर कर्ज़ दे कर उन्हें अपना कारोबार फिर से शुरु करने में मदद दी जाए । इस के अलावा दरिया के टूट जाने से बटाला शहर दो हिस्सों में बट चुका है । जल्दी से जल्दी पुल बनाने का भी इन्तज़ाम किया जाए ।

जहां तक गावों का ताल्लुक है अफसरों ने यह policy lay down की हुई है कि घरों की मुरम्मत करने के लिए और उन्हें फिर से बनाने के लिए 50 रुपए, 3 एकड़ नहरी या 6 एकड़ बारानी ज़मीन दी जाएगी । मैं समझता हूं कि यह बहुत थोड़ी मदद है । मैं मानता हूं कि वज़ीर और अफसर हवा में तो उड़ नहीं सकते लेकिन फिर भी इस नागहानी मुसीबत के वक्त उन लोगों के साथ हमदर्दी तो की जा सकती है और कुछ न कुछ मदद कर के उन का हौसला बढ़ाया जा सकता है । जहां rehabilitation के दौरान में बड़ी बड़ी सहूलियां देकर लोगों की मदद की थी मैं अर्ज़ करूंगा कि non-proprietors को कम से कम सौ रुपया ज़रूर देना चाहिए ताकि वे फिर से बस सकें । 50 रुपए से उन का कुछ नहीं बनेगा ।

Minister for Development : No discrimination will be made. All will be helped.

श्री गोरख नाथ : मैं समझता हूं कि उन्हें सब से बड़ी relief तो इसी में मिल जाएगी अगर उन्हें पटवारियों के हवाले न किया जाए । हम देखते हैं, आप देखते हैं कि जालन्धर Division तो बिल्कुल साफ हो गया है कोई जिमींदार ऐसा नहीं जिसका नुकसान न हुआ हो ।

श्री बनारसी दास गुप्ता (थानेसर): स्पीकर साहिब ! बारिश जो होती है वह बारानी रहमत होती है लेकिन इस बार बारिश हमारे पंजाब में बारानी ज़हमत साबित हुई है । इन बारिशों से हमारे पंजाब के लोगों की जो हालत हुई है और जो हालात हम ने देखे हैं वह बयान नहीं किए जा सकते । इन बारिशों की वजह से और जो इस सूबा के दरियाओं में सैलाब आए उन की वजह से लोगों के पास न रहने के लिए मकान रहे हैं, न खाने को अनाज, और न पहनने को कपड़ा । इस लिए सब से पहली ज़रूरत उन लोगों की यह है कि उन के लिए खुराक का इन्तज़ाम किया जाए । अगली ज़रूरत इस बात की है कि उन लोगों के लिए साया का इन्तज़ाम जल्दी किया जाए । जितने मकान उन लोगों के थे जो यमुना के किनारे बेट के इलाके में बसे हुए थे वह तकरीबन सब के सब गिर गए हैं जो कच्चे मकान थे वह तो बिल्कुल बह गए हैं और जो पक्के थे उन को भी नुकसान पहुंचा है । इस लिए मैं वज़ीर साहिब से दरखास्त करता हूं कि उन लोगों के लिए साया का जल्दी से जल्दी इन्तज़ाम किया जाए और जिन refugees की ज़मीनें यमुना नदी में आ गई हैं उन को उन की ज़मीनों के बदले में और ज़मीनें allot की जाएं अगर्चे मेरे एक साथी ने कह दिया है कि उन को किसी इमदाद की ज़रूरत नहीं मगर मैं अर्ज़

करता हूं कि अगर हम उन की ज़रूरतों की तरफ़ ध्यान दें तो इस में उन को काफी relief हो सकता है ।

एक तो उन को साया के लिए टीन की चदरों की ज़रूरत है । और मेरा ख्याल है कि अगर यह उन लोगों को दी जाए तो उन को काफ़ी फ़ायदा पहुँच सकता है । फिर उन को जो गवर्नमेंट की तरफ़ से loans मिलने वाले हैं वह उन्हें जल्दी से जल्दी मिलने चाहिएं । अगर यह उन को जल्दी दिये जाएं तो वह मकान जल्दी बना लेंगे उनको मकान बनाने के लिए cement की सख्त ज़रूरत है । अगर्चे कुछ cement उन के लिए मन्ज़ूर हुआ है लेकिन वह थोड़ा है । जितना जल्दी उन के लिए और cement मन्ज़ूर किया जाएगा उतनी ही जल्दी वह अपने मकानों को ठीक करा सकेंगे जो गिरने वाले हैं ।

फिर, स्पीकर साहिब, जो आटा उन लोगों को दिया जा रहा है या और राशन दिया जा रहा है वह चन्द दिनों तक तो उन को फायदा पहुंचा सकता है लेकिन वह लम्बे अरसे के लिए फ़ायदा नहीं दे सकता । इस लिए उन को गवर्नमेंट ने जो कुछ देना है वह फौरन दिया जाए ताकि वह अपनी जरूरीयाते ज़िन्दगी ले सकें क्योंकि गावों में उन के घर गिर गए हैं उन के पास खाने को कुछ नहीं रहा, पहनने को कपड़े नहीं रहे, और न ही उन के पास बर्तन तक रहे हैं ।

श्री बाबू दयाल (सोहना) : अध्यक्ष महोदय ! जब हम पंजाब की जालन्धर Division के हालात को देखते हैं तो वह बहुत ही खतरनाक मालूम देते हैं लेकिन जब मैं अपने ज़िला गुड़गावां की हालत को देखता हूँ । जिस ज़िला को बहुत पिछड़ा हुआ रखा गया है, वहां भी हालात बहुत खराब हैं ! ज़िला गुड़गावां जैसा पंजाब का कोई ज़िला भी पिछड़ा हुआ नहीं ।

अध्यक्ष महोदय: यदि आप मौजूदा floods के बारे में कुछ नहीं कहना तो आप बैठ जाएं । (If you have nothing to say about the recent floods then please resume your seat.

श्री बाबू दयाल : स्पीकर साहिब मैं अर्ज़ कर रहा था कि मेरे ज़िला गुड़गावां का जितना इलाका दरियाए यमुना के किनारे के पास है और जो खादड़ का इलाका कहलाता है उस इलाके के सारे गांव सैलाब के पानी की लपेट में आ गए हैं और वहां लोगों का बहुत नुकसान हुआ है । मैं ने अखबारों में पढ़ा है कि वहां इस सैलाब से फसलों का बहुत नुकसान हुआ है । मैं ने क्योंकि यहां आना था इस लिए वहां तो जा नहीं सका लेकिन अखबारों की खबर से यही पता चलता है कि वहां करीब पचास गांव तो बह गए । लोग जो जीवित हैं वे वृक्षों पर बैठे हैं । डिप्टी कमिश्नर जिसने हवाई जहाज़ से इन ग्रामों का भ्रमण किया, बताया कि फसलों को तो समस्त ज़िले में जितना नुकसान पहुंचा है उतना पंजाब में और कहीं नहीं हुआ । मिनिस्टर साहिबान जो वहां दौरे पर जाते रहे हैं उन को मालूम है कि इस साल मेरे ज़िला के सारे ही भागों में खरीफ़ की फ़सल कितनी अच्छी थी । स्पीकर साहिब, वैसे भी मेरे ज़िला में जितनी ज्यादा फसल खरीफ़ होती है उतनी जालन्धर Division के किसी ज़िला में नहीं होती । लोगों के ख्याल के मुताबिक वहां की फसल तकरीबन 80 फीसदी तबाह हो गई है लेकिन मेरा ख्याल है कि यह 75 फीसदी से कम तबाह नहीं हुई । और इसी तरह से और बहुत नुकसान हुआ है । इसलिए मैं गवर्नमेंट से appeal करता हूं कि वहां के किसानों को बैलों के लिए तकावी जल्दी दी

[श्री बाबू दयाल]
जाए क्योंकि सैलाब की वजह से उन के पास बैल भी नहीं रहे हैं । और खरीफ फसल नष्ट होने से भूमि अधिक में हाड़ी बोई जावेगी। इस लिए बीज की तकावी भी सब किसानों को दी जावे । बिलासपुर, पकड़ी रविवार, ग्रामों में हरिजनों के मकान नष्ट हो गए हैं । उन को सहायता मकान बनाने में दी जावे ।

ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ (ਨੂਰ ਮਹਿਲ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਸ ਵਾਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੜ੍ਹ ਆਏ ਹਨ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਇਸ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਜਿਹੜਾ ਨੁਕਸਾਨ ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੜ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਅਨਗਿਣਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਹਾਲਾਂ ਤਾਈਂ ਕੋਈ ਠੀਕ ਹਿਸਾਬ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਿਆ। ਏਹੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲਾਂ ਤਾਈਂ ਇਸ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਲਗਾਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਬੜੀ ਕਾਫੀ ਵਿਥ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨੁਕਸਾਨ ਬਹੁਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹਾਲਾਂ ਤਾਈਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਇਲਾਕੇ ਵੀ ਹਨ ਜਿਥੇ ਖੁਰਾਕ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਪਹੁੰਚਾਣੀ ਮੁਮਕਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ। ਭਾਵੇਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਦਦ ਪਹੁੰਚਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਕਲੀਫ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਰ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰਸ਼ਾਂ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹਰ ਹਿੱਸਾ ਸੈਲਾਬਜ਼ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੈਲਾਬਜ਼ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਇਮਦਾਦ ਕਰੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ।

ਇਸ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਕੰਮ ਲਈ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਜਿਹੜਾ staff ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ ਹੈ। ਚਾਹੇ ਮਹਿਕਮਾ consolidation ਦਾ staff ਹੈ ਚਾਹੇ ਇਹ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ staff ਹੈ ਸਾਰੇ staff ਨੂੰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਿਰਫ ਇਸੇ ਕੰਮ ਤੇ ਲਗਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਬੇਟ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਕੰਢਿਆਂ ਉਤੇ ਜਿੰਨੇ ਪਿੰਡ ਵਸੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬਿਲਕੁਲ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਵਡੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ 1947 ਦੇ ਸਾਲ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇਧਰ ਆਏ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੇਟ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਜ਼ਮੀਨ allot ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਿੰਨੇ ਵੀ A class ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੇਟ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ allot ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੜ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਮੁਕੰਮਲ ਤੌਰ ਤੇ ਤਬਾਹੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਇਮਦਾਦ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਸੀ ਉਹ ਸਭ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮੌਤਾਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਜਿੰਨੀਆਂ ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦਸੀਆਂ ਹਨ ਉਤਨੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਖਾਸੀਆਂ ਮੌਤਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਮਵੇਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਖੁਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਗਲ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਖੁਰਾਕ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰੇ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਵੀ ਕਰੇ ਕਿਉਂ ਜੋ ਇੰਨੇ serious flood ਆਉਣ ਨਾਲ ਇਕ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਚਾਰਾ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਦੂਜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੁਰ ਗਲ ਗਏ ਹਨ। ਫੇਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹੁਣ ਜਿਹੜੀ ਬਾਰਸ਼ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਪੈਣ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬਾਕੀ ਮਾਂਦਾ ਮਕਾਨ ਵੀ ਢਹਿ ਗਏ ਨੇ। ਇਸ ਮੀਂਹ ਦੇ ਪੈਣ ਨਾਲ ਉਥੇ ਹੁਣ ਬੀਮਾਰੀ ਪੈ ਜਾਣ ਦਾ ਵੀ ਡਰ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਜਿਹੜੀ Medical aid ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਹੋਰ ਵੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਦਿਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਬੀਮਾਰੀ ਫੈਲਣ ਦਾ ਬੜਾ ਡਰ

ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਸਾਡੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਬੜੀ ਮਦਦ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਕੁਝ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਇਸ ਮਨਤਵ ਲਈ ਇਸ ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਰਖਣੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਮੇਰੀ ਪਹਿਲੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਬੇਟ ਵਿਚ ਸਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਉਹ ਦਰਿਆ ਥਲੇ ਆ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ allot ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ । ਜਿਹੜੀਆਂ Evacuee lands ਹੁਣ ਖਾਲੀ ਪਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ allot ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ।

ਦੂਜੀ ਮੇਰੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕੀਂ ਤਕਾਵੀਆਂ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬੜਾ ਘਬਰਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀ ਵੀ ਮਦਦ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਦਿਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ ਉਹ ਤਕਾਵੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਨਾ ਹੋਏ ਬਲਕਿ grants ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਹੋਏ । ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ Rehabilitation Department ਵਲੋਂ ਦਿਤੇ ਗਏ ਤਕਾਵੀਆਂ ਦੇ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦਾ ਬੜਾ ਭੈੜਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ । ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਤਜਰਬੇ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਕੇ ਇਹ ਇਮਦਾਦ grants ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਜਲਦੀ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਲੋਕੀਂ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਾਜ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਸਕਣ । ਲੋਕ ਤਕਾਵੀਆਂ ਲੈਣ ਤੋਂ ਘਬਰਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਕਾਵੀ ਕਰਜ਼ੇ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਦਿਤੇ ਜਾਣੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੰਮੀ terms ਲਈ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਬਗ਼ੈਰ ਸੂਦ ਦੇ ਹੋਣ । ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਮਾਲੀਆ, ਆਬਿਆਨਾ ਅਤੇ Professional tax ਵਗ਼ੈਰਾ ਦੀ ਉਗਰਾਹੀ ਲੰਮੇ ਅਰਸੇ ਲਈ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਏ ।

ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਜਾਂ ਠੇਕੇਦਾਰ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਫਸਲ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਉਹ ਫਸਲ ਦੀ ਉਗਰਾਹੀ ਲਈ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਪਾਸ ਜਾਣਗੇ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕੇਗੀ ਮਗਰ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਫਿਰ ਮੈਂ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਆਪਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਥੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵੀ ਆਪਣੇ 2 ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨ, ਮੁਸੀਬਤਜ਼ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਘਰ 2 ਜਾ ਕੇ ਕਪੜੇ ਵਗ਼ੈਰਾ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਤਾਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਦਦ ਹੋ ਸਕੇ । ਵਕਤ ਥੋੜਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਹੀ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ ।

ਸਰਦਾਰ ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ (ਮੋਗਾ ਧਰਮਕੋਟ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨੁਕਸਾਨ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਜੋ ਨੁਕਸਾਨ ਜ਼ਿਲਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੀ ਤਸੀਲ ਜ਼ੀਰਾ ਜਾਂ ਮੋਗਾ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ total ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਤੇ ਫਸਲ ਬਚ ਗਈ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਕਪੜੇ ਬਚ ਗਏ ਤੇ ਕਿਤੇ ਪਸ਼ੂ ਬਚ ਗਏ ਮਗਰ ਬੇਟ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਜੋ Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਵਾਈਆਂ ਬਾਰੇ ਦਸਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਵਾਈਆਂ ਮਿਲਣੀਆਂ ਤਾਂ ਦਰਕਿਨਾਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੋਟੀਆਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਉਹ ਭੁਖੇ ਹਨ । ਗਲ 2 ਪਾਣੀ ਹੈ ਉਥੇ ਹਾਲੇ ਤਕ ਕੋਈ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ Development Minister ਸਾਹਿਬ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਣ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਫਸਲਾਂ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਇਕ ਉਹ ਜਿਹੜੀ ਘਰ ਪਈ ਸੀ ਦੂਸਰੀ ਉਹ ਬੀਜ ਨਹੀਂ ਸਕੇ ਤੇ ਤੀਸਰੀ ਜਿਹੜੀ ਖੇਤ ਵਿਚ ਸੀ । ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ ਤਸੀਲ ਜ਼ੀਰਾ ਅਤੇ ਤਸੀਲ ਮੋਗਾ ਦੀ । ਇਸ ਲਈ ਇਥੋਂ ਹੀ ਇਕ circular ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਮਲਾ ਲੈਣਾ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਫਸਰਾਂ ਮਗਰ ਖਵਾਰ ਨਾ ਹੋਣਾ ਪਵੇ, ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਨਾ ਕਰਨੀਆਂ ਪੈਣ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Development Minister ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਬਾਰੇ ਖਿਆਲ ਕਰਨਗੇ । ਹਾਲਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਵੇਖੀ ਵੀ ਹੈ

[ਸਰਦਾਰ ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ]
ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਵੇਖੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਥੋਂ ਹੀ circular ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਕਿ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਉਗਰਾਹੀ ਬੰਦ ਕਰਨ। ਇਸਦੇ ਬਾਅਦ ਖੁਦ ਜਾਕੇ ਵੇਖਣ। ਜੇਕਰ ਦਵਾਈਆਂ tents ਅਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਚਾਰੇ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਹੋਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਹੋਵੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਬੰਦੇ ਤਕ ਮਰ ਜਾਣਗੇ ਪਸ਼ੂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਚੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ Development Minister ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਤਸੀਲਾਂ ਸਭ ਪਾਸਿਉਂ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਘਿਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪੇਂਡੂ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਜਲਦੀ ਤੋ ਜਲਦੀ ਅਨਾਜ, ਚਾਰੇ ਅਤੇ ਦਵਾਈਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜੋ ਆਦਮੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੱਢ ਸਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਰਾਂਟ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਸਾਰੇ ਸਾਧਨ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਲੋਕ, ਫੌਜ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਭੀ ਜੋ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੇਗਾ ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਲਵਰਤਨ ਕਰਨਗੇ।

ਸਰਦਾਰ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੱਟ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਜੋ ਦੌਲਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਬਾਹਰ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਅਸਮਾਨ ਦੇ ਥੱਲੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਕੁਦਰਤੀ ਕਹਿਰ ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਜਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਬਚਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਸਾਡੇ ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਖੇਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸਿਰਫ ਪੇਂਡੂ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਸਾਨ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਖੇਤੀ ਹਰ ਮਜ਼ਦੂਰ ਅਤੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਖੌਫਨਾਕ ਸੈਲਾਬ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਾਰੀ ਆਬਾਦੀ ਗਰੀਬ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਆਪ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਕਾਨ ਢੱਠ ਗਏ ਹਨ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਸਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਕਾਨਾਂ ਤੇ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਪਿੰਡੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ, ਨੀਵੇਂ ਥਾਂ ਤੇ ਹਨ, ਗਰੀਬ ਹਰੀਜਨ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਮਕਾਨ ਹਨ, ਉਹ 100 ਫੀ ਸਦੀ ਡਿਗ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਜਦ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਮਕਾਨ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਉੱਚੀ ਥਾਂ ਲਭ ਕੇ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਜੇਕਰ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ 75 ਜਾਂ 100 ਰੁਪਏ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਸੇ ਥਾਂ ਮਕਾਨ ਬਨਾਣ ਲਈ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਵੀ ਤਾਂ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਕੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਥਾਂ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੱਜ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਆਦਿ ਨੂੰ 50 ਜਾਂ 100 ਰੁਪਿਆ ਮਕਾਨ ਬਨਾਣ ਲਈ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਛੋਟੀ ਰਕਮ ਨਾਲ ਉਹ ਮਕਾਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਣਗੇ, ਉਸਦੀ ਦੋ ਮਣ ਕਣਕ ਲੈਕੇ ਖਾ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ military ਪਾਸੋਂ ਲੈਕੇ ਯਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਕੇ ਤੰਬੂ ਦਿਤੇ ਜਾਣ, ਸਰਕਾਰ ਕੰਮ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਮਿਹਨਤ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਕੇ ਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕੋਠੇ ਖੜੇ ਕਰ ਲੈਣਗੇ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਹਰ ਕੋਈ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਚੇ ਕੋਠੇ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਛੇ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਮਦਦ ਵਲੋਂ ਖਰਚ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭੱਠੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲਾ ਮੁਫਤ supply ਕਰੇ ਅਤੇ ਉਹ ਇੱਟਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਅੱਧੀ ਰਖਣ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇੱਟਾਂ ਸਸਤੀਆਂ ਮਿਲਣ ਅਤੇ ਉਹ ਪੱਕੇ ਮਕਾਨ ਬਨਾਉਣ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਜਿਸ ਪਿੰਡ ਵੀ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਐਨੀ ਮੁਸੀਬਤ ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਲੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਦਸੋ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਖਿਆਲ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਹੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਮੁਸੀਬਤ ਦੂਸਰੀ ਵਾਰ ਨਾ ਆਵੇ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਬੇਟ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਇਸ ਦੇ ਬਚਾ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਜਲਦੀ ਸਫਲ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਮਕਾਨ ਜੋ ਗਿਰੇ ਹਨ, ਫਸਲਾਂ ਜੋ ਤਬਾਹ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਹ ਇਹ ਨਿਰੀ ਬਾਰਿਸ਼ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ, ਇਹ ਨੁਕਸਾਨ ਜ਼ਿਆਦਾ ਉਥੇ ਹੋਇਆ ਜਿਥੇ ਰੋੜ੍ਹ

ਪਿਆ । Drainage ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ । ਬਟਾਲੇ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਇਆ। ਹਸਰੀ ਜਿਸਦਾ ਦੂਜਾ ਨਾਮ ਕਾਹੂਰ ਨਾਲਾ ਵੀ ਹੈ, ਨੇ ਬੜਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਨਾਲੇ ਦੀ ਖੁਦਾਈ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਤੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤਕ ਜਿੰਨੇ ਖੇਤ ਇਸਦੇ ਕੰਢੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦੂਰ ਤਕ ਪਾਣੀ ਹੀ ਪਾਣੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਤਬਾਹੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ । ਸਕੀਮ ਬਣੀ ਸੀ ਕਿ 14 ਲੱਖ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੇਵੇ ਅਤੇ 14 ਲੱਖ ਲੋਕ ਦੇਣ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲੇ ਦੀ ਖੁਦਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ । ਲੇਕਿਨ ਕੁਝ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਸਕੀਮ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ propaganda ਕੀਤਾ ਕਿ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਹਿਕਾਵੇ ਵਿਚ ਆ ਗਏ, ਅਸੀਂ ਕਾਂਗਰਸ ਵਾਲੇ ਵੀ ਚੁਪ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਪਬਲਕ ਨੂੰ ਨਰਾਜ਼ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਪਰ ਹੁਣ ਲੋਕ ਤਿਆਰ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ drainage ਵਗੈਰਾ ਲਈ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਲੋਕ ਮਸ਼ਕੂਰ ਹੋਣਗੇ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਇਕ ਗੱਲ ਦਾ ਮੈਂ ਜ਼ਿਕਰ ਹੋਰ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਅੱਜ ਤਕ ਕਦੇ ਹੜ੍ਹ ਦਾ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਸੀ ਇਸ ਵਾਰ ਉਥੇ 5, 5 ਫੁਟ ਪਾਣੀ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਕਿਉਂ ਹੋਇਆ ਇਹ ਨਹਿਰ ਟੁਟਣ ਕਰਕੇ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਸੁਲਤਾਨਵਿੰਡ ਵਿਚ ਦੀ ਨਹਿਰ ਟੁਟੀ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਡੇਢ੍ਹ ਦੋ ਸੌ ਆਦਮੀ ਉਸਨੂੰ ਬਨਾਣ ਗਏ। ਉਥੇ ਨਹਿਰ ਦਾ S. D. O. ਸਿਰਫ਼ ਚਾਰ ਆਦਮੀਆਂ ਨਾਲ ਸ਼ਹਿਰ ਵਲ ਟੁਟ ਰਹੀ ਨਹਿਰ ਨੂੰ ਬਨਾਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਸੁਲਤਾਨਵਿੰਡ ਪਿੰਡ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਬੋਰੀਆਂ ਲੈ ਗਏ ਅਤੇ ਦਰਖਤ ਕਟ ਕਟ ਕੇ ਮੂੰਹੇ ਵਿਚ ਰਖਣ ਲਗੇ ਤਾਂ ਉਸ ਅਫਸਰ ਨੇ ਧਮਕੀ ਦਿਤੀ "ਮੈਂ 2,000 ਰੁਪਿਆ ਤਾਵਾਨ ਪਾ ਦਿਆਂਗਾ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਨਹਿਰ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਨ੍ਹੀ ਦਾ ਹੈ" ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਸੁਣ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੋਗੇ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹਿੰਮਤ ਨਾਲ ਨਹਿਰ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਵੱਸੋਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਕਸਬੇ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਿਧਰ ਉਹ S. D. O ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਨਹਿਰ ਰੁੜ੍ਹ ਗਈ ਤੇ ਪਾਣੀ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਘਰਾਂ, ਗੁਦਾਮਾਂ ਤੇ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ 900 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਆਲੂਆਂ ਦੀ ਕੀਮਤੀ ਫਸਲ, ਵਧੀਆ ਬੀਜ ਤੇ ਖਾਦ ਪਾ ਕੇ ਲਗਾਈ ਗਈ ਸੀ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਈ। ਆਲੂ ਸਾਡੀ ਖੁਰਾਕ ਦਾ ਇਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। potato growers ਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ grants ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਦੁਬਾਰਾ ਆਲੂ ਲਗਾਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਕਰਨ।

ਤਕਾਵੀ ਲਈ ਜਿਹੜਾ ਦੋ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਹੱਦ ਵਧਾ ਕੇ ਅਤੇ Co-operative Societies ਦੀ membership ਵਧਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਬਿਜਲੀ ਦੇ charges ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ ਕਿ ਮੁਆਫੀ ਕਦੋਂ ਤੋਂ ਦਿਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਰੇ charges ਤਾਂ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਚੁਕੇ ਹਨ ਕਿਉਂ ਜੋ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਬਿਲ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਅਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ clear ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ।

5 ਅਕਤੂਬਰ ਦੇ ਬਾਅਦ ਹੜ੍ਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋਕੇ ਲਕਾਂ ਨੇ ਕਈ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਨਹਿਰਾਂ ਕਟੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਗੱਲ Deputy Commissioner ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਲਮ ਵਿਚ ਹੈ। ਹੁਣ ਮਹਿਕਮਾ ਨਹਿਰ ਵਲੋਂ ਪੁਲਸ ਪਾਸ ਪਰਚੇ ਤੇ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮਹਿਕਮਾ ਨਹਿਰ ਆਪਣੀ ਇਸ ਗਲਤੀ ਨੂੰ ਛੁਪਾਣ ਲਈ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹਿਰ ਤਿੰਨ, ਚਾਰ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਚਲਦੀ ਰਹੀ ਭਾਵੇਂ ਇੰਨੀ ਸਖਤ ਬਾਰਸ਼ ਵੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਫੇਰ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਪਠਾਨਕੋਟ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਟਰੇਨਾਂ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈਆਂ

[ਸਰਦਾਰ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ]
ਸਨ, ਬੱਸਾਂ ਚਲਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਚਲਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ time ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਕਢਣ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਤੋੜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਨਹਿਰਾਂ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਬੱਸਾਂ ਬਾਰੇ ਪਰਚੇ ਅਤੇ ਚਲਾਣ ਵਾਪਸ ਲਏ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਬਾਕੀ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਕਟ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਹਰ ਸ਼ਖਸ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਤੇ D. C. ਤੇ S. S. P. ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਸੀ, ਉਸ ਦਲੇਰੀ ਲਈ ਜਿਹੜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਦਿਖਾਈ। ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਬਸਤੀਆਂ ਹੁਸੈਨਪੁਰਾ ਤੇ ਸ਼ਰੀਫਪੁਰਾ ਆਦਿ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਪਾਣੀ ਭਰ ਗਿਆ ਤੇ ਲੁਟ ਮਾਰ ਹੋਣ ਲਗੀ, ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਰੋਕ ਥਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹ ਅਫਸਰ ਖੁਦ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਟੁਰ ਕੇ ਗਏ। ਮੁਸੀਬਤ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਮਹਿੰਗਾਈ ਨੂੰ ਰਕ ਕੇ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਹਮਦਰਦੀ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਸਬੂਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਾਬਲੇ ਤਾਰੀਫ ਹੈ।

ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਨਵੇਂ ਬਣੇ ਹੋਏ ਪੁਲਾਂ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਸਮਾਨ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਉਸਦੇ ਬਾਰੇ inquiry ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪੁਲ ਹੜ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕੇ? ਜਾਪਾਨੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਨਾਪਾਏਦਾਰੀ ਕਰਕੇ ਲੋਗ ਨਾਕਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਜਾਪਾਨੀ quality ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਫੇਰ war quality ਬਦਨਾਮ ਹੋਈ, ਹੁਣ ਪਹਿਲੀ ਪੰਜ ਸਾਲਾ plan ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਵਿਚ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਦੁਰਦਿਸ਼ਾ ਦੇਖਕੇ, ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਇਹ 'plan quality' ਵੀ ਬਦਨਾਮ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਲੋਕ ਹੈਰਾਨ ਹਨ।

ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ਸੂਰੀ ਦੇ ਵਕਤ ਦੀਆਂ ਪੁਲੀਆਂ ਤਾਂ ਹਾਲੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਟੁਟੀਆਂ ਪਰ ਕਲ੍ਹ ਬਣੀਆਂ ਪੁਲੀਆਂ ਟੁਟ ਚਾਈਆਂ ਹਨ। ਆਖਰ ਗੱਲ ਕੀ ਹੈ? ਇਹ ਬਿਨਾਂ cement ਤੋਂ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਜਾਂ ਸਾਰਾ public ਦਾ ਰੁਪਿਆ ਠੇਕੇਦਾਰ ਤੇ Engineers ਖਾ ਗਏ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਛੇਤੀ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ।

ਸਰਦਾਰ ਅਮਰ ਸਿੰਘ (ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ): ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ! ਮੈਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਤਕਰੀਬਨ 22 ਕਰੜ ਰੁਪਿਆ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਨ ਤੇ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਹੋਏ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨੁਕਸਾਨ ਧੁੱਸੀ ਬੰਧ ਦੇ ਟੁਟ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਦਸੂਆ ਤਹਿਸੀਲ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹਾਲਾਤ ਇਤਨੇ ਦਰਦਨਾਕ ਹਨ ਕਿ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਅਠਤਾਲੀ 2 ਘੰਟੇ ਲੋਕ ਦਰਖਤਾਂ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਬੈਠੇ ਰਹੇ। Traffic ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਪਰ Deputy Commissioner ਸਾਹਿਬ ਤੇ Superintendent Police ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਤੇ ਖੇਲ ਕੇ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ military ਤੋਂ ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਮੰਗਾਕੇ ਭੁਖੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਨਾਜ ਮੁਹੱਯਾ ਕੀਤਾ। ਤਹਿਸੀਲ ਊਨਾ ਦਾ ਨੂਰਪੁਰ ਦਾ ਥਾਣਾ ਸਤਲੁਜ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨੇ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਊਨੇ ਅਤੇ ਅੰਬ ਦਾ ਥਾਣਾ ਸੁਆਂ ਨਦੀ ਨੇ ਥਾਣਾ ਬਲਾ ਚੌਰ ਸੈਂਕੜੇ ਪਿੰਡ ਬੇਟ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਸਤਲੁਜ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮੋ-ਨਿਸ਼ਾਨ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ।

(At this stage Mr. Deputy Speaker occupied the Chair.)

ਤਹਿਸੀਲ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਸੱਠ ਸੱਤਰ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ। ਤਹਿਸੀਲ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ 30,000 ਘਰ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੇਘਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ 50 ਰੁਪਏ ਫੀ ਕੁੰਬਾ ਦੇ ਹਿਸਾਬ grant ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਦਰਾਂ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਤਹਿਸੀਲ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਾਕੀ ਸਾਡੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਇਲਾਕਾ ਪਹਾੜੀ ਨਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਸਰਾਲਾ ਚੋ ਦਾ ਬੰਧ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਟਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਖਿਲਵਾਨਾ, ਮੁੰਡੇਰਾ, ਢੋਡੋ ਮਜ਼ਾਰਾ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ, ਲੋਕ ਬੇਘਰ ਹੋ ਗਏ। ਆਦਮਪੁਰ ਦਾ ਹਵਾਈ ਅੱਡਾ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਘਿਰ ਗਿਆ ਹਵਾਈ forces ਨੇ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਖੁਰਾਕ ਸੁਟ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕੀਤੀ।

ਨਹਿਰ ਬਿਸਤ ਦੋਆਬ ਦਾ ਜਿਹੜੀ ਰੋਪੜ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ ਫਿਰ survey ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਨਹਿਰ ਬਨਾਉਣ ਵੇਲੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਚੋਆਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਨਿਕਾਸ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਨਹਿਰ ਬਣ ਜਾਣ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਦਮਪੁਰ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਖੁਰਦਪੁਰ, ਡਮੁੰਡਾ, ਕਦੋਲਾ ਤੇ ਤਹਿਸੀਲ ਗੜ੍ਹ ਸ਼ੰਕਰ ਵਿਚ ਪਨਾਮ ਛੱਜੇ ਵਗ਼ੈਰਾ ਪਿੰਡ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਉਸ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕਢਣ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਰਸਤਾ ਨਹਿਰ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਨੂੰ ਅਬੂਰ ਕਰਕੇ ਦੂਜੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਇਤਨਾ ਛੋਟਾ ਸੀ ਕਿ ਪਾਣੀ ਦਾ ਨਕਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪਾਣੀ ਰੁਕ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਪਿੰਡ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਏ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਜਿਥੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਜ਼ਰ ਹੈ ਸਾਈਫਨ ਬੜੇ ਬਣਾ ਦਿਤੇ ਜਾਣ। ਜਿਥੇ ਸੜਕਾਂ ਟੁਟ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਜੇ ਸਾਈਫਨ ਪੁਲੀਆਂ ਬਣਾ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ, ਤਾਂ ਅੱਗੋਂ ਸੜਕਾਂ ਨਹਿਰ ਤੇ ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨਾਂ ਬਰਬਾਦ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੀਆਂ।

ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੀ ਛੋਨੇ ਤੇ ਕਪਾਸ ਦੀ ਫਸਲ 80 ਫੀ ਸਦੀ ਅਤੇ ਮੱਕੀ ਦੀ 50 ਫੀ ਸਦੀ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿਚ ਤਕਾਵੀ ਦੀ ਤਕਸੀਮ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਤੇ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਾ ਮਿਲੇ ਕਿ ਦੇਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਲਿਹਾਜ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਸਾਲ ਲਈ ਤਕਾਵੀ ਉੱਪਰ ਸੂਦ ਨਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕ ਇਸ ਸਹੂਲਤ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਸਕਣ। ਗਰਾਂਟਾਂ ਲਈ ਜਿਹੜਾ ਦਸ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਚੰਗੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਹਿਦਾਇਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ਚੋਆਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣਾ ਮਸਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। Irrigation Minister ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਸਰਵੇ (survey) ਕਰਾਨ ਅਤੇ ਵੇਖਣ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੋ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਲਗਾਏ ਜਾਣ ਇਹ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਬਣਾਏ ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਲੋਕ ਬਰਬਾਦੀ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕਣ।

ਸ੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ (ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ ਤੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਣਾ ਪਿਆ। ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਸਲਾਂ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦਾ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੋਗਾ, ਬਾਘਾ ਪੁਰਾਣਾ, ਫਰੀਦਕੋਟ, ਗਿਦੜਬਾਹਾ ਆਦਿ ਸਾਰੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਤਬਾਹੀ ਬਹੁਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਸੰਕਟ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕਈ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਚੰਗਾ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਅਜਿਹੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਤਾਰੀਫ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਅਜਿਹੇ ਅਫਸਰ ਵੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਪੂਰੇ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੋਤਾਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਢਿਲ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤਕਲੀਫ ਹੋਈ। ਮਸਾਲ ਵਜੋਂ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਚ ਇਕ ਥਾਂ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਦਫਤਰ ਦੇ ਬੂਹੇ ਬੰਦ ਸਨ, ਕੋਈ ਚੌਕੀਦਾਰ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਠਾਣੇ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਸੁਣਨ ਲਈ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਬੁਰੀ ਹਾਲਤ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਰੀਕਾਰਡ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਚਾ ਸਕਿਆ। ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਚ ਜੇ ਬੰਨ੍ਹ ਨਾ ਟੁਟਦਾ

[ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ]
ਤਾਂ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹ ਟੁਟਣ ਨਾਲ ਬਚਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ ਵੀ ਬਚ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਣੀ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਕ ਗੁਜ਼ਾਰਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਅਗੇ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੰਦੇ ਉਧਰ ਰੁੜ੍ਹ ਗਏ ਹਨ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੱਸੇ ਪਾ ਪਾ ਕੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਲਿਆ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਉਧਰ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਸੋ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਧਰੋਂ ਲਿਆਵੇ।

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ : ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਲਿਆਂਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ : ਫੇਰ, ਸ਼੍ਰੀ ਮਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਬਚੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗਰਾਂਟਾਂ ਦਿਤੀਆ ਜਾਣ। ਤਕਾਵੀਆਂ ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਤਲਖ ਤਜਰਬਾ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ ਤਕਾਵੀਆਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਨਹੀਂ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਰਾਂਟਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਉਜੜੇ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਵਸਾ ਸਕਣ। ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹਾਲੇ ਤੋੜੀ ਤਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਹੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰੀ ਮਦਦ ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਅਪੜੀ। ਸਾਡੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਕੇਵਲ ਉਹੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵੰਡੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡਣ ਲਈ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਮਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੰਜ ਸੌ ਮਣ ਰਾਸ਼ਨ ਅਤੇ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਮਣ ਤੂੜੀ ਇਕ ਹਫਤੇ ਲਈ ਵੰਡਣ ਵਾਸਤੇ ਇਕੱਠੀ ਹੋਈ। ਇਸ ਨਾਲ ਉਸ ਥਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਇਕ ਹਫਤਾ ਚਲ ਜਾਏਗਾ। ਫੇਰ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਪੁਜਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਿਤਨੀ ਦੇਰ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਹਿੰਮਤ ਹੈ ਉਹ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਮਦਦ ਮਿਲਣੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਮੈਂ ਸਭਾ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰ ਛਪਾਉਣ ਲਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਹੀ। ਮਕਾਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਗਿਰ ਚੁਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਤੋਂ ਸਿਆਲ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਮਕਾਨ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਆਰਜ਼ੀ ਤੌਰ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ tents ਦਿਤੇ ਜਾਣ। Tents ਦਾ ਪਰਬੰਧ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਤੇ ਥੋੜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਦੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਐਸ. ਡੀ. ਓ. ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਪੰਜਾਹ tents ਲਈ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਥੋੜੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਤਕ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੇ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਇਹ ਸਹਾਇਤਾ ਜ਼ਰੂਰਤਵੰਦ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਅਗਲੀ ਗਲ ਜੋ ਮੈਂ ਕਹਿਣੀ ਹੈ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹਾੜੀ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਡੁਬ ਗਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਦੇ ਸਿਵਾਏ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਬੋਹਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਬੜੀ ਹੈ। ਇਕ ਹਲ ਨੂੰ ਸੌ ਸੌ ਡੇਢ੍ਹ ਡੇਢ੍ਹ ਸੌ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧ ਹੈ। ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਥਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਮਾਰੂ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿਵਾਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਵੀ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਸਕਣ।

ਅਗਲੀ ਗੱਲ ਮੈਂ ਬੀਜਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਬਾਰੇ ਕਹਿਣੀ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਤਬਾਹੀ ਦੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਜੋ ਹੜ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨ ਹੋਈ, ਘਟ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੀਜਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਅਗਲੀ ਫਸਲ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਪਾਸ ਚੰਗੇ ਵਧੀਆ ਬੀਜ ਹੋਣ ਅਤੇ

ਉਹ ਫਸਲ ਠੀਕ ਸਮੇਂ ਬੀਜ ਸਕਣ । ਜਿਥੇ ਮਕਾਨਾਂ ਲਈ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਉਥੇ ਬੀਜਾਂ ਲਈ ਵੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ।

ਫੇਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਖਰਾਬਾ ਮੁਆਫ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕੰਮ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਵਾਂਗ ਹੀ ਹਾਲਾਤ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਸ਼ਕਾਇਤਾਂ ਆਉਣਗੀਆਂ । ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਦਿਹਾਤਾਂ ਵਿਚ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਤੇ ਬਰਬਾਦੀ ਹੋਈ ਪਈ ਹੈ । ਨਰਮਾ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਿਆ । ਇਹੋ ਹਾਲ ਹੋਰ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਉਮੀਦ ਰਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬੁਰੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸਰਕਾਰ ਝਟ ਪਟ ਇਲਾਨ ਕਰੇਗੀ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਲਾਨ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਢਹਿੰਦੇ ਦਿਲ ਸੰਭਲ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਉਹ ਅਗਲੀ ਫਸਲ ਤੇ ਮਨ ਮਾਰਕੇ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨਗੇ ।

ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਚਾਰੇ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਬਾਰੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਇਸ ਫਸਲ ਵਿਚ ਜੋ ਤਬਾਹੀ ਹੋਈ ਹੈ ਚਾਰਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ । ਸੋ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਹੜ੍ਹ ਆਏ ਹਨ ਚਾਰੇ ਦੀ ਕਿੱਲਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਡੰਗਰ ਢੱਗੇ ਭੁਖੇ ਮਰਦੇ ਹਨ । ਆਪ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿਸਾਰ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਚਾਰਾ ਬਹੁਤ ਹੈ । ਸੋ ਮੈਂ ਅਪੀਲ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਕੁਝ ਤਾਂ ਉਥੇ ਦੇ ਲੋਕ ਮਦਦ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣਾ ਅਸਰ ਰਸੂਖ ਵਰਤਕੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਤੋਂ ਚਾਰਾ ਲੈਕੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾਏ । ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਹੁਤ ਕਾਹਲੀ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਡੰਗਰਾਂ ਦਾ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੋਵੇਗਾ । ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਆਮ ਲੋਕ floods ਲਈ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਮੰਗਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ । ਅਫਸਰਾਂ ਉਤੇ ਛੱਡ ਦੇਣ ਤਾਂ ਗ਼ੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਮਿਲਵਰਤਣ ਨਾਲ ਉਹ ਬੜਾ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਉਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ । (interruption) ਮੈਂ ਠੀਕ ਗੱਲ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਭੀੜ ਵਿਚ ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਲਾਕੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸੀ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਹੀ ਨਾ ਢੁਕਣ ਦੇਣ । ਇਹ ਮਸਲਾ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਿਲਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ ਤੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ।

श्रीमती शन्नो देवी (अमृतसर शहर-पश्चिम) : स्पीकर साहिब, 1947 में ऐसी आफत आई जिसे किसी हद तक man-made कहा जा सकता था आज कुदरत की तरफ से आफत आई है जो पंजाब की तारीख में बेमसाल है । हमारे चीफ मिनिस्टर साहिब ने बताया है । कि गवर्नमेंट की तरफ से क्या किया गया है और क्या करना है । स्पीकर साहिब, मैं आप की विसातत से अर्ज करना चाहती हूँ कि यह मसला एक अहम मसाला है और हमारे नेताओं को इस की ओर पूरा ध्यान देना चाहिये । हमें पिछली बातों से कुच्छ सबक सीखना चाहिये । मेरे साथी मेम्बरों ने आप की विसातत से इन बातों पर रोशनी डाली है । मगर यह मसला ऐसा है कि जिस को एक नए ढंग से हल करना पड़ेगा । partition के बाद उधर से जो लोग आए उन पर करोड़ों रुपया सरकार ने खरच किया । मगर बावजूद इतने खर्च के Rehabilitation तौर पर नहीं हुआ अब जो आफत आई है इस का हल अच्छे तरीके से होना चाहिए ताकि लोग फिर से बस सके । स्पीकर साहिब, मैं आप की विसातत से कहना चाहती हूँ कि यह जो अब Rehabilitation का मसला

[श्रीमती शन्नो देवी]

पैदा हो गया है इस को बेहतर तरीके से हल करना चाहिए। यह जो आप पचास २ सौ २ रुपये की रकमें देने की बातें कर रहे हैं इस से आप की करोड़ों रुपये की रकमें खत्म हो जाएंगी मगर यह मसला ठीक ढंग से हल नहीं होगा। स्पीकर साहिब, मैं Officials, Non-officials और खास तौर से अपने चीफ मिनिस्टर साहिब से इस बात पर सहमत हूं कि Military और खास तौर पर Air force ने बाढ़ पीड़ितों की बहुत मदद की है। Military ने अपनी जान जोखों में डाल कर लोगों को बचाया है। अगर वह उस संकट के समय पर लोगों की मदद पर न आती तो शायद क्या हो जाता। हमें अपने आजाद मुल्क की Military पर नाज़ है और वह हमारे आज़ाद भारत की एक शानदार Military है। तो स्पीकर साहिब, मैं अपनी हकूमत से कहती हूं कि वह भी Military level पर लोगों की मदद करे और इसी तरह Military level पर कुछ चीज़ें requisition करें। मिसाल के तौर पर tents ले। टीन के sheds बनाए और ऐसी दूसरी चीज़ें हासिल करे जिस से लोग rehabilitate हो सकें। क्योंकि और मसलों के अलावा इस समय लोगों की rehabilitation का मसला बहुत भयंकर है। इस लिए इस को बड़ी सोच विचार के साथ हल करें। तब ही ठीक बात बन सकती है।

स्पीकर साहिब, यह बड़ी अच्छी बात हुई कि हाऊस को adjourn कर दिया गया और लोग अपनी २ posts पर खड़े हो गए। अभी भी आप ने बड़ी मेहिरबानी की है कि आज और कल के बाद हाऊस को adjourn कर देंगे ताकि लोग अपनी २ duty पर हाज़िर हों जाएं। मगर स्पीकर साहिब, उस वक्त कई लोग अपनी duties को अदायेगी से रह गये क्यों कि सवारी का प्रबन्ध न हो सका। स्पीकर साहिब आप ने भी सुना होगा और देखा होगा कि कई जगह मोटरें फंस गईं और यह भी खबरें आईं कि फलां जगह फलां बह गया फलां जगह फलां को खींच कर बाहर निकाला गया वगैरा वगैरा। इस तरह फर्ज की अदायगी ठीक तरह से न हो सकी। अब मैं आप से कहना चाहती हूं और खास तौर से अपने मिनिस्टर भाइयों से कहना चाहती हूँ कि वे मोटरों का ठीक इन्तज़ाम करें क्योंकि फौरन फर्ज़ की अदायगी के लिये किसी न किसी सवारी का इन्तज़ाम जरूर करना चाहिए। M. L. As. साहिबान ने हर जगह पहुँचना है और लोगों की मुसीबतों को देखना है और अपनी २ post पर अपनी २ duty पर हाजिर होना है। तो यह सब कुछ तभी हो सकता है अगर सवारी का इन्तज़ाम ठीक होगा। (घंटी की आवाज़) स्पीकर साहिब, यह ठीक है कि समय बहुत थोड़ा है इस लिये मैं वक्त ज़्यादा नहीं लेना चाहती लेकिन मैं Irrigation Minister साहिब से कहना चाहती हूं कि उन को व्रत ले लेना चाहिये उन को उस वक्त तक खाना नहीं खाना चाहिए जब तक कि वह जो इलज़ाम उनके महकमा के बारे में लगाए हैं उन की तेहकीकात नहीं कर लेते। मैं फिर यह कह देना चाहती हूं कि यह जो तबाही हुई है अगर ज़्यादा नहीं तो कम से कम $\frac{1}{4}$ तबाही Irrigation के महकमा की वजह से हुई है बड़े २ स्याने और काबिल Engineers हैं बड़े २ नक्शे बनाते हैं मगर उनको यह पता नहीं कि बारिश का जो पानी है वह किधर से निकलेगा पहले भी एक दो मैम्बर साहिबान कह चुके हैं कि अमृतसर में जो भी तबाही हुई है वह नहरों के टूटने की वजह से हुई है। मैं भी कहती हूँ कि यह एक मुसल्लमा चीज है और इस में रत्ती भर झूठ नहीं है। मेरे सामने Industries and Rehabilitation Minister साहिब तशरीफ फरमा है। इनको पता है कि प्रदेश में जो सब से बड़े industrial towns है अमृतसर के ज़िला

में है । मगर स्पीकर साहिब, अफसोस तो इस बात का है कि किसी अखबार वाले ने और किसी भी देखने वाले ने यह नहीं कहा कि अमृतसर का बहुत नुकसान हुआ है । यह ठीक है कि सारे पंजाब में नुकसान हुआ है लेकिन अमृतसर district का इतना नुकसान हुआ है कि जिस का अंदाजा नहीं लगाया जा सकता । लोगों को लोन देते हैं चाहे नहीं, यह और बात है मगर इनको यह सोच लेना चाहिए कि जो Memorandum मैंने अखबारों में पढ़ा है मेरा ख्याल है कि या तो इनके पास पहुंचा नहीं या इन्हों ने पढ़ा नहीं वह अमृतसर की एक बहुत बड़ी संस्था का है उसको जरूर ध्यान में रखें । वहां जो हज़ारों मज़दूर काम करते हैं वह बाहर पड़े हैं । उनका न घर है न दर है । अगर आप समझते हैं कि लोगों को Rehabilitate करना है तो जो लोग जिन के पास कुछ भी नहीं है उनकी मदद करनी चाहिए । अन्त में फिर मैं यह कह देना चाहती हूं कि सब से पहले हमारे चीफ मिनिस्टर साहिब Irrigation Minister साहिब को भेजें और वह खुद जा कर देखें कि कहां २ नहर टूटने से इस बाढ़ की आफत में इज़ाफा हुआ (घंटी)इन शब्दों के साथ मैं बैठ जाती हूं ।

श्री फग्गू राम (बुटाना) : स्पीकर साहिब ! मैं अपनी गवर्नमेंट, अपनी कांग्रेस गवर्नमेंट, और मिनिस्टर साहिबान को बधाई देता हूँ मुबारकबाद देता हूं कि उन्हों ने इस तूफानी मामले में बड़ी दिलचस्पी ली है और लोगों पर इस संकट के समय में बहुत मेहरबानी की है ।

स्पीकर साहिब, मेरे हल्का बुटाना में रदौर और जठलाना से लेकर कुंजपुरा व बड़ा गांव तक का इलाका बिल्कुल दरिया जमुना के नजदीक है और वह सारे का सारा बाशों की वजह से तबाह हो गया है । मैं सब गांवों के नाम तो आपके सामने कैसे लूं क्योंकि समय बहुत थोड़ा है मगर डाबू माजरा, लकर्सा बास, लाट नचौरण, पाले वाला, सन्दाला, माजरी कटेड़ा, गढ़ी बारेवाल, नठौड़ी, बुढ़ा खेड़ा, खराज पुर, मैमद पुर और रसूल पुर वगैरा वगैरा बिल्कुल तबाह व बरबाद हो गए हैं । स्पीकर साहिब ! मैं 7 अक्तूबर से लेकर 13 अक्तूबर तक तमाम अपने इलाके में घूमा हूं और तमाम तबाही अपनी आखों से देखी है । जिसे देख कर मुझे बड़ा दुख हुआ है । जब मैं, मेरा लड़का, मेरा भाई और मेरा दूसरा भाई रदौर पहुँचे तो मैं ने खुद अपनी आंखों से देखा है कि सब लोग दरख़तों पर चढ़े हुए थे और उन दरखतों पर सर्प भी चढ़े हुए थे जो लोगों को काट रहे थे। यह विपत्त मैं ने खुद देखी है। मैं अपनी Government से दरखास्त करता हूं कि उन गांवों का जल्दी से जल्दी इन्तजाम किया जाए। इन्तज़ाम हो भी रहा है क्योंकि इन्तज़ाम करने वाली हमारी अपनी Government है। वहां जल्दी से जल्दी Military और दूसरे अफसरान पहुंच गये हैं और Government वहां घिरे हुए लोगों की काफी खिदमात कर रही है । मगर एक दरखासत मैं, स्पीकर साहिब, आपके द्वारा अपनी Government से करना चाहता हूं । वह यह है कि जितने कच्चे मकान हरिजनों के थे उन तमाम के तमाम का सफ़ाया हो गया है। जितने मुवैशी थे उन तमाम के तमाम का सफाया हो गया है। आदमी तो बच गये हैं मगर सामान ज़रा नहीं बचा है । और वहां पर बीमारियां फैल रही हैं । वैसे तो चीफ मिनिस्टर साहिब ने

[श्री फग्गू राम]
कहा है कि हम दवाइयां और डाक्टर वगैरा भेजने का इन्तज़ाम कर रहे हैं। मगर मेरी अर्ज़ यह है कि इसके अलावा वहां से पानी के निकालने का भी जल्द से जल्द कोई इन्तज़ाम करना चाहिए।

मैं एक और दरखास्त हरिजनों के बारे में करना चाहता हूं। Government ने जो मकान बनाने के लिए कर्ज़ा देने का एलान किया है उसके लिये Government की तरफ से फारम जाते हैं और उनको पुर करके कर्ज़ा लेने के लिए देना पड़ता है। वह फारम पहले Deputy Commissioner के पास जाते हैं। वह उनको माल अफसर के पास भेजता है। वहां से तहसीलदार के पास जाते हैं और वह फिर क्लर्क के पास बांटने के लिये देता है। मगर क्लर्क लोग अपनी मन मानी करते हैं। और लोगों का तो क्या कहना वे तहसीलदार की परवाह नहीं करते हैं। ऊपर से भी हुक्म आया तहसीलदार ने भी फरमाया कि ज़्यादा से ज़्यादा फारम हरिजनों को दिए जाएं मगर वे लोग कहां मानते हैं। स्पीकर साहिब, मैं खुद गया और मैं ने कहा मुझे भी फारम चाहिये मगर जवाब मिला कि साहिब वे तो सब खत्म हो गये हैं। मैं ने कहा भाई अभी पांच मिनट तो फारमों को आए नहीं हुए इतनी देर में वे कैसे खत्म हो गये, एक दूसरा क्लर्क पास बैठा था मैं ने उस से भी कहा कि इतनी जल्दी पचास के पचास फारम कैसे खत्म हो गये? मगर जवाब मिला कि सब तकसीम कर दिये गये हैं। जनाबे वाला, मैं माल अफसर के पास गया और उनको सब किस्सा सुनाया। वह खुद उठ कर मेरे साथ तहसील में आये और फारमों की list देखी। तो, स्पीकर साहिब, वे जो फारम थे उनकी कीमत Rs 6/6/- थी मगर उस क्लर्क के पास निकले Rs. 10/- और जो दूसरा क्लर्क बैठा था उसके पास से निकले Rs. 21/10/-। इस केस पर action ले लिया गया है और माल अफसर ने वह सारी की सारी list अपने पास ले ली है। इस लिए मेरी अर्ज़ है कि इन चीज़ों की रोक थाम करनी चाहिये नहीं तो मैं कहता हूं कि इस तरह से तमाम हरिजन खत्म हो जायेंगे और जो इमदाद है उसको बड़े २ आदमी ही खा जायेंगे (घंटी)।

स्पीकर साहिब, मैं एक और दरखास्त अपनी Government से और अपने चीफ मिनिस्टर साहिब से करना चाहता हूं। वह यह है कि जो निरवाना लाईन है और जो मेरे हलके में से गुज़रती है उस में 1:3 की निस्बत से सीमिन्ट लगा है। मैं पूछता हूँ कि वह कैसे टिक सकता है। सो मेरी दरखास्त यह है कि जैसे एक डाक्टर मरज़ को देखता है और injection लगाता है उसी तरह हमारी Government को चाहिए कि वह इस चीज़ की तहकीकात करे। यह जो projects बने हुए हैं वे किसी अच्छी स्कीम से नहीं बने हुए हैं। यह जो भाखड़ा नंगल project है ....

(घंटी-बैठ जाओ, बैठ जाओ की आवाज़ें)

स्पीकर साहिब, मैं ने बड़ी मुश्किल से time लिया है। मैं थोड़ी सी दरखास्त करूंगा कि हमारे चीफ मिनिस्टर साहिब ने जो तकरीर फरमाई है, मैं उस के लिए उनको वधाई देता हूँ और साथ ही यह भी कहता हूँ कि यह जो कर्ज़ा है इसको तकसीम करने

के लिए ईमानदार आदमी भेजे जाएं। राशन की तकसीम के बारे में मेरी अर्ज़ है कि जिस इलाका में यह तकसीम किया जाए उस हलका के M. L. A. को बुलाया जाए और उसको साथ लिया जाए ताकि वह देख २ कर राशन तकसीम करे।

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ (ਰਾਮਦਾਸ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਬੜੇ ਚਿਰ ਤੋਂ ਮੇਰੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਸੋਚ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੇ। ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਬੜੀ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਭੈਣਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਲੀਡਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਾੜ੍ਹ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਉਤੇ ਜਿਹੜੀ Statement ਦਿਤੀ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਪੀੜਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਜਿਹੜੇ practical steps ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਸਨ ਉਹ ਲਏ ਹਨ। ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਮੁਸੀਬਤ ਦਿਆਂ ਮਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਲਈ ਇਕ ਫ਼ਖ਼ਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦਿਆਂ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹਾਰਦਿਕ ਵਧਾਈ ਦੇਂਦੀ ਹਾਂ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ Air force ਦਿਆਂ ਫੌਜੀ ਭਾਈਆਂ ਨੇ ਤੇ Students ਨੇ ration ਵੰਡਣ ਵਿਚ ਬੜੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਮੇਰੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਵੀ ਪੀੜਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਰਹੀਆਂ ਤੇ ਰੋਟੀਆਂ ਪਕਾ ਪਕਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। Students ਤੇ ਅਸੀਂ ਫ਼ਖ਼ਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਔਕੜਾਂ ਝੇਲ ਕੇ ਤੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਖਤਰੇ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਵੀ ਮਦਦ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਤਰਨਤਾਰਨ ਦੀ ਤਹਿਸੀਲ ਵਿਚ ਕਈ Students ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਕਢਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ੨ ਡੁਬ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਤੇ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕੁਝ ਢਾਰਸ ਬਝਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸਤੋਂ ਕੋਈ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਕੰਮ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਲਈ ਪਿਛਲਿਆਂ ਪੰਜਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਬਲਕਿ ਪਿਛਲਿਆਂ 50 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਪਾਣੀ ਫਿਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਸਾਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਟਵਾਰੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹਾਲਾਤ ਕੁਝ ਇਸਤੋਂ ਮੁਖਤਲਿਫ ਸਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਰਾਕ, ਕਪੜਾ ਤੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਮਕਾਨ ਦੇ ਕੇ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰ ਤੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਫ਼ਖ਼ਰ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਵੇਲੇ ਪੀੜਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨਗੇ ਆਪ ਖੁਦ ਕੁਰਲਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤੰਬੂ ਮੁਹੱਯਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਲੁਕਾ ਸਕਣ। ਮੈਂ ਸਮਝਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਐਨੇ ਤੰਬੂਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਅੱਜ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਤਹਿਸੀਲਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਤਹਿਸੀਲਾਂ ਪਾਣੀ ਹੇਠ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ। ਇਧਰ ਦੇ ਲੋਕ ਬਿਲਬਲਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਥੇ ਕੁਝ ਖਾਣ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਉਥੇ medical relief ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਥੇ ਕੋਈ ਸਕੂਲ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਉਥੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਸਕਣ। ਤੰਬੂਆਂ ਤੇ ration ਪਹੁੰਚਾਣ ਦਾ ਵੀ ਕੰਮ ਔਖਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਤਜਵੀਜ਼ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਤੰਬੂਆਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 50, 100, ਜਾਂ 150 ਰੁਪਏ ਦਏ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕੋਠੇ ਛੱਤ ਲੈਣ। ਹੁਣ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਸਰਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ shelter ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਟਿਲਿਆਂ ਤੇ ਹੀ ਮਰ ਜਾਣਗੇ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਪੰਚਾਂ ਜਾਂ ਨੰਬਰਦਾਰਾਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਚਾਰ ੨ ਦਿਨਾਂ ਜਾਂ ਹਫਤੇ ੨ ਦਾ ਰਾਸ਼ਨ distribute ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਏ। ਦੂਜੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਮੇਰੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ seeds ਮੁਹੱਯਾ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਏ।

[ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ]

ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਬਿਆਨਾ ਦੇਣ ਦੀ ਬੜੀ ਚਿੰਤਾ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਸੁਕਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਅਫਸਰ ਜਮਦੂਤਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਬਿਆਨਾ ਵਸੂਲ ਕਰਨ ਲਈ ਆ ਜਾਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਇਸ ਵੇਲੇ ਨਾ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕੁਲੀ ਹੈ, ਨਾ ਪੱਲੇ ਕੋਈ ਪੈਸਾ ਧੇਲਾ ਹੈ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ face ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸੁਝਾਵ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਪਾਲਿਸੀ ਦਾ ਏਲਾਨ ਕਰੇ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਛੋਟ ਆਬਿਆਨੇ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਕਰਨੀ ਹੈ ਉਸਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਤੋਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਏ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਏ।

ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਕ ਹੋਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਵਲ ਦੁਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਬਾਰਿਸ਼ ਦਾ ਪਾਣੀ ਚਿਰ ਤਕ ਇਕ ਥਾਂ ਜਮਾਂ ਰਹੇ ਤਾਂ ਉਥੇ ਬੀਮਾਰੀ ਫੈਲ ਜਾਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ ਕਿ Medical College ਤੇ Veterinary College ਅਤੇ ਦੂਜੀਆਂ Medical Associations ਅਗੇ appeal ਕੀਤੀ ਜਾਏ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਤੇ students parties ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ medical aid ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ। ਇਸ ਵਲ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇਕ misunderstanding ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ–ਮਹਿਕਮਾ ਨਹਿਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਪਾਣੀ ਖਤਰੇ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕ ਇਸ ਖਤਰੇ ਤੋਂ ਖਬਰਦਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀ Districts Authorities ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਖਤਰੇ ਤੋਂ ਅਗਾਹ ਕਰਨ ਦੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਕੀਤੀ। ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ enquiry ਕਰੇ ਤੇ ਜੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਫਸਰ ਕਸੂਰਵਾਰ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਵਿਰੁਧ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਏ। ਮੈਂ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਪਹੁੰਚਾਣ ਲਈ ਬੜੀ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਨਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਕਟ ਦਿਤਾ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਇਸ ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ ਤਾਵਾਨ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਮੇਰੀ request ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਤੇ psychological effect ਪਏਗਾ। ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਬੱਚਾ ਬੀਮਾਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਹਮਦਰਦੀ ਵਿਖਾਣ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸਦਾ ਰੋਗ ਘਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ attend ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ sympathy ਰਖਣ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਮਨ ਤੇ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਸਮੇਂ ਮੁਸੀਬਤ ਦੇ ਮਾਰੇ ਅਤੇ ਹਰਾਸੇ ਹੋਏ ਲੋਕ ਹਨ ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਇਹ ਨਵੀਂ ਨੋਟਿਸਾਂ ਤੇ ਤਾਵਾਨ ਦੀ ਮੁਸੀਬਤ ਪਾਈ ਗਈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਸੀਬਤ ਮਾਰਿਆਂ ਦੇ ਦਿਲ ਹੋਰ ਢਹਿ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਤਾਵਾਨ ਰਾਹੀਂ ਆਏ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ। ਅਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਦਾ ਵਰਤਾਵ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਮਦਦ ਪਹੁੰਚਾਈ ਜਾਵੇ। ਅਤੇ ਮੈਂ ਜੋ suggestions ਦਿਤੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਆਸ ਹੈ ਸਰਕਾਰ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇਗੀ।

ਸਰਦਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ (ਤਰਨਤਾਰਨ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ! ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਈ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹੋਈ ਤਬਾਹੀ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਇਕ ਉਜਾੜਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਕਾਰਨ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਸੀ ਅਤੇ ਉਜਾੜੇ ਤੋਂ ਅਜੇ ਅਸੀਂ ਸੰਭਲੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਕਿ ਅੱਜ ਦਾ ਉਜਾੜਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਦੂਜਾ ਉਜਾੜਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਜਾੜਾ ਅਜਿਹਾ ਭਿਆਨਕ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦੇ ਅਸਰ ਨਾਲ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਸਾਫ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਤਬਾਹੀ ਅਤੇ ਬਰਬਾਦੀ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਇਸੇ ਤਬਾਹੀ ਬਾਰੇ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਅੱਜ ਫਸਲ ਬੀਜ ਕੇ ਕਿਸਾਨ ਇਹ ਆਸ ਲਾਈ ਬੈਠਾ ਸੀ ਕਿ ਫਸਲ ਚੰਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਕੁਝ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਾਂਗੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਵੀ ਆਸ ਸੀ ਕਿ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਚੰਗਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਪਰ ਹੋਇਆ ਕੀ ? ਮੁਸੀਬਤ ਆਈ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਗਰੀਬਾਂ ਤੇ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੁਸੀਬਤ ਜਦੋਂ ਵੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਗਰੀਬਾਂ ਤੇ ਅਤੇ ਨੀਵੇਂ ਤਬਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਮੇਹਨਤ ਮਜ਼ਦਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਉਹ ਲੋਕ ਜੋ ਮੇਹਨਤ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਪੇਟ ਪਾਲਦੇ ਸਨ, ਬੇਕਾਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਸਾਵਣੀ ਦੀ ਫਸਲ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਫਿਕਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾੜ੍ਹੀ ਦੀ ਫਸਲ ਕਿਵੇਂ ਬੀਜੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਹਾੜ੍ਹੀ ਦੀ ਫਸਲ ਲਈ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ। ਮਜ਼ਦੂਰ ਤੇ ਕੰਮੀ ਹੱਥ ਤੇ ਹੱਥ ਧਰੀ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਸਾਵਣੀ ਦੀ ਆਸ ਗਈ ਅਤੇ ਹਾੜ੍ਹੀ ਦੀ ਆਸ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਬਝਦੀ। ਇਸ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਸਰ ਦਿਹਾਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਤੇ ਪਿਆ ਹੈ।

ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਬਾਹੀ ਵਿਚ ਸੱਤ ਲੱਖ ਤਬਾਹ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਜੋ ਘਰ ਤਬਾਹ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਪਸਮਾਂਦਾ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਜਿਵੇਂ ਮਜ਼੍ਹਬੀ, ਹਰੀਜਨ, ਰਾਮਦਾਸੀਏ, ਬਾਲਮੀਕੀ ਆਦਿਕ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਕਾਨ ਨੀਵੀਂਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਨਿਆਈਆਂ ਵਿਚ ਮਕਾਨ ਇਹ ਜਾਤੀਆਂ ਬਣਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸਤੋਂ ਸਾਫ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਘਰਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨੁਕਸਾਨ ਪਸਮਾਂਦਾ ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗਰਾਂਟਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਇਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਹ ਗਰਾਂਟਾਂ ਪਸਮਾਂਦਾ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਫਿਰ ਬਣਾ ਸਕਣ।

ਫਿਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, 1950 ਵਿਚ ਹੜ੍ਹ ਆਏ ਸਨ ਤਾਂ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਤਕਾਵੀਆਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਕਾਵੀਆਂ ਲਈ ਨੰਬਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਨਾਮ recommend ਕੀਤੇ ਸਨ। ਅਤੇ ਫਿਰ ਨੰਬਰਦਾਰ ਅਤੇ ਤਸਦੀਕ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੀ 50–50 ਰੁਪਏ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਕਰਜ਼ੇ ਅਤੇ ਗਰਾਂਟਾਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਅਜਿਹੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਰਾਹੀਂ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਜੋ ਸਿਧੇ ਹੀ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਤਬਾਹ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਦੇਣ ਅਤੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਜੋ ਤਕਾਵੀਆਂ ਤੇ ਗਰਾਂਟਾਂ ਵੰਡਣ ਵਿਚ ਬੇਇਮਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ।

(*At this stage Mr. Speaker occupied the Chair.*)

ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਨਾਜ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸਦੀ ਵੰਡ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ। ਮੈਂ ਆਪ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ ਅਤੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨੂਰਪੁਰ ਮਿਆਨੀ ਆਦਿਕ ਵਿਖੇ ਪਰਸੋਂ ਤਕ ਕੋਈ relief ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਤਰਨਤਾਰਨ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਅਨਾਜ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਜਿਥੇ ਅਨਾਜ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਥੇ ਕੇਵਲ ਇਕ ਦਿਨ ਲਈ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਦਿਨ ਲਈ ਅਨਾਜ ਦੇਣ ਨਾਲ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗਾ। ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਲੋਕ ਕਾਫੀ ਉਜੜ ਚੁਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕ ਇਕ ਦਿਨ ਦੇ ਰਾਸ਼ਨ ਨਾਲ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ 2-4-6 ਮਹੀਨੇ ਤਕ ਰਾਸ਼ਨ ਅਤੇ ਅਨਾਜ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਇਹ ਮੰਗ ਹੈ ਕਿ ਦਿਹਾਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਅਤੇ ਪਸਮਾਂਦਾ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅਨਾਜ ਦੇਣ ਲਈ ਡਿਪੋ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਅਨਾਜ ਉਥੋਂ ਲੈ ਸਕਣ।

ਫਿਰ ਅਗਲੀ ਫਸਲ ਲਈ ਬੀਜ ਦੇਣ ਲਈ ਵੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੋ ਗਰਾਂਟ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਵੱਧ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਹੀ ਇਹ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਹੋ ਸਕੇਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਤੇ ਗਰਾਂਟਾਂ ਬਾਰੇ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ

[ਸਰਦਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ]

ਨੇ ਇਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਉੱਜਲ ਸਿੰਘ ਵਜ਼ੀਰ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਵੀ ਇਲਾਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਫੌਰੀ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਕਿ ਜੋ ਕਰਜ਼ੇ ਦਿਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਰਾਂਟਾਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਤੀਜੇ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੇਸ਼ਾ ਵਰ ਟੈਕਸ ਜੋ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂ ਜੋ ਨਾ ਤਾਂ ਆਮਦਨ ਦੇ ਵਸੀਲੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਜਾੜੇ ਨੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਧੰਦਾ ਰਹਿਣ ਦਿਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇਗੀ, ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਤੇ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ।

श्री दौलत राम (कैथल): स्पीकर साहिब ! मैं समझता हूं कि जो तबाही बाढ़ से हुई है इस के बारे में वजूहात देनी एक फालतु बात है। यह एक ऐसी मिसाल है जिस की नज़ीर दुनियां भर में कहीं नहीं मिलती। ऐसा वाक्या न सिर्फ देश के मुख्तलिफ सूबों में बल्कि देश के बाहर दूसरे मुल्कों में भी कभी नहीं सुनने में आया। यह एक आसमानी कहर था जो हम पर नाज़ल हुआ। इतनी बड़ी मुसीबत में भी मैं देखता हूँ कि हमारी सरकार ने किस तरह इनसानी ज़िन्दगी को बचाया। हमारी सरकार ने जो इक्तदाम इस सिलसिले में, ऐसी मुसीबत का सामना करने के लिए उठाए हैं उनकी नज़ीर नहीं मिलती। जिस तहर उन्हों ने फौरी मदद पहुंचाई और लोगों की जानों को बचाया वह काबले कदर है। और इस का नतीजा भी हमारे सामने है। हमारी सरकार ने इनसानी ज़िन्दगी को बचाने के लिए जल्द २ काम करके उन मौकों पर जहां लोग मुसीबत में थे और कशमकश की ज़िन्दगी में थे, बचाया। इस से बड़ी सेवा और नहीं मिलती। इन्हों ने इस तरह इनसानी ज़िन्दगी को बचाया। मैं इस सिलसिले में चन्द एक बातें अर्ज़ करना चाहता हूं।

पहली अर्ज़ यह है कि flood stricken areas के लिए सरकार ने तो 2 करोड़ रुपये की तकावी मन्ज़ूर की है यह बहुत थोड़ी है। इस के बारे में हमने जैसे कि अखबारों में पढ़ा पहले यह 1 करोड़ थी और फिर बढ़ा कर 2 करोड़ कर दी गई है। मैं समझता हूँ कि यह रकम बहुत नाकाफी है। और फिर तकावी की वसूली कैसे हो सकेगी जब कि लोग इतनी मुसीबत में हैं कि वह इसको वापस नहीं लौटा सकेंगे। इस लिए सरकार को चाहिए कि इस सारी तकावी को ग्रांट की शक्ल में बदल दिया जाए। इस तबदीली से सरकार के खज़ाने में चन्दां फर्क नहीं पड़ेगा क्योंकि पहले ही सरकार इस बारे में करोड़ों रुपए खर्च कर रही है और बहालते मजबूरी अगर ऐसा करना सरकार के लिए मुमकिन न हो तो इस तकावी को बिना सूद कर दिया जाए और इसकी वसूली लम्बे अरसे की किश्तों से की जाए।

स्पीकर साहिब चौथी बात जो मैं आप के द्वारा चीफ मिनिस्टर साहिब से अर्ज़ करना चाहता हूँ वह यह है कि हमारे प्रदेश में Flood Relief Fund जारी किया जाना चाहिए जैसे कि मुख्तलिफ ममालक में ऐसे मौकों पर किया जाता है। इस वक्त जालन्धर डिवीज़न के इलाके निहायत ही मुसीबत ज़दा हैं। अम्बाला डिवीजन में एक दो ज़िले ऐसे हैं जिन्हों ने मुसीबत का सामना बहुत कमोबेश किया है। मैं पंजाब के मुख्तलिफ तबकों के लोगों में इख्तलाफ पैदा नहीं करना चाहता लेकिन मेरा मतलब यह है कि हमारा यह इनसानी फर्ज़ है कि हम अपने भाइयों की सहायता के लिए एक Flood Relief Fund raise करें। अगर हमारी सरकार इस सम्बन्ध में Central गवर्नमेंट को भी approach करे तो दूसरी States में भी ऐसी ही रकम

इकट्ठी हो सकती है और इस तरह मुसीबत ज़दा लोगों की जायज इमदाद हो सकती है। इन लफ़्ज़ों के साथ मैं अपनी स्पीच खत्म करता हूँ।

बख्शी प्रताप सिंह (सुजानपुर): स्पीकर साहिब! सैलाब की भयानक तबाही के मन्ज़र पंजाब में किसी से पोशीदा नहीं हैं। हरेक जगह पर दो हफ्तों से यही चर्चा हो रही है। कोई ऐसा देहात नहीं है जो सैलाब की ज़द में न आया हो लेकिन मुझे अफसोस से कहना पड़ता है कि अखबारात ने ज़िला कांगड़ा की तबाही के बारे में ज़रा भी ज़िक्र नहीं किया। ज़िला कांगड़ा के इलाका में वर्षा और सैलाब से काफी तबाही हुई है। इस ज़िला में जहां पर 90 फी सदी छोटे छोटे मालकान बसते हैं वे इन्तहा मकान गिर गए हैं लोगों ने जाड़े के लिये जो चारा पशुओं के लिये रखा हुआ था वह सब तबाह हो गया है। आप की विसातत से मैं अपने चीफ मिनिस्टर और गवर्नमेंट से यह प्रार्थना करना चाहता हूँ कि नूरपुर की तहसील के इलाके को सैलाब से बहुत बड़ी हानि हुई है। लोग इस आफते नागहानी का बड़ी बहादुरी से मुकाबला कर रहे हैं। जहां पर जनता मर्दानावार इस का मुकाबिला कर रही है वहां पर सरकारी कर्मचारियों ने भी जनता के प्रति प्रेम और मुहब्बत का सबूत दिया है। ज़िला के डिप्टी कमिश्नर ने अपनी जान जोखों में डाल कर इलाके का दौरा किया और लोगों को ढारस बन्धाई. स्पीकर साहिब, इस ईवान के अन्दर हमारे चीफ मिनिस्टर साहिब ने जो बयान दिया है उस से स्टेट के जख्मी लोगों की काफी मरहम पट्टी हो जाती है लेकिन ज़िला कांगड़ा में गरीब लोगों, पसमान्दा लोगों के घर बिल्कुल तबाह हो गए हैं। जो एलान हमारे चीफ मिनिस्टर साहिब ने उन लोगों को सहायता देने का किया है वह सहायता बहुत थोड़ी है। 75 और 100 रुपये की रकमें बहुत कलील हैं इन से उन गरीब लोगों का भला नहीं होगा। वहां पर मकानात स्लेट पोश बनते हैं। इन रुपयों से वे नहीं बन सकेंगे। मेरी अर्ज़ है कि उन लोगों को खास हालात की बिना पर ज़्यादा ग्रांट मिलनी चाहिए। इन शब्दों के साथ मैं अपनी जगह पर बैठता हूँ।

ਸਰਦਾਰ ਨੌਰੰਗ ਸਿੰਘ (ਸਮਰਾਲਾ) : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ! ਜਿਹੜੀ ਮੁਸੀਬਤ ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਉੱਪਰ ਆਈ ਹੈ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਕਦੇ ਵੀ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਜਿਹੜਾ ਨੁਕਸਾਨ ਡੰਗਰਾਂ ਦਾ ਅਤੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਸਭ ਸਜਣਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਇਮਦਾਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣੀ ਹੈ ਉਹ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਦੇ ਦੇਣ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੇ ੨ ਮਕਾਨ ਜਲਦੀ ਬਣਾ ਲੈਣ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਡੰਗਰਾਂ ਦਾ ਵੀ ਅਤੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਮਾਛੀਵਾੜਾ ਅਤੇ ਬੇਟ ਦੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਰਦੀਆਂ ਗੁਜ਼ਾਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਮੈਂ ਇਹ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਟਵਾਰੀ ਲੋਕ ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ 2 ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਇਕ ਥਾਂ ਹੀ ਵੇਖ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀ ਥਾਂ ਤੇ ਵੇਖੇ ਬਗ਼ੈਰ ਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੀ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਹੈ। ਕਿੱਥੇ ਕੀ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਕਿਤਨੇ ਕਿਤਨੇ ਮਕਾਨ ਡਿਗ ਗਏ ਹਨ ਇਹ ਗੱਲ ਜਾਨਣ ਦੀ ਉਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਮੈਂ ਖੁਦ 15, 20 ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਸਿਰਫ ਤੀਸਰਾ ਹਿੱਸਾ ਮਕਾਨਾਂ ਦਾ ਖੜਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ ਬਾਕੀ ਸਭ ਡਿਗ ਗਏ ਹਨ। ਚੂੰਕਿ ਸਰਦੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਕੰਮ ਕਰੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਥਾਂ ਉੱਪਰ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ।

श्री अमीर चन्द गुप्ता (अमृतसर शहर, केन्द्रीय): स्पीकर साहिब, मैं बगैर किसी तमहीद के आप से और आपकी विसातत से इस ईवान के मैम्बरान और वज़ीर साहिबान की

[श्री अमीर चन्द गुप्ता]

खिदमत में यह अर्ज़ करना चाहता हूँ कि जहां अमृतसर की चार लाख आबादी सैलाब की तबाही से बेहद दुःखी है वहां बेहद हैरान भी हैं। मुझ से पहले भी अमृतसर जिले के मैम्बरान् साहिबान् ने इस हाऊस की तवज्जुह इस हकीकत की तरफ दिलाई है कि इस और अमृतसर शहर के बचने का कोई ढंग नहीं था और इस मामला को enquiry की मांग की है। मैं भी कांग्रेस सरकार से इस बात की सानुरोध मांग करता हूं कि इस मामला में enquiry मतलूब है। हो सकता है कि नहर को हाथों से तोड़ा गया हो। जब तक लोगों को इस बात का पता न लग जाए उन की हैरानी बनी रहेगी। यह बड़ा अहम वाक्य है इस की enquiry करवाई जानी चाहिये ताकि लोगों को इतमीनान हो।

अगली बात मैं यह कहना चाहता हूँ कि अमृतसर ज़िले के बारे में यह कहा गया है कि वहां नुकसान कम हुआ है। मुझे बहुत हैरानी है कि ऐसा क्यों कहा गया है? हालांकि अमर वाक्य यह है कि जितना नुकसान इस ज़िले का हुआ है शायद ही किसी और ज़िले का हुआ हो। लेकिन इस बात से इनकार नहीं किया जा सकता कि मजमूई तौर पर सारे पंजाब में हर जगह पर सैलाब ने काफी नुकसान किया है।

स्पीकर साहिब, Relief के बारे में मैं यह अर्ज करना चाहता हूं कि इस वक्त लोगों की हालत यह है कि अमृतसर शहर में फिर से वही नज़ारे देखने में आते हैं जो कि सन् 1947 में देखने में आते थे। बेचारे लोग एक बार फिर से refugee बन गए हैं। मकान बहुत से गिर गए हैं, बहुत से मुरम्मत तलब हैं। उन में से कई थोड़े पैसों से ठीक हो सकते हैं। लोगों को स्कूलों, कालिजों और मन्दिरों में कब तक और कैसे रखा जा सकता है? स्कूलों और कालिजों में बच्चों ने तालीम लेनी है वे buildings कब तक रोकी रखी जा सकती हैं? मन्दिरों और धर्मशालाओं में भी उन को नहीं रखा जा सकता। मेरी प्रार्थना यह है कि जो relief सरकार लोगों को house repairing के लिये देना चाहती है उस का आसान और सीधा तरीका यह है कि D. R. O. मौके पर जाए, उस के साथ उस constituency के M.L.As. हों और साथ ही Overseer हो। सारी repair का अन्दाज़ा 10, 15 minutes में लगा कर मकान की मुरम्मत के बारे में फैसला किया जा सकता है और उतने रुपये मालक मकान को दिये जा सकते हैं। इस से यह फायदा होगा कि जितने मकान मुरम्मत तलब हैं वे जल्दी मुरम्मत हो जायेंगे और रहने के काबिल हो जायेंगे। इस सिलसिले में मैं ने Finance Minister साहिब का बयान अखबार में पढ़ा है। वह बड़ी गलतफहमी पैदा करता है। उन्होंने फरमाया है कि मकानों की मुरम्मत का रुपया उन लोगों को दिया जाएगा जिन के मकानात 10,000 रुपये की मालियत से ज्यादा होंगे। अगर यह ठीक है तो अच्छा नहीं होगा। अमृतसर में सैंकड़ों मकान गिर चुके हैं लेकिन उन में से ऐसे मकान शायद 2 % भी न हों जिन की कीमत 10,000 रुपये से ज्यादा है। अगर ऐसी कोई बात है तो उस को ठीक किया जाना ज़रूरी है।

अगली बात जो मैं कहना चाहता हूं वह अमवात के बारे में है। एक hon. member साहिब ने ठीक कहा है कि इस बात के बारे में अभी कोई फैसला नहीं किया जा सकता लेकिन जहां तक मेरी constituency का ताल्लुक है मैं अर्ज करना चाहता हूं कि

वहां पर सिर्फ चार मकानों के गिरने से 3 अमवात हुई हैं और ज़ख्मियों की तादाद इस से भी ज्यादा है। इस से इनकार नहीं किया जा सकता कि सरकार के बर वक्त इमदाद करने से लोगों की काफी हौसला अफज़ाई हुई है लेकिन जो मुसीबत लोगों पर आ पड़ी है वह उस इमदाद के मुकाबले में कहीं ज्यादा है।

श्रीमती सीता देवी (जालन्धर-दक्षिण, पूर्व) : माननीय स्पीकर साहिब ! संसार के अन्दर मुसीबतें दो प्रकार की आती हैं ....

अध्यक्ष महोदय : मेहरबानी करके तफसील में मत पड़ो। (Please do not go into details.)

श्रीमती सीता देवी : मैं सिर्फ एक दो suggetions देना चाहती हूं। तफसील में नहीं जाऊंगी। सो, मैं यह कह रही थी कि मुसीबतें दो तरह की होती हैं — एक मनुष्य की तरफ से पैदा की हुई और दूसरे दैवी। आज हमारी सूबे के अन्दर हमें जिस मुसीबत का सामना करना पड़ रहा है, वह एक दैवी मुसीबत है। इस का सामना करने के लिए और पीड़ितों की सहायता करने के लिए सरकारी और गैर सरकारी तरीके से जो कुछ भी किया गया है इस में कोई शक नहीं कि वह सराहनीय है। लेकिन फिर भी इस आपत्ति का सामना करने के लिये दो तीन suggestions देना चाहती हूं।

यह ठीक है कि जो भी announcements हमारे वित्त मन्त्री और चीफ मिनिस्टर साहिब ने की हैं। वे बहुत हौसला बढ़ाने वाली हैं। लेकिन मैं समझती हूं कि यह चीज़ आज के हालात को देखकर practical साबत नहीं होगी। यह तजवीज़ किया गया है लोगों को जगह देने के लिए tents बनाए जाएं। मैं समझती हूं कि tents वगैरा कोई जल्दी नहीं बन सकेंगे। अगर एक tent पर चार सौ रुपया खर्च हो तो गवर्नमेंट कितने tents लगा सकेगी ? Practical तो यह होगा कि मजदूर हरिजनों के जो छोटे २ houses हैं, लेबर क्लास के, उन को फिर से ठीक करने के लिए फौरन ग्रांटें दी जावें। जब माननीय सरदार उज्जल सिंह जी जालन्धर गए तो उन्होंने सारे इलाके का दौरा किया था और उन्होंने कहा था कि हरिजनों, मजदूरों और गरीबों को पच्चास पच्चास रुपये मदद दी जायेगी। इस एलान को सुन कर ही वे लोग अपने अपने घरों की जो कि गिर गए थे मुरम्मत करने में लग गए। मैं ने खुद जाकर उन को काम करते देखा है। इस उम्मीद से कि 50 रुपये मिल जाएंगे। मैं यह तजवीज़ करती हैं कि जिन लोगों को पच्चास पच्चास रुपए देने का वायदा किया गया है उन्हें यह रकम फौरन दी जाए— कोई देर न की जाए। यह रकम उन्हें दो चार दिन के अन्दर दे दी जानी चाहिए। इसका फैसला करने के लिए investigations का कोई लम्बा चौड़ा सिलसिला न चलाया जाए बल्कि वहां के मकामी अफसर हैं, —D. R. O. वगैरा — वह वहां के एम० एल० एज० और म्युनिसिपल कमिश्नरों को साथ लेकर मौके पर रकमें sanction करते जायें और पैसे लोगों को देते जायें।

दूसरी suggestion मेरी उन लोगों के बारे में है जोकि refugees हैं और जिनको अब फिर कहीं न कहीं मकान अलाट करने हैं। उन के लिए जो भी procedure adopt — किया जाएगा उसमें भी enquiry वगैरा में बड़ा ज्यादा समय लग जाने की

[श्रीमती सीता देवी]
सम्भावना है । इसलिए मेरी suggestion यह है कि D. R. O. को कहा जाए कि वह खुद मौके पर जाकर सब कार्यवाई करें । इस तरह से enquiry के procedure को simple किया जाए।

(घंटी की आवाज़)

स्पीकर साहिब, पुरुष लोग तो दस दस मिनट बोल जाते हैं और एक तो इस हाऊस में महिलायें ही तीन हैं और दूसरे आप हमें बोलने भी नहीं देते। कृपा करके दो मिनट और ....

(फिर घंटी की आवाज़)

मैं सिर्फ एक दो बातें और कह कर खत्म कर देती हूँ। मेरी यह गुज़ारिश है कि यह काम 15 दिन के अन्दर या ज्यादा से ज्यादा एक महीने के अन्दर — हो जाए और मकान refugees को मिल जायें क्योंकि अब सरदियां आ रही हैं और लोगों को किसी प्रकार का कष्ट न हो।

मेरा एक सुझाव और है। शहरों में बहुत ज्यादा मकानों के गिरने से मलबा बहुत पड़ा है जिस की वजह से गन्दगी बहुत पड़ गई है। जब म्यूनिसिपल कमेटी को कहा जाता है तो वह कहते हैं कि हमारे पास funds नहीं हैं। मैं मिनिस्टर साहिब से प्रार्थना करती हूं कि municipalities को special grants दी जाएं ताकि इस मलबे और गन्दगी को उठाया जा सके और किसी भी बीमारी को, जोकि इस कारण से पड़ सकती है, रोका जाए।

ਸਰਦਾਰ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ (ਬਿਆਸ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੁਝ ਨਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਸਿਰਫ ਮੋਟੀਆਂ ੨ ਗੱਲਾਂ ਆਪ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਾਂਗਾਂ। ਮੈਂ 7 ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਗਿਆ। ਤਕਰੀਬਨ 30 ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ, ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ, ਜਿਹੜੀ ਸਾਉਣੀ ਦੀ ਆਮਦਨ ਹੋਣੀ ਸੀ, ਉਹ ਫਸਲ ਬਿਲਕੁਲ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਕਪਾਹ ਅਤੇ ਤੋਰੀਏ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਹਨ, ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾਸ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਦੂਜੇ ਸੱਜਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਆਬਿਆਨਾ ਅਤੇ ਮਾਮਲਾ ਮਾਫ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਮੈਂ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਇਹੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਦੇ ਵੱਸ ਨਾ ਪਾਇਆ ਜਾਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਦੇ ਤਰਲੇ ਨਾ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣ। ਜਿਵੇਂ ਸਾਡੇ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਿਆਨਾਂ ਅਤੇ ਏਲਾਨਾਂ ਵਿਚ ਫਰਮਾਇਆ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਬਾਹ ਹਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹੌਸਲਾ ਹਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਤਹ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਮਦਦ ਪਹੁੰਚਾਈ ਜਾਏ। ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਪਣੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੀਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਗਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਹਾਲ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਤਬਾਹ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਰਹੀਆਂ, ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੋਠੇ ਡਿਗ ਗਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਕੋਠਿਆਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਦਾਣੇ ਪਏ ਹੋਏ ਸਨ ਉਹ ਵੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਭੇਟਾ ਹੋ ਗਏ। ਦਾਣਾ-ਫੱਕਾ, ਮੰਜਾ-ਪੀਹੜਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿ ਉਹ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਸਕਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਆਬਿਆਨੇ ਅਤੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਮੁਆਫ਼ੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੌਸਲਾ ਦੇਣ ਲਈ

ਹੋਰ ਵੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾਏ।

ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਹੜ੍ਹ, ਸੜਕਾਂ ਅਤੇ ਨਹਿਰਾਂ ਦੇ ਟੁਟਣ ਨਾਲ, ਬੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਹਿ ਜਾਣ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹਦ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਢਾਏ ਹਨ। ਅੱਜ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕੱਲੇ ਨਹਿਰਾਂ ਨੇ ਹੀ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੀਂਹ ਇੰਨਾ ਵਸਿਆ ਕਿ ਉਸਦਾ ਪਾਣੀ ਹਰ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਰੋੜ੍ਹ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਜਿਹੜਾ ਉਸਦੀ ਜ਼ਦ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਪਾਣੀ ਹੀ ਪਾਣੀ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਰ ਮਚ ਗਿਆ। ਨਹਿਰਾਂ ਕਟੀਆਂ ਗਈਆਂ ਨਾਲੇ ਅਤੇ ਟੁਟ ਗਈਆਂ। ਮੈਨੂੰ ਬਿਆਸ ਦੇ ਛੋਟੇ ਥਾਣੇਦਾਰ ਨ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਹਿਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਨਹਿਰਾਂ ਕੱਟਣ ਦੇ ਪਰਚੇ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਨਹਿਰ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਮੁਸੀਬਤ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦਾ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਨਹਿਰਾਂ ਕੱਟਣ ਦੇ ਪਰਚੇ ਨਹੀਂ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਲੋਕੀ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ, ਮਲਬੇ ਨੂੰ ਸਾਂਭਣਗੇ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਲਈ ਕੋਈ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਜਗ੍ਹਾ ਢੂੰਡਣਗੇ ਜਾਂ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਲਈ ਪਹੁੰਚਣਗੇ। ਜੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਬੜੀ ਮਾੜੀ ਚੀਜ਼ ਹੋਵੇਗੀ, ਇਸਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ।

ਅਸੀਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਵੀ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹੜ੍ਹ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਮੁਲਕਾਂ ਨੇ ਅਨਾਜ ਦੀ ਮਦਦ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਅਨਾਜ ਦੇ ਡਿਪੂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਣ। ਰਈਆ ਮੰਡੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦਾਣੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਿਜ ਗਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੇਚਨ ਜਾਂ ਦੇਣ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਖਾ ਕੇ ਲੋਕੀ ਬੀਮਾਰ ਨਾ ਹੋ ਜਾਣ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਦਾਣਾ-ਫੱਕਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਹੋਵੇ ਉਸਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਅਤੇ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਕਰੇ। ਬੀਮਾਰੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮਾੜੀ ਚੀਜ਼ ਖਾਣ ਨਾਲ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ-ਇਕ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮੰਡੀਆਂ ਦੇ ਦਾਣੇ ਮੀਂਹ ਜਾਂ ਹੜ੍ਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਿਜ ਗਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਚੰਗਾ ਅਨਾਜ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਏ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕੀ ਹੌਸਲੇ ਨਾਲ ਮੁੜ ਕਿਧਰੇ ਨਾ ਕਿਧਰੇ ਬੈਠ ਸਕਣ।

(Shri Samar Singh rose to speak but was interrupted).

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ! ਕੀ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕੋਈ ਟਾਈਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ?

अध्यक्ष महोदय : आपोज़ीशन में आप अकेले तो नहीं हैं। (You are not the only member on the Opposition Benches.)

ਸਰਦਾਰ ਉੱਤਮ ਸਿੰਘ : On a point of information ....

अध्यक्ष महोदय : Point of information इस वक्त raise नहीं किया जा सकता। (At this time no point of information can be raised.)

ਸਰਦਾਰ ਉੱਤਮ ਸਿੰਘ : ਇਕ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

अध्यक्ष महोदय : पहिले चौधरी समर सिंह को बोल लेने दो। (Let Chaudhri Samar Singh speak first).

श्री समर सिंह (गरौंडा) : स्पीकर साहिब! अम्बाला डिवीज़न के अन्दर कोई जिला अगर पानी की ज़द में आया है तो वह करनाल है ज़िला करनाल के एक तरफ दरियाए जमुना और दूसरी तरफ घघर बहता है। इसके अलावा पांच छः बरसाती नाले हैं जो बीच बीच में चलते हैं। यहीं बस

[श्री समर सिंह]

नहीं होता । वहां एक पुरानी ड्रेन है जिस की खुदाई वर्षों से नहीं हुई । इस तरह से सब नदियों नालों और ड्रेन का पानी मिल कर सारे ज़िला में बेमिसाल नुक्सान हुआ है सिवाए कैथल तहसील के जहां कुछ गांव बचे हों [interruptions]

"जिस के पांव न पड़ी बिवाई
वह क्या जाने पीड़ पराई,,

इस दफा खास तौर पर अमृतसर पर यह मुसीबत आई तो लोगों को महसूस हुआ कि बारिश से क्या क्या नुक्सान होता है। हमारे ज़िला में तो इस साल की पहली मुसीबत सितम्बर के आखरी हफ्ते में आई । तीन चार दिन मूसलाधार बारिश हुई जिससे फसलें तबाह हो गईं और गांव के गांव पानी में बह गए । इस सिलसिला में हमारा एक deputation चौधरी लहरी सिंह जी से मिला कि कोई इन्तज़ाम करवा दो ताकि फसलों को बचाया जा सके । एक गांव से पानी निकाला जाता है तो दूसरे गांव वाले कहते हैं कि हमें क्यों पानी में डुबोते हो । इस तरह वहां गांव वालों के आपस में झगड़े होते हैं । इस तरह यह मुसीबत हमारे ज़िला में कोई पहली बार नहीं आई । तीन बार आ चुकी है । जैसा कि मैं ने बताया पहली मुसीबत पिछले महीने के आखीरी हफ्ते में आई । इस महीने के शुरु के हफ्ते और अब की मुसीबत तो किस से छिपी है, इस से इतनी मुसीबत आई है कि जिस का बयान नहीं किया जा सकता । पुरानी ड्रेन ने तबाही मचाई । जमुना के आस पास कई कई मीलों तक कुछ नज़र ही नहीं आता सिवाए पानी के । आदमियों का नुक्सान; कोई छप्पर नहीं बचा, कोई डंगर नहीं बचा । बेहद माली और जानी नुकसान हुआ है। पहली जो फसलें थीं; वह तो तबाह हो चुकी हैं । और अगली फसलों के सिलसिला में मुसीबत यह है कि वह कहां और कैसे बोई जाएं। पानी को कैसे रोका जाए ताकि लोगों को कोई रास्ता मिले और उन्हें हौसला हो । इस लिए यह ज़रूरी है कि वहां के लोगों की मुसीबत को कम करने के लिए फौरन पानी को निकालने का कोई न कोई इन्तज़ाम किया जाए और सिलसिले वार इन्तज़ाम किया जाए कि पहले एक गांव फिर दूसरे और इसी तरह आगे को चलते जाएं। यह इन्तज़ाम बहुत जल्दी होना चाहिए। चाहिए तो यह कि जैसा कि सच्चर साहिब ने कहा था; फौरन से पेशतर drain की खुदाई शुरु करा देनी चाहिए ।

यह ठीक है कि सारे सूबे के लिए ही मुसीबत आई है लेकिन यहां तो बहुत ही ज्यादा नुक्सान हुआ है। और ज़िलों में तो कभी कभी मुसीबत आती हैं यहां तो हर साल यही सिलसिला चलता रहता है । दरिया और पहाड़ी नालों का पानी आ जाता है। पहाड़ों में जो बारिश होती है उसका पानी नालों में हो कर मेरे ज़िला में हर साल सैलाब लाता है। यहां पर चंडीगढ़ और दूसरे इलाके तो फिर कुछ ऊंची सतह पर होंगे; पानी यहां ठहरता नहीं मगर हमारे ज़िला में ज़मीन और पानी की सतह बराबर हो जाती है । फसलों का तो नुक्सान एक तरफ, चारा तो मेरे इलाके में बिल्कुल खत्म ही हो चुका है। एक दो महीने के गुज़ारे के लिए अनाज तो फिर भी निकल ही आएगा लेकिन घास चारा बिल्कुल तबाह हो गया है; इस का नामो निशान नहीं रहा । इस लिए जहां गवर्नमेंट का यह फर्ज़ है कि मुसीबत ज़दा लोगों के लिए खाने, रिहायश और कपड़े का इन्तज़ाम करे वहां मवेशियों के लिए चारे का इन्तज़ाम भी निहायत ज़रूरी है ।

हमें यह बताया गया है कि उन लोगों को तकावियां दी जाएंगी । मैं गवर्नमेंट से appeal करता हूं कि उन लोगों की ग्रांटों की शक्ल में भी मदद की जाए इस से उन लोगों को ज्यादा फायदा

पहुंच सकता है ।

स्पीकर साहिब, इन सैलाबों से ज्यादा तर हरिजनों के मकान गिर गए हैं क्योंकि उन के मकान कच्चे बने हुए थे । इस सिलसिले में मैं अर्ज करना चाहता हूँ कि अब उन के मकान जो बनवाए जाएं वे एक अच्छे ढंग से बनवाए जाएं जैसे कि आज कल दिल्ली में बन रहे हैं । पहले उन लोगों के मकान बड़े अजीब तरीके से बने हुए थे । किसी का मुह किधर को होता था और किसी का किधर को । यह बेहतर होगा कि अब उन के मकान कोई ऊंची जगह देख कर वहां बनवाए जाएं और बलाकस की शक्ल में पक्के बनवाए जाएं । उन को मकान बनाने के लिए सामान मुहैया कर दिया जाए तां वे उन के बनाने के लिए labour खुद देंगे । वे इस काम के लिए मेहनत खूब करेंगे । उन के लिए एक अच्छी बस्ती बनवा दी जाए।

ਸਰਦਾਰ ਉੱਤਮ ਸਿੰਘ (ਸ੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦਪੁਰ) : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਜਿਹੜਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਜ਼ਿਲਾ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਦਰਿਆ ਬਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਦੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਾਵੀ ਦਰਿਆ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਬਿਆਸ ਦਰਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਚੱਕੀ ਦਰਿਆ ਹੈ । ਇਹ ਤਿੰਨੋ ਦਰਿਆ ਮਿਲ ਕੇ ਇਸ ਜ਼ਿਲੇ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਬਰਬਾਦੀ ਇਸ ਵੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਰਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਜ਼ਿਲੇ ਦੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਹ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਛਿਪੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਇਸ ਸੈਲਾਬ ਨਾਲ ਖਾਸ ਕਰ ਜਿਹੜਾ ਬੇਟ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਹੈ ਉਸਦੀ ਬੜੀ ਬਰਬਾਦੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਵੇਸ਼ੀ ਰੁੜ੍ਹ ਗਏ ਹਨ । ਚਾਰੇ ਦੇ ਮੂਸਲ ਵੀ ਟੁਟ ਕੇ ਰੁੜ੍ਹ ਗਏ ਹਨ । ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਕਈ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੇ ਪੰਜ ਪੰਜ ਸੌ ਵਿਘੇ ਵਿਚ ਮੱਕੀ ਦੇ ਖੇਤ ਸਨ ਉਹ ਵੀ ਰੁੜ੍ਹ ਗਏ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਨਾ ਤਾਂ ਅਨਾਜ ਹੀ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਨਾ ਮਕਾਨ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪਾਣ ਨੂੰ ਕਪੜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਮੁਸੀਬਤ ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਮ੍ਹਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕਦੀ ਪਿਆ ਹੋਏ । ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੀਣ ਦਾ ਪਾਣੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਥੇ ਖੂਹ ਵੀ floods ਦੇ ਨਾਲ ਤਰ ਗਏ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਖਾਣ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ । ਇਥੋਂ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਮਜੀਆਂ ਤਕ ਨਹੀਂ ਰਹੀਆਂ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ । ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਰਿਆਵਾਂ ਤੋਂ affected areas ਵਲ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਸਾਡੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਦੇ ਲੋਕੀ ਉਥੇ ਹੀ ਬੈਠੇ ਰਹਿਣ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਲੀ ਇਮਦਾਦ ਦਿਤੀ ਜਾਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਇਮਦਾਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ Co-operative basis ਤੇ ਦਿਤੀ ਜਾਏ ਭਾਵੇਂ individual basis ਤੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਕਾਨ ਮੁੜ ਕੇ ਬਣਾ ਸਕਨ ।

ਦੂਜੀ ਬੇਨਤੀ ਮੇਰੀ ਇਹ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਤਕਾਵੀ loans ਜਾਂ grants ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਹਨ ਜਿਦਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਥੇ ਹਾਉਸ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਹੈ ਉਹ ਆਲ੍ਹਾ ਅਫਸਰ ਮੌਕੇ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ । ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਉਹ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ grants ਮੌਕੇ ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਦਿਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂ ਜੋ ਜਿਹੜੇ ਬੱਚੇ ਇਨ੍ਹਾਂ floods ਕਰਕੇ ਯਤੀਮ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਜਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਵਿਧਵਾ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਜ਼ਿਲਾ Head Quarters ਤੇ ਇਹ ਲੈਣ ਲਈ ਜਾਣਾ ਬੜਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ।

(ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਘੰਟੀ ਵਜਾਈ)

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੀ ਕਹਾਣੀ ਬੜੀ ਦਰਦ ਭਰੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਲਈ ਹੋਰ ਸਮਾਂ ਦਿਤਾ ਜਾਏ ।

(ਲੇਕਿਨ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਨਰਿੰਜਨ ਦਾਸ ਧੀਮਾਨ ਨੂੰ ਤਕਰੀਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿ ਦਿਤਾ)

ਸ਼੍ਰੀ ਨਰਿੰਜਨ ਦਾਸ ਧੀਮਾਨ (ਫਿਲੌਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਜਿਹੜੇ ਆਮ ਹਾਲਾਤ ਹਨ ਸਾਰੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਹੈ। ਕੋਈ ਇਲਾਕਾ ਅਤੇ ਕੋਈ ਜ਼ਿਲਾ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ floods ਤੋਂ affected ਨਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ। ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਖਾਸ ਕਰ ਉਹ ਇਲਾਕੇ-ਚਾਹੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਵਾਕਿਆ ਹੋਣ-ਜਿਹੜੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਵਾਕਿਆ ਹਨ ਉਹ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ floods ਨਾਲ affected ਹੋਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਗਿਆ ਹਾਂ ਉਹ ਸਾਰੇ ਤਬਾਹ ਹੋਏ ਵੇਖੇ ਹਨ। ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇ। ਜੇਕਰ ਬਾਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਬਚ ਵੀ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਦਰਿਆ ਰੋਹੜ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕਿਆ। ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿ ਸਾਡੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਕੁਝ suggestions ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਪਹਿਲੀ suggestion ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਮਕਾਨ ਬੜੀ ਜਲਦੀ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਤੋਂ ਸਰਦੀ ਦਾ ਮੌਸਮ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਇਹ 50, 50 ਰੁਪੈ ਦੀਆਂ ਗਰਾਂਟਾਂ ਹੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਲੋਕ ਇਸ ਥੋੜੀ ਰਕਮ ਨਾਲ ਮਕਾਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਣਗੇ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਮਸਲਾ ਪੂਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੰਬੇ ਤੋਂ ਲੰਬੇ ਅਰਸੇ ਲਈ ਕਰਜ਼ੇ ਦਿਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਦਸ ਜਾਂ ਵੀਹ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਵਸੂਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਕਾਨ ਬਣਾ ਸਕਨ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ loans ਦਿਤੇ ਜਾਣਗੇ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਮਿਲਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਕਾਨ ਬਣਾ ਸਕਨ। ਫੇਰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਤਕਾਵੀਆਂ ਜਾਂ ਕਰਜ਼ੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅੱਗੇ ਲਏ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਫ ਕਰ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਪਸ ਦੇਣ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹੇ।

ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਬਨਾਣ ਲਈ ਸੀਮਿੰਟ ਦੀ ਬੜੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਹ ਮਕਾਨ ਮੁੜ ਕੇ ਬਨਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ Cement ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਹੀਆਂ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨੇ ਦੇ ਜਲਦ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਂ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਫਿਲੌਰ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ Property Tax ਦਾ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਝਗੜਾ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਹੁਣ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਇਕ ਤਿਹਾਈ ਹਿੱਸਾ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਗਿਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜਿਹੜਾ Property Tax ਉਥੇ ਲਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਮਾਫ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ।

श्री प्रबोध चन्द्र (चीफ़ पार्लियामैंटरी सैक्रेटरी): स्पीकर साहिब ! जो नुक्सान पंजाब के मुख्तलिफ़ इज़ला में इन सैलाबों की वजह से हुआ है उस के अन्दाज़े का बयान करना नामुमकिन है। मैं आज सुबह ही अपने ज़िला से वापिस आया हूँ। मगर मेरे कानों में अभी तक एक ही आवाज़ गूंज रही है और वह यह है कि हमें बचावो हमें बचावो। मैं पिछले चार-पांच दिन वहां अपने जिला में रहा हूँ और जिस किसी गांव में भी हम गए वहां हमें यह आवाज सुनाई देती थी कि किसी तरह हमें मौत के देव से जो हमें घेरे खड़ा है आज़ादी दिलावो। मैं ने खुद वहां अपनी आंखों से देखा है कि कई औरतों ने दरख्तों पर चारपाईयां बान्ध कर उन पर बच्चे जने। एक दिन एक गांव पर हवाई जहाज के ज़रिये आटा फैंका गया तो दूसरे दिन हम जब वहां गए तो हमें पता चला कि वह आटा नीचे पानी में गिर गया था इस लिए उस रोज़ हम ने दूध के डब्बे उन लोगों के लिए फैंके। उस से अगले रोज़ जब हम वहां

फिर गए तो मुझ से एक औरत कहने लगी कि कल जो आप हमें आटे के डबे दे गए थे उन से तो रोटी पक नहीं सकी । मैं ने उसे बताया कि वह आटे के डबे नहीं थे उन में तो दूध था । तो इस पर तो वह हैरान हो कर कहने लगे कि हम तो यह समझते थे कि यह दूध के डबे सिर्फ साहिब लोगों के बच्चों के लिए होते हैं हमारे लिए यह कैसे हो सकते हैं । पर हमें बड़ी खुशी है कि हमारा देश आज़ाद हो जाने के बाद हमारी सरकार हमें यह सारी चीजें मुहैया करती है । तो, स्पीकर साहिब, आप इस से अन्दाज़ा लगा लें कि हमारी सरकार हमारे लोगों के लिए क्या कुछ कर रही है । लेकिन Opposition ने अपनी आदत से मजबूर हो कर यह कह दिया है कि कहीं कहीं कुछ अफसरों ने कुछ भी नहीं किया मगर मैं कहना चाहता हूँ कि आम तौर पर गवर्नमेंट ने काफी कुछ किया है ।

स्पीकर साहिब, मैं आप की विसातत से एक suggestion अपनी गवर्नमेंट को दूंगा कि अगर इन लोगों को दस या बीस करोड़ रुपया की इमदाद दी भी जाए तो भी इन के नुक्सान की तलाफी नहीं होगी । सवाल इस वक्त हमारे सामने यह है कि उन्हें रहने के लिए जगह दी जाए। जैसा कि बताया गया है कि सात लाख मकान गिर कर तबाह हो गए हैं और अगर एक family के पांच मैम्बर ही हों तो इस का मतलब यह हुआ कि 35 लाख इनसानों के मकान बना देने होंगे और उन को कम अज़ कम छः महीने रोटी देने का इन्तजाम करना होगा क्योंकि उन की पिछली फसलें तो तबाह हो ही चुकी हैं और अभी अगली फ़सलों की बिजाई हो नहीं सकती । इस चीज़ का इन्तज़ाम करने की जिम्मेदारी गवर्नमेंट पर आयद होती है इस लिए उन लोगों को काम देना चाहिए क्योंकि वह अपनी ज़मीनों में अभी जोताई तो कर नहीं सकते । तो मैं गवर्नमेंट को suggestion दूंगा कि जैसा कि लड़ाई के बाद Post War Reconstruction Schemes होती हैं उसी तरह हमारी गवर्नमेंट भी करे । 40, 50 करोड़ या जितना भी ज्यादा से ज्यादा गवर्नमेंट कर्ज़ा ले सकती है ले और वह ले कर सूबे में Post War Reconstruction schemes की तरह की schemes जारी करे जिस में पहली priority उन drains वगैरा की दी जाए जो बन्द हो गई हैं, उन की खुदाई कराए ।

दूसरी बात जो मैं कहना चाहता हूँ वह यह है कि जहां हमारे ज़िला में दरिया ने नुक्सान किया है वहां धुस्सी का भी ज़िक्र किया गया है । मैं आप से दरखास्त करूंगा कि खुदा के वास्ते किसी ऐसी चीज़ को हाथ में न लें जिस के बारे यकीन न हो जाए कि यह मुकम्मल हो जाएगी । इस धुस्सी ने सैकड़ों घर तबाह किए हैं । जब हम गांव में जाते हैं तो लोग यही बातें कहते हैं । ये जो मैं ने बातें कही हैं ये निहायत ज़रूरी हैं इन का ख्याल रखें ।

चौधरी स्वरूप सिंह (नारनौल) : स्पीकर साहिब ! चूंकि मेरे पास वक्त थोड़ा है इस लिए मैं सिर्फ दो, तीन suggestions ही देना चाहता हूँ । House में जितनी speeches हुई हैं उन से यह ज़ाहिर होता है कि ज़्यादा तर नुक्सान जालन्धर Division के ज़िलों में हुआ है । नुक्सान दो किस्म का हुआ है । एक तो फसलों का जिस से ज़मींदार तबाह हो गए हैं । दूसरा नुक्सान जानी हुआ है । यह ठीक है कि अम्बाला Division में जानी नुक्सान बहुत कम हुआ है सिवाए करनाल ज़िला के । जहां तक फसलों के नुक्सान का ताल्लुक है यह

[चौधरी स्वरूप सिंह]
सारे प्रान्त में हुआ है। हमारे ज़िला हिसार की तहसील हांसी में पानी पहले ही ज़्यादा रहता है। जगह ऐसी है कि पानी खड़ा हो जाता है। और सेम पैदा हो जाती है। पानी इकट्ठा होने की वजह से फसल तबाह हो गई है। जो अगली फसल है उस के लिए कोई उम्मीद नहीं। हम अपने वज़ीर मुताल्लिका से दरखास्त करते हैं कि वह वहां से पानी निकालने का प्रबन्ध करें। यह आवाज़ 3, 4 साल से उठाई जा रही है लेकिन drainage का इन्तज़ाम नहीं हुआ। तहसील सेमज़दा है और अगर इस का जल्दी इन्तज़ाम न किया गया तो ज़िमींदार अगली फसल से भी हाथ धो बैठेंगे।

बाकी गरीब किसानों और हरिजनों के सारे मकान कच्चे थे और सब बरबाद हो गए हैं। सरकार को चाहिए कि इन हरिजनों के मकान खड़े करा दे, grants की शक्ल में पैसे दे। गरीब घरों से बाहर बैठे हैं न खाने को कोई चीज़ है न पहनने को कपड़ा, मवेशी भी बिल्कुल तबाह हो गए हैं। ज़मीन काश्त करने के लिए नहीं है। इस लिए मैं दरखास्त करूंगा कि हरिजनों को खास तौर पर मकानों के लिए ग्रांटें दें और सेमज़दा इलाके का ख्याल रखें।

ਸ੍ਰੀ ਚੰਦਨ ਲਾਲ ਜੌੜਾ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਉੱਤਰੀ) : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਤੇ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਮੁਸੀਬਤ ਆਈ ਹੈ ਮਗਰ ਅੱਜ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪੂਰੀਆਂ, ਰੋਟੀਆਂ ਅਤੇ ਕਪੜੇ ਆਦਿ ਨਾਲ ਦੁਖੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਸਾਡੀ nation ਦੇ character ਨੂੰ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

(ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਘੰਟੀ ਬਜਾਈ)

ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਬਾਰਸ਼ ਦਾ ਨਹੀਂ ਨਹਿਰ ਦਾ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਪਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ heart ਵਿਚ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਇਸਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਦੀ ਤਹਿਕੀਕਾਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, enquiry ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਜੇ ਕਿਸੇ ਸੱਜਨ ਦਾ ਕੋਈ ਕਸੂਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਜੋ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਮੈਂ evacuee property ਦੇ ਮਕਾਨਾਂ ਬਾਰੇ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਖੈਰ ਸਾਰੇ ਮਕਾਨ ਹੀ evacuee property ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਕਾਨਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਕਿਰਾਏਦਾਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਮੁਰੱਮਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ। ਜੋ ਮਕਾਨ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਪਾਸ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਰੱਮਤ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਕਿਰਾਏ ਵਿਚੋਂ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਮੁਰੱਮਤ ਹੋ ਸਕੇ। ਦੂਸਰੇ ਜੋ ਮਾਲਕ ਮਕਾਨ ਹਨ ਉਹ ਕਿਰਾਏਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਖਾਲੀ ਕਰਨ ਲਈ ਤੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਜੋ ਆਦਮੀ claims ਦਾਰ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਰਾਇਆ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਕਾਨ ਢੱਠ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ claims ਵਿਚੋਂ ਕਟ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

श्री देव राज आनन्द (अम्बाला छावनी) : स्पीकर साहिब गुज़ारिश यह है कि 1947 के बाद आज फिर वही मनाज़र देखने पड़े हैं। जो कुछ Displaced Persons का बाकी रह गया था वह तमाम अब खत्म हो गया है। गवर्नमैंट को अब लोगों की मदद करनी चाहिए। गवर्नमैंट ने फैसला किया है कि उन मकानों की मुरम्मत न की जाए जिन की मालियत 10 हज़ार रुपए से ज़्यादा है। मैं अर्ज़ करनी चाहता हूँ कि अम्बाला छावनी में जो evacuee houses हैं उन में से 90 फी सदी गिर गए हैं, मसमार

हो गए हैं। दूसरा तबका ऐसा है जो हिन्दू मालिकों की property में रह रहा है। जो हिन्दू property गिर चुकी है, उन के मालिक यह चाहते हैं कि किराएदार यहां से निकल जायें ताकि उन को ज्यादा से ज्यादा किराया मिल सके। उन की वे मुरम्मत करने के लिये तैयार नहीं हैं। इस लिये मैं सरकार से अर्ज़ करनी चाहता हूं कि उसे ऐसा action लेना चाहिये कि इन मकानों की जल्दी मुरम्मत हो सके। मालिक मकानों की यह खाहिश है कि इन को जल्दी मकानों से निकाला जाए और इस तरह वे किराएदारों को नेस्तो नाबूद कर देना चाहते हैं।

दूसरी बात जिस की तरफ मैं आप की तवज्जुह दिलाना चाहता हूं वह lists जो पटवारियों ने बनाई हैं। बबयाल, पंजोखड़ा गांव में पटवारी ने जो list बनाई उस में 9 नाम दर्ज थे जबकि पंजोखड़ा में 176 मकान गिर चुके हैं। अगर पटवारियों ने ऐसा किया तो हकदारों को किसी तरह भी रुपया नहीं मिलेगा। इस लिये उन्हें रुपया दें ताकि वह मकानों की मुरम्मत करा सकें।

ਸ੍ਰੀ ਸੰਤ ਰਾਮ (ਨਕੋਦਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੋ 10, 11 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਮਦਦ ਦਾ ਇਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਦੀ ਮੁਸਤਹਿਕ ਹੈ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਇਕ suggestion ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਥੇ ਮੇਰੇ ਇਕ ਸਾਥੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਮਕਾਨ ਬੜੀ ਨੀਵੀਂ ਥਾਂ ਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਕਾਨ ਉੱਚੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਕਾਨ ਉੱਚੀ ਜਗ੍ਹਾ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ....

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਦੂਜੀ ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਥਾਣਾ ਸ਼ਾਹ ਕੋਟ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਮਵੇਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਹਸਪਤਾਲ ਸੀ ਉਹ ਡਿਗ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਵੇਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਤਕਲੀਫ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

(A large number of Members rose in their seats to catch the eye of the Chair.)

Mr. Speaker : So many members are anxious to speak. It would be better if the House decides to sit up till 8-30 P. M. It would then be possible to accommodate most of the members. There should be a regular motion to this effect. Shri Rala Ram may now speak.

Professor Mota Singh Anandpuri : It appears no time is to be given to us.

(हमें वक्त नहीं मिलेगा)।

Mr. Speaker : Please withdraw ....

Shri Mool Chand Jain : Order, order ......

Mr. Speaker : The hon. Member should withdraw his remarks. I do not like his tone. He is casting aspersions on the Chair. He is the eldest Member of the House and deserves every regard ......

Professor Mota Singh Anandpuri : You are showing the greatest disregard to me.

Mr. Speaker : The hon. Member should withdraw it.

Professor Mota Singh Anandpuri : What is to be withdrawn ?

Mr. Speaker : I regret his tone. Is he prepared to withdraw ......

Professor Mota Singh Anandpuri : How can I withdraw the tone ?

Mr. Speaker : The hon. Member should withdraw the remarks that he has just now made.

Professor Mota Singh Anandpuri : I do not understand what you mean by this ......

Mr. Speaker : This is not the way of getting time. It is very sad on his part. He is the eldest Member of the House and should behave in a dignified manner ....

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar) : Sir, I beg to move –

> That the House instead of adjourning at 7–30 P. M. shall adjourn at 8-00 P. M. to-day.

Mr. Speaker : Motion moved –

> That the House instead of adjourning at 7-30 P. M. shall adjourn at 8-00 P. M. to-day.

Mr. Speaker : Question is —

> That the House instead of adjourning at 7-30 P. M. shall adjourn at 8-00 P. M. to-day.

The motion was carried.

श्री रला राम (मुकेरियां) : अध्यक्ष महोदय ! जो तबाही हुई है उस का ज़िक्र करना आवश्यक नहीं, उस के बारे में काफ़ी कहा जा चुका है। 12 अक्तूबर, 2 बजे रात से फिर बारिश हो रही है। इस के पेशे नज़र मैं समझता हूँ कि यह बिल्कुल ज़रूरी हो गया है कि देहातों में सिरकियों का जल्द से जल्द इन्तज़ाम किया जाए वर्ना वसीह पैमाने पर बीमारी फैलेगी। मैं ने अपनी आंखों लोगों को बीमार बच्चों को साथ लिए बाहिर सोए हुये देखा है। Bet area में, इन इलाकों में जहां दरिया नज़दीक है tents और सिरकियों का इन्तज़ाम बहुत जल्द किया जाये।

इस सम्बन्ध में दूसरी बात मैं यह कहना चाहता हूं कि हमारे इलाके में, जो दरियाए ब्यास के नज़दीक है, देहातों में 95 फीसदी मकान गिर गए हैं। रोटी का मसला इतना बड़ा नहीं है जितना shelter का है। मकानों को बनाने के लिए मदद बहुत जल्द मिलनी चाहिए। फिर भी मकानात एक महीने मे पहले तैयार नहीं हो सकते। इस लिए सिरकियां या tents बहुत जल्द मुहैया किये जाने चाहियें।

मदद का जहां तक सवाल है, मैं आप के द्वारा गवर्नमेंट को कहना चाहता हूं कि refugees और local inhabitants में कोई तमीज़ नहीं होनी चाहिए। सब गरीब लोगों को मदद मिलनी चाहिये। हां, गवर्नमेंट कोई economic limits बेशक मुकर्रर कर दे—10 या 12 घुमाओं से ज़्यादा ज़मीन के मालिकों को केवल तकावी कर्ज़े और कम ज़मीन

वाले गरीब आदमियों को मकानात बनाने के लिये grants भी मिलनी चाहिये।

अब मैं एक ज़रूरी बात की तरफ Irrigation Minister साहिब का ध्यान दिलाना चाहता हूँ। अगरचि वह इस वक्त यहां नहीं बैठे। Dasuya के इलाके पर Dhussi Bund के टूटने से मुसीबत आई मगर नील थल का जो बन्द था ब्यास में पानी का pressure बहुत ज़्यादा होने के बावजूद नहीं टूटा क्योंकि इस की बनावट मुखतलिफ तरज़ की थी। आयंदा इस तरज के Dhussi Bund बनाने की कोशिश की जाए। अगर नील थल वाला बन्द टूट जाता तो टांडा से ले कर रोपड़ तक के 300 गांव बर्बाद हो जाते।

अब मैं एक ज़रूरी सुझाव देना चाहता हूं। अगर refugees को जो देहातों में रहते हैं और जिन के मकान गिर गए हैं मलबे का मालिक करार दे दिया जाये तो वे बहुत जल्द उन्हें दोबारा खड़ा करने के लिये तैयार हैं इस तरह refugees को मकानात देने का मसला हल हो जाएगा।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ (ਆਦਮਪੁਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਸਾਨੂੰ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਮਦਦ ਦੇਣ ਦਾ ਵਾਇਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਵੀ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਉਹ ਇਹ ਇਲਾਨ ਵੀ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ੨ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਫਸਲਾਂ ਤਬਾਹ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮਾਲੀਆ ਤੇ ਆਬਿਆਨਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। Grants 50 ਤੇ 75 ਤੇ 100 ਦੀ ਬਜਾਏ 100 ਤੇ 150 ਤੇ 200 ਰੁਪਏ ਤਕ ਦੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂ ਜੋ 100 ਰੁਪਏ ਵਿਚ ਲਕੜੀ ਤੇ ਸੀਮਿੰਟ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ। ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਖੁਦ ਮੌਕੇ ਤੇ ਜਾ ਕੇ grants ਦੇਣ। ਜੇ ਰੁਪਿਆ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਖਾ ਜਾਣਗੇ। ਤਕਾਵੀਆਂ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਪਵੇਗਾ; ਇਸ ਲਈ ਕਰਜ਼ੇ Co-operative societies ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਾਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੇ ਜਾਣ। Professional tax ਵੀ ਮਾਫ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਕਮਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ tax ਕਿਥੋਂ ਦੇਣਗੇ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਕਾਨਾਤ ਡਿਗ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵੀ ਡਿਗ ਗਏ ਹਨ ਜਿਥੇ ਹੜ੍ਹ ਦਾ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਰਸੋਈ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਪੰਜਾਹ,ਸੱਠ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਮੈਂ ਖੁਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖੀ ਹੈ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਮਦਦ ਦਿਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਹੋ ਆਏ ਹਨ। ਆਦਮਪੁਰ ਦੇ ਕੋਲ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਹੜ੍ਹ ਦਾ ਪਾਣੀ ਆਇਆ ਸੀ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਨਹਿਰ ਦੇ ਸਾਈਫਨ ਵੱਡੇ ਤੇ ਉੱਚੇ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੜ੍ਹ ਆਉਣ ਨਾਲ ਪੱਕੇ ਤੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਮਕਾਨ ਵੀ ਰੁੜ੍ਹ ਜਾਣਗੇ ਪਰ ਨਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਸਾਲ ਪਕੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਮਕਾਨ ਵੀ ਡਿਗ ਗਏ ਹਨ। ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਨਹਿਰ ਆਪੇ ਟੁਟ ਗਈ। ਜੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਵੱਡੇ ਸਾਈਫਨ ਬਣਵਾਂਦੇ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਬੜੀ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਇਹ ਮਕਾਨ ਨਾ ਡਿਗਦੇ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਡਿਗੇ ਪਏ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕੜੇ ਲੋਕ ਕੜੀਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ਤੀਰੀਆਂ ਉਤਾਰ ਉਤਾਰ ਕੇ ਲੈ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਰੋਕ ਥਾਮ ਲਈ ਪੁਲਸ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੇਵੇ। ਜਲੰਧਰ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਬਾਹੀ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ। ਬੇਟ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਰੁੜ੍ਹ ਗਏ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰਹਿਣ ਲਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ। ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਤੋਂ ਸਰਦੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਰਦੀਆਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਕਾਨਾਂ ਦਾ ਪਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

श्री मूल चन्द जैन (संभालका): स्पीकर साहिब! floods ने जो तबाही की है उस का ज़िक्र काफी मैम्बरों ने किया है। इस तबाही का मुकाबला सरकारी और गैर-सरकारी एजंसियों ने जिस तरीके से किया है वह काबले तारीफ है। ऐसी तबाही से कौमों के इमतिहान होते हैं। इस इमतिहान में हमारे सूबे ने पूरी ज़िन्दा दिली का सबूत दिया है। मिसाल के तौर पर खालसा कालेज के एक विद्यार्थी ने जिस बहादुरी का सबूत दिया उस का ज़िक्र सभा में किया जा चुका है। वह विद्यार्थी हमारे जिले करनाल का रहने वाला था हमारा यह फर्ज़ है कि उस के माता पिता को हमदर्दी का पैगाम भेजें।

स्पीकर साहिब, सरकार ने floods के बारे में जो स्कीम हाऊस के सामने रखी है और चीफ मिनिस्टर साहिब ने जो कुछ फरमाया है उस के बारे में मैं अपनी तजवीजें रखनी चाहता हूं। एक बात तो मैं यह कहनी चाहता हूँ कि landless labourers के लिये गुज़ारे का कोई इन्तजाम नहीं किया गया। यह तो ठीक है कि मकानों की तरफ तवज्जुह दी गई है, लेकिन इस बात को भी ध्यान में रखना चाहिए कि गरीब लोगों को खास तौर पर landless labourers के गुज़ारे के लिए कोई प्रबन्ध किया जाये। जब चौधरी लहरी सिंह जी करनाल गये तब मैं ने उन को तजवीज़ दी कि खादी के Centre खोलें जाएं जिन से लोगों को काम मिल सके। इस तजवीज़ पर सरकार को अमल करना चाहिए।

दूसरी चीज़ यह है कि बहुत देर से लोग शिकायत करते रहें हैं कि drains का मुनासिब प्रबन्ध नहीं है। इस बात में भी काफी सचाई है कि अगर पहले से ही इस ओर ध्यान दिया होता तो शायद floods से इतनी तबाही न होती जितनी हुई है। Drains की खुदाई के लिए जो सरकार ने 56 फीसदी की शर्त रखी हुई है। कि beneficiaries 56 फीसदी खर्च अपने पास से दें तो सरकार 44 फीसदी देगी। यह शर्त अच्छी नहीं और इस से काम रुका पड़ा है।

सिंचाई मन्त्री: अब तो यह $12\frac{1}{2}$ फीसदी कर दी गई है।

श्री मूल चन्द जैन: यह तो अगली पांच वर्षीय योजना में कमी की है; अब से तो नहीं। सो स्पीकर साहिब, मैं तो यही कहूंगा कि drains का ठीक प्रबन्ध होना चाहिये।

फिर, श्रीमान जी, एक बात जो मैं सरकार के सामने रखनी चाहता हूँ वह यह है कि केवल flood stricken लोगों के लिये मदद रखी गई है। इस का यह मतलब है कि महज़ उन लोगों को सहायता मिलनी है जहां floods आए हैं। क्या यह ज़्यादती नहीं कि बहुत से इलाकों में, जहां सख्त बारिशों से मकान गिरे हैं, कोई मदद न दी जाए? यह बुरी बात होगी।

विकास मन्त्री: नहीं, वहां भी मदद दी जाएगी।

श्री मूल चन्द जैन: यह खुशी की बात है कि मिनिस्टर साहिब ने फरमा दिया है कि मदद ऐसे इलाकों को भी दी जाएगी।

अगली बात जो मैं कहना चाहता हूं कपड़े के बारे में है। सरकार को चाहिये कि कम्बल और रज़ाइयों का फौरी प्रबन्ध हो। सर्दियों का मौसम आने वाला है, इस लिए इस बात की तरफ खास ध्यान देना चाहिए।

स्पीकर साहिब, आप को पता होगा कि जब कहित पड़ता है तो हमारे सामने Famine Code

बना हुआ है। War को meet करने के लिये भी set इन्तज़ाम हैं। मगर अफसोस की बात है कि कोई flood code नहीं है। चाहिये तो यह कि किशतियां और trained आदमी मौजूद हों जो आफत के समय marconed लोगों के पास पहुंच सकें और उन की मदद कर सकें। अगर ऐसा किया जाए तो बहुत हद तक flood की तबाही से बचा जा सकता है। मेरी यह थोड़ी सी तजवीज़ें हैं। मैं उम्मीद रखता हूं कि सरकार इन बातों की तरफ ध्यान देगी।

ਸਰਦਾਰ ਖੇਮ ਸਿੰਘ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਸਾਡੇ ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੁਸੀਬਤ-ਜ਼ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਸਕੀਮ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਉੱਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸੌ, ਪਛੱਤਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਹ ਰੁਪਏ ਮਕਾਨ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਸਹਾਇਤਾ ਵਜੋਂ ਦਿਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਰਕਮ ਕੁਝ ਥੋੜੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਰਕਮਾਂ ਵਧਾਕੇ ਦੋ ਸੌ, ਡੇਢ੍ਹ ਸੌ ਅਤੇ ਸੌ ਰੁਪਏ ਕਰ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਰਾਸ਼ਨ ਸਬੰਧੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਚਾਰ ਛਟਾਂਕ ਫੀ ਆਦਮੀ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਵੀ ਥੋੜਾ ਹੈ। ਚਾਰ ਛਟਾਂਕ ਦੀ ਥਾਂ ਛੇ ਛਟਾਂਕ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ Relief Centres ਵਿਚ ਇਹ ਰਾਸ਼ਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਪੰਚਾਂ ਤੋਂ certify ਕਰਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਤਕਲੀਫ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹਰੀਜਨ ਪੰਚ ਤੇ ਨੰਬਰਦਾਰ ਬਹੁਤ ਥੋੜੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਤਕਲੀਫ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਸੱਤ ਮੀਲਾਂ ਤੋਂ ਆਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੈਂਟਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਡਿਪੋ ਵੀ ਖੋਲ੍ਹਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਥੋਂ ਸਸਤੀ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਰਾਸ਼ਨ ਖਰੀਦਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਜੋ ਨਹੀਂ ਖਰੀਦ ਸਕਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵੀ Relief Centres ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਫੇਰ, ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ, ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਦਵਾਈਆਂ ਦਾ ਵੀ Relief ਪਹੁੰਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ Health Minister ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਫੌਰਨ ਪਿੰਡਾਂ ਲਈ ਦਵਾਈਆਂ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨ। ਆਮ ਗਰੀਬਾਂ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਵਾਈਆਂ ਲੈਣ ਦੀ ਬੜੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੈ। ਇਹ ਮਦਦ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਪਹੁੰਚਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮੈਂ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਫੇਰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਮਕਾਨਾਂ ਦਾ ਪਰਬੰਧ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸਰਦੀਆਂ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗਰੀਬਾਂ, ਹਰੀਜਨਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਰ ਲੁਕਾਉਣ ਲਈ ਥਾਂ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਕਾਨ ਗਿਰੇ ਪਏ ਹਨ, ਜ਼ਮੀਂਦਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮਕਾਨਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਪਰਬੰਧ ਕਰੇ। ਆਰਜ਼ੀ ਤੌਰ ਤੇ ਟੈਂਟ ਮਿਲਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਸਮਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਸਰਦਾਰ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਦੇ ਵਿਚ ਮੀਂਹਾਂ ਦਾ ਇੰਨਾ ਪਾਣੀ ਆਇਆ ਕਿ ਦਰਿਆ ਅਤੇ ਸੱਕੀ ਨਾਲਾ ਇਕ ਹੋ ਗਏ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਦਰਿਆ ਰਾਵੀ ਦੇ ਵਿਚ ਇੰਨਾ ਹੜ੍ਹ ਆਇਆ ਅਤੇ ਸੱਕੀ ਨਾਲੇ ਦੇ ਵਿਚ ਇੰਨਾ ਪਾਣੀ ਚੜ੍ਹਿਆ ਕਿ ਕੋਈ 8 ਅਤੇ 9 ਮੀਲ ਦਾ area ਘਿਰ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਿ ਲੋਕੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕਨ। ਉਥੇ ਇੰਨਾ ਪਾਣੀ ਜਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੱਕੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦੇ ਉਤੋਂ ਦੀ ਲੰਘ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਕਾਰਨ ਉਹ ਸਭ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਸੜਕਾਂ ਉਤੇ ਇਨੀ ਪੋਲੀ ਮਿੱਟੀ ਆ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਲੰਘਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਆਬਾਦੀ ਜਿਹੜੀ

[ਸਰਦਾਰ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ]
ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਘਰ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਉਥੇ ਕੋਈ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਉਣੀ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਫ਼ਸਲ ਸੀ ਉਹ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਨਾ ਉਥੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਨੂੰ ਕੁਝ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਕੁਝ ਲੱਭ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਈ ਫ਼ਸਲ ਬੀਜਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ Government ਨੂੰ request ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਥੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਦਰ। ਫੇਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਉਥੇ ਡੰਗਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਉਥੇ ਟੀਕੇ ਲਗਣੇ ਤਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੋਰ ਵੀ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਮਕਾਨ ਬਨਾਣੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਉਥੇ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਪੈਸੇ ਭੇਜੇ ਜਾਣ। ਇਸਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮਕਾਨਾਂ ਲਈ ਇੱਟਾਂ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੀਮਿੰਟ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਹੋਰ ਅਰਜ਼ ਜਿਹੜੀ ਮੈਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਾਲੇ ਬੜੇ ਤੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਕਈ ਲੜਕੇ ਆਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਕੂਲਾਂ ਵਾਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ 20 ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ੨ ਫ਼ੀਸ ਦੇ ਦੇਵੋ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਂ ਕਟੇ ਜਾਣਗੇ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਭ ਕੁਝ ਰੁੜ੍ਹ ਗਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਦੱਸੋ ਉਹ ਕਿਥੋਂ ਫੀਸਾਂ ਦੇਣ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ Education Minister ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੱਗੇ request ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਤਕ ਲੜਕਿਆਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਫੀਸ ਨਾ ਲਈ ਜਾਵੇ। (ਘੰਟੀ)

ਫੇਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਥੇ ਖੂਹਾਂ ਦਾ level ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। (ਘੰਟੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼)

ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ (ਦਸੂਆ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜਿਹੜੀ ਬਾਹੜ ਆਈ ਹੈ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਤਬਾਹੀ ਆਈ ਹੈ ਪਰ ਜ਼ਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੀ ਤਹਿਸੀਲ ਦਸੂਆ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਥੇ ਕੋਈ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਬੇਘਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਦਰਿਆ ਬਿਆਸ ਦੇ ਧੁਸੀ ਬੰਧ ਨੂੰ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ 18 ਸ਼ਿਗਾਫ਼ ਹੋ ਗਏ ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕਈ ਪਿੰਡ ਰੁੜ੍ਹ ਗਏ ਹਨ, ਪਾਣੀ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਨਾਲ ਸੜਕਾਂ Block ਹੋ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿਕਲਣ ਲਈ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਦੇ ਵਿਚ ਮਕਾਨ ਗਿਰ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਦਸੂਆ ਦੇ ਵਿਚ ਮਕਾਨ ਡਿਗਣ ਨਾਲ 9 ਆਦਮੀ ਮਰ ਗਏ ਹਨ। ਲੱਖਾਂ ਰੁਪੈ ਦੀ property ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਥੇ ਕਿ ਬੜੀਆਂ ਭਾਰੀ ਫ਼ਸਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ wash off ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਮਵੈਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਥੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਨੇ ਅਤੇ ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਭੀ ਸਭ ਹਾਲਾਤ ਦੱਸੇ ਹਨ ਕਿ ਉਥੇ ਅਜੇ ਤਕ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਕੋਈ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਲੋਕ ਬਾਹਰ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਜੋ ਬਾਰਿਸ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਦਰਿਆ ਦੇ ਵਿਚ ਫੇਰ ਪਾਣੀ ਨਾ ਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਉਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ tents supply ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਛੁਪਾ ਸਕਨ। ਕਲ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸਾਹਿਬ ਗਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਉਥੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਹੁਤ ਬਰਬਾਦੀ ਹੋਈ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੇਰਾ ਸੁਝਾਵ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਕੋਈ ਕੰਮ ਚਾਲੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਮਿਲ ਸਕੇ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਸੁਝਾਵ ਸਰਦਾਰ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ flood stricken areas ਹਨ ਉਥੇ ਲੜਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਫੀਸਾਂ ਮਾਫ਼ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸਦੀ ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਫੇਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅੱਗੇ ਵੀ ਤਕਾਵੀ loans ਲਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਪਰ ਉਹ ਤਕਾਵੀ loans ਲੋਕਾਂ ਨੇ tub-wells ਲਗਾਣ ਲਈ ਲਏ ਸਨ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ tube-wells ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਥੱਲੇ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਉਥੇ ਹੁਣ ਛੇ ਛੇ ਅਤੇ ਸੱਤ ਸੱਤ ਫੁਟ ਮਿੱਟੀ ਚੜ੍ਹ ਗਈ ਹੈ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਅੱਛੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ loan ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। (ਘੰਟੀ)

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਇਕ ਅਰਜ਼ ਹੋਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤਹਿਸੀਲ ਦਸੂਹਾ ਦੇ ਵਿਚ ਰਾਜਪੁਰਾ, ਮੋਹਲਾ, ਅਕੀਟੰਡਾ ਕੈਰੇ, ਭੁਨਛ, ਸ਼ਾਹ ਸ਼ਰਫ਼ ਕਾਸਵਾਂ, ਚੱਕ ਵਾਮੂੰ ਅਤੇ ਗੋਰਸੀਆਂ ਬਗੈਰਾ ਪਿੰਡ ਬਿਲਕੁਲ ਤਬਾਹ ਅਤੇ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਉਥੇ ਰੇਤ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਬਹੁਤ ਪੈ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਥੇ ਦਸ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲ ਕੁਝ ਪੈਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਭਗਤ ਗੁਰਾਂ ਦਾਸ ਹੰਸ (ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਇਹ ਜਿਹੜੇ floods ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਬਾਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸਭ ਨੇ ਆਪਣੇ ੨ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਿਚ ਰਖੇ ਹਨ। ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੀ ਇਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾੜ੍ਹ ਪੀੜਤਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਦਸ ਕਰੋੜ ਰੁਪਇਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਇਹ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ ਅਤੇ ਦਿਹਾਤਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬ ਜੰਤਾ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸੁਣੇਗੀ ਤੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਸਾਡੇ ਲਈ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਦੋ ਦਰਿਆ ਸਤਲੁਜ ਅਤੇ ਬਿਆਸ ਵਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਥੇ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਚੋਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਚੋਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਲਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਸੱਜਨ ਚੋਆਂ ਦੀ ਬਾਬਤ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੋਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਦਰਿਆਵਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਚੋ ਰੇਤ ਹੜਾ ਕੇ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਚਾਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ-ਚੰਗੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਉਗਾਣ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ-ਉਸਦੇ ਉੱਤੇ ਦੋ ਦੋ, ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ, ਫੁਟ ਰੇਤ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਚੌਧਰੀ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਟਾਲਾ ਦੇਬਰੀਆ ਬਗੈਰਾ ਜਿਹੜੇ ਪਿੰਡ ਹਨ ਉਹ ਚੋਆਂ ਨੇ ਬਿਲਕੁਲ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖੋ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਕਈਆਂ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਚੋ ਵਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਤਵੱਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਲ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਫੇਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਦੂਜਿਆਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਸਲਾਂ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਖਾਣ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਸਲਾ ਸਾਫ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਫ਼ ਹੋਵੇ ਕਿ Government ਵਲੋਂ ਲੋਕਲ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਅਤੇ M. L. As. ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਖੁਦ ਜਾ ਕੇ ਮੌਕਾ ਦੇਖੇ ਅਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲਵੇ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕੀਂ ਇਮਦਾਦ ਦੇ ਮੁਸਤਹਿਕ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਮਦਾਦ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਾਫ਼ੀ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਦੂਸਰੀ ਅਰਜ਼ ਮੈਂ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹਰੀਜਨਾਂ ਬਾਰੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਬਾਰੇ ਇਕ ਕਹਾਵਤ ਹੈ ਕਿ :

'ਮਾੜੀ ਧਾੜ ਚਮਾਰੜੀ'

ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ। ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਮੁਸੀਬਤ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਪਈ ਹੈ ਇਹ ਕੁਦਰਤ ਵਲੋਂ ਹੀ ਪਈ ਹੈ। ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਹਰੀਜਨ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ refugees ਹਨ ਉਹ ਹੁਣ ਹੋਰ ਗਰੀਬ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮਕਾਨ ਗਿਰ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਬਾਹਰ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ

[ਭਗਤ ਗੁਰਾਂ ਦਾਸ ਹੰਸ]

ਜਿਹੜੀ ਕਲ ਦੀ ਬਾਰਿਸ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੋਰ ਕਹਿਰ ਵਰਤੂਗਾ। ਜਿਹੜੇ ਡੰਗਰ ਪਸ਼ੂ ਬਾਹਰ ਪਏ ਹਨ ਉਹ ਹੋਰ ਮਰ ਜਾਣਗੇ। ਇਥੇ ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸੌ ੨ ਅਤੇ ਡੇੜ ੨ ਸੌ ਰੁਪਇਆ ਮਕਾਨ ਬਨਾਣ ਲਈ ਮਿਲੇਗਾ। ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸਦੀ ਬਜਾਏ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਬਸਤੀਆਂ ਬਣਾ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜੇ ਹਰੀਜਨ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ refugees ਹਨ ਉਹ..........

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਇਥੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਉਤੇ ਲੈਕਚਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ? ਕੋਈ relevant ਗੱਲ ਕਰੋ।

अध्यक्ष महोदय : Order, order. भगत जी आप का time हो गया है ।

(Order, order Hon. Member's time is now over.)

ਭਗਤ ਗੁਰਾਂ ਦਾਸ ਹੰਸ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਮਕਾਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੌ, ਸੌ ਅਤੇ ਦੋ, ਦੋ ਸੌ ਰੁਪੈ ਦੀ ਮਾਲੀਅਤ ਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਜੇ ਕਰ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਕਚੇ ਕਵਾਟਰ ਹੀ ਬਣਾ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਚਾਈ ਜਾਵੇ।

श्री राम स्वरूप [भुटाना] : स्पीकर साहिब ! यह इनसाफ की बात नहीं है कि जिन का कोई नुकसान नहीं हुआ है उन को तो टाईम मिल गया है मगर जिन का बहुत नुकसान हुआ है उन को बोलने के लिए कोई टाईम नहीं मिला । हमें भी जरूर टाईम मिलना चाहिए .....

(*interuptions*)

Mr. Speaker: order, order.

मुझे बहुत अफसोस है कि बहुत से मैम्बर साहिबान को वक्त नहीं मिल सका है । मगर क्या किया जाए ? Time बहुत थोड़ा है । और आपने जो कुछ यहां फरमाया है उस का जवाब भी मिनिस्टर साहिब ने आप को देना है । अब साढ़े सात बज गये हैं । इस लिये Development Minister साहिब आध घंटा यानी आठ बजे तक debate का जवाब देंगे ।

(I am sorry that quite a number of hon. Members could not get an opportunity to speak. But I am helpless in this matter as the time is very limited and the Minister has also to reply to whatever you have said here in this House. Now it is 7-30 P. M., from now up to 8 P. M. i. e. for half an hour the Minister for Development would make a reply to the debate.)

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਮੈਨੂੰ ਬੋਲਣ ਲਈ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਚਾਹ ਤੇ ਕੁਝ ਜ਼ਿਆਦਾ time ਲੈਣ ਦੀ ਸੀ ਪਰ ਸਮਾਂ ਥੋੜਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ।ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਖਿਜ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੇ ਆਦਮੀ ਹਰ ਮਸਲੇ ਦੇ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ ਬੋਲ ਸਕਦੇ। ਜੇਕਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਬੋਲਣ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ discussion ਦਸਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਨਾਵਾਜਬ ਚੀਜ਼ ਹੈ। (ਵਿਘਨ)। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ 'ਚ ਇੰਨਾ ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਅਫ਼ਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਿਆ।

ਮੇਰੀ ਭੀ ਇਹ ਚਾਹ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਛੱਡ ਦੇਵਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਹੋਰ ਭਰਾ ਬੋਲ ਲੈਣ । ਪਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਫ਼ਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕੇਗਾ ।

ਖੈਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਤਬਾਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਅੱਜ ਤਕ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ । ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉਤੇ ਇਹ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਕਹਿਰ ਸੀ । ਪਰ ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਦੇ ਨਾਲ, ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਫ਼ਰਾਖਦਿਲੀ ਦੇ ਨਾਲ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਬੜੇ ਦਿਲ ਅਤੇ ਜਿਗਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਾਇਦ ਅਸੀਂ ਇਸ ਕਹਿਰ ਨੂੰ ਮੁਕਾ ਸਕੀਏ ਅਤੇ ਫੇਰ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਜਵਾ ਸਕੀਏ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਇਸ ਵਕਤ ਜੇਕਰ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਤਕਰੀਬਨ ੨ 70 ਲੱਖ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ 70 ਲੱਖ ਏਕੜ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਅੱਧਾ ਪੰਜਾਬ ਇਕ ਦਫ਼ਾ ਫੇਰ ਵੀਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । 1947 ਦੇ ਸਾਲ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਉੱਧਰ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਕਾਫ਼ੀ ਬਰਬਾਦੀ ਹੋਈ ਸੀ । ਪਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜੀ ਬਰਬਾਦੀ ਹੁਣ ਹੋਈ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਬਰਬਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਤ ਕਰ ਗਈ ਹੈ । ਇਸ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਵੱਸਣ ਵਾਲੇ ਸਾਡੇ ਭਰਾ ਕੁਝ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਕੋਠਿਆਂ ਦੇ ਥੱਲੇ ਆ ਗਏ ਹਨ । ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਹੈ । ਅਤੇ ਇਸ ਮੁਸੀਬਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਅਸਾਡਾ ਦਿਲ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਭੀ ਹਿੱਸਾ ਵੰਡਾਈਏ । ਪਸ਼ੂ ਵੀ ਹੜ੍ਹ ਆਉਣ ਨਾਲ ਕਾਫ਼ੀ ਰੁੜ੍ਹੇ ਹਨ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕੋਠੇ ਡਿਗ ਜਾਣ ਨਾਲ ਹੇਠਾਂ ਆ ਕੇ ਮਰ ਗਏ ਹਨ । ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਸਾਰੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਦਿਲ ਨਾਲ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਦੁਖੀ ਜਨਤਾ ਦੀ ਬਿਪਤਾ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਜਤਨ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ । ਜੇ ਕੋਈ ਸਮਝੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੀੜਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬਿਪਤਾ ਨੂੰ ਇਸ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਰੁਪਏ ਨਾਲ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ ਤਾਂ ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੀ ਤਰਫੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਰਹੀ । ਸਰਕਾਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 100 ਰੁਪਿਆ ਦੇਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ problems ਤੇ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਪਰ ਮੈਂ ਦਾਵ੍ਹੇ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 100 ਰੁਪਏ ਨਾਲ ਇਕ ਕੱਚਾ ਕੋਠਾ ਖੁਲ੍ਹਾ-ਡੁਲ੍ਹਾ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਭੁਲਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਕ ਕੱਚਾ ਕੋਠਾ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਕਿੰਨੀਆਂ ਕੁ ਇੱਟਾਂ ਲਗ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਕੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਜਿਸ ਦਾ ਇਕ ਕੱਚਾ ਕੋਠਾ ਵੀ ਨਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੋਵੇ 100 ਰੁਪਏ ਦੇਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰਖਦੇ ਹਾਂ । ਜੇ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਕੋਲ ਇਕ ਕੱਚਾ ਕੋਠਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਇਹ ਖਾਹਿਸ਼ ਕਰੇ ਕਿ ਉਹਦੀਆਂ ਇਕ ਕੋਠੇ ਨਾਲ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਹੋਰ ਕੋਠਾ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਮਾਲੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਏ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਿਚ ਮਜਬੂਰ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸਾਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਵਲ ਖਿਆਲ ਰਖਣਾ ਹੈ । ਜੇ ਕੋਈ ਇਹ ਸਮਝੇ ਕਿ ਸਰਕਾਰ 7 ਲੱਖ ਮਕਾਨ ਜਿਹੜੇ ਮੀਂਹ ਨਾਲ ਡਿਗ ਪਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੇ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਲੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਵੀ ਕੋਠਾ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ । ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਬਚ ਗਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਕਾਵੀ ਕਰਜ਼ੇ ਦਿਆਂਗੇ ਤੇ ਉਹ ਇਸ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਦੂਜੇ ਕੋਠੇ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਜੇ ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਇਹ ਚਾਹੁੰਣ ਕਿ ਬਾਕਾਇਦਾ plan ਕਰਕੇ ਚੰਗੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਬਨਾਈਆਂ ਜਾਣ ਜਿਥੇ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਵੀ ਹੋਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਬਨਾਉਣੀਆਂ ਯਕਲਖਤ ਬੜੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹਨ ਖਾਸ ਕਰ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਰਦੀ ਭੱਜੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਪੀੜਤ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰ ਲੁਕਾਉਣ ਲਈ ਇਕ ਕੋਠੇ

[ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ]

ਦੀ ਬੜੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਮੈਂ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦਿਲ ਤੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਕਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਡਿਗ ਪਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਗੇ ਮਕਾਨ ਬਣਾ ਕ ਦੇ ਜਾਈਏ । ਪਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿਤਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਹੜ੍ਹ ਦਾ ਖਾਕਾ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਉਹ ਚੰਗੇ ਮਕਾਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਸਾਡੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਹੈ ਉਹ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਨ ਲਗੇ । ਫਿਰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਜਤਨ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਲੋਕ ਪੈਸੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਸਰਦੀ ਤੋਂ ਬਚਨ ਲਈ ਤੇ ਬਾਰਿਸ਼ ਤੋਂ ਬਚਨ ਲਈ ਤੇ ਆਪਣਿਆਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਇਕ ਮਾੜਾ ਜਿਹਾ ਕੱਚਾ ਕੋਠਾ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲੈਣ । ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕੋਠਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਇਹ ਹੀ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹਦੇ ਵਿਚ ਪਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਵੀ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਹੋਵੇ । ਅਸਾਂ ਇਹ ਸਾਰਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਤੇ ਸਿਲਸਿਲਾ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਮਦਦ ਤੇ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਪੂਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਫੇਰ ਆਪਣਿਆਂ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਉਠੇਗਾ ਤੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਉਠੇਗਾ । ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਬਹਾਦਰ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਇਸ ਮੁਸੀਬਤ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਦਲੇਰੀ ਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਕਰਨਗੇ । ਅਸਾਂ 5 ਕਰੋੜ ਦੀ ਗਰਾਂਟ ਤੇ ਇਕ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਡਿਗੇ ਹੋਏ ਮਕਾਨਾਂ ਲਈ ਦੇਣਾ ਹੈ । ਇਹ ਰਕਮ ਕੋਈ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਤਕਾਵੀ ਕਰਜ਼ੇ ਲੈਣ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਖੁਲ੍ਹੇ ਹਨ ।

ਮੇਰੇ ਇਕ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿਤਰ ਨੇ suggestion ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ Co-operative Societies ਬਣਾ ਕੇ ਭੱਠੇ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਇੱਟਾਂ ਸਸਤੇ ਭਾ ਤੇ ਮਿਲ ਸਕਨ । ਜੇ ਇਹ ਮਹੀਨੇ ਚੇਤਰ ਵਿਸਾਖ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਇਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਤੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਪਿਲ ਪਿਲ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਰੇਲ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਮਾਲ ਲੈ ਜਾਣ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਨਹੀਂ ਖੁਲ੍ਹ ਸਕਿਆ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਕਠਿਨ ਹੈ । ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ 36 ਘੰਟੇ ਬਾਰਿਸ਼ ਹੋਈ । ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਪੈਮਾਨਾ ਲਾ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਤੇ 36 ਘੰਟਿਆਂ ਵਿਚ 14 ਇੰਚ ਬਾਰਿਸ਼ ਹੋਈ । ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਦੂਜਿਆਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਾਰਿਸ਼ ਹੋਈ । ਜਾਲੰਧਰ ਵਿਚ 21 ਇੰਚ ਬਾਰਿਸ਼ record ਕੀਤੀ ਗਈ, ਲੁਧਿਆਨੇ ਵਿਚ 23 ਇੰਚ ਤੇ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਚ 30 ਇੰਚ ਬਾਰਿਸ਼ ਹੋਈ । ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਪਹਾੜਾਂ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਮੀਂਹ ਵਸਿਆ ਉਹ ਵਖਰਾ । ਧਰਤੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਰੱਜ ਕੇ ਪਾਣੀ ਲੈ ਚੁਕੀ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਬਾਰਿਸ਼ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਇਕ ਕਹਿਰ ਨਾਜ਼ਲ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਖਬਰ ਮਿਲੀ ਹੈ-ਪਰ ਇਹ ਖਬਰ ਪੱਕੀ ਨਹੀਂ-ਕਿ ਦਰਿਆ ਬਦੋਬਦੀ Upper Bari Doab ਨਹਿਰ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ headworks ਨੂੰ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਇਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ Upper Bari Doab ਤੋਂ ਖੇਤੀ ਬੀਜਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਪਾਣੀ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕੇ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕੇਵਲ ਸ਼ੇਖ-ਚਿੱਲੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ । ਇਸ ਵੇਲੇ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਹਾੜੀ ਦੀ ਫਸਲ ਬੀਜ ਸਕਨ ਜਾਂ ਨਾ । ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਬੜੀ ਸਿਮ ਆ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਪਿਲ ਪਿਲ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਸਮੇਂ ਹੋਰ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਅਸਾਂ ਦੋ ਦਿਨ 8 ਤੇ 9 ਤਾਰੀਖ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਉਡਾਨ ਕਰਕੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲਿਆ । ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੇ ਤਰਨਤਾਰਨ ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਉਂ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਘਿਰੇ ਹੋਏ ਸਨ । ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹਾਲ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਚਾਰ ਚਾਰ ਫੁਟ ਪਾਣੀ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਨੂਹ ਦਾ ਤੂਫਾਨ ਆਇਆ ਹੈ । ਮਨੁਖ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹੜ੍ਹ ਨਹੀਂ ਆਏ ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਬਰਬਾਦੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ।

ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਗਰਾਂਟ ਜਾਂ ਤਕਾਵੀ ਕਰਜ਼ੇ

ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੇਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰਖਦੀ ਹੈ ਉਹ ਰਕਮ ਪਟਵਾਰੀ ਖਾ ਜਾਣਗੇ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੁਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਫਿਕਰ ਨ ਕਰਨ। ਸਾਡੇ ਅਫਸਰ ਖ਼ੁਦ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਤਕਾਵੀ ਕਰਜ਼ੇ ਵੰਡਣਗੇ।

ਜਿਹੜੇ ਅਫਸਰ ਨਹਿਰ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਤਸੀਲਦਾਰ ਗਿਰਦਾਵਰ ਅਤੇ ਐਸ. ਡੀ. ਓਜ਼ ਜਾਂ ਜੋ ਅਫਸਰ ਮੁਰੱਬੇਬੰਦੀ ਦੇ ਕੰਮ ਤੇ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਕੰਮ ਤੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਤਕਾਵੀਆਂ ਵੰਡਣ ਦੇ ਕੰਮ ਤੇ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਹਰਿਕ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਤੀਹ ਤੀਹ ਜਾਂ ਚਾਲੀ ਚਾਲੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਕੇ ਤਕਾਵੀਆਂ ਵੰਡਾਂਗੇ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਖਿਆਲ ਰਖਾਂਗੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਇਕੱਲੇ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਇਸ ਕੰਮ ਤੇ ਨਾ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਅਸੀਂ ਪੰਚਾਇਤ ਨੂੰ ਆਖਾਂਗੇ ਕਿ ਉਹ ਮਦਦ ਕਰੇ ਤੇ ਜਿਥੇ ਪੰਚਾਇਤ ਨਹੀਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ 3-4 ਪੰਚਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗੇ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਤਕਾਵੀਆਂ ਵੰਡਣ ਸਮੇਂ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣ। ਫਿਰ ਜੇਕਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਮੁਹਤਬਿਰ ਸੱਜਨ ਵੀ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨਾਲ ਬਿਠਾਣਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਅਸਾਨੂੰ ਕੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਇਹ ਵੇਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਤਕਾਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਕਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁਰੰਮਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਛੇਤੀ ਹੀ ਮਕਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਬਰਬਾਦੀ ਤੋਂ ਬਚਾ ਸਕਣ।

ਫਿਰ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮੁਰੰਮਤ ਦੇ ਕੰਮ ਲਈ evacuee property ਵਾਲੇ ਵੀ ਕੁਝ ਇਲਾਨ ਕਰਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਭਾਰ ਕੁਝ ਹੌਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਈ ਵੀਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਦਿਹਾਤਾਂ ਨਾਲ ਚੰਗਾ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਮਕਾਨਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਤਕਾਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦਿਹਾਤਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਕਿ ਕਸਟੋਡੀਅਨ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ urban ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਲਈ ਕੁਝ ਰੁਪਏ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰੇ।

ਫਿਰ, ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਾਮਲਾ ਮਾਫ ਕਰ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਸ ਨੂੰ ਮਾਫ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮਾਮਲਾ ਅਤੇ ਆਬਿਆਨਾ ਦੇ ਮਾਫ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਤਸੀਲਵਾਰ ਜਾਂ ਪਿੰਡ ਵਾਰ ਮਾਫ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਇਸ ਨੂੰ ਤਾਂ mass basis ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਅਤੇ area ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਮਾਫ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਜੇ ਕਰ ਤਸੀਲਵਾਰ ਜਾਂ ਜ਼ਿਲੇਵਾਰ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਆਬਿਆਨਾ ਤੇ ਮਾਮਲਾ ਮਾਫ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਈ ਅਜਿਹੇ ਪਿੰਡ ਵੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਅਤੇ ਜੋ ਤਬਾਹੀ ਤੋਂ ਬਚ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਪਿੰਡ ਮੇਰੀ ਨਿਗਾਹ ਵਿਚ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਮਾਮਲਾ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਪਿੰਡ ਵੇਖ ਕੇ ਅਤੇ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਕਿ ਪੈਲੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਲਾਕਾ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ ਤਾਂ ਮਾਲੀਆ ਮਾਫ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਨਾਲ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਇਕ ਨਕਸ਼ੇ ਪਾਸ ਬੈਠ ਕੇ ਅਤੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਕੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇਰ ਦੇ ਆਬਿਆਨਾ ਤੇ ਮਾਮਲਾ ਮਾਫ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਆਬਿਆਨਾ ਮਾਫ ਕਰਨ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਤਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਪੁਰਾਣੇ ਡਰ ਹਨ ਅਤੇ ਤਜਰਬੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਲ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਮਾਦ ਦਾ ਕਾਫੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਤਿਲ ਦੀ ਫਸਲ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਧਾਨ ਦੀ ਫਸਲ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡੁਬੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਗੰਨੇ ਦੀ ਝਾੜ ਘੱਟ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੁਕੇਰੀਆਂ, ਟਾਂਡਾ ਆਦਿ ਇਲਾਕੇ ਮੈਂ ਵੇਖੇ ਹਨ ਉਥੇ ਧਾਨ ਦੀ ਫਸਲ ਦਾ ਕਾਫੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਕੁਝ ਬਚੀ ਹੈ ਉਹ ਉਥੇ ਹੀ ਜਿਥੇ ਅਜੇ ਸਿੱਟੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਨਿਕਲੇ। ਇਸ ਲਈ, ਤੁਸੀਂ ਪੁਰਾਣੇ ਤੌਖਲੇ ਦਿਲ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦੇਵੋ ਮੈਂ ਆਪ ਬਰਬਾਦੀ ਅਤੇ ਤਬਾਹੀ ਵੇਖ ਕੇ

[ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ]

ਆਇਆ ਹਾਂ। ਜਿਵੇਂ ਦੁਧ ਦਾ ਜਲਿਆ ਲੱਸੀ ਨੂੰ ਫੂਕਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਇਵੇਂ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਤੌਖਲੇ ਪਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਸੱਪ ਦੇ ਡਰਾਏ ਰੱਸੀ ਤੋਂ ਵੀ ਡਰਦੇ ਹੋ ਪਰ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜੋ ਆਬਿਆਨਾ ਮਾਫ ਕਰਨਾ ਹੈ ਉਹ ਲੋਕ-ਤੰਤਰ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਫ ਕਰਾਂਗਾ। ਕਿਸੇ ਅਫਸਰ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਫ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਜਾਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅਜਿਹੇ emergent ਹਾਲਾਤ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣਾ ਹੈ।

ਫਿਰ, ਮੇਰੇ ਵੀਰਾਂ ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਤਕਾਵੀਆਂ ਤੇ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਲਈ ਫਾਰਮ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਲੋਕੀਂ ਫਾਰਮਾਂ ਟਾਇਪ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਦੇ ਦੇਣ। ਅਸੀਂ ਹਦਾਇਤ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੇ ਕਿ ਟਾਇਪ ਕੀਤੀਆਂ ਫਾਰਮਾਂ ਵੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਅਸੀਂ ਹਰ ਪੱਖ ਤੇ ਜਾਗ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਗੁੰਮ ਸੁਮ ਨਹੀਂ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਸਾਡਾ ਇਰਾਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕਰਜ਼ਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਫਲਾਣੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ ਮੁਸੀਬਤ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਲੋਕ ਤਕਾਵੀਆਂ ਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਲੈਣ ਲਈ ਆਪ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਭੱਜੇ ਫਿਰਨ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਵਲੋਂ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜਾਂਗੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰੋ ਘਰੀਂ ਜਾ ਕੇ ਫਾਰਮਾਂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਭਰਵਾ ਲੈਣ ਤਾਂ ਜੋ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਢੱਠੇ ਹੋਏ ਮਕਾਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਕਰਜ਼ਾ ਦਿਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਫਿਰ, ਆਪ ਸੋਚ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਸਾਡੇ ਬਾਹਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਨੀਵੇਂ ਥਾਂ ਸੀ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਬੇਟ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਬਹੁਤ ਨੀਵੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਉੱਚਿਆਂ ਕਰਨਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਪਿੰਡ ਆਪਣੀ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਫੁਟ ਉੱਚਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁਣ ਉਹ ਬੇਸ਼ੱਕ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਤਾਂ ਜੋ ਪਾਣੀ ਮਾਰ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ ਅਤੇ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਸਮੂਚੇ 750 ਰੁਪਏ ਫੀ ਪਿੰਡ ਦੇਵੇਗੀ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਥੇ ਖੁਦਾਈ ਕਹਿਰ ਨੇ ਸਾਡੀ ਤਬਾਹੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਇਸ ਤਬਾਹੀ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਉਥੇ ਅਸਾਡੀ ਚੰਗਿਆਈ ਵੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਵੇਂ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਚੰਗਿਆਈ ਤੇ ਮਾਣ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਅਸਾਡੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਤੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਤੇ ਦੁਖੀਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਚੰਗਿਆਈ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਇਕ ਆਦਰ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਅਤੇ ਫੌਜ ਨੇ ਜੋ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਵੀ ਸਲਾਹੁਣਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਫੌਜ ਨੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੜ੍ਹ ਦੇ ਪੀੜਤਾਂ ਲਈ ਸੱਠ ਸੱਠ ਹਜ਼ਾਰ ਪਾਉਂਡ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਖੁਰਾਕ ਸੁਟੀ, ਫਿਰ, ਰੋਟੀਆਂ ਪਕਾ ਕੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸੁਟੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਕਈ ਭਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਅਨਾਜ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਾਫ਼ੀ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਅਜੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਰਸਤੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ। ਕਈ ਥਾਈਂ ਮੈਂ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਘੋੜੀ ਨੂੰ ਵਰਤ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਪਰ ਰਾਹ ਐਨੇ ਕਠਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਘੋੜੀ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਤੋਰੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਸਤਿਆਂ ਤੇ ਪੈਦਲ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਫੌਜ ਦੀਆਂ ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਦੁਖੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਚਮਕ ਆ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਤੇ ਮੈਂ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੌਸਲੇ। ਅਤੇ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ-ਵੀ ਬਹੁਤ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਮ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਗਿਆ ਹਾਂ ਤੇ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਅਸਾਡੀ ਮਦਦ ਇਸ ਐਸ. ਡੀ. ਓ. ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਕਿਹਾ ਐਸ. ਪੀ. ਨੇ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਇਥੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦਸਦਿਆਂ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਲੋਕੀਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫ਼ਸਰ ਤੇ ਫ਼ੌਜ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਉਥੇ ਕੁਝ ਕੁ ਲਾਲਚੀ ਅਤੇ ਵਪਾਰੀ ਰੁਚੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਕ ਰੁਪਏ ਸੇਰ ਆਟਾ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਭੈੜੀ ਰੁਚੀ ਨੂੰ ਦਬਾਣ ਲਈ, ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਐਸ. ਡੀ. ਓਜ਼, ਐਸ. ਪੀ. ਅਤੇ ਤਸੀਲਦਾਰਾਂ ਨੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਉਹ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਤੋਂ ਬਾਜ਼ ਆਣ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅੰਦਰ ਦੇ ਦੇਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਪਏ ਵੇਖਾਂਗੇ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਅਸਾਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਵੀ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਭਾਵਾਂ ਤੇ ਚੈਕ ਲਾਈ ਗਈ।

ਫਿਰ, ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਟਾ ਪਕਾ ਪਕਾ ਕੇ ਪੱਕੀਆਂ ਪਕਾਈਆਂ ਰੋਟੀਆਂ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀਆਂ। ਇਕ ਥਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ਸੱਤ ਮੀਲ ਦੂਰ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਪੂਰੀਆਂ ਤੇ ਰੋਟੀਆਂ ਵਰਤੀਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਜਾਲੰਧਰ, ਅੰਬਾਲਾ, ਕਰਨਾਲ ਦੇ ਜੋ ਪਿੰਡ ਬਚੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੈਂਕੜੇ ਮਣ ਅਨਾਜ ਪੱਕ ਕੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪੱਕੇ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭਰਾਉ ਘਬਰਾਉ ਨਹੀਂ। ਅਸਾਡੇ ਵਿਚ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਵਿਤ ਹੈ, ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਬਲ ਹੈ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਾਂਗੇ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਸੱਚੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਾਂਗੇ। ਅਸਾਨੂੰ ਉਹ ਚੇਹਰੇ ਨਹੀਂ ਭੁਲੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਸਾਡੀ ਮਦਦ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪਾਰਟੀ ਖਿਚਾਵ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਭੀੜਾ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕਈ ਹੋਰ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ! ਮੈਂ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਲੋਕ ਮਿਲੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ urban land contract ਉੱਪਰ ਲਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਆਬਿਆਨਾ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਮਾਲੀਆ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ custodian ਨੇ 5, 6 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਨੀਲਾਮੀ ਵਿਚ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੈਸਾ ਵੀ ਮੁੜਵਾ ਦਿਉ। ਨਾਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੇ ਤੀਸਰਾ ਹਿੱਸਾ ਦੇਣਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਛੁਡਾਉ। ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵੀਰ ਸਰਦਾਰ ਉੱਜਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ Central Government ਕੋਲ represent ਕਰਨ। ਫਿਰ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਬਿਲਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਮੈਂ ਚੌਧਰੀ ਲਹਿਰੀ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਪੈਸੇ ਫਸਲ ਖਰੀਫ ਲਈ ਜਮਾਂ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਹਨ ਉਹ ਅਸੀਂ ਮੁਜਰੇ ਲੈ ਲਵਾਂਗੇ। ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਦਿਲ ਵੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ। ਹੋਰ ਅਰਜ਼ ਮੇਰੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵੱਡੇ ੨ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ Industrial Finance Corporation ਨੂੰ ਕਹਾਂਗੇ। ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਵੀ ਮੱਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਾਣੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੜ ਕੇ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕੋਠੇ ਵੀ ਡਿਗ ਪਏ ਹਨ। ਇਕ ਕਾਰਖਾਨਾਦਾਰ ਦਾ ਪਾਣੀ ਅੰਦਰ ਆ ਜਾਣ ਨਾਲ 75,000 ਰੁਪੈ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਸਾਲ ਕਪਾਹ ਦਾ ਮੁਲ ਨਹੀਂ ਡਿਗੇਗਾ ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਮੈਂ ਸੁਣਿਆਂ ਹੈ ਕਿ ਕਪਾਹ 20 ਰੁਪੈ ਮਣ ਵਿਕ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੁਹਾਈ ਪਾਕੇ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਕਪਾਹ ਅਜੇ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿਚ ਨਾ ਲਿਆਉ, ਜਦੋਂ ਭਾ ਚੜ੍ਹੇਗਾ ਤਾਂ ਲਿਆਇਉ। ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਇਹ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਿ ਸਾਉਣੀ ਤੇ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅੱਗੋਂ ਕੀ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਡੀਲ ਕੀਤਾ। ਅਸੀਂ ਧੁੱਸੀ ਬਣਾਵਾਂਗੇ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ, ਧੁੱਸੀ ਟੁਟੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਉਹੋ ਹੀ ਟੁਟੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਉੱਪਰ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਵਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਧੁੱਸੀ ਜਾਂ ਸੜਕ ਦੇ ਉੱਪਰ ਦੀ ਪਾਣੀ ਵਗ ਜਾਵੇ ਉਸ ਨੇ ਤੇ ਟੁਟਣਾ ਹੀ ਹੋਇਆ। ਹੜ੍ਹ ਹੀ ਐਨਾ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸਦਾ ਆਰ ਪਾਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਜੰਡਿਆਲੇ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ

[ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ]

ਸਟੇਸ਼ਨ ਹੈ। ਉਥੇ ਰੇਲ ਦੇ girder ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇ, ਹੜ੍ਹ ਨੇ ਲੋਹੇ ਦੇ girder ਵੀ ਦੂਰ ਸੁਟ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਖੈਰ, ਇਹ ਵੀ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਤੁਹਾਡੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰੇ, reciprocate ਕਰੇ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਤਸੱਲੀ ਰਖੋ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਾਂਗੇ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਿਆਂ ੨ ਹਲਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖੋ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸੱਚੇ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਝੂਠੀ। ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ momentum ਲੇਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਕੰਮ ਤਾਂ ਅੱਛਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ momentum ਲੇਟ ਆਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅੱਠ ਤਾਰੀਖ ਦੇ ਚੱਲੇ ਹੋਏ ਪਿੰਡ ਕਿਹੜੀ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚੇ ਸਉ। ਉਹ ਆਪ ਪਰਸੋਂ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ momentum ਵੇਖਿਆ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਇਹ ਹਾਲ ਹੋਵੇ ਓਥੇ momentum ਕਿਵੇਂ ਜਲਦੀ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਸੀ ?

ਕਈ ਹੋਰ ਵੀਰਾਂ ਨੇ ਤਜਵੀਜ਼ ਰਖੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਰਸਤੇ ਸਭ ਟੁਟ ਗਏ ਹਨ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਰਾਸ਼ਨ ਕਿਹੜੇ ਰਸਤੇ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਅਸਾਂ ਤਕਾਵੀਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਕਤਾਈ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕਿੰਨੇ ਆਦਮੀ ਕਤਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋਣਗੇ। ਬਹੁਤ ਥੋੜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਤਾਈ ਕਰਨ ਦੀ। ਹੋਰ suggestion ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਨਹਿਰਾਂ ਟੁਟ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਫੌਰਨ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਲਦੀ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣ। ਲੱਖਾਂ ਲੋਕ ਬੇਕਾਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਲੇਬਰ ਨਹੀਂ ਲਗ ਸਕਦੀ। 20 ਦਿਨ ਜਾਂ 21 ਦਿਨ ਦੇ ਬਾਅਦ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰ ਜਿੰਨਾਂ ਕੋਲ ਥੋੜੀ ੨ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਉਹ ਲਗ ਜਾਣਗੇ ਤਕਾਵੀਆਂ ਦਿਆਂਗੇ। ਲੇਕਿਨ ਕਿੰਨੇ ੨ ਆਦਮੀ ਕਿਸ ਕਿਸ ਕੰਮ ਉੱਪਰ ਲਗਾਉਣੇ ਹਨ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ। ਅਜੇ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਹੀ ਇਤਨਾ ਵਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਾ ਸਿਆਲ ਵਗਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਮੈਂ ਖੁਦ ਜ਼ੀਰਾ, ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ, ਅਜਨਾਲਾ, ਤਰਨਤਾਰਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬੇਟ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਉੱਪਰ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਉੱਡ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਹੜ੍ਹ ਨੇ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਤਬਾਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਰਨਾਲ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਗਿਆ ਹਾਂ ਅਤੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਮਨਾ ਵਿਚ ਵੀ flood ਆਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅੰਬਾਲੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਨਦੀਆਂ ਨਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕਿਵੇਂ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਹੈ। ਮੋਗੇ side ਵਲ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਵੇਖ ਕੇ ਦਿਲ ਘਬਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਲੁਧਿਆਣੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਸਤਲੁਜ ਨੇ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਇਲਾਕਾ ਅੱਛਾ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਹੜ੍ਹ ਨੇ ਕਿਵੇਂ ਰੋਲ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਮੀਂਹ ਅਤੇ ਹੱਵਾ ਨੇ, ਨੱਕੇ ਨੇ ਕੀ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ ਵੇਖ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਅੱਥਰੂ ਸੁਟਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੇਹਨਤ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਪੰਜਾਬ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਖੂੰਖਾਰ ਹਮਲਾ-ਆਵਰਾਂ ਦਾ ਡਟ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦਾ, ਬਾਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦਾ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਕੋਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। Fertilizer ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਸਕੀਮ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮਕਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਮੈਂ Cabinet ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਫਿਰ ਯਕੀਨ ਦਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਪੂਰੇ ਤਨ, ਮਨ ਅਤੇ ਧਨ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰੇਗੀ। ਲੇਕਿਨ ਹਾਊਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਨ ਵੀ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਸਟੇਟ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਪੂਰੀ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਛਡਣਗੇ। ਠੀਕ ਹੈ ਹੜ੍ਹ ਨੇ ਬੜਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੰਗ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕੋਈ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਹੈ।

8 p. m.

ਅਸੀਂ ਪੂਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਇਸ ਬਿਪਦਾ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਾਂਗੇ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਾਂਗੇ।

The Assembly then adjourned till 9 A.M. on Saturday the 15th October, 1955.

PUNJAB VIDHAN SABHA

DEBATES

—:o:—

15th October, 1955

Vol. II—No. 5

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Saturday, 15th Oct., 1955

Printed at S.D. Press, Chandigarh.

Price Rs. 5/-/-

PUNJAB VIDHAN SABHA.

Saturday, the 15th October, 1955.

The Vidhan Sabha met in the Assembly Hall, Sector 10, Chandigarh Capital at 9 A. M. of the clock. Mr. Speaker (Sardar Gurdial Singh Dhillon) in the Chair.

Question hour : (Dispensed with.)

Chief Parliamentary Secretary (Shri Prabodh Chandra) : Sir, I suggest that the Question Hour be dispensed with today.

Mr. Speaker : The Question Hour is dispensed with today and answers to all the questions entered on the order paper shall be laid on the Table.

Starred Questions and Answers : (laid on the Table)

VETERINARY HOSPITALS.

*5564. **Professor Mota Singh Anandpuri** : Will the Minister for Development be pleased to state —

(a) the names of places in the State where Government propose to establish new Veterinary Hospitals ;

(b) the conditions, if any, necessary before a Veterinary Hospital is established anywhere ?

Sardar Partap Singh Kairon :

(a) 12 permanent outlying dispensaries during the current financial year and 18 such dispensaries during the Second Five Year Plan are proposed to be opened. Exact places of opening these dispensaries have not yet been selected.

(b) Rent-free accommodation for the Dispensary or Hospital and for the residence of staff to be provided by the residents of the ilaqa and an undertaking to be given by the District Board or Municipal Committee to meet the maintenance charges of Dispensary/Hospital including pay of Veterinary Compounder and the Class IV servants.

CULTIVABLE WASTE AND FALLOW LAND IN VILLAGE RAHON, DISTRICT JULLUNDUR.

*5619. **Sardar Darshan Singh** : Will the Minister for Development be pleased to state —

(a) the area of cultivable waste and fallow land in village Rahon, District Jullundur ;

(b) the area of land referred to in part (a) above which is private property, Evacuee land and Government property separately ;

(c) whether there is any proposal under the consideration of Government for utilising the said land for agricultural production ?

Sardar Partap Singh Kairon : Information is being collected and will be supplied to the member later on.

DEVELOPMENT OF VILLAGE AND COTTAGE INDUSTRIES IN NATIONAL EXTENSION SERVICE BLOCKS.

*5759. **Shri Mool Chand Jain** :—Will the Minister for Development be pleased to state —

(a) whether any amount is reserved for the development of Village and Cottage Industries in the budgets of the National Extension Service Blocks, if so, the total amount so reserved in each block in the State at present;

(b) whether any representation in this connection was received by Government from the Advisory Committee for the Panipat National Extension Service Block; if so, the nature of the representation and the action, if any, taken thereon ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) (i) No.

(ii) Does not arise.

(b) (i) No.

(ii) Does not arise.

LAND SUBMERGED BY RIVER BEAS IN TEHSIL NURPUR DISTRICT KANGRA.

*5457. **Shri Ram Chandra Comrade** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state —

(a) the acreage of land submerged by River Beas last year as a result of the formation by it of a new branch near Behadpur, Tehsil Nurpur, District Kangra;

(b) the total loss in area of land, houses and cattle sustained this year during the rainy season by the action of the said river in the Indora Thana of Tehsil Nurpur, District Kangra;

(c) the amount of money given as relief by Government to the flood-stricken people in the said areas, especially the Harijans and backward classes ?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and will be supplied shortly.

CONSTRUCTION OF BRIDGES OVER CANALS AND DISTRIBUTARIES.

*556?. **Professor Mota Singh Anandpuri** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state :—

(a) whether any representations have been received by the Government for the construction of cart-bridges or foot-bridges over the canals, minors and distributaries in the State;

(b) the number and the names of places where such

bridges have been constructed so far;

(c) whether the Government proposes to construct the bridges referred to in part (a) above during the First Five Year Plan or the Second Five Year Plan ?

Chaudhri Lahri Singh : (a) Yes.

(b) 238 bridges at places mentioned in the enclosed list.

(c) (i) 35 additional bridges on Bist Doab Canal as per enclosed list, will be constructed in the First Five Year Plan.

(ii) 71 Bridges on various Distributaries in Ferozepore Circle as per enclosed list will be constructed in the 2nd Five Year Plan.

(b) List of bridges already constructed.

		No. of bridges.			No. of bridges
1.	Bhakra Main Line	1	28.	Mullanpur Minor	1
2.	Samrala and Gobindgarh Distys System	16	29.	Khanjarwal Minor	5
			30.	2R Disty.	5
3.	Sirsa Branch	1	31.	Kotli Minor	2
4.	Fazilka Disty.	2	32.	3R Disty.	5
5.	Ladhuka Disty.	2	33.	1R/3R Disty.	3
6.	Mauzzam Minor	1	34.	Sangatpura Disty.	12
7.	Southern Disty.	1	35.	Swaddi Minor of Sangatpura Disty.	2
8.	Firanwali Disty.	1			
9.	Khuikhera Disty.	1	36.	4R Disty.	4
10.	Tarobri Disty.	1	37.	Kishanpura Disty.	4
11.	Saidoke Disty.	2	38.	5R Disty.	3
12.	Dogran Disty.	1	39.	1L/5R Disty.	1
13.	Shingowal Disty.	3	40.	Dharamkot Disty.	4
14.	Bishanpura Disty.	2	41.	Kingwah Disty.	8
15.	Mukerian Disty.	1	42.	Safuwala Minor	3
16.	Dakha Disty.	13	43.	Daroli Minor	3
17.	Pratapgarh Minor	4	44.	Chand Nawan Minor	1
18.	Daulatwah Disty.	4	45.	Karyal Minor	1
19	Agahwah Disty.	9	46.	Lohara Minor	2
20.	Sidhwan Branch	27	47.	1R/Lohara Minor	1
21.	1 R Disty.	9	48.	2R/Lohara Minor	1
22.	1 L/1R Disty.	3	49.	Illahiwah Disty.	12
22.	2 L/1R Disty.	5	50.	Attari Minor	2
23.	3 L/1R Disty.	5	51.	Darapur Minor	2
24.	1 R/1R Disty.	3	52.	Zira Disty.	1
25.	City Disty.	22	53.	1L/Zira Disty.	1
26.	1 L Disty.	3	54.	Munawan Minor	3
27.	1R/1L Disty.	2	55.	6R Disty.	

[Minister for Irrigation]

Statement showing No. of bridges approved on the representations made by the *Zamindars* on Bist Doab Canal.

Serial No.	Type of Bridge.	R. D. of Bridge.	Serial No.	Type of Bridge.	R. D. of Bridge.
1.	V. R. Bridge	4,000	19.	V. R. Bridge	48,000
2.	Foot Bridge	25,300	20.	V. R. Bridge	53,000
3.	V. R. Bridge	2,02,000	21.	Bridge	6,750
4.	V. R. Bridge	1,04,000	22.	Bridge	37,500
5.	Bridge	49 070	23.	Bridge	75,000
6.	Bridge	61,800	24.	Bridge	85,000
7.	Bridge	73,300	25.	Bridge	89,000
8.	Bridge	1,16,000	26.	Bridge	1,02,000
9.	Bridge	1,33,000	27.	V. R. Bridge	25,200
10.	D. R. Bridge	1,8[illegible],000	28.	Bridge	37,500
11.	V. R. Bridge	1,10,000	29.	V. R. Bridge	6,700
12.	Bridge	72,000	30	Bridge	28,000
13	V. R Bridge	17,720	31.	Bridge	0
14.	V. R. Bridge	58,000	32.	Bridge	5,000
15.	Bridge	1,22,700	33.	Bridge	43,000
16.	Bridge	1,42,000	34.	V. R. Bridge	74,000
17.	Bridge	28,600	35.	Bridge	11,000
18.	V. R Bridge	27,000			

LIST OF BRIDGES PROPOSED TO BE CONSTRUCTED IN THE 2ND FIVE YEAR PLAN. (FEROZEPORE CIRCLE).

S. No.	Name of Channel or drain.	R. D. of Bridges	Serial No.	Name of Channel or Drain.	R. D. of Bridges.
1.	Lalanwali Sub Minor	16 000	24.	Western Bein	82,000
2.	Chaudhry Disty.	2,068	25.	Western Bein	9[illegible],200
3.	Mauzz m Minor	54,250	26.	Western Bein	94 800
4.	Dakha Disty.	3,800	27.	Western Bein	1,01,500
5.	Dakha Disty.	26,000	28.	Kurala Drain	3 700
6.	Dakha Disty.	43,000	29.	Tand Ram Sahai Drain	35,000
7.	1-R Dis y.	41.117	30.	Jalalbad Main Drain	43,000
8.	Laohuka Disty.	1 10 000	31.	Nangal Sahge Drain	8,0 0
9	Sidhwan Branch	95,0 0	32.	Sadar Pur Drain	15,500
10	Lakha Disty.	1,64 500	33.	Janda Ram Sahai	23,500
11.	Fazilka Disty.	42,50	34.	Mansar Drain	25,500
12	Mauzzam Minor	40 200	35.	Ghazi Drain	14,000
13	Faizwah Minor	17,[illegible]0	36.	Shah Nahar Canal	51,650
14	1-L 1-R Disty	6,000	37.	Shah Nahar Canal	23,200
15	1-R/1-R Disty.	30,000	38	Shah Nahar Canal	31,650
16	2-R Disty.	4,000	39	Shah Nahar Canal	40,950
17.	Turkanwali Drain	15,221	40.	Shingowal Disty.	2,190
18	Jalalbad Main Drain	47,400	41.	Shingowal Disty.	19,710
19	Western Bein	29,500	42.	Bishanpura Disty.	15,599
20	Western Bein	47,440	43.	Bishanpura D sty.	17,200
21	Western Bein	60.844	44.	A ma Minor	3 Nos.
22.	Barkatwah Drain	32,000	45.	Budha Bar Disty.	2 Nos.
23	Jalalbad Main Drain	67,500	46.	Mukerian Disty.	2 Nos

Serial No	Name of Channel or drain.	R. D. of Bridges.	Serial No.	Name of Channel or drain.	R. D. of Bridges.
47.	Kharak Balra Disty.	1 No.	60.	Jandwala Disty.	32 000
48.	Nala Singh Disty.	18,000	61.	Fazilka Disty.	36,815
49.	Mukerian Disty.	7,000	62.	Fazilka Disty.	21,154
50	Shah Nahar Canal	46,500	63	Bahadurke Disty.	33,200
51.	Shah Nahar Canal	60,000	64.	New Lakheke Minor	13,500
52.	Shankerwala	2,000	65.	Muzzam Minor	8,760
53.	Shingowal	32,000	66.	Wadike Minor	19,000
54.	Shingowal	46,000	67.	Pindi Minor	8,540
55.	Ladhuka Disty.	49,800	68.	Tarobri Disty.	49,700
56.	Baleke Minor	10,800	69.	Muzzam Minor	69,300
57.	Baleka Minor	15,200	70.	Nizamwah Disty.	12,100
58.	Bahadurke Disty.	8 000	71.	Chakpakhi Disty.	26,315
59.	Faizwah Minor	3,500			

ACQUISITION OF LAND FOR KHERI MINOR IN DISTRICT LUDHIANA.

*5670. **Sardar Achhar Singh Chhina** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state —

(a) the date on which land was acquired by the Government in village Lohar Majra Khurd, Tehsil Samrala, District Ludhiana for the Kheri Minor passing through the village, along with the area acquired ;

(b) whether it is a fact that no compensation has so far been paid by the Govt. for the land acquired and the crops damaged at the time of digging of the minor, if so, the reasons therefor ;

(c) the total amount of compensation due to be paid as a result of acquisition of the said land ;

(d) whether it is also a fact that land revenue for the land acquired by the Government in the village referred to in part (c) above has been charged ; if so, the total amount thus collected ?

Chaudhri Lahri Singh: (a) The notification for the acquisition of the land was issued on 15th September, 1953. The area acquired is 6.84 acres.

(b) Yes ; no compensation has so far been paid for the land acquired, but no damage was done to the crops.

The reason for the delay in payment of compensation is that the estimate was originally prepared on the basis of the rate given in the Bhakra Nangal Project Estimate, but the Land Acquisition Officer refused to make payments unless rates were supplied by the Deputy Commissioner, Ludhiana, who has since supplied the rates. The estimate has been sanctioned and payments to this village will be made shortly by the Land Acquisition Officer. Payment to the fourteen adjoining villages has already been made.

[Minister for Irrigation]

(c) About Rs. 11,000/-.

(d) Yes ; the total land revenue thus collected will be remitted from the date of taking possession of the land.

IRRIGATION BY LIFT CHANNEL IN DISTRICT HOSHIARPUR.

*5682. **Shri Wadhawa Ram** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state the decision, if any, taken by the Government on the oft-repeated demand of the people of 'Kandi' ilaqa in Tehsil Garhshankar, District Hoshiarpur regarding lift channel construction upto village Jandoli ?

Chaudhri Lahri Singh: The Scheme is under consideration of the Government but it is not possible to extend the Garhshankar Lift Channel to village Jandoli due to the fact that the levels of the tract are nearly 200 ft. above the full supply level at the tail of the channel. Further, the village Jandoli is at a distance of 15 miles from the existing tail and the tract is intercepted by a number of chos and torrents.

TARA KARAN ELECTRICAL AND MECHANICAL INSTITUTE, BAIJNATH, DISTRICT KANGRA.

*5456. **Shri Ram Chandra Comrade** : Will the Minister for Finance be pleased to state whether the Government has recently received any request for financial and technical aid from the Tara Karan Electrical and Mechanical Institute, Baijnath, District Kangra; if so, the action, if any, taken by the Government in the matter.

Sardar Ujjal Singh : A request for financial aid, under the Central Government's Scheme for the Development of Technical Education, was received by the Industries Department from the management of Tara Karan S. D. Technical Institute, Baijnath, Kangra District. The Central Government were requested by the State Government to depute the Visiting Committee of All India Council for Technical Education to visit the Institute, so that the question of financial aid for the Institute could be decided by the Government of India on the recommendations of the Visiting Committee. The question of financial aid to the Institute will be decided when the Visiting Committee makes its recommendations to the All India Council for Technical Education.

SUJANPUR TIRA ELECTRICITY PROJECT.

*5529. **Bakshi Partap Singh** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state—

(a) whether the work on the Sujanpur Tira Electricity Project has been started; if so, the progress so far made thereon;

(b) the approximate date for the completion of the

project;

(c) the names of the villages proposed to be benefitted under the Project;

(d) the total cost of the said Scheme;

Chaudhri Lahri Singh :(a) Work on the Sujanpur Tira Electricity Project has not yet been started.

(b) The work will be taken in hand in about three months' time and supply given in this area before the close of the current financial year.

(c) The following villages would be benefitted by this Project :—

Daroh, Dhira, Ga jamula, Thural, Jaisinghpur, Lambagram, Alampur, Chadhiar, Sanghol and Sujanpur Tira.

(d) Rs. 6,18,5 7/-.

TOWNS ELECTRIFIED IN HOSHIARPUR DISTRICT.

*5576 **Shri Rala Ram** Will the Minister for Irrigation be pleased to state the number of small towns so far electrified in Hoshiarpur District together with the names of those proposed to be electrified during 1955-56.

Chaudhri Lahri Singh : Nine small towns viz; Mukerian, Dasuya Tanda, Darapur, Ayapur, Urmar, Hariana, Piplanwala and Model Town Hoshiarpur have since been electrified and Gardiwala, Miani, Bhogpur, Bajwara, Mahilpur, Singriwala and Kaitnan near Dasuya in Hoshiarpur District are likely to be electrified during the year 1955 56.

ELECTRICITY GENERATED FROM BHAKRA NANGAL POWER PROJECT.

*5778 **Shri Dev Raj Sethi** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state —

(a) the total hydro-electric power being generated at the Bhakra Nangal Power Project;

(b) the load of electric power being given to Delhi at present;

(c) the total number of tubewells being run by the power supplied by the said project;

(d) the particulars of Urban area in the State where hydro-electric power from the said project is being given on a bulk supply basis and the terms on which it is being given.

(e) the terms on which electricity is being supplied by the licensees to consumers as fixed by Government.

Chaudhri Lahri Singh : (a) About 35,000 KW.

(b) About 8000 KW.

(c) 1752 tubewells.

[Minister for Irrigation]

(d) Power from this Project is being given on bulk supply basis to the Electric Supplying licensees at Ambala City, Jagadhri and Rohtak on Government Standard Bulk Supply Tariff Rates noted below :—

Demand Charge :—Rs 5/8/- per K. V. A. per month plus

Energy Charge :—

0. 70 anna per kwh for the first 10,000 kwh per month.

0. 65 anna per kwh for the next 20,000 kwh per month.

0. 60 anna per kwh for all in excess of 30,000 kwh per month.

Subject to an over all maximum rate of 1.25 as per kwh.

(e) The terms and conditions regulating the relations of a licensee with his consumers are governed by Section 21 (2) of the Indian Electricity Act 1910. A licensee is free to amorotise his tariff policies in accordance with the provisions of the Electricity (Supply) Act 1948. However, Government hope that the licensees taking bulk supply of electrical energy from Government will adopt practically the same rates for retail distribution as are charged by the Electricity Department with a few minor modifications.

CREDIT INDUSTRIAL CO-OPERATIVE SOCIETIES.

*5606. **Shri Ram Parkash** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state —

(a) the total number of Credit Industrial Co-operative Societies district-wise in the State at present;

(b) the total number of Credit Industrial Co-operative Societies of Harijans amongst those referred to in para (a) above ?

Chaudhri Lahri Singh: (a) A statement is given below.

(b) There are no Industrial Co-operative Societies exclusively of Harijans.

STATEMENT.

Industrial Co-operative Societies as on 30th June, 1955

Serial No.	Name of District.	No. of Societies.
1.	Hissar	20
2.	Rohtak	31
3.	Gurgaon	11
4.	Karnal	35
5.	Ambala (including Simla).	42
6.	Kangra	74
7.	Hoshiarpur	71
8.	Jullundur	101
9.	Ludhiana	34
10	Ferozepore	16

Serial No.	Name of District.	No. of Societies.
11.	Amritsar	39
12.	Gurdaspur	33
		517

LOANS FOR BUILDING SHOPS IN THE NEW GRAIN MARKET, ROHTAK.

*5502. **Pandit Shri Ram Sharma** : Will the Minister for Finance be pleased to state :

(a) whether any loan for building shops was recently granted to the local inhabitants in the New Grain Market, Rohtak;

(b) whether the grant of loan was only allowed to refugee Arhtis or to others as well;

(c) the amounts so far repaid by the loanees ?

Sardar Ujjal Singh :—(a) No loan has been granted to the local inhabitants for building shops in the New Market at Rohtak.

(b) The loan was granted to the Punjabi Co-operative Multi-purposes Society, Rohtak, in June, 1952 and December, 1953, who advanced the same to its refugee members only.

(c) Rs. 15,333/8/- have been repaid by the loanees in cash and seven loanees have applied for the adjustment of their loan against the compensation due to them under the Compensation and Rehabilitation Scheme.

TRAVELLING ALLOWANCE DRAWN BY DIRECTORS OF THE REHABILITATION DEPARTMENT.

*5588. **Shrimati Sita Devi** : Will the Minister for Finance be pleased to state the total amount of travelling allowance drawn by the Director, Rehabilitation and the Director, Women Section, Rehabilitation separately during the year 1954—55 monthwise ?

Sardar Ujjal Singh : (a) Director (Rehabilitation)... Nil.

(b) Director, Women Section (Rehabilitation) drew the following amounts as travelling allowance :—

1. April, 1954 ... Rs. 593-10-0 (For February and March)
2. May, 1954 ... Rs. 267-2-0 (For April and May).
3. July, 1954 ... Rs. 247-11-0 (For June and July).
4. August, 1954 ...Rs. 82-8-0
5. November, 1954-Rs. 52-8-0 (For October & November).
6. December, 1954-Rs. 275-10-0
7. January, 1954...Rs. 437-4-0

Total :— ... Rs. 1956-5-0

In this connection the following Note will be of interest to the House.

[Minister for Finance]

NOTE.

1. Two posts of Directors one for the Urban Rehabilitation work and the other for the Rural Rehabilitation work have been sanctioned in this Department. The post of Director, Urban, Rehabilitation held by Shri Devinder Singh, P.C.S., was abolished in the year 1952, when he retired on attaining the age of superannuation. The post of Director, Rehabilitation (Rural) held by Shri Vikram Singh, P.C.S., was also surrendered with effect from 1st November, 1953, consequent on his appointment as Colonization Officer, Punjab. However, a post of Under Secretary (Rural) was created with effect from the same date. Shri Kushal Singh P.C.S., was appointed against that post. He was not designated as Director, Rehabilitation (Rural). As a result of appointment of Shri Kushal Singh, P.C.S., as Assistant Settlement Commissioner under the Government of India, Shri Gurbaksh Singh, P.C.S., took over charge as Under Secretary (Rehabilitation) with effect from 1st January, 1955. Subsequently, however, Shri Gurbaksh Singh P.C.S., was concurrently appointed as Director, Relief & Rehabilitation, with effect from 3rd March, 1950. During the month of March 1955, he did not draw any T. A. It would, therefore, follow that no Officer of the Rehabilitation Department drew any T. A. during the year 1954-1955, as Director, Rehabilitation and that the post of the Director, Rehabilitation stood abolished during the period from 1st November, 1953 to 2nd March, 1955.

2. Mian Kushal Siugh, P.C.S., had, however, been going on tour in his capacity as Under Secretary (Rural) during the year 1954—55 and drew the following amounts as T. A. :—

1. April, 1954	...	Rs. 978—4—0	(For February, March and April.)
2. May, 1954	...	Rs. 98—8—0	
3. July, 1954	...	Rs. 279—4—0	(For June and July.)
4. August, 1954	...	Rs. 67—0—0	
5- September, 954	...	Rs. 52—8—0	
6. October, 1954	...	Rs. 30—0—0	
7. November, 1954	...	Rs. 26—4—0	
8. December, 1954	...	Rs. 135—0—0	
Total :—	...	Rs. 1,665—12—0	

ALLOTMENT OF LAND IN VILLAGE TANGORI, DISTRICT AMBALA.

*5672. **Sardar Achhar Singh Chhina** : Will the Minister for Finance be pleased to state —

(a) whether it is a fact that land first allotted to landless displaced persons in village Tangori, District Ambala has now been allotted to oustees from Chandigarh after evicting the refugees settled there ;

(b) whether it is a fact that about 900 bighas of culturable waste land is still lying unallotted in the village referred to in part (a) above.

(c) whether the Government has received any representations from the displaced persons referred to in part (a) above for the allotment of unallotted waste land in the said village, if so, the action taken thereon ?

Sardar Ujjal Singh : The information is being collected and will be supplied to the member when it is ready.

GRANT ON SUBSIDY TO HARIJANS FOR CONSTRUCTION OF HOUSES.

*5761. **Shri Mool Chand Jain** : Will the Minister for Labour be pleased to state —

(a) whether there is any scheme under the consideration of Government for the grant of subsidy to Harijans and members of the Backward Classes for the construction of houses, if so, the details thereof ;

(b) the total amount so far sanctioned under the said Scheme, the amount allocated districtwise in the State and the basis for this allocation ;

(c) whether any applications for the g ant of subsidies have been invited by the Government, if so, the total number of applications so far received district-wise in the State ?

Chaudhri Sundar Singh : (a) Yes. The details are given in statement 'A' which is laid on the Table.

(b) & (c) The necessary information is given in statement 'B' which is also laid on the Table.

STATEMENT 'A'

Details of the scheme for grant of subsidy for the construction of houses.

To raise the standard of living of the Backward Classes it has been decided to grant suitable subsidies for building new houses.

In most of the cases the sites are owned by the Harijans who have either purchased them or the sites have been allotted to them in the village Shamlat. Un-skilled labour has to be provided free by the beneficiaries. Un-skilled labour, cost of the land and some other articles which may have to be purchased by them from their own pockets are to be treated as public contribution and this sh uld be about Rs. 200/- in case of each house.

Rs. 600/- will be granted by way of subsidy to the beneficiary for one house. The house will be of a simple design consisting of a room and if possible one verandah, a kitchen and a court-yard. To ensure that the beneficiaries do not alienate or damage the house, they will enter in an agreement with Government. They will have free use of the house but for

[Minister for Labour]

twenty years the ownership rights will rest in Government and thereafter it will become their property.

PROCEDURE FOR IMPLEMENTATION OF THE SCHEME

1. An amount of Rs. 1,50,000/- has been sanctioned for Scheduled Castes and Other Backward Classes for 1955-56.
2. The scheme shall normally apply to the rural areas but in deserving cases applications from urban areas will also be considered along with others
3. The maximum amount of subsidy for one house will be Rs. 600/- normally this should be given unless there are reasons to believe that lesser amount would suffice.
4. A communique has been issued on behalf of Government informing public to make their applications by the 15th September, 1955, on prescribed forms. Those, whose application had already been received in this office were also asked to apply on the prescribed form.
5. Ordinarily applications of those people only will be considered who have declared that they have no houses. If such applications are not sufficient, the applications of those, who already have houses, will also be considered It will also be seen that the members of the same family do not get subsidy for more than one house. Only the applications of such people, who own plots, will be considered.
6. Final selection will be made by lots. This will be done publicily on or about the 30th September, 1955. The lots will be drawn at the District Headquarters in respect of the quota of each district and the M. L A's, as well as the members of General Administration, Committees and District Harijan leaders will be associated with the drawing of lots.
7. Those who are selected will be informed. Necessary enquiries about them will be got made through the Field Staff to check up that the particulars given by them in their applications are in order.
8. The District Welfare Officers will immediately form Committee in villages where the scheme will have to be implemented. The committees will consist of the following :—
   (a) Sarpanch } one of them, who is considered
   (b) Lambardar } suitable will be the Cashier.
   (c) Two representatives of the Scheduled Castes and other Backward Classes concerned.
9. 20 per cent of the total allotment for each district will be immediately placed at the disposal of the District Welfare Officers concerned and the applicants will de informed to collect Rs. 120/- i. e. 20 percent of the subsidy from them Before they are given this instalment; they will have to execute an agreement bond and security bond to ensure that they will spend the amount of subsidy for houses and not on anything else.
10. Construction of the houses shall have to be started within two months from the receipt of the first instalment.
11. The second instalment viz. 50 per cent of the subsidy shall be placed at the disposal of the District Welfare Officers and the applicants will be paid Rs. 300/- each on production of a certificate from the village committee that the construction has been completed upto plinth level.
12. The third instalment will be sent to the District Welfare Officers

some time in February, 1956 and Rs. 180/- will be paid to each beneficiary on production of a certificate from the village committee to the effect that the construction of the house has been completed up to roof level.

13. In case anybody wants to complete his house more quickly he can apply for the second and third instalment, which can be given to him earlier on production of necessary certificate as mentioned above.
14. The work will have to be completed by the 31st March. 1956 at the latest.
15. The beneficiary as well as the village committee will have to give a completion certificate that the house has been completed with the amount of subsidy.
16. The District Welfare Officers will also see at the spot that the house has been completed.
17. In case of any default in the fulfilment of any condition, particularly in completion of the house and the pending of the amount of subsidy on house itself, the beneficiary as well as the surety will be liable, both jointly and severally to repay the whole amount of subsidy paid to the beneficiary to Government.

STATEMENT 'B'

Statement showing the total amount sanctioned for the grant of subsidy for the construction of houses, the amount allocated district-wise, No. of applications received so far district-wise.

(1) Total amount sanctioned Rs. 1,50,000/-.
(2) Amounts allocated to each district is given against each district which is based on the population basis.

S. No.	Name of district.	Total No. of applications received upto 28th September, 19 5.	No. of houses proposed to be built.	Amount allocated at the rate of Rs. 600/- per house.
1	Kangra.	769	16	9,600
2	Gurdaspur	381	15	9,000
3	Amritsar	262	26	15,600
4	Jullundur	1491	31	18,600
5	Hoshiarpur	876	26	15,600
6	Ludhiana	1592	18	10,800
7	Ambala	3249	20	12,000
8	Karnal	932	17	10,200
9	Gurgaon	665	16	9,600
10	Rohtak	1189	21	12,600
11	Hissar	540	20	12,000
12	Ferozepore	1373	24	14,400
13	Simla	—	—	—
	Total :—	13,315	250	Rs. 1,50,000/-

Note :—The amount has been allotted at this rate of Rs. 600/- per house.

TECHNOLOGICAL INDUSTRIAL AND TRAINING INSTITUTIONS.

*5455 **Shri Ram Chandra Comrade** : Will the Minister for Finance be pleased to state the number and names of Technological, Industrial and Training Institutes, district-wise, in the State at present ?

Sardar Ujjal Singh : There are at present 19 Government Industrial Schools and Institutes, 12 Government Travelling Demonstration Parties, 17 Government Vocational Training Centres meant for displaced persons and 9 Government Industrial Schools for Girls, which are being run under the control of the Industries Department.

In addition, 8 Private Institutions for boys and 6 for Girls which have been recognised by this Department, are also functioning in the State There is one Technological Institute of Textiles at Bhiwani, which is affiliated to the Punjab University. Two Governmen Institutions namely, Punjab Engineering College, Chandigarh and Government School of Engineering, Nilokheri, are being run under the control of the Punjab P.W.D. (Buildings and Roads Branch).

A statement containing the district-wise information is placed on the Table of the House.

Statement showing the number and names of Technological, Industrial and Training Institutes, District-wise, in the State at present.

Serial No.	District	Name of Government Iudustrial/Technical Institutions for Boys.	Name of privately managed Institutions for boys.	Name of Government Industrial Schools for Girls.	Name of privately managed Institution for Girls.
1	2	3	4	5	6
1	Chandigarh.	Punjab Engineering College, Chandigarh. (Run under the control of P. W. D, Punjab, (Buildings and Roads).	—	Government Industrial School for Girls, Chandigarh.	—
2	Simla	Government School of Arts, Punjab, Simla—5.	—	Government Central Crafts Institute for Girls, Simla.	—
3	Ambala	1. Govt. Technical Institute, Ambala City. 2. Mool Chand Government Industrial School, Ambala Cantonment. 3. Vocational Training Centre, Ambala 4. Vocational Training Centre, Jagadhri 5. Govt. Travelling Demonstration Party for Ban and Rope Making, Garhi Kotaha, (Narain Garh).	—	Margaret Irving Govt. Zenana Industrial School, Ambala City.	—
4	Ludhiana	i) Govt. Hosiery Institute, Ludhiana ii) Govt. Institute of Dyeing and Calico Printing, Lndhiana iii) Govt. Industrial School, Ludhiana iv) Vocational Training Centre, Ludhiana	i) Engineering College, Ludhiana ii) Guru Nanak Engineering College, Ludhiana	Govt. Industrial School for Girls, Ludhiana	—
5	Jullundur	i) Govt. Training Institute, Ludhiana ii) Govt. Wood Working Institute, Jullundur iii) Vocational Training Centre, Jullundur iv) 2nd Govt. Dyeing and Calico Printing Demonstration Party, Nawanshahr	Mehar Chand Technical Institute, Jullundur	Govt. Industrial School for Girls, Jullundur	Refugee Women Industrial School, Jullundur

[Minister for Finance]

1	2	3	4	5	6
6	Amritsar	i) Punjab Institute of Textile Technology, Amritsar. ii) Govt. Industrial School, Amritsar iii) Vocational Training Centre, Amritsar iv) Govt. Tanning and Glue making Demonstration Party, Tarn Taran v) Govt. Travelling Demonstration Party for Flaying Tarn Taran.	i) Institute for Blind, Amritsar ii) S. K C. Industrial School, Tarn Taran.	Govt. Industrial School for Girls, Amritsar.	i) Saraswati Girls Industrial School, Amritsar ii) R. B, Girdhari Lal Industrial School, for Girls, Amritsar iii) Dayanand Polytechnic Institute for Girls Amritsar.
7	Ferozepur	i) Govt Industrial School, Ferozepur ii) Vocational Training Centre, Ferozepur	—	Government Industrial School for Girls, Ferozepur	—
8	Gurdaspur	i) Government Weaving Travelling Demonstration Party for Central Districts Qadian ii) Vocational Training Centre Pathankot iii) Vocational Training Centre Batala iv) Silk Cocoon Reeling Demonstration Party, C/o Superintendent Sericulture, Dalhousie	—	—	i) Mahila Arts College Batala ii) Lady Industrial Home Seva Sadan, Batala
9	Hoshiarpur	i Government Industrial School, Hoshiarpur ii Vocational Training Centre, Nangal	National Institute of Engineering, Hoshiarpur	—	—
10	Kangra	i) Government Industrial School, Kulu ii) Government Wool Spinning and Weaving Demonstration Party for Kangra District, Hamirpur iii) Govt. Wool Spinning and Weaving Demonstration Party for the Scheduled Area of Lahaul and Spiti. Keylong (Kulu)	Tara Karan S. D Tec nical Institute, Baij Nath	—	—
11	Karnal	i) Govt. Industrial School, Panipat ii) Govt Sch o ol of Engineering, Nilokheri Buildings and Roads (run under the controlof unjab P. W. D	—	Govt Industrial School Girls, Panipat	—

1	2	3	4	5	6
		iii) Vocational Training Centre, Panipat iv) Vocational Training Centre, Karnal v) Govt. Travelling Demonstration Party, for Wool Spinning and Weaving for Eastern District, Kurukshetra			
12	Hissar	i) Govt. Industrial School, Hissar ii) Vocational Training Centre, Hissar	Technological Institute of Textiles, Bhiwani	—	—
13	Rohtak	i) Govt. Industrial School, Rohtak ii) Govt. Centre Pottery Agency, Sonepat iii) Surgical Instrument's Centre, and Development Laboratory, Sonepat iv) Vocational Training Centre, Sonepat v) Vocational Training Centre, Rohtak vi) Govt. Travelling Wool Spinning and Weaving Demonstration Party, Panchijatan vii) First Govt. Travelling Demonstration Party for Dyeing and Calico Printing, Bhatgaon viii) Govt. Travelling Demonstration Party, for Goat and Sheep Skin Tanning, Kharkhauda		Govt. Industrial School for Girls, Rohtak,	
14	Gurgaon	i) Govt. Industrial School, Rewari ii) Vocational Training Centre, Rewari iii) Vocational Training Centre, Gurgaon iv) Vocational Training Centre, Palwal	St. Crispin's Industrial School, Gurgaon	—	—
	TOTAL :—	50	9	9	6

IRON SCALE (DANDIES).

*5575. **Shri Rala Ram** : Will the Minister for Finance be pleasedto state :—

(a) the amount accruing to Government annually as income from licenees since the use of iron dandies (scales) by dealers in the State was made compulsory;

(b) the names of firms at present manufacturing these iron scales or dandies and the terms on which licences have been granted.

Sardar Ujjal Singh : (a) As no separate accounts of fees for the verification and stamping of iron beam/scales are maintained, it is regretted that the requisite information cannot be supplied.

(b) Part (i) A list is given below;

Part (ii) The licencees are required to :—

(a) possess regular workshop facilities and tools, etc;

(b) keep proper accounts of their products; and

(c) abide by the provisions of the Punjab Weights and Measures Rules, and general or specific instructions, if any, issued by the competent authority.

LIST.

S. No.	Name of manufacturer.
1.	M/s. Indian Metal Industries, Ambala Cantt.
2.	M/s. Indian National Foundry, Amritsar.
3.	M/s. the Punjab Industrial Co. Ambala Cantonment.
4.	Shri Chajja Singh Mistri Mandi Samalkha (Karnal).
5.	M/s. Friends Engineering Works, Ambala Cantonment
6	M/s. Gurdit Singh Mall Singh. Chowk Pragdass, Amritsar
7	M/s. Eleka Industries, Rainak Bazzar, Jullundur City
8.	S. Gurdev Singh Phillaur.
9.	M/s. Himalya Electrical and Engineering Co. Amritsar
10.	L. Jagan Nath Gupta, Ambala City
11.	M/s. Foundry and General Engineering Works, Panipat
12	M/s. Ichhru Mal Karam Chand, Katra Hari Singh, Amritsar
13	M/s. Suba Singh and Sons, Tarn Taran.
14	M/s. Sohinder Singh and Brothers, Rainak Bazzar, Jullundur
15	M/s Upper India Metal Works, Ltd., Amritsar
16	The Vocational Training Centre, Batala
17	Shri Sardari Lal Kawatra, Batala
18	M/s. Sansar Engineering Works, Atewal Road, Batala
19	M/s. The Standard Sheet Metal Works, Ambala Cantt
20	M/s The Khalsa Mechanical and General Repairing Shops, Jullundur Road Hoshiapur
21	Shri Shiv Ram son of Gokal Chand, Ludhiana
22	M/s. Mistri Mal Singh and Sons Tarn Taran
23	M/s. Jaura Engineering Works, Amritsar
24	Shri Krishna Foundry Works, Nadi Mohalla Ambala City
25	Shri B. C. Iron Foundry Sultanganj; Agra

BRASS UTENSILS INDUSTRY AT REWARI, DISTRICT GURGAON.

*5721. **Shri Chuni Lal** : Will the Minister for Finance be pleased to state :—

(a) whether it is a fact that Jagadhri and Rewari were the two most important manufacturing centres of brass utensils in East Punjab;

(b) whether he is aware of the fact that since partition Jagadhri has developed enormously but Rewari's out-put has shrunk considerably with the result that many of the workshops are lying idle;

(c) if the answers to parts (a) and (b) be in the affirmative the stops proposed to be taken by the Government to rehabilitate the said industry at Rewari

Sardar Ujjal Singh : (a) Yes. Even now both Rewari and Jagadhri are considered to be the most important utensils manufacturing centres in the State.

(b) There is no doubt that after partition Jagadhri has developed into a big utensils manufacturing centre, where displaced indrstrialists from Gujranwala and Lahore have set up factories; but the importance of Rewari in respect of this industry has not in any way decreased. The output of the utensils industry at Rewari has decreased to some extent temporarily, on account of general slump in the market.

(c) As indicated above, the utensils manufacturing industry is chiefly centred at Jagadhri and Rewari and the number of workers in the industry runs into thousands. A large number of them are worker-proprietors, who have set up spinning lathes of their own. They are greatly handicapped for want of proper deep drawing equipment. With a view to developing the industry on sound lines, Government propose to establish Central Servicing Units at Jagadhri and Rewari, which will undertake certain difficult and costly operations economically on behalf of small scale and cottage workers. The Units will also provide guidance in smelting and refining of brass, copper and aluminium which are procured almost entirely from scrap and contain impurities which effect the buality of the utensils.

REPRESENTATION FROM DISTRICT BOARD, JULLUNDUR.

*5563. **Professor Mota Singh Anandpuri** : Will the Minister for Education be pleased to state :

whether the Government have recently received any representation from the District Board, Jullundur to the effect that more teachers in "Single-teacher" schools be provided; if so, the action, if any, taken by the Government thereon ?

Shri Jagat Narain : No. Government is already anxious to give additional teachers to under-staffed D. B. Primary Schools. Whenever any quota of teachers is allocated to this State by the Government of India, under their scheme of relieving unemployment, a part of the same is utilized in giving additional teachers to under-staffed primary schools.

PRIMARY SCHOOLS IN HOSHIARPUR DISTRICT.

***5577. Shri Rala Ram** : Will the Minister for Education be pleased to state :—

(a) the number of primary schools opened by the Government in Hoshiarpur District during the years 1953, 1954 and 1955 separately;

(b) whether the number of Assistant District Inspectors of Schools in each Tehsil of Hoshiarpur District has been increased during the periods mentioned in part (a) above; if so, the extent thereof ?

Shri Jagat Narain : (a) Government has not opened any primary school in Hoshiarpur District during the years 1953, 1954 and 1955. However, 103 single teacher primary schools were started during 1954 and 208 single teacher primay schools and 35 double teacher basic schools started during 1955 by District Board, Hoshiarpur on cent percent grant from Government.

(b) Only one additional Assistant District Inspector of Schools, was appointed in the whole of the Hoshiarpur District during these years.

GOVERNM NT HIGH SCHOOL FOR GIRLS IN JULLUNDUR CITY.

*5586. **Shrimati Sita Devi** : Will the Minister for Education be pleased to state :—

(a) the present strength of students in the Government High School for Girls, Jullundur City;

(b) the number of students in the said school immediately before the partition;

(c) Whether the Government has recei ed any representation from the citizens of Jullundur about the establishment of an additional Girls' High School in the city or in the alternative about running of a double shifts in the building of the said institution; if so, the action, if any, taken thereon ?

Shri Jagat Narain : (a) 1522.

(b) 690.

(c) Yes.

The proposal to start another Government Girls High

at Jullundur or the introduction of double shift system in the existing Government Girls High School these were both considered but could not be carried through due to paucity of funds. However, a Government Middle School has already been opened in the new township at Jullundur, which caters to the needs of both boys and girls.

HOSTEL ARRANGEMENTS FOR GIRLS STUDENTS IN THE ORIENTAL TRAINING CLASSES AT CHANDIGARH.

*5587. **Shrimati Sita Devi** : Will the Minister for Education be pleased to state :—

(a) the hostel arrangements, if any, made by the Government to lodge the girls students in the Oriental Training and Basic Training Classes at Chandigarh ?

Shri Jagat Narain : No hostel arrangements were made by Government to lodge the girl students in the Orintal Training and Basic Training Classes at Chandigarh. It was explicitly mentioned in the prospectuses of both the institutions that women students will have to make their own residential arrangements.

PROVINCIALISATION OF DISTRICT BOARD HIGH SCHOOLS.

*5644. **Shri Dharam Vir Vasisht** : Will the Minister for Education be pleased to state whether Government have under consideration any scheme for provincialising the District Board High Schools in the State; if so, the details thereof ?

Shri Jagat Narain : Yes. A scheme has been approved for inclusion in the II Five Year Plan for taking over 145 local body high schools as follows :—

1956–57	35 schools.
1957–58	25 schools.
1958–59	25 schools.
1959–60	25 schools.
1960–61	35 schools.

CONVERSION OF HIGH SCHOOL INTO MULTI-PURPOSES HIGH SCHOOLS.

*5760. **Shri Mool Chand Jain** : Will the Minister for Education be pleased to state :—

(a) whether any high schools in the State have been converted into multi purpose high schools, if so, the names of such schools and the basis for their selection ;

(b) the basis on which selection for the conversions referred to in part (a) was made ;

(c) if the answer to part (a) above be in the negative,

[Shri Mool Chand Jain]
whether any schools have been selected for being converted into multi-purpose schools ; if so, the basis on which this selection has been made ?

Shri Jagat Narain : (a) No.

(b) Does not arise.

(c) Yes, the selection has been so made that every district of the State will be equally benefited. Half of the available funds are being spent on Government Schools and the remaining half on non Government Schools.

ESTABLISHMENT OF SANSKRIT UNIVERSITY AT KURURKSHETRA.

*5777. **Shri Dev Raj Sethi** : Will the Minister for Education be pleased to state :—

(a) the steps taken so far by Government for the establishment of a Sanskrit University at Kurukshetra;

(b) the details of the Scheme, if any, prepared or sanctioned in connection with the University referred to in part (a) above, and the total amount spent by Government upto date, thereon ;

(c) the probable date by which the said University is likely to start functioning and the details of interim arrangements, if any, made for the teaching of Sanskrit ;

(d) the amount of financial aid, if any, sanctioned by the Central Government for the said University ?

Shri Jagat Narain : (a) An Advisory Committee has been set up to advise the Government in the matter of establishing a Teaching and Residential University at Kurukshetra.

(b) The matter is under consideration and no expenditure has so far been incurred in this connection.

(c) It is too early to give the probable date by which the said University is likely to function.

(d) So far, nil.

WATER SCARCITY IN KANGRA DISTRICT.

*5527. **Bakshi Partap Singh :** Will the Minister for Education be pleased to state :—

(a) whether any schemes have been submitted by the Deputy Commissioner, Kangra, to the Government for the removal of water scarcity in Kanga District ;

(b) If the answer to part (a) be in the affirmative, whether the said schemes have been considered and approved by Government; if not, the date by which they are likely to be considered ?

Shri Jagat Narain : (a) Yes.

(b) A statement is given below.

STATEMENT.

(d) During the past three years a number of water supply schemes of Kangra District have been approved by the Sanitary Board, Punjab, and grants to the extent of Rs. 3,46,615/- paid from the State revenues as under :—

	Urban	Rural	Total
	Rs.	Rs.	Rs.
1952-53	1,08,887	48,421	1,57,308
1953-54	36,406	34,918	71,324
1954-55	1,10,125	7,858	1,17,983

Further, during the current year the following Major Rural Schemes, which had been received from the Deputy Commissioner, Kangra are proposed to be executed under the National Water-Supply & Sanitation Programme without any liability on the resources of the District Board :—

Water-supply scheme of the area known as Har Pukhar in Tehsil Dera Gopipur ... Rs. 90,000/-

(2) Water-supply scheme for villages of Chanalu, Paniawala, Rori Kori, Chaplah, etc., in Tehsil Dera Gopipur. ... Rs. 3,60,000/-

(3) Water-supply scheme for Tikkas Khadwana Nathowan Mataman Banl, etc., of Tehsil Dera Gopipur ... Rs. 1,3[illegible],000/-

(4) Water-supply scheme for Tikka Kharoti Tappa Kalohan, etc., of Tehsil Dera Gopipur ... Rs. 96,262/-

Total.— ... Rs. 6,76,262/-

An estimate amounting to Rs. 17,48,818/- has also been got prepared for providing piped water-supply in the Lagwalti Area of Tehsil Hamirpur, but on account of its high cost of over Rs. 110/- per head and high annual maintenance charges, viz. Rs. 5/- per head, it cannot be implemented during the present plan period. However, a lump sum provision of Rs 30/- lakhs has been made for water-supply improvements (Rural) in Kangra district in the Second Five Year Plan, including the scheme mentioned above for Lagwalti Area Besides, the Deputy Commissioner, Kangra has been requested to undertake the execution of minor schemes under the Local Development Works Programme.

NATIONALISATION OF ROUTES AND TRANSPORT EMPLOYEES.

*5432. **Maulvi Abdul Ghani Dar** : Will the Minister for Education be pleased to state :—

(a) the names of routes which were nationalised during the years 1952-1953, 1953-1954, 1954-1955 and 1955-56 (upto 31st July, 1 55) in each District of the State together with the names of those routes which have not been nationalised and the reasons thereof;

(b) the total number of employees in the Transport Department who have been given promotions;

(c) whether promotions referred to in part (b) above were

[Maulvi Abdul Ghani Dar]
given on the basis of seniority;

(d) the expenditure incurred by the Government on the payment of life insurance of its employees, bonus and overtime charges, compensation for accidents during the years mentioned in part (a) above ?

Shri Jagat Narain : (a) A list of the routes, on which the Government Transport Services were extended during the years 1952-53 to 1955-56 (upto 31st July, 1955) is laid on the Table.

A list of all the routes on which Government Transport Services are operating is laid on the Table. It has not been possible to nationalise all the routs in the State. The nationalisation scheme has been included in the Second Five Year Plan.

(b) & (c) 109 employees were given promotion on the basis of seniority cum merit as a result of selection.

(d) No expenditure was incurred during the years 1952-53 to 1955-56 on Life Insurance and Bonus; while it was Rs. 40,331/- and Rs. 37,700/- for overtime charges and compensation for accidents respectively.

LIST OF ROUTES ON WHICH GOVERNMENT TRANSPORT SERVICES WERE EXTENDED DURING THE YEARS 1952-53 to 1955-56.
(UPTO 31-7-1955)

AMRITSAR OMNIBUS SERVICE.

Name of Routes	Date on which it was introduced.
Harike-Ferozepore	1-8-52
Amritsar-Khalra	1-8-52
Ferozepore-Fazilka	19-8-52
Khalra-Harike Via Patti	2-6-53
Amritsar-Patti Via Sirhali	1-9-53
Amritsar-Moga	29-9-53
Amritsar-Chandigarh	12-10-53
Amritsar-Derababa Nanak	10-53
Amritsar-Ramdass (on monthly-Chaudas-fair)	12-53
Amritsar—Harike	11-12-53
Wagha—Delhi	15-8-54
Ferozepore—Chandigarh	16-8 55
Moga-Kot Isa Khan	30-8-55
Fazilka Sulemanki	5-8-55
Ferozepore-Ludhiana	16-8-54
Amritsar-Sangat Pura	1-4-55
Moga—Chandigarh	14-3-55

JULLUNDUR OMNIBUS SERVICE

Name of Routes	Date on which it was introduced.
Jullundur Beas Bridge Pathankot	1-8-52
Jullundur-Chandigarh	12-10-53

Name of Routes	Date on which it was produced
Pathankot-Chandigarh	16-8-54
Hoshiarpur-Chandigarh	30-8-54
Jullundur-Ludhiana	1-6-55
Jullundur-Nikodar	1-6-55
Jullundur-Shahkot	1-6-55
Jullundur-Mahatpur	1-6-55

AMBALA ROADWAYS.

Name of Routes.	Date on which it was introduced.
Ambala-Rupar	1-8-1952
Delhi-Alwar	1-8-52
Rupar-Sarhind	1-8-52
Kalka-Rupar	1-8-52
Rohtak-Delhi	1-8-52
Ambala-Chandigarh	1-8-52
Simla-Kasauli	9-8-52
Ambala-Sohna via Kharar	25-9-52
Jagadhri-Bussi	3-5-53
Ambala-Sohana via Mabauli	July, 53
Karnal-Kurukshetra via Pohowa	21-8-53
Panchkula-Chandigarh	3-9-53
Ambala—Jagadhri Saharanpur	5-8-58
Simla-Chandigarh Capital	28-9-53
Chandigarh Capital Railway Station Chandigarh	28-9-53
Local Service Capital (Bajwara-Sector) via Nangla via Sector 22	28-9-53
Ludhiana-Chandigarh	2-10-53
Delhi-Chandigarh	15-5-53
Chandigarh-Rohtak	24-5-55
Delhi-Kharkhoda	17-2-55
Jagdhari-Chandigarh	23-2-55
Local service in Simla	28-6-55
Delhi-Sirsa	27-6-55

LIST OF ROUTES ON WHICH GOVERNMENT TRANSPORT SERVICES ARE OPERATING.

AMBALA ROADWAYS.

S No	Name of the route
1	City Tonga Stand to Cantt Tonga Stand
2	City Rly. Station to Cantt. Rly. Station
3	Jamna Nagar to Chachrauli
4	Thanesar to Karnal
5	Ambala City to Karnal
6	Ambala City to Jagadhari
7	Ambala Cantt-Patiala
8	Ambala Cantt to Kalka via Ambala City and Gaggar
9	Ambala City to Pehowa
10	Kalka Simla
11	Kalka-Chandigarh (Capital Site)
12	Ambala-Rupar
13	Delhi-Alwar
14	Rupar-Sirhind
15	Kalka-Rupar

[Minister for Education]

Sl. No.	Name of the route
16	Rohtak-Delhi
17	Ambala-Chandigarh
18	Simla-Kasauli
19	Ambala-Sohana via Kharar
20	Jagadhri-Buria
21	Ambala-Sohana via Mahauli
22	Karnal-Kurukshetra via Pehowa
23	Panchkula-Chandigarh
24	Ambala-Jagadhari Sahar npur
25	Simla-Chandigarh Capital
26	Chandigarh Capital-Railway Station Chandigarh
27	Local Service Capital (Bajwara-Sectt. via Nagli via Sector 22
28	Ludhiana-Chandigarh
29	Delhi Ghandigarh
30	Morinda-Chandigarh
31	Chandigarh-Bhakra Nangal
32	Morunda-Chandigarh
33	Chandigarh-Rohtak
34	Chandigarh-Kharar
35	Delhi-Kharkhauda
36	Jagadhri-Chandigarh
37	Local Service in Simla
38	Delhi-Sirsa-Dabwali
39	Chandigarh-Sonepat

JULLUNDUR OMNIBUS SERVICE.

Sl. No.	Name of the route
1	City Railway Station to Cantt Railway Station
2	Sadar to Civil Secretariat
3	Sadar to D. A. V. College
4	City Railway Station to Kartarpur
5	Adda Nakodar to Nakodar
6	City Railway Station to Model Town
7	Adda Kapurthala to Kapurthala
8	Amritsar-Jullundur (Exclusive on 12th October 19[illegible]3)
9	Jullundur-Beas Bridge-Pathankot
10	Jullundur-Chandigarh
11	Pathankot-Chandigarh
12	Hoshiarpur-Chandigarh
13	Jullundur-Ludhiana
14	Jullundur-Nakodar
15	Jullundur-Shahkot
16	Jullundur Mehatpur

AMRITSAR OMNIBUS SERVICE.

Sl. No.	Name of the route
1	Railway Station to Chheharta (Naraingarh)
2	Gandhi Gate to Verka
3	Gandhi Gate to Jandiala
4	Hall Gate to Ajnala
5	Hall Gate to Wagha Border
6	Gandhi Gate to Chabbal
7	Gandhi Gate to Sur Singh (extended to Bhikiwind)
8	Ram Bagh to Kapurthala
9	Chatiwind Gate to Tarn Taran

Serial No.	Name of the route
10	Tarn Taran to Naushehra
11	Tarn Taran to Sirhali
12	Tarn Taran to Chola Sahib
13	Tarn Taran to Dehra Sahib
14	Ram Bagh to Majitha
15	Railway Station to Chagaon
16	Railway Station to Manjh
17	Railway Station to Guru ka bagh
18	Tarn Taran to Jandialn
19	Amritsar-Sirhali Harike
20	Harike-Ferozepore
21	Amritsar-Khalra
22	Ferozepore-Fazilka
23	Khalra-Harike via Patti
24	Amritsar-Patti via Sirhali
25	Amritsar-Moga
26	Amritsar-Chandigarh
27	Amritsar-Dera Baba Nanak
28	Amritsar-Ramdass (on monthly Chaudas fair)
29	Amritsar-Harike
30	Wagha-Delhi
31	Ferozepore-Chandigarh
32	Gurdaspur-Chandigarh via Amritsar
33	Moga-Kot Isa Khan
34	Fazilka-Sulemanki
35	Ferozepore Ludhiana
36	Amritsar-Sangat Pura-Moga-Chandigarh

TRANSPORT PERMITS FOR KACHA ROUT'S IN DISTRICT KANGRA.

* 5528. **Bakshi Partap Singh** : Will the Minister for Education be pleased to state whether any applications for the issue of transport permits for kacha routes in Kangra District have been received by the Government, through Assistant Registrar Co-operative Societies, Palampur, during the current year; if so, the action, if any taken by the Government in the matter ?

Shri Jagat Narain : Only one application of Palampur Dhar Co-operative Society Ltd., Palampur, for the issue of stage carriage permits on Bajura-Kulu-Katrian route was received through the Assistant Registrar Co-operative Societies, Palampur. As the permits on this route were restricted for issue to a Co-operotive Society of the residents of Kulu Sub-Division; the request of Palampur Dhar Co-operative Society could not be considered.

2. The question of grant of permits on all new and kacha routes in the Punjab will be decided as soon as the nationalisation scheme is finalised

STAGNANT WATER AROUND PALWAL TOWN.

*5566. **Shri Babu Dayal Sharma** :— Will the Minister for Public Works be pleased to state whether he is aware of the fact that around the town of Palwal during the rainy season there remains stagnant water endangering the health of the residents and making transport difficult; if so the action Government proposes to take in the matter ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa :—Part 1—Yes.

Part II—The stagnant water is being pumped out by the State Public Health Department. Measures for removal of this nuisance permanently are under the consideration of Government.

CONSTRUCTION OF A PUCCA ROAD BETWEEN TANDA AND DHOLBAHA IN HOSHIARPUR DISTRICT.

*5731. **Sardar Chanan Singh Dhut** :—Will the Minister for Public Works be pleased to state whether the Government have taken any decision to construct pucca road between Tanda and Dholbaha through Dhut Kalan in Hoshiarpur District and build a bridge on Dasuya–Hoshiarpur road; if so, the time by which the construction of the road and the building of the bridge are likely to be completed ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa:–Due to paucity of funds, provision for the construction of a metalled road from Tanda to Dholbaha via Dhut Kalan has not been made in the State Second Five Year Plan.

Location of the bridge on Dasuya Hoshiarpur road has not been mentioned. However, no provision for construction of any bridge on this road has been made in the Plan.

ELECTIONS TO JAMNA NAGAR AND JAGADHRI MUNICIPAL COMMITTEES.

*5604. **Shri Ram Parkash** :—Will the Minister for Public Works be pleased to state :—

(a) the dates when elections to the Jamna Nagar and the Jagadhri Municipal Committees in District Ambala were held last;

(b) the time by which the next elections to the Committees referred to in part (a) above are likely to be held ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa :—(a) Elections to Municipal Committee Jagadhri were held in March, 1947. As Yamna Nagar was a Notified Area with an appointed Committee, no elections have been held thereto so far. It has recently been converted into a Municipal Committee.

(b) Elections to these Committees will be held as soon as

possible, after their constituencies have been delimited. Every effort is being made to expedite delimitation.

SUKHNA CHO DAM PROJECT AT CHANDIGARH.

*5779. **Shri Dev Raj Sethi** : Will the Minister for Public Works be pleased to state :—

(a) the time by which the Sukhna Cho Dam Project in Chandigarh is likely to be completed ;
(b) the total estimated cost of the said Project and the total amount spent so far ;
(c) the storage capacity of the Chandigarh lake to be thus formed ;
(d) whether lake water would be used for irrigation purposes, if so, the details of such plan ?

Sardar Gubachan Singh Bcjwa:

(a) The Sukhna Cho Dam will be completed by about end of June, 1956.
(b) The total estimated cost of the Project is Rs. 81,72,700/- and the amount so far spent is Rs. 10 lacs.
(c) The storage capacity of the lake formed by the Dam is about 13500 ft. acres.
(d) The lake is primarily meant for scenic and recreation and for maintaining the subsoil water level in the Capital area. It will also be used for irrigation when the main creek with permeable bed receives silt. Outlet Works have been provided for the purpose of irrigating area in the Capital around the Sukhna Cho Dam.

GOVERNMENT PRINTING WORK DONE BY PRIVATE PRESSES.

*5531. **Pandit Shri Ram Shama** : Will the Minister for Labour be pleased to state :—

(a) the details of government printing work got done by the private printing presses along with the amounts paid to and bills received from them during the first half of the current year ;
(b) the basis on which government printing work was given to the presses referred to in part (a) above ?

Chaudhri Sundar Singh : (a) A statement is laid on the Table.

(b) the work was given to the presses on the basis of either tender or the approved schedule of rates. When

[Minister for Labour]

the work is given on tender basis it is given to the lowest tenderer. When it is given on schedule of rates it is entrusted to the press capable of doing it within the specified time.

STATEMENT.

Serial No.	Name of the Press.	Description of job.	Schedule of Rates/Tender.	Amount Paid.	Amount billed for
1	2	3	4	5	6
1	Wazir-i Hind Press, Amritsar	Debate	Schedule		250-8-0
2	Vir Milap Press, Jullundur	Text Book	,,	6318 7 3	...
3	Imperial Printing Press, Jullundur	,,	,,	5875 7 0	...
4	Navin Press, Jullundur	,,	,,	6418 8 0	...
5	Indian National Press, Jullundur	,,	,,	5292 9 0	...
6	Pindi Art Press, Jullundur	,,	,,	4469 8 0	...
7	V. V. Research Institute, Hoshiarpur	,,	,,	2416 10 0	...
8	Naya Yug Printing Press, Jullundur	,,	,,	6732 8 0	...
9	Printers Ltd., Ambala	,,	,,	...	8322 13 0
10	Sunrise Printing Press, Jullundur	,,	,,	8652 4 0	...
11	Gurdwara Printing Press, Amritsar	,,	,,	4511 11 0	...
12	Kishen Steam Press, Jullundur	,,	,,	7019 15 0	...
13	Bagh Electric Press, Ludhiana	,,	,,	5707 0 0	...
14	Bhushan Power Printing, Jagadhri	,,	,,	5630 7 0	...
15	Chopra Printing Press, Jullundur	,,	,,	8652 0 0	...
16	Bharat Printing Press, Jullundur	Ballot Paper	,,	...	7 7 0
17	M/s. Ram Chand & Co., Delhi	Blocks	Contract Rate	105 2 0	...
18	Tribune Press, Ambala	Journals	do.	1579 12 0	...
19	Janta Press, Jullundur	Text Book	Schedule	7786 11 9	...
20	Mahadevi Onkar Press, Jullundur	,,	,,	6578 9 0	...

1	2	3	4	5	6
21	Punjab National Press, Jullundur	,,	,,	4913 2 6	...
22	Jai Hind Press, Jullundur	,,	,,	6786 13 0	...
23	Qaumi Press, Jullundur	,,	,,	7005 5 0	...
24	Lahore Press, Ludhiana	Text Book	Schedule	3559 5 3	...
25	Sanatan Dharam Press, Simla.	Bus Ticket	Tender	,,	74 12 0
26	Qaumi Press, Jullundur	Forms	,,	...	480 0 0
27	Chanda Press, Ambala	,,	,,	Bill not received.	
28	Sanatan Dharam Press, Simla.	,,	,,	,,	4500 0 0
29	M/s Ram Chand & Co , Delhi	Blocks	Contract Rate	64 12 9	...
30	Bharat Printing Press, Jullundur	Forms	Tender	...	2150 0 0
31	Public Steam Press, Ferozepur	,,	,,	...	312 0 0
32	Amrit Electric Press, Ferozepur	,,	,,	...	2568 5 0
33	Public Steam Press, Ferozepur	,,	,,	...	787 4 0
34	Himalia Press, Simla	,,	,,	...	799 0 0
35	Public Steam Press, Ferozepur	,,	,,	...	1769 7 0
36	Jain Press, Ambala	,,	,,	...	229 6 0
37	do	,,	,,	...	1525 14 0
38	Janta Press, Jullundur	,,	,,	Bill not received.	
39	Public Steam Press, Ferozepur	,,	,,	...	395 0 0
40	Amrit Electric Press, Ferozepur	,,	,,	...	548 4 0
41	Himalia Press, Simla	,,	,,	...	1299 0 0
42	Bharat Printing Press, Jullundur	Polling Programme	Schedule	...	26 0 0
43	Bharat Printing Press, Jullundur	Text Book	,,	5561 12 0	...
44	Rais Art Electric Press, Ludhiana	,,	,,	5107 9 0	...
45	Qaumi Press, Jullundur	Debate	,,	...	203 4 3
46	Navin Press, Jullundur	Pamphlet	,,	...	151 3 0
47	Sanatan Dharam Press. Simla.	Forms	Tender	...	6795 0 0

[Minister for Labour]

1	2	3	4	5	6
48	Agnihotri Works, Ambala.	Blocks	Contract Rate	186-4-0	—
49	Co-operative Press. Ambala.	Debate	Schedule	Bill not received	
50	Jai Hind Press, Jullundur.	Pamphlet	,,	—	250-3-3
51	Bhushan Power Press, Jagadhri	Forms	Tender	Bill not received.	
52	do.	,,	,,	—	3200-0-0
53	Kewal Printing Press, Amritsar.	,,	,,	—	16109-9-9
54	do.	,,	,,	—	640-0-0
55	M/s. Ram Chand & Co., Delhi.	Blocks	Contract	10-11-0	—
56	Jain Printing Press, Ambala.	Posters	Schedule	—	198-12-0
57	Ram Chand & Co., Delhi.	Blocks	Contract		
58	do.	,,	—do—	Bill not received.	
59	—do—	,,	,,		
60	Ram Chand & Co., Delhi.	,,	,,	—	160-9-9
61	—do—	,,	,,	42-9-0	—
62	Chopra Press, Jullundur.	Forms	Tender	Bill not received.	
63	Jai Hind Press, Jullundur.	,,	,,	Bill not received.	
64	Jai Hind Press, Jullundur.	,,	,,	—	540-0-0
65	—do—	,,	,,	Bill not received.	
66	Hind Samachar Press Jullundur.	Debate	Schedule	—	163-[illegible]-9
67	Hind Press, Ambala	,,	,,	—	212-11-5
68	Sanatan Dharam Press Simla.	,,	,,	—	3[illegible]1-15-0
69	do.	,,	,,	—	246-0-0
70	M/s. Ram Chand & Co., Delhi.	Blocks	Contract Rate.	Bill not received.	
71	Agnihotri Works, Ambala.	,,	Schedule	153-9-6	—
72	M/s. Ram Chand & Co., Delhi	Blocks	Contract Rate	—	85 10 0
73	Universal Press, Jullundur	Text Books	Schedule	4032 4 0	-
74	Hind Press, Ambala	,,	,,	3338 10 6	—
75	Chopra Press, Jullundur	Forms	Tender	...	12500 0 0

1	2	3	4	5	6
76	Coronation Press, Faridabad	Text Book	Schedule	2627 10 0	...
77	Vishal Press, Amritsar	,,	,,	1895 8 6	...
78	Hind Samachar Press, Jullundur	,,	,,	5763 14 0	...
79	M/s. Ram Chand & Co., Delhi.	Blocks	Contract Rate	67 11 6	...
80	do.	,,	do.	70 5 0	...
81	Jain Printing Press Ambala	Forms	Schedule	Bill not received.	
82	Qaumi Press. Jullundur	,,	Tender)		
83	do.	,,	,,)	Bill not received.	
84	Express Blocks Works Delhi.	Blocks	Contract Rate	6 0 0	...
85	do.	,,	,,	247 2 6	...
86	do.	,,	,,	250 9 6	...
87	do	,,	,,	200 9 0	...
88	M/s. Ram Chand & Co., Delhi.	,,	,,	32 0 0	...
89	Amarjit Printing Press, Jullundur.	Text Book	Schedule	2492 1 0	...
90	Rais Art Electric Press Ludhiana.	Forms	Tender	Bill not received	
91	do.	,,	,,	Bill not received	
92	do	,,	,,	do.	
93	do.	,,	,,	do.	
94	de.	,,	,,	do.	
95	do.	Text Book	Schedule	2752 15 3	
96	Chanda Press, Ambala	Form	Tender	Bill not received.	
97	do.	,,	,,	do.	
98	do.	,,	,,	do.	
99	do.	,,	,,	do.	
100	Co-operative Press, Ambala City	Text Book	Schedule	477 11 0	...
101	Qaumi Press; Jullundur.	,,	,,	5609 9 0	...
102	Central Electric Press Ludhiana.	Pamphlet	,,	...	123 6 0
103	Ram Chand & Co., Delhi.	Blocks	Contract Rate	12 5 0	...
104	Jai Hind Press, Jullundur	Jantri	Schedule	...	237 0 0
105	Express Block, Delhi	Blocks	Contract Rate	...	74 2 3
106	Jai Hind Press, Jullundur	Text Book	Schedule	4679 14 0	...
107	Punjab National Press, Jullundur	Text Book	Schedule	5733 10 0	...

[Minister for Labour]

1	2	3	4	5	6
108	do.	Forms	Tender	Bill not received.	
109	do.	,,	,,	do.	
110	do.	,,	,,	do.	
111	do.	,,	,,	do.	
112	do.	,,	,,	do.	
113	do.	,,	,,	do.	
114	Express Block Works Delhi	Blocks	Contract Rate	126 12 0	
115	do.	,,	,,	246 13 0	...
116	East Punjab Printing Press, Jullundur	Tex Book	Schedule	4866 2 0	...
117	Express Blocks Works, Delhi	Blocks	Contract Rate	621 8 0	...
118	Coronation Printing Press, Faridabad	Text Book	Schedule	Bill not received.	
119	Mahadevi Onkar Press Jullundur	Forms	Tender	Bill not received.	
120	Mahadevi Onkar Press, Jullundur	Forms	Tender	Bill not received.	
121	Hind Electric Press, Ludhiana	,,	,,	do.	
122	do.	,,	,,		
123	do-	,,	,,		
124	do.	,,	,,	Bill not received.	
125	do.	,,	,,		
126	Bharat Printing Press, Rupar	Text Book	Schedule	448 7 9	...
127	Express Block Works, Delhi	Blocks	Contract Rate	128 2 0	...
128	O. K. Press, Chandigarh	Murder Reference	do,	147 9 0	...
129	Himalia Press. Chandigarh	do.	do.	256 6 0	...
130	Commercial Press, Simla	Murder Reference	do.	—	423 6 0
131	O. K. Press, Chandigarh	do.	do.	—	182 8 0
132	Berry Art Press, Chandigarh	do.	do,	—	160 12 0
133	Sanatan Dharam Press Chandigarh	do.	do.	87 11 0	—
134	Bharat Press, Chandigarh	do.	do.	143 2 0	—
135	O. K. Press, Chandigarh	do.	do	177 6 0	—
136	S. D. Press, Chandigarh	do.	do.	156 10 0	—
137	Indian Printing Press, Panipat	Forms	Tender	Bill not received.	
138	do.	,,	,,	,,	
139	do.	,,	,,	,,	
140	do.	,,	,,	—	417 2 6

1	1	3	4	5	6
141	S. D. Press, Chandigarh	Murder Reference	Contract Rate	152 4 0	
142	Paradise Printing Press, Chandigarh	do.	do.	223 9 0	—
143	Indian printing, Press, Panipat	Forms	Tender	Bill not received.	
144	Hind Samachar Printing Press, Jullundur.	Pamphlets	Schedule	81 13 0	...
145	Tribune Press, Ambala Cantt	Journals	Contract Rate	1579 12 0	
146	Kuldip Press, Ambala Cantt	Forms	Tender	...	35 12 0
147	Agnihotri Works, Ambala Cantt.	Blocks	Tendere	67 7 9	...
148	Commercial Press, Simla	Murder Reference	Contract Rate	453 2 0	...
149	Paradise Printers, Chandigarh	do.	do.	171 10 0	...
150	O. K Press, Chandigarh	do.	do.	153 5 6	...
151	S. D. Press, Chandigarh	do.	do.	140 4 0	...
152	O. K. Press, Chandigarh	do.	do.	226 9 0	...
153	Kishen Steam Press,	Forms	Tender		950 0 0
154	do	do.	do.	Bill not received.	
155	Express Block, Delhi	Blocks	...	125 5 0	
156	Chopra Pres, Jullundur	Text Book	Schedule	5525 14 0	
157	Hind Samachar Press, Jullundur	do.	do.	4868 10 0	...
158	do.	Blocks	Contract Rate	Bill not received.	
159	India Offset Press, Delhi	Maps	Tender	do.	
160	Express Block Works, Delhi	Blocks	Contract Rate	60 6 0	...
161	Tribune Press, Ambala Cantt	Journals	do.	1595 9 0	...
162	Jain Press, Ambala City	Graphs	Schedule	...	82 6 0
163	do.	Posters	do.	...	72 7 0
164	Agnihotri Works, Ambala	Blocks	Contract Rate	5 10 0	...
165	City Press, Chandigarh	Forms	Tender	...	145 0 0
166	do.	Report	do.	...	469 0 0
167	Express Block Works Delhi	Block	Contract Rate	31 11 0	...
168	Express Block Works, Delhi	Blocks	Contract Rate	36 5 0	...

[Minister for Labour]

1	2	3	4	5	6
169	S. D. Press, Chandigarh	Murder Reference	do	Bill not received	
170	Himalia Press, Chandigarh	do.	do.	178 14 0	...
171	Paradise Press, Chandigarh	do.	do.	Bill not received.	
172	O. K. Press, Chandigarh	do.	do.	116 6 0	
173	Commercial Press, Chandigarh	do.	do.	179 9 0	...
174	do	do.	do.	171 10 0	...
175	Bharat Press, Mani Majra	do.	do.	147 9 0	
176	S. D Press, Chandigarh	do.	do.	120 14 6	...
177	Express Block, Delhi	Blocks	do.	34 14 0	
178	Kewal Printing, Press, Amritsar	Forms	Tender	Bill not received	
179	Bharat Press, Jullundur	do.	do.	do.	...
179-A	do	Text Book	do.	5046 0 0	...
180	Co-operative Press Ambala City	Debate	Schedule	...	237 3 0
181	Jain Press Ambala	Graphs	do.	...	99 10 0
182	S. D. Press, Chandigarh	Debate	do.	...	344 10 0
183	Qaumi Press, Jullundur	Time Table	do.	...	259 12 6
184	Hind Samachar Press, Jullundur	Blocks	Contract Rate		434 1 6
185	Guru Nanak Press, Ludhiana	Journals	do.	Bill not received.	
186	Ram Chand & Co., Delhi	Blocks	do.	do.	...
187	Paradise Printers, Chandigarh	Murder Reference	do.	...	86 2 0
188	S. D. Press Chandigarh	do.	do.	...	205 6 0
189	O. K. Press, Chandigarh	do	do.	184 14 0	...
190	Commercial Printing Press, Chandigarh	do.	do.	...	288 3 0
191	Hind Samachar Press Jullundur	Pamphlets	Schedule	88 14 0	...
192	Bharat Printing Works, Mani Majra	Murder Reference	Contract Rate.	...	241 13 0

1	2	3	4	5	6
193	Commercial Printing Press, Mani Majra	Murder Reference	Contract Rate	...	188 13 0
194	do.	do.	do.	...	202 1 0
195	Himalia Press, Chandigarh.	do.	do.	...	205 6 0
196	Paradise Printers, Chandigarh.	de.	do.	...	162 6 0
197	O. K. Press, Chandigarh.	do.	do.	...	172 4 0
198	Commercial Press, Mani Majra	do.	do.	...	106 0 0
199	Paradise Printers, Chandigarh.	do.	do.	...	175 9 0
200	Agnihotri Works, Ambala Cantt.	Blocks	Contract Rate	Order Cancelled.	
201	Ganesh Press, Gurgaon	Forms	Schedule	Bill not received.	
202	Bhushan Power Press, Jagadhri	"	do.	do.	
203	O. K. Press, Chandigarh.	Murder Reference	Coutract Rate	...	426 0 0
204	S. D. Press, Chandigarh.	do.	do.	...	92 12 0
205	do.	do.	do.	...	152 6 0
206	Map Publication Survey of India, Dehra Dun.	Zoning Plans.	do.	Bill not received.	
207	Ras Art Electric Press, Ludhiana	Electoral Rolls.	do.	...	1619 11 0
208	Chopra Press, Jullundur	do.	do.	2708 7 0	..
209	Hind Samachar Press Jullundur	do.	do:	Bill not received.	
210	Allied Press, Jullundur.	do.	do.	...	3309 3 6
211	East Punjab Printing Press, Jullundur	do.	d0,	...	2926 4 0
212	Punjab National Press, Jullundur	do.	do.	...	2619 12 6
213	Jai Hind Press, Jullundur.	do.	do.	...	2852 15 6
214	Bagh Electric Press, Ludhiana	do	do.	...	4038 14 0
215	Indian Printing Press, Panipat.	Electoral Rolls.	Contract Rate	...	6299 15 6
216	Amrit Electric Press, Ferozepur	do.	do.	...	2893 14 0
217	Chanda Printing Press, Ambala Cantt.	do.	do.	Bill not received.	

[Minister for Labour]

1	2	3	4	5	6
218	Co-operative Press, Ambala City	Electoral Roll	Contract Rate	...	5332 11 6
219	Jain Printing Press, Ambala City.	do.	do.	...	4931 14 0
220	Public Steam Press, Ferozepur	do.	do.	...	3040 3 3
221	Ganesh Printing Press, Gurgaon	do.	do.	...	6795 0 6
222	Ashoka Press, Rohtak	do.	do.	...	3211 8 0
223	Vishnu Press, Rohtak.	do.	do.	...	3056 14 0
224	Standard Press, Batala.	do.	do.	...	5380 1 6
225	National Press Ferozepur City	do.	do.	...	3028 5 0
226	Kewal Printing Press, Amritsar	do.	do.	...	2905 4 6
227	S. D. Press, Amritsar	do.	do.	...	3105 3 0
228	Prem Printing Press, Amritsar	do.	do.	...	3436 4 6
229	Lion Press, Amritsar	do.	do.	..	3514 8 3
230	Wazir-I-Hind Press, Amritsar	do.	do.	...	3508 6 0
231	Ashoka Press, Rohtak	Forms	Tender	...	1833 6 0
232	Ram Chand & Co., Delhi.	Blocks.	Contract Rate	17 1 0	...
233	S D. Press, Chandigarh	Murdur Reference	do.	...	235 3 0
234	Commercial Printing Press, Chandigarh.	do.	do.	...	172 4 0
235	Paradaise Printing Press, Chandigarh.	do.	do.	...	241 13 0
236	Express Works Block Delhi	Blocks	do.	...	88 6 0
237	Imperial Printing Press, Jullundur	Forms	Tender	...	900 0 0
238	Hind Samachar Press, Jullundur	Journal	do.	...	409 17 9
239	Kewal Printing Press, Amritsar	Forms	Tender	Bill not received	
240	S. D. Press, Chandigarh	Murder Reference	Contract Rate	...	125 14 0
241	Commercial Printing Press, Chandigarh	do.	do.	...	103 5 0

1	2	3	4	5	6
242	Himalia Press, Chandigarh	Murder Reference	Contract Rate	...	281 9 0
243	Paradise Press, Chandigarh	do.	do.	...	155 11 0
244	O. K Press, Chandigarh	do.	do	...	231 14 0
245	Hind Samachar Press, Jullundur	Journal	Tender	...	387 3 6
246	Tribune Press. Ambala Cantt	Pamphlet	do.	Bill not received	
247	do.	Blocks	Contract	61 5 0	...
248	Express Block Makers Jullundur	do.	do.		15 0 0
249	Jain Printing Press, Ambala	Posters	Tender	...	171 0 0
250	S. D. Press, Chandigarh	Murder reference	Contract Rate	...	120 14 6
251	S.D.Press Chandigarh	do.	do	...	271 10 0
252	Paradise Press, Chandigarh	do.	do.	...	165 10 0
253	Commercial Printing Press, Chandigarh	do.	do.	...	155 11 0
254	Arya Press, Amritsar.	Bus Ticket	Tender	...	3100 0 0
255	do.	Forms	do.	Bill not received	
256	Director Map Publication Dehra Dun	Pamphlet	do.		do.
257	Paradise Press Chandigarh	Murder Reference	Contract Rate	...	183 3 0
258	S. D. Press, Chandigarh	do.	do.	...	344 8 0
259	O. K. Press, Chandigarh	do.	do.	...	1195 5 0
260	Bhushan Power Press. Jagadhri	Forms	Tender	Bill not received	
261	Express Block Makers, Jullundur	Blocks	Contract Rate	...	17 2 9
262	Paradise Press, Chandigarh	Murder Reference	Contract Rate	...	...
263	Qaumi Press. Jullundur	Time Table	Schedule	...	221 0 9
264	Bigh Electric Press, Ludhiana	Forms	Tender	Bill not received	
265	Arya Press, Ludhiana	Bus Ticket	do.	do.	
266	do.	do.	do.	do.	
267	Ram Chand & Co., Delhi	Blocks	Contract Rate)		
268	do.	do.	Tender)	4 10 6	
269	Sunrise Printing Press, Jullundur	Forms	do.	Bill not received	

[Minister for Labour]

1	2	3	4	5	7
270	Jain Printing Press, Ambal Cantt	Poster	Schedule	...	314 3 0
271	Bharat Press Chandigarh	Murder Reference	Contract Rate	...	248 7 0
272	Himalia press, Chandigarh	do.	do.	...	132 8 0
273	M/s. Ram Chand & Co., Delhi	Blocks	do.	18 12 6	...
274	do.	do.	do.		
275	do.	do.	do.		
276	Paradise Printers, Chandigarh	Murder Reference	Contract Rate	...	374 7 0
277	Amrit Electric Press, Ferozepore	Forms	Tender	Bill not received.	
278	do.	do.	do.	do.	
279	Chopra Printing Press, Jullundur	Time Table	Tender	...	211 3 9

TOUR BY CHIEF PARLIAMENTARY SECRETARY

*5435. **Maulvi Abdul Ghani Dar:** Will the Chief Minister be pleased to state : —

(a) the total number of days when the Chief Parliamentary Secretary remained away from Chandigarh during the year 1955 (up to 16th August, 1955) and on what duty.

(b) the total travelling and daily allowance paid to him during the said period ;

(c) whether the journeys referred to above were performed by the train or by the motor car ;

(d) the quantity of patrol consumed in Motor-Car No. PNS 433 during the period mentioned in part (a) above ?

Shri Bhim Sen Sachar : (a) 130 days, out of which he remained on private duty for 15 days and on leave for 38 days. The statement showing the nature of duty is laid on the Table.

(b) Rs. 455/15/- and 457/5/-.

(c) all journeys were performed by motor car excepting the journeys from Delhi to Mysore and back, Ambala Cantt. to Delhi and back to Chandigarh and from Pathankot to Chandigarh.

(d) 493 gallons.

STATEMENT SHOWING THE NATURE OF DUTY OF CHIEF PARLIAMENTARY SECRETARY WHILE ON TOUR.

1-1-55 Accompanied Prime Minister Jammu and Kashmir to Nangal.

2 & 3-1-55 To Delhi in connection with meeting the Minister for Parliamentary Affairs for the Chief Whips' Conference.

4-1-55 Proceeded to Hoshiarpur for making arrangements in connection with Prime Minister's Jammu and Kashmir visit and then back to Jullundur on the same day.

7-1-55 }
8-1-55 } Followed C. M. on tour to Delhi.

9-1-55 To attend Rural conference at Ferozepur Jhirka.

10-1-55 To Rewari and back under instructions from the Chief Minister.

11-1-55 To Gurgoan to attend the Students' meeting and back to Delhi and then proceeded to Mysore to attend the Conference of Chief Whips and back to Delhi on 26th January 1955 and halted on 27th January, 1955.

28 to 31-1-55 Private visit.

1-2-55 Visit to Pathankot and Gurdaspur under instructions from C. M.

2-2-55 To Pathankot to attend the meeting in connection with the District Second Year Five Plan and then back to Gurdaspur.

3-2-55 Visit to Ludhiana. Official.

4-2-55 Halt at Ludhiana. To address the students of Engineering College.

7-2-55 To Delhi to see the Chief Minister.

8-2-55 Delhi to Ambala Cantt. (return journey) Ambala Cantt to Gurdaspur and back to Ambala Cantt on private account upto 10th February, and back to Headquarters on 10th February, 1955.

6-3-55 To Delhi and stay there up to 4th April, 1955 under instructions from the Chief Minister.

17-3-55 To Delhi under instructions from the Chief Minister.

25-3-55 To Ludhiana under instructions from the Chief Minister.

26-3-55 To Delhi under instructions from the Chief Minister and back to Headquarters on the 27th March.

30-3-55 To Ludhiana under instructions from the Chief Minister.

31-3-55 Halt at Ludhiana under instructions from the Chief Minister.

1-4-55 To Gurdaspur on private account and back to Chandi-
3-4-55 garh on 3rd April, 1955.

[Chief Minister]

6-4-55 To Delhi under instructions from the Chief Minister.

7 to 9-4-55 Officials and back to Headquarters on 10th April, 1955.

20-4-55 To Ludhiana.-Official.

21-4 55 Back to Chandigarh.

27-4-55 To Delhi. Official and stayed at Delhi from 28th April, 1955 to 29th April, 1955 and back to Chandigarh on 30th April, 1955.

8-5 55 To Delhi and stayed at Delhi upto 12th May, 55 in connection with Chief Minister's visit and back to Chandigarh on 13th May, 1955 and from Headquarters to Gurdaspur, for arranging voluntary labour for the construction of road from Dina Nagar to Behrampur.

14 5 55 To Dina Nagar for arranging voluntary labour for the above road.

16 5-55 To Amritsar Official.

17-5-55 Halt at Amritsar-Official.

18-5-55 To Ludhiana-Official.

19-5-55 Back to Headquarters.

22-5-55 To Gurdaspur-Official.

23-5 55 To Dina Nagar, Pathankot and back Official.

24-5 55 To Pathankot and back-Official.

25-5-55 Pathankot, Batala and back, under instructions from Chief Minister.

26 5 55 Dera Baba Nanak, Batala and back under instruction from Chief Minister.

27-5-55 to 10-7 55 Private visit (leave from 4th June, to 11th July, 1955).

11-7-55 From Pathankot to Chandigarh.

21-7-55 To Gurdaspur-Official.

22-7-55 Batala, Hargobindpur and back to Amritsar-Official. (To meet District Publicity Officers in connections with publicity work.)

23-7 55 To Delhi under instructions from the Chief Minister Punjab.

24-7-55& 25-7-55 Halt at Delhi and back to Chandigarh on 26th July, 1955.

30-7-55 To Delhi.

31-7-55 1-8-55 to 3-8-55 To Sonepat and back to Delhi and back to Chandigarh on 4th August, 1955, in connection with the conference of Director, Public Relations from all over the country regarding Second Five Year Plan.

13 8-55 To Moga, Jullundur and Gurdaspur, under instructions to Chief Minister.

14-8-55 To Pathankot and Gurdaspur under instructions of Chief Minister.

15-8-55 Shri Hargobindpur, Dina Nagar and Behrampur under instructions from Chief Minister.

16-8-55 To Pathankot, under instructions from Chief Minister.

MONTHLY JOURNALS PUBLISHED BY THE GOVERNMENT.

*5436. **Maulvi Abdul Ghani Dar** : Will the Chief Minister be pleased to state the total number of monthly journals published by the Government during the year 19 5 upto 15th August, 1955 together with the names of presses where these were got printed ?

Shri Bhim Sen Sachar : Four.

Name of the Journal.	Press at which printed.
The Advance (English), the Jagriti (Hindi & Gurmukhi).	The Tribune Press, Ambala Cantt.
Pasban (Urdu).	At the Guru Nanak Electric uptil February, 1955 and at the Hind Samachar Printing Press, Jullundur thereafter.

GOVERNMENT ADVERTISEMENTS.

*5437. **Maulvi Abdul Ghani Dur** : Will the Chief Minister be pleased to state the names of Newspapers and the amount paid to each one of them for publishing Government advertisements during the year, 1955 upto 16th August, 1955 ?

Shri Bhim Sen Sachar : A statement is laid on the Table.

Statement showing the names of newspapers and amount paid to each one of them for publishing Government advertisements during the Year, 1955 upto the 16th August, 1955.

	Name of Newspaper	Amount		
1.	Tribune Ambala Cantt.	37,256	8	0
2.	Amrit Bazar Patrika, Calcutta.	921	8	0
3.	Hindu, Madras.	2,878	0	0
4.	Bomb y Chronicle. Bombay.	1,031	0	0
5.	Free Press Journal, Bombay.	810	0	0
6.	Hindustan Times, New Delhi.	16,376	5	0
7.	Indian Express, Madras.	4,557	0	0
8.	National Herald, Lucknow.	91	0	0
9.	Hindustan Standard, New Delhi.	7911	14	0
10.	Leader, Allahabad.	258	0	0
11.	Statesman, New Delhi.	12078	15	3
12.	Times of India, Bombay	18643	2	0
13.	Government Gazette, Chandigarh.	126	0	0
14.	Tej Delhi.	1,124	0	0
15.	Ajit, Jullundur.	3,370	0	0
16.	Hind Samachar, Jullundur.	4,118	8	0

[Chief Minister]

Names of Newspaper	Amount
17. Milap Jullundur.	5,508 4 0
18. Vir Bharat, Jullundur.	3,327 0 0
19. Partap, Jullundur	3,197 8 0
20. Prabhat, Jullundur.	2234 0 0
21. Naya Daur, Jullundur	3872 0 0
22. Hindustan, Jullundur.	2,542 0 0
23. Sadaqat, Ludhiana.	674 0 0
24. Terjman, Ludhiana.	1,286 0 0
25. Mewat, Gurgaon.	1,353 8 0
26. Riyasat, Delhi.	200 0 0
27. Amar Jot, Rohtak.	528 0 0
28. Preet, Jullundur.	2,260 11 0
29. Panchayat Jullundur.	95 0 0
30 Driver, Jullundur.	972 0 0
31. Transport Gazette, Delhi.	451 12 0
32. Rahbar. Gurdaspur.	870 8 0
33. Vertman, Amritsar.	233 0 0
34. Nai-Sayasat, Delhi.	671 4 0
35. Reformer, Delhi.	1,539 0 0
36. Doaba Weekly, Jullundur.	510 4 0
37. S. D. Parcharak, Amritsar.	92 0 0
38. Belag, Karnal.	48 0 0
39. Akali Patrika, Jullundur.	2502 0 0
40. Sikh, Chheharata.	2 152 11 0
41. Hindi Milap, Jullundur	5,085 12 0
42. Hindi Hindustan, New Delhi.	1,099 8 0
43. Nav Bharat Times, New Delhi	48 0 0
44. Ujala, Jullundur	1,165 8 0
45 Badalti Duniya, Rohtak.	165 8 0
46. Hariana Sandesh, Hissar.	268 0 0
47. Nagpur Times, Nagpur	112 0 0
48. Anand Bazar Patrika, Calcutta.	612 0 0
49. Amrit Karnal	15 0 0
50. Arya Gazette, Jullundur.	1,069 0 0
51 Sher-i-punjab, Delhi.	150 0 0
52. Roshni Sonepat.	394 0 0
53. Khalsa Advocate, Amritsar.	165 0 0
54. Janam Bhoomi, Karnal.	10 0 0
55. Jat Gazette, Rohtak.	18 0 0
56 Punjab Transport Amritsar.	91 0 0
57. Khalsa Sewak, Amritsar.	178 0 0
58. Quami Awaz, Lucknow.	56 0 0

PROVIDING REST-HOUSE AT HILL-STATIONS FOR GOVERNMENT EMPLOYEES.

*5460. **Shri Ram Chandar Comrade** : Will the Chief Minister be pleased to state :—

(a) whether it has come to his knowledge that the Government of India is proposing to rent buildings at hill

stations for providing rest-houses for its employees;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, whether the Government has any similar scheme for the benefit of its employees under its consideration ?

Shri Bhim Sen Sachar : (a) No.

(b) Does not arise.

TOURS BY MINISTERS IN GURGAON DISTRICT.

*5647. **Shri Dharam Vir Vasisht** : Will the Chief Minister be pleased to state :—

(a) whether it is a fact that he along with three other Ministers toured in Gurgaon District between the 3rd and 17th September, last;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative whether any announcement for providing irrigation and power facilities in the said District was made by any of the Ministers, if so, the details thereof ?

Shri Bhim Sen Sachar.

(a) Chief Minister, Development Minister and Irrigation and Power Minister toured Gurgaon District on 5th 6th and 17th and 3rd to 7th September, 1955, respectively. Only Irrigation and Power Minister accompanied the Chief Minister during his tour on the 5th and 6th September, 1955.

(b) Chief Minister and Development Minister made no such announcement. Irrigation and Power Minister made certain announcements, the details of which are as under :—

(i) In a meeting in village Tigaon, Tehsil Ballabgarh, Irrigation and Power Minister, explained to the public that Ballabgarh Tehsil would get irrigation from Gurgaon canal.

(ii) At Farrukhnangar, he announced that Dulehra minor of Jhajjar Tehsil will be extended and area upto Farrukhnagar will be irrigated. It will cover 3 Zails.

(iii) In a meeting in Palwal Tehsil, he announced that a lift channel will take-off from Agra canal and irrigate the remaining tehsil.

(iv) In a meeting at village Balhawas where Chief Minister was also present, Irrigation and Power Minister announced that Matenhale distributary will be extended and by lift system irrigation facilities will be provided to Rewari Tehsil. The names of villages which will get irrigation were

[Chief Minister]

also mentioned.

(v) In a meeting held at Nuh, he explained that the whole of Nuh tehsil including 2/3rd area of Ferozepore Jhirka Tehsil will get irrigation from Gurgaon canal and the rest of Ferozepore Jhirka Tehsil will be irrigated by tubewells.

(vi) Simultaneously it was also announced that efforts were being made to electrify rural areas.

AKALI MORCHA

*5505. **Pandit Shri Ram Sharma** : Will the Chief Minister be pleased to state :—

(a) the total number of persons arrested and detained respectively district-wise in connection with the Akali Morcha in the State ;

(b) the total expense incurred by the Government in connection with the said Morcha ?

Shri Bhim Sen Sachar : (a) The total number of persons arrested and detained respectively district-wise in connection with the Akali Morcha in the State is given below :—

District	No of persons arrested.	No. of persons detained.
Hissar.	10	1
Rohtak	13	...
Gurgaon	...	...
Karnal	66	6
Ambala	517	17
Simla	...	...
Hoshiarpur	191	7
Jullundur	338	14
Ludhiana	926	32
Amritsar	5531	4
Gurdaspur	97	15
Kangra	...	2
Ferozepore	554	4

(b) Rs. 3,81139/3/-.

ISSUE OF ARMED LICENSES IN AMB CONSTITUENCY DISTRICT HOSHIARPUR.

*5776. **Shri Khushi Ram Gupta** : Will the Chief Minister be pleased to state the total number of licenses at present issued for single and double barralled breech loading guns to

the inhabitants of the area comprising Amb constituency in Tehsil Una, District Hoshiarpur.

Shri Bhim Sen Sachar : 36 for single and 84 for Double Barrel Breech loading guns.

COTTAGE INDUSTRY IN THE NEXT FIVE YEAR PLAN.

*5621. **Sardar Darshan Singh** : Will the Chief Minister be pleased to state the proposals of the Government for the protection and development of Cottage Industry in the Punjab in the Second Five Year Plan?

Sardar Ujjal Singh : The Planning Commission have aproved the Second Five Year Plan for the development of Industries in the Punjab at a cost of Rs. 7.5 crores including Rs. 41 lacs for industrial co-operatives under the Co-operative Department. Besides a sum of Rs. 1.4 crores has been approved by the Planning Commission for technical education under provision for Education. Out of this, a sum of Rs. 6.1 crores is to be spent on the development of small-scale, cottage, village and Khadi industries. It is not possible at this stage to give the exact amount to be allocated to each type of these industries. The schemes included in the Plan aim at intensified and integrated development of small scale, cottage, village and Khadi industries. Special emphasis has been laid in the Plan on the necessity of making adequate financial assistance available for development of industries in the Private Sector. Scope of technical education will be enlarged under the Plan. For providing technical assistance to these industries, it is proposed to set up Central Servicing Units, a Quality Marking Organisation, a Research Organisation and Development Centres. Cottage and Village workers are proposed to be organised into Co-operative Societies. In addition facilities for supply of raw materials, marketing and guarantee of margins against advances will be provided to industrial co-operatives.

CHULAH TAX IN THE VILLAGE, LUANA, AMBALA.

*5609. **Shri Ram Parkash** : Will the Chief Minister be pleased to state :—

(a) the total amount so far collected by the village Panchayat of Luana, Tehsil Jagadhri, District Ambala as Chulah Tax together with the amount so realized from the Harijans;

(b) the manner in which the amount of the tax referred to in part (a) above has been spent ?

Shri Bhim Sen Sachar : (a) The total amount collected as house tax (and not as Chulah Tax) since the last general elections to the Panchayat in July, 1953, is Rs. 528/-. This includes Rs. 142/- realized from Harijans.

(b) The amount of Rs. 528/- together with Rs. 600/- received as grant from the Community Project authorities has been spent on—

(i) repairs to two wells-one for Harijans and one for others,

(ii) sinking of a small new well for Harijans, and

(iii) payment of a village street.

LATHI-CHARGE IN CENTRAL JAIL, HISSAR.

*5697. **Sardar Achhar Singh Chhina** : Will the Chief Minister be pleased to state whether it is a fact that prisoners in Central Jail, Hissar were lathi charged in the 3rd week of April, 1955; if so, the reasons therefor and the names of those who received injuries as a result of the lathi-charge ?

Shri Bhim Sen Sachar : There is no Central Jail at Hissar. The question of any lathi-charge there, therefore, does not arise.

ARRESTS REGARDING AKALI MORCHA.

*5709. **Professar Mota Singh Anandpuri** : Will the Chief Minister be pleased to state :—

(a) the total number of persons arrested in the State during the recent Akali Morcha;

(b) the provisions of law under which the persons were arrested and the number of persons arrested under each;

(c) the total number of persons referred to above against whom cases were withdrawn and the reasons for such withdrawals;

(d) the total number of persons referred to in part (a) above who were convicted;

(e) the number and names of persons; if any, who are still undergoing imprisonment together with the names of the Jails where they are confined ?

Shri Bhim Sen Sachar : (a) 8,145.

(b)

U/S 143 IPC/9 PSSA.	10
U/S 142/143/117/188/116 IPC/9 PSSA	1710
U/S 188 IPC	5611
U/S 3 of the Preventive Detention Act	102
U/S 9 of the Punjab Security of State Act.	162
U/S 307/364/394/148/149/332/188 IPC	74

U/S 7 of the Punjab Security of State Act 455
U/S 107/151 Criminal Procedure Code 21

(c) i) Tendering appology 927)
ii) Old, Infirm etc., on medical ground 1662) 4937
iii) General amnesty 2348)

(d) 2724.

(e) Nil

LANGUAGE OF THE STATE.

*5710. **Professor Mota Singh Anandpuri** : Will the Chief Minister be pleased to state :—

(a) whether any final decision regarding the language or languages of the State has been taken ;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, the details thereof and the manner in which the said language or languages are to be used or introduced in the Courts, departments of Government, schools and colleges ?

Shri Bhim Sen Sachar : The basic decisions of Government were taken in 1949 and they are incorporated in what is known as the 'Sachar Formula'. According to these decisions, as far as language of the State is concerned, it was laid down as follows :—

(i) There are two spoken languages in the East Punjab namely, Punjabi and Hindi. Punjabi shall be regional language in the Punjabi speaking area and Hindi shall be the regional language in the Hindi speaking area. The Provincial Government will determine such areas after expert advice. Punjabi shall mean Punjabi in the Gurmukhi script and Hindi in the Devnagri script.

(ii) English and Urdu will continue as official and court languages ; these will be replaced progressively by Hindi and Punjabi in the light of the principles laid down in the resolution adopted by the Working Committee of the Indian National Congress at its meeting held on 5th August, 1949.

2. The relevant parts of this resolution run as follows :—

In provinces and States where more than one language prevails, there are areas which undisputably belong to one language or another. Besides such areas, there are areas on the fringe which may be termed bi-lingual areas. It is for a province or state to decide what its language is. In multi-lingual provinces undisputed areas belonging to the various languages as also the fringe or bi-lingual area should be demar-

[Chief Minister]

cated and the language of each indicated by the province or state concerned.

For administrative purposes the language of the province or the area concerned should be used. For court and administrative purposes the language of the province or area shall be used in all public offices. It will be open, however, to any person having another language to submit petition in his own language which is officially recognised.

3. In pursuance of the Sachar Formula the State was demarcated into different areas in 1950-51 as follows :—

Punjabi speaking areas	...	Amritsar, Jullundur, Gurdaspur Ferozepur, Ludhiana and Hoshiarpur Districts, all the parts of Hissar districts lying east to the Fero epore and Patiala side of Ghaggar river and Rupar and Kharar (excepting Chandigarh Capital side) Tehsils of Ambala districts.
Hindi speaking areas	...	Rohtak, Gurgaon, Karnal and Kangra districts, all the parts of Hissar districts lying to the south of the Ghaggar river and Jagadhri and Naraingarh Tehsils of Ambala district.
Bi-lingual areas	...	Simla, Ambala Tehsil and area of the Capital site and Chandigarh.

4. In the light of the guidance contained in the resolution of the Working Committee referred to in foregoing para 2, it has been recently decided that at below district level the official language in Government offices in Punjabi speaking areas shall be Punjabi, of course, in Gurmukhi script as decided in 1949, in Hindi speaking areas Hindi in Devanagari script and in bi-lingual areas both Hindi and Punjabi Where whole districts fall in Hindi speaking area or the Punjabi speaking area, there will be change over throughout. Where districts do not fall in one or the other of these areas, the demarcation in this respect will be on Tehsil basis. Tehsils which fall wholly in one region or the other will be treated as in that region and Tehsils which fall in both areas will be treated as bi-lingual.

5. The questions relating to the language of the courts, the language of the legislature and the language in which the Secretariat and offices of Head of Departments shou d work are **still under consideration.**

HARIJANS LAMBARDARS.

*5482. **Shri Teg Ram :** Will the Minister for Developement be pleased to state :—

(a) the total number of Harijan Lambardars so far appointed in the State, district-wise ;
(b) the duties of a Harijan Lambardar ;
(c) the name of the officer who is the final authority for appointing a Harijan Lambardar together with the name of the Officer whose recommendations in this connection are taken into consideration ?

Sardar Partap Singh Kairon :—(a) A statement is laid on the Table.

(b) A list is laid on the Table.
(c) The final authority for appointing a Harijan Lambardar is the Collector of the distric . The recommendations of the Tahsildars Sub-divisional Officers, Revenue Assistants, Superintendent of Police, and settlement officer Consolidation of Holdings are generally taken into considerations.

STATEMENTS.

Lists.

	District		No. of Harijan Lambardars so for appointed in the State
1.	Hissar	...	542
2.	Gurgaon	...	3[illegible]8
3.	Ambala	...	403
4.	Simla	...	-
5	Kangra	...	35
6.	Hoshiarpur	...	98
7.	Jullundur	...	88
8.	Ferozepore	...	225
9.	Amritsar	...	63
10	Gurdaspur	...	205
	Total.--		1989

Information in respect of Rohtak; Karnal and Ludhiana districts is being collected and will be supplied as soon as possible.

LIST OF DUTIES OF HARIJAN LAMBARDARS.

In addition to the duties imposed upon lambardar by law for any purpose, a lambardar shall—

(i) Defray joint expenses of the estate and render accounts thereof, as may be duly required of him ;
(ii) report to the tahsildar the death of any assignee of land revenue or Government pensioner residing in the estate, or the marriage or re-marriage of a female drawing a family pension and residing in the estate, or the absence of any such person for more than a year ,
(iii) report to the tehsildar all encroachments on roads (including

[Minister for Development]

village roads) or on Government waste lands and injuries to, or app opiiation of the nazul prcperty situated within the boundaries of the estate ;

(iv) report any injury to Government buildings made over to his charge ;

(v) carry out, to the best of his ability, any orders that he may receive from the Collector requiring him to furnish information, or to assist in providing on payment supplies or means of transport for troops or for officers of Government on du y ;

(vi) assist in such manner as the Coll ctor may from time to time direct at all crop inspections, recording of mutations, surveys, preparations of records-of-right, or other revenue business carried on within the limits of the estate ;

(vii) attend the summons of all authorities having j ri diction in the estate, assist all officers of the Government in the execution of their pu lic duties, supply, to the best of his ability, any local information which tho e officers may require, and generally act for the landowner, tenants and residents of the estate or sub-division of the estate in which he holds office in their relations with Government;

(viii) report to the patwari any outbreak of disease among animals ;

(ix) report to the patwari the deaths of any right-holders in their estates;

(x) report any breach or cut in a Government Irrigation canal or channel to the nearest canal officer, zilladar, or canal patwari.

(xi) under the general or sp cial direc ions of the Collector assist by the use of his personal influence and otherwise all officers of Government and other persons duly authorised by the Colector, in the collections and enrolment of recruits for military service whether combatant or non-combatant.

LEASE OF GOVERNMENT LAND IN VILLAGE RUP NAGAR, FEROZEPUR DISTRICT.

*5484. **Shri Teg Ram :** Will the Minister for Development be pleased to state :—

(a) the total area at present of Government land in village Rup Nagar, Tehsil Fazilka District Ferozepur;

(b) the date when the names of persons to whom, and the rate of rent at which, the said land was leased out during the current year ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) 448B. 1B

(b) A statement is laid on the table.

STATEMENT.

Statement showing the names of lessee and rate of rent at which the said land was leased out in February, 1955 for the year 1955-56.

Serial No.	Name of lessee.	Rate of rent.
		Rs.
1.	Jodha Ram	220/-
2.	Sodaugar Singh	160/-
3.	Sharu	120/-
4.	Jagir Singh	100/-
5.	Piare	210/-
6.	Nand Lal	120/-
7.	Bhagirath	10[illegible]/-
8.	Wazir Singh	110/-
9.	Boota Ram	125/-
10.	Hira Ram	130/-
11.	Mehtab Ram	260/-
12.	Sohawa Ram	2[illegible]5/-
13.	Chamba Ram	220/-
14.	Munshi Ram	125/-
15.	Ram Jas	125/-
16.	Jodha Ram	200/-
17.	Bhagwan Dass, Kartar Singh	455/-
18.	Nand Ram, Raja Ram	420/-
19.	Naryan Singh	245/-
20.	Kohra Singh	285/-
21.	Isher Ram	300/-
22.	Kishna	150/-
23.	Ladha Ram	115/-
24.	Dooua Singh	225/-
25.	Sarya	205/-
26.	Sohan Ram	205/-
27.	Fatta Singh	170/-
28.	Inder	165/-
29.	Sheru	185/-
30.	Ladha	120/-
31.	Sardara	190/-
82.	Banejam	165/-
33.	Har Chand	205/-
34.	Dine	205/-
35.	Gonha	165/-
36.	Mangla	165/-
37.	Koru	165/-
38.	Kotu	150/-
39.	Mot Nath	75/-
40.	Birbal	110/-

CORRECTION OF WRONG GIRDAWART ENTRIES.

*5504. **Pandit Shri Ram Sharma** : Will the Minister for Development be pleased to state whether any staff has been engaged for correcting wrong entries in the girdawaris; if so, the total number of corrections so for made district-wise together with the action, if any, taken against those responsible for making the wrong entries ?

Sardar Partap Singh Kairon : Information in respect of Ludhiana and Simla districts is as under :—

[Minister for Development]

First part—	No.
Second part—	Does not arise.
Third part—	Does not arise.

Information in respect of other districts is being collected and will be supplied as soon as possible. It may, however, be mentioned that some staff was detailed for correcting wrong entries in the girdawaris.

REPRESENTATION FROM LANDOWNERS OF TAHSIL DASUYA DISTRICT HOSHIARPUR.

*5579. **Shri Rala Ram :** Will the Minister for Development be pleased to state wheter any representations from the landowners in Tahsil Dasuya, District Hoshiarpur, have been received by the Government to the effect that land revenue is still being charged from them for lands taken over by the Government for roads and canals, i so, the action, if any taken thereon ?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and will be supplied as soon as possible.

LAND IN VILLAGE BHALIALA DISTRICT HOSHIARPUR.

*5620, **Sardar Darshan Singh :** Will the Minister for Development be pleased to state :—

(a) the area of land in village Bhaliala, tahsil and district Hoshiarpur, which was under occupancy rights of Muslims immediately before partition ;

(b) the names of the owners of said area and the nature of their right over that area ;

(c) the actua cultivators of that area at present ?

Sardar Ujjal Singh : The information is being collected and will be supplied to the Member when it is ready.

DISPOSSESSION OF OCCUPANCY TENANTS IN TEHSIL UNA DISTRICT HOSHIARPUR.

*5685. **Shri Wadhawa Ram :** Will the Minister for Development be pleased to state the number of erstwhile Occupancy tenants in tahsil Una of district Hoshiarpur who have recently been dispossessed of their lands for arrears of rent together with such area of land and such amount of arrears of rent, respectively ?

Sardar Partap Singh Kairon :

Year of dispossession.	No. of Occupancy tenants dispossessed.
1947-48	5
1948-49	38
1949-50	21
1950-51	68
1951-52	2
After 1952-53	Nil

The information regarding area held and the amount of arrears of rent payable by the dispossessed occupancy tenants is being collected and will be supplied to the Member early.

EVICTION OF TENANTS

*5686. **Shri Wadhawa Ram** : Will the Minister for Development be pleased to state whether the Government is aware of the fact that evictions of tenants have taken place even after the passage of the Punjab Security of Land Tenures (Amendment) Act, 1955, if so, the number of evictions reported and the steps, if any, taken by the Government to check such evictions ?

Sardar Partap Singh Kairon : First part. Yes.

Second part 118

Third part The evictions are in accordance with the provisions of the Punjab Security of Land Tenures (Amendment) Act, 1955.

The above information is in respcet of Rohtak and Simla districts. The information in respect of other districts will be supplied as soon as collected.

LEASE OF GOVERNMENT WASTE LAND IN VILLAGE SAMHLAKHA, DISTRICT AMBALA.

*5696. **Sardar Achhar Singh Chhina** :Will the Minister for Development be pleased to state :—

(a) whether any area of Government waste land in village Samhlakha, District Ambala was leased out to the Harijans for cultivation, if so, the extent thereof ;

(b) whether the Harijans referred to in part (a) above were ejected from their lands in the beginning of 1955, if so the reasons thereof ?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and will be supplied shortly.

PAYMENT OF RENT BY TENANTS IN VILLAGES GARH AND MOHLA, DISTRICT HISSAR.

*5698. **Sardar Acchar Singh Chhina** : Will the Minister for Development be pleased to state whether the Government is aware of the fact that the tenants in villages Garh and Mohla of Tahsil Bhiwani, District Hissar have been forced by their landlords to pay higher rents than admissible; if so, the action if any, taken by the Government in the matter.

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and will be supplied as soon as possible.

SURCHARGE ON LAND REVENUE.

*5733. **Sardar Chanan Singh Dhut** : Will the Minister Development be pleased to state whether the Government is aware of the fact that surcharge on Land Revenue is being levied not on land revenue but on land revenue and local rate combined; if so, the reasons therefor together with the action Government proposes to take to refund the excess amount thus realised ?

Sardar Partap Singh Kairon :

First Part— The surcharge is levied on land revenue only, in the District of Hissar, Rohtak, Ambala Simla, Kangra and Ferozepore.

Second Part— Does not arise in respect of the above-mentioned districts.

Note : The information in respect of the other districts is being collected and will be supplied to the member early.

SLAUGHTER OF COWS Etc.

*5483. **Shri Teg Ram** : Will the Chief Minister be pleased to state :—

(a) the age and kind of cows, bullocks and calves, whose slaughter is prohibited by law;

(b) the total number of cows, bullocks and calves, if any slaughtered in the State since last January, 1955 up-to-date ?

Shri Bhim Sen Sachar : (a) Slaughter of cows, bullocks and calves of any age and kind is prohibited under the Rules framed under Section 43 of the Punjab Laws Act, 1872.

(b) Five cows and three bullocks.

GRAZING GROUND IN VILLAGE BALACHAUR, DISTRICT AMBALA.

*5608. **Shri Ram Parkash** : Will the Minister for Development be pleased to state :—

(a) whether any area of the common land for grazing

purposes has been reserved during consolidation of village Balachaur, Tahsil Jagadhri, District Ambala ;

(b) whether he is aware of the fact that the village Panchayat of the village referred to in part (a) above has auctioned the said grazing ground to some contractors, if so, the steps, if any, taken by the Government to provide grazing ground to the landless persons for grazing their cattle ?

Sardar Partap Singh Kairon :(a) No.

(b) An area measuring 50 acres has been set apart for the Panchayat in accordance with the Government instructions. Before consolidation there was only 15 bighas and 10 biswas of land of Shamlat Deh but now the total area reserved for various common purposes is 1032 kanals 14 marlas. This area is for 'baras' for Harijans, paths, roads, johars, ghats, mandir, Had rori, manure pits, cremation ground and thrashing floors etc. It was beyond the capacity of allottees and local petty right-holders to reserve more area for grazing ground from the common pool, especially when there was no grazing ground prior to consolidation. The question of auctioning the grazing ground to some contractor does not arise. However, the common land has been leased out for Rs. 270/- for the current year. Next time the Panchayat will auction the common land keeping sufficient portion of it as pasture for common purposes.

NATIONAL EXTENSION SERVICE BLOCKS IN THE STATE.

*5648. **Shri Dharam Vir Vasisht** : Will the Minister for Development be pleased to state :—

(a) the total number of National Extension Service Blocks functioning in the State at present, with their areas, and the progress of work achieved in each case ;

(b) whether a uniform pattern of development was adopted in each block referred to in part (a) above, if not, the reasons therefor ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) Two statements containing the required information are laid on the Table. Statement No. II does not include the progress of Rewari and Dera Gopipur Block as the same is yet awaited from the respective Block Development Officers.

(b) **Yes.**

[Minister for Development]

STATEMENT NO. 1

NUMBER OF NATIONAL EXTENSION SERVICE BLOCKS FUNCTIONING IN THE STATE AT PRESENT.

	Name of National Extension Service Block.	Area (in acres).
1.	Samrala.	81406
2	Gurgaon.	121293
3.	Guhla.	208435
4.	Panipat.	13[illegible]195
5.	Rohtak.	104681
6.	Kharar.	77404
7.	Ludhiana.	98142
8	Garhshankar.	69117
9.	Hamirpur.	105444
10.	Palampur.	65235
11.	Outerseraj.	164480
12.	Gohana.	99808
13.	Rewari.	102386
14.	Loharu.	184375
15.	Kangra.	12[illegible]69
16.	Dehra.	163938

STATEMENT No. II.

Progress of work under major Schemes in National extension service blocks (sanctioned 1953-54) upto 31st August, 1955.

		Gurgaon 1	Guhla 2	Samrala 3	Total 4
	I. AGRICULTURE.				
1.	Seed distributed (Md.) ...	9191	4179	8075	21445
2.	Fertilisers distributed (Mds.) ...	1074	774	18323	20171
3.	Implements distributed. ...	471	380	2294	3[illegible]45
4.	Compost pits dug. ...	5067	3[illegible]02	6948	15517
5.	Model farms laid out. ...	7	11	40	58
6.	Demonstrations held. ...	197	1[illegible]29	363	2089
7.	Area deratted (Acres). ...	182590	17070	33879	233539
8.	Fruit trees planted. ...	28[illegible]4	3[illegible]56	4534	10864
9.	Timber trees planted ...	6802	5010	19445	3[illegible]257
	II. LAND RECLAMATION.				
1.	Areas reclaimed (Acres). ...	941	86[illegible]2	80	96[illegible]3
2.	Area cleared of weeds (Acres) ...	20382	[illegible]4283	125448	180113
	III. IRRIGATION.				
1.	Wells repaired ...	369	64	124	557
2.	Wells constructed ...	398	18	60	476
3.	Pumping sets installed ...	12	7	59	78
4.	Tubewells sunk ...	—	18	27	45

	Gurgaon	Guhla	Samrala	Total
	1	2	3	4
IV. ANIMAL HUSBANDRY.				
1. Veterinary First Aid Centres of Dispensaries ...	7	10	13	30
2. Artificial Insemination Centres ...	—	—	—	—
3. Animals vaccinated or inoculated.	26069	66579	51467	144115
4. Animals castrated ...	6584	5544	8971	21099
5. Pedigree bulls supplied ...	27	17	22	66
6. Improved poultry birds supplied	239	351	1000	1590
7. Eggs for hatching supplied ...	438	252	2574	3264
V. HEALTH.				
1. Health & First Aid Centres ...	2	—	11	13
2. Maternity cases attended ...	—	—	795	795
3. Dais enrolled ...	—	—	26	26
4. Dais trained ...	—	—	14	14
VI. COMMUNICATIONS.				
1. Culverts built ...	2	21	79	102
2. Kacha roads constructed ...	45½	79	65½	167
3. Construction of pacca roads ...	20	—	½	20½
4. Existing roads repaired (Miles) ...	—	14	—	14
VII. SANITATION.				
1. Drains constructed (ft.) ...	70	10364	148160	158594
2. Streets paved Sq. ft.) ...	56000	118819	548805	723624
3. Remodelling of wells ...	69	27	15	111
4. Model Public latrines ...	200	2	16	218
5. Model Cattle sheds ...	49	4	50	103
6. Wells purified ...	335	45	65	445
VIII. EDUCATION (INCLUDING SOCIAL EDUCATION).				
1. Schools converted into Basic type	—	—	—	—
2. Schools for children ...	16	26	114	156
3. Adult literacy centres ...	18	32	41	91
4. Reading rooms ...	11	13	10	34
5. Child welfare centres ...	8	10	6	24
6. Young farmers' clubs ...	20	18	24	62
7. Women's Organisations ...	2	1	16	19

Progress of work under major Schemes in national extention service blocks (Started April, 1955) upto the 31st August, 1955.

	Gohana	Loharu	Kangra
	1	2	3
I. AGRICULTURE.			
1. Seed distributed (Mds.) ...	580	3	44
2. Fertilizers distributed (Mds.) ...	578	23	257
3. Implements distributed —	5	—	—
4. Compost pits dug —	517	1081	82
5. Model farms laid out —	—	6	—
6. Demonstrations held —	10	36	15
7. Area deratted (Acres) —	140	2200	4595
8. Fruit trees planted —	145	4	414
9. Timber trees planted —	1972	—	9120

[Minister for Development]

		Gobana	Loharu	Kangra
		1	2	3
	II. LAND RECLAMATION.			
1.	Areas reclaimed (Acres)	17	547	—
2.	Area cleared of weeds (Acres)	34224	26482	2908
	III. IRRIGATION.			
1.	Wells repaired	3	—	7
2.	Wells constructed	2	—	—
3.	Pumping sets installed	—	—	—
4.	Tube-wells sunk	1	—	—
	IV. ANIMAL HUSBANDRY.			
1.	Veterinary First Aid Centres and Dispensaries ...	—	—	—
2.	Artificial Insemination Centres ...	—	—	—
3.	Animals vacinated or inoculated	16753	3247	1169
4.	Animals castrated ...	617	639	102
5.	Pedigree bulls supplied ...	—	5	—
6.	Improved poultry birds supplied...	—	—	—
7.	Eggs for hatching supplied ...	—	—	—
	V. HEALTH.			
1.	Health & First Aid Centres	—	—	—
2.	Maternity cases attended	—	—	—
3.	Dais enrolled	—	—	—
4.	Dais trained	—	—	—
	VI. COMUNICATIONS.			
1.	Culverts built	4	—	—
2.	Kacha roads constructed	3/8	2	—
3.	Construction of pacca roads	—	—	—
4.	Existing roads repaired (Miles)	—	—	—
	VII. SANITATION.			
1.	Drains constructed (ft.)	6812	—	—
2.	Streets paved (Sq. ft.)	136502	—	—
3.	Remodelling of wells	—	5	1
4.	Model public latrines	4	—	—
5.	Model Cattle sheds	—	—	—
6.	Wells or Baulies purified	33	—	57
	VIII. EDUCATION (INCLUDING SOCIAL EDUCATION).			
1.	Schools converted into Basic type	—	—	—
2.	Schools for children	—	1	1
3.	Adult literacy centres	1	—	—
4.	Reading rooms	—	—	—
5.	Child welfare centres	—	—	—
6.	Young farmers' clubs	—	4	4
7.	Women's organisations	—	—	—

Note : The information in respect of Rewari and Dera Gopipur Blocks is not readily available.

Progress of work under Major Schemes in National Extension Service Blocks (Sanctioned 1954-55) upto the 31st August, 1955.

	Panipat	Kharar	Rohtak	Ludhiana	Garhshankar	Palampur	Outer-Seraj	Hamir-pur	Total
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
I. Agriculture									
1. Seeds distributed (Mds.)	1838	2033	532	6730	3930	9	191	251	15514
2. Fertilizers distributed (Mds.)	4934	3561	848	7157	4408	1065	105	970	23048
3. Implements distributed.	2935	94	N. A.	61	838	...	...	49	3977
4. Compost pits dug.	2688	285	1508	6396	3897	666	963	1694	18097
5. Model farms laid out.	17	6	71	17	72	1	...	17	201
6. Demonstrations held.	106	327	49	355	217	177	...	297	1528
7. Area deratted (Acres)	48927	22144	1358	15159	24012	4387	625	2524	119086
8. Fruit trees planted.	5944	3282	873	3865	3847	1120	6137	1818	26887
9. Timber trees planted.	6356	14049	186	17632	49435	13741	6000	651	108050
II. Land Reclamation									
1. Areas reclaimed (Acres)	255	13	830	150	1218	9	211	100	2786
2. Areas cleared of weeds (Acres)	24261	28970	7802	75176	117456	1663	2972	8041	266348
III. Irrigation									
1. Wells and Kuhls repaired	82	20	15	21	38	35	10	5*	226
2. Wells constructed.	7	11	79	27	77	...	...	4*	205
3. Pumping sets installed.	7	9	...	15	9	...	...	...	40
Tubewells sunk.	6	...	1	7	...	...	...	...	14

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
IV. Animal Husbandry									
1. Veterinary First Aid Centres and Dispensaries.	...	11	...	...	...	11	1	10	33
2. Artificial Insemination Centres.	...	...	...	...	...	...	...	...	...
3. Animals Vaccinated or inoculated.	34552	23740	3708	22813	...	...	...	424	85237
4. Animals castrated.	789	2217	407	1154	1720	37	680	1097	8101
5. Pedigree bulls supplied.	7	7	2	15	...	...	...	...	31
6. Improved poultry birds supplied.	286	1302	...	1029	94	68	...	244	3023
7. Eggs for hatching supplied.	496	806	...	871	298	426	...	270	3167
V. Health									
1. Health and First Aid Centres.	12	...	...	...	...	...	...	...	12
2. Maternity cases attended.	...	...	...	...	...	...	...	2	2
3. Dais enrolled.	...	...	...	...	...	...	...	18	18
4. Dais trained.	...	...	...	...	...	...	...	...	...
VI Communications									
1. Culverts built.	21	8	40	41	14	13	14	...	151
2. Kacha roads constructed.	1½	34	13¾	27½	79½	5½	82	13½	257¼
3. Construction of pacca roads	...	...	...	...	...	...	7	...	7
4. Existing roads repared (Miles.)	...	...	...	...	...	...	...	...	...

	Panipat 1	Kharar 2	Rohtak 3	Ludhiana 4	Garhshankar 5	Palampur 6	Outer-Seraj 7	Hamirpur 8	Total 9
VII Sanitation									
1. Drains constructed (ft.)	15169	79413	3228	117008	31498	200	280	5131	251927
2. Streets payed (sq. ft.)	201054	533131	270236	150050	183082	...	4921	177 4	1360188
3. Remodelling of wells.	30	55	5	11	17	3	70	20	211
4. Model public latrines.	1	12	36	7	...	1	7	5	69
Model cattle sheds	10	...	4	12	3*	1	1	20	51
Wells or baulies purified.	102	299	29	7	70	498	297	481	1786
VIII Education (including Social Education).									
1. Schools converted into basic type.	—	...	...	...	...	...	...	...	...
2. Schools for children	9	...	2	9	...	9	2	4	35
3. Adult literacy centres.	16	20	14	2	11	18	14	8	103
4. Reading rooms	11	5	1	12	6	5	9	3	52
5. Child welfare centres.	8	3	2	1	...	5	10	4	33
6. Young farmers' clubs	7	30	3	6	10	16	...	10	82
7. Women's Organisations.	8	5	...	6	10	6	4	1	40

Revised figures reported by Block Development Officer.

CONSTRUCTION OF BUILDING OF GOVERNMENT AGRICULTURAL COLLEGE AT LUDHIANA.

*5782. **Shri Dev Raj Sethi** : Will the Minister for Development be pleased to state :—

(a) the total estimated cost of Government Agricultural College and its allied buildings proposed to be constructed at Ludhiana.

(b) whether the Union Government has sanctioned any non-recurring grant towards the cost of the said building; if so, the amount thereof;

(c) the time by which the said buildings are expected to be completed ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) 72 lacs.

(b) The matter is yet under correspondence with the Government of India.

(c) Not definitely known at this stage.

CONSTRUCTION OF BUND ON RIVER BEAS IN TEHSIL NURPUR, DISTRICT KANGRA.

*5458. **Shri Ram Chandra Comrade** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state whether Government received any representation for the construction of a Bund on river Beas and the channelisation of its waters somewhere in Nurpur Tehsil, District Kangra so as to protect the land and the people of this Tehsil from the recurring annual damage caused by the floods in this area; if so, when, and the action, if any, so far taken by Government thereon ?

Chaudhri Lahri Singh : Yes during 6/55. It is proposed to carry out the detailed survey of the river Beas after the flood season is over to formulate proposals for the protection of the land and the people of Nurpur Tehsil, District Kangra.

WATER LIFTING ENGINES.

*5503. **Pandit Shri Ram Sharma** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state :—

(a) the places where water lifting engines have been fitted on canals in the State;

(b) the cost of each Engine and the establishment charges so far incurred, alongwith the number of days for which each such engine has worked, the quantity of water lifted and the total area of land thus irrigated ?

Chaudhri Lahri Singh : (a) Southern Distributary. 2 water lifting engines and 6 pumps are fitted at R. D. 16005.

2. Nangal Hydel Channel 1 at R. D. 7500.

3. Gajrani Minor.

4. Fakrah Minor.
5. Jehangirpur Minor.
6. Dhamana Minor.
7. Seman Minor.

(b)

Name of Disty. & minor.	No. of engines (No.)	Cost of engines Rs.	Estab-lishment char-ges. Rs.	No. of days each engine worked	Quantity of water lifted.	Area irrigated acres.
					day cusecs.	
1. Southern Disty.	2	59671/-	5339/-	4334	422	1928
2. Nangal Hydel Channel	1	4000/-	..	...	...	...
					Cusecs days	
3. Gajrani	9	70965/-	1300/-	270	1500	2000
4. Bakrah	8	62000/-	9990/-	401	6416	2227
5. Jehangir-pur	8	65000/-	9510/-	333	9990	6558
6. Dhamana	5	46000/-	3285/-	187	1120	6284
7. Seman	3	26400/-	1230/-	70	421	1187

CONSTRUCTION OF A BRIDGE OVER CANAL IN TEHSIL GARHSHANKAR, DISTRICT HOSHIARPUR.

*5687. **Shri Wadhawa Ram** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state :—

(a) whether it is a fact that no bridge over the canal exists over a distance of two miles between Burji Nos. 147 and 157 adjacent to village Ajnoha Tehsil Garhshankar District Hoshiarpur while an area of 200 acres of land of the said village lies on the other side of the canal;

(b) whether Government have received a representation from the people of village Ajnoha for construction of a bridge at burji No. 153 to give them access to their land referred to in Part (a) above; if so, the action if any, taken thereon ?

Chaudhri Lahri Singh : (a) Bridges on the Jullundur Branch exist at R. D. 147500 and 156450. Distance between these bridges is 1.8 miles. The bridge for village Ajnoha is constructed at R. D. 156450 Jullundur Branch.

[Minister for Irrigation]

(b) Yes, the zamindars of village Patti Sheikhu of Ajnoha village requested for an additional bridge between R. D. 152000 to 153000 Jullundur branch and agreed before the Deputy Commissioner, Hoshiarpur, on 29th June, 1954 to pay the cost thereof out of the compensation which they would receive for their lands coming under the Jullundur Branch. So far they have not deposited the requisite amount. As soon as they deposit for the cost of the bridge, necessary steps shall be taken to provide a V. R Bridge. In the sanction given by the Bhakra Control Board for the additional bridges in this Illaqa no bridge has been sanctioned between R. D. 152000-153000 Jullundur Branch.

SINKING OF TUBEWELLS IN THE STATE.

*5732. **Sardar Chanan Singh Dhut** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state :—

(a) the total number of Tubewells sunk in the State on Govern ent expense so far;

(b) whether the Tubewells referred to in part (a) above were sunk departmentally or through private concerns together with the number under each category ?

Chaudhri Lahri Singh : (a) 764 Tubewells have been drilled so far.

(b) Yes, the Tubewells were sunk departmentally as well as through the contractors, as detailed below;

I—Departmentally 203 Tubewells

II—Contractors

(i) M/s. Associated Tubewells Ltd. 224 Tubewells.

(ii) M/s. Harold T. Smith Inc. ... 212 Tubewells.

(iii) M/s. French Group of Drilling Companies. ... 125 Tubewells.

DIGGING OF CANAL FROM RE-KA-PATTAN.

*5734. **Sardar Chanan Singh Dhut** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state :—

(a) whether the Government has under its consideration any proposal to utilize the waters of Beas river by digging a canal from Re-Ka-Pattan for providing irrigation facilities in district Hoshiarpur; if so, the total estimated cost of the project;

(b) whethe the Government has received any suggestions for the improvement of the utility of the Project referred to in part (a) above by shifting the site of

the canal further towards the hills, if so, the action taken in the matter ?

Chaudhri Lahri Singh : (a) Yes; the cost of the project is expected to be Rs. 324 Crores approximately.

(b) Yes; but the proposal was not found feasible.

LAND TAKEN OVER FOR CANAL AND EARTH WORK IN TEHSIL JULLUNDUR.

*5708. **Professor Mota Singh Anandpuri** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state :—

(a) whether he is aware of the fact that the Executive Engineer, Ala-alpur Jullundur Branch has received an application from one Kartar Singh, son of Sardar Dasondha Singh of village and Post Office Patara, Tehsil and District Jullundur for the grant of land to him in lieu of his land measuring about 24 Kanals, taken over by the Government for canal as well as earthwork;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, whether the said Kartar Singh has been granted the land and otherwise compensated for the damage done to his crops during the construction of the Distributary; if not, the reasons therefor ?

Chaudhri Lahri Singh : (a) No such application from one Kartar Singh, son of Sardar Dasondha Singh of village and P. O. Patara, Tehsil and District Jullundur for the grant of land to him in lieu of his land measuring about 24 Kanals has been received by the Executive Engineer, Alawalpur Division or in the office of Superintending Engineer Nangal Circle.

(b) Action to compensate for the land coming under the construction of Jandu Singh Distributary has already been taken and awards will be announced by the Land Acquisition Officer.

LABOUR CO-OPERATIVE SOCIETIES.

*5622. **Sardar Darshan Singh** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state whether any representation from the contractors regarding the allocation of work to the Labour Co-operative Societies up-to the value of Rs. 50,000/- has been received by Government; if so, the action, if any, taken or proposed to be taken in the matter ?

Chaudhri Lahri Singh : First part— Yes.

Second part— The representation is under examination. It may, however, be added that the limit up to which skilled

[Minister for Irrigation]
works in future will be allotted to Labour and Construction Co-operative Societies has since been reduced to Rs. 2,000/-.

ALLOTMENT OF EVACUEE LAND TO GOVERNMENT DEPARTMENTS.

*5780. **Shri Dev Raj Sethi** : Will the Minister for Finance be pleased to state :—

(a) the total area of evacuee land so far allotted to the different Government Departments in the State;
(b) the total price of such areas of land as assessed together with the total amount realised as on 31st August, 1955 and credited to the Custodians' account;
(c) the balance of amount yet to be realised alongwith the det ils of Departments from which the same is to be realised and the steps taken for realisation ?

Sardar Ujjal Singh : The information is being collected and will be supplied to the Member when it is ready.

ALLOTMENT OF EVACUEE LAND TO UNSATISFIED CLAIMANTS IN THE STATE.

*5781. **Shri Dev Raj Sethi** : Will the Minister for Finance be pl ased to state :—

(a) the total area of evacuee land to which unsatisfied claimants in the State are eligible as on 31st August, 1955;
(b) the total un-allotted evacuee land in standard acres in the State as on 31st, August, 1955;
(c) the steps, if any, taken or proposed to be taken by the Government to allot adequate land to unsatisfied claimants ?

Sardar Ujjal Singh : The information is being collected and will be supplied to the Member when it is ready.

M. A's. IN SANSKRIT IN SUBORDINATE EDUCATIONAL SERVICE.

*5589. **Shri Rala Ram** : Will the Minister for Edcuation be pleased to state whether the M. A's in Sanskrit working in the Subordinate Educational Service in the State are accorded the same status and scales of pay as the M. A's in other subjects, if not, the respects in which they differ ?

Shri Jagat Narain : Yes. They do not differ in any respect.

NUMBER OF HARIJAN STUDENTS GIVEN SCHOLARSHIPS.

*5607. **Shri Ram Parkash** : Will the Minister for Education be pleased to state the number of Harijan students studying in the schools and colleges in the State who have been given scholarships by the Government.

Shri Jagat Narain : 4126 and 4874 Harijan students reading in schools and colleges were awarded scholarship during 1954-55 and 1955-56 respectively.

WATER OF SULPHUR SPRINGS IN KULU FOR MEDICINAL PURPOSES.

*5459. **Shri Ram Chandra Comrade** : Will the Minister for Education be pleased to state whether he has received any suggestions for using the water from the Sulphur springs in Manali, Mani Karn, Vashist etc., in Kulu Sub-division for medicinal purposes, if so, the action, if any, taken thereon ?

Shri Jagat Narain : No. The chemical analysis of the Mani Karn and Vashist springs in the Kangra Valley was, however, carried out in the Health Department Laboratory at Ambala Cantt. The analysis did not reveal the presence of any constituent likely to have medicinal properties. The radiometnic contents were also reported to be absent by the Geological Adviser, Atomic Advisory Commission. Further investigations will, however, continue.

NEWLY CONSTRUCTED ROADS IN KANGRA DISTRICT.

*5530. **Bakshi Partap Singh** : Will the Minister for Public Works be pleased to state :—

(a) the schemes for the improvement of newly constructed roads in Kangra District received from the Chairman of the District Board by the Communication Board ;

(b) the amount suggested by the said Chairman for each of the schemes referred to in part **(a)** above ;

(c) whether the recommendations mentioned in part **(a)** above have been accepted by the said Communication Board wholly or partly, if the latter, the names of the schemes which have been rejected ;

(d) If none of the said schemes has been accepted, the reasons therefor ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : (a) No estimate for the improvement of newly constructed roads in Kangra District has been received from the District Board, Kangra.

(b) In view of (a) above, does not arise.

(c) —do.—

[Minister for Public Works]

(d) The District Board, Kangra may not be willing to contribute anything towards these schemes.

WIDENING OF MUKERIAN TALWARA ROAD IN DISTRICT HOSHIARPUR.

*5578. **Shri Rala Ram** : Will the Minister for Public Works be pleased to state whether the compensation for lands taken over by the Government to widen the Mukerian Talwara Road in Hoshiarpur District has been assessed and finally approved, if so, the time by which the payment is likely to be made to the persons concerned ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : The possession of the land required by Government to widen Mukerian Talwara road has not yet been taken over and thereforethe question of payment of compensation to the owners does not arise. Necessary data for acquiring the land in question is being collected.

WATER LOGGING IN PALWAL.

*5649. **Shri Dharam Vir Vasishat** : Will the Minister for Public Works be pleased to state ;

(a) whether he is aware of the fact that water-logging has heavily damaged the buildings and roads in Palwal municipal areas including the town itself;

(b) whether Government have received any representations from officials or non-officials for the grant of relief from water-logging referred to in part (a above, if so, the action, if any, taken thereon ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : (a) and (b) The Hon'ble Member's attention is invited to my reply to Question No. 5556 by Shri Babu Dayal Sharma, M.L.A., given on 5th January, 1955. Further particulars of the alleged damage and relief therefor are being collected from the Deputy Commissioner, Gurgaon, and the information will be supplied to the Hon'ble Member in due course.

MONUMENTS REMINISCENT OF INDIA'S SUBJECTION.

*5461. **Shri Ram Chandra Comrade** : Will the Chief Minister be pleased to state whether any monuments or statues exist in the State reminiscent of the subjection of India to British rule; if so, the time by which the Government is likely to remove them from public places to museums ?

Shri Bhim Sen Sachar : 1st Part... Yes.

IInd Part ... The statues will be removed to the State Museum as soon as one is constructed. As regards

the monuments, the question as to action to be taken is under consideration.

RELIEF TO POLITICAL SUFFERERS AND LAND JAGIR AWARDS.

*5590. **Shri Rala Ram**: Will the Chief Minister be pleased to state :-

(a) the number of political sufferers who have been given land, pensions of Rs. 50/- P. M., pensions of Rs. 30/- P. M. and pensions less than Rs 20/- P. M. separat ely;

(b) the basis on which land jagirs are awarded to political sufferers ?

Shri Bhim Sen Sachar: (a) Land ... 407

Pensions of Rs. 50/- P. M. ... 102

Pensions of Rs. 30/- P. M. ...1074

Pensions less than Rs. 20/- P. M. ... 593

(b) The land has been granted to political sufferers on the following basis :--

(i) The political sufferer's or his successor's income is less than Rs. 75/- per mensem.

(ii) He does not own land above 8 acres.

(iii) He had suffered five years imprisonment, if convicted once, two years imprisonment, if convicted twice, or had been convicted and undergone imprisonment thrice.

Note :-- For calculating the period of imprisonment undergone, period of six months or over spent as under trial is counted as impisonment,

---

RECRUITMENT THROUGH SUBORDINATE SERVICES SELECTION BOARD.

*5735 **Sardar Chanan Singh Dhut** Will the Chief Minister be pleased to state :--

(a) the total number of persons so far recruited to clerical posts of various categories in the State through the Subordinate Services Selection Board;

(b) the total number of candidates who applied for these posts and the total amount of money deposited by them as fees for appearing before the Board so far ?

Shri Bhim Sen Sachar (a) 1367.

(b) First Part... 5,97.

Second Part. The examination fee paid by the candidates with their applications amounted to Rs. 48,014. No separate

[Chief Minister]

fee was charged from the candidates for appearing before the Board.

ERSTWHILE CRIMINAL TRIBES.

*5592. **Shri Rala Ram**: Will the Chief Minister be pleased to state the steps, if any, so far taken by the Government to educate the erstwhile members of the Criminal Tribes to wean them from criminal habits and to enable them to lead a civilised mode of life?

Chaudhri Sundar Singh: The necessary information is laid on the table.

On the repeal of the Criminal Tribes Act, on 31st August, 1952, the Welfare Department, Punjab was set up for the Welfare of erstwhile members of Criminal Tribes in the Punjab State whose number is about 75000. To raise their Educational Economic and Social standard, the following measures have been taken by the Punjab State Government :—

1. Education,

The members of the erstwhile Criminal Tribes being poor supplemented the family income by sending their children (of school going age) for odd jobs. As education is necessary for their reformation, stipends are paid on the scale given below to attract students to the schools :—

S. No.	Class.	Boarders. per month	Non-Boarders. per month.
1	Primary.	Rs. 17/-	Rs. 2/-
2	Middle.	Rs. 25/-	Rs. 5/-
3	High.	Rs. 30/-	Rs. 8/-
4.	Two stipends in each case for J.T., S.T., Basic, Clerical and Commercial Classes.	Rs. 40/-	—
5	F.A.	Rs. 38/-	Rs 10/-
6	F.Sc.	Rs. 40/-	Rs. 12/-
7	B.A.	Rs. 50/-	Rs. 15/-
8	B.Sc.	Rs 55/-	Rs. 20/-
9	B.Com.	Rs. 65/-	Rs. 30/-
10	Polytechnic.	Rs 55/-	Rs. 20/-
11	Engineering.	Rs. 95/-	Rs. 60/-
12	Medicine.	Rs. 75/-	Rs. 40/-
13	M.A.	Rs. 60/-	Rs. 2[illegible]/-
14	B.T.	Rs. 8[illegible]/-	Rs. [illegible]5/-
15	Law.	Rs. 80/	Rs 45/-
16	3 stipends for industrial training in Pottery at Government Central Pottery Agency Sonepat, three for training in Metal Works at Government Technical Institute, Ambala City Government Industrial School Ambala Cantt., and three for students of Government Wood Working Insitute, Jullundur at the rate of Rs. 25/- per month each.		

During the last two years viz 1953-54 and 1954-55, Rs. 11,304/- and Rs 16,334/- has been paid as stipends to 311 and 331 students of these

tribes respectively. During the year 1955-56, Rs. 40,000/- are to be spent on this scheme, while Rs. 2 lakhs have been provided in the Second Plan period for this purpose.

(b) The erstwhile Criminal Tribes students are also exempted from payment of fees upto the Primary classes. Eleven Primary Schools were started during the year 1952-53 and 1953-54, at places which are exclusively or mainly inhabited by these tribes. The schools are also open to the boys of other communities. A sum of Rs. 17,000/- will be spent this year.

2. *Productive Schemes*

(a) To raise the economic standerd of the Ex-Criminal Tribes youths professional training in Mills and Factories on an Apprenticeship basis is being given. The apprentices are given a stipend of Rs. 25/- per mensem for one year, and a sum of Rs. 12,000/- has been provided for this purpose during this financial year. A sum of Rs 90,000/- has been provided in the Second Five year Plan period for this scheme.

(b) Loans upto Rs. 500/- are given to those who are trained but are not absorbed in Government or private concerns, to enable them to start on their own, trades learnt by them.

Betterment of Living Conditions.

Generally the Ex-Criminal Tribes are poor and are unable to construct their houses. Subsidies for constrcting houses upto Rs. 600/- per house is therefore being given A sum of Rs 22 000/- was spent last year while Rs. one lac has been provided for this purpose in this year. A sum of Rs. 4 lacs has been provided during the Second Plan period under this head.

4. *Subsidy for seeds, Agricultural Implements etc.*

Most of the Ex-Criminal Tribes are agriculturists and to enable them to benefit from the improved means of agriculture subsidies on the following scale are given to them.—

Article	Amount of subsidy.
Bullocks.	Rs. 100/-
Plough.	Rs. 15/-
Bar-Harrow.	Rs. 30/-
Fodder Cutting Machine.	Rs. 50/-
Seeds.	Rs. 30/-

A sum of Rs 5,000/- was spent during the year 1954-55, while a sum of Rs. 24,000/- has been sanctioned for the current financial year. A sum of Rs 1 lac has been provided for this purpose during the Second Plan period.

5 *Medical facilities and appointment of Nurse Dais.*

Nurse dais are being appointed to look after the females. A sum of Rs. 1,313/- was spent for this purpose during the year 1954-55, while a sum of Rs 3,920/- has been sanctioned for the current financial year. A sum of Rs. 20,000/- has been provided under this head during the Second Plan period.

PROVISION OF HOUSES FOR HARIJANS AND OTHER LANDLESS PERSONS.

*5611. **Sardar Darshan Singh** :—Will the Chief Minster be pleased to state whether the Government has issued any instructions to the Panchayats for making provision of land for houses and other common purposes for Harijans and other landless persons in villages where no such reservation had been made at the time of Consolidation ?

Shri Bhim Sen Sachar : Yes, to the effect that Panchayats should prepar plans on the lines of the Model Plan provided by the Director of Panchayats so as to ensure the use of the land transferred to the Panchayats under the Consolidation of Holdings operations and the Village Common Land (Regulation) Act, 1953, to the maximum advantage of the village community, including non-proprietors of land. The Model Plan includes provision for reservation of land for common purposes like extension of village abadi and for places for collection of bones, skinning of dead animals and dyeing and tanning, which will benefit the Harijans.

LAND ACQUIRED UNDER THE EAST PUNJAB UTILIZATION OF LANDS ACT, 1949.

*5462. **Shri Ram Chandra Comrade** —Will the Minister for Development be pleased to state the total area of land so far acquired by the Government under the East Punjab Utilization of Lands Act, 1949, district-wise together with the manner in which it has been utilized ?

Sardar Partap Singh Kairon : Total area of land acquired so far under the Utilization of Lands Act in the State is 1,55,912 acres (except District Hoshiarpur and Gurdaspur). A statement showing the District-wise figures is laid on the Table. Before June, 1954, the land acquired was leased out by public auction but after that it was allotted to landless ejected tenants and genuine Harijans cultivators on a nominal rent.

Name of District.	Area acquired under Utilization of Land Act.
	(in acres)
1. Hissar.	45,232
2. Rohtak.	150
3. Gurgaon.	3 691
4. Karnal	75,512
5. Ambala.	595
6. Kangra.	352
7. Hoshiarpur.	awaited
8. Ludhiana.	10,980
9. Jullundur.	—
10. Ferozepore.	7,810
11. Amritsar.	11,590
12. Gurdaspur.	awaited.
Total :—	1,55,912

The information with regard to Hoshiarpur and Gurdaspur is still awaited from local officers and will be communicated to the Member later.

LAND REVENUE FOR LAND UNDER HOUSES OF HARIJANS IN VILLAGES IN TEHSIL PHILLAUR.

*5688. **Shri Wadhawa Ram** : Will the Minister for

Development be pleased to state :—

(a) whether it is a fact that in villages of Dhindasa and Atta, Tahsil Phillaur, District Jullundur, Harijans have had their houses for the last sixteen years on the land that they had purchased;

(b) whether any land revenue is being charged for the land on which houses referred to in part (a) above have been standing;

(c) if the answer to part (b) above be in the affirmative, the reasons therefor ?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and will be supplied to the Member as soon as it is collected.

AGRICULTURAL LAND GIVEN TO THE HARIJANS.

*5783. **Shri Dev Raj Sethi** : Will the Minister for Development be pleased to state .—

(a) the total area of agricultural land so far given to the Harijans in the State district-wise;

(b) the total area of (i) evacuee land and (ii) nazul land out of the area referred to in part (a) above;

(c) the terms on which the land has been given to the Harijans ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) A statement is laid on Tthe able.

(b) The information is being collected.

(c) The leases are given under the Land Utilization Act for period ranging between 7 to 20 years. The rent of the land is fixed according to the condition of the land. The minimum rent is Re. 1/- per acre per annum. The rent is, however, subject to a maximum of Rs. 3/- per acre per annum.

Name of the District.	Acreage of waste land allotted to Harijans.
Hissar.	2,300
Rohtak.	—
Gurgaon.	2,999
Karnal.	23,650
Ambala.	470
Simla.	—
Kangra.	—
Hoshiarpur.	Not started yet.
Jullundur.	—
Ludhiana.	4,578
Ferozepur.	4,589
Amritsar.	11,440
Gurdaspur.	Not started yet

GRAM SEWAKS.

*5533. **Shri Teg Ram** : Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) the total number of Gram Sewaks at present working in the villages in the State under the Punjab Development Scheme ;

(b) their qualifications and grades of pay ;

(c) whether any training is imparted to them in connection with the performance of their duties ; if so, the period of training and the subjects in which training is imparted ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) 548.

(b) Matriculate with Agriculture as one of the subjects or Middle with a certificate of one year's training course (Mukaddam Class) in Agriculture, relaxable in the case of candidates with practical knowledge of Agriculture or with suitable experience of social work and rural contact. Preference is given to B. Sc. (Agri.) candidates who are offered the scale of Rs. 80-8-160/10-200 higher than the usual grade of Rs. 50-3-80/4-100.

(c) (1) Yes.

(2) One year in basic agriculture followed by six months in extension methods.

(3) (Agriculture, Veterinary, coperative, Panchayats, Public Health and Extension methons.)

GOVERNMENT ENCAMPING GROUNDS.

*5610. **Sardar Darshan Singh** : Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) the area of land in the State used as Government encamping ground ;

(b) the area of land referred to in part (a) above which has been sold since 1948 ;

(c) the area of the said land which has been brought under cultivation since 1948 ;

(d) the area of the said land which has been leased out together with the particulars of lessees and the terms and periods of leases ?

Sardar Partap Singh Kairon : A statement is appended.

STATEMENT.

District.	(a) The area of land in the State used as Government encamping ground.	(b) The area of land referred to in part (a) above which has been sold since 1948.	(c) The area of said land which has been brought under cultivation since 1948.	(d) The area of the said land which has been leased out together with particulars of lessees and the terms and periods of the leases.	Remarks.
1. Simla.	Nil.	Does not arise.	Does not arise.	Does not arise.	
2. Gurgaon	31 Acres	Nil	31 Acres	1. Three acres at Palwal leased out to Shri Pannu Ram of Palwal for one year for Rs. 71/-. 2. 27 acres at Ballabgarh leased out to Shri Narain Dass for Rs. 350/- per annum for 5 years. 3. One acre at Nuh leased out for Rs. 26/- for one year.	
3. Hissar	377.59 acres.	Nil	230 acres	The area is leased annually to the highest bidder in open auction.	
4. Rohtak	179 acres.	Nil	64 acres.	(i) 138 acres. (ii) 8 acres leased out to Munshi Harijan of village Bahmar, tahsil Gohana for ten years. (iii) 130 acres of Sonepat Tahsil have been leased out by the Military Department as under :— (a) 1. 65 acres to Shri Bansi son of Amra Taga of	

[Minister for Development].

District	(a)	(b)	(c)	(d)	Remarks.
				Rai for Rs. 2125/- per annum for the period from Kharif. 1948 to Rabi 1953- 2. Shri Chander Bhan son of Neki of Rai on Rs.3000/- for Rabi 1955 only. (b) 65 acres of Lar sauli leased out to Manager Hariana Daiy Farm Larsauli for Rs.760/8/ per annum with effect from 1-4-50 to 31-3-54.	
5. Karnal	9 acres	...	...	9 acres have been leased out for Rs. 210/- for the year 1955-56	62 acres of encamping ground at Butana have been transferred to the central Government for Nilokheri Administration. The rest of the grounds are under the charge of Central Government, Ministry of Defence.
6. Ludhiana.	...	...	...	...	The land under encamping grounds is in charge of the Military Estates Officer, East Punjab Circle Jullundur Cantt.
7. Hoshiarpur.	...	...	...	...	do.

Note :—Information in respect of the remaining districts will be furnished to the member as soon as collected.

RESERVATION OF LAND FOR HOUSES FOR HARIJANS IN VILLAGE JANDIALA, DISTRICT JULLUNDUR.

*5612. **Sardar Darshan Singh** : Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) whether any land was reserved for houses and other common purposes for Harijans and other landless poor

at the time of consolidation in village Jandiala, District Jullundur ;

(b) the area of land thus reserved ;

(c) whether the demarcation of said land has since been made and occupation given to Harijans ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) Yes.

(b)

Houses.	Latrines.	Playground.	Hadarori.	Ponds.
K. M.	K. M.	K. M.	K. M.	K. M.
7-16	7-6	66-18	8-8	81-12

Manure pits.	Cremation ground.
K. M.	K. M.
11-6	8-9

(c) Yes.

GRANT OF RELIEF IN TEHSIL UNA, DISTRICT HOSHIARPUR.

*5785. **Shri Khushi Ram Gupta** : Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) the total amount of money sanctioned by the Government for disbursement in Tehsil Una, District Hoshiarpur, in May, 1953 when the said Tehsil was declared as a scarcity area together with the manner in which the said amount was disbursed ;

(b) the details of financial aid in cash granted to widows together with the names of the villages in the Tehsil where they resided ;

(c) the details of subsidy for fodder granted to the residents of the Ilaqa together with the names of their villages ;

(d) the balance, if any, out of the amount for relief mentioned in part (a) above ?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and will be supplied shortly.

VAN MAHOTSAV IN THE STATE.

*5651. **Shri Dharam Vir Vasishat** : Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) the total number of trees planted in the State under the Van Mahotsav Scheme during the last three years ending on 31st March, 1955 ;

(b) the number of trees that survived during each of the years referred to in part (a) above ;

(c) the total amount spent by the Government on the said schemes each year separately ?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and will be supplied to the member when ready.

DEPUTATION OF AGRICULTURAL INSPECTORS.

*5690. **Shri Wadhawa Ram** : Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) whether a deputation of Agricultural Inspectors recently waited upon the D. A; if so, the details of the demands presented by them ;

(b) whether Government has considered these demands ; if so, with what results ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) Yes; a deputation of a few Agricultural Inspectors waited upon tne Director of Agriculture in August, 1955, in connection with the retention of their services beyond the 31st August, 1955, as they were surplus to the requirements of the Agriculture Department.

(b) The services of the ten surplus Agricultural Inspectors have been retained for a period of six months from the 1st September, 1955, by creating additional posts.

VETERINARY HOSPITALS UNDER SECOND FIVE YEAR PLAN.

*5711. **Professor Mota Singh** : Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) the number of veterinary hospitals proposed to be established in the State under the Second Five Year Plan ;

(b) th conditions required to be fulfilled before a veterinary hospital is established ;

(c) the names of places whose residents submitted representations asking for the establishment of veterinary hospitals but where such hospitals were not established together with reasons therefor ?

Sardar Partap Singh Kairon : A statement is laid on the Table.

STATEMENT.

(a) 18 new permanent ou ly ng Veterinary Dispensaries from the year 1956-57 are proposed to be opened under the Second Five Year Plan

Further, 86 permanent outlying Veterinary Dispensaries (which are at present under the charge of Veterinary Compounders including the 18 mentioned above) will be converted into regular veterinary Hospitals during the Second Five Year Plan period.

(b) Suitable rent free accommodation for the Dispensary or Hospital and for the residence of the staff to be provided by the residents of the ilaqa and undertaking to be given by the District Board or Municipal Committee to meet the maintenance charges of Dispensary/Hospital including pay of Veterinary Compounder and the Class IV servants.

Serial No.	The names of places whose residents submitted representations asking for the establishment of Veterinary Hospitals but where such Hospitals/Permanent Outlying Dispensaries were not established.	Reasons for not establishing Veterinary Hospitals/Permanent Outlying Dispensaries.
		REPRESENTATIONS RECEIVED DURING THE CALENDAR YEAR 1955.
1	Urapur, District Jullundur	During 1953 District Board Jullundur expressed its inability to open a Permanent Outlying Dispensary owing to its lean finances. Now in 1955, it has resolved to open a permanent outlying Dispensary at Urapur.
2	Fatehpur Rajputan, District Amritsar.	(i) This village is about 5 miles from Veterinary Hospital Jandiala, District Amritsar. Hence the residents of this village can avail of Veterinary aid available at the Veterinary Hospital Jandiala. (ii) Lean finances of District Board, Amritsar.
3	Jakhal Mandi, Talwari, Sadhanwar & Sidhani, District Hissar.	The residents of these villages requested for the opening of a Permanent outlying dispensary at Jakhal Mandi but the same could not be opened there on account of the lean finances of the District Board, Hissar.
4	Nagoke, District Amritsar	(i) Lean finances of District Board, Amritsar. (ii) The inhabitants of village Nagoke, can get Veterinary Aid from Veterinary Hospital, Fatehabad, which is situated at a distance of 5-6 miles from that village
5	Possi, Garhshakar, Tehsil of Hoshiarpur District.	(i) Lean finances of District Board, Hoshiarpur. (ii) The inhabitants of village Possi, can get Veterinary aid from Veterinary Hospital, Garhshankar, which is at a distance of 7 miles from that village
6	Daulatabad, District Gurgaon.	Daulatabad lies within a radius of 5 miles of the Veterinary Hospital Gurgaon. Hence the demand was not considered justified.
7	Behrampur, District Gurdaspur	Village Behrampur is situated within 5 miles distance from the Veterinary

Minister for Development]

		Hospital, Dinanagar and a little over 5 miles from the Veterinary Hospital, Derangla. Hence the demand was not considered justified
8	Mullanpur, District Ambala.	The Panchayat of Mullanpur expressed its inability to provide quarters for the staff and to contribute funds towards the maintenance of a Veterinary Dispensary such being the case a Veterinary Hospital or a Permanent Outlying Dispensary could not be opened.
9	Khalilpur) District Sherpur) Gurgaon.	The inhabitants of these villages demanded a Veterinary Hospital at Khalilpur. It is a small village where exists no suitable accommodation for the purpose. Hence Veterinary Hospital was not opened at this place.
10	Quadian, District Gurdaspur.	The District Board, Gurdaspur and Municipal Committee, Qadian, expressed their inability to bear the expenditurre in the opening of a new Veterinary Hospital or Permanent Outlying Dispensary either individually or jointly. Hence it was difficult to open a Veterinary Hospital or Permanent Outlying Dispensary at Qadian. This place is being considered for the opening of a Provincial Outlying Permanent Dispensary.
		REPRESENTATIONS RECEIVED DURING 1954.
1	Majri District Ambala.	At adistance of 4 miles from Majri a Veterinary Hospital at Kurali is already functioning for the last so many years. The inhabitants of Majri are, therefore, benefitted by the Veterinary aid provided by the said Veterinary Hospital. Hence opening of a Permanent Outlying Dispensary at Majri was not considered desirable.
2	Mubarikpur; District Ambala.	The District Board, Ambala in whose jurisdiction the village Mubarikpur is situated have shown their inability to bear the maintenance charges owing to their lean finances.
3	Talwan, District Jullundur	Village Talwan is situated at a distance of only 4 miles from the Veterinary Hospital, Bilga. As such, it was not considered advisable to either open a regular Veterinary Hospital or a Permanent Outlying Dispensary in that village.

		REPRESENTATIONS RECEIVED DURING 1955.
1	Bahu-Akbarpur, District Rohtak.	At a distance of 3 miles from village Bahu-Akbarpur a Permanent Outlying Dispensary in village Madina is already functioning for the last 6 to 7 years. Besides, the village Panchayat is not prepared to contribute towards a building for the opening of a Permanent Outlying Dipensary at village Bahu-Akbarpur. Hence no Pamanent Outlying Dispensary was opened in the village.
2	Sahiba, District Hoshiarpur.	An equipped Outlying Dispensary is already located in village Sahiba. Besides, there is a Permanent Outlying Dispensary at village Sarao, which is hardly at a distance of 3 miles from Sahiba. Hence there was hardly any justification for opening a Veterinary Hospital or a Permnent Outlying Dispensary at Sahiba.
3	Rataul, District Amritsar.	Village Ratual is situated within 5 miles radius from the Veterinary Hospital, Tarn Taran, District Amrirsar. Hence opening of a New Permanent Outlying Dispensary at village Rataul was not considered necessary
4	Nadana, District Rohtak.	Village Nadana is situated in the illaqa of Veterinary Hospital Meham, District Rohtak which consists of on y 15 villages. Hence opening of new Veterinary Hospital or Permanent Outlying Dispensary at village Nadana was not oonsidered necessary.
5	Bahl, District Hissar.	District Board, Hissar, is not prepared to meet the maintenance charges of the Dispensary entirely out of its own funds. This place is being considered for the opening of a Provincial Parmanent Outlying Dispensary during the current financial year.
6	Nanda Chaur, District Hoshiarpur.	District Board, Hoshiarpur is not prepared to open a Permanent Outlying Dispensary at Nanda Chaur out of its own funds. This place is being considered for the opening of Provincial Permanent Outlying Dispensary during the current financial year.
7	Kherdinke, District Amritsar.	Opening of Permanent Outlying Dispensary by the District Board, Amritsar, during the year 1955-56 had already been decided in this village. As such action would be taken to open a Permanent

[Minister for Development]

		Outlying Dispensary in the said village during the next financial year.
8	Prithvipur, District Hoshiarpur	There is no justification of opening a Permanent Outlying Dispensary at this place as the villagers of this place can get Veterinary aid from the Permanent Outlying Dispensary to be opened shortly at Daulatpur, for which Government grant of Rs. 5,000/- has been sanctioned for the construction of Dispensary Building under the Local Development Scheme.

MEHMAN MINOR OF EASTERN CANAL, FEROZEPORE.

*5737. **Sardar Chanan Singh Dhut** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state whether the Mehman Minor of Eastern Canal, Ferozepore has remained closed for weeks together; if so, the reasons therefor and the extent of loss thus suffered by the agriculturists ?

Chaudhri Lahri Singh : Yes, it is a fact that the Mehman Minor of Eastern Canal did suffer to a certain extent. This is a small high level channel which doubtlessly suffers when there is a slack demand because of which Full Supply Level in the Main Branch of Eastern Canal must necessarily be low. At such time the Distributary cannnot run. With a view to redress the grievances of the Zamindars, a new scheme of Gujjar Distributary estimated to cost Rs. 2,50,000/- is under sanction.

FLOODS IN RIVER BEAS.

*5789. **Sardar Hari Singh** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state—

(a) whether he is aware of the fact that Bein Bund (Dhussi) in Hoshiarpur District is in danger due to the heavy floods in Beas river this year, if so, the precautionary measures taken or proposed to be taken to safeguard the lives and properties of the inhabitants of the area around the said bund ;

(b) whether there is any proposal under consideration of Government to extend the said bund from Mirthal Railway Bridge to original Dhussi; if so, the time by which it is likely to be implemented ?

Chaudhri Lahri Singh : (a) Government is aware of the fact that there has been considerable erosion on the river side of the Bein Bund this year due to heavy

floods. All possible precautionary measures were taken and a large number of stone spurs estimated to cost Rs. 3,91,000/- were constructed to ward off the attack. Further measures to protect the bund permanently will be taken after the annual survey during this winter.

(b) There is no such proposal at present.

IRRIGATION BY DRAINAGES IN DASUYA TEHSIL.

*5790. **Sardar Hari Singh** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state—

(a) whether Government has recently decided to levy abiana on lands irrigated by storm water channels in Dasuya Tehsil, if so, whether the Zamindars affected were consulted beforehand ; if not, the reasons therefor ;

(b) whether it is a fact that abiana has been charged far the last three years, if so, the reasons therefor ?

Chaudhri Lahri Singh : Government has decided in 1953 to permit irrigation from storm water or artificial drains in Dasuya Tehsil. This irrigation will naturally be charged for according to schedule of water rates current in the Canal Division concerned. Irrigation from drains was permitted on persistent petitions from zamindars as the Government has been against irrigation from drains on technical grounds.

(b) No water rates were levied till Kharif 1954. Details of water charges since Rabi 1954-55 are being collected.

SHAH NAHAR CANAL.

*5791. **Sardar Hari Singh** : Will the Minister for Irrigation be pleased be state—

(a) the total amount so far spent on the 'Shah Nahar' canal project together with the time by which it is expected to be completed and the total area of land likely to be irrigated thereby ;

(b) whether any complaints have been received by the Government regarding chak bandi, channels and distributaries of the said canal ; if so, the action taken or proposed to be taken in the matter ?

Chaudhri Lahri Singh: (a) The total amount so for spent on the Shah Nahar Canal Project is about Rs. 18,53,126/-. It is likely to be completed by the year 1956-57. The total area likely to be irrigated is one lac acres ;

(b) Yes. Complaints in connection with the tentative

[Minister for Irrigation]

chak-bandi of certain channels have been received. Hydraulic survey of these channels has been done during the flow season and action is being taken to redress the complaints.

SUPPLY OF ELECTRIC TO TEHSILS NUH AND FEROZEPORE JHIRKA IN DISTRICT GURGAON.

*5438. **Maulvi Abdul Ghani Dar**: Will the Minister for Irrigation be pleased to state the time by which electricity is likely to be made available to Tehsils Nuh and Ferozepore Jhirka in District Gurgaon ?

Chaudhri Lahri Singh: Central Water and Power Commission, Government of India, carried out load survery of Nuh and Ferozepore Jhirka Tehsils, District Gurgaon, according to which the expenditure involved in laying transmission system in these areas was not found financially justified. However, load survey of these Tehsils is again being done by the Electricity Department to examine the possibility of supplying electricity to these areas. If on the basis of revised load data, the proposition is found to be productive, the work for arranging supply to these areas will be taken in hand during the financial year 1956-57.

ELECTRIFICATION OF HODAL TOWN, DISTRICT GURGAON.

*5652. **Shri Dharam Vir Vasisht**: Will the Minister for Irrigation be pleased to state whether it is a fact that the Government has sanctioned the electrification of Hodal Town in Gurgaon District by taking electricity from Palwal ; if so, the details of the project and the time by which it is expected to be completed ?

Chaudhri Lahri Singh: Yes. The Government has sanctioned the Sub Project Estimate for the electrification of Hodal Town in District Gurgaon. The amount of the Project Estimate is Rs. 7,77,700/- and the following works are covered by it :—

(1) 3-100 KVA. 11/0. 4 KV. Substation.
(2) 1-50 KVA. 11/0. 4 KV. Pole-mounting Substation.
(3) 6-25 KVA. 11/0. 4 KV. P. M. Substation.
(4) 21 miles of 11 KV. line from Palwal to Hodal Town.
(5) 4¼ miles of L. T. distribution net work.
(6) Public lighting for 75 lamps spread over 3 milles.

(7) General Service connections .. 700
(8) Industrial Service connections .. 43
(9) Tubewells Service connections .. 30

The supply to Hodal Town is expected to be switched on before March, 1956.

REPRESENTATION FROM *Shri* DASODHI RAM, MOHALA KAZIAN, JULLUNDUR CITY.

*5736. **Sardar Chanan Singh** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state with reference to the reply to Starred Assembly Question No. 4059 given during the Budget Session 1955, the action ; if any, so far taken by the Government in the matter ?

Chaudhri Lahri Singh : The complaint of Shri Dasondhi Ram is still under consideration of the Government.

ROHTAK CO-OPERATIVE SUGAR MILLS.

*5506. **Pandit Shri Ram Sharma** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state :—

(a) the number of shares of the Rohtak Co-operative Sugar Mills issued to the public and the amount of money realised therefor ;

(b) the number of shares which the State Government propose to buy ;

(c) whether any of the said shares were sold by the officials of the Co-operative Department ; if so, their number ?

Chaudhri Lahri Singh : (a) Information up to 30th September, 1955, is as under :—

First part ... 9,562 shares.
Second part ... Rs. 4,78,100.

(b) 20000 shares of the value of Rs. 20 lacs.

(c) Officials of the Co-operative Department gave their assistance in the sale of as many shares as possible but it is not possible to give the number actually sold as result of their efforts.

TAXES SINCE 15TH AUGUST, 1947.

*5570. **Pandit Shri Ram Sharma** : Will the Minister for Labor be pleased to state :—

(a) the new taxes imposed by the Government since the 15th of August, 1947 ;

(b) the taxes in which the rate of tax has been enhanced during the period referred to in part (a) above ;

(c) the taxes which have been reduced or abolished during the said period ?

Chaudhri Sundar Singh : (a), (b) & (c), A statement containing the requisite information is laid on the Table in so far as the Excise & taxation Department is concerned. The information in respect of other Departments is incomplete and will be supplied to the member as soon as it is complete.

Statement showing new taxes imposed by the Government etc. since the 15th August, 1947.

(a) The new taxes imposed by the Government since the 15th August, 1947.	(b) The tax in which the rate of tax has been enhanced since the 15th August, 1947.	(c) The taxes which have been reduce or aboslished since the 15th August, 1947.
1. Forward Contracts Tax (Enforced from the 1st July, 1951). 2. The Punjab Tobacco Vend Fees Act 1954 (The Act was to come into force with effect from the 1st April, 1954, but owing to delay in the finalization of the Rules under the Act, it could not be enforced before the current financial year. The Scale of manufactured tobacco has been exempted under the Punjab General Sales Tax Act, 1948, with effect from the 27th of September, 1954. 3. Cinematograph Shows Tax (Enforced from the 4th May, 1954 but the collection of tax actually started from the 5th July, 1954). 4. The Punjab Passengers and Goods Taxation Act, 1952 (Enforced from the 1st of September, 1952).	1. Sales Tax (The Easr Punjab General Sales Tax Act 1948, which came into force from the 1st May, 1949, repealed the Punjab General Sales Tax Act, 1941. The rate of tax under the former Act is 6 pies a rupee and the system of taxation is single-point. 2. Rates of vend fees under the Punjab Tobocco Vend Fees Act, 1934, were enhanced after the 15th, August, 1947, but the Act was repealed with effect from the 1st April, 1952. 3 Rate of tax under the Punjab Urban Immovable Property Tax Act, 1940, was enhanced from 7½ per cent to 10 per cent of the annual value with effect from the first April, 1948. 4. The rate of the tax under the Punjab Motor Spirit (Tax-	1. Vend fees under the Punjab Tobacco Vend Fees Act, 1934, were abolished with effect from the first April, 1952. The sale of manufactured tobacco was subjected to the levy of sales tax under the Punjab General Sales Tax Act, 1948. The Act was, however, re-acted with effect from the 1st April, 1954.

[Minister for Labour]

(a)	(b)	(c)
	ation of Sales) Act. 1939, was enhanced from -/1/6 to -/3/- per impe ial gallon with effect from the 1st April, 1948. Moreover, the retail sales of high speed diesel oil and powerine were brought within the purview of this Act with effect from the Ist April, 1955, thus attracting tax at the rate of three annas per imperial gallon instead of General Sales Tax at the rate of six pies per rupee. 5. Rates of entertainments duty under the Punjab Entertainments Duty Act, 1936. were enhanced in the first instance from the 1st April, 1948, and then from the 13th April. 1951.	

HOUSE BUILDING LOANS.

*5784. **Shri Dev Raj Sethi** : Will the Chief Minister be pleased to state :—

(a) the total amount of House Buildings Loan under the Low Income Group Housing Scheme so far sanctioned by the Centre for the State ;

(b) the total amount so far distributed by the Government district-wise in the State ;

(c) the last date for receiving applications for the grant of loans under the said scheme ?

Shri Bhim Sen Sachar :

(a) (i) Rs. 86 lacs. For individuals and Co-operative Housing Societies.

(ii) Rs. 10 lacs For local Bodies for development of sites.

(iii) Another sum of Rs. 50 lacs has been sanctioned by the Government of India, for item (i) but authority has not so far been received from the Accountant General. Central Revenue.

(b)

		The amount allotted by Government to the Districts upto date.	The amount distributed by the Districts to the Public upto 31st August, 1955.
1.	Amritsar.	2,45,000	83,510
2.	Ferozepore.	4,00,000	1,72,230
3.	Gurgaon.	3,98,800	2.60,030
4.	Simla.	8,000	—
5.	Gurdaspur.	4,00,000	2,60,600
6.	Hoshairpur.	1,30,000	78,090
7.	Hissar.	2,50,000	24,160
8.	Jullundur.	4,50,000	2,00,110
9.	Karnal.	3,90,000	2,34,243
10.	Kangra.	2,10,000	86,010
11.	Ludhiana.	9,74,000	4,48,440
12.	Rohtak.	15,00,000	10,75,930
13.	Ambala.	5,50,000	2,13,396
14.	Capital Project.	26,94,200	21,04,000
		86,00,000	52,40,749

(c) 30th November, 1955.

SCHOOLS IN FAZILKA AND ABOHAR TEHSILS IN FEROZEPORE DISTRICT.

*5531. **Shri Teg Ram** : Will the Minister for Education be pleased to state :—

[Shri Teg Ram]

(a) the number of Government or Government aided High Schools, Middle Schools, Lower Middle Schools and Primary Schools for boys and girls in Fazilka Tehsil and Abohar Sub-Tehsil in District Ferozepore opened during the years 1952, 1953, 1954 and 1955, respectively ;

(b) the total number of male and female students who studied in these schools separately during the period mentioned in part (a) above ;

(c) the number of students in each standard who took Hindi and Gurmukhi as mediums of instructions respectively during each of the above mentioned years ?

Shri Jagat Narain : The required information is being collected and will be supplied to the member.

TEACHING OF HINDI IN FAZILKA AND ABOHAR TEHSILS OF FEROZEPORE DISTRICT.

*5532. **Shri Teg Ram** : Will the Minister for Education be pleased to state :—

(a) the number of Government and non-Government High, Middle, Lower Middle and Primary Schools in Fazilka and Sub-tehsil Abohar, District Ferozepore where arrangements for the teaching of Hindi exist under the Sachar Formula ?

(b) the number of schools referred to in part (a) above where the number of boys and girls studying Hindi is more than that of those studying Punjabi ?

Shri Jagat Narain : A statement giving the requisite information is laid on the Table.

STATEMENT.

	Government				Non-Government				Total
	High Schools.	Middle Schools.	Lower Middle Schools.	Primary Schools.	High Schools.	Middle Schools.	Lower Middle. Schools.	Primary Schools.	
(a)	3	...	...	...	7	19	1	286	316
(b)	3	...	...	...	6	6	1	49	65

RECOMMENDATION FOR INCREASE OF GRANT TO PRIVATE COLLEGES.

*5591. **Shri Rala Ram** : Will the Minister for Education be pleased to state whether he has received a representation from Private Colleges Pricncipals' Association and from the Collage Teachers' Union to the effect that the amount

earmarked by the Government for grants to private colleges in the State be raifsed to Rs. Ten Lakhs in view of the in-1-creased number of arts and Science Colleges ; if so, the action, if any, taken by the Government on the representation ?

Shri Jagat Narain : Yes. the matter is receiving the attention of Government.

ADMISSION TO BASIC TRAINING CLASSES.

*5650. **Shri Dharam Vir Vasisht** : Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) whether any instructions were issued by Government to institutions providing courses for Basic Training not to admit 3rd Division Matriculates ;

(b) whether the instructions referred to in part (a) above were withdrawn after the last dates of admission to the said institutions were over ;

(c) if the answer to parts (a) and (b) above be in the affirmative, the reasons therefor ?

Shri Jagat Narain.

(a) Yes ; the minimum qualification for admission to J. T. Basic Training class, was a "pass" in the Matric Examination in the Second Division.

(b) Yes.

(c) The main reason was to avoid hardship that was likely to be experienced by those who could otherwise very well compete with I and II Division candidates because of their being Harijans or having teaching experience or having rendered Military Service or sons or daughters of a teacher, although they happened to be just III Division Matriculates.

REFUND OF FEES TO STUDENTS OF BACKWARD CLASSES.

*5787. **Shri Khushi Ram Gupta** : Will the Minister for Education be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of the Government to refund the school fees realised from students belonging to backward classes from April, 1954 onwards ?

Shri Jagat Narain :—

Under the revised Harijan Welfare Scheme the students belonging to Backward classes and reading in V Class onwards have been exempted from the payment of school fees from 1st April, 1954. The question of refunding the fees to such students from 1st April, 1954 does not therefore, arise.

PROVINCIALISATION OF RURAL DISPENSARIES.

*5699. **Sardar Achhar Singh Chhina :** Will the Minister for Education be pleased to state :—

(a) the total number of rural dispensaries in the State provincialised by Government during the year, 1953, 1954 and 1955, respectively, along with the total number of persons employed in these dispensaries ?

(b) the terms on which the employees in the dispensaries referred to in part (a) above have been absorbed in Government service ?

Shri Jagat Narain.

(a) A statement is laid on the Table ;

(b) The employees of the provincialised Rural Dispensaries have been given the benefit of their service under local bodies for the purposes of leave, fixation of pay and pension contributory provident fund.

STATEMENT

(i) Total number of Rural Dispensaries provincialised :—

1953	30
1954	17
1955	81

(ii) Total number of persons employed in these Dispensaries :—

	Misc. posts.	Civil Aseistant Surgeons ClaesII.	Dispensers.	Nurse Trained Dais.	Class IV employees.
1953	—	30	32	30	69
1954	—	17	18	17	33
1955	— 1 Laboratory Assistant and 2 Clerks.	82	88	81	156

REPRESENTATION FROM LOK ISTRI SABHA, BARAPIND, DISTRICT JULLUNDUR.

*5700. **Sardar Achhar Singh Chhina** : Will the Minister for Education be pleased to state whether the Government received a representation from the Lok Istri Sabha, village Barapind, District Jullundur, in April, 1955, for opening of a Maternity and Child Welfare Centre in the said village, if so, the action ; if any, taken thereon ?

Shri Jagat Narain : Yes. There exists already a Civil Dispensary in that village where a Nurse Dai is also employed, and the nearest Maternity and Child Welfare Centre is functioning at Goraya at a distance of only three miles.

ENQUIRY AGAINST INCHARGE OF SHRI SHADI LAL MATERNITY HOSPITAL, REWARI

*5701. **Sardar Achhar Singh Chhina** : Will the Minister for Education be pleased to state :—

(a) whether it is a fact that an enquiry was conducted on September 28 and 29, 1954, into the work of the person then incharge of the Shri Shadi Lal Maternity Hospital, Rewari, District Gurgaon ,

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative the conclusions arrived at in the enquiry and the action, if any, taken thereon ?

Shri Jagat Narain :

(a) Yes.

(b) The allegations that the Lady Doctor accepted unauthorised fees and sold hospital medicines were not proved. Her behaviour towards the public was, however, found to be unsatisfactory, She has been warned severely and an entry made in her character roll. She has also been transferred from Rewari.

NATIONALISATION OF ROAD TRANSPORT

*5713. **Professor Mota Singh** Anandpuri : Will the Minister for Education be pleased to state whether the Government proposes to postpone further nationalisation of Road Transport in the State ; if so, for how many years.

Shri Jagat Narain : First Part......No.

Second Part.... Does not arise.

PROMOTIONS IN THE TRANSPORT DEPARTMENT

*5440 **Maulvi Abdul Ghani Dar** : Will the Minister for Education be pleased to state :—

(a) the names of Drivers, Conductors, Checkers, Inspectors and Managers in the Transport Department who were granted any promotion during the year 1955 upto 16th August 1955 ;

(b) whether all the promotions referred to in part. (a) above were made on the basis of seniority, if not, the reasons therefor ;

(c) the names of the employees of the Transport Department who were transferred during the year 1955 upto 16th August 1955 ;

(d) the period after which the transfers referred to in part (c) above were made;

(Maulvi Abdul Ghani Dar)

(e) whether any T.A. is paid to the employees of the Department on transfer ;

(f) whether Government makes arrangements for the residential accommodation of the employees who are transferred ?

Shri Jagat Narain : (a) to (f). A statement is laid on the Table of the House.

STATEMENT

(a) See list at Annexure 'A'.

(b) No. promotions were made on the basis of seniority-cum-merit by selection.

(c) & (d). See list at Annexure 'B'.

(e) Transfer T.A. is paid to all, except those who are transferred at their own request.

(f) No, except at Chandigarh. At other places every assistance is given to the employees in getting suitable residential accommodation.

ANNEXURE 'A'

(a) Drivers.—
1. Shri Sant Ram.
2. " Man Singh.

Conductors.—
1. " R. L. Jaitly.
2. " Soban Lal.
3. " Naranjan Singh.
4. " Mangal Singh.
5. " Jugal Kishore.
6. " Parkash Rai.
7. " Raj Mohan.
8. " Charanji Lal.
9. " Kartar Singh.
10. " Natha Ram.
11. " Ram Saran.
12. " Madan Singh.
13. " Ram Saran Dass.
14. " Mohan Lal.
15. " Om Parkash.

	16.	Shri	Kamal Dev.
	17.	,,	Gurbachan Singh.
Checkers Inspectors	1.	,,	Lal Singh.
	2.	,,	Jagdish Chander.
	3.	,,	O.P. Dewan.
	4.	,,	Sohan Lal,
	5.	,,	O.P. Trikha.
Managers.	...		Nil.

ANNEXURE B

1.	Shri	Jot Singh	...	9 months.
2.	,,	Prahlad Chander	...	4 years.
3.	,,	Mahadev,	...	3 years and 4 months.
4.	,,	Kishore Chand.	...	5 years and 6 months.
5.	,,	Kishan Chander.	...	5 years and 6 months.
6.	,,	Lakshmi Narain,	...	4 years and 3 months.
7.	,,	Tirlok Chand.	...	4 years and 11 months.
8.	,,	Charanjit Lal.	...	5 years and 11 months.
9.	,,	Sukhdev Singh.	...	4 years and 1 month.
10.	,,	Ganga Ram.	...	3 years and 10 months.
11.	,,	Jugal Kishore.	...	2 years and 5 months.
12.	,,	Shiv Om Parkash.	...	1 year and 9 months.
13.	,,	Amar Singh.	...	6 years and 2 months.
14.	,,	Ajit Singh.	...	6 years and 7 months.
15.	,,	Som Nath Kaul,	...	1 year and 9 months.
16.	,,	Gurdial Singh.	...	2 years and 11 months.
17.	,,	Sajjan Singh.	...	3 years and 5 months.
18.	,,	Malawa Ram.	...	3 years and 7 months.
19.	,,	Lachhu Ram.	...	9 months.
20.	,,	Ram Sarup.	...	5 years and 6 months.
21.	,,	Raja Ram.	...	9 months.
22.	,,	Harbans Singh.	...	1 year and 8 months.
23.	,,	Tej Krishan.	...	1 year and 8 months.
24.	,,	Mohan Lal Randhawa,	...	1 year and 11 months.
25.	,,	Gurbachan Dass.	...	1 year and 10 months.

[Minister for Education]

26. Shri Gurmej Singh. ... 1 year and 8 months.
27. „ Mohan Lal. ... 5 years and 2 months.
28. „ Dalip Singh. ... 3 years and 3 months.
29. „ Kirpal Singh. ... 1 year and 7 months.
30. „ Dharambir Singh. ... 6 years and 10 months.
31. „ Fateh Singh. ... 9 months.
32. „ Bawa Singh. ... 5 years and 2 months.
33. „ Abnashi Ram. ... 2 years and 8 months.
34. „ Jagdish Chander. ... 1 year and 4 months.
35. „ R.L. Prabhakar. ... 1 month.
36. „ Ram Raja. ... 3 years and 10 months.
37. „ K.D. Sharma. ... 7 months.
38. „ Chuni Lal. ... 2 years and 7 months.
39. „ Sohan Lal. ... 4 years and 7 months.
40. „ Parkasha Singh. ... 7 months.
41. „ Inderjit Singh ... 8 months
42. „ Sita Ram. ... 4 years and 8 months.
43. „ K.K. Behal. ... 8 months.
44. „ Lekh Raj. ... 2 years and 9 months.
45. „ Natha Ram. ... 2 months.
46. „ Lok Nath. ... 8 months.
47. „ Chaman Lal. ... 6 months.
48. „ Avtar Singh. ... 5 months.
49. „ Kewal Krishan. ... 10 months.
50. „ K.R. Rekhi. ... 4 years and 11 months.
51. „ N.C. Dass. ... 5 years and 11 months.
52. „ Wishwa Nath. ... 15 days.
53. „ Natha Ram. ... 2 years and 8 months.
54. „ Ganda Ram. ... 2 years.
55. „ Ved Parkash. ... 5 years and 5 months.
56. „ Sat Paul Singh. ... 6 years and 2 months
57. „ Jagan Nath. ... 6 years and 2 months.
58. „ Waryam Singh. ... 6 years and 2 months.

59.	Shri	Daya Ram.	...	2 years.
60.	,,	Hazara Singh	...	1 year.
61.	,,	Kamal Kishore.	...	4 years and 11 months.
62.	,,	R.N. Bhatia	...	4 years and 2 months.
63.	,,	Hoshiar Singh.	...	2 years.

ROADS IN GURGAON DISTRICT

5439. **Maulvi Abdul Ghani Dar** : Will the Minister for Public Works be pleased to state the time by which Palwal-Hathaini-Penguan, Nuh-Kot-Andana and Nagina-Younahana-Hodal Roads in District Gurgaon are likely to be ready ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : Palwal-Hathin Pinangwan road has not been provided in the Second Five Year Plan.

The road from Nuh to Hodal via Kot has been provided in the Plan, but the section from Kot to Indana has not been included.

Hodal-Punabana-Nagina road has been provided in the Plan.

The roads provided in the Second Five Year Plan are likely to be taken up in the period and their completion will depend on the extent to which funds can be made available.

REPAIR OF ROADS IN UNA TEHSIL, DISTRICT HOSHIARPUR DURING RELIEF OPERATIONS IN 1953.

*5786. **Shri Khushi Ram Gupta** : Will the Minister for Public Works be pleased to state :—

(a) the names of the roads which were proposed for repair and construction as a measure of relief in Tehsil Una, district Hoshiarpur in May, 1953 when the said tehsil was declared as a scarcity area :

(b) the names of the roads along with their lengths which were actually constructed and the amount spent thereon ;

(c) the names of the roads out of those mentioned in part (a) above where construction work was not taken up and the reasons thereof ;

(d) the names of the roads, if any, which were repaired and which had not been included in the roads

[Shri Khushi Ram Gupta]

mentioned in part (a) above together with the reasons thereof ?

Sardarr Partap Singh Kairon : The information is being collected and will be supplied shortly.

LEVY OF TAXES BY LOCAL BODIES.

*5508. **Pandit Shri Ram Sharma** : Will the Minister for Public Works be pleased to state whether the rates of any taxes imposed by the local bodies in the State have been increased since the 15th of August, 1947 ; if so, the details thereof ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : The information is being collected and will be supplied to the member when ready.

AMRITSAR MUNICIPAL COMMITTEE.

*5689. **Shri Wadhawa Ram** : Will the Minister for Public Works be pleased to state :—

(a) whether it is a fact that a warning has recently been given to the Amritsar Municipal Committee, if so, the reasons thereof;

(b) whether any explanation, has been tendered by the said Municipal Committee, if so, the details thereof ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : (a) Yes. The Committee was inspected by the Inspector of Local Bodies, Jullundur Division, during February and March, 1955, and the report did not reveal a satisfactory state of affairs. He recommended the supersession of the Committee. Government however, decided not to take this drastic step at once but to give more time to the present members of the Committee to improve matters. The Committee was therefore, warned to effect substantial improvement in the affairs of the City and of the Local Body.

(b) The annotations by the Committe on the Inspection note of the Inspector, Local Bodies, are still awaited, meanwhile, the majority party in the present Committee has protested against the warning and their communication is under examination by Government.

TENDERS FROM PRESSES OUTSIDE THE STATE

*5463. **Shri Ram Chandra Comrade** : Will the Minister for Labour be pleased to state :—

(a) whether the Government recently called tenders for printing work from presses outside this State.

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative the circumstances under which tenders from outside the State were called;

(c) whether any printing work has been given to any of the tendering presses referred to in part (a) above?

Chaudhri Sundar Singh : (a) Tenders were invited and presses from within the State and outside it were at liberty to forward their quotations. No tenders were called specifically from only persons outside the State.

(b) As stated above, tenders were not restricted to any particular class of presses. It was an open tender since there were no grounds for limiting the tenders to any particular class or State.

(c) Yes.

PROSECUTION UNDER THE GENERAL SALES TAX ACT, 1948.

*5712. **Professor Mota Singh Anandpuri** : Will the Minister for Labour be pleased to state : —

(a) whether any representation has been received by the Government from the Beopar Mandal protesting against the realization of the General Sales Tax in the light of the changed system on Inter-State basis; if so, the action; if any, taken by the Government thereon;

(b) the total number of cases of infringement of the provisions of the General Sales Tax Act, 1948, detected during 1954 and the current year upto August, 31st together with the number of prosecutions launched therefor during the said period ;

(c) the total number of appeals and revisions filed against the prosecutions referred to in part (b) above together with number of those accepted, rejected and pending separately ?

Chaudhri Sundar Singh : (a) No such representation was received by government.

(b) 3,033 cases of infringement of the provisions of the Punjab General Sales Tax Act, 1948 were detected by the Excise and Taxation Department.

[Minister for Labour]

during the year 1954 and the current year upto 31st August, 1955; prosecutions in respect of 116 cases were launched during the said period.

(c) No appeal or revision is reported to have been filed against the prosecutions referred to in (b) above.

RELIEF TO POLITICAL SUFFERERS

*5715. **Professor Mota Singh Anandpuri**: will the Chief Minister be pleased to state :—

(a) the names and parentage of political sufferers who applied for relief, district-wise;

(b) the period of imprisonment or nature of sufferings in each case;

(c) the amount of pensions or area of land awarded in each case together with the criteria adopted therefo ;

(d) the names with parentage, district-wise of such political sufferers whose cases have been rejected together with the reasons for rejection in each case ?

Shri Bhim Sen Sachar: (a) (b) and (d). The information asked for is not readily available and the time and labour involved in collecting it will not be commensurate with any possible benefit to be derived from it.

(c) the required information is being collected and will be supplied to the member later on. Due to short notice it could not be collected in time.

CASES OF CORRUPTION AGAINST THE OFFICERS

*5793. **Shri Rala Ram**: Will the Chief Minister be pleased to state the number of cases of corruption against officers of the Provincial Civil Service and the Indian Administrative Service so far considered and decided by the departmental high-powered Anti-corruption Committee together with the number of the cases where punishments have been awarded ?

Shri Bhim Sen Sachar: It is regretted that it is not possible to supply the information without knowing the period for which it is required.

GOVERNMENT OFFICERS PUNISHED REGARDING AKALI AGITATION

*5806. **Sardar Gopal Singh**: Will the Chief Minister be

pleased to state whether any Government Officers in the State have been punished in connection with the recent Akali agitation against the imposition of a ban on the shouting of slogans ; if so, their names ?

Shri Bhim Sen Sachar: The information is being collected and will be supplied when received.

ENQUIRY INTO THE DISTURBANCES AT LUDHIANA

*5441 **Maulvi Abdul Ghani Dar**: Will the Chief Minister be pleased to state the results of the enquiry, if any, held by the Government in respect of the disturbances which took place on the occasion of Gurpurb at Ludhiana on 31st December 1954?

Shri Bhim Sen Sachar: The matter is sub-judice. It is not in the public interest nor in the interest of the administration of justice to disclose this information.

ABDUCTION CASES

*5442. **Maulvi Abdul Ghani Dar**: Will the Chief Minister be pleased to state :—

(a) the total number of cases of abduction registered in the State during the years 1954-55 and 1955-56 up to 15th August 1955 together with the number of abducted girls who were recovered ;

(b) the total number of abductors who were apprehended and the total number of such abductors who were awarded punishment during the period mentioned in part (a) above ?

Shri Bhim Sen Sachar:

	1954-55	1955-56 upto 15th August 1955
(a) Number of abduction cases registered ..	297	117
(b) Number of abducted girls recovered	258	101
(c) Number of abductors apprehended ..	744	208
Number of abductors convicted ..	136	13

(Note :—A large number of cases are still under investigation or under trial.)

ENCOUNTERS BETWEEN THE POLICE AND DACOITS

*5443. **Maulvi Abdul Ghani Dar** : Will the Chief Minister be pleased to state :—

(a) the total number and the names of places where encounters between the police and the dacoits took place in the State during the year 1955 up to 15th August 1955 together with the number of dacoits who were killed during these encounters or were wounded and arrested ,

(b) whether any policeman received any injuries in the said encounters from the bullets of the dacoits ?

Shri Bhim Sen Sachar : (a) Three armed encounters between the Police and the dacoits took place during the year 1955 (upto 15th August 1955) at (1) near village Jassia, P.S. Sadar Rohtak, (2) near Railway Station Taraori, P.S. Butana, district Karnal and (3) near village Mallupota, P.S. Banga, district Jullundur. Eight dacoits were killed in these encounters. None was wounded and arrested.

(b) One Police officer was slightly injured in one of these encounters by a shot fired by the dacoits.

ENCOUNTER WITH POLICE IN ROHTAK DISTRICT.

*5512. **Pandit Shri Ram Sharma** : Will the Chief Minister be pleased to state :—

(a) the names of persons killed in encounter with the Police during the last two years in Rohtak district ;

(b) the number of murders still untraced or under investigation in the district during the said period ?

Shri Bhim Sen Sachar : (a) A statement is placed on the Table.

(b) Out of the 61 murders committed in the Rohtak District during the two years ending 31st August 1955, 15 were filed as untraced, while one is under investigation.

Names of persons killed in encounters with the Police in the Rohtak District from 1.9.1953 to 31.8.1955.

---

1. Chhaju of Lalji Jat of Bagru P.S. Safidon.
2. Chander alias Gappar son of Udmi Jat of Jassia P.S, Sadar Rohtak.

3. Ram Singh alias Kala son of Shiv Chand Jat of Jagsi, P.S. Baroda.
4. Dipa son of Chandgi, Brahman of Mehrara, P.S. Julana.
5. Anand son of Lakhi Brahman of village Kehrawar, P.S. Sampla.
6. Dhara son of Phool Singh Jat of village Dobh, P.S. Sadar Rohtak.
7. Kehri son of Molar Jat of village Kanwali, P.S. Rai
8. Nand Lal alias Nanda son of Matu Dhanik of Jawahra, P.S. Gohana.
9. Amar Singh alias Parwa son of Mukkram, Jolaha Hindu, of Dakot, P.S. Barol District Meerut.
10. Nathu son of Dharam, Bidhak of Isapur, P.S. Nagoi district Shahjahanpur (U.P.)
11. Dhoom Dass son of Budhi caste Bidhak of Isapur, P.S. Nagoi district Shahjahanpur (U.P.)

COMPLAINTS FROM THE RESIDENTS OF HOSHIARPUR DISTRICT

*5738. **Sardar Chanan Singh Dhut** : Will the Chief Minister be pleased to state whether Government have received any complaints from the residents of Hoshiarpur district to the effect that wild animals which take shelter in the jungle near the Shiwalik hills do great damage to their crops and that they be allowed arms to kill them, if so, the action proposed to be taken thereon?

Shri Bhim Sen Sachar : No. But the Kandi Sudhar Sabha have represented that arms licence holders be allowed to kill wild animals throughout the year and that a shooting party of army or P.A.P. be organised to kill wild animals in their area. Instructions have been issued by Government to District Magistrate to grant licences more liberally to cultivators free of all fees for crop protection.

ENQUIRY INTO THE ALLEGED POLICE EXCESSES AT AMRITSAR

*5799. **Sardar Shamsher Singh** : Will the Chief Minister be pleased to state whether any representation has been received by the Government to hold a public enquiry into the alleged police excesses in the Golden Temple, Amritsar on the 4th July, 1955; if so the action, if any, taken or proposed to be taken thereof?

Shri Bhim Sen Sachar : Yes. The matter is receiving the attention of the State Government.

TEAR GAS BOMBS EXPLODED ON 4TH JULY, 1955, AT AMRITSAR

*5800. **Sardar Shamsher Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state the total number of Tear Gas Bombs exploded on 4th July, 1955, at Gurdwara Manji Sahib and Golden Temple, Amritsar, together with the number of empty shells recovered from the sacred tank ?

Shri Bhim Sen Sachar : The matter is sub-judice and, therefore, information asked for, cannot be supplied.

ABSCONDERS RECOVERED BY THE POLICE INSIDE THE PRECINCTS OF GOLDEN TEMPLE AMRITSAR ON 4TH JULY, 1955.

*5801. **Sardar Shamsher Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state the number of absconders recovered by the Police inside the sacred precincts of Gurdwara Manji Sahib and Golden Temple Amritsar, after the raid of the Police on 4th July, 1955 ?

Shri Bhim Sen Sachar : No absconder was recovered by the Police inside the sacred precincts of Gurdwara Manji Sahib and Golden Temple. However, one proclaimed offender and two absconders were arrested from Office of the S. G. P. C. and two absconders from Shri Guru Ram Dass Sarai on 4th July.

FAMILY ALLOWANCE TO AKALI DETENUS

*5808. **Sardar Gopal Singh Khalsa :** Will the Chief Minister be pleased to state whether the Government has given any family allowance to the family of any person detained under the Preventive Detention Act during the recent Akali agitation, if so, the names and addresses of such persons ?

Shri Bhim Sen Sachar : No. The matter was under consideration when the detenus were released.

CASES OF THEFT AND DACOITY IN AMBALA AND LUDHIANA DISTRICTS.

*5833. **Master Partap Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state :—

(a) the number of cases of theft, dacoity and kidnapping in Ambala and Ludhiana Districts in the years 1953-54 and 1954-55 respectively ?

Shri Bhim Sen Sachar : (a) The number of cases of theft, dacoity and kidnapping in Ambala and Ludhiana are as under :—

	Theft	Dacoity	Kidnapping
Ambala district			
1953-54	637	3	70
1954-55	726	1	73
Ludhiana district			
1953-54	409	4	29
1954-55	374	1	33

ALIENATION OF OWNERSHIP IN THE STATE

*5535. **Shri Teg Ram** : Will the Minister for Development be pleased to state :—

(a) the number of alienations of ownership of land (Tamligi Intkals) effected each year during the period from 1950 to 1955 in the State, district-wise, as well as in Tehsil Fazilka ,

(b) the number of the alienations referred to above, if any, effected in the names of women and children below the age of eighteen years during the period mentioned in part (a) above ?

Sardar Partap Singh Kairon : A statement relating to Districts Rohtak, Ambala and Simla is laid on the Table. Information relating to other districts in the State is being collected and will be supplied to the member as soon as available.

[Minister for Development]

STATEMENT

District	(a)						(b)					
	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1950	1951	1952	1953	1954	1955
1. Rohtak	85	91	112	94	219	239	58	42	48	31	37	49
2. Ambala	90	115	171	192	157	181	26	55	56	45	50	88
3. Simla.	9	27	27	23	15	17	...	...	4	2	...	...
Total ...	184	263	310	309	391	487	84	97	108	78	87	137

CHAUKIDARA TAX IN VILLAGE JAND, DISTRICT JULLUNDUR.

*5625. **Sardar Darshan Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state :—

(a) whether it is a fact that the amount of annual Chaukidara tax which the Harijans of Village Jand, Tehsil Phillaur, District Jullundur have to pay is Rs. 7½ per family ;

(b) whether any representation from the Harijans of the said village has been received by the Government against the Chaukidara tax charged from them ; if so, the action, if any, taken or proposed to be taken in the matter ?

Shri Bhim Sen Sachar : The information is being collected and will be supplied to the Member.

LAND RECLAMATION

*5691. **Shri Wadhawa Ram** : Will the Minister for Development be pleased to state :—

(a) the area of land reclaimed, so far, with tractors and otherwise in the State ;

(b) the area of land still to be reclaimed ;

(c) the use to which reclaimed land has been put and how ?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and will be furnished to the member.

LAND OWNERS IN THE STATE.

*5702. **Sardar Achhar Singh Chhina :** Will the Minister for Development be pleased to state :—

(a) the total area of land owned by landowners holding (i) upto 1 acre (ii) between 2 acres and 5 acres (iii) between 5 acres and 20 acres (iv) between 20 acres and 30 acres and (v) above 30 acres along with the number of landowners in each category in the State at present ;

(b) the area of land owned by landowners referred to in part (a) above, under self-cultivation and tenants separately in the year 1950 and as at present in each of the categories ?

Sardar Partap Singh Kairon : A statement is laid on the Table.

[Minister for Development]

STATEMENT

* (a)	Total area of land owned by landowners.	No. of landowners
(i)	377218	489056
(ii)	475340	65081
(iii)	479978	533265
(iv)	1799273	77310
(v)	4032907	65275

**(b)	Area of land owned by landowers in 1950.		Area of land owned by landowners at present.	
	Under self-cultivation in 1950.	Under tenants.	Under Self-caltivation.	Under tenants.
	Acres.	Acres.	Acres.	Acres.
(i)	225722	69585	230387	60818
(ii)	1249692	354218	1285222	328307
(iii)	2670350	1020142	2692326	920584
(iv)	1019601	414013	1051200	390706
(v)	1607883	1267103	1707890	1172253

*This information is in respect of all the districts in the State excepting Gurgaon and Ferozepore informaion regarding which is being collected and will be supplied as soon as possible.

**This information is in respect of all the districts in the State excepting Gurgaon, Karnal, Hoshiarpur and Ferozepore information regarding which is being collected and will be supplied as soon as possible.

WATER-LOGGED AREA IN KARNAL DISTRICT

*5805 **Shri Samar Singh** : Will the Minister for Development be pleased to state :—

(a) the extent of water-logged area of land in Karnal district at present ;

(b) the steps if any, taken or proposed to be taken by Government to reclaim the said area ;

(c) the date by which the said area is expected to be reclaimed ?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and will be supplied as soon as possible.

USE OF TRACTORS.

*5692. **Shri Wadhawa Ram**: Will the Minister for Development be pleased to state :—

(a) the total number of private and Government tractors in use at present in the State, district-wise,

(b) the approximate number of tenants and agricultural workers who have been rendered unemployed as a result of the use of tractors mentioned in part (a) above ?

Sardar Partap Singh Kairon: The information is being collected and will be supplied to the member.

VETERINARY HOSPITALS

*5534. **Shri Teg Ram**: Will the Minister for Development be pleased to state :—

(a) the number of Veterinary Hospitals, in the State at present, district-wise ;

(b) the annual expenditure incurred on medicines, equipment and salaries of the staff in these Hospitals, district-wise during the year 1954 ;

(c) the number of ailing cattle treated or vaccinated during the year 1954 in the Veterinary Hospital, Abohar, District Ferozepore and amount incurred by the Government on medicines at this Veterinary Hospital during this period ?

Sardar Partap Singh Kairon: A statement is laid on the Table.

STATEMENT

(a)

Name of District		No. of Veterinary Hospitals
Hissar	...	16
Rohtak	...	20
Gurgaon	...	17
Karnal	...	17
Ambala	...	13
Simla	...	1
Amritsar	...	19
Ferozepore	...	20

[Minister for Development]

(a) Name of District		No. of Veterinary Hospitals
Gurdaspur	...	13
Hoshiarpur	...	15
Jullundur	...	14
Kangra	...	18
Ludhiana	...	11
Total	...	194

(b) Name of the District		The annual expenditure incurred on medicines and equipment during the year 1954			annual expenditure incurred on the salaries of the staff during the year 1954		
		Rs.	A.	P.	Rs.	A.	P.
Hissar	...	51,554	5	0	80,281	12	0
Rohtak	...	33, 950	0	0	1,20,861	0	0
Gurgaon	...	25,637	0	0	1,11,777	0	0
Karnal	...	19,899	0	0	99,545	0	0
Ambala	...	27,340	0	0	92,020	0	0
Simla	...	2,505	0	0	11,792	0	0
Amritsar	...	29,074	2	6	1,29,966	3	0
Ferozepore	...	23,880	15	3	1,26,098	13	3
Jullundur	...	17,950	14	3	97,972	4	0
Kangra	...	17,850	0	0	1,15,535	0	0
Hoshiarpur	...	22,973	10	9	99,110	0	0
Ludhiana	...	26,889	10	9	54,044	10	0
Gurdaspur	...	1,19,827	5	3	Remarks separate figures are not available		

(c) Cases treated	...	5774
Haemorrhagia septicemia Vaccination performed	...	2389

(c) Name of the District	The annual expenditure incurred on medicines and equipment during the year 1954	annual expenditure incurred on the salaries of the staff during the year 1954
	Rs. A. P.	Rs. A. P.
Goat Tissue Virus Vaccinations performed ...	10936	
Amount spent by Government on medicines etc. ...	Nil	

NOTE :—This is a District Board Hospital and the District Board Ferozepore incurs expenditure on medicines. The Local Body is not maintaining separate accounts of amount spent on medicines etc,, at Veterinary Hospital Abohar;

CASES OF CORRUPTION IN THE BHAKRA AND NANGAL PROJECTS ADMINISTRATION

*5510. **Pandit Shri Ram Sharma** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state :—

(a) the total number of cases of corruption that have come to the notice of the Government in the Bhakra Dam and Nangal Project Administrations, together with the number of such cases which have been handed over to the Police ;

(b) whether any of the cases referred to in para (a) above have been decided, if so, the results thereof ?

Chaudhri Lahri Singh :

(a) Detail of cases of corruption which have come to the notice of Government are as below :—

1. *Bhakra Dam.*

3 cases are pending against 13 Government Servants and 6 contractors. Some of the accused are involved in more than one cases.

2. *Nangal Circle.*

18 cases were taken up by Police out of which investigation in 16 cases have completed and their challans have been put in the Court. Investigation in the remaining two cases have not yet been completed.

3. *Bhakra Canals.*

Cases involving 42 persons including officers, official and contraotors were investigated by the Police. Cases against 4 persons were put in the

[Minister for Irrigation]

Court out of which judgment has been given in one case only. The remaining 3 cases are still pending in the court.

In addition to above, 4 cases were dealt with departmentally.

(b) Out of cases with Police 2 cases against one Overseer and one storekeeper have so far been decided. They have been acquitted. In case of 4 departmental cases increments of officials were stopped and recoveries for loss effected from them.

WATER FROM UPPER AGRA CANAL.

*5653. **Shri Daram Vir Vasishat**: Will the Minister for Irrigation be pleased to state whether any discussion between the Government and the U.P. Government have taken place regarding the States quota of supplies of water from the Upper Agra Canal in view of the fact that the U.P. Government are widening the canal, if so, the details thereof ?

Chaudhri Lahri Singh: Yes, U.P. Government have already agreed to give about 1200 cusecs of supplies surplus to their requirements for Gurgaon Canal through the Agra Canal which they are remodelling.

TUBE WELLS USED IN THE STATE

*5692. **Shri Wadhawa Ram**: Will the Minister for Development be pleased to state :—

(a) the total number of tubewells in the State being used for irrigation purposes at present ;

(b) the number of tubewells referred to in part (a) above which are used by the Government, the local bodies and private persons, respectively ;

(c) the total area of land irrigated by the said tubewells ;

(d) the average cost of a tube well ?

Sardar Partap Singh Kairon:

(a) 2563. Out of this 252 Tubewells are not used for direct irrigation. These have been constructed in the water-logged areas along the Western Jamna Canal by the Irrigation Department and being used for augmenting supplies in Western Jumna Canal by pumping water from subsoil.

(b) (i) Tubewells used by Government........415
(ii) —do— Local Bodies...... 49
(iii) —do— Private Persons......2099

(c) Approximately 2,39 850 acres.
(this includes 36000 acres commanded by Irrigation Branch tubewells, figures of actual irrigation will be communicated later to the member.)

(d) It varies from Rs. 5000/- to Rs. 55,000/- according to the bore.

SINKING OF WELLS FOR HARIJANS

*5743. **Sardar Achhar Singh Chhina** : Will the Minister for Development be pleased to state :—

(a) the total amount of money likely to be spent in 1955-56 for subsidising, sinking and repairing of wells and installation of water-pumps for Harijans and other backward classes in the various districts of the State;

(b) The criteria adopted by the Government for making disbursement of money for the purposes mentioned in part (a) above.

Sardar Partap Singh Kairon : (a) the total amount of money likely to be spent during the year 1955-56 is detailed below :—

Purpose of loan.	Amount likely to be spent.
	Rs.
(1) Sinking of new surface percolation wells and repairs to old wells.	15,00,000
(2) Sinking of tubewells.	20,00,000
(3) Installation of pumping sets.	10,00,000

No subsidies are being allowed on these loans. Every cultivator whether Harijan, Scheduled Caste or otherwise who fulfils the conditions prescribed by the Government for the purpose is entitled to get the loan.

(b) The criteria adopted by Government for making disbursement of loan is that every cultivator who has sufficient cultivable land to cover the security of the amount of the loan; whose need for the loan is established; and who is ready to execute the agreement forms and to comply with existing rules is entitled to get the loan.

DISTRIBUTARIES OF SHAH NAHAR

*5792. **Sardar Hari Singh** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state :—

(a) (i) the names of the distributaries of Shah Nahar Canal,

[Sardar Hari Singh]

(ii) their full capacity for discharge;

(iii) the actual maximum discharge during the first year of their construction;

(iv) the actual maximum discharge during the last two years.

(b) whether any complaints regarding the short supply of water at the tails of the distributaries mentioned in part (a) above have been received by the Government, if so, the action, if any taken or proposed to be taken in the matter ?

Chaudhri Lahri Singh : (a), (i) (ii), (iii), (iv), statement is given below:—

(b) Yes, complaints about shortage at tails in certain cases have been received due to overdrawl by upper outlets. Hydraulic Survey of these channels has been done during this flow seasons and action is being taken to redress the complaints.

———

STATEMENT

STATEMENT

Serial No.	Name of the Disty, of Shah Nahar Canal	Full capacity for discharge	The actual maximum discharge during the first year of construction	The actual maximum discharge during the last years	REMARKS
1	2	3	4	5	6
1	Baddan Disty. ...	68·4	91	95	...
2	Shingowal Disty. ...	64	51	64	...
3	Shankerwala Disty. ...	48	24	35	Improving
4	Nala Singh Disty. ...	52	57	57	...
5	Kharak Balra Disty. ...	15	15	15	...
6	Mukerian Disty. ...	50	...	25	Head Regulator needs to be remodelled. Some of the area on this channel is yet being irrigated from direct outlets on Shah Nahar Canal.
7	Budha Bar Disty. ...	37·60	Not constructed		...
8	Bishanpura Disty. ...	55)	Con structed last year and only 50 per cent discharge run. They are not complete as yet, control points not having been constructed. Also some defects observed in chakbandi, which are proposed to be rectified, for which Hydraulic survey has been done during this flow season. Most of the area on these Distys. is being, at present, irrigated from direct outlets on Shah Nahar Canal with which zamindars are very satisfied. In fact the zamindars prefer to irrigate from direct outlets rather than from the Disty.		
9	Dogran Disty. ...	83)			
10	Aema Minor ...	34)			
11	Nangal Disty. ..	75)			

TAILS OF BHAKRA CANALS IN HISSAR DISTRICT

*5811. **Shri Devi Lal** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state :—

(a) whether the canal water reached each tail of the distributaries of the Bhakra canals in Tehsils Sirsa and Fatehabad, District Hissar ; if so, the dates thereof ;

(b) the dates when the canal water was released from the Head of the each Distributary ;

(c) whether there were any breaches on the tails referred to in part (a) above ; if so, the R. D. numbers thereof ;

(d) whether any relief cuts were made in the field of landowners as a result of the breaches referred to in part (c) above ; if so, their duration in each case and the total amount incurred by the Government on the repair of such breaches ?

Chaudhri Lahri Singh : The answer to this Assembly Question is not yet ready. The information is being collected and it will be supplied to the Member as soon as possible.

DIGGING WORK AT BHAKRA CANALS IN HISSAR DISTRICT

*5812. **Shri Devi Lal** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state :—

(a) the extent to which the digging work on the Bhakra Canals in Sirsa and Fatehabad Tehsils of Hissar District has so far been completed together with the numbers of the R. D's between which the digging work was done ;

(b) the names of the Contractors with their addresses to whom the said digging work was entrusted ;

(c) whether any work was given to any Labour Co-operative Societies ; if so, their names ;

(d) the total amount of expenditure incurred by the Government in connection with the digging work referred to in part (a) above ;

(e) whether any digging work referred to in part (b) above was done voluntarily ; if so, the names of the villages in Sirsa and Fatehabad Tehsils whose residents did this work together with the extent and estimated value thereof ?

Chaudhri Lahri Singh : The answer to this Assembly Question is not yet ready. The information is being collected and it will be supplied to the Member as soon as possible.

TEJA KHERA ALIAS SABU KHERA AND CHUTALA DISTRIBUTARIES

*5813. **Shri Devi Lal** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state :—

(a) the dates when digging work on Teja Khera alias Sabu Khera and Chutala Distributaries in Hissar District was started; the dates when it was completed and the dates when final payments in respect of these works were made, separately ;

(b) the names of the contractors with their addresses together with the total amounts paid to each one of them ;

(c) whether any breaches occurred on the distributaries referred to in part (a) above ; if so, their location ;

(d) whether any relief cuts were made in the fields of landowners as a result of breaches referred to in part (c) above ; if so, their duration in each case and the amount of expenditure incurred by the Government on the repair of such breaches along with the names of the contractors who did this repairing work ?

Chaudhri Lahri Singh : The answer to this Assembly Question is not yet ready. The information is being collected the and will be supplied to the Member as soon as possible.

VILLAGES ELECTRIFIED FROM GANGUWAL POWER HOUSE.

*5536. **Shri Teg Ram** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state :—

(a) the number of villages electrified with the energy form the Ganguwal Power House, district-wise in State upto 1st September, 1955 ;

(b) whether electric energy has been supplied to the said villages according to the scheduled dates ?

Chaudhri Lahri Singh :

(a) The number of villages electrified with energy from Ganguwal Power House upto the end of

[Minister for Irrigation]

September, 1955 in each district is given below :—

Name of District.		Number of villages.
Hoshiarpur	..	1
Ludhiana	..	7
Ambala	..	10
Karnal	...	39
Rohtak	..	20
Hissar	..	1
Gurgaon	...	14

(b) No Schedule for providing electric energy to these villages is framed as works are undertaken when the demand of energy is received.

ELECTRIFICATION OF COMMUNITY PROJECT RURAL AREA IN TEHSIL BALLABGARH

*5654. **Shri Dharam Vir Vasisht** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state Whether there is any proposal under the consideration of Government for electrifying the Community Project Rural Areas of Tehsil Ballabgarh, District Gurgaon if so, the time by which the proposal is likely to be finalised.

Chaudhri Lahri Singh : No There is no proposal under the consideration of Government for electrifying the Community Project rural areas of Tehsil Ballabgarh, District Gurgaon.

However, Project estimate for the electrification of 34 villages around Ballabgarh and Faridabad which are included in the Community Project of Rural Areas in Tehsil Ballabgarh have been sanctioned. Eight out of these 34 villages are already getting electric power while work on the electrification of the remaining villages is in progress. If the people of other villages from Community Project area come forward with sufficient demand for electric power Government will take steps to supply electricity to such villages provided proposition is found to be financially justified.

PAYMENT TO THE LABOUR CO-OPERATIVE SOCIETIES

*5623. **Sardar Darshan Singh** : Will the Minister. for Irrigation be pleased to state whether any complaint regarding non-payment of dues to the Labour Co-operative Societies regularly every Tuesday has been received by the Government if so, the action, if any, taken or proposed to be taken in the matter?

Chaudhri Lahri Singh: A statement containing the required information is laid on the Table.

STATEMENT

According to Government instructions, running paymets are made to the labour and construction societies every fortnight and not weekly. Hence obviously the question of any complaint regarding non-payment of dues to the labour societies every Tuesday does not arise. As regards complaints pertaining to failure to make running payments every fortnight, it is stated that such complaints are received from time to time. As a rule, these cases are discussed and settled in monthly meetings held between the P.W D. officers at district level and the Cooperative departmental officers and the representatives of labour and construction societies. Cases in which payments are inordinately delayed are brought to the notice of the Chief Engineers or other senior officers concerned for issuing instructions regarding the expeditious payment in particular cases.

DISPARITY IN THE PAY SCALES OF VARIOUS CATEGORIES OF GOVERNMENT EMPLOYEES IN THE STATE

*5714. **Professor Mota Singh Anandpuri**: Will the Minister for Finance be pleased to state :—

(a) the details of the steps if any, taken by the Government to reduce the exisiting disparity in the pay scales of various categories of Government employees in the State;

(b) the ratio obtaining at present between the pay scales referred to in part (a) above ?

Sardar Ujjal Singh: The first attempt for the reduction of the scales of pay of highly-paid Government servants was made by the State Government in 1949, when the scales of pay of various heads of departments and some other selected posts were rationalised. So far as the Central Services, e. g. I. A. S. and I. P. S. are concerned, it is beyond the competence of the State Government to reduce their scales. But as the Hon'ble Member is aware, the scales of these Services have, in consonance with the modern trends, been fixed lower than those of the ex-Secretary of State Services like I. C. S. and I. P. The Hon'ble Member may kindly refer to the statement which is laid on the table This. would show that Government have already in may cases raised the scales of pay of low paid employees, including those belonging to the various Class III services. Such revision is being undertaken gradually, keeping in view the fininicial position of Government.

(b) It is not possible to indicate the ratio as quite a large number of scales are involved.

[Minister for Finance.]

Statement showing old and revised scales of pay of various categories of low paid employees of the Punjab Government.

Serial No.	Name of the Post	Old scale	Revised scale
1	2	3	4
	A. The scales of pay of the following posts were revised before allowing ad-hoc increase in pay as at B below .'—		
1	Peons and other class IV Government servants.	15—1—19	20—½—25
2	Jamadars	22/—	25—1—30
3	Daftries	24—1—29	25—1—30/1—35
4	Foot Constables and Jail Warders (time scale)	30—1/3—31—1/7—33	33—1—36—4/7—40—5/7—45
	,, ,, (selection grade)	33—1/3—41	40—1—50
5	Head Constables	40—1—45/1—50/1—55	55—3—85
6	Patwaris	25—1—35/1—45	30—1—40/1—50
7	Spinner	25—2—35 plus 33⅓ per cent increase.	40—2—60
8	Finisher	40 (fixed)	40—2—60
9	Presser	20—1—25 plus 33⅓ per cent increase	40—2—60
10	Winder	25/— plus 33⅓ per cent increase	40—2—60
11	Lime Yardman and Tan yardman	30—1½—45 plus. 33⅓ per cent increase	40—2—60
12	Hand Shaver	35—1—45 plus 33⅓ per cent increase	40—2—60
13	Machineman	,,	40—2—60

Serial No.	Name of the Post	Old scale	Revised scale
1	2	3	4
14	Flesher	30—1½—45 plus 33⅓ per cent increase	40—2—50
15	Trained workmen	25—1—30 plus 33⅓ per cent increase	—do—
16	Mistri	25—1—30 plus 33⅓ per cent increase	—do—

B. From the 1st April, 1953 for posts (including the above except No. 5) Where the basic scales of pay started at less than Rs. 30 the scales were permanently increased by Rs. 5 at both the initial and final stages. In the case of posts where the minimum pay was Rs. 30 but less than Rs. 50, the scales of pay were permanently increased by Rs. 7/8 at both ends i.e. the minimum and maximum. Further, from the 1st April, 1954, for posts where the basic scales of pay started at Rs. 40/8 p.m. or below, the scales were increased by Rs. 2 at both the initial and final stages.

C. The scales of pay of the following posts were revised, after allowing the above ad-hoc increases in pay.

17	Manual Assistants	32—1—47	35—1—50
18	Agriculture Sub-Inspectors	39½—1—49½/2—69½	45—2—65—3—/80 4—100
19	Laboratory Assistants 1st grade	60—4—100	65—4—105
	2nd grade	39½—3—69½	44½—3—74½
20	Labortary Attendants	32—1—42	39—1—49
21	Forest guards	32—1—37	35—1—50
22	Foresters	42½—1—52½/2—72½	45—2—65—3—80/ 4—100

D. Other low paid posts, not affected by ad-hoc increase, whose scales were revised.

23	Deputy Rangers	50—2—90	60—3—90/4—110

[Minister for Finance]

Serial No.	Name of the Post	Old scale	Revised scale
1	2	3	4
24	Forest Rangers	90—5—140/6—200/ 7—235/8—275	100—5—150/7½— 210/10—300
25	Overseers	90—5—140/6—200/ 7—235/8—275	100—8—140—10— 160/10—230/10— 300
26	Draftsman	90—5—140/6—200	100—8—140—10— 160/10—200.
27	Tracers	50—3—80/4—100	55—3—100/4—120
28	Technical subordinates, stock verification Electrical overseers.	90—5—140/6—200/ 7—235/8—275	100—8—140—10— 160/10—230/10— 300
29	Line Superintendents grade II, operators grade II Technical Assitants etc.	90—5—140/6—170	90—6—150/7—185
30	Head mistries machine attendants etc.	75—4—115	80—4—120
31	Assistant Boiler Attendants	50—3—65	60—3—10
32	Assistant Foremen	80—5—100/5—150	90—5—160
33	Headmaster, Industrial School	100—5—140	80—5—1 0/6—20½
34	Drawing master	55—4—71/2—4— 87/1—1—107	
35	Smithy master	50—4—70 plus 33⅓ per cent,	
36	Founder	50—2—70 ,,	
37	Metal spinner	55—3—70 ,,	
38	Head Tailor Master	80—5—100 plus 33⅓ per cent	—do—
39.	Tailor Masters.	60—3—75 plus 33 1/3 per cent	—do—
40.	Foundryman	60—5—90 plus 33 1/3 per cent	—do—
41.	Welder.		
42.	Carpenter Master		
43.	Pattern Master		

Serial No.	Name of the Post	Old scale	Revised scale
1	2	3	4
44.	Weaving Demonstrator	75—5—100 plus 33 1/3 per cent	80—5—140/6—200
45.	Tech. Assistant	60—4—80	—do—
46.	Mechanist.	70—3—85—5—90 plus 33 1/3 per cent	—do—
47.	Moulder, Turner and Polisher, Assistant Mechanist-cum Engine Driver.	45—2—55 plus 33 1/3 per cent	50—3—80—4—100
48.	Sizing Assistant	40—2½—70 plus 33 1/3 per cent	—do—
49.	Assistant Foundaryman	45—2 -55 plus 33 1/3 per cent	—do—
50.	Dyer.	45—3—60—5—65 plus 33 1/3 per cent	—do—
51.	Engine Driver.	30—3—60—5—65 plus 33 1/3 per cent	—do—
52.	Finishing Assistant	40—2—60 plus 33 1/3 per cent	—do—
53.	Laboratory Assistants	40—2—60	

and a large number of the Technical posts in the Industries Department.

54.	Dispensers ...	(i) 55—3—85/4—105 (ii) 45—2--55/2—65/ 2—85 (iii) 35—2—45/2—55/ 2—65/2—75	55—2—70/4—90 5—120
55.	Sanitary Inspectors.	60—4—100/5—150/ 7—206	150—7—206
56.	Stock Assistants.	37—½—1—47½ 2—67½	55—3 -70/4—90 5—120
47.	Kanungos.	50—3—80/4—100	60—4—100/5—120
58.	Sadar Kanungos.	80—5—110/5—150	90—5—140— 6—200

[Minister for Finance]

Serial No.	Name of the Post	Old scale	Revised scale
1	2	3	4
59.	Teachers	90—5—140	110—8—190/10—250
	„	70—5—90/5—100/5—150	80—5—110/8—190/10—250
60.	Shastris.	50—3—80/4—100	70—3—100/4—120
61.	Prabhakar, Gyani and Drawing Masters.	50—3—80/4—100	Start to be given at Rs. 65/—,
62.	Zilladars.	90—5—145/6—200/7—235/8—275.	110—5—150/7—210/10—300
63.	Clerks.	50—3—80/4—100) 60—4—80/5—20) 80—5—110—/5—150) 90—5—120/5—175)	60—4—80/5—120/5—175
64.	Assistants in the Distt. and Divisional Offices.	80—5—110/5—150 —do—	116—8—185/10—250 150—10—200/10—300

HOUSING ARRANGEMENTS FOR DISPLACED HARIJANS AND LANDLESS PERSONS

*5624. **Sardar Darshan Singh** : Will the Minister for Finance be pleased to state :—

(a) whether Government has under their consideration any proposal to make permanent housing arrangements for displaced Harijans and other landless persons in the State;

(b) whether any cases of ejectment of such persons from the houses temporarily alloted to them have come to the notice of Government;

(c) whether any instructions for providing alternative accommodations, in case such persons are to be evicted from the houses temporarily allotted to them have been issued; if so, what ?

Sardar Ujjal Singh : The information is being collected and will be supplied to the Member when it is ready.

ALLOTMENT OF EVACUEE HOUSES TO HARIJANS

*5703. Sardar Achhar Singh Chhina : Will the Minister for Finance be pleased to state the total number of evacuee houses so far allotted to displaced persons in the State and the total number of such houses allotted to Harijans ?

Sardar Ujjal Singh : The information is being collected and will be supplied to the Member when it is ready.

EVACUEE LAND IN VILLAGE KANDHI, DISTRICT HOSHIARPUR.

*5730. Sardar Chanan Singh Dhut : Will the Minister for Finance be pleased to state :—

(a) the total area of evacuee land in village Kandhi, district Hoshiarpur originally leased out to Harijans and other poor people.

(b) whether it is a fact that this year the land leased to the poor tillers is being taken back and auctioned to the highest bidder ; if so, the reasons thereof ?

Sardar Ujjal Singh : The information is being collected and will be supplied to the Member when it is ready.

REALISATION OF FEES FROM STUDENTS OF BACKWARD CLASSES.

*5788. Shri Khushi Ram Gupta : Will the Minister for Education be pleased to state whether the Government is aware of the fact that the managements of a large number of non-Government Schools and Colleges in the State are still realising fees from students of the backward classes ; if so, the steps if any, proposed to be taken by the Government in this connection ;

Shri Jagat Narain : Under the revised Harijan Welfare Scheme the students belonging to Backward Classes and reading in V class onwards are exempted from the payment of fees with effect from 1.4.1954. So far as Government is aware the instructions laid down in the scheme are being followed by all recognised educational institutions in the State.

PERCENTAGE RESERVED FOR HARIJANS IN J.V. AND B.T. CLASSES IN AMBALA DISTRICT.

*5832 Master Partap Singh : Will the Minister for Education be pleased to state whether the percentage reserved for Harijans has been maintained in making admissions this year to the Basic Training, J.V. and B.T. classes opened in Ambala District ; if not, the reasons therefor?

Shri Jagat Narain: Yes; the eligible Harijan/Scheduled castes candidates who applied for admission to B.T., J.T. and Basic Training classes were admitted in (1) Government Post Graduate Basic Training College, Chandigarh (2) Sohan Lal Training College, Ambala (3) Christian Basic Normal School, Kharar, (4) Khalsa High and Basic Training Shool, Kharar (5) M.E. Pratt School, Ambala City and (6) F.S.c J.S. Khalsa Girls Junior Basic Training School, Morinda.

The information is still awaited from the S.D. High School, Jagadhri and Khalsa Basic Training School, Kurali.

DISPLACED LOCAL BODIES ENGLISH TEACHERS.

*5834 **Master Partap Singh**: Will the Minister for Education be pleased to state;—

(a) the names of displaced English Teachers who have been employed in the District Board Schools of Ambala district together with the names of the schools and the positions against which they are working at present;

(b) the dates from which the teachers referred to in part (a) above have been employed and the grades of pay given to them;

(c) the grades of pay of the said teachers from April, 1948 to April, 1955;

(d) the number of increments given to each of the teachers referred to in part (b) above;

(e) the positions held by each of the said teachers before partition together with the names of the schools in which each of them worked and the grade of each?

Shri Jagat Narain: The information is being collected and will be supplied to the member.

B.C.G. VACCINATION

*5763 **Shri Ram Chandra Comrade**: Will the Minister for Education be pleased to state whether the State Government have received any suggestoin from the Government of India to appoint a panel of Doctors to enquire into the results of B.C.G. Vaccine?

Shri Jagat Narain: Yes. A panel consisting of 3 porminent doctors of the State has been appointed to enquire into the results of B.C.G Vaccination.

COMPLAINTS AGAINST LADY DOCTOR, MENTAL HOSPITAL, AMRITSAR

*5764. **Shri Ram Chandra Comrade**: Will the Minister

for Education be pleased to state whether any complaints have been received by the Government against Lady Doctor working in the Mental Hospital, Amritsar, requesting for an enquiry against her; if so, the action, if any, taken in the matter?

Shri Jagat Narain: Yes The matter is under examination by Government.

KACHA ROUTES.

*5804. **Shri Samar Singh**: Will the Minister for Education be pleased to state:—

(a) the date by which buses on the kacha routes in the State will start operating;

(b) whether any permits for the purpose mentioned in part (a) have been issued; if not, the reasons for delay in issuing them?

Shri Jagat Narain:

(a) No definite date can yet be indicated. The question of grant of fresh permits on new and kacha routes will be taken up as soon as the nationalisation scheme has been finalised.

(b) No. The private operators who are displaced as a result of nationalisation may have to be first rehabilitated on these routes.

DEARNESS ALLOWANCE TO TEACHERS IN DISTRICT BOARD SCHOOLS

*5593. **Shri Rala Ram**: Will the Minister for Public Works be pleased to state the names of those District Boards which have not as yet given dearness allowance at the rates sanctioned by the Government to the teachers in the District Board Schools together with the reasons therefor in each case?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa: None.

GRADES OF PAY FOR DISTRICT BOARD PRIMARY SCHOOL TEACHERS.

*5594. **Shri Rala Ram**: Will the Minister for Public Works be pleased to state whether the grades of pay sanctioned by the Government for primary school teachers under the District Boards have been enforced all over the State.

Sardar Gurbachan Singh Bajwa: Yes.

HOUSE TAX ETC. IN NEW GRAIN MARKET, ROHTAK

*5511. **Pandit Shri Ram Sharma**: Will the Minister for Public Works be pleased to state whether it is a fact that

[Pandit Shri Ram Sharma]
House and Property Taxes are realised on the basis of rental value from the owners of shops in the New Grain Market, Rohtak ; if so, the names of those who pay the least and the highest taxes on the said shops ?

Sardar Gurbachan Sing Bajwa :

First part ... Yes.

Second Part .. A list is laid on the Table.

A list showing the names of owners of shops in the New Grain Market who pay the least and the highest House and Property Taxes.

Nomes of persons who pay the least ameunt of taxes.	Names of persons who pay the highest amount of taxes.
HOUSE TAX	
1. Shri Sawan Mall	Shri Krishan Lal
PROPERTY TAX	
1. Shri Ram Ditta Mall. s/o Shri Jinda Ram	1. M/s Bhagwan Das Dharam Chand
2. Shri Udey Bhan	2. Shri Kalyan Dass.
3. Shri Ram Ditta Mall. C/o Shri Atma Ram Sraf	
4. Shri Ganesh Dass.	
5. Shri Shiv Lal.	
6. Shri Tara Chand.	
7. Shri Ram Singh.	

DISPLACED GOVERNMENT SERVANTS FROM SIND BALUCHISTAN AND N.W.F.P.

*5852. **Shri Gopi Chand Gupta :** Will the Chief Minister be pleased to state whether any displaced Govenment servants from Sind, Baluchistan and N.W.F.P. have so far been absorbed in service by the Government in the State in pursuance of Government circular letter No. 2393-FR-50/2431, dated 4.5.50 to all the Heads of Departments in the State ; if so, their number ?

Shri Bhim Sen Sachar : The information asked for is being collected and will be supplied as soon as possible.

PROMOTION OF POLICE OFFICERS.

*5444. **Maulvi Abdul Ghani Dar** : Will the Chief Minister be pleased to state the number of Police Officers who were promoted during the year 1955 upto 15.8.1955 and the reasons therefor in each case ?

Shri Bhim Sen Sachar : The labour involved in collecting this information will be enormous and quite out of proportion. If the Member desires information about some smaller circle, it might be possible to collect it.

INCREASE IN THE PAYS AND ALLOWANCES OF CONSTABLES AND HEAD CONSTABLES.

*5446. **Maulvi Abdul Ghani Dar** : Will the Chief Minister be pleased to state :—

(a) whether the allowances of Constables and Head Constables in the Police Department have been increased during the current year, upto 15.8.55 ; if so, the details thereof ;

(b) whether the pay of the Constables and Head Constables has been increased during the said period ; if so, what ?

Shri Bhim Sen Sachar :

(a) No.

(b) No.

COMPLAINTS BY THE SARPANCH OF VILLAGE GUBHANA, DISTRICT ROHTAK.

*5704. **Pandit Shri Ram Sharma** : Will the Chief Minister be pleased to state whether any complaint from the Sarpanch of village Gubhana, Police Station Bahadurgarh, District Rohtak to the effect that the complainant was severely beaten by the Station House Officer concerned in the Police Station when he went there to lodge a report about the theft of a Camel ; was recently received by the Superintendent of Police, Rohtak ; if so, the action, if any taken by him in the matter ?

Shri Bhim Sen Sachar : Yes ; an application dated 24.8.55 from the Sarpanch of village Gubhana was received by the Superintendent of Police, Rohtak, who deputed a Gazetted Officer to make inquiries into the allegations contained in the application. This inquiry is still in progress.

ARREST OF PIARA SINGH JHATKAI BY THE HOSHIARPUR KOTWALI POLICE

*5742. **Sardar Chanan Singh Dhut:** Will the Chief Minister be pleased to state :—

(a) whether it is a fact that one Piara Singh Jhatkai was taken into custody by the Kotwali police, Hoshiarpur, at about 5 p.m. on 2.9.1955 ;

(b) whether it is a fact that Rs. 58/1/6 were recovered from him by the police ;

(c) whether he was let off on offering a surety the same evening ;

(d) the reasons for the arrest of the person referred to in para (a) above and the recovery of the said money from him ?

Shri Bhim Sen Sachar:

(a) Piara Singh S/o Gurdit Singh Rajput of Una, was arrested by the Hoshiarpur Police at 6.55 P.M. on 2.9.1955, in case FIR No. 136 dated 2.9.1955 u/s 13/3/67 of the Gambling Act P.S. Kotwali Hoshiarpur.

(b) At the time of his arrest, Rs. 40/- (not Rs. 58/1/6) were recovered from his personal search.

(c) Yes ; he was released on bail the same day.

(d) Piara Singh was found carrying on 'Satta' Gambling when a trap was laid. He was therefore put under arrest. The sum of Rs. 40/- recovered from the search of his person constituted his collections for the day ; in addition, 'Satta' chits were also recovered from his possession. He was challaned under the Gambling Act and the case is pending in Court.

PARTICIPATION OF LAMBARDARS AND PANCHES IN THE RECENT AKALI MORCHA,

*5802. **Sardar Shamsher Singh:** Will the Chief Minister be pleased to state :—

(a) the number of Lambardars, Panches and Sarpanches who took part in the recent Akali Morcha and the number of those who were removed from their offices on this account ;

(b) the number of Arms Licence holders who participated in the Akali Morcha and the number of those whose licences were cancelled on this account ?

Shri Bhim Sen Sachar :

(a) No. of Lambardars, Panches and Sarpanches who took part in the recent Akali Morcha.

LAMBARDARS	PANCHES	SARPANCHES
61	153	56

(ii) No. of above officials who were removed from their offices on this account.

LAMBARDARS	PANCHES	SARPANCHES
17	8	1

(Note. Cases of 27 Lambardars, 83 Panches and 26 Sarpanches are still under consideration.)

(b) No. of Arms licence holders who participated in the Akali Morcha.	No. of those whose licences were cancelled.
162	128

ARRESTS IN THE RECENT AKALI MORCHA.

*5803. **Sardar Shamsher Singh** : Will the Chief Minister be pleased to state :—

(a) the number of persons arrested in the recent Akali Morcha ;

(b) the number of persons who were placed in the 'B' Class in the Jails ;

(c) the total expenditure incurred by the Government on persons mentioned in part (a) above ?

Shri Bhim Sen Sachar :

(a) 8,145

(b) 176

(c) 3,81,139/3/-

ENROLMENT OF POLICE CONSTABLES IN TEHSIL UNA, DICTRICT HOSHIARPUR.

*5839. **Shri Khushi Ram Gupta** : Will the Chief Minister be pleased to state the total number of police constables recruited during the current year, constituency-wise in Tehsil Una, District Hoshiarpur belonging to (i) the Scheduled Castes (ii) other Bickwaed Classes (iii) the former criminal tribes and (iv) other classes ?

Shri Bhim Sen Sachar : No constable was recruited in the Hoshiarpur during the current year (upto 30.9.1955) from Tehsil Una

SECOND FIVE YEAR PLAN.

*5722. **Shri Wadhawa Ram**: Will the Chief Minister be pleased to state :—

(a) the proposals of the State Government for the 2nd Five-Year Plan in respect of (i) settlement of landless persons on land, (ii) relief of indebtedness among the rural poor persons and provision of cheap credit facilities to the Harijans and others in rural areas, (iii) provision of housing for the poor, and (iv) eradication of rural unemployment ?

Shri Bhim Sen Sachar :

(i) No specific provision has been made in the Second Five Year Plan.

(ii) Rs. 9 lakhs have been provided in the Second Five year Plan for the establishment of State Agricultural Credit (Relief and Guarantee) Fund for the purpose. In addition, the following schemes, benefitting mostly the rural population, will be financed, it is hoped though a firm promise has not yet been given, by the Reserve Bank of India, during the Second Plan period:—

Name of Scheme.	Cost in lakhs of Rupees.
(1) Strengthening and Extension of Cooperative Short-Term Rural Credit. ...	1,000
(2) Strengthening and Extenston of Cooperative Medium-Term Rural Credit. ...	1,000
(3) Strengthening of the share Capital of Cooperative Central Financing Institution ...	40
(4) Provision of Long-Term Credit through Land Mortgage Bank. ..	9
(5) Provision of Government contribution towards Share Capital of large-sized Primary Agricultural Credit Societies ..	25
(6) Strengthening Share Capital of Apex Cooperative Bank by Govt. contribution	30
Total	2,104

(iii) Rs 472 lakhs have been provided for construction of Houses for industrial workers on subsidy basis and for advancing loans to people belonging to the Low Income Group, for housing.

(iv) With a view to providing gainful employment and subsidiary occupation to the rural population, a sum Rs. 198 lakhs (Rs. 50 lakhs as grant-in-aid and Rs. 148 lakhs in the form of loan) has been specifically provided in the Second Plan, for the development of Khadi and Village Industries in the State. Besides, expansion of the National Extension of Service and Community Development Programme and Local Development works and irrigation works, particularly digging of canals, will open up opportunities for increased employment to the unemployed and underemployed in rural areas during the Second Five Years Plan.

Provision has been made as follows :—

	Rs.
1. Community Progress and New Expenditure of Schedule.	980 lakhs
2. Irrigation	
(a) Bhakra Nangal Project	1778 lakhs
(b) Other Projects	1372 lakhs
(c) Minor Irrigation	330 lakhs

Implementation of the schemes 'Agricultural Development, Forests, Panchayats, and Education' will also provide employment to rural population duting the Second Plan Period.

TAXATION PROPOSALS UNDER SECOND FIVE YEAR PLAN.

*5724. **Shri Wadhawa Ram** : Will the Minister, for Finance be pleased to state whether Government have formulated any proposals for direct and indirect taxation during the period of the 2nd Five Year Plan, if so, the details thereof ?

Sardar Ujjal Singh : Report of the Taxation Enquiry Commission is under examination. Proposals for taxation will be finalised at the time of the Budget 1956-57.

LEVY OF NEW TAXES IN THE STATE

*5745. **Sardar Achhar Singh Chhina** : Will the Chief Minister be pleased to state whether it is a fact that an undertaking was given on behalf of the Government at a meeting of the national development council that more taxes would be levied in the state to raise money for the 2nd Five Year Plan ; if so, the total amount proposed to be raised through fresh taxation ?

Shri Bhim Sen Sachar: No.

PROPOSALS FOR SECOND FIVE YEAR PLAN

*5746. **Sardar Achhar Singh Chhina :** Will the Chief Minister be pleased to state whether the State Government has submitted any revised proposals for the Second Five Year Plan, to the Planning Commission, if so, the estimated expenditure for the first and the revised proposals, along with changes, if any, in the estimated expenditure on Education and Industry ?

Shri Bhim Sen Sachar : Yes. The estimated expenditure provided in the Second Five Year Plan, as originally sent to the Planning Commission in July, 1955, was Rs. 32,019 lakhs (Gross). As a result of the discussions with the Planning Commission on the 1st and 2nd of August, 1955, however, the total estimated expenditure as provided in the Revised Plan amounts to Rs. 16,378 lakhs (Gross) excluding Rs. 26,32 lakhs on account of Irrigation Works to be executed on behalf of other States.

2 The changes made in the estimates of Industry and Education Departments' Plans are as under :—

Total estimated expenditure

	As in the original Plan.	As in the revised Plan
	(Lakhs	Gross Figures)
Education (including Technical education)	2944	1735
Industry	2566	780

PURCHASE OF WHEAT Etc.

*5747. **Sardar Darshan Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state :—

(a) the steps if any, taken recently by the Government in the matter of purchase of wheat and other commodities to check the fall in their prices below Rs. 80/- per maund ;

(b) the total quantity of wheat purchased, the *mandies* from which it has been purchased and the price thereof ?

Shri Bhim Sen Sachar :—

(a) Government have already announced that under the 'Price Support Policy' it would purchase wheat and gram of fair average quality from

cultivators at Rs. 10/- and Rs. 6/- per maund respectively as and when their prices tend to fall below these levels. Similarly, floor prices of rice, bajra, jowar and maize have been fixed at Rs. 11/-, Rs. 6/-, Rs. 5/8/- and Rs. 5/8/- per maund respectively.

(b) The Punjab Government purchased 1,92,701 bags of wheat of fair average quality under the Price Support Policy on behalf of the Government of India at the rate of Rs. 10/- per maund. A list of the *mandies* at which purchases have been made is attached.

STATEMENT

S. No.	Name of the mandies from where purchases were made		Total purchases in bags
1	Ambala City	...	1,485
2	Ambala Cantt	...	2,215
3	Kurali	...	1,386
4	Kaithal	...	1,311
5	Karnal	...	1,636
6	Panipat	...	250
7	Shahabad	...	4,716
8	Gharaunda	...	308
9	Smalkha	...	321
10	Dabwali	...	1,483
11	Rohtak	...	1,264
12	Sonepat	...	1,150
13	Ludhiana	...	1,426
14	Jagraon	...	24,195
15	Khanna	...	4,291
16	Bahadurgarh	...	4,488
17	Mullanpur	...	5,225
18	Nakodar	...	1,539
19	Phillaur	...	736
20	Banga	...	3,444
21	Nawanshahr	...	12,294
22	Hoshiarpur	...	369
23	Mukerian	...	336
24	Amritsar	...	1,812
25	Tarn Taran	...	2,266

[Chief Minister]

S. No.	Name of the mandies from where purchases were made		Total purchases in bags
26	Patti	...	649
27	Batala	...	2,643
28	Gurdaspur	...	957
29	Ferozpore City	...	4,944
30	Ferozepore Cantt	...	1 677
31	Moga	...	43,322
32	Talwandi	...	13,443
33	Muktsar	...	15,158
34	Abohar	...	8,552
35	Fazilka	...	5,831
36	Guruharsahai	...	9,751
37	Malout	...	3,766
38	Gidderbaha	...	1,522
39	Dera Baba Nanak	...	540
		Total ...	1,92,701

SELECTION OF TEHSILDARS

*5810. **Sardar Gopal Singh** : Will the Minister for Development be pleased to state the total number of persons selected as Tehsildars in July, 1955, together with their names and the districts to which they belong ?

Sardar Partap Singh Kairon :

(i) 9

(ii)

S.No.	Name	Home District
1.	Shri Krishan Kumar	Ambala
2.	Shri Surinder Nath Puri	Delhi State
3.	Shri Narinder Lal Handa	—do—
4.	Shri Krishan Kumar Dhir	Ludhiana
5.	Shri Gulbahar Singh Gill	—do—
6.	Shri Jawahar Lal	—do—
7.	Shri Prakash Chand Jain	Karnal

8. Shri Gurbax Singh Johl Amritsar
9. Shri Gian Sagar Java Jullundur

EJECTMENTS OF TENANTS IN VILLAGES IN HISSAR DISTRICT

*5816. **Shri Devi Lal**: Will the Minister for Development be pleased to state :—

(a) the total area of land in each of the villages Dhudiawali, Matuwala, Naiwala Odhan, Kaluana, Chutala, Tejakhera, Asa Khera, Bharu, Khera, Jandwala Bishnoian, Goriwala, Ganga, Kehrwala, Sadawala, Bahiva, Patli Dabar, Narel Khera and Adut Garh in Tehsil Sirsa in District Hissar, from which tenants were ejected after 15—8—1947 ;

(b) the total area in each of the villages referred to in part (a) above which is under the " Self cultivation" of the landowners ;

(c) the total area of land out of the area referred to in part (a) above which is cultivated by tenants together with their names and addresses and other areas of land; if any, held by them ;

(d) the total area of land other than the area referred to in part (b) above which is under the self cultivation of the ejecting landowners ;

(e) whether the tenants referred to in part (c) above were tenants in the said villages before they were settled on the land refered to in part (c) above ?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and will be supplied as soon as possible.

EJECTMENTS OF TENANTS.

*5835. **Shri Ram Parkash**: Will the Minister for Development be pleased to state :—

(a) the total number of tenants in the State who have been served with ejectment notices in 1955;

(b) the total number of tenants who have been ejected together with the number of those who were restored to their lands during the period referred to in part (a) above ;

(c) the number of ejected tenants who have been given land ?

Sardar Partap Singh Kairon :

(a) 569

[Minister for Development]

(b) No. of tenants ejected .. 86

No. of tenants restored .. 17

(c) 59

This information is in respect of Gurgaon, Ambala, Amritsar, Hissar and Simla districts. Information in respect of other districts is being collected and will be supplied as soon as collected.

SELECTION OF TEHSILDARS

*5840. **Shri Khushi Ram Gupta :** Will the Minister for Development be pleased to state the total number of Tehsildars recently selected in the State together with the number of those belonging to—

(a) Scheduled Castes,

(b) Scheduled Tribes,

(c) other Backward Classes,

(d) Ex-Criminal Tribes and

(e) Other Classes ?

Sardar Partap Singh Kairon :

(i) 9

(ii) (a) Nil

(b) Nil

(c) Nil

(d) Nil

(e) 9

Note :— Two posts were reserved for members of Scheduled Castes, Scheduled Tribes and Backward Classes and none of the candidates belonging to this category qualified in the elimination test held by the Punjab Public Service Commission.

GRANT OF PROPRIETARY RIGHTS TO OCCUPANCY TENANTS IN VILLAGE HARCHANDPUR, DISTRICT GURGAON

*5842. **Sardar Bachan Singh :** Will the Minister for Development be pleased to state :—

(a) the total number of occupancy tenants in Village Harchandpur, tehsil Rewari, district Gurgaon when the Punjab Occupancy Tenants (Vesting of Proprietary Rights) Act, 1953, came

into force along with the total area of land under them,

(b) the total number of occupancy tenants in the said village who were granted proprietary rights under the Act referred to in part (a) above, the total area of land over which proprietary rights were given, and the total amount of compensation determined by Government for payment to the landowners; and the total amount of compensation so far paid, separately?

Sardar Partap Singh Kairon:

(a) Nil.

(b) Does not arise.

REPRESENTATION FROM TENANTS OF VILLAGE JHANSA DISTRICT KARNAL.

*5843. **Sardar Bachan Singh**: Will the Minister for Development be pleased to state whether Govenment has received any representation dated 4-3-55 to the effect that 32 tenants of Village Jhansa, tehsil Thanesar district Karnal are not garven receipts by their landlords and that wrong Girdawaries are being entered in order to evict them; if so, the action if any taken by the Government thereof?

Sardar Partap Singh Kairon:

The information is being collected and will be supplied as soon as possible.

MORTGAGED LANDS.

*5844. **Shri Mohan Lal Datta**: Will the Minister for Development be pleased to state :—

(a) the area of land mortgaged by land owners other than Muslims who migrated to Pakistan and the amount of money secured by such mortgages before the year 1925;

(b) the number of mortgages effected as they stood on or before the year 1925;

(c) whether the Government intend to give any facilities to such owners of agricultural lands for redeeming their old mortgages as has been done in the case of mortgages of evacuee lands in favour of non-muslims?

Sardar Partap Singh Kairon :

(a) Nil.
(b) Does not arise.
} This is in respect of Simla district.

(c) No.

Note :— The information regarding parts (a) & (b) in respect of the other districts is being collected and will be supplied to the member as soon as possible.

PAY SCALES OF VETERINARY ASSISTANT SURGEONS

*5845. **Shrimati Sita Devi :** Will the Minister for Development be pleased to state :—

(a) the pay scales of Veterinary Sub Assistant Surgeons (Now Assistant Surgeons) (non-gazetted) and of Veterinary Assistant Surgeons as in 1924 ;

(b) the number of times the pay scales referred to in part (a) above have been revised by the Government since the year 1924 ;

(c) whether the Veterinary Assistant Surgeons have been allowed the benefit of private practice or compensatory allowance in lieu thereof or any other facilities enjoyed by Gazetted rank at District and Tehsil Headquarters ; if not, the reasons therefor and the steps, if any Government proposes to take in the matter ;

(d) whether any increments were granted to any of the Veterinary Assistant Surgeons at the time of revision of their pay scales this year ; if so ; how many ?

Sardar Partap Singh Kairon :

(a) There used to be no Veterinary Assistant Surgeons in the year 1924 and as such the question of their scales of pay does not arise.

(b) Three.

(c) The Veterinary Assistant Surgeons are not allowed to engage themselves in private practice nor they are paid any compensatory allowance in lieu thereof. They are, however, allowed to charge out pocket expenses when they visit sick animals at the residence of their owners.

(d) None.

IRRIGATION SCHEMES IN GURGAON DISTRICT

*5445. **Maulvi Abdul Ghani Dar**: Will the Minister for Irrigation be pleased to state :—

(a) the extent of expenditure incurred by the Punjab Government on irrigation schemes in Gurgaon District during the the year 1955 upto 15-8-55.

(b) whether any agreement between the State and the U.P. Government has been arrived at regarding the supply of water from the Okhla Canal to Gurgaon District, if so, the date by which water is expected to be made available to the said district ?

Chaudhri Lahri Singh :

(a)

(i) Expenditure incurred during 1954-55 on irrigation schemes i.e., to end of 31.3.55 was Rs. 295587/-

(ii) Expenditure beyond 31.3.55 is not available with I. B. as Gurgaon Sub Division was transferred to the Deputy Commissioner, Gurgaon.

(b) Yes, U.P. Government has agreed to give about 1200 cusecs of supplies surplus to their requirements for Gurgaon canal through Agra Canal which they are remodelling. Water is expected to be available for the district during 1957-58.

DRAINS ATTACHED TO OUTLETS IN ABOHAR CANAL DIVISION

*5537. **Shri Teg Ram** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state the number of small drains attached to the outlets in the Abohar Division during the 'Sawani' Crops last year as well as this year together with the reasons for variations, if any ?

Chaudhri Lahri Singh : By small drains the Hon'ble member probably means temporary shoots. If so, the total number of outlets supplemented with temporary shoots in Abohar Division for the current Kharif Crop are 73 corresponding to 169 of the last year. The reduction in number of the temporary shoots during this year is due to the fact that about 50 per cent of the outlets were remodelled during October, 1954, after maturing the Kharif crop of last year.

NOONA MAJRA MINOR IN HARYANA DIVISION.

*5705. **Pandit Shri Ram Sharma :** Will the Minister for Irrigation be pleased to state :—

(a) the original estimate for the construction of Noona Majra Minor in the Haryana Division together with the amount of contribution there to received from the people for the said construction ;

(b) the cost incurred on the first lining and on the subsequent change in the lining together with the reasons, if any, for the change.

(c) the present estimate for the complete construction of the said minor ;

(d) whether any additional contribution from the people is being asked for ?

Chaudhri Lahri Singh :

(a) the original estimate for the construction of Noona Majra Minor was Rs. 53,643/- and contribution received from people is 29,890/-;

(b) no separate accounts have been kept for expenditure on original and revised alignment of the said minor and the information asked for is not available. Change in alignment was made to save valuable Chahi land coming under the minor.

(c) the revised estimate for the completion of the minor is Rs. 60,831,/-;

(d) Yes.

CASES OF DEMOTION, SUSPENSION ETC. OF OVERSEERS AND ENGINEERS.

*5794. **Shri Rala Ram :** Will the Minister for Irrigation be pleased to state the mumber of Overseers and Engineers together with their names in the Irrigation Department who have been demoted, suspended or dismissed on charge of corruption during the years 1954 and 1955 ?

Chaudhri Lahri Singh : The required information is contained in the enclosed statement

---

Statement showing names of overseers and Engineers, demoted, suspended or dismissed on charges of corruption during the years 1954 and 1955.

1	Shri Jagdish Chander Malhotra	Temporary Engineer, Offg. Executive Engineer	Suspended
2	Shri Sat Dev Khanna	Temporary Engineer, Offg. Sub-Divisional Officer	,,

3	Shri Bishan Dass Gupta.	Temporary Engineer, Offg : Executive Engineer	,,
4	Shri Santokh Singh (2)	Temporary Engineer Sub-Divisional Officer	,,
5	Shri Madan Lal	P.S E. II Offg ; Executive Engineer	,,
6	Shri K.R. Sharma	P.S.E.I Offg ; Superintending Engineer	,,
7	Shri Bhagat Ram	Offg : Sub-Divisional Officer	,,
8	Shri Bishan Dass	Overseer	,,
9	Shri Ved Parkash Chauhan	,,	,,
10	Shri Jiwan Dass	,,	Convicted dismissed
11	Shri Milkhi Ram	Offg : Sub-Divisional Officer	Suspended
12	Shri Budh Singh	,,	,,
13	Shri Ram Chand	Overseer	Acquitted by the court and re-instated.
14	Shri Sat Pal Bhatia	,,	Suspended

WATER OF THE TAILS OF BANI DISTRIBUTARY ETC. IN HISSAR DISTT.

*5814. **Shri Devi Lal**: Will the Minister for Irrigation be pleased to state :—

(a) whether water has reached the tails of Bani and Kotana distributaries and Jamal and Rampura Minors in Tehsil Sirsa Distt. Hissar ; if so, the date when the water from the Head was released in the said distributaries and minors ;

(b) if the answer to part (a) above be in the negative, whether the digging at the tails of the said distributories and minors has been completed together with the dates when it was completed ; if not, the reasons therefor together with the dates when the work was started ?

Chaudhri Lahri Singh:

(a) Yes; the water was released in these Distributaries from the head on the dates shown below against each.

Bani Disty.	13.6.1555.
Kutyana Disty.	1.6.1955.
Jamal Minor	1.7.1955.
Rampura Minor	4.7.1955.

(b) Does not arise.

EXTENSION OF A CANAL FROM JHAJJAR DISTRIBUTARY

*5851. **Shri Chuni Lal:** Will the Mintster for Irrigation be pleased to state, whether there is any scheme under the consideration of Government to extend a canal from Jhajjar distributary upto a point within a short distance of Rewari town in District Gurgaon, if so, the extent to which progress has been made in this connection?

Chaudhri Lahri Singh: Yes, a scheme for extending irrigation to within a few miles of Rewari town by extending Matenhale minor of Jhajjar Disty. is in hand, and is pending receipt of survey sheets showing contours and levels of the area in question, from the Survey of India Department.

CO-OPERATIVE SOCIETIES.

*5538. **Shri Teg Ram:** Will the Minister for Irrigation be pleased to state:—

(a) the total number of Co-operative Societies in the State at present;

(b) the number of members of each Society;

(c) the net amount of profit of these Societies during the financial year ending March, 1955?

Chaudhri Lahri Singh: The information as on the 30th June, 1955, is as under:—

(a) 15351.

(b) Membership varies from society to society, but the average number of members per society works out to 52.2.

(c) Rs. 20,04,484/-.

LEATHER COOPERATIVE SOCIETIES.

*5626. **Sardar Darshan Singh:** Will the Minister for Irrigation be pleased to state:—

(a) the steps, if any taken by the Government to develop the Leather Co-operative Societies in the State;

(b) the total amount earmarked for purposes of monetary assistance to the said Societies during 1955-56;

(c) the total number of Societies referred to in part (a) above and their membership district-wise in the State at present ?

Chaudhri Lahri Singh :

(a) (A statement containing the requisite informati-
(on is
(b) (laid on the Table.
(c) (

STATEMENT

(a) The Government has appointed a Tanning and Leather Expert to render technical advice to the members of leather societies. A Leather Designer has also been appointed to impart practical training to members of Leather Co-operatives and to evolve new designs.

(b) A scheme has been sumbitted to Government of India requesting grant of subsidy to 120 Co-operative Leather Societies for purchase of modern tools and implements @ Rs. 1250/- per society.

Financial assistance has also been asked for from the Government of India for setting up model village tanneries during the current financial year. Each tannery is expected to be provided with a grant of Rs. 7,500/- and a loan of Rs. 9,500/-.

(c) The total No. of Leather Societies with memhership, districtwise, as on 31.8.1955 is as under :—

Sl. No.	Name of District	No. of Societies.	Membership.
1	Hissar	27	421
2	Rohtak	18	241
3	Gurgaon	7	119
4	Karnal	31	416
5	Ambala	26	349
6	Kangra	26	376
7	Hoshiarpur	45	677
8	Jullundur	30	505
9	Ludhiana	29	506
10	Ferozepore	1	13
11	Amritsar	13	174
12	Gurdaspur	6	74

CO-OPERATIVE SUGAR MILL IN DISTRICT GURGAON.

*5860. **Shri Babu Dayal** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to establish a Co-operative Sugar Factory in district Gurgaon under the Second Five Year Plan ?

Chaudhri Lahri Singh : It is proposed to set up four new Co-operative Sugar Mills during the Second Five Year Plan. The places for their location have not yet been decided.

APPLICATION FOR GRANT OF SUBSIDY FOR BUILDING HOUSES.

*5741. **Sardar Chanan Sihgh Dhut** : Will the Minister for Labour be pleased to state :—

(a) the total number of applications for the grant of subsidy for the construction of houses received by Government from Harijans and members of the ex-criminal Tribes upto the 15th September, 1955, the last date fixed for the receipt of such applications ;

(b) total number of persons to whom subsidy has been granted, district-wise ?

Chaudhri Sundar Singh :

(a) Harijans...... 5708.
Ex-criminal Tribes....... ...350.

(b) No subsidy has so far been granted as the selection of applications has not yet been made.

UN-ALLOTTED EVACUEE LAND

*5539. **Shri Teg Ram** : Will the Minister for Finance be pleased to state :—

(a) the total area of evacuee land still lying unallotted in the State, district-wise ;

(b) the area of evacuee land lying un-allotted in Fazilka Tehsil, village-wise ;

(c) the date when the area referred to in part (b) above was leased out during the current year ; together with the names of persons to whom it was leased ?

Sardar Ujjal Singh : The information is being collected and will be supplied to the Member when it is ready.

EVACUEE HOUSES IN HODEL, DISTRICT GURGAON.

*5847. **Shrimati Sita Devi** : Will the Minister for Finance be pleased to state :—

(a) the total number of refugees so far settled in Hodel, district Gurgaon together with the number of evacuee houses left by Muslims who migrated to Pakistan ;

(b) whether it is a fact that some Muslims who migrated to Pakistan are coming back and their houses are again being handed over to them ;

(c) whether the Government is aware of the fact that 120 houses belonging to Muslims are being got vacated in Hodel, District Gurgaon ; if so, the alternartive arragement ; if any, made by the Government to provide accommodation to these refugees who are being asked to vacate the evacuee houses ?

Sardar Ujjal Singh : The information is being collected and will be supplied to the Member when it is ready.

DISPLACED JAGIRDARS.

*5853. **Shri Gopi Chand Gupta :** Will the Minister for Finance be pleased to state :—

(a) whether the cases of displaced Jagirdars have been decided by the Government, if so, the time by which payments of their jagirs will be made to them ;

(b) whether the said payment of jagirs will be made in lumpsums or instalments ?

Sardar Ujjal Singh :

(a) Yes, the Government had approved a Scheme for payment of compensation to displaced Jagirdars and Muafidars from West Punjab out of the funds accumulated by non-payment of Jagirs and Muafis to muslim evacuees. The question of payments is expected to be taken in hand shortly after observance of certain technical formalities.

(b) Some amount might be paid in lumpsum. The mode of payment has, however, to be decided in consultation with the Accountant General, Punjab.

EXISTENCE OF BAMBOO PLANTATIONS AND BAGGAR GRASS IN TEHSIL NURPUR, DISTRICT KANGRA.

*5767. **Shri Ram Chandra Comrade :** Will the Minister for Finance the pleased to state :—

[Shri Ram Chandra Comrade]

(a) whether Government are aware of the existence of bamboo plantations and baggar grass and forests in Nurpur Tehsil, District Kangra ;

(b) whether the Government have considered the suitability of establishing a paper production centre in this Tehsil in order to utilise these resources and provide employment to the people of this area ?

Sardar Ujjal Singh :

(a) Yes.

(b) In order to utilise the forest resources available in district Kangra, a proposal for setting up a paper pulp centre is in an exploratory stage.

BASIC TRAINING INSTITUTIONS IN ROHTAK DISTRICT.

*5513. **Pandit Shri Ram Sharma** : Will the Minister for Education be pleased to state :—

(a) the total number of teachers so far trained in Basic education in Rohtak district ; and the number of those who are still unemployed ;

(b) whether any new basic training classes have been opened in Rohtak district ; if so, the number of such institutions together with the number of boys and girls at present under training therein ?

Shri Jagat Narain :

(a) So for 1223 teachers have been trained in Basic Education in Rohtak District. The number of those still unemployed is 345.

(b) Two new Junior Basic Training Schools, one for boys ond one for girls have been opened in the District during 1955. The sanctioned strength in each case is 45. A Senior Basic Training class for 50 boys has also been opened in the district.

PAYMENT OF ARREARS OF PAY TO BASIC TEACHERS IN HOSHIARPUR DISTRICT.

*5748. **Sardar Darshan Singh** : Will the Minister for Education be pleased to state whether any arrears of pay since 1st April, 1953, are still due for payment to the Basic Teachers in District Hoshiarpur, if so, the amount thereof,

together with the time by which the payments are likely to be made ?

Shri Jagat Narain : No. The department is, however, looking into the disparity in the scales of pay of teachers in that district.

GRANT OF INCREMENTS TO COLLEGE LECTURERS AND SCHOOL TEACHERS.

*5846. **Shrimati Sita Devi**: Will the Minister far Education be pleased to state the number of increments, if any, granted to college lecturers and school teachers (B.A., B.T) separately at the time of revising their pay scales last year ?

Shri Jagat Narin :

Lecturers : Three increments to all with the exception of those who had benefitted in the revision of 1952.

Teachers. (B.A., B.T.) : Four increments @ Rs. 5/- with a maximum benefit of Rs. 20/-.

REPRESENTATION REGARDING DEATH OF A SCHEDULED CASTE AT TARN TARAN

*5809. **Sardar Gopal Singh Khalsa** : Will the Minister for Education be pleased to state :—

(a) whether he has received any representation from the citizens of Tarn Taran, District Amritsar, concerning the death of one Payara, a Scheduled Caste, on 25th July, 1955 as a result of one electric shock, if so, the details thereof;

(b) whether any allegations were made against the medical officer in charge of the Civil Hospital at Tarn Taran in connection with the death referred to in part (a) above; if so, what;

(c) whether any allegations of instigating the public against the medical officer referred to in part (b) above were made against the Tehsildar.

(d) whether any transfers from Tarn Tarn were made in connection with the said representation;

(e) whether any enquiry was instituted into the allegations contained in the representation referred to in part (a) above; if so; the result thereof ?

Shri Jagat Narain : (a) and (b) Yes. The allegation was that the Assistant Surgeon, Civil Hospital Tarn Taran, was negligent in the performance of his duties because he did not attend immediately or carefully to the patient who had got a serious electric shock and, consequently, died of it.

[Minister for Education]

Government were requested to hold an enquiry in to the matter.

(c) Allegations were against the Assistant Surgeon, as stated above. Subsequently, counter allegations against the local Tehsildar were made by some other members of the public.

(d) The Assistant Surgeon concerned was transferred from Tarn Taran. The Tehsildar was also transferred subsequently by the Revenue Department.

(e) Yes. A judicial enquiry was conducted into the affairs and the report is being examined by Government.

FAMILY PLANNING CENTRES IN THE STATE

*5854. **Shri Gopi Chand Gupta** : Will the Minister for Education be pleased to state whether there is any scheme under the consideration of Government for opening Family Planning Centres (or Clinics) in the State, if so, the details of the Scheme and the names of the places where the centres or clinics are proposed to be opened ?

Shri Jagat Narain : Yes. Government propose to pay during the Second Five Year Plan a grant of Rs. 50,000/- per annum to the Punjab Family Planning Association and other Voluntary Organisation for subsidizing the existing and opening of new Family Planning Clinics. The places where such clinics are to be opened have not so far been selected.

CONSTRUCTION OF ROADS IN GURGAON DISTRICT

*5861. **Shri Babu Dayal** : Will the Minister for Public Works be pleased to state whether Government propose to accord preference to the Gurgaon District in regard to the construction of roads under the Second Five Year Plan ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : The needs of the backward areas have generally been fully appreciated and taken care of in drawing up schemes for the Second Five Year Plan and all Districts have been given their due share after full consideration of all relevant points.

TEHSIL LOCAL BOARDS

*5744. **Sardar Achhar Singh Chinna** : Will the Minister for Public Works be pleased to state the time by which the Government proposes to take steps to set up Tehsil Local Boards in the State ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : The matter is under the active consideration of Government.

WARNING TO MUNICIPAL COMMITTEE, AMRITSAR

*5766. **Shri Ram Chandra Comrade.** Will the Minister for Public Works be pleased to state whether the Government have administered any warning to the Municipal Committee, Amritsar; if so, the details thereof ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : Yes. The Committee was inspected by the Inspector of Local Bodies, Jullundur Division, during February and March, 1955, and the report did not reveal a satisfactory state of affairs. He recommended the supersession of the Committee. Government, however, decided not to take this drastic step at once, but to give more time to the present members of the Committee to improve matters. The Committee was, therefore, warned to effect substantial improvement in the affairs of the City and the Local body.

ENQUIRY AGAINST MUNICIPAL COMMISSIONER JAKHAL MANDI, DISTRICT HISSAR

*5838. **Shri Balwant Rai Tayal.** Will the Minister for Public Works be pleased to state.—

(a) whether any enquiry was held against a Municipal Commissioner of Jakhal Mandi, Municipal Committee, in District Hissar, during the year 1954-55; if so, the action taken by the Government on the report;

(b) a copy of the report be laid on the table ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa. (a) Allegations were made by a Member of Municipal Committee Jakhal Mandi against the President of the Committee which, on inquiry were found to be baseless. The member concerned has been asked to explain his position with a view to taking action against him under Section 16 (1) (e) of the Punjab Municipal Act, 1911. He has also been ordered to be prosecuted under Section 182 Indian Penal Code for filing a wrong affidavit.

(b) As the case is subjudice, the inquiry report, it is regretted, cannot be laid on the Table.

SALARIES OF VACCINATORS UNDER DISTRICT BOARDS.

*5841. **Shri Khushi Ram Gupta** : Will the Minister for Public Works be pleased to state the names of such District Boards in the State as are paying basic salaries and dearness allowance to vaccinators working under them according to the scale sanctioned by the Government ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : The information is being collected and will be supplied to the member as soon as ready.

ELECTIONS TO HISSAR MUNICIPAL COMMITTEE.

*5855. **Shri Balwant Rai Tayal** : Will the Minister for Public Works be pleased to state :—

(a) the date by which the demarcation of the boundaries of the wards of the Hissar Municipal Committee is expected to be completed ;

(b) the date by which elections to the said Municipal Committee are expected to be completed ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : (a) The delimitation proposals were published in Gazette extraordinary dated the 20th September, 1955, for inviting objections and suggestions from the persons likely to be affected thereby within 15 days from the date of the publication of the notification. The proposals will be finalized soon after considering objections or suggestions if any, received by Government.

(b) Elections to this Committee will be held as soon as the delimitation proposals and the arrangements for the conduct of elections have been finalized.

CONSTRUCTION OF PRIVATE HOUSES AT CHANDIGARH.

5765. ***Shri Ram Chandra Comrade** : Will the Minister for Public Works be pleased to state whether it is a fact that Government had decided to provide standard plans to the purchasers of plots for the construction of their houses in Chandigarh, if so, whether this decision has been implemented ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : Yes. Standard plans can be supplied on application by the prospective builders on payment.

MACHINERY TO ENFORCE MINIMUM WAGES FOR AGRICULTURAL WORKERS.

*5723. **Shri Wadhawa Ram** : Will the Minister for Labour be pleased to state :

(a) whether any machinery has been set up for the enforcement of minimum wages for agricultural workers in the State ; if so, what ;

(b) the nature of work done so far by the machinery referred to in part (a) above ?

Chaudhri Sundar Singh : (a) Yes. In addition to staff of the Labour Department, all Patwaris and Kanungos in the State have been appointed as Inspectors under the Minimum Wages Act for enforcement of minimum rates of wages for agricultural workers.

(b) Their services are utilised for the settlement of complaints received from agricultural workers.

REVISION OF GRADES OF CLERKS.

*5867. **Sardar Khem Singh** : Will the Minister for Finance be pleased to state :—

(a) whether the pay scales of clerks in Government offices in the State have been revised ; if so, whether this revision has resulted in any change in the designation of clerks ;

(b) whether as a result of revision of pay scales mentioned in part (a) above, some of the clerks have been adversely affected in regard to their increments ; if so, the action, if any, taken or proposed to be taken in the matter ?

Sardar Ujjal Singh : (a) Yes ; the introduction of the new scale has resulted in change in designation in as much as all senior and junior clerks are now designated as clerks.

(b) Yes, officiating and temporary senior clerks with less than two years continuous service as such on the 31st December, 1954, have been affected in the matter of the drawal of future increments, without affecting the pay that they were in receipt on the 31st December, 1954. A representation from some of the clerks so affected is under consideration of the State Government at present.

APPOINTMENT OF A COMMITTEE TO DEMARCATE HINDI AND PUNJABI SPEAKING ZONES IN THE STATE.

*5878. **Shri Dev Raj Sethi**: Will the Chief Minister be pleased to state :—

(a) whether Government appointed any Committee of experts to demarcate the Hindi Speaking and Punjabi Speaking regions in the State; if so, when, together with its terms of reference ;

(b) the names of the Members of the said Committee ;

(c) the date when the said Committee submitted its report to the Government ;

(d) a copy of the report, if any, be laid on the Table ?

Shri Bhim Sen Sachar :

(a) Yes, Government appointed a Committee of Experts in 1950 to demarcate the Hindi and Punjabi-speaking regions.

(b) (1) Chief Minister (Dr. Gopichand Bhargava)
(1) Education Minister (Giani Kartar Singh)
(3) Mr. Justice Harnam Singh.
(4) Principal Jodh Singh.
(5) Prinoipal Harkishan Singh.
(6) Goswami Ganesh Dutt.
(7) R.B. Dewan Badri Das.
(8) Mr. Justice Mehar Chand Mahajan.
(9) Dr. Tara Chand.
(10) Dr. Zakir Hussain.

(c) and (d) The Committee held two meetings on 18th July, 1950 and 26th July, 1950, but no report was submitted by it. Nor were any proceedings recorded.

SETTLEMENT OF EX-CRIMINAL TRIBES.

*5863. **Shri Babu Dayal** : Will the Chief Minister be pleased to state whether the Government have taken any steps for the settlement of erstwhile criminal tribes in the State, if so, the details thereof together with the facilities, if any, provided to them so far ?

Chaudhri Sundar Singh : The necessary information is laid on the Table.

Settlement of Ex-Criminal Tribes.

On the repeal of the Criminal Act on 31st August, 1952, this State Government set up a Department to look after the welfare of Ex-Criminal Tribes. This Department is known as Welfare Department, Punjab. There

are about 74825 ex-crimal Tribes in the State which are being looked after properly by the Department.

2. As many as 1027 displaced members of Criminal Tribes, who are now known as Ex-Criminal Tribes, owned lands in West Pakistan migrated India after partition. Out of these 1027 displaced land-owners. 990 ex-Criminal Tribes have been given lands on quasi-permanent basis in lieu of the lands left by them in West Pakistan. Only 37, are still to be given lands by the Rehabilitation Department in lieu of the lands left by them in Pakistan. This Department has approached the Land Claims; Department to look into these cases and to expedite their disposal.

At the Government controlled Agricultural Settlement at Birthebahri, the Ex-Criminal Tribes are settled on a temporary basis. They are given 10 acres of land on lease per family on batai, if they have not been allotted land elsewhere by the Rehabilitation Department. 66 Ex-Criminal Tribe families are being accommodated on this land.

3. Most of the Ex-Criminal Tribes who own no houses have a habit of wandering from place to place, while those who have been settled in villages have no good houses of their own and are living in huts. In order to provide them with roofed accommodation and to settle them on the lands allotted to them and on other renumerative jobs a scheme for granting subsidy for houses at the rate of Rs. 600/- per house was chalked out which was approved by Government. During the year, 1954-55 a sum of Rs. 22,000/- was sanctioned and as many as 34 families of this tribe were provided with good houses. During the current financial year a sum of Rs. 1 lac has been sanctioned and as many as 166 families will be benefitted and given subsidy for houses. Apart from above this sc eme has been included in the Second Five Year; Plan which will cost a sum of Rs. 4 lacs and will provide 130 houses to be constructed on subsidy basis during each year of the Plan period.

4. With a view to enable Ex-Criminal Tribes to carry on the agricultural pursuit in a proper way and to live a civilised life and to become good landlords and agriculturists, Government during 1954-55, sanctioned a sum of Rs. 5,000 for a scheme to give help in the shape of subsidy to the needy persons of this tribe to purchase seeds, agricultural implements bullocks, etc. During the current financial year, a sum of Rs. 24,000 has been sanctioned. During the Second Five Year Plan a sum of Rs. 1 lac will be spent on this scheme.

[Chief Minister]

Youths belonging to this tribe are given training in Mills and Factories on apprenticeship basis in order to enable them to become skilled workers and technicians. They are given a stipend of Rs. 25 p.m. each to meet their expenses. A sum of Rs. 1,500 was sanctioned during the year 1954-55 for this purpose. During the current financial year a sum of Rs. 12,000 has been provided for this scheme. A sum of Rs. 10,000 will be incurred on the grant of stipends and a sum of Rs. 20,000 will be advanced to those who have to settle in the trades learnt. This scheme will go a long way to help the Ex-Criminal tribes youngmen to settle down to civic life peacefully. A sum of Rs. 90,000 has been provided for this scheme during the Second Five Year Plan while Rs. 75,000 have been earmarked during the Plan period for advancing loans to the youths for settling in trades learnt by them.

CASES OF THEFT AT CHANDIGARH.

*5866. **Sardar Khem Singh**: Will the Chief Minister be pleased to state the total number of cases of theft reported to the police during the period from April, 1954 to 31st March, 1955 at Chandigarh Capital together with the steps; if any, taken by the Police authorities to apprehend the culprits and to check such occurrences in future?

Shri Bhim Sen Sachar:

Firts Part. 101 cases of theft were reported to the Police at Chandigarh Capital from 1st April, 1954, to 31st March, 1955. Out of these cases, 7 were found to be false during the course of investigation and were, therefore, cancelled. 31 cases were worked out, all of which were challaned. 35 accused were involved in the cases sent up and out of them 25 were convicted by the court. Out of the cases challaned, 20 ended in conviction while 5 are still pending trial in court.

Second Part The following steps have been taken by the Police authorities to reduce the incidence of theft at Chandigarh Capital:—

(a) Patrolling by the Police, both in plain clothes and in uniform, has been intensified.

(b) Additional strength has been posted at the Police Station from the Police Lines.

(c) A Special Staff consisting of I non-gazetted officer and 5 F.Cs has been deputed for the interrogation of criminals and suspects in addition to the normal investigation staff of the Police Station.

(d) A proposal for increase in the sanctioned strength of the Police Station is also under examination.

GAZETTED OFFICERS IN THE POLICE DEPARTMENT.

*5871. **Shri Mehar Singh**: Will the Chief Minister be pleased to state the total number of Gazetted Officers serving in the Police Department together with the number of persons belonging to the Scheduled Castes amongst them ?

Shri Bhim Sen Sachar:

Total No. of Gazetted Officers in the Police Deparment.	132
Number of persons belonging to the Scheduled Castes amongst them.	1

TRANSFER OF PANCHAYAT OFFICERS.

*5447. **Maulvi Abdul Ghani Dar**: Will the Chief Minister be pleased to state the total number and names of Directors of Panchayats who were appointed during the years 1952-53, 1953-54, 1954-55, and 1955-56, (upto 15th August, 1955) and the reasons therefor?

Shri Bhim Sen Sachar: Six. The following officers have worked as Directors of Panchayats in the years indicated against their names:—

1952-53	1.	Shri N. Sehgal, I.C.S.,
	2.	Shri R. P. Kapur, I.C.S.
1953-54	1.	Shri R. P. Kapur I.C.S.
	2.	Shri S.R. Maini, I.A.S.
	3.	Shri D.D. Kapila, I.A.S.
1954-55	1.	Shri D.D. Kapila, I.A.S.,
	2.	Shri R.I.N. Ahooja, I.A.S.
1955-56 (upto 15th August, 1955) ...	1.	Shri R.I N. Ahooja, I.A.S.
	2.	Shri S.N. Vasudev, P.C.S.

These officers were posted on administrative grounds.

NO-CONFIDENCE AGAINST SARPANCH OF VILLAGE RANDHAWA, TEHSIL DASUYA.

*5749. **Sardar Darshan Singh**: Will the Chief Minister be pleased to state :—

(a) whether it is a fact that a majority of members of the Panchayat and 400 electors of village Randhawa, Tehsil Dasuya, District Hoshiarpur, have expressed their no-confidence against the Sarpanch of the said village ;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, the action ; if any taken by the Government in the matter ?

Shri Bhim Sen Sachar : The information is being collected and will be supplied to the member as soon as ready.

HUNGER STRIKE BY COMMUNIST AND KISAN SABHA UNDER-TRIALS IN AMBALA JAIL.

*5751. **Sardar Darshan Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state :—

(a) whether it is a fact that Communist and Kisan Sabha under-trial prisoners in the Ambala Central Jail are on hunger-strike as a protest against the facilities of political prisoners not being given to them ;

(b) if the answer to part (a) be in the affirmative, the action, if any, taken by Government in the matter?

Shri Bhim Sen Sachar :

(a) No.

(b) Does not arise.

LEGAL SANCTION TO RENT EQUAL TO ONE HALF OF THE VALUE OF CROP IN KANGRA DISTRICT.

*5773. **Sardar Achhar Singh Chhina :** Will the Minister for Development be pleased to state :—

(a) whether it is a fact that the Deputy Commissioner, Kangra, has issued instructions to Patwaris to give legal sanction to rent equal to one-half the value of the crop wherever a tenant agrees to pay it to the landlord by entering the same in Jamabandi and Khasra Girdawari; if so, the authority under which this is being done ;

(b) whether he is aware of the fact that in accordance with the instructions referred to in part (a) above out of 215 Jamabandies in village Paror, Tehsil Palampur, District Kangra, entries in 20[illegible] Jamabandies show rent as equal to one-half of the value of the produce; if so, the action Government propose to take in the matter?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and will be supplied as soon as possible.

SHAMLAT DEH IN DISTRICT KANGRA

*5774. **Sardar Achhar Singh Chhina :** Will the Minister for Development be pleased to state the total area of Shamlat Deh including Teeka Shamlat in District Kangra along with the area vested in the Panchayats at present ?

Sardar Partap Singh Kairon :

First Part	...	489194 acres
Second Part	..	272731 ,,

TRANSFERS OF LANDS IN TEHSIL SIRSA.

*5817. **Shri Devi Lal** : Will the Minister for Development by pleased to state :—

(a) the total number of transfers of lands whether by way of sale or gift or settlement in Tehsil Sirsa, District Hissar after 15.6.1952 together with the areas thus transferred separately ;

(b) the total number of minor and married female transferees and the areas transferred separately ;

(c) the number of transfers in which minors or females were tranferees along with male adult relations as co-transferees and the total area covered by such transfers ;

(d) the total area out of the area of land mentioned in part (a) above from where tenants were ejected by the transferees after legal proceedings and area from which tenants were ejected otherwise ?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and will be supplied as soon as possible.

LANDLORDS IN HISSAR AND FEROZEPORE DISTRICTS.

*5818. **Shri Devi Lal** : Will the Minister for Development be pleas d to state :—

(a) the names and addresses of the land owners of villages Dhudianwali, in Tehsil Sirsa, District Hissar, Sohangarh and Rattakhera, in Tehsil Muktsar, District Ferozepore and Lohgarh in Teh il Ferozepore as on 15-8-1947 together with the area own-d by each one of them ;

(b) the total area of land under the self cultivation of the land owners referred to in part (a) above ;

(c) the area of land in villages referred to in part (a) above from which the landowers ejected their tenants after 15-8-1947 ;

(d) the total area under the cultivation of the tenants not residing in the villages in which lands cultivated by them were situated prior to 15-6-1950, together with the number of land tenants and number of females and minors among them ?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and will be supplied as soon as possible.

GRANT OF LAND REVENUE TO VILLAGE PANCHAYATS

*5877. **Shri Dev Raj Sethi** : Will the Chief Minister be pleased to state :—

(a) whether it is a fact that in his speech before a rural gathering at Banipur, District Gurgaon in September 1955, he stated that the Government had decided to give 20% more of land revenue to village panchayats by way of grant, provided the panchayats raised an equal amount for village development works, if so, the details of the said decision together with the date from which it is expected to be enforced ;

(b) the details of the items of the village development works referred to in part (a) above ?

Shri Bhim Sen Sachar :

(a) (i) Yes.

(ii) A provision of a sum of Rs. 170 lacs on account of an additional grant equal to 20% of the land revenue to the panchayats has been made in the Second Five Year Plan. This is subject to the condition that an equivalent amount will be contributed by panchayats in cash, kind or labour. This increase will take effect from the 1st April, 1956.

(b) The total amount of Rs. 340 lacs will thus be expended by panchayats on minor local development works such as street lighting, construction of roads culverts, bunds, bathing ghats, walls around burial grounds, panchayat ghars etc., starting of children parks, libraries and other such works suited to the locality. Details will have to be worked out later.

CONSOLIDATION WORK IN VILLAGE JHAROUT, DISTRICT ROHTAK.

*5707. **Pandit Shri Ram Sharma** : Will the Minister for development be pleased to state whether it was found on the enquiry of the "flying squad" that a certain employee of the consolidation department had got himself unduly benefited at the cost of others in the consolidation of village Jharout in Sonepat Sub-Division of Rohtak District; if so, the action, if any, taken by the Government in the matter ?

Sardar Partap Singh Kairon: Yes. Action against the official at fault and to set right the irregularities is already afoot.

OUTLET ON NOONA MAJRA MINOR.

*5706. **Pandit Shri Ram Sharma**: Will the Minister for Irrigation be pleased to state :—

(a) whether it is a fact that an outlet is ordinarily allowed for irrigating three hundred acres of land;

(b) whether any outlet on the Noona Majra Minor for a much less area of land has been allowed; if so, the least area for which an outlet has been allowed ?

Chaudhri Lahri Singh:

(a) Yes.

(b) Yes, one outlet was sanctioned for 80 acres.

LOSSES CAUSED BY FLOODS.

*5725. **Shri Wadhawa Ram**: Will the Minister for Irrigation be pleased to state the total estimated loss caused by floods to lands, crops and houses in the State this year together with the relief, if, any, afforded by the Government to flood affected people ?

Chaudhri Lahri Singh: There have been excessive rains all over the Punjab from the beginning of October, 1955, bringing in unusual heavy floods in the Punjab rivers. The water has spread in the villages and most of the towns, causing heavy loss to the lands, crops and houses in the State. Rail and Tele-communications have also been disrupted and the exact estimate of the loss cannot be made at this stage. Government is handling the situation adequately and is sparing no efforts to provide maximum relief to the flood stricken people.

FLOOD MENACE.

*5750. **Sardar Darshan Singh**: Will the Minister for Irrigation be pleased to state whether he is aware of the fact that river Beas when in flood this year threatened 200 villages in the State, if so, the steps; if any, taken by or proposed to be taken by the Government to check flood menace ?

Chaudhri Lahri Singh: Government is aware of the fact that there has been considerable erosion on the river side of the Bein Bund so much so that the Beas river which was pretty far away from the bund flowed right close to the bund. Realising the danger to the bund and consequently to many villages all possible precautionary measures were taken and a large number of stone spurs estimated to cost Rs. 3,91,000/- were constructed to ward off the attacks. Further measures to protect the bund permanently will be taken after the annual survey during this winter Danger has been averted as measures were successful

---

BHAKRA NANGAL POWER PROJECT.

*5726. **Shri Wadhawa Ram :** Will the Minister for Irrigation be pleased to state :-

(a) whether the estimates of targets for generation of electricty from Bhakra Nangal have been revised ;

(b) whether it is a fact that the revision referred to in part (a) above was necessitated by an erroneous original estimate ;

(c) if the answer to part (b) above be in the affirmative, the difference between the original and the revised estimate ;

(d) the reasons ; if any, for the difference referred to in part (c) above ;

(e) the person responsible for the erroneous estimate ;

(f) whether owing to the said error in estimating any alteration in the programme of the supply of power from Bhakra has had to be made ; if so, what ?

Chaudhri Lahri Singh :

(a) There is no revision in the total power potential of the Bhakra Nangal Power Project, but the number of generating sets to be installed had to be reviewed in the light of the big block of load to be supplied to the Fertiliser Factory at Nangal.

(b) No.

(c) Does not arise.

(d) Does not arise.

(e) Does not arise.

(f) Does not arise.

WIDOW HOMES.

*5879. **Shri Dev Raj Sethi** : Will the Minister for Finance be pleased to state :—

(a) the names of places in the State where Widow Homes (Mahila Ashrams) have been established;

(b) the present strength of the inmates of the said Homes;

(c) the rules, if any, for new admissions in the Homes referred to in part (a) above ;

(d) the period for which Government intends to maintain these Homes?

Sardar Ujjal Singh :

(a) There are four Widow Homes (Mahila Ashrams) in the State namely :—

(i) Gandhi Vanita Ashram, Jullundur.
(ii) Mahila Ashram, Hoshiarpur.
(iii) Mahila Ashram, Karnal.
(iv) Mahila Ashram, Rohtak.

In addition to the above, arrangements for the accommodation and education of 250 young and unattached girls/widows belonging to Homes/Infirmaries have been made in the Seva Sadan, Jullundur.

(b) The present strength of all the Homes including Seva Sadan, Jullundur is given below :—

(i)	Gandhi Vanita Ashram, Jullundur	...	1366
(ii)	Mahila Ashram, Hoshiarpur	...	1197
(iii)	Mahila Ashram, Karnal	...	1257
(iv)	Mahila Ashram, Rohtak	...	1329
(v)	Seva Sadan, Jullundur	...	225
			5374

(c) Ordinarily no further admissions to Women Homes are allowed but Government of India sanctions admissions in exceptional cases of hardship such as destitute displaced widows who have no source of income or no male member to support them after careful scrutiny of their cases under authority from the Government of India. Persons seeking admission are required to submit applications on a prescribed form to the Women Homes or Headquarters office of the Relief Organization at Jullundur from where these applications are passed on for scrutiny to the non-official Advisory Committees set up in each Home. In the Districts where Relief Homes do not exist, the applications are forwarded to the Deputy Commissioners of the districts concerned. On the basis of the recommendations of the Advisory Committees to the Deputy Commissioners as the case may be, the State Government in the Relief Organization forwards the applications to the Government of India for necessary sanction. Actual admissions are made only on receipt of Government of India's sanction. The following financial assistance is admissible to the applicants pending decision of their cases by the Government of India.

[Minister for Finance]

(i) Interim relief for a period not exceeding two months to an applicant's family at the rate of Rs. 10/ per mensem per head subject to a maximum of Rs. 30/- p.m. to a family.

(ii) In cases where the State Government is prepared to contribute 20 per cent of the recurring expenditure on new entrant, it can authorise admission provided the applicant is prima-facie entitled thereto.

(d) No definite date has been fixed for winding up the Women Homes. It may, however, be stated in this behalf that in the year 1953, the Government of India set up a Committee to review the position of these institutions and the Committee recommended continuance of these institutions without fixing any time limit.

EXPENDITURE ON EDUCATION.

*5819. **Shri Devi Lal** : Will the Minister for Education be pleased to state the total amount of money spent in the State under the head "Education" on Capital Expenditure and otherwise during each of the years 1952-53, 1953-54 and 1954-55 :—

(i) Ambala Division excluding Chandigarh and Simla;

(ii) Chandigarh and Simla;

(iii) Jullundur Division ; separately ?

Shri Jagat Narain : Separate figures for Simla and Chandigarh as also the information for the year 1954-55 is not available. The Division-wise break-up of total expenditure including capital expenditure from all sources on Education in the State is as follows :—

	1952-53.	1953-54.
(i) Ambala Division including Chandigarh and Simla.	2,29,80,215	2,19,28,267
(ii) Jullundur Division.	3,97,40,131	4,59,93,990

GAZETTED OFFICERS IN THE EDUCATION DEPARTMENT

*5870. **Shri Mehar Singh** : Will the Minister for Education be pleased to state the total number of Gazetted Officers serving in the Education Department together with the number of persons belonging to the scheduled castes amongst them ?

Shri Jagat Narain : There are 150 gazetted officers in the Education Department. Two of them belong to scheduled castes. One of them is, however, on deputation to the Government of Ind a.

ARRANGEMENTS FOR POST GRADUATE STUDIES IN COLLEGES AT CHANDIGARH.

*5872. **Professor Mota Singh Anandpuri** : Will the Minister f r Education be pleased to state :—

(a) whether any arrangements for post-gradute studies in any of the colleges at Chandigarh exist, if so, the details thereof ;

(b) whether any representation for starting evening classes in M.A. English and Political Science in any of the said colleges has been received by the Government, if so the action, if any, taken or proposed to be taken thereon ?

Shri Jagat Narain :

(a) No.

(b) Requests for starting M.A. Classes in the evening were duly received, but it has not been possible to start such classes with effect from the current year. The matter will be be considered next year.

EXPENDITURE INCURRED ON THE PURCHASE OF MEDICINES FOR GOVERNMENT HOSPITALS ETC.

*5485. **Maulvi Abdul Ghani Dar** : Will the Minister for Education be pleased to state the total expenditure incurred by the Government on the purchase of English (allopathic) Unani and Ayurvedic Medicines for Government Hospitals and dispensaries in the State during the years 1952—53, 1953—54, 1954—55 and 1955—56 (upto 31. 8. 55) respectively together with the names of the firms from whom purchases were made?

Shri Jagat Narain : A statement is laid on the table.

STATEMENT

Year	Allopathic medicines			Ayurvedic and Unani		
	Rs.	As.	Ps.	Rs.	As.	Ps.
1952-53	4,26,758	15	0	1,045	4	0
1953 54	7,16,598	9	3	12,482	9	0
1954-55	9,40 809	3	0	19,731	15	0
1-4-55 to 31st August 1955	37,828	0	0	Nil		

[Minister for Education]

The purchases were made from scores of firms spread all over Punjab and India according to the availability of medicines of proper standard. In view of the heavy labour involved in compiling this information and the fact that the information can serve no useful purpose. it is regretted that the list of firms cannot be supplied.

DEATHS CAUSED BY SNAKE-BITE.

*5541. **Shri Teg Ram** : Will the Minister for Education be pleased to state :—

(a) the number of deaths caused by snake-bite in the State during the year 1954;

(b) whether the Government has conducted any research or prepared any special medicine for the treatment of snake-bite; if so, the particulars thereof ?

Shri Jagat Narain :

(a) 226.

(b) Research is still being conducted by the Central Research Institute, Kasauli, for treatment of poisonous snake-bite and the "Anti-Venom" prepared at this institute is specific against Cobra and Russel Viper Snakes which varieties are more prevalent in the Punjab. It is stocked by almost all the hospitals and dispensaries.

ANTI-MALARIA MEASURES IN THE STATE

*5542. **Shri Teg Ram** : Will the Minister for Education be pleased to state :—

(a) the details of the anti-malaria measures adopted by the Government;

(b) the amount so far spent on the said measures district-wise in the State during the year 1955 together with the the amount spent on each village of Fazilka Tehsil, District Ferozepore, in this connection ?

Shri Jagat Narain : (a) & (b) A statement is laid on the Table.

STATEMENT

(a) Anti-malaria operations in the rural malarious areas of the State are being carried out under the National Malaria Control Programme by 7

Malaria Control Units which have been equipped and trained in latest methods of malaria control.

Prior to actual anti-malaria measures which were commenced early in June, 1955, malaria surveys were carried out in hitherto uninvestigated areas throughout the State. For the purpose of anti-malaria measures the 7 Malaria Control Units are distributed on regional basis throughout the State with their headquarters at Gurgaon, Karnal, Ambala, Jullundur; Kangra, Gurdaspur and Ferozepore.

The modern methods of malaria control aim chiefly at the destruction of mosquito carriers of this disease by indoor D.D.T. spraying as those insects rest in the rooms during the day time. In addition actual malaria cases are administered Resochin to reduce fever incidence. In this manner during the year 1954, 33, 42, 333 persons living in 5,868 villages were protected against malaria. Similar work is in progress since June, 1955 and D.D T spraying will be carried out up till 31st October, 1955. Judging from the progress so far made it is expected that nearly 45 lakhs of the population living in malarious areas of the State will be thoroughly protected against malaria this year. Malaria Control Unit Ferozepore is responsible for malaria control in Ferozepore and Hissar districts. This unit has been able to protect till August, 1955, 6,54,227 population.

(b) In view of the fact that Malaria Control Unit, Ferozepore, works on a regional basis, i.e. in Ferozepore and Hissar Districts it is not possible to define the exact expenditure on malaria in Ferozepore district alone or for Fazilka Tehsil. The total expenditure incurred up till the end of August, 1955, by the Malaria Control Unit, Ferozepore, is Rs. 73,093.

Since the anti-malaria operations for Ferozepore and Hissar Districts are integrated it is not possible to separately give the amount spent for the proteetion of each village of Fazilka Tehsil at such a short notice.

Below is a statement showing the district-wise expenditure on the Anti-Malaria measures upto 31st August, 1955 (excluding the cost of D.D.T. and equipment supplied by the Government of India) : —

[Minister for Education]

STATEMENT

Serial No.	Name of Unit	Expenditure from January, 1955 to August, 1955
Malaria Unit :—		Rs.
1.	Gurgaon	69,599
2.	Karnal	72,884
3.	Entomologist-cum-Malariologist Office, Karnal	22,512
4.	Ambala	60,944
5.	Kangra (at Palampur)	59,147
6.	Gurdaspur	69,892
7.	Jullundur	68,869
8.	Ferozepore	73,093
		4,96,940

DISPENSARIES AND HOSPITALS WITHOUT DOCTORS.

*5768. **Shri Ram Chandra Comrade** : Will the Minister for Education be pleased to state the number of dispensaries and hospitals district-wise in the State which worked without Doctors in the year 1955.

Shri Jagat Narain :—

The list is as follows :—

1.	Hissar	8
2.	Rohtak	4
3.	Gurgaon	6
4.	Karnal	3
5.	Ambala	9
6.	Kangra	9
7.	Hoshiarpur	2
8.	Jullundur	2
9.	Ferozepore	6
10.	Amritsar	4
11.	Gurdaspur	3
	Total :—	56

NATIONALIZATION OF TRANSPORT.

*5772. **Sardar Achhar Singh Chhina** : Will the Minister for Education be pleased to state with reference to the reply

to starred Assembly Question No. 4230 given in the Budget Session 1955, the result, if any, of the examination by the Government of the decision of the Supreme Court in regard to U. P. Government vs. Transport operators and the action taken in the matter.

Shri Jagat Narain : Certain writ petitions in the Punjab High Court and the Supreme Court are pending in regard to the validity of the Motor Vehicles (Punjab Amendment) Act, 1948. Their result is awaited.

JULLUNDUR REGIONAL TRANSPORT AUTHORITY

*5869. **Shri Mehar Singh** : Will the Minister for Education be pleased to state the total number of members of the Jullundur Regional Transport Authority together with the number of persons belonging to the scheduled castes amongst them ?

Shri Jagat Narain : First Part :Eight , out of whom three are officials.

Second Part : None.

RESIDENTIAL ACCOMMODATION FOR GOVERMMENT SERVANTS AT CHANDIGARH.

*5874. **Professor Mota Singh Anandpuri** : Will the Minister for Public Works be pleased to state :-

(a) whether he is aware of existing housing difficulti s of the Government subordinate employees working at Chandigarh ;

(b) whether it is a fact that a large number of members of the clerical staff have been allotted peon type houses insufficient for their families and dependants ;

(c) whether he is aware of the fact that the Govenment employees at Chandigarh are confronted with inordinate delay] in getting houses allotted to them : if so, the measures adopted by the authorities to remove the difficulties in this respect ?

Sardar Grubachan Singh Bajwa : (a) Yes.

(b) Yes. Some of the officials in the lowest scale of pay had to be given accommodation in quarters above the peon type.

(c) Allotment of houses is made by the House Allotment Committee according to priority maintained on the basis of applications received through the Chief Secretary. As the houses

[Minister for Public Works]

are available in limited number, delays sometimes occu r in allotting houses in turn.

The Government has started construction of more houses at Chandigarh and it is hoped the inconvenience will be minimized considerably when these houses are ready.

COMPLAINTS AGAINST MUNICIPAL COMMITTEE, KALKA.

*5848. **Shrimati Sita Devi**: Will the Minister for Public Works be pleased to state:—

whether Goverment has recently received any complaints from the citizens of Kalka regarding the alleged mismanagement of Municipai Committee Kalka, in getting certain works executed in contravention of the rules and regulations applicable thereto and containing allegations against the President and other members of the Committee; if so, the action, if any, taken by the Government in the matter ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : Yes, by a few persons. Government got an enquiry made into the complaints and have examined the matter carefully. No allegations against the President or any member of the Committee could be substantiated. Government are examining further the action to be taken against the official/officials at fault for execution of some works in contravention of the rules and regulations applicable thereto.

COMPLAINTS AGAINST EXECUTIVE OFFICER SONEPAT MUNICIPAL COMMITTEE

*5864. **Shri Babu Dayal** : Will the Minister for Public Works be pleased to state whether the Government recently received any complaints from the residents of Sonepat, district Rohtak, against the Executive Officer of the Sonepat Municipal Committee ; if so, the action, if any, taken by the Government in the matter ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : Yes. The matter is under the consideration of Government.

SALES-TAX

*5448. **Maulvi Abdul Ghani Dar** : Will the Minister for Labour be pleased to state the extent to which agreement recently entered into between the Government and Beopar Mandal in connection with the Sales-Tax has been implemented together with the details of points, if any, on which agreement could not be reached ?

Chaudhri Sundar Singh: All the agreements entered into with Beopar Mandal by Government have bren entered into, except the following :-

> "It was agreed that no tax shall be charged from the dealer opting to be assessed on purchase basis on the goods so purchased by him if he satisfies the assessing authority that the tax on the goods purchased by him has already been paid to a registered dealer".

The implementation of the aforesaid decision requires radical change in the existing structure of the Sales Tax Act. In view of the fact that the report of the Taxation Inquiry Commission is being considered, the present is not the opportune time for introducing changes. The decision envisages payment of tax at the first stage, as against the payment of tax under the existing act, at the last stage.

Another difference is about the interpretation of the agreement regarding the inclusion of freight in the face value of the goods, to which the agreed margin of profit viz., 7½ per cent is to be added. It was agreed that where the face value of the invoice included freight octroi, handling charges etc., even though separately shown therein, that would be the value to which the agreed margin of profit would be added. But this does not mean that where no freight, octroi, handling charges are mentioned in the invoice, these are not to be included in the purchase price, as is being urged. This if done, would be iniquitous. The point was made clear to the Beopaies representatives.

CONDITION ON HINDI TEACHERS TO PASS MATRICULATION EXAMINATION

753. **Shri Benarsi Das Gupta** : Will the Minister for Education be pleased to state whether any condition has been imposed on the Hindi Teachers to pass the Matriculation Examination before being awarded the Special Certificates ; if so, the reasons therefor ?

Shri Jagat Narain : No.

SHORT NOTICE QUESTIONS AND ANSWERS.

NON-PAYMENT OF SALARY TO EMPLOYEES OF P.W.D. ELECTRICITY BRANCH, GURGAON DIVISION.

*5830. **Pandit Shri Ram Sharma** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state whether it is a fact that the employees of the P.W.D. Electricity Branch in the Gurgaon Division have not been paid their salaries since June, 1955, if so, the reasons therefor ?

Chaudhri Lahri Singh : The staff employed in Gurgaon is being paid except in case of three posts for which sanction of Finance Department is awaited.

LEVY OF PROFESSIONAL TAX ON DISTRICT BOARD TEACHERS

*5896. **Pandit Shri Ram Sharma** : Will the Minister for Public Works be pleased to state :—

(a) whether professional tax levied on teachers in the District Board Schools has been reduced ;

(b) whether any reduction has been effected in the professional tax levied on other low paid employees ; if not, the reasons therefor ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa :

(a) Yes.

(b) No, because the finances of the District Boards cannot afford such reduction.

BAN ON MAKING ANNOUNCEMENTS ON LOUD SPEAKERS AT GURGAON AND HISSAR.

*5831. **Pandit Shri Ram Sharma** : Will the Chief Minister be pleased to state the reasons for the prohibition on the making of announcements regarding holding of public meetings by loud speakers at Gurgaon and Hissar ?

Shri Bhim Sen Sachar : The District Magistrates concerned have reported that the use of loudspeakers (including for making announcements) in bazars, streets and lanes within the municipal limits of Gurgaon and Hissar causes inconvenience, annoyance and discomfort to the public. This menace obstructs traffic, causes nuisance to old, inform and ailing people as they cannot have proper sleep, disturbs the student community.

ENFORCEMENT OF THE CRIMINAL PROCEDURE (AMENDMENT) ACT, 1955 IN THE STATE.

*5911. **Shri Ram Kishan** : Will the Chief Minister be pleased to state the date when the Criminal Procedure Code (Amendment) Act is expected to be enforced in this State ?

Shri Bhim Sen Sachar : The Criminal Procedure Code (Amendment) Act, 1955, is expected to come into force in this State with effect from 1st November, 1955, except in respect of its provisions introducing a new text of section 30 in the Code.

ALLOCATION OF TIME PROPOSED BY THE BUSINESS ADVISORY COMMITTEE

Chief Parliamentary Secretary (Shri Prabodh Chandra) : Sir, I beg to move—

That this House agrees with the allocation of time proposed by the Business Advisory Committee in regard to the business before the House on 15-10-1955.

Mr. Speaker : Motion moved—

That this House agrees with the allocation of time proposed by the Business Advisory Committee in regard to the business before the House on 15-10-1955.

Mr. Speaker : Question is—

That this House agrees with the allocation of time proposed by the Business Advisory Committee in regard to the business before the House on 15-10 1955.

The motion was carried.

ADJOURNMENT OF THE ASSEMBLY

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar) : Sir, I beg to move—

That the Assembly at its rising this day shall stand adjourned sine die.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Assembly at its rising this day shall stand adjourned sine die.

मौलवी अब्दुल गनी डार (नूह) : स्पीकर साहिब शायद ही कोई मैम्बर ऐसा हो जो Leader of the House की इस तजवीज से इस ख्याल से कि पंजाब में बहुत बड़ी तबाही आई है सहमत न हो। लेकिन स्पीकर साहिब मैं आप के द्वारा इन से पहले भी गुजारिश कर चुका हूँ और अब भी करता हूँ कि यह हाऊस के साथ मज़ाक न किया करें। अगर इतना ही ख्याल था तो सरकार और सरकार के बनाने वाले या हाऊस के मुअज़्ज़िज मेम्बरान तमाम के तमाम पंजाब में flood situation का मुकाबला करने के लिए जदोजहद कर रहे थे तो इन्हें यहां अब क्यों बुलाया था? हमें यहां कुछ देर ठहर कर बुलाया जा सकता था। हम पहले उस काम को निपटा लेते। इसके अलावा जैसे कि मुल्क की बाकी विधान सभाएं अपने अपने प्रदेशों में काम चलाती हैं, मशवरा देती हैं और मशवरा लेती हैं उसी तरह से Leader of the House

(मौलवी अब्दुल गनी डार)

भी कर सकते थे लेकिन हम यह कई बार देख चुके हैं कि यहां हमारे Leader of the House ने किसी न किसी बहाना से हाउस के साथ ऐसा मज़ाक किया है। यह हाउस को बुलाते हैं और बुला कर भाग जाते हैं। यह इन की एक आदत सी हो गई है। मैं अब उन से जोरदार लफ़ज़ों में कहूँगा कि पंजाब के मौजूदा हालात का ख्याल रखते हुए इस आदत को छोड़ दें क्योंकि यह रास्ता दरुस्त नहीं है। किसी State की भलाई या किसी State की मजबूती इस तरीका से नहीं होती जिस तरह की कार्यवाही यहां की जाती है। यह कहा जाता है कि यहां बड़ी मुसीबत है ठीक है, मुसीबत है। मुसीबत में जो भी कुछ किसी से होगा वह करेगा। चाहे वह मैम्बर हो, वजीर हो या कुछ और हो। यहां अफसर भी बेचारे लगे हुए हैं। इस तरह से हाउस को बुलाना और इस तरह से खत्म करना न इस State की भलाई है न मैम्बरों के साथ इनसाफ और न ही यह अपने साथ इनसाफ करते हैं। Leader of the House को सोचना चाहिए कि वह क्या कर रहे हैं।

मुख्य मन्त्री (श्री भीम सैन सच्चर) : स्पीकर साहिब शायद मैं जरूरी न समझता कि मैम्बर साहिब के एतराज का जवाब दूं अगर मैं यह ख्याल करता कि आप मुखालिफत महज मुखालिफत की ग़र्ज से कर रहे हैं। मैं उनको इस बात का जवाब देने के लिए तैयार हूँ क्योंकि वह सिर्फ मुखालिफत की बिना पर मुखालिफत करने के लिए खड़े नहीं हुए। बाज़ हालात ऐसे हैं जो अगर मैंने अपनी तकरीर में कह दिए होते तो इन को यह नुक्ताचीनी करने के लिए जरुरत महसूस न होती। जब मैम्बर साहिबान ने यह ख्वाहिश जाहिर की और वह ख्वाहिश उस ख्वाहिश के मुताबिक थी जो कि मिनिस्टरी की थी कि floods जो आए हैं और जिन से मुसीबतें बरपा हुई हैं तो जरूरी है कि मैम्बर साहिबान अपने अपने हलकों में जा सकें तो हम यह motion लाए। विधान सभा जो इस तरह से इकट्ठी होती है वह एक ही ग़र्ज से होती है कि लोगों की भलाई की बातें सोची जा सकें। सब आदमियों के लिए यह जरूरी हो जाता है कि काम करने के वक्त वह तमाम जलसे और जलूस मुलतवी करदें। इसमें किसी को इख्तलाफ न था न दायें को न बायें को। ख्याल हमने यह किया कि मैम्बर साहिबान को यहां 14 और 15 तारीख को आने की तकलीफ न दी जाए और हम हाउस को फिर आगे किसी तारीख के लिए बुला लें। मगर दो चीजें ऐसी थी जिन की वजह से मैम्बर साहिबान को तकलीफ देना जरुरी थी एक तो कुछ ordinances थे जो कि lapse हो जाते अगर वह हाउस के सामने legislation की शक्ल में न लाए जाते क्यों कि Assembly meet कर चुकी थी और जरुरी था कि यह legislation इस House द्वारा पास की जाती। हमें अगर इन हालात का पहले इल्म होता तो हम पहले ही दिन इन ordinances को legislation की शक्ल में हाउस के सामने ले आते और पास कर लेते। इन में से एक University

Ordinance था उस को हम पहले ला सकते थे। दूसरी चीज़ Supplementary Estimates थी जिनकी जल्दी मन्ज़ूरी लेनी इस लिए बड़ी जरूरी हो गई थी क्योंकि हमें इस नागहानी मुसीबत जो हमारे सूबे पर आ पड़ी है, का मुकाबला करने के लिए करोड़ों रुपये खर्च करने पड़े हैं। तो इस लिए मैं यह कहना चाहता हूँ कि यह किसी और ग़र्ज़ से नहीं है क्योंकि मुझे यह समझ नहीं आई कि क्या गर्ज़ हो सकती है हाऊस को दो दिनों के लिए बुलाने में जब चन्द दिनों के बाद भी यही हालात हों। स्पीकर साहिब यही हालात हैं जिन की वजह से हाऊस को meet करना पड़ा है। तो मैं उम्मीद करता हूं कि मेरे फ़ाज़ल दोस्त इस बात से सहमत होंगे कि इन हालात में इस हाऊस को बुलाना जरूरी था।

Mr. Speaker : Question is—

That the Assembly at its rising this day shall stand adjourned sine die.

The motion was carried.

ANNOUNCEMENT BY CHIEF MINISTER

मुख्य मन्त्री : स्पीकर साहिब, आपकी इजाजत से मैं एक सूचना देना चाहता हूं और वह यह है कि कल के बाद से एक और रकम 1½ लाख रुपये की, Prime Minister's Fund से वसूल हुई है। (तालियां)

SUPPLEMENTARY ESTIMATES (Ist INSTALMENT) 1955-56

Mr. Speaker : Does any hon. Member wish to discuss the estimates of the expenditure charged on the revenues of the State?

(No Member rose to speak)

DEMANDS FOR SUPPLEMENTARY GRANTS

Mr. Speaker : The House will now proceed with the next item on the Agenda, viz., Voting of the Demands for Supplementary Grants."

Supplementary Estimates की discussion के लिए 10½ बजे तक time रखा गया है। मैं 10 मिनट पहले guillotine apply कर दूंगा।

(Ten thirty has been fixed as time-limit for the discussion of the Supplementary Estimates. I will apply the guillotine 10 minutes earlier.)

FOREST

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar) : Sir, I beg to move—

That a supplementary sum not exceeding Rs. 10,000 be granted to the Governor to defray the charges that will come in course of payment for the year ending 31st March, 1956 in respect of 10-Forest.

Mr. Speaker : Motion moved—

That a supplementary sum not exceeding 10,000 be granted to the Governor to defray the chargs that will come in course of payment for the year ending 31st March, 1956 in respect of 10-Forest.

Mr. Speaker : Question is—

That a supplementary sum not exceeding Rs. 10,000 be granted to the Governor to defray the charges that will come in course of payment for the year ending 31st March, 1955 in respect of 10-Forest.

The motion was carried.

IRRIGATION

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar) : Sir, I beg to move—

That a supplementary sum not exceeding Rs. 2,00,000 be granted to the Governor to defray the charges that will come in course of payment for the year ending 31st March, 1956 in respect of 18-Irrigation.

Mr. Speaker : Motion moved—

That a supplementary sum not exceeding Rs. 2,00.000 be granted to the Governor to defray the charges that will come in course of payment for the year ending 31st March, 1956 in repect of 18-Irrigation.

ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ (ਦਸੂਆ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, demand ਨੰਬਰ ੨ ਲਈ ਜੋ ਰਕਮ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ ਇਹ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ floods ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਏ ਹਨ ਅਤੇ ੧੮ ਜਗਹਾ breaches ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਇਤਨੀ ਥੋੜੀ ਰਕਮ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ ਇਕ breach ਲਈ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਕੰਮ ਦੀ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਲਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੁਪਿਆ ਦੇਣ। ਫਿਲਵਾਂ ਅਤੇ ਕਪੂਰਥਲਾ ਸਟੇਟ ਦੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਬਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤਦ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਹੋਰ ਰੁਪਿਆ ਹੋਵੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਖਤਰਾ ਆਏ ਸਾਲ ਰਹੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਰਕਮ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜੋ ਕਮੀ ਹੈ ਉਹ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇ।

अध्यक्ष महोदय : इस बारे procedure यह है कि demand में increase नहीं हो सकती, reduction हो सकती है। (The procedure in this regard is that a demand for grant can be reduced but not increased).

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : On a point of Order, Sir. ਮੈਂ ਇਹ information ਲੈਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਰਕਮ ਜੋ ਖਰਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕੀ ਉਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਰਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ?

ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜਥੇਦਾਰ : ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹ ਵਾਕਫੀਅਤ ਲੈਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੜ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੋ ਬੰਧ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸਾਰੀ ਰਕਮ ਖਰਚ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਕੀ ਬਿਆਸ ਦਾ ਪਾਣੀ ਬੇਈਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਪਿਆ ?

अध्यक्ष महोदय : यह बाद में बताया जाएगा।

(This information will be given later on.)

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਪੂਰਬੀ) ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ demand ਰੇਲਵੇ ਨੂੰ ਰੁਪਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। (Chaudhri Lahri Singh : We have already got it.) ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬੰਧ ਰੁੜ੍ਹ ਗਏ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਣੀ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਹਰ ਸਾਲ ਮੁਸੀਬਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦਸੇਗੀ ਕਿ ਉਹ ਬੰਧ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਬਖਸ਼ construction ਦੀ ਸਕੀਮ ਤੇ ਕਦ ਅਮਲ ਪੈਰਾ ਹੋਵੇਗੀ ?

सिंचाई मन्त्री : (चौधरी लैहरी सिंह) स्पीकर साहिब। सरदार हरि सिंह जी ने कहा कि floods ज़्यादा आ गए हैं और grant थोड़ी है। इस बारे में मैं वाज़ेह करना चाहता हूं कि Flood Control Relief Board, Government of India ने बनाया है और Province ने भी बनाया है। काफी रकम खर्च हो रही है। 30 साल के लिए बिना interest के रुपया दिया है। इस साल नवम्बर तक floods के बारे या drains वगैरा के बारे जितनी भी schemes बनाई जाएंगी वह सारी की सारी finance करने के लिए हम तैयार हैं। मेरा ख्याल है कि कोई 25, 30 करोड़ रुपये की floods relief के बारे में मांग है। पहले यह ख्याल था कि floods पर दो करोड़ खर्च किया जाए, मगर अब सब कुछ देखते हुए, मेम्बर साहिबान से मिलकर, Deputy Commissioners से मिलकर और public से मिलकर अब यह फैसला किया है कि flood relief पर खर्च बड़ा extensive होगा। अभी तक spurs बहुत थोड़ी तादाद में थे, ज़्यादा नहीं लगाए जा सके। बटाला के पास दो spur नज़दीक २ थे, वह तहसील बच गई। रावी में पानी बहुत ज़्यादा था। जहां पानी के बहाव की capacity 4, 5 लाख cusecs थी, वहां floods में 7 लाख cusecs पानी आया। तो ऐसी हालत में बड़ी मुश्किल हुई। मैं criticism को welcome करता हूं और यकीन दिलाता हूं कि M.L.As. से मिल कर, public से मिलकर इस मुश्किल को दूर किया जाएगा। Cabinet ने और सरकार साहिब ने हमें खुल्ली छुट्टी दे दी है कि हम जितना ज़्यादा से ज़्यादा demand करेंगे वह रुपया देंगे। Central Government और नन्दा जी ने भी कहा है कि जितनी demands भी हों करो, वह grant दी जाएगी।

श्री मूल चन्द जैन : इस 56 per cent का क्या किया है?

सिंचाई मन्त्री : अभी अर्ज़ करता हूँ। तो इस तरह पूरी कोशिश हो रही है।

श्री मूल चन्द जी ने बड़ी माकूल बात की है। क्योंकि हमने जब यह चीज शुरू की तो 1953-54 में 40 लाख की रक्म रखी और 1955-56 में 20 लाख। मगर सारी रक्म खर्च नहीं कर सके थे। 56 per cent beneficiaries से लिया जाना था, 12½ per cent Govt. of India और 12½ per cent पंजाब सरकार ने देना था। यह 56 per cent beneficiaries की तरफ से नहीं आ सका। जिस का यह असर हुआ कि खर्च नहीं हो सका। जिला अमृतसर की तरफ से उज़र हुआ कि नाजायज़ तौर पर लिया जा रहा है। तो वह दोनों स्कीम्ज़ कामयाब नहीं हो सकीं। अब Cabinet ने फैसला किया है कि इस साल बजट में और 5 साला प्लैन में, beneficiaries से 12½ per cent और Government of India से भी इतना ही लिया जाए और 75 per cent आप की गवर्नमैंट देगी।

इस लिए कोई difficulties पेश नहीं आयेंगी। किसानों को सिर्फ 12.5 per cent देना पड़ेगा। उस के बदले कुछ मेहनत भी ले ली जाएगी। 75 per cent पंजाब सरकार और 12.5 per cent Central Government देगी।

हम जानते हैं कि बहुत सारे लोगों के लिए कोई रोजगार नहीं रहा। नहरों को जगह 2 cuts लगे हैं! लोगों ने ग्रामों को बचाने के लिए ऐसा किया। नवम्बर तक repairs का काम पूरे ज़ोर से शुरू हो जाएगा। सारा रुपया beneficiaries से वसूल नहीं किया जाएगा। Central Government ने कहा है कि ज़्यादा से ज़्यादा रुपया खर्च करो।

Mr Speaker :— Question is—

That a supplementary sum not exceeding Rs. 200,000 be granted to the Governor to defray the charges that will come in course of payment for the year ending 31st March, 1956 in respect of 18 Irrigation.

The motion was carried.

GENERAL ADMINISTRATION.

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar) : Sir, I beg to move—

That a supplementary sum not exceeding Rs. 990 be granted to the Governor to defray the charges that will come in course of payment for the year ending 31st March, 1956 in respect of 25-General Administration.

Mr. Speaker : Motion moved—

That a supplementary sum not exceeding Rs. 990 be granted to the Governor to defray the charges that will come in course of payment for the year ending 31st March, 1956 in respect of 25-General Administration.

मौलवी अब्दुल गनी डार : स्पीकर साहिब मैं चाहता हूं कि इस demand को omit किया जाए। Supplementary estimates की किताब में हमारी सरकार की काबलियत की यह एक खास निशानी है।

Mr. Speaker : Government is not responsible for it.

मौलवी अबदुल गनी डार : मैं तो यह जानता हूँ कि इसके लिए Leader of the House जिम्मेदार हैं।

Mr. Speaker : आप के Rules में यह बात clear नहीं थी कि Deputy Speaker oath दे सकता है या नहीं। उस वक्त मैं की duties perform कर रहा Speaker था, और मैंने उन्हें oath भी दी थी।

(The rules were not clear whether the Deputy Speaker was competent to administer an oath or not. At that time, I was performing the duty of tho Speaker and I administered the oath to him)

मौलवी अब्दुल गनी डार : मैं अर्ज करना चाहता हूं कि अगर Legal Remembrancer की तरफ से वक्त पर मशवरा नहीं दिया गया तब भी यह रुपया चीफ मिनिस्टर पर पड़ना चाहिए जिन के कहने से यह खर्च हुआ है।

अध्यक्ष महोदय : मुझ पर डाल दीजिए (हंसी)

(Put it against me). (*laughter*)

Mr. Speaker : Question is—

That a supplementary sum not exceeding Rs. 990 be granted to the Governor to defray the charges that will come in course of payment for the year ending 31st March, 1956 in respect of 25-General Administration.

The motion was carried.

POLICE

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar) : Sir, I beg to move–

That a supplementary sum not exceeding Rs. 20,30,000 be granted to the Goveror to defray the charges that will come in course of payment for the year ending 31st March, 1956 in respect of 29-Police.

Mr. Speaker : Motion moved–

That a supplementary sum not exceeding Rs. 20,30,000 be granted to the Governor to defray the charges that will come in course of payment for the year ending 31st March, 1956 in respect of 29-Police

श्री देव राज सेठी (रोहतक शहर) ; अध्यक्ष महोदय । बीस लाख की इस demand की वजूहात यह दी गई हैं कि foreign dignitaries आ रहे हैं, कुरुक्षेत्र का मेला है और कांग्रेस का इजलास हो रहा है। यह functions ऐसे हैं जो एक हो वक्त नहीं होने, मुखतलिफ वक्तों में होने हैं । मेरे ख्याल में इस वक्त जो police force हमारे सूबे में है काफी है । कोई वजह मालूम नहीं होती कि इन programmes के लिए दूसरे जिलों की पुलिस को जरूरत वाली जगह पर क्यों draft न किया जाए । Partiti n से पहले 29 जिलों की जो पुलिस थी, उसके मुकाबले में इस नन्हे से सूबे की police fo'ce, बजट और तादाद दोनों लिहाज से बहुत ज़्यादा हैं । आर्जी तौर पर जो पुलिस भरती की जाएगी उस की training वगैरा पर एक दो महीने लग आएंगे । Law and order की हालत अच्छी है, हालात normal हैं, कोई disturb'ng elements नहीं हैं । मौजूदा पुलिस के काफी तादाद में होते हुए 20 लाख रुपये की मांग करना और उस वक्त करना जब कि flood relief work के लिये रुपये की बहुत जरूरत है, ठीक दिखाई नहीं देता । मैं Cabinet को बड़ी संजीदगी से मशवरा देता हूँ कि जब एक ही वक्त पर जरूरत नहीं पड़ती है तो मौजूदा police force को दूसरे जिलों से draft कर के काम चलाया जाए और यह 20 लाख रुपया बचाने की कोशिश की जाए।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ (ਟਾਂਡਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ demand anticipated excesses ਨੂੰ meet ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਮੇਲੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ; ਇਹ ਮੇਲਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪੁਲਿਸ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬਾਹਰ ਦੇ ਲੋਕ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਅੱਗੇ ਵੀ ਆਉਣਗੇ; ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਗੱਲ ਨਹੀਂ । ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਸੈਸ਼ਨ ਵੀ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ । ਦੂਜੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ sessions ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਪੁਲਿਸ ਨਹੀਂ ਭਰਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਜੇ 20 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸੈਸ਼ਨ ਦਾ ਨਾਂ 'ਕਾਂਗਰਸ ਸੈਸ਼ਨ' ਨ ਰਖਣ 'ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਸੈਸ਼ਨ' ਰਖਣ । ਕਿਸੇ ਜਥੇ-ਬੰਦੀ ਨੂੰ Government Budget ਵਿਚੋਂ ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਹੋ ਜਾਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਾਲੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ । ਕਲ੍ਹ ਹੀ Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜਾ tension ਵਧਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ floods ਕਰਕੇ ਘਟ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਲੋਕ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ treat ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਇਕ ਨਵੇਂ ਤਰੀਕੇ ਤੇ ਸੋਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਖਤਰਾ ਟਲ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨਵੀਂ ਮੰਗ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ?

ਇਹ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਦੌਰੇ ਇਤਨੇ ਵਧ ਗਏ ਹਨ ਕਿ policemen ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਖੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਦ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੌਰੇ ਤੇ ਗਏ (ਅਵਲ ਤਾਂ ਜਾਂਦੇ ਹੀ ਘੱਟ ਹਨ), ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਸਿਪਾਹੀ Tanda-Dasuya Road ਤੇ ਖੜੇ ਰਹੇ। ਜੋ ਕੁਝ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਅਸੀਂ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਰੋਜ਼ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਵਜ਼ੀਰ ਆਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੀ ਅਗੁਆਈ ਲਈ ਇਕ ਵਖਰਾ ਮਹਿਕਮਾ ਖੁਲ੍ਹਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਥਾਂਵਾਂ ਤੇ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਸਾਰਾ ਦਿਨ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨ ਰੋਟੀ ਮਿਲੇ ਨ ਚਾਹ । ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਤਨੀ ਤਬਾਹੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਤਨਾ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੇ ਦੌਰਿਆਂ ਦੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਦੀ ਖਾਤਰ ਇਹ 20 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਹ ਰੁਪਿਆ flood relief ਲਈ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ । ਪੁਲਿਸ force ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਾਫੀ ਹੈ । ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ flood relief ਲਈ ਮੰਗ ਆਵੇ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪੁਲਸ ਲਈ। ਇਹ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੁੜਦੀਆਂ ਹਨ ? ਇਹ ਮੰਗ ਇਕ ਫਾਲਤੂ ਬੋਝ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਮਤਲਬ ਲਈ ਨਹੀਂ ।

श्री मूल चन्द जैन (संभालका) : स्पीकर साहिब ! इस demand को पेश करके हमारी गवर्नमेंट ने जिस दूरअन्देशी का सबूत दिया है उस के लिए मैं इसे मुबारकबाद देता हूं। मेरे साथी ने इस पर एतराज किया है । उनकी तवज्जह के लिए मैं यह बात स्पष्ट करना चाहता हूं कि general administration और police पर हमारे बजट की जो proportion खर्च होती है वह पहले के मुकाबले में कम है । बजट सैशन में इस point पर खासी बहस हुई थी और आदादो शुमार दे कर साबत किया गया था कि pre-partition days के मुकाबले में अब police पर जो खर्च होता है उस की ratio कम है । फिर जनाब, काम इतना बढ़ गया है और police force पर pressure इतना ज्यादा हो गया है मगर उस की तादाद 1870 या 1880 वाली बराबर चल रही है, बढ़ी नहीं । फिर कहा गया है कि All India Congress के सैशन के लिए इतनी police क्यों भरती की जा रही है जब कि किसी और पार्टी के सैशन के लिए ऐसा नहीं किया जाता । वे भूल गए इस बात को कि Congress के session में पांच दस लाख आदमी इकट्ठे होते हैं जिन के dispersal का इन्तज़ाम करना होता है । अगर किसी और पार्टी के session के लिए लाख दो लाख आदमी इकट्ठे होंगे तो उनके लिए भी ऐसे इन्तज़ाम करने पड़ेंगे । इस के इलावा कांग्रेस के session से गवर्नमेंट को लाखों रुपये की transport वगैरा से आमदनी होगी ।

स्पीकर साहिब, मैंने इस motion पर cut motion भी दी है ।

अध्यक्ष महोदय : अभी आई नहीं ।

(But it has not reached me.)

श्री मूल चन्द जैन : अभी आ जायेगी ।

अध्यक्ष महोदय ; पर क्या वह इस मांग के पास हो जाने के बाद आएगी ? (But will it reach me after this demand has been voted ?)

श्री मूल चन्द जैन : अगर अभी आई नहीं तो भी मैं इस पर वैसे बहस तो कर ही सकता हूं । सो, स्पीकर साहिब, मैं कहने वाला ही था कि इस आर्ज़ी भरती के लिए साबक फौजी होने की शर्त रखी गयी है । इस से Backward classes को जो 50 फी सदी की रियायत दी गई है वह एक तरह से खत्म हो जाती है । वह इस तरह से कि इस आर्ज़ी भरती ने, जैसे के पिछला तजरुबा बताता है, regular भरती में तबदील हो जाना है । जो आदमी

(श्री मूल चन्द जैन)
आज आर्जी तौर पर रखे जायेंगे वह कल regular में कर लिये जायेंगे । तो जो 50 फी सदी की रयायत regular पुलिस में हरिजनों को मिली हैं वह इस तरीके से खत्म हो जायेगी । इस लिये मैं अर्ज करूंगा कि इस आर्जी भरती में भी हरिजनों को उसी हिसाब से भरती किया जाये ।

दूसरी बात यह है कि हमारी पुलिस का रवैया अच्छा नहीं । बार बार ऐसी बातें नोटिस में आ रही हैं कि वह शरीफों को शरीफ नहीं समझती और हर एक से बुरा सलूक करती है । मैं करनाल की मसालें देना चाहता हूँ । मैं मानता हूं कि पुलिस कपतान खुद एक अच्छे आदमी हैं । मगर lower level पर काम बहुत निकम्मा है । मुझे मालूम है कि लाडवा में एक respectable आदमी को हथकड़ी लगा कर शहर में घुमाया गया और उसे सारी रात हवालात में रखा गया । श्री राम स्वरूप ऐम० ऐल० ऐ० के अपने लड़के को गिरफतार किया गया ।

अध्यक्ष महोदय : मगर यह बातें किस तरह relevant हैं ?

(But how are these relevant ?)

श्री मूल चन्द जैन : मैंने यह अर्ज की है कि पुलिस को शरीफों के साथ अच्छा सलूक करना चाहिये । उनके दिमाग में शहरियों की इज्जत होनी चाहिये ।

अध्यक्ष महोदय : मगर क्या आप इस को इस मांग के साथ relevant समझते हैं । (But do you consider it relevant to this demand ?)

श्री मूल चन्द जैन : हां जनाब, मैं इस को relevant समझता हूं क्योंकि जो रुपया हम मन्जूर कर रहे हैं उसे पुलिस को दे रहे हैं जिस की बाबत मैं आप को यह बातें सुना रहा हूँ । एक सब इन्सपेक्टर का रवैया, मेरे ख्याल में इतना अच्छा नहीं जितना असल में होना चाहिये ।

अध्यक्ष महोदय : आप पुलिस के merits या demerits पर न जाएं । Simple सवाल है कि यह मांग पास हो या न हो । आप इस बारे में बात करें । (Please do not go into the merits or demerits of the police. The question is simple and that is whether this demand should be passed or not. You should speak on this.)

श्री मूल चन्द जैन : Well, Sir, मैं जो बातें सरकार के नोटिस में लानी चाहता था ले आया हूं इस लिये अब खत्म करता हूं ।

मौलवी अब्दुल गनी डार (नूह) : स्पीकर साहिब, मैंने बड़े ध्यान से अपने मुअज़िज़ दोस्तों की तकरीरों को सुना । मैं काफी हद तक उनसे इत्तफाक रखता हूं और सरकार को मुबारकबाद देता हूं कि उन्हों ने बड़ी दूरअन्देशी से काम लिया है जब उन्होंने और ज्यादा पुलिस के लिए हमारे सामने यह मांग पेश की है । श्री देव राज सेठी ने फरमाया है

कि हालात ठीक हैं। मैं इस बात में उन से इत्तफाक नहीं रखता। लाहौर में भी फसादों से पहले कई लोग कहते थे कि साहिब हालात ठीक है। जिस unforeseen चीज के लिये सरकार ने पुलिस बढ़ाई है मेरी नजर में यह कम बढ़ाई है। सरकार को ज्यादा मजबूत होना चाहिये। कल चीफ मिनिस्टर साहिब ने फरमाया था कि floods ने हिन्दू सिख भाईयों को एक दूसरे के नजदीक कर दिया है। मगर मैं कहता हूँ कि फितरत का तकाजा है कि जहां दो communities के interest एक दूसरे के मुतज़ाद हों तो ऐसे हालात पैदा हो जाने का हमेशा डर रहता है जिन से तलखी हो। आज वाक्यात ऐसे नहीं जिन को सरकार अपनी निगाह में न रखे। एक जिन्दा community अपनी मांग मांगे तो पता नहीं कब हालात में उलझन पैदा हो जाए। इस लिये मैं सिदक दिली से सरकार को मुबारकबाद देता हूँ और मैं समझता हूँ कि सरकार ने दूरअन्देशी से काम लिया है। मेरा ख्याल है कि मेरे माननीय मित्र श्री चनन सिंह धूत मेरे साथ मुतफिक होंगे जब मैं यह कहूं कि सरकार को पुलिस वालों से यह काम नहीं लेना चाहिये कि वह मिनिस्टर के इन्तजार में रास्तों पर खड़े रहें। इसके साथ साथ सरकार को कड़ी हिदायतें पुलिस को करनी चाहिए कि वे ऐसी कोई हरकत न करें जिस का जिक्र मेरे दोस्त श्री मूल चन्द जैन जी ने किया है। कई दफा 107 और 151 के मातहत कार्रवाई की जरुरत नहीं पड़नी चाहिए वरना आप administration को cheap बना देंगे। मैं यह बातें करनी नहीं चाहता मगर.......

अध्यक्ष महोदय : मगर ढंग से कह भी रहे हैं (But still you are saying so in your way)

मौलवी अब्दुल गनी डार : मुझे यकीन था कि आप ऐसा कहेंगे। मेरी बातें मैं जानता हूं, चीफ मिनिस्टर साहिब को कड़वी लगती हैं।

मुख्य मन्त्री : नहीं साहिब मुझे तो मीठी लगती हैं (*laughter*)

मौलवी अब्दुल गनी डार : खैर आप को कड़वी लगें या मीठी, मैं समझता हूं कि पंजाब की भलाई को आगे रख कर मुझे ऐसी बातें करनी ही चाहियें। स्पीकर साहिब ने भी एक दिन फरमाया था कि मेरी बातें ऐसी है जो pinch कर जाती हैं, मैं अर्ज करना चाहता हूं कि सूबे की भलाई के लिये पंजाब की भलाई के लिये पुलिस को इस तरह से गलत तौर पर इस्तेमाल नहीं करना चाहिये। यह कहना कि हम कांग्रेस सैशन के लिये और कुरुक्षेत्र के मेले के लिये पुलिस बढ़ा रहे हैं, गलत है। इन कामों के लिये पुलिस बढ़ानी जायज नहीं। आप जिस असली काम के पेशे नजर पुलिस बढ़ा रहे हैं वह ठीक है। इधर उधर की दूसरी बातें न करें। स्पीकर साहिब, यह कहा गया है कि मार्शल बलगानन की आमद के लिए ज़्यादा पुलिस इन्तजाम करने के लिये चाहिये। मैं कहता हूं कि जब से संसार कायम हुआ भारत की सभ्यता ऐसी रही है

(मौलवी अब्दुल गनी डार)

कि बाहर से आने वाले महमानों की इस देश में अच्छी खातर खिदमत की जाती रही है। महमानों की भारत वाले बड़ी इज़्ज़त करते रहे हैं। हो सकता है कि मार्शल बलगानन के आने पर लोग एक लाख की आतिशबाजी तो न उड़ा सकें मगर वे आंखें जरूर बिछा देंगे। इस लिये इस बात का कोई फिक्र नहीं करना चाहिये। अगर ज्यादा पुलिस न रखी गई तो Bulganin का अच्छा और शानदार स्वागत नहीं किया जा सकेगा। लोग उनका शाही स्वागत करेंगे और उन को आंखों पर बिठाएंगे। सेठी साहिब ने फरमाया है कि हालात ठीक हैं। मैं उनसे इत्तफाक नहीं रखता। मैं यह नहीं मानता कि आज हालात ठीक हैं सेठी। साहिब की तो वह बात है कि 32 में से दो मरे, मगर रहे फिर भी 32 में से 32। खैर मेरी अर्ज है कि इन्तजाम जरूर होना चाहिए क्योंकि यह हालात की मांग हैं। सो मैं सरकार को मुबारकबाद देता हूँ।

मास्टर दौलत राम (कैथल): स्पीकर साहिब, यह जो supplementary demand हाऊस में पेश की गई है मैं समझता हूं कि यह निहायत माकूल है। इस में शक नहीं कि जो Police force इस वक्त पंजाब में मौजूद है वह काफी से ज्यादा मजबूत हैं, निहायत organised है और बड़ी होशियारी से अपने फराइज को सरअंजाम दे रही है। मगर स्पीकर साहिब बाज औकात गैर मामूली हालात पैदा हो जाते है तो उन पर काबू पाने का बेहतर तरीका यही है कि Prevention is better than cure। इस असूल के अनुसार यह जरूरी होता है कि जो आने वाले हालात हैं उनका मुकाबला करने के लिये पहले ही इन्तजाम करना चाहिए। जो वजूहात Government ने इस demand के बारे में दी है मैं समझता हूं कि वह सब ठीक हैं। इस में शक नहीं है कि यहां जो कांग्रेस सैशन का जिक्र किया गया है, कुरुक्षेत्र के मेले के बारे में कहा गया है और बाहर से जो महमान आ रहे हैं उनकी बाबत कहा गया है कि उनका इन्तजाम करना है, यह ठीक है और जरूर करना चाहिए। स्पीकर साहिब हमारा भारत देश प्राचीन काल से तैहजीबोतमद्दन का मरकज रहा है और हमारे देश का एक शानदार culture है। हम ने उस तमद्दन का सबूत देना है। जो बाहर से मेहमान आ रहे हैं उनको हमने बताना है कि हमारा तैहजीबोतमद्दन कितना शानदार है और हम कितने मुहज्जब हैं। यह तब हो सकता है कि हम discipline में रहें और उन आने वाले foreigners का शानदार स्वागत करें। स्पीकर साहिब, अगर हम चाहते हैं कि हमारा भारत तरक्की करे और बैनुलअकुवामी शोहरत हासिल करें तो यह जरूरी है कि हम उन आने वाले लोगों के दिल पर अपनी तैहजीब के मुस्तकिल नकूश छोड़ें। इस लिए स्पीकर साहिब यह जरूरी है कि मजीद पुलिस तैनात की जावे और जो foreigners आयेंगे उनका पुलिस को इन्तजाम करना होगा और बेहतरीन इन्तजाम करना होगा। इसके अलावा, स्पीकर साहिब,

पब्लिक ने भी अपनी शाइसतगी का सबूत देना होगा ताकि जब वे वापिस जायें तो अपने देश वासियों को बता सकें कि हिन्दुस्तान की तहजीबोतमद्दुन वाकई शानदार है। फिर, स्पीकर साहिब, floods का जो जिक्र हुआ है इस में कोई शक नहीं है और मैं कहता हूँ कि यह एक कौमी मुसीबत है और इस कौमी मुसीबत के अन्दर हमें जंगी सतह पर काम करना है और इन्तजाम करना है। इस काम में भी पुलिस की जरूरत है और उसे यहां भी जिम्मेदारी का सबूत देना होगा।

स्पीकर साहिब, अभी अभी States की reorganisation के बारे में रिपोर्ट भी शाया हुई है। वे कई classes ऐसी हैं और कई सियासतदान ऐसे हैं जो अपनी तरफ से पूरी कोशिश करेंगे agitation की शक्ल में या किसी और तरह से कि इस report पर अमल दरामद न हो। तो, स्पीकर साहिब, यह जो पुलिस रखी जा रही है उसने इन हालात का मुकाबला भी करना है। यह नहीं कि जो पुलिस रखी जा रही है वह तशद्दुद के लिए रखी जा रही है। अगर ऐसे हालात पैदा हो जाए जो कि मैं बयान कर चुका हूं तो पुलिस का फर्ज होगा कि वह उन हालात का मुकाबला करे। इन वजूहात की बिना पर मैं इस demand की ताईद करता हूं और हाऊस से सिफारिश करता हूं कि इसे पास करना चाहिए।

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪਸਿੰਘ(ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ,ਪੂਰਬੀ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ,ਕਲ੍ਹ ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਕਰੀਰ ਸੁਣ ਕੇ ਇਹ ਖਿਆਲ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੀ Government ਦੇ ਕੋਲ ਜਿੰਨੇ resourses ਹਨ ਅਤੇ ਜਿੰਨਾ ਪੈਸਾ ਹੈ ਉਹ floods striken ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਰੇਗੀ। ਪਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਨੂੰ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੀ speech ਬੇ-ਮਾਨੀ ਸੀ। ਇਹ ਜਿਹੜੀ 20 ਲੱਖ ਰੁਪੈ ਦੀ demand ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਨਾਗਹਾਨੀ ਮੁਸੀਬਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਇਕ ਪਾਈ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਲਈ ਇਕ ਸੰਕਟ ਦੇ ਵੇਲੇ 20 ਲੱਖ ਰੁਪਇਆ ਮੰਗਣਾ ਸਰਾਸਰ ਨਜਾਇਜ਼ ਹੈ। ਅਗੇ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਪੁਲਿਸ recruit ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਥੇ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਹੀਂ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਗੱਲ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰਲੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਆਪਣੀ Police Force ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਵਿਚ ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕੀ ਵਜਹ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ emergency ਜਿਸਦਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ਉਸਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਥੋਂ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਮਦਦ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੇ ? ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੁਲਿਸ ਜ਼ਰੂਰਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਸੀਂ ਪਿਛਲੇ ਚਾਰ ਪੰਜ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਕੀ ਕਾਰਨਾਮੇ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਧਾਂਧਲੀ ਇਸ ਨੇ ਮਚਾਈ ਹੈ ਉਸਦੇ ਉਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਨਾਂ ਕੋਈ ਸਾਧ ਛਡਿਆ ਅਤੇ ਨਾਂ ਕੋਈ ਸੰਤ ਜਾਣ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤਾ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਥਾਣੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਾਮ ਤਕ 502 ਆਦਮੀ ਜਮਾਂ ਕਰੋ ਅਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੇ ਦੇਵੋ।

अध्यक्ष महोदय : सवाल यह है कि पुलिस का यह खर्च मन्ज़ूर किया जाए या न । मगर आप तो details में चले गये हैं और day to day administration की बातों में पड़ गये हैं । यह relevant नहीं हैं ।

(The question is whether this expenditure for the Police should be voted or not. But you have gone into details about the day to day administration. This is not relevant.)

Sardar Sarup Singh : Sir, my point is that the Police Force is more than sufficient. I am developing this point. ਮੈਂ ਉਸ Police force ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨੇ ਕਿ ਮੁਕੱਦਸ ਮੁਕਾਮਾਤ ਦੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ।

Mr. Speaker : But this point has got no connection with the demand under discussion.

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ Police force ਦੇ ਬਾਰੇ ਹੀ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ।

Chief Minister. The hon. Member should read Rule 223 of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly.

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ : ਰੂਲਜ਼ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਠੀਕ ਹਨ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ Police Force ਨੇ ਇਥੇ ਕਾਫ਼ੀ ਗੁਲ ਖਿਲਾਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਕਾਰਹਾਏ ਨੁਮਾਇਆਂ ਕੀਤੇ ਹਨ । ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸਦੀ enquiry ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ।

अध्यक्ष महोदय : क्या आप समझते हैं कि पुलिस अपने आप सब कुछ करती है ? The hon. Member in not relevant.

(Do you think that the Police does every thing of its own accord ?)

Sardar Sarup Singh : Sir, my submission is that I am very relevant.

मौलवी अब्दुल गनी डार : चलो आप इन बातों को छोड़ दें और कोई बात करें ।

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਗ਼ਨੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ unforseen emergencies ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪੇਸ਼ੇ ਨਜ਼ਰ ਹੀ ਇਹ ਸਾਰੀ police force ਕਠੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸੀ ਖਾਸ ਪਾਰਟੀ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਹੈ ਅਤੇ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਵੀ ਇਹੋ ਖਿਆਲ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਅਫ਼ਸੋਸ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਬਾਰ ਬਾਰ ਕਹਿ ਚੁਕੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਕਠੇ ਬੈਠ ਕੇ ਅਤੇ negotiations ਦੇ ਨਾਲ ਹੱਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ । ਪਰ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਤਿਆਰੀ

ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸਦਾ ਮਨਸ਼ਾ negotiations ਦੇ ਨਾਲ ਮਸਲੇ ਹਲ ਕਰਨ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੇਕਰ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਇਹੋ ਮਨਸ਼ਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਖਾਹਮਖਾਹ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਫ਼ਾਇਦਾ ਨਹੀਂ।

ਦੂਸਰੀ ਅਰਜ਼ ਮੇਰੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ All India Congress Committee ਦੇ ਸੈਸ਼ਨ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਉਸਦੇ ਲਈ ਭੀ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜੇ sessions ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਉਥੇ ਕੋਈ unruly mobs ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਖਦਸ਼ਾਤ ਹਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਹਨ। ਫੇਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਜਿਹੜੇ dignitories ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ Ambassadors ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਜ ਤਕ ਇਹ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕਿਸੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਅਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਓ ਭਗਤ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਛਡੀ ਹੋਵੇ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਜਿਹੜੇ ਸੱਜਣ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਸਭ ਦੇ ਲਈ ਇਕ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਮੁਕਾਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਹ ਖਦਸ਼ਾਤ ਕਿ ਇਥੇ ਕੋਈ ਖਪ ਸ਼ਪ ਪਵੇਗੀ ਬਿਲਕੁਲ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਹਨ। ਅਖੀਰ ਦੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਫੇਰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਮਨਸ਼ਾ negotiations ਦੇ ਨਾਲ ਮਸਲੇ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਬਜਾਏ ਇਸਦੇ ਪੁਲਿਸ ਰਾਹੀਂ ਡਰਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ (ਫ਼ਾਜ਼ਿਲਕਾ) : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ 20 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਮੰਗਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਲਈ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਬਾਰੇ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੁਰੁਕਸ਼ੇਤਰ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਮੇਲਾ ਹੈ ਉਸਦੇ ਲਈ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਬੜੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਇਹ ਮੇਲੇ ਪਹਿਲਾਂ ਭੀ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਗੇ ਨੂੰ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ ਇਹ ਕੋਈ ਬੜੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਫੇਰ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਇਜਲਾਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸਦੇ ਲਈ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ? ਕੀ ਉਸ ਇਜਲਾਸ ਦੇ ਵਿਚ ਦੰਗੇ ਫ਼ਸਾਦ ਹੋਣੇ ਹਨ ਜਾਂ ਇਨਾਂ ਨੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜਣਾ ਝਗੜਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸਦੇ ਲਈ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਮਦਦ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਣੀ ਹੈ? ਪਰ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਨਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਬਹੁਤ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਪੁਲਿਸ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੇਖ ਭਾਲ ਦੇ ਵਿਚ ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਡਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਫ਼ਰਿਆਦ ਕਰਨ ਨਾ ਆ ਜਾਣ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਬੁਰੀ ਨੀਅਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਭੀ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਖਾਹਮਖਾਹ ਦੀ ਕਿਲੇਬੰਦੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਜਿੰਨੀ ਪੁਲਿਸ ਇਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਵਿਚ ਲਗੀ ਰਹੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕਾਫ਼ੀ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਹੀ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਮੇਰਾ ਇਹ ਜ਼ਾਤੀ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਹ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਦੇ ਵਿਚ ਦੌਰੇ ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਫ਼ਾਜ਼ਿਲਕਾ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਅਬੋਹਰ ਤਕ ਸਿਪਾਹੀ ਹੀ

[ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ]

ਸਿਪਾਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੀ ਸੜਕ ਉਤੇ ਇਕ ਸਿਪਾਹੀ ਇਥੇ ਖੜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਉਥੇ ਖੜਾ ਹੈ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਸਲੂਟ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਲਾਮੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਲਾਮੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਸਲੂਟ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਜ਼ਮੀਨ ਉਤੇ ਕਿਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

अध्यक्ष महोदय : वधावा राम जी, आप कहां चले गए हैं। क्या आप relevant हैं ?

(Well ! Mr. Wadhawa Ram, you are speaking wide off the mark. Are you relevant ?)

ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ : ਮੈਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਇਹ request ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰ ਦਿਓ। ਜਦੋਂ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਵਾਗਤ ਲਈ ਬੰਦੇ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਰੋਅਬ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨੇੜੇ ਨ ਆਓ (ਹਾਸਾ)। ਜਦੋਂ ਕਦੀ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਜਲਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਾਲੰਟੀਅਰ ਤੇ ਸਭਾ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

अध्यक्ष महोदय : कृपा कर के प्रसंग के अनुकूल बात करें।

(Please, be relevant).

ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਸੈਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਵੀ ਲੋਕ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਪੁਲਿਸ ਦੁਆਰਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਦੇ ਕੋਈ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਮੌਕਾ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਲੀਡਰ ਆਏ ਹੋਣ ਤੇ ਜਲਸੇ ਵਿਚ ਗੜ ਬੜ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ? ਹਾਂ ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜ ਪਵੋ ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਵੋ। ਇਹ ਅਦਰਖਾਨੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਇਸਦਾ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ (ਹਾਸਾ)। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਸੈਸ਼ਨ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਾਂਗਰਸ ਵਰਕਰ ਖੁਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸਾਡੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬਾਹਰ ਦਿਆਂ ਲੀਡਰਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਦੋ ਚਾਰ ਪ੍ਰੇਡਾਂ ਕਰਾ ਦੇਣਗੇ ਤੇ ਉਹ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਤੇ ਕਹਿਣਗੇ 'ਬੱਲੇ,ਬੱਲੇ'। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਬੇਸ਼ਕ ਆਏ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕਰੋ। ਪਰ 2¹, 30,000 ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਖਰਚ ਦੇਣਾ ਕਿਥੋਂ ਦੀ ਦਾਨਿਸ਼ਮੰਦੀ ਹੈ ? ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਤਾਰ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ੮੦ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਇਕ ਬੁੱਢੀ ਔਰਤ ਗੁਰਦੇਵ ਕੌਰ ਮਰ ਗਈ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਹ ਗੁਰਦੇਵ ਕਰ ਕਿਥੋਂ ਆ ਗਈ ਹੈ ?

(How has Gurdev Kaur come under discussion here ?)

ਸ੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਮੈਂ ਇਸਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ ।

Mr. Speaker : It is not relevant. Please resume your seat.

श्री राम चन्द्र कामरेड (नूरपुर) : स्पीकर साहिब ! मुझे हैरानी हुई है कि इस एवान के अच्छे अच्छे दोस्तों ने भी गलत फहमी का सबूत दिया है। कौन नहीं जानता कि कुरुक्षेत्र के मेले पर और Indian National Congress के सैशन में traffic arrangements के लिये पुलिस की जरूरत होती है ? यहां पर साफ तौर पर लिखा हुआ है कि इस प्रांत में unforeseen emergency भी है जिस के लिये मुनासिब इन्तज़ाम किया जाना है। कई दोस्तों ने तो यहां तक कह दिया कि गवर्नमेंट ने ज़्यादा रुपया flood sufferers की relief के लिए नहीं दिया लेकिन इस कदर ज़्यादा रुपया police पर खर्च करने का इरादा रखती है। उन्होंने मज़ीद कहा कि यह रुपया अब कहां से आ गया है। मैं उन्हें बता देना चाहता हूं कि गवर्नमेंट ने सिर्फ relief का काम ही नहीं करना होता बल्कि इस ने General Administration का भी काम चलाना होता है। इसने traffic के arrangements और अमनो अमान कायम रखने के लिये भी arrangements करने होते हैं। जिन हालात में से हम गुज़र रहे हैं उनको मद्दे नजर रखते हुए कोई भी ज़ी होश इन्सान इस demand पर एतराज नहीं कर सकता। इस लिये इसे बिला ताम्मल पास कर देना चाहिये।

श्री गोपी चन्द (पुण्डरी) : स्पीकर साहिब ! मैं उन बातों की तरफ नहीं जाना चाहता जो मेरे भाई श्री वधावा राम जी ने इस demand पर बहस करते हुए कहीं हैं। शायद उन के दिल में यह ख्याल पैदा हो गया है कि जब गवर्नमेंट 20,30,000 रुपया खर्च कर के पुलिस की तादाद बढ़ा रही है तो शायद उनकी अपनी ऐसी मांग हो कि पटवारियों की तादाद भी बढ़ा दी जाये लेकिन ऐसी कोई बात नहीं। यह demand कुरुक्षेत्र के मेले और दूसरे ऐसे मौकों पर पुलिस का प्रबन्ध करने के सिलसिले में है। मैं समझता हूँ कि कोई ज़ी होश इन्सान इस demand की ताईद किये बगैर नहीं रह सकता। कौन नहीं जानता कि आज पंजाब किन हालात में से गुज़र रहा है और पंजाब के अन्दर किस किस्म की फ़ज़ा पैदा हो गई है। ऐसी फ़ज़ा को दुरुस्त करने के लिये गवर्नमेंट ने कदम उठाने हैं। अगर कोई आदमी यह ख्याल करता है कि चूंकि कांग्रेस आज कल power में है इस लिये यह पार्टी अपने congress session के इन्तज़ाम के लिये इतना रुपया सर्फ कर रही है तो मैं कहूँगा कि हमें उन

(श्री गोपी चन्द)
तमाम बातों को अहमीयत को महसूस करना चाहिये और नुक्ता चीनी मह.ज नुक्ता चीनी करने की ग.ज से नहीं करनी चाहिये। यह मांग नाजायज नहीं बल्कि निहायत जायज मांग है। स्पीकर साहिब! जब किसी महकमे में स्टाफ ज्यादा किया जाता है तो हमें यह भी देखना चाहिये कि वह महकम efficiently काम करता है। मेरे दोस्त श्री मूल चन्द जैन ने इस तरफ ध्यान दिलाया है कि पुलिस के अफसरान पुन्डरी, राठौर, कैथल, लाडवा और करनाल के थानों के अन्दर......

अध्यक्ष महोदय: आप यह चीजें discuss न करें बल्कि इस demand के तहत पुलिस force के बढ़ाए जाने पर अपने ख्यालात .जाहिर करें।

(Please don't discuss these things. You should express yourself on the increase in the police force proposed under this demand)

श्री गोपी चन्द: Sir, I agree. मैं इस demand को बिल्कुल जायज समझता हूं और ऐसी demand पेश करने पर गवर्नमेंट को मुबारकबाद देता हूं।

श्री बाबू दयाल (सोहना): स्पीकर साहिब, मुझे गवर्नमेंट से हाऊस में और हाऊस से बाहर भी यह शिकायत रही है कि वह अपने दिल की बात नहीं बताते। उन्होंने हमें यह बताने की कोशिश की है कि यह सपलीमैंट्री ऐस्टीमेट के खर्च की आवश्यकता, (i) कांग्रेस का सैशन, (ii) बाहर से आने वाले महमानों के स्वागत, और (iii) कुरुक्षेत्र के मेले के बारे में है प्रबन्ध य तीनों कारण बेहद असंतोशजनक प्रतीत होते हैं क्योंकि 20,30,000 रुपया कांग्रेस सैशन के सिलसिले में पुलिस पर खर्च किए जाने की दलील या सबूत आज से पहले का वह नहीं दे सके। विदेशी राज्य अंग्रेजों के समय का भी उदाहरण न दे सके जो राज्य केवल पुलिस और फौज के बलबूते पर चलता था। मैं गवर्नमेंट से दरियाफत करता हूं कि जब पिछले लगभग 70 साल से कांग्रेस के सैशन.ज (sessions) होते चले आ रहे हैं तो क्या वह इस दौरान में कोई एक मिसाल भी पेश कर सकते हैं जब कि अंग्रे.जों के अहद में कांग्रेस सैशन के सिलसिले में पुलिस की नई भरती की गई हो। मेरा ख्याल है कि वह कोई मिसाल नहीं बता सकते कि इस प्रकार नई पुलिस की नई भरती की गई हो इस लिए यह उनका पक्ष उचित और मानने योग्य नहीं और अनुचित है। इसी प्रकार दूसरा पक्ष कि बाहर से महमान आने वाले हैं यह भी बहुत कम.जोर और किसी प्रकार भी उचित नहीं बल्कि मुझे तो शर्म महसूस होती है कि जब बाहिर से बड़े बड़े महमान आ रहे हों तो उन का इसतकबाल पुलिस के जरीए किया जाए। वह अपने दिल में क्या ख्याल करेंगे कि जब वह इतनी दूर से कांग्रेस सैशन में शरीक हुए हैं तो उन की

रिसेप्शन पुलिस द्वारा की गई है और पब्लिक ने उन की आमद पर कोई गर्मजोशी का इज़हार नहीं किया। इस से मेरा सिर शर्म के मारे झुक जाता है। हमारा हिन्दुस्तान बहुत तहज़ीब याफ़्ता मुल्क है जहां अशोक जैसे सम्राट राज्य कर चुके हैं जिन्होंने दूसरे मुल्कों में जा कर अमन का पैगाम दिया। मगर आज हम क्या देखते हैं हमारी पंजाब सरकार महमानों के स्वागत के लिए पुलिस की नई भरती कर रही है। मुझे तो गवर्नमेंट के ऐसे रवैये पर शर्म महसूस होती है और मैं चाहता हूं कि यह खबर कहीं बाहर लीक आऊट न हो।

इस के अलावा स्पीकर साहिब, गवर्नमेंट की तरफ से यह कहा जाता है कि कुरुक्षेत्र में मेला हो रहा है इस लिए ऐमर्जेंसी के तौर पर भरती करनी है। स्पीकर साहिब, आप की विसातत से मैं गवर्नमेंट को बताना चाहता हूँ कि अंग्रेज़ों के वक्त में ऐसे जनता के धार्मिक मेलों और जलसों में प्राईवेट संस्थाएं अर्थात नेशनल वालंटीयर कोर, सनातन धर्म, महावीर दल और स्काऊटस आदि द्वारा इन्तज़ाम किया करते थे लेकिन आज यह हालत है कि हमारी नेशनल गवर्नमेंट ऐसे मेलों का इन्तज़ाम पुलिस की भरती करके करना चाहती है। हैरत का मुकाम है कि इन बेचारों से मेलों का इन्तज़ाम भी नहीं हो सकता। मैं उन्हें एक पेशकश करता हूं कि ऐसी भरती का ख्याल छोड़ दीजिए और इस मेले का इन्तज़ाम मेरे सुपर्द कर दें तो आप देखेंगे कि किस तरह इस मेले का इन्तज़ाम प्राईवेट संस्थाओं द्वारा एक शानदार तरीके से किया जाता है। स्पीकर साहिब, इस के पसे पर्दा असल बात यह है कि हदबन्दी कमिशन की रिपोर्ट से सारे पंजाब के अंदर लोगों में बेहद बेचैनी पैदा हो गई है और इमकान इस बात का है कि चारों ओर से गवर्नमेंट के खिलाफ ऐजीटेशन शुरू न हो जाए। यह ऐजीटेशन, स्पीकर साहिब, आप जानते ही हैं कि अकाली पार्टी के बहादुर लोग जो कुछ दिन हुए इस नाअहल सरकार के घुटने टिकवा चुके हैं और अब अगर उन की पंजाबी सूबा बनाने की मांग गर्वनमेंट ने नामन्ज़ूर कर दी तो इस कमज़ोर पंजाब सरकार का नाक में दम ला देंगे और अपनी मांग पूरी कराएंगे। इसके अलावा हरयाना प्रांत को अलहदा करने की मांग पर भी ज़ोर दिया जा रहा है जिस की मांग सामने बैठे तमाम हरयाने के कांग्रेसी ऐम० ऐल० ए० साहिबान ने की हुई है जिन को डिसिप्लन के नाम से डरा धमका कर खामोश कर रखा है। परन्तु हरयाना की बहादुर जनता को तो इस प्रकार चुप नहीं कराया जा सकेगा। उनको तो कांग्रेसी टिकट के डिसिपलन का भय नहीं है। यदि हदबन्दी कमशिन ने उनका हरयाना प्रान्त न बनाया जैसा कि मैं जानता हूँ वह कमीशन नहीं बनाएगा तब यह नई पुलिस उनके लिए इस्तेमाल करने का ख्याल सरकार करती है। परन्तु यह खर्चा तो केन्द्रीय सरकार से वसूल होना चाहिए क्योंकि सरकार भी इस मामले में पार्टी बनी बैठी है और चाहती है कि हरयाना प्रान्त अलग न हो जिस प्रकार उन्होंने सामने बैठे मेरे लायक कांग्रेसी मित्र जिनके मूंह पर पट्टियां बान्ध दी हैं उसी प्रकार से हरयाना की जनता के मूंह पर भी इस नई पुलिस द्वारा पट्टियां बान्धना चाहती है।

दिवान जगदीश चन्द्र : आप ने तो अपनी पट्टी उतार फैंकी है न ?

श्री बाबू दयाल : जी हां मैं ने तो उतार फैंकी है यदि आप में स्वाभिमान का कुछ भी अंश बाकी है और जनता की नेतृत्व की वफादारी का जज़बा बाकी है तो आप भी उतार फैंकें। या आपने हरयाना प्रान्त अलग बनाने का जो मैमोरैंडम दिया जिस पर हरयाना प्रांत के 42 ऐम० ऐल० ए.ज० में से 35, 36 के दस्तखत थे उस में जनाब के भी तो थे। इसी प्रकार पड़ोस की सरकार देहली ने भी महा देहली या (हरयाने) का नारा लगाया हुआ है और उस सरकार ने तो प्रस्ताव भी पास कर दिया है वहां की तो कांग्रेस अर्थात प्रान्तीय कांग्रेस ने भी प्रस्ताव पास कर रखा है। जनाबे वाला इस लिए मेरी यह अर्ज़ है कि यही दो वजूहात हैं कि जिससे हरयाना प्रांत में dissatisfaction फैली हुई है। सारे का सारा हरयाना प्रांत चाहता है कि उसे अलग रखा जाए क्योंकि उस प्रांत की बोली, रहन सहन, पहरावा, रसम रिवाज, खान पान, रिश्तेदारियां सब अलग हैं। और उनकी अलग रहने की मांग बोली इत्यादी के आधार पर है। हमारी कांग्रेस 30 साल से यह वायदा करती चली आ रही है कि बोली के आधार पर सूबों को फिर से विभाजित किया जाएगा मगर अब इस बात को ध्यान में नहीं रखा जाता। फिर अब यहां दिल्ली की जनता के आन्दोलन का खतरा भी मौजूद है। चारों ओर की जनता की बेचैनी का पंजाब सरकार को डर लगा हुआ है। उस डर को अनुभव करते हुए जो सरकार नई पुलिस का प्रबन्ध कर रही है मैं इस के लिए जहां सरकार को मुबारिकबाद देता हूँ वहां पुलिस के लिए इतना भारी खर्च करने की मज़म्मत करता हूं। और मैं यह समझता हूं कि कोई भी पुलिस शक्ति लोगों की सूबों की मांग को—बोली के आधार पर बांटने की मांग को नहीं कुचल सकती। मैं गवर्नमेंट से यह पूछना चाहता हूं कि वह हमसे सत्य बातों और हालात को क्यों छुपाते हैं। सरकार को साफ कहना चाहिए था कि हम को हदबंदी आन्दोलन का डर है इस लिए अधिक पुलिस की आवश्यकता है। हम इस असम्बली के मेंम्बर गवर्नमेंट के मालिक हैं। हाऊस से बात छुपाने की जरुरत नहीं। इन्हें साफ बताना चाहिए था कि पुलिस किस काम के लिए रखी गई है। जब गवर्नमेंट के हम मालिक हैं और हमारी नेशनल सरकार और हम nationalists हैं तो क्यों न हमें confidence में लिया जाए।

Chief Minister : It is a good speech.

श्री कन्हैया लाल बुटैल (पालमपुर) : स्पीकर साहिब, जो डीमांड पुलिस के खर्च के बारे में रखी गई है मैं इसकी ताईद करने के लिए खड़ा हुआ है। इस डिमांड पर जो एतराज मेरे साथियों ने किया है मैं उनसे यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि उन्हों ने यह एतराज़ किया है कि

पुलिस कांग्रेस सैशन के लिए क्यों रखी गई है। कांग्रेस सैशन के लिए पुलिस की जरूरत नहीं इस के बारे में मैं यही जवाब देना चाहता हूं कि कांग्रेस के सैशन का इन्तजाम तो volunteer ही करेंगे और करते हैं क्योंकि कांग्रेस सैशन के अन्दर पुलिस को आने की आज्ञा नहीं है परन्तु जो लाखों आदमी ऐसे मौकों पर इकट्ठे हुआ करते हैं उनका इन्तजाम पुलिस को करना पड़ता है और पुलिस का प्रबन्ध गवर्नमेंट को करना पड़ता है।

दूसरी बार मेरे साथियों ने कुरुक्षेत्र के मेले के बारे में कही है। इसके बारे में अर्ज है कि वहां पर लाखों आदमी इकट्ठे होते हैं। ऐसे मौकों पर ट्रैफिक का इन्तजाम पुलिस को ही करना पड़ता है। सेवा समितियां भी काम करती हैं और भी संस्थाएं काम करती हैं मगर वह सब अपनी अपनी हद के अन्दर काम करती हैं। इस लिए पुलिस का रखा जाना बहुत जरूरी है।

अगर पुलिस न रखी जाए तो आप सब जानते हैं कि मेलों का इन्तजाम करना बहुत कठिन है। इलाहाबाद में कुम्भ के मेले पर जो हशर हुआ वह आप सब जानते ही हैं। इस लिए मैं पुलिस का प्रबन्ध करने के लिए पंजाब सरकार को बधाई देता हूँ। जो इन्तजाम हमारी पुलिस ने कुरुक्षेत्र के मेले पर किया वह हमारे लिए काबले फख्र है। अब मैं उम्मीद करता हूं कि जो प्रबन्ध पुलिस ऐसे मौकों पर करती है वह काबले तारीफ होता है। इस लिए यह डीमांड मन्जूर की जानी चाहिए।

तीसरा आक्षेप जो हमारे कई मिनिस्टरों पर किया गया है वह यह है कि महमानों की आमद पर पुलिस तईनात कर दी जाती है। मैं साथियों से पूछना चाहता हूं कि जब हमारे देश के महान नेता पंडित जवाहर लाल जी बाहर देशों में गए तो क्या वहां पर पुलिस का इन्तजाम नहीं किया गया ? वहां पर बहुत पुलिस का इन्तजाम किया गया। इसी तरह हमारे देश में अब बलगानिन साहिब आने वाले हैं। उनकी आमद पर पुलिस का प्रबन्ध करना जरूरी है। अगर पुलिस का कोई इन्तजाम न हो तो जो आदमी ऐसे मौकों पर इकट्ठे होते हैं और भीड़ भड़का होता है वह बगैर इन्तजाम के कुचला जा सकता है। इस लिए मेरे साथियों को इस डिमांड पर एतराज नहीं करना चाहिए।

साहिब सदर मैं एक बात और अर्ज करना चाहता हूं कि पुलिस इस वक्त ऐसी नहीं जो होनी चाहिए। हमारे इलाके में गरीब लोगों की मस्तूरात को अगवा किया जाता है। इसका प्रबन्ध पुलिस नहीं कर सकता। मैं गवर्नमेंट से अर्ज करना चाहता हूँ कि पुलिस को इख्तयार होना चाहिए कि वह इन मामलों में मुदाखलत करके इनकी रोकथाम करे। आखिर में मैं आपको उम्मीद करता हूँ कि सरकार इस ओर ध्यान देगी।

मुख्य मन्त्री (श्री भीम सैन सच्चर) : स्पीकर साहिब, जिन मुअज़्ज़िज़ मेम्बरान ने अपने ख्यालात का इज़हार पुलिस के बारे में रखी गई डीमांड पर किया है और इस

[मुख्य मन्त्री]

डीमांड की ताईद की है उनका मैं शुक्रिया अदा करता हूं और जहां तक उन मैम्बरों का सम्बन्ध है जिन्हों ने ऐसे ख्यालात पेश किए हैं जो कि मदद देने वाले हैं उनका धन्यवाद करता हूं। कई चीजें मैं समझता हूं अपोजीशन के नाते से कही गई है और बाज़ इस लिए कि उन चीज़ों के बारे में पूरी वाकफियत नहीं। इस लिए मैं चाहूंगा कि जिन मैम्बर साहिबान को पता नहीं वह ज़रा इन तारीखों को note करें कि कुरुक्षेत्र का मेला 25 नवम्बर से 17 दिसम्बर 1955 तक होना है और मैं समझता हूं कि वहां पर इन्तज़ाम करना जरूरी होगा और यह जो मुआजिज महमान हमारे यहां आने वाले हैं इनकी आमद की तारीखें भी नवम्बर दिसम्बर में हैं गोया दोनों इन्तजाम एक ही वक्त पर किए जाने हैं। सो मेरे कहने का मतलब यह है कि एक ही वक्त में पुलिस का एक आदमी दो जगह पर काम नहीं कर सकता। इस लिए दो जगहों के लिए इन्तजाम करने के लिए एक ही वक्त पर अलग अलग आदमियों की जरूरत है।

फिर आप से मैं यह अर्ज़ करूं कि यह इन्तजाम पहली बार नहीं किया जा रहा। जो इन्तजाम हम कुरुक्षेत्र के मेले पर कर रहे हैं वह ऐसा इन्तजाम नहीं जो पहले न किया गया हो। मेरे लायक दोस्त श्री बाबू दयाल जो शायद पहली बार इस हाऊस के मैम्बर बने हैं, पता नहीं कि अंग्रेज़ों के वक्त में भी वह इन्तजाम किए जाते थे। यह कोई नया ढंग नहीं जब कभी गवर्नमेंट के सामने यह चीजें आती हैं तो उन्हें इन्तज़ाम करना पड़ता है। मेरा ख्याल है मेरे दोस्त को वाकफियत न था इस लिए उन्हों ने एतराज़ किया है।

बाकी यह जो उन्हों ने पेशकश की है कि सूबे को सारी पुलिस को हटा दिया जाए और वह अकेले ही इन्तजाम कर सकते हैं तो इसके बारे में तो जल्द ही पता चल सकता है। हो सकता है उनके पास कोई miracle हो और श्री बाबू दयाल जी अकेले ही बड़े बड़े मेलों का इन्तज़ाम कर सकते हों और उन्हें किसी अफसर की मदद की जरूरत न हो और न पुलिस की जरूरत हो। (interruption)

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ: ਝਾੜੂ ਦੇਣ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾਲ ਹੋਵੇਗਾ।

मुख्य मन्त्री: हमारे Development Minister साहिब फरमाते हैं कि वहां पर sanitary arrangements भी कामयाबी से पूरे हो जाएंगे (हंसी) और बाकी हर किसम के प्रबन्ध भी हो जाएंगे। खैर यह अच्छी चीज़ है।

स्पीकर साहिब मैं यह अर्ज़ कर रहा था कि यह जो All India Congress Session के बारे में काफी ज़ोर से आलोचना की गई है इसके मुतालिक मेरा अपना अन्दाज़ा है कि हमको

कांग्रेस सेशन पर चार हजार पांच सौ आदमी डिऊटी पर रखने होंगे। अब यह समझना चाहिये कि यह क्यों रखे जा रहे हैं ? हमारे मुअाजिज दोस्त यह कह कर बड़े खुश होते हैं कि यह आदमी इस लिए रखे जा रहे हैं क्योंकि कांग्रेसी आपस में लड़ते हैं। यह ख्याल हाऊस को हंसाने के लिए अच्छा है। हाऊस सोचता रहता है कि मैम्बर साहिब ने क्या बात कह दी है। यह वाकेही एक बहुत interesting बात है जो कही गई है। मेरे फाजल दोस्त इस बात को क्यों भूल गए हैं कि थोड़ा अरसा हुआ जब एक पार्टी के लोगों ने मोगा में बड़े तमतराक से एक कानफ्रैन्स की तो यहां पुलिस का इन्तजाम किया गया था तो मैं यह पूछता हूं कि क्या यह इन्तजाम इस लिए किया गया था कि वहां पर कोई सरफटोल होने वाला था या क्या वहां पर एक पार्टी किसी दूसरी पार्टी के गले पड़ने वाली थी।

इस लिए कांग्रेस सैशन पर या दूसरी पार्टियों की तरफ से की गई कानफ्रैंसों पर किसी सरफटोल के लिए नहीं बल्कि traffic के इन्त.जाम के लिए पुलिस का प्रबन्ध करना पड़ता है। और यह इन्त.जाम जरूरी होता है। अगर वहां पर इन्त.जाम अपने हाथ में ले लिया जाय तो कौन नहीं जानता कि क्या होता है ? मोगा में कानफ्रैंस के समय सिर्फ साईकलों का इन्ते.जाम पार्टी के अपने हाथ में था तो उस से ही गरीब लोगों से पैसे ले कर अपनी जेबों में डाल लिए गए।

स्पीकर साहिब ! क्या श्री बाबू दयाल और श्री बधावा राम जी चाहते हैं कि हम सब इन्त.जाम उन के हाथ में दे दें ? Managing Agency उनको सौंप देवें ताकि वे ऐसा सिलसिला कर सकें ? यह नहीं है कि कांग्रेस का session है और साहिब इस लिये इतना इन्त.जाम करना पड़ रहा है। यह नहीं है। हमारे लिये यह चीज है कि इजतमाह होना है, लोगों ने इकट्ठा होना है। और मेरे दोस्त जानते हैं कि एक और संस्था भी वहां पर अपने सैशन का इन्तजाम कर रही है। वहां भी हम ने इन्तजाम करना है, Traffic को regulate करना है। लाखों आदमियों ने बाहर से आना है। कुदरती तौर पर हम को यह इन्जाम करना होगा। एक बात आप लोग भूल जाते हैं, आप के विचार में यह नहीं आया कि कांग्रेस चूंकि सारे मुल्क पर हुकूमत कर रही है इस लिये मेरे दोस्तों को बहुत पसंद नहीं है। इस कांग्रेस के session में मुखतलिफ मुमलिक के Ministers आयेंगे, Chief Ministers आयेंगे और Ambassadors आयेंगे। उन लोगों का international standard है और आज की इहन.जब गवर्नमैंटों के standard जैसा है। उनके standard आज की democracy के standards जैसे हैं। उन standards के मुताबिक ही उन के लिये इन्त.जाम करना पड़ रहा है। उन को residence देना होता है, उन को guards

[मुख्य मन्त्री]

देने होते हैं, उन के लिये और तरह का इन्तजाम करना होता है । यह बात नहीं है कि उन्होंने कहा है कि हम से क्यों घबरा रहे हैं, हमारा कोई ऐसा प्रोग्राम नहीं है कि कोई आएगा और हम उस को तंग करेंगे ऐसी कोई बात नहीं, वगैरा, वगैरा । स्पीकर साहिब ! ऐसी बात नहीं है यह इन्त.जाम तो हमें इस लिये करना पड़ रहा है कि यह ठीक है कि किसी वक्त दिमाग का तवा.ज़नन ठीक होता है और किसी वक्त बिगड़ जाता है । और जब तवा.जन बिगड़ जाए तो उस वक्त हाथ पर सरसों नहीं जमाई जा सकती । इस लिये दूर अन्देश Governments पहले से ही इन्तजाम कर लेती हैं जैसे कि मेरे मुअ.ज.ज दोस्त मौलवी अब्दुल गनी ने कहा है। यह मन बड़ा चंचल है कहा नहीं जा सकता कि किसी का मन कहां से कहा छलांग लगा जाए इस लिये दूर अन्देश सरकारों को पूरा इन्त.जाम पहले से ही रखना पड़ता है । मबादा कि कहीं ऐसा हो जाए । स्पीकर साहिब, हां अगर मेरे दोस्त assurance दे दें कि हम ने अपने सब plans छोड़ दिये हैं, न कोई agitation होगा न कुछ और होगा, न फसाद होगा और न यह, न वह इस लिये सारी पुलिस को disband कर दो । तो बहुत अच्छा है करोड़ों रुपये का खर्च बच जाएगा और श्री वधावा राम जी बहुत खुश हो जायेंगे कि हमारी तजवी.ज मान ली गई है । लेकिन आप जानते हैं कि हमारा यह विचार नहीं है कि आप जरूर ही ऐसा करेंगे बल्कि इस विचार से कि आप मबादा ऐसा करें इस लिये यह सारा सिलसिला करना पड़ रहा है । आप ने देखा नहीं है कि श्री बाबू दयाल कितने हलके फुलके आदमी हैं, बहुत कदआवर नहीं हैं और ज्यादा तनावर भी नहीं हैं । मगर कैसी भड़कीली तकरीर कर दी और कह दिया गवर्नमेंट को कि हम खबरदार हो जायें क्योंकि पंजाब के एक सिरे से दूसरे सिरे तक एक ऐसा आन्दोलन होगा कि जिस का हम मुकाबिला नहीं कर सकेंगे । एक तो उन्होंने भाई अकालियों का नाम लिया और उस के साथ ही अपना चनचलापन भी दिखला दिया कि हरियाना वाले भी खामोश बैठने वाले नहीं हैं । मैं उन से अर्ज करूं कि वे अपने आप को इतना unimportant क्यों समझते हैं । जब कोई कार्रवाई की जानी है और वे सरकार की तवज्जुह खींचने वाले हैं तो उन की तरफ तवज्जुह देनी ही पड़ेगी । इस लिये मैं कह रहा हूँ कि पता नहीं होता मन के खेल का, किसी का मन एक वक्त यहां खड़ा होता है और दूसरे लमहें वह कहां पर जा पहुँचता है। मुझे खुशी है इस बात की कि इस वक्त लोगों ने प्यार का सबूत दिया है और मुहब्बत का सबूत दिया है। और ऐसा ही सिलसिला चलता चाए तो बड़ी खुशी की बात होगी । सरदार सरूप सिंह ने कहा था कि हम लोग तो इस बात पर यकीन रखते हैं कि कोई ऐसी बात हो जो कि दूसरे की समझ में न आती हो । या कोई आदमी दूसरे को बात समझाना चाहता हो तो मुनासिब

तरीका यही होता है कि आदमी अलग बैठ कर बातें करें और बात करने के नतीजे के तौर पर.........

श्री किदार नाथ सहगल : जब किसी को बात करने की फुर्सत ही न हो तो कोई बात किस के साथ करें ?

मुख्य मन्त्री : जब माननीय सदस्य फरमायेंगे तो मैं खुद हाज़िर हो जाऊंगा यह कोई बड़ी बात नहीं है। स्पीकर साहिब ! मैं यह अर्ज़ करना चाहता था कि शरीफ आदमियों का तरीका यही होता है कि अलग बैठ कर बात करें । और मैं इस बात की सराहना करूंगा कि अगर कोई ऐसी बात हो तो बैठ कर गुफ्तोशुनीद की जाए । बात चीत की जाय और कोई फैसला किया जाए । अपनी बात सुनाई जाए अगले की भी सुनी जाए । मगर बात चीत करेंगे, गुफ्तोशुनीद की जाएगी और दलायल दिये जायेंगे लेकिन "परनाला ओथे दा ओथे ही रहेगा" तो यह बात गुफ्तोशुनीद के बस की नहीं रहती । मैं अर्ज़ करना चाहता हूँ कि जब से demand हमने रखी है उस वक्त से बड़ा परिवर्तन हो गया है तो उस के लिये गालबन हमें फिर आप के पास आना पड़े। Floods से बड़ा भारी loss हुआ है, और उस से बड़ा भारी strain administration पर पड़ा है। मेरे दोस्तों ने खुद अपनी ज़बान से हाऊस में इस बात की ताईद की है कि पुलिस वालों ने शानदार काम किया है। मैं उनका मशकूर हूँ कि उन्होंने सचाई को फ्राखदिली से बयान किया है। मैं एक जिला से नहीं, दो ज़िलों से नहीं, सुनता हूँ कि पुलिस वालों ने बहुत अच्छा काम किया है बल्कि हर तरफ से यही आवाज़ सुनता हूं कि इन लोगों ने इस वक्त जिस तरह से काम किया है वह काम आज़ाद देश के आज़ाद लोगों की शान के शायाँ होता है। सैलाब की वजह से इतनी complication हो गई है कि हम इधर उधर move नहीं कर सकते। और स्पीकर साहिब, अगर्चे यह बात relevant नहीं है लेकिन फिर भी मैं श्री मूल चन्द जी को कह देना चाहता हूँ कि अगर उन्होंने शिकायत की तो उन्होंने देखा होगा कि कितना जल्दी और कितना effective action लिया गया ।

जब वे S.P. के पास पहुंच जाते हैं तो फौरन enquiry होती है । जो action लिया जाना चाहिये था वह लिया गया ......

श्री मूल चन्द जैन : वह action नाकाफी था ।

मुख्य मन्त्री : मैं अर्ज़ कर रहा था कि वे लोग आप के ही हैं। अगर कोई अच्छा काम करते हैं तो आप को नेक नामी मिलेगी। अगर कोई खराब करेंगे तो आप को बदनामी मिलेगी इस लिये जो वजूहात मैंने आप के सामने रखी हैं उनकी बिना पर इस demand का माना जाना मुनासिब है।

Mr. Speaker : Question is—

That a supplementary sum not exceeding Rs. 20,30,000 be granted to the Governor to defray the charges that will come in course of payment for the year ending 31st March, 1956 in respect of 29-Police.

The motion was carried.

EDUCATION.

Mr. Speaker : Question is—

That a supplementary sum not exceeding Rs. 5,000 be granted to the Governor to defray the charges that will come in course of payment for the year ending 31st March, 1956 in respect of 37-Education.

The motion was carried.

AGRICULTURE

Mr. Speaker : Question is—

That a supplementary sum not exceeding Rs. 3,38,150 be granted to the Governor to defray the charges that will come in course of payment for the year ending 31st March, 1956 in repect of 40-Agriculture.

The motion was carried.

FAMINE.

Mr. Speaker : Question is—

That a supplementary sum not exceeding Rs. 1,13,00,000 be granted to the Governor to defray the charges that will come in course of payment for the year ending 31st March, 1956 in respect of 54-Famine.

The motion was carried.

COMMUNITY DEVELOPMENT PROJECTS.

Mr. Speaker : Question is—

That a supplementary sum not exceeding Rs. 9,77,570 be granted to the Governor to defray the charges that will come in course of payment for the year ending 31st March, 1956 in respect of 63-B-Community Development Projects N.E.S. and L.D.W.

The motion was carried.

CONSTRUCTION OF IRRIGATION WORKS.

Mr. Speaker : Question is—

That a supplementary sum not exceeding Rs. 8,31,900 be granted to the Governor to defray the charges that will come in course of payment for the year ending 31st March, 1956 in respect of 68-Construction of Irrigation Works.

The motion was carried.

CAPITAL OUTLAY ON SCHEMES OF AGRICULTURAL IMPROVEMENT AND RESEARCH.

Mr. Speaker : Question is—

That a supplementary sum not exceeding Rs. 1,87,870 be granted to the Governor to defray the charges that will come in course of payment for the year ending 31st March, 1956 in respect of 71-Capital Outlay on Schemes of Agricultural Improvement and Research.

The motion was carried.

CAPITAL OUTLAY ON PROVINCIAL SCHEMES OF STATE TRADING.

Mr. Speaker : Question is—

That a supplementary sum not exceeding Rs. 2,00,000 be granted to the Governor to defray the charges that will come in course of payment for the year ending 31st March, 1956 in respect of 85-A-Capital Outlay on Provincial Schemes of State Trading.

The motion was carried.

ADVANCES REPAYABLE.

Mr. Speaker : Question is—

That a supplementary sum not exceeding Rs. 4,01,380 be granted to the Governor to defray the charges that will come in course of payment for the year ending 31st March, 1956 in respect of Advances Repayable.

The motion was carried.

CIVIL WORKS.

Mr. Speaker : Question is—

That a supplementary sum not exceeding Rs. 10 be granted to the Governor to defray the charges that will come in course of payment for the year ending 31st March, 1956 in respect of 50-Civil Works.

The motion was carried.

MISCELLANEOUS

Mr. Speaker : Question is—

That a supplementary sum not exceeding Rs. 10 be gran'ed to the Governor to defray the charges that will come in course of payment for the year ending 31st March, 1956 in respect of 57-Miscellaneous.

The motion was carried.

LOANS TO MUNICIPALITIES AND ADVANCES TO CULTIVATORS

Mr. Speaker : Question is—

That a supplementary sum not exceeding Rs. 10 be granted to the Governor to defray the charges that will come in course of payment for the year ending 31st March, 1956 in respect of Loans to Municipalities and Advances to Cultivators.

The motion was carried.

THE PUNJAB LAND REVENUE (SPECIAL ASSESSMENTS) BILL, 1955.

Minister for Development (Sardar Partap Singh Kairon) : Sir, I beg to introduce the Punjab Land Revenue (Special Assessments) Bill.

Minister for Development : Sir, I beg to move—

That the Punjab Land Revenue (Special Assessments) Bill be taken into consideration at once.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਆਪਣੇ ਦੂਜੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਸੁਣਾਂ ਆਪਣੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗਲਤ-ਫ਼ਹਿਮੀ ਨਾ ਰਹੇ। ਅਸੀਂ 1952 ਵਿਚ ਇਕ amendment ਲਿਆਕੇ ਇਹ ਐਕਟ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ੨ ਜ਼ਮੀਨਾਂ non-agricultural use ਹੇਠ ਆ ਜਾਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ special assessment ਲਗਾ ਸਕੀਏ, ਇਹੋ ਨਹੀਂ। ਇਸਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਵੀ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦਾ ਜਦੋਂ settlement ਹੋਇਆ ਤਾਂ settlement officer ਨੇ ਵੀ ਉਥੋਂ ਦੀਆਂ urban lands ਜਿਹੜੀਆਂ non-agricultural use ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ assessment ਲਗਾਈ। ਪਰ ਇਥੇ ਚੂੰਕਿ ਚਾਲ੍ਹੀ ਵਰ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਬੰਦੋਬਸਤ ਨੂੰ ਹੋਇਆਂ ਤਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ non-agricultural use ਹੇਠਾਂ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਆਪਣੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਘਾਟੇ ਵਾਲੇ ਬਜਟ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਸਮਾਂ ਅਜਾਈਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ad-hoc basis ਤੇ ਅਸਾਂ special assessment ਲਗਾਈ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ regular settlement ਨੂੰ ਉਡੀਕਦੇ। ਪਰ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਲਗ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਸਮੇਂ ਲਈ ਜਿਹੜਾ ਅਜਾਈਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲੋਂ ਕਿਹਾ ਹੈ, ad-hoc basis ਤੇ assessment ਲਗਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਹੜੀ assessment ਅਸੀਂ ਲਗਾਈ ਹੈ ਉਹ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੈ ਉਸਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਏਬਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ settlement ਵੇਲੇ ਲਗਾਈ ਸੀ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਲਈ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ 40 ਰੁਪਏ, ਕਸੂਰ ਵਿਚ 96 ਅਤੇ ਪੱਤੋਕੀ ਮੰਡੀ ਵਿਚ 100 ਅਤੇ ਇਸਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਧ ਗਈ ਸੀ ; ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸਦੇ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੀ ਰਕਮ ad-hoc basis ਤੇ ਲਗਾਈ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਖਰੀਫ਼ 1955 ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਵੇਗੀ।

ਮੈਂ ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭਰਾ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਨਾ ਰਹੇ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀ ਘਰੇਲੂ ਦਸਤਕਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ

[ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ]

ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਅਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ, ਛੋਟੀ ਘਰੇਲੂ ਦਸਤਕਾਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਨਹੀਂ ਲਵਾਂਗੇ। ਜਿਵੇਂ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਆਏ ਸਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ Act 13, 1952 ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਪੜ੍ਹਕੇ ਸੁਣਾਇਆ ਸੀ ਕਿ-

"When assessment of land revenue requires revision in consequence of land being put to use different from that for which an assessment is in force or when the land has been put to use for non-agricultural purposes such as brick kilns, factories, houses, landing grounds and other similar purposes provided that any use of land for purposes of a garden, an orchard or for pasture or the use of houses on such land occupied or let for agricultural purposes for purposes subservient to agriculture or small scale cottage industries or for any public or charitable purposes shall not be considered as a use different from that for which an assessment is in force or for non-agricultural purposes'. ਇਸ ਵਿਚ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਇਸ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਮੈਂ ਇਹ ਦੱਸ ਦਿਆਂ ਕਿ ਇਹ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ। or for purposes subservient to agriculture ਵਿਚ ਇਹ cover ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ village industries ਖਾਦੀ, ਚਮੜੇ, ਦਰੀਆਂ ਵਗੈਰਾ ਦਾ ਕੰਮ ਇਹ ਲੋਕੀ ਯਾਨੀ ਗਰੀਬ ਹਰੀਜਨ ਵਗੈਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਪਰ ਇਹ assess ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ।

ਇਸ ਲਈ ਚੂੰਕਿ ਪਿਛਲੇ ਬੰਦੋਬਸਤ ਨੂੰ ਹੋਇਆਂ 40 ਵਰ੍ਹੇ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ regular settlement ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਅਸੀਂ ਇਹ special assessment ਲਗਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕਿਸੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਇਸਤੇ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਬਿਲਕੁਲ ਉਹੀ ਚੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ 1952 ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਸੀ ਅਤੇ ਗਰੀਬਾਂ, ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੇ ਛੋਟੀ ਦਸਤਕਾਰੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੁਸਤਸਨਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

Mr Speaker : Motion moved—

That the Punjab Land Revenue (Special Assessments) Bill be taken into consideration at once.

ਸਰਦਾਰ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਇਹ ਜਿਹੜਾ special assessment ਦਾ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਇਕ ਸਾਲ ਲਈ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਟੈਕਸ ਮਕਾਨਾਂ ਉਤੇ ਲਗਣਾ ਹੈ, ਇਹ ਟੈਕਸ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਉਤੇ ਲਗਣਾ ਹੈ; ਇਹ ਟੈਕਸ ਦੁਕਾਨਾਂ ਉਤੇ ਲਗਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕਿ ਸਾਰਾ ਸੂਬਾ ਅਮਲੀ ਤੌਰ ਤੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਤੇ ਵਰਖਾ ਦੇ ਕਹਿਰ ਨਾਲ ਤਬਾਹ

ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੈ, ਪਬਲਿਕ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗੇਗਾ। ਲੋਕੀ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਇਸਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਣਗੇ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਕਿ ਕਰੋੜਾਂ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਿਆਂ ਦਾ ਹੋਰ ਟੈਕਸ ਸਾਡੇ ਉੱਪਰ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਲ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮਾਲੀਆ ਅਤੇ ਆਬਿਆਨਾ ਮੁਆਫ ਕਰਨ ਦਾ ਏਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ; ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰ ਖੁਦ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਿਆ ਮਕਾਨਾਂ ਦੇ ਬਨਾਉਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਲਈ ਗਰਾਂਟਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਇਹ ਕਰ ਦੇਣਾ ਕਿ ਮਕਾਨਾਂ ਤੇ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੇ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਗੇਗਾ, ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ।

ਕਲ flood situation ਨੂੰ discuss ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਖੁਦ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਕਬੂਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ ਵੀ ਦੁਕਾਨਾਂ ਅਤੇ ਮਕਾਨ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ, ਮਾਲ ਤਬਾਹ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੈ, ਕਾਰਖਾਨੇ ਬੰਦ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ; ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਏ ਤੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮਕਾਨਾਂ, ਦੁਕਾਨਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾਇਆ ਜਾਏ, ਇਹ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਇਹ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਅਮਲਾ special assessment ਬਾਰੇ ਕਾਗਜ਼ਾਤ ਤਿਆਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਕੁਝ ਔਕੜਾਂ ਕਰਕੇ ਜਲਦੀ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ; ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਟੈਕਸ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਤਰੀਕਾ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ land revenue ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ad-hoc rates ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ ਯਾਨੀ ਮਾਲੀਏ ਦਾ 15 ਤੋ 20 ਗੁਣਾਂ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਗਲਤ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਮਾਲੀਆ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਜ਼ਰੱਈ ਬਚਤ ਦਾ 1/4 ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਪਰ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਮਕਾਨ ਜਾਂ ਕਾਰਖਾਨਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਜ਼ਰੱਈ position ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਉੱਪਰ ਉਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, Tax ਲਗਾਣ ਦਾ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਨਾਕਸ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਕਈਆਂ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋਵੇਗੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕੁਝ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਫਰਜ਼ ਕਰੋ ਇਕ ਜ਼ਮੀਨ ਬਰਾਨੀ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਉਸਦਾ ਮਾਲੀਆ ਹੈ ਉਹ ਇਕ ਰੁਪਿਆ ਏਕੜ ਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਇਕ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਪਰ ਜੇ ਕੋਈ ਕਾਰਖਾਨਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕਾਰਖਾਨਾ ਚਾਹੇ ਕਿਨਾ ਚੰਗਾ ਤੇ ਉਪਜਾਉ ਹੋਵੇ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਦਸੇ schedule ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਉਸ ਪੁਰ ਮਾਲੀਏ ਦਾ 20 ਗੁਣਾਂ ਟੈਕਸ ਲਗਾ ਦੇਵੇਗੀ ਜੋ ਸਿਰਫ 20 ਰੁਪਏ ਬਣਿਆਂ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਕਾਰਖਾਨਾ ਇਕ ਏਕੜ ਨਹਿਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਇਕ ਮਸਾਲ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਉਥੇ ਨਹਿਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ 15/-ਰੁਪਿਏ ਏਕੜ ਤੀਕਰ ਮਾਮਲਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਉੱਪਰ ਜਿਹੜਾ ਕਾਰਖਾਨਾ ਬਣਿਆਂ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਥੇ ਚੂਨਾ ਪੀਸਣ ਦਾ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਮਾਮੂਲੀ

[ਸਰਦਾਰ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ]

ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਚੰਗਾ ਚਲਦਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਆਮਦਨ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ ; ਉਸਤੋਂ ਵੀ 20 ਗੁਣਾਂ ਮਾਮਲਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਜੋ 300 ਰੁਪਏ/– ਹੋਵੇਗਾ ਇਹ ਬੜੀ ਧੱਕੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਪਹਿਲੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ।

ਇਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਮਕਾਨ ਜੋ ਉਹ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਬਣਿਆਂ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ Tax ਘੱਟ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਇਹ ਮਾਮੂਲੀ ਮਕਾਨ ਜਿਹੜਾ ਨਹਿਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਬਣਿਆਂ ਹੋਵੇਗਾ ਉਸਨੂੰ ਇਹ Tax ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲਗੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਇਕ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਭੱਠਾ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚੋਂ ਜਿਥੋਂ ਭੱਠੇ ਲਈ ਇੱਟਾਂ ਪੱਥਣ ਲਈ ਮਿੱਟੀ ਪੁੱਟੀ ਜਾਏਗੀ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਵੀ 15 ਗੁਣਾਂ ਮਾਲੀਆ ਲਗ ਜਾਏਗਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਗ਼ੈਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਵਿਚਾਰੇ ਇੱਟਾਂ ਪੱਥਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚੋਂ ਮਿੱਟੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵੇਚ ਸਕਣਗੇ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ tax ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤਕ ਹੀ ਮਹਿਦੂਦ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਇਹ ਤਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ Tax ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਮਕਾਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕਣਗੇ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ Municipal ਕਮੇਟੀਆਂ ਹਾਊਸ Tax ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਗ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ Property Tax ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਹੁਣ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਕਾਨਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਤੇ special assessment ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਕ ਚੀਜ਼ ਤੇ ਇਕੋ Tax ਲਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਹੈ। Professional tax ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ cinema ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ Entertainment Tax ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ cinema ਵਾਲੇ ਨੂੰ show duty ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਇਕ ਬੱਸ ਤੇ ਸਫ਼ਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ passengers tax ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬੱਸ ਵਾਲੇ ਨੂੰ vehicle tax ਵਗੈਰਾ ਦੇਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਥੋਂ ਤੀਕਰ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਸਾਈਕਲ ਵੀ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ cycle tax ਆਪਣੇ District Board ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਭਾਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਵਾਲੇ ਹੁਣ ਨਵੇਂ ਨਾਂ ਥਲੇ ਇਕ ਹੋਰ ਟੈਕਸ ਲਗਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਸੈਲਾਬਜ਼ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਖਰਚ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇੰਨਾ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਹ ਨਵੇਂ tax ਲਗਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ special assessment ਕੋਈ ਮਾਮੂਲੀ tax ਨਹੀਂ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਜੋ ਮੈਂ land assessment ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਮਲੇ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਇਸ tax ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਦੋ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਏ ਦੀ

ਆਮਦਨੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਨਿਰੇ ਜ਼ਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਕੋਈ 20ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ tax ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਲਗਾਇਆ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਦੋਂ ਇਸ ਨਵੇਂ tax ਦੇ ਕਾਗ਼ਜ਼ਾਤ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਤਾਂ ਇਹ tax ਮਕਾਨਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਦੀ letting value ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਲਗੇਗਾ। ਹੁਣ ਛੇਤੀ ਵਿਚ ਅਟੇ-ਸਟੇ ਜੋ land revenue ਦੇ 15, 20 ਗੁਣਾ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ad hoc rates ਲਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੀਆਂ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਅੱਗੇ ਫੇਰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਾਲਾਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਲਈ ਇਸ tax ਨੂੰ ਨਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾਏ ਅਤੇ ਕਾਗ਼ਜ਼ਾਤ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਦੇਣ। ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਕਿਉਂਜੋ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦਾ Revenue ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਹ 1955 ਦੀ ਖਰੀਫ ਦੀ ਫਸਲ ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਆਪ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥੋੜ੍ਹਿਆਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕੀ ਦਾ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਕੁਝ ਚਿਰ ਠਹਿਰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਇਕ ਤਾਂ ਲੋਕ ਸੰਭਲ ਜਾਣਗੇ ਦੂਜਾ ਨਾਲ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਵੀ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਉਹ ਹਾਲਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਅਮੀਰ ਆਦਮੀ ਦੀ ਜਦੋਂ ਮਾਲੀ ਹਾਲਤ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਵਹੀਆਂ ਫੋਲਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਕੁਝ ਵਸੂਲਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਜਿੰਨੇ ਬੰਦੋਬਸਤ ਇਥੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਵੇਹ ਵਿਚ ਆਈ ਸਾਰੀ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ land revenue ਤੋਂ exempt ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ? ਉਹ ਪਿਛੇ ਨੂੰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਸਿਰਫ ਉਹੋ ਹੀ ਆਬਾਦੀ ਇਸ tax ਤੋਂ ਬਚੇਗੀ ਜਿਹੜੀ 1865 ਦੀ ਪਹਿਲੀ general assessment ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਹੁਣੇ 1865 ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਦੇਖਣਗੇ। ਫੇਰ, 1911–12 ਅਤੇ 1937–38 ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਇਸ ਲਈ ਦੇਖਣਗੇ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਮਕਾਨ ਕਿਸ ਖਸਰਾ ਨੰਬਰ ਵਿਚ ਬਣਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ tax ਕਿਸ ਕਿਸ ਮਕਾਨ ਤੇ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪਿਛੇ ਨੂੰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਸੋਂ ਵਧ ਗਈ ਹੈ ਇਹ tax ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪੱਟੀ ਦਾ ਕਸਬਾ ਲੈ ਲਵੋ।

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ: ਤੁਸੀਂ ਪੱਟੀ ਦੀ ਗੱਲ ਛੱਡੋ। ਉਥੇ assessment ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ: ਆਪ ਸੁਲਤਾਨ ਵਿੰਡ ਦਾ ਕੇਸ ਲੈ ਲੋ। ਇਹ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖਣਗੇ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਥਾਂ ਨਵੀਂ ਬਣੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸਦਾ ਚੰਗਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਲੋਕ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਵਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸ ਲਈ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ! ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਮੈਂ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਅਗੇ

[ਸਰਦਾਰ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ]

ਇਹ request ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਹ ਇਸ taxation ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਛੋੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਹਾਲੀਂ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ: ਸ੍ਰੀ ਸੁਲਤਾਨ ਵਿੰਡ ਇਕ notified area ਹੈ ਜਾਂ Municipality ਹੈ?

ਸਰਦਾਰ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ: ਉਹ ਇਕ 3rd ਕਲਾਸ Municipality ਹੈ।

श्री चमन लाल जौड़ा (अमृतसर शहर उत्तर): स्पीकर साहिब ! जो बिल Development Minister साहिब ने पेश किया है मैं उसकी मुखालिफत करने के लिए खड़ा हुआ हूँ। शायद मैं वोट देने के वक्त इसके खिलाफ वोट न दे सकूं। इस बिल के मुताबिक जो अब हाऊस में पेश है उन मकानों और फैक्टरियों के मालकों से जो municipalities की हदूद में बनी होंगी, उस ज़मीन के लिए जो उन के नीचे आ चुकी है, Land Revenue का 15 से 20 गुना तक tax लिया जाएगा। यह टैक्स पुराने शहरों में जो नई आबादियां बन गई हैं उन पर लागू होगा। आज जब कि हमारे देश की आबादी बढ़ रही है, ज़रूरी है कि शहरी आबादी भी बढ़े। तो क्या Development Minister साहिब चाहते हैं कि उस के साथ साथ नए शहर न बनें या पुराने शहरों की आबादी न बढ़े? क्या यह चाहते हैं कि जो मकान पुराने बने हुए हैं उन के सिवा और कोई मकान न बनें? आबादी के बढ़ने से लाज़मी तौर पर शहरों की आबादी बाहर की तरफ बढ़ेगी। और जब उन ज़मीनों पर मकान बन जाते हैं तो उन से पैदावार होनी तो बन्द हो जाती है। इस लिए अगर इस पर मालिया 15 से 20 गुना कर दिया जाए तो इस में मुझे तो कोई justification नज़र नहीं आती। Legal तौर पर इनको एक clause ऐसी मिलती है जिस के मुताबिक यह tax वसूल कर सकते हैं। पर अगर हम अपने देश के हालात को देखते हैं तो हमें पता चलता है कि आबादी बढ़ने के साथ एक तो उन मकानों और factories के मालकों को property tax देना पड़ता है, हाऊस टैक्स देना पड़ता है और फिर उस property से हुई आमदनी पर Income-tax भी देना पड़ता है। जब उन पर इतने बड़े tax पहले ही लगे हुए हों तो उन पर एक नया tax और लगा देना कोई इनसाफ नहीं है। मैं तो इस tax को जजिया कहूंगा। आज industries के दिन हैं जब industries को हर तरह से protection मिल रही है लेकिन इस बिल के मुताबिक उन्हें मालिये का 20 गुना देना पड़ेगा यह कोई अच्छी बात नहीं। इस का मतलब है कि अगर एक फैक्टरी के नीचे की ज़मीन का मालिया इस वक्त एक सौ रुपये है तो अब उसे 2,000 रुपये इस टैक्स के तौर पर देना पड़ेगा। इस लिए मैं Development Minister

साहिब से अर्ज़ करूंगा कि वह फिर सोचे कि यह tax बड़ा ज़्यादा है और बड़ा नामुनासिब मालूम होता है। इस लिए मैं उन से appeal करूंगा कि वह इसे वापस ले लें।

श्री लाजपत राय (हांसी) : माननीय स्पीकर साहिब ! यह जो Land Revenue (Special Assessments) Bill, इस वक्त हाऊस के सामने है इस से मैं यह समझता हूँ कि जब किसी चीज़ से जितनी आमदनी बढ़ती है उस की उतनी ही कीमत भी बढ़ जाती है और इसी असूल पर इस बिल में tax तजवीज किया गया है। जैसे Income-Tax लगाया जाता है, जितनी ज़्यादा आमदनी होती है उसी के हिसाब से ज़्यादा Income-tax लगाया जाता है। यानी ज़्यादा के हिसाब से ज़्यादा और कम के हिसाब से कम। इस लिए इस बिल को मैं बहुत मुनासिब समझता हूं। यह उसी चीज पर ज़्यादा लगाते हैं और उसी हद तक ज़्यादा किया जाता है जितना कि उस ज़मीन की, या जायदाद की या उस जगह की मालियत बढ़ती है और आमदन बढ़ती है। मैं इस बिल की ताईद में यह कहना चाहता हूं कि यह बिल बिल्कुल ठीक है। इस से सरकार की आमदनी ज़्यादा बढ़ेगी और सरकार की जो ज़रूरत होती है या दूसरे इखराजात करने होते हैं, वहां पर इस रुपये को काम में लाया जा सकता है। जहां आमदनी ज़्यादा बढ़ जाए, वहां पर अगर टैक्स बढ़ जाए तो यह कोई नावाजिब, नामुनासिब या बेइनसाफी की बात नहीं कही जा सकती, मैं इन इलफ़ाज़ के साथ इस बिल की ताईद करता हूं।

श्री राम किशन (जालन्धर शहर, उत्तर पश्चिम) : स्पीकर साहिब, बेहतर यह होता कि जब हम flood के हालात में से गुज़र रहे हैं तो किसी तरह से taxation न लगाते। मैंने इस बिल को शुरू से ले कर आखिर तक पढ़ा है और इस सम्बन्ध में स्पीकर साहिब आप की विसातत से मैं Development Minister साहिब से कहना चाहता हूं कि आगे ही शहरों के अन्दर housing problem बड़े ज़ोरों से उठ रहा है। मुख्तलिफ शहरों में industrial development बढ़ रही है अगर इस तरह taxation बढ़ानी हुई तो यह अच्छा न होगा। इस का असर industry पर पड़ने वाला है। सरकार ने municipalities को first और second class में बांटा है। मैं समझता हूँ कि आप का बड़ा housing problem रह जाएगा और लोग मकानात बनाने छोड़ देंगे और industrial कामों के लिए जगह acquire करने की ज़रूरत पड़ेगी। इस वक्त पंजाब के हालात को मदेनजर रखते हुए बेहतर यह होगा कि आप इस Bill को इस मौके पर withdraw कर लें ताकि लोगों पर अच्छा असर हो।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ (ਟਾਂਡਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹਾਲਤ ਖਰਾਬ ਹੈ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਟੈਕਸ ਦੀ ਕੋਈ ਤਜਵੀਜ਼ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਮਗਰ ਹੁਣ ਜਦ ਇਹ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਕ ਦੋ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਬਾਰੇ Minister ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣੀਆਂ ਹਨ ਕਿ cottage industries ਇਸਦੀ ਜ਼ਦ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਲੇਕਿਨ ਖਤਰਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਇਸ ਤੇ ਅਮਲ ਵੇਲੇ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ। ਇਕ ਇਸ bill ਵਿਚ ਹੋਰ ਵੀ ਕਮੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ residential ਘਰ, ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਨਵੀਂਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਜੋ ਲਾਲ ਛੀਤੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ, ਤੇ ਬਣਨੇ ਹਨ, ਹਵੇਲੀਆਂ ਜੋ ਬਣਨੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਸਾਰੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀਆਂ ਬਣਨੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਬਿਲ ਵਿਚ ਇਹ ਕੋਈ ਤਸ਼ਰੀਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਕੋਈ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨਾਲ ਤਅੱਲਕ ਰਖਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਤੇ ਉਸ ਤੇ ਇਹ ਟੈਕਟ ਨਹੀਂ ਲਗਣਾ।

ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਜੋ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਉਸ ਢੰਗ ਦੇ ਬਾਰੇ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿ ਇਹ ਟੈਕਸ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ, ਘਰ ਜਾਂ factory ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਕਿ ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਟੈਕਸ ਦੀ ਕੋਈ ਹੱਦ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਘੱਟ ਆਮਦਨੀ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਕਿ 10 ਰੁਪਏ, 100 ਰੁਪਏ ਜਾਂ 500 ਆਮਦਨੀ ਵਾਲੇ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਟੈਕਸ ਲਗਾਣਾ ਹੈ। ਸਾਰਿਆਂ ਤੇ ਇਕ ਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣਾ ਇਹ ਕਮੀ ਹੈ। ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਗਰੀਬਾਂ, working class ਤੇ ਇਹ ਟੈਕਸ ਲਗ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ assessment ਹੋਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਗਰੀਬ ਹੈ ਜਾਂ worker ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਜ਼ੱਦ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਮਗਰ ਜੇਕਰ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਆਮਦਨੀ ਮੁਤਾਬਕ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਂਦੀ ਤਾਂ ਇਹ ਠੀਕ ਹੁੰਦਾ। ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਬਿਲ ਹੁਣ ਜਿਹੜੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ; ਉਸ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਖਤਰਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

श्री चांद राम अहलावत (झज्जर) : प्रधान जी, यह जो Bill हमारे सामने पेश किया गया है और इस पर जो House में तकरीरें की गई हैं और खास तौर पर उन दलायल के पेशे नजर जो सरदार बरयाम सिंह ने इसके खिलाफ दी हैं, मैं House का ज़्यादा time waste नहीं करना चाहता। मैं समझता हूँ कि यह जो Bill इस वक्त यहां लाया गया है यह निहायत गैर मौ.जू वक्त पर लाया गया है और खास तौर पर इस वक्त जब कि बाढ़ों की वजह से सारे मकान गिर चुके हैं। सारा पंजाब एक तरह से यह चाहता है कि इस बारिश की वजह से जो घर गिर चुके हैं खराब हो गए हैं सरकार उन के लिए घर बनाये और वह अच्छे बने'। सरदार प्रताप सिंह जी ने कहा है कि 1952 की तरमीम के मुताबिक Cottage Industries को exemption मिली है, वहां पर इस बिल में कोई साफ वा.जे तौर पर हरिजनों के बारे में

कोई अल्फाज़ नहीं है । मैं नहीं समझता कि यह किस तरह assumption की जाती है, किस जादू के तरीके से टैक्स लगाने वाले अफसर हरिजनों को या cottage workers को छोड़ देंगे, और यह टैक्स हरिजनों को माफ कर दिया जाएगा । मैं समझता हूं कि जब कभी कोई टैक्स लगाने का विचार अफसरों के दिमाग में आ जाता है वे वज़ीरों के दिमाग में आ जाता है तो वे समझते हैं कि उसे फौरन House के सामने ला दिया जाए । यह निहायत गैर मुनासब बात है । कोई भी टैक्स लगाया जाए उस पर पहले अच्छी तरह से सोच विचार करना चाहिए, यह देख लेना चाहिए कि इस का किस पर असर होगा । और सब से बड़ी बात यह है कि इस का psychological असर क्या होगा । मैं समझता हूं कि इस टैक्स के लगने से पंजाब में पुराना जो जरायम पेशा और गैर जरायम पेशा का भाव है वह पैदा होता है । जो टैक्स इस तरह का ख्याल पैदा करे वह बहुत गैर मौज़ूं है । इस में कोई ऐसी बात नहीं है जिसमें यह वाज़ेह तौर पर कहा गया हो कि जो कम आमदनी वाले लोग हैं या हरिजन हैं, मज़दूर हैं उन पर कोई टैक्स नहीं लगेगा। इस की कोई guarantee नहीं, assumption चाहे कोई कुछ करे मगर कोई guarantee नहीं है। मैं ज़िला रोहतक की मिसाल देता हूं । 17,000 दरखास्तें वहां की पब्लिक ने हरिजनों और दूसरों ने की हैं जिनके कच्चे मकान हैं, जिनकी low income है, गरीब हैं । इस scheme के मुताबिक और जिलों से भी दरखास्तें आई होंगी और भी बहुत सी आयेंगी क्योंकि अभी काफी समय है । अब यह देखें कि यह लोग जो मकान बनायेंगे उनकी ज़मीन किस तरह इस टैक्स से मुसतसना होगी । यह बात देखने वाली है । मैं फिर एक बार सरदार प्रताप सिंह जी से कहना चाहता हूं और ज़ोर से कहना चाहता हूं कि वह इस टैक्स को लगाने से पहले देखें कि किन लोगों पर क्या असर होता है ? उन दलायल के पेशे नज़र जो सरदार बरयाम सिंह जी ने दी हैं और जिन्हें मैं बड़ी मानेखेज़ दलायल समझता हूं । इस बिल को जल्दी में पास नहीं करना चाहिए और इसे फिलहाल, उस मुसीबत के पेशे नज़र जो आज पंजाब पर आई हुई है, एक gesture के तौर पर वापस ले लेना चाहिए ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ (ਆਦਮਪੁਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਚੰਗੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਹਨ । ਜੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕਾਰਖਾਨੇ ਜਾਂ ਭੱਠੇ ਲਗਾਏ ਜਾਣ, ਤਾਂ ਮੁਆਮਲੇ ਦਾ ਵਧਾਇਆ ਜਾਣਾ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਨਾਲ ਪਿੰਡਾਂ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਮਕਾਨਾਂ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਟੈਕਸ ਲਗੇਗਾ । 1952 ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੇ ਮਕਾਨਾਂ ਅਤੇ ਹਵੇਲੀਆਂ ਉਤੇ tax ਨਹੀਂ ਲਗਣਾ, ਨਾ ਹੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮਕਾਨਾਂ ਤੇ ਲਗਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾੜਿਆਂ ਜਾਂ ਮਕਾਨਾਂ ਤੇ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ]
ਲਗਣਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਛੋਟੇ ਦਸਤਕਾਰ ਹਨ, ਖੱਡੀਆਂ ਚਲਾਣ ਵਾਲੇ, ਚਮੜਾ ਰੰਗਣ ਵਾਲੇ, ਜੁਤੀਆਂ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਵਾਣ ਵੱਟਣ ਵਾਲੇ ਆਦਿ ਹਨ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਮਾਰਫਤ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਦਸਤਕਾਰੀ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਖੱਦਰ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਘੱਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੁਤੀਆਂ ਕੋਈ ਪਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ। ਹਾਊਸ ਦਾ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਜਿਸਨੇ ਬੂਟ ਨਾ ਪਾਏ ਹੋਏ ਹੋਣ। ਚਮੜੇ ਰੰਗਣ ਦਾ ਪੇਸ਼ਾ ਵੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਜੋ ਸਿਵਾਏ soles ਲਗਾਣ ਦੇ ਉਹ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਜਿਹੜੀਆਂ cottage industries ਵਿਚ ਹਰੀਜਨ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ cottage industries ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਟੈਕਸ ਲਗੇਗਾ।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਖੇਤੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਲੋਕਾਂ ਨੇ tractors ਰੱਖ ਲਏ ਹਨ, tube wells ਲਗਵਾ ਲਏ ਹਨ ਤੇ ਹਰੀਜਨ ਹੁਣ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਖੂਹਾਂ ਤੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਉਹ ਜਾਂ ਤਾਂ ਘਾਸ ਖੋਦਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਦਿਹਾੜੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਤੇ tax ਲਗੇਗਾ ਕਿਉਂ ਜੋ ਘਾਸ ਖੋਦਨਾ ਜਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਨਾ ਕੋਈ ਦਸਤਕਾਰੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਕਰਕੇ 90 ਫ਼ੀ ਸਦੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਟੈਕਸ ਲਗੇਗਾ।

ਇਸ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ clause ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰ ਬਨਾਉਣ ਤੇ ਹੀ tax ਲਗੇਗਾ ਜਿਹੜੇ ਵੱਡੀਆਂ ੨ factories ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਹਨ, ਗਰੀਬ ਜਨਤਾ ਤੇ ਨਹੀਂ ਲਗੇਗਾ। ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਟੱਟੀ ਚੁਕਣ ਵਾਲੇ ਗਰੀਬ ਬਾਲਮੀਕੀਆਂ ਤੇ ਕਿਉਂ ਲਗੇ? ਇਸ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਜੇਕਰ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਭ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਗੇਗਾ। ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਦੁਖੀ ਹਨ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਜੇ ਮਕਾਨ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 50 ਰੁਪਏ ਦੇਵੇਗੀ ਤਾਂ ਦਸ, ਪੰਦਰ੍ਹਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਟੈਕਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵਸੂਲ ਕਰ ਲਏਗੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀਆਂ ਦੋ ਕਲਾਜ਼ਾਂ delete ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਇਹ ਬਿਲ ਵਾਪਸ ਲਿਆ ਜਾਵੇ।

श्री निरंजन दास धीमान (फिलौर) : स्पीकर साहिब। इन हालात में जो इस वक्त पंजाब में हैं, यह बिल बड़ा हैरानकुन है। पंजाब में जो तबाही मची हुई है किसी के वहमोगुमान में भी नहीं आ सकती थी। करोड़ों रुपये grants और तकावियों की शकल में दिए जा रहे हैं। इन हालात में यह एक नया tax लगाया जा रहा है जिसका असर बड़े छोटे हर आदमी पर हो सकता है। कोई भी दिहात, कसबा और शहर इस tax को जद से नहीं बचता।

Factories Act के मुताबिक हर वह जगह factory है जहां 20 आदमी काम करते हैं और power से मशीन चलती है। हर ऐसी जगह पर 20 गुना टैक्स लगेगा। जिस

तरह हम industries को बढ़ाने का यत्न कर रहे हैं, आशा की जा सकती है कि चन्द सालों में हर शहर और कसबे में छोटी छोटी factories या units कायम हो जायेंगे। वे सब इस की जद में आयेंगे। उन में काम करने वाले मजदूरों के मकानात भी नहीं बनेंगे, छोटे दुकानदारों को दस, बीस गुना मालिया देना पड़ेगा। पंजाब के साथ, खास तौर पर इन हालात में, यह एक बहुत बड़ा अन्याय है। जो कुछ हमने पिछले आठ सालों में किया था तमाम का तमाम खो चुके हैं। कल तमाम हाऊस इस बात पर मुतफिक था कि पंजाब को दोबारा खड़ा करने के लिए सब को ज्यादा से ज्यादा मेहनत करनी होगी। Development Minister साहिब ने अपने जवाब में शानदार अलफाज में कहा था कि सब लोग पंजाब को बनाने के लिये पहले से ज्यादा मेहनत करें। इसके पेशे नजर कोई वजह नहीं कि कोई ऐसा tax लगाया जाए जो तरक्की के रास्ते में रुकावट साबत हो। इस बिल के पास हो जाने से न सिर्फ नई factories के बनने में बल्कि नए मकानों के बनने में भी रुकावट पैदा होगी। इस का housing scheme पर बहुत बुरा effect होगा। इस लिए मैं Development Minister साहिब से दरखास्त करता हूँ कि हालात को देखते हुए यह बिल वापस ले लें और किसी दूसरी शक्ल में पेश करें ताकि इस का असर कम से कम लोगों पर हो, बड़े बड़े owners पर ही हो।

श्री बाबू दयाल (सोहना) : स्पीकर साहिब मैं आपकी विसातत से यह बात हाऊस के नोटिस में लाना चाहता हूँ कि यह बिल basic Act यानी Land Revenue Act of 1887 में, जिस का इस में हवाला दिया गया है, दी हुई 'special assessment' की definition और provision के मुताबिक नहीं। उस Act में बताया गया है कि 'special assessment' कब हो सकती है। Land Revenue का मतलब बस जरई income के जो producer या किसान को हासिल हो एक चौथाई उपज के हिस्से का लिया जाना है। यह बिल इस definition के विरुद्ध है। Special assessment का मतलब यह है कि अगर जमीन पर बाजरा, चावल की बजाए बागीचा लगा लिया जाये, चाये या पोस्त बोई जाये, तो special assessment हो।

स्पीकर साहिब, हाऊस के बहुत से मैम्बरों का दिहात से ताल्लुक है। इस लिये वे सब बातें जानते हैं। आप को मालूम होगा कि जमीन बारह इंच नीचे तक मालक जमीन की है। उस की कमाई वही लेता है। इस से नीचे सरकार की मलकियत है। कानों वगैरा की मालक सरकार होती है। इस लिये यह जमीन जो बारह इंच तक landowner की होती है जब municipality में चली जाए तो सरकार उस पर कई किस्म के भार डाल देती है। अगर मालक जमीन उस पर brick kiln लगा दे तो उस को 50 रुपये तो licence fees के

(श्री बाबू दयाल)

देने पड़ते हैं। पहले ही उस की कीमत बढ़ गई। अब सरकार यह नई मुसीबत क्यों खड़ी कर रही है? कई मैम्बरों ने इस सवाल के इस पहलू पर ख्याल जाहिर किये हैं। मगर मैं इस पहलू को छोड़ कर इस सवाल की legal position लेना चाहता हूं। मैं यह discuss करना चाहता हूँ कि क्या यह टैक्स कानूनी तौर पर ठीक है। अगर जमीन पर मकान सिनेमा या फैक्टरी बना दी जाए तो क्या उस पर land revenue लग भी सकता है? कोई आदमी मेरे साथ इस मामले पर discussion कर ले, नतीजा यही निकलेगा कि land revenue नहीं लिया जा सकता क्योंकि कानूनी तौर पर land revenue से मुराद जरई आमदनी का proportionate हिस्सा है। सरकार को जमीन पर खड़े मकान, सिनेमा और फैक्टरीयों पर land revenue लेने का कोई हक नहीं— और कोई tax ले सकते हैं मगर land revenue नहीं ले सकते। 1952 में जो तरमीम हुई उसको उस वक्त अच्छी तरह thrash out नहीं किया गया।

श्री मूल चन्द जैन : On a point of Order, Sir. माननीय मैम्बर हाऊस पर reflection कर रहे हैं।

श्री बाबू दयाल : मैं हाऊस पर कोई reflection नहीं कर रहा। एक Act का जिक्र कर रहा हूं। यह ऐक्ट इस हाऊस ने पास किया है और मैं बता रहा हूं कि उस में क्या कमी रह गयी है। Land Revenue Act, 1887 के Section 59 में लिखा है :

"Special assessments may be made by Revenue Officers in the following cases, namely—"

अध्यक्ष महोदय : इस बारे में relevant क्लाज में क्या लिखा है? (What is stated in the relevant clause in this connection?)

श्री बाबू दयाल : इस में लिखा है कि :

"When the assessment of land revenue requires revision in consequence of the land being put to a use different from that for which an assessment is in force or when the land has been put to use for non-agricultural purposes, such as brick kilns, factories, houses, landing grounds and other similar purposes" ...

स्पीकर साहिब, मैं कहता हूं कि यह तरमीम thrash out किये बगैर ही पास हो गयी है।

Shri Mool Chand Jain : This is my point of order. The hon. Member can not criticise the decision of the House, which it has already taken in passing the amending Act in 1952.

श्री बाबू दयाल : स्पीकर साहिब, श्री मूल चन्द जैन मुझे वैसे ही रोकते हैं।

अध्यक्ष महोदय : माननीय मैम्बर को बोलने का मौका दें ताकि मैं सुन सकूं कि वह क्या कहना चाहते हैं।

(Please let the hon. Member proceed with his speech so that I may be able to know what he is driving at)

श्री बाबू दयाल : स्पीकर साहिब मैं तो यही कहना चाहता हूँ कि Land Revenue Act, 1887, में साफ लिखा है कि कब special assessment होगी......

I just read out the relevant provisions. Section 59 of the Land Revenue Act 1887 lays down—

(a) when land revenue which has been released or assigned is resumed;

(b) when lands are sold, leased or granted by the Government,

(c) when the asse sment of any land has been annulled or the land-owner has refused to be liable therefor, and the term for which the land was to be managed by the collector or his agent or let in farm has expired,

(d) when assessments of land revenue require revision in consequence of the action of water or sand or of calamity of season or from any other cause.

सो आप देख सकते हैं कि Land Revenue Act, 1887 में कितना clear लिखा है। आप जानते है कि अगर पैदावार न हो तो land revenue मुल्तवी कर दिया जाता है और अगर तीन साल मतवातर पैदावार न हो तो set aside कर दिया जाता है। मेरा ख्याल है कि ऐसी साफ बात को हर कोई समझ सकता है। मकानों, फैक्टरियों आदि पर land revenue कैसे लग सकता है? ऐसा मालूम पड़ता है कि यह बिल किसी गर्मी के वक्त दुपहर को बनाया गया है।

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ : ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੁਸੀਂ ਕਾਂਗਰਸ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਸਉ।

श्री बाबू दयाल : स्पीकर साहिब, मैं तो यह विनती कर रहा हूँ कि आप सारी क्लाजों को देख लें किसी जगह पर यह नहीं आता कि ऐसी जमीन को जरई जमीन कहा जाए और उस पर land revenue लिया जाए, 1952 में तरमीम करते वक्त इस बात का ख्याल नहीं रखा गया वरना ..

श्री मूल चन्द जैन : On a point of Order, Sir. मैं इस बात पर आप की रूलिंग चाहता हूँ।

अध्यक्ष महोदय : House में जो decision लिया जाता है माननीय मैम्बर उस पर reflection नहीं कर सकते ।

(The hon. Member can not make reflections on earlier decisions of the House.)

श्री बाबू दयाल : स्पीकर साहिब मैं कोई reflection नहीं कर रहा मगर अगर आप चाहते हैं तो मैं नहीं कहता । मैंने तो केवल House को बताना था कि जो फैसला उन्होंने किया उस में क्या कमी है ।

अध्यक्ष महोदय : मगर आप किसी relevant शक्ल में बतायें ।

(But you should say so in a relevant form.)

श्री बाबू दयाल : relevant और irrelevant में मामूली सा फर्क होता है । मैं यह बात convey करनी चाहता था कि एक फैसला जो इस House ने लिया वह गलत हो सकता है . .

Shri Mool Chand Jain : And that is my point of Order.

अध्यक्ष महोदय : आप जब बोलते हैं तो मेरे लिये यह जानना मुश्किल हो जाता है कि उस में से कौनसा relevant portion है और कौनसा irrelevant सवाल है कि House ने एक decision लिया है, क्या आप उस पर reflection कर सकते हैं ? मैं कहता हूं कि आप नहीं कर सकते (When you make a speech it becomes difficult for me to determine what is relevant and what is not in it. Now the point is that when this House has already taken a decision on a certain matter, can you criticise it ? My ruling is that you cannot make a reflection on that.)

श्री बाबू दयाल : अच्छा तो मैं उस का जिक्र नहीं करता मैं अर्ज़ करता हूं कि Land Revenue Act में बताया गया है कि किस तरह से assessment की जाये ।

अध्यक्ष महोदय : आप assessment और settlement में confusion कर रहे हैं । (The hon. Member is confusing assessment with settlement).

श्री बाबू दयाल : स्पीकर साहिब, मेरा कहना तो यह है कि इस टैक्स को आप कुछ भी कहें मगर इस को land revenue कहना गलती है ।

दूसरी बात जो मैं कहना चाहता हूँ यह है कि इस बिल को schedule में लिखा है कि "Land when put to use for a factory or as a cinema or theatre building.

The rate of land revenue to be charged is 20 times the existing land revenue rate."

मैं गुजारिश करता हूं कि अगर किसी जगह factory लगी हो तो land revenue का बीस गुना लेने से कुछ फर्क नहीं पड़ता।

श्री मूल चन्द जैन : फिर आप आंसू क्यों बहाते हो ?

श्री बाबू दयाल : मैं यह कहता हूं कि अगर आप वाकई चाहते हैं कि ऐसा टैक्स लिया जाए तो इस का कोई सही नाम रखें। इस को land revenue क्यों कहते हैं ? इस बिल को पास करके जब हम पब्लिक के सामने जायेंगे तो शर्म आएगी। लोग कहेंगे और हसेंगे कि factories पर land revenue लगा रहे हैं। और कोई टैक्स लगा लें। रोकने वाला तो कोई नहीं। मेरे ख्याल में यह सारी की सारी schedule बेमायनी है। इस लिये मैं अर्ज करता हूं कि आप इस बिल को वापस ले लें वरना खाहमखाह आप को शरमिंदगी उठानी पड़ेगी।

श्री मूल चन्द जैन (सम्भालका) : स्पीकर साहिब, जो बिल सभा में पेश है इस की कई दोस्तों की तरफ से मुखालफत की गयी है। कुछ दोस्तों ने floods का नाम ले कर कहा है कि यह बिल आज कल out of place and time है। मेरी गुजारिश यह है कि floods का इस बिल से क्या वासता है ? जहां जहां और जिस जिस area में floods आए हैं जब वहां सरकार land revenue की exemption देगी तो इसकी भी मिल जाएगी इस लिए यह कहना कि floods stricken लोगों के लिये यह बिल हानिकारक सिद्ध होगा ठीक बात नहीं है। फिर स्पीकर साहिब मेरे कुछ दोस्तों ने इस बिल की इस बिना पर मुखालफत की है कि यह गरीब लोगों को hard hit करेगा। मगर स्पीकर साहिब मैं अर्ज करना चाहता हूँ कि शायद जिन दोसतों ने इस की मुखालफत की है उनको Punjab Land Revenue Act, 1952 का इल्म नहीं था जिसमें कि इनके hard hit के लफज की वजाहत है। खास तौर पर श्री बाबू दयाल जी ने यहां एक amendment का जिक्र किया है मगर जिस amendment की relevancy थी जिसका इससे ताल्लुक था उसका जिक्र नहीं किया गया है। उसकी बाबत मैं इनको बताना चाहता हूं। उसमें लिखा है कि जो घर cottage industries के लिए बनाए जाऐगें, जराइत के कामों के लिए बनाए जाएंगे, small scale industries के लिये बनाए जाएंगे या ऐसी दूसरी

(श्री मूल चन्द जैन)

चीजों के लिये बनाए जाएंगे जो subservient to agricultural purpose हैं उन जमीनों पर यह assessment नहीं लगेगी। स्पीकर साहिब, मैं आपकी विसातत से मैंम्बर साहिबान की information के लिये इसे पढ़ कर सुना देना चाहता हूँ

Clause 3 of the Land Revenue Act, 1952 lays down—

"When assessment of land revenue requires revision in consequence of the land being put to a use different from that for which an assessment is in force or when the land has been put to use for non-agricultural purposes, such as brick-kilns, factories, houses, landing grounds and other similar purposes."

इनके लिये तो यह इस्तेमाल हो सकता है मगर इस में एक proviso है। जो कि यह है।

"Provided that any use of land for purposes of a garden, an orchard or pasture, or the use of houses on such land occupied or let for agricultural purposes or for purposes subservient to agri culture or small scale cottage industries or for any public or charitable purposes shall not be considered as a use different from that for which an assessment is in force or for non-agricultural purposes."

तो स्पीकर साहिब, यह जो proviso है अगर मेरे लायक दोसत इसको पढ़ें तो उनको मालूम हो जाएगा कि यह बिल गरीब लोगों को बिल्कुल hard hit नहीं करता है। मगर अगर इस amendment से गरीब hard hit भी होते हैं तो मैं कहूंगा कि इसे बरदाश्त करना चाहिए· आखिर Second Five Year Plan आना है। मेरे दोस्तों ने उसे पढ़ा भी होगा। उस में जो resources हैं और जो expenditure दिया है उनमें काफी gap है। इस लिये यह जरूरी है कि उस gap को cover किया जाए। स्पीकर साहिब, हमारा यह target है कि हम ने अगली पंच वर्षीय योजना में अपने देश की आमदनी को 25 प्रतिशत बढ़ाना है। हमें अपने इस target को पूरा करने के लिए टैक्स बरदाश्त करने ही पड़ेंगे तभी हमारे देश की आमदनी बढ़ सकेगी। मगर जहां तक इस टैक्स का ताल्लुक है यह अमीरों को तो जरूर hit करता होगा, सरमायादारों को तो जरूर pinch करता होगा मगर गरीबों को hit नहीं करता। अगर धामान साहिब और जौड़ा साहिब इसकी मुखालिफत करें तो बात समझ में आ सकती है मगर दूसरे क्यों करें स्पीकर साहिब, अगर किसी टैक्स का पचास लाख रूपया इकठा होता है और अगर उस में से 49 लाख रुपया अमीरों की जेब से आये और केवल एक लाख गरीब दें तो इस में कौनसी बुरी बात है? इस लिये मेरी अर्ज है कि लोगों को खाहमखाह का भूल भुलईयों में

पढ़ कर इस बिल की मुखालफत नहीं करनी चाहिए और यह जो gap है जिसका कि मैंने जिक्र किया इसको पूरा करना चाहिए ।

इसके अलावा, स्पीकर साहिब आपको पता ही है कि हमारे देश के लिये socialistic pattern of society मन्जूर किया गया है। इस लिये हमें रुपये की बहुत आवश्यकता है। यह जरूरी है की टैक्स लगाए जाएं और हम सब को खुशी खुशी टैक्स कबूल करने चाहिएं। इन शब्दों के साथ मैं इस बिल की पुर.जोर ताईद करता हूँ और कहता हूँ कि इसे जरूर पास करना चाहिए।

Minister for Development : Sir, I beg to move—

That the question be now put.

Mr. Speaker : Question is—

That the question be now put.

The motion was carried.

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੀ ਪਹਿਲੀ ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀ ਬਾਬੂ ਦਿਆਲ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਇਥੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਹੀ ਫ਼ਿਕਰਾ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਐਕਟ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ Benches ਉਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਚਕਸ਼ੂ ਉਧਰ ਬੈਠ ਕੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਉਂ ਬੰਦ ਸਨ.......... ।

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ : ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ-ਬੰਦੀ ਸੀ।

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ : ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜ਼ਬਾਨ-ਬੰਦੀ ਹੋਵੇ ਪਰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਅਕਲਵੰਦੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ (ਹਾਸਾ) । ਖੈਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਗਰੀਬ ਲੋਕ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕੰਮੀਆਂ ਦਾ ਨਾਮ ਇਸਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਵਗੈਰਾ, ਵਗੈਰਾ। ਪਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ Act ਨੂੰ ਕੰਮੀਆਂ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਭਰ ਦੇਈਏ ? ਸ਼੍ਰੀ ਮੂਲ ਚੰਦ ਜੈਨ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਗਰੀਬਾਂ-ਹਰੀਜਨਾਂ ਅਤੇ ਕੰਮੀਆਂ ਨੂੰ hit ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ । ਜਿਸ ਵੇਲੇ 1952 ਦਾ Act ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਸ ਵੇਲੇ

[ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ]

ਜਥੇਦਾਰ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਉਸਦੇ ਉਤੇ amendments ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਸਭ ਨੇ ਵਾਹ ਵਾਹ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਉਹ ਸਭ ਮੰਨ ਲਈਆਂ ਸਨ। ਫੇਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸਦੇ ਵਿਚ ਫਲਾਂ ੨ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰ ਦਿਉ ਅਸੀਂ ਉਹ ਵੀ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਸਨ..........।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ : ਹੁਣ ਇਸਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਕਰ ਦਿਉ।

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਦਰਅਸਲ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਨ ਤਾਂ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜੰਨ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦਾ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਬੋਲਦੇ ਨੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੰਨ ਕਢੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਡੇ ਲਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ subservient to agricultural purposes ਦੇ ਲਫ਼ਜ਼ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ cover ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਬੀਮਾਰੀ ਨਹੀਂ ਪੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰ ਹਰੀਜਨ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਆਵੇ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ : ਇਹ ਜੰਨ ਵੀ ਕਢ ਦੇਵੇ।

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪੁਰਾਣੇ parliamentarian ਹੋ। ਕਾਫ਼ੀ ਸੁਲਝੇ ਹੋਏ ਹੋ ਇਸ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ੱਕਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ : ਪਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਅਤੇ ਕੰਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲਿਸਟਾਂ ਬਣ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ : ਅਜੇ ਬਿਲ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਬਣ ਕੇ enforce ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਹੁਣੇ ਹੀ ਘਾਬਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ? ਫੇਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਦਲ ਗਏ ਹਾਂ। ਪਰ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ speeches ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਸੁਣਾ ਦਿਉ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ quote ਕਰਕੇ ਦਸੋ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੈਨੂੰ ਜੌੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੁਭਾਵ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਤੁਸੀਂ ਪਾਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਇਸਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਜੇਕਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਗੱਲ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਬਿਲ ਪਾਸ ਹੋਣ ਲਗਿਆ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ Land Revenue Act, 1887 ਦੀ ਦਫ਼ਾ 5 ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ land revenue ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਕੋਈ ਬੰਦਸ਼ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਸੀਂ ਜਿਹੜੀ assessment ਲਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਹ

ਕੋਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ । ਜਿਸ ਜ਼ਮੀਨ ਉਤੇ ਕਸੂਰ ਵਿਚ 96/- ਰੁਪਿਏ ਲਗੇ ਸਨ ਅਸੀਂ ਉਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਉਤੇ ਸਿਰਫ 11/- ਰੁਪਏ ਲਗਾਏ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਉਸਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹਨ ।

ਫੇਰ, ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ industries ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਅਸੀਂ land revenue ਦਾ 20 times ਬਤੌਰ special assessment ਲਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਇਹ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਉਤੇ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕਿ ਸਿਨਮੇ, ਥੇਟਰ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੂਜੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ industries ਤੇ ਨਹੀਂ ਲਗੇਗਾ ।

ਮੈਂ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ special assessment ਸੂਬੇ ਦੇ interests ਦਾ ਖਿਆਲ ਕਰਕੇ ਤੇ ਇਸਦੇ ਭਵਿੱਖਤ ਨੂੰ ਬੇਹਤਰ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਹਰਗਿਜ਼ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਐਵੇਂ ਵਾਹ ਵਾਹ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਜਾਏ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਗਰੀਬ ਤੇ ਭਾਰ ਨਹੀਂ ਪੈਣ ਲਗਾ । ਪਰ ਇਸਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮੇਰੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿਤਰ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਖਸ ਹੋਣਗੇ ਜਿਹੜੇ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਨ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਇਹ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ Harijan ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ exemption ਦਿਤੀ ਜਾਏ; ਉਹ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਕੀ ਚਮਿਆਰਾਂ, ਤਰਖਾਣਾਂ ਤੇ ਝੀਵਰਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ । ਪਰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਲੋਕੀਂ for purposes subservient to agriculture ਵਿਚ cover ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ : ਇਹ ਹੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਪਿੰਡ ਛੱਡ ਕੇ ਹੁਣ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ ।

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗਰੀਬਾਂ ਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਬੋਝ ਨਹੀਂ ਪੈਣ ਲਗਾ । ਮੇਰੇ ਮਿਤਰ ਸਰਦਾਰ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੁਲਤਾਨਵਿੰਡ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਜ਼ਦ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਇਹ special assessment ਨਹੀਂ ਲਗਣ ਲਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ subservient to agriculture ਹਨ । ਮੈਂ ਫੇਰ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੁਆਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ special assessment ਦਾ ਅਸਰ ਕਿਸੇ ਗਰੀਬ ਤੇ ਨਹੀਂ ਪੈਣ ਲਗਾ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਾਊਸ ਇਸ ਬਿਲ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰੇਗਾ ।

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Land Revenue (Special Assessments) Bill be taken into considera'ion at once.

The motion was carried.

Mr. Speaker : Now the House will proceed to consider the Bill clause by clause.

Sub-clauses (2) and (3) of Clause 1

Mr. Speaker : Question is—

That sub clauses (2) and (3) of Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 2.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSES 3, 4 and 5

Mr. Speaker : Question is—

That clauses 3, 4 and 5 stand part of the Bill.

The motion was carried.

SCHEDULE

Sardar **Hari Singh** (Dasuya) : Sir, I beg to move—

Iin para 1, lines 1-2, delete "a facto.y or as".

In para 3, lines 2-3,—

between purposes" and "not" insert "such as a factory".

Mr. Speaker : Motion moved—

In para 1, lines 1-2, delete "a factory or as".

In para 3, lines 2 3,—

between "purposes." and "not" insert "such as a factory."

Sardar Chanan Singh Dhut (Tanda) : Sir, I beg to move—

(i) After para 2, add,

"Provided that the land when put to use as house for residential purposes by an artisan, agricultural labourer or cultivating peasant shall be exempted".

(ii) After para 3, add,

"Provided that the persons whose annual income does not exceed Rs. 1,000 shall be exempted."

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਜਿਹੜੀਆਂ ਤਰਮੀਮਾਂ ਮੈਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਐਕਟ ਨੂੰ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਕੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਸਾਡਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 1887 ਦਾ Land Revenue Act ਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆ ਐਕਟ ਦੋਵੇਂ ਇਕੱਠੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅਫਸਰ ਮੁਤਅੱਲਿਕਾ ਦਾ ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਰੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਜ ਕਲ surcharge ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਟਵਾਰੀ land revenue plus local rates ਵਸੂਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਲੋਕ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਾਮਲਾ ਦੇਣਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਕਈ ਵਾਰ ਝਗੜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਜਿਹੜਾ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਇਹ para ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਜੋ ਜਿਹੜਾ ਖਤਰਾ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਹ special assessments ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ, labourers ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਲਗ ਸਕਣ ਲਗੀ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਐਕਟ ਦੀ spirit ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਮੁਤਅੱਲਿਕਾ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ amendment ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲੈਣ।

ਦੂਜੀ ਮੇਰੀ ਤਰਮੀਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ 1000/- ਰੁਪਏ ਸਾਲ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਇਹ ਟੈਕਸ ਨਾ ਲਾਇਆ ਜਾਏ। ਜਿਥੇ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਲਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜਾਂ cinema ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਇਹ special assessment ਲਗਾਈ ਜਾਵੇ।

Mr. Speaker : Motions moved—

After para 2, add,

"Provided that the land when put to use as house for residential purposes by an artisan, agricultural labourer or cultivating peasant shall be exempted."

After para 3, add,

"Provided that the persons whose annual income does not exceed Rs. 1,000 shall be exempted."

प्रोफैसर मोता सिंह आनन्द पुरी (आदमपुर) : स्पीकर साहिब, इस बिल के एक हिस्से से मेरा इत्तफाक है।

Mr. Speaker : Are you not moving your amendment ?

प्रोफैसर मोता सिंह आनन्दपुरी : जी नहीं मैं इस बिल पर खुले तौर पर बोलना चाहता हूँ। स्पीकर साहिब अगर किसी ज़मीन पर जहां बड़ी बड़ी factories, cinemas या theatres बने

[प्रोफैसर मोता सिंह आनन्दपुरी]

हुए है जिन से लोगों को माकूल आमदन होती है sp-cial ass ssment लगाया जाये तो किसी को तकलीफ महसूस नहीं होगी। लेकिन मकानों पर खास कर वह मकान जो District Board की limit के अन्दर हैं जहां labour class यानी कम्मी रहते हैं जिन की कोई आमदनी नहीं जिन्हों ने ऐसी जमीनों पर एक ढारा सा बना कर वहां घास या लकड़ी जमा कर रखी है उन जगहों पर यह special assessment नहीं लगनी चाहिये।

तो इस तरह कोई जगह बनाई हुई है तो उन लोगों पर टैक्स नहीं लगाना चाहिए। अगर ऐसे लोगों पर टैक्स लगाया गया तो मैं समझता हूँ कि यह उनके लिए एक और मुसीबत खड़ी हो जाएगी। ऐसे घरों पर हाऊस टैक्स भी लगा हुआ है तो फिर यह Land Revenue तो आजतक कभी नहीं लगाया गया। हमारी गवर्नमेंट ने यह सवाल पहली बार उठाया है। घरों पर Land Revenue नहीं होना चाहिए। अगर फिर भी सरकार इस टैक्स को लगाना चाहती है तो इसको ऐसे घरों पर लगाया जाए जिनकी मालियत 10 हजार रुपया की हो या जिस मालिक की आमदनी एक हजार से ज्यादा हो मगर जिन मकानों की value दस हजार से कम हो उन पर इस टैक्स को न लगाया जाए। ऐसे मकान जो luxurious accommodation की category में आ जाते हैं ऐसे बड़े मकान अगर किसी District Board में हों तो उन पर टैक्स लगाना चाहिए।

मेरे कुछ साथियों ने कहा है कि क्योंकि रुपये की 2nd Five Year Plan के लिए जरूरत है इसलिए यह टैक्स लगाया जा रहा है। यह बात ठीक है कि हमें इस Five Year Plan के लिए रुपए की जरूरत है। लेकिन वह रुपया वाजिब तरीके से लिया जाना चाहिए। उस खर्च को पूरा करने के लिए लोगों से गवर्नमेंट को कर्जा लेना चाहिए। टैक्स लगाने के बजाए लोगों को long term loan लेकर प्लान के खर्च को पूरा करना चाहिए। और फिर आप ने जो recovery करनी है उसका तरीका भी ठीक नहीं। गरीब लोगों पर यह निहायत नावाजब टैक्स है। आगे ही उन पर बहुत टैक्स है और वह उन्हें अदा नहीं कर सकते। हमें उनके साथ हमदर्दी करनी चाहिए। इस लिए मेरी हाऊस के आगे दरखास्त है कि वह मेरी तरमीम को support करें। फिर schedule की clause 3 में "other non agricultural purposes not specified above" इस की वजाहत की जाए और बताया जाए कि वह items क्या हैं। क्योंकि इससे पहले ही यह दर्ज है कि जहां कोई फैक्टरी है उस पर भी टैक्स होगा मौजूदा land revenue का 20 गुना। फिर आगे चल कर दर्ज है कि Municipal Committees के अन्दर कोई ऐसी जमीन हो जिसको other non-agricultural purposes के लिए इस्तेमाल किया जाए

तो उस पर मौजूदा land revenue से 15 गुना, फिर 12 गुना और 10 गुना और District Boards की हद के अन्दर 10 गुना। तो अब यह जो दर्ज किया गया है कि "other non-agricultural purposes not specified above" इस का मतलब क्या है ? मैं इस की वजाहत चाहता हूँ। क्योंकि इस से पहले factory, cinema, theatre और मकान का ज़िक्र किया जा चुका है। इस लिए मैं चाहता हूं की माननीय मिनिस्टर साहिब मेरे इस ख्याल की तरफ तवज्जोह देंगे।

विकास मन्त्री (सरदार प्रताप सिंह कैरों) : मेरी यह दरखास्त है कि जो बात प्रोफैसर मोता सिंह ने कही है वह इस बिल में आ जाती है और जो मेरे दोस्त सरदार चनन सिंह धूत ने कही है वह भी आ जाती है। इस बिल से किसी को भी तकलीफ नहीं होगी। अगर कोई हजारों रुपए लगा कर दिहात में luxurious कोठी बनाता है तो वह क्यों न सरकार को टैक्स दे अगर कोई ऐसा काम करता है और इतना खर्च करता है और मौज मेला के लिए कोठी बनाता है तो सरकार को टैक्स देने में क्या हर्ज है ? यह बात दिल से निकाल देनी चाहिए कि इस बिल के पास होने से गरीब को कोई आंच आएगी। इस लिए मैं सरदार हरि सिंह की पेश की गई amendment को accept करता हूँ और अपने साथियों को कहता हूं कि प्रोफैसर मोता सिंह की तरमीम को accept न किया जाए।

Mr. Speaker : Question is—

In para 1, lines 1-2-,

delete "a factory or as"

The motion was carried.

Mr. Speaker : Question is—

In para 3, lines 2-3-,

between "purposes, and "not" insert "such as a factory."

The motion was carried.

Mr. Speaker : Question is—

After para 2, add-,

"Provided that the land when put to use as house for residential purposes by an artisan, agricultural labourer or cultivating peasant shall be exempted."

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

After para 3, add—

"Provided that the persons whose annual income does not exceed Rs. 1,000 shall be exempted."

The motion was lost.

SCHEDULE

Mr. Speaker : Question is–

That Schedule, as amended, stand part of the Bill.

The motion was carried.

Sub-clause (1) of Clause 1.

Mr. Speaker : Question is—

That sub-clause (1) of Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Speaker : Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Development : (Sardar Partap Singh Kairon): Sir, I beg to move—

That the Land Revenue (Special Assessments) Bill be passed.

Mr. Speaker : Motion moved–

That the Land Revenue (Special Assessments) B ll be passed.

ਸ਼੍ਰੀ ਚੰਦਨ ਲਾਲ ਜੌੜਾ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਉੱਤਰ) : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਪੀਚ ਨੂੰ ਮੈਂ ਬੜੇ ਅਦਬ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਸਿਵਾਏ ਮੇਰੇ ਹੋਰਨਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਵਲੋਂ ਰਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਦੇ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦਾ ਉੱਤਰ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ। ਮੈਂ ਜੋ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਪੂਰੀ ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਸੀ । ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ land revenue ਦਾ ਮਤਲਬ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਜਿਹੇ ਇਕ layman ਦੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ revenue ਉਹ ਹਿੱਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ land ਦੀ produce ਦਾ ਸਰਕਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਦੇਣਾ ਬਣਦਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਅੱਗੇ ਹੀ ਟੈਕਸ ਬੜੇ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਮਜ਼ੀਦ ਟੈਕਸ ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਲਗਾਣੇ ਮੁਨਾਸਬ ਨਹੀਂ। ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ land revenue ਤੋਂ exempt ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਕਾਨ ਵਧੇਰੇ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਥਾਵਾਂ ਮਯੂਨਿਸਪੈਲਟੀ ਦੀ ਹੱਦ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣ ਉਥੇ ਟੈਕਸ ਤੋਂ exemption ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਮਯੂਨਿਸਪਲ ਹੱਦਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਟੈਕਸ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ Property Tax, House Tax ਅਤੇ Income Tax। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੋਰ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਅਮੀਰ ਆਦਮੀ ਜਾਇਦਾਦ ਬਣਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਟੈਕਸ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਹਿ ਅਜਿਹੇ ਅਮੀਰ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਮਕਾਨ ਗਰੀਬ ਜਾਂ ਦਰਮਿਆਨੇ ਤਬਕੇ ਦੇ ਲੋਕ ਬਣਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਵੀ ਨਵੀਂਆਂ ਆਬਾਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹੀ ਮਕਾਨ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ standard of living ਨੂੰ ਉਚਿਆਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਟੈਕਸ ਹੋਰ ਵਧਾ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਟੈਕਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਇਹ ਜਜ਼ੀਆ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਟੈਕਸ ਲਗਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ development ਤੇ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਅਸਰ ਪਏਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਦੁਬਾਰਾ ਅਪੀਲ ਹੈ ਕਿ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਉਠਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ development ਤੇ ਅਸਰ ਪਏ। ਸਾਡੀ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ expand ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਵਧ ਰਹੀ ਵਸੋਂ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਲੋੜ ਹੈ ਤੇ ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਟੈਕਸ ਲਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ expansion ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਅਸੀਂ ਜਿਥੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ development ਲਈ ਖਰਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧੇ ਉਥੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟੈਕਸਾਂ ਨਾਲ ਨਵੇਂ ਸ਼ਹਿਰ ਉਸਰਨੇ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਲੋਕ discourage ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਕੀ ਗੁਸਤਾਖੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੇਰੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਫਿਰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਖਿਆਲ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਇਹ ਟੈਕਸ ਸ਼ਹਿਰੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਤੇ ਨਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਜੇਕਰ ਇਸਦਾ ਅਸਰ ਕੇਵਲ ਅਮੀਰ ਤਬਕੇ ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਦਾ ਪਰ ਇਸਦਾ ਅਸਰ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਪਏਗਾ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ development ਤੇ ਪਏਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਆਸ ਹੈ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ ਇਸ ਤੇ ਇਕ ਵੇਰ ਫਿਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਟੈਕਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ।

मौलवी अब्दुल गनी डार (नूह) : स्पीकर साहिब ! मुझे यकीन था कि हमारे Development Minister साहिब ने जो बिल पेश किया है इस बिल का सब की तरफ से स्वागत किया जाएगा लेकिन मुझे यह देख कर बहुत हैरानी हुई है कि इस बिल की official benches की तरफ से भी मुखालिफत की गई है और कई मैम्बर साहिबान ने इनको पूरे ज़ोर

[मौलवी अब्दुल गनी डार]

ने criticise किया है। मैं समझता हूं कि इस बिल में criticise करने वाली कोई बात न थी।

स्पीकर साहिब, बात तो यह थी कि अगर ज़मीन किसी वक्त इतनी कारआमद नहीं थी कि उस से सरकार ज्यादा फायदा उठा सकती तो उस वक्त ऐसा ही करना ठीक था। आज अगर उस ज़मीन से लोग ज़्यादा फायदा उठा रहे हैं तो सरकार भी ज़्यादा फायदा उठाना चाहती है। वह चाहती है कि मुनासिब टैक्स लगाया जाए। इस में कोई खास बात नहीं थी, किसी ने पंद्रह गुना का नाम लिया है तो किसी ने बीस गुना का ज़िक्र किया है। मैं कहता हूं कि सरकार यह कदम क्यों न उठाए। ज़मीन की कीमत पच्चास गुना बढ़ गई है। अगर सरकार भी कुछ फायदा उठा लेती है तो कौन सी मुसीबत आ जाएगी। मुझे समझ नहीं आती कि कांग्रेस के कार्य कर्ता ऐसे तरक्की पसन्द बिल पर क्यों चहमें जबीं हुए। और खास कर मेरे दोस्त सरदार वरियाम सिंह जी कि लेफ्टिस्ट है सरगर्म वर्कर हैं क्यों नुक्ताचीं हुए हैं। इस से गरीबों पर कोई असर नहीं पड़ेगा। अगर पड़ेगा तो हम संभाल लेंगे। सरदार प्रताप सिंह जी गरीबों के दोस्त हैं वह भला गरीबों को क्यों मारेंगे। सरकारें टैक्सों के ज़रिए ही चलती हैं। बग़ैर टैक्स के सरकारें कैसे चल सकती हैं? हां, अगर सरकार कोई नावाजिब टैक्स लगाए तो इस पर एतराज़ किया जाना वाजिब है। लेकिन यह टैक्स तो सरमायादारों पर टैक्स है जो कि गरीब किसानों से सस्ती जमीन ले लेते हैं और फायदा उठा लेते हैं। गरीब किसानों पर मुसीबत आ जाती है। अगर मेरे दोस्त कहें कि सरमायादारों पर टैक्स न हो तो मैं कहता हूं कि क्यों न हो, ज़रूर होना चाहिये ताकि स्टेट चलती रहे। हां, अगर मास्टर गुरबंता सिंह या दूसरे गरीब हरिजनों पर कोई टैक्स लगेगा तो सरदार प्रताप सिंह नर्मी बरतेंगे। इस लिये, स्पीकर साहिब मैं कहूंगा कि यह बिल अच्छा है और पास होना चाहिये।

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸਨੂੰ ਜਲਦੀ ਖਤਮ ਕਰੀਏ ਦੂਸਰੇ ਬਿਲ ਵੀ ਆਉਣੇ ਹਨ। ਜੈਤ੍ਰਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਟੈਕਸ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ Act ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੈ। ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ-

> "All land to what ever purpose applied and wherever situated is liable to the payment of land revenue to the Government".

ਚੁਨਾਂਚਿ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੇਗਾ। ਜਿਹੜਾ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹੜ੍ਹ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਅੱਗੇ ਵਾਸਤੇ land revenue ਨ ਵਧਾਓ। ਕੀ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਹੜ੍ਹ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਹੀ ਭੌਂਦੀ ਰਹਿਣੀ ਹੈ? ਮੈਂ ਗ਼ਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਿਲ ਨੂੰ support ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੈਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਅਮੀਰਾਂ ਅਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜੈਸਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਰੱਤੀ ਭਰ ਵੀ ਐਸੀ ਵੈਸੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ

ਹੈ। ਜੈਤ੍ਰਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਘਰ ਬਨਣੇ ਰੁਕ ਜਾਣਗੇ, ਨਵੇਂ ਸ਼ਹਿਰ ਨਹੀਂ ਬਣਨਗੇ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸਾਂ ਵੇਖਣਾ ਕਿਵੇਂ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚਲੇਗਾ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ development ਨਹੀਂ ਰੁਕੇਗੀ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਹਿਲੇ ਦਾ land revenue ਅੱਜ ਤੋਂ 40 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। 40 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ assessment ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ, settlement ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ। 40 ਸਾਲ ਦੇ ਅਰਸੇ ਦੇ ਬਾਅਦ ਕਈ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਐਸੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ non-agricultural purpose ਵਾਸਤੇ ਵਰਤਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਉਹ local bodies ਦੀ ਹੱਦ ਵਿਚ ਆ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਪਰ special assessment ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ad-hoc basis ਉੱਪਰ ਹੈ। ਇਸਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੈਂ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਇਸਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

Mr. Speaker : Question is—

That the Land Revenue (Special Assessments) Bill be passed.

The motion was carried.

THE MOTOR VEHICLES (PUNJAB AMENDMENT) BILL, 1955.

Minister for Education (Shri Jagat Narain) : Sir, I beg to introduce the Motor Vehicles (Punjab Amendment) Bill.

Minister for Education : Sir, I beg to move–

> **That the Motor Vehicles (Punjab Amendment) Bill be taken into consideration at once.**

स्पीकर साहिब बिल की आबजैक्टस ऐण्ड रीजनज की statement में लिखा हुआ है कि पहले कानून के मुताबिक State Transport Commissioner और Deputy State Transport Commissioner के फैसलों के खिलाफ अपील नहीं हो सकती थी । अब इस lacuna को दूर करने के लिये यह amendment लाई गई है। चूंकि यह बेहतरी के लिये है इस लिये इसे पास किया जाना चाहिये ।

Mr. Speaker : Motion moved–

> **That the Motor Vehicles (Punjab Amendment) Bill be taken into consideration at once.**

Mr. Speaker : Question is—

> **That the Motor Vehicles (Punjab Amendment) Bill be taken into consideration at once.**

The motion was carried.

Mr. Speaker : Now the House will proceed to consider the Bill clause by clause.

CLAUSE 2.

Mr. Speaker : Question is–

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 1.

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE.

Mr. Speaker : Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Education (Shri Jagat Narain) : Sir, I beg to move—

That the Motor Vehicles (Punjab Amendment) Bill be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Motor Vehicles (Punjab Amendment) Bill be passed.

Mr. Speaker : Question is—

That the Motor Vehicles (Punjab Amendment) Bill be passed.

The motion was carried.

THE PUNJAB EXCISE (AMENDMENT) BILL, 1955.

Minister for Labour (Chaudhri Sunder Singh) : Sir, I beg to introduce the Punjab Excise (Amendment) Bill.

Minister for Labour : Sir, I beg to move—

That the Punjab Excise (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਜਾਬ Excise Act 1914 ਦੇ Section 5 ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਕੋਈ ਸ਼ਰਾਬ ਕੱਢਣ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ ਅਪਣੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ advertisement ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਕੋਈ pamphlet ਨਹੀਂ ਛਾਪ ਸਕਦਾ ਜਾਂ ਕੋਈ booklet ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਸਕਦਾ। 1950 ਵਿਚ ਇਹ ਅਖਤਿਆਰਾਤ ਦਿਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਸਾਡੇ ਵਿਧਾਨ ਦੇ article ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਖਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ lacuna ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ Constitution ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਾਡੇ Legal Remembrancer ਨੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸਦਾ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Excise (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Excise (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Speaker : Now the House will proceed to consider the Bill clause by clause.

CLAUSE 2.

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 1.

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE.

Mr. Speaker : Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Labour (Chaudhri Sunder Singh) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Excise (Amendment) Bill be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Excise (Amendment) Bill be passed.

Mr. Speaker : Question is—

Tabt thePunjab Excise (Amendment) Bill be passed.

The motian was carried.

THE PUNJAB ENTERTAINMENTS DUTY BILL, 1955

Minister for Labour (Chaudhri Sunder Singh) : Sir, I beg to introduce the Punjab Entertainments Duty Bill.

Minister for Labour : Sir, I beg to move—

That the Punjab Entertainments Duty Bill be taken into consideration at once.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, Punjab Entertainment Duty Act,1936 ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਜਿਹੇ loopholes ਵੇਖੇ ਗਏ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ cinemas ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਟੈਕਸ ਦੀ evasion ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਮੌਕਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਐਕਟ ਨੂੰ repeal ਕਰਕੇ ਇਕ ਨਵਾਂ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ loopholes ਨ ਰਹਿਣ।

ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਐਕਟ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ exemption ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਹ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ cinema ਵਿਚ academic ਜਾਂ charitable ਵਗੈਰਾ purpose ਲਈ ਕੋਈ show ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਟੈਕਸ ਤੋਂ ਮੁਸਤਸਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ races ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਐਕਟ ਦੇ ਵਿਚ ਇਸ ਟੈਕਸ ਤੋਂ ਮੁਸਤਸਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ races ਵਿਚ ਅਮੀਰ ਲੋਕ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ entertainment ਵਿਚ include ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਟੈਕਸ ਲਿਆ ਜਾਵੇ।

ਇਸਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਹਿਲੇ ਐਕਟ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜੇ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਬਿਨ ਟੈਕਸ ਦਿਤੇ cinema ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਜ਼ਿਮੇਂਦਾਰ ਨਾ cinema ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਉਸਨੂੰ ਪਕੜ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਫੜ ਵੀ ਸਕਾਂਗੇ ਤੇ ਸਜ਼ਾ ਵੀ ਦੇ ਸਕਾਂਗੇ।

ਪਹਿਲੇ ਐਕਟ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ cinema ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਉਤੇ ਇਹ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਿ ਉਹ ਅਪਣੇ cinema ਵਿਚ ਰਖੇ ਹੋਏ ਦਰਜਿਆਂ ਅਤੇ tax ਦੇ rate ਨੂੰ cinema ਹਾਲ ਦੇ ਬਾਹਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਲਗਾਵੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਭੁਲੇਖਾ ਲਗਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਪਬਲਿਕ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ provision ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਫਿਰ, cinemas ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਆਪਣੇ relatives ਨੂੰ ਬੜੇ ਉਚਿਆਂ ਦਰਜਿਆਂ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਸਨ ਲੈਂਦੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ tax ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ evasion ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਹੈ।

ਇਸਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਈ ਸਿਨਮਿਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ tax ਨਹੀਂ ਸਨ ਦੇਂਦੇ। ਟੈਕਸ ਦੇਣ ਲਈ ਉਹ ਕੋਈ ਹੀਲ-ਹੁਜਤ ਨਾ ਕਰਨ ਉਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ 1000/- ਰੁਪਿਆ security ਦਾ deposit ਕਰਨ।

ਸੋ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ item by item ਇਨ੍ਹਾਂ clauses ਵਿਚ ਰਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਮੈਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਾਊਸ ਇਸਨੂੰ ਕਬੂਲ ਕਰੇਗਾ ।

Mr Speaker. Motion moved—

That the Punjab Entertainments Duty Bill be taken into consideration at once.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Entertainments Duty Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Speaker : Now the House will proceed to consider the Bill clause by clause.

Sub-caluses (2) and (3) of Clause 1.

Mr. Speaker : Question is—

That sub clauses (2) & (3) of Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 2.

Sardar Hari Singh (Dasuya) : Sir, I beg to move—

For part (c), substitute—

"(c) Entertainment Tax Officer means the Officer appointed as such under this Act."

Mr. Speaker : Motion moved—

For part (c), substitute—

"(c) Entertainment Tax Officer means the Officer appointed as such under this Act."

Minister for Labour : I accept it.

Mr. Speaker : Question is—

For part (c), substitute—

"(c) Entertainment Tax Officer means the Officer appointed as such under this Act."

The motion was carried.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 2, as amended stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 3.

Maulvi Abdul Ghani Dar (Nuh) : Sir, I beg to move—

In sub clause (1), line 3, for "half" substitute "25 per cent."

स्पीकर साहिब, मैंने इस बिल के अन्दर यह तरमीम करने की ख्वाहिश की है कि ऐंटरटेनमेंट टैक्स जो है वह 50 फीसदी की बजाये 25 फी सदी वसूल किया जाये। वह स्पीकर साहिब, इस लिये कि आम तौर पर मजदूर व.गैरा गरीब तबका ही ज्यादा तादाद में सिनेमा देखने जाता है जब यह लोग थक जाते हैं तो अपने दमाग को तफरीह देने के लिये यह सिनेमा हालों के अन्दर दाखिल होते हैं। यह इन से यह टैक्स बहुत ज्यादा लेना चाहते हैं और मैं यह चाहता हूं कि कम लें। 25 फी सदी बहुत मुनासिब है। इस से ज्यादा नहीं होना चाहिये। अमीर लोगों की तो बात ही क्या। मुझे पता है कि वह लोग किस तरह सिनेमा में जाते हैं। वह लोग आम तौर पर मुफ्त देखते हैं और जो मैनेजर के डिब्बे बने होते हैं, उन में बैठते हैं। (Interruptions) इस लिए स्पीकर साहिब, मैं आप के द्वारा लेबर मिनिस्टर साहिब से दरख्वास्त करता हूं कि इस बड़ी सख्त चीज को जो कि गरीबों पर पड़ती है, न करें और 25 फी सदी ही रहने दें।

Mr. Speaker : Motion moved—

In sub clause (1), line 3, for "half" substitute "25 per cent."

Sardar Hari Singh (Dasuya) : Sir, I beg to move—

After sub clause (3), add—

"(4) The final notification specifying the rates of entertainment duty shall be laid before both the Houses of Legislature at the Session immediately following its publication."

ਮੈਂ ਇਹ ਹੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ੧੫ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਜਿਹੜੇ ਪਾਸ ਹੁੰਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲੈ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਮੇਰੀ ਇਹ amendment ਹੈ।

Mr. Speaker : Motion moved—

After sub clause (3), add—

"(4) The final notification specifying the rates of entertainment duty shall be laid before both the Houses of Legislature at the session immediately following its publication."

ਸ਼ਰੱਮ ਮੰਤਰੀ (ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਵਲੋਂ ਜਿਹੜੀ amendment ਆਈ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਕਬੂਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਜਿਹੜੀ ਮੌਲਵੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ amendment ਹੈ ਉਹ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਪੁਛੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸਦਾ ਕਾਰਨ ਵੀ ਦੱਸ ਦਿਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ entertainment tax ਕਿਤਨਾ ਲਗਾਇਆ ਹੈ। 25% ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਅੱਟੋ ਹੀ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਮੌਲਵੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ amendment ਨਾ ਲਿਆਂਦੇ।

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (1), line 3—, for "half" substitute "25 per cent"

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

After sub clause (3), add—

"(4) The final notification specifying the rates of entertainment duty shall be laid before both the Houses of Legislature at the session immediately following its publication."

The motion was carried.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 3, as amended, stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clauses 4,5,6 and 7.

Mr. Speaker : There are no amendments to clauses 4,5,6 and 7. I will therefore put them together to the vote of the House.

Question is—

That clauses 4, 5, 6, & 7 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 8

Maulvi Abdul Ghani Dar (Nuh) : Sir, I beg to move—

In sub clause (2), line 5,

for Rs. 200 (rupees two hundred) substitute "Rs. 25 (rupees twenty five)".

स्पीकर साहिब ! मेरी तरमीम यह है कि इस offence की सज़ा जो दो सौ रुपया जुर्माना की रखी गई है यह कम कर के 25 रुपया कर दी जाये। इस की वजह यह है कि कभी कोई गरीब आदमी इधर उधर से कोशिश करके

(मौलवी अब्दुल गनी डार)
अन्दर चला जाता है और यह tax अदा नहीं करता तो उस के लिये दो सौ रुपये जुर्माना की सज़ा बहुत सख़्त होगी। और आम तौर पर cinema गरीब आदमी ही देखते हैं। इस लिये यह जुर्माना 25 रुपये तक कर दिया जाये।

Mr. Speaker : Motion moved—

In sub-clause (2), line 5,
for "Rs. 200 (rupees two hundred)" substitute "Rs. 25 (rupees twenty five)."

श्रम मन्त्री (चौधरी सुन्दर सिंह) : स्पीकर साहिब ! यह जो दो सौ रुपये के जुरमाने की सज़ा इस clause में रखी गई है यह maximum सज़ा होगी। यह तो habitual offenders के लिए रखी गई है। यह जरूरी नहीं कि हर case में ज़्यादा से ज़्यादा सज़ा दी जाए। दस रुपया भी सज़ा के तौर पर जुरमाना किया जा सकता है और 25 या 50 रुपया भी किया जा सकता है। मेरे ख्याल में मेरे दोस्त मौलवी साहिब को इस बात का पता ही नहीं है कि सज़ा कम भी दी जा सकती है।

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (2), line 5,
for "Rs. 200 (Rupees two hundred)" substitute "Rs. 25 (Rupees twenty five)."

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 8 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 9

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 9 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 10

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 10 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 11

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 11 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 12

Mr. Speaker: Question is—

That Clause 12 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 13

Maulvi Abdul Ghani Dar (Nuh) : Sir, I beg to move—

In sub clause (1), line 5,

for "Sub Inspector" substitute "Inspector".

स्पीकर साहिब इस clause में जो ज़िम्मेदारी दी गई है वह ऐसी है कि उस में बड़ी एतिहात की जरूरत है। इस लिए मैंने तजवीज़ किया है कि यह ज़िम्मेदारी एक Sub-Inspector की बजाए एक Inspector पर डाली जाए। स्पीकर साहिब ! आप को याद होगा कि जब Sales Tax Act के बारे में एक तरमीमी बिल यहां पेश हुआ था तो उस वक्त भी यहां काफी परेशानी थी। यह एक बड़ी ज़िम्मेदारी की बात है। यह Sub-Inspector अगर चाहे तो उन के रिकार्ड अपने कबज़ा में ले दे सकता है और उनकी पड़ताल कर सकता है। इस से उनका काफी हद तक काम रुक जाएगा। इस लिए इस ज़िम्मेदारी में एहतियात होनी चाहिए क्योंकि वह Sub-Inspector और पंजाब गवर्नमेंट के दूसरे अफसर और उन के अज़ीज़ पहले ही आम तौर पर Cinema मुफ्त देखते हैं और उन से पास लेते हैं। इस लिए यह और इख्तियारात Sub-Inspector को न दिए जाए और Cinema वालों को और परेशान न किया जाए। अगर यह इख्तियार उन को ही दिया गया तो वह उनको और परेशान करेंगे। अगर ऐसा किया गया तो मुझे डर है कि यह पंजाब सरकार के लिए क नया मसला न खड़ा हो जाए और सरकार को एक नया आन्दोलन न करना पड़े और दिवान साहिब इन के पास जा कर कहें कि फिर भूल हो गई है।

अध्यक्ष महोदय : आप दिवान साहिब का नाम क्यों लेते हैं। [Why do you bring Diwan Sahib into discussion ?]

Motion moved—

In sub-clause (1), line 5—

for "Sub-Inspector" substitute "Inspector"

श्रम मन्त्री (चौधरी सुन्दर सिंह) : श्री मान प्रधान जी, मौलवी साहिब ने एतराज़ किया है कि यह इख्तियारात एक Sub-Inspector की बजाए एक Inspector के पास होने चाहिएं। मैं आपकी विसातत से उनको बता देना चाहता हूं कि हर जिला के लिए सिर्फ एक Inspector होता है या कहीं कहीं ज्यादा से ज्यादा दो होते हैं लेकिन हर ज़िला में कितने ही Cinema Houses होते हैं इस लिए एक Inspector उन सब को check नहीं कर सकता। फिर उसके पास सिर्फ यही काम नहीं होता। इस लिए यह मुमकिन नहीं हो सकता कि यह काम भी Inspectors के सुपुर्द कर दिया जाए। इनको इस चीज़ से डरना नहीं चाहिए क्यों कि Sub-Inspectors के पास पहले ही बड़ी ज़िम्मेदारी के काम होते हैं। इस लिए यह amendment मनज़ूर नहीं की जानी चाहिए।

Mr. Speaker : Que tion is—

In sub-clause (1), line 5—

for Sub-Inspector substitute "Inspector".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 13 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 14

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 14 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 15

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 15 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clauses 16,17,18 and 19.

Mr. Speaker : There are no amendments to Clauses 16,17,18 and 19. I will put them together to the vote of the House.

Question is—

That clauses 16,17,18 and 19 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 20

Sardar Hari Singh (Dasuya) : Sir, I beg to move—

In sub-clause (2) (k), line 1—

for "payment of admission" substitute "payment for admission".

Mr. Speaker : Motion moved—

In sub-clause (2) (k) line 1,—

for "payment of admission" substitute "payment for admission."

Mr. Speaker : Question is—

In sub-clause (2) (k), line 1—

for "payment of admission" substitute "payment for admission."

The motion was carried.

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 20, as amended, stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 21, Schedule, Sub clause (1) of Clause 1 and the Title.

Mr. **Speaker** : Now Clause 21, Schedule and Sub-Clause (1) of Clause 1, and the Title will be put together to the vote of the House.

Question is—

That Clause 21, the Schedule, sub-clause (1) of Clause 1 and the Title stand part of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Labour (Chaudhri Sundar Singh) : Sir I beg to move—

That the Punjab Entertainments Duty Bill, as amended, be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Entertainments Duty Bill, as amended, be passed.

मौलवी अब्दुल गनी डार (नूह) : स्पीकर साहिब ! मुझे आपके द्वारा इतना ही अर्ज़ करना है कि हमारी सरकार ने मेरी दरख्वास्त की तरफ कोई ध्यान नहीं दिया । मैंने दो प्वाइंट्स

(मौलवी अब्दुल गनी डार)

की तरफ ध्यान देने की दरखास्त की थी। एक तो यह कि मजदूरों गरीबों पर सखती न हो, उन पर बोझ न पड़े। अगर कोई गलती हो जाये तो 200 रुपये नहीं 25 रुपये जुर्माना हो। इन्होंने नहीं माना। खैर यह सरकार की मर्ज़ी है। इनकी गिनती ज़्यादा है इस लिये ऐसा करते हैं।

दूसरा प्वाइंट यह था कि खाह मखाह एक इण्डस्ट्री से न लड़ा जाये। सिनेमा एक इण्डस्ट्री है। जब सरकार खुद ऐसा मानती है तो उन को काम क्यों नहीं करने देती ? एक सब इन्स्पैक्टर जाये और कब्ज़ा करे तो यह कहां का कायदा है। एक मिनिस्टर या अफसर होता है तो क्या उसे हर सिनेमा या दूसरी चीज़ पर कब्ज़े का इख्तयार होता है ?

गवर्नमैंट इस तरह करे तो इसका काम दो दिन नहीं चल सकता। एक सब इन्स्पैक्टर से ऊपर इन्स्पैक्टर होता है और इन्स्पैक्टर से भी ऊपर और भी दर्जा बढ़ता है और जिम्मेदारी बढ़ती है। लेकिन यह बात इनके दिमाग में नहीं आई। यह तो लड़ना चाहते हैं। हर एक से, किसान से शहरी से और सिनेमा वालों से, फैक्टरी वालों से, व्यापारियों से, सब से लड़ना चाहते हैं। व्यापारियों से अभी निपट नहीं सके। अब यह बिल लाए हैं। आपका सब इन्स्पैक्टर जाये उनकी गर्दन मरोड़ दे। चाहते हैं कि हमारा हुक्म चले। इस लिये मैं समझता हूँ कि सरकार ने यह एक भारी बुराई की है। खाह मखाह एक नया झगड़ा छेड़ा है। सिनेमा वालों और गरीब को दबा दिया है। यह अच्छा नहीं किया।

दिवान जगदीश चन्द्र (लुधियाना शहर उत्तरी) : स्पीकर साहिब, मौलवी साहिब ने जो इस बिल की मुखालिफत की है वह मुझे समझ नहीं आई। आपने फरमाया कि यह जो बिल पेश किया गया है इस से मज़दूरों किसानों पर बड़ी सख्ती हो गई और इन्होंने उनके cause को plead करने की कोशिश की है। मैं अर्ज़ करना चाहता हूँ कि जो भी गड़बड़ होती है वह अकसर सिनेमा वालों की तरफ से होती है। Entertainment tax से बचना होता है तो वह ऐसा हिसाब किताब करते हैं कि जिस से पूरा Entertainment tax Government के पास न आए। इस में ऐसा कोई मामला नहीं जिस में मजदूरों और किसानों का वास्ता दिया जाये। यह दुरुस्त है कि मौलवी साहिब ने सिनेमा चलाया है लेकिन उस वक्त Entertainment tax नहीं था और वह अक्सर अपने दोस्तों को पास भी देते होंगे लेकिन उस वक्त गवर्नमैंट को उस से कोई झगड़ा न था। मगर आज यह tax है। इस से गरीब पर बोझ नहीं पड़ता क्यों कि सिनेमा जाना जिन्दगी के लिये जरूरी नहीं। जो लोग जाते हैं tax देते हैं। वह रुपया गवर्नमैंट और लोगों के मुफाद के लिये इस्तेमाल होता है

ओर यह .जरूरी है। पहले जो बिल था उस में loopholes थे, ऐसी गुन्जाइशें थीं कि जिस से गवर्नमैंट का टैक्स लिया जाए मगर उसे पूरा दिया न जाए। इस बिल के .जरिए वह दूर कर दिए गए हैं और इस को म.जदूरों पर बोझ और उन से बेइन्साफी करते हैं। यह बात मेरी समझ में नहीं आती। मौलवी साहिब का तजरुबा होगा कि सिनेमा वाले गवर्नमैंट को Entertainment tax नहीं देते और दूसरे तरीकों से बीच में ही निगल जाते हैं और गवर्नमैंट के पास नहीं पहुंचने देते। फिर कहा कि 200 रुपये का एक बड़ा जुर्माना लगा दिया है। Minister साहिब ने बजा तौर पर फरमाया है कि यह .जरूरी नहीं कि 200 रुपये का जुर्माना किया जायेगा। अगर कोई management का या कोई दूसरा आदमी पकड़ा जायेगा जिस ने पांचवीं या दसवीं बार ऐसा जुर्म किया हो तो उस को 200 रुपया जुर्माना ज्यादा नहीं। मगर दूसरी हालत में 10 रुपये या 5 रुपये भी किया जा सकता है। यह कोई नामुनासिब जुर्माना नहीं। इस लिये मौलवी साहिब को मालूम होना चाहिये कि 200 रुपये में कोई डरने वाली बात नहीं है। और जहां तक बिल के general असूल की बात है उस में मैं समझता हूं कि मौलवी साहिब को कोई इतरा.ज नहीं और वह इस के हक में हैं। इन अलफा.ज के साथ मैं House से कहूंगा कि हमें इस Bill को पास कर देना चाहिये।

प्रोफैसर मोता सिंह आनन्दपुरी (आदमपुर) : स्पीकर साहिब, इस बिल के अन्दर एक खास loophole जो मुझे न.जर आता है, अगर्चे इसके aims and objects में लिखा गया है कि इस बिल के जो loopholes थे उन को दूर करने के लिये यह बिल लाया गया है, वह यह है .

Proprietors of entertainment houses indulge in many malpractices......

तो यह जो malpractices हैं, उनके लिये clause 12 में Commissioner को यह ताकत दी जायेगी कि वह entertainment proceedings की propriety और legality को देखने के लिए अगर कोई report करे या खुद अपनी ही म.र्जी से उनको मंगवाये तो उस पर action लिया जायेगा। यह ठीक है कि यह उस की legality और propriety की बात है। हिसाब किताब के documents देखे जायेंगे मगर उस में moral side के मुतअल्लिक कुछ नहीं कहा गया। Entertainment की एक immoral side भी होती है खास कर prostitutes वगैरा भी इस में आती हैं। जरूरी था कि इस loophole को दूर कर दिया जाता। और यह provision कर दिया जाता इस के moral aspect को कायम करने के लिये कि कोई entertainment ऐसी न हो जो prostitution की encouragement करने वाली हो और immorality को बढ़ाने वाली हो। यह ची.ज Minister साहिब से रह गई है अगर इधर भी ध्यान देते तो अच्छा था।

ਸ਼ਰੱਮ ਮੰਤਰੀ (ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਮੌਲਵੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋ Sub-Inspector ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੱਸ ਚੁਕਾ ਹਾਂ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇਸ ਬਿਲ ਦਾ ਤਅੱਲਕ ਹੈ ਅਸੀਂ ਕੋਈ entertainment tax ਵਧਾਇਆ ਨਹੀਂ। ਸਰਕਾਰੀ ਟੈਕਸ ਦਾ evasion ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਚੋਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਇਹ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੌਲਵੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸਨੂੰ ਅਸਾਂ Good faith ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੌਲਵੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਇਸਦਾ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਗਰ ਜੋ ਆਦਮੀ cinema ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਉਸਦੇ ਪਾਸ ਪੈਸਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਨੂੰ ਤਾਂ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਜਿਸਦੀ ਆਦਤ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ ਉਸ ਲਈ ਇਹ measure ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਕਈ ਲੋਕ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਕਿ ਰੋਟੀ ਨਾ ਵੀ ਹੋਵੇ ਸਿਨਮੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ morale ਨਹੀਂ ਵਧਦਾ। ਸਰਦਾਰ ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ morale ਵਾਲੀ side ਨੂੰ ਵੀ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਅਸੀਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ allotment ਹੋਈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਬਾਅਦ cancel ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਉਹ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਤਖਤੇ, ਬਾਰੀਆਂ ਆਦਿ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਹਾਲਤ ਤਾਂ ਹੈ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ? ਸਾਡਾ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਸਖਤ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਈਏ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਨਣ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮੋਰੇਲ ਵਧੇ।

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ : morale ਨਹੀਂ moral

ਸ਼ਰੱਮ ਮੰਤਰੀ : ਜੀ ਹਾਂ, morals ਨੂੰ, ਚਾਲ ਚਲਣ ਅਤੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਚਿਆਂ ਕਰਾਂਗੇ। development ਦੇ ਕੰਮ ਲਈ, rural uplift ਦੇ ਕੰਮ ਲਈ ਅਤੇ ਦਿਹਾਤੀਆਂ ਦੀ ਤਾਲੀਮ ਲਈ ਰੁਪਏ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਟੈਕਸ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਦੇ ਘਾਟੇ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Entertainments Duty Bill, as amended, be passed.

The motion was carried.

———

THE PUNJAB APPROPRIATION (No. 3) BILL, 1955.

Minister for Development (Sardar Partap Singh Kairon) : Sir I beg to introduce the Punjab Appropriation (No. 3) Bill.

Minister for Development : Sir, I beg to move—

That the Punjab Appropriation (No. 3) Bill be taken into consideration at once.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Appropriation (No. 3) Bill be taken into consideration at once.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣਸਿੰਘਧੂਤ(ਟਾਂਡਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! Appropriation Bill ਵਿਚ flood relief ਲਈ ਜਿਹੜਾ ਪੈਸਾ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੈ। ਤਬਾਹ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਮੱਦਦ public ਨੇ ਰੋਟੀਆਂ ਤੇ ਕਪੜੇ ਦੇ ਕੇ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਰੁਪਏ ਦੀ ਤਕਸੀਮ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ public ਦੀ co-operation ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਤਕਾਵੀ ਕਰਜ਼ੇ ਤੇ grants ਦੇਣ ਲਈ ਪੁਰਾਣਾ ਤਰੀਕਾ ਅਖਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਅੱਜ ਲੋਕ ਤਕਾਵੀ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਂਦਿਆਂ ਡਰਦੇ ਹਨ, ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਤਕਾਵੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਪੁਲਸ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਤੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਦੇ ਅੱਧੀ ਤਕਾਵੀ ਖਾ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਲਰਕ ਦਿਸਦੇ ਹਨ । ਜਿਹੜਾ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਸਹੀ ਇਸਤਮਾਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਹਦੀ ਵੰਡ publicmen ਦੇ ਤਾਆਵਨ ਨਾਲ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਤੇ M. L. A.'s ਦੀ co-operation ਨਾਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਰੁਪਏ ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਉਹ ਨਤੀਜਾ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲੇਗਾ ਜਿਹੜਾ ਨਿਕਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਸਰਕਾਰੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ, ਉਸਦਾ ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਾਤੀ ਤਜਰਬਾ ਹੈ । ਸੈਕਰੇਟਰੀ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫਸਰਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਤੋਂ ਪੈਸਾ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਜੇਕਰ ਤਕਸੀਮ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਪੁਰਾਣਾ ਹੀ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੁਸੀਬਤ ਤੋਂ ਹੱਥ ਰੰਗਣ ਵਾਲੇ ਪੂਰਾ ੨ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਣਗੇ ।

ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ flood relief ਦੇ ਕੰਮ ਲਈ ਕਿਸੇ ਜਮਾਇਤ ਜਾਂ agency ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਬਾਕਾਇਦਾ ਰਸੀਦਾਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ funds ਕਠੇ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ 'ਵਾਹ ਵਾਹ' ਦੀ ਬਜਾਏ ਬਦਨਾਮੀ ਹੋਵੇਗੀ । ਕਈ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵੀ ਮਦਦ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਪਰ audit ਤੇ accounts ਦਾ ਖਿਆਲ ਕਰਕੇ ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀਆਂ । ਜਿਹੜੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਸੱਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਜਿਹੜਾ fund ਚਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਲਈ ਪੈਸਾ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਰਸੀਦਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ੨ ਦੀਆਂ

[ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ]

ਗੱਲਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਹਰ fund ਦਾ ਬਾਕਾਇਦਾ ਹਿਸਾਬ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਰਸੀਦਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਸਦਾ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਇਸਤਮਾਲ ਨਾ ਹੋਵੇ।

Finance Corporation ਜਿਸਦੇ ਬਾਰੇ ਪਿਛਲੇ ਸੈਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਘਾਟੇ ਵਿਚ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ shareholders ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ 3 per cent ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਸੂਦ ਦਿਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ਸਰਕਾਰੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਰੁਪਏ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਇਹ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦਾ ਨਾਲਾਇਕਪੁਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰੁਪਏ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਮਿਸਾਲ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਪਤਾ Demand No. 11 ਤੋਂ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਖੁਰਾਕ store ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਥਾਵਾਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਰੁਪਿਆ ਮੰਗਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਆਪਣੀ ਗਲਤੀ ਜਾਂ ਸੁਸਤੀ ਕਰਕੇ ਵਕਤ ਸਿਰ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਵੀ ਸਰਕਾਰੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਤੇ ਬੋਝ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਹੈਰਾਨੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹੈ ਕਿ 1954 ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਅੱਜ ਤਕ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਵਲ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ! ਫਿਰ, ਇਕ ਮੰਗ ਨੀਲੋਖੇੜੀ ਦੀ health, education ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਅੱਜ ਤਕ ਜੋ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਆਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੀ ਦਸਤਕਾਰੀ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਫੇਰ ਵੀ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਰਾ ਘਾਟਾ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

(आवाज़ें : यह तो देहातों के लिए है जो नीलोखेड़ी ब्लाक में शामिल हैं।)

Police की demand के बारे में Chief Minister साहिब ने कहा है कि कांग्रेस के सैशन पर बहुत सारे लोग आयेंगे।

Shri Mool Chand Jain : On a point of Order, Sir. There is no quorum. Rule 76 of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly lays down that if the number of members prescribed as quorum by the Constitution are not present, the Presiding Officer shall direct the division bells to be sounded. The division bells should, therefore, be rung.

(Under the direction of the Speaker, the division bells were then sounded. Some Members entered the House and occupied their seats).

Mr. Speaker : The quorum is complete now. The House can transact its business.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਇਹ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਸੈਸ਼ਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਵੀਹ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਪੁਲਸ ਉਤੇ ਖਰਚ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਇਕ ਗੱਲੋਂ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਘਟੋ ਘਟ ਮੰਨ ਤਾਂ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸੈਸ਼ਨ ਲਈ ਇਤਨਾ ਭਾਰ ਸਰਕਾਰੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਉਤੇ ਪਾਵੇਗੀ। ਇਸਤੋਂ ਛੁਟ ਹੋਰ ਕਾਫੀ ਰੁਪਿਆ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਵੀ ਇਸ ਸੈਸ਼ਨ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਕਿੰਨੀ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਕਿ ਪਬਲਿਕ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਰੁਪਿਆ ਲੈਣ ਦੀ ਥਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਪਾਰਟੀ ਕੇਵਲ ਅਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਫੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਖਰਚ ਕਰਦੀ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਪਬਲਿਕ ਦਾ ਇਹ ਵੀਹ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਬਚ ਜਾਂਦਾ। ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ, ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਮੋਗੇ ਵਿਚ ਹੋਈ ਕਾਨਫ੍ਰੰਸ ਦਾ ਵੀ ਹਵਾਲਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਮੋਗੇ ਸਬੰਧੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਕਾਨਫ੍ਰੰਸ ਦੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਵੀ ਸਿਪਾਹੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਵਾਲੇ ਵੀਹ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਪੁਲਸ ਉਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸੋਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੋਗੇ ਦੀ ਕਾਨਫ੍ਰੰਸ ਸਬੰਧੀ ਸਾਨੂੰ ਸਾਈਕਲਾਂ ਦਾ ਮਿਹਣਾ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਅਜੀਬ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਮਿਹਣੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਭੁਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਸਾਈਕਲ ਹੀ ਸਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਹਨ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਭੁਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕੇਵਲ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪਏ ਕਾਨਫ੍ਰੰਸ ਉਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਉਹ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਇਸ ਸੈਸ਼ਨ ਉਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨ ਲਗੇ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਦੁਖਦਾਈ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੁਪਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਾਡੇ ਪਬਲਿਕ ਫੰਡਜ਼ ਹਨ। ਪੁਲਸ ਉਤੇ ਇਸ ਸੈਸ਼ਨ ਲਈ ਇਤਨੇ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕਰਨੇ ਕੋਈ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਤੇ ਇਕ ਸੱਟ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਪਾਰਟੀ ਦੇ function ਉਤੇ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਸਰਕਾਰੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਦੇ ਖਰਚ ਹੋਣ। ਜੇ ਕਰਨੇ ਹੀ ਹਨ ਤਾਂ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਫੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਪੁਲਸ ਲੈਕੇ ਪਾਰਟੀ ਦੇ functions ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਜੋ ਪਾਰਟੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੇ ਉਸਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪਬਲਿਕ ਦੇ ਫੰਡ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਅਮਾਨਤ ਹਨ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਹੀ ਵਰਤਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਹੋ ਵੀਹ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਜੋ ਪੁਲਸ ਉਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ development ਉਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਕਲ ਲੋਕ ਹੜ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਸੰਕਟ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹਨ। ਇਹੋ ਰੁਪਿਆ Relief ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਮੰਗ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਲੋਕ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਹੀ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚੀ ਲੋਕ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

श्री मूल चन्द जैन (समालखा) : स्पीकर साहिब, मैं इस Appropriation Bill पर कुछ observations करना चाहता हूं। पहली बात यह है कि floods पर जो दो करोड़ रुपया रखा गया है, अच्छा हो अगर यह सारी रकम इस supplementary Bill में ही आ जाती।

(श्री मूल चन्द जैन)

दूसरी बात जो मैं कहनी चाहता हूं यह है कि पुलिस में जो नई भरती हो रही है उस में हरिजनों का कोई ख्याल नहीं रखा जाता। कहा जाता है कि यह भरती आ.र्जी है मगर यह regular में absorb होनी है। सरकार ने हरिजनों में से 50 फी सदी भरती करने का वायदा किया था। अगर इस वायदे को पूरा करना है तो यह 50 फी सदी की रयायत आ.र्जी भरती में भी दी जाये। मैंने इस बात पर .जोर दिया था। मगर मैं सुनता रहा हूं, चीफ मिनिस्टर साहिब ने इस बात का अपनी तकरीर में कोई जवाब नहीं दिया। मैं उम्मीद करता हूँ कि अगर हरिजनों की ratio पुलिस में 50 फी सदी करनी है तो इस बात पर .गौर किया जायेगा।

तीसरी बात canal department के मुतअल्लिक है। इस बिल में दो तीन बन्धों के लिये रुपया मांगा है। यह अच्छी बात है। इस सूबे में drainage की problem बहुत बड़ी है। अगर drainage का अच्छा प्रबन्ध होता तो flood में तबाही का extent काफी कम हो जाता। सरकार को drainage के बारे में सोचना चाहिये। इन flood में जो नुकसान हुआ है उस को पूरा करने और relief के काम पर रुपया खर्च करने में सूबे की भलाई है। तबाह हाल लोगों को रो.जगार देना चाहिये ताकि वह गु.जारा कर सकें।

चौथी बात जिस की ओर मैं सरकार का ध्यान दिलाना चाहता हूं वह आठवीं मांग है। इस में बताया गया है कि बटाला कमयूनिटी ब्लाक पर तीन लाख अठत्तर ह.जार रुपया नवां शहर पर चार लाख ग्यारह ह.जार रुपया खर्च आना है। इनके मुकाबले में सोनीपत ब्लाक पर केवल 7 ह.जार और नीलोखेड़ी पर एक लाख बाइस ह.जार रुपया खर्च हो।। यह हैरानी है कि बार बार कहने के बावजूद इस बात की तरफ ध्यान नहीं दिया जाता कि हरियाना के साथ सौतीली मां का सलूक क्यों किया जाता है। जो रकमें रखीं गई हैं उन से हैरानी होती है। जालन्धर डिवी.जन के ब्लाकों पर तो आठ लाख रुपये की रकम खर्च होगी मगर अम्बाला डिवीज.न के दो ब्लाकों पर केवल एक लाख साठ हज.ार। यह तमाम बातें थीं जिन के कारण हरियाने वालों ने हरियाने को अलग सूबा बनाने की मांग की। ऐसी बदसलूकी से ही एक भाई मांग कर सकता है कि उस को दूसरे भाई से अलग कर दिया जाये। हर बात में हरयाने से बदसलूकी की जाती है। Canal Department ने भी करनाल के लिये बान्धों के लिये कोई रुपया नहीं रखा कुदरती तौर पर इस इलाके के लोग अलग होना चाहते हैं। एक भाई ने कहा है कि पुलिस के लिये बीस लाख रुपया इस लिये रखा है कि पंजाबी सूबे की मांग करने वालों से डर है। अगर agitation constitutional ढंग से हो तो उसे दबाने की जरूरत नहीं।

पर अगर कोई आदमी unconstitutional आवाज़ उठायेगा तो गवर्नमेंट जरूर उसका मुकाबला करेगी। लेकिन मैं कहता हूँ कि गवर्नमेंट क्यों ऐसे हालात पैदा करती है, क्यों ऐसी चीज़ें करती है जिन से कि कुदरती तौर पर लोगों को शिकायत का मौका मिले ? आप ज़रा इधर देखिए नीलो-खड़ी और सोनी पत के जो development blocks हैं उनके लिए कितनी थोड़ी रकम रखी गयी है। मगर इधर के जो blocks हैं उनके लिये 8 लाख की रकम रखी गयी है जिनमें से तीन तीन लाख रुपया सड़कों के लिए वक्फ किया गया है। मगर नीलो खेड़ी में सड़कों के लिए सिर्फ चार हजार रुपये की कलील रकम रखी गयी है। तरावड़ी से ले कर एक सड़क बननी थी उसके लिये कोई provision नहीं किया गया है। तो, स्पीकर साहिब, मेरे कहने का मतलब यह है कि अगर उन दो बलाकों के लिये 8 लाख रुपया रखा जा सकता है तो मुकाबलतन वहां के लिये भी तीन चार लाख रुपया रखा जाना चाहिये था और ऐसा इम्तयाज़ पैदा नहीं करना चाहिए था। मेरा ख्याल है कि हमारी Government इन चीज़ों पर ध्यान देगी और आइन्दा के लिए ऐसी इम्तयाज़ वाली बातें नहीं करेगी जिस से कि ख्वाहमख्वाह लोगों को शिकायत करने का मौका मिले।

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਸ਼ਹਿਰ-ਪੂਰਬੀ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਇਸ Appropriation Bill ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਇਕ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ flood relief ਦੀ ਲਈ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ relief money ਦੀ distribution ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ red tape ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਇਮਦਾਦ ਮਿਲ ਜਾਵੇ। ਦੂਸਰੀ ਚੀਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮਿਲਵਰਤਨ ਇਸ ਨਾਗਹਾਨੀ ਮੁਸੀਬਤ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਹੁਣ ਤਕ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਕਿ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਅਫਸਰ ਹਨ ਉਹ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿ ਗ਼ੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਅਤੇ non-officials ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਿਲਵਰਤਨ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਗ਼ੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ relief money ਦੀ ਤਕਸੀਮ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦਫਤਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠਕੇ ਹੀ ਇਸਦੀ ਵੰਡ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਜਿਸਨੂੰ ਤੁਸੀਂ 100 ਰੁਪਿਆ ਦੇਣਾ ਹੈ ਉਸਦੇ ਘਰ 50 ਹੀ ਪਹੁੰਚਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਗ਼ੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਲਿਆ ਜਵੇ। ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਅਸੂਲ ਬਣਾ ਲਵੋ ਕਿ ਫਲਾਂ ੨ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਇਸਦੀ ਤਕਸੀਮ ਦੀ ਲਈ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦੀ ਵੰਡ ਠੀਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।

ਫੇਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਲਗੀ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ Public Relations Department ਹੈ ਉਹ ਕੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ

[ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ]

ਦੇ ਵਿਚ ਜਿੰਨੇ ਹੜ੍ਹ ਆਏ ਹਨ, ਜਿੰਨੇ floods ਆਏ ਹਨ ਪਰ ਇਸ department ਦੀ ਕੋਈ movement ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਉਹ ਕਿਸੀ ਵੀ flood stricken area ਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਗਏ। ਇਸਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ press correspondents ਨੂੰ ਭੀ ਕਿਸੀ flood affected area ਦੇ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਣ ਦੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਇਸਨੇ ਸਿਰਫ Chandigarh ਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠਕੇ ਹੀ Press ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਦੀ ਤਰਦੀਦ ਕਰਨ ਦਾ ਹੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਸ department ਦਾ ਫਰਜ਼ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚਤ ਕਰਦਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਮਦਦ ਮਿਲ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਖਬਰਾਂ ਦੀ ਤਰਦੀਦ ਕਰਨ ਦਾ ਅਤੇ contradictory statements ਦੇਣ ਦਾ ਕੰਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, flood relief ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਰੁਪਿਆ Government ਨੇ ਮਖਸੂਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸਦੇ ਬਾਰੇ ਇਸ department ਨੂੰ ਹਰਕਤ ਦੇ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਾਕਫ਼ੀਅਤ ਪਹੁੰਚਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੁਪਿਆ ਮਿਲੂਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਲਫ਼ਾਜ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।

दिवान जगदीश चन्द्र (लुधियाना शहर उत्तर) : माननीय स्पीकर साहिब इस बिल को बहस के दौरान......

अध्यक्ष महोदय : मैं सिर्फ एक मिनट लेना चाहिता हूं। अर्ज यह है कि बिल पर 12-30 से ले कर एक बजे तक बहस होगी। इस time में से 15 मिनट Minister-in-charge के लिये है और बाकी 15 मिनट आप के लिये हैं। इस के बाद Guillotine apply की जावेगी।

(Just a minute please I may tell the House that this Bill will remain under discussion from 12-30 P. M. to 1 P. M. Out of this time fifteen minutes will be taken by the Minister-in-charge for making a reply and the remaining fifteen minutes are for the members. After that guillotine would be applied.)

ਸਰਦਾਰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ time ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ ਹੈ।

मौलवी अब्दुल गनी डार : जनाब गुजारिश यह है कि यह टाईम बहुत थोड़ा है। आप ज्यादा कर दें तो बहुत अच्छा होगा।

अध्यक्ष महोदय : मगर कैसे ? (But how ?)

मौलवी अब्दुल गनी डार : आप हाऊस को $1\frac{1}{2}$ बजे की बजाए दो बजे तक चलने दें इससे कोई फर्क नहीं पड़ेगा।

Mr. Speaker. It has already been decided that the House would adjourn at 1.30 P.M. today. I am sorry to say that the request made by the hon. Member cannot be acceded to.

दिवान जगदीश चन्द : तो स्पीकर साहिब मैं अर्ज़ कर रहा था कि इस बिल की बहस के दौरान में Government की तवज्जुह floods की तरफ दिलाई गयी है। मैं भी इस सिलसला में कुछ अर्ज़ करना चाहता हूँ। स्पीकर साहिब ! यह बड़ी खुशी की बात है कि Government इन मुसीबत के मारे लोगों की इमदाद कर रही है और बड़ी फराखदिली से कर रही है। मेरा ख्याल है कि इस इमदाद से लोगों की तकलीफें काफी हद तक दूर हो जाएंगी। लेकिन, स्पीकर साहिब, यहां गवर्नमेंट देहाती लोगों को इमदाद दे वहां शहरी लोगों को भी कदरे relief मिलना ज़रूरी है। यह ठीक है और मैं तसलीम करता हूँ कि देहातों में शहरों की निसबत ज़्यादा मुसीबत आई है लेकिन शहरी जायदाद को भी काफी नुकसान पहुंचा है। मैं यह चाहता हूं कि हमारी Government जहां देहातों में आबियाना और मालिया मुआफ कर रही है वहां शहरी जायदाद के सिलसले में भी House Tax जो Municipalies की तरफ से लगता है और Property Tax जो पंजाब सरकार की तरफ से लगाया जाता है वह छोड़ देना चाहिए। स्पीकर साहिब ! शहरी जायदाद में ऐसी जायदाद भी शामिल है जो निकासी जायदाद है और दूसरे गरीब लोगों की है इस किस्म का एलान Government की तरफ से करने से यह दरुसत है कि उसे कुछ financial नुकसान होगा मगर इससे शहरों की गरीब जनता बच जाएगी। फिर, स्पीकर साहिब, शहरों में मज़दूर हैं और दूसरी मिडल कलास के लोग हैं जिन्हों ने कि अपनी थोड़ी थोड़ी बचत से छोटे छोटे मकान बनाये थे। वे सब हज़ारों की तादाद में गिर गये हैं। इस लिये यह मुनासिब नज़र आता है कि जिन गरीब शहरी लोगों को नुकसान पहुँचा है उनकी भी मदद की जाए।

इसके अलावा स्पीकर साहिब कुछ ऐसे इलाके भी शहरों में है जहां कि बहुत पानी आया है और जो माल वगैरा के stocks थे वे सब नष्ट हो गये हैं और भारी नुकसान हुआ है। इस सिलसिला में जहां तक छोटे छोटे दुकानदारों का और छोटे सटाकिस्टों का ताल्लुक है वे तबाह हो गये हैं और उनकी कमर टूट गयी है। इस लिये उनकी मदद करना निहायत लाज़मी है। खास तौर पर, स्पीकर साहिब, सब को पता है कि लुधयाना में बहुत सी दस्तकारियां हैं और छोटी छोटी बहुत सी industries है उनमें पानी आ जाने से बहुत नुकसान हुआ है। काफी इलाकों में कारखानों में पानी भर जाने के कारण machinary और stocks खराब हो गये हैं। इस लिए मैं समझता हूँ कि Government इन लोगों की तरफ भी बहुत तवज्जुह देगी।

(दिवान जगदीश चन्द्र)

इस के अलावा, स्पीकर साहिब, एक और अर्ज़ करना चाहता हूँ कि यह ठीक है कि सरकार की तरफ से काफी हिदायतें जा रही है और जानी भी चाहिए कि सरकारी खज़ानों से जो रुपया दिया जा रहा है वह मुनासब तौर पर लोगों के पास पहुँचाया जाए। मगर कहीं इस किसम की कार्यवाही न हो कि यह रुपया महकमा के क्लर्कों और दूसरे लोगों के हाथों में ही रह जावे और गरीबों को relief न मिले। माननीय स्पीकर साहिब, मैं इस मामला पर ज़्यादा न कहते हुए सिर्फ यही कहूंगा कि सरकार को इस बात का ख्याल रखना चाहिये कि मुनासिब आदमियों को मुनासिब इमदाद जरूर मिलनी चाहिए।

पंडित मोहन लाल दत्त (आनन्दपुर साहिब): स्पीकर साहिब! बाढ़ के सिलसिला में जो Government relief दे रही है मैं उसके बारे में आपके द्वारा अपनी सरकार की तवज्जुह अपने इलाका की तरफ दिलाना चाहता हूं। स्पीकर साहिब, तहसील ऊना बहुत backward area है और नदी नालों का घर है। मगर मैं तो यह भी कहूँगा कि सैलाबों का घर है। हमारे लिये यह बाढ़ और floods कोई नई चीज़ नहीं है और न ही कोई नया तजरुबा है। वहां बाढ़ हर साल आते हैं लेकिन अबकी दफा भारी वर्षा के कारण जबर्दस्त floods आये हैं और भारी तबाही हुई है। ऐसी तबाही पहले कभी नहीं हुई थी।

स्पीकर साहिब, थाना नूरपुर बेदी के इलाका के एक तरफ तो दरिया बहता है और दूसरी तरफ सुवां नदी बहती है इसके अलावा और सैकड़ों की तादाद में चो और नदी नाले हैं जिन के कारण भारी तबाही आई है। मेरी सरकार के आगे दरखास्त है कि मेरे इस इलाके की तरफ खास तवज्जुह दी जाए। स्पीकर साहिब, मेरे इलाके में आम तौर पर मक्की की फसल होती है मगर वह बिल्कुल तबाह हो गई है। यही नहीं। फसलों के साथ साथ जमीन भी wash off हो गयी है। सुवां और दरिया के नज़दीक नज़दीक खास तौर पर तबाही हुई है। इस लिये उन लोगों को खास तौर पर मदद होनी चाहिए। फिर, स्पीकर साहिब, घरों की तामीर के लिए जो रकम दी जा रही है मैं समझता हूँ कि उन से घर तामीर नहीं हो सकते हैं यह जो तकावी देने का सिलसिला है मैं कहता हूं कि हमारे इलाके में इतनी गुरबत है कि वह तकावी लेकर वापस नहीं कर सकते हैं। मैं हैरान हूं कि उन गरीबों को कैसे relief मिलेगा। यह जो यहां बयान किया गया है कि लोगों को relief दिया जा रहा है, तकावी कर्जे दिये जा रहे हैं मगर मैं समझता हूं कि इन पच्चास पच्चास और सौ सौ रुपयों से लोगों को कोई relief मिलने वाला नहीं है।

इसके अलावा मैं एक बात सरदार प्रताप सिंह साहिब से अर्ज़ करूंगा कि इन लोगों की फसलें तो बरबाद हो गई हैं इस लिए जो बंदिशें जंगलात में मवेशियों के चराने के सम्बन्ध में लगी हुई हैं वह मेहरबानी कर के हटाई जायें। कुछ जंगलात ऐसे हैं जो मुसलमानों के थे जो अब evacuee property है और गवर्नमेंट के control में हैं। मैं तजवीज़ पेश करता हूं कि इन गरीब लोगों को इन जंगलात में से लकड़ी मुफ्त मुहैया की जाये ताकि वह अपने मकानों की मुरम्मत कर सकें या अपनी रिहायश के लिये झोंपड़े तैयार कर सकें। अगर यह रियायतें इन्हें न दी गई तो यह लोग अपने झोंपड़े तैयार नहीं कर सकेंगे।

मौलवी अब्दुल .गनी डार (नूह): स्पीकर साहिब! चूंकि आप ने दूसरे मैम्बरों को भी बोलने के लिये वक्त देना है इस लिये मैं आप की मार्फत गवर्नमेंट के पास अपनी चन्द मारूज़ात जल्दी जल्दी पेश करना चाहता हूं। पिछले दिनों लगातार बारिश की वजह से पंजाब में सैलाब आ जाने से बहुत तबाही और बरबादी हुई है। मैं समझता हूँ कि महकमा नहर की गफलत और लापरवाही की वजह से इस तबाही और बरबादी में बेहद इज़ाफा हुआ है। इस एवान के कुछ मेम्बरान ने गवर्नमेंट से अपील की है कि अमृतसर ज़िले में जो काफी नुकसान हुआ है उसके मुतअल्लिक inquiry कराई जाये कि आया यह नुकसान महकमा नहर की गफलत की वजह से तो नहीं हुआ। इसी तरह ज़िला लुधियाना और जालंधर में भी बारिश की वजह से काफी तबाही हुई है। मेरी हैरत की हद नहीं रहती कि इस तूफान में.....

विकास मन्त्री: क्या आप की हैरत की हद है भी सही?

मौलवी अब्दुल .गनी डार: जी हां! एक बात है जहां हैरत की हद हो गई है। स्पीकर साहिब! इस मौका पर Public Relations Department ने यह महसूस नहीं किया कि वह तमाम प्रेस वालों की मदद ले और तमाम अफसरान और इस एवान के मुअज़िज़ मैम्बरान को इस नागहानी आफत से पेश अज़ वक्त आगाह करे। दरअसल यह क.फन चोरी वाली बात है या उस डाक्टर वाली जो यह समझे कि हैज़े की बीमारी पड़े और लोग ज़्यादा तादाद में मरें तो उसे ज्यादा फायदा हो। गवर्नमेंट को ऐसा रवैया हरगिज़ इख्तियार नहीं करना चाहिये बल्कि ऐसे मौकों पर निहायत सोच समझ कर कदम उठाना चाहिये।

इसके अलावा स्पीकर साहिब मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूँ कि हरियाना में सैलाब नहीं आया और पंजाब के दूसरे हिस्सों में मतवातर भारी बारिश होने की वजह से फसलें बरबाद हो गई हैं और लोगों के मकानात गिर गये हैं। इस लिए मैं गवर्नमेंट से गु.ज़ारिश करूंगा कि जहां उन्होंने जालंधर डिवीज़न में मुनासिब तवज्जुह दी है वहां यह भी ज़रूरी है कि वह हरियाना के

(मौलवी अब्दुल .गनी डार)
लोगों को भूल न जावें। हमारे आनरेबल विकास मन्त्री सरदार प्रताप सिंह साहिब की तवज्जुह तो ज्यादा तर जालंधर डिवीज़न की तरफ ही रहती है।

विकास मन्त्री : हरियाने वाले लोग तो आप के बनते नहीं।

मौलवी अब्दुल गनी डार : इसके अलावा स्पीकर साहिब मैं आप को बिसातत से यह गुज़ारिश करना चाहता हूं कि मेरे मुअज़िज़ दोस्त श्री मूल चन्द जैन ने पुलिस की भरती का सवाल उठाया था। उन्होंने फरमाया कि हिन्दू और सिख displaced persons हैं लेकिन मुसलमान displaced persons नहीं इस लिये उनको भरती नहीं किया गया। इस पर मैं ज़रूर कहूंगा कि मुसलमानों के साथ अन्याय हुआ है और गवर्नमेंट को चाहिये कि वह ऐसे अन्याय न करे।

अध्यक्ष महोदय : ऐसे इलफ़ाज़ कहने का यह कौन सा occasion है ? [Where is the occasion for making such remarks?)

मौलवी अब्दुल .गनी डार : जनाब आली! पुलिस में भरती का सवाल उठाया गया था इस लिए मेरी यह गुज़ारिश है कि जब हिन्दुओं को पुलिस में भरती किया जाता है तो मुसलमानों को भी पूरा मौका मिलना चाहिए लेकिन एक मुसलमान को भी पुलिस में भरती नहीं किया गया। इस के बावजूद हिन्दुस्तान को Secular State कहा जाता है। अगर यह Secular Sta e है तो इसे सही मायनों में Secular State होना चाहिए। बहरहाल स्पीकर साहिब! मैं छोटी सी एक और गुज़ारिश कर के बैठ जाता हूं। अभी अभी यहां Community Projects का ज़िक्र आया। वहां पर एक चौकीदार और बेलदार को 27-8-0 माहवार तनखाह मिलती है। इस कलील तनखाह से उनका कैसे गुज़र हो सकता है और वह अपने बच्चों को कैसे तालीम दे सकते हैं। इन अलफाज के साथ मैं आप का शुक्रिया अदा करता हूँ और जो वक्त आप ने दिया है उसी पर इक्तफा करते हुए बैठ जाता हूं।

श्री राम स्वरूप (बुटाना) : स्पीकर साहिब! पिछले दिनों पंजाब में एक बड़ी भारी आफत आई है।

अध्यक्ष महोदय : आप आफत का ज़िक्र न करें बल्कि इस बिल पर बहस करें।
(Please don't talk of the calamity but confine your discussion to the present Bill.)

श्री राम सरूप : स्पीकर साहब! सैलाब की वजह से पंजाब को बहुत नुकसान पहुँचा है और गवर्नमेंट ने सैलाब से मुतासिर ज़दा लोगों को relief देने के लिये बहुत से कदम उठाये हैं। इन हालात में हमें इस बिल की हिमायत करनी चाहिये। आज कल जितना रुपया पुलिस पर

और General Administration पर खर्च किया जा रहा है उस के मुकाबले में मैं समझता हूं कि पंजाब उतनी तरक्की नहीं कर रहा जितनी कि इस ने पिछले एक दो साल में की है। आजकल पुलिस के महकमे की यह हालत है कि मेरे ज़िले करनाल में किसी शख्स की पुलिस स्टेशन में रिपोर्ट दर्ज नहीं की जाती। यहां तक कि मेरे जैसे आदमी के लिये पुलिस स्टेशन में रिपोर्ट दर्ज करवाना बहुत मुश्किल बात है। इस सिलसिले में, स्पीकर साहिब, मैं आप की खिदमत में अर्ज़ करना चाहता हूं कि कुछ अरसा हुआ मैं पुलिस स्टेशन में रिपोर्ट दर्ज करवाने गया लेकिन पुलिस कानस्टेबल ने मेरी रिपोर्ट दर्ज न की।

श्रीमती शन्नो देवी : On a point of Order, Sir. इन के कहने पर ही तो उस Sub-Inspector को बदल दिया गया।

अध्यक्ष महोदय : माननीय मैम्बर प्रसंग के अनुकूल बात नहीं कर रहे। (The hon. Member is not relevant).

श्री राम सरूप : स्पीकर साहिब ! मैं तो पुलिस के महकमे की कारगुज़ारी का ज़िक्र कर रहा हूं कि हालत यहां तक पहुँच गई है कि पुलिस स्टेशन में किसी आदमी की रिपोर्ट नहीं दर्ज हो सकती।

अध्यक्ष महोदय : जब आप किसी महकमे के खिलाफ गिला कर रहे हैं तो आप को irrelevant नहीं होना चाहिए। आप को कोई concrete suggestions देनी चाहियें। (When the hon. Member is making complaint against any department, he should not be irrelevant. He should give concrete suggestions.)

श्री राम सरूप : स्पीकर साहिब, इसके अलावा Community Projects का ज़िक्र आया है। मेरे दोस्त श्री मूल चन्द ने फरमाया था कि यह काम नामुकम्मल पड़ा हुआ है। बरसात की वजह से सारा काम खराब हो गया है। मैं समझता हूँ कि यह रकम जो इस काम के लिये रखी गई है वह बहुत थोड़ी है। मैं आप की विसातत से गवर्नमेंट के गोश गुज़ार करना चाहता हूं कि Community Projects पर ज्यादा खर्च Ambala Division में किया जाना चाहिये था लेकिन गवर्नमेंट यहां बहुत कम रुपया खर्च कर रही है। हमारे ज़िले में बहुत नाकस इन्तज़ाम है और हमारे ज़िला के लोगों को यह शिकायत है कि गवर्नमेंट को रुपया सोच समझ कर खर्च करना चाहिये था।

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਗੌਰ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਝ ਤਕਰੀਰਾਂ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਕਿ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਸਨ। ਕਈਆਂ ਵੀਰਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਕਾਂਗਰਸ ਸੈਸ਼ਨ ਵਾਸਤੇ ਰਖੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਸੈਸ਼ਨ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਪੁਲਿਸ ਨਹੀਂ ਰਖੀ ਜਾ ਰਹੀ ਕਿਉਂਜੋ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਪੰਡਾਲ ਵਿਚ ਤਾਂ ਅਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕ ਕਾਂਗਰਸ ਸੈਸ਼ਨ ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ dispersal ਲਈ ਰਖੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਰਖੀ ਜਾ ਰਹੀ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚ ਲੜਾਈ ਹੋਣ ਦਾ ਡਰ ਹੈ ਸਗੋਂ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਸਮਾਗਮ ਤੇ ਟ੍ਰੈਫ਼ਿਕ ਨੂੰ ਕੰਟ੍ਰੋਲ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਕਾਂਗਰਸ ਸੈਸ਼ਨ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲਈ ਅਸਾਡੇ ਪਾਸ ਤਿੰਨ ਤੋਂ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਤਕ ਵਾਲੰਟੀਅਰ ਹੋਣਗੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਸੀਂ ਆਪ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੈਸ਼ਨ ਦੇ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਾਲੰਟੀਅਰ ਹੀ ਟ੍ਰੈਫ਼ਿਕ ਨੂੰ ਕੰਟ੍ਰੋਲ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਤੇ ਆਏ ਸਜਣਾਂ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਕਰਨਗੇ। ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪੰਡਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਕੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਪਏਗਾ। "ਸ਼ਹੀਦ ਨਗਰ" ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਇਕ ਵੀ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਪੁਲਿਸ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਫਿਕਰ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਗੁਸਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੱਢ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ ਪੁਲਿਸ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਰਖੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਤੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਕਈ ਖੀਸੇ ਕਟ ਵੀ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਟਰੰਕ ਚੁਕਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਆ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਕਈ ਮੁਰਕੀਆਂ ਲਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੁਰੀ ਨੀਤ ਨਾਲ ਸਮਾਗਮ ਤੇ ਆਏ ਸਜਣਾਂ ਨੂੰ ਭੈ ਦੇਣ ਲਈ ਪੁਲਿਸ ਰਖੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਖਿਆਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਡਰ ਨਾਲ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੀਆਂ।

ਦੂਜੀ ਅਰਜ਼ ਮੈਂ ਇਹ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪਣੇ ਵੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਸੁਣਕੇ ਇਵੇਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਵੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਲਈ ਨਹੀਂ ਲਭਦ ਤਾਂ ਇਹ ਨਿਕੀਆਂ ਨਿਕੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸ਼੍ਰੀ ਮੂਲ ਚੰਦ ਜੈਨ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਬਾਲਾ ਡਵੀਜ਼ਨ ਵਿਚ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਘਟ ਰਕਮ ਖਰਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਲੰਧਰ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵਿਚ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਤੇ ਵਧ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਬਟਾਲਾ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਅਫ਼ਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀ ਮੂਲ ਚੰਦ ਜੀ ਵਰਗੇ ਸਜਣ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਨ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਅਤੇ National Extension Service Blocks ਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਕੋ ਜਿੰਨੀ ਰਕਮ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਲਾਕ ਨੂੰ ਦੂਜੇ

ਬਲਾਕ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਰਕਮ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਲਾਕਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿ ਰੁਪਏ ਪਹਿਲਾਂ ਲੈ ਲੈਣ ਜਾਂ ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਲੈਣ। ਇਹ ਵਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਹ ਰਕਮ ਕਚੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਨੂੰ ਪੱਕਿਆਂ ਕਰਨ ਤੇ ਲਾ ਦਿਤੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸੜਕਾਂ ਨੂੰ ਚੌੜਿਆਂ ਕਰਨ ਤੇ ਲਾ ਦਿਤੀ। ਰਕਮ ਤਾਂ ਸਭ ਬਲਾਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਹੀ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਜਿੰਨਾ ਰੁਪਿਆ Community Projects ਲਈ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉੱਨਾ ਹੀ National Extension Blocks ਲਈ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀ ਮੂਲ ਚੰਦ ਜੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸ਼ਕਾਇਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਹਰ ਗੱਲ ਤੋਲ ਕੇ ਅਤੇ ਸੋਚਕੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸੋਚਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਇਹ ਨਿਯਮ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਬਲਾਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਤੇ ਇਕੋ ਜਿੰਨਾ ਰੁਪਿਆ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ।

ਫਿਰ, ਮੇਰੇ ਕੁਝ ਮਿਤਰਾਂ ਨੇ ਕਲ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੋਈ ਤਬਾਹੀ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕੁਝ ਇਤਰਾਜ਼ ਉਠਾਏ ਸਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਵੀ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਕ ਇਤਰਾਜ਼ ਇਹ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਤੌਖਲਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਿਆਂ ਪਾਸ ਨਹਿਰਾਂ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਰਪੋਰਟਾਂ ਲਿਖਵਾਈਆਂ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਕਟ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਵਿਚਾਰੇ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਦੀ tolerate ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ। ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਰੁਧ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਣ ਲਈ ਪਾਣੀ ਕਟ ਕੇ ਨਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਕੋਈ ਐਕਸ਼ਨ ਨਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੜ੍ਹਾਂ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕੇ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਣ ਲਈ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਤੇਜ਼ ਗੱਡੀ ਚਲਾਈ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਚਲਾਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਅਤੇ ਕੋਈ ਐਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਕੰਮੇ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਅਤੇ ਪਬਲਿਕ ਨਾਲ ਜ਼ਿਦ ਤੇ ਆ ਕੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਐਕਸ਼ਨ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਬਿਨਾਂ ਸੰਕੋਚ ਦੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਬਲਿਕ ਨੂੰ ਤੰਗ ਨਾ ਕਰਨ।

ਫਿਰ, ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਬਚਾਵ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਮਾਮੂਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਅਜੇ ਤਕ ਰਾਹ ਸਾਫ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਅਤੇ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਤਾਂ ਮਦਦ ਜਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਪਰ ਇਸਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸੜਕਾਂ ਟੁਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਪੁਲ ਬਨਾਏ ਜਾਣੇ ਹਨ। syphon ਵਡੇ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਪਾਣੀ ਨੇ ਸੜਕਾਂ ਤੋੜੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕਈ ਸੜਕਾਂ ਸੈਂਟਰਲ ਪੀ. ਡਬਲਯੂ. ਡੀ. ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਨੇ। ਫਿਰ ਵੀ ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਐਨੀ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ

[ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ]

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦੇਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਥਾਈਂ ਮੈਂ ਆਪ ਵੇਖ ਆਇਆ ਹਾਂ ਕਿ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਮੀਲ ਤਕ ਸੜਕ ਦਾ ਟੋਟਾ ਹੀ ਗਾਇਬ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਪਾਣੀ ਸੜਕ ਦੇ ਉਪਰੋਂ ਵਗ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਟੋਟਾ ਨਕਾਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਿਵਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਿਥੇ ਪੁਲ ਛੋਟੇ ਹਨ ਉਥੇ ਪੁਲਾਂ ਨੂੰ ਚੁੜੇਰਾ ਕਰਾਂਗੇ। ਅਤੇ ਸੜਕਾਂ ਨੂੰ ਚੌੜਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵੀ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਸੰਗਦੇ। ਅਸੀਂ ਚੋਆਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਤੇ ਵੀ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ। ਤੁਸੀਂ ਯਕੀਨ ਰਖੋ ਕਿ ਅਸਾਨੂੰ ਵੀ ਉੱਨਾ ਹੀ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਏ ਜਿੰਨਾ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਤੇ ਅਸਾਡੀ ਇੱਛਾ ਹੈ ਕਿ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਪੁਲਾਂ ਤੇ ਸੜਕਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਫਿਰ, ਇਕ ਦੋ ਵੀਰਾਂ ਨੇ fertilizers ਬਾਰੇ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਅਗਲੀ ਵੇਰ ਕੋਈ ਬਿਲ ਲਿਆਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਆਸ ਹੈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਕੁਝ ਵੀਰਾਂ ਨੇ ਜੰਗਲਾਤ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਖੁਲ੍ਹਾ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਪਰ ਮੈਂ ਇਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਕੜੀ ਨਹੀਂ ਕਟਣ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਮਕਾਨ ਬਨਾਣ ਲਈ ਅਤੇ ਕੋਠੇ ਛੱਤਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਕ ਸੌ ਰੁਪਿਆ ਫੀ ਕੋਠਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਠਾ ਛੱਤਣ ਲਈ ਲਕੜੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਉਹ ਮੁਲ ਦੇਕੇ ਲਕੜੀ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਗੱਲ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਦਰਖਤ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਾਂ ਹਨੇਰੀ ਨਾਲ ਡਿਗ ਗਏ ਹਨ ਜਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਲੰਘ ਗਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਨੀਲਾਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕੀਂ ਮੁਲ ਲੈਕੇ ਲਕੜ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆ ਸਕਣ। ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਅਫਸਰ ਨਾਲ ਜਾਂ ਪਰਜਾ ਨਾਲ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਬੇਈਮਾਨੀ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਸ਼੍ਰੀ ਗਨੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸ਼ਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮਿਉਜ਼ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਭਰਤੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰਾ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵੀਰ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦੇਵਾਂਗਾ ਕਿ ਮਿਉਜ਼ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭਰਤੀ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਤਾਂ ਭਰਤੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਲਈ ਵੀ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸਿਵਾਏ ਕੁਝ ਇਕ ਸੀਟਾਂ Scheduled Caste ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਰਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਸਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮਿਉਜ਼ ਦੀ ਭਰਤੀ ਤੇ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਜੇਕਰ ਉਹ ਭਰਤੀ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹੋਣ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਛਾਤੀ ਦੀ ਚੁੜਾਈ, ਸਰੀਰ ਦੀ ਉਚਾਈ ਆਦਿਕ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਿਉਜ਼ ਦਾ ਸਰਵਿਸਾਂ ਵਿਚ ਉੱਨਾ ਹੀ ਹੱਕ ਹੈ ਜਿੰਨਾ ਕਿ ਬਾਕੀ ਪੰਜਾਬ ਵਾਸੀਆਂ ਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਰਖਾਂਗਾ ਅਤੇ ਮਿਉਜ਼ ਦੀ ਭਰਤੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਬਾਰੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੇ ਦੇਵਾਂਗੇ।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਜੰਗਲਾਤ ਵਿਚ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਚਰਾਨ ਬਾਰੇ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕਾਂਗੇ। ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ ਜੇਕਰ ਜਰਨੈਲੀ ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਜੋ

plantation ਹੈ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਪਸ਼ੂ ਮੂੰਹ ਮਾਰ ਕੇ ਮੁਠ ਪਤਿਆਂ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਗਿੱਲਾ ਕਰ ਲਵੇ ਤਾਂ ਅਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ। ਅਗੇ ਹੀ ਕਾਫੀ ਨੁਕਸਾਨ ਅਤੇ ਬਰਬਾਦੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਬੇ ਦਾ ਪਸ਼ੂ ਧਨ ਬਚ ਸਕੇ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ।

ਆਖਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਜੋ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਕਹੀਆਂ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਹਾਂਗੇ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਜੋ ਉਹ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਰਨ। ਅਸੀਂ ਕਦੀ ਵੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਰਹਾਂਗੇ। ਆਪ ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਆਨੰਦ ਜਨਤਕ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਿਸ ਹੁਬ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਚਾਅ ਅਤੇ ਸ਼ਾਨ ਨਾਲ ਸੂਬੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਭੀੜ ਸਮੇਂ ਦੁਖੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਵਧਾਈ ਦੇ ਯੋਗ ਹਨ। ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿੰਨੀ ਵੀ ਆਪ ਇਸ ਪਾਸੋਂ ਸੇਵਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੋਗੇ ਇਹ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ। ਜੋ ਗੱਲਾਂ ਆਪ ਨੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕਹੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਅਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਹੀ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੀੜਤਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਕਟੇ ਜਾਣਗੇ। ਹੁਣ ਹੀ ਸਮਾਂ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹੌਸਲੇ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਿੰਨੀ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਮਦਦ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਰੀਏ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸੇਵਾ ਦੇ ਜੋ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰੀਏ। ਇਸ ਮੁਸੀਬਤ ਵਿਚ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਤਾਂ ਸੇਵਾ ਹੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਖਲਕਤ ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ ਉਹ ਖਲਕਤ ਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਸੂਲਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜੋ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਤੇ ਜਨਤਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖੇ। ਸਰਕਾਰ ਤਾਂ ਸੇਵਾਦਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਸ ਜੋ ਸਾਧਨ ਹਨ ਉਹ ਜਨਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਉਸੇ ਸੇਵਾ ਭਾਵ ਦੀ ਸਪਿਰਟ ਨਾਲ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਕੰਮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਸਾਡੇ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਯਤਨ ਕਰਨ ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਮੁਸੀਬਤ ਤੋਂ ਬਚਾ ਸਕੀਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Appropriation (No. 3) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

CLAUSE 2

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 3

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 3 stand part of the Bill.

The motion was carried.

SCHEDULE

Mr. Speaker : Question is—

That Schedule stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 1

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Speaker : Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Development : (Sardar Partap Singh Kairon): Sir, I beg to move—

That the Punjab Appropriation (No. 3) Bill be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Appropriation (No. 3) Bill be passed.

प्रोफैसर मोता सिंह आनन्दपुरी (आदमपुर) : स्पीकर साहिब ! मैं बिल के हक में बोलने के लिये खड़ा हुआ हूं। मेरी यह शिकायत है कि जितनी रकम इस Appropriation Bill के लिये रखी गई है उससे ज़्यादा रखी जानी चाहिए थी। खुसूसियत से 3, 4 items ऐसी हैं जिन के लिये रुपये की बड़ी ज़रूरत है। उन के लिये रुपया और ज़्यादा होना चाहिए था। मेरा मतलब Agriculture और Finance की items से है। तीसरी चीज़ मौजूदा हालात के अन्दर flood havoc से है। इन चीज़ों के साथ Irrigation Works की construction के लिए भी रुपया बहुत कम है। Roads के बनाने के लिये रुपया इस वक्त लिया ही नहीं गया। मैं इस वास्ते भी कहता हूं कि यह बिल बहुत ज़रूरी है और खास कर इस साल इस रकम को ज्यादा कर दिया जाता तो अच्छा होता क्योंकि मेरे ख्याल में

Flood आने के 2, 3 causes हैं। एक तो कुदरती वजह हो सकती है और एक हमारे काम में खामी की वजह है। मिसाल के तौर पर मैं अर्ज़ करूं। हम ने सड़कें बनाईं, रेल की लाईन बनाईं, नहरें बनाईं और पुल बनाए लेकिन उन की capacity बहुत थोड़ी रखी गई। Syphon जो तैयार किये गए उन की capacity बहुत insufficient थी। रेलवे में भी ऐसी ही कई चीज़ें थी जिन को वजह से तूफान ज़्यादा damageable और ज़्यादा नुकसानदेह साबत हो रहे हैं। इस का कारण यह भी है कि सड़कों की कमी है. एक गांव से दूसरे गांव में नहीं आया जा सकता। कई जगह ऐसी हैं जहां 20, 20 मील तक गुज़रना मुश्किल है। छकड़े ले जाना तो एक तरफ पैदल पहुँचना भी नामुमकिन है। मैंने पहले भी इस ओर मिनिस्टर साहिब की तवज्जुह दिलाई थी कि Roads जहां जहां बननी शुरू होती हैं complete नहीं की जातीं। मिसाल के तौर पर आदमपुर का इलाका लीजिए। वहां पर मिनिस्टर साहिब ने सड़क बनाने का हुकम दिया, सड़क शुरू भी हुई लेकिन एक मील तैयार हो कर बन्द पड़ी है। अगर सड़क complete कर दी जाती तो मैं कहता हूँ कि 40, 50 गांव के करीब तबाही से बच जाते। Roads की बहुत सख्त ज़रूरत है। लेकिन इस काम के लिए इस बिल में कोई fund नहीं रखे गए। Irrigation में जो syphons बने हुए हैं जहां पर एक syphon बना हुआ है वहां पर कम से कम 5 syphons चाहियें Bridges ज़्यादा होने चाहियें और Roads भी ज़्यादा होनी चाहियें। अगर यह सब हो जाए तो Floods का असर आधा रह जाएगा। Floods के लिये गवर्नमेंट ने भी काफी रुपया दिया है, Philanthropists ने भी काफी मदद दी है, आम जनता की तरफ से भी इस काम में बहुत दिलचस्पी ली जा रही है। लेकिन जैसे कि कल भी कहा गया है इस रुपये को खर्च करने के लिए ईमानदारी बरती जाए तो अच्छा होगा। चण्डीगढ़ में मुझे मालूम हुआ है कि श्री सच्चर के नाम से जो fund इकट्ठा हो रहा है उस की रसीदें issue नहीं की जा रहीं।

अध्यक्ष महोदय : आप मेरी बात सुनें। श्री सच्चर के fund का इस बिल से क्या ताल्लुक है ? (Please listen to me. What connection Shri Sachar's fund has got with this Bill ?)

प्रोफैसर मोता सिंह आनन्दपुरी : जनाब मैंने Flood Relief Fund के बारे में कहा कि इस की appropriation ठीक होनी चाहिये।

अध्यक्ष महोदय : मुझे फिर कहना पड़ेगा कि आप बज़ुर्ग हैं (I will have to remind you again that you are a 'Bazurg'.........)

प्रोफैसर मोता सिंह आनन्दपुरी : बहुत अच्छा मैं इस को छोड़ता हूं और Agriculture के मुतअल्लिक कहता हूं। इस के लिए तो रुपया बिल्कुल काफी नहीं है। Insufficient बल्कि insignificantly meagre है। Fertilizer के बारे में कहना चाहता हूं कि हम fertilizer अन्धेरे में ही दे रहे हैं। अगर agronomic system of fertilizer कामयाब हो जाए तो हमें पता लग जाएगा कि कहां पर fertilizer देना है कहां पर नहीं देना।

[प्रोफैसर मोता सिंह आनन्द पुरी]

अगली बात मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूँ कि Hybrid Seed System of Maize बहुत useful system है ।

जहां से हम इस वक्त 100 मन मक्की निकालते हैं इस के ज़रीए हम 500 मन मक्की निकाल सकेंगे । इस experiment के लिए 15 एकड़ ज़मीन बहुत थोड़ी है मेरी suggestion है कि इस के लिए कम से कम एक सौ एकड़ ज़मीन earmark होनी चाहिए। ताकि सब cultivators को hybrid seeds मिल सकें ।

इस के अलावा, इस मौके पर मैं एक चीज़ और अर्ज़ करना चाहता हूँ कि वर्तमान स्थिति में Public R lations Department की services, पुलिस की services और फौज की services की बहुत ज़रूरत थी । लेकिन फौज बिल्कुल थोड़ी आई है । अच्छा होता अगर फौज चारों तरफ फैल जाती और देहातों में मकान बनाने का काम फौजी सैपर्ज़ और माईनर्ज़ करते । Bridges बनाने का काम भी उन के द्वारा ही होता ताकि वह जल्दी हो जाता। और इस मौके पर तमाम देश के tents......

Mr. Speaker : Please try to be relevant.

प्रोफैसर मोता सिंह आनन्द पुरी : मैं Public Relations Department के मुतअल्लिक कह रहा हूँ कि इस की contribution nil के बराबर है । Department का नाम तो Public Relations है लेकिन इस के साथ Public का relation कोई नहीं है । यह funds का abuse है ।

अध्यक्ष महोदय : Fund का abuse तो होगा या नहीं आप Procedure को abuse न करें ।

(Whether fund is abused or not, but you should not abuse the procedure.)

प्रोफैसर मोता सिंह आनन्दपुरी : बहुत अच्छा, मैं पुलिस के मुतअल्लिक कह कर बैठ जाता हूँ । यह महकमा बड़ा अच्छा काम कर रहा है इस के लिये जितना ज़्यादा भी रुपया रखा जाए वह ठीक है । अगर इस से भी ज़्यादा होता तो ठीक था । लेकिन पुलिस वालों का behaviour अच्छा होना चाहिए । जहां भी कोई मजमा होता है पुलिस वालों की ज़रूरत पड़ती है । कुरुक्षेत्र का मेला हो या Congress का session हो पुलिस का होना ज़रूरी है। लेकिन जिस बात पर मैं ज़्यादा ज़ोर देना चाहता हूं वह यह है कि उन को अपना पुराना रवैया बदल कर well behaved बन जाना चाहिए । उनको झूठे मुकदमे नहीं बनाने चाहियें। अगर ऐसा हो जाए तो पुलिस का रुपया भी ठीक है ।

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Appropriation (No. 3) Bill be passed.

The motion was carried.

1-19 P.M.

The Assembly then adjourned sine die.

Punjab Vidhan Sabha Debates

24th November, 1955

VOL. II—No. 6

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Thursday, 24th November, 1955

CHANDIGARH :

Printed by the Controller of Printing and Stationery, Punjab

1955

Price : Re 0-3-0

PUNJAB VIDHAN SABHA

Thursday, the 24th November, 1955.

The Vidhan Sabha met in the Assembly Hall, Sector 10, *Chandigarh Capital at* 2 *p.m. of the Clock. Mr. Speaker* (*Sardar Gurdial Singh Dhillon*) *in the Chair.*

QUESTION HOUR—DISPENSED WITH

Chief Parliamentary Secretary (Shri Prabodh Chandra) : Sir, I request that the Question Hour be dispensed with today.

Mr. Speaker : The Question Hour is dispensed with today.

ADJOURNMENT OF THE SABHA

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar) : Sir, I beg to move—

> That the Assembly shall adjourn without question put at 7.30 p.m. instead of 6.30 p.m. on Thursday, the 24th November, 1955.

Mr. Speaker : Motion moved—

> That the Assembly shall adjourn without question put at 7.30 p.m. instead of 6.30 p.m. on Thursday, the 24th November, 1955.

Mr. Speaker : Question is—

> That the Assembly shall adjourn without question put at 7.30 P.M. instead of 6.30 p.m. on Thursday the 24th November. 1955.

The motion was carried.

ADJOURNMENT NOTICE

Mr. Speaker : Sardar Chanan Singh, Sardar Achhar Singh Chhina and Sardar Darshan Singh have given notice of an Adjournment Motion. It reads like this—

> " to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House, to discuss definite matter of urgent public importance, namely, the situation created by the strike of nearly 350 workers of Sarswati Engineering Works. Strike started on 15th October and is still continuing. 28 workers have been dismissed and forcibly ejected from their quarters. 14 have been arrested. Despite assurances and recommendations by Labour Officers, the Government has not so far even referred the dispute to Industrial Tribunal for adjudication. "

एक तो यह vague है और इस में कहीं यह नहीं बताया गया कि यह सरस्वती एजिनिरिंग वर्क्स कहां है और दूसरे आपने rules की modification में देखा होगा जो कि अक्तूबर में लागू किये गये थे, उन में यह decide किया गया है कि जो Adjournment motion होती है उस के साथ explanatory note बड़ा जरूरी है जो नहीं दिया गया। इस लिए मैं इसे out of order declare करता हूं।

Firstly it is vague and it has not been stated as to where this Saraswati Engineering Works is situated. Secondly, you must have perused the modification new made in the Rules of Procedure, which came into force in October last Session, wherein it has been provided that an explanatory note must accompany an Adjournment Motion. This has not been submitted in this case. I, therefore, declare this Adjournment Motion out of order.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ: ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੁਛ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ explain ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ।

Mr. Speaker : I have declared it out of order.

TRANSACTION OF GOVERNMENT BUSINESS ON THURSDAY, THE 24TH NOVEMBER, 1955

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar) : Sir, I beg to move—

That Rule 30 of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly be suspended and Government business be transacted on Thursday, the 24th November, 1955.

Mr. Speaker : Motion moved—

That Rule 30 of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly be suspended and Government business be transacted on Thursday, the 24th November, 1955.

मौलवी अब्दुल गनी डार : स्पीकर साहिब या तो मैम्बरान की बदकिस्मती है.....

अध्यक्ष महोदय : वैसे क्या आप को पता है कि House के सामने कोई private member's business है या नहीं ? अगर नहीं तो कोई सवाल ही पैदा नहीं होता किसी speech का, आप को मालूम होना चाहिए कि यह तो formal तौर पर motion move कर दी है ।

Does the hon. Member know whether there is any private Member's business before the House or not ? If not, the question of making any speech does not arise. The hon. Member should know that this motion has been formally moved.

मौलवी अब्दुल गनी डार : तो मैं भी formal तौर पर ही कहता हूं कि—

"भुखे जट कटोरी लभी
पानी पी २ आफरया ।"

Mr. Speaker : Question is—

That Rule 30 of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly be suspended and Government business be transacted on Thursday, the 24th November, 1955.

The motion was carried.

PAPERS LAID ON THE TABLE

Mr. Speaker : Now the Secretary will lay some papers on the Table.

Secretary : Sir, I beg to lay on the Table a statement showing the Bills which were passed by the Punjab State Legislature during its sittings of the present (11th) Session in October, 1955 and assented to by the Governor.

1. The Punjab Agricultural Produce Markets (Validation) Bill, 1955.
2. The Punjab Municipal (Tax Validating) Bill, 1955.
3. The Punjab Legislative Assembly Speaker's and Deputy Speaker's Salaries (Amendment) Bill, 1955.
4. The Punjab Legislative Council Chairman's and Deputy Chairman's Salaries and Allowances (Amendment) Bill, 1955.
5. The Punjab Entertainments Duty Bill, 1955.
6. The Punjab Excise (Amendment) Bill, 1955.
7. The Punjab Land Revenue (Surcharge) (Amendment) Bill, 1955.
8. The Punjab District Boards (Tax Validating) Bill, 1955.
9. The Punjab Town Improvement (Amendment) Bill, 1955.
10. The Punjab Passengers and Goods Taxation (Amendment) Bill, 1955.
11. The East Punjab University (Amendment) Bill, 1955.
12. The Punjab Legislative Assembly (Allowances of Members) (Amendment) Bill, 1955.
13. The Punjab Legislative Council (Allowances of Members) (Amendment) Bill, 1955.
14. The Punjab District Boards (Temporary Constitution) (Repeal) Bill, 1955.
15. The Punjab Appropriation (No. 3) Bill, 1955.

Sir, I also beg to lay on the Table a copy of the Punjab Land Revenue (Special Assessments) Bill, 1955 which was passed by this Sabha on the 15th of October and returned by the Punjab Legislative Council with recommendation on the 19th of October, 1955.

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar) : Sir, I beg to lay on the Table of the House the Report of the States Reorganisation Commission.

Minister for Finance (Sardar Ujjal Singh) : Sir, I beg to present the Report of the Comptroller and Auditor-General on the Appropriation Accounts of the State of Punjab for the year 1952-53 and Audit Report for 1954.

Minister for Labour (Chaudhri Sunder Singh) : Sir, I beg to lay on the Table of the House the Rules made under the Punjab Tobacco Vend Fees Act, 1952, as required by section 18(3) of the said Act.

CONSIDERATION OF THE REPOT OF THE STATES RE-ORGANISATION COMMISSION

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar) : Sir, I beg to move—

> That the Report of the States Reorganisation Commission be taken into consideration.

Shri Mool Chand Jain : Sir, I have given notice of a substantive mont'on in th's connection.

ग्रध्यक्ष महोदय : पहले यह move तो हो ले ।

(First let this motion be moved).

मुख्य मंत्री : स्पीकर साहिब, जैसा कि आप को और इस मुअज़िज़ एवान के मैम्बर साहिबान को इल्म है कि २२ दिसम्बर, १६५३ को Prime Minister साहिब ने Parliament में यह एलान किया कि एक कमिशन मुकर्रर होने वाला है--जिस की report आज हमारे सामने गौर के लिए पेश है--और वह कमिशन इस सारे मामले को objectively और dispassionately देखेगा। उस के बाद २६ दिसम्बर, १६५३ को Government of India का एक Resolution पास हुआ। उस के ज़रिए तीन इशखास पर मुश्तमल एक कमिशन मुकर्रर हुआ। उस कमिशन ने अपना काम करके यह जो मौजूदा report है यह Government को भेज दी। उस कमिशन ने पूरी कोशिश की कि जहां तक हो सके वह मुख्तलिफ किसम के ख्यालात दरयाफत करे पेशतर इस के कि गवर्नमैण्ट को अपनी सिफारशात दे। मुझे यह कहने की ज़रूरत नहीं कि एक लाख से ऊपर दस्तावेज़ात उन की नज़र में आए और बाकायदा तौर पर memorandum दो हज़ार के करीब और उस के इलावा लातादाद मुलाकातें और दूसरा सारा सिलसिला हुआ। उन्होंने मुल्क का दौरा किया और मुख्तलिफ ख्यालात के लोगों से मिले और उस के बाद अपने नतायज गवर्नमैण्ट के सामने रखे। इसी सिलसिला में उन्होंने पंजाब गवर्नमैण्ट को भी लिखा। पंजाब गवर्नमैण्ट ने अपना जवाब देने से पहले ,अपनी राए ज़ाहिर करने से पहले यह मुनासब समझा कि एक कमेटी जो नुमायंदा किसम की हो बनाई जाए ताकि वह मुख्तलिफ सवालों पर गौर करे और गवर्नमैण्ट को मशवरा दे। उस कमेटी की सिफारशात के बारे में मुझे यहां कहने की ज़रूरत नहीं, सिर्फ मैम्बरों के नाम याद दिलाना चाहता हूं क्योंकि नामों का आम तौर पर कम पता है। कमेटी में जो मैम्बर साहिबान थे उन के Chairman तो थे Legislative Council के Chairman सरदार कपूर सिंह। दूसरे मैम्बरान में जनाब खुद, पंडित ठाकुर दास भार्गव, ज्ञानी गुरमुख सिंह मुसाफर, चौधरी रणवीर सिंह, श्री रला राम, जत्थेदार मोहन सिंह, श्री ए. सी. बाली., श्री देव राज सेठी, श्री रिजक राम, श्री चान्द राम, श्री पृथ्वी सिंह आज़ाद। यह तो गैर सरकारी मैम्बरान थे और सरकारी मैम्बरान थे Chief Secretary, Government Punjab, Commissioner, Ambala and Jullundur Divisions और Finance Secretary जो इस कमेटी के सैक्रेटरी थे....

इस कमेटी ने अपनी रिपोर्ट गवर्नमैण्ट को दी है और इस के साथ ही अपना मशवरा और सलाह भी दी है। हमारी गवर्नमैण्ट ने अपनी राए जो States Reorganisation Commission को दी है वह केवल उन स्वालों का जवाब था जो कमिशन ने किये। अब इस वक्त जो कमिशन की राए है और जो हमारी गवर्नमैण्ट की राए है वह दोनों ही आपस में मिलती हैं। इन दोनों राओं का आपस में इतफाक है। बाकी रहा यह स्वाल कि गवर्नमैण्ट ने किन बिना पर यह राए कायम की है इन के बारे में मैं यह ज़रूरी नहीं समझता कि इन चीज़ों का यहां ज़िक्र किया जाए। मैं तो सिर्फ इतने पर ही इतफा करूंगा और इतनी गुज़ारिश करूंगा कि गवर्नमेंट ने जो राए अपनी तर्फ से दी है वह इस लिहाज से नहीं दी है कि अगर स्टेट की हदबन्दी होती है तो इस स्टेट की हदबन्दी से किसी फिरेके की तादाद पर असर पड़े और किसी फिरके पर न पड़े। जिसतरह से हमारे Prime Minister साहिब ने कहा है कि इस पर objective तरीके से राए देनी चाहिए तो इसी के मुताबिक हम ने अपनी राए दी है

और यह राए administrative convenience को सामने रख कर दी गई। मैं हाऊस को याद दिलाना चाहता हूं कि कुछ अरसा हुआ किसी मज़मून पर बोलते हुए मैं ने कहा था कि यह मांग करना कि कोई सूबा बड़ा कर दिया जाये इस लिये कि जो किसी फिरका कि स्टेट में मौजूदा तादाद है वह कम हो जाए या इस सूबा को छोटा कर दिया जाए कि जो किसी फिरके की मौजूदा तादाद है वह ज्यादा हो जाए यह दोनों नज़रिए काबले एत्राज़ हैं क्योंकि किसी राज्य की हद को नियत करते वक्त जो मुग्रामलात सामने आते हैं वह और होते हैं और उन मुग्रामलात को देखना ज़रूरी होता है। कता नज़र इस बात के कि उन का क्या असर पड़ता है किसी एक जमात पर किसी एक फिरके पर या किसी एक फिरके की तादाद पर।

मैं इस सिलसिले में यह भी अर्ज करना मुनासब समझता हूं कि हमारे सामने इस वक्त जो motion है इस को consider करनेके बाद इस पर कोई फैसला यहां पर नहीं होना है और इस की वजह साफ है और इस motion का scope भी इसी लिये restricted रखा गया है। इस वक्त तो Government of India ने यह कहा है कि जो राज्य की Governments हैं वह अपनी राए इस रिपोर्ट पर दें और यह राए उनको ३० नवम्बर १९५५ तक पहुंच जाए। और साथ ही यह भी कहा है कि अगर राज्य की Governments चाहें तो अपनी Legislatures की भी राएं ले सकती हैं और Legislatures में discussion कर के यह जानने की कोशिश की जाए कि मेंबर साहिबान की क्या राए हैं। इस लिये आज जो तकरीरें यहांपर होंगी मेम्बर साहिबान की तरफ से उन को छपवा कर सारी की सारी पूरी शकल में Governments of India को भेजनी हैं इसलिये इस stage पर इस motion पर किसी किसम की voting नहीं होगी और हाऊस को किसी चीज पर Divide नहीं करना है क्योंकि इस Report पर फैसला करने का वक्त तब आएगा जब एक बिल इस के बारे में Government of India बना लेगी और वह बिल यहां पर भेजगी और उस पर Government of India हमारी राए दरयाफत करेगी।

स्पीकर साहिब आप अच्छी तरह से जानते हैं कि इस बात का फैसला कि किसी सूबा से कोई हिस्सा निकाल दिया जाए या इस के साथ कोई हिस्सा मिला दिया जाए, हमारे हाथ में नहीं, पार्लियामैंट के इखतैयार में है और ऐसा वह ही कर सकते हैं इस लिए Parliament के पास यह चीज़ एक बिल की शक्ल में आएगी और Government of India कानून के मुताबिक और कायदे के मुताबिक यह बिल State Legislatures को भेजेगी ताकि State Legislatures की जो राएं हों उन्हें as certain किया जाए। इस लिये यह चीजें इन खसूसियात के साथ फिर इस हाऊस के सामनेपेश होंगी और मेंबरान को अपनी राए जाहिर करने का और फैसला करने का पूरा मौका होगा। इस वक्त जो बहस होनी है उस पर किसी मेंबर पर भी किसी किसम की पाबन्दी नहीं। हर आदमी अपनी राए खुले तौर पर जाहिर करेगा और न ही हमने अपनी पार्टी में इस चीज के लिये कोई whip दिया है कि कोई आदमी अपनी राए जाहिर नहीं कर सकता। इस लिये यह बिल्कुल आया है कि जो राये जहांपर दी जायेगी वह या तो इस Report के हक में होगी और यह कहा जाएगा कि वह ठीक है कि या यह कहा जायेगा कि हम इस Report से इखतलाफ करते हैं

(मुख्य मंत्री)

और जो Report से इखतलाफ करते हों उन के पास दो बिना हो सकती हैं। एक तो यह हो सकती है कि किसी सूबे को बनाने में फलां फलां Factor लिये जाते हैं यह किसी सूबे को दूसरे सूबे में मिलाने के लिये फलां फलां चीजों का ख्याल रखा जाता है और किसी खास तरह से किसी सूबे की हद को कायम करना होता है। जब कोई आदमी Objective तरीके से किसी चीज़ को कहता है तो वह इस बात की तर्फ ध्यान नहीं देता कि इस का असर Voting Strength पर क्या होगा।

दूसरा ढंग इस तरह हो सकता है कि मेंबरान यह कहें कि पंजाब की मौजूदा स्टेट में और चीजें शामिल की जाएं और यह ज़ाहिर है कि कई लोग इस बात पर खुश होंगे कि इस के साथ और चीज़ें शामिल कर ली जाएं तो रकबा बढ़ेगा और कुछ दोस्त इस बात पर खुश होंगे कि रकबा कम कर दिया जाए तो किसी खास फिरके की गिनती बढ़ेगी।

कुछ लोग कहते हैं कि फलां हिस्सा काटा जाए या फलां साथ मिला दिया जाए। इस बात पर objective तरीके से बहस करें कि किस असूल की बिना पर ऐसा किया जाए। कई लोग कहेंगे कि हमारे साथ अच्छा सलूक नहीं किया गया और हमें फलां फलां शिकायतें हैं। मैं समझता हूं कि ऐसी शिकायतों की बिना पर अपनी तकरीरों में तलखी पैदा करनी अच्छी नहीं। आप देखें कि इस बारे में पार्लीमैण्ट में बहस होनी है और पार्लीमैण्ट ने ही फैसला करना है। हमारी आवाज़ उन के पास जानी है। पिछले तजर्बे की बिना पर, मैं अर्ज़ करूंगा, कि आप बातों में तलखी पैदा न करें। हर एक को अपनी राए देने का हक है। मगर हर बात तरीके से होनी चाहिए। शिकायतें बताना, और यह बताना कि हमें पूछा नहीं गया, हमारी शनवाई नहीं हुई, एक जज़बात का, feelings का मुआमला है। मैं अदब से दरखास्त करूंगा कि जो मेंबर ऐसी शिकायतें करें वह तरीके से बात को put करें। एक तरीका यह है कि इन facts की बिना पर देखा जाए कि क्या फैसला करना है। जो ज़बान इस्तेमाल की जाए वह शाइस्ता होनी चाहिए कोई ताने वगैरा न दिये जाएं। अगर मेम्बर इस तरह करेंगे तो इस का असर दायमी रहेगा और दिलों में कोई रंज अफसोस नहीं होगा। मेरी अर्ज़ यह है कि जब फैसला पार्लीमैण्ट ने करना है तो हम अपनी तकरीरों में जज़बात से काम क्यों लें।। यह ज़रूरी नहीं और न हीं हो सकता है कि हर मेम्बर की राये कबूल कर ली जाए। अगर ऐसी बात है तो फिर राय का इज़हार करते वक्त ऐसे कलाम क्यों इस्तेमाल किये जायें जो ना-मुनासब हों। अगर कोई गलत शब्द मुंह से निकल गया तो उस का असर खराब होगा। इस लिये मैं दरखास्त करूंगा कि राय आप शौक से दें, मगर अनजानपने में कोई ऐसी बात आप के मुंह से न निकले जिस से किसी के दिल पर चोट लगे। ऐसी बातों का दायमी असर अच्छा नहीं रहता।

स्पीकर साहिब मैं निवेदन करूंगा कि कुछ हिस्सा पंजाब का ऐसा है जो किसी सूरत में भी कट नहीं सकता, मेरा इशारा जालन्धर की तरफ है। इस डिवीज़न के मेंबर इस बात को ख्याल में रखें कि फैस्ला पार्लीमैण्ट ने करना है। वह किसी हिस्से को काट सकती है, किसी को मिला सकती है। मगर उन की राए का दायमी असर क्या होता है, इस बात को उन मेम्बरों को ख्याल में रखना चाहिये। इन बहन भाइयों ने आपस में बैठना

है और हर वक्त इकट्ठे रहना है। इसे कोई ऐसी बात आज यहां नहीं कहनी चाहिये जिस का बुरा असर हो और नुक्सान हो। इस लिये मैं विस्तार से दरखास्त करने पर मजबूर हुआ हूं क्योंकि मुझे डर है कि कहीं कोई ऐसी बात किसी से न हो जाए जो हमारे पंजाब के वायुमंडल को खराब कर दें। केंद्रीय सरकार और हमारे बड़े बड़े लीडर इस मुआमले का मुतालिया कर रहे हैं। मैं तो यही चाहता हूं कि अनजानपुने में भी कोई ऐसी बात न हो जो वायुमंडल को खराब करे। हम ने पार्लीमैण्ट को मनवाना है, और अपनी राये उन के सामने रखनी है। उस राय का वज़न करना है पार्लीमैण्ट ने, फैसला करना है पार्लीमैण्ट ने। तो हम क्यों वायुमंडल को खराब करें। हमें तो आपस में बैठ कर झगड़ों का फैसला कर लेना चाहिये। आप जानते हैं हमारे पंजाब का सवाल देश के महान आदमियों के हाथ में है। वह इस को हल करने में लगे हुए हैं। हमारी खुशकिस्मती है कि गवर्नमैण्ट आफ इंडिया और हिंदुस्तान की लीडरशिप इस मसले को सुलझा रही है। हम ने यहां जो राय रखनी है वह आखरी नहीं। आखरी फैसला तो पार्लीमैण्ट ने करना है। मैं अदब से दरखास्त करूंगा कि हम ऐसी चीजों में न जायें जो खाहमुखाह किसी मामले को उलझाने वाली हों।

मैं इस की merits or demrits को discuss नहीं करना चाहता। मुझे जरूरत नहीं है कि मैं कोई ऐसी वजूहात दूं जो कि इस की support में हों। इस बारे मैम्बर साहिबान अपने २ ख्यलात यहां रखेंगे। आखिर रिपोर्ट क्या है इस बारे में कोई arguments नहीं देनी है और न ही देने की ज़रूरत है। मैम्बर साहिबान खुद इस के बारे में for or against राये दे देंगे इस लिये उन चीजों को मैं किसी तरह भी touch नहीं करता मैं हाऊस का ज्यादा समय नहीं लेना चाहता और बैठ जाना चाहता हूं। मगर बैठने से पहले मैं एक दफा फिर गुजारिश करना चाहता हूं कि जहां पर शक है वहां शक दूर करने की कोशिश की जाये ताकि जो लोग दूर हैं वे नज़दीक हों। और दूरी किस तरह दूर हो और नज़दीकी किस तरह हासिल हो इस के मुतअल्लिक सोचना चाहिये। आखिर जब दो दिन मिल कर बात करते हैं तो कोई तकलीफ नहीं होती और कोई बजह नहीं कि शकूक दूर न हों। जब हम ने यह फैसला किया है और दुनिया को पंच शील वाला रास्ता दिखला रहे हैं तो मुझे कोई बजह मालूम नहीं होती कि हम अपने मसले न तैय कर पाएं और उन का कोई solution न निकाल सकें तो मैं स्पीकर साहिबान आप की विसातत से फिर अपने मुअज़िज़ ईवान के मैम्बर साहिबान की खिदमत में निहायत अदब से और बड़ी नम्रता से अर्ज़ करूंगा कि कोई भी ऐसी चीज न होने दें जिस से मुआमलात उलझ जाएं और कुर्बा हवाई में किसी तरह कदूरत पैदा हो जाए।

अध्यक्ष महोदय : मैं आप से यह पूछना चाहता हूं कि क्या आप चाहते हैं कि कोई वक्त की मियाद रखी जाये।

(Do the hon. Members desire that some time limit for speeches be fixed ?)

Some Hon Members: No, Sir, there should be no time limit.

अध्यक्ष महोदय : Order, order.

कुछ माननीय मैम्बर : दस मिन्ट की time limit मुकर्रर कर दें।

श्री रंजीत सिंह कैप्टन : स्पीकर साहिब मेरी अर्ज़ है कि यह एक बड़ा अहिम और important मसला है। अगर time limit कर दी गई तो कोई भी माननीय मैम्बर अपना point develop नहीं कर सकेगा और दुनिया के सामने क्या speeches जाएंगी जब कि कोई अपनी पूरी बात भी जो कि वह कहनी चाहता है नहीं कह सकेगा इस लिये मेरी अर्ज़ यह है कि जो भी जितना time लेता है दे देना चाहिए।

अध्यक्ष महोदय : आप इस मुआमला में मेरी भी मदद करें। आप में से बाज़ मैम्बर साहिबान को शिकायत रहती है कि उन्हें समय नहीं मिलता है और protest के तौर पर बाहर चले जाते हैं (You should help me also in this matter because some of the hon. Members often complain that they do not get time to speak and as a protest they stage a walk out)

कुछ माननीय सदस्य : आप हाऊस ज़रा लम्बा ले जायें।

अध्यक्ष महोदय : हाऊस को लम्बा ले जाना मेरे इखतियार की बात नहीं है। (It is not in my power to extend the Session).

मौलवी अब्दुल गनी डार : मगर स्पीकर साहिब Bombay में तो S.R.C. की report पर ७ दिन तक बहस होती रही है।

Mr. Speaker Order, order.

मुख्य मंत्री : स्पीकर साहब मैं यह कह देना चाहता हूं अगर मैम्बर साहिबान की यही राये है तो हम एक रोज के लिये और बैठ सकते हैं।

श्री तेग राम : स्पीकर साहिब अगर time limit नहीं रखनी चाहिए तो speeches उन से शुरू की जायें जो पहले बहुत कम बोलते हैं।

अध्यक्ष महोदय : जो साहिबान यह चाहते हैं कि time limit होनी चाहिए वे अपने हाथ ऊपर उठाएं।

(Those who are in favour of time limit for speeches being fixed, may raise their hands.)

पंडित श्री राम शर्मा : बहुत थोड़े हैं।

अध्यक्ष महोदय : Speeches पर time limit नहीं होगी। इस के इलावा एक बात Leader of the House ने clear कर दी है कि इस report पर खुली बहस हो सकती है और हरेक अपने ख्यालात और विचार प्रकट कर सकता है इसका मतलब यह है जब कि यह subtantive motion नहीं है और मैं नहीं समझता कि जब यह substantive motion नहीं है तो इस पर जो amendments दी हैं वे किस तरह आ सकती हैं। मैं उनको out of order करता हूं। जहां तक independent motion का ताल्लुक है मैं किसी नतीजे पर नहीं पहुंचा कि मैं इसे क्या treat करूं। अगर मैं इसे substantive

motion treat कर लूं तो इसका नोटिस यहां Secretariat के अन्दर एक हफता पहले आना चाहिये। और अगर इस को resolution treat करूं तो उस के लिये और rules लागू हैं। रूल में आप को पढ़ कर सुनाता हूं।

"Save as otheswise provided in these rules a member who wishes to move a motion, shall give in the case of a substnative motion at least seven clear days' and in the case of an amendment at least two clear days' notice in writing of his intention to the Secretary"

(There will be no time limit for speeches. Besides, the Leader of the House has made it quite clear that there can be a free discussion on this Report and every member can express his opinion about it. It means that this is not a substantive motion and for this reason notices of amendments cannot be given. I, therefore, rule them out of order. So far as the independent Motion is concerned. I do not know, how should I treat it. If I treat it as a substantive motion then (it does not take form of a Resolution for which) a week's notice is required to be given to this Secretariat. I would like to read out the relevant Rule to you. On the other hand, if I treat it as a Resolution then it is governed by different Rules.

श्री मूल चन्द जैन : Provided that को भी पढ़ दीजिये। आप discretion इसतेमाल कर सकते हैं।

अध्यक्ष महोदय : मैं ऐसा नहीं करना चाहता। दूसरा जो resolution है अगर इसे resolution समझें तो इस के लिये time limit होती है। इस ख्याल से मैं इस की इजाजत नहीं देता। (I have no mind to act like this. Secondly as regards the resolution—if at all I treat it as such—there is also a time limit for this. On this ground I disallow it).

मौलवी अब्दुल गनी डार : आप के इख्त्यारात बहुत वसीह हैं इजाजत दे दीजिये।

श्री मूल चन्द जैन : स्पीकर साहिब मुझे एक बात कहने की इजाजत दीजिये कि नोटस भी तो एक हफता का नहीं है, हम कैसे नोटस दे सकते हैं।

Mr. Speaker : The motion moved by the Chief Minister is very comprehensive. The hon. Member can say anything he likes during the debate. There are no restrictions

Shri Mool Chand Jain. Sir, I have sent another motion.

मौलवी अब्दुल गनी डार : स्पीकर साहिब मैंने भी एक मोशन भेजी थी।।

अध्यक्ष महोदय : आप की वजूहात कोई और नहीं हो सकती। वे वही हैं जो कि मैं ने कह दी हैं। (The reasons advanced by you cannot be different from those already pointed out by me).

प्रोफैसर शेर सिंह (झज्जर) : अध्यक्ष महोदय : आज जो इस सदन में गौर करने के लिये रिपोर्ट पेश की गई है States Reorganisation Commission यानी इस के मैम्बर साहिबान ने जिस योग्यता, जिस मेहनत और जिस काबलीयत से इस समस्या को हर पहलू पर गौर कर के अपने विचार और विचारों के साथ २ अपने परिणाम भी दिये हैं उस के लिये मैं उन का और उन के अध्यक्ष का धन्यवाद करता हूं। इस का यह मतलब नहीं कि जो इस के अन्दर परिणाम योग्य सदस्यों और उन के अध्यक्ष ने जनता के सामने रखे हैं हम पूरी तरह उन के साथ इतेफाक करते हैं हमारे मत भेद उन के साथ हो सकते हैं मगर मत भेद होते हुए भी उन की मेहनत और योग्यता की दाद दिये बगैर नहीं रह सकता।

[प्रोफेसर शेर सिंह]

यह report जो हमारे सामने अब पेश है उसे चार हिस्सों में बांटा गया है। पहिला हिस्सा कि क्या अवस्था है कि जिस के कारण इस देश के राज्यों का पुनर्गठन किया जाये और हद बन्दी की जाये। दूसरा पार्ट जो है उस में बताया है कि कौन से सिद्धांत है जिन को सामने रख कर कि अपने सूबों की हद्दें बदलें और नये ढंग से सूबे बनायें। तीसरे हिस्सा में उन्होंने ने अपने परिणाम और proposals दी हैं। चौथे भाग में दिया गया है कि नये सूबे बनाने और proposals अपनाने के बाद फिर भी जिन प्रान्तों की समस्या रह जायेगी चाहे वे एक भाषी हों या दो भाषी हों उन को कैसे हल किया जाये उन के लिये सुझाव दिये हैं। अब हमने इस बात पर विचार करना है कि जिन सिद्धांतों के आधार पर proposals बनाए हैं उन पर वे पूरे उतरते हैं या नहीं। जो proposals पेश किए गए हैं उन के अन्दर क्या कमी रह गई है उन के सम्बन्ध में विचार आपके द्वारा रखे हैं।

इन सिद्धांतों का रिपोर्ट के शुरु में उल्लेख किया गया है कि इन सिद्धांतों के आधार पर राज्यों का पुनर्गठन होना चाहिये। इन में भाषा और संस्कृति का सिद्धांत है जिन के आधार पर सूबों की बांट हो। इस के अलावा इस बात पर भी जोर दिया गया है कि सूबों के उखाड़ पिछाड़ पर ज्यादा खर्च न हो और प्रान्त अपने पैरों पर खड़े हो सकें। इस में Geographical contiguity का भी ध्यान रखा जावे और इस बात को भी विचार में रखा जाये कि ऐसे इलाके में बसने वाले लोगों की इच्छा क्या है। इन मोटे मोटे सिद्धांतों को पेशे नजर रखते हुए कमिशन के सदस्यों ने अपनी proposals पेश की हैं। जो सिद्धांत इस मामले पर रखे गये हैं वह सारे ठीक मालूम होते हैं। इन में से एक सिद्धांत के साथ मेरा मत भेद है। उन्होंने कहा है कि जो border का सूबा हो वह काफी बड़ा होना चाहिये और उस के काफी resources होने चाहियें क्योंकि defence के point of view से यह बहुत जरूरी है, इस बात से मेरा मत भेद है, मेरे दोस्त जो defence के मुतअल्लिक कुछ जानकारी रखते हैं उन्हें यह अच्छी तरह मालूम होगा कि ऐसे इलाकों में पूरी तरह से हिफाज़त का इंतज़ामात होना जरूरी है और अगर यह सीमा का प्रान्त छोट होगा तो centre इस पर पूरे प्रभाव से control कर सकेगा। सीमा के साथ साथ छोटा सा इलाका centrally Administered हो चाहे केन्द्र का उनमें काफी दखल हो, ऐसा सभी सुरक्षा का माहिर लोग आज सर्व सम्मति से मानते हैं इस लिये कमिशन की इस तजवीज़ से कि Border Province विशाल होना चाहिये मेरा मत भेद है। बाकी के सिद्धांतों के साथ मेरा पूरा पूरा इतफाक है। इस समय पंजाब के अंदर दो तीन अलाके हैं जिन के मुतल्लिक माननीय मुख्य मंत्री ने अपने भाषण में जिक्र किया है। पंजाब में एक पंजाबी बोलने वाला इलाका है एक हिंदी बोलने वाला इलाका अर्थात हरयाना प्रान्त है और तीसरा पहाड़ी प्रदेश है। अब हमने देखना है कि पंजाब के इन तीन किसम के अलाकों का किस तरह पुनर्गठन किया जाये। थोड़ी देर पहले मैंने जिन सिद्धांतो का जिक्र किया है इन सिद्धांतों की कसौटी पर हमें राज्य पुनर्गठन अयोग द्वारा की गई सिफारशों की जांचना है जो सिद्धात हमारे योग्य सदस्यों ने पेश किये हैं, उन में से एक पर तो मैं ने इख्तलाफ राये पेश की है, बाकी सिद्धांत में ठीक मानता हूं। उन सिद्धांतों की कसौटी पर सोचे

तब भी जो हल आयोग ने पेश किया है वह ठीक नहीं है। इस सम्बन्ध में हमारे अकाली भाईयों ने कमिशन के आगे memorandum पेश किया, Congress M.L.A's. ने और गैर कांग्रेसी M.L.A's ने भी और दूसरी संस्थाओं ने भी memorandum पेश किये। इन सारी समस्याओं का अच्छी तरह से विश्लेषण कर के राज्य पुनर्गठन आयोग ने इन्हें हल करने की कोशिश की। कमीशन की राय में पंजाब की दो बड़ी समस्याएं साम्प्रदायिक और भाषायी समस्याएं हैं इन समस्याओं का हरयाना प्रान्त से कोई सम्बन्ध नहीं बैठता है। उन्होंने Communal और Linguistic problems पर विचार करते हुए यह परिणाम दिया है कि पंजाब पेप्सू, तथा हिमाचल को मिला कर संयुक्त पंजाब बनाया जाए। Ambala Division का तो Linguistic problems के साथ सम्बन्ध है communal problem के साथ ही। मैं हैरान हूं कि जब नतीजा इन दो समस्यों को दृष्टि में रखकर किया तब नतीजा निकालते समय हरयाना प्रान्त को पंजाब में क्यों धकेल दिया। हरयाना प्रान्त का इन समस्याओं के साथ कोई वास्ता नहीं। वहां पर पंजाबी हिंदी का कोई झगड़ा नहीं वहां पर मज़हबों का कोई झगड़ा नहीं तो मुझे समझ नहीं आती कि फिर इस को पंजाब के साथ क्यों ठोंस दिया गया है। कमिशन ने communal problem और language problem को विचार में रखते हुए अपनी राये पेश की कि अगर पंजाबी सूबा बना भी दें और हरयाना प्रान्त अलग कर भी दें तो न भाषा का हल होता है और न ही फिरकाप्रस्ती का, जो मसला है उस का कोई हल निकलता है। मैं यह नहीं समझ सका कि बड़ा प्रान्त बना कर जो हल पेश किया है उस से इन मसलों का कैसे हल हो सकता है। यह इलाका जहां यह समस्या नहीं है उस पर समस्या लादी जा रही है। यह समस्या अगर वैसी की वैसी रह जाये और पंजाबी भाषी प्रांत में यह समस्या हल न भी हो तो कम से कम कम पच्चास लाख आदमी इससे बच सकेंगें और पंजाबी भाषी हिन्दू और सिख किसी न किसी दिन इस का हल निकाल लेंगे। अगर इस समस्या का हल नहीं होता तो उस की वजह यह है कि कुछ आदमी मिल जाते हैं जिन का इस मसले के साथ सीधा ताल्लुक नहीं होता और झगड़ा करने वाले साम्प्रदायेक लोग उनकी गिनती का सहारा लेकर खड़ा होना चाहते हैं। पंजाब में आज तीन विचार चलते हैं एक विचार है कि पंजाबी प्रान्त बनना चाहिये दूसरा विचार यह है कि पंजाबी भाषा बोलने वाले हिंदू जो जालन्धर division में बसते हैं उनका व कहते हैं कि बड़ा प्रान्त बनना चाहिये जिस में हरयाना प्रान्त भी हो, देहलीशहर भी हो और जालन्धर division भी शामिल हो और पहाड़ी प्रदेश भी हो। तीसरी तरफ हरयाना प्रान्त के लोग हैं जो कहते हैं कि उन का पंजाब और पेप्सू का हिन्दी बोलने वाला इलाका अलग होना चाहिये और उस को उत्तर प्रदेश के मेरठ और आगरा डिविज़न और राजस्थान के अलवर, भरतपुर ज़िलों के साथ और मिला दिया जाए, जिन के साथ उन की भाषा मिलती है, रसम रिवाज़ और रहन सहन मिलता है। १८५७ के गदर से पहले यह इलाके इकट्ठे रहे हैं, इस लिये, उन को अब भी इकट्ठा कर देना चाहिये। जहां तक इन तीनों विचारों के लोगों का wishes का ताल्लुक है यह बिल्कुल स्पष्ट हैं। पंजाब में पंजाबी

[प्रोफैसर शेर सिंह]
बोलने वाले सिख बहुत बड़ी तादाद में पंजाबी अरबी प्रांत के निर्माता के हक और हैं--९० फीसदी कह लें लेकिन बात यह बात जाहिर है कि पंजाबी बोलने वाले सिखों की बहुत बड़ी तादाद ऐसी है जो चाहती है कि पंजाबी भाषा का एक अलग प्रान्त बनना चाहिये। हरयाना प्रान्त के ९९ फीसदी आदमी कहते हैं कि हमारा पंजाब के साथ कोई सम्बन्ध नहीं। इस समम्बन्ध में वहां आन्दोलन चल रहा है और वह कहते हैं कि उन का पंजाब के साथ बोली के नाते से रहन सहिन के नाते कोई सम्बन्ध नहीं है। अंग्रेज़ों ने उन्हें खाह म खाह गदर के बाद तंग करने के लिये सजा देने लिए के उन्हें पंजाब के साथ जोड़ दिया था।

यह मसिला कोई आज का नहीं है, यह तो Round Table Conferences में भी आया था। हमारे राष्ट्र पिता ने जिन्होंने हमारे राष्ट्र को एक सूत्र में बांधने का यत्न किया और जिन्हें सारा राष्ट अपना पथ-प्रदर्शक मानता हैं साम्प्रदायिकता से ऊपर उठ कर Round Table Conference में कहा कि Ambala Division का पंजाब से कोई ताल्लुक नहीं, इसे अलग किया जाना चाहिये। जिनाह साहिब (the late Mr. Jinnah) ने भी इस को तसलीम किया था और भाई परमानदन्ने भी इस चीज़ को माना था कि अम्बाला Division को पंजाब के साथ रहना अनुचित है। हरियाना के लोगों ने आज से नहीं; Partition के बाद नहीं बल्कि उसी वक्त से जब उन्हें पंजाब में शामिल किया गया था इस के खिलाफ आवाज उठाई थी जैसा समय आया और जिस ढंग से वे कह सकते थे, यह बात उन्होंने कही। अगर पिछले १०० सालों में हरियाना के लोगों के साथ अच्छा सलूक होता, इनसाफ किया जाता, आबादी के लिहाज से बजट के अन्दर पैसा दिया जाता, विकास का प्रबंध होता तो शायद वे इस को भूलने की कोशिश करते मगर इस अर्से में उन की बेचैनी कम होने की बजाये बढ़ती हीगई। जब States Reorganisation Commission मुकर्रर हुआ तो वहां के लोगों ने शुक्र का सांस लिया कि अब तो उन्हें पंजाब से अलग किये जाने की मांग पेश करने का मौका मिलेगा।

जहां तक लोगों का wishes का ताल्लुक है, हरियाना के ९९ फीसदी लोग चाहते हैं कि उनके इलाके को काट कर के उस इलाके मे मिलाया जाये जहां के लोगों का रहन सहन और भाषा उन से मिलता है और जिन के साथ वे ग़दर से पहले मिले हुए थे और इस तरह उन को मिला कर उन का अलग प्रान्त बनाया जाये।

दूसरी तरफ पंजाबी बोलने वाले सिख भाई भी कहते हैं कि उन का अलग सूबा होना चाहिए। एक तबका इस प्रान्त को और बड़ा बनाने की कोशिश कर रहा है, वह है पंजाबी बोलने वाले हिंदू भाईयों का। वे कहते हैं कि न पंजाबी सूबा बने न हरियाना प्रान्त।

पंडित श्री राम शर्मा : On a point of order, Sir कोई वक्त की पाबन्दी भी है।

Mr. Speaker: No.

प्रोफैसर शेर सिंह : मैं यह निवेदन कर रहा था कि एक तबका चाहता है कि महा-पंजाब बने। इस के लिये उन के पास कोई खास दलील नहीं। Sachar Formula बनाया गया तो महां-पंजाब के हामियों ने रोहतक में confrence की और कहा कि हिंदी बोलने वालों पर क्यों पंजाबी ठोंसी जा रही है। हरियाना प्रान्त के मैम्बरों ने उस Resolution पर दस्तखत किये तो उन की जवाबतलबी की गई और कहा गया कि वे बड़े आर्य समाजी बने फिरते हैं। वही लोग जो १९४९-५० में यह दलील देते थे कि जब उन की जबान हिंदी है तो उन पर पंजाबी क्यों ठोंसी जाए, अब यह दलील देते हैं कि हरियाना के लोगों की तो कोई ज़बान नहीं है, वे तो बेज़बान हैं क्योंकि वहां तो १० से ले कर २० फीसदी तक refugee भाई आ गये हैं जो पंजाबी बोलते हैं। याद रहे कि शरणार्थी भाई १९४७ में ही वहां बस गए थे। अब यह नई दलील दी जा रही है। कहते हैं कि हरियाना की बोली हिंदी नहीं पंजाबी है। वह यह भी कहते हैं कि देहली के अन्दर ६५ फीसदी पंजाबी हैं, सारे इलाके की ज़बान पंजाबी है, इस लिये महा पंजाब वास्तव में पंजाबी सूबा बनना चाहिये।

हमारे पंजाबी बोलने वाले हिंदू भाई अपनी मातृ भाषा को छोड़ते हैं और साथ ही कहते हैं कि हरियाना प्रांत की जबान हिंदी से पंजाबी बन गई है। (Cheers from Opposition Benches and treasury banches ago) क्योंकि वहां पर १० फीसदी लोग पंजाबी बोलने वाले बस गए हैं। मगर Jullundur Division के हिंदुओं की भाषा पंजाबी से हिंदी बन गई है (More Cheers) पंजाब में इस वक्त जो समस्या है उसको इन्हीं लोगोंने उलझा रखा है— इन्हीं लोगों ने जिन्हें अपनी मातृ भाषा पर गर्व नहीं है। रोहतक के इलाका में पंजाबी बोलने वाले पंजाबीहिंदू teachers इतनी सख्त पंजाबी बोलते हैं कि बच्चों को मुसीबत पड़ जाती है, उन्हें बिल्कुल समझ नहीं आती। इतनी सख्त पंजाबी को सिख भाई भी नहीं बोलते जैसी वे बोलते हैं। फिर भी वे कहते हैं कि हमारी ज़बान हिंदी है। इन से तो मशरकी बंगाल के मुसलमान कम फिरका प्रस्त हैं, उन्होंने अपनी भाषा से इनकार नहीं किया, मांग की है कि बंगाली को सारे पाकिस्तान में उर्दू के साथ जगह दी जाए। मुसीबत यह है कि पंजाब के अन्दर ऐसे फिरका प्रस्त लोग हैं जो अपनी मातृ भाषा से इनकार करते हैं। सारा झगड़ा पंजाब में इस प्रकार के साम्प्रदाएक लोगों ने खड़ा किया हुआ है इन साम्प्रदायिक लोगों की बात हमारी secular state मै नहीं चल सकेगी और सरियाना प्रांत की मांग मानी जाएगी। अगर हरियाना प्रान्त की मांग पूरी न हुई, पंजाबी प्रान्त न बना, तो इस में हमारा अपना दोष होगा। हरियाना के लोग इतने दिनों तक बरदाश्त करते रहे और खुली छूट देते रहे जो इन के हकूक पर छापा मारते हैं, जो हरियाना को अपनी एक Colony समझते रहे। इस में इन का अपना दोष है। हरियाना के लोग उन को अन्याय क्यों करने दें। जो यह समझते हैं कि पंजाबी राज करने के लिये पैदा हुए हैं और हरियाना के लोग महकूम बनने के लिये। अगर हम महकूम रहें तो तो कसूर हमारा है। हम ने उन के दिलों में ऐसे भाव को पैदा होने दिए। हरियाना निबासियों की कमज़ोरी का नतीजा है कि आज हर तरफ से आवाज़ आ रही है कि हरियाना प्रान्त न बने, पंजाबी सूबा न बने।

प्रोफैसर शेर सिंह]

पंजाबी भाषा हिन्दुओं का ऊपर का तबका उन बहुत सारे इख्तयारात को जो वह लिये बैठा है कायम रखना चाहता है। मामूली आदमियों के दिमाग में 'धर्म खतरे में है' का डर डाल दिया गया है। उन्हें कहा गया है कि अकाली तुम्हें जिन्दा नहीं रहने देंगे। जो आज सब अधिकारों पर काबिज़ है उन के दिल में हमने लालच पैदा किया।

3 p. m.

हरियाना प्रान्त के लोगों ने उन को सारे इख्तियारात को अपनी जेब में डालने दिया, उन को हरियाना वालों के सारे इख्तियारात पर काबिज़ होने दिया। यह हमारी गलती रही। वरना यह तलमिलाहट न होती भाषा के आधार पर प्रान्त बनते ही हैं। इससे कोई मुसीबत नहीं पड़ती। अगर किसी सूबे में ५० प्रतिशत या ५५ प्रतिशत हिंदू वहां रहते हों तो उन को कैसे कोई खा जाएगा? अगर ३० प्रतिशत या ५० प्रतिशत सिखों के कोई नहीं खाता तो हिंदुओं को कैसे कोई खा जायेगा। स्पीकर साहिब! आज हमारा देश एक Secular State है, कोई किसी को कुचल नहीं सकता। कांग्रेस के राज में, पंडित जवाहर लाल नेहरू के राज में कोई किसी को नहीं कुचल सकता। कोई किसी को दबा कर रखे यह आज नहीं हो सकता चाहे अल्पसंख्यकों की आबादी ३० प्रतिशत हो, ५० प्रतिशत हो या २० प्रतिशत भी हो। जिस राष्ट्र के नेता जवाहर लाल नेहरू जी हैं, जो कि कोरिया में और हिंद चीन में बेइनसाफी को बरदाश्त नहीं कर सकते, वहां अगर किसी की precentage कम हो जाए तो यह कहा जाए कि फलां मज़हब के लोग उन को खा जायेंगे, यह नहीं हो सकता। यह झूठा डर लोगों के दिल में पैदा किया जा रहा है। दूसरी बात मैं यह अर्ज़ करूंगा कि हमारे पंजाबी भाई जो पंजाबी सूबा मांगते हैं उन का भी एक कसूर है। मेरे भाइयों ने पहले तो यह समझा होगा कि मैं उनके मतलव की बात करता रहा हूं। लेकिन मैं वह बात कहूंगा जो कि सही हो। हमारे अकाली भाइयों का पहले जो Polities रहा वह देश के साथ मिल कर चलने का था, यह था कि अगर मिल कर चला जाये तो अच्छा है, उन के पोलीटिक्स में राष्ट्रीयता की भावना थी। लेकिन बीच के दिनों में इन्होंने ने अपना Politics बदला और उन के Politics में साम्प्रदायिकता आई, फिर्का प्रस्ती आई। यही वजह है कि जो demand अकाली पेश करते हैं उस को पंजाबी भाई हिंदू—शहरी हो या दिहाती—मानने को [तैयार नहीं होता। पंजाबी भाइयों को यह बात सोचनी चाहिये कि आम हिंदुओं के दिल में यह बात क्यों आई। खास खास लोगों के दिलों में तो यह बात आ सकती थी क्योंकि उन के veste interst हैं। पंजाबी भाषी हिंदू चाहे किसी फिरकाप्रस्त से डरे, हरियाना प्रान्त का आदमी इतना मज़बूत है कि वह किसी फिरकाप्रस्त से नहीं डरता, क्यों कि न तो वह कमजोर हैं और न किसी के साथ अन्याय करना चाहता है। मेरे भाई ने कहा कि अकालियों से डर कर हमने अलग प्रांत की मांग की है। यह ग़लत है। हमारी समस्या तो मैं ने जैसे कहा आज की समस्या नहीं है, किसी के डर से नहीं। किसी डर की वजह से हमने यह demand नहीं की। बल्कि १८५७ के आज़ादी के संग्राम के बाद जब मौका आया, और जब जब इस की ज़रूरत महसूस हुई हम ने कहा कि अम्बाला डिबिज़न का पंजाब से कोई ताल्लुक नहीं इस लिये इस को अलग निकाल दिया जाए। यह बात हम किसी नए डर की वजह से नहीं कहते रहे, हम यह बात देश के हित के लिये कहते रहे हैं।

इस सिलसिले में मैं यह निवेदन करना चाहता हूं कि आयोग के एक योग्य सदस्य ने जो इतिहास के बहुत बड़े पंडित हैं--रिपोर्ट विरोधी नोट-- लिखा है कि अगर एक देश के अंदर एक प्रान्त की आबादी बहुत ज्यादा हो और प्रान्त का असरो रसूख देश के इन्तजाम में बहुत ज्यादा हो तो यह खतरा छोटे प्रान्तों को हो सकता है कि कहीं ऐसा न हो कि वह प्रान्त सारे देश की राजनीति पर छा जाए और दूसरे लोग उस के महकूम ही रहें। अगर ऐसी चीज देश में पैदा हो जाये तो यह healthy चीज नहीं है। देश तरकी नहीं कर सकता। एक दूसरे पर शक नहीं होना चाहिये। अगर एक दूसरे पर शक करें तो देश कैसे तरक्की कर सकता है। अगर इतना बड़ा प्रान्त रहे तो शक होना लाजमी है। लेकिन वह शक भी दूर हो सकता है। हम सारे देश के छोटे छोटे सूबों के शकूक को मिटा सकते हैं। यहां पर भी पंजाब की समस्या हल करने में भी मददगार हो सकते हैं। इस रिपोर्ट में जो बातें लिखी गई हैं उन पर Parliament के सदस्यों को फिर से गौर करना चाहिये। राष्ट्र की एकता, राष्ट्र की Security का ख्याल रखा जाना चाहिये। लोगों के अन्दर शकूक नहीं पैदा होने चाहियें। हर एक काम राष्ट्र के हित की दृष्टि से होना चाहिये। हमें थोड़ा सा गिला है अगर आप इजाजत दें तो मैं अर्ज़ करूं। हम ने मांग पेश की थी कि मेरठ डिवीज़न, आगरा डिवीज़न, दिल्ली प्रान्त राजस्थान के कुछ इलाके और हरियाना प्रान्त पंजाब और पैप्सू के हिंदी भाषी इलाके को मिला दिया जाये। रिपोर्ट में हरियाना प्रांत की शिकायतों का जिकर किया रिपोर्ट में Greater Delhi का नाम तो आया और उस पर दिल्ली के मौजूदा प्रांत के संबध में भी विचार किया कि वह कारपोरेशन बने पर थोड़ा सा भी बड़ा हो जाए। हमारी मांग का जिक्र ही नहीं किया गया। अगर हरियाना प्रान्त का जिक्र आया तो यह कि लोगों को कुछ शिकायतें हैं और गवर्नमैण्ट कहती है कि वह शिकायतें गलत हैं, ठीक नहीं हैं। हमारी मांग तो दर असल यह थी कि यू. पी. के जो दो डिवीजन हैं उन को दिल्ली और हरियाना प्रान्त और राजस्थान के भरत पुर अलवर और से मिला दिया जाये ताकि वह एक दो करोड़ की जन संख्या का एक अच्छा समृद्ध, मज़बूत प्रांत राजधानी की सेवा और सुरक्षा के लिए बनेगा। दिली के चारों ओर १००--१५० मील के इस प्रांत के Administration चलाने में बड़ी सुविधा जनता और सरकार को रहेगी अभी सभी वर्गों के लोगों के लिए यह लाभकारी होगा। कमिशन के विद्वान सदस्य ने यह तो माना कि यू. पी. का partion होना चाहिये, कुछ इलाका मध्य भारत का उस में डाल दिया गया लेकिन हरियाने को उस के साथ सम्मिलित करने का सुझाव नहीं दिया गया हमारी यह मांग इस लिये नहीं है कि हमारे ऊपर ज्यादतियां होती रही हैं। स्वतन्त्रता से सारे सिद्धांतों के आधार पर जिन का उल्लेख कमीशन ने किया है अगर हमारी मांग पर गौर किया जाता तो उस में कोई दोष उन सदस्यों की दृष्टि से ढूंढने पर भी नहीं मिल सकता था। अगर उस मांग पर खुल कर विचार किया जाता तो Commission की recommendations और ही होती। मैं एक बात और अर्ज़ करूं कि पजाबी भाषी इलाके की समस्या को हल करने के लिये कुछ सिख हिंदू जन संख्या की percentage का ख्याल आजकल सामने आ रहा है अकालियों की ओर से ऐसी मांग की चर्चा आज है हरियना प्रान्त के लोग चाहते हैं कि यदि हम को पंजाब से निकाल दिया जाये तो हम खुश हैं हमें

[प्रोफैसर शेर सिंह]
पश्चिमी यू. पी. के साथ मिला दिया जाये। लेकिन हम यह नहीं चाहते कि हरियाना प्रान्त का ४,१० मील का इलाका तो दिल्ली के साथ मिला दिया जाए, ४, १० मील का area Loharu को और कुछ और इलाका राजस्थान में डाल दिया जाए और बाकी पंजाबी भाषा प्रान्त में डाल दिया जाये। पिछले १०० वर्षों से तो इस इलाका के साथ बेइन्साफी होती रही है और जब इन्साफ का वक्त आया है तो इस इलाके के साथ इंसाफ होना चाहिए। हमें डर है कि कहीं इस के टुकड़े २ कर के फैंक दिये जायें—यह हम नहीं चाहते। यदि ऐसा करने का विचार किया गया तो सारा हिंदी भाषी इलाका पंजाब और पैप्सू का हर उचित ढंग से इस का विरोध करेगा। अन्त में मेरी प्रार्थना है कि निर्णय करते समय (राज्यों के पुनर्गठन का) वहां Parliament के मैम्बर बैठे होंगे और हमारे नेता भी होंगे वह इस बात का ध्यान रखें और हमारे साथ इन्साफ करें। यह बात आपके द्वारा नेताओं तक मैं अपने इस वक्तव्य द्वारा पहुंचाना चाहता हूं। जय हिन्द

श्री श्री चन्द (बहादुरगढ़): साहिबे सदर! जैसे कि मेरे लायक दोस्त ने बताया है कि अगर इस बात में फिरका प्रस्ती या ज़बान का कोई झगड़ा है तो कम से कम हरियाना प्रान्त में न तो कोई फिरका प्रस्ती) का झगड़ा है और न ही ज़बान का कोई सवाल है। जो बातें मेरे लायक दोस्त ने आप के सामने रखी हैं मैं उन को दुहराना चाहता नहीं। मैं आप के नोटिस में लाना चाहता हूं कि की वजह क्या है। पंजाब के इतने पढ़े लिखे और समझदार शहरी सरमायादार इतना वाबेला मचा रहे हैं, अगर कोई वजह नहीं है तो वे इतना बाबेला क्यों खड़ा कर रहे हैं? बात दर असल यह है कि हरियाना प्रान्त आज से नहीं बल्कि १०० साल से अमृतसर, लाहौर और लुधियाना वालों की colony बना रहा है। आज भी हरियाना प्रान्त जालन्धर डिवीजन वालों को colony का काम दे रहा है। अंग्रेज के वक्त में भी और आज भी colony बना हुआ है। आज जो अमृतसर और लुधियाना के अमीर लोग हैं वे सोचते हैं कि अगर हरियना के गुलाम लोग हमारे हाथ से निकल गये तो इन के हकूक जो हम १०० सालों से खा रहे हैं, हम किधर जायेंगे। लुधियाना और जालन्धर में एक एक घर में सतरह सतरह Gazetted Officers हैं। मगर हरियाना प्रान्त में जाएं तो कहीं आप को कोई हवालदार भी नज़र नहीं आएगा। हमें जब कोई शिकायत हुई तो गवर्नमैण्ट पंजाब की तरफ से हमें उन का जवाब बड़ा अजीब तौर पर दिया गया। कुछ दिन हुए मैंने एक प्रैस नोट पढ़ा कि साहब! इस area के ४० गांव को बिजली दे दी गई है। ५० को हम और देंगे। और हिस्सार फार्म—जिस का दुनिया में कोई भी फ़ार्म मुकाबला नहीं करता—यह फ़ार्म कोई सच्चर साहिब की मेहरबानी से नहीं, यह तो अंग्रेज़ के वक्त में बना था। लेकिन आज सच्चर गवर्नमैण्ट की यही मेहरबानियां हैं कि उस में से काट कर लोगों को इनाम दे रहे हैं। जिन लोगों को जो दो दो महीनों के लिये, चार चार महीनों के लिये जेल में रहे। लेकिन हम तो लगातार सौ साल से जेल की सी गुलामी में हैं। हम कोई इनाम नहीं चाहते। हम इस गुलामी से सिर्फ आज़ाद होना चाहते हैं।

गदर की हमें क्यों सजा दी गई? कौन नहीं जानता कि गदर हरियाना से शुरु हुआ। गदर मेरठ से शुरु हुआ।

एक माननीय सदस्य: जंगे आज़ादी कहो।

श्री श्री चन्द: अंग्रेज़ों ने इस को गदर कहा। आज कांग्रेस वाले इसे जंगे आजादी कहते हैं। जो कुछ भी हो इस आजादी के ख्याल को अमली जामा पहनाने का ख्याल सब

से पहले सन् १८५७ में मेरठ में पैदा हुआ। हरियाना वालों ने भी इस में कुर्बानियां कीं। उस में हरियाना के केहर सिंह जी को फांसी हुई, नवाब साहिब झझर को फांसी हुई, रिवाड़ी के राव साहब जलावतन होकर मरे। लेकिन हमें इस का क्या मिला? इस के बाद इस इलाके के टुकड़े कर दिये गये—और कुछ महाराजाओं को इनाम में दे दिये गये, कुछ पंजाब की पूंछ के साथ बांध दिये गये—और कुछ इलाहाबाद के साथ बांध दिये गये हैं।

आज हमारी दरखास्त कांग्रेस गवर्नमैण्ट से, नेहरू जी से इतनी ही है कि हम इनाम बगैरा कोई नहीं मांगते। हम तो सिर्फ यही चाहते हैं कि यह जो सजा हमें दी गई थी कि सौ साल तक गुलामी में रखा, इस को मुआफ़ कर दिया जाए। लेकिन अफ़सोस यह है कि वह यह भी मुआफ़ करने के लिये तैयार नहीं हैं। इतना ही नहीं। हरियाने पर ही बस नहीं। हिमाचल प्रदेश से भी कपड़े धोने, कुल्ली और बरतन साफ़ कराने का काम कराना चाहते हैं। शायद अभी तक यह संतुष्ट नहीं हुए। इन का पेट शायद इतना बड़ा है कि हिमाचल प्रदेश को भी खा जाना चाहते हैं। और इसी लिये कहते हैं कि हिमाचल भी हमें दे दो।

अध्यक्ष महोदय : क्या आप अपने point को support करने के लिये facts दे रहे हैं या कि इन को censure कर रहे हैं कि कांग्रेस वालों ने यह कर दिया और सच्चर साहिब ने वह कर दिया। कृपा कर के आप facts पर ही अपनी तकरीर को महदूद रखें।

(Is the hon. Member quoting facts in support of his point or censuring the Chief Minister and the Congress men that they did this and did that. He should please confine his speech to the facts only.)

श्री श्री चन्द : जनाब क्या ये facts नहीं? यह तो असलीयत है। क्या आजादी की जंग मेरठ से शुरू नहीं हुई? मैं तो यही समझता हूं कि ये facts हैं। खैर अगर आप इन को facts नहीं समझते तो इस को छोड़ता हूं।

Fact आज यह है कि हाई कोर्ट के सात जज हैं। उन में हरियाने का कोई नहीं। हमने शिकायत की है कि इन में से एक post हरियाने को दी जाए क्योंकि हमें अभी तक कोई हकूक नहीं मिले। गवर्नमैण्ट पंजाब की तरफ से इस सिलसिले में S.R.C. को representation भेजी गई। उस का जवाब यह दिया गया कि हमने जो शिकायत की वह गलत थी। मैं कांग्रेस का नाम नहीं लेता, मैं चीफ़ मिनिस्टर साहिब का नाम नहीं लेता, मैं इस सारे हाऊस को बताता हूं कि हाई कोर्ट के इन सात जजों में से हरियाने का कोई नहीं। आज इस मिनिस्टरी में इस इलाके के सिर्फ एक भाई बैठे हैं। मैं हैरान हूं कि छः के मुकाबला में वह क्या राये देते होंगे। इस के अलावा, जनाबे वाला, इस हाऊस के आप सदर हैं। दूसरे हाऊस के भी चेयरमैन हैं। हरियाने का कोई नहीं। Chief Parliamentary Secretary हरियाने का कोई नहीं। आज सूबे के १३ डिप्टी कमिश्नरों और १३ सुप्रिंटैण्डेंटों में से हरियाने का कोई नहीं। नहरों के महकमे में चीफ़ इंजीनियर से लेकर नीचे बेलदार तक सारे के सारे पंजाबी हैं—मेरा मतलब जालन्धर वाले, लुध्याने वाले, अमृतसर वाले और उन के रिश्तेदार हैं? हरियाने का कोई नहीं। आप इन individual नौकरियों को छोड़ें।

(श्री श्री चंद)

मैं चैलेंज करता हूं कि अगर ५ फ़ीसदी हरियानी आदमी services में मिल जाएं तो आप देख लें। इस बारे में मैंने स्वाल भेजा। जवाब मिला कि साहब! इस पर information इकट्ठी करने के लिये बहुत ज्यादा वक्त लगेगा यह बताने में कि services में हरियाना के इलाके के कितने लोग हैं और जालन्धर division के कितने!

स्पीकर साहिब! इन्होंने कमिशन के आगे भी जो बातें रखीं उन को भी मैं चैलेंज करता हूं। इन्होंने फरमाया कि सूबे में गुड़गांवां की नहर बन रही है उस से हरियाना को फायदा होगा। शायद अब इन के राज में पंजाब की नहरें South से North को बहा करेंगी। इन्होंने फरमाया कि गुड़गांव का project भी तो हरियाना में बनेगा और उस का पानी रोहतक, करनाल और अम्बाला को मिलेगा। क्या पानी का बहाव नीचे से ऊपर को चलेगा? मैं मैं पूछता हूं कि गुड़गांव प्राजैक्ट और भाखड़ा डैम से हरियाने को खास तौर पर क्या फायदा होने वाला है? आप सारे पंजाब के नहरी नकशे को देख लीजिये? नहर का एक भी दहाना (Headworks) इस हरियाने के इलाके में नहीं। यह कहते हैं कि भाखड़ा इन को दिया है? लेकिन जब यह पूछा जाता है कि इस से हमें क्या खास सहूलियत दोगे तो कोई जवाब नहीं मिलता।

मुझे पता लगा है कि इन्होंने department के heads को एक चिट्ठी लिखी है कि यह लिख कर भेजो कि हरियाना की सर्विसिज़ में कोई कमी नहीं ताकि इस area को पंजाब से नत्थी ही रखा जाए। मैं चैलेंज करता हूं कि यह चीज़ बिल्कुल गलत है। हरियाना की services में कोई representation नहीं। यह बात मैं कोई यूं ही नहीं कह रहा। मिसाल के तौर पर आप सोनीपत के कम्यूनिटी प्राजैक्ट को ही लीजिये। Village workers और Gram Sewiks और चपड़ासी सभी जालन्धर और लुध्याना के थे। क्या यहां के इलाकों में कोई भी ऐसा काम करने वाला नहीं था? फिर कहते हैं कि यकीन रखें, हम तो सचमुच आप का फायदा और भलाई चाहते हैं, हम आप से प्यार करते हैं क्या यही है प्यार जो आप हम से कर रहे हैं?

चीफ़ मिनिस्टराशिप का जब वक्त आया। जब यह सवाल पैदा हुआ तब इन्होंने कहा कि इस सूबा में हिन्दुओं की आबादी ७० फी सदी है तो फिर क्यों किस सिख को चीफ़ मिनिस्टर बनाया जाए।

मुख्य मंत्री : जनाब! क्या यह मैम्बर relevent है?

श्री श्री चन्द : मैंने क्या कह दिया! अगर आपने बुरा मनाया है तो, स्पीकर साहिब, मैं इसे वापिस लेता हूं।

अध्यक्ष महोदय : : मैं आप से हमेशा यह तवक्कोह करता हूं कि आप पूरी जिम्मेदारी के साथ बोलेंगे।

[I always expect of the hon. Members to speak with full responsibility.

श्री श्री चन्द : जनाब, मैंने कोई गलत बात नहीं कही। अगर आप समझते हैं तो मैं उन इलफ़ाज़ को वापस लेता हूं।

अध्यक्ष महोदय : आपने अपनी स्पीच के दौरान में हाई कोर्ट के जजिज़ का ज़िक्र किया है। यह एक judicial body है और इस पर criticism करने में आप हक बजानब नहीं है।

[During the course of his speech the hon. Member has made a pointed reference to the Judges of the High Court which is a judicial body. He is not within his right to criticise it.]

श्री श्री चन्द : जनाब, मैंने हाई कोर्ट को बिल्कुल किसी तरह से criticise नहीं किया। मैंने तो सिर्फ़ ये facts दिए हैं कि इसकी highest services में हमारे इलाके को कोई representation नहीं।

अध्यक्ष महोदय : मैं आप को बताना चाहता हूं कि आप judicial body को discuss नहीं कर सकते।

I would like to tell the bon. Member that he cannot discuss that Judicial body)

श्री श्री चन्द : जनाब, मैं तो representation in services के बारे में अर्ज़ कर रहा हूं।

अध्यक्ष महोदय : लेकिन फिर भी आप अपनी तकरीर में general rules of procedure को नज़र अन्दाज़ न करें।

(Even then; the hon. Member should not ignore the General Rules of Procedure while delivering his speech.

श्री श्री चन्द : जनाब, मैं निहायत अदब के साथ अर्ज़ करूंगा कि हाई कोर्ट के जज भी services में आते हैं, और मिनिस्टर भी!

अध्यश महोदय : अगर माननीय मैम्बर अपनी बात पर ज़ोर देने पर तुले हुए हैं तो मुझे अफ़सोस है यह कहने में कि वह इसे ठीक स्पिरिट में नहीं समझे हैं। आप बेशक अपनी स्पीच में services में regional representation को लाएं लेकिन आप judicial bodies को ज़ेरे बहस नहीं ला सकते हैं। हाई कोर्ट के जजों की appointments communal या regional basis पर नहीं हुआ करती। इसके अलावा आप मुझे और कौंसल के चेयर मैन साहिब को भी खाह-म-खाह बीच में ले आए।

(If the hon. Member is bent upon pressing his point, then I am sorry to say that he has not understood it in the right spirit. He is at liberty to discuss the question of regional representation in services but he cannot bring a judicial body under discussion. The appointments of the Judges of the High Court are not made on any communal or regional basis. Besides, he has unnecessarily brought the Chair and the Presiding Officer of the council under discussion.)

श्री श्री चन्द : खैर, स्पीकर साहिब! मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि हरियाना प्रान्त का सवाल कोई communal नहीं। यह तो सिर्फ़ एक regional सवाल है। अब तो यह हो रहा है कि हाई कोर्ट का जज भी जालन्धर डिवीजन का हो। हरियाने वालों का कोई भी जज हाई कोर्ट में न हो। हम यह नहीं कहते कि यहां पर दो जज हमारे हों। हम तो कहते

(श्री श्री चन्द)

हैं कि एक जज तो कम से कम इस इलाके का लिया जाए। लेकिन मुझे अफसोस के साथ कहना पड़ता है कि हमारे साथ बेइमानी की जा रही है हमारे साथ discrimination की जा रही है। हमारे यहां बड़ी पावरटी है। हमारे इलाके अभी तक भी backward पड़े हैं। हमने पंजाब के साथ रह कर कोई फ़ायदा नहीं उठाया। हमने कोई तरक्की नहीं की। अब हम आप के साथ बिल्कुल नहीं रहना चाहते।

स्पीकर साहिब ! हमने अपनी डीमांड को support करने के लिए ४२ सफे का memorandum दिया। हमने कहा कि हम किसी तरह से पंजाबी नहों। हमारी जबान अलग है। हम तो सिर्फ़ इन्हें गदर के बाद इनाम में मिले थे। हमें फिर हमारी उसी जगह पर पहुंचाया जाए। हमें छोड़ दीजिए ; हमें पंजाब वालों के साथ नहीं रहना हैं, यह हमने S.R.C. को अर्ज़ किया था। हमने कहा था कि हमारी ज़बान मेरठ और आगरे वालों के साथ मिलती है। हमारी culture और त्योहार पंजाब वालों के साथ नहीं मिलते। हमारा पहरावा और रिवाज़ इन से नहीं मिलते। इस लिए हमें पंजाब वालों से अलग कर दीजिए। एक या दो नहीं कई arguments हमने उनके सामने रखे लेकिन कमिशन ने कमाल मेहरबानी से सिर्फ़ दो फिकरे लिखे और कहा कि इस इलाके की शिकायत Civil adminisrration में थोढ़ी representation और मुकाबलतन economic backwardness की ही है।

कुछ यह economically backward हैं और हमें भड़काने के लिए यह भी कह दिया गया कि अकाली कहतें हैं कि यह तो हम पर बड़ी liability हैं। इसी लिए हम कहते हैं कि जब हम economically backward हैं और अकाली भी कहते हैं कि हम उन पर एक liability होंगे तो हमें पंजाब से निकाल दीजिऐ। Commissionको हम ने इसी तरह का memorandum दिया था और उन्हों ने जिस तरह से हमारे memorandum और हमारी demand को देखा और हमारी request को सुना और उस पर जिस तरह से उन्हों ने फैसला लिखा है उस से तो ऐसा मालूम होता है कि हम भी अकालियों की तरह जेलों को भरें ; बम्बई की तरह फसाद करें और अगर यहां पर भी violence हो जाए तो हमारी request मानी जा सकती है। जब तक violence न हुई ,जब तक भूख हड़ताल कर के जाने न दी गई तब तक हमारी demand पूरी नहीं होगी।

फिर यह कहते हैं कि हरियाना सूबा के demand के पूरा होने से language का मसला हल ही नहीं होता। मैं यह कहता हूं कि कैसे हल नहीं होता आप हिन्दी बोलने वाले इलाके को एक तरफ़ कर दें और पंजाबी और पंजाबी बोलने वाले को दूसरी तरफ़कर दें तो यह मसला अपने आप हल हो सकता है। इन्होंने कह दिया कि हम क्योंकि पंजाब में रहते हैं इस लिए हमारी mother language पंजाबी है इस लिए सब को पंजाबी पढ़नी चाहिए। और हम कहते है कि हम पंजाबी नहीं पढ़ेंगे। इस तरह से यह मसला हल नहीं होता। Commission ने university के इंमतहान से इस बात का खूब अन्दाज़ा लगाया है। मैं उन से पूछता हूं कि U.P. में दो लाख लड़कों ने matric के इमतहान में अंग्रेज़ी का भी इमतहान दिया है तो क्या उन सब

की mother language english बन गई। मैं कहता हूं कि आप सोचें कि क्या इस तरह से आप ज्यादा सीख जाएंगे। इस का नतीजा क्या निकलेगा।

Commission ने तो सोचा है कि इतने आदमियों ने matric में हिन्दी में इमतहान दिया और इतनों ने पंजाबी में दिया इस लिए जिन ने हिन्दी में इमतहान दिया उन की mother language हिन्दी हो गई, और जिन्हों ने पंजाबी में दिया उन की mother language पंजाबी हो गई। स्पीकर साहिब, इससे तो मेरी समझ में कुछ आया नहीं। जब हमारें Chief Minister साहिब ने पंजाब को दो zones में बांट दिया हुआ है कि यह पंजाबी zone हैं और दूसरा हिन्दी zone तो फिर ज़बान का कौन सा झगड़ा रह जाता है? लेकिन commission ने हर बात को मोड़ तोड़ कर अपनी report में पेश किया है।

साहिबे सदर! बड़ा सीधा असूल है कि अगर दो unwilling parties को किसी सूबा में मिला दिया जाए तो कहते हैं कि सूबा चल नहीं सकता। पर यहां तो यह चार unwilling parties को मिला रहे हैं। एक तरफ हिमाचल के लोग कहते हैं कि हमें पंजाब के साथ न मिलाओ हम बड़े backward रहे हुए हैं। दूसरी तरफ़ पैप्सू वाले कहते हैं कि हमारे सूबा को पंजाब से न मिलाइये। फिर पंजाब के अकाली हमारे साथ नहीं मिलना चाहते और न ही हम इन के साथ रह कर खुश हैं। लेकिन यह कहते हैं कि हम चारों को मिलाएगें। जहां चार unwilling parties को मिला दिया गया तो वहां क्या बनेगा। यहां हम ने जो कहा है कि हम economically backward हैं या हमें civil administration में पूरा हिस्सा नहीं मिलता यह तो हम ने उन्हें मिसाल के तौर पर बताया है कि हमें services में पूरा हिस्सा नहीं मिलता। लेकिन हमारी असल demand तो यह है कि आज हिन्दुस्तान में जिस असूल पर बाकी के सूबे बनाये गये हैं तो कोई वजह नहीं कि यहां पंजाब में वह असूल क्यों लागू न हो। आप बम्बई को देख लीजीये। बम्बई को अलग कर दिया गया है, गुजरात को अलग और महाराष्ट्र के मरहटों को भी अलग कर दिया गया है। आज सारे हिन्दोस्तान में दो जबानों वाला सूबा सिवाये पंजाब के जिस में गालबन चार या पांच जबानें होंगी और जिस में कुछ हिस्सा बागड़ियों का भी होगा, नहीं है। फिर स्पीकर साहिब! Culture को मिलाने के लिये हमारा ४० हज़ार की आबादी वाले लोहारू जो हम से मिलता जुलता है को वहां राजस्थान में लगाया गया है। मैं पूछता हूं कि ४० हजार की आबादी वाले लोहारू से क्या फर्क पड़ जायेगा जो राजस्थान में लगा दिया जा रहा है। जिस तरह से यह ४० हजार की आबादी के हिस्से को पंजाब से निकाल कर राजस्थान से लगा दिया गय है इसी तरह से यह भी मुमकिन है कि बाकी के पंजाब का हशर भी यही कर दिया जाये। अगर पंजाब की bifurcation की गई तो यह जुलम हम कहां तक बरदाशत करें गे। अब लोहारू को निकाला है और कल मेरठ और आगरा को निकाल दिया और फिर हिसार का कुछ हिस्सा देदेंगे और बाकी के हरियाने का कुछ हिस्सा दिल्ली को बसाने के लिये दे दिया जायेगा। इस तरह की बांट की जायेगी। यह हम किस तरह से बरदाशत करेंगे क्या हम भेड़ बकरिया हैं जो हमें इस तरह से treat किया जा रहा है। यह actually ऐसे हैं कि सिवाए agitation के, सिवाए फसादों के, सिवाए voilence के और तंग करने के और किसी तरीके

[श्री श्री चन्द]
से समझते नहीं। आज तक हम जो बरदाशत करते रहे और वह उन का हक बन गया। जो हमारा हक था वह यह खोते रहे और इस तरह से गलत चीजें होती रहीं। मैं पूछता हूं कि हिन्दु मिनिस्टर जालंधर division के क्यों लिये जाएं जब कि अम्बाला division के किसी सिख को मिनिस्टर नहीं बनाया जाता। मैं पूछता हूं कि क्यों अम्बाला division का कोई सिख मिनिस्टर नहीं है। मुझे समझ में नहीं आता कि इस में कौन सा मन्तक है कि ऐसा करने के लिये सिख मानने वाले नहीं। अगर वजारतों का हिन्दु सिख के सवाल पर बटवारा होता है तो अम्बाला division के मिनिस्टर क्यों नहीं लिये जाते। होता यह है कि जब इन का बटवारा होता है तो यह कहा जाता है कि सिखों का इतना हक है और हिन्दूओं का इतना हक है और जब सिखों ने रौला डाला तो उन्हें और दे दिया गया। फिर जब उन्हों ने और रौला डाला तो सच्चर साहिब ने गियानी साहिब को बुला लिया। इस में क्या मन्तक है कि हरियाना वाले पंजाबी पढ़ें जब पंजाबी हमारी जबान नहीं, पंजाबी हम समझते नहीं, और फिर पंजाबी जबान की कोई लम्बी चौड़ी literature नहीं। फिर हरयिाने वाले कितनी एक जबानें सीखें। यह कहते हैं कि ज्यादा जबानें सीखनीं तो अच्छी हैं। अगर अच्छी हैं तो हम अपनी मरजी से सीख लेंगे मगर जबरदस्ती क्यों की जाती है। इस में मुझे कोई मन्तक नजर नहीं आता कि हरियाने वालों पर बोझ डाला जाए कि पंजावी जरूर पढ़ो। इस तरह तो कल स्च्चर साहिब कह देंगे कि french भी पढ़ो। यह कहते हैं कि पंजाब बन गया है इस लिये पंजाबी जरूर पढ़नी पड़े गी क्योंकि ९० फी सदी की जबान पंजाबी हो गई है। उन लोगों के लिये तो हुआ जिन की आबादी वहां १० फी सदी है खैर मैं इस question की तरफ जाना नहीं चाहता। मैं यह कहना चाहता हूं कि यह जो कहते हैं कि हमें अगर पंजाब से निकाल दिया गया तो जबान का मसला हल नहीं हो गा यह बात गलत है।

कमिशन वालों को इस बात का भी इलम हो गया है कि मेरठ वाले भी हमारे साथ वैसा ही बरताव करेंगे जैसा कि पंजाब ने किया है इस लिये उन्हों ने पहरा नंबर ५४३ में लिखा है—पहली बात यह कि services में हमारे आदमी नहीं हैं। और दूसरी यह कि हम economically backward हैं।

"We do not wish to express any opinion on these two contending views.... "-

इस में इन्हो ने लिखा है कि यह बात सही है क्यों कि अकाली दल वालों ने भी अपने memorandum में कहा है कि हरियाना प्रान्त एक deficit और backward area है। यह ता एक अजीब बात है कि बाकी सारी जगह यह कहते चले आए हैं कि अकाली दल गलत कहता है लेकिन जब उन की बात हमारे ऊपर लागू हो गई तो इस में यह दे दिया है कि यह तो अकाली दल की demand है।

"but we are convinced that the separation of the so-called Hariana areas of the Punjab which are deficit areas and are according to the memorandum submitted by the Akali Dal........"

इस में वे मानते हैं कि हमरी greater liability है। मेरिठ के साथ और आगरा के साथ तो यह कहते हैं :----

"only a liability which can be better borne by their neighbours with whom they have greater affinity in language and culture."

यह भी मान लो कि यह जो शिकायतें हैं, तकलीफें हैं यह दिल्ली और मेरठ को लेने से दूर न होंगी। और We are convinced that the separation of the so-called Haryana areas of the Punjab will be no remedy for any ills मान लो उन की बातें। यह ठीक है कि Commission में बड़े २ आदमी हैं, नेक नियत हैं, लेकिन जब वह पंजाब में आए तो ऐसा चक्र चलाया इन लोगों ने कि जो लोग सच्चर फार्मूले से नाराज़ नहीं हुए थे वह अब सच्चर फारमूले से भी नाराज़ हो गये हैं कि बेड़ा गरक कर दिया, यह गद्दार हैं वगैरा २। मगर मैं सच्चर साहिब को विश्वास दिलाता हूं कि जब राय का वक्त आयेगा तो यही लोग इन को राये देंगे क्योंकि इस के पीछे जो २ ताकतें चल रही हैं, जो लोग कहते रहे हैं कि यह formula खराब है उन के पीछे चलने वाली ताकतों को मैं जानता हूं। कहते हैं कि यह रिवाड़ी से खड़े होंगे और कहीं से नहीं। मैं कहता हूं यह बकवास है। यह जहां से खड़े होंगे वहीं से बनेंगे। यह सब कहने की बातें हैं। असल बात तो कुछ और है इस में जितनी बातें हरयाना के मुताल्लिक हैं वह ठीक नहीं। This is most insulting for 50 lakhs of people, हम ने जो demands रखी हैं उन के लिये सिर्फ एक line रखी है। We are convinced that this will be no remedy तो जनाब मैं आप की विसातत से कहना चाहता हूं कि हरयाने वाले बहुत दुखी हैं, उन की demands जायज़ हैं। यहां जो झगड़ा है उस में हमें न खींचा जाए। यह तो लड़ेंगे ही। यह कहते हैं कि इस में हिमाचल वालों को ले आओ, पटयाले वालों को ले आओ तो आपस में जूते चलेंगे। मैं विश्वास दिलाता हूं कि पंजाब में कोई झगड़ा नहीं झगड़ा सिर्फ हमारे लिए हैं। इसी लिये हम चाहते हैं कि हम यहां से निकल जायें और इस झगड़े से बच जायें। झगड़ा कोई नहीं। जब इन्हें पता लगेगा कि हिरण छूट गया है अब हाथ नहीं आ सकता तो कोई झगड़ा नहीं हो सकता और यह झगड़ा सिर्फ हमारे हकूक के लिये है। सिखों की services में कोई कमी नहीं और जो लूट है वह तो हमारे हिस्से की लूट है। न उन का हिस्सा थोड़ा है न उन का, यह तो हमारे हिस्से के लिये लड़ते हैं। जब हम निकल जायेंगे तो लड़ाई न रहेगी (Opposition की तरफ से तालियां)

अध्यक्ष महोदय : दो मैम्बर साहिबान ने एक घंटे से ज्यादा time लिया है और वह दोनों हरयाना के हैं। वक्त के सवाल में तो हरयाना आगे चल रहा है, और बातों का पता नहीं।

(Two of Members have taken more than an hour and both of them are from Hariana. So far as the question of time is concerned Hariana is leading ; I cannot say about other things).

श्री राम चन्द्र कामरेड (नूरपुर) : स्पीकर साहिब, सदियों की गुलामी और सैकड़ों कुरबानियों के बाद, और महात्मा गांधी और कांग्रेस की तहरीक की रहनुमाई के ज़ेर हम ने हिंदुस्तान को आज़ाद करवाया। आज हम एक महत्वपूर्ण मसले पर विचार कर रहे हैं। उस का मतलब यह है कि हिंदुस्तान के नक्शे को फिर से draw करें। मगर इस सिलसिले में जो तकरीरें मेरे दोस्तों ने की हैं वह मुझे अपील नहीं करतीं। मेरे एक दोस्त ने कहा था कि सूबा बनाने के असूलों

[श्री राम चंद्र कामरेड]

म एक बड़ा असूल यह हैं, कि जो सूबे हों वह खुद कफायत होने चाहिएं सूबे ऐसे हों जो अपने इखराजात बरदाश्त कर सकें। यही नहीं बल्कि उन की economy organise plan और corrdinate हो सकती। आप दो चार देहात को मुनज्ज़म करें उन की economy set नहीं होती, दो चार ज़िलों की economy set up नहीं होती। अगर आप commission की सिफारिशात के मुताबिक पंजाब, पप्सू और हिमाचल को मिला दें, तो उन की economy plan करने के लिये आप आमदनी निकाल सकेंगे। कहीं कोई चीज़ पदा होती है कहीं कोई। बड़े इलाके को इकट्ठा करके भिन्न भिन्न कारोबारो से आप हरेक को काम और रोज़गार का मौका मुहय्या करेंगे। इस चीज़ को मद्देनज़र रख कर ही कमिशन ने सिफारिश की है कि इन सूबजात को मिला दें। मैं यह कहना चाहता हूं कि पंजाब, पैप्सू और हिमाचल का इलाका एक ही भूमिखंड है। देखिए अभी २ भाकड़ा Canal बनाई है। इस का मम्बा कहां है, यानी शुरु कहीं है और जाती है पंजाब, पैप्सू राजस्था हिसार वगैरा में। इस के लिये इन सूबों से कितनी negotiations करनी पड़ीं और अगर यह सारा area एक ही सूबा होता तो यह दर्देसर मोल न लेना पड़ता।

अब जंगलात के महकमे को लें। पंजाब में जंगलात ज्यादा तर कांगड़ा में हैं और वहां से timber इधर आता है और चीजें वहां जाती हैं। अब अगर इन इलाकों को सूबे से अलग रख दिया जाए तो ज़रूरी है कि timber की trade suffer करेगी। चन्द दिन का मामला है--छोटी सी बात है। हमारे हां बसों और ट्रकों के permit होते हैं। हिमाचल छोटा सा सूबा है, और हम समझते हैं कि हम ने उस को काफी accommodate किया हुआ है। उन्हें अधिक permit दिये हैं। मैं वहां की गवर्नमैण्ट पर attack नहीं करना चाहता, मगर मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि एक झगड़ा पैदा हो गया। हमने कुछ route premits दे रखे हैं। हमारे लिये कुछ route permits को हिमाचल वाले countersign करने को तैयार नहीं थे। नतीजा यह हुआ कि हम ने एक महीना इन्तज़ार करने के बाद कह दिया कि हिमाचल के जितने ट्रक हैं बैजनाथ की सड़क पर रोक लिये जायें। दो रोज़ में समझौता हो गया। मैं यह कहना चाहता हूं कि अगर इन तीनों सूबों को मिला दिया जाये तो transportation और trade की जितनी difficulties हैं, वह दूर हो जायेंगी।

फिर मेरे एक दोस्त ने कहा था कि लोहारू को अलग क्यों कर दिया जाए। यह मेरी राये के मुताबिक है। इस छोटी सी जगह को पंजाब और पैप्सू के साथ मुदगम होना चाहिए पंजाब गवर्नमैण्ट ने भी इस की सिफारिश की थी। लोग भी चाहते हैं कि वह पंजाब के साथ हों। मैं यह कहना चाहता हूं कि दश के सामने इस समय बड़ी २ चीज़ें हैं। मुल्क में अमन रखना और मुल्क की economy को ठीक करना यह छोटी सी चीज़ नहीं है। Economy को plan करने के लिये यह निहायत लाज़मी है कि कमिशन की सिफारिशात पर अमल दरामद किया जाए।

मुझसे पहले एक दोस्त ने अभी २ कहा है कि services में उन को जगह नहीं। मैं इस झगड़े में नहीं पड़ना चाहता लकिन अगर यह मान लिया जाए कि यह बात ठीक है तो मैं कहूंगा कि ऐसी चीज को बैठ कर हल कर सकते हैं। लेकिन इस के यह माने नहीं कि दो, चार या छः जिलों का अलग सूबा बना लें। यह ठीक है कि शायिद उस छोटे सूबे में चौधरी साहिब को वजारत का मौका मिल जाए मगर इस तरह से तीन सूबे बनने पर ३ वज़ारतें, ३ High Courts बड़े अफसर और बेहद दूसरा अमला होगा और यह लोगोंपर बेजा खर्च का बोझा होगा। उन के साथ बेवफाई होगी, । अभी मेरे दोस्त चौधरी शेर सिंह ने कहा था कि पंजाब के हिन्दू सिखों की तादाद से नाहक डरते हैं। उन्हें कोई खा नहीं जायेगा। जब मुल्क में जवाहर लाल का राज है तो किसी को कोई खतरा नहीं। तो मैं कहता हूं कि आप को inferiority complex क्यों है। आईए इस बदले हुए ज़माने में नए हिंदुस्तान की तामीर करें। इस का socialistic pattern होगा जिस में हरेक रहन वाला नौकरी, रोज़गार के यकसा साधन हासिल होगें। आगे आईए, सूबे को बनाइए, socialist pattern कायम करें तो फिर किसी को कोन exploit कर सकता है।

कई लोगों का ख्याल है कि सूबा अलग होने पर कर कोई exploitation न करे मगर मैं कहता हूं कि exploitation है और यह जारी रहेगी जब तक कि यहां पर capitalist नज़ाम कायम रहेगा। लकिन इस का सिर्फ एक ही इलाज है कि हम socialistic pattern पर state कायम करें और अपने मजदूरों, किसानों और मुजारों को ताकतवर बनायें और उन के हाथों में तावत दें और फिर देखें के कैसे कोई गवर्नमैण्ट किसी के साथ बेइन्सफी करती है।

exploiation के सम्बन्ध में हमारी यह जो शिकायतें हैं ठीक हों या नहीं लेकिन यह कहना कि इन लोगों ने एक या दो सदी से आप का साथ दिया और कुरबानियां दीं, उन को सज़ा देने के लिए ही पंजाब में रखा हुआ है जो अधम इलाका है, ठीक मालूम नहीं देता। यदि कुरबानियां तो जैसा के आप सब जानते हैं सन् १८५७ की जंगे आजादी में, हरयाना और Meerut के लोगों ने दी थीं तो क्या West Punjab से आने वाले लोगों ने कुरबानियां नहीं कीं। उन्होंने मुल्क को आज़ाद कराने में कुरबानियां क्या क्या दीं। क्या आप के बाप दादा ने जो कुरबानियां कीं मैं उन की पूरी इज्ज़त करता हूं। मैं उन्हे अपना बाप दादा समझता हूं। क्या इन लोगों की कुरबानियां कम हैं या इन लोगों की कुरबानियां किसी इज्ज़त के काबल नहीं कि जिन की बदौलत हम East Punjab में आज़ाद बैठे हैं। जिन की क्रिपा से आज हम देश की आजादी का नाम ले रहे हैं। उन की कुरबानियों का लाभ उठा रख कर हम नई नई states बना रहे हैं। मगर states बनाने के लिये इन्तजामी अमूर को ही सामने रखना चाहिए। मैं कभी धर्म या किसी और आधार पर नहीं सोच सकता।

स्पीकर साहिब हिंदी भाषा के बारे में कहा गया है कि कुछ फिरकाप्रस्त लोगों इस सूबें में हिन्दी को अड़ा रहे हैं मगर इलज़ाम लगाने वाले स्वतम पंजाबी भाषा के आधार पर सूबे को छोटा बनाना चाहते हैं। कौन सी भाषा पढ़ी जावे इसकी सबको आज़ादी होनी चाहिए, हम में एक दूसरे के लिए सहनशीमता, फ़राखदिली आनी चाहिए और जबान पढ़ने का जो हक हम अपने लिए मांगते हैं वह दूसरों को भी देना चाहिए।

[श्री राम चन्द काम रेड]

अगर किसी फिरकाप्रस्ती की बिना पर जबान के मसला को लिया जाय तो यह अच्छा नहीं। जहां तक हमारी ज़बान का सम्बन्ध है मैं यह दुबार। कहना चाहता हूं कि हरेक को जो भी ज़बान वह चाहे बोलने का अधिकार हो। ध्यान में लाइए कि ज़बान का मसला आज का मसला नहीं यह बहुत पुराना मसला है। यह तो गुलामी के दिनो का पैदा शुदा मसला है। जब यहां पर बाहर से मुसलमान लोग आए तो उन्हों ने जो ज़बान वह जानते थे देश की ज़बान से मिला कर एक कर दी लेकिन लिखने का ढंग वही रखा जो उन के पहले मुलक में मौजूदा था। अर्थात फ़ारसी लिपि रखी, लोगों ने दब कर यह लिपि मान ली मगर अपने दिल में विरोध कायम रहा और वह कोशिश करते रहे कि वही पुरानी भाषा लिपि राईज कर दें। जो अंग्रजों के वक्त में D.A.V. हाई स्कलों में हिंदी पढ़ाई जाती थी Sanatam Dharam स्कूलों में लोग हिंदी पढ़ते थे एक तरह से हिंदी हमारी मातृ भाषा है। मातृ भाषा वह है जो हमारी माताएं की भाषा हैं हमारी माताएं हिन्दी ही जानती थीं और जानती हैं और हम लोगों की यही भाषा है। (घंटी की आवाज़ सुन कर) अब चूंकि स्पीकर साहिब का हुक्म हो गया है इस लिये उस हुक्म की तामील होनी चाहिये लेकिन मैं एक बात और कहना चाहता हूं कि हमारे पंजाब का सूबा देश क बार्डर पर है और इस लिये देश की रक्षा का एक अहम मसला है। हमें इस चीज़ की तर्फ भी ध्यान देना चाहिए। आप कुछ देर के लिये पाकिस्तान की तरफ दखें वहां पर पंजाब की ज़बान, सिंध की ज़बान बलोचिस्तान की ज़बान मुखतलिफ है लकिन वह सारे west को एक ही सूबा बनाने के हक में हैं। वह चाहते हैं कि छोटे छोटे सूबे मिला कर एक बडा सूबा बनाया जाए रक्षा की से दृष्टि मज़बूत हो हमें भी इस प्रकार पंजाब के सूबे को बडा और मज़बूत बनाना चाहिए।

अब आप Switzerland की तरफ देखें, वह छोटा सा मुलक हैं मगर वहां पर कई भाषाएं बोली जाती हैं वहां पर हर भाषा वाले को accommodate किया जाता है। इस लिये मैं अर्ज़ करता हूं कि हम चाहे हिंदी में या पंज बी में तकरीर करें। एक दूसरे को हमें accommodate करना चाहिए। जयहिन्द।

श्री राम कुमार बिडाट (भिवानी) : स्पीकर स।हिब, मेरे ल।यक दोस्त प्रो. शेर सिंह ने S.R.C. की रिपोर्ट की ब।बत जो कुछ फरम।य। है मैं इस के एक एक लफ्ज़ की ताईद करता हूं। हमारे कामरेड रामचन्द्र एक बहुत काबल स्पीकर हैं लकिन मुझ अफसोस है कि आज उन की तकरीर इस तरह की नहीं थी जिस के मुतालिक उन को किसी चीज़ का जवाब दिया जाय। या हमें जवाब देने की ज़रूरत पड़े। आज यहां पर हरयाना का बड़ा मसला मैं अपने दूसरे साथियों पर छोड़ता हूं और मैं अपनी तहसील के सम्बन्ध में ही कुछ कहना चाहता हूं। मैं समझता हूं कि सब से बदकिसमत इलाका लुहारू का है। लुहारू के मुतालिक कुछ अर्ज़ करने से पहले मैं लुहारू के मसले की कुछ historical background बताना चाहता हूं।

[श्री राम कुमार बिडाट]

आज़ादी से पहले वहां पर एक नवाब साहिब राज करते थे। वहां पर वह लोगों पर तरह तरह के जुलम करते थे। वहां पर न तो कोई कानून था और न कोई कायदा। किसी ने मकान के आगे चबूतरा बना लिया तो ५ रु. जुरमाना कर दिया और अगर वह चबूतरा गिरा दिया तो ७० रु. जुरमाना कर दिया। दिल खोल कर रिश्वत और बेगार चलती थी। लोगों को बहुत तकलीफें और मुसीबतें उठानी पड़ती थीं।

एक बार १९३६ में लोगों को इतलाह दी गई कि आप सब एक जगह इकट्ठे हो जाएं आप की तकलीफें सुनी जायेंगी जब लोग एक जगह पर इकट्ठे हो गए तो वहां उन पर firing किया गया जिस से बहुत बड़ी संख्या में आदमी मारे गये और यह वाके जलियां वाले बाग की घटना जैसा था। इस के बाद कई लाशों और ज़खमी आदमियों को ऊंटों पर लाद कर भिवानी लाया गया था। उस वक्त न तो इस इलाके की मदद के लिये राजस्थान से कोई आया और न ही जालन्धर से। फिर हरयाना के सर छोटू राम श्री नकी राम शर्मा और दूसरे कई सज्जन और मैं वहां गए और वहां पर बड़ी भारी agitation हुई और लोगों को हम ने ढारस दी। आज़ादी दिलाने पर लुहारू का भारत यूनियन में मिलने का समय आया उस वक्त पानीकर साहिब बीकानेर के दीवान थे। लुहारू को बीकानेर में शामिल कर लिया गया उन की कोशिश से हालात इतने खराब हो गए कि तार आदि काट दिए गये और थानों और अफसरों को उन के हुक्म न मान कर बेकार कर दिया गया। जनता में अन्दोलन हुआ और जिस का नतीजा यह हुआ कि सरदार पटेल ने तीन दिन के अन्दर अंदर यह फैसला बदल कर लोहारू को हिसार के साथ शामिल कर दिया। चूंकि नवाब साहिब खुश नहीं थे और उन की जायदाद जयपुर में भी है लोहारू में भी वह चाहते थे कि यह इलाका राजस्थान में चला जाये। अब पानीकर साहिब ने शायद यह बात मुनासिब समझी है और उन्होंने पता नहीं किस के interest को सामने रखा है और किस खयाल को सामने रख कर तीस हजार की आबादी वाले इलाके को राजस्थान में शामिल कर देने की सिफ़ारिश की है। और उस इलाके को हिसार से अलग कर देने की तजवीज़ पेश की है।

अध्यक्ष महोदय : आप कमिशन के मेम्बरों को individually refer न करें। [The hon. member need not refer to the members of the States Reorganisation Commission individually].

श्री राम कुमार बिडाट : मगर मैं ने तो सिरफ facts दिये हैं।

अध्यक्ष महोदय : facts तो आपने पहले हिस्से में दिये हैं बाकी आप छोड़ दें। The hon. Member has given the facts in the first part of his Speech He should avoid refering to the rest.

श्री राम कुमार बिडाट : स्पीकर साहिब, बाइस तारीख को लोहारू के एक गांव में लोग इकट्ठे हुए। मैं और श्री अचित राम जी वहां गये सात आठ हजार के मजमे में लोगों को यह राय दी कि लोहारू को हिसार में ही रहने दिया जाये। उन्हें कहा गया कि आप को अगर राजस्थान में शामिल किया जाये तो क्या एतराज़ है। राजस्थान के नाम पर लोग

[श्री राम कुमार बिडाट]

बोखला उठे। कोई यह नहीं चाहता था कि राजस्थान में शामिल किया जाये। लोगों ने यकज़बान यही कहा कि हम हिसार से अलहदा होना नहीं चाहते। वहां ३६ पंचायतें हैं। उन पंचायतों के सारे पंचों ने एक ज़बान से यही कहा कि हम हरियाने से अलहदा होना नहीं चाहते। इन हालात में उन के जज़बात का और वहां के लोगों की भलाई का ख्याल रखते हुए मैं चीफ मनिस्टर साहिब और दूसरे मनिस्टरों से दरखास्त करूंगा कि लोहारू को हरियाने में ही रखा जाये। मैं पंजाबी बोलने वालों को भी कहता हूं कि तीस हजार की आबादी से उन का कुछ बनेगा या बिगड़ेगा नहीं। इस लिये उन को भी इस की ताईद करनी चाहिये।

ਸਰਦਾਰ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ (ਜਗਰਾਉਂ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਜ ਅਸੀਂ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਉਤੇ ਬਹਿਸ ਕਰਨ ਲਗੇ ਹਾਂ ਜੋ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਅਗੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਅਤੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਨਾਲ ਮਲਾਏ ਜਾਣ ਅਤੇ ਕਿਸ ਨਾਲ ਨਾਂ ਮਲਾਏ ਜਾਣ। ਪਰ ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਸੰਬੰਧੀ ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਬਾਰੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਗਇਆ। ਮੈਂ ਸਭਾ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਭਾਰਤ ਦੇਸ਼ ਇਕ ਬੜਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਤੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਦੇਸ਼ ਹੈ। ਜੇ ਯੂਰਪ ਵਿਚੋਂ ਰੂਸ ਨੂੰ ਵਿਚੋਂ ਕਢ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਯੂਰਪ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਮਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ੪੮ ਰਿਆਸਤਾਂ ਵਾਲੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚੋਂ ਰਾਕੀ ਦੇ ਉਸ ਪਾਸੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਕਢ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਬਚਦਾ ਅਮਰੀਕਾ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਜਿਡਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੰਦਰਾ ਜਾਪਾਨ ਅਤੇ ਬਾਰਾਂ ਇੰਗਲਿਸਤਾਨ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਮਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਇਸ ਮਹਾਨ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਫਤਹਿ ਕਰਦੇ ਗਏ ਇਸ ਦੇ ਸੂਬੇ ਬਣਾਉਂਦੇ ਗਏ। ਇਹ ਸੂਬੇ ਕਿਸੇ ਅਸੂਲ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਬਣਾਏ ਗਏ। ਮੇਰੇ ਇਕ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿਤਰ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ੧੮੫੭ ਦੇ ਗਦਰ ਵਿਚ ਮੇਰਠ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਗਦਰ ਵਿਚ ਹਿਸਾ ਲੈਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਹਿਜ਼ੀਬ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ ਕੋਈ ਵਜਹਿ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਿਉਂ ਖਿਆਲ ਨਾਂ ਕੀਤਾਂ ਜਾਵੇ। ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਬਣਾਏ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਨਵਾਂ ਨਕਸ਼ਾ ਬਨਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜ਼ਬਾਨ ਅਤੇ ਕਲਚਰ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਮੁੜ ਮੁੜ ਇਸ ਗਲ ਉਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ language ਦਾ basis ਹੀ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਵੰਡਣ ਲਈ ਠੀਕ basis ਹੈ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਅਸੂਲ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਸਗੋਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੋ ਕੋਈ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਸ਼ਕ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਸਾਫ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣਨ ਤੇ unconditionally centre ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਹੋਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਯਕਜਹਿਤੀ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਾਂਗੇ। ਅਸੀਂ ਯੂਰਪ ਵਾਂਗ Independent states ਨਹੀਂ ਮੰਗਦੇ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਜ਼ਬਾਨ ਅਤੇ ਕਲਚਰ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਥੇ ਵੀ ਕਲਚਰ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਵੰਡ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਝਗੜੇ ਪੈਂਦੇ ਰਹੇ। ਯੂਰਪ ਵਿਚ League

of Nations ਅਤੇ Woodrow Wilson ਨੇ ਏਧਰੋਂ ਉਧਰੋਂ ਇਲਾਕੇ ਲੈਕੇ Poland ਬਣਾਇਆ। ਇਸ ਤੇ ਝਗੜੇ ਪਏ। ਇਸੀ ਤਰਾਂ ਫਰਾਂਸ ਦੇ ਨਾਲ ਆਲਸੇਸ ਅਤੇ ਲੋਰੇਨ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਲਚਰ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਾਂ ਰਖਣ ਕਾਰਨ ਕਈ ਲੜਾਈਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਲੜੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਸਾਨੂੰ ਕਲਚਰ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਆਜ਼ਾਦ ਰਿਆਸਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦੇ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਉਹੋ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਕਾਂਗ੍ਰਸ ਆਪ ਆਜ਼ਦੀ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੰਜ਼ੂਰ ਕਰਦੀ ਸੀ। ੧੯੧੮ ਦੀ Constitutional Reform ਵੇਲੇ ੧੯੩੦ ਦੇ Statutory Commission ਅਗੇ, ਅਤੇ ੧੯੩੯ ਵਿਚ ਉੜੀਸੇ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਅਤੇ ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਦੋ ਹਿਸਿਆਂ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਾਂਗ੍ਰਸ ਇਸ ਅਸੂਲ ਨੂੰ ਮੰਨਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਾਂਗ੍ਰਸ ੧੯੨੦ ਨਾਗਪੁਰ ਦੇ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ, ੧੯੨੭ ਵਿਚ ਮੰਦਰਾ ਅਤੇ ਉਤਕਲ ਸਬੰਧੀ ਇਹੋ ਅਸੂਲ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ੧੯੩੮ ਵਿਚ ਵਾਰਧਾ ਰੇਜ਼ੂਲੇਸ਼ਨ ਨੇ ਇਸੇ ਗਲ ਦੀ ਤਾਈਦ ਕੀਤੀ। ਬਟਵਾਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਂਗ੍ਰਸ ਦੇ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਮੈਨੀਫੈਸਟੋ ਵਿਚ ਵੀ ਜ਼ਬਾਨ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਨੂੰ ਮੰਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ੧੯੪੭ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਾਂਗ੍ਰਸ ਦੀ tone ਹੀ ਬਦਲ ਗਈ। ੧੯੪੭ ਵਿਚ ਡਾਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਮੁਕਰਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਵਿਚ ਜ਼ਬਾਨ ਦੇ basis ਤੇ ਸੂਬੇ ਬਨਾਉਣ ਦੇ ਅਸੂਲ ਨੂੰ ਕੁਝ ਢਿਲਾ ਪਾਇਆ ਗਿਆ। ੧੯੪੮ ਵਿਚ I. B. P. ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਣਿਆ ਉਸ ਨੇ ਜ਼ਬਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ Unity of India, National security, administrative convenience ਅਤੇ defence ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਖਿਆਲ ਹੀ ਬਦਲ ਗਏ। ਭਾਵੇਂ ਕਾਂਗ੍ਰਸ ਨੇ ੧੯੪੭ ਦੀ ਵੰਡ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਕੀਤੀ ਪਰ ਬੜੇ ਅਫ਼ਸੋਸ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਹਾਂ। ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਗਲ ਹੈ ਅਤੇ ਬੜੀ ਸ਼ਰਮ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਵੰਡਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਵੰਡਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਨਾਲ ਉਹ ਇਲਾਕੇ ਇਕਠੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਜ਼ਾਦ ਸਿੱਖ ਸਟੇਟ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਬਾਰੇ ਕਈ ਗਲਤ ਗਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਅਸੀਂ ਆਜ਼ਾਦ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅੰਗ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿਣਾ ਚਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡਾ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਸੌ ਵਿਚੋਂ ੯੯ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਸੌ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਇਕ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਗਲ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਸ਼ਕ ਕਰਨਾ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਗਲ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ।

ਪਰ ਇਥੇ ਜਿਹੜੇ ਰਹਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਹਨ ਉਹ communal ਹਨ। ਮੈਂ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਦੀ ਤਵਜ੍ਹ 1951 ਦੀ ਮਰਦਮ ਸ਼ੁਮਾਰੀ ਵਲ ਦਿਲਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਇਸ ਉਤੇ ਤਫਸੀਲ ਦੇ ਨਾਲ ਬੋਲਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਦੋ ਦਿਨ ਭੀ ਥੋੜੇ ਹਨ ਪਰ ਚੂੰਕਿ ਸਮਾਂ ਥੋੜਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਕੋ ਹੀ ਮਿਸਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

4. P. M.

ਮਰਦਮ ਸ਼ੁਮਾਰੀ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਪੁਛਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕੀ ਨਾਮ ਹੈ, ਬਾਪ ਦਾ ਕੀ ਨਾਮ ਹੈ, ਕੀ ਮਜ਼ਹਬ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕੀਂ ਦਸਦੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ

[ਸਰਦਾਰ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ]
ਦੇ ਵਿਚ 1951 ਦੀ ਮਰਦਮ ਸ਼ੁਮਾਰੀ ਕੀ ਆਈ ਇਕ ਅੰਧੇਰ ਆਇਆ, ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਇਕ community ਨੇ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਸਮ ਖਾਦੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਪਨੀ ਜ਼ਬਾਨ ਪੰਜਾਬੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖਾਨੀ ਹੈ। ਉਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਥੇ ਅਜ ਕੋਈ ਬੜੀ ਜ਼ਿਮੇਦਾਰ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨਾਂ ਉਤੇ ਹਨ। ਉਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅਖਬਾਰ ਕਢੇ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੜਕਾਇਆ। ਅਛੂਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਹਿੰਦੀ ਲਿਖਾਉ ਅਤੇ ਉਨਾਂ ਨੇ ਅਪਨੀ ਬੋਲੀ ਹਿੰਦੀ ਲਿਖਵਾਈ। ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਨਾਂ ਦੀ ਬੰਦੀ ਕਰ ਦਿਤੀ, ਦਾਣੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤੇ, ਘਾ ਪਠਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਨਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਡੰਗਰ ਭੁਖੇ ਮਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਦਾ ਕੁਤਰਾ ਕਰਕੇ ਪਾ ਲਵੋ। ਫ਼ੇਰ ਉਹ ਕਹਿਨ ਲਗੇ ਅਸੀਂ ਭੁਖੇ ਮਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਦਾਣੇ ਦਿਉ ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਪਕਾ ਲਵੋ। ਅਜੇਹਿਆਂ ਗਲਾਂ ਉਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਿਹੜੇ ਕਿ nationalist ਕਹਿਲਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਲੋਗ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲਸਾਨੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ changes ਹੋਨਗੀਆਂ ਪਰ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 1947 ਤੋਂ ਬਅਦ J V P report out ਹੋਈ ਹੈ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਕੀ change ਹੋਈ ਹੈ, ਦੁਨੀਆਂ ਅਮਨ ਅਮਾਨ ਦੇ ਵਿਚ ਹੈ। ਕੁਝ ਲੋਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ refugees ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ ਉਹ partition ਦੀ problem ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਜ਼ਬਾਨ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਵੰਡ ਦਿਉ ਤਾਂ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਬਿਲਕੁਲ ਹਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਲੋਗ contented ਰਹਨਗੇ। ਕੁਝ ਲੋਗ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਅਲਜ਼ਾਮ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸਾਂ ਬਟਵਾਰਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਕੋਈ ਭੀ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਹਕ ਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਕੁਝ ਚਲਾਕ ਲੋਗ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜੋ national defence ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਸਾਡੀ demands ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਸਿਖ ਵਸਦੇ ਹਨ ਉਹ communal ਹਨ ਪਰ ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹਾਂ। 1947 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿਖ Gazetted Officers ਦੀਆਂ ਸਾਲਾਨਾ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਖਰਾਬ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਮਹਕਮੇ ਐਸੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਸਿਖਾਂ ਉਤੇ ਬੜੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਹਨ। ਅਸਾਂ ਇਹ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪੰਡਿਤ ਨਹਿਰੂ ਜੀ ਅਗੇ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ communalism ਨਹੀਂ ਤੇ ਹੋਰ ਕੀ ਹੈ।

ਫੇਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜ਼ਬਾਨ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਜੇਕਰ ਸੂਬੇ ਬਨਾਏ ਗਏ ਤਾਂ ਹਾਲਾਤ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਪਰ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਖਰਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ ਹੋਣਗੇ, ਪੰਜਾਬੀ speaking ਸੂਬਾ ਬਾਕੀ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀ ਤਰਾਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਮਾਤਿਹਤ ਹੋਵੇਗਾ। Unrest ਦੂਰ ਹੋਵੇਗੀ, ਕੋਈ ਝਗੜਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। Education mother tongue ਦੇ ਵਿਚ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, financially sound ਹੋਵੇਗਾ, ਇਕ compact unit, ਅਤੇ Punjabi Speaking Areas ਇਕਠੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ Homogeneous ਹੋਵੇਗਾ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਚੀਜ਼ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਸਿਖ ਕੌਮ ਜਿਹੜੀ ਕਿ border ਉਤੇ ਵਸਦੀ ਹੈ contented ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਖਿਦਮਤ ਦੇ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਾਰਟ ਪਲੇ ਕਰੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਿਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ Punjabi Speaking Areas ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਲੁਧਿਆਨਾ ਵਗੈਰਾ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਕਿ ਅਸਾਂ memorandum ਪੇਸ਼ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ

[ਸਰਦਾਰ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ]

ਪੈਪਸੂ ਦੇ Punjabi Speaking Zone ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ। ਬੇਸ਼ਕ ਇਕ ਕਮੀਸ਼ਨ ਬੈਠ ਜਾਵੇ ਪਹਿਲਾਂ Himachal Pradesh ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਵੇ ਉਹ ਜੋ ਕੁਝ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਉ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਰਿਆਨਾ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਦੋ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਕੁਝ ਉਹ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਉ ਬਾਕੀ ਜੋ ਕੁਝ ਉਨਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਜਵੇ ਉਹ ਅਸੀਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਬੋਲ ਕੇ ਲੈ ਲਵਾਂਗੇ (ਹਾਸਾ) ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਝਗੜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਅਪਨੇ ਦੋਨਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਨ ਲਵੋ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਥੇ ਬੜੀਆਂ ਅਜੀਬ ਗਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਮਸਲਨ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਗੋਕਲ ਚੰਦ ਨਾਰੰਗ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਬੜੇ ਲਾਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਨੇ Tribune ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਮਜ਼ਮੂਨ ਦਿਤਾ ਕਿ ਸਾਡੀ ਜ਼ਬਾਨ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਅਪਨਾਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਬੜੀ crude language ਹੈ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਬੋਲੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਪਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਪੁਛਣਾਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮਾਂ ਦਾ ਰੰਗ ਕਾਲਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇਹ ਕਹਿ ਦੇਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਨਹੀਂ ਦੂਜੀ ਸੋਹਣੇ ਰੰਗ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਗ ਅਪਣੀ mother tongue ਦੇ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾਂ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਬੋਲਦੇ ਹੋਇਆਂ ਉਸ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਗਦਾਰ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋਇਆਂ ਭੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨਾਲ ਗਦਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਫ਼ਿਰਕਾ ਪਰਸਤ ਹਨ ਗਲਤ ਹੈ। ਅਸੀਂ 15 ਅਗਸਤ, 1947 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰ ਕੰਮ ਦੇ ਵਿਚ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜੇਕਰ 15 ਅਗਸਤ, 1947 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਕੁਝ differences ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਗਦਾਰ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਇਸ border ਦੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵਿਚ ਬੜੇ ਅਮਨ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ Punjabi Speaking ਸੂਬਾ ਅਲੈਹਦਾ ਬਣਾ ਦੇਉ ਅਤੇ ਇਕ unit ਬਣਾ ਦੇਉ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਅਲਜ਼ਾਮ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਹ ਗਲ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਟਵਾਰਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਇਹ ਅਲਜ਼ਾਮ ਲਾਣਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੂਜਿਆਂ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਜ਼ ਬਾਜ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਗਲਤ ਹੈ। ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਅਸੀਂ ਕਿਸੀ ਮੁਲਕ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਜ਼ ਬਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਨਾਂ ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਇਰਾਦਾ ਹੈ ਇਹ ਸਭ ਅਲਜ਼ਾਮ ਗਲਤ ਨੇ। ਜੇਕਰ ਫੇਰ ਵੀ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸਾਂ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਹਾਮੀ ਹਾਂ ਕਿ Punjabi areas ਨੂੰ ਇਕਠਾ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

श्री रला राम (मुकेरियां) : अध्यक्ष महोदय S.R.C. की report जिस पर आज यह हाऊस विचार कर रहा है पढ़ कर कोई भी व्यक्ति इस बात से इनकार नहीं कर सकता कि जानफशानी से किस मेहनत से और किस निष्पक्षता से उन्होंने यह सारी जांच पड़ताल करने के बाद पेश की है। इस बात पर बजा तौर पर फखर किया जा सकता है कि उन्होंने हरेक के दृष्टिकोण और हरेक का नुक्ता निगाह देखने की और जांचने की कोशिश की है और

(श्री रला राम)

उन्होंने जो report हमारे सामने रखी है हम उस की दाद दिये बिना नहीं रह सकते उस की प्रशंसा करना हमारा एक प्रथम कर्त्तव्य है क्योंकि यह एक वह मसला है जिस के साथ कि सारे भारत का भविष्य जुड़ा हुआ है। हम यह चाहते हैं कि भारत मज़बूत हो, सबाल हो, शक्तिशाली हो। उस के लिये यह जरूरी है कि इस का पुनर्गठन हो, reorganisation हो। यह ऐसे तरीके से हो कि जिन कारणों की बिना पर भारत हज़ारों साल गुलाम रहा है वह फिर हिन्दुस्तान में न पैदा हों। भारत का इतिहास पढ़ने वाले इस बात से इनकार नहीं कर सकते हैं कि सब गुणों के बावजूद भी एक हजार साल तक दूसरों की गुलामी में रहने का सब से बड़ा कारण यह था कि यह देश छोटे २ हिस्सों में बटा हुआ था। राजपूतों का बहादुरी में मुसलमान तो क्या दुनिया में और भी कोई मुकाबला नहीं कर सकता था। बावजूद राजपूतों की बहादुरी के, बावजूद धन दौलत के भारत एक हजार साल तक दूसरों का गुलाम रहा। इस की एक और बड़ी वजह यह थी कि कोई मज़बूत Central Government नहीं थी और देश छोटे छोटे टुकड़ों में बंटा था। इस बीमारी को आज़ादी मिलने के बाद सरदार पटेल ने सब रियासतों को भारत में शामल करके दूर करने का प्रयत्न किया। सरदार पटेल का नाम बिसमार्क और दूसरे लोगों से बड़ा तथा हमेशा ऊपर रहेगा। लेकिन वह बीमारी अभी तक भारत के अन्दर मौजूद है। मगर S.R.C. की report ने फिर उस बीमारी का इलाज करने का यह प्रयत्न किया है कि छोटी छोटी रियास्तों को खत्म करके बड़े units बनाए जायं, इस किसम के बड़े units बनाये जायें कि भारत की एकता और सुरक्षा के जितने मसले हैं वे सब हल होजाएं। यह है इस report का नुकताए निगाह। इसलिये हम कमीशन को हार्दिक बधाई दिये बगैर नहीं रह सकते। यह ठीक है कि कांग्रेस ने किसी वक्त कहा था कि भाषा के basis पर सूबे बनने चाहिएं परन्तु जैसा कि कमिशन की report में भी कहा गया है कि यह उस वक्त कहा गया था जबकि कहने वालों को administration का उतना अनुभव नहीं था जितना कि १९४७ के बाद हुआ है। इस तजरुबे के बिना पर Dar report तथा J.V.P. report में कहा गया कि सारे सूबे भाषाओं के आधार पर नहीं बनने चाहियें। यह मखौल उड़ाने की बात नहीं है। तजरुबे की बिना पर उन्होंने सोच समझकर कहा है कि हम हिन्दुस्तान में छोटे छोटे हिस्सों को रहने देंगे तो जुदाई वाली पुरानी आदत को दूर करना कठिन है। उन्होंने कहा कि अब States के बनाने का सवाल है इस में दो बातों की तरफ प्रथम ध्यान देने की ज़रूरत है। एक तो भारत की एकता बनी रहे और उस के अन्दर जुदा होने वाली प्रवृति है उसे रोका जाये। दूसरे उन्होंने कहा कि आज की दुनिया में हिंदुस्तान जैसा बड़ा देश अपने सुरक्षा के सवाल को नज़र अंदाज़ नहीं कर सकता। इस लम्बे चौड़े देश को सुरक्षा के प्रश्न को पहला स्थान मिलना चाहिये। इस बात को ध्यान में रखते हुए जो सेवा States Reorganisation Commission ने नया बड़ा पंजाब बनाने की सिफारिश करके की है उस के मुतअल्लक दो रायें नहीं हो सकतीं। हमारा प्रान्त एक सीमा प्रान्त है और हमारे दूसरे पार आज हकूमत कहती है कि कश्मीर पर हम ज़बरदस्ती जा कर बैठेंगे और उस के बाद सारे हिंदुस्तान पर अपना तसल्लत जमायेंगे। उन्होंने भी छोटे छोटे प्रान्तों को दूसरे प्रान्तों से मिला कर एक unit कर दिया है। मैं समझता हूं कि पंजाबी political acumen का सबूत नहीं देंगे अगर वह हिंदुस्तान की एकता को देखते हुए फिर भी यह मांग करें कि पंजाब के छोटे हिस्से कर दिये जायें।

अगर सारे पंजाब को मिलाने की कोशिश न की गई तो मैं समझता हूं कि यह एक बड़ी भारी भूल होगी। राज्य पुनर्गठन कमिशन को इस रिपोर्ट ने हमें इस गलती से बचाने का प्रयत्न किया है। यह सीमा प्रान्त और मजबूत न होगा और अगर इसमें पैप्सू की टांग जुदी अड़ी रही और कहीं हिमाचल जुदा डटा रहा तो इससे defence में अड़चनें पैदा होंगी। (आपोज़ीशन की तरफसे आवाज़ें: इससे defence का क्या ताल्लुक है) अगर सारे पंजाब को इकट्ठा कर के एक नया पंजाब बनाया जाये तो यह सारे हिंदुस्तान की रक्षा कर सकेगा और जुदा होने की पुरानी बीमारी के लिये अच्छा एक कारगर इलाज साबत होगा। कौन नहीं जानता कि हरयाना प्रान्त economically हमारे प्रान्त क साथ ऐसा मिला हुआ है कि कोई उसे जुदा नहीं कर सकता। इसी तरह Jullundur Division और Ambala Division एक दूसरे से इस तरह मिले हुए हैं कि कोई ताकत उन्हें मसनूई तरीके से जुदा नहीं कर सकती। हां, हो सकता ह कि हरयाना प्रान्त के भाइयों कुछ शिकायतें हों लेकिन वह आपस में बैठ कर दूर की जा सकती हैं। केवल इन शिकायतों की बिना पर पंजाब को कमज़ोर करने की कोशिश करना पंजाब के साथ एक बड़ी disservice करनी होगी। छोटी छोटी बातों के आधार पर हिंदुस्तान को कमज़ोर करना किसीकी शान के शायां नहीं है। जहां तक Punjabi Speaking State का ताल्लुक है कमिशन ने जांच पड़ताल के बाद बजा तौर पर कहा कि in the real sense there is no language problem in the Punjab. हिंदी और पंजाबी का पंजाब के अंदर न कोई झगड़ा है और न हो सकता है। जिन्हों ने यह झगड़ा उठाया हुआ है उन का मकसद पंजाबी ज़बान की हिफाज़त करना नहीं बल्कि फिरकादाराना रियासत को स्थापित करना तथा मज़बूत करना है। अकाली महोदय खुद अपनी ज़बान से कहते हैं पंजाबी भाषा की रक्षा कलिए नहीं बल्कि कि पंथ की protection केलिये तथा एक सिख State बनाने केलिए वे पंजाबी स्पीकिंग राज्य चाहते हैं। उनके खुद यह बात कहने केबाद किसी और को कहने की गुंजाइश नहीं रह जाती (आपोज़ीशन की तरफ से आवाज़ें : He has never demanded a Sikh State) यह तो भाषा का महज़ एक बहाना बनाया जा रहा है। लोग हिंदी या पंजाबी के विरुद्ध नहीं हैं लेकिन यह कहना कि जालंधर के हिंदू गिरे हुए हैं कि वह मातृ भाषा से इनकार करते हैं यह सरासर गलत है। पंजाबी और हिंदी आपस में इतनी जुड़ी हुई है कि इन में १९ और २१ का फर्क है। जालन्धर division के हिंदू उनीसवीं शताब्दी से काशिश कर रहे हैं कि हिंदी को अपनायें, अपने स्कूलों में, अपने धार्मिक functions में हिंदी का प्रयोग करते रहे हैं। वहां के लोग उन्हें चिड़ाने की गरज़ से कहते हैं कि अपनी मातृ भाषा को क्यों disown करते हो। असल में वह मातृ भाषा को disown नहीं करते। इंग्लैंड में मज़दूर जो अंग्रेज़ी बोलता है वह Macaullay की किताबों में लिखी हुई अंग्रेज़ी नहीं होती। इसी तरह जो यहां आम लोग हिंदी बोलते हैं वह किताबों में लिखी हुई हिंदी से भिन्न है। इतना ही हिन्दी तथा पंजाबी में अंतर है। इस लिये अगर वहां के हिन्दू विद्यार्थी हिंदी को अपनाना चाहते हैं तो किसी को क्या right है कि उन को मजबूर करे कि वे हिंदी न पढ़ें। इस लिये उन का protest पंजाबी ज़बान के खिलाफ नहीं बल्कि मजबूरी के element के खिलाफ़ है। जैसा कि कमिशन ने recommend किया है कि हर एक Student की खुली अजाज़त होनी चाहिये कि जो कोई पंजाबी को गुरमुखी लिपि में पढ़ना चाहे उस के लिये State की तरफ से पूरा इन्तजाम होना चाहिये और जो

[श्री रला राम]
हिंदी को देवनागरी लिपि में पढ़ना चाहे उस के लिये भी खुली छुट्टी ही। उन पर किसी क़िस्म की मजबूरी न ही। यह कहना कि Punjabi Speaking State की इस लिये ज़रूरत है कि पंजाबी की रक्षा की यह जाये बिल्कुल गलत बात है। पंजाबी को कोई खतरा नहीं, पंजाबी भाषा का तो केवल एक बहाना है।

अभी आपने हरियाने वालों का नुकता निगाह सुना है। वे कहते हैं कि उन पर पंजाबी लादी जा रही है। Sachar Formula का यह परिणाम निकला है कि पंजाबी का प्रचार हो रहा है, पंजाबी फल फूल रही है। पंजाबी के लिये एक restricted sphere कायम करना पंजाबी की सेवा नहीं है। दर असल पंजाबी की रक्षा तो महज़ एक बहाना है। मांग तो असल में एक Communal State की है। S. R. C. ने देश की बड़ी भारी सेवा की है जब उन्होंने यह कहा है कि border पर security of India और administrative unity of India के दृष्टिकोणों से एक बड़ी State का होना अत्यन्त आवश्यक है।

पंजाब, हिमाचल और Pepsu को मिला कर एक शक्तिशाली पंजाब का बनाया जाना बहुत ज़रूरी है।

फिर, services का मामला बीच में लाया जाता है। हम इस बारे में काफी जानते हैं और कहे बिना नहीं रह सकते कि यह मांग नेक नियती पर मबनी नहीं है। कौन कह सकता है कि अकलियत वाली Community के साथ services में वे इनसाफी हो रही है जब कि यह स्पष्ट बात है कि ३० फीसदी आबादी वालों को services में ३३-३४ फीसदी हिस्सा मिल रहा है। जहां तक key positions का ताल्लुक है, अकलियत के साथ किसी किस्म की बेइनसाफी नहीं हुई। यह नारा कि services में अकलियत के साथ अन्याय हो रही है मसनूई है। चूंकि भाषा की बिना पर ऐसा सूबा नहीं बनाया जा सकता, इस लिये अब इस मसनूई नारे को लगा कर पंजाब को छोटा पंजाब रखने की साज़िशें की जा रही हैं। भारत की रक्षा के लिये और फिरकादारी को पंजाब से हमेशा के लिये मिटाने का अगर कोई ज़रिया है तो वह नया पंजाब है जिस की सिफारिश S.R.C. ने की है। बाकी जितनी तजवीज़ें हैं फिरकादारी को पंजाब के अंदर मुस्तहकम तथा पका कर केहमेशा के लिये इस लानत को हम पर लाद देंगे। इन साज़िशों के खिलाफ हर आदमी को सावधान रहना चाहिये।

ਸਰਦਾਰ ਵਰਯਾਮ ਸਿੰਘ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਬ, ਅੱਜ ਬਹਿਸ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਦਾਵਾ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ S.R. Commission ਦੇ members ਬੜੇ ਕਾਬਲ ਆਦਮੀ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਤੇ ਨੇਕਨੀਤੀ ਤੇ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਇਤਫ਼ਾਕ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬੜੇ ਕਾਬਲ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਬਲੀਅਤ ਤਾਂ ਇਸੇ ਗੱਲ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਓਹੀ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਧਰੇ ਕੋਈ ਸਫਾਰਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਕਿਧਰੇ ਕੋਈ। (Hear, hear)

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਛੇ ਕਰੋੜ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੇ U. P. ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਕਾਇਮ ਰਖਣ

ਦੀ ਸਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਵੱਡੇ ਸੂਬੇ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਖਰਾਬ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉਹ development ਦੀਆਂ schemes ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਨਾ ਵਧ ਸਕੇ । ਭਾਂਵੇਂ ਉਹ ੫੨ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਦਾ ਸੂਬਾ ਹੈ, ਬੜਾ ਤੱਰਕੀ ਯਾਫਤਾ ਹੈ. ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਤੋੜਨਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮਧਿਆ ਪਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਮਰਹੱਟੀ ਬੋਲੀ ਵਾਲੇ ੮ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਰਫ ੭੬ ਲਖ ਦੀ ਅਬਾਦੀ ਹੈ ਦੀ Vidharbha State ਬਨਾਨ ਦੀ ਸਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਗਵੇਂ Marathi-speaking area ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਨਾਲ ਨਾਂ ਮਿਲਾਓ, ਉਸ ਦੇ ਅਠ ਜ਼ਿਲੇ ਹੀ ਕਾਫੀ ਹਨ । ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ Vidharbha ਜੋ 1½ ਕਰੋੜ surplus ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਹੈ ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ ਅਤੇ Bombay City ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ Deficit ਦਾ ਸੂਬਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਜੇਕਰ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੁਪਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਤੱਰਕੀ ਲਈ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ । ਉਥੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਲ ਆ ਕੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿਮਾਚਲ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ deficit ਇਲਾਕਾ ਹੈ ਅਤੇ Centre ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਚਲਦਾ ਹੈ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦਿਓ । ਪੁਛੋ, Punjabi-speaking area ਵਿਚ ਇਹ deficit ਇਲਾਕਾ ਕਿਉਂ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਗ ਹਿਮਾਚਲ ਦਾ ਬੋਝ ਕਿਉਂ ਉਠਾਣ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਤਰਕੀ ਤੇ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਲਗੇ ।

ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀਂ West Punjab ਵਿਚ ਬੇਗਾਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਲਾਇਲਪੁਰ ਤੇ ਸਰਗੋਧੇ ਦੇ ਜੰਗਲਾਂ ਨੂੰ ਅਬਾਦ ਕੀਤਾ । ਬਟਵਾਰੇ ਦੇ ਬਾਦ ਕਰਨਾਲ ਦੇ ਜੰਗਲ ਸਾਫ ਕੀਤੇ, ਨਹਿਰਾਂ ਤੇ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਕਰਜ਼ੇ ਸਿਰ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਏ । ਹੁਣ ਉਹ ਇਲਾਕਾ ਵੀ ਅਲਗ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਕੰਮ ਤਿਆਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀ ਹੁਣ ਪਹਾੜ ਪੁਟੋ, ਸਾਡੀ ਪਹਾੜੀਆਂ ਨਾਲ ਨ ਜ਼ਬਾਨ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਨ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ।

ਜਦੋਂ High Court ਸ਼ਿਮਲੇ ਵਿਚ ਸੀ, ਮੈਦਾਨ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਹਾੜ ਤੇ ਜਾਣਾ ਮੁਸੀਬਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਰਾਹ ਵਿਚ ਉਲਟੀਆਂ ਕਰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ । ਕਦੇ ਕੋਈ ਪਹਾੜੀ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਮੈਦਾਨੀ ਪਧਰ ਹੀ ਪਧਰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ।

ਹਿਮਾਚਲ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮਿਲਾਣ ਲਈ ਫਿਰ, ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ border State ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਲਈ ਉਹ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਕੀ ਕਿਸੇ State ਦੇ size ਦਾ ਵੱਡਾ ਹੋਣਾ ਉਸ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਥੋਂ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਦੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਦਿਲ ਹੀ ਨਾ ਮਿਲਦੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਕਿਸ ਗੱਲ ਦੀ। ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਕਿ Punjabi-speaking ਇਲਾਕਾ ਤੱਰਕੀ ਯਾਫਤਾ ਹੈ, ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੈ । ਘਾਟੇ ਵਾਲੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹਿਮਾਚਲ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵ । ਇਹ ਮਿਲਾਪ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਤਾਕਤਵਰ ਘੋੜੇ ਨਾਲ ਇਕ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬਕਰੀ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਬਕਰੀ ਨਾਲ ਧੂਹੀ ਦੀ ਮਰ ਜਾਵੇਗੀ, ਤੇ ਘੋੜੇ ਦੀ speed ਵਿਚ ਵੀ ਫਰਕ ਪਏ ਜਾਵੇ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਬ Commission ਨ reorganization ਰਕਬੇ ਦਾ ਕੋਈ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਨਾ ਅਬਾਦੀ ਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜ਼ਬਾਨ ਦਾ, ਕਿਧਰੇ ਇਕ ਜ਼ਬਾਨ ਦਾ ਇਕ ਸੂਬਾ, ਕਿਧਰੇ ਇਕ ਜਬਾਨ ਦੇ ਦੋ ਸੂਬੇ, ਅਤੇ ਕਿਧਰੇ ਦੋ ਜ਼ਬਾਨਾ ਦਾ ਇਕ ਸੂਬਾ । ਚਲਦੇ ਲਚਦੇ ਜਦ ਪੰਜਾਬ ਵਲ ਆਏ ਤਾਂ ਤਿੰਨ ਜਬਾਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਸੂਬਾ recommend ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਸਭ ਅਸੂਲਾਂ ਤੇ ਪਾਣੀ ਫੇਰ ਦਿੱਤਾ ।

ਜਿਸ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਫਰਾਖ ਦਿਲ ਤੇ ਲਾਇਕ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੇ Report ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ Bombay ਦੇ ਕੋ ਭਾਸ਼ਾ ਵਾਲੇ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਉਸਦੇ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਬਣਾਉਣ ਤੇ ਗੁਜਰਾਤੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਵਖ ਸੂਬਾ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਸਾਨੂੰ High Command ਦੇ ਇਨਸਾਫ ਤੇ ਪੂਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਬਾਰੇ ਵੀ bilingual State ਦੇ ਅਸੂਲ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ imperial interests ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਸੂਬੇ ਬਣਾਏ ਸਨ। ਮਦਰਾਸ presidency ਬਣਾਈ ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਹੋਰ ੨ ਇਲਾਕੇ ਫਤਹ ਕੀਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਗਾਲ Presidency ਵਿਚ ਵਿਚ ਤੇ ਹੋਰ ਇਲਾਕੇ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ । Presidency of Bombay ਨੂੰ ਸਿੰਧ ਤਕ ਲੈ ਗਏ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸੂਬਾ Peshawar ਤਕ ਦਾ ਬਣਾ ਦਿਤਾ । ਕਾਂਗਰਸ ਪਹਿਲੀ ਜਮਾਤ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਸੂਬੇ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ। 'ਇਕ ਜ਼ਬਾਨ, ਇਕ ਸੂਬਾ' ਦਾ ਨਾਰਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਲਗਾਇਆ ਸੀ । ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ੧੯੨੭ ਵਿਚ ਜ਼ਬਾਨ ਦੇ basis ਤੇ ਆਂਧਰਾ, ਉਤਕਲ, ਸਿੰਧ ਕਰਨਾਟਕ, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਅਤੇ ਗੁਜਰਾਤ ਵਗੈਰਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ।

ਮੈਂ ਬਤੌਰ ਇਕ nationalist ਦੇ ਸਾਰੇ ਹਾਊਸ ਨੂੰ appeal ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਆਈਨ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਜਦ ਇਲਾਕਾਈ ਜ਼ਬਾਨ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰਾ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਸਭ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰ ਏਹਤਰਾਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਸਾਡੇ ਹਿੰਦੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਹਰਿਆਨੇ ਦੇ ਭਰਾ ਅਲਗ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਲੜੀਏ। ਪਰ ਜਲੰਧਰ Division ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਭਰਾ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਮਾਦਰੀ ਜ਼ਬਾਨ ਪੰਜਾਬੀ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹਨ । ਹੁਣੇ ਹੀ Principal ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਕਰੀਰ ਤੋਂ ਇੰਜ ਲਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਮਤਹਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਝੂਠ ਕੌਣ ਬੋਲਦਾ ਹੈ।

Mr. Speaker: No such reflections, please.

ਸਰਦਾਰ ਵਰਯਾਮ ਸਿੰਘ : ਮਰਦਮ ਸ਼ੁਸ਼ਾਰੀ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਬਾਨ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਾਈ ਨਹੀਂ, ਹੁਣ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਮੁਖਾਲਫ ਨਹੀਂ।

ਮਰਦਮ ਸ਼ੁਮਾਰੀ ਵੇਲੇ ਜਨ ਸੰਘ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਕਹਿੰਦੇ, ਅਕਾਲੀ ਕੁਝ ਆਖਦੇ, ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਾਦਰੀ ਜ਼ਬਾਨ ਠੀਕ ਠੀਕ ਲਿਖਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ । ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੇ

ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਜਾਲੰਧਰ ਡਵੀਜ਼ਨ ਦੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਅਤੇ ਗ਼ੈਰ ਕਾਂਗਰਸੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਗ਼ਲਤੀ ਨੂੰ ਅਜੇ ਤਕ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਵਲੋਂ ਅਪਣਾ ਰਵਈਆ ਬਦਲੋ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹਾਲਾਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਣਗੇ । ਹਰਿਆਣੇ ਵਾਲੇ ਭਾਈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗ਼ੈਰ ਮੁਲਕੀ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਕਢਣ ਵਾਸਤੇ ਇਤਨੀਆਂ ਕੁਬਾਨੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਲਗ ਕੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲੜੀ, ਜੇ ਕਰ ਅੱਡ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਵਾਲੀ ਗਲ ਨਹੀਂ । ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਮੀਸ਼ਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕੀ ਸੋਚਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਂ ਤਾਂ ਹਰਿਆਂਣੇ ਦੀ ਜਾਇਜ਼ ਮੰਗ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਨਾਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਜਮਹੂਰੀ ਹਕ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਤੇ ਨਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਅਜ ਕਲ Democracy ਦਾ ਜ਼ਮਾਨਾ ਹੈ ਸਬ ਨੂੰ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਹਿਸਾ ਲੈਣ ਤੇ ਉਸ ਬਾਰੇ ਰਾਏ ਦੇਣ ਦਾ ਹਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਅਜ ਕਲ ਦਿਲੀ ਵਿਚ ਬੜੇ ੨ ਸਿਆਣੇ ਲੋਕ ਜਾ ਕੇ ਵਸੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ cream ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।. ਦਿਲੀ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਲਖਾਂ ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਵਿਚ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ New York ਜਿਡਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ । ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਹੈ ਖੂਬ ਫਲੇ ਫੂਲੇ। ਉਥੇ ਸਬ ਸਿਆਣੇ ਤੇ Civilised ਲੋਗ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ Democratic ਹਕ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਤੇ ਰਾਜ ਕਾਜ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਦਾ ਹਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਇਕ ਮਾਨਯੋਗ ਨੇਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ future planning ਅਗਲੇ ੨੫, ੩੦ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖ ਕੇ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਵੀ ਦਿਲੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਗਦਾ ਹੋਰ ਇਲਾਕਾਂ ਦੇ ਕੇ ਹੋਰ ਵਡਾ ਬਣਾ ਦੇਣਾ ਠੀਕ ਹੋਵੇਗਾ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ state ਦੀ ਮਾਲੀ ਹਾਲਤ ਚੰਗੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹਰਿਆਣੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੀ ਤੇ ਜਾਇਜ਼ ਮੰਗ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ । ਬਿਸ ਰਪੋਰਟ ਵਿਚ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤਾ ਪੰਜਾਬ ਤਾਂ unwilling ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਇਕਠਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗਲ ਹੈ। ਐਸਾ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਮੁਲਕ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਮਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਮੀ ਜਾਲੰਧਰ ਡਵੀਜ਼ਨ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਹਿੰਦੂ ਭਰਾਵਾਂ ਪਾਸ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਉਪਰ, ਸਾਡੇ ਸੂਬਿਆਂ ਉਪਰ ਤਰਸ ਖਾਣ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭਰਾਵਾਂ ਵਾਂਗ ਅਡ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇਣ । ਬਾਕੀ ਗਲ ਰਹੀ ਜ਼ਬਾਨ ਦੀ । ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਭਰਾ ਇਹ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਬਚੇ ਚਾਰ ਸਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਜ਼ਾਇਆ ਕਰਨ. ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸਤੋਂ ਕੀ ਲਾਭ ਹੈ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਹਰ ਇਕ ਗਲ ਵਿਚ ਲਾਭ ਅਤੇ ਪੈਸੇ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਪਕੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਲਾਭ ਦੀ ਖਾਤਿਰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਜ਼ਬਾਨ ਸਿਖਣੀ ਪਈ ਤਾਂ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਖੀ । ਜੇ ਕਰ ਉਹ ਲੋਕ ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਖਾਤਿਰ ਫਾਰਸੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਲਾਭ ਦੀ ਖਾਤਿਰ ਪੰਜਾਬੀ ਵੀ ਪੜ੍ਹਨਗੇ। ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬੀ state language ਬਣੇਗੀ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਕੋਲੋਂ ਫਾਇਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ

[ਸਰਦਾਰ ਵਰਯਾਮ ਸਿੰਘ]

ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੜ੍ਹਣਗੇ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੁਖ ਇਸ ਗਲ ਦਾਂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿ ਇਸ ਰਪੋਰਟ ਵਿਚ ਸਿਖਾਂ ਉਪਰ ਬੇਇਤਬਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਪਤਾ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਰਿਪੋਰਟ ਪੜ੍ਹਦੇ ਜਾਓ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਕਮੀਸ਼ਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਤਨਾ ਲੰਬਾ ਸਫਰ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਵਹੁਤ ਲੋਕਾ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਵੀ ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਾਲਿਆ ਨੂੰ ਤੇ ਇੰਝ ਭਾਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰਾ ਸਾਧ ਦੀ ਭੂਰੀ ਤੇ ਹੀ ਇਕਠ ਸੀ ਕਿ ਕਿਧਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਕੁਝ ਨਾ ਬਣ ਜਾਵੇ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀ ਕਰੀਬਨ ੧੯੩੭ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਚ ਆਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਅਜੇ ਤਕ ਸਵਾਇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਜੋ ਸਾਂਝੀ ਕੌਮੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਹੈ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ ਦੇ ਕਦੀ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਫਿਰਕੂ ਜਮਾਇਤ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ Nationalist Sikh ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਪੰਜਾਬੀ ਹੋਣ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਂਗ੍ਰੇਸ ਸਰਕਾਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਦੂਜੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਦੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਥੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਇਕ ਸੂਬਾ ਬਣਾਵੇ। ਬਾਕੀ ਮੁਲਕ ਦੀ Defence ਦੀ ਗਲ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਮਰਾਠਿਆਂ ਨੂੰ, ਹਰਿਆਨੇ ਦੇ ਜਾਟਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦਿਆਂ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਸਬ ਨੂੰ ਨਾਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ marshal ਕੌਮਾਂ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਰਾਜ਼ ਕਰਕੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ defence ਕਿਵੇਂ ਮਜਬੂਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਕ ਮਰਾਠਾ ਸਿਪਾਹੀ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਇਹ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੰਬਈ ਸਾਡਾ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਉਹ ਫੌਜੀ ਕੀ ਸੋਚੇਗਾ। ਸਿਖ ਸਪਾਹੀ ਕੀ ਸੋਚਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਹੋਰ ਸੂਬੇ ਤਾਂ ਬਣਾ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ਸਾਡਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣ ਜਾਣ ਨਾਲ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ unity ਨੂੰ ਕੋਈ ਖਤਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਬਲਕਿ unity ਤੇ security ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਕਿੰਨੀ ਵਧ ਚੜ੍ਹਕੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗਏ, ਫਾਂਸੀਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ, ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਜ਼ਬਤ ਕਰਵਾਈਆਂ।। ਜਦੋਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਹੋਣ ਲਗੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਦਾ ਦੂਜਾ test ਹੋਇਆ। Mr. Jinnah, Pt. Nehru ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੂੰ London ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਵਕਤ ਸਰਦਾਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਿਖ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਇਕ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਪੰਡਤ ਨਹਿਰੂ ਨਾਲ ਗਲ ਕਰੋ। ਅਸੀਂ ਜੋ ਕੁਝ ਲੈਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਇਸ ਨੇਤਾ ਪਾਸੋਂ ਲੈ ਲਵਾਂਗੇ, ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਥੋਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦੇ। ਉਹ ਬੜਾ ਵੱਡਾ test ਹੈ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਿਖ ਮੁਲਕ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹੇ, ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਿਖ ਕਦੇ ਵੀ ਮੁਲਕ ਦਾ ਗੱਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਸੂਬਾ ਮੰਨ ਜਾਉ, ਮੁਲਕ ਦਾ defence ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਵੇਗਾ, ਯਕਜਹਿਤੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਿਖ ਮੇਹਨਤੀ ਹੈ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਵੇਖੋਗੇ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਵਧੇਗੀ।

ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਉਪਰ ਅਨਾਜ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇਕ ਬੜਾ ਅੱਛਾ ਕਿਸਾਨ ਤੇ ਬਹਾਦਰ ਸਿਪਾਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮੈਂ ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਪਾਸ ਗੁਜ਼ਾਰਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਬਾਰੇ ਹਦ ਬੰਦੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਰਦ ਕਰ ਦੇਣ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਸੂਬਾ ਬਨਾਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਦੇਣ ਜੋ ਕਿ ਹਰ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਮੁਲਕ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ (ਨਕੋਦਰ) : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਅਜ ਅਸੀਂ ਇਕ ਬੜੇ ਅਹਿਮ ਮਸਲੇ ਉਪਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਮਸਲਾ ਅਜ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਲਗ ਭਗ ੪੦ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਚਰਚਾ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਗਲ ਉਪਰ ਕੋਈ ਦੂਸਰੀ ਰਾਏ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਕਿ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਜਮਹੂਰੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਤੋੜਣ ਲਈ ਅਤੇ ਇਸ ਗਲ ਲਈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਕ ਮੁੱਠੀ ਹੋ ਕੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਨਾ ਲੜੀਏ, ਸੂਬਿਆਂ ਦੀਆ ਹਦਬੰਦੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਢੰਗ ਐਸਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕੌਮ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਮੁਚਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੀ ਕੌਮੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਨੇਤਾ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਉਪਰ ਪੁੱਜੇ ਕਿ ਸਾਡਾ ਮੁਲਕ ਉਸ ਵਕਤ ਤਕ ਤਰੱਕੀ ਦੀ ਤਰਫ ਨਹੀਂ ਵਧ ਸਕਦਾ ਜਦ ਤਕ ਕਿ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀ ਹਦਬੰਦੀ ਦੋਬਾਰਾ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। 1927 ਵਿਚ All Parties Committee, ਜੋ ਕਿ ਕਾਂਗ੍ਰਸ ਨੇ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਮੁੜ ਹਦਬੰਦੀ ਇਸੇ ਅਧਾਰ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਬਾਨ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਨਵੇਂ ਸੂਬੇ ਬਣਾਏ ਜਾਣ। ਕਿਉਂ ? ਇਸੇ ਲਈ, ਕਿ ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਹੀ ਅਸੀਂ ਚੰਗੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਡਾ ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਗਾਂ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਹੁਕੂਮਤ ਦੇ ਕਾਰਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਸੋਹਣਾ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਹੀ ਜਮਹੂਰੀ ਉਨਤੀ ਲਈ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਯੋਗ ਹਿੱਸਾ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਬਿਨਾ ਤੇ ਹੀ ਉਸ ਰੀਪੋਰਟ ਵਿਚ ਗੌਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਜਦ ਕਦੀ ਵੀ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀ ਨਵੀਂ ਹਦਬੰਦੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਵਡਾ ਅਧਾਰ ਇਹੋ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਜ਼ਬਾਨ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਹੀ ਨਵੇਂ ਸੂਬੇ ਕਾਇਮ ਹੋਣ।

ਪਰ ਅਸੀਂ ਕੀ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਸੰਨ ੧੯੪੭ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਵੀਂਆ ਗਲਾਂ ਅਤੇ ਨਵੀਂਆਂ ਹੀ ਦਲੀਲਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਰਖੀਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਦਲੀਲਾਂ ਕੀ ਹਨ ? ਕਿ ਬੇਸ਼ਕ ਜ਼ਬਾਨ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀ ਹਦਬੰਦੀ ਇਕ ਬੜਾ ਅਹਿਮ ਸਵਾਲ ਹੈ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਮਾਲੀ, ਇਕਤਸਾਦੀ ਅਤੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮਿਆ ਆਦਿ ਵੀ ਦੂਜੀਆਂ ਅਹਿਮ ਗੱਲਾਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ factors ਤੇ ਵਧੇਰਾ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਰਖਕੇ ਉਸ ਮੂਲ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤਿਕ ਅਸੂਲ ਨੂੰ ਪਿਛਾਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ, ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਕਮੁੱਠ ਹੋ ਕੇ ਜੰਗੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਲੜਾਈ ਲੜੀ।

[ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ]

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਧਾਰ ਕਮੀਸ਼ਨ' ਬੈਠਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗਲਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਇਹ ਰੀਪੋਰਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੂਬੇ ਅਜੇ ਮੁੜ ਨ ਬਣਾਏ ਜਾਣ। ਪਰ ਉਹ ਇਸ ਆਮ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ । ਉਹ ਸਿਰਫ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਪਰਗਟ ਕਰ ਸਕਿਆ ਪਰ ਉਸ ਨਾਲ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਨਤੁਸ਼ਟ ਨ ਕਰ ਸਕਿਆ । ਇਹ 1948 ਦੀ ਗਲ ਹੈ । ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਉਹ ਲੋਕੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੰਗੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ ਸੀ; ਮੁੜ ਆਪਣੀ ਆਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਕ ਸਾਲ ਨਹੀਂ, ਦੋ ਸਾਲ ਨਹੀਂ, ਤਿਨ ਚਾਰ ਸਾਲ ਲਗਾਤਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਦੋ ਜਹਿਦ ਕੀਤੀ ਅਤੇ 1953 ਵਿਚ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ "ਆਂਧਰਾ" ਦਾ ਇਕ ਨਵਾਂ ਸੂਬਾ ਅਲਗ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵ। ਇਸ ਨਵੀਂ ਲਹਿਰ ਦਾ ਕੀ ਸਿੱਟਾ ਨਿਕਲਿਆ ? ਨ ਕੇਵਲ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਇਸ ਨਵੀਂ ਮੰਗ ਅਗੇ ਝੁਕਣਾ ਪਿਆ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਮੁੜ ਇਸ ਗਲ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਇਕ ਨਵਾਂ ਕਮੀਸ਼ਨ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਚੀਜ਼ਾ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰ 'ਧਾਰ ਕਮੀਸ਼ਨ' ਨੇ ਸੋਚਿਆ ।

ਪਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਥੋਂ ਤੀਕ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਤਾਲੁਕ ਹੈ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਇਹ ਹੋਈ ਕਿ ਜ਼ਿਥੇ 'ਧਾਰ ਕਮਸ਼ਨ' ਨੇ ਸਾਡੇ ਇਸ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਿਆ, ਉਥੇ ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਵੀ ਇਸ ਨਵੀਂ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ । ਖੈਰ, ਇਸ ਪੁਰ ਖੂਬ ਰਾਏਜ਼ਨੀ ਹੋਈ। ਹਰ ਇਕ ਤਬਕੇ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪਖ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਰਖਿਆ । ਅਸੀਂ ਵੀ ਆਪਨਾ ਇਕ memorandum ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਤੇ suggest ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਹਦਬੰਦੀ ਨ ਸਿਰਫ ਜ਼ਬਾਨ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਬਲਕਿ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਅਤੇ ਪੈਪਸੂ ਜਹੀਆਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ; ਅਤੇ ਰਾਜਪਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਅਲੈਹਦਾ ਕਰਕੇ A, B, C, States ਦੇ ਇਸ ਵਿਤਕਰੇ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤੱ ਜਾਵੇ ਤਾਂਜੋਂ ਸਾਰਿਆਂ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਦਰਜਾ ਹਾਸਲ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜੇ ਸਾਰਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਸਮੁਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿਆਸੀ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਤੇ ਮਾਲੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕਮੁੱਠ ਹੋ ਕੇ ਅਗੇ ਵਧੇ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ ਕਰੇ । ਨਾਲ ਹੀ ਅਸੀਂ ਇਹ ਚਿਤਾਵਨੀ ਵੀ ਦਿਤੀ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਮਾਲੀ, ਇਕਤਸਾਦੀ, ਅਤੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮਿਆ ਗਲਾਂ ਦੇ ਲੱਪੇ ਲਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਈਆਂ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਾਇਜ਼ ਹੱਕਾਂ ਤੋਂ ਮਹਿਰੂਮ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਜੇ "ਧਾਰ ਕਮੀਸ਼ਨ" ਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਨੂੰ ਮਜਮੂਈ ਤੌਰ ਤੇ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀ ਮੁੜ ਹਦਬੰਦੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਇਹ ਦਲੀਲਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਕਿ ਜੇ ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀ ਨਵੀਂ ਹਦਬੰਦੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦਾ ਇਤਹਾਦ ਟੁਟ ਜਾਵੇਗਾ; ਇਸ ਵਿਚ Balkanisation ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ–ਬਲਕਾਨ–ਵਾਂਗੂੰ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ; ਮੁਲਕ ਆਰਥਕ ਤੌਰ ਤੇ ਪਿਛੜ ਜਾਵੇਗਾ ; ਇਸ ਦੀ ਮਜਮੂਈ ਤਰੱਕੀ ਰੁਕ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਉਸਾਰੂ ਸਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਧੱਕਾ ਲਗੇਗਾ। ਪਰ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਅਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਹਜ਼ਮ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਨਵੀਂ ਕਮੀਸ਼ਨ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਕੋਈ ਵੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਜੇ ਮਜਮੂਈ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਮੀਸ਼ਨ ਨੇ ਇਸ ਹਕ ਨੂੰ ਤਸਲੀਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਤੋਸ਼ਜਨਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਨਵੀਂ ਹਦਬੰਦੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਜ਼ਬਾਨ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਪਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਜਿਥੇ ਕਮੀਸ਼ਨ ਨੇ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਸਿੱਟੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਬੂਲ ਕੀਤਾ ਉਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਡਾ ਜਿਹੜਾ ਤੌਖਲਾ ਸੀ ਉਹ ਠੀਕ ਨਿਕਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ—ਉਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਵੀ—ਸੂਬਿਆਂ ਦੀ ਨਵੀਂ ਹਦਬੰਦੀ ਵਿਚ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਹ ਤੌਖਲਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਹਰੀਆਨੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼, ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਅਤੇ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਠੀਕ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੀ ਇਸ ਦਲੀਲ ਵਿਚ ਕਿਨੀ ਜਾਨ ਹੈ ਇਸ ਪੁਰ ਹੁਣ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਹਾਲਾਤ ਸਭ ਕੁਝ ਅਗੇ ਲਿਆ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਖੁਦ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕੋ ਬੋਲੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਖੁਦ ਇਹ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਸ ਨਾਲ ਯੂਨਟ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਵੇਗਾ । ਉਸੇ ਦਲੀਲ ਦੇ ਬਿਨਾ ਤੇ ਹੀ ਹੈਦਰਾ ਬਾਦ ਦੇ ਦੋ ਸੂਬੇ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਤਲੇਗੂ ਬੋਲੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਇਕ ਹੀ ਵਡਾ ਸੂਬਾ ਬਣਾਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਹੀ ਦਲੀਲਾਂ ਕਿਤਨੀਆਂ ਬੋਦੀਆਂ ਅਤੇ contradictory ਹਨ; ਉਸ ਨੂੰ ਖ਼ੁਦ ਕਾਂਗਰੇਸ ਵਰਕਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਇਜਲਾਸ ਨੇ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਕੀ ਇਹ ਹਕੀਕਤ ਨਹੀ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਵਰਕਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਕਈ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ? ਕੀ ਵਰਕਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਹ ਤਸਲੀਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਆਂਧਰਾ ਤੇ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਦਾ ਇਕੋ ਸੂਬਾ ਬਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ? ਕੀ ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀ ਕਿ ਵਰਕਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਹ ਤਸਲੀਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਜਰਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ੨ ਸੂਬਾ ਬਨਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਬੰਬਈ ਦੇ ਝਗੜੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਛਡ ਦਿਓ ਉਹ ਖਟਾਈ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਅਜੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਬਣਦਾ ਹੈ । ਜਿਥੇਂ ਤੀਕਰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਤਲੱਕ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਰੀਪੋਰਟ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਅਜੇ ਇਸ ਨੇ ਤਸਲੀਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਮੰਗ ਹੈ ਉਹ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਮੀਸ਼ਨ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਹੈ ਉਹ ਠੀਕ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਨਜਿੱਠਨ ਲਈ ਇਕ High Powered Committee ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਇਹ ਜਾਣਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਿ ਕਿਧਰੇ ਹਰੀਆਨਾ ਵਾਲੇ ਇਸ ਤੋਂ ਨਾਰਾਜ਼ ਤਾਂ ਨਹੀਂ; ਹਿਮਾਚਲ ਵਾਲੇ ਵੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦੇ ।

ਸਪੀਕਰ, ਸਾਹਿਬ ! ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਚੰਗਾ ਤੇ ਮਾੜਾ ਪਖ ਦੋਵੇਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਜਿਥੋਂ ਤੀਕਰ ਪੰਜਾਬ ਬਾਰੇ ਰੀਪੋਰਟ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਦੋਵਾਂ ਭਾਂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ । ਪੰਜਾਬ ਬਾਰੇ ਜਿਸ ਗਲ ਦਾ ਡਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕਿਧਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ Reorganisation ਵਿਚ Pepsu ਨੂੰ ਅਡ ਨਾ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ । ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੈਪਸੂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਇਕ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਕਦਮ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕੌਮ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾਂ ਉਲੂ ਸਿੱਧਾ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋ ਜਗਹਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਛਡਿਆ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਇਕੋ ਜਗਾਹ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਹ ਸਚਮੁਚ ਇਕ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਅਤੇ ਸ਼ਲਾਘਾ ਯੋਗ ਕਦਮ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਾਜਪ੍ਰਮੁਖ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਮਗਰੋਂ ਲਾਹਣਾ ਵੀ ਇਕ ਅੱਛਾ ਕਦਮ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਮਾਜਮੂਈ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਰੀਪੋਰਟ

[ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ]

ਉਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਪੰਜਾਬੀ ਕਦੇ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਕੋ ਚੀਜ਼ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਉਸੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਸੂਲ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਮਹਿਰੂਮ ਕਰਕੇ ਇਸ ਰੀਪੋਰਟ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਜ਼ਾਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤੌਹੀਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਕਿਉਂ ? ਕਈ ਗਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕਹੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਗੋਂ ਉਹ ਕੌਮ ਦੀ ਆਪਣੀ ਉਨਤੀ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਕਹੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਅਜ ਤੀਕਰ ਤਾਂ ਝਗੜਾ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ । ਹੁਣ ਝਗੜਾ ਇਸ ਹਦ ਤੀਕ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੀ ਵੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਨਹੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਇਸ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਵਿਚ । ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਇਹ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਹੈ । ਇਹ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਫੁਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਹ ਅਜਿਹਾ ਸਾਧਨ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਭਰਾਵਾਂ ੨ ਵਿਚ ਮਿਲਵਰਤਨ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਤਾਂ ਫਿਰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਜਾਇਜ਼ ਮੰਨਤਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ । ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤ੍ਰੀ ਪੰਡਿਤ ਨਹਿਰੂ ਜਦੋਂ ਰੂਸ ਦੇ ਦੌਰੇ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਰੇ ਵੀ ਇਹ ਕਬੂਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਦ ਇਸ ਜ਼ਬਾਨ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨ ਵਿਚ ਸਤਿਕਾਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਇਹ ਗਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਚੇਚਾ ਸਮਾਂ ਕਢ ਕੇ ਕਹੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਵੀ ਬੜੀ ਗੌਰ ਨਾਲ ਨਜਿਠਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿਧਾਨਕ ਅਸੂਲ ਨੂੰ ਵੀ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਕੋਈ ਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਮਾਨ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਮੰਗ ਦੀ ਕੋਈ ਵਿਰੋਧਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਦੇ ਸਫ਼ਾ 141 ਦੇ ਪੈਰਾਗਰਾਫ਼ 520 ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :--

> " We first examine the linguistic considerations urged in support of the demand. As has been stated earlier. our approach to the linguistic principle is governed by practical administrative, considerations. Linguistic homogeneity, in our opinion, has to be aimed at as an instrument for facilitating social and political intercourse amongst the people and for ensuring the closer association of the people with the government. If this criterion is applied, it will be found that there is no real language problem in the State of Punjab as at present constituted. This is so because the Punjabi and Hindi languages as spoken in the Punjab are akin to each other and are both well-understood by all sections of the people of the State. "
>
> "The problem of language in the Punjab, is, therefore, primarily of scripts and in this battle of scripts, sentiment is arrayed against sentiment. "

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬੋਲੀ ਦਾ ਕੋਈ ਝਗੜਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ ਦੋ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਬੋਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਇਕੋ ਜਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਦੇ ਹਨ । ਇਥੇ ਜਿਹੜਾ ਝਗੜਾ ਹੈ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਿਖਣ ਦੇ ਅਖਰਾਂ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ

ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਵੀ ਲਿਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਗਲ ਕੌਣ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੀ ਜਿਨੀ ਵੀ litereture ਹੈ ਉਹ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਗੁਰਮਖੀ ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਹਾਂ ਇਹ ਮੈਂ ਮਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਂਝੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੁਝ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਫਾਰਸੀ ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਉਨੀ ਤੇ ਵੀਹ ਦਾ ਫਰਕ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਦੇਵਨਾਗਰੀ ਲਿਪੀ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਹੋਈ literature ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਇਹ ਗਲ ਗਲਤ ਹੈ । ਹਾਂ ਇਕ ਦੋ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਦੇਵਨਾਗਰੀ ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੀਆਂ ਹੋਈਆ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਇਮਤਿਹਾਨਾਂ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਵਿਚ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਸਾਰੀ literature ਗੁਰਮੁਖੀ ਦੇ ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਫੇਰਾ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਬੋਲੀ ਦਾ ਕਦੇ ਵੀ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਥੇ ਦੀ State Language ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ। ਉਥੇ ਹਿੰਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਕਦੇ ਵੀ raise ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਆਪ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖ ਲਵੋ ਉਥੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੇ ਵੀ ਬੋਰਡ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਝਗੜਾ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੈ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਥੇ ਵੀ ਇਹ ਅਸਾਂ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

ਦੂਜੀ ਗਲ culture ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਕਹੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸਾਡੀ culture ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਹੁਣੇ ਹੀ ਹਰਇਆਣੇ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੱਡ culture ਹੈ।

"Likewise, the present arrangements do not stand in the way of the growth of Punjabi language and culture. There are no distinctive cultural zones in the existing State."

ਇਸ report ਵਿਚ ਕਮੀਸ਼ਨ ਨੇ ਇਸ ਗਲ ਤੋਂ deny ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ culture ਅੱਡ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਹਰਇਆਣੇ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦਾ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਏ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਤੋਂ ਵੇਖ ਕੇ ਹਰ ਕੋਈ ਕਹਿ ਦੇਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਹਰਿਆਣੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਹੈ ਇਥੋਂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਸਾਫ਼ ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਹਿਣ ਬਹਿਣ, ਬੋਲੀ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਅੱਡ ਅੱਡ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਹਰਗਿਜ਼ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਇਥੇ ਦੇ ਲੋਗ ਨਾ ਪੜ੍ਹਨ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਇਨਾਂ ਵਿਸ਼ਾਲ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਸਾਂਝੀ ਬੋਲੀ ਹੋਏ ਅਤੇ ਉਹ ਹਿੰਦੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਹਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਨੂੰ ਲਿਖਣੀ ਤੇ ਪੜ੍ਹਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਆਪੋ ਵਿਚੀ ਪ੍ਰਸਪਰ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਵਧ ਸਕਦਾ । ਲੇਕਨ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੋਗ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਮਿਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਉਹ ਵੈਰੀ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਬੋਲੀ ਦੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਤਾਅਲੁਕ ਹੈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ report ਵਿਚ ਇਹ ਮਸਲਾ ਇਨਸਾਫ਼ ਨਾਲ ਨਹੀਂ treat ਕੀਤਾ ਗਿਆ ।

ਸਰਦਾਰ ਹਿਰਕਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ

ਫੇਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਜੇ ਕਰ ਇਸ report ਨੂੰ ਮਜਮੂਈ ਤੌਰ ਤੇ ਦੇਖਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਵਾਕਿਆਤ ਨੂੰ ਮੋੜ ਤੋੜ ਕੇ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਕਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ memorandum ਵਿਚ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਵਿਚਾਰ ਕਿਸੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸਿਟੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਣਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਮਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੋਏ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ ਪਰ ਬਾਕੀ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਦਿਤੇ ਗਏ ਉਹ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨੇ ਗਏ ਜਿਹੜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਸਿਟੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਂਦੇ ਸਨ। ਸਾਡੇ memorandum ਦਾ ਅਤੇ ਹਰਿਆਨੇ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਤੀਨਧੀਆਂ ਦੀ ਬਹੁ ਸਮਤੀ ਦੇ memoremdum ਦਾ ਇਸ report ਵਿਚ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਤਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ ਗਲ ਸਾਡੇ ਹਕ ਵਿਚ ਇਕ ਸਿਟੇ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਂਦੀ ਸੀ।

ਬਾਕੀ ਰਿਹਾ ਇਹ ਸਵਾਲ ਕਿ ਇਹ communal ਸਵਾਲ ਹੈ ਜਾਂ ਫਿਰਕੇਦਾਰੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਫਿਰਕੇਦਾਰੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਘਟਾਨ ਵਧਾਨ ਦਾ ਵੀ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਸਵਾਲ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਘਟਾਨ ਵਧਾਨ ਨਾਲ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਚਾਹੇ ਇਹ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ੫੦ ਫੀ ਸਦੀ ਕਰ ਦੇਣ ਚਾਹੇ ੫੫ ਫੀ ਸਦੀ ਕਰ ਦੇਣ। ਨ ਹੀ ਇਹ ਸਵਾਲ ਵਧੇਰੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦੇਣ ਨਾਲ ਵੀ ਹਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਹ ਵਧੇਰੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਸਮੁਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਉਸਾਰਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਤਕਰਾ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਥੇ ਵੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਤਕਰੇ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਆਂਧਰਾ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਸੂਬੇ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਸਿਖਾਂ ਦੀ majority ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਥੇ ਦੀ ਵਜ਼ਾਰਤ ਵਿਚ ਸਿਖ ਬਹੁ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਵੀ ਰਹੇ ਹਨ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦਸਣ ਕਿ ਕੀ ਉਥੇ ਇਕ ਵੀ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸਮੁਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਹੋਏ ਤੇ ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਨ ਲਾਗੂ ਹੋਏ। ਕੋਈ tax ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਹੋਏ ਜਿਹੜਾ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੋਏ ਤੇ ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਨਾ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੋਏ ਜਾਂ ਉਥੇ ਸਨਅਤ ਅਤੇ ਜ਼ਰਾਇਤ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਵਿਤਕਰਾ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੋਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਵੀ ਮਿਸਾਲ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਥੇ ਸਾਡੇ ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ ਹਿੰਦੂ ਹਨ ਅਤੇ ਵਜ਼ਾਰਤ ਵਿਚ ਵੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਬਹੁ ਗਿਣਤੀ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦਸਨ ਕਿ ਇਕ ਵੀ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ tax ਜਾਂ ਕੋਈ ਸੁਧਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਜਾਂ ਕੋਈ ਕਾਰਖਾਨਾ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਖੋਲਿਆ ਗਿਆ ਹੋਏ ਜੋ ਕੇਵਲ ਹਿੰਦੂਆਂ ਲਈ ਜਾਂ ਕੇਵਲ ਸਿਖਾਂ ਲਈ ਹੋਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਤਕਰਾ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਮਸਲਾ ਗਿਨਤੀ ਮਿਨਤੀ ਨੂੰ ਘਟਾ ਵਧਾ ਕੇ ਹਲ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਮਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਹ ਸਮੁਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਮਸਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਨਹਿਰੂ report ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਤੀਜੀ ਦਲੀਲ ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਮੰਨ ਲੀਤੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਹੋਏਗਾ ਕਿ ਇਕ significent mincrity ਦੀ ਰਾਏ majority ਉਤੇ ਠੋਸੀ ਜਾਵੇਗੀ ਇਹ ਕਿੰਨੀ ਥੋਦੀ ਦਲੀਲ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸਾਮਣੇ ਹਰਿਆਣੇ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਾਲੇ ਬੋਲ ਗਏ ਹਨ ਉਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੇ ਸਾਡਾ ਸਭਿਆਚਾਰ ਅੱਡ ਅੱਡ ਹੈ । ਇਸੇ ਵਜਾ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਦੀ ਇਹ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲੋਂ ਵਖਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਏ । ਜੇਕਰ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਆਵਾਜ਼ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਗਾਰੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਇਕ ਤੂਤੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੋਏ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਿਮਾਚਲ ਦੇ ਸਭ ਲੋਗ ਇਕ ਰਾਏ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਨ ਮਿਲਾਇਆ ਜਾਏ । ਇਹ ਅਲੈਹਦਾ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੇ ਵੀ ਆਦਮੀ ਪਕੜ ਪਕੜ ਕੇ ਲੈ ਜਾਕੇ ਕੁਝ ਦਾ ਕੁਝ ਬਿਆਨ ਦਿਲਵਾ ਦੇਣ ਪਰ ਹਿਮਾਚਲ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਰ ਇਕ ਆਦਮੀ ਦੀ ਇਹ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਨ ਮਿਲਾਇਆ ਜਾਏ । ਇਹ ਭਾਰੀ maiority ਨੂੰ ਦਬਾਣੇ ਵਾਲੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਹੋਰ ਕੀ ਗਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਜਿਹੜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਤੀਜੀ ਦਲੀਲ ਦਿਤੀ ਹੈ ਉਹ ਬੜੀ ਥੋਦੀ ਅਤੇ ਬੇਕਾਰ ਹੈ ।

ਬਾਕੀ ਰਿਹਾ ਇਹ ਜੋ ਮਹਾਂਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉਪਾਸਕ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ

5 P.M.

ਇਹ ਬੜੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਿਚ ਹਨ । ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਖੁਸ਼ ਹੋਣਗੇ ਪਰ ਇਹ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਦੇਖ ਲੈਣ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪੰਜੇ ਘਿਉ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀਆਂ । ਜਿਸ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਵਾਲੇ ਦੂਸਰੀ ਬੋਲੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਰਖ ਸਕਦੇ । ਉਹ ਸੂਬਾ ਆਰਥਕ ਤੌਰ ਤੇ, ਸਿਆਸੀ ਤੌਰ ਤੇ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਂ ਜ਼ਬਾਨ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਧ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ । ਹਿੰਦੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਤਲਖੀ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ । ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਵੇਗਾ । ਜੋ ਲੋਕ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ; ਅਸੀਂ ਇਹ ਜਨਮ ਤੋਂ ਸਿਖੀ ਹੈ । ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਇਹ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਕਿ ਡੇਢ ਸੌ ਵਰ੍ਹੇ ਇਥੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਰਿਹਾ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁਗਲਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਉਰਦੂ ਰਿਹਾ ਮਗਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਬੋਲੀ ਨਹੀਂ ਭੁਲੀ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ । ਹੁਣ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਆਜ਼ਾਦ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਜਿਵੇਂ ਭੁਲ ਜਾਵੇਗੀ । ਇਕ ਬੰਗਾਲ ਦਾ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਜਿਸਨੂੰ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਬੋਲੀ ਬੰਗਾਲੀ ਹੈ । ਫਿਰ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ । ਕੋਈ U. P. ਜਾਂ ਬਿਹਾਰ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦਿਓ । ਮਿਸਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਮਗਰ ਭੁਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਂ ਅਬਦੁਲ ਗਫਾਰ ਖਾਂ, ਜਿਸਨੇ ਇਤਨੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਜੋ ਇਕ ਯੂਨਿਟ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਗਰਬੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਕਾਇਮੀ ਸਾਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਲੈ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਿਸਾਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਨਾ ਲਓ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਮਿਸਾਲਾਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਲਓ ਜੋ ਤਰੱਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

[ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ]

ਆਪ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਆਰਥਕ ਉਨੱਤੀ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਪੰਜ-ਸਾਲਾ ਪਲੈਨ ਬਣਾਈ ਹੈ, ਦੂਸਰੀ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹੈ। ਮਗਰ ਹਕੀਕਤ ਕੀ ਹੈ ? ਹਿੰਦੂ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਕੋਈ ਸਿਖ ਵੀ industry ਤੇ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦਾ। ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੂਬੇ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਕੋਈ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਮਗਰ ਉਥੇ ਐਹਮਦਾਬਾਦ ਤੇ ਬੰਬਈ ਦੀਆਂ ਮਿਲਾਂ ਵਾਲੇ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਉਹ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਥੇ ਕੋਈ ਸੂਤੀ ਮਿਲ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਕੰਮ ਕਿਵੇਂ ਚਲੇਗਾ। A. C. C. cement ਵਾਲਾ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਮੇਰਾ ਕਾਰਖਾਨਾ ਕਿਵੇਂ ਚਲੇਗਾ। ਇਹ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । Private Capitalist ਇਸ ਲਈ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾਉਂਦਾ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸੂਬੇ ਦਾ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਹੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਸਿਖ ਵੀ ਜਾਕੇ U. P. ਵਿਚ ਗੰਨੇ ਦੀ ਮਿਲ ਖੋਲ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨੀ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੂ ਵੀ ਪਰਚਾਰਕ ਬਣਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਡੀ ਮਾਤ੍ਰ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਬਚੇ ਇਸ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਨ। (Opposition ਬੈਂਚਾਂ ਵਲੋਂ ਤਾੜੀਆਂ)। ਇਸ ਲਈ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇ ਕਰੋ, ਮਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਬਣਾ ਦਿਓ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਚੀਜ ਬਣਾ ਦਿਓ, ਦਿੱਲੀ ਲੈ ਆਓ, ਆਗਰੇ ਨੂੰ ਘਸੀਟ ਕੇ ਲੈ ਆਓ, ਮਗਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬਨ੍ਹੋ ਨਾਂ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ border ਤੇ ਵੱਡਾ ਸੂਬਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਭ ਨੂੰ ਇਲਮ ਹੈ ਕਿ ਜੇ border ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਇਤਹਾਦ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹਿਫ਼ਾਜ਼ਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਗਿਣਤੀ ਘਟਾਉਣ ਵਧਾਉਣ ਨਾਲ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ। Defence ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਹੈ। ਜਿੰਨਾ ਸਾਡਾ ਇਤਹਾਦ ਵਧੇਗਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ defence ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਬੋਲਿਆਂ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨ, ਸਾਡਾ ਪੰਜਾਬ ਆਰਥਕ ਤੌਰ ਤੇ ਪੰਜ-ਸਾਲਾ ਪਲੈਨ ਰਾਹੀਂ ਤਰੱਕੀ ਕਰੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਸਿਵਾ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਹਰਿਆਨਾ ਪ੍ਰਾਂਤ, ਹਿਮਾਚਲ ਪਰਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਨਾ ਰਖੋ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਧਾਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਾਂਗੂ ਕਹਿਣਾ ਪਏਗਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਗਲਾਂ ਖਾਣੀਆਂ ਪੈਣਗੀਆਂ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਮਜਮੂਈ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ report ਵਿਚ ਤਰਮੀਮ ਕੀਤੀ ਜਾਂਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵਖੋ ਵਖ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕਨ।

श्री देवराज सेठी (रोहतक) : अध्यक्ष महोदय, इक्तसादियात का विद्यार्थी होते हुए और इस पंजाब के कामों में पिछले ३० सालों से सरगर्म हिस्सा लेते हुए (एक आवाज़ : हरयाना में रहते हुए) और सोनीपत के मेंबर से ज्यादा हरयानवी होते हुए दावा करता हूं...... (एक आवाज : हम नहीं मानते) तुम न मानों तो क्या हो जाएगा। इस report के बारे में मैं ने काफी गहरा मुतालिया किया है। जो तकारीर इस एवान में हुई हर तबका की, उन को मैं तवज्जुह के साथ सुन रहा हूं। मैं अपनी राए जाहिर करता हूं। वह भूल जाते हैं कि मैं हरयानावासी हूं .... (एक आवाज : वाह २) आप की वाह २ से क्या होता है ?

(एक और आवाज़ : आप पंजाबी नहीं ?) मैं पंजाबी हूं (हंसी)

(*At this stage the Deputy Speaker occupied the Chair*).

Thakore Balwant Singh : On a point of Order, Sir. I want your ruling on one point and that is this. Is the hon. Member Shri Dev Raj Sethi—" Harianvi " like the late Pandit Jagat Ram ? Or is he " Harianvi " like Pandit Shri Ram Sharma and Chaudhri Sri Chand ?

Mr. Deputy Speaker : This is not a point of Order.

श्री देवराज सेठी : मैम्बर साहिबान ने ज्यादा वक्त इस बात पर लगाया कि आया इस कमिशन के सामने सूबाबन्दी के लिये बिना सिर्फ भाषा की होनी चाहिये थी या किन्हीं और बातों की भी । इस के इलावा यह भी बताया गया कि कांग्रेस ने फलां कमेटी और फलां कमेटी बनाई । Government of India ने अपने एक Resolution के मुताबिक यह कमिशन मुकर्रर किया । उस में वाज़े तौर पर बताया गया कि भाषा उन ५, ६ factors में से एक है जिन के मुताबिक दलबन्दी होगी । लेकिन यही वाहद और dominating factor नहीं होगा । देश की एकता unity सब से बड़ी चीज़ है । भाषा को कुर्बान कर सकते हैं, इक्तसादियात को कुर्बान कर सकते हैं लेकिन unity सब के लिये मुतबर्रक चीज़ है । अगर देश में unity नहीं तो भाषा बोलने वाले ही कहां रह सकते हैं । सब से ज्यादा मुकद्दम देश की security रक्षा है । देश का इक्तसादी मुफाद भी बड़ा जरूरी है इस से कोई इनकार नहीं कर सकता । और फिर यह State की re-distribution ही तो है । इस लिये यह दलील देना कि यह भाषा की बिना पर ही क्यों नहीं की गई यह सवाल पैदा ही नहीं होता । कमिशन बनाया गया, Terms of reference मुकर्रर हो गई, उस बिना पर report भी लिखी जा चुकी, अब इस पर गौर के वक्त इबतदाई बातें करना, इन पर बार २ ज़ोर देना या उन को दोहराना इस एवान का वक्त ज़ाया करना है.......

जहां तक इस तजवीज़ का सम्बन्ध है कि हरयाना के इलाके को अलग कर दिया जाये, इस पर दो तीन तरीकों से विचार की जा सकती है । हरयाना वाले भाई अपने आप को अलग रखने की इच्छा रखते हैं परन्तु उन की न कोई अपनी भाषा है न कोई और बात जिस की बिना पर उन्हें अलग किया जाए । मैं ने हरयानवी भाईयों में से एक एक से अलग २ बात की है तो वे कहते हैं कि हम सताए हुए हैं और पीछे हमारे साथ बहुत बेइन्साफी हुई है, इस लिये हम अलग होना चाहते हैं । मैं इस बात को मानता हूं कि उन के साथ बेइन्साफियां हुई हैं । हरयाने वाले भाईयों के साथ बीसियों दफा मेरी बात चीत हुई वह कहे जाते हैं कि हरयाना की शिकायतों को दूर करो तो फिर उन्हें कोई एतराज़ नहीं कि हरयाना का इलाका पंजाब के साथ रहे । (प्रशंसा) मैं यह कहूंगा कि हरयाना वालों की शिकायतें पहले थीं । मेरे एक लायक दोस्त जो बहादुर गढ़ से मेंबर चुने गये हैं चौधरी सिरी चन्द जी ने कहा है कि पुलिस में १२-१३ पुलिस कप्तान हैं और उन में से एक भी हरयाना का नहीं । उन्होंने यह भी शिकायत की कि १२-१३ डिप्टी कमिशनर हैं परन्तु उन में से एक भी हरयाना के इलाके का नहीं है, बात तो उन्होंने ठीक ही कही है परन्तु services में किसी खास इलाके के लोगों की गिनती इस तरह से कम या ज्यादा नहीं हो सकती । जहां तक पुलिस के कप्तानों का सम्बन्ध है उन में से कोई भी ऐसा नहीं जिस की length of service १० साल से कम हो और जो लोग पुलिस कप्तान बने हैं वह service में अपनी seniority के लिहाज़ से बने हैं । फिर इन लोगों को जो आज पुलिस कप्तान हैं, तब service में लिया गया था जब हरयाना के सब से बड़े नेता सर छोटू राम की वजारत थी । अगर आज service में

[श्री देव राज सेठी]

top पर हरयाना के लोग नहीं आते तो इस में वर्तमान मंत्री मंडल का दोष नहीं। इस का बीज तो आज से १५ साल पहले बोया गया था जब पंजाब में Unionist Government थी, जो हकूमत कि चौधरी सिरी चन्द जी के पूवर्जों की थीं और जिन्होंने Unionist Government से मिल कर पंजाब में हकूमत की। आखिर हमें हर बात की तह में जाने की जरूरत है। मगर फिर भी आज पंजाब के २ D.I.G.s Police में से एक रोहतक का है। इस सम्बन्ध में जो शिकायतें मेरे दोस्तों की हैं उन का कारण जानने की भी जरूरत है। बिना कारण के किसी पर दोष नहीं लगाया जा सकता।

इस के साथ ही एक और बात भी है वह यह कि देश से पहले जो शिकायतें हमारे हरयानवी भाईयों को थीं वह Anglo Unionist Alliance और conspiracy की वजह से थी। इस में वर्तमान मंत्री मंडल का या किसी और समय की सरकार का दोष नहीं। West Punjab के इलाके से हट कर जालन्धर Division की ओर ध्यान दिया गया और सब से कम ध्यान अम्बाला वालों की ओर दिया गया यह वही अम्बाला वाले हैं जिन्होंने Unionist हकूमत को बलियां दे दे कर खड़ा किया। उन्होंने अंग्रेज़ों की मदद की और वह हकूमत के फरमाबरदार रहे। आज यह कह देने से या किसी पर यह इलजाम लगा देने से हरयाना की मुशक्लों का मसला हल नहीं हो जाता। पिछले ५-६ सालों से उन की तकलीफें आगे से बहुत कम हो गई हैं। (चौधरी सिरी चन्द: वह किस तरह) वह इस तरह से कि हम न सिर्फ हरयाना की बल्कि सारी जनता की बेहतरी के लिये काम कर रहे हैं। मुलाजमतों में हरयाना वालों को मौका दे रहे हैं। (interruptions) आप हौसला रखें इस तरह से interrupt न करें।

उपाध्यक्ष महोदय मैं अर्ज़ कर रहा था कि जनता की बेहतरी services में किसी इलाके के लोगों का ज़्यादा या कम गिनती से नहीं होती क्योंकि services में तो सब आबादी को मिला कर केवल एक प्रतिशत ही लोग लिये जाते हैं। अवाम की भलाई उन्हें ज़मीनें देने से उन्हें दस्तकारी में लगाने से और उन्हें और सहूलतें मुहिया करने से होती है। और इन बातों से ही किसी इलाके के लोगों की बेहतरी का अंदाजा लगाया जा सकता है।

यह जो चार जिले हैं हरयाना के इन में आगे ही बहुत सी ज़मीन काश्त के अधीन लाई जा चुकी है और कौन इस बात से इन्कार कर सकता है कि भाकड़ा प्राजैक्ट से एक करोड़ एकड़ ज़मीन की आबपाशी होगी। और इस सारे रकबे का २।३ हिस्सा हरयाना का होगा। मुझे तो हैरानी है. . . . . . (interruption)

श्री श्री चन्द: यह बिल्कुल गलत है।

श्री देव राज सेठी: कौन कहता है कि यह गलत बात है। मैं तो अपने दोस्त चौ. सिरी चन्द जी के बाद दादा और पूर्वजों के साथ रहा हूं। सर छाटू राम से मिलता रहा और १९३७ से १९४२ तक जब तक वह स्वर्गवास हुए उन के साथ रहा तो उन्होंने फरमाया था कि १९२७ में साईमन कमिशन आया था और मियां फज़ल हुसैन ने फरमाया था कि अम्बाला डवीजन को काट कर मेरठ से मिला दिया जाए या आगरा से मिला दिया जाए तब इस नए

सूबे को चाहने वाले मियां फज़ल हुसैन थे परन्तु unionist पार्टी के नेता सर छोटू राम ने इस बात का डट कर मुकाबला और विरोध किया और ज़ोर दिया था कि अम्बाला डवीज़न पंजाब का हिस्सा रहेगा और पंजाब की हिफ़ाज़त करेगा, यह पंजाब से अलग न किया जाये। और आज उन के नाम लेवा चौधरी सिरी चन्द जी यह कहते हैं कि इसे अलग कर दो।

मैं तो हैरान हूं कि आज सुतलज नदी का पानी लेने वाले यह कहें कि हमें अलग कर दो हम पंजाब में नहीं रहना चाहते। आखिर पंजाब किसको कहते हैं। पांच दरियाओं के सूबे का कहते हैं। भाकड़ा से चल कर सतलुज का पानी पंजाब में आता है हरयाना में जाता है.. (interruption).

श्री श्री चन्द : सुतलज नहीं सतलुज)।

श्री देव राज सेठी : अगर आप की तसल्ली नहीं होती तो मैं इस लफ्ज़ में दरुस्ती कर लेता हूं।

तो मैं अर्ज़ कर रहा था कि जहां तक हरियाना की शिकायतों का सवाल है वह अब काफी हल हो चुका है। मैं इस बात को मानता हूं कि पहले शिकायतें सरविसों के बारे में थीं। Development के बारे में थी परन्तु पिछले ३-४ सालों से मैं कह सकता हूं कि Community Project के बनने से शिकायतें दूर हो गई हैं। इस बात से कौन इन्कार कर सकता है कि Development Schemes का एक बड़ा हिस्सा हरयाना को दिया गया है। Industrial Development भी इस इलाके की की गई है। हजारों नहीं लाखों एकड़ ज़मीन को पानी दिया गया है। लाखों लोगों को रोजगार पैदा करने का मौका दिया है। दस्तकारी इस इलाके में बढ़ गई है। भाकड़ा से जो एक करोड़ एकड़ रकबा को पानी मिलना है इस से २/३ हिस्सा हरयाना का है। फिर इस इलाके के लोग कहते हैं कि हमारे साथ बेइन्साफी हुई है। ठीक है बेइन्साफी जब तक कहनी चाहिए जब तक कि १०० फीसदी इन्साफ न हो जाए और १०० फीसदी फायदा न हो।

आज से ५-६ साल पहले हिसार के जिला के तीन मनिस्टर थे। पंजाब चीफ मनिस्टर का हिसार का था। फिर दो मनिस्टर तो हाल में ही में थे। अगर यह सब ठीक है तो फिर हरयाना वालों को क्या शिकायत है। हम तो यह समझते हैं कि हरयाना में रहने वाले अम्बाला डवीज़न में रहने वाले हैं। अब चाहे वह अपने आप को किसी और इलाके का रहने वाला कहें तो यह मुनासिब नहीं। हरयाना के मनिस्टर हमारे पास चौधरी लहरी सिंह जी हैं और मुझे चौधरी लहरी सिंह पर मान है, कि उन्होंने सारे पंजाब के लिये और खास कर अम्बाला डवीज़न के लिये अपने साथी मनिस्टरों से लड़ कर बिजली के बारे में, पानी के बारे में और co-operative के बारे में वह काम किये हैं जो और कोई न कर सकता था और इस बात से किसी को इन्कार नहीं होगा (प्रशंसा) अगर चौधरी जी को कामों की हरयाना वाले प्रशंसा नहीं करते तो पंजाब वाले उन्हें apprcciate करते हैं।

श्री श्री चंद : पंजाब वाले करते हैं मगर हरियाना वाले नहीं करते)।

श्री देवराज सेठी : लेकिन इस के बावजूद भी मैं यह ज़रूर समझता हूं कि हरयाना वालों की कुछ शिकायतें हैं तो इस का इलाज यह है कि हम Central Government से कहें। Punjab Government से कहें और ज़ोरदार शब्दों में कहें कि हरयाना वालों की कई शिकायतें आपने दूर कर दी हैं, काफी नहीं की है, बाकी भी दूर कर दी जायें। मगर यदि इन तकलीफों में आप के अलहदा होने के जज़बात हैं तो इस का क्या इलाज। मगर मैं सच कहता हूं कि हरयाना के 89 per cent या 90 per cent लोग Ambala Division से अलग नहीं होना चाहते। आप अगर चाहें....

श्री सिरीचंद : यह बिल्कुल गलत है। I challenge it आप राए करवा लें।

Mr. Deputy Speaker : No interruption please.

श्री देवराज सेठी : स्पीकर साहिब, मैं ने तो जो आवाज़ पहुंचाई वह ३२ मेम्बरों की तरफ से थी। जब कि दूसरे तबके के मेम्बर केवल २७ थे। (Cheers from Treasury Benches)

पंडित श्री राम शर्मा : On a point of order, sir मैं कहना चाहता हूं कि मेम्बर साहिब ने फरमाया है कि उन्होंने ३२ मेम्बरों की आवाज़ पहुंचाई। मैं उन से पूछना चाहता हूं कि उन के साथ कितने मेम्बर गये ? An hon. member only one. Cheers from opposition Benches)

श्री देव राज सेठी : मैं साबत कर सकता हूं कि ३२ मेम्बरों के अपने अस्ली दस्तखत थे जो उन्होंने अपनी मर्ज़ी से किये।

पंडित **श्री** राम शर्मा : मगर क्या वजह है कि कमिशन के सामने केवल श्री देव राज सेठी ही गये और उन के साथ और कोई नहीं गया। मैं Challenge करता हूं कि आप खड़े करायें, आप को मालूम हो जायगा कि आप के साथ कोई मेम्बर नहीं। (interruptions)

Mr. Deputy Speaker : Order, order.

श्री देव राज सेठी : स्पीकर साहिब मैं अर्ज़ करने लगा था कि हरियाने वालों को पंजाब के साथ रहने में कोई भी शिकायत नहीं है। हां कुछ बेइन्साफियां उन से हुई हैं। मगर इस का यह मतलब नहीं कि वह जुदा होना चाहते हैं। Proper safeguards के साथ यह ठीक हो जायेंगी। ऐसी बातों का हकीकी हल बाजू काटने से नहीं। एक अच्छा सिआसतदान अपना परिवार बढ़ाता है, कम नहीं करता। मैं पूछता हूं कि यू. पी. वालों के साथ हरियाने वालों का क्या साथ है।

श्री श्री चन्द : वह हमारे भाई हैं। हमारा culture एक है। (interruptions.)

श्री दव राज सेठी : मगर यू. पी. वाले कहते हैं कि हम हरियाने में मिलना नहीं चाहते।

श्री मूल चन्द जैन : मेंबर साहिब झूठ बोल रहे हैं।

सिंचाई मंत्री : Point of order, sir क्या झूट लफ्ज़ parliamentary है ? अगर नहीं तो मेम्बर साहिब को यह लफ़ज़ withdraw करना चाहिये।

उपाध्यक्ष महोदय : यह लफ्ज़ unparliamentary है।

श्री मूल चन्द जैन : सरदार वरयाम सिंह जी ने यही लफ्ज़ अभी अभी Principal साहिब की तकरीर के बारे में कहा था। उस वक्त कोई एतराज़ नहीं किया गया। लेकिन फिर भी अगर आप इस को बुरा समझते हैं तो मैं with draw करता हूं और कहता हूं कि मेम्बर साहिब ने गलत बियानी की है।

श्री देवराज सेठी : मैं अर्ज़ कर रहा था कि प्रान्त के जज़बात इस मामले में क्या हैं। इस सिलसिले में मैं एक बात मानता हूं कि जहां तक देश भक्ति का सवाल है अकाली पार्टी का यह दावा पंजाब के सिख देश भक्ति में कम नहीं ठीक है। इस मामले में मैं मस्तिष्क झुकाता हूं, उस कुरबानी के सामने जो गुरु साहिबान ने की और जिस का अहसान सारे देश पर है।। उन्होंने देश में कुरबानी का जज़बा पैदा किया। सिखों ने देश की आज़ादी में बढ़ चढ़ कर हिस्सा लिया। इस बात से काई इनकार नहीं कर सकता।

पंडित श्री राम शर्मा : फिर उन को पंजाबी सूबा दे दो।

श्री देव राज सेठी : मगर एक चीज जो ठीक नहीं वह यह है उन का सोचने का तरीका गलत है। यह कहा जाता है कि सिख Services से इन्साफ नहीं हाता। अगर Secular State के असूल को मानते हैं तो इस तरह की बातें क्यों ? यह हिंदू सिख की बातें क्यों की जाती हैं ? हरिजनों की तो अलग बात है क्योंकि उन को Backward होने के नाते constitution में रियायतें मिली हुई हैं। मगर सिखों और हिंदुओं का स्वाल खड़ा करना ठीक नहीं।

श्री श्री चन्द : On a point of Information, Sir. मैं पूछना चाहता हूं कि जो हिंदू कांग्रेसियों की convention चंडीगढ़ में हुई थी क्या उस में श्री देव राज सेठी भी शामिल थे, और क्या उस में कोई सिख कांग्रेसी भी आया था।

श्री देव राज सेठी : मैं चौधरी श्री श्री चन्द जी को बताना चाहता हूं कि १६ तारीख को जो convention हुई थी उस में सब जातियों के उन लोगों को दावत दी गई थी जो S. R. C. की रिपोर्ट के हक में थे। (Interruptions.) मैं अर्ज़ कर रहा था कि सब लोगों को दावत दी गई थी। हकूमत ने इतफाक राय से रिपोर्ट को विचारा है और सूबा कांग्रेस कमेटी ने उस की ताईद की है।

Minister for Development : What was the necessity of doing it when the matter was in the hands of Pandit Jawahar Lal Nehru ?

श्री देव राज सेठी : हम कांग्रेस पार्टी वाले हाई कमांड के decisions के पाबन्द हैं। उन्होंने S.R.C. की रिपोर्ट पर राय की खुली खुली छुट्टी दी हुई है। यहां भी आप देख रहे हैं (*Interuptions*)

Mr. Deputy Speaker : Order, order.

Shri Dharamvir Vasisht : यह individual capacity में कहा जा रहा है कि सरकार का इस में कोई फैसला नहीं।

Mr. Deputy Speaker: The hon. Member should discuss the Report of the States Reorganisation Commission.

Shri Dev Raj Sethi: Sir, I am discussing it. I am prefectly relevant....

पंजाब के बारें में केंद्रीय सरकार के पास जो ख्यालात रखे गये वह इनफरादी तौर पर नहीं, cabinet की राय थी।

श्री श्री चन्द : इस convention में कांग्रेसी सिख कितने थे ? (Interruptions)

Mr. Deputy Speaker: Order, order.

श्री देव राज सेठी : आप इन बातों की तरफ न आएं। मैं ने प्रभात अखबार में पढ़ा है कि हमारे मोहतरम नेता मास्टर तारा सिंह जी ने अपने दस्तखतों से ब्यान जारी किया कि हम पंजाबी सूबा वह चाहते हैं जहां कि सिखों की अबादी कम से कम ५० फी सदी हो। ऐसा देख कर तो जरुर दिमाग में परेशानी होती है कि वे ऐसा पंजाबी सूबा चाहते हैं जहां कि एक खास community की आबादी की अकसरियत का ख्याल रखा जाए। तो सवाल पैदा होता है कि क्या कहने, सोचने और करने में कोई फरक नहीं है इस बात का उपाध्यक्ष महोदय हल नहीं मिलता है।

पंडित श्री राम शर्मा : जरुर मिल जावेगा।

श्री देव राज सेठी : आप तो वहां के चीफ मिनिस्टर बने बनाए हैं।

पंडित राम शर्मा : On a point of order, sir, मैं यह कहना चाहता हूं कि अगर यह इस तरह personal attack करेंगे तो मुझे भी इखतियार होगा कि मैं उन चीज़ों का जवाब दूं। मैं यह कहूंगा कि ये लोग किस तरह बजीर साहिबान क्या २ रियासे लेते रहते हैं। permits वगैरा लेते रहते हैं और नाजाइज़ फाइदा उठाते हैं।

श्री देव राज सेठी : उपाध्यक्ष महोदय ! भाषा के बारे मे communist party के जो मैम्बर हैं उनकी पालीसी समझ नहीं आई कि वह बेकारी के मसलों को छोड़ कर इधर आ गए हैं। कमीशन ने भी यह कहा है कि इस पंजाबी खित्ता में बोली या भाषा का इतना मसला नहीं जितना कि battle of scripts का है। भाषा इस बात के लिए नहीं होती कि एक दूसरे को challenge करें भाषा आपस में तबादला ख्यालात के लिए होती है। मैं दावा से कह सकता हूं कि पंजाब में २५ लाख refugees अम्बाला division के अन्दर गए हैं। वहां अनपढ़ लोग बच्चे बूढ़े, मरद औरत चले गए हैं उन्हें बातचीत करने और तबादला ख्यालात करने में कोई भी तकलीफ नहीं हाती है।

श्री मूल चन्द जैन : यह बात भी गलत है।

श्री देव राज सेठी : उपाध्यक्ष महोदय ! आप सब ने कुछ देर पहले सरदार हरकिशन सिंह सुरजीत को सुना है। वह ठेठ पंजाबी में बोलते रहे थे क्या उनका एक लफज भी समझने में कोई तकलीफ हुई है। जब मैं कमीशन के सामने पेश हुआ मैंने कहा कि हिन्दी और पंजाबी में फर्क .... (Interruptions)

Mr. Deputy Speaker: Please wind up your speech.
Sardar Ajmer Singh: Sir, he is taking too much time of the House.

श्री देव राज सठी : हां तो मैं ने कमीशन को बताया कि हिन्दी और पंजाबी में बिल्कुल बराय नाम फरक है। मैं पूछता हूं कि "जाता है और जांदा है" में क्या फरक है। मैं ता यह जानता हूं कि इन दोनों में इतना ही फरक है। फिर मेरी समझ में नहीं आता कि यह ज़बान बन्दी की पक्की दीवारें हमारे दरमयान क्यों बनाई गई और पैदा की जा रही हैं। किस की बहादुरी है, किस की उदारता है कि यह कहे कि हम भाई २ नहीं।

फिर यहां पर १९५१ की मरदम शुमारी के बारे में कहा गया है। वह सब गलत है। लेकिन इस हकीकत से कौन इन्कार कर सकता है कि पंजाब में पंजाबी बोली spoken dialect के तौर पर तो है, यह ठीक है, मगर जब लिखने की बात आती है तो या अंग्रज़ी में लिखते हैं या उर्दू में लिखते है। बाकी अगर हिन्दी लिखते हैं ता देव-नागरी में हाती है और भाषा हिन्दुस्तानी या हिन्दी हाती है।
(interruptions)

यह कोई बनावटी बातें नहीं हैं हकीकत है। यह आपस में भाषा के भेद भाव बहुत खराब हैं। हमें हैरानी होती है जब चौधरी श्री चन्द जी अकाली दोस्तों के हम निवाला बनते हैं और एक तरफ तो कहते फिरते है कि पंजाबी हमारी मात्री भाषा नहीं है दूसरी तरफ कहते हैं कि अकाली पंजाबी सूबा बनना ही चाहिए। ये दोस्त नुमा दुश्मन हैं। ऐसे दोस्त नुमा दुश्मनों की क्या कमी है। मुझे सब से ज्यादा मायूसी तो communist party वालों से होती है। हम इनकी बाबत पिछले ३० सालों से सुनते रहे हैं, इनका सारा ज़ोर economics पर होता था उनकी सारी बातें इक्तसादियात पर होती थीं। वे अपना सारा ज़ोर imperialism और materialism के खिलाफ लगाते थे मगर हम हैरान हैं कि क्या उन्हों ने अब वे इक्तसादी और economic freedom वाले मसले छोड़ दिये है? क्या उन ने अब अपना वह इक्तसादीयात वाला नज़रीया बदल दिया है जो ये अब इन भाषाई मसलों में उलझ पड़े हैं।

आखिर में मैं यह अर्ज़ कर देना चाहता हूं कि आज नहीं ता परसों काश्मीर के बारे में पाकिस्तान में कुछ फैसले हाने हैं, वहां हमारे ये जज़बात काम नहीं आएंगे। मैं हाऊस के मैंबर साहिबान को यकीन दिलाना चाहता हूं कि आप देश भक्ति तबके केलिए इकट्ठे हों यह छोटी २ जज़बाती बातें छोड़ कर इस भूमी को जिसमें कि आप बसते हैं ऊंचा उठाएं। यह जो बे इनसाफी वाली बातें हैं यह घरेलू मामले हैं। इन को सब मिल जुल कर ठीक करेंगे। States Reorganisation Commission की जो report है वह बिल्कुल ठीक है उस पर पूरी तरह अमल दरामन्द होना चाहिए। हिमाचल प्रदेश और लोहारू को पंजाब में जरुर शामल करना चाहिए।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ (ਸਮਰਾਲਾ) : ਮਾਨਯੋਗ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ਅਜ ਅਸੀਂ ਇਕ ਬੜੇ ਨਾਜ਼ਕ ਮਸਲੇ ਉਤੇ ਬਹਿਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਪਹਿਲਾਂ Government ਨੇ ਕਰਨਾ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ Parliament.

[ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ]

ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਕਹਾਂਗੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਬਣੇ ਅਤੇ ਬਿਗੜੇ । ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਮੌਕੇ ਉਤੇ ਆਪਣੇ ਸਹੀ ਜਜ਼ਬਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਜਨਾਂ ਅਗੇ ਨ ਰਖ ਸਕੇ ਜਿਨਾਂ ਦੇ ਹਥ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿ ਅਜ ਰਾਜ ਭਾਗ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਫ਼ਰਜ਼ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ । ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਬੜੇ ਠੰਡੇ ਦਿਲ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਉਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਵਿਚ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਬਹਿ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਧੜਾ ਇਹ ਹੈ । ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਗਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਸਦੇ ਸਾਰੇ Pros and Cons ਨੂੰ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਗਲ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝਣਾ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਪਣੀ ਰਾਏ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਮੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਉਤੇ ਵਧਾਈ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ । ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬੜੇ ਕਾਬਿਲ ਹਨ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਨਾਂ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਬੜਾ ਵਸੀਹ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਜਰੂਰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਨਾਂ ਨੇ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਬੜੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮਸਲੇ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਾਂਤ ਬਨਾਉਣ ਦੇ ਸਿਲਸਲੇ ਵਿਚ ਸਨ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਬੜੇ conflicting ਮਸਲੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਅਪਣਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਦੇਣ ਦੇ ਵਿਚ ਬੜੀ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਸਜਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਪੰਡਿਤ ਨਹਿਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੀ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਨਾਂ ਇਹ report ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਉਨਾਂ ਵੀ ਹੈਰਾਨੀ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤੀ । ਕਾਂਗਰੇਸ ਪਾਰਟੀ ਬਲਿਕ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਕਈ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਾਂਗਰੇਸ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਫੈਸਲੇ ਕਮੀਸ਼ਨ ਨੇ ਕੀਤੇ ਹਨ ਗਲਤ ਕੀਤੇ ਹਨ । ਮਰਹਟਿਆਂ ਨੇ, ਗੁਜਰਾਤੀਆਂ ਨੇ ਅਤੇ ਆਂਧਰਾ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਹਕੂਮਤ ਉਸਨੂੰ ਦੁਰੁਸਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ report ਪੇਸ਼ ਹੋਈ ਹੈ ਇਹ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਕਮ-ਫੈਹਿਮੀ ਅਤੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਂ ਸਮਝਨ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ । ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਾਰੇ report ਦਾ ਤਾਲੁਕ ਹੈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ discontentment ਅਤੇ dissatisfaction ਘਟੇਗੀ ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਦਾਵੇ ਦੇ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਘਟੇਗੀ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰੰਤੂ ਵਧੇਗੀ । ਅਤੇ ਇਹ ਇਸ ਦਾ ਸਹੀ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਇਸਦਾ ਨਤੀਜ਼ਾ ਬਹਤ ਬੁਰਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਪਰ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਨੇਤਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿ Central Government ਉਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਹੈ ਓਹ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਕਮੀਸ਼ਨ ਨੇ report ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ । ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦਾ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਬੜੀ ਫਿਰਕਾ-ਪਰਸਤ ਹੈ । ਇਸਦਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉਤੇ, press ਦੇ ਉਤੇ ਅਤੇ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਉਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਹੈ । ਇਹ ਲੋਗ ਬੜੇ ਚਾਲਾਕ, ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਅਤੇ ਬਡੇ ੨ ਸਰਮਾਇਆਦਾਰ ਹਨ । ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਮੀਸ਼ਨ ਨੇ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹੋਇਆਂ ਜਾਂ ਨਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋਇਆਂ ਇਹ report ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰਿਆਣਾ ਪ੍ਰਾਂਤ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਪੈਪਸੂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਦੇਣ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਮਸਲਾ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ

ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ ਹਰਿਆਣਾ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਲੋਗ dissatisfied ਹਨ, ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਗ discontented ਹਨ ਅਤੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ report ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ homogenity ਹੋਵੇਗੀ, ਲੋਗ contented ਹੋਣਗੇ, Administration ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਵਡੀਆਂ ੨ industries ਚਲਣ ਗੀਆਂ, ਵਗੈਰਾ ਵਗੈਰਾ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਿਨੀ ਵਡੀ ਗਲਤ ਫਹਿਮੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸਿਧੀ ਅਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦਾ ਤਾਅਲੁਕ ਹੈ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਮਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਮਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਿਸਦਾ ਨਾਂ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਸਹੀ ਤਸਵੀਰ ਉਸਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੋਵੇ। ਉਹ culturally homogeneous ਹੋਵੇਗਾ, military ਅਤੇ defence ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਵੇਗਾ, administratively ਇਕ ਚੰਗਾ unit ਹੋਵੇਗਾ ਵਗੈਰਾ ਵਗੈਰਾ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਸਹੀ ਤਸਵੀਰ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ।

ਮੈਂ ਦਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਮੁਤਲੱਕ ਕੋਈ ਭੁਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜ਼ਬਾਨ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਹੋਵੇਗੀ। ਜਿਹੜਾ ਲੋਕ ਮਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਮੀ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਮੁਖ ਰਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਨ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਥੇ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧ ਜਾਏਗੀ ਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਘਟ ਜਾਏਗੀ। ਦਰ ਅਸਲ ਇਹ ਖਤਰਾ vested interest ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਮਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਦਲੀਲ ਨਹੀਂ ਨ ਹੀ ਮਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਦਲੀਲ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕੀਤੀ ਜਾਏ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧ ਜਾਏਗੀ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਉਥੇ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਅਬਾਦੀ ਵਧ ਵੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਕੀ ਆਫਤ ਆ ਜਾਏਗੀ। ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਮੁਤਲੱਕ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ 1947 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇ ਮੁਤਲੱਕ ਤੇ ਹੁਬਲ-ਵਤਨੀ ਦੇ ਮੁਤਲੱਕ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 1947 ਦੇ ਬਾਅਦ ਮੈਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰ ਕੇ ਦਸਿਆ ਜਾਏ ਕਿ ਕੀ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦਿਆਂ ਹਿਤਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਗਦਾਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸੁਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਿਖ ਫਿਰਕਾ ਪਰਸਤ ਹਨ ਜਾਂ ਅਕਾਲੀ ਫਿਰਕਾ ਪ੍ਰਸਤ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸਿਖ community ਦਾ ਨੁਕਤਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਰਯਾਨਾ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਮੇਰੇ ਇਕ ਵੀਰ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਸਿਖ ਫਿਰਕਾ ਪ੍ਰਸਤ ਹਨ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਕੀ ਫਿਰਕਾ ਪਸਤੀ ਵਖਾਈ ਹੈ। ਫਿਰਕਾ ਪ੍ਰਸਤੀ ਤੇ ਫੇਰ ਹੀ ਵਖਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਬਾਗ ਡੋਰ ਹੋਵੇ। ਮੈਨੂੰ ਦਸਿਆ ਜਾਏ ਕਿ 1947 ਦੇ ਬਾਅਦ ਦੀ ਕੋਈ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਵਾਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਸਿਖ ਨੇ ਕਿਸੇ ਹਿੰਦੂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਧੋਕਾ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ। ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੋਈ field ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਫਿਰਕਾਦਾਰੀ ਦੇ ਭਾਵ ਨਾਲ ਵਰਤ ਸਕਦੇ। ਜੇ ਕਦੇ ਕੋਈ movement ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਆਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਅਮਨ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਝੇਲ ਕੇ ਜੇਲਾਂ ਭਰੀਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੌਕਿਆਂ ਤੇ ਅਸਾਂ ਜ਼ਬਤ ਤੇ ਅਮਨ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਕੋਈ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਕਿ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਬਾਅਦ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵਧੀਕੀ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ। ਸਾਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਜਿਹੜੀ nationalism ਦਾ ਨਾਰਾ ਲਉਂਗਾਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਸਾਨੂੰ

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ]

ਆਪਣੇ ਨਾਲ carry ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ। ਜਦੋਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਜਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਸੰਬੰਧੀ ਕੋਈ ਕਾਨੂਨ ਬਨਾ ਕੇ ਸਿਖਾਂ ਨਾਲ ਫਿਰਕਾ ਪ੍ਰਸਤੀ ਕਰਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਕੀ ਫਿਰਕਾ ਪ੍ਰਸਤ ਨੂੰ ਫਿਰਕਾ ਪ੍ਰਸਤ ਕਹਿਣਾ ਕੋਈ ਫਿਰਕਾ ਪ੍ਰਸਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਫਿਰਕਾ ਪ੍ਰਸਤੀ ਉਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਾਕਤ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉਹ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਫਿਰਕਾਦਾਰੀ ਦੇ ਭਾਵ ਨਾਲ ਵਰਤੇ। ਮੈਂਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸੀ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਇਸ ਵੇਲੇ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਬਾਗ ਡੋਰ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਨਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਸਿਆਣਪ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਚਾਰ ਕਰੋੜ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵਸਦੇ ਹਨ ਜੇ ਉਹ ਕਹਿਣ ਕਿ ਅਸਾਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵਸਣਾ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਕੀ ਦਲੀਲ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗਲਾਂ ਕਹਿਣ ਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਬਹੁ ਗਿੰਣਤੀ ਹੋ ਜਾਏਗੀ ਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਮਾਰਧਾੜ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਫੌਜਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਹੋਣ ਗੀਆਂ, ਸੈਂਟਰ ਦਾ ਉਸ ਤੇ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ control ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ militarily ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿਤ੍ਰ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਰਲਾ ਰਾਮ ਤੇ ਬੜਾ ਅਫਸੋਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਦੀਦਾ ਦਾਨਿਸਤਾ ਗਲਤ ਗਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਕੀ ਮਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਬਨਣ ਨਾਲ ਸੂਬਾ ਤਕੜਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਮਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਹੋਣ ਗੀਆਂ। ਕੀ ਜਦੋਂ ਮਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਬਨ ਜਾਏਗਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਅਜਾਜ਼ਤ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਆਪ ਭਰਤੀ ਕਰ ਲੈਣ। ਕੀ ਉਨ੍ਹਾ ਦਾ ਇਹ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਪਹਾੜੀ ਅਲਾਕਾ ਮਿਲਾ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਹਰਯਾਨਾ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੀ ਹਰਯਾਨਾ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਲੋਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਹਦ ਤੇ ਲੜਦੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਮੈਂ ਦਾਵੇ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੈਂਕੜੇ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਹਿਸਟਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿਖ ਜੰਗਜੂ ਕੌਮ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਹਾਲੇ ਤਕ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਜ਼ਾਦ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਕੋਈ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕਰ ਸਕੀਏ।

ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਲੜਾਈ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਦਾਵੇ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਮੌਕਾ ਆਇਆ ਤਾਂ ਜਿਹੜੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਸਿਖ ਕਰ ਸਕੇਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗਾ। ਇਸ ਸਰਹੱਦ ਤੇ ਬੈਠਿਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀ ਸਿਖ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਆਫਤ ਨਹੀਂ ਆ ਜਾਵੇਗੀ।

ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ "ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਨਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਲਾਨਤ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਜਾਵੇ।" ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਲਾਨਤ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ state ਹੈ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਪੰਜਾਬ ਦੀ state ਹੋਵੇਗੀ। ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਹਿਮਾਚਲ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਥੇ permits countersign ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ। ਉਥੋਂ ਦੇ ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਠੇਕੇ ਸਾਡੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਲੈ ਰਖੇ ਹਨ ਤੇ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜੰਗਲਾਂ ਤੋਂ ਫਾਇਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦੀ ਬਿਨਾਂ ਤੇ ਉਹ ਮਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਬ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਆਪ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ industries ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਹਰਿਆਨੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ 'ਆਓ ਮਿਲ ਕੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਈਏ।' ਅਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਉੱਜੜ ਪੁੱਜੜ ਕੇ ਉਧਰੋਂ ਲੋਕ ਆਏ ਹਨ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਹਰਿਆਣਾ ਵਖਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਉਧਰ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇ ਇਨਾਮ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ report ਵਿਚ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਫੇਰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਬਣਨ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਦੀ unity ਨੂੰ ਧੱਕਾ ਲਗੇਗਾ। ਇਸ ਦਲੀਲ ਦੇ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸੋਚ ਕੇ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਧੱਕਾ ਤਾਂ ਉਸ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਗਾ ਜੇ ਪੰਜਾਬ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਚਲਾ ਜਾਵੇ।

श्री रला राम ; On a point of personal explanation. मैं ने फिरका दारी की लानत का ज़िकर किया था।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਫਿਰਕਾਦਾਰੀ ਦੀ ਲਾਨਤ ਹੋਵੇਗੀ, ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਫਿਰਕਾਦਾਰੀ ਦੀ ਲਾਨਤ ਹੈ ਤੇ ਮਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਦੇਸ਼ ਦੀ unity ਨੂੰ ਧੱਕਾ ਤਾਂ ਲਗੇਗਾ ਜੇ discontented elements ਨੂੰ ਇਕਠਿਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, contented elements ਨਾਲ unity ਨੂੰ ਧੱਕਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਲਗ ਸਕਦਾ। ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਤੇ ਬੰਬਈ ਵਿਚ ਹਾਲਾਤ ਜੋ ਸ਼ਕਲ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰ ਗਏ ਹਨ ਉਹ ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਛੋਟੀਆਂ ੨ ਰਿਆਸਤਾਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰ ਕੇ foreign invaders ਨੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਗੁਲਾਮ ਬਣਾਈ ਰਖਿਆ। ਅੱਜ ਦੀਆਂ states ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੂਬੇ ਹਨ, ਕੋਈ sovereign independent states ਨਹੀਂ ਜੋ ਇਕ ਦੀ ਲੜਾਈ ਹੋਵੇ ਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਉਸ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾ ਕਰਨ। ਲਾਨਤ ਤਾਂ ਉਹ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਮਜ਼ਹਬ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਵੰਡ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਜੇ military strength ਦੇ point of view ਤੋਂ ਮਹਾਂ ਪੰਜਾਬ recommend ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ S. R. C. ਨੇ 30 ਲੱਖ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 6 ਕਰੋੜ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਤਕ ਦੀਆਂ states ਕਿਉਂ recommend ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

(*At this State the hon. speaker occupied the Chair*).

ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਅਬਾਦੀ ੫੦ ਲਖ, viderbha ਦੀ ੭੩ ਲਖ ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਅਬਾਦੀ ੯੩ ਲਖ ਹੋਵੇਗੀ। ਕਈ ਸੂਬੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਹੋਣਗੇ ਤਾਂ ਕੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ Militarily ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਾਡੀ Central Government ਬੜੀ strong ਹੈ। system unitary ਜਿਆਦਾ ਹੈ federal ਬਹੁਤ ਘੱਟ। ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ Cenrtal Government ਪਰ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕੁਝ ਵਧ ਜਾਣ ਨਾਲ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖਤਰਾ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਣਾ। ਸਾਡੇ demand ਨੂੰ oppose ਕਰਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਬੁਰੇ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਨ।

[ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ]

ਫਿਰ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਚੂੰਕਿ ਭਾਖੜਾ ਤੋਂ ਨਹਿਰਾਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਹਰਿਆਨੇ ਵਿਚ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਹਿਮਾਚਲ, Pepsu ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਕੱਠਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਵੀ ਕੋਈ ਦਲੀਲ ਹੈ । ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਨਹਿਰਾਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਥੇ ਕਿਥੇ ਉਹ ਪਾਣੀ ਤੇ ਬਿਜਲੀ supply ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਕੀ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਇਕ ਸੂਬਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਮੁਲਕ ਇਕੋ ਸੂਬਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ । ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਏਥੋਂ ਪਾਣੀ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਫਿਰ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । U.P. ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ । ਸਾਰਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਇਕ State ਹੋ ਜਾਂਵੇ ਤਾਂ Militarily ਬਹੁਤ Strong ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ।

ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅਸੂਲਾਂ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਪੂਰਾ ਉਤਰਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਦੇਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ ਏਥੇ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਕੌਣ ਹੋਣਗੇ । ਆਖਰ ਹੋਣਗੇ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਸਿਖ ਇਕ ਬਹਾਦੁਰ ਅਕਲੀਅਤ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਇਕ ਬੜਾ ਅਹਿਮ ਮਸਲਾ ਹੈ । ਮਹਾ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਉਹ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ । ਮਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਇਕ ਹੀ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਕਿ ਅਕਲੀਅਤ ਦਾ ਗਲਾ ਘੁਟ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ । ਮਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਬਣਨ ਨਾਲ ਤਾਂ Pepsu ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਖੁਸ ਜਾਵੇਗਾ ।

6 p. m.

ਜੇਕਰ ਸਿਖੀ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਨੂੰ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਤਾਂ ਬੜਾ ਅਫਸੋਸ ਹੈ । ਜਿਸ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ "ਤੇਰਾ ਘਰ ਸੋ ਮੇਰਾ ਘਰ" ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਖ ਆਪਣੀਆਂ ਅਖਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖਤਮ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੇਖਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਈ substitute ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ । ਜਿੱਥੇ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਉਚਾ ਕਰ ਕੇ ਫਿਰ ਸਕਣ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਧੋਕਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਬੋਝ ਪਾਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ । ਜਿਹੜੀ ਅਵਾਜ਼ ਜਨ ਸੰਘ ਦੀ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ ਉਹੋ ਅਵਾਜ਼ ਹਿੰਦੂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਦੀ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ ਕਿਤਨੇ ਅਫਸੋਸ ਦਾ ਮੁਕਾਮ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ Nationalism ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਅਜ ਕੀ ਗਲ ਹੈ ਜੋ ਜਨ ਸੰਘ ਵਾਲੇ ਮਹਾ ਪੰਜਾਬ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਵੀ ਮਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਮੰਗ ਰਹੇ ਹਨ । ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਐਸੀ ਦਲੀਲ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਲੋਕ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਣ । ਬਾਰਡਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰ ਕੇ ਮੌਕਾ ਦਿਓ ਕਿ ਉਹ strong ਹੋਣ । ਇਹ ਓਹੋ ਲੋਕ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੂਸਰੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀ ਖਾਤਿਰ, ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਲਈ ਇਤਨੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਕੀਤੇ ਸਨ । ਅਜ ਤਾਂ ਉਹ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਅੰਗ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤਰਕੀ ਦੇਣੀ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਦੀ ਤਰੱਕੀ, Military ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਅਤੇ ਜ਼ਰੈਤ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ, ਉਹ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਤਰਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਤਗੜੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਗੜੇ ਹੋਣ ਦਾ ਡੰਨ ਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਨਾਲੇ ਤਾਰੀਫ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਰਦੇ ਨਹੀਂ । ਮਾਰਨ ਲਗਿਆਂ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ ਲੇਕਿਨ ਹਾਂ ਲਗਦੀ ਵੀ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਿਖ ਨੌਕਰੀਆਂ ਵਿਚ ਤਾ ਵੜੇ ਪਏ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ percentage ਘਟ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਕੀ ਸਾਡੇ Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿ ਇਥੇ ੧੫ P. C. S.

[ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ]

ਇਸ ਸਾਲ ਲਾਏ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸਿੱਖ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ੧੪ Magistrate ਵਕੀਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਏ ਹਨ ਤਾਂ ਇਕ ਸਿਖ ਰਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਬਾਹਰੋ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗਲਾਂ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਫਿਰਕਾ ਪਰਸਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਰ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਗਲ ਕਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਫਿਰਕਾ ਪਰਸਤ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ। ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਛਡਣੀਆਂ ਪੈਣਗੀਆਂ ਜੇ ਕਰ ਪੰਜਾਬ ਛੋਟਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਣਨ ਦਿਓ, ਲੋਕ ਤਾਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਣਗੇ। ੧੩ ਲੱਖ ਜਾਂ ਇਕ ਕਰੋੜ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਕੋਈ ਸੂਬਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਛੋਟਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜੇ ਕਰ ਜਮੂੰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਾਲੇ ਹਿੰਦੂ ਨਹੀਂ ਉਜੜਦੇ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਲੋਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਉਜੜਣਗੇ ਕੀ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਕੋਈ ਸਿਖ ਕਿਸੇ ਹਿੰਦੂ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ ਵਿਚ ਹੁੰਦਿਆਂ ਉਸ ਦੀ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਸਿਖ ਕਹਿਲਾਉਣ ਦੇ ਕਾਬਿਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਕਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਆਦਰਸ਼ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂ ਭਜ ਜਾਣਗੇ ਠੀਕ ਗਲ ਨਹੀ ਹੈ। Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਦੀ presence ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹ ਗਲ ਕਹੀ ਸੀ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਕਿ ਜੇਕਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਹਿੰਦੂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਉਂਗਲ ਵੀ ਲਗਾਏ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋਵਾਂਗੇ। ਵੱਡੇ ਸਿਆਣੇ ਲੋਕ ਕਲੱਬ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਈ ਹੁਣ ਤਾਂ ਜਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰੋ, ਉਹ ਕਿਉਂ ਐਸੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ? ਜੋ ਕੁਝ ਆਦਮੀ ਕਹੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿਆਨਤ ਦਾਰੀ ਅਤੇ ਨੇਕ ਨੀਅਤੀ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਤਾਂ Socialist State ਹੈ। ਵੰਡ ਕੇ ਖਾਣ ਦਾ ਜ਼ਮਾਨਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਪਾਵਰ ਹੈ ਤਾਂ ਵੰਡ ਕੇ ਲੋ, monopoly ਤੋੜਣੀ ਪਵੇਗੀ, ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ business ਵਾਲੇ ਹੋਂ, ਵਡੀਆਂ ਵਡੀਆਂ firms ਵਾਲੇ ਹੋਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ socialize ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਇਹ ਚਾਹੋ ਕਿ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਫਿਰਕੇ ਦੀ ਹੀ ਹਕੂਮਤ ਰਹੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਮਨਸ਼ਾ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦਲੀਲ ਕੁਝ ਹੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋ। ਦਲੀਲ ਸਹੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਜਿਹੜਾ ਨਤੀਜਾ ਨਿਕਲੇ ਉਸ ਨੂੰ except ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। commission ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ minority ਨੂੰ safeguard ਦਿਓ, ਇਹ safeguard constitution ਵਿਚ provide ਕਰ ਦਿਉ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੈ। minority ਨੂੰ ਕੋਈ safeguard ਨਹੀਂ ਬਚਾ ਸਕਦਾ। ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਹੀ ਐਸਾ ਹੋ ਗਇਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਤਦੇ ਹੀ ਬਚ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣੇ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾਂ ਹੈ ਕਿ ਹਰਿਆਣੇ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਲੋਕ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਤਾਂ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ੧੨੬ ਲਖ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ੫੦ ਲੱਖ ਤੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਬਾਕੀ ਦੇ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਦੇ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਛੁਟੀ ਦੇ ਦੇਉ, ਸਾਡੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਅਸ਼ੀਂ ਪੜ੍ਹਾਂਗੇ ਜੇ ਨਾ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਾਂਗੇ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਗਲ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਇਕ ਐਸਾ ਸੂਬਾ ਹੋਵੇ ਜਿਥੇ ਹਰ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹੇ। ਲੋਕ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਹਿੰਦੀ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਹਿੰਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰ ਭਾਸ਼ਾ ਬਣ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕ ਉਸਨੂੰ ਹੀ ਚੁਣਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡਬਲ ਫਾਇਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ competition ਹਿੰਦੀ ਨਾਲ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਤਦ ਹੀ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਬੜੇ

[ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ]

ਸਿਆਣੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਚੂੰਕਿ university ਵਿਚ ਇਮਤਹਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਲੋਂ ਹਿੰਦੀ ਦੇ candidates ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਲੋਕ ਹਿੰਦੀ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਗਲਤ ਹੈ । ਇਸ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਇਹ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਗਰੀਬ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਸਰਮਾਇਅਦਾਰ ਹਨ ਉਹ ਅਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ pressclass ਲੋਕ ਗ਼ਰੀਬ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਜਿਆਦਾ ਇਮਤਹਾਨ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਜਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਹੌਲ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਆਪਣੀ ਤਵੇਜੁਹ ਜਿਆਦਾ ਹਿੰਦੀ ਵਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਤੀਜ਼ਾ ਇਹ ਕਢ ਲਿਆ ਕਿ ਚੂੰਕਿ ਇਮਤਹਾਨ ਘਟ ਲੜਕਿਆਂ ਨੇ ਦਿਤਾ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ demand ਵਿਚ force ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ report ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਦਾ ਰੂਪ ਜਿਸ ਰਿਪੋਰਟ ਨੇ ਨਾ ਮਨਿਆ ਹੋਵੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਜਬਾਨ ਦਾ ਸਾਡੀ Constitution ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਓਥੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ punjabi is one of the fourteenth language. ਜਿਸ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀ ਬਿਨਾ ਉਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਜਬਾਨ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਬਿਨਾ ਉਪਰ discontented element ਇਕੱਠਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ report ਕਿਵੇਂ ਠੀਕ ਰਿਪੋਰਟ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ Commission ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 48% ਹੈ ਜੇ ਕਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 10000(ਕੁਛ) ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਬੜੀ ਦਲੀਲ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ doubtful majority ਨਾਲੋਂ substantial minority ਅਛੀ। ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਓ। ਜੇ ਕਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਦੂਸਰਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਤਨਾ ਹੀ ਫਾਇਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਤਨਾ ਕਿ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਸਜਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਵਾਈ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ memorandum ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ Commission ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕੀਤਾ ਹੈ। Ludhiana ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ Memorandum submit ਹੋਇਆਂ ਉਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 30% ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਲਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਿੰਨੀ ਹੈ। ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 70% ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ population ਜੇਲਾਂ ਵਿਚ ਕਿਤਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਤੀਜਾ ਕਢਿਆ ਕਿ ਚੂਕਿ ਸਿਖ prisoners ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਜੇਲਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਸਿਖ ਕੌਮ criminal ਹੈ, ਜੇ ਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਭਾਗ ਦੇ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਣਗੇ। I have read it। ਉਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਣਗੇ, ਮਾਰ ਦੇਣਗੇ (ਇਕ ਆਵਾਜ਼ ਕਿਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ) ਉਹ ਹਿੰਦੂ ਮਹਾ ਸਭਾ ਦਾ Memorandum ਸੀ।

ਉਹ ਬਿਆਨ ਹਿੰਦੂ ਮਹਾ ਸਭਾ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਸੀ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ । ਉਹ ਬਿਆਨ ਮੈਂ ਲੁਧਿਆਨੇ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕਾਪੀ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਮਜੂਦ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਹ ਬਿਨਤੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਰਲਾਂ ਕੋਹਜੀਆਂ ਨਕੰਮੀਆਂ ਅਤੇ ਅਸੂਲ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਗਿਰੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਤੁਸੀ

ਜੇਲਾਂ ਵਿਚ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਲ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਉਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਜੁਰਮ ਕਰਕੇ ਹੀ ਜੇਲਾਂ ਵਿਚ ਗਿਣਤੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੁਰਮ ਬਹਾਦੁਰੀ ਦੇ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗਲਾਂ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰੈਸਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਪਰਾਪੇਗੈਂਡਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਹਰ ਪਾਸੇ approach ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਬੜੇ resourceful ਹਨ। ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਜੂਦਾ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਪੰਜਾਬ ਬਾਰੇ ਰੀਪੋਰਟ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ reject ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸਹੀ ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਆਨੇ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਹਿਮਾਚਲ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਥਾਂ ਖਾਨਪੀਨ ਅਤੇ ਵਸੱਣ ਦਿਓ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਸੂਬਾ ਹੋਵੇਗਾ ਇਸ ਵਿਚ ਅਮਨ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਭੀ ਹੋਵੇਗੀ: ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਯਕਜਹਿਤੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਮਾਲੀ ਅਤੇ culturally ਇਹ ਬੜਾ homogenous state ਹੋਵੇਗੀ। ਮਤਲਬ ਇਹ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਹਰ ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਤਰੱਕੀ ਵੱਲ ਅਗੇ ਵਧੇਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਪੀਚ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰਿਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿਤਾ।

ਸ਼੍ਰੀ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਦੱਤ (ਅਨੰਦਪੁਰ): ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ! ਮੈਂ ਜਾਲੰਧਰ ਡਿਵੀਯਨ ਦਾ ਇਕ ਹਿੰਦੂ ਹਾਂ, ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਕ ਜਿੰਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਦਾ ਵੀ ਦਾਵਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਚੰਗਾ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਕ ਭਲਾ ਸਿੱਖ ਹਿੰਦੂ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਚੌਧਰ ਦੇ ਭੁਖਿਆ ਨੇ ਹੀ ਇਮਤਿਆਜ਼ ਅਤੇ ਝਗੜੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਸਿਖ ਤਬਕੇ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਭਾਸ਼ਾ ਸੰਬੰਧੀ resolution ਨੂੰ exploit ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਆਪਣੀ ਦਲੀਲ ਦੀ ਪੜੋੜ੍ਹਤਾ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਉਹ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਉਚਿਤ ਮਾਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ੧੪ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਵਿਚੋ ਹੈ ਜਿਹੜੀਆਂ constitution ਵਿਚ regional ਜ਼ਬਾਨ recognise ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਬਾਰ ਬਾਰ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ Political Capital ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖਾਹ ਮਖਾਹ ਇਤਨਾ ਰੌਲਾ-ਰੌਲਾ ਪਾ ਕੇ ਇਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਸੂਬੇ ਦੀ concept ਨੂੰ ਅਗੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚੋਹਦਰ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਗਲ ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਛੁਪੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ ਕਿ ਆਪਣੀ ਚੋਹਦਰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੀ ਖਾਤਰ ਹੀ ਇਸ constitution ਦੀ ਇਸ provision ਨੂੰ ਪ੍ਰਯੋਗ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਰਨਾ ਜੇ ਬੁਨੀਆਦੀ ਅਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਝਗੜਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਫੈਲਨ ਨਾਲ ਜਿੰਦਗੀ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਭੁੱਲਨ ਨਾਲ ਜਿੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਵਧਨ ਨਾਲ ਹੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤਰੱਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਵਿਚ ਹੀ ਸੁਖ ਹੈ। ਸਨਕੀਰਨ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਦਾਈਰੇ ਵਿਚ ਬੰਦ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਕੌਮਾਂ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ। ਇਸ ਨਾਲ ਤਰੱਕੀ ਦੀ ਅਵਨਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਵੇਗੀ ਇਸ ਤਰਾਂ ਇਸ ਦਰਿਸ਼ਟੀਕੋਨ ਨੂੰ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਰਖਦੇ ਹੋਇਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਵਿਚ ਹੈ, ਇਕ ਵਡਾ ਸੂਬਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਹੀ ਜਨਤਾ ਅਤੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਭਲਾਈ ਹੈ।

[ਸ੍ਰੀ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਦਤ]

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਰਥਕ ਅਸੂਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਨਸਾਧਾਰਨ ਦੀ ਮਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਹੈ। ਆਮ ਜਨਤਾ ਦੀ ਆਰਥਕ ਵਿਵਸਥਾ ਕਿਵੇਂ ਉੱਚੀ ਹੋਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸੱਤਰ ਕਿੰਜ ਉਚਾ ਚੁਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸੂਬੇ ਦੀ reorganisation ਦੇ ਸਵਾਲ ਤੇ ਗੋਰ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਦੇ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਅਜ ਆਪਣੇ ਮੁਲਕ ਲਈ ਅਸਾਂ parliamentary ਸ਼ਾਸਨ ਪ੍ਰਨਾਲੀ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ। ਜੇ ਸਾਡਾ aim ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਨਾਲੀ ਇਥੇ ਪਨਪੇ ਤਾਂ ਇਹ ਛੋਟੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਰਖਨ ਨਾਲ ਇਥੋਂ ਦੀ ਗਰੀਬ ਜਨਤਾ ਉਤੇ ਬੜਾ ਭਾਰ ਪਵੇਗਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਚਲ ਛਡੇਗਾ—ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਮਰ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਸ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਹਰ ਛੋਟੇ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਸੂਬੇ ਲਈ ਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਅਲੈਹਦਾ ੨ ਚਾਹੀਦੀ ਹੋਵੇਗੀ—ਅਸੈਂਬਲੀਆਂ ਅਲੈਹਦਾ, ਗਵਰਨਰ ਅਲੈਹਦਾ, ਸੈਕਰੇਟਰੀਏਟ ਅਲੈਹਦਾ, ਹਾਈਕੋਰਟ ਅਲੈਹਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਅਡੋ ਅਡ ਬਨਣਾ ਜਨ ਸਧਾਰਨ ਲਈ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਬੋਝ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਸੂਬਾ ਕਦੇ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਅਸਾਂ ਅਜ ਤੀਕਰ ਜਿਹੜਾ ਕੁਝ ਹਾਸਲ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਪਿਛਾਂ ਨੂੰ ਜਾਵੇਗਾ। ਸੋ ਆਰਥਕ ਦਰਿਸ਼ਟੀਕੋਨ ਨੂੰ ਸਾਮ੍ਹਨੇ ਰਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਕਾਬਲ ਜਜਾਂ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਰੀਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਝੁਠਲਾਨ ਲਈ ਮਾਕੂਲ ਦਲੀਲਾਂ ਨਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਸਗੋਂ ਜਿਨੀਆਂ ਵੀ ਦਲੀਲਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਥੋਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਤੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਦਲੀਲ ਨਹੀਂ ਲੱਭੀ।

ਹੁਣ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਹਕੂਮਤ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੇ ਝਗੜੇ ਕਿਉਂ ਹਨ ? ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਵਜ਼ੀਰੀਆਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸ਼ਾਨ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਇਆਂ ਹਨ, ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਚੌਹਦੱਰਪੁਨਾ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਇਖਤਿਆਰ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੇ ਤਨਖਾਹਾਂ ਘਟ ਹੋਣ ਤੇ ਕੇਵਲ ਸੇਵਾ ਭਾਵ ਦਾ ਹੀ ideal ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਝਗੜਾ ਹੀ ਨ ਪਵੇ, ਇਹ ਮੇਰਾ ਪੱਕਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਆਦਰਸ਼ ਸ਼ਾਸਨ ਬਣਾ ਲਈਏ ਤਾਂ ਪਾਵਰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਝਗੜਾ ਕਦੇ ਵੀ ਨ ਪਵੇ। ਆਖਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਝਗੜਿਆਂ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕੀ ਇਹ ਸਮਝ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਬਨ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਇਤਨੀ ਤਾਕਤ ਆ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿ ਜੋ ਮੇਰੀ ਮਨਮਰਜੀ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਕਰਾਂਗਾ। ਭਰਾਵਾਂ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਚਾਹਵਾਂਗਾਂ ਦਿਆਂਗਾਂ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜੇ ਆਰਥਕ ਦਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਸਮੂਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਭਲਾਈ ਨੂੰ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ—ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਸਾਮਪਰਦਾਇਕ ਦਰਿਸ਼ਟੀਕੋਨ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ—ਤਾਂ ਮਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਪੁਨਰਗਠਨ ਬਨੇਗਾ ਉਹ ਇਕ ideal ਚੀਜ਼ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਨੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਪੁਨਰਗਠਣ ਦੀ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਮਸਿਆ ਦਾ ਇਕ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਹਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਬੜਾ ਦੁਖ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਛੋਟੀਆਂ ੨ ਗਲਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਇਸ report ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਖਾਸਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਕਾਂਗ੍ਰਸੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਉਸ ਤਬਕੇ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਨਕੇ ਬੜਾ ਦੁਖ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਂਗ੍ਰਸ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਛਡਕੇ ਅਤੇ

ਛੋਟੀਆਂ ਨ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਬਿਨਾ ਉਪਰ ਹਰਿਆਨੇ ਦੇ ਅਲੈਹਦਾ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦਾ ਮੁਤਾਲਬਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਈਆਂ ਗਲਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਦੂਜੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਝੁਠਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਈਲਾਕਾ ਕਿਵੇਂ backward ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਕੌਣ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੌਹਦਰੀ ਛੋਟੂ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੇਲੇ ਹਰਿਆਨੇ ਪ੍ਰਾਂਤ ਨੂੰ ਹਰ ਪਾਸਿਓਂ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਛਡੀ ! ਹੁਣ ਵੀ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਛੁਪੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ ਕਿ ਚੋਹਦਰੀ ਲੈਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਧੜਾਧੜ ਇਸ ਈਲਾਕੇ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਮੁਹੈਯਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਕ ਨਹੀਂ ਕਈ ਮਿਸਾਲਾਂ ਮੈਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। District Hoshiarpur ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਘਰ ਹਨ। ਗੰਗੂਵਾਲ, ਕੋਟਲਾ ਬਿਜਲੀ ਘਰ ਹਨ। ਨਹਿਰਾਂ ਉਥੋਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਬਿਜਲੀ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੀ। ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਬਿਜਲੀ ਪਹੁੰਚੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨ, ਹਰਿਆਨੇ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਰੋਹਤਕ ਦੇ ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਪਹੁੰਚੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਊਨਾ ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਨੰਗਲ ਤੋਂ ਨੌ ਮੀਲ ਦੇ ਫ਼ਾਸਲੇ ਤੇ ਹੈ ਪਰ ਬਿਜਲੀ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਹਰੀਆਨਾ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੈ, ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਹੋਰ ਕੋਈ argument ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਮਨਘੜਤ ਤੇ ਫ਼ਰਜ਼ੀ ਦਲੀਲ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਬਿਲਕੁਲ unsound ਜਹੀ ਗਲ ਹੈ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਕੁਝ ਅਰਜ਼ ਭਾਸ਼ਾ ਬਾਰੇ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਸ ਸਵਾਲ ਉਪਰ ਗੜਬੜ ਉਠਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਠਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰਿਆਨੇ ਵਿਚ ਹਿੰਦੀ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਾਲੰਧਰ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ। ਪਰ, ਇਥੇ ਹਰਿਆਨੇ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਸਿਖ ਵੀ ਮਜੂਦ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਇਆ ਇਥੇ ਜਿਹੜਾ ਹਰੀਆਨੇ ਵਾਲਾ ਭਰਾ ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਤਕਰੀਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਲੰਧਰ ਡਿਵੀਯਨ ਦਾ ਹਿੰਦੂ ਜਾਂ ਸਿੱਖ ਭਰਾ ਕੀ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀ ਸਮਝਦਾ ? ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦ ਜਲੰਧਰ ਡਿਵੀਯਨ ਦਾ ਹਿੰਦੂ ਜਾਂ ਸਿਖ ਜਦੋਂ ਆਪਣੀ ਗਲ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਉਸ ਨੂੰ ਹਰਿਆਨੇ ਦਾ ਹਿੰਦੂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ? ਯਕੀਨਨ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਬਿਲਕੁਲ ਝੂਠ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਮਝਦਾ ਨਹੀ। ਬੋਲੀ ਤਾਂ ਹਰ ਪੰਜ ਜਾਂ ਦਸ ਕੋਸ ਤੇ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਅਸੀ ਅਜ ਜੇ ਬੋਲੀ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਸੰਕੁਚਿਤ ਅਰਥ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸੂਬੇ ਬਨਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਈਏ ਤਾਂ ਇਥੇ ਨਾ ਜਾਣੇ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਨਵੇਂ ਸੂਬੇ ਬਣ ਜਾਣ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਚੀਜ਼ ਵੀ ਗ਼ਲਤ ਹੈ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਆਖਿਰ ਹੈ ਕੀ ? ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਲੰਗੋਟੀ ਲਗਾ ਲਈ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਤੰਬਾ ਪਾ ਲਿਆ। ਹਰਿਆਨੇ ਵਾਲੇ ਨੇ ਧੋਤੀ ਲਗਾ ਲਈ ਤੇ ਜਾਲੰਧਰ ਵਾਲੇ ਨੇ ਤੰਬਾ ਪਾ ਲਿਆ—ਇਹ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਹੈ ? ਕਿਸੇ ਨੇ ਟੋਪੀ ਪਾ ਲਈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸਿਰ ਤੇ ਪਗੜੀ ਬੰਨ ਲਈ, ਇਸ ਵਿਚ ਮੈਂ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀ ਸਮਝਦਾ। ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ

[ਸ੍ਰੀ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਦਤ]

ਤਾਂ ਇਕ ਆਰਜ਼ੀ ਰੂਪ ਹੈ; ਇਹ ਤਾਂ ਬਦਲਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਦਲਦਾ ਰਵ੍ਹੇਗਾ । ਪਰ ਜਿਹੜੀ ਬੁਨਿਆਦ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰਿਆਨਾ, ਪੰਜਾਬ, ਹਿਮਾਚਲ ਪੈਪਸੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦੀ culture, ਤਹਿਜ਼ੀਬ ਇਕ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸਮਝਦੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਇਹ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਚੰਗਾਂ ਸੂਬਾਂ ਉਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਹਾੜੀ ਸੁੰਦਰ ਨਜ਼ਾਰੇ ਵੀ ਹੋਣ ਤੇ ਮੈਦਾਨੀ ਇਲਾਕੇ ਵੀ । ਜਿਵੇਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਇਹ proverb ਹੈ ਕਿ variety is the spice of life । ਲੋਕੀ ਪਹਾੜੀ ਨਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦਾ ਲੁਤਫ਼ ਵੀ ਉਠਾਉਣ ਤੇ ਮੈਦਾਨੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦਾ ਮਜ਼ਾ ਵੀ ਲੈਣ । ਇਸ ਲਈ, ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਣ ਨਾਲ ਪਹਾੜੀ ਅਤੇ ਮੈਦਾਨੀ ਦੋਵਾਂ ਥਾਵਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ਾਇਦਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਪਹਾੜ ਵਾਲੇ ਮੈਦਾਨ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਫ਼ਾਇਦਾ ਉਠਾਉਣਗੇ ਤੇ ਮੈਦਾਨ ਵਾਲੇ ਪਹਾੜ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਫਾਈਦਾ ਉਠਾਉਣਗੇ । ਤੇ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਗਹਿਰਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ—ਇਹ ਇਵੇਂ ਹੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਆਂਦਰਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਆਰਥਕ ਤੇ ਸੋਸ਼ਲ ਤਾਲੁਕਾਤ ਹਨ । ਰਿਸ਼ਤੇ-ਦਾਰੀਆਂ ਹਨ; ਮੇਲ ਜੋਲ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਅਲੈਹਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗਲ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਂਦੀ । ਲੇਕਨ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਰੋਲਾ ਗੋਲਾ ਪਾਣਾ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ ਉਹ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਸਾਡੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਨੇਤਾਵਾਂ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਕਰ ਸਹੀ ਗਲ ਨੂੰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਜਿਹੜੀ S.R.C. ਦੀ report ਹੈ ਇਹ ਬੜੀ ਮਾਕੂਲ ਹੈ। ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਬੜੀ ਬੇਹਤਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ ਕਿਉਂ ਜੋ ਮੇਰੇ ਹੋਰ ਭਾਈ ਬੜੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਦੇਣਗੇ ।

दीवान जगदीश चन्द्र : (लुधियाना शहर उत्तर) माननीय स्पीकर साहिब ; भारत वर्ष की आज़ादी के लिये हम ने मजमूई तौर पर जंगें लड़ी थी, उस जंग में यह देखने में नहीं आया कि अगर बम्बई वाले अपने देश की आज़ादी के लिए कोशिश करते थे तो वे सिर्फ बम्बई के ही लिए करते थे या अगर पंजाब में पंजाबियों ने जलियांवाला बाग़ में अपना खून बहाया था तो उन्हों ने यह सिर्फ पंजाब की आज़ादी के लिए ही बहाया था ! यह बात नहीं थी । उन्हों ने किल्कुल सारे देश की आज़ादी के लिए यह बहाया था । देश की आज़ादी की जंग के दौरान में हम देश की एकता की तरफ भी बढ़ते रहे और हमेशा हमारे नेताओं ने यह कहा कि हम में जो इलाकाई prejudices हैं और जो फिर्का प्रस्ती हैं वे देश के टुकड़े करना चाहते हैं अगर हम देश को मजमूई तौर पर तरक्की की तरफ़ ले जाना चाहते हैं तो हमें इन चीज़ों को रोकना चाहिए ।

माननीय स्पीकर साहिब ! देश अज़ाद हुआ और आज़ाद होने के बाद पिछले सात आठ सालों में इस ने काफ़ी तरक्की की है, और सूबों ने भी अपने अपने हालात में तरक्की की है। देश को आर्थिक उन्नति की तरफ ले जाने के लिए और सूबों को इस लाईन में लाने के लिए यह कोशिश की जा रही है कि देश के सूबों की तरफ़ गौर कर के जिन को अंग्रेज ने तक्सीम कर रखी थी नए सिरे से बनाया जाए ताकि मुख्तलिफ states जो इस वक्त छोटी २ हैं और पिछड़ी हुई हैं वे भी तरक्की कर सकें जो फिर्काप्रस्ती और सूबाप्रस्ती का जज़बा आज तक काम करता रहा है और आज फिर बुरी तरह से ऊपर सिर उठाये हुए हैं और जब से हदबन्दी का काम हो रहा है इस ने काफी लोगों के जज़बात को भड़काया है और इस से काफ़ी इलाकों के लोग यह समझने लग गए हैं कि यह हो गया तो वह मारे जाएंगे, और अगर वह हो गया तो हम मारे जाएंगे। हम ने देखा है कि बम्बई में फसादात हुए हैं और पंजाब में भी फिर्काप्रस्त तबका लोगों को भड़का रहा है। हिन्दू फिर्काप्रस्त हिन्दुओं को कह रहे हैं कि अगर पंजाबी सूबा बन गया तो उन की खैर नहीं और इसी तरह फिर्काप्रस्त सिख फिर्काप्रस्त सिखों को कह रहे हैं कि अगर बड़ा पंजाब बन गया यानी हिमाचल और पैप्सू को पंजाब में मिला दिया गया तो सिखों का धर्म खत्म हो जाएगा, उन की culture खत्म हो जाएगी। मैं यह अर्ज कर रहा था कि आज हम ने इस बात पर विचार करना है कि हमारा सूबा कैसा हो और नया कैसा होना चाहिए। इस पर हमें इस तरह की भड़काने वाली तकरीरें नहीं करनी चाहिएं जिस तरह की अब हाऊस में हुई हैं। हम ने यह सोचना है कि हमारा सूबा कैसे बने जो तरक्की कर सके क्योंकि हम ने दरिद्र लोगों को ऊपर उठाना है, सनअत बढ़ानी है तिजारत को तरक्की देनी है, नहरों और बिजली के system में तरक्की करनी है।

मैं अर्ज करूंगा कि आज हम पंजाब को नई शक्ल देने के सवाल पर तवज्जुह देने के लिए इस जगह पर एकट्ठे हुए हैं और खास तौर पर हम ने इस पर अपने नज़रिए जमा करने हैं तो हमें चाहिए कि हम फिर्काप्रस्ती के जज़बात को छोड़ कर इस बात पर गौर करें कि यह पंजाब जो किसी वक्त कट गया था और जिस को फिर्काप्रस्ती की वजह से काफी तकलीफ हुई थी और जिस की वजह से यह काफी पीछे पड़ गया हुआ है आज हम ने सोचना है कि नए पंजाब की शकल किस तरह की बने जिस को हम सब कंधे के साथ कंधा जोड़ कर तरक्की के मार्ग पर आगे ले जा सकें। इसी नज़रीये से हमारी पंजाब गवर्नमेंट ने इस को बड़ा बनाने की तजवीज S.R.C. के सामने रखी थी और वही नज़रीया S. R. C. का भी है कि पंजाब जो किसी वकत छोटा हुआ था उस को बड़ा कर दिया जाए और पैप्सू और हिमाचल के इलाके को इस में मिला दिया जाए। इस वकत हमारी जो हकूमत है उस के नज़रीए के मुकाबले में कई तरह के नज़रिए आए हैं और इस हाऊस में भी पेश हुए हैं। एक नज़रीया हमारे हरियाने वाले भाईयों ने पेश किया है। अंबाला division के किस किस ज़िले को यह हरियाना प्रान्त कहते है यह तो साफ तौर पर मेरी समझ में नहीं आ सका, बहर हाल हरियाने के लोगों

(दीवान जगदीश चन्द्र)

की तरफ से इस बात की मांग की गई है कि वे पंजाब से कट जाएं और दलील के तौर पर उन्हों ने यह कहा था कि उन के इलाके में development के काम काफी नहीं हुए और उन्हों नौकरियां काफी नहीं मिलीं। मैं इन दलीलों में नहीं पड़ना चाहता और मैं मानता हूं कि इस सूबे के मर्कज़ी ज़िलों में कई वजूहात से काफी development हुई है खास तौर पर हरियाना का इलाका काफी पिछड़ा हुआ रहा है। कोई यह कहे कि इस में मौजूदा पंजाब सरकार का कसूर है या कोई यह कहे कि इस म Government of India का कसूर है तो यह बात मेरी समझ में नहीं आती। आज चौधरी सिरी चन्द जी ने इस हाऊस में तकरीर की है। मैं उन्हें कहना चाहता हूं कि यहां पंजाब में काफ़ी देर तक Unionist party की हकूमत रही है तो यह इलाका क्यों सनअत में पीछे रहा, यह ज़रायत में क्यों पीछे रहा और यह तालीम में क्यों पीछे रहा और नौकरियों में भी क्यों पीछे रहा। Facts cord figures से यह बात ज़ाहिर है कि इस प्रदेश की तरफ जब से इस मुल्क की हकूमत और इस सूबा की हकूमत कांग्रस ने अपने हाथों में सम्भाली हुई है काफी तवज्जुह दी गई है, लेकिन मैं यह नहीं कहता कि यह इलाका पंजाब के दूसरे इलाकों के बराबर आ गया है। वहां अभी काफी काम की ज़रूरत है। उन की भलाई के लिये हमें इस बात पर कोई एतराज़ नहीं है कि हमारी Cabinet में वज़ीर उस इलाके के हों और services में भी उस इलाके के आदमी लिये जाएं। हमें इस बात में कोई एतराज़ नहीं कि जो उन्नति के काम हों जो नहरों के काम हों और जो बिजली के काम हों वे सब उस इलाके में खोले जाएं। हम तो समझते हैं हैं कि जो नया पंजाब बनना है उस के मुख्तलिफ अंगों में साथ साथ बिजली, सड़कें और नहरें बनाई जाएं क्योंकि जब तक पंजाब के सारे हिस्से एक जैसी तरक्की नहीं कर लेते वह पूरी तरह खुशहाल नहीं हो सकता। हरियाने में इस किस्म की कम तरक्की होने के कारण हरियाने के भाई गुस्से में आ गये हैं और इस गुस्से की वजह से वे पंजाब से जुदा होने के लिये कह रहे हैं। वे अब चाहते हैं कि हमें जुदा कर दिया जाए। मैं उन्हें बताता हूं कि अब जब कि All india Congress working Committee ने भी फैसला कर लिया है कि उत्तर प्रदेश की तक्सीम न की जाए और Government of India की भी यही नीयत है और फिर उत्तर प्रदेश में और कोई एक इंच इलाका शामिल होने वाला नहीं है तो फिर क्या किया जा सकता है। हरियाने के इलाके को उत्तर प्रदेश में तो शामिल किया नहीं जा सकता क्योंकि वह बढ़ नहीं रहा है, दिल्ली कोई जुदा State नहीं रह रही तो क्या यह तीन चार ज़िलों के इलाके की एक जुदा State बना दी जाए यह तो मुम्मिकिन हो नहीं सकता और यह ही Government of India का ख्याल है कि इतनी छोटी State नहीं होनी चाहिए। पहले ही लोहारू जो कि हरियाने से मिलता जुलता है को पंजाब से काट कर राजस्थान के साथ मिलाया जा रहा है। मेरा नज़रीया है कि वह पंजाब के साथ ही रहना चाहिए। अम्बाला Division के करनाल ज़िला का कुछ इलाका, हिसार, गुड़गांवां और रोहतक के ज़िला का एक जुदा सूबा बना देना मेरी तो समझ में नहीं आता। अगर वह पंजाब के साथ न

रहे तो क्या बनेगा। मैं तो समझता हूं अगर ऐसा कर भी दिया जाये तो मेरे साथी अब जो शिकायतें कर रहे हैं इस तरह से उन की इन शिकायतों में और भी इज़ाफ़ा होगा। यहां पर स्पीकर साहिब, यह कहा गया है कि हिमाचल को क्यों पंजाब के साथ मिलाया जा रहा है। स्पीकर साहिब में अर्ज़ करूंगा कि कांगड़ा ज़िला बड़े अरसा से पंजाब का हिस्सा है और पंजाब के हिस्से के तौर पर वहां के M.L.A's, और वहां के M.P.s यह चाहते हैं कि कांगड़ा पंजाब के साथ रहे चाहे उन की भी कई शिकायतें हैं, बहरहाल वे चाहते हैं कि कांगड़ा पंजाब के साथ रहे। तो हिमाचल प्रदेश का सूबा किस तरह बना। कांगड़े का पहाड़ी इलाका पंजाब का हिस्सा है। अंग्रेज़ों ने अपनी policy के मुताबिक ५०० से ऊपर रियास्तें रखी हुई थीं और इन की हिन्दुस्तान पर राज के लिए स्तम्भ बनाया हुआ था। जब देश आज़ाद हुआ तो यह छोटी २ रियास्तें कैसे रह सकती थीं। इस लिए, उन्हें हिन्दुस्तान में शामिल कर दिया गया; और पंजाबी पहाड़ी रियास्तों को मिला कर हिमाचल प्रदेश बना दिया गया। कहा जाता है कि सरदार पटेल की यह ख़ाहिश थी कि हिमाचल को जूं का तूं रहने दिया जाए। मुझे समझ नहीं आती कि सरदार पटेल की यह राए 'C' Class States के बारे में कैसे हो सकती थी कि वह इतना लम्बा अर्सा कायम रहे जब कि 'B' Class States के बारे में गवर्नमैंट की policy रही है कि यह ज़्यादा देर नहीं कायम रहनी चाहिए। इन 'C' Class की रियास्तों के पहले राजा अपने लोगों की मर्ज़ी के खिलाफ़, गुरुओं के खिलाफ या अपने ही लोगों की जाग्रति की तहरीकों के खिलाफ लड़ते रहे। आज यह मुतबर्रक कैसे हो गईं। हवाला दिया गया और कहा गया कि जब तक हिन्दुस्तान रहे हिमाचल भी इसी तरह रहे। यह बात मेरी समझ में नहीं आती। श्री फज़ल अली, चेअरमैन साहिब ने जो dissenting note लिखा गया उसमें साफ लिखा है कि हिमाचल को पंजाब में मिलाने की बजाए जुदा रखा जाए और यह एक centrally administered territory हो यानी जो हमारे हिमाचल भाई देसी राजाओं के नीचे पिसते रहे और राजे रियासतों की आमदनी से अपने महल बनवाते रहे, लोगों की कोई नुमायंदगी नहीं थी। कहीं आज फिर उन की वहीं हालत न हो जाए, Self Government भी उन के हाथ से जाती रहे, Centre ही हकूमत करता रहे, न उनकी वज़ारत न मैम्बर हों। उन्हें क्या फायदा होगा यह मेरी समझ में नहीं आया।

आज हम ने जो भाकड़ा का project चलाया है, उसकी बिजली वगैरा की सकीमें इकट्ठी हैं। वह दरिया सतलुज और ब्यास जिन पर हमारी तरक्की मुनहसर है, उनके catchment areas सभी हिमाचल में हैं। तो आज जब पंजाब उन से नहरें या बिजली पैदा कर रहा है तो यह काम खूबी से कैसे चल सकता है, अगर यह अलग अलग रहें।

फिर यह दलील दी गई कि हिमाचल के लोग पंजाब में शामिल नहीं होना चाहते। पहाड़िए मैदानियों को पसन्द नहीं करते और मैदानिएं पहाड़ियों को पसंद नहीं करते। स्पीकर साहिब, आज जमहूरियत के ज़माने में यह कैसी बात है। मुझे मेरे कांगड़े के भाईयों ने बताया है कि यह फिज़ा कैसे बनाई जा रही है। उन का agent आते है और पैसे के ज़ोर से यह दिखाया जा रहा है कि हिमाचल के लोग पंजाब में शामिल नहीं होना चाहते। दर असल पंजाब और हिमाचल के इक्तसादी मुफाद एक हैं और पंजाब के लोग हिमाचल के लोगों की तरह चाहते हैं कि यह

(दीवान जगदीश चन्द्र)

मिल जाएं। पैप्सू के मुताल्लिक, स्पीकर साहिब, ज़्यादा मुखालिफ़त नहीं है। मुझे खुशी है कि कुछ दोस्तों ने यह राए ज़ाहिर की है कि यह अच्छा है कि पैप्सू का और राजप्रमुख का जो हमारे ऊपर सितारे की तरह था खत्म कर दिया गया है। पैप्सू की आखिर हकीकत क्या है। महाराजा रणजीत सिंह के वक्त में कुछ लोगों ने अंग्रेज़ की शरण ली और इन्हों ने महराजा के खिलाफ महाज़ बनाया। अंग्रेज़ ने इनाम के तौर पर इनकी रियास्तें तसलीम कर ली जो आज पटियाला, नाभा वगैरा कहलाती हैं

श्री मूल चन्द जैन : This is against history.

दीवान जगदीश चन्द : आप बाद में कह लेना। जिस ढंग से १८५७ में देश की आज़ादी की जंग में, इन राजाओं ने लोगों की मर्ज़ी के खिलाफ अंग्रेज़ों की मदद की और यह आज़ादी के खिलाफ लड़ते रहे वह सब को मालूम है। तो यह रियास्तें मुतबर्रक कैसे हो सकती हैं? कहा जाता है कि पैप्सू को सिखों की home land रहने दिया जाए। अगर पंजाबी सूबा नहीं बनाना तो इसे सिख Home land रहने दिया जाए। स्पीकर साहिब, यह चीज़ Democracy में कहां जगह रखती है। एक जमहूरी मुल्क में फिरकाप्रस्ती की बिना पर कोई कैसे कह सकता है कि फलां जगह का फलां मज़हब के लिए Home Land रख लो। स्पीकर साहिब, पैप्सू के छोटे २ टुकड़े हैं। G. T. Road पर चलो तो ५ जगह पैप्सू आता है। यह इलैहदा रखे जाने का कैसे मुस्तहिक है।

फिर ज़बान के मामले में काफी बहस हुई है। यह कहा गया है कि जो जालन्धर division के हिन्दू हैं पंजाबी को अपनी ज़बान नहीं कहते। स्पीकर साहिब, मैं आप के द्वारा अपने ख्याल ज़ाहिर करना चाहता हूं कि हिन्दुओं को पंजाबी से कोई नफरत नहीं। आखिर हिन्दु यह जानते हैं कि गुरुओं ने पंजाब की आज़ादी के लिए ही नहीं बल्कि सारे हिन्दुस्तान की आज़ादी के लिए लागातार लड़ाईयां कीं। यह भाषा उन की देन है जिन्हों ने इस देश के लिए कुरबानियां दीं। हमें इसे अपनाना चाहिए और मैं यह भी कहूंगा कि जो safeguards दिए हैं पंजाबी ज़बान और पंजाबी culture को वह रहें और जहां हिन्दी हिन्दुस्तान की राष्ट्र भाषा के तौर पर फले फूले वहां पंजाबी भी पंजाब में फले फूलें। मैं यह भी चाहता हूं कि पंजाबी लिखारी ज़्यादा से ज़्यादा किताबें लिखें, हिन्दी या दूसरी भाषाओं से पंजाबी में गुरमुखी में तरजमे करें, Engineering Geography, Science तारीख या और दूसरी चीज़ें हैं उन को अपनी ज़बान में लाएं। ज़बान की तरक्की नारों से नहीं होती, दूसरों के खिलाफ नफरत फैलाने से नहीं होती, ज़बान की तरक्की मेहनत से होती है। अंग्रेज़ी ने तरक्की, इस लिए, की कि उस में अच्छे २ लिखारी पैदा हुए, जिन्हों ने किसम किसम की किताबे लिखीं, जिन को पढ़ कर मुसर्रत होती है। तो आज क्यों न हम पंजाबी तहैय्या करें कि हम पंजाबी में अच्छी २ किताबें और ग्रन्थ लिखेंगे ताकि पंजाबी सही मानों में हमारी ज़बान बन सकें।

स्पीकर साहिब, यह कहा गया कि कोई सरहदी सूबा छोटा हो या बड़ा इस का defence से कोई ताल्लुक नहीं। आज Himachal की सरहद चीन से मिलती है, पंजाब की सरहद पाकिस्तान से मिलती है और यहां से होकर कश्मीर को रास्ता जाता है। इस लिए आज अगर कोई ऐसा काम किया जाए जिस से मजमूई तौर पर इस सूबे की ताकत कम हो तो देश की हिफाजत के काम को नुक्सान पहुंचता है। मेरे एक भाई ने कहा कि खां अब्दुल गफार खां पाकिस्तान के बड़े unit की मुखालिफत करते हैं। मैं किसी दूसरे मुल्क की सियासात में नहीं जाना चाहता। बहरहाल सब जानते हैं कि मौजूदा कशीदगी और defence की बिना पर West Pakistan का एक unit बना दिया गया है ताकि अपनी सियासियात को पाकिस्तान मज़बूत बना सके। अगर उधर यह चीज़ हो सकती है तो इधर कैसे नहीं हो सकती कि दरिया सांझे होने की बिना पर किसी इलाके को शामिल नहीं किया जा सकता। आप तो कहेंगे कि पाकिस्तान भी आ जाए क्योंकि वहां भी हमारे दरिया जाते हैं। पाकिस्तान हमने कबूल किया, वह अब जुदा आज़ाद देश है और हमारा यह कहने का हक नहीं कि वह हमारे साथ आ जाए। लेकिन इस बात से इनकार नहीं हो सकता कि Indian National Congress ने हिन्दुस्तान की division मजबूरन तसलीम की। यह बात ज़ाहिर है और इस से इनकार नहीं हो सकता कि पाकिस्तान जो आज तसलीम हुआ है और जो तकसीम हुई थी वह कुदरती तकसीम नहीं और जुगराफिआई बांट के भी खिलाफ थी और वाकयाती तौर पर पाकिस्तान बन गया। पाकिस्तान का मुल्क सियासी तौर पर बन गया। इस में कई बैनुलकवामी वजूहात हों इसलिए हम पाकिस्तान को नहीं कह सकते कि वह हमसे मिल जाए क्योंकि बिजली इधर तैयार की जाती है और इस्तेमाल वह करते हैं। नहरें यहां पर निकाली जाती हैं मगर पानी पाकिस्तान में जाता है इस बिना पर हम उस इलाके को अपने में नहीं मानते।

स्पीकर साहिब, मैं आपके ज़रिए एक और बात करनी चाहता हूं कि कई भाइयों का ख्याल था कि हरयाना के भाई नाराज़ हैं Himachal के भाई नाराज़ हैं वह पंजाब में नहीं रहना चाहते और नए पंजाब के लिए unity की ज़रुरत है। यकजहती की ज़रुरत है। तो इसके बारे में मैं अपनी राए दे रहा हूं इस बात को सोचा जा सकता है। मगर Haryana और Himachal वालों का यह नज़रीया तो साफ है कि वह अपनी Cultural और इक्तसादी यकजहती के लिए अलग होने की demand पेश कर रहे हैं। इसके लिए मेरी राए यह है कि जो नया सूबा पंजाब का Himachal, Haryana और Pepsu को मिला कर बने उसकी तीन Divisions बनाई जा सकती हैं। एक Division में कांगड़ा, हिमाचल और शिमला का ज़िला हो और Pepsu के पहाड़ी इलाका को भी इसमें शामल कर दिया जाए। इस तरह पहाड़ी इलाके के लोगों की मांग को पूरा किया जा सकता है। दूसरे Division में पंजाब और पैप्सू का Punjabi Speaking Area शामिल किया जा सकता है और इससे Language के आधार पर सूबे की मांग करने वालों

[दीवान जगदीश चन्द्र जी]
की तसल्ली की जा सकती है और तीसरा Division हरियाना प्रान्त और महेन्दर गढ़ के Hindi speaking area की बनाई जा सकती है। इस तरह से culture भी ठीक रह जाती है ज़बान भी ठीक रह जाती है और सब के मांगने की हिफाज़त भी हो जाती है।

स्पीकरसाहिबआप जानते हैं कि ज़बान तो Patiala और Ludhiana की एक जैसी नहीं और लुधियाना और जालन्धर की ज़बान में भी फर्क है। इसके बारे में S.R.C. की रिपोर्ट में भी ज़िक्र किया गया है कि पंजाब में Language की कोई real problem नहीं। यहां पर इस बात से कोई इन्कार नहीं कर सकता कि Pepsu में या Himachal में यदि भाषण दिया जाए तो सब लोग उसे समझते हैं। इस लिए न तो बोलने में दिक्कत आती है और न समझने में। स्पीकर साहिब किसी भी पब्लिक जलसे में चाहे वह हिन्दी में बोले या पंजाबी में सब समझ सकते हैं और यही ज़बान हम सब बोलते हैं। यहां से अगर कोई भाई कांगड़ा के इलाके में या हिमाचल के इलाके में चला जाए और वहां जाकर तकरीर करे और उन इलफाज़ में करे जिन में वह तकरीर कर सकता है तो वहां के भाइयों को बखूबी समझ आ सकती है और यही कमिशन की राए है कि पंजाब के region में जो बोली का मसला है वह real मसला नहीं है। मगर इस के साथ ही मैं यह नहीं चाहता कि पंजाबी भाषा तरक्की न करे। मैं तो हर तरह से पंजाबी की Development चाहता हूं। क्योंकि हमारी और पंजाबी बोलने वालों की culture एक है। एक दूसरे के आना जाना है और आपस में रिश्तेदारियां है।

फिर अगर आप देश का नकशा उठा कर देखें तो आप को पता चलेगा कि यह जो इलाका जमना तक है और जिस नदी को हम Greater Punjab की सरहद बनाना चाहते है कुदरती तौर पर एक Unit नज़र आता है। इसको एक करने में कोई दिक्कत नज़र नहीं आती। (interruption) (At this stage Mr. Speaker called Shrimati Sita Devi to order).

यह तो सिर्फ अकाली पार्टी की तरफ से कहा गया है कि हम ऐसे सूबे को मानने के लिए तैयार नहीं। उस सूबा को पंजाबी सूबा मानने के लिए तैयार नहीं जिस में सिक्खों की हिन्दुओं से ज्यादा और अगर ज्यादा नहीं तो कम से कम बराबर तादाद न हो। और अगर ऐसा न हो सके तो वह कमिशन की Report के विरुद्ध है।

स्पीकर साहिब, इस सम्बन्ध में मैं आपके द्वारा यह अर्ज़ करूंगा कि हम किसी मज़हब या फिरकाप्रस्ती की बिना पर किसी भी चीज़ को मानने के लिए तैयार नहीं। ऐसी चीज़ को मानना कांग्रेस के १०० सालों सिद्धांत के खिलाफ होगा। जब इस देश में आज़ादी की तहरीक चली तो वह इस बिना पर न थी और न ही ऐसे असूलों पर हमने आज़ादी प्राप्त की और न ही इन सिद्धांतों पर हमारे देश का नया संविधान बनाया गया। इस में चाहे किसी का कोई धर्म हो चाहे जिस का कोई काम हो वह फिरकाप्रस्ती की बिना पर कौमियत नहीं बना सकता। आज इस मुतालबा की बिना पर कि कोई जाती miniorty में है या

majority में इलाके की reorganisation नहीं की जा सकती। हां अगर जुगराफिआई या कुदरती तौर पर इलाके की reorganisation में सिक्खों की तादाद ज्यादा हो जाती है तो हमें कोई एतराज नहीं। लेकिन धर्म की बिना पर या फिरकापरस्ती की बिना पर इलाके को अलग करना या नया सूबा बनाना कांग्रेस के असूलों के खिलाफ है और इसे कोई भी मानने के लिए तैयार नहीं। कुदरती तौर पर जो इलाके साथ साथ जुड़ते हैं उन्हें मिला कर एक सूबा बना दिया जाना चाहिए। फिरकापरस्ती की बिना पर आगे ही इस सूबा की तकसीम हुई थी और उस से जो हालात रूनुमा हुए वह सब के सामने हैं और अगर अब फिर इस सूबा को और तकसीम कर दिया गया तो वही हालात फिर पैदा हो जाने का अन्देशा है।

श्री बाबू दयाल (सोहना) : स्पीकर साहिब, यह जो S.R.C. की report है इस के बारे में मुझे इस बात से पूरा इतफाक है कि हमारे हदबंदी कमिशन के फाजल मेम्बरान ने जो अंग्रेज़ी लिखी है वह बहुत सादा और साफ समझ में आ सकती है (हंसी)। मगर इस बात से मैं इतफाक नहीं करता कि उन्होंने जो शिलाधार सिद्धांत रखे हैं उन पर पूरा अमल नहीं किया गया। उसने प्रदेशों का पुनर्निर्माण करने के विचार से ३५ हज़ार मील का दौरा किया और दो हजार Memorandum उन के पास आये और न मालूम कितने आदमी इस सम्बन्ध में उन से मिले। इतना बड़ा परिश्रम करके भी वह लोक-प्रिय प्रभाव न डाल सके। इस के साथ ही मुझे सब से बड़ा अफसोस इस बात का है कि उन्होंने हरियाना के बारे में जो conclusion निकाले हैं वह हरियाना के लोगों के साथ निहायत बेइन्साफी के हैं। बल्कि अजीब बात तो यह है कि उन्हों ने जो conclusion उत्तर प्रदेश के बारे में निकाले वह बड़े संतोषजनक हैं, जहां कि U.P. असेम्बली के ९७ मेम्बरों ने यह लिख कर दिया था कि यू. पी. को तोड़ दिया जाये, इस के दो हिस्से कर दिये जायें। फिर यह भी लिखा गया कि कोई सतर मेम्बरों ने उन signatures को disassociate किया है मगर फिर भी हदबंदी कमिशन के एक मेंबर ने यह conclusion निकाला कि U. P. को तोड़ कर दो हिस्से बना दिये जायें। परन्तु हरियाना के सिवाय एक मेंबर असेम्बली के सब ने खुद पेश होकर लिखकर दिया किसी ने अपने दस्खत disassociate नहीं किए तो भी हदबंदी कमिशन ने इतफाक राए से हरियाना बनाने का फैसला नहीं किया। इससे बढ़ कर तआज्जुब की बात क्या होगी। सिवाय जनसंघ के हरियाना की तमाम राजनैतिक पार्टियों ने एक स्वर होकर हरियाना की मांग की है, इस का रिपोर्ट में जिकर भी नहीं किया गया कि हरियाना से मिलने वाले लोगों ने कमिशन से एक स्वर हो कर मुतालबा किया है परन्तु कमिशन ने मुखतलिफ ख्यालात का अजहार किया है। मैं दावे से कहता हूं कि इस मामले पर और किसी भी स्टेट के और लोगों ने democratic constitution में इतनी एक स्वर से मांग नहीं की जितनी के हरियाना के लोगों ने की है और दिल खोल कर हरियाना को अलग करने पर ज़ोर दिया है। हरियाना के ३७ मैम्बरान कांग्रेस के भी हदबंदी कमिशन को लिखकर दिया, दूसरी सब पार्टियों के मेंम्बरान ने पेश होकर

[श्री बाबू दयाल]

गवाही दी कि हरियाने में सारे नुमायंदे इस मुआमले में गया है । नामालूम वह memorandum कहां गए। मालूम होता है वह चोरी हो गये । क्योंकि हरियाना के लोग हिंसात्मक agitation नहीं करते जैसे और प्रदेशों में Bombay की भांति बड़ी बड़ी agitations हो रही हैं, इसी तरह हरियाना में भी हों। फिर दिल्ली का सूबा हरियाना के साथ मिलना चाहता है, यहां तक कि दिल्ली की असेम्बली ने और प्रदेश कांग्रेस ने unanimously यह resolution पास किया है और वहां की गवर्नमेंट ने भी यह पास किया है कि Greater Delhi या हरियाना का सूबा बनाया जाए जिस में हरयाना का इलाका शामल हो U.P. का इलाका शामल हो। मगर मुझे अफसोस है कि जब मैं खुद कमिशन के सामने पेश हुआ तो हदबन्दी कमिशन ने जब केवल एक ही मेंबर महा पंजाब के हक में पाया तो—मेम्बर हंसते थे कि महा पंजाब के लिये केवल एक ही मेंबर हरियाना का आया है और हम सब ने सारी पार्टी के मेंबरान ने यकीन दिलाया और अपनी demands पेश कीं मगर S.R.C. ने हमारे सब memorandums को ठुकरा दिया और हमारी सब पार्टियों की मुशतरका मांग को न मान कर democracy का खून किया है और केवल एक मेंबर की राय पर महां-पंजाब बना दिया गया है।

स्पीकर साहिब, यह कहा गया है कि हरियाने के मेम्बर इस को अलहदा सूबा बनाने की मांग पूरी तरह नहीं करते। मैं बता देना चाहता हूं कि ४३ में से ४० यह मांग करते हैं कि हरियाना बना दिया जाए। इस के इलावा दहली वाले, और खास करके दिल्ली प्रदेश की कांग्रेस कमेटी, और सरकार की इत्फाक से यह मांग करते हैं कि Greater Delhi या हरयाना बनाया जाय। उत्तर प्रदेश वालों की भी यह मांग हैं कि उन के कुछ जिले उत्तर प्रदेश से अलग कर के इन से मिला दिये जायें। पैपसू को Ex Minister और मेम्बरान असेम्बली ने भी यह मांग की कि हरयाना बना दिया जाए। पैप्सू के मेम्बरान असेमबली और हज़ारों लोग एक Ex-Chief Minister की ओर से भी नारनौल और मोहिद्रगढ़ को निकाल देने की मांग की गयी है। लोगों की इतनी बड़ी आवाज़ की तरफ कमिशन ने कोइ ध्यान नहीं किया। लेकिन इस के दूसरी तरफ, कमिशन ने एक आदमी की तरफ से की गई मांग को मान लिया। यह मसाल इतहास में पहली मसाल है जहां एक कमिशन ने सारे मेम्बरान असैम्बली और लाखों लोगों की आवाज़ की परवाह न करते हुए केवल एक ही मेम्बर असैम्बली की मांग पर जिसका हरियाना से कोई ताल्लुक नहीं जो लायलपूर से भागकर यहां पर बसे हैं उनकी ही आवाज़ सुन कर उस की मांग को मंजूर कर लिया हो। कमिशन ने उस मेंबर की आवाज़ पर मखौल उड़ाया। मगर अन्त में उस ने उस के कहने पर महां पंजाब की सिफारिश कर दी। लाखों आदमियों की ख़ाहशों की परवाह न की इस से ज्यादा किसी कमिशन ने कभी अब तक बेइनसाफी नहीं की। यह सब से anti-democratic conclusion है जो इस रिपोर्ट ने किया है। यह बड़े ताजुब की बात है।

स्पीकर साहिब, एक भाई ने फरमाया है कि क्या चार जिलों का सूबा बना दें। मैं अर्ज करना चाहता हूं कि यह चार जिलों का सूबा नहीं होगा, बल्कि एक अच्छा खासा बड़ा सूबा होगा। जिस में पछिमी उत्तर प्रदेश के बारह, तेरह जिले, दिल्ली का इलाका और पैप्सू का नारनोल, महेन्दर गढ़ के जिले और पंजाब के गुड़गांव रोहतक, हिसार करनाल, और अम्बाला के जिले का बड़ा हिसा, दादरी, संगरूर जींद का इलाका जिनकी जनसख्या लगभग २ करोड़ होती है और काफी बड़ा क्षेत्रफल है जिसमें सब प्रकार की उन्नति करने की सामग्री मौजूद हैं। इन सब लोगो के नुमांयदों ने खुद हाजिर होकर अपने अपने memorandum दिये। उस में इस का जिक है, हरियाने वालों ने भी memorandum में सब कुछ लिखा है। मगर पता नहीं चला कि memorandum कमिशन के बस्ते में कहां गुम हो गये। जिस तरह सरकारी दफतरों में कागज़ गुम हो जाते हैं शायद यहां भी गुम होने लगे हैं। खैर, मैं बताना चाहता हूं कि हरियाना में क्या शामल होना चाहिए। गढ़ गंगा से गूगा की भेड़ी अर्थात मेरठ और आगरा डिवीज़न. पश्चिम उत्तर प्रदेश का हिस्सा है। जिस क बारे में असेम्बली के उस इलाके के सब मेंबरान ने शामिल होने का इरादा जाहिर किया था। मुगलों और अंग्रेज़ों के ज़माने में यह इलाका इकट्ठा था, आगरा इस की राजधानीथा।

विकास मंत्री : मगर वह तो गुलामी का ज़माना था।

श्री बाबू दयाल : खैर इस बात का जवाब में फिर दूंगा। इस वक्त तो मैं यह बताना चाहता हूं कि इस सूबे म उत्तर प्रदेश के इस इलाके के साथ पंजाब का अम्बाला डवीज़न, मोहिंद्रगढ़, नारनौल दादरी, संगरुर और दिल्ली के दिहात शामल करके एक बड़ा सूबा तैयार हो सकता है जिस की आबादी दो करोड़ हो जाती है। इस के resources भी कोई कम नहीं। अगर हों भी तो भी हम पंजाब से तो कुछ नहीं मांगते।

स्पीकर साहिब, रिपोर्ट के सफा २५ पर कमीशम ने चार सिद्धांत बयान किए हैं जिनके आधार पर नए प्रदेशों का निर्माण होगा परन्तु हरियाना के निर्माण में इन सब को भुला दिया गया है, जो पृश्ट २५ पर दर्ज हैं, जिनको मैं बयान किया हूं।

Chief Minister: This is repetition.

श्री बाबु दयाल : अगर आप को याद हैं तो बहुत अच्छी बात है। मगर मैं जानता हूं कि आप को यह बातें याद नहीं रहीं। इसी लिये, मैं फिर कह रहा हूं मैं कहना चाहता था कि पहली बात जिस का पहला सिद्धांत Presentation and strengthening the unity and security of India कमिशन ने ज़िकर किया है देश की unity और security का considration है। अगर चार states, जिन को अन्ग्रेजों ने disunite किया था, फिर मिलना चाहें तो इस से unity कैसे खतरे में पड़ती है? १८५७ के गदर में, जिस की

कांग्रेस वाले बहुत तारीफ करते हैं और जिस को आज़ादी की लड़ाई कहते है, इन इलाकों के लोगों ने बढ़ चढ़ कर हिस्सा लिया जिस की सज़ा उन को बांट कर दी गयी। अब आज़ादी के बाद हमारी अपनी सरकार का बनाया कमिशन इन लोगों को किस बात की सज़ा देने पर तुला हुआ है ? वह कहते हैं कि इन लोगों को अगर फिर इकट्ठा कर दिया तो security को खतरा है। क्या nationalist होने और जंग आज़ादी की पहली लड़ाई लड़ने और देशभक्त होने का इनाम दिया है कि अंग्रेजों से टुकड़ा किया हुआ हरियाना मिला दिया जावे तो पंजाब की security को खतरा हो जाता है। परन्तु पंजाब का इतिहास इस बात का साक्षी कि हरियाना तो पंजाब की security का vanguard रहा है। मैं आप को याद दिलाना चाहता हूं कि हरियाने के लोगों ने देश की रक्षा के लिये बहुत सी लड़ाईयां लड़ी हैं। मेरे पंजाबी भाई मुझे मुआफ करेंगे अगर मैं कहूं कि जो भी हमला हिन्दुस्तान पर हुआ उस का हरियाने वालों ने मुकाबला किया। तमाम बड़ी २ लड़ाइयां पानीपत के आसपास हुई। पंजाब में से तो हमलावार गुज़रते गये। उनको यहां रोका गया। इससे ज्यादा security क्या हो सकती है। इसके इलावा मैं तो यह भी कहूंगा कि अगर हम सिखों को नाराज़ करके कुछ करते हैं तो यह अच्छी बात नही। मैं अर्ज करनी चाहता हूं कि security के लिहाज से भी हरियाना प्रांत बना देना अच्छा होगा।

अध्यक्ष महोदय : आप और कितना समय लेंगें ?

श्री बाबू दयाल शर्मा : अभी तो मैं ने शुरू भी नही किया है।

अध्यक्ष महोदय : मगर अब आप का आखिरी वक्त है। (Laughter)

श्री बाबू दयाल शर्मा : दूसरा सिद्धान्त inquistic and cultural homo genety : क्या जो आबादी और इलाका जो ऊपर बयान किया है उनकी एक ज़बान, रहन सहन, रसम रिवाज़, पहनावा और रिश्तदारियां और खान पान एक नहीं है. क्या उनकी culture अलग अलग है ? इस सिद्धांतकी यहां मिटी पलीत की गई है जालन्धर डिवीज़न, हरियाना प्रांत, की बोली, पहरावा, रहन सहन, रसम रिवाज रिश्तेदारी नहीं मिलती है, उनको इकट्ठा करके इस असूल कोंखतम कर दिया है। यह एक बहुत ही अजीब बात है। तीसरा सिध्दान्त "Financial Economic and Administrative consideratons"

फिर स्पीकर साहिब, फाईनेन्स का ज़िकर किया गया है। मैं हैरान हूं कि मेरठ आगरा और दिल्ली मिलकर भी हरियाने के finance को पूरा न कर सकेंगें ? यह बात ठीक मालूम नहीं देती। अगर हो भी तो हम लिखकर देने को तैयार हैं कि आप से कुछ नहीं मांगेंगे। आप हमारा सूबा बनादें।

तो फिर मैं यह कहना चाहता हूं कि हमारी economic और माली हालत बहुत अच्छी हो गई है। अच्छी क्यों न हो यह हमारी Jullundur Division वाले भाई जो हैं वे हमें exploit जो करते रहे हैं हमें पिछले सौ सालों से लूट रहे हैं। अगर उस से हमारी economic condition अच्छी हो गई है तो ठीक है। हमारी economic condition का पता और सबूत तो हमारे चेहरों से मिल जाता है, देख लो कैसी हडडीयां निकली हुई हैं। मैं तो कहता हूं कि हमारी माली हालत तो तब ठीक होगी जब हमारी हडडीयां बिलकुल साफ और नंगी नजर आएगी और खाल भी नही रहेगी (हंसी) यह होगा हमारी economic condition का सही नकशा और तसवीर।

7 p.m.

जो भाई हमें अपने स्वार्थ के लिए अपने साथ रखकर हमारा शोषण करवा रहे हैं आगे भी करना चाहते हैं उनसे हमारी आर्थिक इन्कम ठीक हो जाएगी। यह भाई जो हमपर राज्य कर रहे हैं उनके राज administration से तो हरियाने का बच्चा २ बेजार है क्यों कि हरियाने में घर २ में भजनीक गा गा कर बतलाया करते हैं कि Punjab Government ने क्या कुछ किया है और बताते है कि इस Government से हरियाने वालों को चार चीजे मिलेंगी। पहली यह है कि अफसर जो मिल रहे हैं वे लोग रिश्वत खोर, दूसरी चीज मिलेगी अदालतें बगैर इनसाफ के, तीसरी चीज़ बिजली के खम्भे बगैर current के और चौथी चीज़ जो है वे होंगी नहरें बगैर पानी के। ये चीजें हैं जो हमें इस Punjab Government से मिलें गी। फिर जनाबेवाला नाम को तो यह हरियाना के आगे बड़े २ principles रखते हैं। मैं तो कहता हूं कि इन की मिट्टी पलीत की गई है और हरियाना प्रांत को Jullundur Division के मुकाबला में हर लिहाज़ से नज़रअंदाज़ किया गया है।

चौठा सिद्वांत successful working of the National Plan: यदि जो इलाके मिलने के लिए तैयार हैं उनको यदि मिला दिया जावे तो वे अपनी उन्नति करने में कभी पीछे रहेंगे। यह माननीय चीफ मंत्री साहिब सच्चर जानते हैं कि हरियाना के लोगों को यदि हरियाना के अफसर मिल जावें तो शीघ्र उन्नति करेंगे। एक साल हरियाने का डिप्टी कमिश्नर मिला था उसने National Plan को बड़ा कामयाब बनाया था। इस प्रकार से हरियाना वालों ने केवल उस डिप्टी कमिश्नर को मांगा था कि हमें अपनी उन्नति करने दी जाए परन्तु इस सरकार National Plan की कामयाबी में रुकावट डालने के वासते उसको वहां से बदल दिया कि हरियाने वाले उन्नति करके आगे न बढ़ जाएं। लोग बड़ा तुआवान देते हैं मगर मैं कहूंगा कि Jullundur Division न अफसरों का तुअवन नहीं है। जनाब Historical back ground तो यह है कि हमारे पास कुछ नहीं है सब कुछ Jullundur Division के हाथ में हैं वही हर चीज़ के मालिक हैं। मेरी अर्ज़ है कि आप हरियाना प्रांत को अपने हाल पर छोड़ दें, आप अपना महा पंजाब बना लें मगर हमें छोड़दें।

श्री मूल चंद जैन: अब मांगने से हकूक नहीं मिलते ।

श्री बाबू दयाल: यह बात ठीक है। मांगने से हक नहीं मिलता है मैं इस बात का सबूत दे सकता हूं । हरियाना वाले हमेशा मुलक के loyal रहे हैं बहद nationalist रहे हैं और law abiding रहे हैं शायद इस का यही कसूर है। आप देख रहे हैं कि सब जगह लोग agitations कर रहे हैं disturbance शुरु कर दी गई हैं। और मेरा ख़्याल है कि अगर यहीं हालात रहे तो आप हरियाना को मजबूर कर देंगे। आप वहां की law abiding public को भी इस बात के लिए मजबूर करदेंगे और आप कर रहे हैं कि वह agitation करे अगर हम भी ऐसा करेंगे तो शायद अलेहिदा हो जाएंगे (घंटी कीं आवाज़) जनाव मैं ने तो अभी वहुत कुछ कहना है मगर अगर आप और समय नही देते तो मैं बैठ जाता हूं ।

श्री केशो दास (पठानकोट): स्पीकर साहिब आज़ादी हासल करने के बाद Central Government ने यह सोचा कि रास कुमारी से ल कर कोह हिमालय तक मुलक की हिफ़ाज़ित करनी है और मुलक के अन्दर; हिन्दुस्तान के अन्दर खुशहाली पैदा करनी है। इस लिये ऐसे सूबे बनाने चाहिए जिन से ये दोनों नुकता निगाह पूरे हों, सूबे बड़े २ हों ताकि अखराजात कम हों और खुशहाली के लिए ज्यादा रुपया खर्च किया जा सके तो मैं इस लिए कहता हूं कि कमिशन ने जो report पेश की है वे इस लिहाज़ से बिलकुल ठीक । मगर मैं यह देखता हूं कि कुछ हरियाना प्रांत के भाई बे वक्त का राग अलाप रहे हैं । मैं इन से पूछता हूं कि चौधरी छोटू राम के ज़माने में ये लोग १३ ज़िलों की बजाए २६ ज़िलों के कबज़ा में थे तब इन्होंने कोई शोर न मचाया। आज़ादी मिलने के बाद इनको नौकरीयां और दूसरी सहूलतें मिलनी शुरु हो गई है तो शोर मचा रह हैं। मैं तो यह समझता हूं कि ये सियासी मैदान के खिलाड़ी उसी ढंग से सोच रहे जिस तरह कि स० ११११ में जै चन्द ने मुलक को धोखा दिया था । जिस धोखा की वजह से कि हिन्दूस्तान को हज़ारों साल तक कुरवानियां देनी पड़ी जेलों में जाना पड़ा तो फिर एक हज़ार साल के बाद आज़ादी मिली । मैं समझता हूं कि वैसे कुछ सियासी मैदान के खिलाड़ी मुलक को तबाही की ओर लेजा रहे हैं और मैदान तैयार कर रहे हैं । मैं कहता हूं कि हैदराबाद दक्कन में चार ज़बानें बोली जाती हैं लेकिन वे अमन से रहते हैं वे एक दूसरे की ज़बान को नहीं कोसते ।

श्री मूल चन्द जैन: अब तो उसको divide कर दिया है । यह तो आप पहले जमानें की बातें कर रहें हैं।

श्री केशो दास: मैं भी पहले ज़माने की ही बात कर रहा हूं । हां तो मैं कहता हूं कि बे अलेहिदा २ ज़बानें होते हुए भी इकठे मिल कर रहते थे । इस लिए ये सियासी खिलाड़ी मुलक का वह नकशा सामने न रखे जिस तरह कि सच्चर यैक्ट में किया है । वह formla ठीक नहीं था । आज़ाद मुलक के

अन्दर किसी पर कोई पाबन्दी नहीं लगाई जा सकती । किसी इनसान पर कोई ज़बान जबरी ठोंसी नहीं जा सकती और उसे पढ़ने पर मजबूर नहीं किया जा सकता है । यह सब ठीक नहीं है ।

मैं समझता हूं कि कुछ मैम्बर साहिबान दूसरे मैम्बरों की राये लेने के बगैर कानून बनाते हैं । मैं कहूंगा कि क्योंकि हम ने मुल्क की बेहतर तसवीर बनानी है इसलिये हम सोच समझ कर काम करना चाहिये । यहां पर पहली election हरिजनों के नाम पर लड़ी गई उस के बाद दूसरी election किसानों के नाम पर लड़ी गई । इस के बाद मुज़ारों की बेदखलियां हुई तो उन्हें रोकने की कोशिश की गई । इस के बाद भूमिदान का नारा लगा ।

Mr. Speaker: Order, order. कई मेंबर साहिबान मुझसे गिला करते हैं कि उन्हें यहां बोलने के लिये वक्त नहीं दिया जाता । लेकिन मुझे ताजुब है कि मैं आप की तकरीर को कैसे relevant करार दे सकता हूं States Reorganisation Commission की रिपोर्ट से भूमि दान का क्या तालुक हैं ।

Order, order. The hon. members come and complained to me that they are not given time. But I wonder how this speech of the hon. member can be regarded as relevant. Bhumi Dan has nothing to do with the report of the States Reorganisation Commission.)

श्री केशो दास : स्पीकर साहिब : मैं तो सिर्फ एक मिसाल दे रहा था । मैं कहूंगा कि सियासी मैदान के खिलाड़ी आज समझते हैं कि election जीतने का आसान ढंग यह है कि.. ..

अध्यक्ष महोदय : इस रिपोर्ट पर बहस करते समय माननीय मेंबर अलैकशनों का ज़िकर न करें । (While discussing this report the hon. Member should not bring in elections.)

श्री केशो दास : वह चाहते हैं कि हिन्दी और पंजाबी zones के अन्दर . . . .

अध्यक्ष महोदय : मेहरबानी करके relevant बातें करें [Please be relevant]

श्री केशो दास : बहुत अच्छा जनाब । मैं समझता हूं कि एक विशाल पंजाब बनना है जिससे हमारा खर्च बहुत कम हो जायगा और मुल्क की तरक्की होगी । इसमें लोगों को हर जबान के पढ़ने और बोलने का हक होगा जिस से किसी फ़िरके को शिकायत नहीं हो सकती

अध्यक्ष महोदय : क्या मैं माननीय मैम्बर से दरियाफ्त कर सकता हूं कि वह कमिशन की रिपोर्ट पढ़कर आये हैं या किसी अखबार का editorial.

(May I ask the hon. member whether he has studied the report of the States Reorganisation Commission or the editorial of any newspapers.)

श्री केशो दास : आखिर में मैं कहूंगा कि महा पंजाब बनाने का ख्याल बिलकुल सही है और इसे ज़रूर बनना चाहिये ।

श्री दौलत राम शर्मा (हमीर पुर) : स्पीकर साहिब! हद बंदी कमिशन जो मुकरर्र किया गया था उस की खास वजूहात थीं । इण्डियन नैशनल कांग्रेस ने भी पूरे तौर से यह मान लिया हुआ था कि language के आधार पर सूबे बनाये जायें। मुल्क में खास तौर पर दक्षिण में languages का झगड़ा था । वहां पर ताम्मल, किनारी, तेलगू, और मलायलम जबानें रायेज हैं जो एक दूसरे से कतअन नहीं मिलती है । वहां अंग्रेज़ों ने जैसे जैसे हिन्दुस्तान को फतह किया तो कलकत्ता में एक presidency बना दी । मद्रास में तेलगू और कनाड़ी जबानें बोलनें बाले सूबों को इक्ट्ठा कर के एक state बना दी । क्यों कि वहां के लोग एक दूसरे की बोली समझ नहीं सकते थे इस लिये वहां यह बोली का झगड़ा खड़ा हो गया । और इसी बिना पर दूसरे सूबों में भी यह असूल तसलीम किया गया । स्पीकर साहिब : अगर आप राजस्थान में चले जायें तो हिन्दी ज़बान में variation दिखाई देगी। उत्तर प्रदेश में भी इसी तरह ज़बान और dialect में फर्क पाया जाता है ठेठ राजस्थानी बोली तो उत्तर प्रदेश वाले नहीं समझ सकते । इसी तरह पहाडी इलाकों में जा कर देखें तो जो वहां असल बोली बोली जाती है वह हमारे लिये बोलनी बहुत मुशिकल है । पहाड़ के निचले इलाकों में बोली इस से बिल्कुल मुख्तलिफ होगी जो दोआबे के लोगों को समझनी मुशकिल होगी । इसी तरह अगर आप हरियाना प्रांत में चले जायें तो बोली में फ़र्क पड़ता जायेगा । मेरे दोस्त श्री फग्गू राम हरियाने की अपनी बोली में यहां बाज़ औकात तकरीर करते हैं जो बाकी मैम्बरों को समझने में कठिनाई आती है । Dialect में फर्क पड़ जाता है । हमारे पंजाब में language का मसला ऐसा है कि हम कहीं भी चले जायें इसे समझ सकते हैं इस वक्त सवाल यह है कि हमने इस बात को देखना है कि इकट्ठे रहने में ही हमारी economy अच्छी और बेहतर हो सकती है । इकट्ठे रह कर ही पंजाब में रहने वाले तरक्की कर सकते हैं । मैं हैरान हूं कि इस वक्त जो हाऊस में debate चल रही है वह किस ढंग से चल रही है । हिन्दू और सिख का सवाल खाह मखाह पैदा किया जा रहा है । हमें पिछली बातों का तलख तजरुबा है कि किस तरह हम ने फिरेकादाराना सवाल उठा कर हिन्दुस्तान का बेड़ा ग़र्क कर दिया है । मैं समझता हूं कि हिन्दू धर्म और सिख धर्म में कोई फर्क नहीं और अगर पंजाब के सारे मिनिस्टर सिख हो जायें तो भी उन्हों ने सारे सूबे की बेहतरी के लिये काम करना है न कि एक खास फिरके के लिये। मैं नहीं समझ सका कि मैम्बर साहिबान इस रिपोर्ट को इस नुक्ता नज़र से क्यों देख रहें हैं । हमें सूबे की economy की तरफ ज्यादा ध्यान देने की ज़रूरत है और यही हमारा primary object होना चाहिये । और इसी विचार धारा से सोचना चाहिए। पंजाब ज़्यादा तर जरायती सूबा है और इस की economy ज़रायत पर मबनी है । गवर्नमैन्ट

ने जो Bhakra Project की ambitious scheme शुरु की हुई है इस से पैप्सु, दोआबा और हरियाना प्रांत को ज्यादा फायदा पहुंचेगा । 2,200,000 एकड़ ज़मीन का रकबा पैप्सु में सैराब होगा और 1,400,000 एकड़ ज़मीन का रकबा राजस्थान में सैराब होगा और ३८,००,००० एकड़ पंजाब को ।

हमारी जो economy है, इसका भाखड़ा scheme के साथ बड़ा गहरा सम्बन्ध है । इसी पर हमारा सब कुछ निर्भर करता है। इसलिए ज़रुरी है कि दरिया सतलुज का catchment area हमारे पास रहे और जो इलाका सैराब होता है वह भी साथ हो। समझ नहीं आती कि मामूली फर्क पर क्यों इतना ज़ोर दिया जा रहा है । रहन सहन के तरीके और बोली में थोड़ा सा फर्क हो तो अहलदगी क्यों इख्तयार की जाए। फर्क को तो कम करना चाहिए, जयादा क्यों किया जाए । हरेक को पंजाबी और हिन्दुस्तानी समझनी और पढ़नी चाहिए और ऐसे ही सोचना चाहिए । इकट्ठे रहने में फ़ायदा है नुकसान नहीं । Report बिलकुल ठीक है । हमारे leaders सोच बिचार कर रहे हैं, इस में कुछ तबदीली कर दें तो भी हमें कोई एतराज़ न होगा । (Cheers) हमें अपने leaders पर पूरा इतबार है

हमें तंगदिली के नज़रिए को छोड़ देना चाहिए । इसी तंगदिली की वजह से पाकिस्तान बना था, अब कोई और खराबी न हो जाए ।

श्री बनारसी दास गुप्ता (थानेसर): स्पीकर साहिब ! अंग्रेज़ों ने ज्युं २ इलाके फतह किए सूबे बना दिए । उस के बाद जब २ मुनासिब मौका आया, सूबे बदलते रहे । बिहार और Orissa पहले इकट्ठे थे, फिर अलग अलग कर दिए गए । सर्हद का सूबा पहले पंजाब में शामल था- फिर अलग कर दिया गया । देहली का सूबा भी administrative considerations से बनाया गया था । भूतकाल में इस तरह सूबे बनते रहे हैं ।

आज़ादी आने के ७ साल बाद यह ख्याल पैदा हुआ कि हिन्दुस्तान के अन्दर सूबों की तकसीम नए सिरे से की जाए और वह तकसीम ऐसी हो जो administrative तरीके से, इलाकाई तौर पर, भाषा के दृष्टिकोण से और economically, सब तरह से ठीक हो ताकि देश में अच्छी तरह से राज हो सके ।

कुछ वक्त पहले देश में पांच छ: सौ states थीं, वे भी इस वक्त नहीं रहीं, सूबों में merge हो गई हैं लेकिन फिर भी इस बात की ज़रूरत महसूस की गई है कि सूबों की नए तरीके से बांट की जाए । इसी पुनर्संगठन के लिए S. R. Commission का निर्माण हुआ । उन की report आप के सामने है । उन्होंने पंजाब Pepsu और हिमाचल को इकट्ठा करने की सिफारिश की है । नकशा को देखने से पता चलता है कि geographically, पंजाब, Pepsu और हिमाचल एक ही इलाका है । कहीं पर हिमाचल का हिस्सा है, कहीं पर Pepsu का, कहीं पर पंजाब का । पण्डित जी जब अम्बाला में आए थे तो कहते थे कि शिमला से आते आते कई सूबों में से गुज़रना पड़ता है ।

यह बात कोई ज्यादा अच्छी मालूम नहीं होती, ये इलाके इकट्ठे होने चाहिएं । आज पंजाब में जो अफरा तफरी फैली हुई है इस की वजह कुछ तो selfish interests हैं और कुछ communal विचार। पंजाबी सूबा की demand करने वालों के सब से बड़े अध्यक्ष मास्टर जी से मैं ने आज से तीन-चार साल पहले पंजाबी सूबा का मतलब पूछा था तो उन्हों ने कहा 'मैं तो इसे सिक्ख सूबा कहना चाहता था मगर चूंकि लोग डरते हैं इस लिए पंजाबी सूबा कहता हूं'। पंजाबी सूबा के जो अर्थ उन के दिल में हैं वह सिख सूबा के हैं।

मैं यह नहीं समझ सका कि सिखों का culture हिन्दुओं के culture से मुख्तलिफ है क्योंकि हम देखते हैं कि एक ही family में एक भाई सिख है और दूसरा हिन्दू।

West Punjab से जो भाई आए हैं वे बोलते तो सब पंजाबी हैं मगर Rawalpindi Division के भाईयों की जबान और Multan Division के लोगों की जबान में यकसानियत नहीं। एक जिले की पंजाबी दूसरे जिले की पंजाबी जैसी नहीं होती बोली तो 10 मील पर बदल जाती है। अलग जबान तो वह होती है जो बिल्कुल समझ में न आए जैसे तामल और तेलगू है। अब तो हमारी तरफ के छोटे २ बच्चे पंजाबी बोलने लग पड़े हैं अगरचे हम पजाबी नहीं बोलते इसे पंजाबी कहो, हिन्दी कहो, उर्दू कहो, असल में तो पंजाब की एक ही जबान है। हां, फर्क है तो लिपि का है। पंजाबी या गुरमुखी को लिपि तो कहा जा सकता है मगर जबान नहीं। रोहतक के दूर उफतादा इलाके में वह जबान समझी जाती है जो पंजाब के दूसरे हिस्सों में बोली जाती है। हमारी जबान पंजाब के सब हिस्सों में अच्छी तरह समझी जाती है। हाऊस में हम सब बातों को सुनते और समझते हैं। पंजाबी जबान का सवाल तो महज़ एक बहाना है। Administrative दृष्टिकोण से तीनों सूबों को इकट्ठा किया जाना जाहिए।

7.30 p.m.

The Assembly then adjourned till 2. p.m. on Friday, the 25th November, 1955.

Punjab Vidhan Sabha Debates

25th November, 1955.

VOL. II—No. 7

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

CHANDIGARH :
Printed by the Controller Printing and Stationery Punjab.,
55

PUNJAB VIDHAN SABHA

Friday, the 25th November, 1955

The Vidhan Sabha met in the Assembly Hall, Sector 10, Chandigarh Capital at 2 p.m. of the Clock. Mr. Speaker (Sardar Gurdial Singh Dhillon) in the Chair.

QUESTION HOUR—DISPENSED WITH

Chief Parliamentary Secretary (Shri Prabodh Chandra) : Sir, I request that the Question Hour be dispensed with today.

Mr. Speaker : The Question Hour is dispensed with today. Replies to questions entered in the Lists of Questions for the 24th and 25th November, 1955 are laid on the Table of the House.

ANSWERS TO QUESTIONS GIVEN UNDER RULE 45.

BACKWARD CLASSES

***5754. Sardar Darshan Singh** : Will the Minister for Labour be pleased to state the number and names of Classes entered in the Schedule of Backward Classes in the State as distinct from Scheduled Castes and the nature of concessions allowed to them?

Chaudhri Sundar Singh : The necessary information is laid on the table.

(a) The names of classes declared as " Backward" in the Punjab are given below:—

1. Aheria, Aheri, Heri, Naik, Thori or Turi;
2. Barra;
3. Beta, Hensi or Hesi;
4. Changar;
5. Chirimar;
6. Daiya;
7. Gwaria, Gauria or Gwar;
8. Kanjar or Kanchan;
9. Kurmi;
10. Nar;
11. Rehar, Rehara or Rer;
12. Ghirath, including Chahng and Bahti.
13. Darain } of Kangra District only;
14. Ghai. }
15. Kahar, Jhinwar or Dhinwar;
16. Ghasi, Ghasiara or Ghosi.

(b) Concessions allowed to Backward Classes—

(i) Besides the 19 per cent vacancies reserved for the Scheduled Castes and Scheduled Tribes, 2 per cent vacancies have been reserved for the Backward Classes in all Government departments and educational, technical and professional institutions. If the required number of candidates belonging to the Scheduled

[Minister for Labour]

Castes/Tribes are not available for the vacancies reserved for them, the candidates from the Backward Classes are appointed to these vacancies and vice versa.

(ii) Of the vacancies in the cadre of Foot Constable in the Police Force and Patwaris in the Revenue Department, 50 per cent have been reserved for the Scheduled Castes/Tribes and Backward Classes for a period of 2 years.

(iii) The maximum age limit for entry in Government service has been raised by 5 years in the case of Backward Classes.

(iv) The Backward Classes are only required to pay one-fourth of the ordinary fee for applications/examinations in regard to appointments made in consultation with the State Public Service Commission or the Subordinate Services Selection Board.

(v) For recruitment to the posts of Sub-Judges and Extra Assistant Commissioners those Backward Class candidates who qualify in the competitive test held by the State Public Service Commission are selected for appointment irrespective of their position in the list of qualified candidates as a whole. They thus compete amongst themselves only.

(vi) Tuition fees and examination fees are remitted and stipends are granted to the Backward Classes.

APPLICATIONS FOR THE POSTS OF DISTRICT WELFARE OFFICERS

*5929. **Pandit Shri Ram Sharma** : Will the Chief Minister be pleased to state whether any applications have been invited by the Government for the posts of District Welfare Officers in the State ; if so, the dates on which these applications were invited and the action, if any, so far taken thereon ?

Chaudhri Sundar Singh : Yes. The posts of District Welfare Officers were advertised through the Public Service Commission, Punjab. The last date fixed by the Commission for inviting applications was 17th June, 1955 (1st July, 1955 for applicants abroad and 20th July, 1955 for Scheduled Castes). The candidates were interviewed by the Public Service Commission on 1st, 3rd, 4th, 5th, 7th, 8th, 10th and 11th November, 1955.

WAR SERVICE BENEFITS TO EX-SERVICEMEN IN THE STATE

*5931. **Professor Mota Singh Anandpuri**: Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether it is a fact that ex-servicemen in the Joint Punjab were entitled to get their war-service counted for the fixation of their, pay and seniority on their being absorbed in the Civil Departments ;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative whether such benefit has been given to all ex-servicemen, especially those who entered Government service before partition, if not, the circumstances under which some of the ex-servicemen have not been granted these concessions?

Shri Bhim Sen Sachar : (a) Yes.

(c) The information asked for is being collected and will be supplied as soon as possible.

SECOND FIVE-YEAR PLAN

*5921. **Sardar Harkishan Singh Surjit** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total expenditure proposed by the State Government for inclusion in the Second Five-Year Plan as presented to the Planning Commission together with the expenditure proposed for industries and education separately ;

(b) the total cut applied by the Planning Commission in the proposed expenditure along with the cut applied in the proposed expenditure on industries and education separately ?

Shri Bhim Sen Sachar : (a) The total expenditure proposed by the State Government for inclusion in the Second Five-Year Plan, as originally presented to the Planning Commission in July, 1955, was Rs 32,019 lakhs (Gross). The expenditure proposed for Industries was Rs 2,566 lakhs (Gross) and for Education (including Technical Education) Rs 2,944 lakhs.

(b) The total cut applied by the Planning Commission in the proposed expenditure on the Second Five-Year Plan, is Rs 15,641 lakhs. In the case of Industries and Education, the cut applied is Rs 1,786 lakhs and Rs 1,209 lakhs respectively.

ALLEGED SHOOTING OF TWO KISANS WHILE IN THE POLICE CUSTODY

5775. **Sardar Achhar Singh Chhina** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether it is a fact that two Kisans were taken under custody by the Police in village Jhatta Kalan, Police Station Jandiala, District Amritsar in the month of July, 1955 ;

(b) whether it is a fact that they were shot dead the next day, if so, the circumstances under which this happened ?

Shri Bhim Sen Sachar : (a) No.

(b) No.

ENFORCEMENT OF THE CRIMINAL PROCEDURE (AMENDMENT) ACT, 1955 IN THE STATE

*5868. **Shri Mool Chand Jain** : Will the Chief Minister be pleased to state whether the Government has received any communication from the Central Government with regard to the enforcement of the Code of Criminal Procedure (Amendment) Act, 1955, in the State ; if so, the nature of the communication and the action taken thereon?

Shri Bhim Sen Sachar : Yes. A communication has been received from the Government of India. In it they have enquired whether the State Government have any objection to the Criminal Procedure Code (Amendment) Act, 1955, being enforced in this State with effect from 1st November, 1955 and suggested that necessary administrative instructions may be issued.

[Chief Minister]

The State Government have republished the new Act in the Punjab Government Gazette, Extraordinary, dated the 31st August, 1955. The Central Government have been informed that there is no objection to the enforcement of the new Act in this State from 1st November, 1955, except in respect of its provisions introducing new text of section 30 in the Code. It has been proposed not to enforce this new section 30 in view of certain administrative difficulties. Steps have also been taken to issue necessary instructions to all concerned.

REGISTRATION OF CASE AT POLICE STATION BHIKHI WIND, DISTRICT AMRITSAR

***5900. Sardar Sarup Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether any case was registered at Police Station Bhikhi Wind, Tehsil Patti, District Amritsar, on 30th June, 1955 under the Prison Act against any residents of village Dialpura, Police Station Bhikhi Wind ; if so, the names of persons involved ;

(b) whether any of the persons referred to in part (a) above was arrested by the Police and placed in the Police Lock-up at Bhikhi Wind; if so, their names, and the date and time of arrest in each case ;

(c) whether any fard jama talashi was prepared by the police before taking the persons referred to in part (b) above into custody ; if so, the full home address as given by each of the said persons according to the entries in the said fard jama talashi ;

(d) the brief facts of the cases referred to in para (a) above ;

(e) whether the case against any of the persons referred to in part (b) above was withdrawn and the accused discharged ; if so, the reasons for withdrawal ;

(f) whether any of the said accused was bailed out ; if so, when ;

(g) whether the offence under the Prison Act referred to in part (a) above was non-cognizable ; if so, the reasons for arresting the accused on the spot ;

(h) the action taken or proposed to be taken by the Government against the police officer responsible for the arrest of the accused in the light of the answer to part (d) above ; if so, the nature of the action taken ; if not, the reasons therefor ?

Shri Bhim Sen Sachar : (a) No case was registered at Police Station Bhikhi Wind, Tehsil Patti, District Amritsr, on 30th June, 1955, against any residents of village Dialpur. A report under section 42 of the Prison Act, No. IX of 1894, was however recorded in the Police Station Daily Diary on 30th June 1955, against one person who gave his name as Chain Singh, son of Ram Singh, Jat of Sohal, Police Station Jhabal.

(b) Yes. The person who gave his name as Chain Singh was arrested under section 57, Cr.P.C., on 30th June, 1955 at 12-45 p.m. and was confined in the Police Station Lock-up.

(c) Yes, the fard Jama talashi was prepared. The accused then gave his name as Chain Singh, son of Ram Singh, Jat of Sohal, Police Station Jhabal and the same was entered in the fard Jama talashi.

(d) A statement is laid on the table.

(e) Chanan Singh, referred to as Chain Singh in paras (a), (b) and (c), above, submitted a written apology and consequently was not prosecuted.

(f) Yes ; Chanan Singh was bailed out on 1st July, 1955.

(g) An offence under section 42, of the Prison Act is non-cognizable. Chanan Singh was, however, arrested under section 57, Cr.P.C., for the reasons mentioned in para (d) above.

(h) No action is proposed to be taken against the Police officer concerned, who acted strictly in accordance with the requirements of the law.

Statement as referred in part (d) above.

On 30th June, 1955 one Gurdial Singh, an accused in case F.I. R. 93 of 1955, Police Station Bhikhiwind, was being taken to hospital for medical examination by Sub-Inspector Raghbir Singh. Before they had left the premises of the Police Station a person entered and without permission passed on a packet to Gurdial Singh accused and also started talking to him. The packet was immediately taken away from Gurdial Singh by the Police and was found to contain 2 *Ratis* of opium. Since the passing of opium to and communication with Gurdial Singh amounted to an offence under section 42 of the Prison Act, the Sub-Inspector asked the stranger to give his name and address in order to enable legal action to be taken against him. The stranger, however, gave different names and ultimately stated that he was Chain Singh, son of Ram Singh Jat of village Sohal, Police Station Jhabal. However, in view of contradictory statements made by the stranger, the Sub-Inspector had reason to believe that the name and address finally given by him were false. The Sub-Inspector therefore, arrested him under section 57 Cr.P.C. in order to have time to ascertain his correct name and residence. The arrest was made at 12-45 p.m. on 30 June, 1955 and he was confined in the Police Station Lock-up. A fard Jama-talashi was prepared at the time of arrest in which the name Chain Singh, son of Ram Singh Jat of Sohal, Police Station Jhabal, as given by the accused, was entered. The correct name and residence of this person was later ascertained and he was found to be Chanan Singh, son of Ratha Singh, Jat of Village Dialpur. Soon after this verification, he was released on 1st July, 1955 at 9 a. m. on the surety of Shri Moja Singh, Sarpanch, of his village.

RECRUITMENT OF POLICE CONSTABLES IN HOSHIARPUR DISTRICT

5906. Shri Khushi Ram Gupta : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total number of police constables recruited in Hoshiarpur District during the period from 25th September, 1955 to 1st October, 1955 ;

(b) whether any publicity was made through Panchayats or Police Department in the rural areas in connection with the above recruitment ; if not, the reasons therefor ;

(c) the number of recruits refered to in para (a) above belonging to (i) the Scheduled Castes ; (ii) other backward classes ; and (iii) the erstwhile Criminal Tribes ?

Shri Bhim Sen Sachar : (a) 300.

(b) Publicity was given through the Employment Exchanges and the Staff posted at the Police Stations in the District.

(c) (i) Scheduled Castes—77-(ii)—Other Backward Classes—nil (iii) erstwhile Criminal Tribes—nil.

DACOITIES IN AMRITSAR DISTRICT

***5930. Pandit Shri Ram Sharma :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total number of dacoities committed in Amritsar District during the last two years ;

(b) whether the Senior Superintendent of Police, Amritsar gave any statement on 7th September, 1955 about the figures of the said dacoities ;

(c) whether any dacoity with murder took place on 6th December, 1954 at Tarn Taran ; if so, the details thereof ?

Shri Bhim Sen Sachar : (a) 1.

(b) Yes ; the Senior Superintendent of Police has stated that there had been no dacoity during the past two years ; he made this statement as the only dacoity which occurred during this period, had been committed in the jurisdiction of PEPSU, though the case was registered at the Government Railway Police Station, Amritsar pending transfer of the case to PEPSU. The PEPSU authorities, however, did not accept the position that the dacoity had been committed in their area ; therefore, it is being shown in the crime figures of Amritsar District.

(c) No. The case referred to was under section 460 I.P.C. and it was not a dacoity.

PANCHES AND SARPANCHES

***5887. Shri Babu Dayal :** Will the Chief Minister be pleased to state the total number of Panches and Sarpanches in the State whose names have been entered in Police Register "B" at present together with the number of such Panches and Sarpanches in Tehsil Nuh, District Gurgaon ?

Shri Bhim Sen Sachar : There is no such thing as Police Register "B". The total number of Panches and Sarpanches whose History Sheets are maintained in Bundle "B" of the Police Stations is 67 ; the number of such Panches and Sarpanches in Tehsil Nuh of Gurgaon District is 4.

LEASE OF LAND OF VILLAGE TERHABAD IN GURGAON DISTRICT

***5488. Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) whether Banjar Qadim land of villages Terhabad and Bechirag, Tehsil Ferozepur Jhirka, district Gurgaon has been given on lease ; if so, the name of the lessee, the terms of the lease and the amount of rent fixed ;

(b) whether any announcement by the beat of drum was made before leasing out the said land ;

(c) whether the Gair Mumkin well for drinking water was included in the lease as irrigation well ; if so, the reasons thereof ?

(d) whether the Panchayat of village Terhabad incurred any expenditure on the repairs of the said well during 1954-55 ;

(e) whether the Deputy Commissioner personally visited the said village ; if so, his report ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) Yes, it was leased to Shri Siri Ram Mahajan of Pinanjwan for 10 years at the rate of Rs 10 per bigha per annum.

(b) A notice was duly issued to call the bidders. Proclamation was also made.

(c) Yes. Ghair Mumkin well is situated in Khasra No. 1447 which was leased out according to the above lease deed. Well lies in the centre of Khasra No. 1447, hence it could not be separated from the lease.

(d) The panchayat spent some amount on the repair of the well.

(e) Yes. The Deputy Commissioner visited the spot on 26th August, 1955. A copy of the report is laid on the table.

Copy of report of Deputy Commissioner, Gurgaon

On the request of Ch. Abdul Ghani Dar, M. L. A., I visited village Tehr on 26th August, 1955. It was represented to me on the spot that Shri Siri Ram Mahajan of Pinangwan had been given 10 years lease of Shamlat land in village Tehr, comprising Khasra Nos. 100, 296, 309, 322, 323, 651, 1,233, 1,347, 486, 619, 620, 638, 452, 481, 529, 640, 652, 937, 960, 1,447, 145 and 238 amounting to 47 bighas 14 biswas. A well surrounded on all sides by the land mentioned above and situated in Khasra No. 1447 was it appears inadevertently and through an over sight omitted from inclusion in the lease. Shri Siri Ram applied for its inclusion and my predecessor called for a report from the Tehsildar and the Revenue Assistant and on 3rd June, 1955 directed that "as the omission appears to be due to clerical error", the well may also be included in the lease originally given to Shri Siri Ram.

On the inclusion of this well, the meos of village Tehr sent various representations protesting against the action taken by the authorities. As a result of such representation by Chaudhri Abdul Ghani Dar, M. L. A. on behalf of these meos, I visited this village on 26th August, 1955. On the spot, I found that the well in question was surrounded by the land which has been given to Shri Siri Ram on lease and that the land without the well was of no particular value to Siri Ram. From the inspection of the spot and local enquiries, I came to the conclusion that although some other sweet water wells also existed in the neighbourhood of the well in dispute, for the use of the village people and their cattle, the above-mentioned well in Shri Siri Ram's land was a little more convenient to the people of this village for this purpose.

2. The relations of the parties appeared to be strained and I spoke to them on the spot on the necessity of amicable living. I even asked the parties to come to me at Gurgaon, where I made another attempt to bring about happier relations between them. It was also represented to me on the spot that a case under section 107 Cr. P. C. was pending against the meos in the court of General Assistant and I have already spoken to the Magistrate to expedite the disposal of the case. The delay in the disposal of the case has been due to the transfer of the previous General Assistant, in whose court the case was being heard.

HARIJANS IN THE REVENUE DEPARTMENT IN DISTRICT KANGRA

***5857. Sardar Achhar Singh Chhina :** Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) the total number of officers and other employees in the Revenue Department in District Kangra at present together with the total number of Harijans among them ;

(b) the total number of officers and others referred to in part (a) above employed during the period from 1952 to 1955 together with the number of Harijans among them ?

Sardar Partap Singh Kairon :—

(a) 14 Officers, 387 other employees including 29 Harijans.

(b) 126 other employees including 16 Harijans.

RESOLUTION PASSED BY PUNJAB VIDHAN SABHA

***5880. Shri Dev Raj Sethi** : Will the Minister for Development be pleased to state the steps, if any, taken by the Government to implement the non-official resolution passed by the Punjab Vidhan Sabha during the Budget Session 1955 regarding exemption of such land-owners from the payment of land revenue as are paying five rupees or less as land revenue ?

Sardar Partap Singh Kairon : The matter is receiving consideration of Government.

HARIJANS IN THE FOREST DEPARTMENT IN DISTRICT KANGRA

***5856. Sardar Achhar Singh Chhina** : Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) the total number of officers and other employees in the Forest Department in District Kangra at present along with the total number of Harijans among them ;

(b) the total number of officers and others referred to in part(a) above employed during the period 1952 to 1955 along with the number of Harijans among them ?

Sardar Partap Singh Kairon :

(a)	(1) Total number of officers in Kangra District	..	3
	(2) Number of Harijans among (1) above	..	Nil
	(3) Total number of other employees in Kangra District	..	643
	(4) Number of Harijans among (3) above	..	52
(b)	(1) Number of employees employed during 1952 to 1955	..	351
	(2) Number of Harijans among (1) above	..	34

EXCLUSION OF URBAN AGRICULTURAL AREAS OF LAND FROM CONSOLIDATION OPERATION

***5881. Shri Dev Raj Sethi** : Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) whether certain urban agricultural areas were excluded from the operation of the Consolidation Scheme in the State ; if so, the details thereof ;

(b) whether any assurance was given by him to start Consolidation Operations in the areas mentioned in part (a) above; if so, the date by which the said assurance is likely to be implemented ?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and will be supplied as soon as possible.

CONSOLIDATION WORK IN VILLAGE SANDHWAN, DISTRICT JULLUNDUR

*5923. **Sardar Harkishan Singh Surjit:** Will the Minister for Development be pleased to state whether the Government received a representation dated 18th March, 1955 from the residents of village Sandhwan, Tahsil Nawanshahr, District Jullundur complaining against the Consolidation Operations in the village; if so, the action taken in the matter?

Sardar Partap Singh Kairon : Yes. Government orders have since been conveyed to the Settlement Officer, Consolidation of Holdings, Jullundur to republish repartition of village Sandhwan after removing irregularities in valuation and correctly compiling the field book.

Disciplinary action against the official responsible for these irregularities is also being taken.

DAMAGE CAUSED BY CHO IN VILLAGE HOKRAN, DISTRICT HOSHIARPUR

*5752. **Sardar Darshan Singh :** Will the Minister for Development be pleased to state whether any damage has been caused by the Cho in village Hokran, Tahsil and District Hoahiarpur this year; if so, the extent thereof?

Sardar Partap Singh Kairon:
Part I No,
Part II Does not arise.

CHAUDHRI RAJBAHA OF EASTERN CANAL

*5797. **Shri Wadhawa Ram:** Will the Minister for Irrigation be pleased to state the length of the Chaudhri Rajbaha of the Eastern Canal and the total number of beldars appointed to keep watch over it?

Chaudhri Lahri Singh : (1) Length of Chaudhri Distributary is 16,500 feet.

(2) Total number of beldars employed on this distributary is half patrol as sanctioned scale is 1 patrol for eight miles on the distributaries.

CONSTRUCTION OF BRIDGES ON BHIWANI-ROHTAK AND BHIWANI-TOSHAM ROADS

*5907. **Shri Ram Kumar Bidhat:** Will the Minister for Irrigation be pleased to state—

(a) the total estimated and actual cost on the bridges constructed on the Bhiwani-Rohtak Road near village Kharak, on the Dadri distributary;

(b) the total estimated and actual cost on the bridge constructed on the Gujrani minor on Bhiwani-Tosham Road near T.I.T. Mills Bhiwani?

Chaudhri Lahri Singh: (a) Rs 48,500 and Rs 48,000 respectively.

(b) Rs 25,000 and Rs 21,880 respectively.

THE PUNJAB CENTRAL CO-OPERATIVE BANK LTD., JULLUNDUR

*5875. **Professor Mota Singh Anandpuri**: Will the Minister for Irrigation be pleased to state—

(a) the particulars of Service Rules and Regulations of the Punjab Central Co-operative Bank Ltd., Jullundur, in regard to (i) the age limit for entry into permanent service and (ii) the age limit for superannuation;

(b) the number of employees at present re-employed in the said Bank beyond the age of superannuation;

(c) the names of persons at present in service, if any, beyond the age of 60 years together with the reasons therefor?

Chaudhri Lahri Singh: (a) There is no Bank named as " The Punjab Central Co-operative Bank Ltd., Jullundur". However, there is one bank named 'The Punjab Provincial Co-operative Bank Ltd., Jullundur'. It has not framed regular service Rules, but has for the present adopted certain rules for appointment and retirement.

(i) 18—30 years, except in case of appointmrnt by promotion or by transfer of services from one Central institution to another and in case of persons with special qualifications.

(ii) 58 years. The Board of Directors may grant extension to an employee not exceeding five years as a special case. In extraordinary cases, the Board may grant further extension for the maximum period of 2 years.

(b) No employee is re-imployed.

(c) The following two officials at present in service are beyond the age of sixty;

(1) Shri Mul Raj Bhai, M.A., Manager .. 61 years.

(2) Shri Bashambar Nath Malhotra, Senior Clerk. .. 62 years.

The Regular Service Rules being under preparation, the question of their retention or otherwise in service will be taken up by the Board of Directors after these are finalized.

BUILDING OF A COLONY AT HODEL, DISTRICT GURGAON

*5883. **Shri Dharam Vir Vasisht**: Will the Minister for Finance be pleased to state—

(a) whether any representations from the refugees settled in Hodel, District Gurgaon have been received by Government to the effect that a colony be built for them at Hodel;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative whether any plan has been prepared by Government in this connection; if so, the details thereof?

Sardar Ujjal Singh: (a) Yes.

(b) It was proposed to meet the demand of cheap houses for the displaced persons settled at Hodel out of the Scheme of 2,100 8-marla plots. This Scheme was, however, not sanctioned by the Government of India. The question of buildings a colony for the displaced persons at Hodel is being taken up separately with the Government of India, as advised by them.

MODEL TOWN, REWARI, DISTRICT GURGAON

***5904. Shri Chuni Lal:** Will the Minister for Finance be pleased to state—

(a) whether Model Town in Rewari, District Gurgaon is within the limits of the Municipal Committee;

(b) whether the Municipal Committee Rewari and the State Rehabilitation Department are both charging from the residents of the said Model Town taxes for providing civic amenities; if so, the reasons therefor and the action, if any, Government proposes to take in the matter?

Sardar Ujjal Singh: (a) Yes.

(b) The Municipal Committee, Rewari, has assessed House Tax on the buildings situated in Model Town, Rewari, but the Rehabilitation Department are recovering water-supply cess because this amenity is being maintained at the expense of Government and the Municipal Committee has not taken over the charge of the same. As soon as the water-supply arrangements are transferred to the Municipal Committee, the cess will cease to be recovered by the Rehabilitation Department.

ACQUISITION OF EVACUEE AGRICULTURAL LAND BY CENTRAL GOVERNMENT

***5922. Sardar Harkishan Singh Surjit:** Will the Minister for Finance be pleased to state—

(a) the total area of evacuee agricultural land acquired by the Government of India in the State;

(b) the total number of unsatisfied claimants of evacuee agricultural land in the State and the total area claimed by them;

(c) whether the Central Government has delegated powers to the State Government to allot the evacuee land to unsatisfied claimants; if so, the time by which this work is likely to be completed?

Sardar Ujjal Singh: (a) 20,67,875 S. A.

(b) Number of unsatisfied claimants is 6,317 and area due to them is 28,511 S.A.

(c) The land referred to at (a) above includes allotted lands as well. Powers for the allotment of unallotted evacuee lands to unsatisfied claimants from West Punjab have not yet been delegated by the Central Government to the Punjab Government.

GRADES OF PAY OF M. A. HINDI AND M. A. ENGLISH PROFESSORS.

*5543. **Shri Teg Ram :** Will the Minister for Education be pleased to state —

(a) the grades of pay of M. A. Hindi and M. A. English Professors respectively in the Government Colleges of the State ; together with the reasons for the differences, if any ;

(b) whether Shastri (Sanskrit) and Prabhakar (Hindi) qualifications are regarded as at par with corresponding qualifications in English for purposes of fixation of pay in the Education Department ?

Shri Jagat Narain : (a) Rs. 180—10—320/16—400 to both.

(b) There are no examinations in English corresponding to Shastri and Prabhakar.

REPRESENTATION FROM SHRI JAMBESHWAR SEWAK DAL, ABOHAR, DISTRICT FEROZEPORE.

*5544. **Shri Teg Ram :** Will the Minister for Education be pleased to state :—

(a) whether any representation from Shri Jambeshwar Sewak Dal, Abohar, District Ferozepore was received by the Director, Public Instruction, Punjab to the effect that Abohar area be declared as a Hindi-Speaking area ; if so, when ;

(b) whether any reply to the said representation has been given; if so, what and the date thereof ;

(c) a copy of the said representation and the reply referred to in part (b) above may be laid on the Table ?

Shri Jagat Narain: (a) Yes, in May, 1952.

(b) Yes, on 12th October 1953, to the effect that the matter was receiving attention.

(c) the required copies are laid on the table.

Copy of a representation dated 12th May, 1952 from the Secretary, Akhal Bhartia Jambeshwar Sewak Dal. Abohar to the Hon'ble Minister for Education. Punjab, Simla, Camp Abohar.

Most respectfully we beg to bring to your kind notice the following few facts for your favourable consideration that Abohar area includes all that territory which extends from Sirsa to Sulemanke and is situated to the south-west of the main road. This Ilaqa can be divided into three parts as under:—

(1) From Sirsa to Abohar Sub Tehsil which includes Malout.

(2) Sub-Tehsil Abohar which includes Abohar.

(3) From Sub-Tehsil Abohar to Sulemanke which includes Fazilka.

In spite of utmost efforts of the officers of the Education Department in favour of Gurmukhi, about 80 per cent of the boys and girls under Education in the above mentioned areas study Hindi and all other subjects in Hindi medium. Figures and facts regarding this in the Abohar Sub-Tahsil are as under :—

Number of Schools	Name of Schools	Hindi reading children	*Gurmukhi* reading children
Three ..	M. B. Schools for boys ..	1786	155
One ..	Girls Schools (Government) ..	136	80
Thirty-six ..	D. B. Schools (for boys) ..	1288	805
Four ..	D. B. School (for Girls) ..	129	87
Four ..	Aided Schools for boys ..	613	13
Two ..	Aided schools for girls ..	757	0
	Total ..	4709	1240
.. Private Unrecognised Schools :—		..	
Twenty-seven Schools for boys	..	904	184
Three schools for girls	..	145	0
	GRAND TOTAL ..	5758	1424

Accordingly we request the honourable Minister and the Government to give a favourable consideration and due importance to this important fact and declare this area as Hind-knowing area or it may be declared throughout Punjabi so that every body can takeup either of the language for study.

Copy of a letter No. 3787-*BC*-53-3169, *dated* 12*th October*, 1953 *from the Director of Public Instruction, Simla, to Shri Gopi Ram, Secretary, Akhil Bhartia Jambeshwar Sewak Dal, Bharoa Bishnoi Mandir, Abohar (Ferozepore).*

With reference to your letter No. 1628, dated the 16th July 1953, I have the honour to state that the matter is still receiving attention.

SCHOOLS AND COLLEGES OPENED IN AMBALA AND JULLUNDUR DIVISIONS.

***5821. Shri Devi Lal :** Will the Minister for Education be pleased to state the number of middle Schools, High Schools and Colleges opened by the Government during the years 1952-53, 1953-54 and 1954-55, respectively in :—

(i) Ambala Division excluding Chandigarh and Simla.

(ii) Chandigarh and Simla and

(iii) Jullundur Division separately.?

Shri Jagat Narain : A statement giving the required information is laid on the Table.

Statement showing Government Middle and High Schools and Colleges opened during 1952-53, 1953-54 and 1954-55.

—	1952-53			1953-54		1954-55			
	Colleges	High Schools	Middle Schools	Colleges	High Schools	Middle School	Colleges	High Schools	Middle Schools
(i) In Ambala Division excluding Chandigarh and Simla ..	..	..	1	..	4	1	..	2	5
(ii) In Chandigarh and Simla ..	..	1	..	2	1	1	1	2	..
(iii) In Jullundur Division ..	..	1	1	..	3	3	1	2	

HIGH SCHOOL FOR GIRLS, REWARI, DISTRICT GURGAON

***5903. Shri Chuni Lal :** Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) the total number of girl students on the rolls of the Government High School for Girls, Rewari, District Gurgaon ;

(b) the total number of teachers working in the said school ;

(c) the name s of the subjects which are being taught in the said school ;

(d) the total number of rooms in the building of the said school and whether there is any play ground attached to it ?

Shri Jagat Narain: (a) 408.

(b) Ten.

(c) English, Hindi, Punjabi, Hygiene Physiology, Arithmetic, General knowledge, Social Studies, Sewing and Cooking.

(d) Seven rooms and a hall and a play ground.

GOVERNMENT HIGH SCHOOL, REWARI, GURGAON.

***5905. Shri Chuni Lal:** Will the Minister for Education be pleased to state whether Government are aware of the fact that the building of the Government High School, Rewari, District Gurgaon leaks heavily during the rains and the Head Master is obliged to declare a holiday whenever there is rains ;if so the steps if any, taken or proposed to be taken by the Government for proper maintenance and repairs to this school building ?

Shri Jagat Narain : Yes, it is a fact that the school building leaks during the rainy season, but it is incorrect to say that the school is closed whenever there is rain. The P. W. D. have been asked to take in hand immediately urgent repairs of the building.

CIRCULAR LETTER ISSUED BY EDUCATION DEPARTMENT TO BOOK-SELLERS.

***5928. Pandit Shri Ram Sharma** : Will the Minister for Education be pleased to state whether the Education Department has recently issued any circular letter to all book-sellers in the state for certain books being supplied to schools which are are not available in the market ; if so, a copy thereof be laid on the Table ?

Shri Jagat Narain : The Department has not issued any such circular recently.

CONSTRUCTION OF TANKS AND WELLS ETC. IN KANGRA DISTRICT

***5771. Shri Ram Chandra Comrade:** Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) the total amount of money spent by the Government on the construction and repairs of Tanks, Baulis and wells etc., in each Tehsil of district Kangra during the First Five Year Plan;

(b) the amount of the supply of pipe water in each of these Tehsils during the same period ?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and will be supplied to the member.

RURAL HOSPITALS

***5796 Shri Wadhawa Ram:** Will the Minister for Education be pleased to state :—

(a) the total number of rural hospitals in the State at present district-wise, together with the total number of Government-aided and District Board-aided hospitals among them separately ;

(b) the amount being spent annually by the Government and District Boards on medicines and on the staff respectively in the said rural Hospitals ?

Shri Jagat Narain—

(a) (i) Total number of rural hospitals and dispensaries run exclusively by Government (excluding departmental i. e. Police, Canal, Railway Forest institutions)	Allopathic	..	183
	Ayurvedic/ Unani		39
	Total	..	222

[Minister for Education]

(ii) Total number of private aided (Government Aided) including subsidized hospitals and dispensaries	Subsidized (Government aided Other Government Aided	85 3
	Total ..	88
(iii) Total number of District Board Hospitals and Dispensaries	..	82
	Total ..	392

(iv) Districtwise detail of the institutions given at (i), (ii) and (iii) above

STATE PUBLIC

District		GOVERNMENT		Government Aided	District Boards
		Allopathic	Ayurvedic/ Unani		
Hissar	..	29	4	3	3
Rohtak	..	12	4	7	7
Gurgaon	..	12	4	4	12
Karnal	..	19	4	4	4
Ambala	..	12	4	11	4
Simla	..	..	..	..	..
Kangra	..	27	4	14	8
Hoshiarpur	..	11	2	7	7
Jullundur	..	8	2	11	8
Ludhiana	..	6	3	7	9
Ferozepore	..	23	4	9	6
Amritsar	..	19	2	5	6
Gurdaspur	..	5	2	6	8
Total	..	183	39	88	82
GRAND TOTAL	..	392	..	..	..

(b) The amount being spent annually by the Government, District Boards, on medicines and on the staff respectively in the hospitals and dispensaries referred to at (a) is given in the sub-joined table :—

District	STATE PUBLIC (PROVINCIALISED RURAL DISPENSARIES)				GOVERNMENT AIDED (SUBSIDIZED)		
	Allopathic		Ayurvedic		Unani		
	Pay	Medicines	Pay	Medicines	District Boards	Pay	Medicines
	Rs	Rs	Rs	Rs	Rs	Rs	
Hissar ..	1,68,320	26,250	14,890	4,000	1,400	600	Information being not available has been called for from the District Boards concerned and will be furnished on receipt
Rohtak ..	85,800	16,500	14,890	4,000	11,104	4,200	
Gurgaon ..	70,280	19,500	14,890	4,000	4,068	1,800	
Karnal ..	1,25,770	1,980	14,890	4,000	4,068	1,900	
Ambala ..	63,860	13,900	14,880	4,000	17,940	6,600	
Simla ..	..	..	..	..	..	..	
Kangra ..	1,56,470	29,450	14,880	4,000	29,874	7,200	
Hoshiarpur ..	64,450	7,100	7,450	2,000	8,502	4,200	
Jullundur ..	66,110	9,300	7,450	2,000	19,074	7,200	
Ludhiana ..	37,980	5,700	14,880	4,000	12,738	4,800	
Ferozepore ..	1,54,990	37,350	14,880	4,000	15,406	6,000	
Amritsar ..	1,15,400	50,550	7,450	2,000	5,202	1,800	
Gurdas pur ..	40,880	8,900	7,450	2,000	8,470	3,600	
Total ..	11,50,310	2,34,300	1,48,880	40,000	1,28,246	49,800	

Total expenditure on the staff	.. 14,27,436
Total expenditure on medicines	.. 3,24,100
GRAND TOTAL	.. 17,51,536

HOSPITALS AND DISPENSARIES OPENED IN THE STATE

***5822. Shri Devi Lal :** Will the Minister for Education be pleased to state the total number of hospitals and rural dispensaries opened during the years 1952-53, 1953-54, respectively, in—

(i) Ambala Division, excluding Chandigarh and Simla,

(ii) Chandigarh and Simla,

(iii) Jullundur Division,

separately ?

Shri Jagat Narain : A statement is laid on the Table.

[Minister for Education]

STATEMENT

Year	Ambala Division excluding Chandigarh and Simla	Chandigarh and Simla	Jullundur Division
1952 ..	5	..	6
1953 ..	17	1	17
1954 ..	4	2	10
1955 ..	10	..	10

Note. The requisite information in respect of the financial years is not available. Information for the calendar years has, therefore, been given.

REPRESENTATION FROM PUNJAB RURAL MEDICAL OFFICERS

***5876. Professor Mota Singh Anandpuri :** Will the Minister for Education be pleased to state, whether any respresentation from the Punjab Rural Medical Officers Association has been received by the Government to the effect that the provincialised service of the rural medical officers be recognised as approved service ; if so, the action, if any, taken or proposed to be taken by the Government thereon ?

Shri Jagat Narain : Yes. The Medical Officers of the provincialised Rural Dispensaries have been given the benefit of their service under local bodies for the purposes of leave, fixation of pay and pension/contributory provident fund.

TRANSPORT PERMITS FOR KASHMIR STATE

***5486. Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Minister for Education be pleased to state the names of Transport Companies in the State who were given road permits for carrying goods or passengers to the Kashmir State during the years 1952-53, 1953-54, 1954-55 and 1955-56 (up to 31st August 1955) respectively and the reasons therefor ?

Shri Jagat Narain : A statement giving the requisite information is laid on the Table of the House.

The names of the Transport Companies granted permits for stage carriages for operation on Pathankot-Jammu route during the years 1952 to 1955 (31st August 1955) are given below with reasons thereof :—

Name of the Company	Number of permits	Number of trips	REMARKS
Jullundur Transport Co-operative Society, Limited, Jullundur	1	1	Operating since 25th October, 1950.
Kartar Bus Service ..	3	3	Ditto ditto

These permits were granted to the Companies under the rehabilitation scheme in lieu of the permits surrendered on Amritsar-Jullundur route for operation by Government Transport Services.

As regards public carriers permits, five have been granted to the Jullundur Transport Co-operative and Kartar Bus Services under the rehabilitation scheme and six have been sanctioned to the Jullundur Ex-servicemen Transport Co-operative Society, formed by the Military Ex-servicemen as a measure of their rehabilitation and keeping in view the services rendered by them during war for the cause of country. In accordance with the policy decision, the remaining permits are allotted in rotation or in groups of four vehicles to avoid chances of favouritism and in order that every operator who had given preference for operation on the Pathankot-Jammu route gets its turn at equal interval. The names of the Transport Companies which were recommended for operation of goods vehicles on the Pathankot-Jammu route are given below :—

— Name of Company	Period	REMARKS
Regional Transport Authority, Jullundur		
1. Jullundur Ex-servicemen Transport Co-operative Society	16th October 1951 to 30th November 1955	On regular basis
2. Kartar Bus Service ..	Ditto ..	Ditto
3. Jullundur Transport Co-operative Society	Ditto ..	Ditto
4. New Jolly Goods Transport ..	16th October 1951 to 15th February 1952	By rotation
5. Lyallpur Doaba Transport Co. ..	Ditto ..	Ditto
6. Montgomery Transport Co-operative Society	16th June 1952 to 15th October 1952	By group system
7. The Lyallpur Doaba Transport Co. ..	16th October 1952 to 15th February 1953	Ditto
8. East Punjab Traders ..	Ditto ..	Ditto
9. General Transporters ..	Ditto ..	Ditto
10. Amritsar Transport Co. ..	Ditto ..	Ditto
11. Ahuja Goods Transport Co. ..	Ditto ..	Ditto
12. Lahore Transport Co. ..	Ditto ..	Ditto
13. Express Goods Transport Co. ..	Ditto ..	Ditto
14. New Bar Goods Transport Co. ..	Ditto ..	Ditto
15. Central Moga Transport Co. ..	Ditto ..	Ditto
16. Montgomery Transport Co-operative Society	Ditto ..	Ditto
17. Northern India Goods Transport ..	16th February 1953 to 15th June 1953	Ditto
18. General Transporters, Limited ..	Ditto ..	Ditto
19. East Punjab Traders ..	Ditto ..	Ditto
20. Kumar Transport Co. ..	Ditto ..	Ditto
21. New Jolly Goods Transport Co. ..	Ditto ..	Ditto
22. New Suraj Goods Transport Co. ..	Ditto ..	Ditto
23. Montgomery Transport Co-operative Society	Ditto ..	Ditto

[Minister for Education]

Name of Company	Period	REMARKS
Regional Transport Authority, Jullundur—(concld)		
24. Kangra Goods Transport Co. ..	16th February 1953 to 15th June 1953	By group system
25. East Punjab Traders, Limited ..	16th June 1953 to 15th October 1953	By rotation
26. Northern India Goods Transport ..	16th October 1953 to 15th February 1954	Ditto
27. New Jolly Goods Transport Co. ..	10th October 1953 to 15th February 1954	Ditto
28. Amritsar Transport Co. ..	Ditto ..	Ditto
Regional Transport Authority, Ambala		
Suraj Goods Carriers ..	19th November 1952 to 15th February 1953	On temporary basis
New Jolly Goods Transport Co. ..		
Northern India Goods Transport Co. Amritsar	16th May 1953 to 15th September 1953	
Suraj Goods Transport Co., Amritsar ..		
Kapur Goods Transport Co., Rohtak ..		
Northern India Goods Transport Co. ..	1st February 1954 to 31st July 1954	Group rotation
Suraj Goods Carriers, Ltd ..		
Kumar Transport Co., Amritsar ..		
Northern India Goods Transport ..	1st August 1954 to 30th November 1954	Group
Northern India Goods Transport Co., Jullundur	1st December 1954 to 31st March 1955	Do
Northern India Goods Transport Co., Jullundur	1st April 1955 to 31st July 1955	Do
Kumar Transport Co., Amritsar ..	1st August 1955 to 30th November 1955	Do
Northern India Goods Transport Co., Jullundur	Ditto ..	Do
New Jolly Goods Transport Co., Amritsar ..	Ditto ..	Rotation
Bharat Traders, Ltd., Rohtak ..	Ditto ..	Do
Rohtak Central Co-operative Bank, Ltd, Rohtak	Ditto ..	Do

HODEL-HASSANPUR-PALWAL ROAD IN DISTRICT GURGAON

***5885. Shri Dharam Vir Vasisht :** Will the Minister for Public Works be pleased to state whether he recently received any representation for the inclusion of Hodel-Hassanpur-Palwal Road in District Gurgaon in the Road-Building Programme under the Second Five-Year Plan ; if so, the action, if any, taken by the Government thereon ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : Yes. Due to reduction in the scope of Second Five-Year Plan no provision for the road could be made in the Plan. Provision has, however, been made for Hodel-Hassanpur Road in the Augmentation Programme which has been submitted to the Planning Department. Provision for a road from Hassanpur to Palwal has not been made in the Augmentation Programme even.

STAFF SERVICE RULES OF THE CO-OPERATIVE BANKS

***5888. Sardar Sarup Singh :** Will the Minister for Irrigation be pleased to state—

(a) whether any Staff Services Rules have been framed by the Government or Bank's Directorate of the Co-operative Banks in the State ; if so, a copy of the same be laid on the Table ;

(b) the list of the Co-operative Banks in the State at present and the list of the managers, officers and other staff employed in each of these banks ;

(c) the age of each of the persons referred to in part (b) above as on 31st August 1955 ;

(d) whether there are any employees referred to in part (b) above who have attained the age of 60 years or above ; if so, their list and the reasons for retaining them in service in each case?

Chaudhri Lahri Singh : (a) (i) The Provincial Co-operative Bank has not framed regular service rules, but has adopted rules for appointment and retirement. The other Co-operative Banks have not framed any rules. Regular service rules of these banks are under preparation with the Banks concerned. Government does not frame service rules for these Co-operative Banks.

(ii) A copy of the rules adopted by the Provincial Co-operative Bank will be supplied to the Member concerned as early as possible.

(b) & (c) A statement giving the requisite information is laid on the Table.

(d) Yes. A statement giving the details is laid on the Table.

Name of employee	Designation	*Age as on 31st August* 1955	
		Years	Months
1. *The Punjab Provincial Co-operative Bank, Limited, Jullundur*			
(1) Shri Mul Raj Bhai, M.A. ..	Manager ..	61	
(2) Shri Puran Chand Chawla ..	Accountant ..	48	
(3) Shri Ishar Singh, M.A., B. Com. C.A., LL.B.	Asisstant Accountant	44	
(4) Sh. Bishamber Nath Malohtra ..	Senior Clerk ..	62	
(5) Sh. Joginder Singh, B.A. ..	Cashier ..	31	
(6) Sh. Gurcharan Singh ..	Typist ..	29	
(7) Sh. Charan Singh ..	Clerk ..	31	
(8) Sh. Iqbal Narain ..	Do ..	31	
(9) Sh. Mohan Lal ..	Do ..	23	
(10) Sh. Jiwan Chander ..	Do ..	24	

[Minister for Irrigation]

Name of employee	Designation	Age as on 31st August 1955	
		Years	Months
2. *The Amritsar Central Co-operative Bank, Ltd., Amritsar*			
(1) Shri Amolak Ram Sethi, B.A. (Hons.)	Manager ..	54	10
(2) Sh. Joginder Pal Singh, B.A.,LL.B. ..	Senior Accountant ..	30	4
(3) Shri Hardit Singh Pal ..	Junior Accountant ..	53	
(4) Shri Kartar Singh Bal ..	Cashier ..	48	10
(5) Shri Gurdip Singh ..	Clerk ..	43	4
(6) Shri Gurnam Singh ..	Do ..	41	5
(7) Shri Mangal Singh ..	Do ..	38	5
(8) Shri Vir Singh ..	Do ..	34	7
(9) Shri Dalip Singh ..	Assistant Cashier ..	53	2
(10) Shri Udham Singh ..	Clerk ..	41	7
(11) Shri Sawinder Singh ..	Do ..	22	
(12) Shri Harcharan Singh ..	Do ..	22	1
(13) Shri Jaswant Singh ..	Do ..	31	
3. *The Tarn Taran Central Co-operative Bank, Ltd., Tarn Taran*			
(*a*) *Head Office*			
(1) Shri Karam Singh ..	Manager ..	50	5
(2) Shri Uttam Singh ..	Accountant ..	41	1
(3) Shri Kirpal Singh ..	Junior Accountant ..	22	4
(4) Shri Amir Singh ..	Cashier ..	46	3
(5) Shri Jagtar Singh ..	Clerk ..	24	6
(6) Shri Gurmukh Singh ..	Do ..	43	5
(*b*) *Branch Office*			
(1) Shri Trilok Singh ..	Manager ..	34	4
(2) Shri Janak Singh ..	Cashier-cum-Clerk ..	26	1
4. *The Gurdaspur Central Co-operative Bank, Ltd., Gurdaspur*			
(1) Shri Jagan Nath Bhalla ..	Manager ..	45	10
(2) Shri Malla Singh ..	Accountant ..	49	11
(3) Shri Gurdit Singh ..	Clerk ..	36	8
(4) Shri Harish Chandra ..	Do ..	42	5
(5) Shri Gurdarshan Singh ..	Do ..	37	6
(6) Shri Shamsher Singh ..	Cashier ..	28	4
(7) Shri Sansari Lal ..	Accountant, Dina Nagar Branch	31	5
(8) Shri Lal Singh ..	Accountant, Kalanaur Branch	41	2

Name of employee	Designation	Age as on 31st August 1955	
		Years	Months
5. The Pathankot Central Co-operative Bank, Ltd., Pathankot (District Gurdaspur)			
(1) Shri Om Parkash Singh ..	Manager ..	27	..
(2) Shri Babu Ram ..	Accountant ..	44	..
(3) Shri Bakhshish Singh ..	Clerk ..	27	..
(4) Shri Bachittar Singh ..	Do ..	47	..
(5) Shri Banarsi Lal ..	Cashier ..	33	..
(6) Shri Harbans Singh ..	Clerk ..	30	..
6. The Batala Central Co-operative Bank, Ltd., Batala (District Gurdaspur)			
(1) Shri Anup Singh ..	Manager ..	38	..
(2) Shri Gurcharan Singh ..	Accountant ..	54	..
(3) Shri Sewa Singh ..	Clerk ..	31	..
(4) Shri Faujdar Singh ..	Do ..	45	..
(5) Shri Amar Singh ..	Do ..	50	..
(6) Shri Manmohan Singh ..	Do ..	24	..
(7) Shri Saran Dass ..	Cashier ..	69	..
7. The Kangra Central Co-operative Bank, Ltd., Dharamsala			
(1) Shri Bani Parshad ..	Manager ..	55	..
(2) Shri Yudhi Chand ..	Junior Accountant ..	49	..
(3) Shri Kapur Chand ..	Clerk ..	54	..
(4) Shri Bhawneshwar Dass ..	Do ..	45	..
(5) Shri Din Dayal ..	Cashier ..	35	..
8. The Hoshiarpur Central Co-operative Bank, Ltd., Hoshiarpur			
(1) Shri Mul Raj ..	Manager ..	38	..
(2) Shri Gurcharan Singh ..	Accountant ..	41	..
(3) Shri Ram Partap ..	Clerk ..	50	..
(4) Shri Manohar Lal ..	Do ..	45	..
(5) Shri Amar Chand ..	Do ..	47	..
(6) Shri Siri Ram ..	Cashier ..	25	..
(7) Shri Harbans Singh ..	Clerk in Branch Office	44	..
(8) Shri Om Parkash ..	Ditto ..	30	..
(9) Shri Prag Raj ..	Ditto ..	35	..
(10) Shri Ram Rakha ..	Cashier in Branch Office	22	..

[Minister for Irrigation]

Name of employee	Designation	Age on as 31st Agugst 1955 Years	Months
9. *The Dasuya Central Co-operative Bank, Ltd., Dasuya (District Hoshiarpur)*			
(1) S. Gurcharan Singh ..	Manager ..	51	..
(2) Shri Malkiat Singh ..	Cashier ..	25	..
10. *The Jullundur Central Co-operative Bank, Ltd., Jullundur*			
(1) S. Mehar Singh ..	Manager ..	40	..
2) S. Bishan Singh ..	Senior Accountant ..	40	..
(3) Shri Hari Krishan ..	Junior Accountant ..	36	..
(4) S. Santokh Singh ..	Accountant In-charge Branch Office.	36	..
(5) S. Pakhar Singh ..	Clerk ..	40	..
(6) S. Harbans Singh ..	Do ..	44	..
(7) S. Naranjan Singh ..	Do ..	38	..
(8) Shri Daljit Singh ..	Do ..	21	..
(9) Shri Kewal Krishan ..	Cashier ..	45	..
11. *The Nawanshehr Central Co-operative Bank, Ltd., Nawanshahr (District Jullundur)*			
(1) S. Gopal Singh ..	Manager ..	49	4
(2) Sh. Baldev Mittar ..	Accountant ..	25	5
(3) Shri Shamsher Singh ..	Cashier ..	25	9
12. *The Ludhiana Central Co-operative Bank, Ltd., Ludhiana*			
(1) Shri Gujjar Ram Bector ..	Manager ..	51	4
(2) Shri Ram Singh ..	Senior Accountant ..	35	..
(3) S. Modan Singh ..	Junior Accountant ..	35	..
(4) S. Amar Singh ..	Record-keeper ..	27	2
(5) S. Harcharan Singh ..	Clerk ..	24	4
(6) S. Mukhtar Singh ..	Cashier ..	28	9
(7) S. Karnail Singh ..	Incharge Branch Office, Samrala	40	..
(8) S. Amarjit Singh ..	Cashier Branch Office, Samrala	22	5
(9) S. Gurdit Singh ..	Incharge Branch Office, Khanna	35	10
(10) S. Kuldip Singh ..	Cashier Branch Office, Khanna	22	..
(11) S. Amarjit Singh ..	Incharge Branch Office, Maloudh	27	..
(12) S. Tara Singh ..	Cashier Branch Office, Maloudh	32	9

Name of employee	Designation	Age as on 31st August 1955 Years	Months
13. The Ferozepore Central Co-operative Bank, Ltd., Ferozepore			
(1) S. Jaswant Singh ..	Manager ..	40	..
(2) S. Ajmer Singh ..	Accountant ..	24	..
(3) S. Mohinder Singh ..	Clerk ..	28	..
(4) S. Gurdev Singh ..	Do ..	23	..
(5) Shri Ram Chand ..	Cashier ..	26	..
(6) Shri Jaswant Singh Rajput ..	Clerk ..	20	..
(7) S. Makhan Singh ..	Accountant Malout Branch	50	..
(8) S. Harbail Singh ..	Cashier ..	25	..
14. The Moga Central Co-operative Bank, Ltd., Moga (District Ferozepore)			
(1) S. Harinder Singh ..	Manager ..	52	..
(2) S. Dhayan Singh ..	Accountant ..	49	..
(3) S. Kartar Singh ..	Junior Accountant ..	40	..
(4) S. Hardev Singh ..	Clerk ..	26	..
(5) S. Amrik Singh ..	Do ..	26	..
(6) S. Iqbal Singh ..	Cashier ..	27	..
15. The Fazilka Central Co-operative Bank, Ltd., Fazilka (District Ferozepore)			
(1) Shri Ganga Bishan ..	Manager ..	42	..
(2) Shri Rameshwar Dass ..	Cashier ..	41	..
(3) Sh. Charanji Lall ..	Clerk ..	27	..
(4) Shri Kisho Nath ..	Clerk ..	49	..
(5) S. Gurteg Singh ..	Clerk-cum-Cahsier at Malout	26	..
16. The Ambala Central Co-operative Bank, Ltd., Ambala			
(1) Shri Chambel Singh ..	Manager ..	51	..
(2) Shri Jagan Nath ..	Accountant ..	46	..
(3) S. Tara Singh ..	Do ..	43	..
(4) Shri Beni Parshad ..	Do ..	46	..
(5) Shri Roshan Lal	Do ..	46	..
(6) Shri Matu Singh ..	Clerk ..	38	..
(7) Shri Hans Raj ..	Cashier ..	27	..
(8) Shri Yad Ram ..	Do ..	37	..
(9) Shri Muni Lal ..	Typist ..	41	..
(10) Shri Ram Kishan ..	Cashier ..	41	..

[Minister of Irrigation]

Name of employee	Designation	Age as on 31st August, 1955	
		Years	Months
17. *The Rupar Central Co-operative Bank, Ltd., Rupar (District Ambala)*			
(1) S. Ram Singh ..	Manager ..	49	4
(2) Shri Murari Lal ..	Accountant Clerk ..	46	..
(3) Shri Labh Singh ..	Clerk ..	28	8
(4) S. Jiwa Singh ..	Do ..	28	..
(5) S. Mohinder Singh ..	Do ..	44	5
(6) S. Mit Singh ..	Cashier ..	36	10
(7) S. Hardial Singh ..	Do ..	29	2
18. *The Karnal Central Co-operative Bank, Ltd., Karnal*			
(1) Shri Siri Ram Singh ..	Manager ..	54	10
(2) Shri Qabul Singh ..	Accountant ..	47	..
(3) Shri Babu Ram ..	Cashier ..	46	..
(4) Shri Kidar Singh ..	Clerk Incharge, Kaithal Branch	32	..
(5) Shri Darya Singh ..	Clerk Incharge, Thanesar Branch	22	..
(6) Shri Inder Singh ..	Clerk Incharge, Panipat Branch	23	..
(7) Shri Rattan Singh ..	Clerk, Head Office ..	25	..
(8) Shri Balbir Singh ..	Ditto ..	25	..
(9) Shri Surat Singh ..	Cashier, Kaithal Branch	21	..
(10) Shri Balwant Singh ..	Cashier, Thanesar Branch	23	..
19. *The Hissar Central Co-operative Bank, Ltd., Hissar*			
(1) Shri Phul Singh ..	Manager ..	49	..
(2) Shri Jai Lal ..	Accountant ..	53	6
(3) Shri Dhan Singh ..	Clerk ..	30	6
(4) Shri Dalip Singh ..	Do ..	27	..
(5) Shri Daryao Singh ..	Do ..	24	..
(6) Shri Amir Singh ..	Cashier, Hansi Branch	33	..
20. *The Sirsa Central Co-operative Bank, Ltd., Sirsa (District Hissar)*			
(1) Shri Maharaj Krishan ..	Manager ..	37	..
(2) Shri Dhanpat Singh ..	Accountant ..	38	..
(3) Shri Lal Chand ..	Cashier ..	35	..
(4) Shri Puran Chand ..	Clerk ..	32	..

Name of employee	Designation	Age as on 31st August 1955	
		Years	Months
21. *The Bhiwani Central Co-operative Bank, Ltd., Bhiwani (District Hissar)*			
(1) Shri Swaran Singh ..	Manager ..	49	..
(2) Shri Chander Singh ..	Accountant ..	49	6
(3) Shri Partap Singh ..	Cashier ..	37	..
(4) Shri Bharat Singh ..	Clerk ..	25	..
22. *The Rohtak Central Co-operative Bank, Ltd., Rohtak*			
(1) Shri Ishwar Dass ..	Manager ..	58	..
(2) Shri Lakshman Upple ..	Accountant ..	53	..
(3) L. Nathu Ram Jain ..	Clerk ..	36	..
(4) Shri Hukam Singh Dahiya ..	Do ..	34	..
(5) Shri Kishan Lal ..	Treasurer	Not known	
23. *The Gurgaon Central Co-operative Bank, Ltd., Gurgaon*			
Head Office, Gurgaon			
(1) Shri Salig Ram ..	Manager ..	45	..
(2) Shri Bholu Ram ..	Accountant ..	34	..
(3) Shri Bhup Singh ..	Cashier ..	43	..
(4) Shri Amolak Singh ..	Deposit Clerk ..	33	..
(5) Shri Ram Narain ..	Loan Clerk ..	34	..
(6) Shri Mahabir Singh ..	Record Clerk ..	23	..
Branch Office, Nuh			
Shri Partap Singh ..	Clerk Incharge ..	41	..
Branch Office, Ferozepore Jhirka			
Shri Harnarain Singh ..	Clerk Incharge ..	47	..
Branch Office, Ballabgarh			
Shri Pyare Lal ..	Clerk Incharge ..	50	..
24. *The Brayne Central Co-operative Bank, Ltd., Rewari*			
(1) Shri Anand Ram ..	Manager ..	46	8
(2) Shri Mathura Parshad ..	Accountant ..	51	9
(3) Shri Ganeshi Lal ..	Clerk ..	39	2
(4) Shri Banarsi Dass ..	Cashier ..	52	..

[Minister for Irrigation]

The list referred to in Part B and C shows that the following employees have attained the age of over 60 years in the Banks noted against their names :—

(i) Bhai Mul Raj, Manager, the Punjab Provincial Co-operative Bank, Limited, Jullundur 61 years

(ii) Shri Bishambar Dass, Malhotra, Senior Clerk, the Punjab Provincial Co-operative Bank, Limited, Jullundur 62 ,,

(iii) Shri Saran Dass, Cashier, Central, Co-operative Bank, Limited, Batala 69 ,,

Regarding (i) and (ii) it has been stated by the Bank that the question of their retirement will be taken up after the Service Rules are adopted by the Board of Directors. The retirement rules of the Provincial Bank as at present run as under :—

"All persons in service shall retire on the attainment of the age of *58 years*. The Board may grant extension to an employee not exceeding 5 *years as a special case*. In extraordinary cases the Board may grant further extension for the maximum period of 2 *years*."

With regard to (iii) above, the Batala Central Co-operative Bank has reported that he is proceeding on leave, preparatory to retirement, with effect from the 31st December, 1955.

POSTS OF ROAD INSPECTORS IN THE PUBLIC WORKS DEPARTMENT (B. & R.)

***5889. Sardar Sarup Singh :** Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) whether any decision has been arrived at by the Government for making the posts of the Road Inspectors in the P. W. D. (B. & R. Branch) as permanent ; if so, the nature of the said decision together with the date thereof ;

(b) whether the decision referred to in part (a) above is being implemented ; if so, since when ; if not, the reasons therefor ?

Shri Gurbachan Singh Bajwa : (a) Yes ; Government had decided to make 80 posts of Road Inspectors in the P.W.D., B. & R. Branch permanent with effect from 1st March, 1953.

(b) Yes ; in June, 1955.

ECONOMY IN EXPENDITURE ON CAPITAL PROJECT

***5884. Shri Dharam Vir Vasisht :** Will the Minister for Public Works be pleased to state whether any decision has recently been taken by Government on the suggestions of the Advisory Committee or the Finance Department to effect economy in the future expenditure on the Capital Project at Chandigarh ; if so, the details thereof ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : The suggestions made by the Advisory Committee of the Finance Department to effect economies in the future expenditure of the Capital Project at Chandigarh is under the consideration of the State Government.

MEMBERSHIP OF FAZILKA AND ABOHAR, ETC. MUNICIPAL COMMITTEES

*5545. **Shri Teg Ram :** Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) the number of members of Fazilka and Abohar Municipal Committees and the Malot Town Committee in District Ferozepore at present ;

(b) the number of Harijans, Hindus, Sikhs and Christian members respectively on each of the Committees referred to in part (a) above ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : (a) Fazilka 11 and Abohar 12. There is no Town or Municipal Committee at Malot as yet.

(b)		*Hindus*	*Sikhs*	*Harijans*	*Christians*
Fazilka	..	7	1	3	..
Abohar	..	11	..	1	..

PROFESSIONAL TAX ON RAILWAY EMPLOYEES

*5753. **Sardar Darshan Singh :** Will the Minister for Public Works be pleased to state whether the Government have received any representation from the Railway employees of Jullundur recently, complaining against the imposition of professional tax on them by the District Board, if so, the action, if any, taken by the Government thereon ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : Government received representations from the Railway Employees of Jullundur asking for the grant of exemption from the payment of Professional Tax, but they could not see their way to accept these requests because the representations were against the general policy on the subject.

GIVING WAY OF THE WALL OF A WELL AT FAZILKA, DISTRICT FEROZEPORE

*5795. **Shri Wadhawa Ram :** Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) whether it is a fact that the wall of a well which had been recently constructed by the Fazilka Municipal Committee, District Ferozepore gave way in the middle of 1955 ; if so, the details of the loss together with the names of the persons dead and injured ;

(b) whether any enquiry in this connection was held ; if so, the details of the report ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa :(a) It was not the wall of the Municpal well but of the bathing tap constructed on it that gave way. The following persons are alleged to have been injured in the accident :—

(1) Shri Tilk Chand.
(2) Shri Ruldu Ram.
(3) Shri Abnash Chand.
(4) Shri Subash Chand.
(5) Shri Mangat Ram.

[Minister for Irrigation]

The last named person died on the following day.

(b) A magisterial inquiry was held into the matter by Shri R. L. Garg, Magistrate, 1st Class, but his report has not so far been supplied to Government by the local officers.

ART CENTRE AND MADHU BAN PARK

*5882. **Shri Balwant Rai Tayal :** Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) the date on which the work of construction of Art Centre and Madhu Ban Park in Hissar Town was started together with the total expenditure incurred thereon up to 1st September, 1955 ;

(b) the total amount collected as donation in this connection up to 1st September, 1955 together with the names of the donors?

Shri Gubachan Singh Bajwa : (a) Work started on 20th February, 1955—

	Rs	A.	P.
Total expenditure incurred up to 1st September, 1955	22,633	7	0
(b) Total amount collected up to 1st September 1955,	41,213	14	0
(i) Contribution by Municipal Committee, Hissar (for construction of Kala Kendra and allied things)	15,000	0	0
(ii) Contribution by the District Soldiers, Sailors and Airmen's Board, Hissar (for construction of swimming pool)	10,000	0	0
(iii) District Relief Fund ..	7,500	0	0
(iv) Public donations of various denominations ..	8,713	14	0

LICENSES FOR THE SALE OF SPIRIT

*5787. **Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Minister for Labour be pleased to state the names of firms who were granted licenses for the sale of spirit during the years 1952-53, 1953-54, 1954-55 and 1955-56 (up to 31st August, 1955), respectively ?

Chaudhari Sundar Singh : A statement is given below—

List of firms granted licenses in form L.17 for sale of denatured spirit in Punjab during the financial year, 1952-53.

Serial No.	*Name of firms granted license in form L 17 for the sale of denatured spirit*
1	Shri Satya Bhushan Puri, Bhushan Drug Company, Sirsa, District Hissar.
2	Shri Manmohan Vir Kakar, Proprietor, Mohan Brothers of Mandi Dabwali, District Hissar.
3	Messrs Manghe Ram Ram Kishan , Balbgarh, District Rohtak.
4	Shri Dayal Singh, Proprietor, Dayal Medical Hall, Sonepat, District Rohtak.
5	Shri Joginder Singh, Railway Road, Rewari , District Gurgaon.

Serial No.	Name of firms granted license in form L.17 for the sale of denatured spirit
6	Dr. Mool Chand, Palwal, District Gurgaon.
7	Shri Bhagwan Singh Rajwant Singh, Karnal.
8	Dr. G. R. Charnalia, Nilokheri, District Karnal.
9	Shri Swaya Ram-Sant Ram, Chandigarh Capital, District Ambala.
10	Shri Vanaik Katar, son of Shri Leela Datt of Kulu, District Kangra.
11	Shri Harnam Singh, Proprietor, Messrs Harnam Singh-Satnam Singh, Ghas Mandi Ludhiana.
12	Shri Ram Sarup, Dental Surgeon of Raikot, District Ludhiana.
13	Messrs Satya Paul-Milkhi Ram of Moga, District Ferozepore.
14	Shri Chand Kumar, son of Shri Kishori Lal, Gaushala Road, Abohar, District Ferozepore.
15	Shri Om Parkash, son of Shri Ram Chand, Malout, District Ferozepore.
16	Messrs Partap Singh-Joginder Singh, Proprietors Messrs Sachdev Unani Dawa Khana, Outside Ram Bagh Gate, Amritsar.
17	Messrs Mehr Singh-Sampuran Singh, Queens Road, Amritsar.
18	Shri Gurbax Singh, Tarn Taran, District Amritsar.

List of firms granted licenses in form L.17 for the sale of denatured spirit in Punjab during the financial year, 1953-54

Serial No.	Name of firms granted license in form L. 17 for the sale of denatured spirit
1	Messrs Makhan Lal & Sons, Rohtak.
2	Shri Harbhajan Singh Gill, Proprietor, Gill Medical Hall, Rupar, District Ambala.
3	Messrs Gainda Mal-Hem Raj, Chandigarh, District Ambala.
4	Messrs Ram Chander & Sons, Ambala Cantonment.
5	Messrs G.S. Mehr Chand, Proprietor, Frontier Paint Mart, Chandigarh, District Ambala.
6	Shri Sohan Lal & Sons, Chemist and Druggists, Sector 22-D, Chandigarh, District Ambala.
7	Shri Hans Raj Nayyar, Basti Sheikh, Jullundur.
8	Shri Bal Krishan, Proprietor, Messrs Friends Furniture House, Chahar Bagh, Jullundur City.
9	Messrs B. Sohan Singh & Sons, Railway Road, Jullundur City.

List of firms granted Licenses in form L.17 for the sale of denatured spirit in Punjab during the financial year, 1954-55.

Serial No.	Name of the firms granted license in form L 17 for the sale of denatured spirit
1	Messrs National Paints Limited, Sonepat, District Rohtak.
2	Shri Jodha Ram, New Colony, Palwal, District Gurgaon.
3	Messrs Hakim Singh & Sons, G. T. Road, Karnal
4	Shri Gopal Chand, son of Shri Baisakhi Ram Mehajan, Shahabad, District Karnal.
5	Shri Tej Bhan, Proprietor, Messrs Nanak Chand and Sons, Kharar, District Ambala.
6	Shri Shiv Nath Rai Kapoor, Ambala Cantonment.
7	Messrs Arjan Singh & Sons, Chandigarh, District Ambala.
8	Shri Puran Chand, son of Shri Ram Adhin Jaiswal, Kacha Bazar, Ambala Cantonment.
9	Shri Baboo Ram, Sharma, Sector 22-D, Chandigarh, District Ambala.

[Minister for Labour]

Serial No.	Name of the firms granted license in form L 17 for the sale of denatured spirit
10	Shri Jai Gopal, Gopal Medical Stores, Morinda, Tahsil Rupar, District Ambala.
11	Dr. Gurbax Singh, Proprietor, Messrs Public Medical Hall, Kangra.
12	Messrs British Stores, Palampur, District Kangra.
13	Messrs New Empire Stores, Nangal, District Hoshiarpur
14	Shri Tirlok Chand, Proprietor, Messrs Roshan Lal Gupta & Brothers, Hoshiarpur.
15	Shri Shiv Dayal-Gujjar Mal, Kartar Bazar, Hoshiarpur.
16	Dr. Bhagat Singh, Banga, District Jullundur
17	Messrs Nav Bharat Scientific Works, Jullundur.
18	Shri Mohinder Paul, Proprietor, Messrs Guranditta Mal-Sant Ram, Ludhiana.
19	Shri Siri Krishan Chopra, Miller Ganj, Ludhiana.
20	Sardar Sohan Singh & Sons, Hall Bazar, Amritsar.
21	Messrs Sher Singh-Narain Singh, Bazar Sabunian, Amritsar.
22	Shri Ranjit Singh, Bazar Pasham Wala, Amritsar.
23	Messrs Badri Nath & Sons, Opposite Civil Hospital, Amritsar.
24	Shri Madan Lal Khanna, M.B.B.S., Katra Parja, Amritsar.
25	S. Bahadur Singh, Chawal Mandi, Amritsar.
26	Shri Madan Lal, Katra Bhai Sant Singh, Amritsar.
27	H. Sehgal, Proprietor, Messrs H. Sehgal & Company, Putlighar, Amritsar.

List of firms granted licenses in form L.17 for the sale of denatured spirit in Punjab during the financial year, 1955-56 (*up to the* 31*st August* 1955)

Serial No.	Name of firms granted license in form L. 17 for the sale of denatured spirit
1	Shri Om Parkash Gupta, Proprietor, Messrs Gupta Medical Hall, Bhiwani, District Hissar.
2	Shri Manohar Lal Dutt, Registered Medical Practitioner, Yamuna Nagar, District Ambala.
3	Dr. S. R. Mitter, Ambala City.
4	Shri Krishan Kumar, Kothi Than Singh, Hospital Road, Ambala Cantonment.
5	Dr. Gurbax Singh & Sons, Sector 22-D, Chandigarh.
6	Shri Harbans Singh, L-2 shop, Ambala City.
7	Shri Hari Narain, Kacha Bazar, Ambala Cantonment.
8	Shri Chhajju Ram, Chauk Lachhmansar, Amritsar.
9	Messrs National Laboratories, Amritsar.

*List of firms granted licenses in form L.*19 *for the sale of rectified spirit in Punjab during the financial years* 1952-53, 1953-54, 1954-55 *and* 1955-56 (*up to the* 31*st August* 1955).

Year	Serial No.	Name of the firm granted license in form L. 19 for the sale of rectified spirit
1952-53	..	Nil
1953-54	1	Dr. Darbari Lal Nanda, Jullundur.
	2	Shri Nand Lal Adya, Proprietor, Kailash Pharmacy, Ludhiana.
1954-55	1	Shri Joginder Nath Joshi, Proprietor, Chyavan Chemical Corporation, Registered, Goraya, District Jullundur.
1955-56	..	Nil (up to the 31st August, 1955).

GOVERNMENT CULTIVABLE WASTE LAND

***5925. Sardar Harkishan Singh Surjit** : Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) the total area, district-wise, of cultivable Government waste land in the State at present ;

(b) the area district-wise of Government land under cultivation at present ;

(c) the area of reserve evacuee land at present under cultivation, cultivable waste and uncultivable, respectively ;

(d) the area of land taken over by the Government under the East Punjab Utilization of Lands Act, 1949, together with the area of such land reclaimed and leased out ;

(e) the area of Government land referred to in part (d) above so far made over to the Forest Department ;

(f) the area of private land included in Forest Reserves during the period from 1951 to 1955 ;

(g) the area of reserved land under Government Agricultural Farms at present ?

Sardar Partap Singh Kairon :

(a)
(b)
(c)
(d)
(e)
(f)
} Information is being collected from the local officers and it will be supplied as soon as it is ready.

(g) 7,730.88 acres inclusive of evacuee land.

THE OBSERVANCE OF MOHARRAM HOLIDAY IN GURGAON DISTRICT

***5489. Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Chief Minister be pleased to state whether any holiday was observed in Gurgaon District on account of Moharram this year ; if not, the reasons therefor ?

Shri Bhim Sen Sachar : *1st Part.* No.

2nd Part. It is against the policy of Government to observe sectional holidays or to add to the number of public holidays. The question regarding the holidays to be observed was considered carefully in 1953 and it was decided that Idul-Fitr and Id-ul-Zuha will be observed as public holidays throughout the State and that in their lieu the local holidays would be cut down from 5 to 3.

COMPLAINTS AGAINST THE RESIDENT MAGISTRATE, PALWAL, DISTRICT GURGAON.

***5491. Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Chief Minister be pleased to state whether he has received any complaints against the Ilaqa Magistrate, Palwal, if so, the action, if any, taken thereon?

Shri Bhimsen Sachar : *Ist Part* Yes.

2nd Part. The complaints were found to be pseudonymous and no one came forward to substantiate them. These have, therefore, been filed.

PERSONS EMPLOYED SINCE PARTITION.

***5825. Shri Devi Lal :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total number of persons employed by the Government in the State since Partition, together with the categories of posts in which they were employed;

[Shri Devi Lal]

(b) the total number of refugees and non-refugees amongst those referred to in part (a) above;

(c) the names of places, in or outside the State to which persons referred to in part (a) belonged at the time of their employment?

Shri Bhimsen Sachar : The time and labour involved in collecting the requisite information will not be commensurate with any possible benefit to be derived.

ENQUIRY AGAINST A P.C.S. OFFICER AT PALWAL, DISTRICT GURGAON

*5886. **Shri Dharam Vir Vasisht** : Will the Chief Minister be pleased to state whether any inquiry was conducted by the Deputy Commissioner, Gurgaon against a P.C.S. Officer at Palwal very recently; if so, with what results?

Shri Bhim Sen Sachar : Certain complaints against a P.C.S. Officer at Palwal were recently enquired into by the Deputy Commissioner, Gurgaon. The complaints were found to be pseudonymous and no one came forward to substantiate the allegations contained therein. These have, therefore, been filed.

APPLICATIONS SENT BY VICE-PRESIDENT, MUNICIPAL COMMITTEE, SUR SINGH, DISTRICT AMRITSAR TO SENIOR SUPERINTENDENT OF POLICE AND DEPUTY COMMISSIONER, AMRITSAR

*5902. **Sardar Sarup Singh** : Will the Chief Minister be pleased to State—

(a) whether any applications sent by the President, Municipal Committee, Sur Singh, District Amritsar to the Senior Superintendent of Police and the Deputy Commissioner, Amritsar on 12th January 1955, 20th January 1955 and 14th February 1955 respectively were received by them for the registration of a case under section 409 I.P.C. against the Secretary and the Tax Collector of the said Municipal Committee for embezzlement of a sum of Rs 200 ; if so, the dates when these were received;

(b) whether any order was passed for the registration of a case by the prosecuting Deputy Superintendent of Police, Amritsar in the 2nd week of June, 1955; if so, the date on which the said orders were passed;

(c) (i) whether the papers connected with the said case along with the orders referred to in part (b) above were sent to the Station House Officer of Bhikhi Wind Police Station for the registration of this case; if so, the date when these papers were sent; together with the despatch register number;

(ii) the date of entry in the receipt register at Police Station Bhikhi Wind when these papers were received there;

(d) the date when the case was registered at Bhikhi Wind Police Station;

(e) whether there was any delay in the registration of this case after the receipt of the orders referred to in part (c) above; if so, to what extent together with the reasons therefor and the action; if any, taken or proposed to be taken by the Government for the delay?

Shri Bhim Sen Sachar : (a) Yes; the applications, dated 12th January 1955 and 20th January 1955 were received together in the office of Senior Superintendent of Police, Amritsar on 25th January 1955 while the 3rd application, dated 14th February 1955 was received on 17th February 1955. hese applic ations were received in the office of the Deputy Commissioner on 20th January, 21st January, 1955 and 16th February 1955 respectively.

(b) These applications related to the affairs of Municipal Committee Sur Singh and were forwarded to the Officer-in-Charge Local, Bodies, for preliminary enquiry before registering the case. On receipt of the papers from the Officer-in-Charge Local Bodies, after enquiry, the legal position was examined by the Prosecuting Inspector (not P.D.S.P) on 13th June 1955 who ordered for the registration of a case.

(c) (i) Yes; on 15th June 1955 *vide* Diary No. 11341-C.

(ii) The police station Clerk omitted to make an entry in the receipt register of the Police Station on receipt of these papers. Disciplinary action is being taken against him for this negligence.

(d) On 10th July 1955.

(e) The delay in the registration of the case occurred due to the non-availability of Dr. Ujagar Singh, the complainant, who had left the service of the Municipal Committee and was located with great difficulty at Mian-wind Dispensary in P.S. Verowal, and whose statement formed the basis of the F.I.R.

REALISATION OF RENT FROM OCCUPANCY TENANTS

*5924. **Sardar Harkishan Singh Surjit :** Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) whether it is a fact that arrears of rent are still being realised by the Government from occupancy tenants in the State; if so the amount so realised in 1954, district-wise;

(b) whether any land belonging to these occupancy tenants has been auctioned with a view to realise the arrears; if so, the number of tenants whose lands have been auctioned and the total area of land auctioned in 1954, district-wise?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) *First Part*: No.

Second Part : Does not arise.

(b) *First part* : No.

Second and third parts: Does not arise.

This information is in respect of all the districts in the Punjab excepting Kangra, Jullundur, Ferozepur and Amritsar, the information regarding which is being collected and will be furnished as soon as possible.

COMMUNITY CENTRES IN THE PUNJAB

*5824. **Shri Devi Lal :** Will the Minister for Development be pleased to state the number of Community Centres and National Extension Service blocks started in Jullundur Division and Ambala Division separately during each of the years 1952-53, 1953-54 and 1954-55 ?

Sardar Partap Singh : A statement is given below.

Statement showing the number of Community Projects and National Extension Service blocks started in the year 1952-53, 1953-54 and 1954-55

Division		1952-53	1953-54	1954-55
Ambala ..	1. Community Projects ..	3	..	..
	2. Community Development Blocks	1	2	..
	3. National Extension Service Blocks	..	3	3
Jullundur ..	1. Com munity Projects ..	2	..	..
	2. Community Development Blocks	..		..
	3. National Extension Service Blocks	..		5

INCOME FROM FOREST PRODUCTS IN DISTRICT KANGRA

*5859. **Sardar Achhar Singh Chhina :** Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) the total amount of income derived by the Government from resin, timber and other allied products of Forests in District Kangra, Tehsil-wise during the year 1954-55 ;

(b) the total number of Forest Co-operative Societies organised in the said district along with the number of members of such societies ;

(c) the total income of the societies referred to in part (b) above during 1954-55 ;

(d) the total dividend distributed by the said societies to their members during the said period ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) A statement is given below.

(b) *Part I.* 71.

Part II. 10,458.

(c) The information is being collected.

(d) Rs 8,338-9-0.

Name of Forest Division	Name of Tehsil	Income on account			
		Resin	Timber	Other allied products	Total
Kangra ..	Nurpur ..	2,63,075	1,51,422	69,099	4,83,596
,, ..	Kangra ..	2,96,740	69,419	61,752	4,27,911
,, ..	Palampur ..	1,75,900	40,564	35,797	2,52,261
Kangra and Beas ..	Dehra ..	2,52,816	73,387	34,208	3,60,411
Beas ..	Hamirpur ..	8,58,488	77,553	4,556	9,40,597
Kulu and Seraj ..	Kulu ..	..	8,58,367	70,996	9,29,363
Seraj ..	Seraj ..	..	2,36,103	..	2,36,104
	Total ..	18,47,019	15,06,815	2,76,408	36,30,242

DIGGING OF A CANAL FROM RIVER BEAS

*5755. **Sardar Darshan Singh :** Will the Minister for Irrigation be pleased to state—

(a) whether there is any Project under the consideration of the Government to dig, a canal from River Beas in Hoshiarpur District to irrigate certain parts of Dasuya and Hoshiarpur Tehsils, if so, the details thereof ;

(b) the total cost likely to be incurred on the said Project and the total area expected to be irrigated thereby.

Chaudhri Lahri Singh : (a) Yes, the Hoshiarpur Canal Project will provide irrigation to Mukerian, Dasuya and Hoshiarpur Tehsils of Hoshiarpur District.

(b) The Project is expected to cost Rs 3.24 crores approximately. Total area expected to be irrigated is 209,140 acres.

COMPENSATION FOR LAND ACQUIRED FOR CANALS

*5756. **Sardar Darshan Singh :** Will the Minister for Irrigation be pleased to state—

(a) the total area of land acquired by the Government since 1948 for canals, etc.

[Sardar Darshan Singh]

(b) the total amount of compensation assessed and paid respectively for the land as acquired?

Chaudhri Lahri Singh : (a) 53,247 acres approximately inclusive of land acquired for Bhakra Dam, Reservoir Area and Nangal Township.

(b) Amount of compensation assessed .. Rs. 3,50,76,008

Amount of compensation paid .. Rs. 2,51,80,547

MUAZAM MINOR

***5798. Shri Wadhawa Ram :** Will the Minister for Irrigation be pleased to state the steps, if any, taken by the Government to keep the full supply of water at the tail of Muazam Minor of Eastern Canal?

Chaudhri Lahri Singh : No shortage at the tail of Muazam Minor of Fazilka Distributary has been observed. Tail gauge is seldom less than one foot authorised. This is confirmed from the Irrigation figures. Total irrigation done at the tail outlets of Muazam Minor during 1954-55 was 493 acres Kharif plus 280 acres Rabi or 773 acres in all against 526 acres annually permissible, whereas irrigation during Kharif 1955 only is 533 acres.

OBSTRUCTION IN TANGRA RAJBAH (UPPER BARI DOAB)

***5914. Sardar Darshan Singh :** Will the Minister for Irrigation be pleased to state—

(a) Whether he is aware of the fact that the flow of water in the Tangra Rajbah (Upper Bari Doab) has been obstructed by throwing logs in it near Village Jalal Usman, District Amritsar; if so, the reasons therefor;

(b) Whether it is a fact that the Zamindars who have been affected by the restricted flow of water caused by the obstruction referred to above have protested to Government in this connection; if so, the action, if any, taken by Government in the matter?

Chaudhri Lahri Singh : (a) There is no obstruction in the flow of water in Tangra Rajbah.

(b) No complaint of short supply has been received as the flow is free of any obstruction. Hence no action is called for.

WAR SERVICE BENEFIT TO EX-SERVICEMEN IN THE STATE

***5932. Sardar Sarup Singh :** Will the Minister for Irrigation be pleased to state—

(a) whether it is a fact that some of the ex-servicemen, specially those who were absorbed in the Irrigation Department before partition, have been debarred from the benefit of their war service being counted towards their pay and seniority due to them under the orders of the United Punjab Government because the Department could not finalize their case before 22nd September 1949 ;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, whether ex-servicemen referred to in part (a) above who were affected had applied for the grant of said benefits before 22nd September 1949; if so, the circumstances under which they have not been granted these benefits?

Chaudhri Lahri Singh : Information required is being collected and will be supplied to the members when ready.

LEASE OF UNALLOTTED EVACUEE LAND TO REFUGEES IN GURGAON DISTRICT

***5490. Maulvi Abdul Ghani** : Will the Minister for Finance be pleased to state—

(a) whether the unallotted evacuee lands in District Gurgaon have been leased out to refugees only; if so, whether the said lands are being cultivated by the refugees themselves or have been sub-leased to Harijans or Meos on a profit;

(b) whether it is a fact that the Director of Rehabilitation, Jullundur, has asked to the Deputy Commissioner, Gurgaon not to permit such sub-lease; and has ordered the transfer of all such cases to himself; if so, the orders of the Director in this connection?

Sardar Ujjal Singh: (a) The unallotted evacuee lands under the directions of Government of India have not been leased out in Gurgaon District this year. As such the question of cultivation or sub-leasing does not arise.

(b) No.

HARIJANS IN THE EDUCATION DEPARTMENT IN DISTRICT KANGRA

***5858. Sardar Achhar Singh Chhina** : Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) the total number of officers and other employees in the Education Department in District Kangra at present together with the number of Harijans among them:

(b) the total number of officers and others referred to in part (a) above employed during the period from 1952 to 1955 together with the number of Harijans among them?

Shri Jagat Narain : (a) i. Total number of officers and other employees of the Education Department in Kangra District .. 194

ii. Number of Harijans among them .. 13

(b) i. Number of officers and others employed during 1952-53 .. 81

ii. Number of Harijans among them .. 13

SCHOOLS GRANTED RECOGNITION BY THE GOVERNMENT

*5926. **Sardar Harkishan Singh Surjit :** Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) the total number of private schools of various categories in the State which have been given (i) permanent recognition (ii) provisional recognition by the Government at present ; (b) the total number of such schools which are in receipt of grant-in-aid at present along with the amount of grant being given separately in each case?

Shri Jagat Narain : (a) (i) 217 } In the Ambala Division only.
(ii) 108 }

Similar information relating to the Jullundur Division is being collected and will be supplied to the member.

(b) 214 in the Ambala Division only. The remaining information in respect of part (b) is also being collected and will be supplied to the member.

ROADS IN AMBALA AND JULLUNDUR DIVISIONS

*5823. **Shri Devi Lal :** Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) the mileage of the metalled and non-metalled roads separately in Jullundur Division and in Ambala Division excluding Chandigarh and Simla constructed during the years 1952-53, 1953-54 and 1954-55 respectively together with the total expenditure incurred thereon separately;

(b) the total mileage of the roads referred to in part (a) above which was repaired and the amount of expenditure incurred thereon during each of the said years;

(c) the mileage of roads referred to in part (a) above which was widened during the period referred to above and the total amount of expenditure incurred by the Government in Jullundur and Ambala Divisions in this connection separately.

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : (a)

Year	Jullundur Division				Ambala Division excluding Chandigarh and Simla			
	Construction of metalled roads in miles	Expenditure in Rs.	Construction of unmetalled roads in miles	Expenditure in Rs.	Construction of metalled roads in miles.	Expenditure in Rs.	Construction of unmetalled roads in miles	Expenditure in Rs.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1952-53	6.80	10,49,148	10.0	96,838	30.61	10,71,487	..	..
1953-54	55.66	54,74,502	20.0	1,93,338	16.96	4,18,012	0.56	5,000
1954-55	34.59	13,55,740	40.95	5,37,600	23.86	29,06,723	0.56	5,000
Total (a)..	97.05	78,79,390	70.95	8,27,776	71.43	43,96,222	1.12	10,000

(b) No repairs were carried out to the mileage constructed as mentioned in (a) above, except that some general regular gangs for the upkeep of the lengths were kept, for which the expenditure cannot be split up.

(c) No widening of the mileage referred to in (a) above was done during the years in question.

TOWN COMMITTEES IN DISTRICT FEROZEPORE

*5546. **Shri Teg Ram :** Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) whether there are two mandis in Malaut, District Ferozepore, with two separate town committees;

(b) whether the Government intends to constitute one Municipal Committee by combining the Committees referred to in part (a) above; if so, the steps, if any, taken by the Government in this connection;

(c) whether any representation has been received by Government from the inhabitants of Mandi Harji Ram in Ferozepur District, to form one Municipal Committee by combining the two Committees referred to in part (b) above; if so, the date when the said representation was received and the action, if any, taken by the Government thereon ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : (a) *Part I* : Yes.

Part II. There are no separate town committees for the two Mandis and they are at present under the jurisdiction of the District Board, Ferozepore.

(b) Yes. It has been decided to constitute a Municipal Committee at Malaut and the proposal was notified on the 14th July, 1954. The objections received from the inhabitants of the area have been considered and work relating to the delimitation of constituencies is now in progress. Final notification constituting the area into a Municipal Committee will issue simultaneously with the one relating to the delimitation of constituencies.

(c) A number of representations have been received from the inhabitant of the area for and against the proposal for constituting a Municipal Committee for the two mandis at Malaut. The latest representation requesting for the establishment of the Committee is dated 17th August, 1955, but no representation is called for thereon in view of the position explained at (b) above.

SATI SUKHERA ETC. COLONIES IN TEHSIL ABOHAR, DISTRICT FEROZEPORE

*5547. **Shri Teg Ram :** Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) whether the Sati Sukhera and Jamboo Colonies of Abohar in District Ferozepore are under thejurisdiction of Abohar Municipal Committee;

(b) whether any Gram Panchayats have been established in the said colonies;

[Shri Teg Ram]

(c) if the answer to part (b) above be in the negative the authority who looks after the sanitation, education, water-supply and other arrangements in the colonies referred to in part (a) above?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : (a) No, except for a small portion of Basti Sukhera.

(b) No.

(c) The District Health Department looks after the sanitation facilities of the area during their occasional visits. There is no water-supply scheme or school in these Bastis.

CASES OF ILLICIT DISTILLATION IN TAHSIL FAZILKA, DISTRICT FEROZEPORE

***5548. Shri Teg Ram** : Will the Minister for Labour be pleased to state the number of cases of illicit distillation detected by Government during the period from 1st January 1955 to 1st September 1955 in Fazilka Tahsil, District Ferozepore, together with the number of persons convicted in respect thereof and the number of perons acquitted respectively?

Chaudhri Sundar Singh : *First part* : Number of cases of illicit distillation detected .. 361

Second part : Number of persons so far convicted .. 245

Third part : Number of persons so far acquitted .. 35

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

LEVY OF CESS ON VILLAGE KALSIAN KALAN ETC. FOR CANALIZING THE KASUR NALLAH

755. Sardar Sarup Singh : Will the Minister for Irrigation be pleased to state—

(a) with reference to the statement made in reply to Unstarred Question No. 720 put during the Budget Session, 1955, whether the details under reference have been worked out; if so, with what results ;

(b) the present cess of Kasur Nallah levied on each of the villages referred to in the said question?

Chaudhri Lahri Singh : (a) and (b) Recovery of drainage cess has been suspended till fresh decision. The details of recovery therefore will be worked out in due course on the basis of fresh decision.

CONSTRUCTION OF A DRAIN TO DRAIN OFF THE FLOOD WATER OF VILLAGE MAKHI KHURD, DISTRICT AMRITSAR

756. Sardar Sarup Singh : Will the Minister for Irrigation be pleased o state—

(a) with reference to the reply to Unstarred Question No. 721 put during the Budget Session 1955, other measures, if any, adopted or proposed to be adopted by the Government for the passage fo

the flood or rain water of village Margindpura, Tehsil Patti, District Amritsar, to the Kasur Nallah;

(b) if the answer to part (a) above be in the negative, the reasons for imposing any cess at Kasur Nallah excavation on the land-owners of this village ?

Chaudhri Lahri Singh : (a) and (b). As recoveries from the beneficiaries were suspended, no measures could be adopted nor are proposed to be adopted till final decision by the Government.

ARRESTS OF MEMBERS OF GRAM PANCHAYATS

757. **Sardar Sarup Singh** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether Government issued any instructions during 1953 or 1954 to the police that no member of the Gram Panchayats be arrested without the previous sanction of the State Government or the Director of Panchayats; if so, the date of issue of these instructions;

(b) a copy of the instructions issued be laid on the Table;

(c) whether copies of these instructions were sent to each Police Station for guidance; if so, the date when these instructions were sent to Bhikhi Wind Police Station in District Amritsar;

(d) whether these instructions have been transformed into rules under the Gram Panchayat Act; if so, since when;

(e) whether certain members of Gram Panchayat including Sardar Ajit Singh of Village Margindpura, Police Station Bhikhi Wind, District Amritsar, were arrested under section 107/151, Criminal Procedure Code on 13th July 1955, if so, their list;

(f) whether any sanction was obtained by the police from the Director of Panchayats before their arrests; if so, when; if not, the reasons therefor and the action; if any, taken or proposed to be taken in the matter?

Shri Bhim Sen Sachar : (a) No instructions were issued by Government during 1953 and 1954 to the Police that no member of the Gram Panchayats be arrested without the sanction of the State Government or the Director of Panchayats.

(b)
(c) } Does not arise.
(d)

(e) Shri Ajit Singh, son of Shri Sajjan Singh Jat of village Margindpura, Police Station Bhikhiwind, district Amritsar, was the only member of Gram Panhcayat who was arrested under section 107/151 Criminal P.C. by Bhikhi Wind Police on 13th July 1955.

(f) No sanction was required. There is no legal bar to the arrest of Sarpanches or Panches for offences committed by them. The arrest was effected to prevent an imminent breach of peace and on sufficient and justifiable grounds.

SUSPENSION OF MEMBERS OF GRAM PANCHAYAT, MUGHAL CHAK, DISTRICT AMRITSAR

758. Sardar Sarup Singh : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether any of the members or office-holders of Gram Panchayat, Mughal Chak, tehsil Tarn Taran, district Amritsar, were suspended by the Director of Panchayats; if so, their list together with the reasons for suspension in each case;

(b) the date of suspension of each member or office-bearer referre to in part (a) above;

(c) the total number of meetings held by the said Gram Panchayat since the date of suspensions referred to in part (a) above up to 31st August, 1955;

(d) whether any of the suspended members or office-bearers were allowed to participate in the meetings of the Panchayat referred to in part (c) above; if so, the provision of law under which they were allowed to participate in these meetings and the action, if any, taken or proposed to be taken in the matter?

Shri Bhim Sen Sachar : The information is being collected and will be communicated to the member as soon as ready.

WORK CENTRES IN THE STATE

760. Shri Chuni Lal : Will the Minister for Finance be pleased to State—

(a) the total number of persons originally belonging to East Punjab who are getting training in Work Centres in the State at present;

(b) whether there is any restriction on such persons to receiving training in work Centres?

Sardar Ujjal Singh: (a) No training facilities are available in Work Centres which have since been closed. The Industries Department are, however, running Vocational Training Centres in the State. There are only five non-displaced persons originally belonging to East Punjab who are getting training at the two said Centres at Karnal and Ludhiana in Tractor driving and Tube-well Engine driving and mechanics on payment of fee at Rs 17 per mensem.

(b) The Vocational Training Centres are exclusively meant for the benefit of displaced persons from West Pakistan and the non-displaced persons originally belonging to East Punjab and other parts of India are not admitted to those Centres except as (a) above.

POSTPONEMENT OF THE RECOVERY OF KASUR NALLAH CESS IN AMRITSAR DISTRICT

761. **Sardar Sarup Singh :** Will the Minister for Irrigation be pleased to state—

(a) whether the recovery of Kasur Nallah Cess levied under Section 57 of the Northern India Canal and Drainage Act, 1873, on the different villages of Tehsils Tarn Taran and Patti in District Amritsar has been postponed; if so, the reasons for this postponement;

(b) whether any Dhalbachhes have been delivered to the village headmen of any of the villages referred to in part (a) above; if so, their list, together with the date of delivery in each case;

(c) whether any Parchees (writs of demand) were prepared and delivered to each of the landowners on whom the cess had been imposed, prior to the handing over of the Dhalbachhes to the village headman of Tehsil Patti; if so, when; if not, the reasons therefor?

Chaudhri Lahri Singh : (a) Yes. The Government is re-considering the question of percentage of cost to be recovered from the beneficiaries.

(b) Dhalbachhes were sent to Collector, Amritsar, for some villages and have been called back on account of postponement of recoveries.

(c) Does not arise.

REQUISITIONING OF HOUSES IN SIMLA

762. **Shri Sadhu Ram :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total number of houses requisitioned by the Government in Simla as on 30th June 1955, together with the number of those which had been under requisition for more than five years;

(b) the number of requisitioned houses in Simla which were in the occupation of Government servants as on 30th June 1955 together with the number of those which had been allotted to private persons up to 30th June 1955;

(c) whether the allotment of such houses to private persons was made with the prior approval of the State Government;

(d) If the reply to part (c) above be in the affirmative, the measures adopted to safeguard the financial liability of the State Government;

(e) the total number of such houses released after 1st July 1955 up to date;

(f) whether the possession of all the released houses has been handed over to the owners; if not, the reasons therefor?

Shri Bhim Sen Sachar :,The information is being collected and will be supplied to the member as soon as it is available.

RECRUITMENT OF TAHSILDARS

763. Sardar Ajmer Singh : Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) whether the Government advertised certain posts of Tahsildars in July last; if so, the number thereof;

(b) the total number of applications received for the said posts together with the number of candidates who passed the requisite examination;

(c) the names of the persons selected for the said posts together with the names of those amongst them who were already serving in the Revenue Department?

Sardar Partap Singh Kairon: (a) No. Nine 'A' Class Tahsildar candidates were, however, accepted by Government in July last.

(b) (i) 922.

(ii) 54.

(c) (i)—

Serial No.	*Name*
1	Shri Krishan Kumar.
2	Shri Surinder Nath Puri.
3	Shri Narinder Lal Handa.
4	Shri Krishan Kumar Dhir.
5	Shri Gulbahar Singh Gill.
6	Shri Jawahar Lal.
7	Shri Prakash Chand Jain.
8	Shri Gurbax Singh Johl.
9	Shri Gian Sagar Java.

(ii) None was already serving in the Revenue Department.

ADJOURNMENT OF THE SABHA

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar): Sir, I beg to move—

That the Assembly shall adjourn without question put at 8·30 p. m. instead of 6·30 p.m. on Friday, the 25th November, 1955.

This motion has been brought before the House in order to give time to the hon. Members who have not yet expressed their views on the report of the States Reorganisation Commission. If during the course of the sitting, it is found that a considereable number of hon. members have spoken I would bring a motion for the adjournment of the House *sine die*. I think all the hon. Members would agree to this.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Assembly shall adjourn without question put at 8·30 p.m. instead of 6·30 p.m. on Friday, the 25th November, 1955.

Mr. Speaker : Question is—

That the Assembly shall adjourn without question put at 8·30 p.m. instead of 6.30 p.m. on Friday, the 25th November, 1955.

The motion was carried

RESUMPTION OF DISCUSSION ON THE REPORT OF THE STATES REORGANISATION COMMISSION

Mr. Speaker : Shri Banarsi Das was still on his legs when the Assembly adjourned yesterday. I think, the hon. Member took enough time while making his speach.

Shri Banarsi Dass (Thanesar) (*Hindi*) : Sir, I spoke only for 2-3 minutes yesterday. Now I may be allowed to speak for ten minutes. Yesterday, I was referring to the language problem of the State. The problem of Punjabi language is temporary . It is not a big problem. The main and the major problem is that of Hindi language. There is no difference between the two scripts of Hindi and Punjabi. I can say about myself that I learnt Punjabi by reading the Punjabi name plates of the Railway Stations in the State,. The re is no much difference in the way and style of writing Hindi and Punjabi.

The second view held by the Commission was that new States should have a population of not less than two crores of people. The Commission calculated the total population of the three States proposed to be merged but it did not cover the target of two crores. There is no use keeping small units if the population of these small units does not come upto the target fixed by the Commission. The population of the three States of Punjab PEPSU and Himachal stands today as 1¼ crores, 35 lakhs and 10 lakhs, respectively. Now the total population of these three States does not come to two crores Therefore I think some other part of the country should also be merged with the new State of Punjab, to make up good its deficiency in population.

Sir, thirdly, I want to refer to the unity solidarity and security of India. To achieve this object it seems necessary to establish a strong new State at the border with self. sufficiency and effective defence. The small States would always remain weak in defence. Bigger States would always be resourceful and strong in defence. Small States cannot keep their solidarity and security and cannot prosper economically and financially. Moreover the small States cannot bear the burden of overhead expenditure. Bigger States mean greater security and less expenditure.

[Shri Banarsi Das]

Now I turn to the problem of services. It does not matter much if the State is small or large. The number of big officers in the services of Himachal is the same as that in PEPSU and Punjab and where the number of officers in the Punjab is larger than that of the Himachal, the difference is not much.

The fourth consideration is about finances. For economy it is also necessary to merge Punjab, PEPSU and Himachal into one State.

I have taken the decision about Loharu with surprise. It is really strange to cut a small tehsil and tag it on to Rajasthan. Its separation from Punjab can in no way add more revenue to the finances of the Punjab. I want to refer to a story with your permission. Sir, once a tehsildar went on tour. He sent for a camel. His peon loaded the camel with chairs, tables, boxes, files and all sorts of things. The owner of the camel complained about the heavy load on the back of the camel. He also apprehended that the camel might not die but the peon did not listen to the owner of the camel. The peon placed the pan-dan last of all. At the instance of the owner of the camel the peon said, "Well, do not complain of heavy load on the back of the camel. I take the 'pan-dan' off the back of the camel. I would take it myself all the way. So is the case with Loharu. It can add nothing to the State Exchequer if Loharu is tagged on to Rajasthan. But I would not object if its separation was liked by my Sikh friends and the people of Haryana. Sikh friends may hold that the separation of Loharu would increase their percentage in the State. The people of Hariana may hold that at last the Commission had agreed to separate a part of the State.

Pandit Shri Ram Sharma (Sonepat) (*Hindi*) : Sir, the problem of fixing boundaries of States which is under discussion to-day, is not a new problem. Eversince countries came into existence they have always been divided into some units called provinces. In fact, no big country can run its administration without some sort of division into smaller administrative units. In ancient times Bharat always had such units. When Muslims came to India they made no great alterations in the existing provinces. In 1803 when Haryana, comprising of Rohtak, Hissar, Karnal and Gurgaon came under the sway of the British the Governor-General ruled directly from Calcutta. Later on a Lieutenant-Governor was appointed for Agra. In 1858 Delhi Commissionary was linked with Punjab. When the British came to India there were many alterations in the existing provinces. Provinces were often redistributed to suit the desires of the rulers. But such unnatural boundaries could not last for long. They had to be altered during the reign of the British themselves. Separate Provinces of Orissa and Sind were constituted. The Congress supported the demand for the distribution of Provinces on linguistic basis. In this way alterations in the boundaries of Provinces started during the British regime itself. Then under the chairmanship of Shri Moti Lal Nehru a Committee was formed which submitted a Report in which it was admitted that provinces should be reorganised on linguistic basis. The Congress passed a resolution that in free India there would be redistribution of provinces on the basis of language. But we saw that this was not done easily. Andhra has been constituted into a separate State on the basis of language after a grim struggle. It came into being only after a disciple of Mahatma Gandhi sacrificed his life for it. Rulers, whether they are our own or foreign, are always blood-thirsty and they never agree to anything before a sacrifice is actually made. Of course, our Government

appointed a Commission for re-organisation of States on linguistic basis. A Report prepared by that Commission is ready and before us. They have written in it that the basis of language was important and quite natural. But some five or six other considerations have also been added to it, for example, administrative convenience and security and past history etc. These five or six tests have been devised to determine boundaries of States. We have noticed that the Commission has recommended the creation of States in the rest of India on the basis of language and culture. But it is surprising to note that this fundamental principle has not been applied to the case of Punjab. Here the Commission made a departure from this principle either unwittingly or under some influence. We find that linguistic basis has not been applied to this case. These five or six considerations have not weighed with the Commission, when deciding the fate of all the States in India, but they have been brought forward to justify their recommendations with regard to the State of Punjab. Sir, in Punjab we have a section of the population which professes a different faith. If these two things are noticed in relation to each other even a person of ordinary intellect can draw out a conclusion from it. Were these tests meant to be applied to the Punjab only? Why have they not been applied to the case of Orissa and Assam? From the point of view of security also the proposed reorganisation of Punjab is not proper. Uttar Pradesh is a big State and a note of dissent has been written in her case. Why is it that these considerations have not been taken into account in regard to her ? The question of big States and small States is only meant to deceive people . As a matter of fact the size of a State does not have any bearing on the matter of defence and safety. If it were so, how is it that West Bengal has been allowed to remain a small State ? Why don't they merge Bihar in it and make it a bigger State ? I cannot believe such arguments. A good deal has been said about defence in relation to reorganisation of States. May I ask what concern the States have with the question of defence ? Is the Minister for Defence, Shri K.N. Katju, going to be relieved of his duties in the matter of defence ? Has defence become a State subject ? If you are so much obsessed with the idea of defence, why don't you change India into one unit ? If you are afraid of Pakistan and want that there should be one unit near the border then merge Rajasthan also and let this State extend to the sea. But, Sir, the fact of the matter is that such talk about defence etc. is not relevant, as the question of reorganisation of boundaries of States has nothing to do with matters of defence of the country. The size of a State is immaterial. During the British days the North-Western Frontier Province was a small province of three or four districts. It made no difference to them. Indeed these are only arguments advanced to prove a case. You may put them in any form. A good lawyer is he who can set a murderer free. He can show that a lie is true and *vice versa*. The same thing is happening here. Arguments are servants and they can be turned to any side their master wants.

We have to go deep to the root of this malady and find out its extreme end. the question of the reorganisation of Punjab is being raised in Punjab but why? I read an article in the newspaper contributed by Shri Morar Ji Desai, the Chief Minister of Bombay who is a very successful minister that to run the administration of a State where two unwilling communities reside who do not want to live together and are always ready to break each others' heads is a major headache and a hurdle in the way of development. When I read this I at once issued a statement that you talk of merely two unwilling partners in your State but just look here where, not to speak of two such groups, there are four most unwilling, non-co-operative and antagonistic parties but still the question of defence is being raised. Then Sir, the question regarding the parcentage of the population is being raised., This may be correct

[Pandit Shri Ram Sharma]

in the case of Sikhs but I want to enquire why so much hue and cry is being raised by the Marhattas, Gujratis and the people of Andhra. There is only one safeguard of democracy in the world and that is that the people having common ideas and culture should be intergrated and if this is not done all other safeguards are futile.

Then, Sir, regarding the Harijans resolutions are passed and big declarations are made for improving their lot but I would say that they are moving at a snail's pace because the persons who are to implement these rules are the same who belong to other group and have no will to do anything for these people. Our experience of the democracy is that mere expressional talks and formulating and laying down principles and also reading them in the books only do not serve any purpose. But here we see that except bragging nothing substantial is done for the masses. It is, of course, true that some intellectual and enlightened persons are men of principles and in this connection I can quote the instance of Pandit Jawahar Lal Nehru. He is a great man of impartial views. He has no considerations for these petty affairs and he is above all these things. But a few days ago a very facetious cartoon was published in Shankar's weekly wherein two children were shown and it was written below, "The only two Nehrus still unemployed." I admit that even if he is a Kashmiri, he has no special consideration for the Kashmiris but who can deny the fact that the Nehru family and the Kashmiri Brahmans are to be found in services throughout India. The purpose of the cartoon was to show that all the persons called Nehrus are occupying high positions. I also concede that he has no partiality for the U. P. people but still we see that U. P. is governing the whole of India and this is but natural that family, caste, religion and State exercise much influence on a particular person.

Minister for Development : U. P. is one-fifth of India.

Pandit Sri Ram Sharma: Yes, when we appeared before the Commission to bring this fact to its notice a person, of whom I do not want to disclose the name, told me that one of the members of the Commission was requested to do justice to them he replied that they would, of course, do justice but there was the rule of U.P. Then that person added that you had been appointed by the Government and you could recommend whatever you feel correct. The Commission was an independent body and could make independent recommendations to the Government. But the memeber laughed and replied that even two members of the Commission were from U. P. However, Sir, I want to tell you that a Convention in Agra was held and I also participated in that. There it was said that the Commission was inclined to divide U. P. and in support of this they argued that those two members of this Commission who belong to U. P. should not have expressed their opinion in connection with U.P. just as Sir Fazal Ali, the Chairman of the Commission, declared that being a Bihari he would not give his verdict regarding the Bihar State as he has been in the service of Bihar Government throughout his life. In fact, the two members of the Commission namely, Shri Fazal Ali and Pandit Kanzru belonged to U. P.

Minister for Development : Who is the second person from U. P. There are three members of the Commission. One of them belongs to the South. The Second member hails from Bihar and the third member is from U. P. How can the hon. member say that two members of the Commission belong to U. P. ?

Shri Dharam Vir Vasisht : Mr. Fazal Ali also belongs to U. P.

Minister for Development : He is from Bihar.

Pandit Shri Ram Sharma : In fact Mr. Fazal Ali hails from U. P. but he resided in Bihar throughout his life and also has been in the service of the Bihar Government and for this reason he abstained from giving his verdict regarding the reorganisation of the Bihar State. If this principle had been applied to the case of U. P. then it would have been much better. In this way cent percent opinion of the Commission is in favour of the division of U.P. Mr. Speaker I was telling the House that the human weakness whether consciously or sub-consciously, directly or indirectly, works despite one's exalted personality and one being the followers of high and golden principles. But what the people would think of an ordinary person like me who being inadequately enlightened can be swayed away by the emotions and act like this.

Some people level charges against the Sikhs and it is not my duty to give them the reply but I ask what sort of charges can be levelled against persons like me to show that we are commuanalists. As regards the member's becoming a Minister I would say that it is a common feature for every one. I want to make it clear that regionally the Punjab is divided into four parts. The first part comprises the hilly areas namely, Himachal Pradesh, Kangra etc., I would say that every body knows what these people of the hilly areas want. The second part is the Hariana Prant where Punjabi is not spoken and the people of this part reside between Delhi, Ludhiana and Ambala. The population of this areas is fifty lakhs. The Commission as well as the Government of India have no misunderstanding regarding us. As regards the Sikh brethren whether Congressites or non-Congressites they are of one opinion. If the members of the Opposition Benches do not speak even then the speeches delivered from the Congress—Treasury Benches—would be a clear proof of what the people of the Punjab want. It is a different thing that some members, on account of party and other considerations, may not express themselves fully but nothing can be concealed and people know of it. Neither the Sikhs nor the people of the Haryana Prant want a State by combining their regions into one unit. The remaining people who clamour for a combined State form the exploiter's class. This exploiter class has four elements. viz, firstly, to be a Hindu secondly, to be a rank communalist, thirdly, to be an urbanite and fourthly, to be a trader and a commercialist. It is, of course, true that certain other persons often join this class but this is, in fact, the exploiter class which is constituted of these four elements of which three cannot be concealed. However, internally communalism is concealed. Of course, I am a Hindu and am an urbanite by birth but I live in the villages.

Ranjit Singh Captain : What work or ploughing do you do there.

Pandit Shri Ram Sharma : This is true but I ask you what sort of work you do ? The hon. Member is red and robust like an English man but poses to be the friend of the poor ruralites and sheds tears for them.

Sir, you know the mentality of this class of people. I would say that they also are not to be blamed because sometimes it becomes a habit with some people to exploit others. I would say that this was the class that helped the British to rule India. Then they fleeced the ruralites and other innocent people by lending money and charging exorbitant rate of interest or by other

[Pandit Shri Ram Sharma]

similar methods. The Unionist Ministry which was formed in the Punjab was also the creation of this class. Then, Sir, Sir Chhotu Ram a leader of Jats of Haryana Prant who used to encourage jats to rise high and compete urbanites was warned by this class of people to shed off his ambition for power and not to talk much about his jat community for he was nobody to indulge in such talks. A time came when this class of people made the national poet Dr. Mohammad Iqbal communal minded. They are the people who made Sir Chhotu Ram, once the President of the District Congress Committee a bitter enemy of Congress in Haryana Prant. It has been their policy to push back the backward class of people. The last thing that they did was that they were responsible for the creation of Pakistan. Mr. Jinnah had conceded the principle of joint electorates and at the Round Table Conference held in London he favoured the idea of holding elections on the basis of joint electorates in case their persentage of seats in legislature was increased but Raja Narindra Nath and his friends did not agree to this view. It has been said that a jat would gladly give a seer of 'gur' but feel hesitant to give even one sugarcane. But I have seen that this is the mentality of urbanite Hindu communalists. The Hindu exploiter who would not agree to give small concession was ultimately responsible for the creation of Pakistan. These people are now determined to create dissensions amongst Sikhs and the people of Haryana Prant. During the Unionist ministry we got the support as it was the British Government regime and at that time an effort was made to turn out the Britishers under the leadership of Gandhiji. But now the people of Haryana Prant have seen through the game of this exploiter class. We can now well understand where lies the benefit of our own people.

At present a strange thing exists in Punjab. The Press is entirely in the hands of these people. Sometime back I sent an article containing facts and figures of the backward class of people of Hariana Prant to the Editor of Tribune for publication. But the reply which I received was "Returned with thanks. This material cannot be published." The articles of Shri Alakh Dhari showing the persentage of Siks in the Government services are easily published in the columns of this paper but if I like to draw the attention of the Government to the injustice done to the people of Haryana Prant and how the are put backward through an article, it is never published in the newspapers. The replies to my complaints find an easy place in the column of papers. In fact, the real thing is that our Government wants to demoralise other organisations. This thing can be judged from the fact that sometime back a Haryanite Harijan M.L.A. who was M.A. LL. B., was ignored for ministership while on the otherhand another Harijan was made a Minister. In spite of the circumstances which are obtaining at present in Punjab, my friends are thinking of a bigger State of Punjab which according to them would promote national unity and security. How can any sensible man ever think that India while keeping together unwilling parties would be able to put up a strong defence against outside aggression.

Some time back when a deputation of the Congress M.L.As. of Haryana Prant waited on Pandit Nehru and explained the detailed history of their grievances. He after listening to them for about a quarter of an hour remarked that their demands were very reasonable. But I say whether it is his Government or that of the Britisher or the Muslims, none had accepted their just demands. As a matter of fact no party has been able to get its demand accepted by the Government unless it has under gone sufferings and

made sacrifices. Pandit Nehru was right when he said that our demand is reasonable but the position of some of my friends like Shri Dev Raj Sethi is like that Mohammedan who has been living in India from the tenth century but was still attempting to look towards the palm trees by raising his heels. (Laughter)

I think that real patriotism lies in looking to the weal and welfare of every territorial group, every organisation etc—Raja Jai Chand committed an act of treachery to the country when he showed complete disregard for the welfare of his people. Those people who do not care to look to the Interests of their own people and interests of the people of backward area and want to exploit it for their selfish ends are in fact responsible for the present state of affairs as has been justly remarked by my hon. Friend Professor Sher Singh. In fact the Jai Chands of our ilaqas are from amongst us.

Shri Teg Ram (Khuian Sarwar) (*Hindi*) : Sir, the Report of the States Reorganisation Commission is under the consideration of the House since yesterday. This Commission was appointed by the Government of India. In this connection three or four different points of view have been expressed by the members representing different groups. The Commission's Report deals with three questions : firstly, the formation of Maha Punjab ; secondly, the formation of Punjabi-speaking State and thirdly, the demand for a separate Haryana Prant. It is a popular Punjabi saying that once a question was asked to an hungry man as to what two and two made, he replied 'four loaves of bread'. Similarly, I think there is a special case for Tehsil Fazilka. The people of our Tehsil have practically no voice nor is it included in Haryana Prant. It is a matter for deep regret that my hon. Friends hailing from Haryana Prant who have so far expressed their views on this Report did not say a word about the inclusion of our Tehsil in Haryana Prant.

Fazilka Tehsil has a close connection with Haryana. Our sympathies are with the people of Haryana because the people of Jullundur Division do not allow us any facilities. Like the people of Haryana, the people of Fazilka Tehsil are also exploited; it is but natural that there should be affinity between those who are alike victims. A peep into the history of Fazilka Tehsil will tell that the territory of Abohar was a part and parcel of Haryana, fifty or sixty years ago, and was included in Sirsa District which was at that time a district in place of Hissar. The language, habits and customs, dress, and culture of the people of this *ilaqa* are the same as those of the people of Haryana and are not like those of the people of the rest of the Punjab. Fifty to sixty years ago revenue records used to be kept in Hindi in Abohar. When our *ilaqa* was tagged on to Ferozepore District, ignoring the protests of the people, Urdu was imposed upon us. Now Punjabi is being taught in the *ilaqa* of Abohar according to Sachar Formula.

Fazilka Tehsil is backward in all respects. There used to be no schools in its villages during the last two or three years, a large number of school buildings have been constructed by the people in villages but dozens of schools have been without teachers for the last four or five months. It is the duty of the Government to appoint the teachers. In a meeting of the District Development Committee, I made an enquiry from the District Inspector in regard to this matter and was told that the teachers who had been engaged by the District Board belonged to other Tehsils such as Moga and Ferozepur, and those not knowing Hindi were reluctant to go to the schools of Fazilka Tehsil. I complimented him for telling me the truth but asked him to go a little farther

[Shri Teg Ram]
Sir, the fact of the matter is that a large number of young men of Fazilka Tehsil educated up to Matric, F.A. and even B.A., who can run schools in this Tehsil, are without jobs but they are being ignored. Others who are offered teaching jobs do not want to go there because they do not know Hindi. Every village needs the services of Hindi-knowing persons. According to Sachar Formula, Fazilka Tehsil has been included in the Punjabi-speaking area in spite of the fact that during the last two or three years every Assistant District Inspector of Schools, who fortunately belonged to the Sikh Community, has been sending a report to the effect that Abohar was a Hindi-speaking area and should, therefore, be included in Hindi-speaking region. It appears these reports have had not the least effect on the Education Department so far. The *ilaqa* of Abohar has a large population of Bishnois who have an organisation known as Jameshwar Sewak Dal. As soon as Sachar Formula was enforced, that organisation sent a representation to the Government , stating the number of students, boys and girls reading Hindi in the Primary, Middle and High Schools of the *ilaqa*, as also other data showing that the majority of the people in the *ilaqa* of Abohar speak and write in Hindi. They had pleaded for its inclusion in Hindi-speaking area but no reply to it has been received so far. This *ilaqa* has been the victim of injustice ever since its merger with the Punjab.

Yesterday, I carefully listened to the speeches of the Sikh Congressite, Sardar Waryam Singh, my Communist friend, S. Harkishan Singh and the Akali friend, S. Gopal Singh Khalsa. All of them stressed the need for the formation of the proposed Punjabi-speaking State but none of them cared to define its boundaries. Are they prepared to exclude from the Punjab of their choice the area which is Hindi-speaking ? None of them has said so. My appeal to them is 'If you want justice for yourselves and a separate province is formed for the Punjabi-speaking people, then kindly do justice to others also." I am surprised to note that none of them, whether he is an Akali or a Communist, or a Congressite has declared that they are prepared to leave out Abohar, as it is Hindi-speaking area. This alone shows that their demand is not wholly based on fairplay and justice. Only a peep inside the pot can reveal what is brewing there. The question of Tehsil Fazilka is the acid test of the bona fides of the Akalis, the Communists as also the Congress friends and the members from Haryana. Let us see who raises his voice for Fazilka Tehsil which is a Hindi-speaking area.

Captain Ranjit Singh : The people of Haryana regard it as a part of Haryana. (*Interruptions*).

Shri Teg Ram : This *ilaqa* has always been treated unjustly. Sir, the record of the proceedings of the last two or three years shows how much time have the members from each Tehsil been getting for speaking in the House. In this respect, too, Fazilka Tehsil will be found to be a loser. Whenever any member representing that Tehsil rises to speak, there are interruptions and noise like this.

Sir, I was submitting that Abohar Sub-Tehsil is Hindi-speaking. When the time for the publication of the Report of the S.R.C. drew near, the people of that *ilaqa* became extremely panicky and not so without good reason. A poster was seen affixed to the door of a shop in village, Kandwala-Amarkot, of my constituency. It contained a terrible threat, warning the Hindus to quit as soon as possible otherwise they would meet the same fate that befell the Muslims of the *ilaqa* at the time of the Partition. The persons

who read it came to me. With a view to taking necessary action, in the matter, I sent for the poster but by the time I could reach the shop, the poster had been removed otherwise I would have placed it before the police. But it had the desired effect. The people of the *ilaqa* became very panicky and started disposing of wheat from their granaries as speedily as they could and began sending their house-hold effects to other places.

So, my submission to the supporters of the Punjabi Suba is that if they want a unilingual State they should not permit the situation to take an ugly turn. They should persuade their followers not to press their demand by threats and spreading panic.

If they want justice to be done, if they want the real object of the appointment of the S.R.C., to be realized, they should let all territories, districts and tehsils, the people of which have kindred cultures and speak the same language be united in one State.

With these words, I take my seat and hope that the case of Tehsil Fazilka will not be lost sight of.

Shri Devi Lal (Sirsa) : (*Hindi*) : Mr. Speaker, the Report of the States Reorganisation Commission has been under discussion since yesterday. Quite a number of hon. Members have expressed their views, about the future shape of the Punjab and as to how its map should be re-drawn. Some of the hon. friends have argued that the language of the Punjab and Haryana districts is one and the same.

Mr. Speaker, I would now like to place before you the remaining views in my own mother-tongue without saying anything about what has been said by my hon. Friend. The difficulty might be experienced that the Reporters may not be able to take down my speech and you may have to send for some interpreter for this job. Besides Hindi, one more language is spoken in our ilaqa. I would like to express my views before the House in that language with the end in view that the hon. Members may realise the difficulty experienced in this behalf. (At this stage the hon. Member began to speak in a language which was not understood by the Reporters.)

Mr. Speaker : Your object is that your views may reach the Parliament. But not a single Reporter is following your dialect. In these circumstances how can your views be communicated to the Parliament ? I know that you can speak very good Hindi and Punjabi. But which language are you speaking now ?

Shri Devi Lal : You are correct, Sir. But this language is my mother-tongue. I am a Member of the Punjab Vidhan Sabha. I also have the right to express my views before you in my own mother-tongue,. (*laughter*).

Mr. Speaker : What is this language ?

Shri Devi Lal : It is Bagri, Sir.

Mr. Speaker : You cannot make a speech in Bagri in the Punjab Vidhan Sabha. (*Laughter*) You may speak either in Hindi, or in English or in Punjabi.

Shri Devi Lal : The English Language has gone with the Britishers, Hindi is not known to me and Punjabi is not my mother-tongue.

[Shri Devi Lal]

Mr. Speaker : Then you please wait. Let me send for some interpreter and then you can make your speech.

Shri Devi Lal : Sir, I do not want to prolong the matter any more as the Reporters are experiencing a great difficulty. Now I would express my views in Hindi. I was submitting, Sir, that this voice was also raised twenty or twenty-five years ago. There was no demand for the Punjabi-speaking Province at that time. At that time no body dreamt that a part of India would be separated as Pakistan. We have been struggling since that time to achieve this object. Why were we struggling so hard ? Its simple and direct reply is given in simple—'Once a Banya asked the father of Sir Chhotu Ram to pull the fan. At this, Sir, Chhotu Ram became indignant. I mean to say that we were being denied our rights. Because of this reason our leaders, who were slightly interested in politics, realised that they were being ill-treated and as a result of the solution of this problem the Unionist Party came into formation. I feel that the similar conditions are obtaining in the Punjab now. Mr. Speaker, the people of Haryana Prant took a major part in the battle which was fought to free the country from foreign rule. They made great sacrifices and went to jails in thousands. Even after the attainment of freedom we made great contributions to maintain it. These atrocities were being perpetrated on us in the British regime. But when the same treatment was meted out to us in the Congress Raj we arrived at the conclusion that we must be separated from Punjab. For the achievement of this object we tried many measures. We approached the High Command and made an appeal to the Congress Party also. Mr. Speaker, it is no denying the fact that in this age of democracy the people of that area who are not given adequate representation in the Government, cannot protect their rights. So far as the question of representation in Government is concerned, you will be surprised to know that such persons were thrust on the people of Ambala Division who were not even known to them. You can see the condition prevailing in Punjab but in Parliament it is the worst. Such people represent us in Parliament whom we know by names only. How can those persons who have never lived in the Hariana Prant realize our difficulties and represent us, My point is that these persons who have to decide our future in the Parliament. are not even known to us. For example, I would like to quote the names of Chaudhri Ranbir Singh and Pandit Thakur Dass who were born somewhere else while they fought, elections from some other places. Shri Achint Ram was born in Amritsar, settled himself in Delhi but he fought the election from Hissar. Similarly there is another Member of Parliament whose name is said to be Satyawadi. There is a sort of scandal connected with him about which even the courts are in the dark. He has got a railway pass with him. He spreads his bedding at night in the train and as soon as the day dawns he leaves that place.

Mr. Speaker : I would request the hon. Member not to cast any aspersions on the conduct of the Members of Parliament.

Shri Devi Lal : All right, Sir, I would not mention his name. My point is that from out of seven Members of Lok Sabha there are five such persons who were neither born in Haryana nor have they settled there and yet they are representing the Hariana Prant. Similar is the case with the Council of States. In name the Hindus and Sikhs are at loggers head with each other but the Akalis will have to admit that out of eight members, six are Sikhs who wear long flowing beards. It is a different matter that they are Congressmen. Therefore, I submit, Sir, that to say that Sikhs are inadequately represented is not correct.

3 P. M. We have got 19 Members in the Upper House. But none of them represents the Hariana region. Yesterday when the Council was discussing this question, I happened to be in the lobbies. The Leader of this House said to me, "See, what are they deliberating?" I replied that I did not have any interest in that ; for not being represented in that House we were not capable of ventilating our views and feelings. So, what I mean to say is that we are represented by those who are not from our region. In other words, they rule us. What we want is that we should be freed from the domination of these people who are foreigners like the portuguese. In case the present circumstances continue, we will be ruined completely.

To day the conflict is between Hindus and Sikhs. No body has any grouse against the Haryana Prant people. Even if it was so, it was unjustified. There are no acute differences between Hindus and Sikhs. The quarrel between them is like that of eunuchs of Akbar's court who would fight at one time and reconcile at the other.

Mr. Speaker : Who is the eunuch ?

Shri Devi Lal : I do not mean to say that such and such people are eunuchs but what I mean is that they fight like eunuchs with daggers in their hands. The people would think that they were fighting but actually they would be demonstrating a mock battle. They become hand in glove with one another after the show is over. We feel that this is also a quarrel of the same type and we apprehend that they may not come to a compromise over the question of Haryana at the cost of the people of this region just as it was done at the time of drafting the Sachar Formula as a result of which the Punjab was declared a bilingual State. By adopting it, a great injustice has been done to us. For instance, take the case of Sirsa. Eighty-five per cent of its population speak Hindi but the area has been declared a Punjabi-speaking one . It is only today that we have got an opportunity to express our feelings.

It was really when it presented its memorandum in favour of the creation of Maha Punjab that we came to know of the extent to which the Punjab Government represents our viewpoint. The discussion which has been in progress since yesterday has clearly revealed that the Memorandum submitted to the S.R.C. lacks the support of this House as well as of the Congress Assembly Party. They represented facts in such a manner and the case was so put that in the absence of any other point of view, the Commission had to be converted to their views.

During the course of the debate reference was also made to the question of defence. I throw a challenge to the supporters of Maha Punjab to show us even 5 per cent of the military personnel who are to defend the borders of Maha Punjab of their conception, in favour of its establishment. Of course, they might be able to get some such officers in their fold who rule but very few soldiers would support such a demand. Then who would defend ? Would this be done by us and the Sikhs of Punjab who hold basically opposed views on the question of the re-organisation of the State ?

Mr. Speaker, you must have witnessed the conditions obtaining in the villages during the disturbances of 1947. There were two parties in the villages. I am talking of the days when there were riots in the State.

[Shri Devi Lal]

Both the parties were alert with their men at their posts. They feared lest they would come to fight between themselves. Do you think that two opposite parties would jointly defend the borders of the country ? The problem is not likely to be solved like this. The problem can be solved only by organising separate States on linguistic basis. Let us now consider the quesion of feasibility of constituting smaller units. Has not Vidarbha been recommended to be a separte state ? Did not small 'B' and 'C' States function before the submission of the report of the Commission ? Their administration was being run very satisfactorily. The popluation of PEPSU is only 35 lakhs. Was not the administration of that state running properly? On the other hand, we constitute a population of 60 lakhs. Then why would the administration be not managed on proper lines ? Apart from it, the people of Meerut, Agra, Bharatpore and Alwar are willing to integrate Haryana with them. Besides, the Hindi speaking areas of PEPSU are also in favour of their merger with Haryana. All of them have submitted memorandum. But, Mr. Speaker, it is a pity that those who wanted to join together or wanted to separate from one another were not being allowed to do so. This is really strange. It is argued that any division between brothers will create a wall. Is there any wall between the people of Haryana and U. P. ? Is there any wall between Punjab and Bihar? All are progressing according to their own cultures and traditions. They have got very good mutual relations. In the circumstances, Haryana is not likely to lag behind even if this question is considered from administrative point of view.

Today, we are being dubbed as 'Jaichands'. In so far as the question of Haryana is concerned I wish to inform you, Sir, that all the members of this region—save one or two who are opposed for reasons best known to them—are unanimous in this demand. In this connection we, the thirty two M. L. As, submitted a memorandum. Sir, we are simply astonished to learn that a fictitious memorandum was also sent by some people. It is understood that 37 M. L. As., sent another memorandum. I wonder how the strength of Haryanite M. L. As., has risen to 62 or 63 ? We need not cry hoarse even if our strength was 47 or 48 . Well, I wish to submit that the only solution to create the Punjabi Suba lies in accepting the legitimate demand of Haryana—a demand which has continuously been pressed for the last twenty five or twenty six years, so that apart from being represented the people may feel that their rights are safe and secure. Since we have no representative in the Parliament from Hariana region I hope, that the people of other states will also lay emphasis on our demand. U.P. is the only impediment in the way of implementing this demand and I think we should divide U. P. to unite India.

Shri Balu (Fatehabad) (*Hindi*) : Mr. Speaker, the discussion for the creation of Punjabi Suba and Hariana Prant is in progress for the last two days. Many hon. Members have spoken and I have also got an of opportunity to express my views on this topic. The controversy which is hanging fire today is not any new one. It has got its own history behind it.

When the battle for freedom was being fought to drive out the Britishers from India, the people of the country enquired of Mahatma Gandhi and other leaders about the principles on which the states would be reorganised aud the pattern for running the administration after the independence was

achieved. At that time the leaders as well as Mahatma Gandhi assured the people to reconstitute India on linguistic and cultural basis.

I fail to understand why the polpular demands of Punjabi Suba and Hariana Prant are not being conceded when these are being made by 95 per cent population of this State. This must be conceded. In this problem there are three points for discussion. The first demand is that Haryana Prant, should be made a separate unit, the second is about the formation of Punjabi Suba while the third is about recommendation of the States Reorganisation Commission for a bigger Punjab. Now, we find that the demands for Punjabi Suba and Haryana Prant are most just. The Government should accept the Akali demand for Punjabi Suba, when they say that their language and culture are quite different from the people of Hariana. I want to tell the House that heaven will not fall if Punabi Suba is formed but it would be the most appropriate. Their leadership in the State would come to an end. (A voice : Every body aspires for leadership.) Yes, it is true that every one yearns for leadership. This is the point on which I am laying stress. The people of Haryana will have their own leadership if Haryana is formed as a separate unit and similarly the people of Punjabi Suba will have their own leadership for which they are very anxious. But the trouble is that these persons who in reality have no concern with this problem cannot tolerate these things. (*Laughter*) (Pandit Shri Ram Sharma: who are they?) I want to tell the House that these people are those who worked as traitors during the British regime at the time when our battle for freedom was being fought and now they are anxious to maintain their leadership of the people of Punjab. The people who struggled for the independence of our country, wish that Haryana Prant and Punjabi Suba should both be formed. They are the real pariots and they should be our leaders. I want to impress upon the House that if the demands of Haryana Prant and Punjabi Suba, which have been put by the representatives of 95 per cent population of this State are refused these will spell ruin for the Punjab as people are not happy over Giani-Sachar Formula. When the people pressed their demand of Punjabi Suba by making noise, Mr. Sachar made a mention of this formula with the hope that it would help him in checking that growing demand but it had a reverse effect. At this the Punjabi-speaking people began to say that they did not know Hindi, therefore, they would not learn it. Similarly, Hindi-speaking people on the same plea refused to learn Punjabi language. I want to impress upon the Gvernment that all the people are not capable of learning both Hindi and Punjabi languages. You may judge, what sort of brain the people of a country can have where they do not get enough to eat and where there is not enough production. Can they be capable of learning two languages ? Every layman knows that a person who does not get nourishing diet to eat, will not be able to learn two languages. If you go into the villages, there you will find that generally the children have to go to sleep without meals. Under such circumstances, how can we expect them to have developed brains which may be capable of learning two languages. Therefore, Sir, I request the Government that the people of Haryana should not be compelled to learn both Hindi and Punjabi languages. The only solution of this problem is to divide the State into two units. In this connection, I suggest that Punjabi Suba should be formed for the Punjabi-speaking people and Haryana Prant for the Hindi-speaking people so that the people may saved from all this humbug.

Shri Kanhaya Lal Butail (Palampur) (*Hindi*) : Mr. Speaker, I stand to support the recommendation of the States Reorganisation Commission to merge Pepsu and Himachal with Punjab to form one State. My friends from Hariana......................(*Interruptions*)

Mr. Speaker : This is not proper for the hon. Members to discourage him from making his speech at the very outset.

Shri Kanhaya Lal Butail : This is my firm conviction and it is based on facts that the people of Hariana are better represented in the Ministry, have got more than their due share in the services and are to be benefitted from the Bhakhra Dam which is under construction. It is strange that in spite of all this they are keen to separate their area from the rest of the State. I feel that this attempt to separate Hariana from Punjab is nothing less than ungratefulness on their part. Mr. Speaker, as a matter of fact only the people of Kangra District could have any real grievance in this respect. During the British regime persons like Sir Jai Lal, Bakshi Tek Chand and Mr. Justice Mehar Chand Mahajan, who had been judges of the High Court and the last gentleman had also been a Chief Justice of the Supreme Court, all belonged to Kangra district. But during the regime of the present Government, what to talk of such high posts there is not even a single Deputy Commmisioner, a single Superintendent of Police or a single person holding some high post who belongs to District Kangra. Not to talk of higher posts, even clerks and chaprasis employed in Government offices who belong to District Kangra are in a quite small number. It is we who can have a grouse for all this because all that we had already got has been snatched away from us by and by. In this connection I want to bring to your notice that the Government has now closed its Tea Farm and Vegetable Farm which were there for the benefit of the people of that area. There is not even a single Government High or Middle schools. There the number of hospitals is small and they too are without lady doctors. Therefore, Mr. Speaker, in reality the people of my district have genuine grievances and they would be justified in placing them before this House. Besides this, when Thakur Pancham Chand was Education Minister of this State, Sardar Partap Singh Kairon and Lala Jagat Narain were President and Secretary respectively of the Provincial Congress Committee, at that time it was considered by them to be the right of our District to have one representative in the Ministry. This is also one of our genuine grievances that this promise has not been kept. But in spite of all our genuine grievances we want that Kangra should be retained in Punjab because it is our firm conviction that the demand for the vivisection of this State like this would be nothing less than inviting its total ruin. I want to ask my friends why do they want to retard the progress made by our Government and our State during the last few years. Therefore, I appeal to all my hon. Friends to pass the resolution now before them and send it to Government of India.

Pandit Shri Ram Sharma : On a point of order, Sir, What is that resolution to which the hon. friend is referring in his speech ?

Mr. Speaker : The hon Member will let you know what that resolution is. What is the use of speaking Butail Sahib, if you are not prepared for it.

Shri Kanhya Lal Butail : We will be having one High Court, one Sectretariat and one Assembly. All of us will be sitting together. It does not behove us to say that we should have small units. What sort of States will those be ? There is a saying in our District Kangra....

Mr. Speaker : Better avoid reference to the sayings.

Shri Kanhya Lal Butail : I would like to address a thing or two to my Haryanvi Friends. That saying goes :

ਆਪਣੀ ਛਡੀ ਬਗਾਣੀ ਤਕੇ, ਉਹਨੂੰ ਲਗੀਂ ਦੈਵ ਦੇ ਧਕੇ

अपनी छडीं बगानी तके ओहनु लगीं दैव दे धके

(To aspire for other's possession is a sin)

These brethren are leaving Punjab to hanker after others. U. P. is already such a big State comprising of 52 or 54 districts. Still you can rest assured that when they have decided not to add more territory to it, they are determined not to yield an inch of it. Here you have been living with the Punjab for so many centuries and you are getting all the benefits and rights. Still you go on clamouring without any rhyme or reason. On the other hand we should complain that we are not getting our due. So I must submit that the safeguards proposed by the Commission for the Hill areas like, Kanda Ghat, Kangra etc., should be given to them. All of these areas are identical and, therefore, similar safeguards must be given to all of them without exception.

Sardar Chanan Singh Dhut (Tanda) (*Punjabi*) : Mr. Speaker, since yesterday we have been discussing the point whether the Commission's Report is acceptable to us or not. I would like to go into the reasons for setting up of the Commission. It is not due to the fact that this idea just occurred to the Central Government ; on the other hand it is a by-product of our national movement. During the period of struggle the National Movement came to the conclusion that free India could prosper only if it was distributed into States on basis of language. This principle was accepted in Nehru Report as well as in the Congress Sessions. The result was that during the Congress reign (prepartition) provinces like Andhra, Orissa or Sindh were proposed but no sooner did the power come into the hands of the Congress than this principle began to be denied on the grounds of necessity of country's unity or because it was a question of administrative and economic matters. By bringing these things to the fore an effort was made to throw into background the democratice rights. But the people got their democratic rights recognised with their own might. First of all the Andhrites forced the Central Government to form their separate State by taking its areas out of Madras State and as a result the other movements for Karanatak State etc., got a push and the Central Government had to set up this Commission. The demand for a Punjabi State came before this Commission along with the demands for other States and now the Report is before us. It can be seen now that while in respect of other States lengthy recommendations covering many pages have been based on the linguistic considerations or that by quoting Nehru Report and other Reports it has tried to prove that the reorganisation of States on linguistic

[Sardar Chanan Singh Dhut]
basis is natural and expedient, in the case of the Punjab their point of view underwent a radical change. Neither Punjabi Language nor Punjabi culture weighed with them, instead mention began to be made of unconnected matters. It is true that there is a demand to merge Punjab and PEPSU besides other large 'B' and 'C' class States needing effacement. But when along with these demands the question of the Punjabi State and Hariana came up, this was ignored and irrelevant things were brought under consideration.

Then, Mr, Speaker, since the start of this consideration the way it has been conducted by the representatives of the Hariana Prant, is a great obligation on the people of the Punjab. Since the very start they have put forward their demand in an excellent way and with that they have given a blow to those who are used to put forward their demands of Maha Punjab etc., with a communal tinge ; they have proved their *modus operandi* to be wrong and I am of the view that they have made it clear that the basis upon which the Commission prepared its Report, is wholly wrong. It was the Punjab Cabinet that first of all sowed the seed of communalism by submitting its memorandum for Maha Punjab. I ask what authority had the Cabinet to say this ? The present circumstances prove that this is due to the weakness of the Cabinet that a motion has been moved and the Cabinet has not brought in a Resolution..........

Mr. Speaker : No resolution is necessary as there is a set procedure in this regard.

Sardar Chanan Singh Dhut : I have been pointing out that it was improper for them to submit the memorandum for Maha Punjab without consulting the Assembly..........

Mr. Speaker : But this was not submitted on behalf of the Assembly.

Sardar Chanan Singh Dhut : Yes, this was not sumbitted on behalf of the Assembly. But I would like to enquire from them the authority on which this was submitted and why such a memorandum was considered necessary to be submitted, following which the Maha Punjab movement raised its head as a result of which such a communal atmosphere was created as could originate a holocast similar to the one caused in the Punjab by the propaganda of the Muslim League. The Cabinet, which submitted that memorandum to the Commission is in fact responsible for the tension because the Report prepared by the Commission has been drawn from the memrandum of the Akali Dal or that supporting the Maha Punjab although it contains no mention about the Cabinet. Punjabi culture, language and those who requested for the creation of a Punjabi-speaking State did not find any place in it. So by forgetting basic things they arrived at a wrong decision based on the Sachar Formula.

Second thing, I would like to say is about the language problem. A friend asked about the difference between the Punjab and Hariana language. Due to this Sachar Formula the Hariana people are being forced to learn Gurmukhi . How far is the use of this force justified ? Besides the Kangra people who speak Punjabi have been placed in Hindi-speaking area because they are Hindus. Thus this has been turned into a Hindu—Sikh question. Then there is the option and it has been left to everyone to learn Gurmukhi or Devnagari.

Sir the Punjabi language could not die at the lands of Muslims despite the fact that Persian was the court language. It could also not vanish in British regime when the court language was English. Now it cannot disappear by the slogan that Punjabi is no language. Some of my hon. friends have pointed out that Punjabi language has no script of its own, and if there is some script that is not a scientific script. I may ask Principal Rala Ram, the propagator of Hindi language to write the word 'Ghar' in Hindi.

There are a great number of words which cannot be written in Hindi. Punjabi language has got its own accent, sound and richness. Despite this fact it is propagated that there is no difference in Devanagri and Gurmukhi scripts. I do not think there is any dispute over the script, if there is any, it is for the language. My Friends want to suppress Punjabi language by raising such objections. The language case has been placed in a different way before the Commission by referring to Sachar Formula and script problem. This was also a factor for which the Commission came at a wrong conclusion.

One of my friends has referred to Macaulay and said that we did not want to speak the Punjabi of Macaulay but he wanted to speak the Punjabi of the Punjab. He advanced the argument that the Punjabi of Macaulay was not common in writing now. All these arguments were advanced only to establish a confusion in the minds of the people of the State. They have prepared an element against the demand of Punjabi Suba. It is a fact that all the Punjabis speak Punjabi and it is their mother-tongue.

Another argument advanced by my friends is that a small State would not prosper economically and there would come an economic crises. We can take the instance of Himachal. The people of Himachal do not want to remain in the Punjab and so is the case with the people of Hariana. Was it not for them also to see that they would not be able to prosper economically in a separate small state ?

Moreover, Himachal is being financed by the centre to make out balanced budget. This state cannot meet her expenses from her own revenues. And now was it not the intention to merge Himachal with Punjab in order to transfer financial responsibilities to Punjab ?

Some of the hon. Members have expressed concern over Bakhra Dam. They think about the future of Dam in a Punjabi Suba. How strange it is? It is a poor argument. Bhakra Dam no doubt situates in the Punjab but it feeds the areas of Rajasthan, PEPSU and Punjab with water and electricity. It is a common dam of all the three States. The argument advanced by my friends do not stand in the way of the creation of a Punjabi Suba.

Now comes the problem of canal waters and electricity. But this can not be taken into consideration for the reorganisation of the states. The common canals and electricity cannot form the basis of the reorganisation. We supply canal waters and electricity to Pakistan and Rajasthan but these states cannot form part of the proposed State of Punjab.

Sir, the whole of India is being reorganised on linguistic basis. I fail to understand that now the new states formed on linguistic basis would be self-supporting in India if it is said about Punjabi speaking State that it would not prosper economically. Natural resources of the whole country

[Sardar Chanan Singh Dhut]

cannot be owned by one State. These arguments do not hold good. These are only advanced in order to shadow the demand of a linguistic province.

Now I turn to the question of Defence. By creating a linguistic state defence of the country will not be affected. If the Maha Punjab can guard its boundaries then the Punjab Province can also have a strong defence. The population of the Punjab as it stands to-day is one crore ten lakhs and this population can well guard its border. Some of my friends say that Fazilka would prove useful for defence but I would go further and say that the Punjabi province should include not only Fazilka but every village in the State speaking Punjabi. The question is not of tehsils and districts but of each and every village. I am confident that the defence of the country will not be affected. If a state with seventy lakhs can look to its defence and the state of Jammu with a population of forty lakhs of people can form a strong defence, how can Punjabi Province not form a strong defence. Moreover the defence of the country is a central subject.

Sir, I want to make a reference to Russia in this connection. The country was divided into small units on linguistic basis after the Revolution of 1917. New script was carried for the units having no script of their own. These small units became powerful enough to shatter the evil designs of Hittler. By creating linguistic states the defence of the country will not be affected.

The people of Hariana do not want to remain with Punjab and Himachal also does not want to be tagged on with the Punjab. All the parties demand separate states. But I fail to understand why this present quarrel between the two communities. The states should not be reorganised on communal basis but on linguistic basis. It is a case with some of my Akali friends that they talk in the terms of communalism but it should not be the case with the Government who want to coin a new state on the basis of numerical strength of a certain community. The tagging of certain states with Punjab would affect adversely on the defence of the country. Defence is the responsibility of the Centre. Jammu and Kashmir, a border state is an independent unit with a population of only forty lakhs of people. The defence is the responsibility of the Centre. Similar is the case with PEHSU. It has also got a long border to defend. But there also the expenses of the defence are borne by the Centre. Therefore, there seems to be no problem of defence in the Punjabi Province.

I for one do not believe in communities such as Hindus and Sikhs. I believe in nationality, and it can only be claimed with a common language, culture and traditions. In the Punjab we also find one nationality, but we lack that spirit, we think in terms of Hindu and Sikh. We should avoid it and do not object to a Punjabi Suba with a common language, traditions and heritage.

It has been said about the Report that the same has been prepared by learned lawyers. I do not doubt the ability of the members of the Commission but the way in which they have recommended a new State of Punjab is not at all appreciable. I would give a big zero for their findings about the Punjab. The Commission has not solved the problem of Punjab, but have created new problems. It has developed a rift between Hindus and Sikhs of the State. The acceptance of S.R.C. report would prove injurious

to the interests of the people and it will not solve the problem. It is, therefore, meet and proper to condemn the report in toto so that the people may remain peaceful.

Shrimati Shanno Devi (Amritsar City, West) (*Hindi*) : Sir, yesterday while the S.R.C. Report was under discussion in this House I was all the time thinking as to what sort of discussion it was. It is surprising that such things were being uttered on the floor of this House before Mahatma Gandhi's portrait hanging on the wall and the tricolour flag flying before us. These things remind me of the following words of young Chander Shekhar Azad :—

इन्हीं बिगड़े दिमागों में,
घणी खशियों के लच्छे हैं ।
हमें पागल ही रहने दो,
कि हम पागल ही अच्छे हैं ।।

These things have also reminded me of our great national martyr, Sardar Bhagat Singh who used to say :—

ज़िन्दगी न लोड़ीं पुत्ता, सेवा थीं न मोड़ीं मुख ।
अन्त होण कोहड़ी, जेहड़े देण दग़ा सजना ।

(ਜਿੰਦਗੀ ਨ ਲੋੜੀਂ ਪੁਤ, ਸੇਵਾ ਥੀਂ ਨ ਮੋੜੀਂ ਮੁਖ ।
ਅੰਤ ਹੋਣ ਕੋਹੜੀ ਜਿਹੜੇ ਦੇਣ ਦਗ਼ਾ ਸਜਣਾ ।)

Sir, do we want to forget now the essence of all these sayings ? In those good old days we longed to become free and we used to sing thus :—

बता भारत, बता हम को.
कि तू आज़ाद कब होगा ।
मिटेगी कब यह दुर्घटना
तेरा वह नाद कब होगा ।
तुम्हारी फूट का दुरगुण
हुआ घातक तुम्हारा है ।
बता भारत, बता जननि
विदा जल्लाद कब होगा ।

To-day our aspirations have been achieved and we are free. The foreigner has left the country. But unfortunately the seed of disunity is again raising its head. When I hear such talk as has been going on here for sometime, my head bends down in shame. Yesterday I felt as if I was listening to speeches generally made from Singh Sabha or Hindu Sabha platforms. Through you, Sir, I wish to remind the hon. Members belonging to the Congress party that they belong to a party which knows no distinctions of Hindus, Sikhs and Muslims in its ranks.

[Sharimati Shanno Devi]

Shri Mool Chand Jain : Was that the reason for your joining the convention which was recently held in Chandigarh ? (Interruptions).

Mr. Speaker : Order, order. This is not proper.

Shrimati Shanno Devi : Sir, the hon. Member is trying to divert my attention but I will not be taken in by his interruptions. The hon. Member tries to measure everything by his own yard-stick. This is not fair. But I must have my say and I wish to inform the House that I never joined the convention referred to by my hon. Friend.

Sir, I was submitting that we broke our chains of slavery after a great effort. Today we have in the person of Pandit Jawahar Lal Nehru a great leader who is raising the prestige of India in the eyes of the world. It is strange that while he is busy in such an uphill task we fritter away our energies in these petty matters ! This is really regrettable. Long ago when I was young I read in a granth :—

एतद् देश प्रसूतस्य, जन्मन :
स्वं स्वं च्चित्रं शिक्षेत पृथवी मानव ।

So we see how in those days people of this country spread educaton throughout the world. Even now our beloved leader Pandit Jawahar Lal Nehru is following in their footsteps in the matter of spreading our ideas of peace abroad in the countries of the world. That is why all the nations of the world respect him and follow his teachings. He is raising the prestige of the country. It, therefore, pains me to note that by fighting on trifles we are bringing a bad name to him. We should, therefore, stop doing so. Our state has once tasted the bitter fruit of communalism before now. We should therefore think on every problem in a cold and calculated manner. I wish to submit, Sir, that when I expressed my views before the S.R.C. I told the members that I was opposed to Punjabi Suba as well as Maha Punjab demands. I remember, that our joint Punjab of twenty nine districts was a grand province. Now it has been reduced to twelve and a half districts. Only the other day some of the hon. Members were putting forward a demand for the creation of Hariana Prant. I wish to tell them here that in joint Punjab Chaudhri Chhotu Ram was a nice Minister. He raised the prestige of this Province in the eyes of others. At that time nobody demanded creation of Hariana. How is it that such a demand has now been raised ? I would request you all not to tar the fair name of our State by thinking on such minor lines. To-day even if all the three states are merged together a province of only eighteen or nineteen districts is formed. It is not big enough to be compared with the Joint Punjab of old. So to think and fight over trifles does not look proper. Disorder in our ranks is justified. As a matter of fact we should have full faith in our leader Pandit Jawahar Lal Nehru and tell him that the brave Punjabis want to have a better and bigger Punjab with an eye on administrative convenience alone. In fact, Punjabis should act boldly and think clearly. They should realize that they have already suffered a lot and are still suffering. The leaders of the State should know that ours is a border state. Therefore, to fight on trifles here is neither in the interests of any of the comuuunities nor in the interests of India as a whole. What Shri Mool Chand Jain has stated is not correct. I think the nationalist Sikhs who held a convention at Amritsar on the sixth should not have done so. It was a great blunder. (Interruptions).

Mr. Speaker : Please leave this matter. That young man has been misled.

Shri Mool Chand Jain : On a point of order, Sir. Was it I who was misled or those persons who joined Chandigarh convention ?

Shrimati Shanno Devi : I wish to make it clear to Shri Mool Chand Jain that I never joined that convention. In fact, I consider the calling of that convention also a great blunder.

Mr. Speaker : Please avoid reference to this young man. He is misled. (*laughter*)

Shrimati Shanno Devi : Well, Sir, I bow before your order. I hope that every Punjabi, be he a Hindu or a Sikh, should love every other Punjabi irrespective of his religion and should live amicably with him. As a matter of fact today even those Muslims, with whom we were at daggers drawn about seven years back, meet us cordially. We are also pleased to meet them on every occasion. Therefore we should not fight on trifles. We find that Punjabis are always in the forefront in the matter of giving sacrifices. They always suffered bravely in the cause of the country. Therefore we should not say things which go against the interests of the country.

Mr. Speaker, today it is wrong and improper to say that such and such classes of people can defend the country and others are incapable of doing it and that a particular community can enter the defence services and others cannot. We should not talk such things. Today every one is a soldier and he must fight for the defence and security of this country. In fact, the thing is that the treatment must be in conformity with the nature of the disease.

I am looking for Gyani Kartar Singh ji but he is not to be seen here sitting in the gallery . I would request that if he is here somewhere near about he may come as I wish to convey something to him. (*Interruptions*).

Mr. Speaker : Order, order.

Sardar Achhar Singh Chhina : On a point of order, Sir. Mr, Gyani is not the member of this House. I want to know whether any member of thise House can address any person sitting in the visitors' Gallery ?

Mr. Speaker : There is another Sardar Kartar Singh here in this House. Probably she is referring to him.

Sardar Achhar Singh Chhina : No, Sir, the hon. Lady Member is referring to Gyani Kartar Singh only.

Shrimati Shanno Devi : Well, Sir, in 1949 he used to say that the problem of the Punjab has been solved now let us try to merge these three small States into one unit. But today I am surprised to see him talking about the formation of the Punjabi State only. I have no self interest in this matter but what I wish is that our Punjab, which has once been uprooted should prosper once again and we must work for making it strong. There is no major problem of language here. Every Punjabi must learn the Punjabi

[Shrimati Shanno Devi]
langauage. One should study Punjabi with the same love and affection which one has for one's mother. When we can study English then what is the trouble and difficulty in learning Gurmukhi. We hould not make it the basis of any discord. Mr. Speaker, I want to tell, through you, that if we went on quarrelling like this then there would be no end to these controversies.

Today, I happened to listen to a speech delivered by some hon. Member in the Council and whatever he uttered pinched me very much. He said that when it was being talked about the percentage of the Sikhs then the Harijans must not be ignored in this respect. They are also a big community of the country and for this reason they must be given some separate place to live in. Please settle accounts with us also and give us our own share. If we kept ourselves busy in these accounts then how can we make Punjab strong ? How can we strengthen the hands of Pandit Jawahar Lal Nehru and help march our country towards prosperity? How can we be able to raise the status and dignity of the Punjab ? It is, therefore, essential that we should not indulge in such petty things. Sir, our Congress Government is a national Government. I would like to tell Sardar Partap Singh Kairon that when our own Government have already sent their recommendations to the Central Government then there remains no necessity for the members of our party to say anything for or against it.

Mr. Speaker : The decisions and affairs of the Congress Assembly Party cannot be discussed here. Please do not indulge in such things.

Shrimati Shanno Devi : Sir, I am talking about the Cabinet. Can I say such things or not ? (*Interruptions*).

Mr. Speaker : Yes, that you can do.

Shrimati Shanno Devi : Sir, during my Assembly career as a legislator this is the first occasion of its kind. previously none of my brothers interrupted me while speaking and they were very kind to me. But today I am surprised to see that much fuss is being created from all sides of the House. I was telling, Mr. Speaker, that the recommendations made by the Cabinet are well known to every one of us. I would, therefore, submit that we must abide by them, [Interruptions] [Voices : No, No.]

Mr. Speaker : Those recommendations are not before the House. How can you discuss them here in this House ?

Shrimati Shanno Devi : If you say I am prepared to withdraw these words. , With your permission I want to make one submission. You might have also heard this that :—

कोस कोस पर पानी

दस कोस पर बाणी

If we would act upon the principle of language then there can be no end to these controversies. I would say that this Punjabi language is a very beautiful and sweet language and it is spoken by all Punjabis.

Shri Mool Chand Jain : But not our's .

Shrimati Shanno Devi : During the British regime there was no separate langauge of the Hariana people but if they now like to do so they can do it. would say that we are Punjabis and we have both to live and die as Punjabis. We should not divide this Punjab, (ringing of the bell) Sir, I will resume my seat after giving only one instance in connection with the administration. In Kulu Dussehra festival is held in the month of December.

Pandit Shri Ram Sharma : What is this (ullu) (owl) fair ?

Shrimati Shanno Devi : I would request Pandit ji not to interrupt me by saying such things unnecessarily. When I do not interrupt any body why this is being done in my case ?

Mr. Speaker : What has he said ? I have not heard it.

Shrimati Shanno Devi : It is quite good that you have not heard otherwise you would have asked him to withdraw from the House.

Mr. Speaker : But there is a lot of difference between Kulu and ullu (owl).

Shrimati Shanno Devi : Sir, I was telling you that Dussehra fair is held in Kulu. Mandi (Himachal Pradesh) is at distance of about 40 or 45 miles from there and there is a quite a sufficient police force at that place. But for the arrangement of this fair, police force is brought from Kangra which is about 150 miles from there. If this work is done by co-operation then much of the expense can be reduced . Some people say that Himachal Pradesh is financially weak and a deficit area and, therefore, what is the use by joining that area. But I would like to know that if any member of the family is weak, will it be proper to forsake him and leave him to remain so ? Is it not desirable to make him strong ? He must not be forsaken. (ringing of the bell and red light). Sir, I am very grateful to you that you have given me time to speak. Now as the red light is on, I resume my seat.

4 p. m.

Shri Som Dutt Bahri (Simla) (*Hindi*) : Sir, there is no denying the fact that when Congress and other national forces were fighting the battle of freedom, the Congress had declared and passed resolutions to this effect that redistribution of States in India should be made on linguistic basis. Afterwards this principle was recognised even in the Nehru Report which said that the pronvincial boundaries should be reshaped according to language groups. There is also no denying the fact that as it was the Britishers' regime at that time the matter could not obviously be enthusiastically pursued. With the coming of independence in the year 1947, the Indians got the keys of the kingdom and now after seven years' experience our Government has decided that there should be redistribution of States in India. Consequently, on the 29th December 1953, the Home Ministry passed a resolution as a result of which the States Reorganisation Commission was appointed. At page 264 of this report it has also been clearly stated that there should be reorganisation of States in India. The important factors on the basis of which the redistribution of territories is to be made are language and culture. Apart from these two factors, national unity and security are also of fundamental importance. I think that redistribution of States which does not promote national unity

[Shri Som Dutt Bahri]
and se urity will be of no significance. Experience shows that the state should be so reorganised so as to maintain linguistic homogeneity, financial stability and administrative efficiency in each unit. In order to attain this object a Commission was appointed. I can make bold to say that no one in India has raised a voice demanding redistribution only on the basis of culture and language. My hon. Friend Chaudhri Sri Chand has overlooked the other factors which have important bearing on the reorganisation. I think it is too late in the day to say that redistribution should be made only on linguistic considerations. If this principle is accepted there is no reason why Punjabi speaking State should not be constituted. May I ask that if this criterion is applied and the Punjabi speaking State comes into existence, will it not impede the national unity of the country about which much stress has been laid in the report of the Commission. It is true that our Sikh brethren wants Punjabi speaking State where their Punjabi language may develop. They do not want this only on this consideration but they also want that Sikhs should be in large majority there. They want that besides the development of their Punjabi language, their culture should also develop. But their main consideration is that Punjabi speaking State should conform to the Akali pattern where there is their own majority. I have listened to the speech of my hon. Friend Sardar Chanan Singh Dhut who represent the Communist Party and have also seen their memorandum but I find that there is a marked difference in the patterns of Punjabi speaking State which the Akalis and Communists want. He said that they would examine every village whether it could be included in the Punjabi speaking area on the basis of language but on the other hand my Akali friends want a compact area, where the Sikhs should be in majority. What I think is that we should consider this matter not from communal point of view but from the common man's point of view. If this demand is not genuine we should reject it outright and if we think that our State can flourish by the formation of Maha Punjab we should accep that proposal. If we continue to view this matter from communal point oı view, it will not be in the best interests of the State nor of the country as a whole. According to the Commission's report if Himachal Pradesh and Pepsu are merged in the Punjab, the entire area of the State will be 58,140 square miles and its population will 18.2 millions. The State will thus comprise of areas of hills and plains. In hilly area we will find beautiful cenery, lovely places and mineral wealth. If arrangements for the exploraion of mineral wealth is made in Himachal Pradesh, it can yield great income thereby making the Punjab rich and prosperous. Besides this, plains can yield increased food production and our Punjab can once again be the granary of India. I am sorry to say that Pandit Shri Ram Sharma uttered some words about Pandit Nehru. It did not behove the hon. Member to have used such words for Pandit Nehru whom the world holds in high esteem for his outstanding ability and statesmanship. To say that it is because of him that Kashmiris have got great hand in the administration of our country is most improper.

Panditji's second argument was that U.P. is a very large State, comprising 52 districts. It dominates the Centre ; hence it should be bifurcated. I fail to understand this logic. The Commission has recommended for us a bigger State, which will be able to send a larger number of members to the Parliament and thus have a greater say in all-India matters, but their very friends are unwilling to accept it and want a smaller State. At the same time they complain of the control of U.P. at the Centre. I have no mind to go into the arguments for and against the Punjabi-speaking State. They have been referred to by the Commission in their Report.

Unfortunately, for the last two years, we have been hearing another demand—the demand for Haryana Prant. This demand was made once before, too, but after Chaudhri Chhotu Ram's becoming a Minister it was not heard again. No literature, pamphlet etc. was issued in regard to it nor any speech made in its favour for 15 years. This demand has now been revived.

No doubt the people of Haryana have a number of grievances and complaints against the Administration. They feel that as compared with Jullundur Division, a step-motherly treatment is being meted out to them. It is quite true that some of their grievances are legitimate and those should be redressed but there are others which are supposed and exist only in their imagination. However, I do not like those grievances to be emphasized due to a difference in the political points of view. So far as their legitimate grievances are concerned, the Ministry should take immediate steps to redress them irrespective of the views the members from Haryana Prant hold in regard to the report of the S.R.C. The formation of Haryana Prant does not appear to be a practicable proposition. The division of U.P. under the present circumstances is not probable, Delhi is going to have a Corporation ; as such, where will Haryana go ? In the end, there will be no choice for them but to remain with the Punjab. (Cheers) They should, therefore, seriously think whether the Punjab should be bifurcated or not ; whether Punjabi Suba should be formed or not. Let them think over it with a cool mind.

Shri Wadhawa Ram (Fazilka) (*Punjabi*) : Mr. Speaker, it is a great misfortune for us that the Commission have based their recommendations on the assumption that the Punjabis are not a nationality worth taking notice of, or no nationality at all. When a man drags his own mother from her hair and turns her out, it will be no wonder if some passer-by regards her as a demented woman and has a fling at her. We are not pained so much at what the members of the Commission have said as at the attitude of those brethren who being Punjabis say that Punjabi is no language. Let them pause and ponder. It was this mentality that was responsible for the amputation of our motherland. My appeal to them is : " We have been regarding ourselves as Hindus, Sikhs and Muslims instead of as Punjabis. Let us not continue to think like that. Remember that when the decision of Partition was announced, those who used to raise such slogans were the first to take to their heels. ' Today also, these very persons are spreading canards about what will happen after the formation of Punjabi Suba. What is happening today? Some body is organising the Sikhs; another is organising the Hindus. We do not seem to remember the fact that all of us are Punjabees. Let those who say that the Punjabi is no language remember that before a child is born here, his mother speaks Punjabi. If, tomorrow, I am moved deeply by preachings from Guru Granth Sahib and become a Sikh, shall I forget that I used to be lulled to sleep by a mother singing Punjabi lullabies, when I was an infant and that I grew to manhood in the midst of the music of the Punjabi songs ? If, on day after tomorrow, some priest singing praises of Christ influences me to embrace Christianity, will any body, whosoever he may be, deprive me of my Punjabihood (ਪੰਜਾਬੀਅਤ)?

(*At this stage, Khan Abdul Ghaffar Khan, member of the Panel of Chairmen, occupied the Chair*).

The Punjab, being on the Western frontier, has always been a prey to foreign invaders. It is for this reason that while people in other parts of the country evolved their own distinct culture, the people in the Punjab remained divided among themselves thanks to the efforts of the foreigners, and instead of giving precedence to the sentiment of nationality kept religion in the forefront.

[Shri Wadhawa Ram]

This Government claims to be the agent of a secular State and so does the Central Government. The Congress Party also claims to be a non-religious organisation but I fail to understand why whenever a serious problem like the census is to be tackled, the congressites gird up their loins to defend their religion, and cease to be Congressmen. Had they been true Congressites, they would have respected the principles upheld by Mahatma Gandhi. It must be said to the credit of the Congressmen of other States that they are free from mutual conflicts and bickerings. If they have differences with the High Command, they present a united stand. To a casual observer it appears that the Congressmen predominate this House but a close view reveals that far from being Congressites they are the staunchest Hindu Sabhais and Sikh Sabhais (Akalis).

I have no mind to give many concrete instances. I was in the Congress and I just narrate one incident to explain my view-point. Once a Congressman of Multan invited me because warrants for my arrest had been issued at Montgomery. These were the days of individual Satyagraha. Most of those Congressmen of Multan were Hindus. Wherever I used to go, I gave talks in Punjabi and the people used to say, " Maulvi Sahib, though a Muslim from such a backward area, is a good speaker. " When it was dinner time, the Congressmen took me to their homes and got the meal prepared for me in their kitchens, but they used to serve it to me in utensils borrowed from the Muslims.

Now I would request you to look at the attitude of the Hindu Congressmen.

Mr. Speaker, this thing happened in the lifetime of Mahatma Gandhi when he was stressing this point that we all were one nation and there were no differences amongst us. By stating this thing I want to indicate the effect his preaching had on the people. They used to bring the meals and place near me. After it they ordered some *kammi*, " Fetch some plate from your house. We have to give food to Maulvi Ji. " He would bring some pot and a plate made of china clay from his house in which the chappaties were given to me.

Dewan Jagdish Chandra : On a point of order, Sir. Is the hon. Member relevent ? (*Interruptions*).

Shri Wadhawa Ram : You have joined Congress only recently but I am stating very old things. (*laughter*). (**Interruptions**).

Mr. Chairman : Order, order.

Dewan Jagdish Chandra : Sir, I was submitting that the hon. Member should speak on the Report of the S.R.C. but he is discussing something else.

Mr. Chairman : Please speak on the report of the States Reorganization Commission.

Shri Wadhawa Ram : Mr. Speaker, what I mean to say is that this mentality has already ruined us. But they are again acting on the same policy. It pains me much to see that the people have made a mess by intermixing religion and nationality. When these two things are mixed together it becomes poison. Nationality is a different thing and so is religion. At first there was a nation and it had a language. Afterwards some people embraced

Sikhism, some Hinduism, some Islam and some of them became Christians. First of all comes the nation and then the nationality just as we are all Punjabi brethren. Had we taken our nationality into account the speeches which have been delivered in this House would not have been made. Our Hindu brethren have sworn not to utter a single word of Punjabi. When they are outside this House they speak this language fluently and exchange their views in this language. But when they speak in this House they speak in another language and I do not know what is the idea underlying it. Then they clamour that Punjabi is not an independent language. There is one respectable person, I think, it is better if I do not mention his name here. I would simply say him ' Mr. Principal '. He says that there is a slight difference between the two languages viz. Hindi and Punjabi. But whenever he makes a speech in his House he uses many Sanskrit words in his speech and does not care for Hindi. I would ask him that if there is a slight difference between the two languages, why did he describe Hindi as his mother tongue in the census of 1950-51 ? Why did he not get Punjabi recorded as his mother-tongue ? Why these disputes arose ?

Mr. Chairman : Please do not make repetition.

Shri Wadhawa Ram : I would request you kindly to listen attentively. I am not making any repetition. (Laughter). I was submitting that the foreigners came here and they tried to spread the poison of communalism in our country. I would request my hon. Friends to please remember the ' morcha ' of Jallianwala Bagh, when the Hindus, Muslims and the Sikhs were one and there was only one Punjabi community. The god of English became panicky to see our unity. Our slogan was "Hindu, Muslim and Sikh unity Zindabad " which meant that the Punjabi Community as a whole might live long. The English became so panicky that there was no parallel to it. Keeping in view the condtions obtaining in the year 1919 from the year 1924 onward they tried their best and spent large amounts of money for injecting communalism in the country, the fruit of which we tasted eight years ago. If we are Punjabis, if our mother tongue is Punjabi and if also our mother has sung for us lullaby in Punjabi language then we should not disown it. We should feel ashamed of it if we do so. No doubt we Punjabis are brave. Sir, I am reminded of an incident in this connection. Once eleven Punjabis and seventeen Germans were playing a game of tug of war. The Punjabis won it. But the Germans retorted that even a mule could carry heavy loads. What I mean to submit is that the foreigners make a fool of us and why should not they ? The defect lies with us. Under the circumstances I would make an appeal Punjab is the that they should leave aside their disputes. Indians are all brothers The people of Hariana complain that they are tagged on to us for punishment. On the one hand we give them financial help from the Punjab exchequer and on the other they vilify us. These two things cannot go together. Again they say, "Let us be alone, we do not know Punjabi ". I, therefore, submit that we should first solve the problem of Hariana Prant and other things will be automatically set right. It would be better if we leave this House with pledge to treat every Punjabi as a brother. Then every thing will be settled and the whole atmosphere will undergo a radical change. I would ask them to consider religion as a different thing. I ask them that if Sikhism had spread throughout India had not the people of different areas demanded separate States on linguistic basis ? They must have made this demand. They must have protected their own language Mr. Speaker, communals.—minded people are so clever that they circumcise the men of their own community and depute them

[Shri Wadhawa Ram]

to watch the movements of Muslims in order to elicit some important information from them. These so called Muslims also adopted tactics to blackmail Hindus so that no body could suspect them as well as elicite more information. In our ilaqa, they formed intimacy with a Sikh. That man went to a Hindu peasant who was ploughing his fields and tlod to him that Khalistan was going to be formed there. He further added, " Either you should wear 'keshas' or prepare yourself for leaving this place. We will not let you live here. Pack up your bag and baggage." After he had gone, another man, clean-shaven like me, appeared in the evening. He indulged in a baseless talk which was quite unheard of. He said that Khalistan was going to be created there. Mr. Speaker, it was very surprising that no body made mention of the Punjabi-speaking Suba. I was going to say that that Hindu told him that a Sikh with beard on his face had come to that place and had asked them either to wear keshas or pack upbag and baggage. On this, the latter told that it was a fact and a telegram to that effect would be given to Pandit Nehru requesting him that Khalistan should not be formed. When we went there the people asked us if they should sell away all their food-grains because a Sikh had gone there and told them all those things. I replied that those were the people who provoked and inveatigated o hers Sir, I therefore, want to warn them that if they wanted to save themselves, all the Punjabis should unite together and try to solve this problem. One of the hon. Members had risen and said, " I admit that we speak Punjabi language. It is correct. " I submit that if they admit it then what is the trouble about it ? Why do they remark that such and such percentage of population of Hindus and Sikhs should be there. Hindu Congressites contend that the demand of Akalis that their percentage should be to the extent of 50 per cent has freightened them. If anybody complains or reports against his mother, will he turn her out. We are the inhabitants of Punjab and we should honour our mother—Punjabi language. People of Himachal and Hariana want to lead a separate life because they are afraid lest we should devour them by exploitation. Why should we earn odium by spending on them? We should tell them that they can live separately. The next point is this. What is the danger that we should feel so apprehensive ? How can the people having common language, common culture and good social relations be separated from one another ? Today, some of my hon. Friends raise a controversy and say that such and such tehsil should be transferred from one zone to another and vice versa. I wonder why do they forget that these boundaries will automatically be adjusted as a result of the establishment of Punjabi Suba. This controversy will cease to exist. In that case if any particular Hindi speaking village of Punjab adjoins the Hindi speaking state it will be kept outside the boundaries of the former and merged in the latter. In the circumstances, I feel that this issue is being made a laughing stock for nothing.

Besides, Sir, it has been alleged that this is a communal demand. I would not like to link this proposition with the question under discussion. The demand of a Punjabi Suba is not at all a communal one. If this controversy is stretched any more it will create new problems. You have already got a number of grave problems to solve You have not yet been able to solve the problem of ill-fed and ill-clad persons in the Punjab. By giving a communal colour to the question of Punjab do you want to arouse and inflame the feeling of the people ? If the conception of Maha Punjab is agreed to, it will not only impair the unity of the State but also result in creating bickerings and quarrels amongst the people.

People talk of unity. I would like to quote an example. You construct a house with pucca bricks. But if a single brick was weak or made of defective material, it would shake the very foundations and the building would crumble down. On the contrary in case the house was built with earthen bricks but in a systematic way it will last longer than the one constructed by the bricks supplied by the contractors of today ? Sir, I would tell you that there is a hundred year old building at Fazilka which previously used to house the district courts. The bricks of the walls of that house have not fallen even up to now. They do not fall even if a deliberate attempt is made to throw them down. Therefore, if attempt is made to bring together the unwilling and irreconcilable people then it is certain that such a State will not be strong and internecine quarrels and feuds will be the order of the day. By doing so we will not only stand to lose but it will also jeopardise the progress and tranquillity of the State and thus all the efforts and material so used will go waste. It is therefore, necessary to promote the feelings of amity and concord amongst the people. It is true that I am a Hindu but at the same time I am a Punjabi as well. I know that some caste Hindus will derive undue capital and will persuade the masses not to cast votes in my favour since I plead in favour of the establishment of Punjabi Suba. I do not care for it. But I will not let the Punjabis be misguided. I cannot tolerate any insult to my mother-tongue. I cannot afford to see the tresses of my mother being pulled. I would categorically say that there is no dispute between Hindi and Punjabi languages There is no such controversy. India is a multi-lingual country. Hindi is its national language. We must respect the national language. It is true that I do not know Hindi. But it does not necessarily mean that I have no love for this language. Hindi will be given its due place of honour even in the Punjabi Suba, a demand for the establishment of which is being made now. After all, this is the national language. We will have to learn it in order to carry on correspondence with the Centre and other States in the country. The children will also have to learn this language after the fifth primary class. I would like to sound a note of warning that languages cannot be imposed from above on nations. For instance, see what is happening now. A kisan or a labourer goes to some court. Inside the court room his pleader and the magistrate are deliberating. But the client does not even know to which date the judge has adjourned the bearing of his case. What is the reason? He could understand the proceedings in case they were conducted in his own mother-tongue. At present the proceedings are conducted in English language. I feel that instead of doing things against the wishes of people we should do what they actually want. In this way, if both the languages are given their due places of honour, both will help in each other's development. Both will progress and nobody will stand to lose. Therefore, I request the Congressites to remain Congressites in the true sense of the word. These Ministerial gaddis are so to say an allurement for a few days. I wonder why they feel shy to support the claim of Punjab when they speak this language at their homes.

Mr. Speaker, you are well aware of the fact that the British organised and constituted the States in such a manner that the people speaking different languages like Hindi, Pathani, Punjabi etc. were grouped in one unit so that they may always be at loggerheads with one another. They did so to perpetuate their own rule. Now, some capitalists are trying to follow the same principle and are creating an obstacle in the way of establishment of Punjabi Suba. They want to create misunderstandings amongst us so that we may continue to quarrel amongst ourselves. To counteract their designs, I would like to make it abundantly clear that all Punjabis Hindus and Sikhs are brethren.

[Shri Wadhawa Ram]
Even if some brothers were angry it is the time to sink our differences and reconcile. It is our duty to respect Punjabi language and support the demand for the establishment of Punjabi Suba. Let the Hariana people be separated if they so desire. By putting their just demand the Hariana people have done a great favour to the people of Punjab. They also improved to some extent the unhealthy atmosphere obtaining in the State. Now it is desirable for the Punjabees to be cautious from the influence of communal leaders in future.

Professor Mota Singh Anandpuri (Adampur) (*Punjabi*) : Mr. Speaker, it is necessary to examine the political organisation of India in greater details. But the time is very short. Therefore, not speaking in details, I would make a few observations with regard to the portion of Punjab as reported in the S.R.C. So far as I have studied this report, there are three laudable points in it. Excepting this, the entire report is vague. It will not be improper if it is said that it is a twaddle of idiots.

The first commendable feature of this report is that which recommends to root out the feudal system from the country and bring about economic viability instead. Secondly, to strengthen the cause of justice it has been recommended that some of the judges should be appointed from outside the State. I feel that this is a radical remedy to dispense equitable justice. Thirdly, its recommendation to replace Hindi in place of English is also praiseworthy. For these three particular recommendations, the members of the Commission do deserve to be congratulated. I congratulate the Commission for this. But, besides this, the real problem before us is that of cultural integrity and cultural unity. Generally, homogeneity is an essential thing for a country. I feel that the report of the Commission is partial in ignoring this factor. It cannot be called impartial. I want to discuss this factor in detail and do not want to close this matter simply by calling this report as partial. Sometime back an Official Language Commission was set up and Shri B. G. Kher was its chairman. In his report he wro e, " The central concept of Indian tradition is one of organisation of unifying diverse cultural elements." He has expressed a very nice thought. The second fine idea that he has given is, " It should be the paramount duty of all citizens of India to help regional languages and make them a vehicle of expression with a view to give them an opportunity to progress towards the unification of cultural life of India. " In these words Mr. Kher has suggested that it is very essential for the people of India to solve the language problem. He has expressed this idea so nicely and in such an impartial way which can only be expected from a learned scholar like him. He has suggested that the regional languages should be helped and given opportunities to develop and progress towards the unification of cultural life of India. Love is needed to develop these languages. We will fail to develop cultural unity in India in case these languages are left undeveloped. We must develop Punjabi language if we want that Hindi, which is our national language, should prosper. Today hon. Members have done injustice to the language when they expressed their thoughts in this connection in this House. We have as much regard for Hindi language as we have for Punjabi and similarly we have the same regard for Punjabi as we have got for Hindi. We cannot develop cultural unity of India without it. Wrong proposals have been made in this report, but Mr. Grierson's opinion about Punjabi is, " The substratum of Punjabi is a language of the outer circle akin to modern Lahnda. " Further he has stated, " Its superstructure is a dialect of western Hindi. " The next thing which the Commission has quoted in its report is in the original word of Mr. Grierson, " The superstructure is so important and has so

concealed the foundation, that Punjabi is rightly classed at the present day, as the language of the central group. " Mr. Grierson has very nicely made these remarks. The Commission has not quoted in their report what Mr. Grierson has expressed in the next lines. There he has stated, " Punjabi has got the tone and urge, the reflection and imagination of culture. " He has very nicely remarked about Punjabi language in these words that it has got imagination, urge and reflection. Therefore, it should be helped to the maximum in its development. He has classed this language most properly. We must develop Punjabi which is our regional language if we wish that our central group of languages should be rich enough. In this connection I want to tell the House that if we do not do so then we will not be able to create harmony between substratum and superstructure as the principle of Philosophy is, " Creation is out of incoherent homogeneity and coherent hetrogeneity". I fear, that the attitude adopted by some of my friends sitting opposite towards this language since yesterday, will lead us to hetrogeneity instead of homogeneity. Therefore I hope that they would not stick to their previous opinion and will reconsider it as the Leader of the House has made an appeal to hon. Members to consider this problem calmly and find out some such solution by which we may lead the people to unity and co-operation. Disunity and disaffection are bound to increase if this is not done. If my friends are anxious that unity and love be developed in the masses, then it is very necessary to form Punjabi-speaking State and Hariana Prant side by side. It is my firm conviction, that if Punjabi Suba and Hariana Prant are now formed, after some time they will again unite to form Maha Punjab. This will be done as soon as the people begin to trust each other, as now the people of the world have begun thinking on international lines. This will also help the relations between Hindus and Sikhs to become more cordial. As soon as the development of Hariana Prant and Punjabi Suba is matured their re-union will become but natural. Therefore, I wish that both Hariana Prant and Punjabi Suba be formed. I am quite frank in saying so and I do not say so because I am a Sikh.

Mr. Chairman : Please finish your speech, otherwise you would miss your bus since you informed me in writing that your bus will leave at 5 p.m.

Professor Mota Singh Anandpuri (Hindi): I am placing before you the philosophic aspect of life. The next thing I would like to submit is that we have now reached a stage in life where we have to advance economically. We have changed our political life into a life of freedom but we have not yet achieved economic freedom which is very essential. To improve the condition of this country we have to remove the doubts from the mind of the minority and keep it satisfied. The Dar Commission rightly remarked that the suppressing of rights of a minority by a majority is not proper and Pandit Pant declared on behalf of the Government that the Commission had conceded three safeguards to the minorities, like that of its culture etc. So when any one takes up the cause of the minorities why do you term him as a communalist? Whenever there is a mention about the Sikh minority or that of the Hariana people it is said that they cannot be given these States as these will be weak. But I submit that Hariana will become a big unit if Delhi and Meerut Division are merged with it. You should remove this unrest. So long as you do not set things right health and strength cannot be maintained. Strength demands that the people should be united and not estranged from each other. In the words of the Commission, the changes should be made with a view to strengthen the country and this can

[Prof. Mota Singh Anandpuri]
happen only if the hetrogeneity due to the minority being dissatisfied is removed. Their doubts should be removed with love and affection. Pandit Shri Ram Sharma went in detail to state that Jinnah wanted to came near us. In London he stated that if certain privileges were conceded in his favour then he would like to remain in India, but no attention was paid, he was callously ignored and this ended in the happenings that were never dreamed of. The feelings of the minority cannot be suppressed like that. This is natural and you should not work against Nature. Once Shri Nehru told to me, through our Black Liveried General, that I had done something which was less than responsible. He invited me to see him. I wrote back to say," Conception of responsibility is subjective to the relativity of consciousness of free will ". This is the conception of free will that goads us to accept responsibility. Where there is no free will the question of responsibility does not arise. Today one of my friends started delivering his speech in his own dialect. He might be able to understand Persian or Sanskrit but by speaking in his mother-tongue he gave us a demonstration of it. If culture was to be fixed as the basis of a State then why was not this concept maintained ? Punjabi culture has overpowered Hariana. Diverse cultural life is given recognition universally.

Then there is the problem of Defence. It was argued that the Punjab has become smaller. But this argument is not weighty because for the purposes of defence a small State is desirable. Defence is with the Centre who cannot interfere in the problems of a big State. That is the why the Frontier was kept a small border Province and the Centre stationed its forces there. I am reminded of a juggler's box out of which he sometimes produced rat or a cat and so on. This Report is something similar to it. The criterion of big or small States has nowhere been laid down in it. Neither the area nor the population has been taken into consideration. One State has been created with a population of 43 lakhs, viz. Jammu and Kashmir. Punjabi State will have a population of 90 or 93 lakhs. Would it not be suitable for the purposes of defence ? Then area has not been kept in view. While one State will be of 14,000 square miles another's area will be 132,000 square miles. What a difference ! Now the Punjabi State will have at least more than 14,000 square miles. No heed is paid towards it and if PEPSU were to be merged in it, all the problems would have been solved ; Hariana and Punjabi States would automatically have come into being. Then the Himachal People and the Government presented their case. My friends from Kangra and other hilly areas also said something. Government and the people of that place stated that they wanted to retain Himachal and people of that area wanted to remain separate ; but the people sitting here—they are not Himachal's representatives—say that Himachal Pradesh be brought over to this side. What is their motive ?I am pained to remark that it must be with some ulterior motive. Some of my friends may be thinking that though keeping in view their political ideology, I am in the know of everything, yet I am using such language ; but must not my friends realise that the Himachalis have an entirely distinctive culture, language, conditions and other things ? Yesterday a friend remarked that a State should possess everything like mountains, plains, trees, sand, etc. (voices : and sea) but I say that everything will be there but it will be in India. All will avail of them. Now Simla may be in any State, the whole of India benefits from it. I would, therefore, request them to bring in the right kind of politics. In case you do not do something about cutlure, I make bold to submit that you will not be able to create brains or knowledge which is creative. Tagore's writings are of a creative nature because these were produced in Bengali. Tagore never went to a school but studied at home—he did not pass even the middle class—but today his books are prescribed for the Doctorate of Philosoply......

These things are necessary for the creative brains. We can set aside the recommendations of the Commission. If we are really anxious to make a strong defence in this part of the country then it is necessary to establish a province on the basis of language and culture. We must bear in mind the cultural unity of the States in their reorganisation. Without the cultural unity of the States there would be no strong defence and no prosperity.

5. p.m.

Lastly, I want to say a few things with regard to loyality. Loyality is the backbone of defence. My friends have referred to loyality. It is no denying the fact that the Sikhs ever remained loyal to the cause of the country. They have sacrificed their health, wealth and all at their commands to keep the torch of loyality ever burning. The tenth Guru of the Sikhs—Guru Gobind Singh—took himself as a disciple despite his spiritual attainments. Wherever he won victory over the royal forces he claimed the victory of God (Wahguru) He said 'Wahguru Ji Ka Khalsa and Wahguru Ji Ki Fateh', meaning thereby that God has shaped the Khalsa and the Almighty has won over the evil forces. We must cultivate and imitate the spirit of Tenth Guru within ourselves. This is true sacrifice. Mere saying can do no good to the nation.

We are free to have a Maha Punjab here but may I ask my friends on the opposite as to why Kashmir is not included in the new Maha Punjab ? If Kashmir is merged in Punjab and the new state is made on a non-communal basis I would support it. Big powers in the world are contemplating over the unification of Eastern and Western Germany. We can also think of a Maha Punjab but not on communal basis. This spirit can only be inculcated when there is mutual trust and confidence in the general public of the State. Without goodwill and confidence we cannot think, of a Maha Punjab. In the end I hope that my friends would consider the Report in the light of the views expressed by me.

Shri Badlu Ram (Kalanaur) (*Hindi*) : Sir, the report of the States Reorganisation Commission is being considered in this House for the last two days. My hon. friends are very clever in presenting their viewpoints. They speak because they must speak. Most of my learned friends who spoke during the discussion strongly advocated the creation of Hariana Prant. This demand is not based on communal considerations or language. Hariana is the land of Lord Krishna.We want that the land of Lord Krishna be united into one unit. During the mutiny 'Ghadar'........

Mr. Chairman : The hon. Member should not use the word 'Ghadar'.

Shri Badlu Ram : The British diplomacy separated the land of Lord Krishna after the first war of freedom. As they say the maximum punishment for a criminal may not exceed 20 years but here we, the people of Hariana, are being punished for the last 100 years for the so called crime of taking part in the freedom movement. I fail to understand why the advocates of Maha Punjab do not want the unification of Hariana the land of Lord Krishna which had suffered a lot during the past. Those who have pleaded the case of Hariana Prant have the voice of the people of that area at their back. One cannot curb the feelings of the people of Hariana. The people of Hariana are meek and obedient hence they lack strength in raising hue and cry like my friends who plead the case of Maha Punjab. If they happen to criticise certain things here in the House they would not take this criticism as their own. They would tell their people in the Hariana Prant that their words have been mis-reported. But I must say boldly that I am here to plead the cause of my area. The people

[Shri Badhu Ram]

of Hariana do not think in terms of Hindus and Sikhs. They are all Congressites. It is wrong to say that people of Hariana are not serious in their demand for a separate Prant but they care more for ministership and other high offices. I must say that the people holding this view about the people of Hariana are themselves selfish. Ministerships and power are not a permanent feature. They are always changing. We the people of Hariana have been afforded a suitable opportunity after the long toil of one hundred years to get the land of Lord Krishna united. So far as the Ministry is concerned the promises were given some 2½ years back that there would be three ministers in the Cabinet from Hariana. But no one cared for this offer. Mr. Chairman, there is a clique who get a Minister appointed with the support of only two members. No respect is being shown to any Minister. People used to say that Hariana is being ruled by Chaudhri Sir Chhotu Ram but the separation of Hariana remained the demand of the people. It was demanded that Hariana Prant be merged with Meerut, Agra and Bhartpur. A ministership would not satisfy them for that was not the object. If there is one Minister today from Hariana there can be five and at times there can be no one in the Cabinet representing Hariana.

I do not challenge the ability and capability of the members of the States Reorganisation Commission. But I must say that to err is human. Only Almighty is omni potent. I have nothing to say against the members of the Commission. They have submitted their report as they thought fit. I only resent the attitude of the Commission. The people of Hariana, the Congress Party and certain other parties of that area unanimously asked for a separate Hariana when the Commission visited Hariana. They demanded a separate province. This fact did not find place in the report submitted by the Commission. I do not understand English myself but I had a neighbour who is an M.A. He told me that there was no mention of the representations and memoranda of the parties that the people of Hariana submitted to the Commission. I was really shocked to hear this. How strange it is that the report is devoid of all such references!

Sir, in this matter also an injustice has been done to Hariana. The Report should have at least contained all these things. I beg to submit that the voice of the people can in no case be suppressed. Favours and frowns cannot cow them down. I am a tried Congressman and if I say that Hariana should be separated I break no rule of this great organisation. So why should I be looked upon with suspicion? I have every right to place the unanimous demand of the people of my ilaqa before the House. I am sure that Hariana will be separated from Punjab. At present our party has a leader who was also our leader at Lahore when partition took place. Therefore, nobody can prevent the coming existence of Hariana at this stage. When he was our leader in 1946, similar conditions prevailed. There were conflicts of various kinds and Pakistan was formed. The Hindus and Sikhs had to leave that part of the Punjab. My submission is that if a right person were at the top such conditions would not prevail.

Mr. Chairman : Leaders are not under discussion here.

Shri Badlu Ram : Sir, I am simply pointing out the bad omens. I am mentioning the leader of the House in this connection. Well, to come to my point, I was submitting that there are some persons who doubt our

loyalty to the Congress organisation. To them I want to make it clear beyond doubt that we are true Congressmen and as such we believe that Hariana will, in fact, come into existence in spite of what others may say. What I am saying is as true as two and two are always four. I wonder why others should feel perturbed when I say that Hariana will come into being. A baseless charge is levelled against us that we are in league with the Akalis. As a matter of fact we are only putting our just case before this august House and nobody can prevent us from doing so.

Sir, it has been stated by some hon. Members here that we will not be able to run our Government efficiently and that our finances will be weak. There is no truth in these statements. With aid from Centre we will be able to run our Government as efficiently as any other State in India does. Our area is inhabited by brave and courageous people and even the British Government could not break its back. In fact, we have retained our ancient culture and civilization, when other provinces of India tried to ape the rulers. We know wherein lies the interests of our country. People of Hariana are strong and sturdy. They take pure milk. Even women in this part of the country are stout and healthy and they work hard. They do not remain idle and do not use lipsticks etc. (*Laughter*). We have our own language and it is a language of brave and sturdy people. We call our mothers 'mata' and not 'Bhabi' like Punjabis. (*Laughter*). We respect our elders and we love Hindi. We do not use the word "Kaki" for a girl. (*Laughter*). What I mean to say is that we have quite a distinct culture of our own. That is why we want a separate state for ourselves. I would make a submission before Shri Bhim Sen Sachar that he should not make a deal with Giani Kartar Singh, just as he did some time back, in which the interests of Hariana might be thrown to the winds. In the formula agreed upon between them they took Sirsa Tehsil away from us and now we fear that they might snatch away some other territory. I may be excused for saying that both of you fight your battles at the cost of Hariana people. I would request Pandit Jawahar Lal Nehru who goes so far away to defend the interests of the people of Goa, to come to the rescue of the people living only forty-five miles from Delhi.

Pandit Shri Ram Sharma : These people are as near as fifteen miles from Delhi.

Shri Badlu Ram : I am referring to my own constituency which is forty-five miles from Delhi. Sir, my submission is that today I find Congress Hindus and Congress Sikhs of Jullundur Division divided on this issue. But the members from Hariana are unanimous in their demand for Hariana Prant. There is no doubt in it that these who rule us today are deceiving us and are not safeguarding our rights and interests. They do not even listen to what we say.

Mr. Chairman : The hon. Member should wind up. He has taken sufficient time.

Shri Badlu Ram : Well, Sir, I will resume my seat after repeating that we should be separated from Punjab so that we may live happily and peacefully.

Shri Prabodh Chandra : On a point of order, Sir. I wish to draw your attention to the fact that wittingly or unwittingly only those persons are given opportunity to speak who have only one angle of vision before them.

Shri Mool Chand Jain : On a point of order, Sir. This is a reflection on the Chair. (*Interruptions*).

Pandit Shri Ram Sharma : What is this matter ? Is this a point of order ?

Shri Prabodh Chandra : It is for the Chair and not for the hon. Member to decide whether the point raised by me is actually a "point of order" or not.

(*Voices : Order, order, order*)

Mr. Chairman : What is your point of order. ?

Shri Prabodh Chandra : Sir, through my point of order, I want to draw your attention to the fact that a list was given to the Speaker but now he has gone out of the House (*Interruptions*).

Pandit Shri Ram Sharma : He is not bound by it. (*Voices : No, no.*)

Shri Prabodh Chandra : It is not for you to say so. I am on my legs and I want to raise a point of order. I cannot be stopped from doing so by this hackling or the nonsensical remarks. Sir, I would request very emphatically that people who want to give contrary views must be allowed to have their say on the floor of the House.

Pandit Shri Ram Sharma : On a point of order, Sir.

Mr. Chairman : What is your point of order ?

Pandit Shri Ram Sharma : Was that a point of order, Sir ?

Mr. Chairman : No, it was not a point of order.

[*At this stage the Speaker occupied the Chair*]

Shri Dharam Vir Vashisht : Sir, on a point of order, I wish to ask whether any member can say that the Chairman is discriminating. He should withdraw his remarks.

Shri Prabodh Chandra : Sir, I refuse to withdraw it. Hariana Prant cannot be formed by such methods. (*Interruptions*). (*Voices : It shall be formed*).

Mr. Speaker : What is all this noise for ? You should at least wait for my decision. What does this clamour mean ? I should, at least, be given a chance to find out what the matter is. In this way the House cannot carry on its business.

(*Interruptions and loud noise*)

Shri Prabodh Chandra : (*Due to loud noise the Hon. Member was inaudible*).

This cannot be done. Keep quiet.

Mr. Speaker : Mr. Chief Parliamentary Secretary, I ask you to keep quiet

Pandit Shri Ram Sharma : The hon. Member should learn manners to talk sense.

(*Interruptions and loud noise*).

Shri Prabodh Chandra : Would you please withdraw it ?

(*Noise*)

Sir, would you please ask him to withdraw the words that he has just now uttered out me ?

(*Noise*)

Sir, I would request you to please ask him to withdraw those words.

(*Voices, order, order*)

Mr. Speaker : What are you talking about ? Please speak with some sense of responsibility. After all, what is the matter ? Khan Sahib has also said that this had not been done.

Pandit Shri Ram Sharma : On a point of order, Sir. Can he say that....................

(*Interruptions*)

Shri Prabodh Chandra : On a point of order, Sir, can any hon. Member say in regard to another hon. Member of this House that he has no manners? I want your ruling on this point.

Mr. Speaker : Who has uttered these words ? Have these words been used before I re-occupied the Chair ?

(*Voices : Pandit Ji has used them*).

Shri Prabodh Chandra : No, these have been used just now. Pandit Shri Ram Sharma has said that I have no manners.

Mr. Speaker : I would request Pandit Ji to withdraw these words.

Pandit Shri Ram Sharma : Mr. Speaker, I had only made this submission that one should behave properly in this House. If you ask me then I withdraw these words.

(*Cheers*)

Shri Ranjit Singh Captain : On a point of order, Sir.

Mr. Speaker : Many points of orders have already been raised. Now, I shall not allow any body to raise any point of order.

Shri Prabodh Chandra : Sir, I had drawn your attention to the fact that Members holding a particular point of view have spoken and, therefore, thers should also be allowed some time to speak.

Mr. Speaker: I do not want your point of view. Whatever the Chair thinks proper it will do and whomsoever it thinks fit will be allowed to speak. Your point of view cannot prevail here.

Shri Prabodh Chandra : I want to draw your attention to this fact that....

(*Noise and Interruptions*)

Mr. Speaker : I do not want to know as to what is your point of view.

Shri Prabodh Chandra : I want to make this submission that you had promised and told me in the morning that time would be given to Shrimati Sita Devi, Shrimati Shanno Devi and Shri Ram Kishen to speak.

Mr. Speaker : I do not know what had happened in the morning.

Shri Prabodh Chandra : You had, of course, made this promise.

Mr. Speaker : Mr. Chief Parliamentary Secretary, you are a responsible person and if you talk like this what will others do ?

Shri Prabodh Chandra : You, too are a responsible person..........

(*Interruption and loud noise*)

Sir, I want to have your ruling on this point. Have you withdrawn your promise ?

Pandit Shri Ram Sharma : Sir, I want your ruling on this point that can any hon. Member guide the Chair and say that such and such promise was made in the morning by you ? Has he any right to say to the Chair that this should be done and this should not be and that this can be done and that cannot be done ?

(*Interruptions*)

Mr. Speaker : Order, order. I may tell you that Members having different view points come to me in my Chamber and give their views. But the Chair is not in any way connected with or prejudiced against any view point. The Chair will act as it deems fit. No Member has any right to interfere with its affairs. If certain suggestions are worthy of acceptance, the Chair will think over them. But no outside interference can be permitted in its affairs. I will do as I think fit. This is my discretion.

Sardar Darbara Singh (Nurmahal) (*Punjabi*) Mr. Speaker, the Report of the States Reorganisation Commission is being discussed since yesterday. I have seen that the hon. Members have discussed this Report from their own point of view and have expressed their opinion. Certain members of the Congress Party and certain other friends as well have not considered this Report in such a manner which was required of them and they have said certain such things which were not required to be mentioned in this House. However, what I want to tell is that the members of the States Reorganisation Commission are men of integrity and of exceptional ability and nobody can doubt it. The Report as presented by the Commission is the outcome of the demand that people have been making since long that the States should be reorganised. Therefore, the Congress also adopted Resolution saying that the States would be reorganised. In view of this our Prime Minister

announced the constitution of the States Reorganisation Commission and declared that the members of this Commission were men of high integrity and independent views. Whatever terms of references we have given them, they would consider minutely and then they would give their verdict. So the Commission after studying the conditions of the country and keeping in view all the factors, have submi ted their recommendations.

People were free to submit their demands and they submitted them before the States Reorganisation Commission. It is wrong to doubt the ability and integrity of the members of the Commission and to say that their Report is not clear. All sections of people have placed their viewpoints before the Commission. The Provincial Congress Committee passed a resolution on 5th November at Amritsar in which it expressed its general agreement with the Report submitted by the Commission. At the end of the resolution, they have praised the efforts made by the High Command for arriving at the conclusion after consul ing all the sections of the people. This report will be carefully studied in all its aspects by the members of the High Command and ultimately their views will be accepted. They will give their final decisions after thoroughly considering the views of all sections of the people. Some people are labouring under some misunderstanding that the resolution makes recommendations in favour of forming a particular type of State. They should dispel such a fear from their minds. The Commission has made recommendations for the re-distribution of States in accordance with the terms of reference given to them. I am sure that our Prime Minister will certainly find out a satisfactory solution of this problem. We should have full confidence in him. I think that those people who raise slogan of Punjabi language and demand Punjabi speaking State on this ground are communalists. At this time we should purge our minds of all these communal feelings. The Prime Minister and High Command will give their decision after full deliberations. They will give due consideration to the question of language and also to other factors bearing on the reorganisation. It is necessary that people should remove all misgivings from their minds and calmly wait for their decision. The people who do not place their confidence in Pandit Nehru as he has kept the door open for negotiations with other parties for settling this issue, are communalists.

When the people already have sought interviews with the Commission and have made statements and submitted memoranda, if any party holds conventions and says that its wishes should prevail it cannot be justified in doing so. A responsible Congressman who is Editor of a newspaper has written in his paper—

> "Those people who talk of compromise are the worst type of communalists or cowards who yield before communalism".

What can be a narrower view than this. Who does not want compromise ? Pandit Nehru is always influenced by public opinion and he has a great love for the people. When he can solve the complicated problems of the world then there is no reason that this problem should not be solved. Those people who think that the people who make demands for a particular language are communalists are not thinking on right lines. The talk regarding fixation of percentage in government service for any community certainly smacks of communalism.

[Sardar Darbara Singh]

Besides this, I would like to submit that the Home Ministry in its resolution has stated that during the British regime there had been disintegration of States which the Government wanted to remove now. The British Government had maintained the small States and the Rajpramukhs only with the idea of continuing their hold on them,. Now according to this Report the institution of Rajpramukhs is proposed to be abolished. Keeping in view the Second Five-Year Plan we want to improve the economic life of our State through this reorganisation. In the resolution passed by the Home Ministry it was clearly stated that the Government do not want any interference which may serve as an economic blockade of the country. If any person has no confidence in the leader of the country—Pandit Nehru—in the matter of reorganisation of States, then I would say that he is not a nationalist in the real sense of the word. There is no question of numerical strength of the Hindu and the Sikh communities. The saints and prophets who came to live in India from time to time have all preached the message of love but I am sorry to say that the members belonging to one group have not given demonstration of the feelings of love towards the members of the other group. I would submit that all the members of the House should earnestly endeavour to maintain national spirit in our State and in order to maintain this spirit we should refrain from levelling charges against each other.

Sir, besides this, I would say that certain political parties have interviewed the Prime Minister in this connection and these interviews were only sought by those parties who had some special interests in view. Our Prime Minister is of the view that the people who want to place their point of view before him are at liberty to do so. How can any person who considers himself a nationalist raise any objection against such negotiations. Then, Sir, there is the question of language before us. Some time back our Chief Minister prepared a language formula known as 'Sachar Formula' in order to solve the language problem. After the merger of PEPSU with the Punjab we will be facing a new difficulty in regard to the language question. Then the question would be whether we should enforce Sachar Formula in the new set up or the pattern of education at present in vogue should be accepted. This language problem will cause complications after the merger of those places which are in close proximity to the boundaries of PEPSU and Punjab where the students have been denied the option. Under these circumstances, I think that it would be better to enforce the pattern of education in vogue in PEPSU.?

Besides this, I would like to point out that some of my friends have pleaded that Haryana Prant should be made a separate unit and it should not continue to remain as part of the Punjab. The number of members hailing from Haryana Prant is fairly large in this House. They have all contended for the separation of this area from the Punjab. I think their complaint is quite genuine. I have been seeing that for sometime past the Haryanite M.L.As. have been pressing this demand in this House and I consider it as a sort of revolt by them. Whether their demand is legitimate or not I think that in order to please them it is necessary to concede their demand so that by remaining as an integral part of Punjab those people may strive hard to make Punjab prosperous.

That Report is now before you. It has received a good deal of consideration and will receive still more. It is the duty of everyone to try to restore Hindu-Sikh amity and to create goodwill between the two communities.

Mr. Speaker : I have given sufficient consideration to the point of order which was raised when Khan Sahib was in the Chair. The problem that is under discussion today is of great import and there is considerable divergence of opinion among the members in regard to it. A number of conventions exist, so far as the Chair is concerned. So far as the Opposition is concerned, the Akalis, the Communists and the members of the Gandhi Janta Party have given expression to their views and I have no cause for any complaint against them but I am pained to find that an attempt is being made by a member of the Congress Party to set up a new convention. I have been giving time to the Congress Party, ignoring the conflict and differences, if any, among the members of that party themselves. The Chief Whip of the Congress Party has said that such and such persons have not been given time to speak or have been given less time. The Leader of the House stated yesterday that no whip would be issued nor would any list of members holding any particular views be given. I have given time to members holding all kinds of views. If the Chief Whip had settled with me that the old gold practice be changed according to the list of members prepared on the basis of their views, I would have acted accordingly. Eighty per cent of the members share a particular view, they gave me their names three days ago. Members holding the other view, Shri Som Datta Bahri, Shrimati Shanno Devi and Shri Gupta have also been given time. If other members sharing their view do not rise, what can I do ?

Minister for Development (Sardar Partap Singh Kairon) : Sir, I would request you not to listen to any point of order or objection. This is the most important case in which......

Chief Parliamentary Secretary (Shri Prabodh Chandra) : It is for the Chair to decide.

Minister for Development : I would not yield to any such thing. Sir, this is a list given by the Chief Whip without consulting some of the Executive Members. I submit that this is a very important question and you should not gag any body. Every body should be allowed to express his views. Members can send chits saying " I want to speak on this issue. I want to support this demand or that demand." Every Member is at liberty to say what he likes. In allotting time, Sir, you may use your discretion.

As I have already submitted, the list in question has been submitted to you without the knowledge of some Members. This is not a case in which the Government is using force with a view to getting any particular view, thought, opinion or feeling expressed. Every body is free to express his views on the Report of the States Reorganisation Commission, which is under discussion at present, in the most decent manner. I would therefore, request you to kindly keep these things in view.

Mr. Speaker : I am even prepared to take cognisance of the fact that you are divided into two groups holding different views. The members whose names you have given do not rise.

Shri Prabodh Chandra : On a point of Order, Sir. After the Chair has given a ruling, can a Minister guide or advise the Speaker ?

Mr. Speaker : I heard the Minister just as I had earlier heard the Chief Parliamentary Secretary. There is no question of receiving guidance but for the clarification of any point at issue, the Speaker can hear any member and accept what he says, if he finds it correct.

Pandit Shri Ram Sharma : Sir, I want your ruling as to whether the list of intending speakers supplied to the Chair by the Whip of a party is binding on it. Secondly, if the whip of a party suggests that members holding a particular view be given so much time and others so much, will that be binding on the Speaker and also consistent with the dignity of the House ?

Mr. Speaker : I have already said that the Chair is not bound to do a thing unless it is provided in the Rules. It has to act upon the Rules of Procedure and conduct of Buisness, keeping also in view the conventions and the demands of courtesy and expediency but it cannot be compelled or browbeaten to use its discretiou in a particular manner.

Shri Chandan Lal Jaura (Amritsar City, North) (Punjabi) : Sir, the overnight debate on the Report of the S. R. C. has shown how the House is divided on the issue. It was this very difference of opinion that was responsible for the appointment of the Commission. Members holding divergent views, whether belonging to the same party or different parties, have expressed their views. The net result of these two sittings will be nothing. निशस्तंद गुफ्तंद व बरखास्तंद. On a retrospective view, it would be found that, 'this session served no useful p urpose ; we sat, talked and dispersed but took no decision '?

After hearing all the speeches, if I say that I have come to the conclusion that there is no Congressite in House and that there are only Hindus and Sikhs, it would not be improper. What we should have in fact done was to reach some decision and get the recommendations of the Commission modified with a unanimous voice . Is it not a fact that we have already left the decision of the matter to the Prime Minister and he is already seized of it ? If this is so, it is none of the business of the members of the Congress Party to oppose or criticize those recommendations. Those who blame the minority are themselves at fault. Today, by taking a unanimous stand we can get something done.

The minds of the Sikhs are exercised over three issues—language, services and the percentage of their population. Their demand for the formation of a province in which they are in a majority has been clearly made only now.

I belong to that part of the State, which was, unfortunately, responsible for starting the movement which was based on wrong notions. Some persons living there appealed that all the Hindus should during the census operations, an innocuous affair, declare Hindi as their mother-tongue. Every Hindu had got recorded Hindi as his mother-tongue. When the enumerator came to me I was sitting inside my house and I asked my men to call him in. The man asked me what my mother-tongue was. I told him that the tongue in which I was speaking was my mother-tongue. He was a young Hindu lad. He said, " What are you saying, Sir. Today there is a

movement afoot in this regard. But I told him plainly that I had no connection with the said movement and my mother-tongue was the same in which I was speaking. Anyhow, he recorded Punjabi as my mother-tongue. My submission is, Sir, that so far as the problem of Hindi and Punjabi languages is concerned, its solution is very easy. That is this. Punjabi should replace Urdu and Hindi should replace English. This would solve the problem. But the linguistic experts have spoiled the Punjabi language to this extent that I feel that they have not done any service to it. Hindi is my national language and Punjabi is my mother-tongue. Hindi is going to become not only national language but it would become an international language also. Why ? Because our country has attained an important position in the internationa field on account of the dynamic personality of Pandit Jawahar Lal Nehru. If Mr. Bulganin comes here and uses the words of ' Jai Hind ' and ' Hindi aur Russi Bhai Bhai ' then we stand in need of such interpreters who can speak Hindi fluently. But we feel ashamed of it that we are not getting such persons. Therefore, Sir, I can say that the future of Hindi language is so glorious and bright that India should feel proud of it. Under the circumstances, a Sikh who does not learn Hindi will be committing suicide. He will have to learn Hindi for his own well-being as well as for the prosperity of his country. The Punjabi language is our mother tongue and, as such, we should be proud of its development and dignity. But it is regrettable that Hindus complain that by learning Punjabi burden falls upon their children. In this connection I have to submit that Gujratis learn Gujrati language as well as Hindi, Bengalis learn Bengali as well as Hindi and Madrasis study Hindi as well as their own language although it is quite different from the former. But they do not feel any burden whereas the children of our Hindu friends feel burdened in learning Punjabi which is a very easy language. I fail to understand its cause. If Sikh culture can be safe-guarded with the help of Gurmukhi, cannot Hindus learn Gurmukhi to pacify their minority ? They have rather burdened their hearts by committing this mistake. It was their fault and they should regret for it.

Sir, now I come to the question of services. I feel if there had been any injustice in services the Government should have set it right. But I believe in one principle and that is this. It is not the function of a State to make provision in services on communal lines. In fact the function of a State is to afford equal opportunities to its people for obtaining proper education and taking part in competitions. And if even then they fail to get into services there will be no cause of regret to me. I will not feel the least perturbed if all the Sikhs enter into services nor will I feel jubilant if all the Hindus enter into them. The advancement of nations does not depend upon the increase or decrease of its men in services. On the one hand my Hon. Friends wish that corruption should end and on the other they demand their representation in services on communal basis as so many Hindus, so many Sikhs and so many Christians. If any public servant is dismissed or awarded any punishment he takes shelter behind the religion and tries to remove his stigma. My point is that the efficiency cannot be maintained in this way. Ending of corruption and giving of representation in services on communal basis, are two things which cannot go together. If my Hon. Friends wish services to be efficient and honest they will have to give up these ideas. The third point which I want to refer to is this. Akalis demand for the formation of a Punjabi Speaking Province. This also is the demand of all the Sikhs . They want that such a Punjabi Suba should be formed where they be in majority. In this connection examples of Andhara, Maharashtra and Gujrat Pronvinces can be quoted. It is a

[Shri Chandan Lal Jaura]
matter of consideration for them that all these provinces have not been formed on the basis of majority of population. On the other hand those provinces have been formed on the basis of language. Those have been reshaped on the basis of Gujrati, Maharashtri and Marathi languages. They have not been made on the principle that the majority should be turned into an over-whelming majority and the minority is further reduced to a still smaller minority. Akali Friends wish that their population should be increased from 30 or 33 per cent to 55 per cent and thus they should be turned into an over-whelming majority. At this stage I am remineded of a Punjabi maxim. Once Banta Singh enquired of his father as to who will replace him after the death of Nihala Lambardar. His father replied that Jawala will be his successor. The son again asked who will succeed Jawala after his death. Thereupon the father replied to his son that Gopala will become Lambardar after the death of Jawala and remarked that he will not become Lambardar even if the whole world died. I may make it clear to my Akali brothers that if they desire to establish their Government on communal basis ; it is impossible. Here in Punjab it is impossible to establish a Government on communal basis may it be of Jan Sanghis, Hindu Maha Sabhais or of anybody else. They should not aspire for such things in this age of democracy. They are going to mix politics and religion together. It is not proper. They should consider them-selves as Hindustanis. An hon. Member rises in his seat and remarks that as Sardar Partap Singh Kairon is occupying Congress Benches he is no more a Sikh. I want to ask him when Sardar Partap Singh Kairon is at his home or sits with Master Tara Singh is he then a Sikh but as soon as he comes to sit on the Congress Benches he ceases to be a Sikh. I want to say that he is as good a Sikh while sitting on the Congress Benches as he is at home. Similarly, I would ask them if Sardar Ujjal Singh was a Sikh at the time of attending the Round Table Conference as a representative of the Akalis and has ceased to be a Sikh now as he has joined Congress Party. These argu-ments do not carry any weight. I would, therefore, request them to divert their attention from these matters and consider the report of S. R. C. as to what improvements may be made in it which should help in the maintenance of law and order in the Punjab and in its development. There is no other dispute—no confusion whatsoever. People are only anxious to increase their percentages, otherwise the Defence is the Central subject and it has to look after it. Neither you nor have I any hand in it. I would, therefore, ask them not to make these excuses and unite all.

Shri Mool Chand Jain : Sir, I have given notice of a Substantive motion. Since yesterday I have risen for 50 times. When will I be given time ?

Mr. Speaker : Your time has been reserved in the end.

Principal Iqbal Singh (Jagraon) (Punjabi) : Mr. Speaker, from this side of the House many a friend has already given expression to the feelings of the Akali Party. I consider it necessary to mention only those matters which have not been touched so far and which create complications in the representation of Akali Party in the light of the report of S. R. C. The report has been written in sugar coated words. Whenever a reference has been made to a principle in it, ' ifs ' and ' buts ' have been invariably used. So much laxity has been given in the language that the meanings of principles can be interpretted to the satisfaction of every one in every manner. This is their wisdom and cleverness, and I feel that they should be congratulated whole-heartedly for it. But when we think over it deeply the things take another turn, and the Report does not satisfy anybody.

Mr. Speaker, I draw your attention to page 203-4 of the report. Even if we keep in view the factor of population we will find that in one case the Commission has recommended the constitution of a State having a population of 44 lakhs, in another the establishment of a State with a population of 6 crores and 32 lakhs has also been recommended. Similarly, if we keep the area in view we will find that one State covers 14,980 sq. miles whereas in another it extends over to 1,70,200 sq. miles. All the other states range within the limits of these figures. So, no particular principle has been followed with regard to area and population.

6.00 p.m.

Mr. Speaker, Nehru Report recommended the redistribution of states on uni-lingual basis. But in this case a state where three different languages are spoken, is being constituted at the borders of India. The supporters of a bigger state cry hoarse in the name of defence. I would simply ask, " Why this controversy when the defence is a central subject ?" It is a principle recognised all over in the civilised countries and the Commission has also accepted it that the reorganisation of India should be made on linguistic basis. Although the Commission has admitted that language should be the basic factor, yet it has been subjected to ' but ' and it has consequently been argued that apart from language there are other factors which are necessary to be taken into consideration. I wonder that when thirteen out of the fourteen languages recognised in the Constitution have been accepted as basis for the reconstitution of the new states, why the demand of the remaining one has been turned down ! If we look at the reorganised map of India as recommended by the Commission, it will be seen that all the new states except Punjab will be uni-lingual. In this way if gross injustice and discrimination is meted out to the Punjabi language, then it will be an unparalleled example in the world.

Mr. Jaura (a member representing Amritsar City-North) has said many things. He has stated facts although they might have even pinched the feeling of some people. He has recommended that Punjabi language must be adopted. This is why I suggest to him to concentrate our demand for linguistic states. I would ask them that why they are troubled over the demand of the creation a Punjabi Speaking State when they are really Punjabis and speak the Punjabi language. We have always been pressing a complaint with regard to the question of language. Never in Punjab has an opportunity been given for an independent growth of Punjabi language. I feel that a great injustice has been done not only to Sikhs but also to the entire Punjabi community. But when the Sikhs raise a voice which quite conforms to democratic principles they are dubbed as communalists. The demand for the creation of a Punjabi speaking state is in no way a communal one. This is a collective voice of the whole province based on democratic principles. Today if this demand is not paid any heed, a time will come when a serious agitation may start which will force its acceptance. Language can never be thrus ed upon the people from above. It is not possible to force the people to speak Hindi or write in Punjabi. Languages always have a natural growth. In the circumstances, it will be most unjustified to say that the demand for the reorganisation of states on linguistic basis is a communal one. The people who say so would rather themselves demonstrate their communal feelings.

On this side of the country, Mr. Speaker, the dispute is over four states viz., Himachal Pradesh, Hariana Prant, Punjab and Pepsu. We have to

Principal Iqbal Singh]
evolve some logical solution for their future set up. Mr. Speaker, in many aspects we believe in astrology. I also know a little of it. Both Hariana and Himachal begin with 'h'. Similarly, Punjab and Pepsu have a common letter 'p' to begin. Also from this point of view, as well, it is advisable to group two of them separately. Himachal is a mountainous area and Hariana is in plains. Let their individual propositions be accepted in case they are not willing to join together. Herein lies the prosperity and welfare of the nation and the country as a whole. After all the wishes, of the people have great significance in such matters. Why should they not be honoured ? While rejecting the demand for Hariana it is argued that its separate existence is not possible for it has got representation in services. But Himachal does not have any representation in the legislature, etc. of the Punjab. Why is it not allowed to retain its separate entity ? Why a pressing demand is made for its integration with Punjab ? True, no body from Himachal represents this Assembly, but if in view of the logic that their 'pahari' language is not akin to that of Punjabi and also in view of other geographical factors they choose to remain separate then why are they being dragged to be tagged on to the Punjab? If the wishes of the people are ignored then I think it would amount to playing a joke with democracy. When the Hindi speaking people of this State are willing to be separated from this state then why are impediments being put in their way ? When Himachal is not willing to be integrated with Punjab and when Hariana people also want to cut away from it, it is evident that the remaining area means the Punjabi speaking area. This is the only practical solution of this problem.

Mr. Speaker, no doubt we are dubbed as communalists, but it is not we only who raise the demand of Punjabi Suba. I am pleased that some Hindu and Sikh Congressites have displayed their inert feelings. Even the people from Hariana have spoken in favour of Punjabi Suba. By expressing his views today, Chaudhri Sher Singh has really served the cause of the Congress. He has given vent to views based on principle. He has cleared the fact as to how the real soul of the Congress speaks. Besides, Sardar Waryam Singh has also appealed to the Congress to constitute the Punjabi Suba when it is a fact that it has acceded to the principle of linguistic states. Jaura Sahib has also raised the same voice. But at the same time he has misrepresented one aspect. That is in connection with the question of services. For his information I may tell that I have just received a representation which reveals that the other day gross injustice has been done to a confirmed gentlemen by superseding three people over and above his claim. Such like acts of injustice are being committed by the big officers in the services at a juncture when we have assembled here to consider the redrawing of state boundaries and when efforts are being made to bring about a compromise between the two parties. Since the Chief Minister is not present, I would request the Minister for Development to fix some time with me because I want to place the whole case before him. In view of these facts, how is it denied that injustice is not being done to the Sikh community or how is it assured that no such injustice will be meted out to them in future ?

Then, Sir, reference has been made to the question of majority and it has been said that Sikhs demand such a State where they may be in clear majority. But this is not the case. Pandit Jawahar Lal Nehru enquired of Master Tara Singh in their first meeting whether by Punjabi Suba the Sikhs meant a State where the Sikhs should be in majority. But Master Tara Singh told him that they wanted Punjabi Suba comprising of all the Punjabi speaking areas irrespective of the fact whether there the Sikhs are in majority or in

minority. We demand this State, simply because we wish to promote Punjabi Language. We want to develope it in every respect and for this purpose we want that in this Punjabi speaking area the people should speak only Punjabi. We want to bring unity in the State and this cannot be done in a State which is inhabited by people who speak different languages but on the other hand it exists there, where only one language is spoken. In this connection I want to quote an instance. Some days back, some teachers of a particular community had gathered at a certain place and one of them had said in the capacity of an incharge of that institutiont hat in any case he would not, at all, allow Punjabi to be introduced in his institution. Can we expect justice from a person with such mentality who may be incharge of an institution, and can, in such circumstances, unity be maintained? Whatever my hon. Friend Principal Rala Ram, occupying a seat on the Government benches has stated, creates a suspicion that an educationist or the head of an institution like him should say that he smell a rat in the demand of Punjabi Speaking State. In this way I would be right in saying that there is something in the background of the Commission's report which has looked upon this demand with suspicion and said that there was something else in the background of Master Tara Singh's demand of Punjabi Speaking State. I want to assure them that they should turn out these doubts from their minds while keeping in view the assurance given by Master Tara Singh to Pandit Jawahar Lal Nehru in Akal Takhat that he demands only Punjabi Suba and not a Sikh State. They should trust him. Our demand is only for Punjabi—speaking State and nothing beyond it.

The next thing that I want to state is :—

ਵਗਿਰ ਗੋਇਮ ਮੁਸ਼ਕਿਲ, ਵਗਿਰ ਨ ਗੋਇਮ ਮੁਸ਼ਕਿਲ

These people used to criticise Master Tara Singh, when he did not like to have direct talks with Pandit Jawahar Lal Nehru but now, when the has adopted this course of direct talks., they have begun entertaining doubts and are raising alarms of danger from their meetings. They have seen red even though Master ji has started negotiations with Pandit ji. I am at a loss to understand as to what should be done and what should not be done. (One voice : Continue your meetings). So, I request my friends to stop raising these alarms of danger. While keeping in view justice and truth we must realise that we are Punjabis and we must encourage Punjabi language. I feel the formation of Punjabi Suba is the only solution for it.

Then, mention has been made here about safeguards. I am of the opinion that safeguards is a good thing and to some extent they can lead us to success. But I may tell the House that now we have no confidence on the assurances for the safeguards of our interests. In 1929, the Congress had assured the Sikhs that it would not enact any legislation without getting the prior consent of their community and I think that was the greatest safe-guard for the interests of Sikhs but I regret to point out that the Congress has never fulfilled that promise. Therefore, when promises made earlier by them have not been fulfilled, how can we have confidence on the assurances for the safe-guards of our interests.

Next, I feel that I must say some thing about Hariana Prant. The people of Hariana say that they have quite different language from the people of Punjab and for this reason they demand that Hariana should be separated from Punjab which is a bilingual State. In one respect, Punjabi Suba will also be a bi-lingual State, because there arrangements will have to be made for the teaching of both Punjabi and Hindi languages. We will have to

[Principal Iqbal Singh]
make arrangements for the teaching of Hindi in that State, firstly because, this is their language for which we have great respect and secondly because that is our national language. We have got great respect for this language and are always prepared to adopt it. We fully realise that we must learn it.

Then, Mr. Speaker, it is given in this report that there is no case for Punjabi Language and there is no real language problem in this State. Here the problem of language is primarily that of script. In this connection I want to submit that every language has got its own script and without it no language can even exist. Punjabi language is like a body and Gurmukhi is its skin. It cannot continue to be a living language without its script Gurmukhi, just as a body cannot live without its skin and it feels pain when it gets some cut on it. Hindi has Devnagri as its script. Devnagri means the language of good people and similarly Gurmukhi means the language spoken by the Gurus. Both these words are very important. Therefore, when we welcome Punjabi, we also welcome Hindi with open arms. There is nothing dangerous in the demand of Punjabi speaking State and therefore, the people should not be afraid of it.

Shri Ranjit Singh, Captain (Hissar Sadar) (Hindi) Mr. Speaker, Our country is passing through its third stage after the attainment of its indeppendence and the integration of its States in it. Our leaders had appointed this Commission to reorganise the States of India, some of which are small and some are big. The Commission had to do this work on the basis of certain principles and it had also to find out solution of its language problems. This Commission has submitted its report after it had travelled the different parts of the country and heard the opinion of its people on different problems. I can say with force that there is no doubt that the Commission has written this report with the purpose of advancing the cause of our country making it more strong and enable it to command respect from the people of the whole world. The three members of this Commission inspite of their ability were human beings and because of the fact that they had to go through the problems of the whole country in a limited period, were liable to err. It is just possible that they might not have been able to follow fully some problem of some State but this does not mean that they have not placed the best possible solution of those problems before us. While keeping these things in view, the Government of India, our leaders and our Prime Minister has adopted this course that this report should be discussed in the Assembly of each State by the representatives of the people and should remove its shortcomings which may come to their notice. Therefore, today we have been given this opportunity to do so. Even already, all the parties representing different thoughts of the people had submitted their memoranda to the Commission when it toured in their respective areas. Some people from Hariana had also submitted a memorandum for the formation of Hariana Prant before the Commission.

Somebody said that if the Punjabi State is conceded then there can be more unity and some other friends said-and probably the Cabinet also said-that the Punjab, Pepsu and Himachal Pradesh be merged to form Maha Punjab. This is a problem and if we are able to solve it, rightly and peacfully, then I think that we must make progress. This is our country's test and if our Administration proves weak and unable to solve this problem properly then the people of the world who have put in their hopes in us, will be disappointed. But I am confident that the leadership of our country is very wise. Then friends have expressed their ideas very calmly. I want to congratulate all of them whether they are the supporters of the Punjabi State, Himachal Pradesh

or the Maha Punjab for the calm and very correct manner in which they tried to put their respective cases concisely before them. The Punjab did not stage any demonstration either—as has been the case in some other States for which the other Indian States might have been able to paint it black. Sir, what I want to submit is that the country must advance on the path of progress that it has adopted. Irrespective of the ideas my friends have now placed before the leaders through this Assembly, I am confident, whatever the decision, the Punjabis will respect it and earn a good name in India.

My second point is this. Here you heard the view that a Punjabi State be constituted. But I do not find this State even now in any way less than that. Our friends who are supporters of Maha Punjab say that Pepsu, and U. P., be merged with the Punjab. Pepsu is joining but we cannot say anything about Himachal Pradesh as to whether it will join or not. However, even then it will be the Punjab. Had the areas of Delhi and Meerut been merged then of course it would have been Maha Punjab ; now it will only be the Punjab. And if the State of Punjab will not be called a Punjabi State then what else will it be called; However, this is not my sphere. All these things have reached the leaders through you in the form of a debate and also in the form of memoranda.

Now I would like to say something about Hariana Prant . This demand is there for about the last 20 years and is not a recent one. I have no intention to indulge in repetition. However, I would like to submit that these friends want the merger of those areas the people of which took part in the First War of Independence. This started from Meerut. So the English forcibly divided these areas with a view to drive a wedge through the leaders of the revolt so that their (the English) reign might go on without any mishap and they knit together those areas which were docile. It is true that so far as the Report is concerned there are certain recommendations in it which do not find favour with us but that does not mean that there is no truth in these. However nothing has been said in it for the formation of Hariana. Anyhow, if Hariana is constituted, it will benefit the country and not prove detrimental to it.

Mr. Speaker : You have spoken for a considerable period of time but have given few facts.

Shri Ranjit Singh. Captain : These are the only facts. Sir, should I simply say that Punjabi Suba may be formed or that Haryana prant may be constituted. What more facts can there be ? (*laughter*).

Sir, I was submitting that this demand is a very old one. A member stated that this demand is only 2 or 2½ years old. So I would submit that this is a very old demand. Then a reflection was cast on Shri Chhotu Ram, the Hariana leader, that when he was made a Minister this demand came to an end.

Mr. Speaker : You have stated that Hariana should be constituted and this has come on the record; what more do you want ? Please wind up within a minute or two.

Shri Ranjit Singh, Captain: I was submitting why we have raised this question again for the last 2 or 2½ years. This is due to the fact that we have been meted out step-motherly treatment as has been stated in the House by a number of members. During the reign of the English, it was believed that this complaint would vanish later on ; and when our own Government took over

[Shri Ranjit Singh Captain]

it was expected—and rightly so—that Hariana would be treated justly and at par with others, but today we find everything as it used to be. In regard to services my friends who support Maha Punjab, show figures to Akalis in respect of the Sikh share although they have no reservation, but they are silent about Harianites who have a right to half the share. It is not in the services alone where we have not been given our due ; there are other things too but the case of Services is quoted only as a yard-stick to measure the depth of their feelings for the advancement of the case of Hariana. Then an hon. Friend stated that after all we had to remain with them. May I tell him as to how can we remain with them when they have never been just to us ? At present you are of this view because of the Report or some other things that we would still come across or may be the decision to be taken by the Leaders is not acceptable to us. In that case we will give you a period of 5 to 10 years but if this injustice continued and you went on thinking of doing the same in future, then I would like to inform you that we know that Government and the rights are not begged for but are snatched. Harianites are capable of snatching their rights ; they have got necessary strength to do so and it is not impossible.

Mr. Speaker : My difficulty is that in the first instance I received a list of 15 names but after that some mutual understanding was arrived at—I do not know what—and it was followed by a second list containing 12 names. And now there is the latest arrival containing no less than 28 names as if I have some supernatural power and can prolong these couple of hours into as many days. These lists have originated from very responsible quarters. I was ready to abide by these, if only there could be some final list. However, these are altogether different and I am at a loss to understand as to what is happening in the House.

Shri **Ram Kishan** (Jullundur City, North-West) (*Hindi*) : Sir, I have listened carefully to the speeches made in this House about the Report of the States Reorganisation Commission for the last two days. I feel that great stress has been laid on the question of language. The supporters of Punjabi Speaking Province and those of Hariana have laid emphasis on the separation of the Punjab on linguistic basis. But I think the reorganisation of the States could not be based on language alone. If we carefully study the terms of reference given to the States Reorganisation Commission by our Prime Minister on the 22nd December, 1953 it is clear that there is no such reference that the States be reorganised on linguistic basis. There are certain other factors besides language problem included in the terms of reference and these are to be borne in mind at the time of the reorganisation. There are about 184 languages small and great spoken in our country. If language is to form the basis of the reorganisation there should be about 184 small units in the country. But it was made clear in the terms of reference to the Commission that they had to take into consideration the question of unity and security of India. Solidarity and security of the country is a matter of great importance Besides, administrative conveniences, finances and economic set up of the country and the State are also to be kept in view.

Some of my hon. Friends have referred to the promises made by the Congress Party during the last war of freedom . They say that the Congress promised to reorganise the states on linguistic basis. I also support this view. But if we study the past history of the Congress we find that during the last fifty years Congress drafted its own Constitution and according to that

Constitution Provincial Congress Committees were formed on linguistic basis and the same are now going to form new States. I, through you, Sir, want to submit that the new States which are going to be formed besides the administrative states are the states thought suitable by he Congress and are in accrodance with the constitution of the Congress. Moreover, S. R. C. has also supported the views of the Congress. The new States which are proposed to be formed are the same old States which once existed on the map of India before the British regime. The names of the States would convince you about that. Vidharba, Maharashtra, Andhra, Kerala, Karnataka, Gujrat, and Maha Kaushal are some names of the new States which find place in the past history of this country. The Punjab Provincial Congress Committee was established some thirty years back and it had never tried to form new States by bringing in an amendment to the constitution af the Congress. I do not want to go into the details of the arguments they advance in support of their claim. But I must say that the views of every brother and sister in this country be honoured before arriving at a final decision about the reorganisation of the State. It is the bounden duty of the majority party in the State to take all sections of the people of the State into confidence. If the party lacks confidence it is clear that the majority Party no longer remains in power. But I do not think there is lack of confidence in the State. Sir, these problems have been minutely discussed in the S. R. C. Report and the interests of minorities have been fully safeguanded.

Sir, many references have been made with regard to the language problem but nowhere in the world has any State in recent history been made on any language or communal basis. Reference has been given to Russia and certain other countries of Europe. But I must say that the small units in all the countries of Europe and U. S. S.R., have been unified and have been given democratic powers. But the unification of smaller units was not made on the basis of language but due consideration was paid to its economic set up. A large number of small States has been unified into bigger units after the 1st and 2nd World Wars but nowhere language was made the basis. The unification was made on the basis of security and economy. There are a few exceptions to it. We can take the case of Palestine and Israel. These States were made on communal basis some five years ago but there cropped up certain problems which have not so far been solved.

Mention has been made of Poland, but it is a fact that the States which were formed on these party considerations after 1st and 2nd World Wars were made to suffer heavily. It is an open secret that Hitler demanded Danzig and the corridor on the basis of German culture and language but it resulted in a great disaster. I do not want to go into further details.

Now I turn to the Report itself. The States Reorganisation Commission has submitted the Report. It should be considered objectively. It should not be considered on communal basis. Unfortunately those who want a Punjabi-speaking State do not limit their demand to it only. They really asked for a Sikh State. I would have welcomed a Punjabi-speaking State free from communalism. When the leaders of a certain community thought of establishing a State on communal basis the people of the State felt perturbed and raised a voice against this demand. The real opposition to the Punjabi-speaking States' demand arose on account of its communal complexion.

[Shri Ram Kishan]

As regards the defence of the country and the State it has been stated that a small unit can have greater security and stronger defence than a big unit, but no mention has been made about any such State in any other country. There is no such State in the world which being a border State has a small defence line. It was a necessity particularly in view of the fact that there is an international frontier so close to us and Pakistan's frontier was being extended to Bagdad as only the big units can defend their frontiers strongly. The defence line of the Punjab is about 40 miles but the defence lines in other countries are being stretched further. Pak-American Pact has also helped in extending the defence line of Pakistan our neighbour country. We have China and Russia at our Borders. Keeping in view the international frontiers and the frontiers of Kashmir, Pakistan has stretched her defence line from 200 miles to 350 miles. In the interest of defence, therefore, it is necessary to have a bigger State in the Punjab. If we consider this problem carefully we find that the depth of our defence line from Wagha to Dhilwan comes to 45 miles where-as the defence line of West Punjab in Pakistan has been extended from Wagha to Campbellpore and from Campbellpore to Peshwar by forming one unit. The depth of the defence line of Western Pakistan comes to 300 miles. You might have read in the newespapers that Pakistan is contemplating to extend her defence line to Baghdad. We cannot sleep over this. We would, therefore, bear in mind the defence of the new State at the time of its reorganisation.

Sir, we have, before us today the happenings of the years 1948 and 1950 of which the Members as well as Ministers of our cabinet are very well aware. They know that in those days when the question of Hyderabad was in the front lines, at one time it was thought that it might even lead to an open conflict with Pakistan. In that connection the question of defence cropped up. It was considered very likely at that time that Pakistan might have resorted to force on the question of Hyderabad. In those days the question of forming a strong defence line and of evacuating for the purpose, the civil population of the Districts of Amritsar etc, was often cansederd. Who dose not know that in the matter of selecting a place like Chandigarh for the seat of the State Government, besides many other factors the advice given by the Defence Department weighed with those who chose it ? Therefore, now when we are going to reorganise the boundaries of this important border State their advice must be sought and due consideration and weight given to it. What I mean to say is that we have to consider such problems from every point of view. The members of the S.R.C. have stated in the Report that defence is a very important matter to be considered. Along 1300 miles of the border it becomes necessary to create units which may have sufficient strength in them. Some of the hon. Members have stated that we doubt Sikhs. I wish to point out that there is no question of doubting any one in this matter. The question is purely that of creating a strong border State here. Had it been a question of doubting the integrity and sincerity of the Sikhs, their position in the Indian Army, the Air Force and the Navy would not have been the same as it is today. The very fact that the Sikhs having a population of1.74 per cent in India, have 21 per cent representation in the Army, 14 per cent in the Air Force and 9 per cent in the Navy is a touchstone of our sincerity and faith in them. Sir, my submission is that if the Sikhs entertain any fears they should be allayed by

all means. In fact it is the duty of the Congress to meet all their just demands.

Minister for Irrigation : Kindly don't speak so loudly.

Shri Ram Kishan : Sir, I was submitting that if any injustice is done to any one it should be set right. But so far as the question of redistribution of States is concerned there should be some other criteria and considerations for it. Small States are not in national interests, specially near the border. Take the case of Himachal Pradesh. Its income of 93 lakhs per annum, is derived mainly from the forests and opium. It is equal to the income of Amritsar Municipal Committee. On the other side consider the state of affairs in PEPSU. The Budget of that State for, 1954-55 reveals a figure of 14,18,880 rupees as Land Revenue during the year. As compared with it Excise Duty amounts to 1,72,84,000 rupees. How can such a State pull on ? The policy of Congress Government is to introduce prohibition in the State gradually. We propose to introduce total prohibition in whole of India after a short time. How long will an Excise State like Pepsu pull on like that? Even Punjab has been having deficit budgets since partition. When this is the state of affairs and when Punjab has one hundred and thirty two crores of rupees to pay to the Centre by way of loans it has taken from it and when floods have devastated our State, the extent of the damage from which will only be made known during the next Budget Session the creation of small deficit States in this part of the counrty cannot further the development projects we hope to complete. We shall form self-sufficient units in the country which may prove useful and give strength to it. Small units are not good from administrative point of view. In them people are burdened with taxes. If the units are large such burden is shared by a greater number of persons and so it becomes lighter. In such States while on the one hand there will be the least expenditure incurred on administration, on the other hand the burden of taxes on the people will be lightened. I wish to make it clear by giving facts and figures showing that in the bigger States of India expenditure on administration is comparatively small, where as in smaller States the bunden on the tax payer is heavy. In Bombay, for instance, the burden per head is six rupees three annas ; in Madras it is nine rupees ; in Uttar Pradesh it comes to eight rupees three annas ; while in Punjab it is nine rupees nine annas and in PEPSU it is as high as twelve rupees three annas.

Sir, I wish to make a submission that from the point of view of administration large States are always good, because in bigger States the expenditure on administration is always small as compared with the smaller States. What I wish to drive at is that the question of reorganisation of States should be considered from every point of view. We are on the verge of making new States in India. What we want is that a Punjab should be created where there may not be any poverty, hunger or disease, but where there should be prosperity and plenty. The most important problems that face us to-day are that of raising the standard of living of the people, giving them education and removing unemployment from them. Can these problems be solved by dividing the State? Can unemployment be removed and standards of living of the people raised by creating two States instead of one ? Have the supporters of Hariana and Punjabi Suba ever thought on these lines ? My submission is that if you are

[Shri Ram Kishan]
seriously in favour of creating two States then come along and discuss the matter and examine it thoroughly in all its aspects ; come along and put arguments against arguments and convince us that you are right.

Sir, the question of Haryana has been raised on the floor of this House. I admit that every member has a right to give his opinion . The hon. Members from Haryana have also an unfettered right to place their grievances before the House. But I am simply surprised that when Pandit Shri Ram Sharma left the Cabinet and in a conference called at Rohtak to organise his party got a resolution passed in support of greater Punjab, how is it that now he has started supporting the demand for a Punjabi-speaking State after fifteen months. Why this change ?

Mr Speaker, the hon. Member Mr. Sharma is a very respectable leader. He belongs to Haryana and he has also been a member of the Cabinet. But when he had been in the Cabinet he never raised any question about the people of Haryana in the Cabinet and now he wants partition of the Punjab for the sake of Haryana Prant. I want to submit that the States Reorganisation Commission in its Report have repeatedly emphasized that the under developed and backward areas should be given special concessions. The linguistic minorities should be given protection and their language, so far as the imparting of education in the educational institutions is concerned, be safeguarded and for this purpose they have proposed the safeguards also. Mr Speaker, we wish that the Punjab and its language should prosper. The linguistic sections of this State should be developed and the Punjabi language should be flourished in Gurmukhi script. Then, Sir, so far as the languages of the linguistic minorities are concerned, if a substantial portion of the population demands that a particular language, apart from the educational institutions, should be developed in the administration as well, the President of the Indian Union under article 347 of the Constitution has been empowered to do so. He can issue a directive to this effect and that language can be introduced in the administration. When constitutional provisions are there what fear lurks in the minds? So far as the services are concerned, the under-developed areas can be given concessions. I want to request the Punjab Government to keep all these matters in their view and ponder over the grievances of the people of these areas.

Mr. Speaker : You have taken sufficient time. Please resume your seat now.

Shri Ram Kishan : Sir, I would take only a minute or two and then finish my speech. Mr. Speaker, I was telling that whereas the Himachal Government spends only Rs 2-4-0 per head annually from its own finances the perusal of the Budget of the Central Government shows that aid to the Himachal Pradesh is given at the rate of Rs 10 per head and that that Government was prepared to continue this aid for the next ten years. So when such aid is being given and also it is to be spent only on those people, why should we not form one unit ? What is the hitch and fear in the minds now ? I am also of the opinion that the aid should be given to the Haryana People and steps be taken for their advancement.

Besides, Sir, what are the conditions prevaling to day ? What would be the outcome of the deforestation policy that has been adopted by the Himachal Pradesh Government ? The Bhakra Dam would be ruined. The earth which

the river brings with it from the mountains would accumulate and this silt would destroy the Dam. To-day the prosperity not only of the Punjab Pepsu, Himachal and Rajasthan but also of the whole of India is dependent on this Dam. Because of deforestation, it is feared that the silt which may accummulate in the foundations of the Bhakra Dam, which we have laid, would cause heavy damage to this Dam. I would, therefore, very respectfully submit that the Report as presented by the Commission along with the safeguards that they have proposed must be implemented. I want to tell the members of the Haryana Prant that with the construction of Bhakra Nangal Project whereas 92 percent of the their land is liable to become culturable and the formers are going to be enriched, the whole of India, from the production point of view, is going to become Ukrain and Switzerland. Let us make the future of our country bright by the production of electric power and lay the foundations of the new Punjab. The future of our country lies hidden in our unity.

(At this stage, the hon. Speaker sounded the bell and the hon. member resumed his seat).

Pandit Shri Ram Sharma: On a point of personal explanation, Sir. I want to submit that whatever Comrade Ram Kishan has said implies that, after my coming out of the Cabinet, I have changed my opinion as I have also been a supporter of the Maha Punjab. In this connection I would like to tell that during the British regime the Congress Party was also of this opinion and had adopted a Resolution to this effect that the linguistic States would be formed but now it has changed its opinion saying that this should not be done. I have also gained experience and I am of the view that a separate State of Haryana Prant should be formed. If I have changed my opinion with experience that I have acquired then what is the harm in it ?

Shri Phaggu Ram, (Butaur) (*Hindi*) : Mr. Speaker, through you, I want to make one submission and that is that during the British rule the then Government, as all the Congress workers know it, had sent backbiters through out the country and in the Punjab as well who created dissensions amongst the public and did not allow us to unite. In this way the Britishers ruled over us. But now this thing cannot countinue and we must work unitedly. I want to tell my friends that during the British rule we were slaves but now due to the efforts of the 'Father of the Nation' we are independent and have our own Government—the Congress Government. We, therefore, should not raise slogans of Punjabi Suba or Haryana State. I declare that these are wrong steps that we are taking (*cheers*). Sir, my submission is that during the British regime there were two leagues, one was Muslim League and the other was Hindu League, and both these Leagues were responsible for the partition of this country. (*Interruptions*) The whole country knows it and should know and remember what incalculable loss we have suffered on this account (*Voice* : Who is responsible for the partition). Sir, after the partition, that is, after 1947 two things happened; that is, one class of people became refugees and the other was called local. But now I see some other things happening ; some say that they are Sikhs and others call themselves Hindus. I want to submit that Sikhs have their origin from

[Shri Phaggu Ram]

the Hindus and why this gulf of differences is being created between them? Previously the slogan of Hindus and Muslims was raised but now why this question of Hindus and Sikhs is being created ? Both of them are brothers. Sir, I want to tell my Hindu, Sikh and Hariana brethren that we all are Punjabis and we must live and work together.

Mr Speaker, out of 126 members of this House we Harijans are 21 in number and if in this Punjab Punjabi Suba and Hariana Prant are to be formed then we Harijans have also our share. If we are to be given on the basis of population then the Harijans must have three districts out of the thirteen existing in the Punjab. We must have 'Achhutiastan' to live in. (*Loud cheers*) and we must get it. Today the Harijans are not living in the past and we are not in anyway inferior to anybody else. We have also to develope and prosper and we will certainly do so. We will march forward. If the present conditions continued then we Harijans will also put our demand for a separate State named Achhutiastan. I would once again request that we should forget 1947 and all the losses and hardships we had to undergo in those days. After that recently we have passed through another ordeal but now these people are again bringing about the third one. This will cause a heavy loss to the country and this is not the wise step. I would, therefore, submit that all of us should live in peace and harmony and accept the Report of the Commission unanimously. All the people of the Punjab, PEPSU, Himachal Pradesh and Hariana Prant must live harmoniously and lead the independent India and Punjab towards prosperity.

Sardar Mukhtiar Singh (Moga Dharamkot) (*Punjabi*) : Sir, so far as the Harijan members are concerned, I am the third member who is going to express opinion on the Report submitted by the States Reorganisation Commission. The two hon. Members, Shri Phaggu Ram and Shri Balu Ram, who preceded me have already made their speeches on this report. I am not in agreement with the views expressed by my hon. Friend Shri Phaggu Ram. I think that by submitting such a report, the members of the States Reorganisation Commission have played a joke with the people of this State. The Congressmen are loudly proclaiming that Harijans are being given big concessions by the Congress Government and that every effort is being made to uplift them. They think as if great favour is being shown to the Harijans. But I am of the view that if Punjabi speaking State is constituted, adequate representation of the Harijans in the Legislature and in Government services would at least be assured. At present there are three communitties in the Punjab, namely, Hindus, Sikhs and Harijans. The population of the Harijans in the State as compared to Hindus and Sikhs is small. I think that the interests of the Harijans can only be safeguarded if Punjabi speaking State is formed. No community can rise without the active support of Harijans. If they make any pact with the Sikhs in the Punjabi speaking State, they would be able to secure large share of representation in the legislature. In Jullundur Division the Hindu communalists are giving threats to do irreparable harm to the interests of Harijans and the people of Haryana Prant. They think that with the weapon of Maha Punjab they can deal a death blow to both the sections of people. When I happen to go to my constituency I find that democarcy is being given public burial there. Some persons are deputed to visit Harijans' Bastis in the villages and make propaganda that if Punjabi speaking State is constituted they will be finished. They perhaps do not

7. p. m.

know that our ruin is certain in the Maha Punjab. We have now become conscious of the fact that if Punjabi speaking State comes into existence the balance of power will come in the hands of Harijans. If Hindus get knowledge of the fact that Sikhs are extending certain concessions to the Harijans they will then think of extending more concessions to them to win their support. Hindus want to kill these two communities with the sharpedged weapon of Maha Punjab because they think that if Punjabi speaking State is constitued it will result in their crashing fall. Just as the people of Haryana Prant are afraid of the formation of Maha Punjab, similarly Hindus have apprehensions that if Punjabi speaking State is formed and Harijans do not join with them they will not be able to get into the ministerial gaddies.

It has been remarked that during the census operations the Sikhs committed atrocities on Harijans . In the districts of Ferozepore and Ludhiana they tried to mislead them and compelled them not to mention their religion as Hindus in the census forms. I would like to submit in this connection that Sikhs remain so much busy in their work that they hardly get any time to think in this way. They are unsophisticated people and nobody should expect unfair dealings from them, If Achhuts feel that injustice has been done to them by not giving adequate share to them in Government services it is the fault of the Congress Government and not the Sikhs.

Mr. Speaker : The word '*Achhut*' was discarded with great difficulty. Now the hon. Member is again using the word '*Achhut*' for Harijans.

Sardar Mukhtiar Singh : Sir, I want that a still more degrading word may be used for Achhuts but our rights may not be snatched away from us. Besides this, I would like to submit that in the Upper House our brothers complained that they had been maltreated by the Sikhs.

Mr. Speaker : The hon. Member should not refer to the Upper House here.

Sardar Mukhtiar Singh : Very well, Sir, I leave it and after speaking for one or two minutes more I shall resume my seat. I would like to point out that those brothers who are afraid of Sikhs and are under the impression that if Punjabi speaking State is formed the Harijans would be maltreated must know that in the Punjab the Sikhs have elected Majhabi Jat Sikh as a Leader of the Opposition in this House. If Punjabi speaking State is constituted there will be no such examples of injustice as were pointed out by my hon. Friend Pandit Shri Ram Sharma-that this Government ignored the claims of one Haryanite M. L. A. who is M. A. LL. B., for ministership and in his stead an incompetent man was made a minister.

Mr. Speaker : Please withdraw these remarks.

Sardar Mukhtiar Singh : Kindly allow me to have my say and whatever is considered improper by you I will gladly withdraw all such remarks afterwards. I want that such a fear should once for all be removed from their minds so that they may be able to stand on their own feet. Their salvation lies in the creation of Punjabi speaking State. I may inform the House that about two months back the Sikh Gurdwara Prabandhak Committee decided to reserve 25 per cent of its jobs for Harijans.

[Sardar Khem Singh]

Sir, I was saying that in the election for the Vice-Presidentship of the Shromani Gurdwara Committee, a Mazhabi Sikh was preferred to S. Gian Singh Rarewala. So, nobody needs fear the proposed Punjabi-speaking Province. The Communalists of Jullundur Division are opposing this demand because they fear the loss of the positions of vantage that they are occupying,. Their opposition affects adversely and is detrimental to the interest of the backward classes. Haryana Prant for the people of Haryana, Maha Himachal for Himachalis and Punjabi Suba for the Punjabis seems to be the obvious and the correct solution.

Sardar Khem Singh (Amritsar) (*Punjabi*) : Mr. Speaker, it has given me immense pleasure to go through the Report of the S. R. Commission, the members of which have brought to bear great ability and farsightedness upon their work, I congratulate them heartily on their presentation rof a new map of India. Before the general elections, we had made solemn pomises to rebuild the shattered and ruined Punjab and make it an imposing edifice worthy of praise.

The moment our country threw off the yoke of slavery in 1947, the communal-minded persons succeeded in getting it partitioned for their own selfish ends with the result that we have today an enemy at our very doors.

Once again, those very persons want to have the Punjab, which has just recovered from the shock of the previous partition, divided into three parts.

In fact, Sir, what is much more important is that there should be peace and tranquillity and swift and long strides be taken to banish poverty and hunger from our midst. We can achieve all this, only if we are united. It is the result of our concerted efforts that the rate of wheat which three years ago was selling at Rs 20 a maund has today come down to Rs 14 a maund. Once again I congratulate the members of the Commission on making recommendations conducive to the welfare of the nation.

Today, on the one hand, we hear the demand for the Punjabi Suba and on the other, the demand for Haryana Prant. These demands have the support of Congressite Hindus as well as Congressite Sikhs. I was amazed to hear S. Waryam Singh's speech. Should the Punjabi Suba be formed because the Sikhs have a larger population in the Jails ? If it is formed, there will be terrible disturbances and the province will be ruined. In my opinion, Punjabi Suba is the demand of a few communalists.

Then, it is alleged that the Sikhs are not getting their due share in the services. Let those who say so look at this House, the incumbents of the posts of D. S. P., S. P. and D. C., in the State ; everywhere, they will find the Sikhs well-represented and their percentage sufficient. There is a fixed per centage for the Harijans in the services but still there are not many of them in services. The Sikhs are not at all being treated unfairly in this matter.

The Congressite Sikhs and the Congressite Hindus belong to the same party. How is it that they have become adversaries ? If the Punjab is bifurcated into the Punjabi Suba and the Haryana Prant, both of them will be weak. What we need is the new Punjab, powerful and prosperous, whose people should sleep peacefully at night and know no poverty ; a dread for the enemies, a boon for the country. Such a wonderful Punjab can only come

into existence, if we act upon the recommendations of the Commission. The demand for Punjabi Suba should be given up for good. We should not shut our eyes to hard realities and the needs of the time. Administrative convenience and efficiency should be the sole criterion.

Lest a wrong impression be created, I repudiate the claim that the Harijan Sikhs are in favour of the proposed Punjabi Suba.

The Sikh brethren have assured that no discrimination will be practised in it. But we cannot ignore the realities. Is it not a fact that the Sikh Harijans who are followers of Guru Gobind Singh, even those who are members of Shiromani Gurdwara Committee, are dubbed as 'Achhuts' ? If, at all, the Punjab is to be vivisected, and the Punjabi Suba and Haryana Prant are to be formed, we shall, with all the strength that we can command, demand the formation of a separate State to be known as 'Harijanistan.' (*Cheers*).

In the end, I may say that we shall respect the decision made by Pandit Nehru.

Shri Chand Ram Ahlawat (Jhajjar) (*Hindi*) : Sir, the debate on the Report of the S. R. C. has been going on since yesterday. Everybody who thinks that he is strong because his demand is right has joined the arena of controversy. In this arena, some are fighting as Hindus, whether they are Haryanvis or Punjabis, and some are fighting as Sikhs. Whether it is the demand for the Punjabi Suba or Haryana Prant, it is in fact a question of power politics. Our fear is lest the power politics should blind every one and the interest of the Harijans and other backward classes are completely lost sight of.

Sir, I consider that injustice has been done to the people of Hariana Prant. Political injustice has been perpetrated on them. It is a fact. Neither in the Cabinet nor in the Council have they been given adequate representation . They have not been given adequate representation in the Public Service Commission and in Government services. They have been a victim of highhandedness and treated like enemies. We cannot ignore those excesses. But I would like to say that while some points of the memorandum submitted by the residents of Hariana Prant are based on facts the others are not correct. Their demand for their separation from the existing Punjab and merger with persons living across the Jamuna River, is the result of frustration. Their claim that all the persons living in Hariana are having views akin to theirs is, I respectfully say, far from correct. Mr. Speaker, I have listened some of the hon. Members saying in the House that a Punjabi-Speaking Province should be formed because Sikhs, who are a martial community, have a been victim of high-handedness. Similarly, the residents of Bombay Province complain that they have been maltreated. The people of Madras also make the same complaint. In this connection, I want to submit, Sir, that we the Harijans are peace loving people and have got the capacity of toleration. I want to ask my friends how can we pull on without our recruitment in Military or Police Department ? Will we continue to be slaves for ever ? Can we pull on in this way ? The Government is unable to nationalize transport industry as also many other industries. We the Harijans are in a miserable plight. We are under-fed and under-clothed ; nor do we get any route permits. It is granted by the Constitution that there are 14 languages in India and Punjabi is one of them. The dispute of the Punjabi-Speaking Province arose beacuse the Punjabi Hindus have not acted with broadmindedness. It is also a fact that

[Shri Chand Ram Ahlawat]

they have not given a fair deal to Harijans. They have been rather exploiting them. Selfish people and capitalists are found in both the communities-Hindus and Sikhs. Both the communities have exploited Harijans. They have done injustice to them. The Punjabi Hindus intimidated those Harijans who spoke Punjabi language and got their mother-tongue registered as Hindi. They perpetrated atrocities upon them. They were forbidden to go out in fields and their women folk were maltreated. Through you, Sir, I will make an appeal to both the communities that they should not only think of Punjabi-Speaking and Hariana Provinces but also think of Harijans. How long will our exploitation continue ? They laugh at our suggestions. They laugh at Sardar Khem Singh's arguments. I admit that Sikhs are patriots but they should take into consideration our patriotism also. It is correct that they have remained confined in jails. The supporters of Hariana Prant argue that they have remained under the bondage of slavery for the last one hundred years and, as such , they should be given Hariana Prant. But we the Harijans have been slaves since many centuries and victims of maltreatmnet and high-handedness. The Sikhs demand a Punjabi-speaking State while the people of Hariana Prant clamour for the formation of a separate Hariana Prant. But I submit that for a poor man it is not a matter of Hariana Prant or Punjabi-Speaking State. Neither Hindi nor Punjabi language matters for him. It is humanity which matters for him. Bread and butter matter for him. Bed and shelter count for him. I, therefore, would like to ask them to please reconsider this matter in view of the arguments advaneed by our Prime Minister Pandit Jawahar Lal Nehru. In this connection I would like to read out to them for a minute :—

> "That the Commission would be appointed to examine objectively and dispassionately the question of the reorganisation of the States of Indian Union so that the welfare of the people of each constituent unit as well as the nation as a whole is promoted."

They should look attentively who those people are and they should go near them. I had an interview with the Members of the Commission and submitted a memorandum to them. Somewhere the residents of Hariana are struggling and at another place the supporters of the Punjabi speaking State are fighting for the formation of a separate State. They desire that the present Punjab should be distintegrated. But I wish that a democratic State should be set up and we should form a classless society. We would neither join the society of Hindus nor that of Sikhs. We want that the domination. of Hindus and Sikhs should end now. They have got Press and Platform They possess power, whereas we do not possess any power. We are not taken in Ministry nor are we accepted in Police Department. We are made to do every sort of work and literally we are their serfs.

Mr. Speaker, we wanted that after the attainment of independence our country should advance rapidly but here everybody is trying to grind his own axe. If one group demands the Punjabi-Speaking State the other clamours for the Hariana Prant. I want that the whole matter should be examined minutely. The supporters of Hariana Prant contend that they should be separated to undo the wrong done to them as a result of their taking part in the first war of independence. These things are hundred years old. That war was fought by the Rajas and Maharajas in order to maintain their *gaddies*. Whatever be the case that war was not fought for the attainment of democracy. The Legislators from Hariana

Prant think that all the residents of Hariana region are at one with them. I challenge this statement. Mr. Speaker, we the Harijans are not in any way behind any other group in serving the poor masses. It is said that we work less. But let them divide any work into two parts and see that we complete our work before they do.

I would like to say in this connection, Sir, that whatever steps we have to take and whatever decisions we have to arrive at, should be in the large interests of the country. We have not to forget that the Rajputs who, with their swords in hands, had undertaken to defend the country many years ago, had misused their power and due to their internal bickerings and quarrels they produced Prithvi Rajs and Jaichands amongst themselves. Who does not know that the policy of not recruiting people of other communities in their army, resulted in throwing our country under the bondage of foreign domination. One of the reasons of our country having fallen under the subjugation of foreigners is that there was a great national disunity.

Even today, our Harijan brethren are living in Pakistan. They are very much anxious to migrate to India. After all, what have even the people who have managed to come over here, gained? They are called untouchables of the old conception and have been given brooms in their hands to clean the filth ! But despite all this, they have remained true patriots. The Harijans who are still stranded in Pakistan are always after an opportunity to come over to their own country-India. But I feel that theirs is a cry in the wilderness, and their sentiments are absolutely ignored. No arrangements are made to help them migrate to India. Some people allege that they are not patriots. I would like to submit categorically that their contention is absolutely false. Such people carry on their propaganda simply with a view to maintaining their own leadership. Who can refute the fact that Harijan was second to neither a caste Hindu or a Sikh in contributing his mite in the struggle for independence. They have always been with you and will continue to remian as such. They can never become traitors. History bears testimony to the fact that whereas they have been staunch followers of Rama and Krishna, they have been giving due deference to Guru Nanak, as well. It will be a grave folly to draw any line of demarcation between them or to watch them with a suspicious eye. I, therefore, feel that these factors must also be kept in view.

My Friends have taken the basis of language—they have viewed only from the linguistic considerations to advocate the reorganisation of the States. After all, what was the resolution as a result of which this Commission was appointed ? The resolution is :—'The Commission will investigate the conditions of the problem, the historical background, the existing situation and the bearing of all important and relevant factors thereon". These are the words of this resolution. After all, this is a resolution of the Parliament which is a sovereign body. In case anybody thinks that the Parliament would not bring these things into consideration, then it is simply displaying his ignorance. The report of the Commission is also not cycroscant. It is clearly mentioned in the resolution that the Commission is simply to report for the consideration of the Government who on its part would contemplate over it and do whatever is considered reasonable. After all, our Prime Minister Pandit Nehru, has a unique magnanimity and international respect. When our brethren praise him, then why do not they leave every thing in his hands so that he may do

[Shri Chand Ram]

what he thinks in view of the collective interests of the country. How has India so tremendously progressed in national and international spheres? It is only due to the personality and statesmanship of Nehruji.

Different memoranda from different sides are being sent with regard to the dis-integration of different zones of the State. Some ask for one zone while the others plead for another part of the State. But, Mr. Speaker, I would like to say that in case such an atmosphere continues to prevail, we will also demand something separate (*Interruptions*). We have not been given anything so far and our interests are suffering (*continued interruptions*). I would like to bring home to my Friends that I am not that sort of man who would go back of his words. As I have already said, I am prepared to reiterate such things at any public function or platform at any occasion. I am ready to face them. I cannot afford to kill the call of my inner conscience. I am representing the true voice of Harijans. I am placing before you the sentiments of the public at large.

Mr. Speaker : The hon. Member has delivered a lengthy speech full of sentiments. I feel that these points could have been stated in a better way. Anyhow, the time at our disposal is very short. He should please wind up.

Shri Chand Ram Ablawat : Sir, it is most regretting if you say that it is a sentitimental talk. I feel that it is nothing like that if all of us own such sentiments of patriotism.

Mr. Speaker : Even then, please do not forget that the time at our disposal is very short.

Shri Chand Ram Ablwat : Well, Mr. Speaker, I would quote examples to show how many concessions have been given to Harijans in a State which some of my hon. Friends advocate to be merged in. The state of Delhi was constituted. It was a part 'C' State. Ministers were appointed. Two Deputy Ministers were appointed. Although one woman was taken, yet no Harijan was taken in the Cabinet. In the face of all this, do our friends want us to be merged in that State ? We can ourselves express our opinion and raise our voice. After all, when there is the question of future set up, we too have to think over it. Will our voice be ignored ? (interruptions) It seems necessary that like others we should also go and approach the Central Government and Pandit Nehru, through you, Sir, and tell them as to what our sentiments are and what is the inner voice of our heart. We can ourselves see as to how we stand to gain. We know what we have got and what still remains to be achieved. But we are not the enemies of the country. We do not want to impair the unity of India. What we want is that in case the demands of Akalis are patiently listened to, if the wishes of Himachal and Hariana people are given due weight then the desire of Punjab Harijans should also be paid due deference. After all, we do not have less population in Punjab. Harijans owning twenty to thirty bighas of land are inhabiting the Jullundur Division. Similarly about two and a half lakhs Harijans reside in Rohtak. Each and every Harijan feels what I am stating before you (Interruptions). Please do not try to interrupt me for nothing . Kindly listen to me patiently. I wish to inform you that they are absolutely against the conception of dividing Punjab any further. If my hon. Friends are not convinced, I challenge them to accompany me to each village and ascertain the wishes of individual Harijan there.

Minister for Labour : I accept.

Shri Chand Ram Ahlawat: But they are not in favour of dividing Punjab into further units. (Interruptions) Why do you feel perturbed ? Why are you afraid of it ? Accompany. me. Accept my challenge. Come on, I am prepared to accompany you to face voters on this issue. Come forward, I am willing to resign the assembly seat ; you also follow suit. I would like to enquire of the Minister for Labour whether he has no regard for the wishes of the people whom he represents here ? Has he forgotten them on whose strength he is adorning the 'gaddi' of ministership ? In case such things continue to happen, then, Mr. Speaker, cannot we visualise the future trend of events ?

Anyhow, we want a Punjab comprising of mountaneous region as well as the areas of Punjab, PEPSU and Hariana. We want so because every region should envy the other on the road to progress, and beat one another in the field of development. While retaining our solidarity, we want to march ahead swiftly on the path of progress. Mountaneous regions have a plenty of resources. Here in Punjab, the Sikh community is also very enterprising. With their help we can achieve a tremendous progress.

Well, so far as Hariana people are concerned, of course, I would like to congratulate them on one point i. e. for having expressed the intensity of their sentiments and having thus revealed their national indignation. The position is that they have explained their grievances and indignation. But I do not agree that if any limb of the body of Punjab is diseased it should be amputated or torn asunder. Instead of performing an alopathic operation we should properly diagnose the cause of its trouble and give it homoeopathic treatment to relieve its pains. We should not consider this question from any narrow point of view. We should have a broader point of view so that apart from maintaining national solidarity, it should not hurt anybody's interests. The past history and events are before you. We should rather learn a lesson from them.

With these words, Sir, I support the recommendations of the S. R. C. which has suggested the merger of Himachal Pradesh, PEPSU and Punjab into one unit. I am rather not in favour of transferring Loharu Sub-Tehsil to another State. I wonder why the area having a population of 40,000 is being separated. We should recommend for its retention with the Punjab.

Mr. Speaker, the views which I have expressed are that of the common man and the people at large in Punjab. All of them want that there should be stability in the country and that they should march on to the road of progress.

Shrimati Sita Devi (Jullundur City, South—East) (*Hindi*) :Mr. Speaker, I am very much grateful to you for having afforded me an opportunity to speak. It is an admitted fact that wishes of the vocal people are sooner accomplished and no care is taken of the people who are not vocal. Gentlemen get time by using every mean-fair or unjustified-but I am sorry to submit that although there are only three ladies in the House, yet very less time is allotted to them for expressing their views. The ladies do not like to use those means which are adopted by men to get time to speak. This is why they cannot catch the eye of the Speaker. It is today that I have been hardly able to catch it and thus I have been able to get an opportunity to speak.

Mr. Speaker. : Does the hon. Lady Member think that she gets less time ?

Shrimati Sita Devi : I get very little time. Anyhow, Sir, my submission is that ever since the publication of the report of the S. R. C. divergent

[Shrimati Sita Devi]
views have been expressed in the press. Much has also been said in this House as well on this topic since yeasterday. So far as I am concerned, my point of view is quite different from all of my brethren who have spoken. I have listened to these views and have come to the conclusion that perhaps the foreign rule for centuries has so deeply ingrained narrow-mindedness in our hearts that we are incapable of expressing the inner voice of our conscience ! I, therefore, think that a majority of the hon. Members have displayed narrow-mindedness during the course of their speeches (Interreuptions by Captain Ranjit Singh). I did not interrupt when the hon. Member was speaking. I would like to inform him that he would stand to lose in such a bargain.

Mr. Speaker : Has Captain Sahib taken the place of Chaudhri Lahri Singh ?

Shrimati Sita Devi : But there are great problems before the Ministers. I hope my hon. Friends, who have today made their speeches will excuse me, if I tell them that the public does not like the way in which they have spoken and the way in which they think. Today the question before the public is that of bread and cloth. Today the public wants to raise its standard of living. It is not the problem before the public that whether this State is formed or that is formed. Crores of rupees are being spent now to solve those problems which are facing the people. First Five-Year Plan is nearing completion and the second is in its making. Here in the Punjab, Bhakra Nangal Project is under construction and similarly the big projects of Kaveri, Tung-Bhadra and Hira Kund dams are being executed in other parts of our country. Further, Community Projects and National Extension Service Blocks are being run throughout the country. The question is why all these things are being done? All this is being done with the intention that no area should be left undeveloped. The areas which had been left undevelped or left backward are now being developed and more attention is being paid to their develpoment by operating different types of schemes there and by spending more money on them in comparison with other areas. But it is strange that some of my brothers, want to separate Hariana from the rest of Punjab simply because it has been left undeveloped. I fail to understand that despite the fact, that crores of rupees are being spent by our Government on different types of schemes to develop this undeveloped area, they are talking of its separation from Punjab. (Interruptions).

Mr. Speaker: Please do not interrupt her and let her make her speech.

Shrimati Sita Devi: I was upset to hear the long speech of my brother of the communist party yesterday for whose ability I and other members of this House and the people of this State have great respect, In that, he had been trying to justify the demand for Punjabi Speaking State. I hope he would have gone through this book of Marshal Stalin as he is his follower, in which it is given ; "We cannot conceive of our Russia without forests of Siberia, oil fields of Baku, grain fields of Ukrain and minerals of Ural".

In these words, he has expressed his views about such a big country like Russia which is 9,00,000 square miles and is even many times bigger than India. He wanted a big Russia which should contain all these things. But here, we find that his followers are supporting a demand for the vivisec-

tion of our State on the basis of language and religion. I am surprised to see this. These friends had also accepted the two nation theory at the time of partition. They are accustomed to commit such blunders. (Interruptions) Please do not interrupt me.

A few days ago, I saw some sign boards of Maha Garhwal displayed at certain places in Dehra Dun. I am surprised to find similar sign boards displayed about Maha Hariana and Maha Punjab. Can they tell me whether the very existence of Himachal as an independent unit is at all possible? The Himachal cannot survive without the help of the people of plains, and similarly we cannot survive without certain things which are produced there. We have to depend upon Himachal for certain herbs used in medicines, and for wax and honey etc. which are produced there. The people of Himachal have to depend upon the plains for cloth, wheat and certain other things made of steel etc., Just imagine, whether the people of Himachal will be able to get the supplies of food grains etc., if, God forbid the road connecting it with the plains becomes un-serviceable. Therefore, I want to impress upon them that they should not say anything which is not based upon facts.

Next, I want to tell another thing to the hon. Members that there is a joint union of all the labourers and tenants of this area and similarly there is also a joint federation of all the transport operators of Punjab, PEPSU, Himachal and Kashmir. In the working of that federation they have never thought of provincialism and have never worked on communal lines. As a a matter of fact, they have never worried about such things. The only difficulty that they have to face is about the roads which pass through different States after every small distance in this part of the country. They have to face great botheration specially when there is some dispute for which they have to go from one State to the other and so on. Just imagine, there is hardly a fifteen miles distance between Kapurthala and Jullundur and between Phagwara and Jullundur. Every time the tranport operators have to pass through Jullundur which is in Punjab for going from Kapurthala to Phagwara and back. In cases of disputes they have to face great difficulties. Some days back, there was a dispute in regard to some matter of Transport company in Himachal. In this connection I saw the Chief Minister of that State. He told me that he was not competent to decide it as such powers were with the Government of India. Sir, what I mean to say is that sometimes great difficulty is to be faced in day-to-day work because of the smaller sizes of the States. Therefore, I do not find any justification for continuing these small States. You will be surprised to find the territory of each of these three States falling in a distance of ten miles if you happen to travel between Kalka and Simla. At certain places the terrirotries of the States of Punjab, PEPSU and Himachal fall at a distance of every second mile. Sometimes it becomes difficult for the Police of State to arrest a person who commits some crime in its area and slips into the territory of the adjoining State. The arguments which some of my brothers have advanced are not supported by facts. We must keep facts in mind while speaking here.

As far as the grievances of the people of Hariana are concerned, I feel that injustice has been meted out to them, and they have been deprived of their due share. I, therefore, appeal to my leaders and particularly to Sardar Partap Singh Karion who is in his seat, to hear their grievances and

[Shrimati Sita Devi]
try to find out some means to meet their demands. These must be removed at any cost. Speeches made by some of my brothers from Hariana in sentiments should be discouraged.

Next thing that I want to tell the House is that a great misunderstanding exists in the minds of the people about Hindi and Punjabi languages. I do not find any difference between the two languages. Persons knowing Hindi and Sanskrit can pick up Punjabi language without any difficulty. I remember, that I had learnt Punjabi in an hours time from a lady when I was in Jail during the year 1942, and was able to read Punjabi newspapers. Punjabi is our mother-tongue where as Hindi is our national language. I have the same respect for Punjabi as I have for Hindi. I am surprised to see that people learn Urdu and English without any hitch, but feel reluctant to learn Punjabi language. These languages are like two brothers. Discriminatory treatment to any of them should no longer be allowed.

Then, I have seen many such cases, where people were not blessed with a son, made a vow before God that if a son was born to them they would baptise him as a Sikh. In this way, sons of many Hindus have become Sikhs. I want to tell the House that we differentiate between a Sikh and a Hindu simply for power politics but the public does not believe in this discrimination. The poor people do not give much importance to this difference and it would not make much difference to them if all the eight Ministers are either Sikhs or they all belong to Haryana.

My hon. brother Shri Sri Chand has stated that they are being exploited. I want to tell him that he may do anything—but please listen with open ears—that even if all the 8 Ministers are from Haryana, all the judges are from Haryana, all the D. Cs., are from Hariana, even then this problem will not be solved nor the poor man's condition will be improved so long as there is Zamindari. You will continue exploiting the poor after becoming Ministers or attaining power.

For the last two days, we are discussing the Report and would discuss it tomorrow also and it would be claimed that we represented Hariana or Punjabi State or Maha Punjab but I would ask if there was any representative of 50 per cent voters who voted them here ? Women do not want Punjabi State, Hariana or Himachal. Women want Maha Punjab. (*Interruptions*).

Mr. Speaker : Order, please.

Shrimati Sita Devi: No body is worried about those of my sisters who were rendered widows or who lost their children after 1947. Before arriving at a final decision we must consult those 50 per cent of the voters and must not do any thing detrimental to their interests for the sake of Gaddies. (*Interruptions*) (*At this stage Mr. Speaker sounded the bell again indicating to the Member to resume her seat*). Mr. Speaker, please let me have one minute more.

Mr. Speaker : You have already got two minutes extensions thrice. I am sorry.

Shri Balwant Rai Tayal : (Hissar City) (*Hindi*) : Mr. Speaker, this Report is under consideration for the last two days. In 1947 we achieved independence after centuries of slavery. With this, a demand was voiced all over the country

that the country be divided into States on the basis of language and culture. Paying heed to this demand the Parliament set up this Commission who submitted its Report after one year's labour, for the consideration of which the people of this State have come together and are considering the future set up of this State. Mr. Speaker, I want to submit that the areas that took part in the struggle for freedom in 1857 were tagged on to different territories. To-day these areas want to unite. The Congress Government offered Membership of the Legislative Assembly and the Ministership to those who took part in the struggle for freedom. Today Haryana wants to be separated from the Punjab . A friend remarked today that most of the Harianites do not want it and that the Harijans are not at the back of this demand. I will suggest to him to go through the memoranda submitted by them to the Commission. If he says that the Harijans were behind this move previously but are not so now, then I will request him to look at the real conditions, his ideas will undergo a change. Some of the friends state that efforts are being made to form a separate Jat State. I would like to submit some figures in this respect. Hissar has 18 per cent of Jats, Rohtak has 35 per cent, Karnal has 11 per cent and Gurgaon 7 per cent. Similar is the case with the Meerut Division. The State as a whole will have a Jat percentage of 9, of Harijans 18 and the like that of the Brahmins etc. Then how will this be a Jat State? I would like to inform those who say that these people are fighting to form a Jat State that out of 47 M. L. As., of Hariana, only 14 were Jats. Please do not give room to such ideas in your mind and do not incite the feelings of the non-Jats. All the people of Haryana are behind this move. An hon. Friend has stated that if there was any complaint then separation was not the way out of it. But I do not think there is any other procedure. Some friends say that if you take your places in the Services, High Court or in other services etc., then your complaints will be removed. But this is not a fact ; the future of these people cannot be sacrificed like that. (Applause). To those who think that by receiving a few minor things like these the members from this area will abandon their demand, I would say that this will be like playing a fraud upon the people of this area and the people would not like it. It was stated that they would go to villages to hold meetings and would see as to which side are the Harianites. I accept their challenge and suggest that they come with me to Hissar and see if there was anybody against Hariana. Let the supporters of Maha Punjab hold a meeting on one side and Hariana friends on the other and then we will see which meeting do the people attend. You have seen that the small State of Loharu with a population of 30,000 has been separated from the Punjab. I oppose this. Hariana should not be broken up like that. All Panches of that place have opposed the separation of Loharu from the Punjab. Punjab should realise that the decision of Hariana has been taken by the Panches. I do not understand the basis of the challenge that my friend has thrown.

Mr. Speaker, I do not know whether those people who raise the slogan of Maha Punjab are communalists, self seekers or something else ; but they contend that with the formation of Maha Punjab India's defences would be fortified. I would like to put them one question i.e. will the defences of such a State be strong or weak whose 80 per cent population is dissatisfied. Is the defence secure when the people are happy or when they are dissatisfied ? when they go on feeling that they have no interest, no representation, no stake ? How can the defences be strong then ? Let us look up the Muslim History. How was it that Mohammed Ghouri with only a small force was able to march so far ? The reason was that the people were dissatisfied. They had no representation. I want to stress that they cannot keep the people

[Shri Balwant Rai Tayal]
with themselves in the name of defence line. If the defence has to be built up then the culture and language of the people should be one ; they should intermix and have inter relationships. All these things are possible when Punjabi State is formed and after that the battle-grounds of Kurukshetra, Trawari and Panipat should form the second defence line.

I fail to understand the argument that the defence of the country and the state will be adversely affected by having separate small units in the Punjab. There live brave Jats and other martial races in the Punjab. They would always keep the candle of freedom burning and would sacrifice their all and defend their country with all their might.

8 p.m.

Some of my friends have said that the expenditure on the day to day administration of the state would increase if the Punjab is divided into three small states. I want to submit that the expenditure can be reduced by having Joint High Court and Joint Public Service Commission of Himachal Pradesh and Punjab and curtailing certain other expenditure. But so far as Hariana is concerned we want that it should be merged with Meerut and Agra. The new State of Hariana Prant would have a population of about 3 crores and a budget of Rs 32 crores which would not be a small province and would also not show deficit in its revenues. If we go through the note of Shri K. M. Panikkar on U. P., we find that each unit would have a population of about 1.5 crores with a budget of about 27 crores and it would also meet her expenses. And in the new Hariana Prant we would have a surplus budget.

As regards the arguments of the common project of Bhakra Dam I want to submit that a common project can not be made the basis of the reorganisation of a state. It is no doubt true that certain areas of Hissar are getting water from the canals of Bhakra but it is no ground for the unification of states. The waters flow into Pakistan and the electricity generated in the Punjab is being given to Pakistan. The Electricity from Bhakra is being carried to Rajasthan and Delhi and the electricity generated at Joginder Nagar is being taken to Pakistan but this can not be made the basis for the reorganisation of the states. We can not ask Pakistan or Rajasthan to join in the new state of the Punjab. The organisation of a state cannot be made on the basis of canal waters. In this respect I would simply say that the people of any state can not be made to live in a state not of their choice. Dis-satisfied people in a state do not form a strong defence. All the people in the state want equal status and equal opportunities and equal representations. If we will deny these opportunities to them they would feel dissatisfied. We never allowed our Muslim brethren to have equal opportunities. The result of which is before our eyes. We were asked to separate a part of this country in the shape of Pakistan. If the people of the state will remain dissatisfied they will certainly rise one day to find new opportunity for themselves. Some hon. Members have remarked that the arguments sponsored by Pandit Shri Ram Sharma and some other members do not carry weight . But I think their views are very solid and constructive.

An hon. Member has said that the Government has established a large number of community projects in Hariana Prant but it is all crystal clear that there are no big community projects in Hariana Prant.

There is only one M. L. A., who lived in Haryana Prant and claimed that he had got 32 signatures of the M.L.As., in support of his claim, opposed Hariana Prant. I was present at the time when that M.L.A., went before the Commission with some Jan Sangh Volunteers wearing badges of Maha Punjab. I failed to understand as to why those 32 M.L.As., did not accompany that M.L.A. Were all the people of Jullundur and Bhiwani Communalists ? Sir, he is the member who has settled in Haryana Prant.

One of my friends has referred to the big cattle Farm given to Hissar. This Cattle Farm was established in 1901 and at that time 17 villages were disturbed. The villagers of these villages were allotted lands around Hissar. Now in Hissar there have settled a large number of refugees from West Pakistan. In this connection I would like to appeal to the Government that in case the Cattle Farm is shifted to some other suitable place, as is being contemplated by the State Government, the lands be returned to the original owner which were disturbed at the time of its establishment. The Cattle Farm does serve not only Hissar but the whole state. It improves the breeds of cattle and provide seeds of high quality. I would like to point out that there was a proposal to start an Agriculture College at Hissar, during the last Ministry but the proposal has now been dropped. In the end I hope the Government would consider my proposals and try to pacify the feelings of the people of the state. I must take this opportunity to thank you for the time given to me to express my views on the Report.

Shri Mam Chand (Gohana) (*Hindi*) : Sir I do not know Hindi. I will express my views in my own dialect. I want to say a few words in respect of Hariana Prant. The report of the Commission is being discussed for the last two days. I will speak against the Report. I fully support the demand of Hariana. I do not want to go into the details of this demand. I leave this to my other friends who will speak on this problem. I will place before the House certain reasons which led to the demand of Hariana. This is a very old demand of the people of this area. This demand shows the weakness of the people of Hariana Prant. At times the people of this area became selfish and shadowed the demand by accepting high offices and ministerships.

It was once announced by the Government that Begar is prohibited. The orders were fully published. We told the people of our area to leave Begar as has been ordered by the Government. We decided it in a Panchayat but the Lambardar keeping his own interest in view told us that there were no such orders that the Begar was stopped. So is the case with the demand of Hariana Prant. We are weak and selfish therefore our demand could not meet the approval of the Commission. We can have and must have Hariana Prant if we leave our selfish motives aside.

Sir, we should not be afraid of this thing. I am a man of faith. Believe me that this thing is sure to happen. I wish to tell the House that even in the days of the British such conditions prevailed here. There is no change to be seen. 'Begar' is taken from the sweepers and cobblers in the same way. In our villages they are asked to come to a place and work there. This thing cannot be checked even by the Ministers themselves. Moreover, because the Ministers never pay any attention towards Hariana, how can they check this thing there ? As a matter of fact people in my illaqa are tired of this Government because it does not listen to their grievances. One of our Hari-

Shri Mam Chand ji
ans who is M. A., is not taken in the Cabinet. If you go to our illaqa andl address a meeting you will come to know the feelings of our people. I wil also address it. If you get a single vote in your favour you will be very fort nate. Here you are comfortably occupying your ministerial chairs and so you cannot realise the condition of those who live in villages. You may visit any district of Hariana, and you will find that the plight of the people there is simply miserable. If you try to gauge their support by show of hands you will find that not a single person will raise his hand in your favour . If any one does so, I will leave the Punjab.

Minister for Development : Will you leave Hariana or Punjab (*laughter*).

Shri Mam Chand : It may be anything. But what I wish to drive at is that the people of Hariana are very much sick of this Government . In this connection I wish to tell one thing. We had a great leader in the person of Lala Sham Lal in our illaqa. Once he called a meeting and began to recruit members for the Congress Party. He began to preach that one day there would be people's Government in our country. In this meeting the sufaid-poshes began to take notes of the speeches. The audience was mostly illiterate. (*An hon. Member : Sir, we are unable to follow this language*).

Shri Mam Chand : I am speaking in Hindi .

Mr. Speaker : Why have you brought in the story of Lala Sahib ? What has this to do with this matter ?

Shri Mam Chand : Sir, I was going to explain what our people feel. This is a short example that I am going to place before the House. Lala Sham Lal said that nobody should be afraid of them, as the persons taking notes were, in reality, hired persons. When India i free there would be no such things in it Voice of the common man would be listened to. What I mean to say is that if the people at large a e dissatisfied and there is unrest and conflict the better course is to concede their demand for Hariana Prant. The States should be reorganised in such a way that they might be masters of their own houses. This will put an end to all conflicts and unrest . As the bell has been rung by the Speaker, I do not wish to take more time. (*laughter*).

Mr. Speaker : Order, order, please.

Shri Mam Chand : Every one from Hariana is demanding the creation of a separate state for this area. The Minister who is sitting in front of me might also be feeling like that but he is unable to say so in so many words. I have stood up to support this demand as it is just and reasonable demand.

So far as Harijans are concerned I wish to tell the hon. Members that they are still slaves as they were during the British regime. They have not gained anything f er independence of the country. Although a number of Harijan officers have been appointed after partition but it is regrettable that they are generally taken from the districts of Amritsar, Gurdaspur and Jullundur etc. No body cares for the Harijans of Hariana Prant. In the end I will repeat that ere talking will not satisfy the people of Hariana and solve their problems. These grievances can only be removed by conceding the demand for the separation of Hariana.

Shri Samar Singh (Garaunda) (*Hindi*) : Sir, on the appointment of the States Reorganisation Commission everybody started guessing what changes would take place in the boundaries of various states in India. On our part we thought that the Commission would wipe off the old boundaries altogether and would demarcate new boundaries and thus organise the whole of the country afresh. In this it would be guided by considerations of language and culture and new states would come into being. We were quite certain that one of the new States in our part of the country would be Himachal Pradesh comprising the existing territory of Himachal ; Kangra and such other districts of Punjab, Kandaghat district of Pepsu, Tiri Garhwal District of U.P. ; because the living of these people is quite distinct and separate from others.

Similarly we thought the areas round about Delhi, Hariana districts of Punjab and Pepsu and Meerut Division of U.P. would form one compact area. I wish to submit, Sir, that demand for the creation of Hariana Prant is not a new one. In fact it is a very old demand. For this purpose an association was formed at Rohtak long ago and I have been its member. Chaudhri Chhotu Ram never allowed this demand to get strong and he used both frowns and favours for this purpose. He silenced this demand by telling people that they would stand to gain advantages in Montgomery and Lyallpur. About seven and eight years back this demand was taken up by Shri Desh Bandhu Gupta and Shri Thakar Dass Bhargava. But there was one difficulty. The electoral system was such that the zamindars had more votes. The present day system was not there.

Mr. Speaker, it is incorrect to say that the idea of forming a separate Hariana Prant is of recent origin. This notion was already there that Tehri Garhwal and its surrounding areas, Hindi-speaking zones of the Meerut division, Pepsu, and Ambala division should be integrated into one unit. Many meetings of that organisation were held and I, too have been attending them. At that time people thought that since according to the present electoral system the majority of the voters consisted of the zamindars it was feared lest they should come into power and establish a zamindar or Jat State. Lala Desh Bandhu Gupta was also of this opinion. If in those days there had been the present system of elections this would have been done long ago. Besides, some people like Prithvi Singh etc. made speeches that they would form a separate State and hoist the Jat flag in Delhi. Then the fears of the urbanites got confirmed that really the Zamindars and the Jats of the surroundings areas want power and they would crush them. Hence this demand of the people remained dormant. This is a reality and literature can be supplied in support of it.

Mr. Speaker, this Report of the Commission does not suggest reorganisation of the States but only their reformation has been done. The Commission have only kept the present States in view and made amendments in them rather than reorganising them. However, if the Himachal Pradesh and Hariana prant are not integrated and kept separate the remaining parts form the Punjabi Speaking State. In this way three States come into existence and the whole problem is solved. Sir, when this Report came to us we were wonder-struck to find that no mention of the memoranda, which were submitted in quite a large number by the Hariana people, has been made in it. After all, what was the reason ? Whether they had been misplaced somewhere ? Our major complaint is that all the organisations in Punjab are under the thumb of

[Shri Samar Singh]
the Jullundur division and our voice does not come out. When the Commission was constituted we were pleased that this Commission would hear our grievances. But who listens to us ? The only reason for all this is that the Jullundur division holds the real power in every sphere. It controls organisations like Jan Sangh, Hindu Maha Sabha etc. and even has a firm hold over the Congress Assembly Party and the Punjab Government. Consequently they have gagged us and suppressed our voice. Moreover, the Government have kept three members of the Hariana Prant to suppress our voice, and they belong to Rohtak. One is Shri Chand Ram who says that there will be no Hariana Prant, Second is Shri Rizak Ram and the third one is Shri Dev Raj Sethi. These three members of the Hariana Prant were elected on the Sub-Committee which was appointed by the Government to submit their recommendations to the Commission. A few moments passed some members were saying that it was not Shri Mam Chand who was speaking but some body else, and it was not Shri Chand Ram but, in fact, it was Chaudhri Lahri Singh who was speaking.

Mr. Speaker : The hon. Member should not mention such things here.

Shri Samar Singh : Mr. Speaker, what I want to submit is that when this Commission was constituted we thought that they would reorganise the States *de novo* but they did otherwise. They only kept the present States in view and instead of reorganising them a new they have made reformation and amendments in them. Then, Sir, if the Commission had to tour the country they should have gone to villages to ascertain their true feelings and views. But what had happened is that the Commission instead of listening to the voice of the people at large have paid much heed to the views of the Government. In my opinion the voice of the Government has reached the Commission and of none else. For instance take the case of U.P. The people of U. P. want the division of it as it is a very big State but the Commission had not touched it because the Government of the U. P. is against the division. Whatever Shri Sachar has said in connection with the Punjab has been accepted. The people of Loharu say that they belong to Hariana and demand that they should be merged with Hariana. But nobody listened to them and whatever the Nawab of Loharu said had been accepted. The voice of the people has totally been ignored. When this Commission was constituted, it was announced by the Central Government that they will look into every matter. But I would say that, at least, our hopes have been dashed to the ground. The people of Hariana submitted quite a number of memoranda. I sent a memorandum signed by 20 or 25 M.L.As as well as by the M.Ps of that ilaqa. After that these were sent separately. For example, the District Board of Karnal also submitted one unanimously excepting one member who was against it. Similarly all the organisations of the Hariana Prant sent memoranda separately but I do not know where they have been kept lying. The Commission have, no doubt, counted them and mentioned that they were about two or three thousand in number but I do not know where they have been kept after counting. It is strange that the memoranda submitted by those people who want peace and are living with peace have been thrown into the waste paper basket and have conceded to the demands of those who are in power. (*Interruptions*) (*ringing of the bell*) Sir, I have to say so many things yet. I speak occasionally but today I should be allowed to have my say.

Mr. Speaker : You may say whatever you like but be relevant.

Shri Samar Singh : Sir, I was telling that all the Organisations, political parties and people demanded unanimously that a separate Hariana State should be formed. But we have been simply surprised to see this Report of the Commission. All the members of the Hariana region are sitting here in this House and out of them only those are against it who were refugees and had settled in Hariana. They have not developed any feelings of love for that ilaqa. How can they develop such feelings in such a short time? They will do so only when they become the residents of that place. Therefore, only those people oppose this demand who are not the real inhabitants of that place.

(The Assembly then adjourned till 9·30 A. M. on Saturday, the 26th November, 1955).

8.30 p.m.

Punjab Vidhan Sabha

Debates

26th November, 1955.

VOL. II—No. 8

Official Report

CONTENTS

CHANDIGARH :
Printed by the Controller of Printing and Stationery, Punjab,
1955

PUNJAB VIDHAN SABHA

Saturday, 26th November, 1955.

The Vidhan Sabha met in the Assembly Hall, Sector 10, *Chandigarh Capital at* 9.30 *A.M. of the Clock. Mr. Speaker (Sardar Gurdial Singh Dhillon) in the Chair.*

QUESTION HOUR (Dispensed with).

Chief Parliamentary Secretary (Shri Prabodh Chandra) : Sir, I request that the Question Hour be dispensed with today.

Mr. Speaker: The Question Hour is dispensed with today.

ADJOURNMENT MOTION AND QUESTION OF PRIVILEGE.

Mr. Speaker: I have received notice of an adjournment motion* from Maulvi Abdul Ghani Dar, along with a notice of a Question of Privilege. The adjournment motion reads like this :—

> "to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely......"

But a Question of Privilege cannot be included in an adjournment motion. Moreover any remarks of a member cannot form the subject matter of an adjournment motion.

Maulvi Abdul Ghani Dar: Sir, I have given notice of both the motions so that you may accept any of them in your discretion.

Mr. Speaker: I rule the adjournment motion out of order. As regards the Question of Privilege, it is like this :—

> "beg to raise a question involving a breach of privilege, that the Chief Parliamentary Secretary insulted Leader of the House and passed undesirable remarks against the Chair, etc., etc., "

Mr. Speaker: I think that the hot words that were exchanged yesterday were not proper.

Maulvi Abdul Ghani Dar: Sir, we did not use any hot words from this side.

Mr. Speaker : We have to run this House on democratic lines. So whereas it is my duty to safeguard the privileges of the hon. Members, it is equally their duty also to desist from exchanging hot words here in the House.

After all this is a matter which concerns our State and its future as well. It would not be proper to discuss this matter by generating heat in the House or by passing taunting remarks against one another. This is an important matter which needs to be discussed in a very calm and cool spirit and by maintaining properly the dignity of the House. I am sorry that yesterday in my absence during the course of discussion, the passions of some members ran high. I came to the Chamber when sufficient heat had been generated. The hon. Members would realise that such matters cannot be properly discussed in hot temper. I request the hon. Members to consider

---

***Maulvi Abdul Ghani Dar, M.L.A. :** to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the Chief Parliamentary Secretary Shri Prabodh Chandra lowered down the prestige of the House by insulting the Leader of the House and by passing undesirable remarks against the Chair on 25th November, 1955.

[Mr. Speaker]
this report dispassionately and place their viewpoints and also hear those of the Opposition Party calmly. I suggest that it would be desirable that if that part of the proceedings which has lowered the decorum of the House be expunged from yesterday's proceedings because they have to go to the Parliament. There they must not have the feelings that the discussion has not been held in a cool atmosphere. We should give this impression that the Member of this House have made their suggestions after throughly considering this report. I think this un-happy incident of yesterday shall be expenuged from the proceedings (Voices : yes). I do'nt think that this is a matter on which a question of privilege can be raised because there is nothing in it except that some unpalatable remarks were exchanged by the members. I do not think that this is a matter on which a Question of Privilege can be raised. I would request the hon. Members that as the matter has been practically settled, it would serve no useful purpose to press for this Question of Privilege.

Maulvi Abdul Ghani Dar : Sir, you may do like this, but I am concerned with the future so that the Leader of the House and the Chair are not shown the kind of disrespect as was shown to them yesterday. You have full authority and of course you may or may not allow me to speak on the Privilege Motion. But all the same such conventions should not be established in this House.

Mr. Speaker : The hon. Member would recollect that some time back an occasion had arisen when some members sitting by his side had adopted a similar kind of attitude but then he kept mum over this matter.

Maulvi Abdul Ghani Dar : Sir, you had ordered me on that day to withdraw from the House and I thus got the punishment. If the Parliamentary Secretary tries to lower the dignity of the House, he should not be excused.

Mr. Speaker : The hon. Member must always try to maintain the decorum of the House as he has done this time.

ADJOURNMENT OF THE SABHA (*sine die*)

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar) : Sir, I beg to move—

That the Assembly at its rising this day shall stand adjourned sine die.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Assembly at its rising this day shall stand adjourned sine die.

Maulvi Abdul Ghani Dar (Nuh) (*Hindi*): Sir, through you I wish to request the Leader of the House that as the Second Five-year Plan is very imrortant an opportunity should be given to the hon. Members to discuss it here. I hope the Leader of the House will agree to my suggestion and give an opportunity to the House to express itself on this plan today or at some other time in the near future. The importance of this Plan is known to all, as crores of rupees are going to be spent on it. The hon. Members have to give many useful suggestions to the Government and they have to place the grievances and needs of their respective constituencies before it. I submit that my request should be considered favourably and the House should be given a chance to discuss the Plan either today by extending the time or at any other time.

Shri Mool Chand Jain (Sambhalka) (*Hindi*) : Sir, I support the suggestion put forward by Maulvi Abdul Ghani Dar that the Second Five-Year Plan should be discussed here. I beg to submit that a perusal of the draft of the Plan supplied to us shows that while attention has been paid to certain

constituencies certain others have been neglected. If a discussion takes place here, the hon. Members can bring all these things to the notice of the House. I, therefore, feel that the time of today's sitting should be extended in order to provide such an opportunity to the hon. Members. So I support Maulvi Abdul Ghani Dar.

Sardar Chanan Singh Dhut (Tanda) (*Punjabi*) : Sir, I beg to submit that the Five-Year Plan is important as it is going to affect the lives of crores of people. It is, therefore, but meet and proper that full opportunity for discussion should be given to the hon Members as is given to them in the case of Annual Budgets. This Plan is going to change the lives of the people. So before it is finalized the House should consider it. This can be done either by extending the time of today's sitting or allotting some other day for it. I, therefore, support this suggestion.

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sacher) (*Hindi*) : Sir, I appreciate the views expressed by some of the hon. Members. In fact, my desire was also to know the views of the House on the Five-Year Plan. But, unfortunately, the conditions had been such that it was not possible to ascertain such views earlier. I am sorry that the object might not be achieved by extending the House at this time. Moreover, Sir, you must be aware of the fact that King of Saudi Arabia is coming to Simla. We have to make arrangements in connection with his visit and reception to be given to him. So it is not possible to extend the session. But I assure the hon. Members that before putting the Plan into action full and free opportunity will be given to the House to discuss it.

Pandit Shri Ram Sharma : Before putting it into action or before starting the work itself ?

Chief Minister: The hon. Members should rest assured that opportunity will, of course, be provided

Mr. Speaker : Question is—

That the Assembly at its rising this day shall stand adjourned sine die.

The motion was carried.

RESUMPTION OF DISCUSSION ON THE REPORT OF THE STATES REORGANISATION COMMISSION

Mr. Speaker : Yesterday when the Assembly adjourned, Shri Samar Singh was in possession of the House. He may resume his speech.

Shri Samar Singh (Garaunda) (*Hindi*): I was submitting yesterday that if the States Reorganisation had not toed upon the old lines and had tried to make reorganisation after demolishing the old walls the structure would have been very beautiful. Now we find that the walls of the old house have become shaky and as such if we only try to carry out the repairs of these walls it would not present a good appearance. If new walls are constructed after demolishing the old ones the house would look beautiful and impressive. Therefore, I would say that instead of reorganising the whole thing an attempt has been made to reform it here and there. Even reform , I think, has not been properly made—particularly in the case of Punjab. I think the real voice of the people has not reached the Commission. Sir, you know that there is always a firm hold of intelligent and strong men in every party and the poor man's voice is never heard there. Only those organisations made their voice heard who had submitted memoranda before the Commission. I think very little attention was paid to the memorandum which was submitted before the Commission by the people of Haryana Prant. The people of this ilaqa are very backward and step-

[Shri Samar Singh]
motherly treatment is being accorded to them. I can make bold to say that if concensus of opinion is obtained of the people of my constituency, especially of Karnal district, about which I have an intimate knowledge, then leaving aside the refugees who may be opposed to the separation of Haryana Prant, 99 per cent of the local population is in favour of the separation of Haryana Prant from Punjab and its amalgamation with Delhi. Mr. Speaker, if you go to villages Ladaur and Radaur in my constituency and take opinion of the people by holding a convention you will find that 99 percent of the local population would unanimously give their opinion in favour of the separation of Haryana Prant from Punjab and its amalgamation with Delhi.

Shri Ram Sarup : I am prepared to resign and challenge the hon. Member to contest the election with me from my seat.

Shri Samar Singh : My second point is........

Mr. Speaker : Please wind up. I can give you only one minute more.

Shri Samar Singh : Then, the plea of security and unity is advanced in favour of Maha Punjab. In my opinion, from this point of view also, a small State with a contented population is preferable to a large State whose residents are disconten ed. Conten ed and satisfied people will fight better for the defence of their hearths and homes. They will not have that sort of feeling which the people in the past used to have when foreign invaders were over-running the country. 'The Marathas or the Rajputs are ruling over us ; why should we fight. We are not going to become the rulers.' Saying something like that people used to sit still. There is a widespread feeling in our ilaqa, that brown rulers have replaced the white rulers ; freedom has meant nothing to us.' A cock fights best at his own dung-hill ; we must have a State which we may call our home. When people feel that they are the real rulers, they shall fight bravely for the defence of their homes. An idea of the extent to which the dissatisfaction of the people can go may be formed from the following incident. On our side, every year a fair is held at a place which can be reached by crossing the river through a certain ferry. Once, the boatman charged annas two instead of anna one per head as ferry charges from the people going to the fair. In mid-stream the boat was caught in a whilpool and was about to capsize when the people were heard remarking, " This man will be served right, if the boat capsizes ; he has charged us annas two per head for this trip. "

Sir, what I mean to indicate is the extreme limit to which the dissatisfaction of the people can lead them. From the point of view of defence itself, it is very necessary to satisfy the people. The demand for Haryana Prant must , therefore, be conceded.

If, at all, Haryana is to be forced to remain with the Punjab, safeguards as provided in Akola-Nagpur Pacts must be provided. According to those agreements, share of both the linguistic groups has been fixed in the Cabinet, the services as also the educational institutions according to the number of the districts speaking each language.

Mr. Speaker : Before I call upon anybody to speak, I may inform the House that about 40 hon. Members wish to speak today. Yesterday, the sitting was extended by two hours and the day before yesterday by one hour ; the members who spoke being 25 and 16, respectively. I think today less time should

be given for making a speech. Any member who repeats the arguments already advanced by another will not be given time to do so. However, those who have any new arguments to put forth will be given sufficient time, provided they are relevant and there is no repetition. Even if only five to seven minutes are given to each speaker, it will not be possible to accommodate all those who intend to speak.

Chief Minister : Sir, with your permission, I wish to make a submission so that no member may have to rise to make a complaint about the absence of the Ministers. At first, it could not be anticipated that the session would get extended. Due to pressing engagements including meetings to be held at Delhi, the Ministers have left the station with my permission.This, however, should not be construed want of consideration on their part for the House.

Shri Kedar Nath Saigal : Sir, you stated earlier that there would be no time-limit for speaking. How will those members, who have not so far got an opportunity to speak, be able to express their views in five to seven minutes ?

Mr. Speaker : I have also said that those who do not repeat the arguments already advanced by others and bring forward new points will be given more time. I am not laying down any hard and fast rule.

Shri Gopi Chand : I would request the Leader of the House to move for the extension of today's sitting by three or four hours so that more members may be able to send their views to the Centre.

Mr. Speaker : There is a technical difficulty. It has already been decided that the Assembly will adjourn *sine die* (An hon. Member : Two sittings should be held today.) This is also not possible.

Sardar Achhar Singh : The Session may be extended.

Mr. Speaker : After the motion for adjournment of the House *sine die* has been passed, the session cannot be extended.

Sardar Mohan Singh Jathedar (Tarn Taran) **:** Sir, before expressing my view about the Report of the S.R.C., I want to submit that all is not well with the State of the Punjab. There is a good deal of tension between the two communities who inhabit it. A number of hon. Friends have referred to the clashes that have occurred in Bombay City. In my opinion, if our Chief Minister had not last month made a special effort to ease the tension and the Prime Minister of our country had not held talks with several persons during his visit to Amritsar, the Punjab would also have witnessed similar happenings.

[10 a.m.]

Therefore, Sir, keeping this matter in view I submit that as has been said by Sardar Darbara Singh that we should respect the Members of the Commission, I do respect them but I do not praise the report submitted by them. It does not command my praise because it falls short of the test to which I put it from two points of view. Firstly, has this report been written in a just manner? Secondly, has this report been written by way of a compromise for solving the problem of existing tension of Punjab ? I have gone through the report once, twice and even thrice and have arrived at this conclusion that it does not stand either of the two tests.

[Sardar Mohan Singh Jathedar]
Mr. Speaker, you will naturally ask where has it failed to do justice ? With your permission I would like to read to the House that on its page 125 it is written :—

"as far as possible adjustments below the district level should be avoided."

These words have been used in the case of Vidharba. But when these words have been applied while deciding the case of Punjab then not only a district, or a tehsil but a sub-tehsil named Loharu has been separated from Punjab. It is quite clear from this that a principle which has been applied in Vidharba has not been made applicable here in the Punjab. Fourteen languages of India have been given recognition by the Constitution. Out of those fourteen languages one language is such which is not spoken in any region. But it in the mother of many languages. Many old books are found to have been written in that language as also religious ceremonies are performed through that language. If that language is left aside there remain behind thirteen recognised languages. This has been clearly laid-down in article 29(1) of our Constitution that every recognised language and its script will be provided safeguard. Out of those thirteen languages, 12 separate States have been recommended to be constituted for 12 regional languages. But a separate State for the thirteenth language has not been recommended to be constituted. Rather the Members of the Commission have written to say that the language in question and Hindi are akin to each other. If you permit me, Sir, I will read out those words from the report—

"Hindi and Punjabi languages as spoken in the Punjab are akin to each other."

Mr. Speaker, in this connection I want to make this submission that the staff of your Secretariat had sent me agenda of this meeting in Gurmukhi script. My son who has studied Punjabi from Ist to 10th class and has also passed Giani getting good marks had not been able to tell the meaning of four words out of that Agenda. I mean to say that the Agenda in question had been written in Gurumukhi script but words of Hindi had been forced in it. From that Agenda I asked the meanings of 4 words to my son who has studied Punjabi from Ist to 10th Class and has also passed Giani examination. But he could not tell the meaning even of one word. I fail to understand how Principal Rala Ram argues that there is only a slight difference between Hindi and Punjabi. The Commission has also submitted that there is no problem of language in the Punjab. I am surprised to read that there is no language problem in the Punjab ! But on page 142 of the Report it has been written :—

"The Hindus as a whole, it is argued, have never accepted Punjabi as a medium of expression...."

Again page 143 contains—

"The Hindus as a community, seem to be strongly opposed to the imposition of the Gurmukhi script...."

Along with this if you consult the speeches made in the House, leaving aside whether a Member is Hindu or Sikh, you will come to know that out of all the hon. Members of Jullundur Division who claim that there is no difference between Hindi and Punjabi languages, except one or two nobody has taken the trouble to speak in Punjabi. All of them have spoken in Hindi. I ask them

if there is no problem of Hindi and Punjabi what does it imply ? A circular letter was sent to all the Hindu legislators, whether Congressmen or otherwise, through the 'Daily Pratap'. It was clearly written in it that the Chief Minister of the Province wanted to thrust down the throats of our people Punjabi in Gurmukhi script and they were warned not to let that measure pass. And, if that measure was passed Hindu culture will be in danger.

Shrimati Shanno Devi : 'Pratap' is not the master of legislators.

Sardar Mohan Singh: Mr. Speaker, I am describing the condition of the Punjab and do not call anybody to be the master or servant of legislators. But I call it a spokesman. I do not understand this thing. An hon. Member rises in his seat and remarks that if such and such thing is not done Sikh culture will be in danger while another rises and holds that if this is not done Hindu culture will be in danger. I want to ask them what danger was involved to their culture in Yakistan where so many Hindus and Sikhs lived among Pathans and where there was no Assembly, no membership, whatsoever? If there was no danger to their culture in Yakistan they should rest assured that there will be no danger to their culture here also. I, therefore, state that there is a problem and we should try to solve it. We should not prolong it on the other hand. One thing I must submit and that is this. This language dispute, which as the Commission and several Members of this House say is not actually a dispute, was taken up by our Chief Minister, Mr.Sachar. Sachar Sahib became the Chief Minister even in the year 1949-50. By putting his own popularity in jeopardy, he made an effort to solve this problem. Sachar Formula was prepared. But as he resigned the Chief Ministership, after some time the formula was not put into operation. It is true that there are still certain loopholes in that formula, yet on his own part, he tried his best to tackle this problem honestly. Even now he has not cared for the consequences for the next general elections, but has made earnest effort to find out some solution of this problem. But how much painful it is that his opponents have left no stone unturned to sink his voice with the beat of drums. In case there was no controversy over the language question, then why did they create confusion in a meeting addressed by him at Ludhiana? If there was no dispute, then why did the supporters of Maha Punjab sat in "dharna," in front of the residence of the Prime Minister, Pandit Nehru ? Why did they try to create impediments in the talks which were being held there to bring about a compromise ?

Sir, I have listened to the speeches which have been delivered in this House since yesterday with rapt attention. I have also studied the report very carefully. Different parties in the Punjab sent their memoranda to the Commission. I along with three other hon. Members of this House jointly submitted a memorandum to it. But when I studied its recommendations with regard to the Punjab, I was simply amazed to see that it did not make any reference to anything save the memoranda submitted to it by the Akali Dal or the Maha Punjab supporters. Then, Sir, while considering the memorandum submitted by the Akali Dal, the Members of the Commission—I should say the honourable members of the Commission or rather the respectable members of the Commission—have observed that not even an insignificant majority is in favour of the demand of the Punjabi Suba. If you permit, Sir, I would like to reproduce a few words.

Mr. Speaker : You may reproduce the words, but keep in view the factor of the time also.

Sardar Mohan Singh : Sir, I have yet to say many things. You may stop me when I indulge in repetition.

Mr. Speaker : This is all right, but there are many hon. Members who are asking for an opportunity to speak.

Sardar Mohan Singh : Sir, at page 146 of the Report, the Commission says—

> "But it is quite obvious that the minimum measure of agreement necessary for making a change in the present set up does not exist so far as the proposal for the Punjabi-speaking State is concerned."

Further it says—

> "The proposed State will solve neither the language problem nor the communal problem and far from removing internal tension which exists between communal and not linguistic and regional groups, it might further exacerbate these existing feelings"

Through you, Sir, I would ask them whether the recommendations made by them had the maximum support of the people of the Punjab ? The people of Himachal Pradesh are agitating and raising their voice from their house-tops against their proposed merger with Punjab. On this side, the Hariana people are also saying that why they are being compelled to remain with the existing Punjab State. Then, is this proposal likely to present a satisfactory solution of the Punjab problem? I think that this does not all solve this tangle.

I read in the Tribune the statement of Shri Morarji Desai, the Chief Minister of Bombay. He has suggested not to unite the unwilling people speaking two different languages in one unit. This is why the Congress Working Committee ignoring the recommendations of the Commission, have accepted the suggestion for the formation of Bombay and Gujrat into separate units.

Mr. Speaker : The Honourable Member has already taken 15 minutes. He should please resume his seat now.

Sardar Mohan Singh : Sir, I will wind up soon. Mr. Speaker, what I mean to say is that if at the instance of Shri Morarji Desai, the Working Committee has agreed to the establishment of a separate Gujrat State then why the people of Hariana and Himachal Regions are being merged with Punjab against their wishes ? Then, Sir, it is likely to be argued that what will be the future of Hariana area when the U.P. is not going to be bifurcated and no Delhi State is going to be formed. I offer suggestion about its future set up. With regard to the state of Vidharbha, the Commission has stated :—

> "We are not disposed to attach too much weight to mere area and number as such.. .."

When the Commission is not going to attach any importance to the question of area or population then it does not matter whether the state is small or big. They must be separated.

Mr. speaker, my hon. friends have enquired as to why I have not stated anything in connection with the contents of the memorandum although I have stated many things otherwise. They have enquired whether we suggested any solution of this problem ? Sir, I was definitely going to speak on this as well. An honourable member from the Opposition has enquired of the solution, if any, suggested in the meeting of some of the members of the Congress Parliamentary Party held on the 16th November, 1955. A question was asked that why did we attend it ? Thereupon one Lady Member replied that they did so because the Sikh Congressites attended the Sikh Nationalist Convention at Amritsar Sir, I want to make the position clear in connection with that convention. What I wish to submit is that although in name that was a convention of the Sikh Congress members but the supporters of Maha Punjab, Punjabi Suba and the *status quo* of Pepsu were also present there. All of them passed a resolution with the maximum possible unanimity. That resolution reflected the opinion of the convention. In so far as Master Tara Singh is concerned, we are opposed to him simply because we do not subscribe to the methods which he employs to achieve some particular object. He makes efforts to achieve something with force which can be attained by " negotiations ". Some hon. friends have expressed the fear that he demands a ' Sikh State '. I wish to tell them, Sir, that he might have at any time pleaded for the establishment of a ' Sikh State ' just by mistake but actually did not mean it. The actual demand is for a Punjabi Suba.

Just take, Sir, the Ministry of Pepsu. There were five Sikh and two Hindu Ministers in the Cabinet headed by Sardar Gian Singh Rarewala in the first instance. At that time he did not call it a " Sikh Ministry ". Later on the circumstances changed. Sardar Gian Singh Rarewala reconstituted the ministry which consisted of five Hindus and two Sikhs. However, Master Tara Singh had accepted the ministry with Sardar Gian Singh Rarewala as Chief Minister and five Hindu Ministers as a Sikh Ministry. As a matter of fact, the real problem for him was not a matter of Sikh Ministry, but it was a matter of his approach to it and he said what suited to him.

Next, my Friend Sardar Mukhtiar Singh has said while addressing to another friend that he had recruited men from his class to the extent of 25 per cent services of the Shiromani Gurdwara Prabandhak Committee. In this connection, I want to tell him that it may be true that they might have recruited persons of his class but only those persons would have been recruited who might have shown their adherence to their policy. I want to place an instance in this connection before the House. The present committee has turned out without framing any charge those employees of the institution who were very able but had friendly relations with us.

I would like to tell the House in frank words that this problem is neither the Sikh nor a Hindu problem because if it had been a Hindu problem, my Friends from Hariana would not have pressed their demand for separating Hariana from Punjab. In my opinion this is simply a problem of getting leadership. Some of my Friends have said that the greater Punjab, if formed, would be able to solve the problem of bread of the people, which neither the Punjabi speaking State nor the Hariana Prant could solve. It is my belief that the problem of bread could be solved everywhere as all those people could get bread who toiled for it. These days no body could expect that Baba Atal would arrange for his ready meals even though if he did not put in any labour for it.

Sardar Mohan Singh Jathedar]

Then, my hon. Friend Shri Ram Kishan has said that we would be able to reduce the taxes which the people have to pay at present in case Greater Punjab was formed. But I feel that this argument too does not hold good. Uttar Pradesh is the biggest States of all the States of India and I know that there people have to pay more taxes than what the people of the Punjab are paying here. I own some land in Uttar Pradesh and some in Punjab. Therefore, I know that in Uttar Pradesh the people have to pay Sugar Cane Cess and Agricultural Income-Tax besides Land Revenue but in Punjab we have to pay only Land Revenue.

Mr. Speaker : You are indulging in lengthy talk. You have already taken half an hour. Please wind up your speech now. Do you want to appropriate the whole time yourself or will you give some opportunity to others as well to speak ?

Sardar Mohan Singh: Mr. Speaker, please allow me to speak for sometime more. I was telling the House that in Punjab we are required to pay only Land Revenue but if we cross its boundary and enter Saharanpur, we will find that there the people have to pay various kinds of cesses besides Land Revenue. Therefore, this argument of my hon. Friend that in greater Punjab, taxes would be reduced, does not hold good, when we find that in Uttar Pradesh which is the biggest State in India the people are paying more taxes than the people of this State. Further, he has told that in PEPSU the income from the Excise to that Government is Rs 14,10,000 whereas it is Rs 25,10,000 to Punjab Government. He has quoted these figures from the Budgets of both the States. But I fail to find any weight in this argument of his that if both the States are merged together, their public will stand benefited. I feel it would not make any difference to them. Now, I would like to say something in brief about the compromise.

Mr. Speaker : Even your short talk would be according to your long stature. (*Laughter*).

Sardar Mohan Singh : Then, Sir, I should be given time in proportion to my size. In this connection, I may also submit that I can claim time to speak double than any other member of this House since I was elected from a double constituency. The other members are representatives of only fifty to sixty thousand voters whereas I had been elected by 1,12,000 voters. Therefore, kindly allow me double the time. (*Laughter*).

Mr. Speaker , now I would like to tell the House something about the problems that had been discussed in the Sikh Convention of National Sikhs about which certain objection has been raised here. The first thing that was done there was that an appeal was made to Master Tara Singh and his companions to give up the 'war methods' which they had been adopting for the last many years and should now adopt the method of negotiation. This was not a bad thing which that Sikh Convention had decided there. The second thing decided there was that now the Hindus and Sikhs should try to find out some agreed solution of those matters of dispute which existed between them and had not been settled for the last so many years. This they should do by mutual discussion while sitting in a meeting in a calm atmosphere as this

was their firm belief that every problem could be solved by negotiations. They were further requested to pay attention jointly to the welfare of their common country after settling their disputes by direct talks is an atmosphere of brotherly feelings. I ask the hon. Members, if any one of them has any objection to it ? The next thing that was decided there was that the set-back to the Punjabi language which it has sufferred an account of a fall in number of persons knowing Punjabi language should be made up. This is given in the report now under discussion that in Jullundur Division in 1931 the percentage of Punjabi-speaking people was 97.2 and of Hindi-speaking people only 1.3 but according to the estimate now made by the Commission from the number of students who appeared in the University examinations in Hindi and Punjabi languages, 62.2 per cent appeared in Hindi and 37.8 per cent appeared in Punjabi. It is quite apparent that with this fall in percentage from 97.2 to 37.8 of Punjabi knowing persons, justice has not been done to the Punjabi language. Therefore, this convention showed its great concern on this matter. I am glad to note that now all the hon. Members have admitted that Punjabi is the language of Punjab.

The last thing that I want to tell the House is that the real solution of this problem is neither the formation of Maha Punjab, nor the creation of Hariana Prant or Punjabi Suba but it lies in that which is found out by us all jointly in calm atmosphere. Now, since the whole matter had reached Pandit Jawahar Lal Nehru—Prime Minister of India in whom we all have full faith, for his decision, we should leave it to him and we should readily accept his decision. I have not suggested any boundaries of our new State as my Friend Shri Wadhawa Ram knows that the quarrel between jats over the boundary lines of their field never ends in any lower court than the High Court. Similarly, the boundary lines of our State have also been shaken and can only by finally decided by the High Court of appeal which in our case is Pt. Jawahar Lal Nehru. Therefore, we must leave this case for his decision.

Shri Kedar Nath Saigal (Ballabgarh) (*Punjabi*) : Mr. Speaker, I will try to be brief. Neither can I keep my mouth shut nor I know how to express myself. Immediately after the appointment of the Commission, I had expressed my ideas which found a place in the papers. I think that those of my friends who might have seen this statement, will know that there is no ground to doubt that whatever opinion I am going to express now is being done under some foreign influence. At the time when India was groaning under the slavery of the English, at that time when the English held India helpless in its clutches and it was considered impossible to turn the English out of India, at that time the people very courageously offered sacrifices under the spirit of sacrifice, bore lathi charges, went to Jail for 30 years and did everthing for each other. Then there was unity in India and to indicate that anyone belonged to any province was not thought proper and those people kept on getting recorded their caste as Indian. But when the country became free, mutual suspicion began to take root. Its cause was the struggle for loaves and fishes. Here is a story. A man went to his in-laws house. His mother-in-law prepared *khichri*, and by mistake put into it more than ordinary quantity of ghee. She then thought that all of that ghee would be taken by her son-in-law. So she said to him, "Come on son, let us take our meal together".While they were taking this meal, the ghee drifted towards the side of the son-in-law. So with a view to get this ghee over to her side, the mother-in-law began drawing lines in khichri and uttering all along, "Look my son, your mother ill treated my daughter like this, and soon" Her son-in-law saw through her game and mixing all the ghee in the

[Shri Kedar Nath Saigal]
khichri said, "who oever ill treats your daughter, I will drink his blood like this" and so saying put the ghee saturated khichri in his mouth. This is the condition prevailing here today. It was bad luck that all the Muslims left this place. (Khan Abdul Ghaffar Khan : At least for one, I am sitting before you). Our customers have left this place and now those who are left behind are after more ghee than the other.

Shri Mool Chand Jain : This is so in the case of Jullundur Division.

Shri Kedar Nath Saigal : You Harianites are cowards. Say so and we are prepared to carry on the fight on your behalf. Please keep silent or I will interrupt you rather seriously. So I was submitting that both now desire to consume more of the ghee. Had this thing been removed the things today would not have come to such a pass. What is the condition of Congress and Nationalism today ? How strange ! Congress has disappeared from the Assembly and the nationalism is before you. Any Hindu who calls himself a Congressman—I do not say that all of them are so, there are a few exceptions—when thoroughly probed reveals himself a Hindu and if a Sardar Sahib is probed then he turns out to be a Sikh. This is a matter for regret that they have revealed themselves to be Hindus and Sikhs. But why is it so today ? In this respect I would like to submit that firstly the Centre committed a basic blunder by announcing this Commission in a hurry. Its appointment was not needed and it has been announced prematurely. It would have been better if they had not appointed this Commission for another 5, 7 or 10 years. May be by then some way could be found so that Hindus and Sikhs could live together harmoniously like brothers. The leadership, which has been foisted upon us, from above, never sought our opinion.

Mr. Speaker : Why do you indulge in party politics and bring in leadership ?

Shri Kedar Nath Saigal : Sir, it is the leadership who has done the greatest harm. I would not name anybody. During the last two days the Congress Party has given such a proof of naked communalism that it is no more the Congress. On thorough probing a Hindu reveals himself to be a Hindu and a Sardar Sahib reveals himself to be a Sikh.

Mr. Speaker: The thing is that the States Reorganisation Commission's Report is under consideration but you are discussing the party politics and have attempted to analyse it and by probing into it you are trying to find out what the politics of leadership is, whether it has been foisted from above or below. This is not the subject matter of the motion under discussion.

Shri Kedar Nath Saigal : Sir, I am only giving a reply and do not name any one.

Mr. Speaker : Name or no name, the subject matter of your discussion is irrelevant.

Shri Kedar Nath Saigal : I will strive to express my ideas in a philosophic manner.

Mr. Speaker : There is no mention of party affiliations in the Report.

Shri Kedar Nath Saigal : I submit why Hindus and Sikhs and Harianites today feel estranged from one another. I suppose I can explain this. This thing might never have happened had the Sikhs continued to think that more Sikhs can come from the ranks of Hindus. We are the followers of Gurus. Then why did the Sikhs or Harianites separate? This was the blunder committed by our leadership which was foisted upon us from above. At least I wished the good of the State so I approached them to say that the estrangement of Sikhs was not a good thing ; the ban which had been imposed was not proper, no body in he world could ban the words on which this ban had been imposed.

Mr. Speaker : Please listen to me. The House is today considering the Report submitted by the States Reorganisation Commission. But you have started discussing some other matter which is nothing but an analysis of the Governmental Policy, concluding thereby that this is purely a communal question.

It is a regional and not a communal question. The actions or misdeeds of any Party or Party Leader are not under discussion. Nor is the policy of Government in a certain matter under discussion at present. It is a thing of the past. The matter has been decided and I don't think there is any need to bring it under discussion here.

Pandit Shri Ram Sharma : On a point of order, Sir,. I want to say that the Member speaking is relevant. Whether to say about the influence which the report would have on the people of the State is a reflection on the House ? The hon. Member speaking was telling as to why the demand of Hariana cropped up ? He was telling that it was all due to the policy of the Government.

Mr. Speaker : There is no question of relevancy or irrelevancy in it. I have already told the hon. Member that the policy which he is discussing has no relation with the Report under discussion at present.

Shri Kedar Nath Saigal : Sir, I only wanted to submit that why the people of Hariana and our Sikh brethren wanted separate states after the attainment of freedom. They were the same Hindus and Sikhs who had sacrificed their lot for the cause of the country. Why were they now at daggers drawn. I wanted your permission , Sir, to say a few words about the cause of all this trouble in the Punjab. Why the Hindus and Sikhs wanted separate state of their own ?

Mr. Speaker : This discussion is not based on communal lines. The question which is being discussed is a sort of regional question It is a pleasure to hear you but you should please limit your debate to relevancy.

Shri Kedar Nath Saigal : I want to say that why had the Hindus become Yadav Bansies and were quarrelling. We had sacrificed our lot at the recent partition of the country. A large number of lives were thrown into the fire of communal frenzy. Now again we are going to face a grave situation. Hindus and Sikhs are being driven apart from each other.

Mr. Speaker : My submission is that the whole Discussion during the last two days has been in connection with the creation of the Hariana Prant and Punjabi Suba

[Mr. speaker]

Besides, it is not a question between Hindus and Sikhs. It is a question of the division of the State on regional basis. The discussion is not going on communal lines.

Shri Kedar Nath Saigal : I want to submit before you, Sir, the feelings of the people of this State. I will bow before your ruling. If you do not permit me to express the feelings of my country men I would refrain from expressing them. Moreover, I am not feeling well today.

I was referring to the feelings of Hindus and Sikhs. They want separate states. It is very strange to note such feelings. Hindus and Sikhs remained as brothers during the last one hundred years and have sacrificed jointly for the cause of the country. Now what has happened to them ? It all shows that there has been certain trouble which has not so far been cured. Why the brave Sikhs who have fought bravely for the cause of their Hindu brethren were today asking for a separate state? Tenth Guru of the Sikhs wandered in the jungles of Anandpur and fought for the freedom of the country against the royal forces. Now also the brave Sikhs have the same martial spirit and the same aptitude to serve the humanity. But the Sikhs demand a separate state to save their language and culture and the people of Hariana demand a separate province to save their culture. Why all this ? There seems to be no change in the old traditions of both the communities. Hindus go to Hardwar with the ashes of a dead body and so do Sikhs. I think there was some bungling in the State, and the policy of the Government had displeased the Hindus and Sikhs of the state. The Government is responsible for this state of affairs.

Shri Mool Chand Jain : On a point of order, Sir. I asked for a glass of water from an employee of the Assembly Secretariat. This was brought to your kind notice but I have not still been supplied with water. May I know, Sir if an hon. Member can ask for a glass of water in the Chamber ?

Mr. Speaker : This is no point of order. Arrangemut for the supply of water has been made in the lobbies. You just realise my position. I cannot leave my place frequently. You can go and take water in the lobby. If you so desire in future, a glass of water would be placed on the table of each Member so that you may take it and deliver your speech.

Shri Mool Chand : Shall I take, Sir, that the Chair has ruled that drinking water can not be supplied to the hon. Members in the Chamber ?

Mr. Speaker : There is no question of ruling. Arrangement for the supply of drinking water has been made in the lobbies.

Shri Mool Chand Jain : May I know Sir whether drinking water was ever supplied in the Chamber to any Member in the past ? I had only asked for that as I was not feeling well.

Shri Kedar Nath Saigal: Sir the hon. Member does not want to listen to me. He is unnecessarily causing interruptions.

Mr. Speaker : No interruptions, please.

Shri Kedar Nath Saigal : Sir, I was saying that our leadership had displeased the Sikhs and Hindus of the State and had created bitterness in their minds. Had it been a good leadership there would not have been demands for Punjabi-speaking province and Haryana Prant. I feel ashamed to see the strained relations between the two communities of the Punjab. We never wanted such bitterness in their minds. We both fought shoulder to shoulder in the war of freedom and now we ask for separate states. So far as Hariana Prant is concerned, I can say that the people of Hariana were rightly annoyed because justice had not been done to them. Their grievances were never redressed. The Sikhs on the other hand were unhappy because great injustice was done to them. The Government had not paid due homage to their selfless sacrifices for the cause of the country. We have before us the history of their long sacrifices. The two sons of tenth Guru of the Sikhs are still buried in the walls of Sirhind. The Government had not cared to redress their grievances. Their Gurdwaras had been defiled by the police armed with Barchhis and lathis entering their parkramas. The Government had interfered with their religion.

Mr. Speaker : The pity of it is that the same thing which I want should not form part of the discussion is being repeated here.

Shri Kedar Nath Saigal : The happenings at Amritsar did not find favour with our Prime Minister Pandit Jawahar Lal Nehru. The Chief Minister Shri Sachar had apologized for what has happened. He should have resigned because of the failure of his policy and the happenings at Amritsar. I must say that leadership had failed in handling the situation in the state. The leadership must perish who had created bitterness in the minds of the people of the state.

Mr. Speaker : But it does not mean that it should be mentioned in the House.

Shri Kedar Nath Saigal : Had it been a noble leadership it would have resigned there and then and repented.

Mr. Speaker : The motion under consideration is not a censure motion against the Chief Minister but a motion for the discussion of the S. R. C. report. No such references will be allowed to be made here.

Shri Kedar Nath Saigal : At the same time I appreciate the leadership in the Sikhs. It had shown great restraint. The great leader of the Sikh masses has openly said that the Sikhs are being ignored in the services. Government is contemplating to nationalise Motor Transport for the reason that it is being run mostly by Sikhs. The Sikh leader has admitted that he wants a Punjabi Suba only for the reason that he and his community do not want to remain under the domination of the Hindus.

If any solution of it is found out then the Sikhs are prepared to accept it. We enquired of him as to what sort of solution do you want ? He replied that two or three members of each of the parties namely, Jan Sangh, Socialist, Communist, Akali and Hindu Maha Sabha etc., should sit together for two three or four days and think of the solution and whatever decision is arrived

[Shri Kedar Nath Saigal]

at would be acceptable to us. But when this fact was brought into the notice of the Leader he thought that if they come to a compromise his leadership will be endangered.

Mr. Speaker : What are you talking ? Are you relevant ?

Shri Chandan Lal Jaura : On a point of Order, Sir. Is the Chair interested in the humiliation of the Chief Minister ?

Pandit Shri Ram Sharma : On a point of order, Sir. It is a reflection on the Chair.

Shri Mool Chand Jain : This is an aspersion on the Chair .

Mr. Speaker : That was not a point of order.

Shri Chandan Lal Jaura : Sir, it is a point of order. Is the hon. Member relevant ? Is the Chair interested in hearing the nonsensical talk and irrelevant things said by him? This means you are not loyal to the Party Leader.

Shri Dharam Vir Vasisht : On a point of order, Sir, My point of order is that Speaker of the House is regarded to be a man of exalted position and considered to be above all party politics in this House. I want to enquire as to whether any hon. member of this House can say that the Chair is interested in any Party ?

Mr. Speaker : I am not interested in this side or that side. I am not attached to the Leader or any party or any group. I am loyal to none else except the Chair and the Rules of Procedure.

Shri Chandan Lal Jaura : But, I am certainly loyal to the Party Leader. I certainly object to the remarks that he (Shri Kedar Nath Saigal) is making.

Mr. Speaker : What remarks ? As I have already said, I am loyal to the Chair and the Rules of Procedure and Conduct of Business. So long as he is relevant, I shall permit him to speak.

Shri Chandan Lal Jaura : He is certainly not relevant.

(*Voices. Sit down*).

Pandit Shri Ram Sharma : On a point of order, Sir. Sir, my point of order is that to say and enquire from the Chair whether or not it is a party in the humiliation of a particular member or Leader does it not imply that the Chair is partial ? Does it not tantamount to an attack on the intention of the Chair ? Can the House proceed with its Business before these words have been withdrawn ?

Mr. Speaker : I quite agree. This is really objectionable.

Shri Chandan Lal Jaura : Have I your permission to give a reply ?

(*Voices. Withdraw, withdraw.*)

Shri Chandan Lal Jaura : I am not going to withdraw. You are not controlling the House. It is the Speaker who controls the House.

Minister for Development : In the absence of the Leader of the House, I wish to say that I am ashamed at the remarks made by my hon. Friend Shri Chandan Lal Jaura and on behalf of the Government I apologise for that. I am really ashamed at the remarks that Shri Jaura has made. You need not take serious notice of what has happened just now.

Pandit Shri Ram Sharma : On a point of order, Sir. I want to enquire that the matter on which the Leader of the House feels ashamed and you too think that it was a reflection on the Chair, can the House transact, its Business before this reflection is withdrawn? Will it be a correct thing ? Should these words not be withdrawn ?

Mr. Speaker : Mr. Jaura, you have quietly uttered the words " are you interested in the humiliation of the Chief Minister " without caring for the implication that it is a reflection on the Chair. I take exception to these remarks. So long as you do not withdraw these remarks, the Business of the House cannot be proceeded with.

Either withdraw your words or withdraw from the House.

Shri Chandan Lal Jaura : I will withdraw from the House. But before doing so, I want to explain my position.

Mr. Speaker : No explanation.

(*Voices. No. no*).

Shri Chandan Lal Jaura : I do not withdraw my words. Sir, you asked the hon. Member (Shri Saigal) many a time to be relevant.

(*Voices. Withdraw, withdraw*).

Shri Chandan Lal Jaura : Sir, you said many times that he was irrelevant.

Mr. Speaker : You are an intelligent and honourable person. The Leader of the Party has expressed his regret for what you have said and the whole House has taken it ill. You should either withdraw your words or withdraw from the House.

Shri Chandan Lal Jaura : I withdraw from the House.

(*At this stage the hon. Member Shri Chandan Lal Jaura withdrew from the House*).

Shri Kidar Nath Saigal : Mr. Speaker, a heat has been generated in the House. I do not know whether I am responsible for its generation or some body else.

Mr. Speaker : The hon, Member has already been asked twice or thrice to be relevant.

Shri Kedar Nath Saigal : Sir, I am giving my suggestions only and I am not casting reflection on any body. I want to tell that how. ......

Mr. Speaker : Why do you indulge in such things You say that you would avoid any reference to them but still persist. You put me in a very awkward position.

Shri Kedar Nath Saigal : But Mr. Speaker, I am not naming any body. I am only telling this thing that.................

Mr. Speaker : You are again harping on to the same string.

Shri Kedar Nath Saigal : Well, Sir, I leave this topic. I was submitting..

Dewan Jagdish Chandra : On a point of Order, Sir. My submission is that if any hon. Member speaks irrelevant , can you give him suggestions not to do so or can you stop him from doing so ?

(*Noise and interruptions*).

Mr. Speaker : Please listen to me. The question of relevancy and irrelevancy in connection with the discussion of the S.R.C. Report has become so complicated that it has become difficult for me to distinguish between the two. This is a matter of regional division and not communal division. Therefore to say that the Hindus demand this and the Sikhs demand that is not proper. I too, have not been able to decide wether the hon. Member is relevant or no. I have asked him several time to be relevant and avoid talking irrelevant things. He promises to do so but again veers round to irrelevancy. He is a parliamentarian of long standing. Therefore whatever he says, I have to think over it lest I should be mistaken in understanding him correctly on account of my less parliamentary experience. However it is his responsibility also to be relevant. I hope he will avoid indulging in irrelevancy.

Shri Kedar Nath Saigal : Sir, I was submitting that before partition the population of the Punjab was two crores and seventy five lakhs. It is my heart felt desire that this State of Punjab should once again acquire the same population. I give you the details how this object can be achieved...

Mr. Speaker : You are again going into details. You should say only such things that may not give any chance to others to interrupt you.

Shri Kedar Nath Saigal: All right, Sir, but I am not acquainted with their hearts and do not know what they want. Some want me to say this thing and others that thing. However, I want that this State should once again acquire the same population of two crores and seventy lakhs. I do not mind the name whether it is named Punjab or Maha Punjab. But, Mr. Speaker, I am unable to understand as yet as to what is this Maha Punjab. But what I want is that the population of this State must be two crores and seventy lakhs and it should be named as Punjab. This State is inhabited only by Hindus and Sikhs and both of them are brothers. They have no difference and have everything in common with each other. When there is no third community here, barring two shining stars like Maulvi Abdul Ghani Dar and Khan Sahib, then I do not understand why they are talking of separation and segregation ? I would like to tell that if the Sikhs get frustrated and they separate then curse be to these Hindus.

Sir, they should co-operate with the Sikhs so that there may be no Hindu Sikh tension.

Mr Speaker : Is the hon. Member relevant ?

11 a.m.

Shri Kedar Nath Saigal : Well, Sir, I will leave this topic. Then a wish to submit that we should lay more emphasis on culture. Hariana and Punjab have quite distinct cultures of their own. We should not mix them to the dis-advantage of both. Instead we should keep them quite separate. I am at a loss to know why our leader fails to understand even this simple thing. What the hell has fallen ! I think there is a brain behind all this and it is throwing the interests of the Hindus to the dogs.

Mr Speaker: I thought since you started talking of culture, you would not indulge in personal attacks.

Shri Kedar Nath Saigal : Sir, I have made no personal attack. I have only stated a fact . I wish to make it clear to all that the people of Hariana are very much sick of this Government which does nothing for them. After great efforts and with a great difficulty Commuonity Project work was started at Faridabad and Sardar Partap Singh Kairon was mainly responsible for getting it approved. There are many grievances of the people of Hariana to which Government of Punjab is paying no attention. They are victims of many injustices. Considering these, their demand for separation is quite justified. I want to see the Punjab as it is and to see you occupying this position as you are doing but the force of circumstances is sweeping us towards another direction. Many injustices are being perpertrated on people of Hariana and their rights are beings denied to them. Had I been the leader, under such circumstances I would have taken no time to submit my resignation. Our leader should also do so because he has failed to remove the grievances of the people .

Mr Speaker : Now please stop

Shri Dharam Vir Vasisht (Hassanpur) (*Hindi*) : Sir, this House has been discussing the S.R.C. Report for the last two days and I have been listening to the speeches made by various hon. Members. I have been noticing that these proceedings are being recorded. They will be sent to the Parliament and to the Central Government. I feel that in this discussion very few facts and figures have been given in support of the arguments advanced by various hon. Members. Therefore, with this in view, and in the capacity of being convener of the M.L.As' convention held recently in support of Hariana Prant, and also being Secretary of united Delhi—Agra—Hariana Samiti, I wish to state the whole case before this August House, in detail. But before I start my own arguments I wish to examine the arguments given by some of the speakers here on the Floor of this House, for five or six minutes. My friend Shri Ram Kishan has given two or three arguments. In one of them he has stated that there are 184 languages in India . Shrimati Shanno Devi has also told us that the language of the people changes after every ten miles. Both of them have concluded that if language was to be the criterion there would be numerous small states in India. I am surprised to find that Shri Ram Kishan who is otherwise so able and wise has no knowledge

[Shri Dharam Vir Vasisht]
of our Constitution. Had he studied it carefully he would not have missed to find in it a distinction made between a language and a dialect. Of course, there are 184 dialects in India. But our Constitution has accepted only fourteen major regional languages. It is a mistake to call these fourteen languages as dialects.

The hon. Members of this House and the members of the States Reorganisation Commission have advanced this argument also that excepting Russia this experiment of redistribution of States on linguistic basis has not been made in any other country. The States on linguistic basis do not exist anywhere except in Russia. Sir, I draw your attention to page 41 of the Report where it is written—

> European history, however, clearly shows that language is one of the fundamenta elements of social life and influences to a large extent national psychology so so much so that speaking of Central and Eastern Europe, Professor Toynbee has been led to observe that the growing consciousness of Nationality had attached itself neither to traditional frontiers nor to new geographical associations but almost exclusively to the mother-tongues.

The members of the Commission have also kept in view the conditions prevalent in Europe—for instance Belgium and Spain are notable examples.

> Catalan separation has been one of the most persistent strands of Spanish history. In Switzerland divided sympathy for Germany and France severely strained Swiss neutrality during the War of 1914—18.

Besides this, commenting upon the linguistic States they have remarked :—

> Only in the U.S.S.R. and Yugoslavia has an effort been made to organise on a linguistic basis.

They have remarked that no small State exists in any part of the world for purposes of defence. on the border. They have studied the history of every country. But the Britishers had created a small province of North-Western Frontier when they ruled over India. In China there are small States along with Tibet and Shinghai city is a province in itself. Similarly along the four sides of U.S.A. there is Navada State which is exposed and the smallest. The population of this State would be less than a million.

Then they referred to the economy of expenditure. The member of the Commission—Mr. Panikkar has analysed the expenditure of U.P. in his minute of dissent. He writes at page 247—

> There are several States in India where the percentage of expenditure on administrative services is less than in the Uttar Pradesh as the figures on page 247 of the report shows .

Besides this, Mr. Panikkar has given an example of administrative cost in U. P. The expenditure on social service in other States is more than Uttar

Pradesh. Mr. Panikkar states that per capita expenditure on social service in all these States in the year 1950-51 was as under :—

		1950-51
Uttar Pradesh	..	2·4
Assam	..	3·1
Bombay	..	6·0
Madras	..	3·3
Punjab	..	3·1
West Bengal	..	3·6
Hydrabad	..	3·2
Madhya Bharat	..	3·9
Mysore	..	6·9
Rajasthan	..	2·4

So leaving aside Rajasthan, Uttar Pradesh is backward as compared with other States. The same is the per capita expenditure on social service in the years 1951-52 and 1952-53. There are two or three States more which incurred expenditure on social service. Their expenditure on administrative services was also less than Uttar Pradesh. This has been mentioned in the note of Mr. Panikkar.

My hon. Friend remarked that Muslims were establishing a unitary form of Government in West Pakistan. In this connection a reference was also made of Hydrabad. The Nazi dictator—Hitler was crammed with the idea of creating greater Germany. Here also there is a popular sentiment of the people advocating Maha Punjab around Ravi region that they want greater Punjab. The Punjabi Muslim wants united West Pakistan. The Muslims are dreaming of making greater West Pakistan by placing a dagger on the neck of Sindhis and Pakhtoons. Here the people are dreaming of Maha Punjab by sacrificing the interests of Himachal and Haryana Prant. Now the people whether they be Muslims or Hindus, have developed a mentality of making expansion of their territories.

Besides this, I would like to submit that my hon. Friend who represents a landless class and also Harijans raised a slogan of Harijanistan. Who does not know that Dr. Ambedkar and his comrades also used to raise such slogans in the pre-independence days. I may make it clear that there is no term of reference by which Harijanistan can be created. Has the Harijans any linguistic demand ?

(*At this time the Harijan members asked, where are the terms of reference for the creation of Haryana Prant*).

Sir, I am coming to this point. My sister claims to represent the women of the three States. Her name is Shrimati Sita Devi. I am sorry to say that she is ignoring the rights of the women of the land where Rama once used to reign. But the modern Sita is to-day disclaiming all responsibilities for the betterment of women of Ayudhia.

General elections were held in the Punjab in 1952. The Congress polled eighteen lakh votes out of the total of 48 lakhs and so it formed its Govern-

[Shri Dharam Vir Vashisht]
ment with minority votes because the other parties were not united. We too, were pleased at this. We least expected that a junta representing 3 lakh voters out of 18 lakhs would begin to rule over us. Now, Sir, I am going to place before you some very significant facts and figures, which have already been placed before the Prime Minister and other leaders. I challenge any one to controvert them. In the last general elections, the Congress party won 47 seats from Haryana Prant out of a total of 51 seats , 9 from Kangra District and four from other Hindi-speaking areas such as Una Tehsil, Abohar etc. In this way, the Congress won 60 seats in all from the Hindi-speaking area. On the other hand, in the Punjabi-speaking area, every winning Congress man was flanked by a successful Communist on the one side and a successful Akali on the other. When the results of all the seats had been declared, it was decided to entrust the Government of the Punjab to the 37 Congress members returned from the Punjabi-speaking area, which had a total number of 62 seats. Out of nine seats in Ludhiana District, the Congress candidates won only 2 seats ; therefore, it was decided to give Chief Ministership of the State to one of those candidates.

Dewan Jagdish Chandra : Sir, I wish to know if the hon. Member is relevant.

Mr. Speaker : Please avoid such references.

Shri Dharam Vir Vasisht : All right, Sir. Now I come to the next point. After the appointment of the States Reorganisation Commission, the State Government formed a Committee to represent its views to the Commission. From the debate that is going on it has become clear that the Congress Party is divided into two groups holding two distinct views but Sir, the Committee to which I am referring comprised members who were all of one view. The case is not going to be represented to the S.R.C. again but there has recently been a welcome development. A few days ago, an hon. Minister, while on a tour in Gurgaon District, declared, " If the Congressmen of Haryana do not see eye to eye with us, we shall have to change our views." So, he has felt the necessity of modifying the view-point.

Then, another demand has figured in the debate. The border districts of our country are inhabited by the people of a brave community, who do not think along communal lines. In 1947 when partition was decided upon, they unconditionally decided to live in India. They could have opted for Pakistan. There can be no doubt about their loyalty towards their country in any body's mind. The leaders of the Sikhs, whether they are Congressites or Akalis, are making no secret of the fact that they do not desire a Sikh province but a Punjabi-speaking province. Hindus and Sikhs are the two branches of the same tree ; Sikhism was born out of Hinduism. At the time of the partition, the Sikhs had to face great difficulties due to their beards, long hair i.e., appearance. Can those people who made innumerable sacrifices for the liberation of the country, who continued the fight for freedom even after their sons had been buried alive, now turn traitors to their motherland ? They are a limb of this country and admit this fact. To-day, not only the Hindus of the Punjab, but the 35 crore Hindus of India are on trial. Are we prepared to concede the very reasonable demand of any other community, may it be a small minority or a large one ? Their demand poses a very important question for the Hindus of India. If, to-day, 35 crores of Hindus fail to win the confidence of fifty to sixty lakhs of Sikhs, what does the claim of India being a secular State mean ?

Now, Sir, I place before you certain figures relating to education to show what sort of treatment is being meted out to the people of Haryana. The distirct-wise figures of literacy are as follows :—

Ludhiana 23.82, Ferozepore 22.64, Amritsar 17.15, Jullundur 15.45, Hoshiarpur 14.59, Gurdaspur 10.12.

Coming to the Hindi-speaking districts, we find the position like this—

Ambala (bilingual district) 20.34, Karnal 14.59, Rohtak 14.37, Kangra 13.59, Gurgaon 12.12 and Hissar 11.23.

Mr. Speaker, We admit that this state of affairs is a legacy of the past and the present Ministry is not wholly to blame for it. Our grievance is that the trend of expenditure is still the same as it was before it came to office. Instead of spending more on backward people, more money has been continued to be spent on those people who are already advanced. In 1952-53, a sum of Rs 3,40,835 was granted to the aided schools in Jullundur Division and in 1953-54, a sum of Rs 4,26,320. As compared with this, the aided schools in Ambala Division were granted aid to the extent of Rs 1,25,448 in 1952-53 and of Rs 1,22,216 in 1953-54. I am not talking of Government schools and the schools , run by the local bodies, whose number in Jullundur Division is double the correspnding number in Ambala Division. We fail to understand why Jullundur Division, which has a much larger number of Government and local bodies' schools be allotted a greater amount to be distributed to the private schools.

Shri Som Datt : What is the number of aided schools ?

Shri Dharam Vir Vasisht : I have not got the figures with me at the moment.

The friends who are supporters of Maha Punjab speak Punjabi, use Hindi while writing and read the Urdu daily, "The Pratap.". (*laughter*). Mr. Sethi surpassed all of them by saying that there are 25 lakh Punjabi-speaking people in Ambala Division. As the report of the proceedings is to be sent to the authorities at the Centre, I want to make a clear repudiation of this statement. The number of displaced persons in Ambala Division is in no case more than seven to eight lakhs.

Mr. Speaker, about two or 2½ lakh people may also be counted who live in Kharar and Rupar Tehsils of Ambala Division. Out of 55 lakh people 10 lakhs are such who speak Punjabi. Keeping in view the challenge I ask that any hon. Member may rise in his seat and state honestly whether he is a Punjabi and speaks Punjabi or he speaks Hindi. If my hon. Friends speak Hindi they should join with us and we will befriend them. They should support us and make a demand for a separate Province comrprising of Delhi, Agra and Hariana Prant. Thus a big State will be constituted of Hindi speaking people separately. I would like to convey to them that their plight will be like that of the Muslim Leaguers who themselves lived in India but were responsible for the creation of Pakistan. I, therefore, warn them that they should remain prepared to do sacrifices. And, if they are Punjabi-speaking people they should agree for the formation of a Punjabi-speaking Province. But a group of the Punjabis who is in favour of the formation of the Maha Punjab wishes to create a dangerous atmosphere on the

[Shri Dharam Vir Vasisht]
border in which people of Hariana, Himachal Pradesh and Sikhs will continue to fight with each other. They will fall a prey to disunity. My Friends cannot be allowed forcibly to bring together unwilling partners.

Mr. Speaker, now I wish to place before you a case in brief. The Commission has submitted the report and recommended the formation of separate Provinces of Tamil, Malyalam, Kinari and Telugu on linguistic basis in Southern India. They made just recommendations and suggested the formation of all the four Provinces. They also did justice to the people of East and recommended the formation of separate Provinces of Behari, Bengali, Assami and Uria languages. They removed the previous defect. The defects in regard to the Marathi and Gujrati speaking areas were removed by the All-India Congress Committee. Then the S.R.C. turned towards west and defect in respect of Rajasthan was also removed. I fail to understand why the area of Loharu was merged into Rajasthan ? Mr. Speaker, it is not known to me why their pen hesitated in the case of Punjab and why they did not do justice to the people of this Province. Here they have raised a stunt of Maha Punjab. They are going to compete with the West Punjab in unity and defence ! Strange arguments have the S.R.C. advanced ! Now I would like to state something about the place that has been given to this Province. In regard to area this is the eleventh State and with population point of view it is on the ninth place while eight States are bigger than it. I ask that while the Commission made appropriate recommendations in regard to South, East and Centre why has it not made similar recommendations in regard to the Punjab ? I will state its reason shortly. There is a big conspiracy behind it. It is not the conspiracy of the S.R.C. but of the people. I want to make a request to them. Mr. Speaker, you will be surprised to know that how the S.R.C. has dishonoured the demand of the formation of a separate Hariana Prant :—

> Now we come to the demand for the separation of the so called Hariana area of the Punjab. The complaint from this area is one of inadequate representation in the civil administration of the State and relative economic backwardness.

After it they have submitted that the Punjab Government placed before us the facts and figures in this regard. Mr. Speaker, they have taken into account the irrigation which will be done by the Gurgaon canal that has not yet been dug out. I am giving you a picture of the recommendations made by the S.RC. You will feel as if this mention is being made in regard to the Hariana Prant but it is in connection with a new State namely Vidharba—

> Judged by the evidence submitted to us on behalf of the Madhya Pradesh Government, the distribution of expenditure as between Hindi and Marathi speaking areas, at any rate in recent years, has, by no means, been unfair.

They advanced different arguments in our case while they had argued some thing different in case of Vidharba. Again they have written —

> However, whatever the merits of such charges and counter-charges may be, it seems to us that the demand for the separation of the Marathi-speaking areas from the Hindi-speaking areas of the State can no longer be ignored. This demand has gathered such momentum that maintenance of the status quo will involve an increasingly severe strain on the political life and the administrative machinery of the State.

> Historical accidents are to a large extent responsible for the feeling in favour of separation........

Through you, Sir, I want to convey this thing to the Parliament and Central Government that had the S.R.C. recommended the constitution of five or six big States or zones in the North, South, East and West as is in the case of Railways we would have not made any complaint. Why would we have any complaint ? In that case, big States had to be constituted and no consideration was to be given to language. But after going through the whole Report of the S.R.C. I feel that the S.R.C. has not kept in view the consideration of size and financial viability while making these recommendations. So far as the question of size and financial viability is concerned S.R.C. has recommended the formation of Vidharba with a population of only 70—75 lakhs but they have not recommended the formation of Hariana Prant, the population of which in the final shape without the merger of the Divisions of U.P. was to be about 90 lakhs. If that province could be formed why could not be this one ? The members of the Commission conceded that because that was a cotton producing area its financial position will improve. But I have stated the partial treatment that is being meted out to us consequent upon which our Province will remain all the more backward. This is obvious that the logic of the S.R.C. is the same which has been of the Congress from time to time. Sir, in this connection, I will also make a reference to Mahatma Gandhi whose portrait is hanging before you. In 1905, Mahatma Gandhi for the first time presented a plan on these lines. When Bengal was divided into two parts, for its unity the Indian National Congress raised its voice for the constitution of Indian States on linguistic basis. In 1908, Bengal and Bihar States were re-constituted separately on linguistic basis and in 1917 resolutions were passed demanding the re-organisation of Sind and Andhra Provinces. Again in 1920, a resolution to the effect that the policy of the Congress will be to reorganise the States on linguistic basis was moved in Nagpur and the same was passed. In the year 1928, Nehru Committee whose President was the father of our present Prime Minister passed this resolution and it was got supported by all parties. In the Elections held in 1945-46, this promise was made in the Election Manifesto that the States would be re-organised on the linguistic basis. On this very ground a new State of Andhra was formed after the partition of 1947. Further, Sir, I may submit that Shriman Narain Aggarwal, Secretary-General of All-India National Congress immediately after the attainment of independence wrote the following letter on this subject o Gandhi Ji—

> I cannot understand why the Congress should take any time in accomplishing this linguistic redistribution. The Congress has held since 1920 that this is necessary for the good Government of India............Any delay would but increase inter-provincial jealousy. We see the danger of tinkering in the terrible form that the Hindu Muslim quarrel has assumed. If partition had to be accepted on any account whatsoever how nice it would have been if we had accepted it sooner. Shall we not learn the lesson from these disturbances that if linguistic redistribution is good, delay in carrying it out is fraught with evil consequence...............

Then Gandhi Ji replied as under:—

> I entirely endorse the suggestion underlying your letter, namely, that what is proper to be done should not be delayed without any just cause and that what is improper should not be conceded under any circumstances whatsoever. There can be no compromise with evil and since linguistic redistribution is desirable from almost every point of view, all delay in carrying out the project should be avoided.

I would like to tell you that Delhi, Agra, Meerut and Hariana Prant have an old history of their own. They constituted one unit in the times of Maha-

[Shri Dharam Vir Vasisht]
bharata. Indra prastha was its capital. This area was a component part of Delhi during the regime of Prithvi Raj Chauhan. Moghals' State as well as of Marathas' Suba consisted of these areas. For a very long time this area remained one compact unit in the North-West of India. Therefore, what is the harm in consolidating these areas into one separate province even now?

Mr. Speaker, what is the problem of Punjab to-day ? On the one hand a demand for the establishment of Maha Punjab is made and on the other some people demand the constitution of a Punjabi Suba. The supporters of Maha Punjab want to achieve their object at our cost. But what is our logic ? What is the logic of our demand ? I would tell you that. It is this : Maha Punjab minus Punjabi Suba-Hariana Prant and Maha Himachal-security, unity and solidarity of the State.

Now the supporters of Maha Punjab are displaying feelings of great love towards us. Why is it so ? What are the reasons for their having developed such feelings for us ? They are (i) our number and (ii) strength of our voice. Our numerical strength lends a great support to their demand. What they want is to get our votes in favour of the Maha Punjab because in this way obstacles can be created in the way of Punjabi Suba. They promise that in that case they would remove our grievances and difficulties. Through you, Sir, I want to sound the Parliament that we do not want any such thing. We do not want to enter into any such bargain with them. We know that even if a Punjabi Hindu was given the right of two votes and a Sikh was allowed only one vote, the former will ignore the love and affection shown by the Hariana people. Therefore, when the Sikhs are being interviewed separately and their demand is being given a separate consideration, then why should our point of view be ignored ?

To-day, the only solution of the problem of the North-Western India is the division of U.P. which is not being done. A reference to this point had already been made. I feel that the grave problem which has now cropped up in Punjab has endangered the solidarity of the whole country. A reference to this has also been made in the Report of the Commission in forceful terms In this connection I would like to quote a few lines from the dissenting note by Shri Panikkar, the learned Member of the Commission :

He says :—

> If on this occasion when the whole problem of the States structure in relation to the Centre is being seriously considered, we omit to rectify what I consider to be the major and basic weakness of the Indian Constitution —the extraordinary disparity between one unit and the rest—then in my opinion we will only be strengthening the forces of disunity , making it impossible to tackle the problem at any later stage."

He further says—

> I am convinced that the decision the Government of India takes about Uttar Pradesh will determine the course of our evolution, the sanctity the strength and the faith of the people in our Constitution, which should be the palladium of our rights and the source of our politica.l unity.

He goes on to say—

> It is my deep conviction that if at this time when the whole issue is before the country, this unnatural feature of our Constitution is not set aright, the faith of the people in the Constitution—which consciously or otherwise provides for the predominance of one area—will be weakened.

These are fateful things which will be remembered for centuries to come. This is his opinion. So what I want to emphasise is that the division of Uttar Pradesh helps in the solution of the whole problem of the North-Western India. Not only the S.R.C., the Prime Minister, Shri Jawaharlal Nehru, but also the leaders from Uttar Pradesh who are Ministers at the

Centre are on trial to-day. Will the provincial sentiments create an impediment in the promotion of national views ? Our next slogan will be 'Divide U.P. to unite India'

Then, Sir, reference is made to the question of defence in support of the creation of Maha Punjab. I would say that to-day the old and out-of-date methods of defence do not exist. To-day it is not that we should be alert at our post fully equipped with weapons like swords, arrows and bows to defend ourselves if the enemy has reached the borders of Sind for making an attack on us. To-day the things have altogether changed. To-day is the age of atom bombs and aeroplanes. I want to ask whether our people living on borders would stand at their posts with swords in their hands to defend themselves in case they are attacked ? No, there are modern methods of warfare. Now there are modern methods of defence (*Bell rings*) Mr. Speaker, please give me one minute. The need of the hour is that people should be creative and they should have unity in their respective units. In the circumstances, the demand for Hariana Prant is a universal one. There is no denying the fact that some settlement would be arrived at between the Akalis and the supporters of Maha Punjab. Some sort of compromise is going to be effected between them. The history bears testimony to this fact that a settlement was arrived at between these two groups during the Bhargava regime. There was a settlement between them on the question of Sachar Formula. I know what is going to happen even to-day. In the circumstances, I would like to convey my feelings to the Government of India through you, Sir, that our demand should not be overlooked. If these people are appeased at our cost, then we will oppose it tooth and nail. The consequences of any division of Hariana would be disastrous. In the end I would appeal to my Sikh brethren to press for their demand of Punjabi Suba in a non-voilent way and appeal to Hindus that they should not ignore the facts.

Shri Mehar Singh (Hamirpur) (*Hindi*) : Mr. Speaker, I have read this report. No intelligent man can afford to differ from .the facts on which this report has been based and which are very important from the point of view of defence and solidarity of any country.

During the course of the debate, many hon. Friends have demanded the establishment of states on linguistic basis however small they may be. If this is the criterin then I also submit that there should be one separate state for the areas of Lahaul and Spiti because they have a different language and culture. They have got different social set up as compared to that of the other areas. If there is any likelihood of accepting the demand of a separate Punjabi state or Hariana Prant then a demand for the constitution of a separate State consisting of the areas of Lahaul and Spiti can also be put forward.

(*Voice : This will be integrated with Himachal*)

Shri Mehar Singh : I would request the hon. Members not to interrupt me, and listen to me patiently.

But, Sir, I do not want to be influenced by such sentiments. I wish to place before you the actual position. In fact the demand for the re-organisation of States on linguistic basis is ridiculous. Punjabi language is of six types. And the language which is spoken in the areas of Lahaul is also more or less the same. Therefore, the people who advocate for the separate retention of Himachal form Punjab do not think in the clear perspective. The Punjabees understand the language of the people of Himachal and *vice*

[Shri Mehar Singh]
versa. Therefore, I feel that the people who under the cloak of the development of Punjabi language want to disintegrate Punjab to establish a new State of their own conception want to keep intact their own leadership and establish a sovereign State within the country. They are like 'Jaichands' and intend further to divide the country into pieces. This will never be allowed to happen.

Besides, Sir, a reference has been made to defence. It has also been said that there is no judge from Hariana in the High Court. The Sikhs have complained that they have got very inadequate representation in services. I am simply amazed to hear this. The community having a population of 1 per cent in India has gotl 1 per cent representation in the military personnel.

Then, Mr. Speaker, my Friends from Hariana have pointed out that not even a single judge of High Court belongs to their area. In this connection, I want to bring to their notice that not even a single judge from amongst the Harijans has ever been, nor is and not even can expect to be a judge in the near future. They have also stated that their area has been rendered economically backward but I ask them whether this area is more backward than that of the Distirct Kangra, which I think is the most backward area. But inspite of all this we do not demand division of our country. Therefore, I support the recommendations made by the States Reorganisation Commission in its report. We the people of District Kangra are prepared to sacrifice our interests for the larger interests of our country because we do not wish that our country should be further vivisected. Mr. Speaker, I want to remind this House that the British Government had sent Sir Stafford Cripps to India to enquire from the people of India regarding the future constitution of thier country, which they liked after independence as they had decided to bestow freedum upon us. First he decided that a Federal Government could be set up here. The Muslims raised a voice of protest against it. He then decided that there will be a separate zone for the areas dominated by Muslims and a separate zone for the areas dominated by Hindus. Both the zones will have a Federal Government. On this, the Muslims felt encouraged and they began to make a foul propaganda against it and you are fully aware of its results.

Mr. Speaker : You are not relevant in your speech..

Shri Mehar Singh : I am saying this to elucidate my point. I feel I am within my rights to do so.

(*Interruptions*)

Mr. Speaker : Order, order.

Shri Mehar Singh : Then, Sir, it was decided to have a provincial autonomy here which further encouraged the Muslims who after resorting to bloodshed got the country partitioned. Then the happenings of 1947 are known to everybody. In the same way the Akalis having been encouraged by the wrong policy followed by our Leader, began to feel that by courting imprisonments they will get their demand accepted. It happened in the same way. Our Leader committed this mistake (*Voice : Who committed this mistake* ?) I will also tell by whom this mistake was committed.

Mr. Speaker : You are irrelevant in your speech. Please try to be relevant.

Shri Mehar Singh : Mr. Speaker, I was telling that the communal elements are now trying to amputate our country further which had already been vivisected. They are demanding a separate State with a view that after some time they may be able to cut it off totally . We are afraid lest our country should be further partitioned (Interruptions).

Mr. Speaker : Order, order.

Shri Mehar Singh : Therefore, Mr. Speaker, I want to say that if they are adamant to divide this State, their demand of Punjabi Speaking State may be accepted and also the Hariana Prant be formed but the two districts of Jullundur and Hoshiarpur be handed over to the Harijans because they have also a population of 35 per cent there. After all, they also need a homeland like the Akalis. They have also a right. (*Interruptious*)

Mr. Speaker: You were just in a sober mood. How is it that you are showing hot temper?

Shri Mehar Singh : I am telling them that Harijans have also a night and we can live together jointly and take water from the same pitcher but these people do not even sit with us. (*Interruptions*)

Shri Ram Sarup : On a point of Order, Sir. It is abvious from this that on the one side there will be a Punjabi speaking State and on the other there will be a Haryana Prant............

Mr. Speaker : This is no point of Order.

Shri Mehar Singh: Mr. Speaker, to save this country from communal tension that Great Man who possessed great moral strength, and whose portrait is hanging behind you, laid down his life. Now the same communalism is again raising its head.

Mr. Speaker : You are again becoming irrelevant.

Shri Mehar Singh : I am against this division. I have studied history where it is recorded that our country consisted of small States and for this reason it was enslaved. Due to these small States, the Rajas here cou'd not take a stand against the Muslim and the country was rendered slave. Raja Jai Chand and Raja Prithvi Raj were enslaved and beheaded.

Then, Mr. Speaker, the State that will be formed by the merger of Himachal, PEPSU and Punjab will be an economic masterpiece. At present, Himachal is a small State and yet there is separate head for each of its Government Departments. In this way, a lot of money is being wasted. (*Interruptions*)

That Guruji named Vasisht says............

Mr. Speaker : Order, order. Please resume your seat.

Shri Mool Chand Jain (Sambalka) (*Hindi*) : Sir, discussion has been going on in this House for the last two days on the report of the States Reorganisation Commission. We are at present passing through a critical stage of political developments. We passed one critical stage after the attaining of independence when we had integrated small States into one province. The second stage through which we are passing is how the re-distribution of States should be made . According to this report fresh re-organisation of States will be made and the Government of India and the Commission have taken into consideration some other factors also. I fully agree with the principles on the basis of which the Commision has made the reorganisation of the States. I am of the view that reorganisation should not be made on the basis of a language. The security of the State should also be kept in view.

(*At this stage, the Deputy Speaker occupied the Chair*)

12 Noon

But Mr. Deputy Speaker, I want to submit that the basis this Commmission fixed for the reorganisation of new States were properly enforced in the other parts of India viz. Eastern India-Southern India and Madhya Bharat. But with the move of the Commission to this side as stated by a friend these basis were not applied. Why so ? I will give a reply to this a bit later. Before that I would like to say something about the Defence. I fully agree with this thing that the defence should not be weak but this cannot be strong like this. Defence and Security get strong when there is unity. When there is no unity in any area, how will the defence be strong ? I enquire from those people who raise the question of defence of this North Western Province, as to how many of them are in the forces and how many will enlist in future ? Let the supporters of Maha Punjab and those who raise the slogan for security intimate as to how many of them go to the recruiting officers to get themselves enlisted. Let them show figures. I am grateful to my friend Shri Jaura who stated that it is not a question of defence but is a problem of percentage. I will say that this is not even a a matter of percentage but is that of exploitation which these people have been doing in the past and are doing even today. But they are not satisfied with that and now want to have a bigger Punjab for exploitation. This is the crux of the problem otherwise how will the unity of this area be promoted by mixing the dissimilar populations which they want to include in Maha Punjab. I would like to give an illustration in this regard. If out of four partners whom you want to include in a firm, three are unwilling to join, can such a firm succeed ? Now let us see the partners of Maha Punjab. One is Hariana , the other is Himachal and the other two are brothers who fight each other for the Punjabi State or the Maha Punjab. Partners from Himachal and Hariana want to be separated while the third demands Punjabi State but the fourth partner wants to keep them together by force and because he propagates his views, he is effective. I want to tell this exploiter partner that he has already exploited others quite a lot but now the world is wide awake and this cannot continue. Now I would like to detail the sins that this fourth partner-the exploiter-has committed. Firstly, he decieved the S. R. C. in such a way that it did not have faith in the valiant Sikhs. This fourth partner, who raises the slogan of Maha Punjab is responsible for the Ludhiana incident. We watched this incident from Hariana. This fourth partner, who raised the slogan of Maha Punjab is at the root of the riot, otherwise this would not have occurred. This partner again committed a sin by causing a riot for the second time in Amritsar. In 1951 Census, he prepared the

people of Jullundur Division to declare Hindi as their mother-tongue instead of Punjabi. This was his third sin. Then he brought round the Punjab Government to impose a ban on the Punjabis when they raise the slogan of the Punjabi State and got this ban imposed, thereby endangering the peace of this State. This is not all. Look at the extent to which this exploiter class is prepared to go, who, when they are here, profess to have faith in the leaders. When one of the four partners has some talk with Pandit Nehru, this exploiter class is upset and its representative paper 'Milap' wrote. Look how far this class goes. They profess that they believe in Shri Nehru but when another partner who has got faith in Shri Nehru meets him then it (Milap) writes that those who are conducting these conciliation talks are the worst type of communalists and cowards. Thus this exploiter class has its own Press. Mr. Deputy Speaker, I will give an example. These people have been stating since long that the Akalis who raise the question of Hindu and Sikh in the Punjab are communalists. In reality it is this class (fourth partner) wo are communalists. Our Prime Minister has repeated a number of times that any communalist is first of all a self seeker. So the people of this class are self seekers. As they today possess political and financial power they want to maintain it all along. For the last three days this exploiter is being taken to task in this House and you saw how indignantly he has been indulging in meaningless talk. I quote an instance. Yesterday during the debate the Harijan Members Chaudhri Mam Chand, Chaudhri Balu Ram (voices from the Opposition Benches : and Sardar Mukhtiar Singh) and Sardar Mukhtiar Singh supported Hariana and the Punjabi State. But look how this representative paper of the exploiter class writes that the Harijans opposed Punjabi State. (*Voices of 'shame' from the Opposition Benches*)

Dewan Jagdish Chandra : On a point of order, Sir. Can any newspaper, who has no representative to defend it, be attacked by a member?

Shri Mool Chand Jain : Mr. Speaker, their representative paper......

Rai Raghuvir Singh: On a point of order, Sir. Whatever has taken place in the House, whatever the Members have spoken they have obviously opposed the Punjabi State.

Mr. Deputy Speaker : It is not a point or order. (Applause)

Dewan Jagdish Chandra : Sir, what is your ruling about my point of order ?

Mr. Deputy Speaker : This is no attack.

Shri Mool Chand Jain : Then these papers who today call us communalists themselves fan communalism. Similarly, it is published in today's Tribune. "Harijans Legislators oppose Punjabi State."

Mr. Deputy Speaker : No repetition please.

Shri Mool Chand Jain: Now I would like to state and through you I would like it to be conveyed to the members of Parliament and the Central Government that the Punjab problem is a problem today due to this class who does not call its mother tongue as such.

[Shri Mool Chand Jain]

The exploiter had created trouble in Ludhiana. He had exploited the happenings of Amritsar and with the help of the press at his back had tried to save his own interest. He was bound to blackmail the others in the State. It is only for such exploitation that the S. R. Commission arrived at a wrong conclusion. The Commission thought proper to form a new state of the Punjab in such a way that the Sikhs may not have the redress of their grievances and the people of Hariana may not claim a separate province. The States Reorganisation Commission arrived at a right conclus on in the Southern part of the country and also in certain other parts of the country but on the exploitation of certain element in the State it could not give a suggestion agreeable to all the parties in the State of Punjab. The people of this State are being made to suffer only in recognition of their sacrifies at the altar of freedom of the country. There live martial races in this State. The tenth Guru had sacrificed the lives of his two young sons for the sake of the freedom of the country. These two youngsters are still buried in the wall of Sirhind. The people of Hariana sacrificed their lot in the first war of freedom. But our exploiters want to shadow their sacrifices.

I will not go into the details of the position of the people of Hariana Prant in the services of the State. My certain friends have already referred to it. I want to draw the attention of the House to the nominated seats. Eight members are nominated to the Council of States but no one from Hariana has ever been nominated despite the fact that the Hariana Prant covers 1/3 of the total area of the State. In the Lok Sabha there are 21 members from the Punjab. Thirteen elected by the Assembly and eight nominated by the Governor but here also the people of Hariana have been ignored. The Parliament and the Congress High Command is not represented by any member from Hariana. Moreover, whenever there is any election from the constituencies comprising Hariana, Congress High Command nominates a candidate who does not belong to this area. He has neither a homeland in Hariana nor he knows the dialect of that area. Some of my hon. friends have said tht the people of Hariana would not object to a greater Punjab if their grievances are redressed. But I think these grievances are never to be redressed. I want to give a concrete example before you. One Member of the Upper House in the Centre retired and a member from Hariana Shri Madho Ram was nominated. But soon after he was removed and again a member from Jullundur Division was nominated.

Shrimati Shanno Devi : On a point of order, Sir. I would like to ask Shri Mool Chand Jain as to whether he wants that our refugee brethren should not be given full representation ?

Mr. Deputy Speaker : This is no point of order.

Shri Mool Chand Jain: I was submitting, Sir, that the people of Hariana are being ignored in all spheres. My learned sister Shrimati Shanno Devi has interrupted but I must say that she also does not want that due representation be given to the people of Hariana Prant. She fought elections in 1946 from one of the constituencies of Hariana. She has pleaded the case of refugees. I want to make it clear that there are about 8 lakhs of refugees rehabilitated at Karnal and there are about 1—1/2 lakh Sikhs amongst them. They all want a separate Hariana Prant. District Bar Association with an exception of one member has also favoured this demand. District Congress Committee has passed a resolution supporting this demand.

District Board has also taken this decision. The people of Hariana only lack press therefore they cannot express their views in the press which is in the hands of exploiters. The exploiters of the Punjab exploit their weakness and publish in the press that there was no such demand in Hariana. The people of Himachal have strongly put the demand for a separate State. The demand of the Sikhs seems to me to be natural. All the parties of the State would feel satisfied if the demand of Hariana is approved. I feel that the exploiter class with the strength of the Press in their hands continued to blur the issue and present things in a wrong perspective. If such exploitation would continue the problems of the Hindus and the Sikhs of the State would not be solved.

Shri Ram Chandra Camrade : It is a repetition, Sir.

Shri Mool Chand Jain : Some of my friends have referred to U. P. They hold that in case the province of U.P. is not separated what would be the position of Hariana? In this connection I fully agree with the findings of Mr. Panikkar one of the members of the States Reorganisation Commission. Our Prime Minister also holds this view. I think U. P. would be divided into two separate units. If it is not done it will have no effect on the formation of Hariana. Hariana can in that case be a separate State. We can quote the instance of Vidharbha with a population of only 76 lakhs. Hariana can have four districts of Ambala Division, Delhi, and its urban and rural areas in a single unit. The new unit will have population enough to have a separate state.

So far as the grievances of the people of this area are concerned, my submission is that the grievances of this area had not been redressed in the last one hundred years. The people of Hariana had suffered a lot. The grievances of Hariana Prant could only be redressed by establishing a separate State. In the end, I support the separation of Hariana Prant.

(*At this stage a number of M.L.A.s rose in their places to Speak*)

(*Voices : Would the Members of the Congress Party continue having time to express their views and we be ignored ?) Interruptions.*

Mr. Deputy Speaker : Order, please. The number of hon. Members who want to speak is large and the time at my disposal is short.

(*A voice : I have not been allowed to speak for even two minutes*)

Shri Ram Parkash : I would request you, to fix a time limit of five minutes.

Shri Hari Ram (Dharamsala) (*Hindi*) : Mr. Deputy Speaker, I belong to District Kangra and this district is backward and under-developed in every sphere. The people of this area are very poor.

Shri Babu Dayal : Sir, I want to know as to whether today the procedure regarding the allotment of time has been changed ?

Mr. Deputy Speaker: Order, order. Please resume your seat.

Shri Hari Ram : When there was much communal frenzy in the Punjab the people of Kangra were quiet and calm. But now they have also woke up and are thinking about their future. They were shaken first of all when it was given out by the Akalis that the district of Kangra and Una Tehsil should be merged with Himachal Pradesh and Hariana Prant be integrated with another State making thereby a State having Sikhs in majority. The second year that worries us the most is that the Report of the States Reorganisation Commission has recommended the abolition of all the B and C Classes of States but if any such State is retained that would be centrally governed. If the note of dissent of Mr. Fazal Ali is accepted then Himachal Pradesh would be a centrally governed State. This means that there would be one or two M.P's from Himachal Pradesh and no other representatives of the people would be elected. Kangra if merged with Himachal Pradesh will also meet the same fate. The third anxiety which has cropped up is that the Ministers and M.L.As of the Himachal Pradesh are touring the Kangra district making propaganda of the merger. They have also asked all the Legislators of that district to join with them in this demand. They have been touring in jeeps and cars and have also distributed money amongst the people lavishly. By giving money to the people they have obtained their signatures in support of the merger of Kangra with Himachal Pradesh. They also sent telegrams to the Centre demanding their integration. But it is a matter of great pleasure that the people have contradicted all such telegrams. So all these things have created panic among the people that Himachal is already starving and now do they also want us to starve with them ? This will not be a correct and proper thing. So keeping all these facts in view all the M.L.As, all the organisations, local bodies, District Congress Committee and the Congress workers of Kangra adopted resolution to the effect that the district of Kangra should not be separated from Punjab and it must be kept in it. I want to assure this House through you, Sir, that every one of Kangra district supports this Report of the States Reorganisation Commission.

Sardar Chanan Singh Dhut : But in the newspapers I find that people are against it.

Mr Deputy Speaker : Order, order.

Sardar Chanan Singh Dhut : He is saying that everyone is in favour of it.

Shri Hari Ram : It is only the members of your Communist Party who are obtaining signatures by deceiving them sending false telegrams otherwise all are supporting this Report unanimously.

Sardar Chanan Singh Dhut : They also belong to Kangra.

Shri Hari Ram : No, they belong to Russia and not to Kangra.

Mr. Deputy Speaker : Order, order.

Shri Hari Ram : Sir I want to make this submission that all of us should remember and think that the most important problem facing India is the security of the country, nation and our State. Keeping this fact in view the opinion of all the people of Kangra is that national unity, security and solidarity should be given priority over other things and for this purpose Punjab, Pepsu and Himachal Pradesh should be integrated into one unit. The second important thing is the economy. Pandit Shri Ram has said that separate States should be formed but he did not think that if this is done the expenditure would increase enormously and it will be a burden on the masses. For instance, All these things viz, High Court, Assembly, Administration etc., would be separate and this would involve a huge expenditure. Therefore, we must keep the national economy in view. The third important thing is the administration. If the administration is one and united then it would be a very efficient one. I want to give you one example which would show that how far one and united administration is efficient and separate one is inefficient. I want to tell you about a case that has occurred in Kullu which is in Punjab. River Beas originates from Kulu and after flowing in Kullu it flows in Mandi which is in Himachal Pradesh and then enters the Kangra district. The timber from the forests of Kullu is brought through this river and often it happens that when the timber after floating through Kullu enters Mandi it is caught and stolen by the people of the Mandi. They either sell it or use it for building their houses etc. The Forest Department has registered such a case there. They made a raid and recovered the timber in large quantity also. As this incident took place in Mandi therefore the challan was sent to a court in Mandi.

Sardar Chanan Singh Dhut : What connection this theft case has got with the Report of the Commission ?

Shri Hari Ram : I am telling you as to what are the merits of a one and united administration and what are the demerits of a separate one. Well, Sir, I was submitting that what became of the case in the court ?

(*At this stage , the Speaker occupied the Chair*)

The magistrate of Mandi held that this timber while crossing the boundaries of Kullu enters Mandi then it is not the property of any one. Anybody could seize it. Sir, this is the efficiency and outcome of separate administrations. My purpose of telling all this is that there should be one administration.

Mr Speaker : Please wind up now.

Shri Hari Ram : All right, Sir, I would wind up just now. I would submit that if the States are to be reorganised on linguistic basis then many States will have to be formed in Kangra district. Kullu, Lahaul, Spiti and Kangra Palampur areas have different and distinct languages. If the country is divided on linguistic basis then it will be against the national interests. It is, of course, true that the people of Hariana Prant have many legitimate demands but Kangra is also a very backward area and its demands have also not been fulfilled. But while the people of Hariana threaten to go out of the Punjab we on the other hand say that we would remain in it. It is, no doubt true that we have learnt so many things from the Hariana people, but, however, we do not want separation and merger with others. We are against

[Shri Hari Ram]
it. We want that Himachal and Pepsu should be merged with Punjab. An Article which was published in the Tribune that Harijans are not in favour of Punjabi Suba is quite correct. What ever Shri Kedar Nath Sehgal has said in connection with the Leader is because of his personal animosity with him and it is incorrect.

Shri Babu Dayal : On a point of information, Sir. Kindly decide that the Opposition will get as much time as the members speaking from the Treasury Benches. The members sitting on that side of the House are speaking since long and no time is being given to the members of the Opposition.

Sardar Achhar Singh Chhina (Ajnala) (*Punjabi*) : Sir, our country achieved independence about eight years back. At that time a federal form of Government was set up here. But the States of the federation remained as they were before independence. There was a great demand on behalf of the public that the states should be reorganised on the basis of language. In Andhra an agitation was carried on and it was successful. After this the Government of India appointed a commission which was asked to reorgnise the States. They were instructed in the terms of reference to take into consideration the wishes of the people and to redistribute the States so as to satisfy the people concerned. This was a sound instruction because if the public is satisfied the Centre would be strong and the States would remain loyal to it. In addition to this the Commission was asked to take into consideration unity, administrative convenience and financial aspects of the problem. The Commission has worked hard on the preparation of its Report and the book is before us. Ten lakhs of rupees have been spent on its preparation. But, Sir, through you I wish to bring it to the notice of the House that instead of solving the problem it has made it more complicated, so far as Punjab is concerned. In the matter of redistribution of states two factors are worth noting—the people and the territory. As it was on a demand made by the people that this Commission was constituted, their wishes should count. But it is a matter of regret that the Commission did not pay heed to what the people wished. It has taken the factor of territory alone into consideration while making its recommendations. If it was territory alone that was to be distributed into various states then there was no necessity for appointing such a Commission. In that case the Government could have asked military experts to redistribute the states. Militarymen were more fitted for such a job.

Sir, to me it appears that when we decided to name our units as 'states' in our Constitution, we committed a great mistake, because it has misled many men into a belief that our States are independent. But every member of this August House is expected to know that, in fact, our states are not independent. We are part and parcel of India. I would, therefore, request the hon. Members not to mince matters and to be misled into a belief that what we demand is virtual independenace from India. If this fear complex is removed there remains no necessity for mentioning defence etc, during our discussions on this problem . The question of reorganisation of states has nothing to do with matters of defence. The only thing that affects our defence is the dissatisfaction that might follow in the wake of any solution to these problems. If as a result of reorganisation people are left dissatisfied it will naturally make our country weak. Take the case of Pakistan. The scheme of changing it into one unit has weakened rather than strengthened

it. There is unrest in the minds of the people there. I would, therefore, again urge the Government to make such units as may satisfy the public. Persons having similar customs and practices should be grouped together in one unit so that they may live happily and prosper. They should have the advantage of getting education through one language. The language of the offices should be one and the signboards at Railway Stations etc should be written in one language. This will not only facilitate administration but it will make us prosperous and the Five Year Plan will have more chances of success.

Sir, when the Hariana people ask for their separate States the reason for it is only that their customs and habits are quite distinct from those of the Punjabis. Their manners and modes of living are quite different from us. The second reason is that they have many grievances against the Government of this state. This Government has never tried to remove their difficulties. Therefore, their demands are quite justified , Sir, you know that no body cares for them in this State. So it is no wonder that they ask for Hariana.

Sir, an argument advanced against linguistic redistribution of States is that it will affect the economy of the States and the eountry. I wish to repeat it, Sir, that we are not demanding severance of our ties from the country. What we want is that we should remain in this country but that the state s should be redistributed on certain principles. If Bhakra, situated in Balaspore can serve three states without affecting the economy of our country why can we have linguistic states here? Our rivers are joint and will remain so, our trade will remain as it is at present. What will happen is that persons having one language and one culture will be grouped together in one state. The mind will be at peace. At present there is discontentment prevailing every where and they are agitating for such states. They are taking out procession in streets. You know what is hapdening in Bombay. These people are bent upon forming states of their own choise.

Mr. Speaker : I have a list before me which shows that theree are still many members who want to speak on the Report. If the Deputy Leader of the House has no objection, today's sitting may be extended for some time so that the hon. Members may get more time to speak.

Minister for Development : Sir, the hon. Members have already chalked out their programme for going back to their homes. So it would be proper that those members who have not yet spoken should be given time for two minutes each so that they may be able to express briefly in favour of the proposal they wish to suggest

Maulvi Abdul Ghani Dar : Sir, we should get full opportunity to express our views on this Report.

Shri Gopi Chand Gupta : On a point of order, Sir. I would submit that two or three minutes' time would not be sufficient. If the Deputy Leader of the House agrees, today's sitting may be extended by two hours so that the hon. Members may be able to get more time to speak.

Shri Dev Raj Anand : Sir, it is our just demand because we all want to express our opinion on this report.

Minister for Development : Sir, you may adopt any procedure but the House must adjourn at the appointed time.

Shri Ram Parkash (Molana) (*Hindi*) : Mr. Speaker, when the report of the States Reorganisation Commission was published in the newspapers I read it very carefully. I feel great pleasure that map of the country will entirely be changed and not only Punjab but also India will emerge in a new shape after reorganisation. I have listened to the speeches of the hon. Members with rapt attention and have come to the conclusion that there is no dispute about the Haryana Prant or Himachal Pradesh or the Punjabi Speaking State but the real dispute is for the leadership. Every one of my friends is anxious that he may become leader in his own ilaqa. Many members have expressed their views but I am sorry to say that crores of people in India are living in a miserable plight and have never betrayed the cause of the country but they have never thought of placing their demands before anybody. If we are fired with the enthusiasm for carrying our country forward, we should not indulge in petty quarrels that we are witnessing today here. What does Punjabi-Speaking State signifiy ? Some time back during the census operations Akali Sikhs committed atrocities on Harijans and compelled them to indicate Punjabi as their mother-tongue in the census forms. These poor people opposed them and said that they only recognised the leadership of Pandit Jawahar Lal Nehru and they may oust them from their houses if they liked. The Harijans of the Punjab strongly feel that they will never be prepared to accept the proposal of formation of Punjabi-speaking State. In Haryana Prant the jats are doing great injustice to these poor people. But I am deeply pained to say that no hon. Member has cared to voice the grievances of Harijans. They have no houses in villages to live in nor is their any shelter for their cattle. So far as their representation in Government services is concerned, I ask how many Deputy Commissioners or the Superintendents of Police are Harijans. I think there is none. No such demand for giving larger share in services to Harijans is being pressed forward but on the other hand everybody is clamouring for his own leadership here. My opinion may be conveyed to the Government of India because my ilaqa is situated on the border and I want to see Himachal, Punjab and Pepsu amalgamated so that our area may become secure. We daily read in the newspapers how Pakistan gives threatening to India. If there is an attack on Punjab it means an attack on India. If we want to make Punjab strong and increase the pace of its development, I think we must favour the idea of forming a greater Punjab. I therefore, support the demand for the establishment of Maha Punjab.

Shri Gorakh Nath (Narot Jaimal Singh) (*Punjabi*) : Sir, discussion on the report of States Reorganisation Commission is going on in this. House for the last three days and there is now only a little time left in the adjourn ment of the House. I have heard the debate very carefully We have been making struggle for the attainment of independence for the last so many years. At that time we were conjuring up in our imagination a roseate picture of the future set-up of India after independence. But it is an admitted fact that on account of certain selfish and self concieted persons, Pakistan at that time existed in the map of India by force of circumstances. In 1947, when Mahatma Gandhi, Pt. Jawahar Lal Nehru and Congress had never admitted that there are two separate nations living in the Punjab. I am sorry to say that the picture of India is not even the same as it used to be in 1947. Now, we find that some people

are trying zealously to retain power in their own hands. We are not wonderstruck with the attitude of Akali Party or the supporters of Maha Punjab. But we are certainly very much wonder-struck that we all hold divergent views in regard to the reorganisation of the State. We must say that the members of the Commission have not put before us any real and substantial suggestion in regard to the reorganisation of Punjab. Anybody may search his heart and say what conclusion one can derive from this discussion of the representatives of Punjab. The bright future of India which we were hopefully looking for cannot be within sight in the present atmosphere of sectional quarrels and dissensions in the state.

Out of all this discussion three aspects of demands have come before us and all of them in a very naked and nude form. Firstly, the Akalis say that they want to get rid of the Hindu domination. They complain that in the present State of Punjab, Sikhs are being dominated and swayed by the Hindus but now they would no longer be dominated by them. The second aspect has appeared in a very nude form from the Hindus of Jullundur Division who want still more domination. The third one is very clear and unambigous. The demand which has come from the people of Hariana is also manifest and bare. This demand has now become a substantial one. (Ringing of bell). Mr. Speaker, I want to submit that I speak occasionally and rarely. Today I have spoken after forty or fifty sittings of the House and, therefore, I must be given more time.

Mr. Speaker : No. Now you please resume your seat.

Maulvi Abdul Ghani Dar (Nuh) (*Punjabi*) : Mr. Speaker, our misfortune is that in the year 1916, Hindus and Muslims took a decision of separate electorate in the Lucknow Congress. In 1931, Mr. Shafi got disgusted with Mr. Jinnah and getting frustrated made an offer of joint electorate and requested that Muslims should be given 51 per cent of the share in the Punjab. But this offer of his was turned down. Their offer that despite 56 percent of the population of the Muslims they should be given 51 per cent of share was rejected by the Hindu Leaders. Consequently that day came when Muslim League instigated the Muslims by presenting the Pirpur Report against the Hindus saying that their culture, living, language etc., all were different. From those of the Hindus and that they do not get due share in the services. In this way the Muslim League expounded the two nation theory. The outcome of all this was that the so-called Nationalist-Muslims, namely, Jamiat-ul-Ulema, Ahrari, etc., got harassed and in their harassment they went even a step further in their demands. Muslims had put in a demand of 33 per cent but they wanted 45 per cent. But what I want to drive at is that communalism is a curse. I want to now where these communists, were who are now presenting demands of Punjabi-Suba, when the battle of independence was being fought. Mr. Speaker, in the year 1940 when we were fighting for independence, going to the jails and facing the bullets these people raised the slogan of peoples' war. They helped the English by entering in the Ministries with their full might. However, Sir, the Hindu Press has also a hand in the creation of the Pakistan. This Press carried out propaganda against all the Muslims. It spared neither nationalists nor the Muslim Leaguers, and kept all the Muslims at par. In this way it strengthened the hands of Mr. Jinnah and supported the two-nation theory. The result of this propaganda is now before you, that is, the existence of the Pakistan.

[**Maulvi Abdul Ghani Dar**]

However, Mr. Speaker, we had to pass through the dreadful and woeful conditions prevailing in 1947 when our country became independent. After the advent of independence even the first Five-Year Plan had not been completed when in Andhra Shri Ramoolu kept fast unto death and laid down his life. These Communists are very clever people. They snatched this opportunity and started subversive activities. Consequently Pandit Jawahar Lal Nehru had to announce the formation of Andhra and this State came into existence. No sooner did the Andhra State came into existence than a great upheaval arose. These communists again cried for the Linguistic State. With the formation of this Andhra State the demand for the creation of Maharashtra and Punjabi Suba came forward and this malady raised its ugly head in many of the other States also. The result of all this that this is Report which is full of discord and contention has come before us. This Report has created the same situation today which was created by the Pirpur Report of the Muslim League. The Communists are again taking advantage of this situation and helping others in their demands for Punjabi Suba.

Sir, now I again find that just as the Hindu Press carried a malicious propaganda against the Muslims as a whole and provoked them and brought Pakistan into existence similarly the same expedition has been started against all the Sikhs. The same Press is now inciting the Sikhs and writing against them. Not to talk of others they have not spared even persons like Sardar Partap Singh Kairon who went to Jail, endured enumerable troubles and fought the war of independence. This Press is charging persons like Kairon as communalists. What Shri Jaura said yesterday was a nude truth that Hindu Congressites and Sikh Congressites have been divided into two camps. Sir, the Report contains good as well as bad proposals. The suggestion for the abolition of small States is good but I do not understand why the proposal for the formation of the States like Vidarbha has been made ? Why did they not propose the formation of one bigger unit of Maharashtra ?

Mr. Speaker : Please stop here as very little time is left.

Maulvi Abdul Ghani Dar : Sir, I have yet to give my point of view. We should also be given some time as compared to Official Party. If the supporters of Hariana Prant and Punjabi Suba demand separate States because they have different culture and they do not get due share in the services then this argument will be the same as put forward by the Muslim League which was responsible for the partition of the country. If these people of Hariana have grievances and if they have majority in the Party then why do they not change this Ministry and form another Ministry which would do justice to them ? Mr. Speaker, there was a time when Pandit Shri Ram Sharma giving arguments of Inter-State Sales Tax and other administrative conveniences got a resolution passed in favour of Maha Punjab. Then, Sir, the question of defence is raised. The Sikhs must be given concessions. But should we give Punjab in the hands of those persons who raised the slogan of people's war in 1940 and helped the Britishers ? We do not object to the Government of the Punjab being given to the Sikhs like Sardar Partap Singh but it is impossible to give the Punjab to those persons who betrayed the freedom movement of the country in 1940. They will do it again.

Mr. Speaker, I support the proposal made by Shri Kidar Nath Saigal for the formation of a bigger Punjab. If this proposal is accepted then there will neither be any white Elephant of Jammu and Kâshmir nor of Himachal Pradesh. On the other hand, there is U.P. which is a very big State. People say that, Prime Minister, Defence Minister, Minister for Information and Broadcasting, Railway Minister, Food Minister and Home Minister all are from U.P. If certain parts of U.P. are cut and integrated with the Punjab then that State will be saved from the ignomny. This new big State will consist of Jammu and Kashmir, Punjab, Himachal Pradesh, Pepsu, Bharatpur, Alwar, Agra and Meerut Division and Delhi. From the defence point of view no other proposal will be better than this. I regret that I have not been given sufficient time to advance reasonable arguments in support of it. This is a very reasonable proposal and the Leader must consider it. If he cannot do anything then he should better resign.

Mr. Speaker : Still quite a number of Members are keen to express their views on the Report. I exercise my discretion under Rule 15 and extend the sitting of the sabha by one hour.

1 P.M.

Bakhshi Partap Singh (Sujanpur) (*Hindi*) : Mr. Speaker, discussion has been taking place on the Report of the Commission for the last two days. It has been recommended by it that District Kangra should continue to form a part of the Punjab. This is exactly what was demanded by the people, Congress Committees and other organizations of our district. I, therefore, convey the deep gratitude of the people of my district to the members of the Commission.

At the same time, the people of my district had made a demand for special help for its development. You will recall, Sir, that during the last Budget Session, a resolution was passed, declaring this district as a backward area in order to strengthen the hands of the Chief Minister to enable him to obtain maximum funds from the Government of India for this ilaqa.

It was only very recently that we heard of the demand for the formation of Haryana Prant but, Sir, the condition of Kangra district is much worse. One Minister and the Deputy Speaker belong to Haryana but we have got representation neither in the Ministry nor in the services Our district lacks means of communication, as also irrigation and education facilities. It is very difficult to describe the pitiable plight of the people living there. For miles together, water for drinking purposes is not available for either men or beasts. Those people have now constructed a few roads by the sweat of their brows. In spite of all these hardships, they do not want to be cut off from the Punjab. A poet has written about District Kangra as follows :—

वादिए कांगड़ा बसती है दिल अफ़गारों की
अनपढ़ों, मुफ़लिसों, पिछड़े हुए नादारों की,
फिर भी यह वादी है उन मनचले सरदारों की
जो जवान होते रहे छाओं में तलवारों की"

ਵਾਦੀਏ ਕਾਂਗੜਾ ਬਸਤੀ ਹੈ ਦਿਲ ਅਫਗਾਰੋਂ ਕੀ
ਅਨਪੜ੍ਹੋਂ ਮੁਫਲਿਸੋਂ ਪਿਛੜੇ ਹੂਏ ਨਾਦਾਰੋਂ ਕੀ
ਫਿਰ ਭੀ ਯਹ ਵਾਦੀ ਹੈ ਉਨ ਮਨਚਲੇ ਸਰਦਾਰੋਂ ਕੀ
ਜੋ ਜਵਾਨ ਹੋਤੇ ਰਹੇ ਛਾਉਂ ਮੇਂ ਤਲਵਾਰੋਂ ਕੀ ॥

[Bakhshi Partap Singh]

A number of persons from this district took part in the activities of the Azad Hind Fauj and fought for the liberation of the country. Through you, Sir, we want the leaders of India to know that we do not desire separation from the Punjab. When we have entrusted the destiny of our country to our leaders, why should we hesitate to leave decision about the shape of our State to them ? The people of Kangra repose implicit faith in Pandit Nehru. They trust that he will not let a weak limb remain so for long.

Shri Lajpat Rai (Hansi) (*Hindi*) : Mr. Speaker, today is the third day of the debate ; it is now very near its end. Due to paucity of time. I cannot say much about the Report of the S.R.C. In the short time at my disposal, I shall indicate clearly what we want. To cut the matter short, I say that Haryana Prant should be allowed to separate itself from its accursed union with the Punjab.

If I go into the history of Haryana, it will take a long time ; that has already been unfolded before you. I feel a sense of shame in referring to one recommendation made in the Report of the S.R.C. Referring to Loharu Sub-Tehsil, it says that for 300 years it formed a part of Rajasthan but it has been conveniently omitted that Haryana also formed a part of Rajasthan from the time of Kuru-Pandus up till 1857, i.e., the year in which the first war of Indian Independence was fought, when it was tagged on to the Punjab to punish the people of this area for taking part in it. There is not a single word in the Report about this historical fact. The Puranas relate the tale of obtaining pearls by churning the ocean ; this Report was written by men who were found in a similar manner and were considered to be the ablest persons in the whole of India to be appointed as members of the Commission. They thought it fit to recommend the transfer of Loharu to Rajasthan but forgot all about 45 villages of Ganganagar, which were in 1858 conferred upon the Maharaja of Bikaner as a prize. From this alone, we can form an idea of the ability of the members of the Commission.

Then, Sir, the plea of defence is put forth. The defence arrangements of a territory, which includes unwilling, unsatisfied and disgruntled elements can never be satisfactory. A territory inhabited by contented people can defend itself better. I am quite sure, Haryana Prant can make a greater contribution to the defence of the country by remaining out of the Punjab than in it. Up till now, it has been the victim of injustice. The old set-up is not acceptable to it. We want the voice of Haryana to be conveyed through you, Sir, to the Government of India and the Parliament.

Khan Abdul Ghaffar Khan (Ambala City) (*Hindi*) : Mr. Speaker, I have been listening to the speeches made by the hon. Members in connection with the Report submitted by the S. R.C. for three days. By listening to these speeches I felt a little happy as well as a little sad. I had mixed feelings n this connection. I feel sad that we should not say any such things in our speeches which may create bitterness. Sir, I would like to submit the reasons for our separation from each other. For example, two or three members spoke before me. One of them belonged to my district. He suggested that if one of the Haryanites is made a Minister it is possible that the problem of Hariana Prant may be solved. Those people are quite prepared to join us. I think that so far as this matter is concerned it is a mis—statement of facts. I know that the man who has been referred to was asked to accept

the Ministership but he did not agree. This has also been published in a Newspaper of today. (*Interruptions*). It is said that the people of Hariana wish that they should be made Ministers but they have not been made and therefore they have made this demand. (*Interruptions*)

Mr. Speaker : Order. please, order.

Khan Abdul Ghaffar Khan : Sir, I want to make this submission.... (*Interruptions*) Through you, I want to say to the Ministers and the hon. Members of this House that Maulana Roome has said :—

तू बराए वसल करदन ग्रामदी,

न बराए फसल करदन ग्रामदी ।

ਤੂੰ ਬਰਾਏ ਵਸਲ ਕਰਦਨ ਆਮਦੀ

ਨਾ ਵਰਾਏ ਫ਼ਸਲ ਕਰਦਨ ਆਮਦੀ

What I mean to say is, Sir, that my friends over here are to unite people and not to separate them. When I hear such things, believe me I also wish that I should leave Punjab. Neither I have expressed any views about the formation of Haryana Prant and Punjabi-Speaking Province nor do I want to do so. Thererfore I would request them to listen to whatever I am going to state and have patience and perseverence. I was submitting that we should avoid such things. Now I would state something about the Report. There is a maxim that a *Mirasi* was on his way and was tired due to a very long journey. His feet were injured. When he got extremely tired he made a prayer." God ! have mercy upon me and send some *swari* (conveyance) for me." Behind him a *Thanedar* was coming . His mare had given birth to a colt. That young one was very weak and was too tired to walk. He called the Mirasi, " Come here, and carry this colt. " The mirasi exclaimed, " What a luck. I had prayed for something to carry me whereas I have been given something to carry. " Mr. Speaker, the authors of this Report are so capable that their capability cannot be questioned. To deny their capability is like denying the presence of the Sun. But the difficulty is that instead of uniting the people the Report seeks to separate them from one another. Now I want to take up the matter of languages. One of the languages recognised by the Constitution is Urdu. For the people speaking Urdu neither any area has been earmarked nor has anything been said about it. I would submit that in this House it has been said that Punjabi should replace Urdu and Hindi should replace English. I am sorry to learn it. I love the Punjabi language as much as I have regard for Urdu. I treat Hindi as the national language and submit that every one should learn both the Hindi and Punjabi languages. But what a narrow view it is that Punjabi or Hindi should replace Urdu. The hon. Members should suggest that there should be Hindi, Punjabi and Urdu viz. all the three languages. Hindi is our national language. One of the hon. Members has said that there was a dispute between Hindi and Urdu. They taunt English people for this and their taunting is quite correct because they generated heat and excitement. They sowed seeds of discord amongst us. Mr. MacDonald, once Lieutenant-Governor of Bihar and later Governor of U.P. noted that there was a great unity between Hindu and Muslims and felt that differences should be created between them. He initiated the controversy between Hindi and Urdu. Today the same people who decried the British and British Government are appreciating its deeds. I want to submit to the hon. Members that Urdu language has now so much developed that it can be called a cultured and polished language. One of its greatest qualities is that it is like shorthand.

Mr Speaker : How is it connected with the S. R. C. Report ?

Khan Abdul Ghaffar Khan : Sir, through you, I wish to convey to the Central Government and the Parliament that a great injustice is being done to Urdu. Any word which takes a very long space in Hindi script can be written in a very small space in Urdu script. This language is so to say a 'shorthand'. Some people have said that it is the language of the aliens They imposed this language. I want to tell them that they should be grateful to so-called aliens, because they were trying to unite the whole country. They were establishing one lingua franca throughout the country. Sir, up to this time I have discussed the question of Urdu. Now I want to say that I am at a loss to understand what is meant by Punjabi Suba or the Maha Punjab. (*Interruptions*) Sir, I want to say something neutral and based on justice because so far as the question of Punjabi Suba and being a Sikh or a Hindu is concerned, I belong to none of them. I am not worried if I have to go in the Punjabi Suba or even in the Haryana Prant. Both are equal for me. Mr Speaker, I would like to submit that Hindus and Sikhs in the Punjab have always remained united. I am a living example of their unity. Does my presence here not indicate that the people of Punjab think on the right lines ? It is clear that they are not governed by any 'ism'. Sir, I take this opportunity to congratulate the people of my constituency for showing their secular mindedness. They accepted the principles of Congress and cast their votes in my favour. When I consider this report I consider it in an impartial way and in the capacity of an un-interested party, though I belong to a third community which is not liked by some people. It has been often repeated that Muslims did many things but it goes to the credit of the people of my constituency that they exercised their right judiciously without being influenced by any communal considerations and dittoed the voice of Pandit Jawahar Lal Nehru (*Cheers*).

What is it that there is discontentment among Haryana people as well as the Sikhs. Why so ? Sir, Harijans are also being dragged in this affair. Do not the Harijans live in Haryana or other districts of the States ? Where there are Hindus and Sikhs, Harijans must also be there. When a reference towards Harijans is made, it means a reference is made to all Harijans whether they are Hindus or Sikhs, Muslims or Christians. They are being exploited. Their feelings are being aroused and inflamed. (*Interruptions*).

Well, Sir, I come to the next topic. Through you, I would like to point out to the Chief Minister that the division of the State into two zones in accordance with the terms of the Sachar formula is clear indication of the fact that he himself wanted that the people should be separated and divided, because according to that formula Hindi speaking zones and Punjabi speaking areas were separated from each other. The animals of this region speak one language and the animals of the other zone speak another. (*Interruptions*) After all, what is this hoax ? For me, both are equal. What difference does it make to me ? It matters little if I remain in any zone. I would welcome even the Punjabi Suba and in case the Haryana is constituted, I will say 'Subhan Allah'. I am not afraid of anything. For me, Hindus are as good as Sikhs. I am as good a national of this country as Pt. Jawahar Lal Nehru (*Cheers*). It is due to his wider influence that he is at the helm of affairs It is also due to his statesmanship that I have been elected to this House. (*Renewed Cheers*).

(VOICES : *The kafirs have gone*).

Khan Abdul Ghaffar Khan : There is no question of Kafir and Malechh. I want to submit that no demand for Ministership is being made. Then what is the matter ? They are not getting justice. Even today the money which is asked for by the Government for Ambala Division is not spent in that Division.

Mr. Speaker : Please wind up your speech. Others are also anxious to speak. The time at our disposal is very short.

Khan Abdul Ghaffar Khan : Sir I want two minutes more to complete my speech. Sir, as I am an old man, I get tired while speaking, but I would submit that to enable me to complete my view point, I must be given some time more. I want to submit that there is a great shortage of drinking water in Ambala. People are dying of thirst there but it does not stir any feeling of sympathy in the people sitting at the helm of affairs here. I know what treatment is being meted out to people living in Ambala. God bless Sardar Bajwa, who has allocated more money as a result of our pressing demands.

Minister for Public Works : The money has been given by the State Government.

Khan Abdul Ghaffar Khan : It is true that every thing is done in the name of Governor. But actually you are the persons who do every thing. I was submitting that in this Division at some place there was no tubewell and at an other place no canal was dug. Keeping in view such state of affairs, the people have perforce stated that they do not want to live with the people, of Jullundur Division. (*Cheers and Interruptions*). Personally speaking I do not want to be separated. This is the demand of the people. What I want to drive at is this that we have to find out the reasons of this discontentment and to remove their difficulties.

Mr. Speaker : Now I would request the hon. Member to please wind up. The others have also to speak.

Khan Abdul Ghaffar Khan : One minute more.

Mr Speaker : The other honourable Members have also to speak. Please resume your seat.

Bawa Bhag Singh (Muktsar) (*Punjabi*) : Mr Speaker, the demand for the reorganisation of States on linguistic basis is quite justified and reasonable. The States Reorganisation Commission was appointed with a view to suggest the basis on which the States in India could be re-constituted. At the time of submission of the memorandum, it could be asked on behalf of the Government to let the Punjab have its *status-quo* so that there could be no reason for dis-unity. But it was not, at all, reasonable to support the claim of Maha Punjab. We are the followers of the ideals propounded by Mahatma Gandhi. We have to dispense justice. It would have served the ends of justice if Punjab, like other states, had been reconstituted on the linguistic basis. It was not desirable to think what the percentage of Hindus or Sikhs would be if Punjabi Suba or the Maha Punjab was constituted. I am lending my

[Bawa Bhag Singh]
support to the cause of Akali Dal not because I am a Sikh. But I am talking from the point of view of justice. So far as Akali Dal is concerned, I left that party a year back to join the Congress for that was not only the platform of Hindu Sikh communalism but also of Jat non-Jat communalism. (Hear, hear) I, therefore, beg to submit that the just demand of the people cannot be lightly ignored. In the circumstances, Hariana and Himachal should be separated and Punjabi Suba should be constituted.

Sardar Partap Singh (Malanwala) (*Punjabi*) : Sir, I would request that some more time may kindly be given for the consideration of this report which is now before the House.

Mr Speaker : No please. I cannot extend the time for discussion any more.

Sardar Partap Singh : The remedy lies with you. You have full powers to extend the time of the House. I would submit that today's sitting may kindly be extended by one or two hours. If my request is not acceded to I will resume my seat without speaking.

Mr Speaker : I am unable to extend the time any more. I have already extended by an hour at your request as a special case while using my own discretion, though the Ministers were not in favour of such an extension.

Sardar Partap Singh : Sir, I have stood up to say something in support of the establishment of Punjabi-speaking State. The time of four or five minutes is quite insufficient for discussing the report which covers 267 pages I, therefore, resume my seat in protest.

Master Partap Singh (Rupar) (*Punjabi*) : Sir, the members of the different groups have expressed their opinion on the report of the States Reorganisation Commission. The languages that have been recognised in the Report include Punjabi language as well. The ilaqa where Punjabi language is spoken has altogether been ignored. The Punjabi-speaking State for which demand has been made includes the area of Ganga Nagar where Punjabi is the spoken language. If we see the population of that area we will find that there are 3,50,000 Hindus, 1,50,000 Sikhs and 1,00,000 people of other communities. What I want to drive at is that the proposed Punjabi-speaking State includes such areas where Hindus are in large majority but Punjabi is the spoken language there. Our demand for the Punjabi speaking State is not based on the fact that there the number of Hindus should be small or that the Sikhs should be in large majority but I want that my Hindu brethren should also think over this matter quite dispassionately and show their broadmindedness as we are showing at the present occasion. When they all speak Punjabi language in their houses why do they disown this language? Is this not their mother tongue? During the last census operations, many Hindus persuaded the Harijans to indicate Hindi as their mother tongue in the census forms although they spoke Punjabi. For this reason, the scheduled castes were put to great difficulties in those days and this was primarily due to the fact that staunch Hindus were engaged in making false propaganda amongst them by saying that if they did not indicate Hindi as their mother-tongue there were reasonable apprehensions that Punjabi-speaking State may come into existence. I would say that we should all learn Hindi which is our national language and also Punjabi which is our mother-tongue.

I may submit that yesterday two Harijan members spoke against the formation of Punjabi-speaking State and supported the demand of a separate State for Achhuts and three Harijan members supported this demand of Punjabi-speaking State. Our Prime Minister—Pandit Jawahar Lal Nehru when he paid a visit to Nangal Town on the 17th instant, remarked that 95 percent of the newspapers published wrong reports. I find that a wrong news item has been published in the Tribune of today. It says. "Harijan legislators oppose Punjabi Suba"; Why should this newspaper write so ? Why should this newspaper not write—Harijans legislators support the Punjabi Suba—when the three Members of Scheduled Castes supported this demand on the floor of this House. When three Harijan members had supported the demand for Punjabi speaking State on the floor of the House as against the two members of the same community who opposed it, there appears to be no justification for this newspaper to publish a wrong report viz., that the Harijans do not support the demand for the formation of Punjabi-speaking State. Then, Sir, our Harijan brothers cannot disown Punjabi language which was originated by our reverent Guru. Besides this, the life history of our respected Guru Ravi Das is found in Guru Granth Sahib in this language which is not found in any other book of any other religion. For this reason the Harijans should not disown this language.

I may also point out in this connection that so long as Manusmriti continues to exist, Harijans cannot make any progress in life.

Mr. Speaker : Please avoid discussing these things here.

Shri Daulat Ram : On a point of order, Sir. Is the hon. Member relevant ?

Master Partap Singh : The demand for Punjabi Suba is being shelved on the ground that it is being sponsored by Sikh community. I would say that this demand is not only supported by the Sikhs, or Hindus or Scheduled Castes but it is the demand of all Punjabi-speaking people. There are very few Harijan members who have come forward to oppose this demand and even those who have opposed it have done so because they have been promised that they will be included in the Cabinet. One of them has set up a leather factory with an investment of 15 thousand rupees.

Mr. Speaker : Please avoid casting any aspersian.

Master Partap Singh : Then, Sir, our Guru Angad Dev, the incarnative of Guru Nanak, invented the script for the Punjabi language. For him the Hindus, Sikhs, Muslims and members of other religions and nationalities were alike as he commanded respect from all. People of all religions hold him in high esteem. I would, therefore, strongly submit that the demand for Punjabi-speaking State should be accepted and that Haryana Prant be made a separate unit which had been anexed to the Punjab during 1857 as punishment. There is full justification for acceptance of both these demands.

Shri Sant Ram (Nakodar) (*Punjabi*) : Mr. Speaker, I have been listening to the debate on the Report of the States Reorganisation Commission which has been going on for the last two days. I feel ashamed

[Shri Sant Ram]
when I find that none of the members who have taken part in this discussion has thought for the well-being of the State. I am deeply pained to see that my communist friends have not considered this Report on the basis of their own ideology. All the members have expressed their views on communal basis. My hon. Friend Jathedar Mohan Singh uttered some remarks in reply to what Sardar Mukhtiar Singh had said.

They also smack of communalism. I am submitting as to how these people yesterday demonstrated their rabid communalism from which we fearfully realise that those people who have mutual relations are at daggers drawn with each other. We have seen Hindus, Sikhs, and Harijans living together since centuries. We have been hearing that their culture is common and that they have mutual relationships since many a past century yet today while the tempers are high, Punjabi State and Hariana are being demanded. We also hesitatingly asked for Achhutistan. This demand was not due to the fact that Punjabi speaking State might come into being. The time for Achhutistan is however gone. It was at that time—and Master Gurbanta Singh will bear me out—when Mr. Mamdot set aside 10 lakhs of rupees for this purpose and we rejected this thing on the ground that we have with our own people a common culture and religion. We did not go near the Muslim League also for this very reason. Then some body said that Achhutistan was Dr. Ambedkar's idea and he demanded it but Ambedkar had to eat the humble pie in 1946 as well as in the elections of 1952. Let any body point out if there is any member of Ambedkar's party in the Assembly or in the Parliament. Ambedkar was defeated, his party is no more. I would not indulge in repetition but I would say that taunts made by may hon. Friend were uncalled for. Ambedkar and his friends had to eat the humbly pie. Today, however we are afraid and are also pained to see them (Hindus and Sikhs) fighting each other. We have accepted the Commission's Report and the boundaries fixed by them. The members of this Commission are eminent, sincere and noble men. I, therefore, support the Commission's Report (*Applause*).

Shri Ram Chandra Comrade : Mr. Speaker, I would like to submit that the Commissions' Report has a close connection with the people of Kulu but they have not been given time.

Mr. Speaker : Have they not been given any time so far ?

Shri Ram Chandra Comrade : No, Sir.

Mr. Speaker : All right, let the Kuluwalas have their say.

Rai Raghuvir Singh (Seraj) (*Hindi*) : Mr. Speaker, the people of Kulu had also as much right to speak on S. R. C's Report, which is under consideration of the House, as any body else. The M.L.A. from that place should have also received equal time but now he has been given an opportunity at the fag end of the Session.

Mr. Speaker : Please listen to me. The time is short.......

Rai Raghuvir Singh : Less attention is being paid towards us. There is no room....................

Mr. Speaker : But I never knew...........

Rai Raghuvir Singh : This is a living example of the fact that an effort is being made to ignore the claims of the backward areas. However, Mr.Speaker, in order to avoid irrelevant things, I would like to say that the Commission, has evolved a very clear picture of India in the Report. Although the people of that part of the country where I come from, feel that in the present context of the conditions in the Punjab, theirs is not a satisfactory position. Yet keeping in view the national interests they feel that they should form part of a bigger State comprising of Himachal Pradesh, Punjab and Pepsu. Without taking much time of the House, I would like to tell you the reasons behind this desire of the people . Today there are innumerable diffifulties in the task of the Administration. Comrade Ram Chandra related an incident without full appreciation of its consequences and the Akali Leader S. Ajmer Singh thinks it to be a poor argument. But he should enquire from the Kulu people whose thousands of maunds of potato and fruit lie rotting only due to this reason that authorities of the Himachal are farther off and that of the Punjab are nearer. Those things go before a joint Board and by the time the permits of the Punjab Operators are received back from there after countersignatures, the crops of the people of Kulu are destroyed. The potato which might sell at Rs 25 or Rs 30 a maund after reaching the market, sell at the rate of Rs 0-8-0 a maund. This has been selling at that rate in Kulu. This in not all. The people of Kulu are crying also due to other troubles. States' territories come to an end at short distances. After covering a short distance in one State, the border of another State is reached. If a crime is committed in one State, the culprit after going a little distance sits cosy in another State. Then some friends stated that Hariana should be a separate State. I am surprised that learned people, like Shri Vasisht quoted facts and figures and Shri Jain quoted panches and used the word 'lanat' लानत and said that they wanted to avoid it. But I have not been able to understand as to what difference is there between their cultures or what difference do they feel between their language and Punjabi language. Why cannot they remain together with their brethren? The difference of culture and language is considered only where a resident of one place is unable to ask another for food and water in his language. Mr. Speaker, you have started flashing the red-light so early. So I will not be able to say what I want to say. I do not want to resist....

Mr. Speaker : Please listen to me. I gave the maximum time to Kangra District but I did not know about any further distribution.

Rai Raghuvir Singh : Kulu area has an importance of its own. I do not know whether Shri Prarthi has got any time or not...... (*Interruptions*). Akali Party is crying that they are being ill-treated there. But I will submit that when there is headache, medicine is not applied at the knee. It is a problem of brothers. You are together at least for the last 100 years. Even earlier Punjab was under the rule of Maharaja Ranjit Singh. That was an autocratic type of Government while it is the democracy today. Every action is taken after due consideration and the Government does everything in accordance with the wishes of the people's representatives. Then, Mr. Speaker, it was stated that the representatives of Jullundur and Ludhiana were usurping others' rights. I am surprised when it is said that out of 8 representatives sent for the Upper House in Delhi (Council of States) not a single is from Hariana. After all are not the Sikhs our countrymen ? They have not taken these seats by force , they were voted.

[Rai Raghuvir Singh]

There are so many things that I would like to state. For example, my constituency and the area from where Shri Prarthi is the representative, are badly mixed up with the Himachal Administration and this difficulty will be removed only when there is unity. However, I want to refer to a very important matter in regard to Kangra District. Commission felt and made a reference to the fact that the hilly-areas are backward and they need safe-guards, and the flow of the aid that they are getting from the Centre, should continue. This is the demand of the Kangra people.

The people of Kangra want to live in a bigger State. As the people of Himachal feel that they want to safeguard their interests, the people of Kangra also feel the same way. Kangra remained a backward area in the Joint Punjab also. It was considered to give adequate representation to the people of Kangra and Kulu in the Joint Punjab. Now in the bigger Punjab the task of the development of the backward areas of Kulu and Kangra should be left in the hands of the people of that area and their representatives.

Shri Amir Chand Gupta (Amritsar) (*Hindi*) : Sir, it was natural to hear divergent views on the Report of the States Reorganisation Commission. The communal elements in the state have poisoned the minds of the people of the State. The tone of the speeches made on the Floor of the House was not appreciable. The demand for Punjabi-speaking State was an old demand of which the Akali Party made full use to discredit the Nationalist Sikhs. The supporters of this demand did not know the areas it would comprise and their real demand at the first stage. But the slogan of a Punjabi-speaking State proved a boon to the establishment of their prestige in Sikh masses. The Akalis did not know the boundaries of their State. Now they have given it a new form by claiming greater strength, rather majority in the new State of their conception. I fail to understand as to how this demand can meet the approval of the general public of the State. The Akali demand was based on the division of the country. The security and solidarity of the State was not of any consideration to them. It was designed to divide people. I do not understand if it would prove beneficial to Hindus and Sikhs of the State to divide the State on the numerical strength of certain communities. There was no such reservation in services on the basis of numerical strength of a certain community in the present Democratic Republic. There was no voting on this principle in a Republic. This is only the propaganda of some communalists in the State. The demand for a Punjabi-speaking State is based on separatism. Separatism cannot be tolerated in any State in this country. The slogan of Maha Punjab was coined only in reply to the cry of Punjab-speaking Suba. It was only to present the case of greater Punjab before the States Reorganisation Commission. The Commission has come to a just conclusion with regard to the State of Punjab. The Commission referred to the demand of the Punjabi-speaking Province. No one could tolerate a separate state on basis of communalism. The Sikh community live in all parts of the country and they could well demand half of India as a Punjabi speaking State on the plea that this community lived in those parts of the country also. I am sorry that the Congress members have forgotten the State Congress resolution which generally expressed satisfaction and welcomed the Report. The Committee left the final decision with the Prime Minister Pandit Jawahar Lal Nehru. I fully approve the findings of the Commission.

Shri Chandi Ram Varma (Abohar) (*Hindi*) : Sir, the report of the States Reorganisation Commission is being discussed for the last three days. I

feel that the members have expressed divergent views on this report. We all live in the State of Punjab and we support a Punjabi-speaking Province but that Province should not be carved according to the nations of our Sikh brethren. We would oppose a new separate State based on communalism. We want a strong Punjabi Suba which is there already. It is very strange to place demand for small units. We want a bigger State strong enough to defend its boundaries. I find that some members had tried to prove a bad case like a clever lawyer. My hon. friend Shri Mool Chand Jain appears to be a clever lawyer. He has argued the case just like a lawyer pleading his case in the High Court. I think if the hon. Member tries to work with such a zeal in his business he would earn a big fortune. There is a heated discussion going on in this House over the Report of the S. R. C. It was complained that the Commission has devoted 267 pages to other States of the country and only ten pages to the State of Punjab. It was further added that the Commission came to a right conclusion with regard to the other States of the country. If the rest of S. R. C., Report was all right why was it that the pages relating to Punjab were unpalatable. The Congress High Command has generally expressed satisfaction on the Report. Our Prime Minister welcomed it. I would therefore appeal to the people of the state to accept the Report in toto. We should shun hearing the view of the communalists who advocate the demand for separate State on communal basis and who want to create rift in the ranks of Hindus and Sikhs of the State. I do not think there is much difference in the traditions and cultures of both the communities. I want to give my own example. I used to recite Asa Di Var and Rehras in the morning and evening. I used to recite Japuji in the morning before taking my meals. I preferred to have a room in the Sikh Hostel in the Arya High School during my school days I used to get up early in the morning and recite Gurbani. At this my fellow students felt jealous. They at last planned to get me transferred to another hostel because they could not tolerate aHindu amongst them. We learnt during the Gurdwara Sudhar movement that there was a direction from the Sikhs that all the copies of Guru Granth Sahib be taken into custody. This created biterness in the minds of Hindus having full faith in the teachings of Guru Nanak. The Hindus then claimed Gita. This is the way how hatred was spread. So far as the language problem is concerned I want that there should be choice for the people to read or write Punjabi or Hindi.

The Assembly then adjourned sine die.

ਪੱਤਰ ਵਿਹਾਰ CORRESPONDENCE

ਫਾਈਲ ਨੰ
FILE No.
ਭਾਗ
Volume

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ
GOVERNMENT OF PUNJAB

ਵਿਭਾਗ
Department

ਸ਼ਾਖਾ
Branch/Section

ਸੰਖੇਪ ਵਿਸ਼ਾ
BRIEF SUBJECT

ਕਿਸ ਮਿਤੀ ਨੂੰ
ਇੰਡੈਕਸ ਬਣਿਆ
Index on